

שבוע פרשת נצבים-וילך

(10 – 16 September 17)

י"ט – כ"ה אלול תשע"ז

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליהרהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ וְיודְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר פֹּה תִבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם:**

וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלייד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַתְּ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
הַיּוֹם, עַל לִבְבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנְיֹךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמְלַקֵּשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ
לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסַרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אָף יי בְּכֶם וְעַצַּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָאָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לְתַת לָהֶם, בְּיַמֵּי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל בְּנָפְיָם בְּגֵדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנּוּ עַל צִיצֵת הַכֹּהֵן, פְּתִיל תְּכֵלֵת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קִדְּשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הַרְיֵנִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד בְּמוֹד
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החרדש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקיש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכות "לה'י") בצירוף שםם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניהם בחרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קמו

שבחים גדולים להקדושי-בורך-הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנָיִ: ב כִּי־הִטָּה אֹזְנוֹ לִי וּבִימֵי אַקְרָא: ג אֶפְפוּנִי | חֲבַל־מָוֶת
וּמִצְרֵי שְׂאוֹל מִצְאוּנִי צָרָה וַיְגוֹן אִמְצֵא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אַקְרָא אָנֹהּ יְהוָה מִלְטָה נַפְשִׁי: ה חֲנוּן יְהוָה
וַצַּדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מֵרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דְּלֹתֵי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוֹכֵן נַפְשִׁי לְמִנְחֹתַי כִּי־יְהוָה גָּמַל
עָלָיו: ח כִּי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינַי מִן־דַּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי כַחֲפוּי פְלֵה־אֲדָרַם כְּבוֹב: יב מִה־אֲשִׁיב לִיהוָה
כִּלְתַּגְּמוֹלוֹהִי עָלַי: יג כּוֹס־יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבְשֵׁם יְהוָה אַקְרָא: יד גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדֵה־נָא לְכָל־עַמּוֹ:
טו יִקַּר בְּעֵינַי יְהוָה הַמּוֹתֶה לַחֲסִידָיו: טז אָנֹהּ יְהוָה כִּי־אֲנִי עֲבַדְךָ אֲנִי־עֲבַדְךָ בְּן־אֲמַתְךָ פִּתְחַת לְמוֹסְרֵי:
יז לָךְ אֲזַבַּח וְכַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אַקְרָא: יח גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדֵה־נָא לְכָל־עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹרוֹת |
כִּי־תִתְּנוּ יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

קיו

מומור משני פסוקים רמזו על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כְּלִגְוִים שִׁבְחוּהוּ כְּלִהָאֲמִים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ וְאֶמְתִּי־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שישי עמ' ב

33 והרי הוא לא כִּהְיֵהוּ בכך, דִּאֵלֵינוּ הֵמָּן עבדוהו רק מִיָּדָה, והעובדים
34 אותו לא נתחייבו על עבודתם, וְהָכֵא - כאן בברייתא מדובר
35 באופן דלֵאוּ מִיָּדָה - שאין עובדים אותו מיראה אלא כדי לקבלו
36 עליהם לאלוה, ולכן אסור וחייבים על כך.
37 אביי מביא ראייה נוספת לשיטתו: וְאִמְרֵי אַבְיִי, מִנָּה אֲמִינָא לָהּ - מנין
38 לי שאף העובד מאהבה ומיראה חייב, דִּתְנֵינָא בברייתא, אימתי בְּהֵן
39 מְשִׁיחַ - כהן גדול המשוח בשמן המשחה חייב חטאת כששגג
40 בְּעִבְדוֹת כּוֹכְבִים, רַבִּי אֹמְרֵי, אִף בְּשִׁנְגַת מַעֲשָׂה, דהיינו כשעשה
41 מעשה מסוים לעבודה זרה וסבר שאופן זה מותר, אף שלא נעלם
42 ממנו עצם האיסור על עבודה זרה, כיון שדינו כחידד שחטא
43 שחייב אף על שגגת מעשה. וְהַקְּמִים אִוְסְרִים, אינו חייב בו אלא
44 בְּהַעֲלֵם דְּבָרָה, כלומר, שעבד עבודה זרה ושכח שיש איסור בעבודה
45 זרה, משום שאף גבי עבודת כוכבים כששגג דינו כדיון ציבור
46 שחייבים רק על שגגת 'העלם דבר'. וְשׁוּיָן רַבִּי וְחַכְמִים בְּכַר, שָׂאם
47 הכהן משיח נתחייב קרבן חטאת על עבודה זרה, יקיים את חיובו
48 בְּהַבֵּאת שְׁעִירָה קָדִין חִידֵי שחטא בעבודה זרה, ואף שחכמים
49 סוברים שלגבי אופן השגגה אין דינו כחידד, מודים הם לענין מין
50 הקרבן שמתחייב בו שדינו כחידד. וְכֵן שׁוּיָן הֵם לַעֲנִין שָׂאִין הַכּוֹהֵן
51 משיח מביא אֲשֶׁם תְּלוּי בְּכָל הַחֲטָאִים שבתורה, אם לא נודע לו
52 שחטא בהם, כפי שמביא שאר יחיד שחטא, ואף רבי הסובר שחייב
53 אף בשגגת מעשה כחידד, מודה לענין אשם תלוי שאינו מביאו
54 כחידד אף בעבודה זרה. ובברייתא זו יש לברר, הֵאֵי שִׁנְגַת מַעֲשָׂה
55 בְּעִבְדוֹת כּוֹכְבִים חִיבֵי דְמֵי - באיזה אופן של שגגת מעשה מדובר,
56 אִי קָסְבֵר - אם הכהן משיח טעה וסבר שְׁבִית הַכְּנֻסֶת הוּא וְהַשְׁתַּחֲוֶה
57 לו, הֲרֵי לֹא הַתְּכוּיִן כֻּלָּל לַהֲשַׁתְּחוֹת לְבֵית, אלא כוונת לְבוֹ
58 להשתחוות לְשָׁמַיִם, דהיינו לה' ששיכון שמו על בית הכנסת, ואין
59 כאן השתחואה לעבודה זרה לא בשוגג ולא במזיד, אֲלֵא וְדָא
60 מדובר בְּהוּא אֲנִיְדְרֵינָא - שראיה צלם בדמות המלך, שהיו רגילים
61 לעשותו ולהשתחוות לו לכבוד המלך, וישנם צלמים שאף עובדים
62 אותם כעבודה זרה, ואותו צלם שראה עבדוהו ולא ידע וְהַשְׁתַּחֲוֶה
63 לו. גם באופן זה יש לברר, אִי קָבְלִיה עָלֵיהּ בְּאֵלֹהֵי כִשְׁהַשְׁתַּחֲוֶה לו,
64 הלא התכוין לעבודו וְמוֹיֵד הוּא, וחייב מיתה ולא קרבן,

1 וְאִמְרֵי אַבְיִי, מִנָּה אֲמִינָא לָהּ - מהיכן אני מוכיח את דברי, שהעובד
2 מאהבה או מיראה חייב, דִּתְנֵינָא בַּמְשֻׁנָה (לעיל ס). הַעֲבֹד עִבְדוֹת
3 כּוֹכְבִים, אַחֲרֵי הַעֲבֹד כּוֹ' ואחד המזבח ואחד המקטר, ויש לבאר
4 את כוונת המשנה ב'אחד העובד', וכי שאר הדברים האמורים
5 במשנה כגון המזבח והמקטר אינן עבודות, מֵאֵי לָאו - האם אין
6 כוונתה לומר אַחֲרֵי הַעֲבֹד אִף מֵאֵהֶבָה וּמִיָּדָה, ואחד המזבח לשם
7 אלוהות חייבים, וכאביי הסובר שאף העובד מאהבה ומיראה
8 חייב.
9 רבא דוחה את הראיה: וְרַבָּא אֲמַר לָהּ, לָאו - אין כוונת המשנה
10 ב'אחד העובד' לומר שאף עובד מאהבה ומיראה חייב, אלא
11 בְּמִתְרַיִן רַבִּי יְרֵמְיָה לַעִיל (ע"ה) שכוונתה 'אחד העובד' כדרכה
12 חייב בכל העבודות, ובשלא כדרכה חייב רק בארבע העבודות,
13 זביחה, קיטור, ניסוך והשתחואה.
14 אביי מביא ראייה שניה: אֲמַר אַבְיִי, מִנָּה אֲמִינָא לָהּ - מהיכן מוכח
15 כדברי שאף העובד מאהבה או מיראה חייב, דִּתְנֵינָא בברייתא,
16 נאמר על אלוהים אחרים (שמות כ ה) 'לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם', ותיבת
17 'לָהֶם' מיותרת שהרי עליהם מדבר הפסוק, אלא באה ללמד
18 שדווקא לָהֶם אִי אֵתָהּ מִשְׁתַּחֲוֶה, אֲבָל אֵתָהּ מִשְׁתַּחֲוֶה לְאָדָם כְּמוֹתָהּ,
19 שסתם אדם אינו נחשב לעבודה זרה ומותר להשתחוות לו. וְיֹבֵל
20 היית לפרש שמותר להשתחוות אֲפִילוּ לַעֲבֹד - לאדם שעשה
21 עצמו עבודת כוכבים כְּהֵמָּן, תְּלִמּוּד לֹמְרֵי (ע"ה) וְלֹא תַעֲבֹדֶם, שהוא
22 מותר ללמדנו שאדם שעשה עצמו עבודה זרה אסור להשתחוות
23 לו, משום שבכך עובדים אותו. מוכיח מכאן אביי, וְהָאֵי הֵמָּן מִיָּדָה
24 הוּא נַעֲבָד - והרי השתחוה להמון ועבדוהו בכך רק מיראת המלך,
25 שנאמר (אסתר ג א) 'וְכָל עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ וְגו' כְּרַעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהֵמָּן',
26 כן צָוָה לו הַמֶּלֶךְ, ומכל מקום מבואר בברייתא שאסור
27 להשתחוות לאדם כזה, ומוכח שעבודה מיראה אסורה כשאר
28 עבודה זרה, ואם כן גם חייב עליה.
29 רבא דוחה את הראיה: וְרַבָּא טוֹבֵר, שאין כוונת הברייתא שהעובד
30 כפי שעבדו את המן ממש היא חייב, אלא כוונתה לחייב את
31 העובד את מי שהוא כְּהֵמָּן במקצת וְלֹא כְּהֵמָּן במקצת, כלומר, הרי
32 הוא כְּהֵמָּן בכך דִּאֵיהּ גּוֹפִיָה - שהוא עצמו נעשה עִבְדוֹת כּוֹכְבִים,

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קטז, קיז ג
- (ג) מאמר ד"ה לך אמר ליבי
שבת פרשת נצבים-וילך, כ"ה אלול, היתשי"ז ה
- (ד) מכתב כללי ימי הסליחות, היתשי"ז כו
- (ה) מכתב כללי מוצאי שבת-קודש, פ' נצבים-וילך, היתשמי"ז כח
- (ו) שיחת שבת פרשת נצבים-וילך,
כ"ה אלול, היתשי"ז לג
- (ז) שיחת יום ד' פרשת נצבים-וילך,
כ"ב אלול היתשמי"ז לח
- (ח) שיחת שבת פרשת נצבים-וילך,
כ"ה אלול היתשמי"ז מה
- (ט) לקוטי שיחות פרשת נצבים כרך יט סו
- (י) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל עא
- (יא) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת נצבים-וילך עג
- (יב) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת נצבים-וילך עד
- (יג) שיעורי תהלים לשבוע פרשת נצבים-וילך קב
- (יד) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת נצבים-וילך קג
- (טו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת נצבים-וילך קטז
- (טז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם קיח
- שיעורי רמב"ם**
- (יז) ג' פרקים ליום לשבוע פרשת נצבים-וילך קכא
- (יח) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת נצבים-וילך קסח
- (יט) – ספר המצוות לשבוע פרשת נצבים-וילך קפח
- (כ) נביאים וכתובים
ישעיה פרק מז, איוב פרק לא קצ
- (כא) משניות – מסכת יומא
ביאור קהתי קצב
- (כב) עין יעקב מסכת תענית רא
- (כג) מסכת סנהדרין עם ביאורים
מדף נו עד דף סב רב
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כד) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
אדמו"ר הזקן רלד
- (כה) שולחן ערוך הלכות פסח
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן רלז
- (כו) לקוטי תורה
אדמו"ר הזקן רלז
- (כז) שערי תשובה
אדמו"ר האמצעי רמ
- (כח) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" רמה
- (כט) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש רמה
- (ל) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהר"ש"ב רמו
- (לא) ספר המאמרים ש"ת
אדמו"ר מוהר"ש"ב רמז
- (לב) ספר השיחות ה"ש"ת-תש"א בלה"ק
אדמו"ר מוהר"ש"ב רמח
- (לג) אגרות קודש
אדמו"ר מוהר"ש"ב רמט
- (לד) ביאורים לפרקי אבות פרק ה-ו רנא
- (לה) חומש לקריאה בציבור רנב
- (לו) קריאת התורה למנחת שבת קודש רסא
- (לז) לוח זמנים לשבוע פרשת נצבים-וילך רסב
- (לח) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש רסג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בְּמִזְמוֹר "לְדוֹד הַגּוֹי אוֹרִי" שְׁאוּמְרִים בְּחֹדֶשׁ אֱלוֹל³, בהתאם
 למנהג לומר פרק זה מתחילת חודש אלול עד הושענא־רבָּה (ועד בְּכָלֵל),
 (פעמיים ביום, בשחרית ובמנחה) וּמִוֶּבֶן מִזָּה מִזֶּה שֶׁהַפֶּרֶק נִאֲמָר בְּמֵהֶלֶךְ
 חֹדֶשׁ אֱלוֹל שֶׁפֶל הַפְּסוּקִים הַנֶּאֱמָרִים בְּמִזְמוֹר זֶה, גַּם הַפְּסוּקִים
 "לֵךְ אָמַר לְבִי בִקְשׁוּ פָנַי",
 הֵם מְעַנְיֵנִי הָעֲבוּדָה ד'חֹדֶשׁ
 אֱלוֹל, וְהִינּוּ שֶׁעֲבוּדַת חֹדֶשׁ
 אֱלוֹל הִיא בִקְשַׁת וְחִפּוּשׁ
 בְּחִינַת "פָּנַי". וְכִיּוֹן שֶׁמִּזְמוֹר
 זֶה אוֹמְרִים כֹּל יְמֵי חֹדֶשׁ
 אֱלוֹל, גַּם בְּיוֹם הָאֲחֵרוֹן שֶׁל
 הַחֹדֶשׁ, לְמִרְוֹת שְׁבוּדָאֵי מִיּוֹם לַיּוֹם,
 מִתְחִילַת הַחֹדֶשׁ וְעַד סוֹף הַחֹדֶשׁ,
 הָאֵדָם הוֹלֵךְ וּמִתְקַדֵּם בְּעֵינָיו עֲבוּדַת ה'
 שֶׁל חֹדֶשׁ אֱלוֹל וְהוֹלֵךְ וּמִתְעַלֶּה הַרְי
 מִיּוֹךְ, שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי כָּלֵלוֹת
 הָעֲבוּדָה בְּמִשְׁפָּחָה כֹּל יְמֵי חֹדֶשׁ
 אֱלוֹל, אֲשֶׁר "כֹּל יוֹמָא וְיוֹמָא
 עֲבִיד עֲבִידְתָּהּ"⁴, [בכל יום ויום,
 הָאֵדָם עוֹבֵר אֶת הָעֲבוּדָה הַנְּדֻרְשָׁת לַיּוֹם
 זֶה]. וּבְכָל זֹאת, לְמִרְוֹת שֶׁבְכָל יוֹם וְיוֹם
 בְּמֵהֶלֶךְ הַחֹדֶשׁ עֲבִיד הָאֵדָם אֶת ה'
 בְּעֵינָיו חֹדֶשׁ אֱלוֹל כְּרֹאיו, בְּכָל זֹאת
 לֹא הִגִּיעַ עֲדִין לְבַחֲנֵינָה
 'פָּנַי', שֶׁלֹּכֵן כִּיּוֹן שֶׁלְּמַעֲשֵׂה לֹא
 הִגִּיעַ לִכֵּן הִגָּה גַּם בְּיוֹם הָאֲחֵרוֹן
 שֶׁל חֹדֶשׁ אֱלוֹל הוּא עֲדִין צָרִיךְ
 לְבַקֵּשׁ וְלַחֲפֹשׁ בְּחִינַת 'פָּנַי'.
 וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן, מוֹדַגְשֵׁת עוֹד יוֹתֵר הַעוֹבֵדָה
 שֶׁמְדוּבָר בְּמֵי שְׁעֵדִין לֹא הִגִּיעַ לְבַחֲנֵינָה
 'פָּנַי', וְאֵם כֵּן מִתְחַזְּקַת הַשְּׂאֵלָה מִנֵּין
 נוֹבְעַת הוֹודָאוֹת שֶׁהַחִפּוּשׁ אֲכַן יִבֵּא
 אוֹתוֹ בְּסוֹפוֹ שֶׁל דְּבַר לְמִטְרָה הַמִּיּוּחַלֵּת
 וְכֵן יִשְׁגַּח אֶת הַבַּחֲנֵינָה הַזֶּה?
 וְיִתְרָה מִזָּה, כִּיּוֹן שֶׁפְּסוּקִים זֶה
 אוֹמְרִים גַּם לְאַחֲרֵי רֹאשׁ־
 הַשָּׁנָה וְעֲשָׂר־יְמֵי־תְּשׁוּבָה
 עַד הוֹשַׁעְנָא־רַבָּה (וְעַד
 בְּכָלֵל), הַרִי מוֹבָן, כִּי לֹא זוֹ

1 בספרו ספר ה"תהלים" אומר דוד המלך, בפרק כ"ז המתחיל במלים "לדוד,
 2 ה' אורי וישעי" (שנוהגים לאומרו מתחילת חודש אלול עד הושענא־רבָּה (ועד
 3 בְּכָלֵל), (פעמיים ביום, בשחרית ובמנחה):
 4 לֵךְ אָמַר לְבִי בִקְשׁוּ פָנַי, אֶת פָּנַי הַגּוֹי אֲבַקְשֵׁי. לפי פשוטו,
 5 כוונת הכתוב היא אמירה כלפי
 6 הקדוש־ברוך־הוא: לֵךְ, כְּלוֹמַר
 7 בשליחותך ובשמך, אומר לי ליבי –
 8 בקשו פני, לבקש ולחפש את פני ה'.
 9 ואני שומע לליבי ומבקש את פני ה',
 10 ובלשון רש"י בפירושו על הכתוב:
 11 "בשבילך, בשליחותך אומר לי ליבי,
 12 בקשו כולכם ישראל את פני ואני
 13 שומע לה, את פניך ה' אבקש".
 14 וְצָרִיךְ לְהַבִּינֵי מַהוּ עֲנִין
 15 "בִקְשׁוּ פָנַי", שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה
 16 לְכַאֲרֵה שְׁנֵי עֲנִינִים הַפְּכִיִּים,
 17 דְּמִזָּה שֶׁצָּרִיךְ לְבַקֵּשׁ וְלַחֲפֹשׁ
 18 בְּחִינַת "פָּנַי", מוֹבָן, שֶׁעֲכָשׁוּ
 19 אֵין לוֹ עֲדִין עֲנִין זֶה וְהוּא
 20 רְחוּק מִמֶּנּוּ, שֶׁלֹּכֵן צָרִיךְ
 21 לְבַקֵּשׁוּ וְלַחֲפֹשׁוּ, כְּלוֹמַר מְדוּבָר
 22 בְּמֵי שֶׁלֹּא שִׁיךְ עֲדִין ל"פָּנַי" אֲמָנָם
 23 לְאִידֶךָ גִּיסָא מוֹבָן שֶׁבְּרִיר
 24 הַדְּבָר שֶׁעַל־יְדֵי הַבְּקִשָּׁה
 25 וְחִפּוּשׁ יִמָּצֵא זֹאת וְאֵם כֵּן אֵין
 26 סִפְקָ שְׁהוּא כֵּן שִׁיךְ לְבַחֲנֵינָה זֶה.
 27 הַשְּׂאֵלָה ("צָרִיךְ לְהַבִּינֵי") הִיא, אִפּוֹא,
 28 מִמַּה־נִּפְשָׁךְ: אֵם מְדוּבָר עַל כֵּךְ שִׁישׁ
 29 לְבַקֵּשׁ וְלַחֲפֹשׁ אֶת בַּחֲנֵינָה "פָּנַי", מוֹבָן
 30 שֶׁהָאֵדָם נִמְצָא בְּמַעֲמַד וּמִצַּב כֹּזֵה
 31 שֶׁטֶרֶם הִגִּיעַ ל"פָּנַי" וְהוּא רְחוּק מִכֵּךְ,
 32 וְלִכֵּן עֲלִיו לְבַקֵּשׁ וְלַחֲפֹשׁ זֹאת
 33 וְלַהֲשִׁיב לְהַשִּׁיג אֶת הַדְּבָר, וְבְרִיר
 34 שֶׁלְּפִי מִצַּב כַּעַת הָאֵדָם לֹא שִׁיךְ
 35 (עֲדִין) לְבַחֲנֵינָה "פָּנַי". וְאֵם סִגְנוֹן
 36 הַדְּבָרִים מוֹרָה כִּי אֵין סִפְקָ שֶׁהַבְּקִשָּׁה
 37 וְהַחִפּוּשׁ יִשְׁגוּ אֶת מִטְרָתוֹ, בְּרִיר
 38 שֶׁמְדוּבָר בְּמֵי שֶׁלְּמַעֲשֵׂה כֵּן שִׁיךְ
 39 לְדוּרְגָה הַזֶּה. וּבְכֵן, מִמַּה־נִּפְשָׁךְ, הָאֵם
 40 מְדוּבָר בְּעֵינָיו שֶׁלְּמַעֲלָה מְדוּרְגָתוֹ שֶׁל הָאֵדָם אוֹ בְּעֵינָיו בְּרִי־הַשְּׂגָה לְאֵדָם
 41 הַמְּבַקֵּשׁ?
 42 וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה וְלַחֲדַד אֶת הַשְּׂאֵלָה יוֹתֵר, דְּהַגָּה, פְּסוּקִים זֶה הוּא

בס"ד. שבת פרשת נצבים-וילך, כ"ה אלול, ה'תשי"ז (הנחה בלתי מוגה)

לֵךְ אָמַר לְבִי בִקְשׁוּ פָנַי, אֶת פָּנַי הַגּוֹי אֲבַקְשֵׁי.
 וְצָרִיךְ לְהַבִּינֵי² מַהוּ עֲנִין "בִקְשׁוּ פָנַי", שֶׁיֵּשׁ
 בָּזֶה שְׁנֵי עֲנִינִים הַפְּכִיִּים, דְּמִזָּה שֶׁצָּרִיךְ לְבַקֵּשׁ
 וְלַחֲפֹשׁ בְּחִינַת "פָּנַי", מוֹבָן, שֶׁעֲכָשׁוּ אֵין לוֹ
 עֲדִין עֲנִין זֶה וְהוּא רְחוּק מִמֶּנּוּ, שֶׁלֹּכֵן צָרִיךְ
 לְבַקֵּשׁוּ וְלַחֲפֹשׁוּ, אֲמָנָם לְאִידֶךָ גִּיסָא מוֹבָן
 שֶׁבְּרִיר הַדְּבָר שֶׁעַל־יְדֵי הַבְּקִשָּׁה וְחִפּוּשׁ יִמָּצֵא
 זֹאת. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, דְּהַגָּה, פְּסוּקִים זֶה הוּא
 בְּמִזְמוֹר "לְדוֹד הַגּוֹי אוֹרִי" שְׁאוּמְרִים בְּחֹדֶשׁ
 אֱלוֹל³, וּמִוֶּבֶן מִזָּה שֶׁפֶל הַפְּסוּקִים הַנֶּאֱמָרִים
 בְּמִזְמוֹר זֶה, גַּם הַפְּסוּקִים "לֵךְ אָמַר לְבִי בִקְשׁוּ
 פָנַי", הֵם מְעַנְיֵנִי הָעֲבוּדָה ד'חֹדֶשׁ אֱלוֹל, וְהִינּוּ
 שֶׁעֲבוּדַת חֹדֶשׁ אֱלוֹל הִיא בִקְשַׁת וְחִפּוּשׁ בְּחִינַת
 "פָּנַי". וְכִיּוֹן שֶׁמִּזְמוֹר זֶה אוֹמְרִים כֹּל יְמֵי חֹדֶשׁ
 אֱלוֹל, גַּם בְּיוֹם הָאֲחֵרוֹן שֶׁל הַחֹדֶשׁ, הַרִי מוֹבָן,
 שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי כָּלֵלוֹת הָעֲבוּדָה בְּמִשְׁפָּחָה כֹּל יְמֵי חֹדֶשׁ
 אֱלוֹל, אֲשֶׁר "כֹּל יוֹמָא וְיוֹמָא עֲבִיד עֲבִידְתָּהּ"⁴,
 לֹא הִגִּיעַ עֲדִין לְבַחֲנֵינָה 'פָּנַי', שֶׁלֹּכֵן הִגָּה גַּם
 בְּיוֹם הָאֲחֵרוֹן שֶׁל חֹדֶשׁ אֱלוֹל צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ
 וְלַחֲפֹשׁ בְּחִינַת 'פָּנַי'. וְיִתְרָה מִזָּה, כִּיּוֹן שֶׁפְּסוּקִים
 זֶה אוֹמְרִים גַּם לְאַחֲרֵי רֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְעֲשָׂר־יְמֵי־
 תְּשׁוּבָה עַד הוֹשַׁעְנָא־רַבָּה (וְעַד בְּכָלֵל), הַרִי
 מוֹבָן, שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי עֲבוּדַת עֲשָׂר־יְמֵי־תְּשׁוּבָה
 כו' לֹא הִגִּיעַ עֲדִין לְבַחֲנֵינָה 'פָּנַי', עַד לְשִׁמְיֵי־

(1) תהלים כז, ח. (2) ראה גם רד"ה לך אמר לבי תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' תה). (3) סידור האריז"ל להר"ש מרשקוב סדר כוונת ר"ח אלול. סידור האריז"ל קול יעקב וסידור אדה"ז אחר שיר של יום. ועוד. (4) ראה זח"ג צד, ב.

לך אמר ליבי

ביאור בדרך אפשר

1 עֲצַרְתָּ וְשָׁמַחְתָּ תוֹרָה, שָׂאָז דּוֹקָא נִמְשָׁךְ בְּחִינַת 'פְּנִים', אָבָל
 2 קִדְמָה זְמַן זֶה הָרִי בִּמְשָׁךְ כֹּל חוֹדֵשׁ אֱלוּל, עֶשְׂרֵת יָמֵי תְּשׁוּבָה וְכֹל יָמֵי חַג
 3 הַסּוּכוֹת צָרִיף עֲדֵינָן לְבָקֵשׁ וּלְחַפֵּשׂ בְּחִינַת 'פְּנִים'.
 4 וּבְעֵינָיִן זֶה יִשְׁנֶם שְׁנֵי הַהֶפְכִּים הַנִּזְכָּרִים, שְׁנוּכְרוּ בַּחֲחִילַת הַמֵּאמֵר
 5 מִחֵד גִּיסָא הָרִי זֶה מוֹרָה
 6 שְׁעַד שְׁמַחְתָּ תוֹרָה רְחוּק הוּא
 7 עֲדֵינָן מִבְּחִינָה זֹאת. וְלֹא יִדְרֶךְ
 8 גִּיסָא, בְּרוּר הַדְּבָר שְׁעַל-יָדֵי
 9 עֲבוּדְתָּ בְּבְחִינַת "בְּקִשׁוּ פְּנֵי"
 10 מִתְחִילַת חוֹדֵשׁ אֱלוּל וְעַד סִיּוּם חַג
 11 הַסּוּכוֹת בְּטוּחַ הוּא שְׁבִשְׁמִינֵי-
 12 עֲצַרְתָּ וְשָׁמַחְתָּ תוֹרָה כִּן יִגִּיעַ
 13 לְבְּחִינָה זֹאת. וְכֹאמֹר, דְּבַר זֶה צָרִיף
 14 בִּיאור: אֵיךְ מִשְׁתַּלְּבִים יַחַד שְׁנֵי
 15 הַהֶפְכִּים, כֹּאשֶׁר מֵצֵד אֶחָד מְדוּבָר
 16 בְּעֵינֵי רְחוּק מֵהֵאָדָם שֶׁגַּם עֲבוּדַת ה' שֶׁל
 17 חוֹדֵשׁ אֱלוּל, הַיָּמִים הַנּוֹרָאִים וְחַג
 18 הַסּוּכוֹת לֹא מְבִיאָה אוֹתוֹ לִידֵי כֹן,
 19 וּמֵצֵד שְׁנֵי אֵין סִפֵּק שְׁבִשְׁמִינֵי-עֲצַרְתָּ
 20 וְשָׁמַחְתָּ תוֹרָה כִּן יִגִּיעַ לְבְּחִינַת 'פְּנִים'?
 21 וְגַם צָרִיף לְהִבִּין אוֹמְרוֹ "לֵךְ
 22 אָמַר לְבִי בְּקִשׁוּ פְּנֵי" גו',
 23 מֵהִי שְׂכִיחוֹת עֲנִינָן "בְּקִשׁוּ פְּנֵי"
 24 גו' הַבְּקִשָּׁה וְהַחִיפּוּשׁ אַחֵרֵי בְּחִינַת
 25 "פְּנֵי" לְלַב דּוֹקָא, כְּלוּמֹר, מֵה
 26 הַקֶּשֶׁר בְּמִיּוּחַד שֶׁל הַשְּׂגָת בְּחִינַת "פְּנֵי"
 27 לְלֵב?
 28 (ב) וְלִהְיִין זֶה צָרִיף לְהִקְדִּים
 29 תְּחִלָּה מֵה שְׁנַתְּבָאָר בְּמֵאָמֵר
 30 הַקּוּדְמָה⁵ שְׁנֹאמַר בְּשַׁבַּת פְּרֻשַׁת רֵאָה
 31 (וְהוּבֵא ב'דְּבַר מְלֻכּוֹת' לְשַׁבַּת פְּרֻשַׁת
 32 רֵאָה שְׁנֵה זו - ה'תשע"ז - עַם בִּיאור
 33 בְּדֶרֶךְ אִפְשָׁר) עַל הַפְּסוּקִים רֵאָה
 34 אֲנִכִי נִתְּן לְפָנֶיךָ הַיּוֹם גו',
 35 אֵת הַבְּרִכָּה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ גו',
 36 עַל יְסוּד דְּבָרֵי הַמְּדַרְשׁ⁷ עַל
 37 הַפְּסוּקִים⁸ שְׁמַעוּ דְּבַר הוֹי' בֵּית
 38 יַעֲקֹב. מִשָּׁל לְמַלְךְ שְׁהִיוּ לוֹ
 39 שְׁתֵּי כּוֹסוֹת כּוֹ' כֶּף אָמַר
 40 הַקְּב"ה: שְׁתֵּי כּוֹסוֹת מִזְגָּתָם
 41 לִי בְּסִינֵי, נַעֲשֵׂה' וְנִשְׁמַע', שְׁבִרְתָּם נַעֲשֵׂה', הַזְהִירוּ
 42 בְּנִשְׁמַע' כּוֹ'.
 43 וְזֶה לְשׁוֹן הַמְּדַרְשׁ: מִשָּׁל לְמַלְךְ שְׁאֵמֵר לְעַבְדָּיו: שְׁמְרוּ לִי ב' כּוֹסוֹת הַלֵּלוּ וְהִיא

ביאור בדרך אפשר

דיאטריטא [כלי זכוכית יקרים]. אמר לו: הוי זהיר בהם. עד שהוא [המלך] 44
 נכנס לפלטיין [לארמון], היה עגל אחד שרוי על פתח הפלטיין, נגח [העגל את] 45
 העבד ונשבר אחד מהם [מהכוסות], והיה העבד עומד ומרתת [רועד ומפחד] 46
 לפני המלך. אמר לו: למה אתה מרתת? אמר לו: שנחנני עגל, ושבר אחד 47
 משני הכוסות. אמר לו המלך: אם כן, 48
 דע והיזהר בשני. כך אמר הקדוש- 49
 ברוך-הוא: שני כוסות מוגתם בסניני, 50
 נעשה ונשמע. שברתם נעשה, עשיתם 51
 לפני עגל, ויזהרו בנשמע. הוי, שמעו 52
 דבר ה' בית יעקב. 53
 וזהו מה שכתוב בתחילת פרשת 54
 ראה - ראה אנכי נתן לפניכם היום 55
 "את הברכה אשר תשמעו", 56
 שעשעשו לאחר שה' כוס' של בחינת 57
 'נעשה' נשברה תובעים רק 58
 העבודה ד'תשמעו" 59
 ("הזהרו בנשמע") שהיא 60
 עבודה בדרגה נמוכה יותר מהעבודה 61
 של 'נעשה' (כפי שיוסבר להלן), 62
 אמנם, כיון שתכלית המכוון 63
 הוא שיגיעו לבחינת 'נעשה' 64
 כי סוף סוף ברור שגם עכשיו הדישה 65
 לעשות בעינה עומדת, וגם בחינת 66
 'נעשה' בעבודה הרוחנית (שהיא דרגה 67
 גבוהה ונעלית בעינין הביטול של 68
 המציאות והישות העצמית, כדלהלן 69
 וכפי שהוסבר בהרחבה במאמר הנ"ל 70
 דיבור-המתחיל "ראה") נדרשת גם 71
 עתה, הנה על-זה נאמר "את 72
 הברכה אשר תשמעו", 73
 שהוא ענין המשכת ברכה 74
 ונתינת פת בעבודה 75
 ד'תשמעו", שעל-ידי 76
 העבודה ד'נשמע' יגיעו בסופו 77
 של דבר לבחינת 'נעשה' הנעלית 78
 יותר מבחינת 'תשמעו'. 79
 ונתבאר פנה, במאמר הנ"ל דיבור- 80
 המתחיל "ראה" שהעבודה 81
 ד'נשמע' אינה רק ענין 82
 ההשגה וההסברה, מלשון 83
 "דבר כי שומע עבדך"⁹, שפירושו (לא שמיעה כפשוטו אלא שמואל 84
 הנביא עונה לקול ה' הקורא אליו ואומר:) דבר כי עבדך מקשיב ומבין אלא 85
 העבודה ד'נשמע' הוא ענין הבטול וקבלת על, מלשון 86

(5) ד"ה ראה אנכי גו' דש"פ ראה מבה"ח אלול (תו"מ ח"כ ע' 216 ואילך). (6) פ' ראה יא, כו. (7) שמו"ר פכ"ז, ט. (8) רמ"י ב, ד. (9) שמואל-א ג, י.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

10 דכברי שמואל הנביא לשאול המלך "הֲגַה שְׁמוּעַ מִזְבַּח טוֹב" (לאחר ששאול הִצְדִּיק את אי הריגתם של הצאן והבקר של עמלק בנימוק שיקריבו מהם קרבנות, כאשר לפי פשוטו הכוונה היא שהקדוש-ברוך-הוא מחשיב יותר את הציות למצותיו מאשר קרבנות. ולפי המשמעות הפנימית, הכוונה היא להרגיש את מעלת הביטול וקבלת עול, לעומת ההבנה וההשגה (משום שבעבודת ה' מתוך ביטול וקבלת-עול אין מעורבות של המציאות האישית והשכל האיש, שעלולים לגרום לטעות וסטייה מהדרך הישרה).

11 אָמַנְם מצד שני, הַעֲבֹדָה 12 ד'נִשְׁמָע', עִם הַיְוֹתָה בְּטוֹל וְקַבְּלַת עַל, מִכָּל-מְקוֹם הַבְּטוֹל הוּא רַק לְרִצּוֹן הַגְּלוּי, שֶׁהָרִי הָעֲנִין ד'נִשְׁמָע' שִׁיף רַק כְּאֲשֶׁר יִשְׁנוּ כְּכָר עֲנִין שֶׁשִׁיף לְשִׁמְעַ אֹתוֹ, וְאָז הִיא עֲבֹדַת הָאֲדָם שְׁעוֹמֵד הֵכֵן עִם חוֹשׁ הַשְּׂמִיעָה שְׁלוֹ לְשִׁמְעַ וְלִקְיָם כָּל מָה שִׁישְׁמָע, וּמָזָה מוֹכֵן, שֶׁהַבְּטוֹל ד'נִשְׁמָע' שִׁיף לְרִצּוֹן כְּפִי שֶׁכְּכָר בָּא בְּגִלּוּי. וְלִמְעַלָּה מָזָה הוּא הַבְּטוֹל ד'נִנְעָשָׂה', שֶׁהוּא עֲנִין הַבְּטוֹל לְבַעַל הָרִצּוֹן, הֵינּוּ, שְׁעוֹד טָרָם שִׁישְׁנוּ אֵיזוֹ הַמְּשַׁכַּת רִצּוֹן גְּלוּי, הָרִי הוּא בְּטָל בְּעֵצָם נִפְשׁוֹ לְבַעַל הָרִצּוֹן עֲצָמוֹ, וְעַל-יְדֵי-זֶה הוּא מִמְשִׁיף אֶת הָרִצּוֹן, כְּמֵאֲמָר 13 עוֹשִׁין רִצּוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, שִׁ'עוֹשִׂים" וּמְחַדְּשִׁים 14 אֶת הָרִצּוֹן, שֶׁהָרִי אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא מְצַד-עֲצָמוֹ הוּא לְמַעַלָּה גַם מִהָרִצּוֹן ד'מִצּוֹת', וְצָרִיף לְחַדֵּשׁ 15 אֶת הָרִצּוֹן ד'מִצּוֹת', וְהַמְּשַׁכַּת הָרִצּוֹן הִיא עַל- 16 יְדֵי הַעֲבֹדָה ד'נִנְעָשָׂה', שֶׁהוּא עֲנִין הַבְּטוֹל לְבַעַל 17 לְבַעַל הָרִצּוֹן, הֵינּוּ, שְׁעוֹד טָרָם שִׁישְׁנוּ אֵיזוֹ הַמְּשַׁכַּת רִצּוֹן גְּלוּי, הָרִי הוּא בְּטָל בְּעֵצָם נִפְשׁוֹ לְבַעַל הָרִצּוֹן עֲצָמוֹ, וְעַל-יְדֵי-זֶה הוּא מִמְשִׁיף אֶת הָרִצּוֹן, כְּמֵאֲמָר 18 עוֹשִׁין רִצּוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, שִׁ'עוֹשִׂים" וּמְחַדְּשִׁים 19 אֶת הָרִצּוֹן, שֶׁהָרִי אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא מְצַד-עֲצָמוֹ הוּא לְמַעַלָּה גַם מִהָרִצּוֹן ד'מִצּוֹת', וְצָרִיף לְחַדֵּשׁ 20 אֶת הָרִצּוֹן ד'מִצּוֹת', וְהַמְּשַׁכַּת הָרִצּוֹן הִיא עַל- 21 יְדֵי הַעֲבֹדָה ד'נִנְעָשָׂה', שֶׁהוּא עֲנִין הַבְּטוֹל לְבַעַל 22 לְבַעַל הָרִצּוֹן, הֵינּוּ, שְׁעוֹד טָרָם שִׁישְׁנוּ אֵיזוֹ הַמְּשַׁכַּת רִצּוֹן גְּלוּי, הָרִי הוּא בְּטָל בְּעֵצָם נִפְשׁוֹ לְבַעַל הָרִצּוֹן עֲצָמוֹ. 23 כְּלוּמָר, בְּבִטּוֹל אֶל הָרִצּוֹן, הִיהוּדִי מִתְבַּטֵּל לְצִיּוּיִם וְלוֹהוּרָאוֹת שֶׁל הַקְּדוֹשׁ- 24 בְּרוּךְ-הוּא כְּמוֹ עֵבֶד שְׂמֵעִית לְהוֹרָאוֹת וּלְפִקּוּדוֹת שֶׁל אֲדוֹנוֹ, וְהַבְּטוֹל מִתְבַּטֵּא 25 בְּכֵן הוּא לֹא מְעַרֵב אֶת שְׁכּוֹלוֹ וְאֶת מְצִיאוֹתוֹ הַעֲצִמִית אֶל־מִסּוֹר לְחִלוּטִין 26 לְמִלּוּי רִצּוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֲבָל הַבְּטוֹל אֶל בְּעַל הָרִצּוֹן הוּא בִּיטּוֹל

1 הרבה יותר עמוק, כי כאן לא מדובר בביטול וציות לפקודות ולהוראות אלא 2 בהתבטלות מכל-וכל כלפי בעל הרצון, הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, בדרגה 3 שקודמת וגבוהה יותר מהדרגה שבה יש התגלות והמשכה של רצון גלוי. וגם 4 מבחינת היהודי הבטל, הביטול לבעל הרצון הוא ביטול בעצם ובפנימיות 5 נפשו. (אפשר אולי לתת לזה קצת 6 ביאור ממשי יותר, והוא: כאשר הבן 7 קָטַל רק לצד החיצוני של האב, ואשר 8 בא לידי ביטוי רק לאחר שהאב מצווה 9 אותו לעשות כן וכך, הרי הבן עושה 10 זאת בתכלית השלימות אבל רק את מה 11 שציווה האב, ובאמת במלוא מסירות 12 הנפש, אבל זאת רק למה שכבר ציווה 13 האב וביקש. ואילו כאשר ביטולו של 14 הבן כלפי האב אינו רק למה שהאב 15 מצווה אלא לגופו ועצמותו של האב, 16 הרי הוא מחפש מה לעשות יותר ויותר 17 שלאבא יהיה תענוג ונחת-רוח מבלי 18 שהאב ציווה אותו בפועל (משם). 19 וְעַל-יְדֵי-זֶה על-ידי הביטול של 20 היהודי אל הקדוש-ברוך-הוא, בעל 21 הרצון, בעצם נפשו, הוּא מִמְשִׁיף 22 ומגלה אֶת הָרִצּוֹן הַעֲלִיּוֹן, 23 כְּמֵאֲמָר 11 "עוֹשִׁין רִצּוֹנוֹ שֶׁל 24 מְקוֹם" אמרו חכמינו ז"ל בגמרא 25 (ברכות לה, ב): "כתיב 'ולקחתי דגני 26 בעתו וגו' וכתיב ואספת דגנך". כלומר, 27 לכאורה יש סתירה בין שני הפסוקים. כתוב אחד אמר "ולקחתי דגני בעתו 28 וגו'" (כלומר, הקדוש-ברוך-הוא לוקח את הדגן הצומח כדי להוכיח שהוא 29 שלו), וכתוב אחר אמר "ואספת דגנך" (כלומר, האדם יאסוף את הדגן שלו 30 בעצמו)! והגמרא עונה: "לא קשיא, כאן בזמן שישראל עושין רצונו של 31 מקום" - בפסוק "ואספת דגנך" מדובר בזמן שישראל עושים רצונו של מקום, 32 ואז הדגן שלהם. "כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום" - בפסוק 33 "ולקחתי דגני" מדובר בזמן שישראל לא עושים את רצונו של מקום, 34 והקדוש-ברוך-הוא אוסף את הדגן. בפשטות כוונת הביטוי "עושין רצונו של 35 מקום" הוא שמקיימים את רצון ה' בפועל, אבל לפי פנימיות הדברים הכוונה 36 - ש'עוֹשִׂים" וּמְחַדְּשִׁים ומעוררים, כביכול אֶת הָרִצּוֹן שֶׁל 37 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁהָרִי אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא מְצַד-עֲצָמוֹ הוּא 38 לְמַעַלָּה גַם מִהָרִצּוֹן ד'מִצּוֹת', וְצָרִיף לְחַדֵּשׁ לְפַעֲלוֹ וְלַעֲוֹר אֶת 39 הָרִצּוֹן ד'מִצּוֹת', וְהַמְּשַׁכַּת וְהַתְּעוּרוֹת הָרִצּוֹן הַעֲלִיּוֹן לְמַצּוֹת הִיא 40 עַל-יְדֵי הַעֲבֹדָה ד'נִנְעָשָׂה', שֶׁהוּא עֲנִין הַבְּטוֹל לְבַעַל 41 הָרִצּוֹן. 42 וכפי שמבואר במאמר הנ"ל, הצורך לעורר את הרצון העליון למצוות, נובע 43 מזה שהקדוש-ברוך-הוא בעצמו הוא למעלה מהרצון (כשם שבנפש האדם, 44 הרצון הוא כוח חשוב ונעלה, אבל עצם הנפש היא למעלה מהרצון) "וכל

ביאור בדרך אפשר

1 עניין הרצון הוא ירידה והמשכה, והינו שגם הרצון דמצוות הוא רק המשכה
2 ממנו יתברך, לפי שעצמותו ומהותו הוא למעלה גם מהרצון... בכדי לפעול
3 את הרצון הרי זה על-ידי הביטול דנעשה, שהוא הביטול שבפנימיות הנפש
4 לבעל הרצון.

5 ונתבאר, במאמר הנ"ל, שְׁזָהוּ

6 עֲנִין הָעֲבוּדָה ד"בְּכָל 1 הָרָצוֹן. וְנִתְבָּאָר, שְׁזָהוּ עֲנִין הָעֲבוּדָה ד"בְּכָל
7 מְאֻדָּךְ"12, שעניינה אהבת ה' 2 מְאֻדָּךְ"12, שְׁהוּא הַבְּטוּל שְׁמַצַּד עֲצָם הַנְּפֶשׁ.
8 וביטול לקדוש-ברוך-הוא בלי גבול 3 וְזֶהוּ שְׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל13 שְׁפָרְשָׁה שְׁנִיָּה
9 שְׁהוּא הַבְּטוּל שְׁמַצַּד עֲצָם 4 דְקָרִיאַת-שְׁמַע הִיא "בְּזִמְן שְׁאִין עוֹשִׁין רְצוֹנוֹ
10 הַנְּפֶשׁ ועבודה שהיא בלי-גבול, 5 שֶׁל מְקוֹם", דְאָף שְׁנֶאֱמָר בָּהּ "וְהִיָּה אִם שְׁמַע
11 בכוחה להמשיך ולגלות את רצונו של 6 תְּשַׁמְעוּ"14, וְהָרִי עֲנִין הַשְּׁמִיעָה אֵינוֹ רַק עֲנִין
12 הקדוש-ברוך-הוא שלמעלה מ'סדר 7 הַהֲשָׁגָה אֲלָא גַם עֲנִין קְבַלְתָּ-עַל פְּנֵי, וְכִסְיִים
13 ההשתלשלות' ועשר הספירות 8 הַפְּתוּב "וּלְעֲבֹדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם",
14 העליונות, כשם שכוח הרצון שבנפש 9 מִכָּל-מְקוֹם הָעֲבוּדָה הִיא רַק בְּכַחוֹתָיו הַגְּלוּיִים,
15 הוא כוח כללי ונעלה ועמוק יותר 10 כַּחוֹת הַפְּנִימִיִּים וְכַחוֹת הַמְּקִיפִים, הֵינּוּ בְטוּל
16 מעשרת הכוחות של השכל, המידות 11 כַּחוֹתָיו הַגְּלוּיִים לְרָצוֹן הַגְּלוּי, מֵהַ-שְּׁאִין-בֶּן
17 וכו'.

18 בהמשך אותה סוגיה בגמרא, נאמר:

19 "בזמן שישראל עושין רצונו של מקום,

20 מלאכתן נעשית על-ידי אחרים, שנאמר

21 ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'. ובזמן

22 שאין ישראל עושין רצונו של מקום,

23 מלאכתן נעשית על-ידי עצמן". גם כאן

24 מדובר על סתירה, לכאורה, בין שני

25 פסוקים. פסוק אחד אומר "ועמדו זרים

26 ורעו צאנכם", כלומר שבני ישראל היו

27 פטורים מעבודה, ואחרים יעשו את

28 מלאכתם במקומם. ופסוק אחר אומר

29 "ואספת דגנך" שמשמעו ואספת

30 בעצמך, ללא סיוע של אחרים!

31 והביאור – אם בני ישראל אינם עושין רצונו של מקום, הם אוספים את דגנם

32 בעצמם, ואם הם כן עושים רצונו של מקום, הדבר נעשה בידי משרתים זרים.

33 שואלים על כך בחסידות: איך יתכן שפרשה שניה של קריאת-שמע שנאמר

34 בה "ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם" מדברת באין עושין רצונו של

35 מקום? ועונים: כיון שבפרשה זו לא נזכר "בכל מאדך" כמו בפרשה ראשונה,

36 הרי למרות שמדובר בה על עבודת ה' "בכל לבבכם ובכל נפשכם", עדיין

37 הדבר נחשב "אין עושין רצונו של מקום" וְזֶהוּ שְׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ

38 ז"ל13 שְׁפָרְשָׁה שְׁנִיָּה דְקָרִיאַת-שְׁמַע הִיא "בְּזִמְן שְׁאִין

39 עוֹשִׁין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם", דְאָף שְׁנֶאֱמָר בָּהּ "וְהִיָּה אִם שְׁמַע

40 תְּשַׁמְעוּ"14, וְהָרִי עֲנִין הַשְּׁמִיעָה אֵינוֹ רַק עֲנִין הַהֲשָׁגָה אֲלָא

41 גַם עֲנִין קְבַלְתָּ-עַל פְּנֵי, וְכִסְיִים הַפְּתוּב "וּלְעֲבֹדוֹ בְּכָל

42 לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם", ואם-כן איך יתכן שעבודת ה' ברמה נעלית

ביאור בדרך אפשר

כל-כך תיחשב "אין עושין רצונו של מקום"? אלא הסיבה לכך היא שעם כל
מעלתה של עבודת ה' בדרגה כזו מִכָּל-מְקוֹם הָעֲבוּדָה הִיא רַק
כַּחוֹתָיו הַגְּלוּיִים, הַכַּחוֹת הַפְּנִימִיִּים, הַכַּחוֹת הַמְּקִיפִים,
כוחות הנפש של האדם מתחלקים לכמה סוגים, ובדרך כלל החלוקה היא

לשני סוגים: כוחות פנימיים – כמו

השכל והרגש המלוכשים בגוף האדם
ומותאמים לאברי הגוף, וכך גם כוח
התנועה, הדיבור וכד' שכולם מלוכשים

באברי הגוף בהתלבשות פנימית,

וכוחות מקיפים – כמו כוח הרצון

שהוא כוח כללי הפועל בכל הגוף

בשווה ולא מתלבש באבר מסוים, כזה

או אחר. ובהגדרה כללית יותר, גם

הכוחות הפנימיים (הנחותים יותר) וגם

הכוחות המקיפים (הנעלים יותר)

נחשבים "כוחות הגלויים" כי הם

פועלים ומתגלים בגוף האדם בצורה

גלויה, ניכרת ומורגשת, בשונה

מ"כוחות נעלמים" שבדרך כלל

נעלמים ונסתרים בתוך הנפש ולא

באים לידי גילוי. ולענייננו, הסיבה לכך

שהעבודה המתוארת בפרשה שניה של

קריאת-שמע, הרי עם כל מעלתה,

שהיא עבודה "בכל לבבכם ובכל

נפשכם", עדיין היא נחשבת "אין

עושין רצונו של מקום", כי היא עבודה

הנעשית רק עם הכוחות הגלויים,

הֵינּוּ בְטוּל כַּחוֹתָיו הַגְּלוּיִים

לְרָצוֹן הַגְּלוּי, מֵהַ-שְּׁאִין-בֶּן

פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה דְקָרִיאַת-

שְׁמַע פְּתִיב בָּהּ "בְּכָל מְאֻדָּךְ", מְאֻדָּךְ הוּא עֲנִין בְּלִי

גְּבוּל"15, הֵינּוּ, שְׁהוּא יוֹצֵא מְגֵדֵר הַגְּבַלְתָּ הַכַּחוֹת הַפְּנִימִיִּים

וְהַכַּחוֹת הַמְּקִיפִים גַם יחד, וְעֲבוּדָתוֹ הִיא מַצַּד עֲצָם הַנְּפֶשׁ,

שְׁבִטְל בְּעֲצָם נִפְשׁוֹ לְבַעַל הָרָצוֹן, וְעַל-יְדֵי-זֶה "עוֹשִׁין

רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם".

וְזֶהוּ פֶל תְּכַלִּית הָעֲבוּדָה, שְׁיִגְיֵעוּ לְבַחֲיַנְתָּ בְּעַל הָרָצוֹן

עֲצָמוֹ וְיִמְשִׁיכוּ אֶת הָרָצוֹן, וְכִמְאָמֵר חַכְמֵינוּ ז"ל לגבי ראש-השנה

שבו אומר הקדוש-ברוך-הוא לבני ישראל – "תִּמְלִיכוּנִי עֲלֵיכֶם"16,

בְּתַחֲלָה קִבְּלוּ מַלְכוּתִי וְאַחַר-כֵּן קִבְּלוּ גְזֻרֹתַי"17. כדברי חכמינו

ז"ל: מִשָּׁל לַמֶּלֶךְ שָׂבָא לַמְדִינָה וְאִמְרוּ לוֹ אֲנִשֵׁי הַמְדִינָה: גִּזוּר עֲלֵינוּ גִזְרוֹת.

אמר להם המלך, בתחילה קבלו מלכותי ואחר-כך קבלו גזירותי, וכמבואר

במאמר לפרשת "ראה" שקבלת המלכות ("קבלו מלכות") היא בחינת

(12) ואתחנן ו, ה. (13) ברכות שם ובחדא"ג מהרש"א שם. אור תורה להרב המגיד נג, ד. לקו"ת שלח מב, ג. ובכ"מ. (14) עקב

יא, יג. (15) ראה תו"א מקץ לט, ג ואילך. (16) ר"ה טז, א. לד, ב. (17) מכילתא יתרו כ, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 'נעשה' – הביטול ל'בעל הרצון', ואילו קבלת הגויות ("קבלו גויותי") היא
 2 בחינת 'נשמע', הביטול לרצון, והביטול ל'בעל הרצון' שהוא ביטול עמוק
 3 יותר, הוא בחינת 'עושין רצונו של מקום', שעושה ומעורר את הרצון למעלה,
 4 כביכול,
 5 אַמְנָם, בְּכִדֵי לְהַעֲבֹדָה
 6 ד'נַעֲשֶׂה', הביטול ל'בעל הרצון'
 7 צְרִיכָה לְהִיּוֹת תַּחֲלָה הָעֲבֹדָה
 8 ד'נִשְׁמָע' הביטול לרצון, וּמִזָּה
 9 בְּאִים אַחֲרֶיךָ לְבַחֲבִינָה
 10 נַעֲשֶׂה'. וְזֶהוּ אוֹמְרוּ "אֵת
 11 הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמָעוּ",
 12 הַיְינוּ, שֶׁבַתְחֵלָה צְרִיכָה
 13 לְהִיּוֹת הָעֲבֹדָה ד'תִּשְׁמָעוּ",
 14 וְכֵּן יֵשׁ בְּרָכָה וְנִתְּנָה כַּח
 15 שֶׁמֶהָעֲבֹדָה ד'נִשְׁמָע'
 16 ('תִּשְׁמָעוּ') יִגִּיעוּ לְבַחֲבִינָה
 17 נַעֲשֶׂה'.
 18 וְזֶהוּ גַם-כֵּן מֵה שֶׁכְּתוּב
 19 בַּתְּחִלַּת הַפְּסוּק "וְאֵה אֲנֹכִי
 20 נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה", וְיֵשׁ
 21 לְדִיּוּק בְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב שֶׁהַנִּתְּנָה הִיא
 22 מִבַּחֲבִינָה "אֲנֹכִי" לְבַחֲבִינָה "לְפָנֶיכֶם" -
 23 שֶׁהַבְּרָכָה הִיא מֵה שֶׁ"אֲנֹכִי -
 24 מִי שֶׁאֲנֹכִי - הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 25 בְּעַצְמוֹ נֹתֵן לְפָנֶיכֶם", פְּנִימִיּוֹת
 26 וְעַצְמִיּוֹת הַנִּפְשׁ, שֶׁמִּצַּד זֶה מִצַּד
 27 הַכּוּחַ שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעַצְמוֹ נֹתֵן
 28 כְּעַם הַנֶּפֶשׁ הִיא הָעֲבֹדָה
 29 ד'נַעֲשֶׂה', שֶׁהוּא עֲנִין הַבְּטוּל
 30 שֶׁמִּצַּד עֵצֶם הַנִּפְשׁ לְעַצְמוֹתוֹ
 31 יִתְּבַרֵךְ 'בְּעַל הַרְצוֹן', בַּחֲבִינָה
 32 "אֲנֹכִי".
 33 וְעַל עֲבֹדָה זוֹ דְּבַחֲבִינָה
 34 נַעֲשֶׂה' (שֶׁמִּגִּיעִים אֵלֶיהָ עַל-
 35 יָדֵי הַקְּדָמָת הָעֲבֹדָה
 36 ד'תִּשְׁמָעוּ", בַּחֲבִינָה נִשְׁמָע')
 37 נֹאמְרוּ "אֲשֶׁר" ("אֵת הַבְּרָכָה
 38 אֲשֶׁר תִּשְׁמָעוּ"), לְשׁוֹן וְדָאִי,
 39 כִּי בְּעֲבֹדָה דְּבַחֲבִינָה נִשְׁמָע',
 40 כִּינֵן שֶׁהַבְּטוּל הוּא רַק מִצַּד
 41 הַכּוּחַ הַגְּלוּיִים בְּלִבָּה, הִרִי
 42 שֶׁיָּד בְּזֶה סְפָקוֹת עֲדִין, מֵה-
 43 שְׂאִי-כֵּן הָעֲבֹדָה דְּבַחֲבִינָה

ביאור בדרך אפשר
 44 'נַעֲשֶׂה', שֶׁהוּא כְּטַל בְּמִצִּיאוֹת בְּעֵצֶם נִפְשׁוֹ, הִנֵּה עֲבֹדָה זוֹ
 45 הִיא בְּבַחֲבִינָה וְדָאִי, שְׂאִין שֶׁיָּד בְּזֶה סְפָקוֹת כְּלָל.
 46 וְעוֹד זֹאת, דְּמָה שֶׁכְּתוּב "אֵת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמָעוּ", הַיְינוּ,
 47 שֶׁזֶהוּ דְּבָר וְדָאִי וְכַרְוִיר שֶׁעַל-יָדֵי הָעֲבֹדָה בְּבַחֲבִינָה נִשְׁמָע'
 48 יִגִּיעַ לְעֲבֹדָה בְּבַחֲבִינָה
 49 'נַעֲשֶׂה'. וְכַלשׁוֹן הַמֵּאמֵר הַנִּל
 50 דִּבְרֵי-הַמֵּתַחִיל "דָּאֵה": "וְעַל בְּרַכָּה זוֹ
 51 נֹאמְרוּ אֲשֶׁר תִּשְׁמָעוּ, שֶׁלֹּא נֹאמְרוּ אִם
 52 תִּשְׁמָעוּ אֲלֵא אֲשֶׁר תִּשְׁמָעוּ, "אֲשֶׁר"
 53 לְשׁוֹן וְדָאִי, הַיְינוּ שֶׁכְּרַכָּה זוֹ שֶׁתִּהְיֶה
 54 הָעֲבֹדָה ד'תִּשְׁמָעוּ" וְשֶׁמִּבַּחֲבִינָה
 55 "תִּשְׁמָעוּ" יִגִּיעַ גַּם לְבַחֲבִינָה נַעֲשֶׂה',
 56 הוּא דְּבָר וְדָאִי שֶׁאֵין כּוּחַ סֶפֶק כְּלָל".
 57 וְטַעַם הַנִּדְּאִוֹת מְדוּעַ בִּאֲמַת יֵשׁ
 58 וְדִוִּאוֹת מִלֵּאָה בְּסוּפּוֹ שֶׁל דְּבָר יִגִּיעוּ
 59 גַּם לְבַחֲבִינָה נַעֲשֶׂה? הוּא לְפִי
 60 שֶׁיֵּשׁ בְּרָכָה עַל זֶה, וְהִרִי עֲנִין
 61 הַבְּרָכָה הוּא דְּבָר וְדָאִי.
 62 וְכִדְיוּעַ בְּמַעֲלַת בְּרָכָה עַל
 63 תְּפִלָּה¹⁸, שֶׁבְּרָכָה הִיא בְּלִשׁוֹן
 64 צְוּי, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב¹⁹ בְּנוֹסַח
 65 בְּרַכַּת כּוּהָנִים יְבָרְכֶךָ הַיְוִ, לְשׁוֹן
 66 שֶׁמִּשְׁמָעוֹ צְוּי וְהַיְנוּ שֶׁזֶהוּ דְּבָר
 67 וְדָאִי, וְתִפְלָה הִיא בְּלִשׁוֹן
 68 בְּקִשָּׁה, וְהִרִי סְפָק אִם תִּתְּקַבֵּל
 69 בְּקִשְׁתּוֹ, וְכֵמוֹ "הַמְּעִין
 70 בְּתִפְלָתוֹ"²⁰ ("אוֹמֵר בְּלִבּוֹ
 71 שְׁתִּיעֶשֶׂה בְּקִשְׁתּוֹ לְפִי שֶׁתִּפְלַל
 72 בְּכוּנָה" לְשׁוֹן רַשִׁי בְּגִמְרָא) שֶׁסּוּף
 73 בֵּא לִידֵי כָּאֵב לֵב" כִּי בְּקִשְׁתּוֹ לֹא
 74 מִתְּקַבֵּל. וְעוֹד אִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל
 75 "אִם תִּפְלָתוֹ שֶׁגוֹרָה בְּפִיו"
 76 כו'²¹ - כֹּאשֶׁר רַבִּי חֲנִינָא בֵּן דּוּסַא
 77 נִשְׁאַל כִּיצַד הוּא יוֹדֵעַ הֵאֵם תִּפְלָתוֹ
 78 הַתְּקַבֵּל, הַשִּׁיב שֶׁאִם תִּפְלָה שְׂגוּרָה
 79 בְּפִיו, כְּרוּר לִי שֶׁהַתְּקַבֵּל, וְכֵן לְהִפְךָ.
 80 מוּכָן אִפּוֹא שֶׁבִּשְׂנוּהָ מְבַרְכָה, הִרִי
 81 בְּתִפְלָה אֵין וְדִוִּאוֹת שֶׁהַבְּקִשָּׁה תִּתְּקַבֵּל.
 82 אַמְנָם לְאִידָךְ גִּיסָא, יִשְׁנָה
 83 מַעֲלָה בְּתִפְלָה עַל בְּרָכָה,
 84 שֶׁבְּרָכָה הִיא הַמְּשַׁכָּה
 85 מֵהַשְׂרֵשׁ וְיִמְקוֹר בְּלִבָּה הַיְינוּ
 86 שֶׁהַדְּבָר כָּבֵר כִּיִּים בְּשׂוֹרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ, וְרַק

(18) לקו"ת פ' ראה יט, א. 19) נשא ו, כד. 20) ראה ברכות נד, סע"ב ואילך. ראשית חכמה – חופת אליהו רבה שער ג. (21) ברכות לד, ב.

לך אמר ליבי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 והגילוי שלו היא בספק - מִפְּלֵ-מְקוֹם נֶאֱמַר "אֲשֶׁר", לְשׁוֹן וְדַאי, 44 מִצַּד מַעֲלַת עֲנִין הַבְּרָכָה כי יש כאן שילוב של שתי המעלות גם יחד 45 - מעלת הברכה שהיא בוודאות, ומעלת התפילה שממשיכה דבר חדש שעדיין 46 לא היה. וזאת, מפני שההמשכה והברכה היא מבחינת "אנכי מי שאנכי", כנ"ל. 47 ג) וְלִהְבִּין בְּתוֹסַפַּת בְּאוֹר 48 הַהֶפְרָשׁ בֵּין בְּרָכָה לְתַפְלָה, 49 צְרִיף לְהַקְדִּים תְּחִלָּה²³ מֵה 50 שְׂכַתְב ה'פְּרָדִס'²⁴ שֶׁהַשְּׂרָשִׁים 51 הַמְתַּאֲחָדִים בְּעֶצֶם הַשְּׂרֵשׁ 52 לְפִי הָאֱמַת הֵם שְׂרָשֵׁי הַכְּלִים, 53 לֹא שְׂרָשֵׁי הַעֲצָמוֹת, כִּי 54 הַעֲצָמוֹת הַכֹּל אֶחָד, וְאִין צִרְף 55 לֹא לְשֵׁרֵשׁ וְלֹא לְמְקוֹר, עַד- 56 כְּאֵן-לְשׁוֹנוֹ. כלומר: כתוב בספר 57 ה'פְּרָדִס', לרבי משה קורדוביורו, 58 מגדולי המקובלים, שהכלל האומר כי 59 שורשי ההמשכות שנמשכות 60 מהאלוקות ויורדות מדרגה לדרגה, 61 מאוחדות בשורשם. מתיחס, לאמיתו 62 של דבר, לשורשי הכלים [כידוע 63 שהאורות העליונים הם אורות בכלים] 64 אבל אין מקום לומר שהאורות 65 מאוחדים בשורשם בעצמותו של 66 הקדוש-ברוך-הוא, כי עצמותו הוא 67 אחדות מלאה ומחולטת, וכדי שאורו 68 יתפשט וישפיע הוא לא זקוק שיהיה בו 69 שורש ומקור לכך (כפי שיבואר יותר 70 להלן) וְהִינוּ, שְׂעֵנִין הַשְּׂרֵשׁ 71 שִׁיף בְּכִלִּים דְּוָקָא, וְלֹא 72 בְּאוֹרוֹת. ביאור הדברים:

73 וְהַעֲנִין בְּזָה, דְּהִנְה, כְּאֲשֶׁר 74 אוֹמְרִים שְׂיִשְׁנוּ עֲנִין שֶׁל 75 שְׂרֵשׁ, שְׂכַתוֹן מְצִיאוֹת עֲלִינָה 76 כְּלִשְׁה, יש שורש ומקור שנועד לגלות 77 ולהמשיך דברים מסוימים למטה 78 מאותה מציאות הרי בְּהֶכְרַח שֵׁישׁ 79 בְּזָה שְׂלִשָּׁה עֲנִינִים. עֲנִין 80 אֶחָד, שְׂיִשְׁנָה אִיזוּ מְצִיאוֹת 81 תְּחִנּוּנָה שְׂעֵל-זָה אוֹמְרִים שֵׁישׁ 82 בְּדִרְגָה שְׂלִמְעֵלָה מִמְּנָה שְׂרֵשׁ 83 לְמְצִיאוֹת זו. עֲנִין שְׁנִי, שְׂהֶדְבֵּר הַנְּמִשֵּׁף 84 הוּא מְבַדֵּל מְשֻׁרְשׁוֹ וּמוֹגֵד כְּמְצִיאוֹת בְּפִנֵי עֲצָמָה, שְׂזָהוּ עֲנִין

1 צריך 'להבירך' ולהמשיך אותו, כלומר להביאו מן ההעלם אל הגילוי, כְּמוֹ 2 שְׂכַתְבוֹב²² בְּבִרְכַת יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְבִנּוֹ אִישׁ אֲשֶׁר כְּבָרְכָתוֹ בְּרַף 3 אוֹתָם, כלומר שהברכה שיעקב אבינו בירך את כל אחד מבניו, כבר נמצאת 4 וקיימת, וכבר שייכת לו ("כברכתו"), והברכה רק ממשיכה את הדברים למטה 5 ומציאה אותם מן ההעלם אל הגילוי. 6 וְאִילוּ תַפְלָה הִיא הַמְשָׁכָה 7 חֲדָשָׁה, שְׂזָהוּ "יְהִי רְצוֹן", 8 לְכֵן תְּפִילּוֹת הֵם בְּנוֹסַח "יְהִי רְצוֹן", 9 כלומר בקשה שיתעורר ויתהווה רצון 10 חדש שלא היה קיים קודם לכן 11 שְׂמְשִׁיכִים רְצוֹן חֲדָשׁ 12 לְרַפְאוֹת אֶת הַחֻלִּים וּלְבָרַף 13 אֶת הַשְּׂנִים, וְהִינוּ, שְׂגָם 14 לְאַחַר שְׂנַגְזוֹר דִּינוֹ וְגַם לְאַחַר 15 שְׂנַחְתָּם דִּינוֹ, לְכִיוּן לֹא רְצוֹ, 16 כְּנוּן: לֹא לֵהוֹיֹת בְּרִיא אוּ לְמַחְסוֹר 17 בְּפִרְסָה רַחֲמַנָּא-לִיעֲלֵן הִנְה עַל-יְדֵי 18 הַתַּפְלָה מְשִׁיכִים רְצוֹן חֲדָשׁ 19 לְרַפָּא אֶת הַחֻלִּים וּלְבָרַךְ אֶת הַשְּׂנִים. 20 וְשִׁנֵי חֻלּוּקִים אֵלוֹ: א) שְׂבִרְכָה 21 הִיא גִלּוֹי דְבֵר שְׂכְבֵר קִיָּם, וְתַפְלָה הִיא 22 הַתְּעוֹרוֹת רְצוֹן חֲדָשׁ. ב) שְׂמִילּוֹ 23 בְּהַקְשָׁה עַל-יְדֵי תַפְלָה הוּא בְּסַפְק, 24 וְאִילוּ קִיָּם הַבְּרַכָּה הוּא וְדַאי תְּלוּיָם 25 זָה בְּזָה, וְהִינוּ, שְׂעֵנִין 26 הַבְּרָכָה, בֵּינָן שְׂהוּא הַמְשָׁכָה 27 מֵהַשְּׂרֵשׁ וּמְקוֹר בְּלָבַד הִינוּ, 28 הַשְּׂדֵבֵר כְּבֵר קִיָּם בְּשׁוֹרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ, 29 הִרִי זָה דְבֵר וְדַאי שִׁיּוּמֵשׁ 30 הַעֲנִין, מֵהַשְּׂאִין-בֵּן עֲנִין 31 תַפְלָה שְׂהוּא הַמְשָׁכַת דְבֵר 32 חֲדָשׁ שְׂלֹא קִיָּם אֲפִילוֹ בְּשׁוֹרְשׁוֹ 33 וּמְקוֹרוֹ, הִרִי זָה בְּאֲפֵן שֶׁל סַפְק. 34 וְמָה שְׂנַאָמַר בְּסַפְק זֶה "רָאָה אֲנִי 35 נוֹתֵן לְפִנֵּיכֶם הַיּוֹם בְּרַכָּה..." "אֶת 36 הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ", הִינוּ, 37 שֵׁישׁ כְּאֵן שְׂמִי הַמַּעֲלוֹת, דְּאֵף 38 שְׂהוּא עֲנִין הַמְשָׁכַת בְּחִינַת 39 יְעֻשָׂה, "עוֹשִׁין רְצוֹנוֹ שֶׁל 40 מְקוֹם", הַמְשָׁכַת רְצוֹן חֲדָשׁ 41 שְׂלִמְעֵלָה מְסַדֵּר הַשְּׂמִלְשֻׁלוֹת, 42 עֲדִין בְּשׁוֹרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ, הִיא מְקוֹם לּוֹמֵר, לְפִי הַכֹּלל הַמְּבֹאֵר לְעִיל, שְׂהַמְשַׁכָּה

(22) ויחי מט, כח. 23) בהבא לקמן - ראה ד"ה ראה אנכי תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' שצט ואילך). וראה גם סה"מ עטר"ת ע' קלא ואילך. תרפ"ז ע' צב ואילך. 24) שער יא (שער הצחצחות) פ"ו.

ביאור בדרך אפשר

1 שָׂרֵשׁ, שֶׁהוּא שָׂרֵשׁ וּמְקוֹר לְאֵיזָה דָּבָר אַחַר וְשׁוֹנֵה - מְבַדֵּל
 2 מִמֶּנּוּ. וְעִנְיָן שְׁלִישִׁי, שֵׁשׁ אֵיזָה עֶרְךָ וְשִׁכּוֹת לְשָׂרֵשׁ עִם
 3 הַדָּבָר הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ, שְׂקִיִּים יִחַס וּדְמִיּוֹן כִּלְשָׁהוּ בֵּין הַשּׁוֹרֵשׁ וְהַדָּבָר
 4 שֶׁנִּמְשָׁךְ מֵאוֹתוֹ שׁוֹרֵשׁ שֶׁהָרִי הוּא שָׂרֵשׁ לְדָבָר זֶה וְאֵילּוֹ לֹא הִיא
 5 בְּיַנְיָהּ שׁוֹם יִחַס וְשׁוֹם דְּמִיּוֹן, לֹא הִיא
 6 יְכוּל הַשּׁוֹרֵשׁ לְהִיֹּת שׁוֹרֵשׁ וּמְקוֹר
 7 לְאוֹתוֹ דָּבָר.
 8 וְכִמוֹ בְּעִנְיָן עֲלָה וְעֵלּוּל [נְסִיבָה
 9 וְתוֹצֵאָה], הֵינּוּ כַּדְּבָרִים שְׁנוּצִירִים
 10 וּמִתְהוּוִים בְּדֶרֶךְ שֶׁל סִיבָה וְתוֹצֵאָה.
 11 כְּמוֹ, לְמַשָּׁל, הַתְּהוּוֹת הַמִּידוֹת (הַרְגַשׁ)
 12 מִהַמּוֹחִין (הַשְׂכָּל) שֶׁהִיא בְּצוּרָה כְּזוֹ
 13 שֶׁהַשְׂכָּל הוּא הַסִּיבָה וְהַגּוֹרֵם לְהַתְּהוּוֹת
 14 הַרְגַשׁ (כְּפִי שִׁיּוּכָר גַּם לְהֵלֵךְ בְּמֵאמֶר),
 15 הֵינּוּ שֶׁהָעֵלָה (הַסִּיבָה) הִיא
 16 שָׂרֵשׁ לְהָעֵלּוּל (הַתּוֹצֵאָה), הָרִי
 17 יֵשׁ בְּזֶה שְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים אֱלוֹ
 18 שְׁנֵימֶנּוּ לְעֵיל לְגַבִּי כֹל שׁוֹרֵשׁ לְהַמְשַׁכֵּת
 19 וְהַתְּהוּוֹת דָּבָר. וּמִפְּרֹט: דְּהֵנָּה,
 20 הָעֵלּוּל הוּא מְצִיאוֹת דָּבָר,
 21 וְהֵינּוּ, שְׁלֹשָׁה רִי יִצְיָאָה הָעֵלּוּל
 22 מִן הָעֵלָה, הָרִי הוּא נַעֲשֶׂה
 23 מְצִיאוֹת דָּבָר בְּפִנְיֵ-עַצְמוֹ, עַד
 24 שֶׁגַּם בְּהַסְתַּלַּק הָעֵלָה יִשְׁאָר
 25 הָעֵלּוּל בְּמְצִיאוֹתָיו נִחְבָּר לְעֵיל
 26 כִּי הַעִנְיָן הָרֵאשׁוֹן הַקִּיִּים בְּשׁוֹרֵשׁ הוּא
 27 שְׂקִימַת מְצִיאוֹת שֶׁהוּא מֵהוּוֶה שׁוֹרֵשׁ
 28 לְאוֹתָהּ מְצִיאוֹת. וְכֵן גַּם לְגַבִּי דָּבָר
 29 שֶׁהַתְּהוּוֹתוֹ הִיא בְּדֶרֶךְ עֵלָה וְעֵלּוּל.
 30 הַמֵּאֲפִיין הָרֵאשׁוֹן שֶׁל הַיּוֹצֵרוֹת בְּצוּרָה
 31 כְּזוֹ הוּא הַשְׂכָּל (הַתּוֹצֵאָה) הוֹפֵךְ
 32 לְמְצִיאוֹת כְּשֶׁלְּעַצְמָהּ, עַד כַּדִּי כֵךְ שֶׁגַּם
 33 כֹּאשֶׁר הַגּוֹרֵם מֵהוּוֶה [=הֵעֵלָה] נֵעַלם וְאֵינּוּ, קִיִּים הָעֵלּוּל [=הַתּוֹצֵאָה]. וְגַם
 34 הָעֵלּוּל הוּא נִבְדָּל מִן הָעֵלָה, שֶׁהָרִי הָעֵלָה וְהָעֵלּוּל הֵם שְׁנֵי
 35 עִנְיָנִים נִבְדָּלִים זֶה מִזֶּה. וְזֹאת, בְּמִקְבִּיל לְעִנְיָן הַשְּׁנִי בְּשׁוֹרֵשׁ, שֶׁהוּא
 36 שׁוֹרֵשׁ וּמְקוֹר לְדָבָר שׁוֹנֵה, נִבְדָּל וּנְפָרֵד מִמֶּנּוּ. וְלֹאֲיֶדֶךָ גִּיסָא, יֵשׁ לְעֵלָה
 37 עֶרְךָ וְשִׁכּוֹת עִם הָעֵלּוּל, שֶׁהָרִי הוּא עֵלָה לְהָעֵלּוּל. מִצַּד שֵׁנִי,
 38 לְמִירוֹת שֶׁהָעֵלּוּל נִבְדָּל וּנְפָרֵד מֵהָעֵלָה, בְּתוֹר מְצִיאוֹת בְּפִנְיֵ עַצְמָהּ, סוּף-סוּף יֵשׁ
 39 בֵּין הַשְּׁנֵיִם קֶשֶׁר וְשִׁיכּוֹת וּדְמִיּוֹן כִּלְשָׁהוּ (מִצַּד הַמַּהוּוֹת וְהַתּוֹכֵן), וְזֹאת בְּמִקְבִּיל
 40 לְעִנְיָן הַשְּׁלִישִׁי בְּמוֹשָׁג שׁוֹרֵשׁ, שְׁעַם הִיּוֹת שׁוֹרֵשׁ לְדָבָר נִבְדָּל וּנְפָרֵד מֵהַשּׁוֹרֵשׁ,
 41 הַדָּבָר הַנִּבְדָּל וְהַנְּפָרֵד מוֹכֵרָח לְהִיּוֹת בְּעַל יִחַס וּדְמִיּוֹן מְסוּיִים לְשׁוֹרֵשׁוֹ, שֶׁהִיא
 42 הַשּׁוֹרֵשׁ הוּא כְּמוֹ עֵלָה וְסִיבָה לְהַתְּהוּוֹת שְׁלוֹ.
 43 וְכִמוֹ בְּשָׂכָל וּמִדּוֹת, שְׁזָהוּ דְגָמָא עַל עֵלָה וְעֵלּוּל, הֵינּוּ דָּבָר
 44 שְׁנוּצֵר בְּאוֹפֵן שֶׁל סִיבָה וְתוֹצֵאָה (וְכֵאֲמוֹר, הַדָּבָר דּוּמָה לְמוֹשָׁג שׁוֹרֵשׁ) שֵׁשׁ
 45 בְּהֵם כָּל שְׁלֹשֶׁת עִנְיָנִים אֱלוֹ, (א) שְׁלֹשָׁה רִי יִצְיָאָה הַמִּידוֹת
 46 מִן הַשְּׂכָל הָרִי הַמִּידוֹת הֵן בְּמְצִיאוֹת, עַד שֶׁגַּם כְּפִאֲשֶׁר הַשְּׂכָל

ביאור בדרך אפשר

מְסַתַּלַּק מִהֵן הֵן נִשְׁאָרוֹת בְּמְצִיאוֹתָן כְּלוֹמֵר, הַמִּידוֹת אֲמַנֵּם נִתְהוּוּ
 מֵהַשְּׂכָל, כִּי הִרְגַשׁ 'נולד' בְּעַקְבוֹת הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּשָׂכָל, אֲבָל לְאַחַר הַמִּידוֹת
 'יצא' וְנולדו' מֵהַשְּׂכָל, הֵן מְצִיאוֹת בְּפִנְיֵ עַצְמָן, עַד כַּדִּי כֵךְ שֶׁהַרְגַשׁ מִמִּשְׁךְ
 לְהַתְּקִיִּים גַּם לְאַחַר שְׁפִעוּלַת הַשְּׂכָל כִּלְל לֹא נִיכְרַת בּוֹ. (ב) וְגַם הַמִּידוֹת
 הֵן נִבְדָּלוֹת מֵהַשְּׂכָל, הַמַּהוּוֹת
 וְהַתּוֹכֵן שֶׁל הַמִּידוֹת הִיא רִגֵשׁ וְלֹא שָׂכָל
 שֶׁהָרִי הַשְּׂכָל וְהַמִּידוֹת הֵם
 עִנְיָנִים נִבְדָּלִים וְשׁוֹנִים זֶה מִזֶּה
 בְּמַהוּוֹת. (ג) וְלֹאֲיֶדֶךָ גִּיסָא,
 לְמִירוֹת שֶׁהַמִּידוֹת הֵן מְצִיאוֹת בְּפִנְיֵ
 עַצְמָן, וְלְמִירוֹת שֶׁמְדוּבָר בְּמִצִּיאוֹת שׁוֹנֵה
 לְחִלוּטֵיין, סוּף סוּף הָרִי הֵם הַשְּׂכָל
 וְהַמִּידוֹת בְּעֶרְךָ זֶה לְזֶה וְיֵשׁ
 בְּיַנְיָהּ קֶשֶׁר וְיִחַס. וּמוֹסִיף וּמְבַאֵר כִּי־צַד
 מִצַּד אַחַד הַמִּידוֹת נִבְדָּלוֹת מֵהַשְּׂכָל,
 וּמִצַּד שְׁנֵי יֵשׁ בְּיַנְיָהּ קֶשֶׁר וְשִׁיכּוֹת.
 דְּהֵנָּה, יְדוּעַ שֶׁהַתְּהוּוֹת
 הַמִּידוֹת הִיא מְחִיצוֹנִיּוֹת
 הַשְּׂכָל בְּלָבָד. כֵּאֲמוֹר, הַמִּידוֹת
 (הִרְגַשׁ שְׂבִלְבֵל) מִתְהוּוֹת מִהַמּוֹחִין
 (הַשְּׂכָל שְׂבִרָאשׁ). וְסוֹדֵר הַדְּבָרִים הוּא
 שֶׁהַתְּבּוֹנְנוֹת וּמוֹדְעוֹת שְׂכִלִית עֲמוּקָה
 לְדָבָר מְסוּיִים מְעוֹרֶרֶת רִגֵשׁ בְּהַתְּאֵם.
 כֵךְ, לְמַשָּׁל, הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּגוֹלוֹת ה'
 וְתַפְאֵרוֹת, מְעוֹרֶרֶת רִגֵשׁ שֶׁל אֲהַבַת ה'.
 וְאוֹלַם, מֵאַחַר שֶׁהַשְּׂכָל וְהַמִּידוֹת הֵם
 בְּעֵלֵי תְכוּנוֹת שׁוֹנוֹת מֵעַצֵּם מֵהוֹתם,
 הַתְּהוּוֹת הַמִּידוֹת אֵינָה מֵהַעַצֵּם
 וְהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל הַשְּׂכָל אֲלֵא רַק
 מְחִיצוֹנִיּוֹת הַשְּׂכָל. זֹאת, בְּדוּמָה
 לְמִבּוֹרָא בְּחַסִּידוֹת, שְׂכָל דְּרַגְהָ מִשְׁפִּיעָה
 לְדַרְגָה שֶׁלְמַטָּה הֵינְנָה בְּאוֹפֵן כּוֹה
 שֶׁחֲחֵלֵק הַתְּחַתּוֹן וְהַחִיצוֹנִי שֶׁל הַדְּרַגָּה הָעֵלְיוֹנָה הוֹפֵךְ לְהִיּוֹת חֲחֵלֵק הָעֵלְיוֹן
 וְהַפְּנִימִי שֶׁל הַדְּרַגָּה הַתְּחַתּוֹנָה (וְכֹל הַהִשְׁפָּעָה שֶׁל הָאוֹר הָאֱלוֹקִי מְדַרְגָּה לְדַרְגָּה
 נִקְרָאת 'סֹדֵר הַשְּׂתַלְשֻׁלוֹת', כִּי הַדָּבָר דּוּמָה לְשִׁלְשֻׁלַת (שֶׁרִשְׁרַת) שְׂבּוּיָה
 מְחולִיּוֹת רְבוּת, וְהַתְּחַתִּית שֶׁל כָּל חוֹלִיָה 'נוֹעַת' בְּחֵלֵק הָעֵלְיוֹן שֶׁל הַחוֹלִיָה
 הַבְּאֵה). וְכֹל אוֹפֵן הַתְּהוּוֹת הַמִּידוֹת הִיא רַק מְחִיצוֹנִיּוֹת הַשְּׂכָל (כִּי פְּנִימִיּוֹת
 הַשְּׂכָל נִעֲלִית מִקֶּשֶׁר וְשִׁיכּוֹת לְמִידוֹת) וְלְפָעֲמִים מְבַאֵר שֶׁהַתְּהוּוֹתם
 הִיא מִמְהִידוֹת שְׂבִשְׂכָל,
 לְמִירוֹת הָאֲמוֹר שֶׁהַתְּהוּוֹת הַמִּידוֹת הִיא
 מְחִיצוֹנִיּוֹת הַשְּׂכָל, בְּמִקּוֹמוֹת אַחֵרִים יֵשׁ דָּגֵשׁ חֹזֵק יוֹתֵר עַל רִיחּוֹק הָעֶרְךָ בֵּין
 הַשְּׂכָל וְהַמִּידוֹת, וְשֵׁם מְבּוֹאֵר שֶׁהַתְּהוּוֹת הַמִּידוֹת הִיא (לֹא מֵהַשְּׂכָל עַצְמוֹ, אֲלֵא)
 מִמִּידוֹת שְׂבִשְׂכָל, שֶׁכֵּן הַסְּפִירוֹת הָעֵלְיוֹנוֹת - וְכֵן גַּם כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁל הָאָדָם
 - כְּלוּלוֹת זוֹ מִזּוֹ. וְכַשֵּׁם שִׁישׁ, לְמַשָּׁל, חֶסֶד שְׂבִנְבוּרָה אוֹ גְבוּרָה שְׂבִחֶסֶד וְכוּ',
 כֵךְ יֵשׁ מִידוֹת שְׂבִשְׂכָל, הֵינּוּ דְרַגְהָ כּוֹז בְּשָׂכָל שֶׁרְחוּקָה מְאֹד מֵהַשְּׂכָל עַצְמוֹ,
 וְהִיא כְּפִי שֶׁהַמִּידוֹת כְּלוּלוֹת בְּשָׂכָל, וְהַמִּידוֹת שְׂבִשְׂכָל הֵם דְּרַגְהָ נְחוּתָה בְּיוֹתֵר
 בְּשָׂכָל - שֶׁהֵן לְמַטָּה גַּם מְבַחֲיַנַת חִיצוֹנִיּוֹת הַשְּׂכָל (וְיֵשׁ לְצִיּוֹן כִּי

לך אמר ליבי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

47 שְׁבַלְבֵן הֵן נִבְדָּלוֹת וְחִלּוּקוֹת מֵהֶן, מֵהַמִּידוֹת שֶׁבִשְׂכַל, וְהַהִבְדֵּל בֵּין
 48 הַמִּידוֹת שֶׁבִשְׂכַל לַמִּידוֹת שֶׁבִלְבֵן הוּא הַבְדֵּל גָּדוֹל וּמָאֵד מֵהוֹתִי כְּמוֹ כָּל
 49 הַחִלּוּקִים שֶׁיִּשְׁנֵם בֵּין הַמֵּחַ וְהַלֵּב, שֶׁהַחִלּוּק הָעֲקָרִי הוּא,
 50 שְׁבַמְחַ הַגָּה גַם הַמִּדּוֹת שֶׁבִשְׂכַל הֵן בְּדֶרֶךְ מְנוּחָה, בַּהֲתַאֵם
 51 לַטֵּבַע הַמוֹחִין לֵהוֹיֵת בַּקִּירוֹת, בִּשְׂקֵט
 52 וּבַהֲתִישְׁבוֹת וּמִדּוֹת שֶׁבִלְבֵן הֵן
 53 בְּדֶרֶךְ הַתְּפַשְׁטוּת וְהַתְּרַגְּשׁוֹת
 54 בַּהֲתַאֵם לַטֵּבַע הַמִּידוֹת לֵהוֹיֵת
 55 בַּחֲמִימוֹת, בְּרַעַשׁ וּבַהֲתַפְּעוּלוֹת.
 56 אָמְנָם לְאִידֶךָ גִּיסָא, לְמִירוֹת
 57 הַהִבְדֵּל הַמְּהוֹתִי בֵּין שְׂכַל - וּבִכְלָל זֶה
 58 מִידוֹת שֶׁבִשְׂכַל - לַמִּידוֹת יֵשׁ לָהֶם
 59 גַּם עֶרְךָ זֶה לְזֶה, וְסוּף-סוּף יֵשׁ
 60 דְּמִיּוֹן מְסוּיִים בֵּין הַמִּידוֹת שֶׁבִשְׂכַל
 61 לַמִּידוֹת שֶׁבִלְבֵן הֵן, הַמִּידוֹת
 62 שֶׁבִשְׂכַל שֶׁהֵן הַשּׁוֹרֵשׁ לַמִּידוֹת שֶׁבִלְבֵן,
 63 בְּחִינַת מִדּוֹת, וְהֵינּוּ שֶׁהֲתִירוֹת
 64 הַמִּדּוֹת שֶׁבִלְבֵן אֵינָהּ מִבְּחִינַת
 65 שְׂכַל שֶׁבִשְׂכַל, שֶׁהוּא אֲכַן רַחוּק
 66 וּמִבְּדֵל מֵהַמִּידוֹת לְאִין שִׁיעוֹר (עַד כַּדִּי
 67 כֵךְ שֶׁהֲתִירוֹת הַמִּידוֹת לֹא יִכּוּלָה לֵהוֹיֵת
 68 מֵהַשְׂכַל שֶׁבִשְׂכַל כִּי-אֵם מִבְּחִינַת
 69 מִדּוֹת שֶׁבִשְׂכַל בְּלִבְד, וְאֵם-כֵּן
 70 הֵרִי גַם שְׂרָשָׁם =] שֶׁל הַמִּידוֹת
 71 שֶׁבִלְבֵן, וְהֵן הַמִּידוֹת שֶׁבִשְׂכַל] הוּא
 72 אֵינָהּ עֲנִיָן שֶׁל מִדּוֹת.
 73 וְגַם לְפִי הַמְּבַאֵר שֶׁשְׂרָשׁ
 74 הַמִּדּוֹת הוּא מִבְּחִינַת
 75 חִיצוֹנִיּוֹת הַשְׂכַל שֶׁלְּמַעְלָה
 76 מִבְּחִינַת מִדּוֹת שֶׁבִשְׂכַל,
 77 וּלְכַאוּרָה גַם חִיצוֹנִיּוֹת הַשְׂכַל רַחוּקָה
 78 וּנְבֻדֵלֵת מֵהַמִּידוֹת שֶׁבִלְבֵן, שֶׁהֵרִי גַם
 79 חִיצוֹנִיּוֹת הַשְׂכַל הֵיא שְׂכַל וְלֹא מִידוֹת
 80 מִכָּל-מְקוֹם הֵרִי זֶה רַק חִיצוֹנִיּוֹת הַשְׂכַל בְּלִבְד, וְאֵם-כֵּן הֵרִי
 81 זֶה בְּעֶרְךָ לְעֲנִין הַמִּדּוֹת. וְכַמְּבַאֵר בְּעֲנִין עֲלָה וְעֲלוּל שֶׁהֵם
 82 בְּעֶרְךָ זֶה לְזֶה, כִּינֵן שֶׁשְׂנִיָּהֶם הֵם בְּחִינַת 'יֵשׁ', וְשְׂנִיָּהֶם
 83 רְוַחְנִיָּים וְאִין דְּמִיּוֹן בֵּין הַתְּכוּנוֹת וְהַמַּאֲפִיִּיִים שֶׁלָּהֶם, עֲצֵם הַעוֹבְדָה שְׁנִיָּהֶם,
 84 גַם הַשְׂכַל (הַעֲלִיָה וְהַסִּיבָה) וְגַם הַמִּידוֹת (הַעֲלוּל וְהַתּוֹצֵאָה) הֵם בְּחִינַת 'יֵשׁ',
 85 הֵינּוּ מְצִיאוֹת מְסוּיִמוֹת וְשִׁנְיָהֶם רְוַחְנִיָּים, מַחִיבֵת שַׁעַם כָּל הַהִבְדֵּלִים, יֵהִיָה
 86 בִּינֵיהֶם יַחַס וְעֶרֶךְ כְּלִשְׁחֹ. וְלִכֵּן שִׁיף בְּזָה עֲנִין הַשְׂרָשׁ, וְהַשְׂכַל יִכּוּל
 87 לֵהוֹיֵת שׁוֹרֵשׁ לַמִּדּוֹת (וּבִלְשׁוֹן הַמַּאֲמֵר שֶׁל אֲדוּמִ"ר הַר"ש ב"ע שֶׁעֲלִיו מִיּוֹסֵד
 88 מַאֲמֵר זֶה, דִּיבּוּר-הַמַּחְתִּיל "רֵאָה אֲנִכִּי" תַרַע"ח: "... הַעֲלוּל הוּא מְצִיאוֹת
 89 אַחֲרַת מֵן הַעֲלִיָה, וְכַמוֹ שֶׁבִשְׂכַל וּמִידוֹת, הֵרִי הַמִּידוֹת הֵן מֵהוֹת אַחַר מֵן הַשְׂכַל...
 90 וְהַהֲשׁוּתוֹת שֶׁלָּהֶם הוּא רַק מֵה שְׁנִיָּהֶם רְוַחְנִיָּים וְשִׁנְיָהֶם בְּחִינַת יֵשׁ... עַל כֵּן
 91 שִׁיךְ בַּזֶּה עֲנִין שׁוֹרֵשׁ וּמְקוֹר).
 92

1 המידות שבשכל הן אמנם חלק מהשכל אך הפעולה שלהן היא פעולה של
 2 מידות, היינו התפעלות והתרגשות כפי שמוכר גם מהפתגם הבא ('היום יום'
 3 "א סיון, להלן בתרגום מאידיש): "... תחיית המתים בעבודה רוחנית: מת
 4 הוא קר; לא קיים דבר קר כליכך כמו השכל הטבעי והשכל האנושי,
 5 וכשהשכל הטבעי משיג השגה
 6 אלוקית, והמידות שבשכל מתפעלות
 7 ומתרגשות מהתענוג השכלי - הרי זה
 8 תחיית המתים האמיתית".
 9 ומאחר שהוכח שהתהוות המידות היא
 10 לא מפנימיות השכל עצמו אלא
 11 מדרגות נחותות בשכל (חיצוניות
 12 השכל או מידות שבשכל) - וְאֵם-כֵּן
 13 הֵרִי הַמִּדּוֹת הֵן נִבְדָּלוֹת
 14 מְשָׂרְשָׁן נִמְצָא שֶׁכַּבֵּר בְּשׁוֹרֵשׁן (עוֹד)
 15 לְפָנֵי שֶׁהֲתִירוֹת בּוֹעֵל וְקִיבְלוֹ 'צִיּוֹר'
 16 וְהַגְּדֵרָה בְּתוֹר מִידוֹת גְּלוּיֹת וְנִרְגַּשׁוֹת)
 17 הַמִּידוֹת הֵן מְצִיאוֹת נְבֻדֵלֵת בְּפָנֵי עֲצֻמָּה,
 18 שׁוֹנָה מִמְצִיאוֹת הַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁהוּא הַשְׂכַל.
 19 לְכַאוּרָה, אֲפֶשֶׁר לְשֹׂאֵל כֵךְ: לְפִי
 20 הַהִסְבֵּר הַמִּידוֹת נִתְהוּ מִחִיצוֹנִיּוֹת
 21 הַשְׂכַל, אֲפֶשֶׁר לְקַבֵּל שֶׁהַמִּידוֹת הֵן
 22 מְצִיאוֹת נְבֻדֵלֵת מְשׁוֹרֵשׁ, כִּי גַם
 23 חִיצוֹנִיּוֹת הַשְׂכַל הֵיא שְׂכַל הַשּׁוֹנָה
 24 בְּמֵהוֹת הַמִּידוֹת, אֲבָל לְפִי הַהִסְבֵּר
 25 שֶׁהֲתִירוֹת הַמִּידוֹת הֵיא מֵהַמִּידוֹת
 26 שֶׁבִשְׂכַל, מֵה הַחֲכִירָה לִּמְרֵ שֶׁכַּבֵּר
 27 בְּשׁוֹרֵשׁן הַמִּידוֹת הֵן מְצִיאוֹת נְבֻדֵלֵת
 28 מֵהַשְׂכַל, וְהֵרִי גַם הַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁמִּמֵּנּוּ נִתְהוּ
 29 הוּא 'מִידוֹת שֶׁבִשְׂכַל', וְאֵם בִּשְׂכַל יֵשׁ
 30 מוֹשֵׁג שֶׁל מִידוֹת (אֵם כִּי מִידוֹת
 31 שֶׁבִשְׂכַל), מֵה מַחִיב לִּמְרֵ שֶׁהַמִּידוֹת
 32 נְבֻדֵלוֹת מֵהַשּׁוֹרֵשׁ, הֵרִי גַם בְּשׁוֹרֵשׁ יֵשׁ
 33 'מִידוֹת' ?
 34 וכדי ליישב את השאלה הזו, הולך ומבאר: וְהֵינּוּ, שֶׁאֲפִילוֹ בְּהֲתִירוֹת
 35 הַמִּדּוֹת שֶׁבִלְבֵן מִהַמִּדּוֹת שֶׁבִשְׂכַל, הֵרִי עִם הֵיּוֹת שֶׁגַם
 36 הַמִּדּוֹת שֶׁבִשְׂכַל נִקְרְאוֹת בְּשֵׁם מִדּוֹת, וְאֵם-כֵּן נִמְצָא שׁוֹם בִּשְׂכַל
 37 יֵשׁ מִידוֹת, כִּי-ל - מִכָּל-מְקוֹם הֵרִי הֵן מִדּוֹת שֶׁבִשְׂכַל, כִּיּוֹן שֶׁסוּף
 38 סוּף מְדוּבֵר עַל מִידוֹת כִּפִּי שֶׁהֵן בִּשְׂכַל וּבְתוֹר חֵלֶק מֵהַשְׂכַל וְהֵינּוּ
 39 שְׂבִי'פְרָצוֹף]'צִיּוֹר' שֶׁלֵם הַמְכִיל בְּתוֹכוֹ אֵת כָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת-הַכּוּחוֹת נִקְרָא
 40 'פְּרָצוֹף', בְּדוּמָה לְפְרָצוֹף הָאֵדָם הַמְכִיל בְּתוֹכוֹ כְּמֵה וְכַמוֹ כּוּחוֹת] הַשְׂכַל'
 41 גּוֹפָא הֵרִי זֶה בְּחִינַת מִדּוֹת, וְלִכֵּן בְּחִינָה זֹז נִקְרְאת מִידוֹת שֶׁבִשְׂכַל,
 42 כִּי הֵיא חֵלֶק מֵהַתְּבִנָּה וְהַפְּרָצוֹף' שֶׁל הַשְׂכַל אֲבָל מִכָּל-מְקוֹם הֵרִי זֶה
 43 בְּבְחִינַת 'פְּרָצוֹף הַשְׂכַל' וְלֹא נִיתַן לְהַגְדִיר אֵת הַמִּידוֹת שֶׁבִשְׂכַל כְּצִיּוֹר'
 44 שֶׁל מִידוֹת, כֵךְ שִׁישׁ הַבְדֵּל מָאֵד מֵהוֹתִי בֵּין מִידוֹת שֶׁבִשְׂכַל לַמִּידוֹת כִּפִּי שְׁנוּלוֹד
 45 וְנִתְהוּ לֵהוֹיֵת רַגֵשׁ שֶׁבִלְבֵן, וְלִכֵּן הַמִּידוֹת שֶׁבִשְׂכַל הֵן אֲמָנָם חֵלֶק בְּלִתִּי נִפְרֵד
 46 מֵהַשְׂכַל, וְכִיּוֹן שֶׁהֵן חֵלֶק מֵהַשְׂכַל עֲצֻמוֹ - וְאֵם-כֵּן [=וְלִכֵּן], הֵרִי הַמִּדּוֹת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 העלול והעילה בתור גורם ותוצאה, בכל זאת הדבר המתהווה הוא מציאות
 45 שונה ונבדלת מהגורם המהווה. ואילו כאן לגבי התהוות בדרך יש מאין, הדבר
 46 מובן במכל-שכן וקל-והומור, כי היש' וה'אין' אינם רק שונים זה מזה אלא
 47 הפכיים זה מזה, ואם-כן בוודאי שה'יש' מובדל מה'אין'.
 48 **וְעִנְנֵי שְׁלִישִׁי, שֶׁהָאֵין' יֵשׁ לוֹ**
 49 **אֵיזָה עֶרְף לַיֵּשׁ',** נתבאר לעיל כי
 50 המאפיין השלישי של המושג 'שורש'
 51 הוא אשר למרות העובדה שהדבר
 52 המתהווה מוגדר כמציאות, ולמרות
 53 שהדבר המתהווה נבדל לגמרי מהמקור
 54 המתהווה, בכל זאת יש בין המהווה
 55 והמתהווה יחס וערך ודמיון מסוים.
 56 ולכאורה, הדבר אכן מובן ומתקבל
 57 בהתהוות בדרך עילה ועלול, כי
 58 מלכתחילה מדובר בדברים שיש
 59 ביניהם קשר, ואפילו קשר ישיר כמו
 60 השכל והמידות שהתהוות המידות
 61 מהשכל היא דבר טבעי, אבל בהתהוות
 62 בדרך 'יש מאין' הרי עיקר המיוחד
 63 אותה מהתהוות בדרך עילה ועלול הוא
 64 ריחוק הערך העצום שבין היש' ו
 65 וה'אין', וכמו בבריאת העולמות על-ידי
 66 הקדוש-ברוך-הוא שאין כל יחס וכל
 67 דמיון בין הבורא והנבראים, ואם כן
 68 מה פשר האמירה "שהאין יש לו איזה
 69 ערך ליש"? – על כך בא הביאור: **שְׁהָרִי לְהִיְתוֹ הָאֵין' הַמְהִינָה**
 70 **אֶת הַיֵּשׁ', בְּהִכְרַח לומר שֶׁגַם הָאֵין' הוּא בְּמִצִּיאוֹת כְּזוֹ**
 71 **שֶׁהוּא בְּעֶרְף לְהוֹת אֶת הַיֵּשׁ'.** כלומר, אמנם יש ריחוק עצום בין
 72 היש לאין, ובכל זאת כיוון שסוף-סוף האין הוא המהווה את היש, על כורחנו
 73 משמעות הדברים היא שהאין הוא מציאות כזו שהיש עשוי להתהוות ממנה.
 74 ובלשון המאמר הנ"ל דיבור-המתחיל "ראה" תרע"ח: "... האין, הגם שהוא
 75 בחינת בלי-דבר [לא-דבר] ובכחינת אין ממש לגבי מציאות יש, ומכל-מקום
 76 יש לו ערך ושייכות אל היש, שהיש תופס מקום בהאין...". **וְמָה שֶׁמִּבְּאֵר**
 77 **לְפַעֲמִים שֶׁהַתְּהוּוֹת הַיֵּשׁ הוּא עִנְנֵי שֶׁבְּאֵין-עֶרְף לְגַמְרִי,**
 78 כלומר, גם לאחר הביאור האמור, עדיין אין הדבר מחזור כל צרכו, שהרי
 79 במקומות אחרים מבואר שבהתהוות יש מאין, האין והיש רחוקים ושונים זה
 80 מזה לאין שיעור, ולכן התהוות היש מהאין היא מתוך יחס שהוא "באין-ערוך
 81 לגמרי", ואיך הדברים מתאימים לאמור לעיל שקיים ערך, היינו יחס ודמיון
 82 כלשהו, בין היש והאין? והביאור: המבואר בכמה מקומות שהיש והאין הם
 83 "באין-ערוך לגמרי" **הָרִי זֶה כְּפִי שֶׁהַתְּהוּוֹת** של עולמות ונבראים
 84 שהם בחינת יש' **הִיא מְעַצְמוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ, שֶׁבְּזָה** בקדוש-ברוך-הוא
 85 עצמו **לֹא שִׁפָּךְ לומר שוֹם כְּלָלִים וְשׁוֹם הַגְּבֻלוֹת וְהַגְּדֻרוֹת,**
 86 כי הקדוש-ברוך-הוא עצמו איננו כפוף לשום כללים מכל סוג שהוא, ואיננו

1 **וְהִנֵּה גַם עִנְנֵי הַתְּהוּוֹת יֵשׁ מֵאֵין הוּא בְּדֶרֶךְ שֶׁרֵשׁ,** עד כאן
 2 נתבאר שהתהוות בדרך עילה ועלול היא "בדרך שורש", היינו שמצד אחד
 3 העילה והסיבה היא מקור ושורש לעלול ולתוצאה, כי סוף סוף יש ביניהם
 4 קשר ודמיון מסוים, ומצד שני העילה והעלול שונים ונבדלים במהותם, וכעת
 5 מוסיף לבאר שגם בדברים שהיחס
 6 ביניהם ובין המקור המהווה אותם הוא
 7 לא יחס של עילה ועלול אלא יחס של
 8 יש מאין, גם בהם המקור המהווה הוא
 9 "שורש" לדבר המתהווה – **שֶׁהָאֵין'**
 10 **הוּא מְקוֹר וְשֶׁרֵשׁ לַיֵּשׁ'.**
 11 ומוסיף ומבאר כיצד אכן ייתכן
 12 שבהתהוות בדרך יש מאין, המקור
 13 ה'אין' יהיה 'שורש' למתהווה, והרי
 14 התהוות בדרך יש מאין היא הוכחה
 15 שאין שום ערך ושום יחס בין הבורא
 16 והנברא (בשונה לגמרי מהתהוות בדרך
 17 עילה ועלול)?
 18 **וְהִנֵּנו, שֶׁגַם בְּהַתְּהוּוֹת יֵשׁ**
 19 **מֵאֵין יֵשׁנָם שְׁלִשָּׁה עִנְיָנִים**
 20 **אֵלוֹ הַקִּיּוּמִים ב'שורש' (כדומה**
 21 **למפורט לעיל לגבי 'שורש' בהתהוות**
 22 **בדרך עילה ועלול). עִנְנֵי אֶחָד,**
 23 **שֶׁהַיֵּשׁ הוּא מִצִּיאוֹת דְּבָר**
 24 **הַתְּהוּוֹת יֵשׁ מֵאֵין מְחִיבֵת שֶׁהַיֵּשׁ הוּא**
 25 **מִצִּיאוֹת עִם הַגְּדוּרוֹת מְשֻׁלָּה, הִנֵּנו,**
 26 **שֶׁהוּא מִצִּיאוֹת בְּהַרְגָּשְׁתּוֹ** כפי שמבואר בחסידות בהרחבה, שהקדוש-
 27 ברוך-הוא ברא את העולמות יש מאין (דבר מלא-דבר, כי לעולמות יש הגדרה
 28 של מציאות. ואילו ה'אין', השורש והמקור להתהוות, הוא נעלה ומופשט מכל
 29 ההגדרות הללו). אבל לאמיתו של דבר הקדוש-ברוך-הוא - ה'אין' המהווה -
 30 הוא מציאות אמיתית, ואילו העולמות (היש המתהווה) הם חסרי מציאות
 31 עצמאית, וכל מציאותם אינה אלא המציאות של הכוח האלוקי המהווה ומחיה
 32 ומקיים אותם, וכיון שכך אינם מציאות אמיתית אלא הוא "מציאות (יש) -
 33 אך ורק) בהרגשתו", היינו לפי התחושה והתודעה שלו **אוֹ שֶׁהוּא**
 34 **מִצִּיאוֹת בְּאֵמֶת, כְּמִבְּאֵר בְּמִקוֹם אַחֵר²⁵ שֶׁזָּהוּ לְפִי שֶׁאֵמֶתִית**
 35 **מִצִּיאוֹתוֹ הִיא מֵהַיֵּשׁ הָאֵמֶתִית** כפי שמבואר במקומות אחרים,
 36 שאמנם היש' הנברא בטל לחלוטין לגבי ה'אין' המהווה אותו, אך עם זאת
 37 ייתכן להתייחס אליו גם כמציאות אמיתית, וזאת משום שמציאותו (ויתירה
 38 מכך, עצם הרגשתו כ'יש' ומציאות) נובעת בעצם מהבורא שהוא היש'
 39 האמיתי". כך אכן כך – גם בהתהוות בדרך יש מאין (ולא רק בהתהוות בדרך
 40 עילה ועלול) - הנברא, במקרה זה היש' הוא 'מציאות דבר'.
 41 **עִנְנֵי שְׁנֵי, שֶׁהַיֵּשׁ הוּא מִבְּדֵל מֵהָאֵין', שְׁהָרִי יֵשׁ' וְאֵין'**
 42 **הֵם הַפְּכִיִּים זֶה מִזֶּה.** לעיל, לגבי המושג 'שורש' בעניין התהוות בדרך
 43 עילה ועלול, היה צורך בהסברים כדי ללמדנו שלמרות הקשר והשייכות בין

ביאור בדרך אפשר

1 מוגדר או 'מצויר' בשום הגדרה ובשום הגבלה וְלִכְנֵן עֲצָמוֹתוֹ יִתְבַּרֵךְ
 2 יְכוּל לְהוֹת אֶת הַיֵּשׁ אֵף שֶׁהוּא בְּאֵין-עֶרְךָ לְגַמְרֵי אֱלֹיו,
 3 ועל ההתהוות מעצמותו יתברך מבואר שזו התהוות של יש מאין באופן כזה
 4 שאין שום דמיון ושום יחס בין האין והיש, כנ"ל מֵהַשְּׂאִין כֵּן בְּכַחֲנִית
 5 הַשְּׂאִין הַמְּהִירָה, היינו לא בראשית
 6 ההתהוות ממהותו ועצמותו ית', אלא
 7 אותן דרגות באין הרוחני שמהם היא
 8 התהוות היש בפועל - בְּהִכָּרַח
 9 לֹמַר שֵׁשׁ לוֹ לאותו אֵין אֵיזָה
 10 עֶרְךָ וְשִׁכּוֹת לַיֵּשׁ, שְׁלֹכֵן
 11 בִּיכְלָתוֹ לְהוֹת אוֹתוֹ, כי אילו
 12 היה האין רחוק מהיש' עד כדי כך
 13 שלא היתה בניהם שום שייכות, לא
 14 היה האין מסוגל להוות את היש,
 15 ועצם העובדה שהיש' מתהווה
 16 מ'האין' מוכיחה שיש קשר בין
 17 השניים, אלא שכמובין אין הכוונה
 18 לקשר ושייכות של דמיון בתוכם
 19 ומהותם אלא יחס לגבי ההתהוות
 20 וְהֵינּוּ שְׁלֹגְבֵי הַשְּׂאִין הָרִי
 21 הַיֵּשׁ תּוֹפֵס מְקוֹם עַד שֶׁכָּל
 22 פְּרָטֵי הַיֵּשׁ כְּלוּלִים בְּאֵין',
 23 וכפי שמובא במאמר דיבור-המתחיל
 24 "ראה" תרע"ח ג'נ"ל: "... היש תופס
 25 מקום בהאין כו'. ולכן ההתהוות היא
 26 מבחינת מלכות דוקא, מפני שיש לה
 27 קירוב הערך ושייכות אל היש",
 28 וְכִידּוּעַ 26 שְׁכָל פְּרָטֵי דוּמָם-
 29 צוּמַח-חֵי-מְדַבֵּר שבנבראים
 30 הגשמיים יִשְׁנָם בְּהִתְפַּלְלוֹת
 31 בְּכַחֲנִית מְלָכוֹת דְּאֲצִילוֹת
 32 למרות שמלכות דאצילות היא רוחניות
 33 אלוקית והנבראים הם גשמיים, היחס
 34 בין היש' לאין' הוא כזה שהנבראים
 35 כלולים (בהעלם, כמובין) באין' המהווה אותם. אָמְנָם לְאִידֶךָ גִּיסָא
 36 סוף-סוף האין' והיש' רחוקים מאד זה מזה, ולכן הִנֵּה מֵהַשְּׂאִין
 37 כְּלוּל בְּאֵין', הָרִי זֶה רַק הָעֵנְיָנִים הַתּוֹכֵן וְהַהִגְדוּת שֶׁל הַיֵּשׁ
 38 וְלֹא הַיֵּשׁ עֲצָמוֹ כְּתוּר נִבְרָא, שְׁהָרִי הַיֵּשׁ עֲצָמוֹ לֹא נִמְצָא
 39 מִהַשְּׂאִין', הדרגות הרוחניות שפועלות את ההתהוות (כמו מלכות דאצילות)
 40 כִּי-אֵם מִהַיֵּשׁ הָאֲמִתִּי, שהוא הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, כמבואר
 41 בחסידות שכוח לחדש ולעשות יש מאין - דבר מלא-דבר - נמצא אך ורק
 42 בידיו של הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, שהוא המציאות האמתית היחידה, היש'
 43 האמתית. והדרגות השונות בסדר ההשתלשלות שדרכן יורדים האור והחיות
 44 להוות נבראים, ועד לנבראים גשמיים, נקראות אין' ביחס ליש'.

ביאור בדרך אפשר

45 וְעַל-פִּי-זֶה מוֹכֵן שְׁעֵנֵן הַשְּׂרֵשׁ המבואר לעיל בהרחבה (על שלושת
 46 פרטיו), שֵׁיף לֹמַר רַק בְּכָלִים, כאמור ההתהוות בפועל היא על-ידי
 47 ירידת האור האלוקי מדרגה לדרגה והתלבשותו בספירות ובעולמות העליונים.
 48 וכפי שהוסבר, למרות שדרגות אלה הן עליונות ורוחניות - אֵין' - הן מהוות
 49 שורש לנבראים - "יש", ואולם מאחר
 50 שהיחס בין האין' ליש' הוא כזה
 51 שמציאות היש' (על פרטיה השונים)
 52 כלולה כבר באין' והאין' נחשב שורש
 53 ומקור ליש', מובן שהדברים אמורים
 54 רק בכלים. שכן, הספירות העליונות
 55 מורכבות מאורות' וכלים', והאורות
 56 מלובשים בכלים - דְּכִינּוֹן שְׁהַכָּלִים
 57 הֵם בְּכַחֲנִית מְצִיאוֹת, לְכֵן
 58 שֵׁיף בְּהֵם שְׂרֵשׁ, כפי שהוסבר
 59 לעיל שדרגה מסוימת יכולה להיות
 60 מוגדרת כשורש ומקור לדרגה שלמטה
 61 ממנה רק אם הדבר המהווה הוא
 62 מציאות נבדלת בפני עצמה מֵהַ-
 63 שְׂאִין-כֵּן בְּאוֹרוֹת לֹא שֵׁיף
 64 לֹמַר עֵנֵן שְׂרֵשׁ, שְׁהָרִי
 65 הָאוֹרוֹת אֵינָם מְצִיאוֹת כְּלָל,
 66 לְהִיוֹתָם רַק גְּלוּי הָעֵצָם,
 67 האורות לא נחשבים 'מציאות' בפני
 68 עצמם והם רק התגלות והתפשטות של
 69 העצם, מקור האור. והמושג 'שורש'
 70 מתייחס רק למציאות נבדלת בעלת
 71 גדרים שונים מהמהווה אותה, וְגַם יש
 72 סיבה נוספת מדוע העצם איננו שורש
 73 לאורות (אלא רק לכלים), שכן כפי
 74 שהוסבר, בכל מהווה ומתהווה (בין
 75 בדרך עילה ועלול ובין בדרך יש מאין)
 76 חייב להיות יחס וערך כלשהו בין
 77 המהווה והמתהווה (ואפילו בהתהוות
 78 יש מאין, היש' עם כל פרטי המציאות
 79 שלו כלול באין'). ואילו בהארת האור מהעצם, היינו המאור שהוא מקור
 80 האור - אֵין עֶרְךָ כְּלָל לְהָאוֹר לְגַבֵּי הַמְּאֹר, שְׁהָרִי אוֹר וְהָאוֹר
 81 הֵם בְּאֵין-עֶרְךָ זֶה לְזֶה, וְהֵינּוּ, שְׂאִין זֶה כְּמוֹ כְּעֵלָה וְעֵלּוּל,
 82 או אֲפִילוּ בִּישׁ מְאִין', שֵׁשׁ אֵיזָה קְרוּב הָעֶרְךָ בֵּין הַשְּׂאִין'
 83 לַיֵּשׁ, מֵהַשְּׂאִין-כֵּן בְּאוֹר וְהָאוֹר שְׂאִין שׁוּם קְרוּב הָעֶרְךָ
 84 בֵּין הַמְּאֹר לְהָאוֹר. וגם התנאי הנוסף בשורש שהדבר המהווה יהיה
 85 מציאות שונה ונבדלת, לא קיים באור ומאור. כי אמנם ריחוק הערך בין האור
 86 והמאור הוא לאין שיעור עד כדי כך שאין בניהם כל יחס (כי למציאות של
 87 האור אין שום תפיסת מקום לעומת המציאות של המאור) אבל - וְלֹאִידֶךָ
 88 גִּיסָא, הָאוֹר אֵינּוּ נִבְדָּל מִהַמְּאֹר, שְׁהָרִי כָל עֵנְיָנוּ של האור

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **הוא גְלוּי הַמָּאוּר, וְהַפֶּל אֶחָד** וכפי שמבואר בתניא שהעולמות
 2 בטלים לקדוש-ברוך-הוא, ולמרות שנבראו אֵין להם שום מציאות עצמאית
 3 אמיתית, והם בטלים לגבי הקדוש-ברוך-הוא כשם שאור השמש איננו מציאות
 4 נבדלת ונפרדת מהשמש אלא רק התפשטות של השמש עצמה **וְלִכֵּן לֹא**
 5 **שֵׁיף לִזְמַר בְּאוֹרוֹת עֲנִינָן**
 6 **הַשֶּׁרֶשׁ** שכן שלושת הגדרים של
 7 'שורש' לא ייתכנו באורות, כנ"ל, אלא
 8 רק ביחס לכלים של האורות והספירות
 9 העליונות.
 10 **וּכְמוֹ-כֵּן לֹא שֵׁיף לִזְמַר**
 11 **שֶׁהָאוֹר פְּלוּל בְּמָאוּר,** כי
 12 התכללות משמעה שמציאות אחת
 13 כלולה בתוך מציאות אחרת, היינו שיש
 14 שתי מציאויות שונות, רק שזו הכלולה
 15 נעלמת ואינה ניכרת ונרגשת **דְּהִנְהָ,**
 16 **בְּעֵלָה וְעֵלֹל שֶׁהֵם בְּדֶרֶךְ**
 17 **שֶׁרֶשׁ,** והעילה היא שורש ומקור
 18 לעלול, על כל שלושת הפרטים
 19 האמורים **הָרִי הָעֵלֹל פְּלוּל**
 20 **בְּעֵלָה,** והשכל, למשל, כולל בתוכו
 21 מידות ויש 'מידות שבשכל' **וְכֵן הוּא**
 22 **גַּם בְּיִשׁוּ שֶׁהוּא פְּלוּל בְּאַיִן**
 23 **כְּנ"ל,** כפי שהוסבר לעיל שבהתהוות
 24 יש מאין, למרות ריחוק הערך בין
 25 'האיך' וה'יש', היש' כלול ב'איך'
 26 **מֵה־שְׂאִינ־כֵּן בְּאוֹר וּמָאוּר**
 27 **שְׂאִינֵם בְּדֶרֶךְ שֶׁרֶשׁ,** כיון שהאור
 28 אינו אלא גילוי והתפשטות של המאור
 29 אבל לא מציאות נבדלת בפני עצמה, הרי המאור, מקור האור, איננו מוגדר
 30 כשורש לאור, ולכן - **לֹא שֵׁיף לִזְמַר שֶׁהָאוֹר הוּא פְּלוּל בְּמָאוּר.**
 31 לכאורה הדברים סותרים למבואר במקומות אחרים - ועל כך ממשיך הרבי -
 32 **וּמֵה שֶׁמִּבְּאֵר לְפַעֲמִים עֲנִינָן אוֹר הַפְּלוּל בְּמָאוּר,** בניגוד לאמור
 33 לעיל שהאור הוא כל-כך לא נחשב כמציאות לעומת המאור, עד שלא ייתכן
 34 לומר שהוא 'כלול' במאור, **הָרִי הָאוֹר הַפְּלוּל אֵינוֹ בְּכַחֲנִית אוֹר**
 35 **כְּלָל,** המענה לסתירה לכאורה בין שני הביאורים - שלפי המבואר כאן האור
 36 לא כלול במאור, ולפי המבואר במקומות אחרים האור כן כלול במאור - הוא
 37 שגם באותם מקומות בהם נאמר שהאור כן כלול במאור, ואם-כן נראה
 38 לכאורה שהאור הוא דבר נפרד ושונה מהמאור, לאמיתו של דבר אין הכוונה
 39 שהאור הוא מציאות בפני עצמה, ובעצם "אינו בבחינת אור כלל" אלא אך
 40 ורק התגלות והתפשטות של המאור עצמו, וכיון שכך לא יתכן לפרש את
 41 האמירה שהאור כלול במאור כהגדרה של האור בתור מציאות נבדלת ונפרדת
 42 מהמאור עצמו (אלא שכעת היא כלולה במאור) **וּכְמוֹ שֶׁכֶּתֵב רַבְנוּ**
 43 **הִזְקֵן בְּסֵפֶר הַתְּנִיּא,** בהסבר כיצד העולמות בטלים לקדוש-ברוך-הוא מכל וכל,

ואין להם שום מציאות - **בְּמִשְׁלַל דְּאוֹר וְזִיו הַשֶּׁמֶשׁ הַפְּלוּל**
בְּשֶׁמֶשׁ, כאשר האור והזיו שבשמש עדיין כלול בתוך השמש ואיננו מאיר,
 הרי אז אין אור השמש ניכר ונראה כלל, וכמוכן שבמצב זה האור בטל
 למקורו בשמש בביטול מוחלט - וכך גם בנמשל, הביטול של העולמות
 לקדוש-ברוך-הוא הוא כל-כך עמוק
 שאינו דומה לביטול של אור השמש
 אל השמש לאחר שכבר יצא מהשמש
 ומאיר לארץ ולדירים עליה, אלא זהו
 ביטול שדומה לביטול והעדר
 המציאות העצמית של אור השמש כפי
 שהוא בתוך השמש וכלול בה, ועל
 מצבו של האור בשלב זה, כותב רבנו
 הזקן בתניא שהוא חסר הגדרה של
 מציאות כלשהי, עד כדי כך **שְׂאִינֵו**
עוֹלָה בְּשֵׁם אוֹר וְזִיו קָלָל וזו
 גם הכוונה באותם מקומות שנאמר
 שהאור האלוקי כלול במאור - אין
 הכוונה שהוא מציאות נבדלת אלא
 שהיא כלולה ונסתרת ונעלמת, אלא
 שאינו מציאות כלל ואין לו הגדרה
 משלו בתור אור, כך שלמעשה אין כאן
 סתירה, כי גם האמור כאן שהאור לא
 נכלל במאור וגם האמור במקומות
 אחרים שהאור כן כלול במאור,
 מכוונים לדבר אחד - שאין לאור שום
 מציאות משלו, כנ"ל.
אָמְנָם, מִשְׁמַעוֹת לְשׁוֹן הַתְּנִיּא
הוּא שְׂאִינֵו עוֹלָה בְּשֵׁם 'אוֹר'
מִצַּד הַבְּטוּל, כי האור בטל למקורו, המאור, בביטול עמוק מאד (כמו
 אור וזיו השמש בתוך השמש) **אָכֵל בְּדִהַר** ²⁸ **אֵיתָא** [יש] ביטוי שמשמעו
 שלגבי המאור אין לאור מציאות והגדרה של אור מסיבה יותר מהותית. וזה
 לשון הזוהר: **"לֹא אֵינוֹן נְהוּרִין"** [אין אלו אורות], **הֵינּוּ, שְׁעֲנִינָן**
זֶה שֶׁהָאוֹר הַפְּלוּל בְּמָאוּר אֵינוֹ עוֹלָה בְּשֵׁם 'אוֹר' הוּא לֹא
רַק מִצַּד עֲנִינָן הַבְּטוּל, כמבואר בתניא על-פי המשל מאור השמש
אֵלָא שְׁבִאֲמַת אֵינוֹ עֲנִינָן הָאוֹר כְּלָל ולגבי המאור אין לאור שום
 מציאות ושום חשיבות כלל, ואי אפשר לומר שהמאור הוא שורש ומקור
 למציאות אחרת, נבדלת ממנו.
וְזֶהוּ מֵה שֶׁכֶּתֵב הַפְּרָדֵס' שְׁעֲנִינָן הַשֶּׁרֶשׁ שֵׁיף בְּפִלִים דְּיִקְא,
 אך לא באורות **דְּכִינֵן שֶׁהַפְּלִים הֵם בְּכַחֲנִית מְצִיאוֹת, וְאִפְּן**
הַתְּהוּוֹתָם הוּא בְּדַבְּקוֹת פְּלִתֵי נִפְרָת, כלל ידוע הוא שכל דבר
 שמתהווה ממקורו באופן כזה שהמקור גלוי וניכר בו - וההתהוות היא לא
 על-ידי צמצום והעלם של המקור והכוח המהווה - הרי הוא דבוק במקורו
 תמיד והמקור ניכר ונרגש בו, אלא שיש הבדלים ברמת הדבקות של הדבר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 החולקת ואומרת שהאורות אינם פשוטים אלא 'מצויירים', מובן יותר שגם
 2 באור תיתכן בחינה המושג 'שורש' כן שייך בה, ולעומתה - **וַיֵּשׁ בְּחִינָה**
 3 **בְּאֹר שְׁלֹא שֵׁיף לֹמֵר עַל זֶה עֲנִין הַשֶּׁרֶשׁ**, כפי שיוסבר להלן.
 4 **וּבְכִלּוֹת** באופן כללי, שתי הבחינות באור, זו שכן שייך לומר לגביה שיש
 5 לה שורש במקור האור, וזו שלגביה
 6 הדבר מושלל **הוא ההפָּרֵשׁ בֵּין**
 7 **'אֹר הַמְּמַלֵּא' וְ'אֹר הַסּוֹבֵב'**.
 8 מבואר בתורת החסידות שהאור
 9 האלוקי מאיר ופועל בנבראים
 10 ובעולמות בשני אופנים מקבילים: 'אור'
 11 הסובב כל עלמין' ראור הממלא כל
 12 עלמין'. האור האינסופי שהוא המהווה
 13 ומחיה את העולמות מאין ליש, נקרא
 14 'סובב כל עלמין' על שם שאינו
 15 מתלבש בתוך העולמות בצורה מדודה
 16 ומותאמת לכל עולם ולכל נברא לפי
 17 עניינו, והשפעתו בדרך 'מקיף' כאילו
 18 היה סובב על העולמות והנבראים
 19 מלמעלה.
 20 ואילו האור המצומצם והמוטע כדי
 21 שהחיות האלוקות שבו תמלא את
 22 העולמות ותחלבש בהם בפנימיות,
 23 נקרא 'ממלא כל עלמין'.
 24 זאת ועוד: גם לפני בריאת העולמות,
 25 התגלות אורו של הקדוש-ברוך-הוא
 26 היתה בשני אופנים: א) הארה בלי-
 27 גבול שלגביה העולמות אינם תופסים מקום כלל. הארה זו היא 'אור-אין-סוף'
 28 וממנה נמשך 'אור הסובב כל עלמין'. ב) התגלות שבה מתבטא כוחו של
 29 הקדוש-ברוך-הוא להאיר גם במדידה והגבלה. הארה זו היא 'אור הקף'
 30 (שהאיר לאחר שהקדוש-ברוך-הוא עשה 'סילוק' ו'צמצום' של 'האור-אין-
 31 סוף' על-מנת לאפשר בריאה של עולמות ונבראים מוגבלים), וממנה נמשך
 32 'אור הממלא כל עלמין'.
 33 **דְּהֵגָה, 'אֹר הַמְּמַלֵּא' שְׁהוּא 'אֹר הַקּוֹ', הרי למרות היותו אור**
 34 **וְלֹא כְּלִים, בְּכָל זֹאת שֵׁיף בְּנֵה שֶׁרֶשׁ וּמְקוֹר, לְפִי שְׁבִ'אֹר הַקּוֹ'**
 35 **יִשְׁנֵם כָּל שְׁלֹשָׁה עֲנִינִים הַנִּל', המאפיינים את המושג שורש פני**
 36 **לְהִיּוֹת קו קָצֵר וּמְצַמָּצֵם, הָרִי הוּא אֵיזוֹ מְצִיאוֹת עִם גֵּר**
 37 **מְשֻׁלּוֹ וְלֹא חֶלֶק בְּלִתִּי נִפְרָד מֵהַמְּקוֹר. וְגַם הוּא נִבְדָּל מִמְּקוֹרוֹ, לֹא זֶה**
 38 **בְּלִבְד שֶׁהוּא מְצִיאוֹת, אֵלָּא הוּא מְצִיאוֹת בְּעַלְת גֵּרִים מְשֻׁלּוֹ, שׁוֹנִים וְנִבְדָּלִים**
 39 **מֵהַמְּקוֹר דְּכִיּוֹן שְׁהוּא קו קָצֵר וּמְצַמָּצֵם מְדוּד וּמוֹגֵבֵל לְפִי עֲרָף**
 40 **הָעוֹלָמוֹת, הָרִי אֵינּוּ מְאִיר לְפִי אִפְּן מְקוֹרוֹ שֶׁהִי הַמְּקוֹר הוּא**
 41 **אֹר-אֵין-סוֹף בְּלִתִּי מוֹגֵבֵל וְלֹא מְצוּמָצֵם, אֵלָּא 'אֹר הַקּוֹ' שֶׁהוּא הַמְּקוֹר לְאֹר**
 42 **הַמְּמַלֵּא כֹל עֲלִמִין מְתַצְמָצֵם לְפִי אִפְּן כָּל עוֹלָם וְעוֹלָם שְׁמֵאִיר**

1 המתהווה במקורו. יתכן שהדבקות תהיה ברמה כזו שהיא קיימת אך אינה
 2 ניכרת, ויש דבקות נעלית יותר שניכרת ומורגשת בדבר המתהווה. ובענייננו -
 3 גם הכלים מכירים ומרגישים את מקורם ושורשם ודבקים בו, אך הדבקות היא
 4 בלתי ניכרת ולא כל-כך מורגשת בהם - **לָכֵן שֵׁיף בְּהֵם שֶׁרֶשׁ וּמְקוֹר,**
 5 **וכפי שנתבאר לעיל ששורש יכול להיות**
 6 **רק לדבר שמציאותו נבדלת (במידה כזו**
 7 **או אחרת) מהמקור מֵהַשְּׂאִין-כֵּן**
 8 **הָאֹרוֹת שֶׁהֵם בְּדִבְקוֹת נִכְרָת,**
 9 **היחס והביטול שלהם למקורם הוא כזה**
 10 **שדבקותם במקור היא חזקה מאד**
 11 **וניכרת ונרגשת, וכיון שלא ניתן להגדיר**
 12 **את האורות כמציאות נבדלת, אין**
 13 **לייחס למקורם את ההגדרות של**
 14 **"שורש" ומְפִלֵּשׁ לְהִשְׁיטָה**
 15 **שְׁהָאֹרוֹת הֵם פְּשׁוּטִים²⁹, דבר**
 16 **זה שהאורות אינם מציאות בפני עצמה**
 17 **אלא הם דבוקים למקור המהווה אותו**
 18 **בדבקות מוחלטת, מקבל הדגשה נוספת**
 19 **לפי השיטה שהאורות הם "פשוטים".**
 20 **שכן כפי שהובא לעיל, האורות**
 21 **העליונים (ובעיקר הספירות שבעולם**
 22 **האצילות) נתהוו בדרך של אורות**
 23 **מלוכשים בכלים, ונחלקו בדבר חכמי**
 24 **הקבלה: יש אומרים שההגדרות**
 25 **השונות של הספירות שזו היא חסד וזו**
 26 **היא גבורה וכו' חלות אך ורק בגלל**
 27 **התלכשות האורות בכלים, אבל האורות מצד עצמן הם 'פשוטים' ללא שום**
 28 **'ציור' והגדרה. ויש אומרים שגם האורות הם 'מצויירים' ויש לייחס להם הגדרה**
 29 **של חסד או גבורה וכו', וכאמור, לפי השיטה שהאורות הם 'פשוטים' מודגש**
 30 **עוד יותר כיצד לֹא שֵׁיף בְּהֵם שֶׁרֶשׁ וּמְקוֹר, מְפִנִי שְׁהִפֵּל גם האור**
 31 **וגם המאור מקור האור אֶחָד הוּא והאור איננו מציאות נבדלת.**
 32 **(ד) וּבְעֲמֻק הָעֲנִין,** הוסבר לעיל כי המושג 'שורש' במובן של מקור
 33 להתהוות מציאות נבדלת ונפרדת, לא ייתכן ביחס להתגלות האורות העליונים
 34 ממקורם (אלא רק לגבי הכלים שהאורות מלוכשים בהם), אך בעומק יותר
 35 ההגדרה הזו נכונה רק באופן כללי, ואילו בפרטיות יותר הֵגָה גַם בְּאֹר
 36 **גּוֹפֵא יֵשׁ שְׁתֵּי בְּחִינּוֹת³⁰, והשאלה האם המושג 'שורש' שייך גם**
 37 **באורות, תלויה באיזו בחינה באור מדובר הֵינּוּ, שֵׁישׁ בְּחִינָה בְּאֹר**
 38 **שֵׁיפֵף בְּה עֲנִין הַשֶּׁרֶשׁ, וּבִפְרָט³¹ לְהִשְׁיטָה שְׁהָאֹרוֹת אֵינֵם**
 39 **פְּשׁוּטִים וַיֵּשׁ בְּהֵם עֲשֶׂר סְפִירוֹת, כפי שהוסבר לעיל (באות ג)**
 40 **שלילת המושג 'שורש' ביחס לאורות, מודגשת יותר לפי השיטה שהאורות**
 41 **'פשוטים', כלומר מופשטים מכל 'ציור' והגדרה (כי מאחר שאין להם 'ציור'**
 42 **אין לראות בהם מציאות נבדלת מהמאור, מקור האור). ומכאן שלפי השיטה**

(29) ראה אוה"ת פינחס ע' א'קמט. סה"מ תרס"ח ע' רז ואילך. וראה ספר הערכים חב"ד כרך ד ערך אורות דספירות -
 "פשיטותם" ו"ציוורם" ס"ג. וש"נ. וראה תו"מ ח"כ ע' 145. (30) ראה גם ספר הערכים שם ס"ח. וש"נ. (31) תיבת "ובפרט"
 - אין זוכרים בבירור. ובזכרון אחדים, המבואר כאן הוא דוקא להשיטה שהאורות אינם פשוטים.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לְהָאִיר בְּכַחַיִּת מִדָּה וְגָבֹול, כאמור שהקדוש-ברוך-הוא בהיותו
 2 תכלית השלמות, הרי הוא משפיע את אורו הן באופן של אור-אין-סוף בלתי
 3 מוגבל, והן באופן של הארת אור מוגבל וְהוּא עֲנֵן עֶשֶׂר סְפִירוֹת
 4 הַגְּנוּזוֹת בְּאֹר־אֵין-סוֹף כי אף שהמושג עשר ספירות ב'צירי'
 5 ובהגדרות ברורות לא קיים באור-אין-
 6 סוף הבל-יגבול (ותחילתו היא רק
 7 בעולם האצילות), אך היות שבעצם
 8 עשר הספירות 'גנוזות' (בהעלם) באור-
 9 אין-סוף, הרי שבתוך אור-אין-סוף יש
 10 נתינת מקום כלשהי לענין הגבול,
 11 ומשם נמשך אור הקר.
 12 וְזֶהוּ גַם-כֵּן מֵה שְׁלֹפְעָמִים
 13 מְבַאֵר שֶׁהַמְשַׁכֵּת ה'קו' הִיא
 14 בְּדֶרֶךְ עֵלָה וְעֵלֹל, וְלִפְעָמִים
 15 מְבַאֵר שֶׁהַמְשַׁכֵּת ה'קו' הוּא
 16 בְּדֶרֶךְ יֵשׁ מֵאֵין³³, ולכאורה זו
 17 סתירה, כי יש הבדל גדול בין המשכה
 18 והתהוות בדרך 'עילה ועלול', להמשכה
 19 והתהוות בדרך 'יש מאין' (ב'עילה
 20 ועלול' המקור נרגש וניכר בעילתו,
 21 ואילו ב'יש מאין' המקור נעלם והוא
 22 בבחינת 'אין' שאינו מושג; ב'עילה
 23 ועלול' הערך והיחס בין העלול והעילה
 24 קרוב וגלוי, ואילו ב'יש מאין' הוא
 25 רחוק או כלל לא שייך). אבל בעצם
 26 שני הדברים נכונים, וְהֵינּוּ,
 27 שֶׁהַמְבַאֵר שֶׁה'קו' הוּא בְּדֶרֶךְ
 28 עֵלָה וְעֵלֹל, הֵרִי זֶה מְצַד
 29 הַמְשַׁכֵּתוֹ מִבְּחִינַת הַגְּבֹול
 30 שְׂבָאֵין-סוֹף, כאמור שיש שיטה
 31 האומרת שה'קו' נמשך מכוח הגבול
 32 שבאין-סוף שֶׁבְּבַחֲנֶיהָ זֶה הוּא
 33 בְּדֶרֶךְ עֵלָה וְעֵלֹל, דְּכַשֵּׁם
 34 שְׂבַעֲלָה וְעֵלֹל, כְּלוּל הַעֵלֹל בְּעֵלְתוֹ, כי היחס ביניהם הוא כזה
 35 שגם במקרים שבהם אפילו לאחר ההתהוות העלול לא ניכר בעילה בגלוי,
 36 סוף-סוף יש ביניהם יחס ושייכות לפחות במידה זו שהעלול כלול בתוך
 37 העילה אֲלֵא שֶׁבְּחִינַתוֹ כְּלוּל בְּעֵלָה הוּא בְּאִפְסָן נְעֵלָה יוֹתֵר
 38 לעומת מצבו לאחר שנתגלה בתור מציאות נבדלת. כֵּן הוּא גַם בְּעֲנֵן
 39 ה'קו', שְׁגַם בְּשִׁרְשׁוֹ הוּא בְּחִינַת גְּבֹול, שהרי שורשו בכוח הגבול
 40 שבאין-סוף אֲלֵא שֶׁבְּחִינַתוֹ בְּשִׁרְשׁוֹ הֵרִי הוּא בְּאִפְסָן נְעֵלָה
 41 הַרְבֵּה יוֹתֵר, שֶׁהֵרִי הוּא כֹחַ הַגְּבֹול שְׂבָאֵין-סוֹף וכמוכר מאליו,
 42 הגבול שבאין-סוף הוא 'גבול' שונה לחלוטין מהגבול המוכר לנו בעולמות

1 בו, וְאִם-כֵּן הֵרִי הוּא נִבְדָּל מִמְקוּרוֹ כי המקור מאיר ו'סובב' על
 2 כל העולמות בשווה (כמשל כוח הרצון שבנפש, שהוא כוח כללי ואינו
 3 מלוכב באף אחד מהאברים הפרטיים, ואינו קשור בחלק כזה או אחר של
 4 הגוף אלא נמצא בכל חלקי הגוף בשווה, בשונה מהכוחות הפרטיים).
 5 וְלֵאִירֶךְ גִּיסָא לַמְרוֹת ש'אור הקר'
 6 הוא אור מצומצם ונבדל ממקורו
 7 ושורשו הֵרִי הוּא בְּעֵרֶךְ לְמִקְוֵוֹ
 8 ועם כל זה יש לו יחס ודמיון מסויים
 9 למקורו, כך שביחס שלו למקורו יש
 10 את כל שלוש המאפיינים של היחס
 11 בין 'שורש' והדבר המתהווה ממנו.
 12 ולתוספת ביאור השילוב של שני
 13 הדברים הסותרים לכאורה באור הקר,
 14 שהוא גם מציאות נבדלת בפני-עצמו
 15 וגם בעל יחס וערך למקורו - דְּהֵנָּה
 16 בְּעֲנֵן ש'רש הקו' יִשָּׁם שְׁנֵי
 17 עֲנֵינִים. לִפְעָמִים מְבַאֵר
 18 ש'שִׁרְשׁ ה'קו' הוּא מֵאֹר-
 19 אֵין-סוֹף הַבְּלִי-גְּבֹול שֶׁשֶׁעַר
 20 מְדַרְ וְהַגְּבֹול בְּעֵצְמוֹ לְהָאִיר
 21 בְּכַחַיִּת מִדָּה וְגָבֹול, מבואר
 22 בחסידות וקבלה כי הקדוש-ברוך-הוא
 23 הוא בלי-גבול באמת, גם במוכר זה
 24 שאין בו כל חיסרון ויש בו הכל,
 25 ובדיוק כשם שהוא מושלם בהיותו בלי
 26 גבול, כך כחלק מאותה שלימות יש לו
 27 גם את היכולת להגביל את אורו ואת
 28 השפעתו. ובענין שורשו של 'אור הקר'
 29 - האור המצומצם שמאיר לאחר
 30 שהקדוש-ברוך-הוא 'סילק' וצמצם את
 31 אורו הבלתי מוגבל, על-מנת לברוא
 32 עולמות ונבראים מוגבלים - מצינו שני
 33 הסברים. לפי הסבר אחד, 'אור הקר'
 34 אינו ביטוי לכוחו של הקדוש-ברוך-הוא שהוא יכול להאיר גם הארה
 35 מוגבלת, אלא שעקב היותו בלתי בעל-גבול ובתור שכוה, בהיותו בלתי
 36 מוגבל, האיר מתוך הבל-יגבול באור מוגבל וְהֵינּוּ, שֶׁאֵין זֶה התגלות של
 37 כֹחַ הַגְּבֹול שְׂבָאֵין-סוֹף, אֲלֵא גם 'אור הקר' זֶהוּ גַם-כֵּן התגלות של
 38 מִקְוֵוֹ אֵין-סוֹף הַבְּלִי-גְּבֹול, שֶׁהֵרִי זֶהוּ מֵה שֶׁהָאֹר־אֵין-
 39 סוֹף הַבְּלִי-גְּבֹול שֶׁעַר בְּעֵצְמוֹ כו'³² ולא התגלות של כוח אחר.
 40 וְלִפְעָמִים מְבַאֵר באופן אחר - דְּש'רש הקו' האור שהאיר לאחר
 41 הצמצום והסילוק הראשון, כנ"ל הוּא מִבְּחִינַת כֹחַ הַגְּבֹול שְׂבָאֵין-
 42 סוֹף, שֶׁזֶהוּ עֲנֵן הַשְּׁעָרָה הֵינּוּ המדידה וההגבלה כִּפְשׁוּטָה

(32) ראה עץ חיים שער א (דרוש עיגולים ויושר) בתחילתו. מק"מ לזח"א טו, א. שער היחוד לאדמור"ר האמצעי פ"י ואילך.

(33) ראה לקו"ת דרושים לר"ה נה, א. סה"מ תרנ"ב ע' פג. תרס"ט ע' קמט. המשך תער"ב ח"ב ע' תרנד.

לך אמר ליבי

ביאור בדרך אפשר

1 ונבראים, כי בסופו של דבר הוא חלק מה'אין-סוף' הבלתי מוגבל. **וְהַמְבָאָר**
 2 במקומות אחרים **שֶׁהַמְשַׁכַּת ה'קו' הוא בְּדֶרֶךְ יֵשׁ מְאִין, הָרִי זֶה**
 3 **מֵצֵד בְּחִינַת הַמְשַׁכְתוֹ מֵהָאֹר הַבְּלִי-גְבוּל,** בהתאם לשיטה שאור
 4 הק' נמשך מהאור הבלתי-גבול ולא מכוח הגבול **שֶׁבְּבַחֲחִינָה זֶה הַמְשַׁכַּת**

5 **ה'קו' היא בְּדֶרֶךְ יֵשׁ מְאִין**
 6 ללא יחס בין המקור והדבר המתהווה.
 7 ואם ביעילה ועלול' העלול כלול
 8 בעילתו, הרי ביש מאין' הוסבר לעיל
 9 שהיש' הוא מהות שונה לחלוטין.

1 **סוף. וְהַמְבָאָר שֶׁהַמְשַׁכַּת ה'קו' הוא בְּדֶרֶךְ יֵשׁ**
 2 **מְאִין, הָרִי זֶה מֵצֵד בְּחִינַת הַמְשַׁכְתוֹ מֵהָאֹר**
 3 **הַבְּלִי-גְבוּל, שֶׁבְּבַחֲחִינָה זֶה הַמְשַׁכַּת ה'קו' היא**
 4 **בְּדֶרֶךְ יֵשׁ מְאִין. אָמַנְם גַּם בְּבַחֲחִינָה זֶה שִׁף עֲנִין**
 5 **שֶׁל שְׂרֵשׁ, וְכַמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר לְעֵיל בְּעֲנִין יֵשׁ מְאִין,**
 6 **שֶׁה'אִין' הוא מְקוֹר ל'יֵשׁ', וְהֵינּוּ לְפִי שֶׁה'אִין'**
 7 **הוא בְּבַחֲחִינַת קְרוֹב ל'יֵשׁ' (עַר אִיזו צוֹגְעַטְרָאָגֶן**
 8 **[= "טרוד"] לְהוֹת אֵת ה'יֵשׁ'), וְכַמוֹ-כֵּן הוּא גַם**
 9 **בְּעֲנִין הַמְשַׁכַּת ה'קו' מֵאֹר הַבְּלִי-גְבוּל, דְּעַם**
 10 **הַיּוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ יֵשׁ מְאִין, מְכַל־מְקוֹם יֵשְׁנו קְרוֹב**
 11 **שֶׁל הָאֹר הַבְּלִי-גְבוּל ל'קו', שֶׁהָרִי שְׂעַר בְּעֲצָמוֹ**
 12 **בְּכַח כו', וְלִכֵּן שִׁף בּוֹ עֲנִין שֶׁל שְׂרֵשׁ. וְכֵן זֶה**
 13 **הוּא ב'אֹר הַקו' דְּוָקָא. מֵה-שְׂאִין-כֵּן ב'אֹר**
 14 **הַסּוֹכֵב, שְׂאִינוּ מְצִיאֹת דְּכָר פְּלָל, כִּי־אֵם גְּלוּי**
 15 **הַעֲצָם, לֹא שִׁף לּוֹמֵר בּוֹ עֲנִין הַשְּׂרֵשׁ פְּלָל, כִּינֵן**
 16 **שְׂאִינוּ מְצִיאֹת וְאִינוּ נִבְדָּל וְגַם אִינוּ בְּעֶרְךָ פְּלָל,**
 17 **וְהֵינּוּ לְפִי שֶׁנִּמְצָא מְבַחֲחִינָה כְּזוֹ שֶׁלֹּא שִׁף לּוֹמֵר**
 18 **עָלֶיהָ שֶׁהיא בְּבַחֲחִינַת קְרוֹב וּבְחִינַת שְׂרֵשׁ.**

19 **וּבְאֹר הַעֲנִין בְּפִרְטוּיֹת יוֹתֵר, דְּהִנֵּה בְּאֹר**
 20 **שֶׁלְפָנֵי הַצְּמֻצוֹם עֲצָמוֹ, עַם הַיּוֹתוֹ אֹר**
 21 **הַפְּלוּל בְּעֲצָמוֹתוֹ, מְכַל־מְקוֹם יֵשׁ בּוֹ שְׁנֵי עֲנִינִים,**
 22 **הַתְּפִשְׁטוֹת הָאֹר, וְהָאֹר כְּפִי שֶׁהוּא לְעֲצָמוֹ.**
 23 **דְּהַתְּפִשְׁטוֹת הָאֹר עֲנִינוּ לְהָאִיר, וּמֵאַחַר שֶׁעֲנִינוּ**
 24 **לְהָאִיר, הָרִי בְּהִכְרַח שֶׁהַמְשַׁכְתוֹ שֶׁנִּמְשַׁכְתוֹ**
 25 **מִמֵּנוּ יֵשׁ לְהֵן אִיזו תְּפִיסַת מְקוֹם אֱלִי, שֶׁהָרִי**
 26 **עֲנִינוּ הוּא לְהָאִיר. וּכְלָלוֹת אֹר זֶה הוּא בְּאִפֵּן**
 27 **שֶׁל הַמְשַׁכָּה מִן הַעֲצָם, וְשֶׁלֹּא לְפִי אִפֵּן הַעֲצָם,**
 28 **כִּי־אֵם עֲנִינוּ לְהָאִיר, וְכִינֵן שְׂאֹר זֶה אִינוּ בְּדֶרֶךְ**
 29 **גְּלוּי הַעֲצָם, כִּי־אֵם הַמְשַׁכָּה מִן הַעֲצָם, שֶׁעֲנִינוּ**
 30 **הוּא לְהָאִיר, לִכֵּן שִׁף שִׁיהִיהָ שְׂרֵשׁ כּו', וְכִפִּי**

42 'אור הסוכב כל עלמין', הוא 'שורש' של אור זה, **כִּינֵן** שהיחס ביניהם לא
 43 עונה על אף אחד משלושת המאפיינים של "שורש" שנכתבארו לעיל בהרחבה,
 44 כיון **שְׂאִינוּ מְצִיאֹת** לעצמו **וְאִינוּ נִבְדָּל** ממקורו **וְגַם אִינוּ בְּעֶרְךָ**
 45 **פְּלָל, וְהֵינּוּ לְפִי שֶׁנִּמְצָא מְבַחֲחִינָה כְּזוֹ שֶׁלֹּא שִׁף לּוֹמֵר עָלֶיהָ**
 46 **שֶׁהיא בְּבַחֲחִינַת קְרוֹב** (אפילו לא קירוב ברמה שקיימת בין היש' וה'אין',

ביאור בדרך אפשר

48 **וּבְאֹר הַעֲנִין בְּפִרְטוּיֹת יוֹתֵר,** עד כאן נכתבאור שבאופן כללי המושג
 49 'שורש' שייך בכלים (הן בדברים שהתהוותם בדרך 'עילה ועלול' והן בדברים
 50 שהתהוותם בדרך 'יש מאין'), אך לא באורות (כי האורות אינם מציאות בפני
 51 עצמם) אך בעומק העניין שייך המושג 'שורש' גם באור עצמו (אלא שהדברים

52 אמורים רק ב'אור הקו' שממנו בא 'אור'
 53 הממלא כל עלמין' (ובו עצמו - בין
 54 לפי השיטה שמקורו באור הבלתי-גבול
 55 והתהוותו היא בדרך 'יש מאין', ובין
 56 לפי השיטה שמקורו בכוח הגבול
 57 והתהוותו היא בדרך 'עילה ועלול')
 58 ולא ב'אור הסוכב כל עלמין'). וכעת

59 מוסיף ומפרט עוד כי לאמיתו של דבר,
 60 גם באור-אין-סוף עצמו יש בחינה
 61 ששייך לגביה המושג 'שורש', כדלהלן.
 62 **דְּהִנֵּה, בְּאֹר שֶׁלְפָנֵי הַצְּמֻצוֹם**
 63 **עֲצָמוֹ,** אור-אין-סוף שממנו בא

64 ונמשך 'אור הסוכב כל עלמין' (ורק
 65 אחרי הצמצום נמשך ממנו אור הקו')
 66 **עַם הַיּוֹתוֹ אֹר הַפְּלוּל**
 67 **בְּעֲצָמוֹתוֹ, מְכַל־מְקוֹם יֵשׁ בּוֹ**
 68 **שְׁנֵי עֲנִינִים, הַתְּפִשְׁטוֹת**
 69 **הָאֹר, וְהָאֹר כְּפִי שֶׁהוּא**
 70 **לְעֲצָמוֹ. דְּהַתְּפִשְׁטוֹת הָאֹר**
 71 **עֲנִינוּ לְהָאִיר,** כי כיון שמדובר

72 בהתפשטות ולא בעצם גופא, הרי
 73 עניינו ומהותו הוא עניין הגילוי
 74 וההארה **וּמֵאַחַר שֶׁעֲנִינוּ**
 75 **לְהָאִיר, הָרִי בְּהִכְרַח**
 76 **שֶׁהַמְשַׁכְתוֹ שֶׁנִּמְשַׁכְתוֹ**
 77 **מִמֵּנוּ, יֵשׁ לְהֵן אִיזו תְּפִיסַת**
 78 **מְקוֹם אֱלִי, שֶׁהָרִי בְּנִיגוּד לָאֹר**

79 **כְּפִי שֶׁהוּא לְעֲצָמוֹ הוּא דְּבוּק בְּעַצֵּם**
 80 **בְּדִבְקוֹת מוּחַלְטָה, וְאִין לוֹ כֵּל עֲנִין**
 81 **נוֹסֵף עַל כֵּךְ עֲנִינוּ שֶׁל הָאֹר הַמִּתְפַּשֵּׁט**
 82 **יוֹצֵא מִחוּץ לְעַצֵּם הוּא לְהָאִיר.**
 83 **וּכְלָלוֹת אֹר זֶה הוּא בְּאִפֵּן**
 84 **שֶׁל הַמְשַׁכָּה מִן הַעֲצָם, וְשֶׁלֹּא**
 85 **לְפִי אִפֵּן הַעֲצָם** ורק האור כפי

86 שהוא לעצמו, הוא בהתאמה מלאה
 87 ובדבקות מוחלטת לעצם. ואילו
 88 התפשטות האור, למרות שמדובר באור

89 שקודם הצמצום, יש מקום לחלק בינו ובין העצם גופא שאינו מתגלה ואינו
 90 נמשך חוץ ממנו (ולמרות שהעצם מאיר, הרי זה כפי שהאור הוא לעצמו) יש
 91 לו מציאות נבדלת במידה מסוימת שלא בהתאמה ובדבקות מוחלטת לעצם,
 92 **כִּי־אֵם עֲנִינוּ לְהָאִיר, וְכִינֵן שְׂאֹר זֶה אִינוּ בְּדֶרֶךְ גְּלוּי הַעֲצָם**
 93 **כְּפִי שֶׁהוּא לְעֲצָמוֹ. כִּי־אֵם הַמְשַׁכָּה** וגילוי **מִן הַעֲצָם** אל עצמו,
 94 **שֶׁעֲנִינוּ הוּא לְהָאִיר, לִכֵּן שִׁף שִׁיהִיהָ שְׂרֵשׁ כּו', וְכִפִּי**

95 **שֶׁהוּא לְעֲצָמוֹ, הוּא בהתאמה מלאה**
 96 **ובדבקות מוחלטת לעצם. ואילו**
 97 **התפשטות האור, למרות שמדובר באור**

98 שקודם הצמצום, יש מקום לחלק בינו ובין העצם גופא שאינו מתגלה ואינו
 99 נמשך חוץ ממנו (ולמרות שהעצם מאיר, הרי זה כפי שהאור הוא לעצמו) יש
 100 לו מציאות נבדלת במידה מסוימת שלא בהתאמה ובדבקות מוחלטת לעצם,
 101 **כִּי־אֵם עֲנִינוּ לְהָאִיר, וְכִינֵן שְׂאֹר זֶה אִינוּ בְּדֶרֶךְ גְּלוּי הַעֲצָם**
 102 **כְּפִי שֶׁהוּא לְעֲצָמוֹ. כִּי־אֵם הַמְשַׁכָּה** וגילוי **מִן הַעֲצָם** אל עצמו,
 103 **שֶׁעֲנִינוּ הוּא לְהָאִיר, לִכֵּן שִׁף שִׁיהִיהָ שְׂרֵשׁ כּו', וְכִפִּי**

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁנִּמְשָׁךְ אַחֲרֵי הַצְּמִצּוֹם נַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ 'אֹרֶךְ הַקֶּו', שֶׁהוּא
 2 בְּבַחֲבִינַת הַבְּדֵלָה כּו', וְאֶחָרֶיךָ נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ 'אֹרֶךְ הַמַּמְלָא כּל עֲלִמְיָן
 3 כִּנְ"ל.
 4 מִה־שְׂאִינ־כֵּן הָאֹרֶךְ כִּפִּי שֶׁהוּא לַעֲצֻמוֹ, שְׂאִינּוֹ הַמְּשָׁכָה וְלִכְאוּרָה אֵינוֹ מוֹכֵן, דְּבִינּוֹן שְׂבִ'אִינ' עֲצֻמוֹ יִשְׁנֵן שְׂתִי
 5 וְגִילּוֹ מִן הַעֲצֹם אֶלֹא הוּא לְפִי
 6 אֶפֶן הַעֲצֹם וּבִרְבּוּת מֵלֵאָה לַעֲצֹם, 1
 7 וְהֵינּוּ שְׂאִינ עֲנִינּוֹ לְהָאִיר מִחוּץ 2
 8 לַעֲצֹם אֶלֹא הוּא גְלוֹי הַעֲצֹם 3
 9 כִּפִּי שֶׁהוּא לַעֲצֻמוֹ, לְכֵן לֹא שָׁנָךְ 4
 10 לֹמַר שְׂיִהְיֶה אֵיזָה שְׂרָשׁ כּו', 5
 11 לְאֹרוֹת שֶׁנִּמְשָׁכִים מִמֶּנּוּ, כִּי אֵין עֲנִינּוֹ 6
 12 גִילּוֹ וְהַמְשַׁכָּה כֻּלָּ, וּמִשּׁוּם זֶה 7
 13 הִנֵּה הַהִמְשָׁכוֹת שֶׁנִּמְשָׁכוֹת 8
 14 מִמֶּנּוּ אֵינָן בְּעֶרְףְךָ אֵלֵינוּ כִּי גַם 9
 15 הַגִּילּוֹי הַכִּי נַעֲלָה וְהַכִּי קָרוֹב לַעֲצֹם, 10
 16 אֵינוֹ הַעֲצֹם גּוֹפֵא. אֶךְ לְאִידֶךָ 11
 17 גִּיסָא, בִּינּוֹן שְׂאִינּוֹ בְּגֵדְךָ 12
 18 שְׂרָשׁ, הִנֵּה גַם כִּפִּי שֶׁנִּמְשָׁךְ 13
 19 אַחֲרֵי הַצְּמִצּוֹם, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה 14
 20 בְּבַחֲבִינַת נִבְדָּל וְגַם לְאַחַר הַצְּמִצּוֹם 15
 21 הוּא נִשְׂאֵר אֵין־סוּף בְּמַהוּתוֹ, וְהוּא 16
 22 עֲנִינּוֹ בְּחִינַת 'אֹרֶךְ הַסּוֹבֵב' 17
 23 שְׂאִינּוֹ נִבְדָּל וְהַעֲבֵדָה מִשְׁמִיר 18
 24 בְּעוֹלָמוֹת לֹא עוֹשֶׂה אוֹתוֹ לְמִצִּיאוֹת 19
 25 נִבְדֵּל מִמְקוּרוֹ, אֶלֹא כֹּא בְּדֶרֶךְ 20
 26 גְלוֹי, הֵינּוּ שְׂאִינּוֹ אֵלֹא הַתְּגַלּוּת שֶׁל 21
 27 מְקוּרוֹ וְהַכֵּל אֶחָד עִם הָאֹרֶךְ לֹא 22
 28 כִּפִּי שֶׁמִּתְפַּשֵּׁט מִן הַעֲצֹם וְיוֹצֵא מִחוּץ 23
 29 לַעֲצֹם, אֵלֹא כִּפִּי שֶׁהוּא לַעֲצֻמוֹ 24
 30 שְׂאִינּוֹ נִבְדֵּל מִן הַעֲצֹם.
 31 וּבְזָה יוֹכֵן גַּם־כֵּן הַמְּבַאֵר 25
 32 בְּכִמְהָ מְקוּמוֹת³⁴ שְׂבִכְלָלוֹת 26
 33 יִשְׁנֵן שְׂלֹשׁ בְּחִינּוֹת, 'יֵשׁ' - 27
 34 הִישׁ הָאִמִּיתִי הוּא הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא 28
 35 בְּעֲצֻמוֹ 'אֵין' - הָאֹרֶךְ הָאֱלוֹקִי 29
 36 שֶׁמַּהוּוֶה אֶת הַנְּבִרָאִים 'וְיֵשׁ' - הִישׁ 30
 37 הַנְּבִרָא, וּבְמִקּוֹם אַחֲרָי³⁴ מְבַאֵר 31
 38 שְׂבִ'אִינ' גּוֹפֵא יִשְׁנֵן שְׂתִי 32
 39 בְּחִינּוֹת, ה'אֵין' שֶׁל ה'יֵשׁ'
 40 ה'אֱמִתִּי (הַנְּקֵרָא אֵין' כִּי מִצִּיאוֹתוֹ לֹא 33
 41 נִינְתָן לְהַשְׁגָּה עַל־יַד הַנְּבִרָאִים וְלֹא 34
 42 מְגוֹדֵרֵת בְּגֵדֵי הַמִּצִּיאוֹת כִּפִּי שְׂהִיא 35
 43 נִתְפַּסֵּת בְּעֵינֵי הַנְּבִרָאִים) וְה'אֵין' 36

שֶׁל ה'יֵשׁ' הַנְּבִרָא (הַנְּקֵרָא 'אֵין' מֵאֲחַר שֶׁהוּא אֲמַנֵם נִרְאָה 'יֵשׁ', אֲבָל
 לְאִמִּיתוֹ שֶׁל דְּבַר אֵין לֹו מִצִּיאוֹת עֲצֻמִּית מְשׁוֹ, וְהוּא בְּטָל לְמִקּוֹר הַמַּהוּוֶה
 אוֹתוֹ).
 וְלִכְאוּרָה אֵינוֹ מוֹכֵן, דְּבִינּוֹן שְׂבִ'אִינ' עֲצֻמוֹ יִשְׁנֵן שְׂתִי
 (ה'אֵין' שֶׁל ה'יֵשׁ הָאִמִּיתִי'
 שֶׁל ה'יֵשׁ הַנְּבִרָא), אִם־כֵּן
 הִרִי הֵן אֲרַבְעַת בְּחִינּוֹת (כִּי עַל
 שְׁתֵּי הַבְּחִינּוֹת ב'אֵין', יֵשׁ לְהוֹסִיף אֶת
 שְׁתֵּי הַבְּחִינּוֹת הָאֲמִירוֹת ב'יֵשׁ' - יֵשׁ
 הָאִמִּיתִי ו'יֵשׁ הַנְּבִרָא), וְלִמְהָ
 מְבַאֵר בְּכִמְהָ מְקוּמוֹת שְׂשִׁנְיָן
 שְׂלֹשׁ בְּחִינּוֹת בְּלִבְדּוֹ (יֵשׁ, אֵין
 ו'יֵשׁ')?
 אֲמַנֵם לְפִי הַנְּ"ל יוֹכֵן, כִּי
 ה'אֵין' שֶׁל ה'יֵשׁ הָאֱמִיתִי'
 הוּא הָאֹרֶךְ שֶׁלְּפָנֵי הַצְּמִצּוֹם
 שֶׁבְּגִלְל הַיּוֹתוֹ בְּלִי־גִבּוֹל וְאֵין־סוּף,
 נִקְרָא ה'יֵשׁ הָאִמִּיתִי' אֵין', וְה'אֵין'
 שֶׁל ה'יֵשׁ הַנְּבִרָא' הוּא הָאֹרֶךְ
 שֶׁאַחֲרֵי הַצְּמִצּוֹם שֶׁהוּא הוּא
 הַחַיּוֹת וְהַמִּצִּיאוֹת הָאִמִּיתִית שֶׁל ה'יֵשׁ
 הַנְּבִרָא, וּבְכִלְלוֹת נְחֻשְׁבִים הֵם
 הָאֹרֶךְ שֶׁלְּפָנֵי הַצְּמִצּוֹם וְהָאֹרֶךְ שֶׁלְּאַחַר
 הַצְּמִצּוֹם לְבַחֲבִינָה אַחַת. לְפִי
 שֶׁהִמְשַׁכַּת ה'אֵין' שֶׁל ה'יֵשׁ
 הַנְּבִרָא' מִה'אֵין' שֶׁל ה'יֵשׁ
 הָאֱמִיתִי' אֵינוֹ בְּדֶרֶךְ שְׂרָשׁ
 שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ הַבְּדֵלָה כִּנְ"ל,
 כִּי־אִם שֶׁה'אֵין' שֶׁל ה'יֵשׁ
 הַנְּבִרָא' אֹרֶךְ הַסּוֹבֵב כֵּל עֲלִמְיָן,
 כִּנְ"ל הוּא בְּדֶרֶךְ גְלוֹי מִמִּילָא
 מִה'אֵין' שֶׁל ה'יֵשׁ הָאֱמִיתִי'
 לֹא כִּמוֹ הָאֹרֶךְ הַמִּתְפַּשֵּׁט שֶׁעֲנִינּוֹ לְהָאִיר
 בְּחוּץ דְּבַר נִבְדָּל מִהַעֲצֹם, וְהַכֵּל
 אֶחָד, וְלִכֵּן נְחֻשְׁבִים שְׂנִיָּהֵם
 לְבַחֲבִינָה אַחַת וְאֵין מְקוֹם לְחַלֵּק אֶת
 ה'אֵין' לְשְׁתֵּי בְּחִינּוֹת שׁוֹנוֹת.
 (ה) וּבְזָה יוֹכֵן הַהִפְרָשׁ בֵּין
 בְּרָכָה לְתַפְלָה, דְּבִרְכָה הִיא
 הַמְּשָׁכָה מִה'שְׂרָשׁ וּמְקוּר'
 בְּלִבְדּוֹ, כְּמוֹ שְׂתָתוֹב בְּבִרְכַת יַעֲקֹב
 לְבָנָיו "אִישׁ אֶשֶׁר כְּבָרְכָתוֹ בְּרַךְ
 אוֹתָם" שֶׁהִשְׁפִיעַ לָהֶם דְּבַר שֶׁכֵּבֵר

(34) ראה תורת חיים ויגש רלב, ד. בשלח רסו, א ואילך (בהוצאה החדשה – ח"א קפו, ד ואילך). שערי אורה שער הפורים סב, ב ואילך. המשך וככה תרל"ז פמ"ב-מה. ועוד.

לך אמר ליבי

ביאור בדרך אפשר

1 קיים [=כברכתו] בשורשו, ויכמו שִׁמְצִינוּ גְבִי יַעֲקֹב - כאשר שיכל
 2 את ידיו וְשָׁם את יד ימינו על ראש אפרים הצעיר ולא על ראש מנשה הבכור,
 3 ויוסף העיר לו על כך - שְׁאָמַר "יִדְעָתִי בְּנִי יִדְעָתִי גו'" ידוע לי מי
 4 הבכור וְאוּלָּם אָחִיו הִקְטֵן יִגְדַל מִמֶּנּוּ³⁵, דְּלִכְאוּרָה הָרִי
 5 יַעֲקֹב הָיָה יָכוֹל לְבָרֵךְ שִׁיְהִיָּה
 6 בְּאֶפֶן אַחֵר כִּךְ שֶׁהַגְדוּלָה תִישָׂאֵר
 7 אצל הבן הבכור, ולמה היה עליו לתת
 8 את הברכה דווקא לבן הצעיר?
 9 אַף הֶעֱנִין הוּא, שֶׁפָּל עֲנִין
 10 הַבְּרִכָּה הוּא הַהִמְשָׁכָה
 11 מִשְׁרָשָׁה וּמְקוּרָה בְּלִבָּד, כִּי
 12 פִּעֲלַת הַבְּרִכָּה הִיא שְׂאוֹתוֹ
 13 הָאוֹר שִׁישְׁנוּ כְּבָר בְּשִׂרְשׁוֹ,
 14 מִשְׁשָׁן לְמִטָּה כּפּוּעַל וּבִמְהִירוֹת,
 15 שְׁלֹא יִהְיֶה בְּזָה מְנוּעוֹת
 16 וְעֹכֹבִים כָּלֵל, וְגַם שֶׁפָּל
 17 הָאוֹר שִׁישְׁנוּ בְּשִׂרְשׁוֹ וְלֹא רַק
 18 חֶלֶק מִמֶּנּוּ יִמְשָׁן לְמִטָּה. אֲבָל
 19 לְפִעֲלַת הַמְשַׁכָּת אוֹר תְּדוּשׁ, אֵין
 20 זֶה בְּכַח הַבְּרִכָּה וְלֹכֵן לֹא בִיּוֹךְ
 21 יַעֲקֹב שֶׁהַדְּבָרִים יִהְיוּ אַחֵרֵת מְכַפִּי שֶׁהֵם
 22 בשורשם, אלא רק שהשפע שכבר קיים
 23 בשורש ירד למטה.
 24 וְאוּלָּם, לְכַאוּרָה יֵשׁ מְקוֹם לְשֹׁאֵל עַל
 25 כִּךְ הַמְּבֹאֵר דְּבַרְכִי חֲכִימֵנוּ ז"ל
 26 וּבִתּוֹרֵת הַחֲסִידוֹת, אֹדוֹת כּוּחוֹ הַגְּדוֹל
 27 שֶׁל הַמְּבֹרָךְ:
 28 וְהַגַּם שֶׁעֲנִין הַבְּרִכָּה הָרִי
 29 הַמְּבֹרָךְ עֲצָמוֹ הוּא לְמַעְלָה
 30 מִהַבְּרִכָּה וְאִם כֵּן לִמָּה לֹא יוּכַל
 31 הַהִמְשָׁךְ שֶׁפֶע שְׁאוֹנֵנוּ בְּמִקּוּרָה וְמוֹסִיף
 32 וּמִפְרֵט וּמוֹכִיחַ כִּיעַד הַמְּבֹרָךְ הוּא
 33 לְמַעְלָה מִהַבְּרִכָּה - שְׁזָהוּ אוֹמְרוֹ
 34 בְּנוֹסַח בְּרַכַּת כּוּהַנִּים "יְבָרְכֵךָ",
 35 לְשׁוֹן צְוִי, שֶׁפְּכַחוֹ שֶׁל הַמְּבֹרָךְ
 36 לְצִוּוֹת, וְכִמּוֹ שִׁמְצִינוּ גְבִי
 37 אֲבָרְהָם שְׁאָמַר לוֹ הַקִּבְּ"ה
 38 "וְהָיָה בְּרִכָּה" (וּפִירַשׁ רַש"י):
 39 "הַבְּרִכּוֹת נְתוּנוֹת בִּידְךָ"³⁶,
 40 וְהִינוּ דְּכָשֵׁם שֶׁהַקִּבְּ"ה הוּא
 41 לְמַעְלָה מִהַבְּרִכּוֹת, וְהוּא

ביאור בדרך אפשר

42 'בְּעַל-הַבֵּית' עַל הַבְּרִכּוֹת, הַנָּה פַחַּ זֶה נִתֵן לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ
 43 שאף הוא יהיה 'בעל-הבית' על הברכות. וְכִמּוֹ-כֵן כִּמוֹ שֶׁהוּא אצל אברהם
 44 אֲבִינוּ הוּא גַם בְּכַרְכַּת כְּהֵנִים, שִׁישׁ לָהֶם לְכוּהַנִּים הַפַּחַ
 45 מֵאַהֲרֹן הַכֹּהֵן, וּמִבְּאֵר בְּסַפְרֵי קִבְּלָה שֶׁגַם בְּרַכַּת כּוּהַנִּים נִאֲמַרֵת
 46 בְּדֶרֶךְ צִיּוּי "יְבָרְכֵךָ ה'" כִּיֹן שִׁאֲהֲרֹן
 47 הוּא בְּחִינַת 'נִצַּח דְּאֲבָא'³⁷,
 48 הַסְפִירוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת כְּלוּלוֹת זו מִזּוֹ,
 49 וּבְסִפִּירַת הַחֲכִמָּה הַנִּקְרָאֵת 'אבא'
 50 כְּלוּלוֹת כֹּל עֶשֶׂר הַסְפִירוֹת, וּבְכֻלָּלֵן
 51 מִיֵּדֵת הַנִּצַּח, וְנִצַּח דְּאֲבָא הִיא מִיֵּדֵת
 52 שֶׁל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְנִצַּח-הוֹדִי-יְסוֹד
 53 דְּאֲבָא' נִעֲשִׂים מוֹחִין
 54 לְ'זְעִיר-אֲנִפִין' [פְּנִים קְטָנוֹת] הֵם
 55 הַמִּידוֹת, וְהִרֵי הַמוֹחִין שׁוֹלְטִים עַל
 56 הַמִּידוֹת, וְלֹכֵן הַכְּהֵנִים הֵם
 57 'בְּעַל־הַבֵּית' עַל בְּחִינַת
 58 'זְעִיר-אֲנִפִין' לְצִוּוֹת לוֹ
 59 שִׁימְשָׁן מִמֶּנּוּ הַבְּרִכָּה
 60 לְבַחֲנֵת הַמְּלָכוֹת שֶׁהִיא אַחֲרוֹנָה
 61 בְּסֵדֶר הַסְפִירוֹת, הַבָּאָה אַחֲרֵי הַמוֹחִין
 62 וְהַמִּידוֹת, וְעֵינֵינָה הוּא לְגַלוֹת וְלַהֲמַשִּׁיךְ
 63 אֵת הַשֶּׁפַע לְמִטָּה כּפּוּעַל, שְׁזָהוּ מָה
 64 שֶׁכְּתוּב "יְבָרְכֵךָ הוֹי", כִּי
 65 שֵׁם הוֹי הוּא בְּחִינַת תְּפָאֲרַת
 66 דְּזְעִיר-אֲנִפִין³⁸, בַּחֲנִינַת הַמִּידוֹת,
 67 וְהַמוֹחִין יְכוּלִים לְצִוּוֹת עַל הַמִּידוֹת.
 68 וְכִמּוֹ-כֵן הוּא גַם בְּנִשְׂאִיִּים
 69 שֶׁבְּכָל דוֹר וְדוֹר, שְׁנִתְּן לָהֶם
 70 הַפַּח לְבָרֵךְ, הִינוּ שֶׁהֵם עֲצָמָם
 71 לְמַעְלָה מִהַבְּרִכָּה, וְלֹכֵן
 72 בְּכַחֶם לְצִוּוֹת כִּמוֹ אֲבָרְהָם אֲבִינוּ
 73 וְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן. וְנִשְׁאַלֵת הַשְּׂאֵלָה: מֵאַחַר
 74 שֶׁהַמְּבֹרָךְ הוּא לְמַעְלָה מִהַבְּרִכָּה, אִם-כֵּן
 75 מְדוּעַ הַבְּרִכָּה הִיא רַק הַמְשַׁכָּת מָה
 76 שֶׁכָּבֵר קִיִּים בְּשׁוֹרֵשׁ?
 77 עַל כֵּךְ בֵּא הַבִּיאוֹר: אֲמַנְסֵם, הַגַּם
 78 שֶׁהַמְּבֹרָךְ הוּא לְמַעְלָה
 79 מִמְּקוֹם הַהִמְשָׁכָה, מִפְּלִ-
 80 מְקוֹם עֲנִין הַבְּרִכָּה הוּא לֹא
 81 הַמְשַׁכָּת דְּבַר חֲדָשׁ, אִלָּא שֶׁהֶעֱנִין
 82 שִׁישְׁנוּ בְּשִׂרְשׁ יִמְשָׁן לְמִטָּה.

(35) ויחי מח, יט. 36) לך לך יב, ב ובפרש"י. 37) ראה עץ חיים שער לב (שער הארת המוחין זו"ן) פ"ו. וראה תו"א קי, ריש ע"ד. מקומות שצויינו בהערה הבאה. 38) ראה אוה"ת ויחי כרך ו תתשכה, סע"א. ויקרא ע' כט. שם ריש ע' רנז. סה"מ תרכ"ז ע' חצר ואילך. ע' שצד ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְהָרִי גַם הַמְשָׁכָה זֹו הִיא הַמְשָׁכָה נְעֻלִית בְּיֹותֵר, שֶׁהָרִי
 2 נִתְבָּאֵר לְעֵיל בְּעֵנֵן הַ'שָּׁרֵשׁ וּמְקוֹר' שֶׁאֵף כִּי בִּאֹפֶן כִּלְי הַמוֹשֵׁג
 3 'שׁוֹרֵשׁ' שִׁיךְ רַק לְגַבִּי דְרֹגוֹת מִזְמוֹמְצוֹמֹת, הָרִי בְּפִרְסוּת וּבְעוֹמֵק
 4 יֹוֹתֵר הָאֵמֶת הִיא שִׁישְׁנו שֶׁרֶשׁ נְעֻלָּה בְּיֹוֹתֵר, כִּי הַשָּׁרֵשׁ הָרֵאשׁוֹן
 5 הוּא בָּאוֹר שֶׁלְפָנָי הַצְּמֻצוֹם
 6 עַד בְּבַחֲיֵנֵת אֹור הַבְּלִי-גְבוּל,
 7 כְּמוֹבֹאֵר לְעֵיל בִּאֲרִיכּוֹת וְכִינּוֹן
 8 שֶׁפְּעֻלַּת הַבְּרָכָה הִיא שֶׁכָּל
 9 הָאוֹר שִׁישְׁנו בְּשָׁרְשׁוֹ יִמְשָׁף
 10 לְמִטָּה, נִמְצָא, שְׁעַל-יְדֵי
 11 הַבְּרָכָה נִמְשָׁף לְמִטָּה כֹּל
 12 הָאוֹר הַבְּלִי-גְבוּל שֶׁלְפָנָי
 13 הַצְּמֻצוֹם, כִּךְ שֶׁלְמַעֲשֵׂה הַמִּשְׁכָּה
 14 הִיא מִמָּה שֶׁקִּיִּם כִּבְר בְּשׁוֹרֵשׁ, הָרִי
 15 לְמִרוֹת שֶׁאֵין זֹו הַמִּשְׁכָּה חֲדָשָׁה, בְּעֵצֵם
 16 זֹו הַמִּשְׁכָּה נְעֻלִית וּמוֹפְלָאֵה מֵאֵד, עַד
 17 כִּדֵּי כִךְ שֶׁזָּהוּ עַל-דֶּרֶךְ הָעֲלוּי
 18 דְלַעֲתִיד-לְבֹא, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב³⁹
 19 כִּי מְלֶאכֶה הָאָרֶץ יִדְעָ אֵת הָרִי
 20 הָרִי כְּמִים לִים מְכַסִּים, הֵינּוּ,
 21 שֶׁכָּל הָעֲנִינִים שִׁישְׁנֵם בְּעֵלְמָא
 22 דְאַתְפְּסִיא [הַעוֹלָם הַמְּכֹסֶה]
 23 יִתְגַּלוּ בְּעֵלְמָא דְאַתְגְּלִיא
 24 [הַעוֹלָם הַגְּלוּי]⁴⁰. הַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט שֶׁל
 25 הַפְּסוּק "כִּי מֵלֵאֵה אֲרֶץ..." הוּא
 26 שֶׁלְעַתִּיד-לְבֹא בִּימֹות הַמִּשִּׁיחַ, יִהְיֶה כֹּל
 27 הָעוֹלָם כּוֹלוּ 'מֵלֵאֵה' בְּדַעַת אֵת ה' בְּצוּרָה
 28 כּוֹז שֶׁלֹא יִישָׂא אֵף מְקוֹם רִיק וּפְנוּי
 29 מִיִּדְעֵת ה', כִּשֶׁם שֶׁהַיָּמִים מְכַסִּים אֵת
 30 כֹּל הַיָּם כּוֹלוּ וְלֹא רַק חֲלָקִים מְסוּיָמִים
 31 מִמֶּנּוּ. וּלְפִי פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים, הַפְּסוּק
 32 מְלַמֵּד שֶׁכֹּל הָעֲנִינִים הַרוּחָנִיִּים שְׂבוּמֵן
 33 הַזֶּה קִיָּמִים רַק בְּעוֹלָמוֹת עֲלוּיִים
 34 רוּחָנִיִּים הַמְּכֹסִים 'עוֹלָמוֹת מְכֹסִים' עַל
 35 שֶׁם שֶׁהָאוֹר הָאֱלוֹקִי שֶׁבָּהֵם לֹא מִתְגַּלֵּה
 36 לְמַטָּה, יִתְגַּלוּ וְיִירָאוּ לְעֵין כֹּל גַּם
 37 בְּעוֹלָמוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁבְּדֶרֶךְ כֹּלֵל הֵם
 38 נְחוּתִים מֵהַעוֹלָמוֹת הַמְּכֹסִים, וְזֹו
 39 מִשְׁמַעוֹת הַמִּשְׁל בְּשִׁפְסוּק: הַמְּצַב כִּיּוֹם
 40 דוֹמֵה לְמַצֵּב בּוֹ מִי הַיָּם מְכַסִּים רַק חֲלָק
 41 מֵהַעוֹלָם, וְאִילוּ הַהֲתַגְלוֹת הָאֱלוֹקִית לְעַתִּיד-לְבֹא תִּהְיֶה כִּלְי-כִךְ גְּדוּלָּה וְרַחֲבָה,
 42 עַד שֶׁכֹּל הָאָרֶץ תִּהְיֶה מֵלֵאֵה וּמְכֹסָה בָּהֵם, אֲבָל לְאַחֲרֵי כֹּל הָעֲלוּי

שֶׁבְּעֵנֵן הַבְּרָכָה, הָרִי זֹו הַמְשָׁכָה רַק מְשָׁרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ בְּלִבְד.
 אֲמָנֵם עֵנֵן הַתְּפִלָּה הוּא הַמְשָׁכָה חֲדָשָׁה, שֶׁהָרִי גַם לְאַחֲרֵי
 שֶׁנִּגְזַר דִּינּוֹ בִּאֹפֶן בְּלִי רְצוּי וְגַם לְאַחֲרֵי שֶׁנִּחְתַּם דִּינּוֹ וְהַחֲתִימָה
 מוֹסִיפָה בּוֹ תוֹקֵף, הָרִי בְּכַח הַתְּפִלָּה לְהַמְשִׁיךְ רְצוֹן חֲדָשׁ לְשׁוֹנֵת אֵת
 גוֹר הָרִין הַחֲתוּם, וְלַהֲפֹךְ אוֹתוֹ לְטוֹבָה -
 לְרַפְּאוֹת הַחוּלִים וְלִבְרָךְ
 הַשָּׂנִים, לְפִי שֶׁהַתְּפִלָּה מַגְעַת
 בְּבַחֲיֵנֵת 'בְּעַל הַרְצוֹן' עֲצָמוֹ,
 וְלִכֵּן הִיא מְמַשִּׁיכָה רְצוֹן חֲדָשׁ
 כְּפִי שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל, בְּחִילַת הַמֵּאמֵר,
 שִׁישְׁנו בִּיטוּל אֵל הַרְצוֹן, הֵינּוּ בִּיטוּל שֶׁל
 הָאָדָם לְצִוּוּיִים וְלַהּוֹרָאוֹת שֶׁל הַקְּדוּשָׁה
 בְּרוּךְ-הוּא (כְּמוֹ עֲבֹד שְׂמִצִּית לַהּוֹרָאוֹת
 וּלְפִקּוּדוֹת אֲדוּנָה), וְשִׁישְׁנו בִּיטוּל אֵל בְּעַל
 הַרְצוֹן שֶׁהוּא בִּיטוּל הַרְכָּבָה יֹוֹתֵר עֲמוּק,
 וְעֵינָיו הַתְּבַטְלוֹת מוֹחַלְטֵת בְּעֵצֵם הַנֶּפֶשׁ
 כְּלִפִּי הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא בְּעֲצָמוֹ, וְעַל
 בִּיטוּל עֲמוּק זֶה נִאֲמַר "עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל
 מְקוֹם", וְהַמִּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל
 הַדְּבָרִים הִיא "שְׁעוּסִים", הֵינּוּ מִתְּחַדְּשִׁים
 וּמְעוֹרְרִים, רְצוֹן חֲדָשׁ, כְּכִיכּוֹל.
 וְטַעַם הַדְּבָר הוּא, לְפִי
 שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא עֲבוּדַת הָאָדָם
 בְּדֶרֶךְ מְלִמְטָה לְמַעְלָה, וְלִכֵּן
 הִיא 'מַגְעַת' בְּעֲצָמוֹתוֹ
 יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁴¹
 לְמַעֲשֵׂה יְדִיךָ תִּכְסֹּף - הַקְּדוּשָׁה
 בְּרוּךְ-הוּא כּוֹסֵף וּמִשְׁתַּחֲוֶה כְּכִיכּוֹל
 לְמַעֲשֵׂיהֶם וּפְעוּלוֹתֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
 מַעֲשֵׂי יְדֵי, הֵינּוּ עֲבוּדַת הָאָדָם לְמַטָּה.
 וְכִינּוֹן שֶׁהַתְּפִלָּה 'מַגְעַת'
 בְּעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ מְמַשֵּׁ, הֵנָּה
 הַהֲמַשְׁכָּה שְׁעַל-יְדָה הִיא גַם
 בְּעֲנִינִים גְּשָׁמִיִּים. וְזוֹהִי
 הַמַּעְלָה שֶׁבְּתְּפִלָּה לֹא רַק בִּיחַס
 לְבִרְכָה אֵלָּא גַם עַל הַתּוֹרָה. כִּי
 הַתּוֹרָה, עִם הִיּוֹת שֶׁגַּם הִיא הַמְשָׁכָה שֶׁלְמַעְלָה
 מְסַדֵּר הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת, מְכַלֵּם-מְקוֹם הַהֲמַשְׁכָּה הִיא
 בְּרוּחָנִיּוֹת בְּלִבְד, וְלֹא בְּגִשְׁמִיּוֹת, וּכְמֵאֲמַר
 בְּרוּחָנִיּוֹת⁴² לְכָל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת עוֹלָה כּו' כְּאֵלוֹ
 בְּרוּחָנִיּוֹת בְּלִבְד, וְלֹא בְּגִשְׁמִיּוֹת, וּכְמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁴²
 כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת עוֹלָה כּו' כְּאֵלוֹ

(39) ישעיה' יא, ט. (40) ראה גם סה"מ תרכ"ז ע' שצה ואילך. (41) איוב יד, טו. (42) שו"ע אדה"ז או"ח מהד"ת סוס"א. מהד"ק שם ס"א. הל' ת"ת פ"ב ס"א. ועד"ז בבעל הטורים ר"פ צו. בחיי ס"פ ויקהל. צו ז, לו. וראה מנחות בסופה.

לך אמר ליבי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כי מאחר ש"שמו כשם רבו", היינו כאחד משמותיו של הקדוש-ברוך-הוא, 45
 2 אין לבטא אותו). ואמרו רבותינו ז"ל שמלאך זה "קושר כתרים לקונו 46
 3 מתפלותיהם של ישראל". 47
 4 והינו, כמו הפתח בגשמיות שנעשה מאבנים טובות, 48
 5 שהאבנים הם דומם ולכאורה 49
 6 איך הדומם יכול להוסיף כבוד ופאר 50
 7 ולהפוך לכתר? אכל על-ידי-זה 51
 8 שמעבדים את האבנים עד 52
 9 שהן מאירות, אזי הן נעשות 53
 10 כתר על-גבי הראש, כמו-כן 54
 11 הוא ברוחניות, 'אבנים' הן 55
 12 'אותיות'⁴⁴, שהן בחינת 56
 13 הדומם שבנפש ובאותיות 57
 14 כשלעצמן יש חיות פחותה בהרבה 58
 15 מאשר בשכל ובמידות, למשל. והן 59
 16 בחינה היותר אחרונה 60
 17 והתחונה ביותר, כשם שבנבואים 61
 18 הגשמיים הרי סוג הדומם הוא הנבוא 62
 19 הכי נחות, ובפרט מצד 63
 20 התלבשות הנשמה בגוף 64
 21 ונפש הבהמית, הרי הם 65
 22 בחינה תחתונה יותר, ומכל- 66
 23 מקום פאשר לוקחים את 67
 24 האותיות ומזככים אותן על- 68
 25 ידי-זה שעושים מהן אותיות 69
 26 התפלה כו', הנה כיון שהתפילה 70
 27 היא עבודת האדם עצמו, הרי על זה 71
 28 נאמר "למעשה ידיך תכסף", 72
 29 שענין זה 'מגיע' בעצמותו 73
 30 יתברך. 74
 31 אמןם פדי שתהיה עלית 75
 32 האותיות מלמטה מטה עד הקדוש- 76
 33 ברוך-הוא בעצמו שזו עליה גדולה 77
 34 ביותר, לא די בעבודת האדם עצמו, 78
 35 אלא צריך להיות הסייע של 79
 36 מלאך מט"ט, והינו לפי 80
 37 שמצד התלבשות הנשמה 81
 38 בגוף ונפש הבהמית, הרי 82
 39 האותיות הן גשמיות 83

31 "למעשה ידיך תכסף", שענין זה 'מגיע' בעצמותו יתברך. אמןם פדי שתהיה
 32 עלית האותיות צריך להיות הסייע של מלאך מט"ט, והינו לפי שמצד
 33 התלבשות הנשמה בגוף ונפש הבהמית, הרי האותיות הן גשמיות וקמירות,

1 דיקא, בכ"ף הדמיון בלבד, שהרי בדבר הגשמי עצמו לא 1
 2 נתחדש מאומה וכאשר יהודי עוסק בתורת הקרבנות, אין הדבר פועל 2
 3 שום שינוי בבהמה הגשמית אלא מדובר בפעולה רוחנית. והדברים נכונים לא 3
 4 רק לגבי הפעולה על-ידי לימוד התורה, אלא וגם במצות שנתלבשו 4
 5 בדברים גשמיים, הרי 5
 6 ההמשכה וגילוי האלוקות 6
 7 שנעשית על-ידי המצות היא 7
 8 רוחנית ולא נפרת בדבר 8
 9 הגשמי, וכמו במצות תפלין 9
 10 שהיא אמנם פעולה גשמית ואינה רק 10
 11 פעולה רוחנית כמו העיסוק בתורת 11
 12 הקרבנות, ובכל זאת ההשפעה שלה 12
 13 היא רוחנית ולא גשמית, כיון 13
 14 שבקלף הגשמי לא נפר השנוי 14
 15 הרוחני שנעשה על-ידי 15
 16 המצוה. 16
 17 מה-שאינ-בן ההמשכה 17
 18 שנעשית על-ידי התפלה, 18
 19 שהיא המשכת הרצון לרפאות 19
 20 חולים ולברך את השנים, 20
 21 הרי זה נפר בגשמיות ממש, 21
 22 שהחולה נתרפא והשנים 22
 23 מתברכות, והינו לפי 23
 24 שהתפלה 'מגעת' בעצמות 24
 25 בעל הרצון ממש, שגשמיות 25
 26 ורוחניות שוין לפניו יתברך, 26
 27 ולכן ההמשכה היא גם בדבר 27
 28 הגשמי, שהרי שרש ה'יש 28
 29 הנבוא' הגשמי הוא מה'יש 29
 30 האמתי' הקדוש-ברוך-הוא בעצמו 30
 31 שהוא הוא המציאות האמיתית, ולכן 31
 32 פאשר ההמשכה היא מה'יש 32
 33 האמתי, הרי זה נמשך ב'יש 33
 34 הנבוא' (הינו בדבר הגשמי). 34
 35 וענין זה שהתפלה 'מגעת' 35
 36 בעצמותו יתברך הוא כאמור 36
 37 לפי שהיא עבודת האדם, 37
 38 ו"למעשה ידיך תכסף" 38
 39 (פנ"ל). וזהו שאמרו רבותינו 39
 40 ז"ל⁴³ מט"ט קושר כתרים 40
 41 לקונו מתפלותיהם של 41
 42 ישראל, 42

43 "מט"ט" הוא ראשי-תיבות של מלאך
 44 הנקרא "מטטרו" (שחכמינו ז"ל אמרו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְחֲמִירֹת, וְצָרִיף לְכַרְרֵן לְזַפְכֵן וּלְהַעֲלוֹתָן, וְעִנְיָן זֶה נַעֲשֶׂה
 2 עַל-יְדֵי הַמְּלָאֲכִים שֶׁעַל עֲבוֹדָתָם בְּבִירוֹ וּזְכוּךְ הָאוֹתוּיֹת הַגְּשָׁמִיּוֹת שֶׁל
 3 הַתְּפִילּוֹת נִאֲמַר בְּוֵהָר: "דְּגַפְיָהּ לְהוֹן, חֲבִיב לְהוֹן, וְנִשְׁיָק לְהוֹן"⁴⁵
 4 הַיֵּינוּ שֶׁהוּזְכוּךְ וְהַעֲלָאָה הִיא עַל-יְדֵי פְעוּלָה רוֹחֵנִית שֶׁנִּמְשָׁלָה לְחִיבּוּק, חִיבָה
 5 וְנִשְׁוּק. וּמְבוֹאָר עַל כֵּךְ בַּחֲסִידוֹת,
 6 שְׁזִיכוּךְ זֶה נִמְשָׁל לְצַחְצוּחַ כְּלִי עַד
 7 שִׁיחָה נָקִי וּמְבַחֵיק עַל-יְדֵי שִׁמְסִיר
 8 מִמֶּנּוּ אֵת הָאֲבָק וְאֵת הַלְּכָלוּךְ, וְכִשֶּׁם
 9 שֶׁהִסְרַת אֲבָק הִיא עַל-יְדֵי שְׁנוּפָחִים
 10 עַל-יֶדֶי רוּחַ, כֵּךְ הַמְּלָאֲכִים מוֹסִיפִים חַיּוֹת
 11 בְּאוֹתוּיֹת הַתְּפִילָה וּמְנַקִּים אוֹתָן
 12 מִמַּחְשָׁבוֹת זָרוֹת, כְּדֵי שִׁיחִיו רְאוּיֹת
 13 לַעֲלוֹת לַמַּעֲלָה.
 14 (ו) וְזָהוּ "רְאָה אֲנֹכִי נִתַּן
 15 לְפָנֶיךָ גּו' אֵת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר
 16 תִּשְׁמָעוּ". דְּהֵנָּה, שְׁתִּי
 17 הַעֲבוֹדוֹת דְּנִשְׁמָעוּ וְנַעֲשֶׂהוּ
 18 אֲשֶׁר כִּפִּי שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִיל וּבִפְרִטוּת
 19 יוֹתֵר בְּמֵאֵר דִּיבּוּר-הַמַּתְחִיל "רֵאָה"
 20 הַנִּיל, הֵם שְׁנֵי סוּגִים שֶׁל בִּטּוּל וְהֵם
 21 שְׁנֵי הַעֲנָנִים: בְּרָכָה וְתַפְּלָה,
 22 וְהֵינּוּ, שְׁנֵי נִשְׁמָעוּ שֶׁהוּא
 23 הַבִּטּוּל לְרִצּוֹן הַגְּלוּי, הֵרִי זֶה
 24 בְּחִינַת "בְּרָכָה" שֶׁהוּא עִנְיָן
 25 הַמְּשַׁכֵּת הַרִצּוֹן הַגְּלוּי,
 26 וְנַעֲשֶׂהוּ שֶׁהוּא בִּטּוּל עֲמוּק יוֹתֵר,
 27 בִּטּוּל בְּעֵצֶם הַנֶּפֶשׁ שֶׁעִנְיָנוּ הוּא
 28 "עוֹשִׂין רִצּוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם",
 29 הוּא עִנְיָן הַתְּפִלָּה, הַמְּשַׁכֵּת
 30 רִצּוֹן חֲדָשׁ.
 31 וְהֵנָּה, תְּכֵלִית הַכּוֹנֵה הִיא
 32 שְׁנֵינֵינוּ לְבַחְיַת 'בְּעַל הַרִצּוֹן'
 33 וַיַּעֲרֹר רִצּוֹן חֲדָשׁ עַל-יְדֵי הַתְּפִילָה,
 34 אֲמָנָם מִצַּד חֲטָא הַעֲגָל
 35 שֶׁ"שְׁבָרְתָם הַכּוֹס דְּנַעֲשֶׂהוּ"
 36 כַּנִּיל⁵, לְכֵן צְרִיכָה לְהִיֹּת
 37 תַּחֲלַת הַעֲבוּדָה בְּאִפְן
 38 דְּנִשְׁמָעוּ, בְּחִינַת "בְּרָכָה",
 39 וְעַל-יְדֵי-זֶה מְגִיעִים לְבַחְיַת
 40 'נַעֲשֶׂהוּ', בְּחִינַת 'תְּפִלָּה'.
 41 אֲךָ אֶף-עַל-פִּי שֶׁמְבַחְיַת דְּרַגַּת
 42 הַבִּטּוּל זוּהִי רַק תַּחֲלַת הַעֲבוּדָה יֵשׁ
 43 בְּזֶה מַעֲלָה גַם עַל עִנְיָן

(45) ראה זח"א כג, ב. זח"ב רא, ב. סה"מ תש"ח שם. וש"נ. 46) ראה ד"ה לך אמר לבי תרע"ח (שבעה ער). 2).

ביאור בדרך אפשר

1 'חיות בקליפות' איננו האור המסתלק. - המִשְׁכַּת הַחַיִּוֹת בְּקַלְפוֹת'
 2 הַיָּא מִבְּחִינַת הָאֹר הַמְצַמֵּצִים כִּי' האור המצומצם ומדוד לפי
 3 העולמות והנבראים, מִה־שְׁאִינ־בֵּן בְּאֹר הַסּוֹכֵב' שגם לאחר שנמשך
 4 להיות אור 'סוכב כל עלמין' ומשפיע בעולם, הוא נשאר בלי-גבול ואין-סוף
 5 לֹא שִׁיף שְׁמִשְׁף בְּקַלְפוֹת',
 6 שְׁהָרִי בעצם הקדושה נעלית מכדי
 7 שהחטא יפגום בה והקליפות יקבלו
 8 ממנה, ובלשון הפסוק - "וּכְבוֹדִי
 9 לֹא־אָחַר לֹא אֶתֶן"⁴⁷, היינו שכבודו
 10 של הקדוש-ברוך-הוא לעולם לא נמסר
 11 לסטרא-אחרא, ורק באור המוגבל
 12 והמצומצם יכולה להיות ירידה
 13 לקליפות, אבל באור הכלי-גבול אין
 14 ירידה כִּי־אִם עֲנֵן סְלוֹק הָאֹר,
 15 וְהוּא עֲנֵן סְלוֹק הָרְצוֹן שֶׁל
 16 הקדוש-ברוך-הוא לבוא ולהוות
 17 עולמות ונבראים.
 18 וְלָכֵן, כִּיֹּן שֶׁבִּפְנֵים שְׁנַעֲשָׂה עַל־יְדֵי
 19 הַחַטָּא יֵשׁ שְׁנֵי עֲנִינִים - תּוֹסֵפֵת 'חַיִּוֹת'
 20 בְּקַלְפוֹת' (מהאור המצומצם) וסילוק
 21 ועליה של האור (הכלי-גבול) עַל־
 22 יְדֵי הַתְּשׁוּבָה צְרִיף לְתַקֵּן שְׁנֵי
 23 הָעֲנִינִים. עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה
 24 תַּתְּאָה מוֹצִיאִים אֶת הַחַיִּוֹת
 25 מִה־קַּלְפוֹת' לְקַדְוֶשָׁה, וְעֲנֵן
 26 זֶה הוּא דְגַמַּת בְּחִינַת
 27 'נִשְׁמַע', בִּטּוֹל לֵאלוֹקוֹת בְּרַמָּה כּוּ
 28 שְׁפוּעַל בְּחִינַת 'בְּרָכָה', הִינּוּ,
 29 שֶׁהַחַיִּוֹת שֶׁכָּבֵר נִמְשָׁכָה בַּעֲבֹר
 30 תִּהְיֶה בְּקַדְוֶשָׁה.
 31 וְעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה עֲלָאָה' שְׁהִיא
 32 בִּטּוֹל לֵאלוֹקוֹת בְּרַמָּה יוֹתֵר עֲמוּקָה
 33 וּפְנִימִית מִמְּשִׁיכִים רְצוֹן חֲדָשׁ,
 34 שְׁהָרִי הַתְּשׁוּבָה עֲלָאָה' עֲנִינָה
 35 "תְּשׁוּבָה ה' עֲלָאָה" לִיּוֹד'
 36 וְקוֹצוֹ שֶׁל יוֹד'⁴⁸,
 37 כַּאֲמֹר, כַּאֲשֶׁר הָאֵדָם חוֹטָא הוּא
 38 מִמְּשִׁיךְ וּמוֹרֵד הַשְּׁפַעָה רוֹחֲנִית אֶל
 39 הַסְטֵרָא־אֲחָרָא, וְכַאֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה
 40 תְּשׁוּבָה הוּא מְסַלֵּק אֶת הַשְּׁפַעָה
 41 מִהַסְטֵרָא־אֲחָרָא וּמְחִזֵּר אוֹתָהּ לְמִקְוָמָה
 42 בְּקַדְוֶשָׁה. וְעַל כֵּן מְבוֹאֵר בְּתַנּוּךְ הַתְּשׁוּבָה' הִיא אוֹתִיוֹת 'תְּשׁוּבָה ה'', כִּי
 43 בְּתְשׁוּבָתוֹ מְחִזֵּר אֶת הַיָּד' שֶׁל שֵׁם הוֹי' לְמִקְוָמָה, וְכַיִּכּוֹל מְחִזֵּר אֶת הַשְּׁכִינָה
 44 מְגַלּוּתָהּ. וְאוֹלָם, בְּשֵׁם הוֹי' יֵשׁ שְׁתֵּי אוֹתִיוֹת ה'. הָרֵאשׁוֹנָה נִקְרָאת ה' תַּתְּאָה

ביאור בדרך אפשר

(תחתונה) ובה החטא פוגם, ואתה תשובה-תתאה משיבה למקומה. ואילו
 פעולתה של תשובה-עילאה היא להשיב למקומה את ה' השנייה של שם הוי'
 הנקראת ה' עילאה (עליונה) למקומה שהוא באות יו"ד (תחמה עילאה),
 ויתירה מזו - בקוצו של יו"ד (הרצון העליון שלמעלה מהתחמה) שְׁהוּא
 עֲנֵן הַמְּשַׁכֵּת רְצוֹן חֲדָשׁ,
 וְעֲנֵן זֶה הוּא דְגַמַּת בְּחִינַת
 'נִשְׁמַע' הַבִּטּוֹל הַעֲמוּק יוֹתֵר,
 בְּחִינַת הַתְּפִלָּה' אֲשֶׁר (בשונה
 מְבֹרָכָה) עֲנִינָה הוּא הַמְּשַׁכֵּת רְצוֹן
 חֲדָשׁ.
 וְכַשֵּׁם שֶׁבְּעֲנֵן 'נִשְׁמַע'
 וְנִשְׁמַע' צְרִיכָה לְהִיֹּת תַּחֲלַת
 הָעֲבוּדָה בְּבְחִינַת 'נִשְׁמַע'
 דְּרָקָא בִּטּוֹל לְרְצוֹן כְּנִל, אֲבָל
 עַל־יְדֵי־זֶה מְגִיעִים בְּנֹדָאֵי
 לְבְּחִינַת 'נִשְׁמַע' בִּטּוֹל לִבְעַל
 הַרְצוֹן כְּנִל, פְּמוֹ-כֵּן הוּא
 בְּתְשׁוּבָה תַּתְּאָה' וְתְשׁוּבָה
 עֲלָאָה', שֶׁבְּתַחֲלָה צְרִיכָה
 לְהִיֹּת הָעֲבוּדָה ד'תְּשׁוּבָה'
 תַּתְּאָה' שְׁעִנִּינָה הוּא הַיְצִיאָה מִן
 הַרְע', וְעַל־יְדֵי־זֶה מְגִיעִים
 בְּנֹדָאֵי ל'תְּשׁוּבָה עֲלָאָה'
 שְׁעִנִּינָה הוּא הַחֲזוֹת הָאוֹרוֹת
 שְׁנִסְתַּלְקוּ.
 וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בַּפְּסוּק הַפּוֹתַח
 אֶת הַמֵּאֲמֵר - לך אמר ליבי "בְּקִשׁוֹ
 פְּנִי" גו', ד"פְּנִי" הוּא בְּחִינַת
 פְּנִימִיוֹת וְעַמְּק הַנְּפֶשׁ, וְהַבְּקִשָּׁה
 וְהַחִפּוּשׁ אַחֵר "פְּנִי" - וְהוּא עֲנֵן
 הַתְּשׁוּבָה מְעַמְּק וּפְּנִימִיוֹת
 הַנְּפֶשׁ, הַתְּשׁוּבָה עֲלָאָה',
 בְּחִינַת 'נִשְׁמַע', הִינּוּ הַבְּטוּל
 שְׁמִצָּד עֲצָם הַנְּשָׁמָה, שְׁעַל־
 יְדֵי־זֶה מְגִיעַ הָאֵדָם הַבְּטָל כֻּלְפֵי ה'
 בַּעֲצָם נִפְשׁוּ בְּבְחִינַת "פְּנִיף
 הַיּוֹי", בְּחִינַת 'פְּעַל הַרְצוֹן',
 לְהִיֹּת הַמְּשַׁכֵּת רְצוֹן חֲדָשׁ.
 אֲבָל עֲנֵן זֶה הַבִּטּוֹל הַנְּעִלָה הוּא
 בַּעֲצָם הַנְּפֶשׁ הוּא רַק בְּדֶרֶךְ
 בְּקִשָּׁה וְחִפּוּשׁ בְּלִבְד, שְׁהָרִי
 בְּשֶׁלֶב רַאשׁוֹן, בְּתַחֲלִיל הָעֲבוּדָה,
 תַּתְּאָה', אֲלָא שְׁעַל־יְדֵי־זֶה מְגִיעַ לְבְּחִינַת 'תְּשׁוּבָה עֲלָאָה'.
 וְזֶה הַמְּעַנָּה לְשַׁאֲלָה שְׁנִשְׁאֲלָה בְּתַחֲלִיל הַמֵּאֲמֵר - מִמָּה־נִּפְשָׁךְ: הָאֵם מְדוּבָר

(47) ישע"י מב, ת. 48) ראה תניא אגה"ת פ"ח.

שבת פרשת נצבים-וילך, כ"ה אלול, ה'תשי"ז

כה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הזקן שההתקרבות של בני ישראל לקדוש-ברוך-הוא בימי חודש אלול, דומה 31
למלך שיוצא לשרה ומקבל גם את אנשי השרה בסכר פנים יפות ומראה להם 32
פנים שוחקות, אָבֵל בְּרֵאש־הַשָּׁנָה וְעֵשְׂרֵת יָמֵי תְּשׁוּבָה נַעֲשֶׂה 33
קְרוֹב הַמָּאוּר אֶל הַנְּצוּזִין, וְאִם-כֵּן הָרִי זֶה הַמְּשַׁכֵּת בַּחֲנִינָת 34
'פְּנִים', מִפְּל־מְקוֹם הִנֵּה גַם 35
אֲחֵרֵי עֵשְׂרֵת יָמֵי תְּשׁוּבָה 36
למרות שכבר השיגו את בחינת 'פנים', 37
עדיין ממשיכים ואומרים "בִּקְשׁוּ 38
פְּנֵי גו', עד שמיני עצרת לפי 39
שָׂאִין זֶה עֲדִין בַּחֲנִינָת 'פְּנִים' 40
בשְׁלֵמוֹת, דְּתַקְלִית הַפְּנִינָה 41
היא שִׁבְחֵינָת 'פְּנִים' תִּמְשָׁךְ 42
בְּאִפְסוֹ שֶׁל קְלִיטָה שתהיה נקלטת 43
ותפסת באדם באופן פנימי, וְעֵנִין 44
הַקְּלִיטָה נַעֲשֶׂה בְּשִׁמְיֵי- 45
עֲצָרָת כִּי "עצרת" היא (גם) לשון 46
קליטה וְשִׁמְחַת-תּוֹרָה⁵², שָׂאִז 47
"יִשְׂרָאֵל וּמִלְכָּא 48
בְּלַחְדוּדֵיהִי"⁵³ [לבדם], כדברי 49
הכמינו ז"ל שבימי חג הסוכות 50
מקריבים על המזבח שבעים פרים כנגד 51
שבעים האומות, אבל ביום שמיני- 52
עצרת ושמחת-תורה מקריבים פר אחד 53
בלבד כנגד עם ישראל, כי זה היום 54
שבו נמצאים הקדוש-ברוך-הוא ובני 55
ישראל ועושים שמחה לבדם, בְּאִפְסוֹ 56
דְּ"יִשְׂמַח הָרִי בְּמַעֲשָׂיו"⁵⁴, 57
היינו שהשמחה וההתקרבות היא בשני 58
הכיוונים, גם קירוב מצד הקדוש-ברוך-הוא לבני ישראל, וגם קירוב מצד בני 59
ישראל אל הקדוש-ברוך-הוא. 60

בדרגה שהאדם לא שייך אליה או בדרגה שהוא כן שייך אליה, ואפילו קיימת 1
וודאות שייגע אליה: אמנם בתחילת העבודה האדם טרם הגיע לביטול הנעלה 2
הזה (נעשה) אבל מובטח לו שאם יבטל את עצמו כראוי בביטול היותר נמוך 3
(נשמע), בסופו של דבר יגיע גם לכך, כשם שההתחלה היא בתשובה תתאה' 4
וממנה מגיעים לתשובה עלאה'. 5
וְעֵנִין זֶה נַעֲשֶׂה בְּחֹדֶשׁ אֱלוֹל, 6
שֶׁהוּא הַזְּמַן דְּתְּשׁוּבָה תִּתְּאֶה, 7
וְעַל-יַד־יָזֶה בְּאִים בְּרֵאש־ 8
הַשָּׁנָה וְעֵשְׂרֵת יָמֵי תְּשׁוּבָה 9
לְבַחֲנִינָת 'תְּשׁוּבָה עֲלֵאָה'. 10
גַּם בְּרֵאש־הַשָּׁנָה 11
וְעֵשְׂרֵת יָמֵי תְּשׁוּבָה, שְׁעַל-זֶה 12
נִאֲמָר⁴⁹ "בְּהַמְצֵאוֹ" 13
ו"בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב", קְרוֹב הַמָּאוּר אֶל הַנְּצוּזִין⁵⁰, 14
הִנֵּה גַם אִז אֲז אֲמָרִים "בִּקְשׁוּ פְּנֵי", דִּהְגַּם שָׂאִין 15
זֶה דּוֹמָה לְחֹדֶשׁ אֱלוֹל, שְׁהָרִי בְּחֹדֶשׁ אֱלוֹל 16
נִמְצָאִים בְּשִׁדְהָ⁵¹, אָבֵל בְּרֵאש־הַשָּׁנָה וְעֵשְׂרֵת 17
יָמֵי תְּשׁוּבָה נַעֲשֶׂה קְרוֹב הַמָּאוּר אֶל הַנְּצוּזִין, 18
וְאִם-כֵּן הָרִי זֶה הַמְּשַׁכֵּת בַּחֲנִינָת 'פְּנִים', מִפְּל- 19
מְקוֹם הִנֵּה גַם אֲחֵרֵי עֵשְׂרֵת יָמֵי תְּשׁוּבָה אֲמָרִים 20
12 "בִּקְשׁוּ פְּנֵי גו', וְהִינוּ, לְפִי שָׂאִין זֶה עֲדִין 21
בַּחֲנִינָת 'פְּנִים' בְּשִׁלְמוֹת, דְּתַקְלִית הַפְּנִינָה הִיא 22
14 שִׁבְחֵינָת 'פְּנִים' תִּמְשָׁךְ בְּאִפְסוֹ שֶׁל קְלִיטָה, וְעֵנִין 23
15 הַקְּלִיטָה נַעֲשֶׂה בְּשִׁמְיֵי-עֲצָרָת וְשִׁמְחַת-תּוֹרָה⁵², 24
16 שָׂאִז "יִשְׂרָאֵל וּמִלְכָּא בְּלַחְדוּדֵיהִי"⁵³, בְּאִפְסוֹ 25
17 דְּ"יִשְׂמַח הָרִי בְּמַעֲשָׂיו"⁵⁴, וְ"יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל 26
בְּעֵשְׂיוֹ"⁵⁵. 27
בפרק 'לדוד ה' אורי וישעי" הנאמר לא רק בימי חודש אלול אלא גם בעשרת 28
ימי תשובה דִּהְגַּם שָׂאִין זֶה עֵשְׂרֵת יָמֵי תְּשׁוּבָה דּוֹמָה לְחֹדֶשׁ אֱלוֹל, 29
שְׁהָרִי בְּחֹדֶשׁ אֱלוֹל "נִמְצָאִים בְּשִׁדְהָ"⁵¹ כמשלו הידוע של רבנו 30

49) ע"פ ישעי' נה, ו. וראה ר"ה יח, א. יבמות מט, סע"א. קה, סע"א. 50) ראה דרך חיים כא, סע"ב. כד, ד ואילך. צא, א. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ב ע' תקכד. סה"מ תרפ"ח ע' קצב. תרנ"ץ ע' ב. 51) ראה לקו"ת פ' ראה לב, ב. 52) ראה לקו"ת שמע"צ פו, ג. פח, ד. ובכ"מ. 53) לשון הזהר ח"ג לב, א. וראה (בנוגע לשמע"צ) זח"א סד, א"ב. שם רח, ב. אוה"ת שמע"צ ח"ה ע' ב'קמט. שם ע' ב'קנג. סה"מ תרפ"ז ע' לו. נא. 54) תהלים קד, לא. 55) שם קמט, ב. וראה לקו"ת שמע"צ פח, ד ואילך.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שלישי עמ' ב

הנוצרים, חייבים, אלא אֲפִילוֹ על שבייתה לשם מנוחה בעלמא כגון 11
ביום שְׁנֵי בְּשַׁבַּת [בשבוע] שאין בו שבייתה כלל, כדי שלא יבטלו 12
ממלאכה. 13
מקשה הגמרא: וְלִיחְשָׁבָה – יש למנות אזהרה זו לְגַבֵּי שְׁבַע מִצְוֹת 14
בני נח, שמנאן לעיל (נח), ומדוע לא מנאה. מתרצת הגמרא: כִּי קָא 15
חֲשִׁיב שם התנא רק אזהרות ב'שָׁב וְאֶל תַּעֲשֶׂה, מזה שנאסר עליו 16
לעשות, אבל מצוה שיש בה 'קוּם עֲשֵׂה' כמו 'לא ישובות' שהיא 17
מצוה ב'קוּם עֲשֵׂה, לעשות מלאכה יומם וליילה בלא לשבות, לָא 18
קָא חֲשִׁיב. 19

זורע ומניח את הקרקע, לא תצמח התבואה כראוי ולא יִשְׁבַּע לָחֶם. 1
מאמר נוסף של ריש לקיש בענין איסורי בני נח: וְאִמְרֵי רִישׁ לְקִישׁ, 2
עוֹבֵד בּוֹכְבִּים שְׁשִׁבַת מִמְּלֹאכְתוֹ יוֹם שְׁלֹם, חֲוִיב מִיָּתָהּ, מִשׁוּם 3
שהוזהרו בני נח שלא לשבות ממלאכתם כלל, שְׁנִאֲמָר לְאַחַר 4
המבול (בראשית ח כב) 'וַיּוֹם וְלִילָה לֹא יִשְׁבּוּתוּ, וְדוֹרְשִׁים, שְׁבִנֵי נַח 5
נִצְטוּ שְׁלֹא לִשְׁבּוֹת מִמְּלֹאכְתָם בְּמִשְׁךְ יוֹם וְלִילָה. וְאִמְרֵי מַר, אֲזִהְרָה 6
שְׁלָחַן – כשהוזהרו בתורה, זו היא מִיָּתָתָן – אם יעברו עליה ראויים 7
הם למיתה, וכיון שנאמרה אזהרה שלא ישובותו, אם עברו ושבתו 8
חייבים מיתה. אִמְרֵי רַבִּינָא, לֹא רַק עַל שְׁבִיתָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא 9
יוֹם שְׁבִיתָה לְיִשְׂרָאֵל, או ביום ראשון בשבוע ששוכתים בו 10

מכתב כללי (תרגום חפשי)

ב"ה, ימי הסליחות, ה'תשי"ז
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
אשר בכל מקום ומקום
ה' עליהם יחיו

שלום רב וברכה!

בעמדנו על סף השנה החדשה, בימים של חשבון-הנפש של היחיד בתור יחיד ובתור חלק מן הכלל, הנה ההתבוננות בעולם הקטן זה האדם יכולה להאיר רבות את מטרת האדם ותכליתו בעולם הגדול. בגוף האדם ישנן משימות משותפות בהשתתפותם של כמה מהאברים, ומשימות מיוחדות לכל אבר בפני עצמו. בשביל תפקידו המיוחד של אבר מסוים, דרושה, מטבע הדברים, התאמצות מיוחדת, בה בשעה שהמשימות המשותפות נעשות בנקל יותר.

מה קורה כאשר אבר מסוים מפסיק לפעול בתור יחיד, אלא מפנה את כל האנרגי שלו עבור העבודה בשותפות עם אברים אחרים?

בהשקפה ראשונה נראה שיהי בכך ריוח הן עבור אבר מיוחד זה – חסכון עמל מיוחד, והן לחגוף – עיי"ז שאבר זה יוכל להגביר חלקו בעבודה המשותפת ולא להיות נבדל משאר האברים.

אבל בפועל, הרי זה אסון לשניהם: האבר שמפסיק לפעול את המשימה המיוחדת שלו, מאבד את כל מהותו הקשורה דוקא עם תפקידו המיוחד. ויתירה מזה, הפסקת המשימה הרגילה, מחלישה את האבר הזה, עד שנעשה חסר-תועלת לחלוטין לא רק עבור יישום פעולתו המיוחדת, אלא אפילו עבור תרומתו לגוף בכלל. החסרון באבר מיוחד זה בהכרח שיתבטא ויזיק לכל הגוף, והתוצאות יכולות להיות רציניות ביותר אם אבר זה הוא חיוני.

האמור לעיל ביחס לאברי הגוף, נכון הוא גם בנוגע למצבו של כל יחיד בקבוצתו; של קבוצה – באומה, ושל אומה – בכללות האנושות. ודאי שכן הוא גם בנידון דידן, בשייכות ליהודי, לקיבוץ יהודי, ולכלל ישראל בין אומות העולם.

עם ישראל, אשר מקדמת דנא צויין בכך שהוא "המעט מכל העמים", מהוה מיעוט קטן בין העמים. היהודי, בתור יחיד, הוא מיעוט בסביבתו; אפילו בקרב אחיו קורה לדאבוננו שיהודי המנהל את אורח חייו כפי שיהודי צריך לחיות, דהיינו בהתאם לתורה ומצוות, גם הוא, לדאבוננו ולצערנו, אינו הרוב, כי הרוב עדיין לא מצא את הכיוון של תפקידו האמיתי.

מטבע הדברים, קל יותר לקבוע את תפקידו המיוחד של אבר בתוך הגוף מאשר לקבוע את תפקידו של עם בין העמים. אבל בנידון של כלל ישראל, לא יקשה הדבר כלל, בהביאנו בחשבון, שבניי הם יחידים בעולם בחוויות קיצוניות רב-גווניות והיסטוריה בת אלפי שנים. בסקירה פשוטה אפשר בנקל למצוא את הצד השוה, הקו המיוחד, שהי תמיד אצל בניי בכל התקופות והמאורעות השונים, שבו קשורה עצם המהות והקיום של עם ישראל.

סקירה אובייקטיבית, ללא דעה קדומה, לאורך ההיסטוריה של עם ישראל, מוכרחת להביא לידי מסקנה, שקיומו של עמנו בודאי אינו קשור בשפע חומרי או עצמה פיזית. אפילו בזמנים הטובים ביותר,

נדפסה באגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חט"ו אגרת ה'תשעא. לקו"ש ח"ט ע' 419 ואילך. במהדורא זו ניתוספו איזה מיימ וציונים עיי המו"ל.

ימי הסליחות: ראה תדא"ז ספכ"ג. ולהעיר מעטרת זקנים לשו"ע או"ח (ה'ל' ר"ה ר"ס תקפא) שהם ימי ביקור עצמי (דוגמת קרבן) דר"ה (וכדי שיהי לעולם יום קבוע – מקדימים ליום א', לבוש שם).

בימים של חשבון נפש: ראה ד"ה לך אמר לבי תרצ"ו ס"ה (סה"מ קונטרסים ח"ב ע' תעג, סע"א ואילך. סה"מ תרצ"ו ס"ע 141 ואילך ובהנסמן שם הערה 21).

בעולם הקטן זה האדם: בעולם הגדול: תנחומא פקודי ג. תקו"ז תס"ט (ק, ב. קא, א). וראה מורה נבוכים ח"א פע"ב. אדר"ג ספ"א. קה"ר פ"א, ד. ועוד.

המעט מכל העמים: ואתחנן ז, ז.

תחת הממלכה המאוחדת של שלמה המלך, הי עם ישראל ומלכות ישראל – מבחינה פוליטית וכלכלית – קטנים בהשוואה לממלכות העולם בזמן ההוא, מצרים, אשור ובבל. כמו"כ ברור, שלא שלטון המלוכה ולא השטח הגיאוגרפי הבטיחו את קיומנו, כי ההיסטורי שלנו בתור עם, בעל מדינה בארצו, היא קצרה ביותר בהשוואה עם ההיסטורי הגלותית שלנו, ללא מלוכה וללא ארץ. כמו"כ לא יכולה השפה להחשב יסוד חיוני בקיומנו, כי עוד בימי קדם שימשה ארמית כשפת דיבור של העם: חלקים של התנ"ך, כמעט כל תלמוד בבלי, הזהרה ועוד, נכתבו בלשון הארמית. בימי רבי סעדי גאון והרמב"ם היתה השפה הערבית שפתם של רוב המוני העם, ולאחר מכן אידיש ושפות אחרות. כמו"כ אי אפשר לומר שסוג תרבות או מדע כלליים הבטיחו את קיום אומתנו, כי דברים אלה נשתנו בתכלית מתקופה לתקופה.

נשאר רק דבר אחד, שהוא הצד השווה לכל הזמנים, לכל הארצות ולכל התנאים שבדברי ימינו – התורה והמצוות ששמרו בניי בחייהם היום-יומיים במסירות נפש גדולה ביותר.

היו אמנם, מזמן לזמן, יחידים או קבוצות, שסטו מדרך התורה והמצוה. בזמן בית ראשון היו עובדי עבודה-זרה של הבעל וכו'; בזמן בית שני – המתיוונים; המתבוללים באלכסנדריה, הקראים וכיו"ב. אבל כל אלה נעלמו כליל מתוך עם ישראל (לאחר שהסבו סבל וצרות לא לעצמם בלבד אלא גם לכלל ישראל). רק שרשרת הזהב של תורה ומצוות לא נותקה, ועיי תורה ומצוות עבר כלל ישראל את הדרך הארוכה מהר סיני עד היום הזה. כל בעל שכל הישר, המודה על האמת, מוכרח להגיע לידי מסקנה, שקיומו ועצם מהותו של עמנו קשורים בחיי תורה ומצוות, כי הם חיינו ואורך ימינו.

ומכאן המסקנה ההגיונית:

השיטה שנהי' ככל הגויים, לא זו בלבד שאינה יכולה להבטיח את קיומנו, אלא היא מעמידה את עצם קיומו של עם ישראל בסכנה ח"ו. עיי חיקוי העולם שאינו-יהודי, לא נרכוש את ידודותם, ולהיפך, עוד יגדילו את שנאתם.

והוא הדין לאותם יהודים או חוגים יהודיים המבקשים לישא חן בעיני החפשים עיי פשרות וויתורים בענייני תורה ומצוות – לא זו בלבד שבכך מחלישים הם את עמדותיהם, ומגבירים את כוחות החפשים, ומעמידים בסכנה ח"ו את עצם הקיום של כלל ישראל, אלא אפילו ה"הישגים" המקווים אינם אלא דמיונות והזיות, כי במקום כבוד וקירוב מעוררת שיטה זו רק בזיון ולעג, ובצדק. שכן, פשרה קטנה היום, מביאה לידי פשרה גדולה יותר מחר, ופשרה היום במצוות שבין אדם למקום, מביאה מחר לידי פשרה במצוות שבין אדם לחברו. התוקף בקבלת הציווי "אנכי ה' אלקיך" ו"זכור את יום השבת לקדשו" – מעמידה בתוקף גם את השמירה של "לא תרצח" ו"לא תגנוב".

בזמן זה של חשבון הנפש, ודאי שאחינו בני ישראל בכל מקום שהם, ה' עליהם יחיו, הן יחידים, הן קיבוצים ותנועות (וככל שהקבוץ גדול יותר, גדולות יותר האפשרויות ויחד עמהן גם האחריות), יתבוננו ברצינות ועיכרו לעצמם חשבון צדק, תוך הכרה מלאה במציאות ובאמת לאמיתתה:

כי קיום עמנו תלוי אך ורק בקיום התורה והמצוות בחיי יום יום, של היחיד ושל הציבור.

סוד קיומנו כעם הוא "הן עם לבדד ישכון", שכל יחיד, איש, אשה וילד, עובדים רק את ה' אחד, ע"פ תורתנו תורה אחת, שהיא נצחית ואינה יכולה להשתנות ח"ו. ה"שונני" שלנו אינו חולשה שלנו, אלא התוקף שלנו. רק בדרך התורה והמצוות יכולים אנו למלא את תפקידנו העיקרי והמהותי שהוא לפי ציווי של בורא העולם כולו – להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש" ועיי גם "סגולה" לאנושות כולה.

באיחול לבבי לכתובה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד

מנחם שניאורסאהן

כי הם חיינו ואורך ימינו: נוסח תפלת ערבית.

הן עם לבדד ישכון: בלק כג, ט.

תורתנו... שהיא נצחית ואינה יכולה להשתנות ח"ו: רמב"ם הלי מלכים פ"א סוף ה"ג. הלי יסוה"ת רפ"ט. וראה גם הקדמת הרמב"ם לפיה"מ ד"ה החלק הראשון (המתנבא בשם) ואילך, פירוש המשניות סנהדרין הקדמה לפי חלק היסוד התשיעי. תניא פ"ז.

ממלכת כהנים וגוי קדוש... סגולה: יתרו יט, ו. שם, ה.

מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א

ב"ה, מוצאי שבת-קודש פ' נצבים-וילך
 כ"ה אלול,
 שבת סליחות, ה'תשמ"ז
 שנה השביעית, שבת להוי',
 ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
 בכל מקום שהם
 ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

כהמשך למכתב מיום ערב שבת-קודש ח"י אלול, שבו דובר על חשבון-צדק של חודש אלול —
 ועם כניסתנו לשבוע של ראש-השנה — הרי עתה הזמן המתאים להתבונן בעניני ראש השנה, כפי שהם
 קשורים עם החשבון ועם מסקנותיו,

ובמיוחד כיוון שהחשבון-צדק של חודש אלול, הרי נוסף על כך שהוא לשם השלמת **העבר**,
 הרי הוא גם, ובמיוחד, לשם **העתיד**, כדי שעבודת ה' של ראש-השנה, ושל השנה הבאה בכלל, תהיה
 בשלימות המלאה.

* * *

בקשר לראש-השנה — החג של "יום הולדת" העולם ("זה היום תחלת מעשיך") — ידועה
 השאלה: היום הראשון של מעשה בראשית, הרי היה יום כ"ה באלול — ומדוע נקבע ראש השנה ליום
 א' תשרי, יום הששי של מעשה בראשית?

הסבר לכך ניתן בתורה, שהיא "תורה אור": כיון שעם בריאת האדם הושלמה לגמרי כל
 הבריאה — הרי יום בריאתו של האדם הוא יום בריאת המציאות כולה כיחידה אחת בשלימותה,
 במיוחד כיוון שהאדם הוא הנברא **השלם** ביחס לכל הנבראים.

מוצאי שבת-קודש פ' נצבים-וילך, כ"ה אלול, שבת סליחות: ראה הערות למכתב מוצאי שבת סליחות — ראה
 בתחלתו (לקו"ש חכ"ד ע' 147). ושי"נ.
 סליחות: פעולת ימי הסליחות לאחר העבודה בימי אלול הקודמים — ראה כתר שם טוב (הוצאת קה"ת)
 הוספות סי' יג. ושי"נ.

שנה השביעית. שנת להוי': בהר כה, ב-ד.
 לשבוע של ראש-השנה — הרי עתה הזמן המתאים: ראה מכתב עשי"ק שנת סליחות ה'תשמ"ה הערה ד"ה אין
 די לעצטע טעג פאר ר"ה.

זה היום תחלת מעשיך: תפלת מוסף דר"ה, מר"ה כז, א. וראה גם ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג בתחילתה.
 המצויין להלן בהערה ד"ה היום הראשון.

השאלה: לקו"ת נצבים מז, ג. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ג ע' תתמ. אוה"ת נצבים ע' אירמב. אירמט.
 א'רנד. ועוד. ד"ה והענין כו' זה היום תרני"ד (ע' יג). ועוד. רד"ה זה היום תרפ"ד, תשי"ד, תשי"ט. ועוד.

היום הראשון של מעשה בראשית .. כ"ה באלול: ויק"ר רפכ"ט. פסיקתא דרי"כ פיסקא כג (בחודש השביעי).
 ילי"ש עה"פ (פינחס כט, א) ובחודש השביעי (רמז תשפב). תוד"ה לתקופות — ר"ה ח, א. וראה פרקי דר"א רפ"ח
 ובהגהות הרד"ל שם. וראה גם ר"ן (הובא בחדא"יג מהרש"א) לר"ה טז, א.

הסבר לכך: ראה גם רבינו בחי"ע עה"פ בראשית א, יג (ד"ה ויש לך לדעת). חדא"יג מהרש"א לר"ה כז, א.
 לקו"ת שם מז, א. מז, ג. אוה"ת שם ע' אירמט. א'רנד. ובכ"מ. מכתב ימי הסליחות ה'תשכ"ט (לקו"ש ח"ט ע' 454).

מוצאי שבת כ"ה אלול ה'תשמ"ז (לקו"ש חכ"ד ע' 627). ושי"נ.

תורה אור: משלו, כג.

עם בריאת האדם הושלמה לגמרי כל הבריאה: ראה חדא"יג מהרש"א שם (כז, א): האדם הי' תכלית של כל
 הבריאה וכאילו לא נברא שום דבר קודם בריאת אדם ונקרא ר"ה תחלת מעשיך שהאדם הוא עיקר המעשים.
 ובבחי' שם: אדם שהוא השלום הבריאה וגמר הכל. ובזחי"ג מח, סע"א: ותאנא כיון דנברא אדם אתתקן כולא וכל
 מה דלעילא ותתא וכולא אתכליל באדם. וראה לקו"ש חכ"ד שם הערה ד"ה דער מענטש כו'.

הנברא השלם: ראה הערה הקודמת. ועוד. ובזחי"א לד, ב: דכד בעא קוב"ה למברי אדם אזדעזעו על כילאין
 ותתאין (נתבאר בלקו"ש לוי"צ לזחי"א שם — ע' ח). וראה עבודת הקודש ח"ג (חלק התכלית) פ"ג-ד. וראה (אודות
 חכמת אדה"ר) לקו"א לה"י (הוצאת קה"ת) סרמ"ד (נח, ג ואילך). או"ת ד, סע"ב ואילך (בהוצאת קה"ת תשי"מ
 ואילך — סי' יד).

ליתר פירוט בכל האמור :

ביום הראשון לבריאה, הראשון בשבעת ימי בראשית, אז — "בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ", כפי שחז"ל מפרשים פסוק זה שביום הראשון נברא הכל ("את השמים — לרבות תולדותיהם, ואת הארץ — לרבות תולדותיהם"), דבר המבטא את גדלות הקב"ה, כאמור: "מה רבו מעשיך, ה'", "מה גדלו מעשיך, ה'".

יתר על כן: דווקא ביום הראשון של מעשה בראשית היה הענין של "ברא", בריאה יש מאין, לעומת זה בימים שלאחר מכן העניק הקב"ה לנבראים את צורתם (במובן הרחב של "צורה" — יצירה), ועיצוב מוגמר (עשיה, מלשון: "תיקון") לכל נברא ביומו הקבוע, כמוסבר על-ידי מפרשי התורה.

והרי בענין זה של בריאה יש מאין בא לידי ביטוי כוחו הבלעדי של הקב"ה. אשר רק הוא, יתברך, יכול לברוא יש מאין,

אבל לאחר כל זה — תכלית השלימות של הבריאה הושגה על-ידי האדם "ויברא אלוקים את האדם גו'".

* * *

הסבר הדבר :

החידוש של היום הששי למעשה בראשית הוא שביום זה הכתיר אדם הראשון את הקב"ה למלך, ודרש והשפיע שכל הבריאה תכיר ותקבל על עצמה את מלכותו של בורא העולם, על ידי קריאתו: "בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו", ואז — "ה' מלך גאות לבש".

בכך מתבטא הבדל יסודי בין היום הראשון למעשה בראשית (כ"ה אלול) לבין ראש-השנה (היום הששי למעשה בראשית):

בראשית הבריאה באה לידי ביטוי גדלותו של הקב"ה בענין של **ריבוי**. הכמות המרובה של הנבראים שנבראו אז, "מה רבו מעשיך" ו"מה גדלו מעשיך", כאמור. ואילו אדם הראשון, בהכתירו את הקב"ה למלך על כל פרטי הבריאה, חידש את הנקודה של מלכות ה', ושל **אחדות**, משמעות המושג "הכתרת המלך" היא — השלטה מוחלטת של המלך, כפי הביטוי הידוע: "הוא הכל", עד שלא נראים הבדלים שבהם שונה איש מרעהו, משום שקיים רק דבר אחד: המלך,

בראשית .. הארץ: בראשית א, א.

כפי שהז"ל מפרשים: פרש"י עה"פ שם, יד. שם, כד.

את השמים .. תולדות': לשון פרש"י עה"פ שם, יד.

מה רבו .. מה גדלו: תהלים קד, כד. שם צב, ו.

"ברא", בריאה יש מאין: ראה רמב"ן עה"פ בראשית א, א: ואין אצלנו בלשון הקודש בהוצאת היש מאין אלא לשון ברא.

הענין .. לנבראים את צורתם .. יצירה), ועיצוב מוגמר (עשי', מלשון: "תיקון"): ראה סה"מ תרצ"ט ע' 223 (ובכ"מ): דכל דבר כשבא לידי גמר מלאכתו, הנה זהו תיקונו, והן ג' מדריגות בריאה יצי' עשי', דבריאה הוא ראשית התחדשות היש, והוא החומר, ויצירה הוא הצורה, ותיקון הוא עשי'.

בימים שלאחר מכן.. ועיצוב מוגמר (עשי', מלשון: "תיקון"): ראה פרש"י עה"פ (שם, ו) ויעש אלקים את הרקיע: תקנו על עמדו, והיא עשייתו, כמו ועשתה את צפרני' (תצא כא, יב).

לנבראים: לבד הנבראים השייכים במיוחד ליום ראשון, וכמרוז"ל בזה (חגיגה יב, א).

רק הוא יתברך יכול לברוא יש מאין: אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב).

לברוא "יש מאין": בכל רגע ממש, תמיד כל הימים, כפי הבעש"ט (תניא שער היוה"א בתחלתו. וראה רמב"ם בתחלתו עיי"ש).

ויברא .. האדם: בראשית א, כז. לשון בריאה בלה"ק שייך גם ביש מיש כבריבוי מקומות בתנ"ך.

קריאתו: בואו .. עושנו: זהר ח"א רכא, ב. ח"ג קז, ב. תקו"ז תנ"ו (צ, ב). וראה אוה"ת וראה ס"ע רלו ואילך.

בואו .. עושנו: תהלים צה, ו.

ה' מלך גאות לבש: תהלים צג, א. אמרו אדם ביום שנברא כשהמליך אותו וכל הבריות אתו (פרקי דר"א פ"א). ועד שהוא שירו של כל יום ו' בשבוע (ר"ה לא, א. תמיד בסופה).

הביטוי הידוע: "הוא הכל": פרש"י עה"פ חוקת כא, כא. וראה תנחומא חוקת כג. במדב"ר פ"ט, כח.

אגרות קודש

ומשום כך אומרים על ראש-השנה, יום בריאת האדם: "זה היום תחלת מעשיך", שכן בכך מתבטאת שלימות הבריאה, שבכל ריבוי פרטי הבריאה תוחדר הנקודה של מלכות ה' כנקודה אחת ואחידה, קבלת ה' כמלך,

דבר זה קשור עם יחודו של האדם, כפי שהכתוב אומר: "הן האדם היי כאחד ממנו" — "אדם" על שם "אדמה לעליון", עד שנשמתו (בשלימותה) נקראת בשם "יחידה", משום שהיא מאוחדת עם "יחידו של עולם" (וכן — "יחידה לייחדך"), ולפיכך מתגלית האחדות דווקא על-ידי האדם, המכתיר את הקב"ה כמלך ישראל ("תמליכוני עליכם") וכמלך העולם ("מלוך על העולם כולו").

שתי הנקודות הנזכרות, נקודת הריבוי של תחילת הבריאה ונקודת האחדות של גמר הבריאה (יום בריאת האדם), נמצאות גם ב"עולם קטן" — זה האדם, ויתר על כן — הדבר מצוי גם בחיי יום יום: כאשר אדם מתעורר משנתו רואה הוא עולם גדול, עם פרטים רבים. לאחר מכן, במשך כל היום, הוא עוסק בעניינים מסוגים שונים, שכולם הוא עובד את ה', "כל מעשיך לשם שמיים", ו"בכל דרכיך דעהו", איש איש לפי סדר חייו.

בשעה שהוא מגיע לסיום היום, לפני שהוא נרדם, הוא עושה סיכום ו"סך הכל" של כל היום ככל שהדבר קשור אליו, והוא לוקח את הפנימיות והחיוניות של הכל ("רוחיי") ומוסרן לה' בפקדון, כנקודה אחת. דבר זה בא לידי ביטוי בנקודה אחת ויחידה: "בידך אפקיד רוחיי", כאשר הוא עושה את כל יומו על כל אשר עשה במהלכו, לפקדון ומפקידו בידי הקב"ה.

שתי הנקודות האמורות מודגשות יותר בשנה זו, שנת השמיטה, ובמיוחד בסיומה, המוליד ומכין לקראת השנה הבאה, שנת הקהל, כאשר "מקץ שבע שנים גוי הקהל את העם גוי".

היעד של שתי המצוות, הן של שמיטה והן של הקהל, הוא לגלות ולהביע את מלכות הקב"ה:

פרטי המצוות של שמיטה — הן האיסור לעסוק בעבודת האדמה ("שדך לא תזרע וכרמך לא

ראש השנה .. הנקודה של מלכות .. העולם כולו: ראה כתהאריז"ל (דלר"ה) בארוכה דבר"ה הוא בנין המלך. ובסידור עם דא"ח שזהו מנקודתה הראשונה (ע"ד יש מאין) ועד לסוף כל דרגין וכל הפרטים. הן האדם היי כאחד ממנו: בראשית ג, כב. וראה רמב"ם הלי תשובה רפ"ה. לקו"ת אמור לח, ב. ובכ"מ. אדם על שם אדמה לעליון: עש"מ (לרמ"ע מפאנו) מאמר אם כל חי חייב סליג (קצג, ב). ש"ה ג, א. כ, ב. שא, ב. ובכ"מ. עבודת הקודש ח"א (חלק הייחוד) פי"ז ואילך. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א ע"י קב. ושי"נ. יחידה: ראה ב"ר פי"ד, ט: דב"ר פי"ב, לו: חמשה שמות נקראו לה, נפש רוח נשמה חיי יחידה. וראה קונטרס ענינה של תורת החסידות ס"ה ובהערה 37 שם. תוד"ה עד אחת — מנחות יח, א. וראה ע"ח שער מב (שער דרושי אבי"ע) פי"א (הובא בלקו"ת ראה כז, א. ובכ"מ): יש ניצוץ קטן מאד שהוא בחינת אלקות כיו וזה הניצוץ מתלבש בכח ניצוץ אחד נברא כיו הנקי יחידה.

יחידה .. שהיא מאוחדת עם יחידו של עולם: ראה לקו"ת פי ראה כה, א.

יחידה לייחדך: פיוט הושענות ("אום אני חומה"). — יחידה עושה ומגלה היחיד דלמעלה.

מלך ישראל: ישע"י מד, ו, מפסוקי מלכיות בתפלת מוסף דר"ה.

תמליכוני עליכם: ר"ה טז, א. לד, ב.

מלוך על העולם כולו: תפלת העמידה דר"ה (ברכת "אלקיני כיו מלוך כיו").

עולם קטן — זה האדם: תנחומא פקודי ג. זח"ג לג, ב. תקו"ז תסי"ט (ק, ב. קא, א). וראה אדר"נ ספ"א.

לקו"ת במדבר ה, סע"א ואילך. זח"א קלד, ב. סה"מ תרכ"ו ע"י קכו.

כל מעשיך לשם שמים ובכל דרכיך דעהו: אבות פי"ב מ"ב. משל ג, ו. וראה בהנסמן במכתב הקודם הערה ד"ה כל מעשיך לשם שמים.

בידך אפקיד רוחי: סיום קריאת שמע שעשה"ט, מתהלים לא, ו.

שנת הקהל: ראה מכתב יום שלשים לחודש תשרי שנה זו, ובהנסמן בהערות שם.

מקץ שבע שנים גוי: וילך לא, יו"ד ואילך. וראה פרש"י עה"פ שם, יו"ד. לקו"ש חכ"ד שיחה א' לפי וילך

(ע' 197 ואילך).

פרטי המצוות של שמיטה: בהבא להלן ראה גם שיחה הנ"ל ס"ח ואילך (לקו"ש שם ע' 202 ואילך), ובהנסמן

שם.

שמיטה .. האיסור .. בעבודת האדמה: ראה ל"ת (טעמי המצוות) להאריז"ל פי בהר. שער המצוות שם.

סה"מ"צ להצ"צ מצות קדושת שנת השביעית (דרמ"צ להי א ואילך).

שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור: בהר כה, ד.

תזמור"י) והן העובדה שהפירות הגדלים בשנת השמיטה הן הפקר לכל — מוכיחים כי "הכל ברשות אדון הכל", שהקב"ה הוא האדון של השדה וכו' שלו (של האדם) והאדון של כל אשר בעולם. כך גם מצות הקהל באה — "למען (להביא) ישמעו . . ויראו את ה' אלקיכם".

ברם, קיים שוני עיקרי ביניהן:

הציווי של מצוות שמיטה מופנה לכל יחיד בנפרד: "שש שנים תזרע שדך גוי ובשנה השביעית שבת שבתון . . שדך לא תזרע גוי". כל יחיד חייב להיות חדור הכרה שהשדה הפרטי שלו, ורכושו בכללותו, הם "ברשות אדון הכל".

כיון שההכרה היא של כל יחיד לעצמו, והרי "אין דיעותיהן שוות", ובמיוחד כשהדבר אמור ביחס לשדה וכו' הפרטי של האדם, יש בה פרטים רבים והבדלים. אין ההכרה זהה ואחידה בכל.

לעומתה מצות "הקהל" היא להיפך: תוכנה של "הקהל" הוא — אחדות: מקהילים את כל העם, האנשים והנשים והטף, **בקהל אחד**. גם פרשיות התורה נקראות לפני כל ישראל במגמה להשפיע על כל השומעים את אותה הנקודה: "ליראה את ה'", וכפי שהרמב"ם מסביר שאפילו אלה שאינם מבינים את הקריאה של "הקהל" — "חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה כו' כיום שניתנה בו בסיני כו' בכוונה גדולה יתירה כו' ויראה עצמו כאילו עתה נצטוו בה ומפי הגבורה שומעה". כלומר, העיקר אינו ההבנה בשכל של הפרטים וכו', כי-אם **כוונת הלב ואימה ויראה** ע"י שמיעת הקריאה, "כאילו עתה נצטוו בה ומפי הגבורה שומעה", כאשר כל ישראל, למן ה"חכמים גדולים" ועד ל"אינן מכירין", הם **כאיש אחד בלב אחד**, כפי שהי' במתן תורה.

לפי זה גם יובן מדוע קריאת התורה במעמד "הקהל" היתה דוקא על-ידי המלך. לכאורה, לימוד תורה הוא דבר השייך לסנהדרין, אבל מאחר שמטרת קריאת התורה ב"הקהל" היא "ליראה את ה'", דבר המאחד את כל בני ישראל, נעשה הדבר דוקא על-ידי המלך ש"אימתו עליך", הוא זה

הפקד לכל: אפקעתא דמלכא (לשון הגמרא ב"מ לט, רע"א (ובפרש"י שם: מצות המלך). קו, א (ובפרש"י שם: המלך ביטלו מלזרעה כו'). קט, א (לגבי יובל). וראה לקו"ש ח"י"ז שיחה ב' לפי בהר (ע' 286 ואילך). "הכל ברשות אדון הכל": חינוך מצוה שכה. וראה חינוך מצוה פד. מצות הקהל: ראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' רלט ואילך. למען . . ישמעו . . אלקיכם: וילך לא, יב. שש שנים תזרע . . לא תזרע: בהר שם, ג"ד. אין דיעותיהן שוות: ראה ברכות נח, רע"א. סנהדרין לח, א. אדר"נ פ"ד, ו. מסכת דרך ארץ רבה פ"ט. תנחומא פינחס י.

האנשים והנשים והטף: וילך שם, יב. וראה לקוטי לוי"צ שם (ע' רמה). והטף: ראה מכתב יום שלשים לחודש תשרי הני"ל הערה ד"ה והטף. וש"נ. בקהל אחד: ראה לקו"ש ח"י"ט ע' 300, ובהנשמך שם בהע' 29. מכתב ימי הסליחות היתשי"מ (לקו"ש שם ע' 615 ואילך).

פרשיות התורה נקראות לפני כל ישראל: כמ"ש (וילך שם, יא) "תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל", "מתחלת אלה הדברים" (פרש"י עה"פ, מסוטה מא, א).

וכפי שהרמב"ם מסביר: הלי חגיגה פ"ג ה"ו. וראה לקו"ש נצו"י שנה זו הערות 22-23.

כלומר: ראה לקו"ש הני"ל ס"ד.

"חכמים גדולים": לשון הרמב"ם שם.

"אינן מכירין": לשון הרמב"ם שם סוף ה"ה (ראה לקו"ש הני"ל הערה 22).

כאיש אחד בלב אחד . . במתן תורה: פרש"י עה"פ יתרו יט, ב. וראה מכילתא שם.

לפי זה גם יובן: בהבא להלן ראה גם לקו"ש ח"י"ט ע' 300 ואילך.

קריאת התורה במעמד הקהל . . דוקא על-ידי המלך: משנה סוטה מא, א (וראה רש"י שם ד"ה שנאמר). פרש"י עה"פ וילך לא, יא. ובפרטיות — ברמב"ם שם ה"ג. וראה לקו"ש נצו"י הני"ל הערה 20, 34. וש"נ. וגם להדיעות דמלך לאו דוקא (ראה בהנשמך בלקו"ש הני"ל הערה 20) צ"ל ע"י גדול דוגמת מלך שבמשנה ולא סנהדרין וכיו"ב. לימוד תורה . . דבר השייך לסנהדרין: ראה רמב"ם ריש הלי ממרים. תדבאר פ"א. ועוד.

נעשה הדבר דוקא על ידי המלך: ראה גם מכתב ימי הסליחות היתשכ"ו (לקו"ש ח"י"ט ע' 445).

אימתו עליך: קידושין לב, ב. וראה אור תורה להה"מ קטו, סע"ד (בהוצאת קה"ת תשי"מ ואילך — סי

אגרות קודש

שמעורר את הרגש של "אימה ויראה" המבטל את ה"אני" ואת המציאות הנפרדת של השומעים, והמלך הרי הוא "לב כל קהל ישראל".

ויהי רצון שכל האפשרויות והכוחות הבלתי רגילים שהזמן והימים האלה מביאים אתם ינוצלו במדה המלאה ביותר,

ובמיוחד כיון שמתקיים בכל אחד ואחת: "פנה אלי וחנני, תנה עוזך לעבדך".

וכל זה יוסיף ודאי בכתיבה וחתימה טובה לשנה החדשה ככל הדרוש ויותר, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה — חלק בדרך הטבע אבל באופן של גדלות — "כי גדול אתה" (משום שהרי הקב"ה גדול), וכן ו"עושה" — את החלק שלמעלה מן הטבע, בדרך נס — "נפלאות אתה",

הדרוש לעצמו ובשביל בני ביתו, בתוך כלל אחינו בני ישראל — שליטי"א.

ויהי רצון, שכל אחד ואחת יעשו את ההכנות המתאימות לשנה החדשה, כולל גם — ההכנות לשנת "הקהל",

— שכן למרות שמצות "הקהל" כפשוטה קשורה בזמן שבית המקדש קיים, הרי ידוע שהעניינים שתלויים בבית המקדש, בקרבנות ודומיהם, הרי במובנם הרוחני הם אקטואליים בכל עת —

על-ידי-זה שכל אחד ואחת יקהיל אנשים ונשים וטף שהוא יכול להגיע אליהם, שיש להם קשר אליו, לעורר אותם "ליראה את ה'", עד שהדבר ישפיע עליהם "כל הימים" באופן "כאילו עתה נצטוו בה מפי הגבורה",

ודבר זה יחיש עוד יותר את הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, שאז יקיימו את מצות "הקהל" (ברוחניות ובעיקר) כפשוטו ממש,

ויקויים היעוד "קהל גדול ישו בו הנה" אל בית המקדש השלישי, "מקדש אדני-י כוננו ידך", וישמעו את קריאת הפרשיות בתורה מפי המלך המשיח, בגאולה האמיתית והשלימה, ובמהרה בימינו ממש.

בכבוד ובברכה להצלחה רבה בכל האמור
ולשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה
בגשמיות וברוחניות וברוחניות ובגשמיות גם יחד

/מקום החתימה/

המבטל את ה"אני": ראה חגיגה ה, ב: יחוי קמי מלכא. וראה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך בתחילתה (דרמ"צ קח, א) שהמלך ממשיך ביטול בבניי.

והמלך הרי הוא: והביטול שלו למלך מלכי המלכים הוא בתכלית השלימות, כיון שכרע שוב אינו זוקף (ברכות לד, ב. נתבאר באוה"ת פי' זכור עי' איתשפג ואילך).

"לב כל קהל ישראל": רמב"ם הלי' מלכים פי'ג ה"ו. וראה שו"ת הרשב"א ח"א סקמ"ח. ולהעיר מאגה"ק ר"ס כט. וראה לקו"ש ח"י"ט ע"י 165 ואילך.

פנה אלי... לעבדך: תהלים פו, טז.

מידו המלאה... והרחבה: נוסח ברכת המזון.

כי גדול אתה... ועושה... נפלאות אתה: תהלים שם, י.

הרי ידוע: ראה לקו"ת סוכות עח, ג. מכתב עש"ק ח"י אלול ה'תשי"מ (לקו"ש ח"י"ט ע"י 861). ושי"נ. כל הימים: וילך שם, יב.

קהל גדול ישו בו הנה: ירמ"י לא, ז.

מקדש אדני-י כוננו ידך: בשלח טו, יז. וראה פרש"י עה"פ. זח"ג רכא, א. ועוד.

בגשמיות... ובגשמיות: ראה לקו"ש לוי"צ אגרות ע' רצג.

בס"ד. שיחת שבת פרשת נצבים-וילך, כ"ה אלול, ה'תשי"ז.

בלתי מוגה

- א. כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר פעם¹ בענין הקושיא שנשאלת בדרושי חסידות² למה קבעו שמחת-תורה³ בשמיני-עצרת, ולא בחג השבועות – שכיון שיש קושיא כזו, יש מקום לענין של שמחת-תורה בחג השבועות.
- וכן הוא גם בנוגע לקושיא שנשאלת בדרושי חסידות³ למה קבעו ראש-השנה ביום ששי למעשה בראשית, יום ברוא אדם הראשון, ולא בכ"ה באלול שבו נברא העולם⁴ – שיש מקום לענין של ראש השנה בכ"ה באלול.
- בדרושי חסידות מבואר אמנם התירוץ על קביעת ראש השנה ביום ברוא אדם הראשון – שענין זה הוא מצד מעלת עבודת האדם, שעל-זה נאמר⁵ "למעשה ידיך תכסוף", שזהו ענין נעלה יותר מהגילוי בדרך אתערותא דלעילא מצד "כי חפץ חסד"⁶ שהיה ביום הראשון לבריאת העולם; אבל אף-על-פי-כן, כיון שנשאלת הקושיא למה לא קבעו ראש השנה ביום הראשון לבריאת העולם, יש מקום לענין זה.
- ב. ביאור מעלת יום הראשון לבריאת העולם⁷:
- אף-על-פי שחידוש הבריאה הוא ענין תמידי, כמאמר⁸ "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית" – הרי אין זה מאיר בגילוי.
- אמנם, ביום הראשון האורו בגילוי כל הענינים הקשורים עם בריאת העולם – "בעשרה דברים נברא העולם כו"⁹, כמו שכתוב¹⁰ "בראשית ברא", היינו, שהאיר בחינת "ראשית", "בחוכמתא"¹¹, ולמעלה יותר – "בקדמין"¹², בחינת הכתר.
- ועיקר המעלה – שביום הראשון האיר גילוי האור שהיה אדם הראשון מביט בו מסוף העולם עד סופו (דאף שיש דעות¹³ שאור זה שימש בכל ששת ימי בראשית, מכל-מקום, בעיקר היה זה ביום הראשון), וכבר נתבאר לעיל¹⁴ מעלת אור זה – שהוא אור בלי גבול, שלגביו, עומק תחת ועומק רום הם בשוה.
- ואף ששלימות הבריאה נעשית ביום הששי דוקא, שבו נאמר¹⁵ "ויכולו גו" – הרי זה מצד מעלת עבודת האדם, ד"למעשה ידיך תכסוף" (כנ"ל), אבל מצד ענין הגילויים – גדלה מעלת יום הראשון, כ"ה באלול, שבו האיר אור הבלוי-גבול.
- ג. והנה, עתה, לאחרי בריאת האדם, שכל הענינים באים על-ידי עבודה דוקא, שלכן נקבע גם ראש השנה ביום ברוא אדם הראשון דוקא – הנה גם האור שנברא ביום ראשון מאיר על-ידי עבודה דוקא, ונמצא, שישנן ב' המעלות: מעלת העבודה ומעלת האור¹⁶.
- וכמו שנתבאר לעיל¹⁴ שהבעל-שם-טוב והמגיד המשיכו אור זה גם בעולם הזה – שהרי מצד גילוי זה היו רואים מסוף העולם ועד סופו גם בעולם הזה, ולא רק ענינים רוחניים (בהתאם לכך שאור זה "גנזו בתורה"¹⁷), אלא גם דברים גשמיים.

(10) בראשית א, א.

(11) ת"י עה"פ.

(12) ת"א עה"פ.

(13) ראה פרש"י ורמב"ן שם, יד.

(14) שיחת ש"פ תבוא, ה"י אלול ס"י (לעיל ע' 246).

(15) שם ב, א.

(16) ראה גם שיחת ש"פ נצו"י, כ"ה אלול תשי"ג ס"ג (תו"מ ח"ט ע' 185).

(17) ראה בשיחה הנ"ל הערה 48. וש"נ.

(1) סה"ש תש"ב ריש ע' 125.

(2) סה"מ תרפ"ט ע' 56. תרצ"ו ע' 41. וש"נ.

(3) לקו"ת פרשתנו (נצבים) מז, א ואילך. ובכ"מ.

(4) ויק"ר רפכ"ט. ועוד.

(5) איוב יד, טו.

(6) מיכה ז, יח.

(7) ראה גם שיחת ש"פ נצו"י, כ"ה אלול דאשתקד ס"ד (תו"מ ח"י"ז ע' 212).

(8) נוסח ברכות ק"ש.

(9) חגיגה יב, א.

- 1 וכידוע הסיפור¹⁸ אודות הבעל-שם-טוב, שפתח את ספר הזהר, הביט בו ואמר היכן נמצאים השוורים.
- 2 והיינו, שספר הזהר הוא האור הגנוז בתורה, ועל-ידי אור זה ראה בעיניו הגשמיות את השוורים הגשמיים
- 3 ממש.
- 4 וענין זה (המשכת האור בגשמיות) אינו ירידה חסו-שולם בהאור, אלא הפירוש הוא – שמעלת אור
- 5 זה גדלה כל כך עד שרוחניות וגשמיות הם בשוה ממש.
- 6 וכפי שיהיה לעתיד לבוא – שיאיר גילוי אלקות בגשמיות ממש, ואצלם היה גם עתה הגילוי דלעתיד
- 7 לבוא.
- 8 וכמו כן נתבאר לעיל¹⁴ שרבינו הזקן פעל שיומשך האור גם בהתיישבות בכלים, והיינו, על-ידי תורת
- 9 חסידות חב"ד, באופן שיוכלו להסביר לנפש הבהמית שגם בשכלו הגשמי יבין אלקות.
- 10 ד. ב' הענינים ד"חפץ חסד" ו"למעשה ידיך תכסוף" – מצינו גם במעשה המצוות, שכללותם היא
- 11 מצות הצדקה¹⁹:
- 12 במצות הצדקה יש ב' אופנים: (א) צדקה, (ב) גמילות חסדים. ואמרו חכמינו ז"ל²⁰ "גדולה גמילות
- 13 חסדים יותר מן הצדקה כו' צדקה לעניים, גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים".
- 14 והענין בזה:
- 15 לכאורה גדלה מעלת הצדקה על גמילות חסדים, כיון שנתנית הצדקה היא מתנת חנם, שאינו דורש
- 16 מהמקבל להחזיר לו; מה-שאיין-כן בגמילות חסדים שהמקבל צריך להחזיר לו, ו"פריעת בעל חוב
- 17 מצוה"²¹, מדאורייתא או מדרבנן²².
- 18 אבל באמת, הנה בענין הצדקה הרי הוא המשפיע, והזולת אינו אלא מקבל, שזהו ענין החסד, ח"ס
- 19 דל"ת, דלית ליה מגרמיה כלום²³, והיינו, שהזולת אינו מציאות כלל; מה-שאיין-כן בגמילות חסדים, כיון
- 20 שנותן על-מנת להחזיר, הרי גם הזולת הוא מציאות כו', ואין זה נהמא דכיסופא²⁴.
- 21 ועל-דרך שמצינו בענין כיבוד אב, "יש מאכיל לאביו פסיוני ויורש גיהנם, ויש מטחינו בריחיים ויורש
- 22 גן עדן"²⁵.
- 23 וההסברה בזה – לפי שישראל דומין לבוראם²⁶, ולכן, כשם שהקב"ה הוא בבחינת משפיע [דאף שיש
- 24 באלקות גם הענין דבחינת מקבל, שזהו ענין ד"למעשה ידיך תכסוף", ועבודה צורך גבוה²⁷, מכל-מקום,
- 25 בכללות הרי אלקות הוא בבחינת משפיע], כמו כן גם האדם, ש"אדמה לעליון"²⁸, מצד טבעו הוא בבחינת
- 26 משפיע, וזהו חיותו ומציאותו, ולכן כאשר ההנהגה היא באופן שעושה אותו למקבל, הרי הוא יורש
- 27 גיהנם. ומזה מובנת המעלה דגמילות חסדים על הצדקה.
- 28 ועל-דרך-זה ישנם ב' ענינים אלו גם למעלה: (א) צדקה – שזהו מה שהקב"ה מְצַנֵּה את המצוות
- 29 (שכללות המצוות נקראות בשם צדקה) מלמעלה למטה, שענין זה הוא בבחינת נהמא דכיסופא, ואין זה
- 30 תכלית הטוב, (ב) גמילות חסדים – שזהו ענין עבודה צורך גבוה, שענין זה הוא תכלית הטוב, כיון שאין
- 31 זה בבחינת נהמא דכיסופא, שהרי ישראל הם לא רק מקבלים אלא גם משפיעים²⁹.
- 32 וזוהי גם מעלת יום הששי למעשה בראשית, יום ברוא אדם הראשון – שאז נעשה הענין ד"ויכולו",
- 33 שהאדם "נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית"³⁰, ויתירה מזה, שנקרא "תמתי"³¹, לא רק מלשון

(25) קידושין לא, סע"א. ירושלמי שם פ"א ה"ז.

(26) ראה ב"ר פס"ז, ה. במדבר"ר פ"י, ה. רות רבה פ"ד, ג.

אסת"ר פ"ו, ב.

(27) ראה של"ה שער הגדול (כט, ב ואילך). עבודה"ק חלק העבודה בתחלתו.

(28) ראה של"ה ג, רע"א. ועוד.

(29) ראה לקו"ש חט"ו ס"ע 94 ואילך. וש"נ.

(30) שבת קיט, רע"ב.

(31) שה"ש ה, ב.

(18) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות ששל"ח ואילך. וש"נ.

(19) ראה תניא פל"ז.

(20) סוכה מט, ב.

(21) כתובות פו, סע"א. וש"נ.

(22) ראה אנציק" תלמודית ערך הלואה ס"ד (כרך ט ס"ע רכו ואילך).

(23) תניא אגה"ק ס"י (קטו, ב).

(24) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, רע"ד. ובכ"מ.

1 תמימות ושלמות, אלא כדאיתא במדרש³² שהוא גם מלשון "תאומתי כביכול לא אני גדולה ממנה ולא
2 היא גדולה ממני" – שכל זה הוא מצד מעלת העבודה, וזהו מה שנפעל ביום ששי למעשה בראשית,
3 יום ברוא אדם הראשון.

* * *

4 ה. צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור המתחיל' לך אמר לבי גוי'.

* * *

5 ו. נתבאר לעיל (במאמר³³) שבכללות ענין התשובה יש ב' מדרגות: תשובה תתאה ותשובה עילאה.
6 תשובה תתאה ענינה – להוציא החיות מהקליפות (שזהו ענין דתשוב ה"א תתאה³⁴, והרי ה"א תתאה
7 היא מקור חיות הנבראים³⁵, וצריך להשיבו מן החיצונים כו'). ותשובה עילאה ענינה – המשכת הרצון
8 כו'.

9 ובפרטיות יותר, הנה גם בכל אחד מהם בפרט יש ב' ענינים אלו: חרטה על העבר – שהוא ענין
10 עקירת הרצון, שעל-ידי-זה מוציאים את החיות מהקליפות, וקבלה על להבא – שעל-ידה ממשיכים רצון
11 חדש, והיינו, לפי שהקבלה על להבא היא באופן של "נעשה ונשמע"³⁶, הרי זה נוגע בעצמותו יתברך,
12 וממשיך רצון חדש.

והענין בזה:

13 ידוע שאף שעיקר התשובה היא בלב³⁷, מכל-מקום, צריכה התשובה לבוא גם בענין המעשה, כדאיתא
14 בגמרא³⁸ לענין קבלת עדות: "משישברו את ספספיהן". אמנם, ענין זה הוא רק בנוגע לבית-דין של מטה,
15 שהרי "האדם ראה לעינים"³⁹, מה-שאינ-כן בנוגע לבית-דין של מעלה מספיקה התשובה בלב, כיון ש"ה'
16 יראה ללבב"³⁹.

ובענין זה יש חילוק בין החרטה על העבר והקבלה על העתיד:

17 החרטה על העבר – כיון שפעולתה היא להוציא את החיות מהקליפות, צריך להיות בזה ענין של
18 מעשה, דכיון שיניקת החיות באה על-ידי עבירה במעשה בפועל, הנה גם הפעולה דהוצאת החיות
19 מהחיצונים צריכה להיות באופן של מעשה. וזהו גם ענין וידוי דברים⁴⁰, אשמנו בגדנו כו', בכל כ"ב
20 האותיות – כדי להוציא מהקליפות כל כ"ב האותיות כו'.

21 אבל קבלה על להבא, שענינה הוא המשכת רצון חדש – הרי זה נעשה גם על-ידי מחשבה והחלטה
22 וקבלה בלב, כיון שהקבלה שמקבל בלבו הענין ד"נעשה ונשמע", נוגעת בעצמותו יתברך, ולכן הרי זה
23 פועל המשכת רצון חדש.

24 וכפי שמצינו בנוגע לקידושין, שהמקדש את האשה על-מנת שאני צדיק גמור, הרי היא מקודשת
25 מספק, שמא הרהר תשובה בלבו⁴¹. ולכאורה, אם נאמר שצריך להיות ענין של מעשה דוקא, אזי אין
26 מקום אפילו לספק קידושין, שהרי רואים שבפועל לא עשה מאומה? – ומזה ראינו מוכחת, שעל-ידי
27 קבלה בלב בלבד, ללא וידוי דברים, וללא ענין של מעשה, נעשה צדיק גמור, וממשיך רצון חדש.
28

29 ז. ישנם כמה ענינים שצריכים להיות בתמידות, כמו לימוד התורה, שנאמר⁴² "והגית בו יומם ולילה",
30 אמנם, כיון שאצל בעלי-עסקים אי-אפשר שיהיה זה בתמידות, אזי מספיק גם הלימוד ד"פרק אחד שחרית
31

(38) סנהדרין כה, ב.

(39) שמואל-א טז, ז.

(40) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה פ"א (דרמ"צ

לח, א ואל"ך).

(41) קידושין מט, ב.

(42) יהושע א, ח.

(32) שהש"ר עה"פ (פ"ה, ב).

(33) בסופו (לעיל ע' כז ואל"ך).

(34) ראה תניא אגה"ת רפ"ד, ובהנסמן ב"מ"מ, הגהות והערות

קצרות" לשם (ע' סד).

(35) ראה שם פ"ו ואל"ך.

(36) משפטים כד, ז. וראה שבת פח, א.

(37) תניא פכ"ט (לו, ב).

- 1 ופרק אחד ערבית⁴³, לקיים מה שכתוב⁴⁴ "ובשכבך ובקומך", שעל-ידי-זה מחברים יומם ולילה, דהיינו,
2 תחלת וסוף הלילה ותחלת וסוף היום.
- 3 וכמו כן הוא גם בנוגע לכללות השנה – שכאשר מתנהגים כדבעי בסוף השנה ובתחלת השנה, הרי
4 זה בבחינת "חותם" על ההנהגה דכל השנה, ובכל הקשור להוצאת החיות מהקליפה, והמשכת רצון חדש.
5 ח. דובר אודות ענין קבלה בלב – שישנם כאלה שחושבים: מה הפעולה של קבלה בלב, בה בשעה
6 שגם בשנה שעברה היתה קבלה בלב, ואף-על-פי-כן, כשבא אחר-כך בנוגע לפועל, נכשל וכו' (חסר
7 הענין).
- 8 בענין זה נזכר גם שמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, ואילו מחשבה טובה הקב"ה מצרפה
9 למעשה⁴⁵.
- 10 ט. בהתחלת פרשת האזינו – שמתחילים לקרוא בתפילת מנחה – נאמר⁴⁶ "יערוף כמטר לקחי תזל
11 כטל אמרתי".
- 12 ההפרש בין טל למטר הוא – שהטל יורד מלמעלה למטה, באופן של אתערותא דלעילא, מה-שאינ-כן
13 המטר הוא באופן של אתערותא דלתתא, כמו שכתוב⁴⁷ "ואד יעלה מן הארץ והשקה גו'", שעולה
14 ואחר-כך יורד. ולכן מטר מיעצר וטל לא מיעצר⁴⁸.
- 15 וזהו "יערוף כמטר גו' כטל גו'", שזהו ענין דאתערותא דלעילא (טל) שלאחרי אתערותא דלתתא
16 (מטר), דהיינו, ההמשכה מלמעלה שבאה לאחרי הענין ד"למעשה ידיך תכסוף", שאז ישנן ב' המעלות.
17 ובהקדמה לזה נאמר "האזינו השמים גו' ותשמע הארץ":
- 18 "שמים" ו"ארץ" – הם יושבי אוהל ובעלי עסקים. ואצל שניהם צריכות להיות ב' הבחינות ד"מטר"
19 ו"טל".
- 20 יושבי אוהל – אף שמתייגעים בתורה, מכל-מקום, צריכים לדעת שלא די באתערותא דלתתא ויגיעה
21 בכח עצמו, אלא זקוקים גם ל"טל"; ובעלי עסקים צריכים לידע שגם הם בכוחם לפעול על-ידי עבודתם,
22 "למעשה ידיך תכסוף" – ענין ה"מטר".
- 23 י. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר פעם⁴⁹, שאצל רבותינו נשיאנו היה סדר, שבערב ראש השנה היו נכנסים
24 אל זוגתם הרבנית לומר דבר-מה. וביאר, שסדר זה היה קשור עם הענין דבנין המלכות.
25 וההוראה לכל אחד ואחד בעבודה הרוחנית:
- 26 אצל כל אחד מישראל יש הענין דמשפיע – שהרי לכל אחד יש מעלות בענין ההשגה, מדות טובות
27 וכו', וכמו כן יש אצלו הענין דמקבל, שזהו ענין דקבלת-עול.
- 28 ועל זה אומרים, שצריך אמנם להיות ענין המשפיע, להשפיע על הזולת וגם על עצמו, אבל אין לשכוח
29 שצריך להיות גם מקבל – קבלת עול.
- 30 וכמו כן בפשטות יותר – שצריכים להתמסר לנשי ובנות ישראל.
- 31 ובהתאם לכך, מן הראוי שנשי ובנות חב"ד יתכנסו לפני ראש השנה, כדי לקבל החלטות טובות
32 לקראת השנה הבאה.
- 33 הקב"ה ו'כנסת ישראל' הם בבחינת חתן וכלה, וגם אצלם ישנו ענין הנ"ל.

(47) בראשית ב, ו.

(48) תענית ג, סע"א.

(49) ראה "רשימות" חוברת קלא ע' 7. וראה גם תו"מ ח"ד ע'

(43) מנחות צט, ב.

(44) ואתחנן ו, ז.

(45) קידושין מ, א.

(46) לב, ב.

יא. עדיין אי-אפשר לומר "תכלה שנה כו" 50, שהרי נשארו עוד כמה ימים; אבל אפשר כבר לומר
 "תחל שנה וברכותיה" 51, היינו, שענין הברכה יתחיל כבר בימים האחרונים שנשארו בשנה זו, ויומשך
 גם על שנה הבאה. כך, שעוברים מתוך ברכה משנת תשט"ב לשנת תש"י הבאה עלינו לטובה.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

47 אם עשה כמה עבודות באופן זה בהעלם אחד אינו חייב אלא
 48 אחת. אמנם גם על ביאור זה קשה, הניחא לאבני דאמר שהעובד
 49 מאהבה ומיראה בשוגג תניב חטאת, אלא לרבא דאמר שפטור, מאי
 50 אפקא למימר - כיצד נבאר מהי שגגת עבודה זרה שחייבים עליה
 51 שמדובר באומר שמוקד לעבוד עבודה זרה ולא אסרתה התורה
 52 כלל, ובאופן זה שגג גם באיסור וגם בעבודות, וזהו 'הנה שהיא
 53 אחת' שחייבים חטאת אחת על כמה עבודות. אך אם נפרש כן
 54 יקשה, תפשוט מזה את הספק דקנא מיניה - ששאל רבא מרב
 55 נחמן, העלם זה וזה - שבת ומלאכות פירו, שלא ידע מה הם
 56 המלאכות האסורות בשבת, וגם נעלם ממנו שמלאכות אלו
 57 שעושה אסורות בשבת, מהו, האם חייב על כל אחת ואחת כיון
 58 ששגג במלאכות, או שחייב רק אחת כיון שלא ידע כלל מה הם
 59 המלאכות האסורות בשבת. ואם אכן נפרש את הלימוד מ'מאחת
 60 מהנה' שיש הנה שהיא אחת על עבודה זרה, דהיינו כששכח גם
 61 את האיסור וגם את העבודות האסורות מחמתו, שחייב רק חטאת
 62 אחת, אם כן באופן זה אף בשבת תפשוט דאינו חייב אלא אחת.
 63 ומזה שלא פטרו את ספיקו של רבא בכך, ודאי מוכח שאין לפרש
 64 'הנה שהיא אחת' בשגגת עבודה זרה ושאר עבודות. ואם כן אין
 65 למדים כלל את הדרשות מ'מאחת מהנה' לענין עבודה זרה, ואף
 66 לענין 'אחת שהיא הנה' לחייב כמה חטאות על עבירה אחת, אין
 67 להעמיד שמדובר בודן עבודה זרה ושגגת עבודות, ונמצא שאין
 68 ללמוד את חילוק העבודות בעבודה זרה מפסוק זה כלל, וכדברי
 69 רבי אבא שאין חילוק עבודות לענין חטאת לרבי יוסי כלל.
 70 דוחה הגמרא: הא - הכרח זה שאם תפרש ש'הנה שהיא אחת'
 71 שייך בעבודה זרה, בשגגת עבודה זרה ושגגת עבודות, יפשוט
 72 ספיקו של רבא לגבי העלם שבת ומלאכות שחייב רק חטאת אחת,
 73 לא קשיא, ואכן תפשוט ספק זה מכאן, וממילא 'אחת שהיא הנה'
 74 יתפרש בודן עבודות כוכבים ושגגת עבודות, ונלמד מזה חילוק
 75 מלאכות לענין חיוב לשיטת רבי יוסי.
 76 הגמרא מביאה הכרח אחר שאין ללמוד מכאן חילוק מלאכות
 77 בעבודה זרה: ומי מצית מוקמת להני קראי - וכי יכול אתה
 78 להעמיד תיבות פסוק זה 'מאחת' ו'מהנה' בעבודת כוכבים, הרי אי
 79 אפשר לומר כן, דאילו תפא - שהרי כאן בחוטא בשגגה פתיב
 80 בכהן משיח שמביא פד לחטאת (ויקרא ד א), ובגשיא נאמר שמביא
 81 שעיר (שם ד כג), ובכחיד נאמר שמביא בשפה ושעירה (שם ד כח, לא),
 82 ואילו בעבודת כוכבים תגזן ברייתא גבי מחלוקת רבי וחכמים
 83 באיזו שגגה חייב הכהן המשיח חטאת, ושיון רבי וחכמים שחייב
 84 בשעירה כחיד, ואף הנשיא דינו כן, אלא ודאי אין להעמיד פסוק
 85 זה כלל בעבודה זרה, ואין ללמוד ממנו חילוק עבודות לענין חיוב
 86 חטאות. ומסקנת הגמרא היא, ותו לא מידי - יותר אין לתרץ כלום
 87 על קושיא זו, ולכן באמת אין ללמוד חילוק עבודות לענין חטאות
 88 מהפסוק האמור.
 89 הגמרא מביאה לשון אחרת בדברי הברייתא ששנה רבי זכאי: כי
 90 אהא - כשבא רב שמואל בר יהודה מארץ ישראל לבבל אמר,

1 כפי שלמדו לעיל לגבי שבת מהפסוק (ויקרא ד א) ו'עשה מאחת
 2 מהנה', שהרי כפי שנתבאר האות 'מ'ם' שנאמרה בכל אחת
 3 מתיבות אלו מיותרת, וכן אחת מהתיבות מיותרת, ולכן אף גבי
 4 עבודה זרה אפשר לדרוש, שמתבת 'אחת' למדים לחייב על
 5 עבודה שלמה כגון זביחה גמורה, שזבח בהמה ושחט את שני
 6 הסימנים שבצווארה לעבודה זרה, וכיון שנאמר 'מאחת' בתוספת
 7 'מ'ם', יש לדרוש שחייבים אף על מקצת עבודה, כגון שזבח בהמה
 8 ונתכוין לשחוט את שני סימניה, ולבסוף שחט רק סימן אחד, וכן
 9 מתיבת 'הנה' למדים לחייב רק על האבות דהיינו עיקר העבודות
 10 הנעשות לעבודה זרה, שהן זבוח, קפוח, ניסוך והשתחויה, וכיון
 11 שנאמר 'מהנה' בתוספת 'מ'ם' יש לדרוש שחייב אף על התולדות
 12 של אבות אלו, כגון שבר מכל לפניה - לפני העבודה זרה, שזו
 13 תולדה של זביחה ששובר בה את מפרקתה של הבהמה. וכן
 14 מסמיכות התיבות 'מאחת מהנה' ומיתור אחת מהן יש לדרוש שיש
 15 אחת שהיא הנה, כלומר שעבר עבירה אחת וחייב עליה כמה
 16 חטאות, והיינו כשנעשו בודן עבודת כוכבים בידיעה שיש איסור
 17 עבודה זרה בוביחה, ושגגת עבודות - ונעלם ממנו איסורה בשאר
 18 העבודות, כגון קיטור וניסוך והשתחויה, וסבר שמוותרות, וכן יש
 19 הנה שהיא אחת, כלומר שעל כמה עבירות חייב רק חטאת אחת,
 20 היינו כשנעשו בשגגת עבודת כוכבים וודן עבודות, ויתבאר להלן
 21 בגמרא. ואם כן קשה, מדוע אמר רבי אבא שלרבי יוסי אין מקור
 22 לחילוק עבודות בעבודה זרה כלל, הרי יכול ללמוד מ'מאחת
 23 מהנה' שכאשר ידע שיש איסור עבודה זרה ונעלם ממנו שעבודות
 24 אלו אסורות לה, חייב על כל אחת ואחת.
 25 הגמרא מבארת את ההכרח שאין ללמוד מכאן חילוק מלאכות
 26 בדעת רבי יוסי לענין עבודה זרה. מבררת הגמרא: האי שגגת
 27 עבודת כוכבים - אופן זה של 'שגגת עבודה זרה וודן עבודות',
 28 שרצה הנקשה לפרש שנלמד מ'מאחת מהנה' שיש 'הנה שהיא
 29 אחת', היכי דמי - כיצד יתכן שתהיה, אי קפבר - אם ראה בית
 30 עבודה זרה וטעה וסבר שבית הפגנות הוא והשתחוה לו, הרי לבו
 31 לשמים, שהרי לא התכוין להשתחוות לעבודה זרה ואף לא לבית
 32 סתם, אלא למי ששיכן שמו על בית הכנסת, ואינו צריך להביא
 33 חטאת על כך. אלא ודאי מדובר דהוא אנהרמא - שראה צלם
 34 בדמות המלך, שהיו רגילים לעשותו ולהשתחוות לו לכבוד
 35 המלך, וישנם צלמים שאף עובדים אותם כעבודה זרה, ואותו צלם
 36 שראהו לא ידע שעבודו, וכניד ליה - והשתחוה לו. גם על אופן
 37 זה קשה, שהרי יש לברר, אי קבליה עליה - אם כשהשתחוה קבלו
 38 עליו באלוה, הלא התכוין לעבדו ומייד הוא ולא שוגג, ואי לא
 39 קבליה עליה באלוה אלא התכוין רק להשתחוות לו לכבוד המלך,
 40 הרי לא בלום הוא ולא חטא במעשהו כלל. אלא ודאי צריך לומר
 41 שהשתחוה לו אף שידע שעשאוה עבודה זרה, אך לא לשם
 42 אלוהות אלא מאהבה ומרצה - מחמת שאהב אדם הרוצה בכך
 43 או נתיירא ממנו, וסבר שמוותר לעשות כן, שאופן זה אכן יש בו
 44 'שגגת עבודה זרה וודן עבודות', שהרי ידע שעבודות אלו
 45 אסורות לעבודה זרה, אך סבר שלא אסרה התורה אלא עבודה
 46 לשם קבלת אלוהותה, אבל מאהבת או מיראת אדם מותר, ולכן

בס"ד. שיחת יום ד' פרשת נצבים-וילך, כ"ב אלול ה'תשמ"ז – לנשי ובנות חב"ד תחינה –

בלתי מוגה

- 1 א. נהוג בשנים האחרונות להתאסף יחדיו בסוף השנה (חודש אלול), שאז ישנה הזדמנות מיוחדת
- 2 לברך ולאחל כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה¹.
- 3 ומובן, שברכה זו כוללת לא רק את הנמצאים כאן בגופם, שנפגשים עמהם ורואים אותם בעיני בשר,
- 4 אלא גם את כלל ישראל, "את אשר ישנו פה גו' ואת אשר איננו פה"²,
- 5 הן אלו הנמצאים במקום אחר ומשתתפים במעמד זה על-ידי שמיעת הדברים הנאמרים עתה, והן אלו
- 6 שאינם משתתפים במעמד זה אלא שיספרו להם הדברים שנאמרו לאחר-מכן,
- 7 ויתירה מזה - מצד ענין 'אחדות ישראל', הרי זה כולל את כלל ישראל ממש.
- 8 ב. ובהקדמה:
- 9 עם ישראל הוא - "עם אחד"³, "גוי אחד"⁴, מכיון ש"אב אחד לכולנה"⁵, שברא את כל בני-האדם,
- 10 ועל-אחת-כמה-וכמה בני ישראל "עם קרובו"⁶, "אתה בחרתנו מכל העמים"⁷, שנשמתו של כל אחד ואחד
- 11 מהם ("נשמה שנתת בי טהורה היא"⁸) היא "חלק אלקה ממעל ממש"⁹.
- 12 ולכן, עם היותם במעמד ומצב ד"מפוזר ומפורד בין העמים"³ - קשורים ומאוחדים כל בני ישראל
- 13 בכל קצוי תבל על-ידי התאחדותם עם הקב"ה שאינו מוגבל בהגבלת המקום¹⁰, כך, שריחוק המקום אינו
- 14 גורע מאומה מאחדותם של ישראל¹¹.
- 15 אמנם, רצונו של הקב"ה הוא שאחדות זו תתגלה גם בפועל ובגלוי בעולם הזה הגשמי (בדיבור או
- 16 במעשה וכיצא בזה), הנראה ונגלה לעין כל, גם לאומות העולם,
- 17 ואחד האופנים בזה - שמזמן לזמן (ובמיוחד בזמני סגולה) נפגשים ומתאספים כמה וכמה מישראל
- 18 יחדיו, בגופם ממש, במקום אחד¹², ובאסיפה זו מדברים בעניני תורה, "תורה אחת"¹³, ופותחים ומסיימים
- 19 בברכה איש לרעהו¹⁴,
- 20 אשר פגישה ואסיפה זו מדגישה ומעוררת את רגש האחדות (לא רק בין המתאספים בגופם ממש,
- 21 אלא גם) עם כלל ישראל, ועל-ידי-זה להתאחד גם עם יהודי הנמצא בקצוי תבל, אף שאינו מכירו ומעולם
- 22 לא ראהו¹⁵ - רק בגשמיות, כי לאמיתתו של דבר, לא זו בלבד שנפגש עמו פעם אחת, אלא שמאוחד
- 23 עמו תמיד¹⁶, כך שלא צריכים לפעול אחדות חדשה, כ-אם לעורר ולגלות את האחדות הקיימת מאז
- 24 שהקב"ה נתן בו נשמה (גם אם לא הרגיש או אפילו לא ידע אודות אחדות זו מקודם לכן).

ומגביר את רגש הגעגועים זה לזה, שעי"ז ניתוסף יותר בענין האחדות.

12) ובפרט במקום המסוגל לענין האחדות - בית-כנסת (מלשון התכנסות) ובית-מדרש, שבו מתפללים ל"ה 'אחד' ולומדים תורת, "תורה אחת", ועד שרואים בגלוי ארון-הקודש שיש בו ספרי-תורה כו'.

13) שעל-ידיה נוסף עוד יותר באחדותם של ישראל עם הקב"ה, ועי"ז גם האחדות של כלל ישראל.

14) כולל ובמיוחד - ברכה השייכת לזמן זה, ולדוגמא: לפני פסח - ברכת חג הפסח כשר ושמה, לפני ר"ה - ברכת כתיבה וחתימה טובה, וכיו"ב בשאר זמני השנה.

15) ראה "היום יום" ג' אד"א. ט"ו כסלו. לקו"ש חכ"א ע' 51. וש"נ.

16) לא רק פגישה, אלא גם אחדות, ולא רק פעם אחת, אלא תמיד.

1) ראה מטה אפרים סתקפ"א ס"ט: נוהגין כשכותב אדם לחבירו אגרת . . מן ר"ח אלול . . רומז לו . . שיזכה להיות נכתב ונחתם בספר חיים טובים.

2) ל' הכתוב - פרשתנו (נצבים) כט, יד.

3) אסתר ג, ח.

4) ש"ב ז, כג. דה"א יז, כא. ועוד.

5) תניא רפ"ב (ע"פ מלאכי ב, יו"ד).

6) תהלים קמח, יד. וראה ואתחנן ד, ז.

7) תפילת העמידה דיו"ט.

8) ברכות השחר.

9) תניא רפ"ב (ע"פ איוב לא, ב).

10) ועד"ז בנוגע לשלילת הגבלת הזמן - שקשורים ומאוחדים עם כל בני שבכל הדורות, מתחילת כל הדורות עד סוף כל הדורות.

11) ואדרבה - ריחוק המקום ("מפוזר ומפורד") מעורר

ג. ובנוגע לענינו:

1
2 כאשר כמה וכמה מישראל נפגשים ומתאספים יחדיו לפני ראש-השנה, ומברכים איש את רעהו בברכת
3 כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה¹⁷ - הרי, כשם שהאחדות של כל
4 הנאספים מגלה ופועלת את האחדות של כלל ישראל, כמו-כן ברכת כתיבה וחתימה טובה של כל
5 הנאספים, מגלה ופועלת ברכת כתיבה וחתימה טובה לכלל ישראל בכל מקום שהם.
6 ומכיון שהאחדות עם כלל ישראל נעשית על-ידי (ומצד האחדות עם) הקב"ה (כנ"ל סעיף ב), הרי
7 מובן, שאחדות זו היא בתכלית השלימות, ולכן גם הברכה לכלל ישראל (כתוצאה מאחדות זו) היא
8 בתכלית השלימות, הן בגשמיות והן ברוחניות.

* * *

9 ד. האמור לעיל אודות פעולת האחדות בפגישה ואסיפה של כמה וכמה מישראל, הוא ענין כללי
10 השייך בכל פגישה ואסיפה (כמדובר כמה פעמים בכינוסים הקודמים)¹⁸.
11 ונוסף לזה, ישנו גם ענין פרטי המיוחד לכל כינוס וכינוס, לכל לראש - מצד תוכן הזמן המיוחד שבו
12 מתקיים הכינוס, ובנידון-דידן: (א) חודש אלול, (ב) פרשת נצבים, (ג) בשנת השמיטה, (ד) שהיא גם
13 ערב והכנה לשנת "הקהל", ונוסף לזה, מצד משתתפי הכינוס, כבנידון-דידן, כינוס של נשי ובנות ישראל.
14 ובהתאם לכך, יש לבאר את המעלה המיוחדת של כינוס זה - הן מעלת הזמן, והן מעלת נשי ובנות
15 ישראל, המודגשת במיוחד בזמן זה, כדלקמן.
16 ה. חודש אלול:

17 ענינו של חודש אלול מרומז בראשי-תיבות שלו - "אני¹⁹ לדודי ודודי ל²⁰י", היינו, הקשר והאחדות
18 של ישראל עם הקב"ה ("אני לדודי") והקב"ה עם ישראל ("דודי לי") באופן של אהבה וחיבה, שלכן
19 נקרא כאן הקב"ה בשם "דודי", תואר המורה על האהבה והחיבה כו'.
20 ומודגש יותר בביאורו של רבינו הזקן²¹ "על-פי משל, למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר
21 לקראתו ומקבלים פניו בשדה, ואז רשאיין כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר
22 פנים יפות ומראה פנים שוחקות כולם.. וכך הענין על-דרך-משל בחודש אלול יוצאין להקביל אור פניו
23 יתברך בשדה.. יאר²² ה' פניו אליך" - הדגשת האהבה והחיבה של הקב"ה לכל אחד ואחד מישראל,
24 לקבלו בסבר פנים יפות, בפנים שוחקות ופנים מאירות²³, ובוודאי²⁴ שממלא בקשתו של כל אחד ואחד
25 מישראל לכתובה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.
26 ומכיון שבחודש אלול מודגשת ביותר האחדות של הקב"ה עם ישראל - הרי זה מוסיף גם באחדותם
27 של ישראל²⁵, ובפרט כשהאחדות באה לידי גילוי בפועל ממש בכינוס של כמה וכמה מישראל בחודש אלול.
28 ובחודש אלול גופא - מתקיים הכינוס לאחרי ח"י אלול, אשר על-פי פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
29 דורנו²⁶ "ח"י אלול נתן ונותן חיות באלול", ובפרטיות יותר, "ח"י אלול נותן חיות בעבודה דאני לדודי
30 ודודי ל²⁷י", מובן, שנוסף ביתר שאת וביתר עוז, בכל הני"ל.

(24) שלכן, "לובשים לבנים ומתעטפים לבנים... לפי שיודעין שהקב"ה עושה להם נס" (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג. טואו"ח סו"ס תקפא), אע"פ שהכתיבה והחתימה בפועל היא בראש-השנה (ר"ה טז, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ג).

(25) ראה גם שיחת ר"ח אלול שנה-זו ס"ב ואילך - שענין האחדות מודגש גם בעבודה בפועל ממש.

(26) שיחת ח"י אלול תש"ה (לקו"ד ח"ג תעג, ב. סה"ש תש"ה ע' 122).

(27) כנוסח הב' בשיחה הנ"ל. וראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 250 ואילך. וש"נ.

(17) כשהם שהאחדות שע"י הפגישה והאסיפה היא באופן הנראה והנגלה.

(18) ולהעיר, שגם הענין הכללי המשותף בכל הכינוסים - אינו באופן שחזור ונשנה כמו בפעם הקודמת, אלא באופן נעלה יותר, כבכל עניני קדושה - "מעלין בקודש" (ברכות כח, א. וש"נ).

(19) שה"ש ו, ג.

(20) ראה ד"ה שמח תשמח תשמ"א (קונטרס י"ג אלול ש.ז.) הערה 67. וש"נ.

(21) לקו"ת פ' ראה לב, סע"א ואילך.

(22) נשא ו, כה.

(23) כפי שאומרים בכל חודש אלול המזמור "לדוד ה' ארוי".

- 1 ו. פרשת נצבים:
- 2 התחלת פרשת נצבים היא: "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם, ראשיכם שבטיכם גו' כל איש
- 3 ישראל, טפכם נשיכם גו' מחוטב עציך עד שואב מימין"²⁸ - הדגשת אחדותם של ישראל, שכל הדרגות
- 4 שבישראל הן באופן ד"כולכם", "לאחדים כאחד", "מבלי ימצא.. ראש וסוף"²⁹, וטעם הדבר - מכיון
- 5 ש"נצבים.. לפני ה' אלקיכם", "נצב מלך"³⁰, עמידה בתוקף.
- 6 כלומר, נוסף לכך שבכל השנה כולה מאוחדים בני ישראל עם הקב"ה, ובמילא, מאוחדים גם ביניהם
- 7 - מודגש הדבר ביותר בזמן המיוחד שבו קורין בתורה פרשת נצבים, "פרשה זו קורין לעולם קודם
- 8 ראשהשנה", שעל זה קאי "אתם נצבים היום (ראשהשנה³¹) כולכם לפני ה' אלקיכם", ש"כל ניצוצי נשמות
- 9 נצבים ומתעלים.. למעלה במקור חוצבים"²⁹ בפועל ובגלוי.
- 10 ועל-ידי-זה ניתוסף גם בכרכת כתיבה וחתימה טובה - שהרי הענין ד"נצבים", קיימים ועומדים, כולל
- 11 גם "שזוכים בדין"³².
- 12 ז. שנת השמיטה:
- 13 ענינה של שנת השמיטה, "שבת לה"³³ - "שתהיה כל השנה הפְּטִיָּה מעבודת האדמה מוכנה
- 14 לעבודתו.. שגם עובדי האדמה כאשר ישבתו בשנה ההיא יתעוררו לדרוש את ה"³⁴, היינו, שבשנת
- 15 השמיטה ניתוסף באחדות ישראל עם הקב"ה (בפועל ובגלוי) על-ידי הוספה בלימוד התורה, ובמילא,
- 16 ניתוסף גם באחדותם של ישראל (כמדובר כמה פעמים במשך השנה).
- 17 ובהמשך לזה - "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות, בבוא כל ישראל לראות את
- 18 פני ה' אלקיך.. הקהל את העם האנשים והנשים והטף"³⁵, היינו, בחג הסוכות שלאחרי שנת השמיטה,
- 19 ישנו חיוב מיוחד ד"הקהל את העם", לא רק אנשים שחייבים לעלות לרגל, אלא גם "הנשים והטף", עד
- 20 לקטני קטנים³⁶ - אחדותם של כל ישראל כפשוטו ממש.
- 21 ח. והנה, בכל הענינים האמורים נוסף עליו מיוחד והדגשה מיוחדת בשייכות לכינוס של נשי ובנות
- 22 ישראל:
- 23 חודש אלול: מזלו של חודש אלול - בתולה.
- 24 ובביאור הרמז שבדבר - איתא בספרים³⁷ ש'בתולה' קאי על כנסת ישראל, כלשון הכתוב³⁸ "בתולת
- 25 ישראל".
- 26 וכמרומו גם בפשטות ענין מזל בתולה - קבוצת כוכבים שעמידתם בדמות בתולה - שישראל שנמשלו
- 27 לכוכבים³⁹, "דרך כוכב מיעקב"⁴⁰, עומדים במעמד ומצב של בתולה, היינו, הכנה (שלימות)הנישואין
- 28 עם הקב"ה, "שאהבה נפשי"⁴¹ (כמבואר בארוכה ב'שיר השירים' אודות אהבת 'כנסת ישראל' להקב"ה,
- 29 ואהבת הקב"ה ל'כנסת ישראל', כולל גם הפסוק "אני לדודי ודודי לי"), כדאיתא במדרש⁴² ש"לימות
- 30 המשיח יהיו נישואין", באופן ד"שמח תשמח רעים האהובים", שמחה הכי גדולה בתכלית השלימות.
- 31 ואף שענין זה קאי, כאמור, על 'כנסת ישראל' - הרי זה בהדגשה יתירה אצל נשי ובנות ישראל, "בתולה"
- 32 ש'כנסת ישראל' גופא.

(28) כט, ט"ו"ד.

(29) לקו"ת ריש פרשתנו (נצבים).

(30) מ"א כב, מח. וראה אוה"ת פרשתנו (נצבים) ס"ע א'רא ואלך. ועוד.

(31) לקו"ת שם. רמ"ז לזח"ב לב, ב (הובא בלקו"ת תבוא מא, ג). וראה גם זח"ג רלא, א. פענת רוא סוף פרשתנו (נצבים).

(32) ראה "היום יום" כ"ה אלול. ובכ"מ.

(33) בהר כה, ב. שם, ד.

(34) ספורנו עה"פ.

(35) פרשתנו (וילך) לא, י"ב - בשיעור דמחר.

(36) ראה לקו"ש חכ"א ע' 489 בהערה. וש"נ.

(37) ראה בני יששכר מאמרי חודש אלול מאמר א' אות ו'.

(38) ירמ' לא, ג (הפטרס דיום ב' דר"ה).

(39) פירש"י ר"פ שמות.

(40) בלק כד, יז. ירושלמי מע"ש פ"ד ה"ו.

(41) שה"ש א, ז. ועוד.

(42) שמו"ר ספ"ו.

1 ויש להוסיף, שגם בנוגע לנישואין של הקב"ה עם "בתולת ישראל" מודגשת מעלתן של הנשים דוקא
2 - שהרי, במתן-תורה⁴³, "יום⁴⁴ חתונתו - זה מתן תורה"⁴⁵, קדמו נשים לאנשים, "כה תאמר לבית יעקב",
3 "אלו הנשים", ואחר-כך "ותגיד לבני ישראל", האנשים⁴⁶.

4 ומזה מובן עד כמה מסוגל הזמן של חודש אלול לכינוס של נשי ובנות ישראל - מכיוון שחודש
5 אלול מזלו "בתולה", מזלן של נשי ובנות ישראל.

6 ט. פרשת נצבים:

7 התכלית והמטרה ד"אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם" היא - כהמשך הכתובים - "לעברך
8 בברית ה' אלקיך גו' למען הקים אותך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלקים"⁴⁷, היינו, "הקישור והיחוד
9 בינו יתברך ובין ישראל עם קרובו"⁴⁸.

10 ובענין זה מודגשת מעלתן המיוחדת של נשי ישראל - כאמור, שבמתן-תורה, "היום הזה נהיית לעם
11 לה' אלקיך"⁴⁹, קדמו נשים לאנשים, וטעם הדבר - בפשטות - מכיון שבכוחן של נשי ישראל ("בינה
12 תירה ניתנה באשה"⁵⁰) להשפיע ולפעול גם על האנשים, הבעל והילדים (וכן הבנות - על האב והאחים),
13 להוסיף ולחזק, להגדיל להרחיב ולהעמיק, את הקשר והאחדות עם הקב"ה, ביתר חיות והתלהבות כו'
14 (כפי שרואים במוחש).

15 י. שנת השמיטה:

16 החילוק בין שנת השמיטה לשש השנים הוא - בנוגע לעבודה בשדה ובכרם, "שש שנים תזרע שדך
17 ושש שנים תזמור כרמך.. ובשנה השביעית.. שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור"⁵¹, כלומר, חילוק שניכר
18 בעבודתם של האנשים שעבודתם היא בשדה ובכרם:

19 מה-שאינ-כן בנוגע לעבודתן של הנשים, "כל כבודה בת מלך פנימה"⁵², העבודה דהנהגת הבית, הכנת
20 המאכלים והלבושים, נקיון הבית וכיוצא בזה - הרי עבודה זו נמשכת גם בשנת השמיטה, ואדרבה -
21 באופן נעלה יותר, בדוגמת יום השבת ("שבת לה', כשם שנאמר בשבת בראשית"⁵³), שהנהגת הבית,
22 מאכלי השבת, לבושי השבת, והנקיון והאור ביום השבת, נרות שבת-קודש (כולל גם התוכן הרוחני, "נר
23 מצוה ותורה אור"⁵⁴) - הם בעילוי שבאיך-ערוך לגבי ימות החול. זאת ועוד:

24 מכיון שהאנשים פנויים מעבודת השדה וכרם - מצטרפים גם הם לעבודתן של הנשים⁵⁵ בהנהגת
25 הבית, שיהיה חדר ב"נר מצוה ותורה אור". אמנם, מכיון שהנשים רגילות בעבודה זו, להיותן עסוקות
26 בעבודה זו גם במשך שש השנים שהאנשים עוסקים (בעיקר) בעבודת השדה וכרם - קודמות הן לאנשים,
27 ומראות להם 'דוגמא-חיה' כיצד להאיר את הבית ב"נר מצוה ותורה אור".

28 ומזה באים גם למעלתן המיוחדת של הנשים - בנוגע ל"הקהל", במוצאי שנת השמיטה:

29 מכיון שהחיוב ד"הקהל" הוא, כאמור, באופן ד"האנשים והנשים והטף", כולל גם קטני קטנים ממש⁵⁶
30 - הרי, אי-אפשר לקיים את ציווי הבאת הטף, קטני קטנים, אלא על-ידי הנשים. שכן, ככל שתגדל מעלתן
31 של האב, חכם ומחנך הכי גדול, אינו יכול למלא את הצורך של התינוק שצריך לאמו דוקא, שרק היא
32 יכולה להעניק לו את תשומת הלב הראויה מתוך רגש של אהבה אמהית.

(50) נדה מה, ב. וראה גם לקו"ת תבוא מב, ג"ד (השייכות לר"ה).

(51) בהר כה, ג"ד.

(52) תהלים מה, יד. הובא ברמב"ם הל' אישות פי"ג סה"א.

(53) פירש"י בהר כה, ב.

(54) משלי ו, כג. וראה לקו"ש חי"ז ע' 143 ואילך. וש"נ.

(55) ובה מודגש גם ענין האחדות - שהאנשים והנשים

עוסקים באותה עבודה.

(56) לא רק "קטן שיכול לאחוז בידו של אביו ולעלות כו",

ש"אביו חייב להעלותו ולהראות בו כדי לחנכו במצוות" (רמב"ם

הל' חגיגה פ"ב ה"ג).

(43) להעיר, שבעצם הענין דמתן-תורה מודגשת גודל אהבתו

של הקב"ה לישראל - שלכן נתן להם תורתו, "חמדה גנוחה"

(שבת פח, ב).

(44) תענית כו, ב - במשנה.

(45) כולל גם מ"ת דלוחות אחרונות - "יוהכ"פ שניתנו בו

לוחות אחרונות" (פירש"י שם).

(46) יתרו יט, ג. ובמכילתא ופירש"י עה"פ.

(47) כט, י"א-י"ב.

(48) לקו"ת פרשתנו (נצבים) מד, סע"ד.

(49) תבוא (הפרשה דמיני' אזלינן) כז, ט.

- 1 יא. ויש להוסיף בביאור מעלתן של נשי ובנות ישראל בענין "הקהל" - ובהקדמה:
- 2 קיום מצות "הקהל" כפשוטה - אינו אלא בבית-המקדש, "בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלקיך
- 3 במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם, הקהל את העם גו'", מה-שאינ-כן בזמן
- 4 הגלות (ובחוץ לארץ), שבית-המקדש אינו קיים, ורק מבקשים ומתפללים "שיבנה (לשון עתיד)
- 5 בית-המקדש במהרה בימינו" - לא שייך קיום מצות "הקהל" כפשוטה.
- 6 אמנם, התוכן הרוחני ד"הקהל" - שייך גם בזמן הגלות ובחוץ לארץ, כמדובר כמה פעמים בנוגע
- 7 לכל עניני העבודה הקשורים עם בית-המקדש, שענינם הרוחני (נשמת הענין) שייך גם בזמן הגלות ובחוץ
- 8 לארץ - בבית-המקדש הרוחני שבכל אחד ואחד מישראל, כמו שכתוב⁵⁷ "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם",
- 9 בתוך כל אחד ואחת⁵⁸, בביתו ובארבע אמותיו.
- 10 ויש להוסיף, שהתוכן הרוחני והפנימי של עניני העבודה הקשורים עם בית-המקדש מודגש בזמן
- 11 הגלות ובחוץ לארץ, עוד יותר מאשר בזמן שבית-המקדש היה קיים, כי: בזמן שבית-המקדש קיים, שאז
- 12 מקיימים מצוות אלו בפועל ממש - יש צורך בהתבוננות מיוחדת שמלבד קיום המצוה כפשוטה ממש, ישנו
- 13 גם תוכן רוחני בעבודה בנפש האדם וכיוצא בזה.
- 14 מה-שאינ-כן בזמן הגלות ובחוץ לארץ⁵⁹ - מכיון שלא שייך לקיים מצוות אלו בפועל ממש, מודגש
- 15 ביותר (ללא צורך בהתבוננות מיוחדת) תוכנם הרוחני.
- 16 יב. ובנוגע לעניננו:
- 17 התוכן הפנימי (התכליתי והמטרה) ד"הקהל את העם", הוא - כמפורש בקרא - "למען ישמעו ולמען
- 18 ילמדו ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת", "ובניהם אשר לא ידעו ישמעו
- 19 ולמדו ליראה את ה' אלקיכם כל הימים אשר אתם חיים על האדמה גו"⁶⁰, היינו, חיזוק והוספה בקיום
- 20 כל עניני התורה ומצוותיה⁶¹.
- 21 ובענין זה יש שליחות מיוחדת לנשי ישראל⁶² - לפעול את התוכן ד"הקהל" בבית-המקדש הפרטי
- 22 שלה, הבית הפרטי ש"עקרת-הבית" עושה ממנו "בית מקדש"⁶³, באופן שגם "האנשים.. והטף", הבעל
- 23 והילדים, "ישמעו.. ילמדו.. ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת".
- 24 יג. ההוראה מכל האמור לעיל בנוגע למעשה בפועל - "המעשה הוא העיקר"⁶⁴:
- 25 בעמדנו בסיומה של שנת השמיטה, שבה נוסף ריבוי זמן בנוגע ללימוד התורה כו', בחודש אלול,
- 26 ובפרט לאחר ח"י אלול (כנ"ל בארוכה) - יש להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בכל עניני יהדות, תורה
- 27 ומצוותיה,
- 28 כולל ובמיוחד - מילוי התפקיד והשליחות של נשי ובנות ישראל ("איני מבקש כו' אלא לפי כחן"⁶⁵)
- 29 - להאיר את הבית כולו ב"נר מצוה ותורה אור", כפי שהדבר בא לידי ביטוי גם בגשמיות, כאמור,
- 30 בהדלקת נרות שבת-קודש ויום-טוב, ולעשות זאת בפנים מאירות ושמחות, ובהקדמת שבח והודאה
- 31 (ברכה) להקב"ה על שזיכה כל אחת מנשי ובנות ישראל במצוה מיוחדת זו (בתוככי כל שאר המצוות)
- 32 - להאיר את הבית ב"נר מצוה ותורה אור".

(57) תרומה כה, ח.

(58) אלשיך עה"פ. של"ה שכה, ב. שכו, ב. ועוד. וראה שיחת ש"פ תרומה ש.ז. סי"ב. וש"נ.

(59) ועד"ז י"ל בנוגע למצות שמיטה (שקיומה בפועל ממש אינו אלא בארץ ישראל) - שלא זו בלבד שהתוכן הרוחני (התעלות מעניני ארץ, והוספה בלימוד התורה כו') שייך גם בחוץ-לארץ, אלא אדרבה, מכיון שלא שייך הקיום בגשמיות, הרי התוכן הרוחני מודגש יותר מאשר בארץ ישראל, שבה מודגש לכל-לראש הקיום בפועל ממש.

(60) פרשתנו (וילך) לא, יב"ג.

(61) ראה רמב"ם סוף הל' חגיגה: "כיום שניתנה בו בסני . .

כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה".

(62) וכן בנות ישראל, שכל אחת מהן מתכוננת להיות - בבוא הזמן - "עקרת-הבית". ונוסף לזה, גם בהיותה בבית אמה, הרי כשעוסקת בעניני תומ"צ בשמחה וחיות, פועלת היא על אמה להוסיף ביתר שאת וביתר עוז במילוי תפקידה כ"עקרת-הבית".

(63) ראה בארוכה שיחת כ"ה אייר ש.ז. לנשי ובנות חב"ד - שייכותן המיוחדת של נשים ובנות לעבודה דעשיית ביהמ"ק פרטי.

(64) אבות פ"א מי"ז.

(65) תנחומא נשא יא. במדב"ר פ"ב, ג.

1 ועל-ידי-זה נעשה הבית "משכן ו"מקדש" להקב"ה, ועד שממנו אורה יוצאה לכל העולם⁶⁶ - על-ידי
 2 העבודה דהפצת התורה והיהדות, עד להפצת המעיינות (דפנימיות התורה) חוצה, לכל בני ישראל
 3 שבסביבתם ועד לכלל ישראל, ואפילו בנוגע לאומות העולם - בנוגע למצוות שנצטוו בני-נח⁶⁷.
 4 ועד שהעולם כולו נעשה משכן ומקדש לו יתברך - דירה לו יתברך בתחתונים⁶⁸.
 5 והוספה מיוחדת בכל ענינים אלו - כהכנה לשנה הבאה, "שנת הקהל", שתוכנה וענינה - "ישמעו גו'
 6 ילמדו גו' ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת גו' כל הימים אשר אתם חיים על האדמה גו'", כנ"ל
 7 בארוכה.
 8 יד. ובכל ענינים אלו - על-פי הלימוד וההוראה מחלק התורה⁶⁹ השייך במיוחד לזמן זה, פרשת
 9 השבוע⁷⁰ - פרשת נצבים:
 10 יהודי צריך לדעת ולזכור שהתורה מעידה על כל ישראל - "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם",
 11 שענין זה פועל גם בחיי היום-יום במשך כל ימי השנה⁷¹ - שבתחילת כל יום, מיד כשניעור משינתו,
 12 אומר כל אחד ואחד מישראל "מודה אני לפניך", "לפניך" דייקא, כמו "לפני ה' אלקיכם", כולל גם הפירוש
 13 הפנימי - הפנימיות דהוי', וממשיך "שהחזרת בי נשמת" - "חלק אלקה ממעל ממש", ומכיון שהתחלת
 14 היום היא באופן ד"מודה אני לפניך.. שהחזרת בי נשמת" ("לפני ה' אלקיכם"), הרי זה נמשך על כל
 15 היום כולו, היינו, שהנהגתו במשך כל היום היא על-פי רצון ה',
 16 כולל - שעומד בתוקף בכל הקשור לקיום רצון ה', כי להיותו "לפני ה' אלקיכם", הרי הוא בתכלית
 17 התוקף ד"נצבים", "נצב מלך",
 18 ובמילא, אינו מתפעל כלל מכל העולם שמסביבו, ואף-על-פי שעם ישראל הוא עם אחד לגבי שבעים
 19 אומות העולם, הרי הם "נצבים גו' לפני ה' אלקיכם", ולא עוד אלא ש"וראו כל עמי הארץ כי שם ה'
 20 נקרא עליך ויראו ממך"⁷², כולל גם שבעברם בסמיכות לביתו של יהודי, רואים הם את המזווה הקבועה
 21 על-גבי פתח ביתו של יהודי, שבה נכתב "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד"⁷³, היינו, שהבית כולו הוא
 22 באופן ד"נצבים גו' לפני ה' אלקיכם".
 23 והוראה נוספת - מפרשת "וילך", בהתאם לקביעות שנה-זו שפרשיות נצבים-וילך מחוברות:
 24 נוסף על הפירוש ד"וילך" בפשוטו של מקרא, ישנו גם הפירוש הקשור עם ה"נפלאות" שבתורה⁷⁴ -
 25 שעבודתו של יהודי צריכה להיות באופן של הליכה, "וילך", "ילכו מחיל אל חיל"⁷⁵.
 26 כלומר, יהודי אינו יכול להסתפק במעמד ומצב שהגיע אליו אתמול, גם אם הגיע לדרגת צדיק גמור
 27 (או צדקנית גמורה), דמכיון שהקב"ה נותן לו אריכות ימים ושנים טובות, בוודאי צריך להוסיף ולגדול
 28 בכל הענינים, ועל-אחת-כמה-וכמה - בעניני יהדות, תורה ומצוותיה הקשורים עם הקב"ה (שהוא
 29 אין-סוף), כהציווי "מעלין בקודש"⁷⁶.
 30 טו. והוראה נוספת בקשר ובשייכות להכנה ל"שנת הקהל" - בנוגע לענין השמחה. ובהקדמה:
 31 עבודת ה' צריכה להיות בשמחה - "עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב"⁷⁷, "ישמח ישראל
 32 בעושו"⁷⁸, שעל-ידי-זה ניתוסף גם בשמחתו של הקב"ה - "ישמח ה' במעשיו"⁷⁹.

74 ראה של"ה במס' שבועות שלו (קפא, א). "היום יום" - כ"ט שבט.

75 תהלים פד, ח. וראה שו"ע אדה"ז או"ח רסקנ"ה. וש"נ.

76 ברכות כח, א. וש"נ.

77 תבוא כח, מז. וראה רמב"ם הל' לולב בסופו. ועוד. תניא

פכ"ו. ובכ"מ.

78 תהלים קמט, ב.

79 שם קד, לא. וראה לקו"ת דרושים לשמע"צ פח, ד ואילך.

66 ראה ירושלמי ברכות פ"ד סה"ה. שהש"ר פ"ד, ד (1).

67 ראה רמב"ם הל' מלכים ספ"ח.

68 ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא פל"ו. ובכ"מ.

69 מלשון הוראה - זח"ג נג, ב. ועוד.

70 ראה "היום יום" ב' חשון. סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך.

71 אלא שהקריאה בתורה היא בזמן מיוחד - שאז מודגש

בגילוי כו', וזמה נמשך אח"כ בכל השנה.

72 תבוא כח, יו"ד.

73 ואתחנן ו, ד.

- 1 ובהדגשה יתירה כשמתכוונים לשנת "הקהל" - שהרי מצות "הקהל" היא "בחג הסוכות", "זמן
2 שמחתנו", ובשמחה זו ניתוסף עוד יותר מצד הציווי ד"הקהל את העם האנשים והנשים והטף", כפי
3 שרואים במוחש שכאשר ידידים רבים נפגשים יחדיו, וכל אחד מביא גם את אשתו ובני ביתו, אזי השמחה
4 היא גדולה ביותר, למעלה מכל מדידה והגבלה.
- 5 ויש להוסיף, שענין זה מודגש עוד יותר בנוגע ל"שנת הקהל" זו - ה' אלפים תשמ"ח לבריאה -
6 שהרי השנה היא שנת "תשמח"!
- 7 ומזה מובן, שגם בימים האחרונים של השנה החולפת (לפני כניסת שנת תשמ"ח) יש להוסיף ביתר
8 שאת וביתר עוז בענין השמחה⁸⁰ - כדי להכין, למחר ולזרו את השמחה של שנת תשמח, שתהיה שמחה
9 הכי גדולה, "שמחת⁸¹ עולם (תמידית) על ראשם"⁸².
- * * *
- 10 טז. כנהוג בכינוסים כגון-דא - נסיים בענין הצדקה, לתת לכל אחת מכן "שליחות-מצוה" כדי להוסיף
11 בנתינת הצדקה, מלבד מה שכל אחת נותנת לצדקה כפי נדבת לבה, לפי שכלה, ולפום שיעורא דילה.
12 ומכיון שמדתו של הקב"ה היא "מדה כנגד מדה"⁸³, הרי על-ידי ההוספה בנתינת הצדקה, מוסיף
13 הקב"ה בנתינת צדקה לכל אחד ואחת מישראל - "לך הוי' הצדקה"⁸⁴:
- 14 ענין הצדקה - אינו תשלום חוב להזולת, אלא בתורת צדקה וחסד, מצד מדת החסד והרחמנות שבטבע
15 נפשות ישראל (מדה של הנפש האלקית, ועד שנעשה גם מדה בנפש הבהמית והגוף⁸⁵), מהסימנים של
16 בני ישראל, "ביישנים"⁸⁶, רחמנים, גומלי חסדים"⁸⁷.
- 17 ועל-דרך-זה בנוגע ל"שכר" של צדקתו של הקב"ה - שמלבד המשכת הברכות באופן של תשלום
18 חוב, כפי שמגיע עבור עבודתם של ישראל, כמו שכתוב⁸⁸ "אם בחוקתי תלכו וגו'" אזי מביטח הקב"ה
19 כל הברכות האמורות בפרשה, ברכות נעלות ביותר, "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"⁸⁹ - מוסיף
20 הקב"ה בהמשכת ברכותיו (שאינן להן סוף) גם בתורת צדקה, הוספה גם באופן הנתינה, "מידו המלאה
21 הפתוחה הקדושה והרחבה".
- 22 ויש להוסיף, שהענין ד"לך הוי' הצדקה" מודגש יותר בשבוע זה, שבמוצאי-שבת מתחילים לומר
23 "סליחות" - שהרי התחלת ה"סליחות" היא: "לך הוי' הצדקה".
- 24 יז. ועוד - והוא העיקר - "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה"⁹⁰, גאולה האמיתית והשלימה על-ידי
25 משיח צדקנו, ש"יבנה מקדש במקומו ויקבץ נדחי ישראל"⁹¹, במהרה בימינו ממש, בשנה זו, שנת תשמ"ז,
26 ואז, חוגגים את ראש-השנה, עשרת ימי תשובה ויום הקדוש, ועל-אחת-כמה-וכמה חג הסוכות, "זמן
27 שמחתנו", כולל ובמיוחד מצות "הקהל" - בבית-המקדש השלישי, שיבנה במהרה בימינו ממש, כאמור,
28 ריבוי ימים ושבועות לפני חג הסוכות, הבא עלינו לטובה.

(85) ראה ד"ה והי' עקב תשמעון תשכ"ז (קונטרס כ"ף מנ"א ש.ז.) פ"ג ובהערות. וש"נ.

(86) יבמות עט, א. רמב"ם הל' איסורי ביאה פי"ט הי"ז.

(87) ובפרט - ע"י החינוך של נשי ישראל שמחירות את מדת

החסד והרחמנות כו'.

(88) ר"פ בחוקותי.

(89) ברכה שלישית דברהמ"ז. וראה לקו"ש ח"כ ע' 576 הערה

20.

(90) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז.

(91) רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

(80) ולהעיר מהפסוק "אז תשמח בתולה" (ירמי' לא, יב - בהפטרת יום ב' דר"ה) שענין השמחה, ובפרט בשנת תשמח, מתחיל כבר במזל בתולה, חודש אלול. ולהעיר גם מהפטרת השבת שלפני ר"ה - "שוש איש ב'ה' גו'" (ישעי' סא, יו"ד).

(81) ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.

(82) ומה"ראש" ("שמחת עולם על ראשם") - נמשך גם בכל

הגוף, בכל פרטי החיים במשך השנה כולה.

(83) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ה, ב ואילך.

(84) דניאל ט, ז. וראה אגה"ק ס"ז ש"מצות הצדקה היא מצות

ה' ממש כו".

1 ובפשטות, שכל בני ישראל "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"⁹², ומשיח צדקנו בראשם, באים
 2 כולם יחדיו - מכל מקומות פזוריהם, בדרכים שונות, אבל למקום אחד - לארצנו הקדושה, "ארץ אשר
 3 גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"⁹³,
 4 שלימות העם, ביחד עם שלימות התורה - לשלימות הארץ, כולל גם "ירחיב ה' אלקיך את גבולך"⁹⁴,
 5 ובארץ הקודש עצמה - לירושלים עיר הקודש, "קרית מלך רב"⁹⁵, ושם גופא - להר הבית, "הר
 6 הקודש"⁹⁶, שעליו יבנה בית המקדש, "ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספיים
 7 כהלכתם"⁹⁷ - כאמור, משך זמן רב לפני חג הסוכות, ומוסיף והולך מיום ליום, עד לשמחה הכי גדולה
 8 ד"הקהל" בשנת "תשמח",
 9 ובפשטות ממש, למטה מעשרה טפחים, במהרה בימינו ממש, אמן כן יהי-רצון.

* * *

10 יח. יהי-רצון שנתברך - כבר מעתה - בכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, שנה מבורכת בכל
 11 הפרטים,
 12 כולל - שברכה זו פועלת גם על הימים שלפני שנת "תשמח", שגם בהם יתוסף בשמחה ובטוב לבב,
 13 ועד לשלימות השמחה - על-ידי הגאולה ובנין בית-המקדש, ואחר-כך מוסיפים בענין השמחה הלוחך
 14 והוסיף ואור,
 15 ובפשטות, למטה מעשרה טפחים, ומתוך כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, בגשמיות
 16 וברוחניות גם יחד.
 17 (לאחרי חלוקת הדולרים לכאי-כח דנשי ובנות חב"ד - אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:) שנה טובה
 18 ומתוקה.

בס"ד. שיחת שבת פרשת נצבים-וילך, כ"ה אלול ה'תשמ"ז.

בלתי מוגה

19 א. ידועה תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו¹ אודות ענינו המיוחד של יום השבת-קודש הזה -
 20 השבת האחרון של חודש אלול:
 21 "אדמו"ר² הזקן סיפר: בהיותי במעזריטש, שמעתי ממורי ורבי הרב המגיד, בשם מורו ורבו
 22 הבעל-שם-טוב נשמתו-עדן: החודש השביעי שהוא החודש הראשון לחדשי השנה³, הקב"ה בעצמו
 23 מברכו בשבת מברכים שהוא השבת האחרון של חודש אלול, ובכח זה ישראל מברכים את החדשים י"א
 24 פעמים בשנה".
 25 ומקשר זה עם פרשת השבוע - "כתיב⁴ אתם נצבים היום, ד'היום" קאי על ראש-השנה שהוא יום
 26 הדין, וכמו שכתוב⁵ ויהי היום גו', ותרגם והוה יום דינא רבא, ואתם נצבים קיימים ועומדים, והיינו

החסידות, הבעש"ט והמגיד - נשיאי החסידות הכללית, ואדמו"ר
 הזקן - נשיא חסידות חב"ד (וראה לקמן ס"ג). ובכולם מדגיש
 התואר "אדמו"ר" או "מורי ורבי".

(3) דאף שבמנין החדשים שהתחלתו בניסן, הרי תשרי הוא
 חודש השביעי, הרי ההדגשה כאן בתיבת השנה. שלכן: תשרי
 הוא "חודש הראשון (לחדשי ה)שנה". ובגלל זה מברכו הקב"ה.

(4) ריש פרשתנו (נצבים).

(5) איוב ב, א.

(92) בא יו"ד, ט.

(93) עקב יא, יב.

(94) שופטים יט, ח ובפירש"י.

(95) תהלים מח, ג.

(96) ישעי' כז, יג.

(97) בתפילת מוסף דשבת ויו"ט ור"ח.

(1) "היום יום" כ"ה אלול. וראה לקו"ש חכ"ט ע' 173. וש"נ.

(2) להעיר שבתורה זו מדייק להזכיר את שמש של ג' אבות

1 שזוכים בדין, ובשבת שלפני ראש-השנה שהוא שבת האחרון של חודש אלול קוראין אז פרשת "אתם
2 נצבים", דזהו ברכתו של הקב"ה בשבת מברכים חודש השביעי, שהוא המשובע ומשביע⁶ ברוב טוב לכל
3 ישראל על כל השנה".

4 ב. והנה, ברכה זו היא ברכה כללית, ברכה לחודש תשרי, התחלת וראש השנה, שממנה נמשך הכח
5 לישראל לברך כל שאר חדשי השנה. אמנם, תכלית הכוונה היא שהברכה לא תשאר באופן של כלל,
6 אלא תומשך גם בפרטים, שעל-ידי-זה נוסף עליו גם בהכלל, כדלקמן.
7 ובהקדמה:

8 ברכתו של הקב"ה, "נצבים קיימים ועומדים, היינו שזוכים בדין", היא - בעיקר בנוגע לעניני עולם
9 הזה הגשמי, כידוע מה שכתב רבינו הזקן ב'לקוטי תורה'⁷ בשם 'הגהות מיימוניות'⁸ (פסק-דין גם בנגלה
10 שבתורה) ש"אין אדם נדון בראש-השנה אלא לעניני עולם הזה כו", ובמילא, המשכת הברכה ש"זוכים
11 בדין" היא באופן שנמשכת בענינים גשמיים כפשוטם.

12 כלומר, ההמשכה מראש-השנה היא לא רק בעולם הזה הגשמי, אלא גם בכל העולמות העליונים, כל
13 סדר ההשתלשלות כו', ואדרבה, סדר ההמשכה הוא שנמשך תחילה בעולמות העליונים, ואחר-כך נמשך
14 ומתגלה גם בעולם הזה הגשמי, אבל אף-על-פי-כן, כוונת הגילוי וההמשכה בעולמות העליונים אינה
15 אלא בשביל עולם הזה הגשמי, שבו נשלמת הכוונה ד"נתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה
16 בתחתונים"⁹, ובשביל הגילוי בעולם הזה הגשמי נוספה הרחבה גם בגילוי והמשכה בעולמות העליונים,
17 שנעשה אצלם הענין ד"הרחיבי מקום אהלך"¹⁰.

18 [דוגמא לדבר בהלכה - שהרי התחלת כל הענינים היא בתורה, ומהתורה נמשך גם בעולם, "אסתכל
19 באורייתא וברא עלמא"¹¹;

20 קיום המצוות¹² - עיקרו מעשה בפועל, כלומר, לא כוונת המצוה, אלא קיומה במעשה, שהרי על-ידי
21 מעשה המצוה לבד, ללא כוונת המצוה, יצא ידי-חובתו. ואילו על-ידי כוונת המצוה לבד, ללא המעשה
22 בפועל, לא יצא ידי-חובתו.

23 ואף-על-פי-כן, צריכה להיות גם כוונת המצוה¹³, אלא שהצורך בכוונה אינו בשביל הכוונה עצמה,
24 כי-אם בשביל תועלת מעשה המצוה, שעל-ידי כוונת המצוה נוסף ענין עיקרי במעשה המצוה - ענין
25 החיות, כמאמר רבותינו ז"ל¹⁴ שמצוה בלא כוונה היא כגוף בלי נשמה],

26 ונמצא, שתחלת ההמשכה היא באופן של כלל, עד לנקודה הכי כללית של תחילת ההתהוות
27 בראש-השנה¹⁵ (כולל גם התהוות הזמן¹⁶), ואחר-כך נמשך בפרטיות ופרטי פרטיות עד לעולם הזה
28 הגשמי, כאמור, שתכלית הכוונה היא הגילוי וההמשכה למטה דוקא, שעל-ידי-זה נוסף עליו גם בהכלל,
29 עד לדרגה שלמעלה מגדר של כלל (אפילו "כלל גדול") - דירה לו יתברך בתחתונים, דירה לעצמותו
30 ומהותו יתברך.

המצוה, שהרי כוונה זו (שעבוד הלב והמוח) היא חלק מהמצוה עצמה (ב"ב א"ח ס"ח).

14 ראה ל"ת להאריז"ל ר"פ עקב. ועוד. תניא שם. ובכ"מ.
15 כולל - חידוש התהוות הבריאה מאין ואפס המוחלט בכל רגע ורגע, כתורת הבעש"ט שנתבארה באופן של הבנה והשגה בחב"ד ע"י רבינו הזקן ב"שער היחוד והאמונה".

16 כתורת המגיד (סידור עם דא"ח שער הק"ש עה, ד) שגם זמן הוא נברא, היינו, שלפני התהוות הבריאה לא הי' גדר הזמן, ובתחילת הבריאה נתהווה גם ענין הזמן, נקודת הזמן הכוללת את כל פרטי הזמן. ולא עוד, אלא שגם התהוות הזמן מתחדשת בכל רגע, כתורת הבעש"ט הנ"ל.

6 ומטעם זה מדגיש כאן חודש השביעי (ולא "ראשון.. לשנה") - מלשון שובע, "המשובע ומשביע כו".

7 דרושים לר"ה נט, ב.

8 ה' תשובה רפ"ג - בשם הרמב"ן.

9 ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא פ"ו. ובכ"מ.

10 ישעי' נד, ב.

11 זהר ח"ג קלד, סע"א. ח"ב קסא, רע"ב.

12 ראה תניא רפ"ח.

13 ולדוגמא בתפילין - "הוקשה כל התורה כולה לתפילין"

- שעבוד הלב והמוח (שו"ע (ואדה"ז) או"ח סכ"ה ס"ה (סי"א)). ולהעיר, שבתפילין מודגש ביותר הצורך וההכרח שבכוונת

ג. ויש להוסיף, שענין זה - כלל ופרט וכלל - מרומז גם בהזכרת שלושת אבות החסידות, ב'תורה' הנ"ל:

הבעל-שם-טוב והמגיד, נשיאי החסידות הכללית - כלל.

אדמו"ר הזקן, נשיא חסידות חב"ד - פרט, היינו, שהחסידות הכללית נמשכת ומתגלה גם בפרטים ופרטי פרטים כו', ע"י ההבנה וההשגה בחכמה-בינה-דעת שבנפש.

ועל-ידי הגילוי באופן של הבנה והשגה בחכמה-בינה-דעת (פרט) - נעשה עליוי ושלימות גם בהכלל כו' (כמדובר בארוכה בהתוועדות שלפני-זה¹⁷), כולל גם - שעל-ידי המשכה בפרטים (חכמה-בינה-דעת) נעשה גילויי החסידות באופן השייך לכל ישראל ממש (כלל הכי גדול), כפתגם רבינו הזקן¹⁸ שתורת החסידות אינה שייכת לחוג מסויים, אלא לכל ישראל ממש, כלל הכי גדול, עד לנקודה העצמית שלמעלה מגדר כלל.

ד. ויש לקשר זה עם פרשת נצבים:

"אתם נצבים היום נולכם" - כלל, "ראשיכם שבטיכם גו' מחוטב עציך עד שואב מימין" - פרט (התחלקות לעשרה סוגים שבבני ישראל¹⁹), וכל זה כדי "לעברך בברית ה' אלקיך"²⁰, כמבואר ב'לקוטי תורה'²¹ שענין כריתת-ברית הוא שהעוברים בברית מתאחדים בתכלית האחדות, "להיות שניהם עוברים בתוך גוף אחד להיות לאחדים", "כאילו נעשה לבשר אחד" - כלל הכי נעלה, עד לדרגה שלמעלה מגדר 'כלל', שנעשים "כולא חד" עם מהותו ועצמותו יתברך.

ולהעיר, שגם במאמר הנ"ל מבאר תחלה ש"זהו דרך כלל", וממשיך, "אך דרך פרט איך הוא דרך היחוד ומהו ענין התשובה כו'", ועל זה מבאר ענין כריתת-ברית, נקודת האחדות שלמעלה מגדר של 'כלל'.

ה. ובפרטיות יותר:

מבואר ב'לקוטי תורה' שהפרט שעל-ידו נעשית כריתת-ברית הוא ענין התשובה - "זכרון הברית וההתקשרות שבין ה' ובנינו.. על-ידי השופר שהיא בחינת תשובה עלאה".

ולהעיר גם מהשייכות לרבינו הזקן (ה"פרט" שבתורת החסידות, שעל-ידי-זה נעשה שלימות בהכלל כו') - כידוע שענינו של רבינו הזקן הוא עשיית בעלי-תשובה²² (כמדובר גם בהתוועדות שלפני-זה²³).

וזהו גם הקשר ל"אתם נצבים" - שהרי "נצבים" הוא ענין התוקף, "נצב מלך"²⁴, וזהו "אתם נצבים היום כולכם", שאצל כל ישראל נעשה הענין ד"נצב מלך"²⁵, אשר "אמר מלכא עקר טורא"²⁶, כולל גם הענין ד"נדמה להם (היצר-הרע) כהר"²⁷, ובנוגע ל"הר" זה - "עקר טורא", "עקר" דייקא, היינו, לא ביטול מציאות ההר (על-ידי-זה ש"טוחנן זה בזה"²⁸), כ"י"אם שעוקרו ממקומו ומביאו למקום אחר - אתהפכא חשוכא לנהורא"²⁹, "זדונות נעשו לו כזכיות"³⁰, שלימות התשובה, שעל-ידי-זה נעשה שלימות הענין ד"טוב מאד", "בתורתו של רבי מאיר, מצאו כתוב "והנה טוב מאד", והנה טוב מות"³¹, היינו, שגם הענין דהיפך הטוב מתהפך לטוב.

ויש להוסיף, שענין התשובה שייך גם אצל צדיקים - "לאתבא צדיקיא בתשובתא"³²:

שבתחילת העבודה נעשה רק "כמלך", בכ"ף הדמיון, ואח"כ נעשה גם "מלך" ממש.
 (26) ראה ב"ב ג, ב.
 (27) סוכה נב, א.
 (28) ל' חז"ל - סנהדרין כד, א.
 (29) ראה זח"א ד, א.
 (30) יומא פו, ב.
 (31) ב"ר פ"ט, ה.
 (32) הובא ב'לקו"ת דרושים לשמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. וראה זח"ג קנג, ב.

(17) שיחת ש"פ תבוא ס"א.
 (18) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"י ע' דש. וש"נ.
 (19) ראה זח"ב פב, א.
 (20) פרשתנו (נצבים) כט, ט"א.
 (21) ריש פרשתנו.
 (22) סה"ש תורת שלום ע' 86. ובארוכה - לקו"ד ח"ד תשנה, סע"א ואילך.
 (23) שיחת ש"פ תבוא ס"א ובהערה 70.
 (24) מ"א כב, מח. אוה"ת פרשתנו (נצבים) ס"ע א"ר ואילך.
 (25) כמארז"ל (שבועות מז, ב) "עבד מלך כמלך", ויתירה מזה - "עבד מלך מלך" (ספרי ופרש"י דברים א, ז. ועוד), די"ל,

1 גם כאשר העבודה היא "כדבעי ליה למיעבד"³³, עד לשלימות העבודה - הרי, עדיין אינו בטל ומאוחד
2 בתכלית הביטול והיחוד, אשר העדר הביטול והיחוד בתכלית הוא - בדקות דקות - בבחינת מרידה
3 במלכות, "מחוי במחוג קמי מלכא"³⁴, ולכן צריך להיות ענין התשובה, "והרוח תשוב אל האלקים אשר
4 נתנה"³⁵, ביטול ויחוד בתכלית.

5 והשלימות שבזה - לעתיד-לבוא, "משיח אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא"³², שאז נעשה שלימות בכל
6 הבריאה כולה - "אלה תולדות פרץ"³⁶, באופן נעלה יותר מהשלימות שבתחילת הבריאה, "אלה"³⁷ תולדות
7 השמים והארץ בהבראם"³⁸ (כולל גם השלימות של אדם הראשון, יציר כפיו של הקב"ה"³⁹, ומשה רבינו,
8 מבחר מין האנושי"⁴⁰, עליו נאמר⁴¹ "ותחסרהו מעט מאלקים"), מכיון שנשלמה כוונת הבריאה - דירה לו
9 יתברך בתחתונים.

10 ו. והמעשה הוא העיקר:

11 המשכת ברכתו של הקב"ה בשבת זו - ש"אתם נצבים היום", "נצבים קיימים ועומדים, היינו שזוכים
12 בדין", וכאמור, שהחודש השביעי - המתברך בשבת זו - נעשה "המשובע והמשביע ברוב טוב לכל
13 ישראל על כל השנה".

14 ובפשטות - ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה, ועד לטובה
15 העיקרית והפנימית - גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, באופן ד"נצבים" - "ואולך אתכם
16 קוממיות", "בקומה זקופה"⁴².

17 וכל זה נעשה עוד לפני ראש-השנה - החל מראש-חודש אלול [דמכיון שעל-פי תורת-אמת ("מנהג
18 ישראל תורה היא"⁴³) צריכים לברך איש את רעהו בברכת כתיבה וחתימה טובה מראש-חודש אלול"⁴⁴,
19 הרי זו הוכחה שלמעלה נפסקה כבר ברכת כתיבה וחתימה טובה לכל אחד ואחת מישראל], ובפרט לאחר
20 ח"י אלול, ועל-אחת-כמה-וכמה בשבת האחרון של חודש אלול שהקב"ה בעצמו מברכו.

21 ו"כן תהיה לנו" - הצלחה רבה ומופלגה בנוגע לגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו,
22 והצלחה רבה ומופלגה בנוגע להמשכת ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, הן ברוחניות
23 והן בגשמיות, כאמור, שתחילת ההמשכה היא ברוחניות, ואחר-כך נמשך גם למטה בגשמיות, ואדרבה
24 - עיקר הכוונה היא בגשמיות דוקא, ועד שמתאחדים יחדיו - בגשמיות וברוחניות גם יחד.

* * *

25 ז. על-פי האמור לעיל שהמשכת הברכה ביום השבת האחרון של חודש אלול היא באופן של כלל⁴⁵,
26 הנמשך וחודר בכל הפרטים ופרטי פרטים, שעל-ידי-זה נעשה שלימות יותר גם לגבי הכלל - מובן, שענין
27 זה צריך להתבטא גם בעבודת שבת האחרון של חודש אלול. ונקודת הענין:

28 חודש אלול הוא חודש החשבון, חשבון-צדק על כללות העבודה במשך השנה החולפת, על-מנת
29 לתקן ולהשלים את החסר, ולא רק השלמת החסרון, אלא גם תוספת שלימות, היינו, שגם כאשר העבודה
30 היתה "כדבעי ליה למיעבד", צריך להוסיף ולפעול שלימות נעלית יותר, אשר על-ידי-זה נעשית גם
31 ההכנה המתאימה לשנה החדשה.

(42) בחוקות יכו, יג ובפירש"י.

(43) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ד סט"ז. הנסמן בלקו"ש
חכ"ב ע' 56 הערה 2.

(44) ראה מטה אפרים סתקפ"א ס"ט (מלקוטי מהרי"ל הל'
ימים הנוראים).

(45) נוסף ל"כלל" ד"מיני מתברכין כולהו יומין" (זח"ב סג,
ב. פח, א), המשכת הברכה לכל ימי השבוע - מכיון שמשבת זו
מתברך "ראש השנה", הכולל את כל השנה כולה (לקו"ת פרשתנו
מז, א ואילך. ובכ"מ).

(33) ראה כתובות סז, רע"א.

(34) ראה חגיגה ה, ב. וראה לקו"ש ח"כ ע' 168 ובהנסמן שם
בהערה 17.

(35) קהלת ז, יב. וראה לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ.

(36) רות ד, יח.

(37) בראשית ב, ד.

(38) ראה ב"ר פי"ב, ו. שמו"ר פ"ל, ג.

(39) ראה ב"ר פכ"ד, ה. קה"ר פ"ג, יא (ב).

(40) פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ' חלק ביסוד הז'.

(41) תהלים ח, ו. ר"ה כא, ב. וש"נ.

1 ומוכן, שהחשבון צריך להיות באופן פרטי בנוגע לכל עניני העבודה - שלושת הדברים שעליהם
 2 העולם עומד⁴⁶, כולל גם "עולם קטן זה האדם"⁴⁷, תורה עבודה (תפילה) וגמילות-חסדים, בהקדמת ענין
 3 התשובה - בהתאם ללשון חכמינו ז"ל⁴⁸ "תשובה ומעשים טובים", שעל-ידי התשובה אזי המעשים הם
 4 טובים ומאירים⁴⁹, וכן ענין הגאולה - תכלית השלימות של מעשינו ועבודתנו⁵⁰, אשר כל פרטים אלו
 5 (שלושה קוין: תורה עבודה וגמילות חסדים, תשובה וגאולה (שירה)), מרומזים גם בראשי-תיבות 'אלול',
 6 כמדובר כמה פעמים.

7 ובכל ענינים אלו צריך להיות חשבון-צדק, התיקון והשלימות כו', כולל ובמיוחד - קבלת החלטות
 8 טובות בנוגע לעבודת השנה החדשה, ובאופן של קביעות, והן קביעות בזמן, והן (ובעיקר) קביעות בנפש,
 9 כפי שנתבאר בארוכה ובפרטיות ב'מכתב' (שנתפרסם גם בדפוס).

10 וכאן באה ההוספה - בקשר לסיום עבודת חודש אלול, לאחרי ח"י אלול, ובפרט ביום השבת האחרון
 11 של חודש אלול - שמלבד עשיית החשבון וקבלת החלטות טובות בפרטיות, עד לפרטים ופרטי פרטים
 12 (לא רק באופן כללי), צריכה להיות העבודה באופן שנוסף בזה העילוי והשלימות של הכלל שלאחרי
 13 הפרטים, עד לדרגה שלמעלה מגדר של כלל, נקודת האחדות.

14 וענין זה (שלימות הכלל שלאחרי ריבוי הפרטים, נקודת האחדות) מודגש ביותר בקביעות שנה זו,
 15 שיום השבת האחרון של חודש אלול חל בכ"ה אלול, שבו נברא העולם⁵¹ (כדעת רבי אליעזר⁵²),
 16 שבקביעות זו מודגש יותר הקשר והשייכות של שבת זו לראש-השנה, יום הששי למעשה בראשית, גמר
 17 ושלימות הבריאה - כי החילוק שבין כ"ה אלול לראש-השנה הוא על-דרך ובדוגמת החילוק שבין ריבוי
 18 הפרטים (לאחרי הכלל) לנקודת האחדות, כדלקמן.

19 ובהדגשה יתירה - שכ"ה באלול הוא בשנת השמיטה, וראש-השנה הוא ב"שנת הקהל", שגם החילוק
 20 שבין 'שמיטה' ל'קהל' הוא על-דרך ובדוגמת החילוק שבין ריבוי הפרטים (לאחרי הכלל) לנקודת
 21 האחדות, כדלקמן (סעיף יג ואילך).

22 ח. ביאור ענין כ"ה באלול וראש-השנה: בנוגע לראש-השנה - "זה היום תחילת מעשיך"⁵³ - ידועה
 23 השאלה בדרושי חסידות⁵⁴ מדוע נקבע ראש-השנה באחד בתשרי, יום הששי למעשה בראשית, ולא בכ"ה
 24 באלול, יום הראשון למעשה בראשית? וההסברה בזה - שיום הששי למעשה בראשית הוא יום ברוא אדם
 25 הראשון, תכלית הבריאה, ולכן נקבע ראש-השנה ביום הששי למעשה בראשית, שבו נעשה גמר ושלימות
 26 הבריאה.

27 ובהקדמה - שגם השאלה מדוע לא נקבע ראש-השנה בכ"ה אלול היא חלק מתורת החסידות, ומזה
 28 מובן גודל העילוי של כ"ה באלול, עד כדי כך, שיש מקום וקסלקא-דעתא שיום זה יוקבע לראש-השנה
 29 (אלא שמעלת יום הששי למעשה בראשית גדולה יותר, כדלקמן). ובפרט בעמדנו בו ביום (כ"ה אלול),
 30 שאז ענינו המיוחד של יום זה נעשה "שער"⁵⁵ לכל שאר הענינים (כולל גם ענין ראש-השנה), ולכן יש
 31 מקום וצורך להדגיש מעלת היום דוקא.

32 ולאחרי ביאור העילוי של כ"ה אלול - נוסף עוד יותר בעילוי של ראש-השנה, להיותו באופן נעלה
 33 יותר אפילו לגבי גודל העילוי של כ"ה באלול, כדלקמן.

רק בשנה זו, אלא מיום עמדו על דעתו, עד לרגע בריאתו). אבל
 אעפ"כ, אין זה דומה כלל לענין החשבון בזמן המיוחד לכך,
 כפשוטו.

(52) ויק"ר רפכ"ט. יל"ש עה"פ פינחס כט, א (רמז תשפב).
 ועוד.

(53) תפלת מוסף דר"ה, מר"ה כז, א.
 (54) לקו"ת פרשתנו מז, א ואילך. ובכ"מ (נסמן בהמכתב
 דמוצש"ק תבוא, כ"ה אלול).

(55) ראה ספר "מעייני הישועה" (קה"ת תשמ"ח) ח"ב
 בפתחה ס"ג (ע' 54 ואילך). וש"נ.

(46) אבות פ"א מ"ב.
 (47) נתחומא פקודי ג. זח"ג לג, ב. תקו"ז תס"ט ק, ב. קא,
 (א). ועוד.

(48) אבות פ"ד מ"ז.
 (49) לקו"ת מטות פב, א. דרושים לשמע"צ פה, א. שה"ש יז,

ג. וראה תו"א מג"א בתחלתו.
 (50) ראה תניא רפ"ז.

(51) להעיר, שמכיון שבתחילת התהוות הזמן כלול כל המשך
 הזמן, הרי כל רגע ורגע קשור ובהמשך להתהוות הזמן (ועד
 שנתחדש בו התהוות הזמן, כנ"ל הערה 16). כך, שבכל רגע,
 ועאכו"כ בכל יום, שייך (וצ"ל) ענין החשבון על כל העבר (לא

ט. ענינו של יום ראשון למעשה בראשית (כ"ה אלול) הוא - "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ"⁵⁶, "כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון.. הוא שכתוב את השמים לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותיה"⁵⁷, היינו, שביום זה נעשה התהוות הבריאה כולה, "שמים וארץ וכל צבאם", הן שמים וארץ גשמיים, והן שמים וארץ רוחניים, עולמות עליונים ועולמות תחתונים, כל סדר ההשתלשלות.

ויתירה מזה: ביום ראשון למעשה בראשית, ישנו העילוי של בריאת יש מאין - "ברא", כפירוש הרמב"ן ש"אין אצלנו בלשון-הקודש בהוצאת היש מאין אלא לשון ברא.. החומר הראשון.. היולי"⁵⁸ - שבזה מתגלה כח העצמות ממש, "מהותו ועצמותו של המאציל ברוך-הוא שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו חס-ושלום.. הוא לברו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש"⁵⁹.

בסגנון אחר קצת - ובעומק יותר:

ביום ראשון למעשה בראשית, כ"ה באלול, ישנו התגלות כח העצמות בעצם התהוות כללות הבריאה (חומר היולי) מאין ואפס המוחלט: ונוסף לזה, ישנו גם העילוי שמתגלה על-ידי בריאת פרטי הנבראים, "כל תולדות שמים וארץ" (הגשמיים והרוחניים), באופן ד"מה רבו מעשיך ה'"⁶⁰ ו"מה גדלו מעשיך ה'"⁶¹ (כידוע⁶² שבתכלית הריבוי מתגלה ומתבטאת האחדות הפשוטה).

י. אמנם, גודל העילוי של היום הראשון למעשה בראשית - אינו בערך כלל למעלת היום השני למעשה בראשית, יום ברוא אדם הראשון, כי:

העילוי של היום הראשון למעשה בראשית הוא - מצד התגלות העצמות (הן בעצם ההתהוות יש מאין, והן בריבוי הנבראים): אבל ישנו ענין נעלה יותר באיך-ערוך - נחת-רוח ותענוג של עצמותו יתברך, שענין זה נעשה ביום השני למעשה בראשית, יום ברוא אדם הראשון, גמר ושלמות הבריאה, כמו שכתוב⁶³ "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד", שזהו ענין נחת-רוח והענוג של עצמותו יתברך מהבריאה. ובפרטיות יותר:

הענוג ונחת-רוח שנעשה ביום השני למעשה בראשית, הוא לא בגלל שבו נשלם הפרט האחרון של הבריאה⁶⁴, כ-אם מפני שבו נברא האדם, שעל-ידו נשלמת תכלית כוונת הבריאה - גילוי מלכותו של הקב"ה בעולם, על-ידי-זה שאדם הראשון הכתיר את הקב"ה למלך, "הוי' מלך גאות לבש"⁶⁵, ופעל בכל הבריאה את ההכרה שהקב"ה הוא "מלך העולם", באמרו לכל הנבראים: "בואו נשתחוה ונכרעה נכרעה לפני ה' עושנו"⁶⁶.

ומטעם זה נקבע ראש-השנה ("זה היום תחילת מעשיך") ביום השני למעשה בראשית, יום ברוא אדם הראשון - כי שלמות הבריאה היא על-ידי-זה שנפעל הענין ד"תמליכוני עליכם" בראש-השנה⁶⁷.

יא. על-פי-זה מובן שהחילוק בין כ"ה אלול לראש-השנה הוא - שבכ"ה באלול מודגש בעיקר ריבוי הפרטים, ואילו בראש-השנה מודגשת בעיקר נקודת האחדות:

בכ"ה באלול מודגש בעיקר ריבוי הפרטים, כאמור "מה רבו מעשיך ה'" ו"מה גדלו מעשיך ה'". ולא עוד, אלא שגם בנוגע לכלל (חומר היולי) דהתהוות הבריאה יש מאין - הרי, הכוונה היא שיומשך ויתגלה מן הכלל אל הפרט דוקא, היינו, שעל-ידי היצירה והעשייה תושלם התהוות הבריאה בריבוי פרטים ופרטי פרטים.

ולעומת זאת, ביום השני למעשה בראשית (ראש-השנה) מודגשת בעיקר נקודת האחדות:

(56) בראשית א, א.
 (57) פירוש"י שם, יד.
 (58) משא"כ בימים שלאח"ז - "לא ברא דבר, אבל יצר ועשה ממנו . . . הלביש הצורות ("יצירה") ותיקן אותם" ("עשי", מלשון גמר ותיקון).
 (59) אגה"ק ס"כ (קל, סע"א ואילך).
 (60) תהלים קד, כד.
 (61) שם צב, ו.
 (62) ראה תו"ח נח ע, ב ואילך ובכ"מ.
 (63) בראשית א, לא.
 (64) כולל גם ה"עשרה דברים (ש)נבראו בערב שבת בין השמשות" (אבות פ"ה מ"ו - שלומדים בשבת זה).
 (65) תהלים צג, א. פדר"א פ"א.
 (66) תהלים צה, ו. וזהר ח"א רכא, ב. ח"ג קז, ב. תקו"ז תנ"ו (צ, ב). ועוד.
 (67) ר"ה טז, סע"א. וש"נ. וראה לקו"ת פרשתנו נא, ב ואילך. ובכ"מ.

- מעלת היום הששי למעשה בראשית היא, כאמור, לא מצד פרטי הנבראים של יום זה (חיות ובהמות
 1 (וכו'), כִּי־אם מצד בריאת האדם - שנברא יחידי (דלא כשאר הנבראים שנבראו זוגות זוגות)⁶⁸,
 2 ובבריאת האדם גופא - לא מצד ריבוי הפרטים שבו, רמ"ח אברים ושס"ה גידים (וכיוצא בזה בנוגע
 3 לכחות הנפש⁶⁹), כִּי־אם מפני ש"הן האדם היה כאחד ממנו"⁷⁰, "אדם" על שם "אדמה לעליון"⁷¹, בדוגמת
 4 "יחידי של עולם", עד לבחינה הכי נעלית שבנשמתו - בחינת יחידה ("יחידה לייחדך"⁷²), ובלשון הקבלה
 5 והחסידות⁷³ - "ניצוץ נברא שבו נתלבש ניצוץ בורא",
 6 ולכן, על־ידו דוקא נמשכת ומתגלה נקודת האחדות בעולם - "בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה'
 7 עושנו", היינו, ביטול מציאות הבריאה כולה למלכותו של הקב"ה, "ה' מלך גאות לבש".
 8 ודוגמתו בכל ראש־השנה ("זה היום תחילת מעשיך"⁷⁴) - "תמליכוני עליכם":
 9 הכתרת המלך היא באופן שלא ניכרת התחלקות הפרטים של בני המדינה, אלא אדרבה, כולם יחדיו
 10 מבטלים את מציאותם למלך, היינו, למציאות העצמית של המלך (לא לפרטים שבענין המלוכה, "אשר
 11 יוציאם ואשר יביאם"⁷⁵ וכיוצא בזה, שמתגלים רק לאחר ההכתרה כו'), נקודה אחת (מופשטת מפרטים)
 12 שאליה בטלים כל העם.
 13 כלומר: בכ"ה באלול - נקודה היולית שהיא מקור להתהוות הפרטים, מה־שאי־נן במלוכה - אדרבה,
 14 נקודה מופשטת שפועלת ביטול המציאות.
 15 ויתירה מזה - בביטול לפעול את הכתרת המלך, המכוון הוא - לא תנועת הביטול של העם, כִּי־אם
 16 קבלת ההכתרה על־ידי המלך, שעל־ידי־זה נוסף יותר בנקודת הפשיטות והאחדות.
 17 יב. ויש להוסיף ששני הענינים הנ"ל (ריבוי פרטים ונקודת האחדות) ישנם גם בתורה, ואדרבה,
 18 התחלתם היא בתורה, ומהתורה נמשכו גם בעולם, כאמור "אסתכל באורייתא וברא עלמא":
 19 התורה - עם היותה "תורה אחת", שניתנה מה' אחד, אחדות הפשוטה, יש בה ריבוי פרטים ופרטי
 20 פרטים עד אין סוף. ונוסף לזה, גם הענין ד"באר היטב", "בשבעים לשון"⁷⁶
 21 ולא עוד, אלא שריבוי הפרטים שבתורה ישנם בלוחות עצמם, כמאמר רבותינו ז"ל⁷⁷ על הפסוק⁷⁸
 22 "מזה ומזה הם כתובים", "בין כל דיבור ודיבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה" - דלכאורה, מהו הצורך
 23 בענין של נס (היפך הכלל "לא עבד קודשא־ברוך־הוא ניסא למגנא"⁷⁹) שכל הפרטים יהיו בלוחות עצמם,
 24 ולא מספיק שינתנו באופן של תורה שבעל־פה, "פירושה" דתורה שבכתב? אלא, מכאן רואים עד כמה
 25 נוגע ומודגש ענין הפרטים שבתורה.
 26 וטעם הדבר - "רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות"⁸⁰, כלומר, כדי "לזכות
 27 את ישראל", מלשון בירור וזיכוך, כל כח ואבר פרטי לפי מהותו וענינו, על־ידי מצוה פרטית השייכת
 28 במיוחד לענין פרטי זה, שעל־ידי־זה נוסף גם בתורה - "יגדיל תורה ויאדיר"⁸¹.
 29 [ולכן, מצינו שכל אחד ואחד מישראל חייב בלימוד כל התורה כולה, "כל נפש צריכה לתיקונה לעסוק
 30 בפשט־רמוז־דרוש־סוד"⁸², ועד שחייב לדוד בפשט־רמוז־דרוש־סוד התורה⁸³ ("לאפשא לה"⁸⁴) -
 31

תק"ש (ראה סידור עם דא"ח שער התקיעות רמד, ג ואילך).

(75) פינחס כז, יז.

(76) תבוא כז, ח ובפרש"י.

(77) ירושלמי שקלים פ"ו סה"א.

(78) תשא לב, טו.

(79) ראה דרשות הר"ן דרוש ח (נעתק בלקו"ש ח"ג ע' 966).

(80) מכות כג, רע"ב - במשנה.

(81) ישע"י מב, כא. וראה בכ"ז - לקו"ש ח"ז ע' 411 ואילך.

(82) הל' ת"ת לאר"ז פ"א ה"ד.

(83) ראה הל' ת"ת שם פ"ב ה"ב. אגה"ק סכ"ו (קמה, א).

(84) זח"א יב, ב. תו"א מקץ לט, ד.

(68) ראה סנהדרין לו, א - במשנה ובחדא"ג מהרש"א שם.

(69) ראה תניא פני"א (עא, ב). אגה"ק סוסכ"ט. לקו"ת פרשתנו

מה, ג ובכ"מ.

(70) בראשית ג, כב. וראה רמב"ם הל' תשובה רפ"ה. לקו"ת

אמור לח, ב. ובכ"מ.

(71) עש"מ מאמר אכ"ח ח"ב סל"ג. של"ה ג, א. כ. ב. שא, ב.

עבוק"ח ח"א פ"ז ואילך. ועוד.

(72) פיוט הושענות ("אום אני חומה").

(73) ראה ע"ח שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"א. לקו"ת פ'

ראה כה, א. כז, א. ובכ"מ.

(74) נוסף לכך שכל הדברים חוזרים לקדמותם, וצריך לעורר

את ההמשכה מעצמותו ומהותו כו', כמבואר בארוכה בדרושי

- 1 אלא-אמ-כן נשלם הדבר בגלגול שלפני-זה כו'. וכמו-כן חייב כל אחד ואחד מישראל לקיים כל תרי"ג
2 מצוות התורה, כולל גם מצוות המלך – על-ידי-זה שהמלך מקיימן בשליחות כלל ישראל⁸⁵. וטעם הדבר
3 - כדי "לזכות את ישראל", בהתאם לחילוקי הפרטים כו'.
- 4 אמנם, הכוונה והתכלית של כל פרטי עניני התורה ומצוותיה, היא - "ויצונו ה' את כל החוקים האלה
5 ליראה את ה'"⁸⁶, יראת המלך, והרי ענין היראה, ובפרט 'יראה עילאה' (בפסוק זה⁸⁷), תכלית הביטול, הוא
6 - שליטת המציאות והציור הפרטי.
- 7 וכאמור, "אסתכל באורייתא וברא עלמא", היינו, שגם בהתהוות הבריאה נמשכו שני ענינים אלו:
8 ריבוי הפרטים - ביום הראשון למעשה בראשית, ונקודת האחדות - ביום הששי למעשה בראשית, יום
9 ברוא אדם הראשון, ראש-השנה, "תמליכוני עליכם".
- 10 יג. והנה, החילוק האמור בין כ"ה אלול לראש-השנה (ריבוי הפרטים ונקודת האחדות) מודגש יותר
11 בשנה זו, שכ"ה אלול הוא בשנת השמיטה, וראש-השנה ב"שנת הקהל" - כי ב'שמיטה' מודגש ריבוי
12 הפרטים, וב'הקהל' מודגשת נקודת האחדות.
- 13 שנת השמיטה:
- 14 בעבודת האדמה - שבה קשורה מצות שמיטה - מתבטאת כללות עבודתם של ישראל בכירור העולם.
15 שכן, בשנים כתיקונם, כאשר ישראל ישבו על אדמתם, "איש תחת גפנו ותחת תאנתו"⁸⁸, היתה עיקר
16 עבודתם של רוב בני ישראל בעבודת האדמה⁸⁹, שעל-ידי-זה בירר כל אחד ואחד מישראל חלקו בעולם
17 (ועל-ידי-זה - בירור העולם כולו).
- 18 ומוכן, שבעבודת הבירורים שנעשית על-ידי עבודת האדמה מודגש ענין ההתחלקות לפרטים - לא רק
19 בנוגע לאדם עצמו, "אין דיעותיהם שוות", ו"אין פרצופיהן שוין"⁹⁰ (אף שכללות הפרצוף הוא בשוה,
20 שיש בו ארבעה חושים: ראיה שמיעה ריח ודיבור, כנגד ארבע אותיות שם הוי"ו⁹¹), אלא גם בנוגע לשדחו
21 וכרמו, שעד כאן תחום שדה וכרם של ראובן, ועד כאן תחום שדה וכרם של שמעון וכיוצא בזה – ד'נפקא
22 מינה' להשגת גבול, וגם לתרומות ומעשרות, שהרי שדה של הפקר אינה חייבת בתרומות ומעשרות⁹².
- 23 והנה, עבודת האדמה היא בשני אופנים: (א) "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך"⁹³ -
24 באופן ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו"⁹⁴. (ב) "שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה',
25 שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור"⁹⁵ - שהכוונה בזה היא להראות ש"הכל ברשות אדון הכל"⁹⁶, שלכן
26 נעשית שדהו הפקר אפילו "לחיה אשר בארצך"⁹⁷, "אפקעתא דמלכא"⁹⁸, שבזה ניכר בעלותו של הקב"ה
27 על השדה, ובלשון הכתוב⁹⁹ "כי לי הארץ".
- 28 ונמצא, שבשנת השמיטה מודגש ריבוי הפרטים - שהנקודה הכללית של בעלותו של הקב"ה ("כי לי
29 הארץ") חודרת בכל ריבוי הפרטים של 'שדהו וכרמו', הן ב'שליטה' ד"שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור",
30 והן ב'חיוב' שזה "הפקר לכל", בכל פרט ופרט לפי ענינו.

91 זח"ג רכט, ב. תקי"ז ת"ע (קכב, סע"א). ע"ח שער אח"פ
פ"א. ר"ח שער הקדושה רפ"ח.
92 רמב"ם הל' תרומות פ"ב הי"א.
93 בהר כה, ג.
94 אבות פ"ב מי"ב. משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות
ספ"ג. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ב.
95 בהר שם, ד.
96 חינוך מצוה שכח. וראה חינוך מצוה פד.
97 בהר שם, ז.
98 לשון הגמרא – ב"מ לט, רע"א. קו, א. ועוד.
99 בהר שם, כג.

85 ראה אגה"ק רסכ"ט. לקו"ש חיי"ח ע' 192 ובהערות. וש"נ.
86 ואתחנן ו, כד.
87 ראה תניא ספכ"ג.
88 מ"א ה, ה. מיכה ד, ד.
89 ואפילו המיעוט מבני"ש שהיו יוצאים לפרקמטיא בספינות
– הרי מקומם העיקרי הוא ע"ג היבשה (ועד שהירידה לים היא
סננה, שלכן יורדי הים כשעלו חייבים להודות (ברכות נד, ב)),
וגם אלו שרגילים לירד בים, "לא מיתבא דעתיהון עד דסלקין
ליבשתא" (תמיד לב, א) – רוב ועיקר שטחה של ארץ ישראל
(אף שהיתה גם "לחוף ימים", ובפרטיות, "שבעה ימים וארבעה
נהרות" (ב"ב עד, סע"ב)).
90 ראה ברכות נח, רע"א. סנהדרין לח, א. ועוד.

יד. מצות "הקהל":

1

2 התוכן ד"הקהל" - "הקהל את העם האנשים והנשים והטף"100 - הוא ביטול ושלילת ההתחלקות,
3 אלא גילוי נקודת האחדות, היינו, שכל ישראל, האנשים הנשים והטף, נעשים מציאות אחת של "קהל",
4 קהל אחד. זאת ועוד:

5 עיקר הכוונה ד"הקהל את העם", היא - כהמשך הכתוב - "ליראה את ה' אלקיכם"101, היינו, שעיקר
6 ההדגשה אינה (כל-כך) על הלימוד בהבנה והשגה, באופן של התחלקות לפי-ערך שכלו של כל אחד
7 ואחד, אלא על יראת ה' (על-דרך האמור לעיל (סעיף יב) שכוונת כל עניני התורה ומצוות היא - "ליראה
8 את ה'"), ביטול המציאות והפרטים, אלא גילוי נקודת האחדות.

9 וכמודגש בפסק-דין הרמב"ם102 - "חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה.. כיום
10 שניתנה בו בסיני.. ומי שאינו יכול לשמוע מכיון לבו לקריאה זו, שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת
11 האמת, ויראה עצמו כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה":

12 עיקר החידוש של מתן-תורה (באופן חד-פעמי, כפתגם הידוע103 שלא יהיה עוד הפעם מתן-תורה)
13 הוא - ההתגלות האלקית שבמעמד הר סיני104, שפעלה יראה ותכלית הביטול, "וירא העם וינועו ויעמדו
14 מרחוק"105, ובלשון חכמינו ז"ל106 "מה להלן באימה ביראה ברתת ובזיע"107.

15 ועל-דרך-זה ב"הקהל" - "כיום שניתנה בו בסיני.. כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה" -
16 שעיקר הכוונה אינה בנוגע להבנה והשגה בשכל, כי-אם בנוגע לכוונת הלב, רגש האימה והיראה,
17 כבמתן-תורה, שלכן, בטלה ההתחלקות שמצד ההבנה והשגה, אלא כל ישראל, מ"חכמים גדולים" עד
18 ל"מי שאינו יכול לשמוע", מתאחדים במעמד "הקהל", "כאיש אחד בלב אחד"108, כבמתן-תורה.

19 ומכיון שב"הקהל" מודגשת נקודת האחדות, "ליראה את ה'" - לכן, גם בנוגע לפרשיות שקורין
20 ב"הקהל" לא מצינו הדגשה על ענין פרטי מיוחד, פרשה מיוחדת שיש בה עילוי מיוחד, כמו: עשרת
21 הדברות וכיוצא בזה, ואדרבה - קורין ב"משנה תורה"109, כי נקודת האחדות שבתורה ("ליראה את ה'")
22 היא למעלה מהתחלקות פרטים. ועל-דרך-זה בנוגע למקום הקריאה - שאין זה בחלק חשוב ומיוחד
23 בבית-המקדש, כי-אם בעזרת נשים, ועל-דרך-זה בנוגע לזמן הקריאה - במוצאי יום-טוב, בלילה כו',
24 כאמור, שנקודת האחדות היא למעלה מהתחלקות פרטים.

25 ועל-פי-זה מובן גם הטעם שקריאת הפרשיות ד"הקהל" היא על-ידי המלך דוקא110 - דלכאורה, לימוד
26 התורה עם כל ישראל שייך לסנהדרין, ואף-על-פי-כן, הקריאה ד"הקהל" לא היתה על-ידי ראש הסנהדרין,
27 אלא על-ידי המלך דוקא111 - כי הכוונה ד"הקהל" אינו ענין של לימוד באופן של הבנה והשגה, כי-אם
28 "ליראה את ה'", נקודת האחדות, וענין זה נפעל על-ידי המלך - "לב כל קהל ישראל"112, ענין החיות
29 שנמשכת מהלב (בכל אברי הגוף בשוה)113, עד לבחינת יחידה שמקום משכנה בלב114.

100 פרשתנו (וילך) לא, יב.

101 שם, יג.

102 ה' חגיגה פ"ג ה"ו.

103 סה"מ תרנ"ו ע' שנו. המשך תרס"ו ע' כג. תער"ב ח"א ע' שפו ועוד.

104 ועד כדי כך, שאפילו לימודו של משה רבינו מפי הגבורה (לאחרי מ"ת), אפילו במשך ארבעים יום שהי' בחר ולמד מפי הגבורה מקרא ומשנה כו' (ראה יל"ש תשא רמז תו. ועוד) - אין זה בערך לחידוש החד-פעמי שהי' במעמד הר סיני.

105 יתרו כ, טו.

106 ברכות כב, א. וש"נ.

107 ועאכו"כ שלימוד התורה של נא"א מישואל שצ"ל בדוגמת מ"ת, "מה להלן כו' אף כאן כו'" (ראה תו"א יתרו סז,

ב) - אינו בערך כלל לחידוש שהי' במעמד הר סיני.

108 פירש"י יתרו יט, ב. וראה מכילתא שם.

109 להעיר מחילוקי הדעות בנוגע לפרשיות שקורין ב'הקהל' (ראה אנציק' תלמודית ערך 'הקהל' ס"ה. וש"נ).

110 וגם להדעות דמלך לאו דוקא (ראה בהנסמן בלקו"ש חל"ד ע' 189 הערות 20-34) - צ"ל ע"י גדול שבעם, שהוא דוגמת מלך.

111 כמסופר במשנה (סוטה מא, א) שאגריפס קרא הפרשיות ד'הקהל' - בפני חכמי ישראל, חברי הסנהדרין (אף שהי' זקוק עליהם אפילו בעניני הנהגת המלוכה).

112 רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ו.

113 משא"כ המוח - שמנודיג את כל אברי הגוף, ובמילא, ה"ה (כמו) מקור לפרטים, מכיון שהנהגת כל אבר ואבר היא לפי ענינו של האבר הפרטי.

114 ראה המשך תער"ב ח"א ע' נט.

- 1 טו. על-פי-זה מובן ש'שמיטה' ו'הקהל' הם דוגמת כ"ה אלול וראש-השנה:
- 2 בכ"ה אלול מודגש ריבוי הפרטים של כל הבריאה (ועד שגם הכלל הראשון, תכליתו וכונתו היא
- 3 שיומשך ויתגלה בפרטים), ואחר-כך בראש-השנה, מתבטלים כל ריבוי הפרטים ומתכללים בנקודת
- 4 האחדות - "תמליכוני עליכם".
- 5 ועל-דרך-זה ב'שמיטה' ו'הקהל' - שב'שמיטה' מודגש ריבוי הפרטים וההתחלקות (גם) מצד שדה
- 6 וכרם של כל אחד ואחד, היינו, שהכלל ד"כי לי הארץ" נמשך וחודר באופן של התחלקות לריבוי
- 7 הפרטים, ואחר-כך במוצאי שביעית, מתבטלים כל ריבוי הפרטים ומתכללים בנקודת האחדות - "הקהל
- 8 את העם גוי' ליראה את ה'".
- 9 וכאמור, בעמדנו בכ"ה באלול בשנת השמיטה (ובפרט שחל בשבת), ומתכוננים לראש-השנה של
- 10 "שנת הקהל" - אזי שני הענינים הנ"ל (ריבוי הפרטים ונקודת האחדות) הם בהדגשה יתירה.
- 11 טז. והנה, מכל האמור לעיל, יש גם לימוד והוראה בעבודת האדם:
- 12 ובהקדמה - שכל עניני הבריאה ישנם גם באדם, "עולם קטן זה האדם". וכמודגש בבריאת אדם
- 13 הראשון, תכלית הבריאה - "לפיכך נברא האדם יחידי, ללמדך כו'⁶⁸, היינו שכל אחד ואחד מישראל
- 14 הוא בדוגמת אדם הראשון.
- 15 ומזה מובן, שפרטי הענינים של כ"ה באלול וראש-השנה, יום ראשון ויום ששי של מעשה בראשית
- 16 - ישנם גם באדם, הן בכללות חייו, מתחילת בריאתו ועד לגמר ושלמות עבודתו עלי אדמות, ובפרטיות
- 17 יותר - בכל יום ויום, מתחילת היום, שנעשה "בריה חדשה"¹¹⁵, ועד לגמר ושלמות עבודתו בסיום
- 18 היום. והענין בזה:
- 19 בקומו משנתו - רואה תיכף ומיד שיש מסביבו עולם גדול, שיש בו ריבוי פרטים, אשר בהם צריכה
- 20 להיות עבודתו במשך היום, "כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו".
- 21 כלומר, תחילת היום היא אמנם באמירת "מודה אני לפניך", הודאה כללית ד"אני" (עצם מציאותו
- 22 של האדם, לא פרטי ההתחלקות דמוח ולב כו') "לפניך", אבל הכוונה בזה היא - שהוראה כללית זו
- 23 תומשך ותחדור בריבוי הפרטים של עבודת היום.
- 24 אמנם, לאחר גמר ושלמות עבודת כל היום, להחדיר את הנקודה הכללית ד"מודה אני לפניך" בריבוי
- 25 הפרטים - הרי בסיום היום, עושה האדם סך-הכל מכל ריבוי הפרטים, ולוקח את פנימיותם וחיותם,
- 26 "רוחני", ומפקיד אצל הקב"ה, היינו, שכל ריבוי הפרטים נעשים לנקודה אחת - "בידך אפקיד רוחי".
- 27 ונמצא, שתחילת היום היא בדוגמת כ"ה אלול, שעיקר ההדגשה היא על ריבוי הפרטים - להמשיך
- 28 את הכלל ד"מודה אני לפניך" בכל ריבוי הפרטים, על-דרך ובדוגמת המשכת כללות הבריאה מאין ליש
- 29 בכל פרטי הנבראים: וסיום היום הוא בדוגמת ראש-השנה, שעיקר ההדגשה היא על נקודת האחדות -
- 30 ביטול כל הפרטים לנקודה אחת, "בידך אפקיד רוחי", על-דרך ובדוגמת ביטול הבריאה כולה להכתרת
- 31 הקב"ה להיות "מלך העולם".
- 32 יז. ועל-דרך-זה בנוגע ל'שמיטה' ו'הקהל' - בעבודת האדם: בשנת השמיטה - עיקר העבודה היא
- 33 בריבוי הפרטים, היינו, להמשיך את הנקודה הכללית ד"כי לי הארץ" בכל הפרטים ופרטי פרטים של שדה
- 34 וכרם כו', על-דרך המשכת הנקודה הכללית ד"מודה אני לפניך" בריבוי הפרטים של כל היום.
- 35 וב'הקהל' - לאחר סיום שנת השמיטה - עיקר העבודה היא בנקודת האחדות, היינו, לאחד את כל
- 36 ריבוי הפרטים ולעשות מהם נקודה אחת - "ליראה את ה'", הן בנוגע לעצמו, והן בנוגע להזולת, לאחד
- 37 את כל אלו שיש לו שייכות עמהם - האנשים והנשים והטף - ולפעול אצלם את הענין ד"ליראה את
- 38 ה'", נקודת האחדות.

1 יח. ויש להוסיף עוד נקודה נפלאה בנוגע לקיום ההוראה ד'שמיטה' ו'הקהל' בעבודת האדם —
 2 בחוץ-לארץ ובזמן הגלות¹¹⁶. ובהקדמה:

3 מבואר בכמה מקומות¹¹⁷ שנקל יותר לפעול ענין קבלת-עול אצל איש פשוט מאשר אצל חכם גדול -
 4 כשם שנקל יותר להכניס את הרגל למים רותחים מאשר את הראש. וטעם הדבר - מכיון שהשכל הוא
 5 בסתירה לקבלת-עול, שאינם יכולים להיות שניהם - בפועל ובגילויי ובכל התוקף - בעת ובעונה אחת,
 6 ולכן, חכם גדול, ענינו העיקרי הוא השכל, ואילו קבלת-עול שבו¹¹⁸ הוא ענין פרטי, וצריך לפעול בעצמו
 7 להגביר את ה'קבלת עול' על השכל, היינו, שהשכל לא יעלים על ה'קבלת עול'; מה-שאינ-כן איש פשוט
 8 - מכיון שאין אצלו דבר המעלים על ה'קבלת עול', נקל לפעול בו ה'קבלת עול' בגילוי.

9 ועל-דרך-זה יש לומר בנוגע למצות 'שמיטה' ו'הקהל' - שבארץ ישראל ובזמן שבית-המקדש היה
 10 קיים, שאז ישנו קיום מצוות 'שמיטה' ו'הקהל' כפשוטם, יש צורך בהשתדלות מיוחדת לפעול שמלבד
 11 קיום המצוות כפשוטם יהיה גם הקיום ברוחניות, בעבודה בנפש האדם, שכן קיומם בפשטות יכול
 12 להעלים על קיומם ברוחניות: מה-שאינ-כן בחוץ-לארץ ובזמן הגלות, מכיון שלא שייך קיומם בפשטות,
 13 אין כאן אלא הקיום ברוחניות, בעבודה בנפש האדם.

14 יט. ובפרטיות יותר - ובהקדמת דוגמא מענין הקרבנות, "תפילות כנגד תמידין תקנום"¹¹⁹:

15 בזמן שבית-המקדש היה קיים, כשהקריבו קרבנות בפועל ממש - הרי, לאחר שהאדם הביא קרבן
 16 חשוב, "שור שמן", כדי להקריב על-גבי המזבח, יש צורך לפעול עליו ("קנעלן מיט אים") שמלבד הבאת
 17 הקרבן בפועל ממש, צריכה להיות גם המחשבה וההתבוננות ש"חטא לאלקיו בגופו ובנפשו וראוי לו
 18 כו' לולי חסד הבורא שלקח ממנו תמורה, וכיפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו נפש תחת נפש כו"¹²⁰,
 19 ובמילא, ישוב בתשובה כו'.

20 —ובפשטות: בראותו את ה"שטורעם" שמסביב להקרבת השור השמן, עד כדי כך, שכמה וכמה אנשים
 21 (כ"ד אנשים!) מתעסקים בהקרבת השור על-גבי המזבח¹²¹ - עלול לטעות ולחשוב שיכול להסתפק בכך,
 22 ולכן בנוגע למעמדו ומצבו הרוחני - ישאר כמקודם, שהנפש הבהמית שלו נשאת "שור שמן"... ובמקרה
 23 הטוב ביותר - "כבשה קטנה"... אבל בכל זאת "בהמה"...

24 מה-שאינ-כן בזמן הגלות, שבית-המקדש אינו קיים, ולא מקריבים קרבנות, ולכן אינו יכול להביא
 25 "שור שמן" כפשוטו, ואפילו לא עשרון סולת בלבד, הרי לא שייך כאן אלא ענין הקרבן ברוחניות,
 26 להקריב (מלשון קירוב) את נפשו לה', על-ידי עבודת התפילה, כאמור, "תפילות כנגד תמידין תקנום".

27 ובפשטות: בידעו שבזמן הזה אינו יכול ללכת לבית-המקדש ולהביא קרבן בפועל ממש, כי-אם
 28 להתפלל לה',

29 [ועד כדי כך גדולה הירידה, שלפני התפילה שותה כוס תה... שכן, מצד חלישות הדור כו' התיירו
 30 לטעום לפני התפילה, וכידוע¹²² הסיפור אודות הרבנית רבקה נשמתה-עדן, וזוגתו של אדמו"ר מהר"ש,
 31 שבגלל מצב בריאותה צוה עליה הרופא לאכול מיד בקומה משנתה, ומכיון שלא חפצה לאכול קודם
 32 התפילה, היתה מתפללת בהשכמה, ואחר התפילה היתה אוכלת פת שחרית, ואמר לה חותנה ה'צמח
 33 צדק', שצריכה לאכול לפני התפילה, כי מוטב לאכול כדי להתפלל¹²³ מאשר להתפלל כדי לאכול¹²⁴],

(123) ע"ד מ"ש הרמב"ם "אי אפשר שיבין וישתכל בחכמות והוא רעב כו'" (הל' דעות ספ"ג), ועד ש"הצמח והרעב הרי הן בכלל חולים, אם יש בו יכולת לכיין דעתו יתפלל, ואם לאו אל יתפלל עד שיאכל וישתה" (הל' תפלה פ"ה ה"ב).
 (124) להעיר מהקשר ושייכות דאכילה ותפילה - ששניהם קשורים עם ענין המלחמה בעבודה: תפילה - "בחרובי ובקשתי", "בצלולי ובבעותי" (ויחי מח, כב ובתרגום), ואכילה - "נהמא אפום חרבא ליכול" (זח"ג קפח, ב), וגם בתיבת "לחם" (עיקר האכילה) ישנם האותיות שהם השורש ד"מלחמה".

(116) ראה גם שיחת כ"ב אלול (לנשי ובנות חב"ד) סי"א.
 (117) ד"ה אין הקב"ה בא בטרונאי תרפ"ה. ד"ה אני ישנה תש"ט. ועוד.
 (118) כהפתגם הידוע (סה"מ תש"ד ע' 5) "א איד איז אַ קבלת-עולניק".
 (119) ראה ברכות כו, א"ב. טושו"ע (ודאדה"ז) או"ח סצ"ח (ס"ד).
 (120) רמב"ן ויקרא א, ט.
 (121) רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ו הי"ז.
 (122) "היום יום" יו"ד שבט. ובכ"מ.

1 אזי, מודגש ביותר שמוכרח להיות ענין הקרבן ברוחניות, מכיון שמלבד זה אין ענין של קרבן כלל
2 (ואין מקום לטעות אולי יכול להסתפק על-ידי ענין אחר).

3 כ. ועל-דרך-זה בנוגע למצות השמיטה:

4 בארץ ישראל, שמקיימים מצות השמיטה כפשוטה, "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור", הפקר לכל,
5 אפילו "לחיה אשר בארצך" - הרי, בהיותו מונח בקיום מצות השמיטה כפשוטה, להקפיד על כל פרטי
6 הדינים וכו', ובפרט שקיים זאת מתוך מסירות-נפש, כולל גם הצער והעגמת-נפש בראותו ששדהו, שמשקיע
7 בה כל כחו ומרצו במשך שש שנים, נעשית הפקר לכל, עד כדי כך, שה"חיה אשר בארצך" מסתובבת
8 בחפשיות בשדהו ואוכלת את התבואה... - יכול להסתפק בכך, ולא לשים לב (כל-כך) לתוכן הפנימי
9 והרוחני של מצות השמיטה - הוספה בלימוד התורה, ועוד ועיקר, החדרת ההכרה ש"כי לי הארץ" בכל
10 עניניו (כנ"ל בארוכה).

11 מה-שאינ-כן בחוץ-לארץ, שאין מקיימים מצות שמיטת קרקעות כפשוטה - לא נשאר מענין השמיטה
12 כ-אם התוכן הרוחני והפנימי, ולכן מודגש ביותר ההכרח שבדבר, הן בנוגע להוספה בלימוד התורה, והן
13 בנוגע להחדרת ההכרה ש"לי כל הארץ" בכל עניניו.

14 [ויש להוסיף, שההכרה ש"לי כל הארץ" פועלת גם בלימוד התורה, ובפשטות: כשמתכוונן שהכסא
15 שיושב עליו כדי ללמוד תורה¹²⁵ נתהווה ע"י הקב"ה מאין ואפס המוחלט ברגע זה ממש (כתורת
16 הבעל-שם-טוב) - שוב אינו זקוק להתכוונות מיוחדת נוספת אודות הצורך למלא את ציווי הקב"ה לעסוק
17 בתורה בכל רגע פנוי, ולא לבטל אפילו רגע אחד (שהרי גם כשמבטל רגע אחד, יש בזה כל החומר
18 דביטול תורה)¹²⁶, גם בשעה שמחפש מקוה כדי ללמוד תורה בטהרה, שאין זה תירוץ כדי לבטל
19 חסו-שלום מלימוד התורה¹²⁷].

20 כא. ועל-דרך-זה בנוגע למצות 'הקהל':

21 בזמן שבית-המקדש היה קיים, כשהיו מקיימים מצות 'הקהל' כפשוטה, "הקהל את העם האנשים
22 והנשים והטף" בבית-המקדש לשמוע קריאת הפרשיות מהמלך - היו יכולים להסתפק בפועל ממש של
23 "הקהל", ולא לשים לב (כל-כך) לתוכן הרוחני, ענין הביטול ד"ליראה את ה'" וכו'.

24 מה-שאינ-כן בזמן הגלות, שבית-המקדש אינו קיים, ולא שייך לקיים מצות 'הקהל' כפשוטה, כ-אם
25 באופן של זכר בלבד, כמו שכתב האברבנאל¹⁰⁰ "מכאן נשאר המנהג בימינו שביום השמיני חג העצרת
26 האחרון.. יום שמחת-תורה שבו ביום אנו משלימין את התורה, עומד הגדול שבקהל ומסיים אותה כו' (או
27 שעולה לתורה כו') לדמיון מעשה המלך בזמן האלקי הוא" -

28 מודגש ביותר ההכרח בתוכן הפנימי והרוחני ד"הקהל" - ענין הביטול ד"ליראה את ה'" בבית-המקדש
29 הרוחני שבנפשו פנימה ("ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"¹²⁸), כולל ובמיוחד - שהגדול שבקהל צריך
30 לעורר את כל הקהל, "האנשים והנשים והטף" (כפי שמתאחדים ונעשים קהל אחד), "ליראה את ה'..
31 כל הימים גו'".

32 כב. וההירצון שכל אחד ואחד ישלים את כל עניני עבודת יום השבת האחרון של חודש אלול, בכל
33 הקשור לעשיית ההשבון-צדק, תיקון ושלימות עבודת השנה החולפת, וההכנה לשנה החדשה - באופן
34 האמור, לכל-לראש בנוגע לריבוי הפרטים (המודגשים בכ"ה אלול) שבכל עניני העבודה, ואחר-כך ביטול
35 כל הפרטים לנקודת האחדות ד"תמליכוני עליכם" בראש-השנה.

127) לאחרי שביטלו החיוב דטבילת עורא לתלמוד תורה, ואפילו לתפילה (כפסק ההלכה - שו"ע או"ח רספ"ח), אלא שבתפילה לכו"ע התפילה מקובלת יותר עם הטבילה, כמבואר בלקו"ת (תבוא מג, סע"ב ואילך).

128) תרומה כה, ח. וראה אלשיך עה"פ. ועוד.

125) לאחרי שהתירו לימוד התורה בישיבה (אף שמצד כבוד התורה צ"ל הלימוד מעומד), מצד חלישות הדורות, שאינם יכולים לעסוק בתורה בישוב הדעת א"כ בישיבה (מגילה כא, סע"א. רמב"ם ה' ת"ת פ"ד ה"ב).

126) ראה סנהדרין צט, א. רמב"ם ה' ת"ת ספ"ג. תניא פ"א.

1 וכאמור, בהדגשה יתירה בשנה זו - סיום שנת השמיטה (ריבוי פרטים), והכנה ל'הקהל' (נקודת
2 האחדות), כנ"ל בארוכה.

3 וכל ענינים אלו - מתוך שמחה וטוב לבב, כמודגש בתחילת הפטרת שבת זו - "שוש"129 איש
4 בה"130, דקאי על ראש-השנה¹³¹, והתחלתו - בשבת שלפני ראש-השנה, שממנו מתברך ראש-השנה.

5 ועל-ידי מעשינו ועבודתינו בכל הענינים האמורים, ובפרט כשהעבודה היא מתוך שמחה וטוב לבב,
6 שמחה שפורצת גדר¹³² - ממהרים ומזרזים עוד יותר את פריצת גדרי הגלות, בגאולה האמיתית והשלימה
7 על-ידי משיח צדקנו, שאז זוכים עוד לקיים מצות השמיטה כפשוטה (בימים האחרונים של שנה זו),
8 ועל-אחת-כמה-וכמה - קיום מצות 'הקהל', "הקהל את העם האנשים והנשים והטף", בבית-המקדש
9 השלישי שיבנה במהרה בימינו, ושם שומעים את קריאת הפרשיות מפי המלך, בחג הסוכות שבמוצאי
10 שנת השמיטה הזו!

11 [ופשוט, שאף שנתבאר לעיל העילוי שבחוק-לארץ ובזמן הגלות דוקא - הרי העיקר והתכלית אינו
12 אלא כשישנו הקיום בפועל ממש דוקא, כאמור, מכיון שכוננת העצמות היא בעולם הזה הגשמי כפשוטו,
13 ועד שזהו ענין של תאוה כביכול - נתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים דוקא],

14 "וכן תהיה לנו" - גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, תיכף ומיד, באופן ד"אחישה"133,
15 "לא עיכבן המקום כהרף עין"134.

* * *

16 כג. מאמר דיבור-המתחיל "אתם נצבים היום" גו'.

* * *

17 כד. נהוג בכל התועדות ביום השבת-קודש לבאר פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, ענין בהערות
18 אאמו"ר על הזוהר, משנה בפרקי אבות שלומדים בשבת זו, והלכה בשיעור היומי ברמב"ם.

19 וכרגיל - למצוא בכל ענינים אלו קשר ושייכות לענינא דיומא, כמדובר כמה פעמים שעניני התורה
20 שלומדים בהשגחה פרטית בזמן מסויים, יש להם קשר ושייכות לתוכן הזמן, כמודגש בתורת רבינו הזקן
21 הירדועה¹³⁵ ש"צריכים לחיות עם הזמן", היינו, עניני התורה השייכים במיוחד לזמן זה, החל מפרשת
22 השבוע ופרשת היום.

23 ויש להוסיף, שבענין זה יש הדגשה יתירה בפרשה של שבת זו - פרשיות "נצבים-וילך".

24 ובהקדמה: ישנן כמה פרשיות בתורה שלפעמים מחברים אותן יחד, ולפעמים קורין כל אחת מהן
25 בפני-עצמה, כבפרשיות "נצבים-וילך", שיש שנים שקורין שניהם יחד, כבשנה זו, ויש שנים שקורין
26 פרשת "נצבים" בפני-עצמה ופרשת "וילך" בפני-עצמה.

27 אמנם, בפרשיות "נצבים-וילך" ישנו חידוש לגבי שאר פרשיות מחוברות - ששאר פרשיות מחוברות
28 הן בעצם שתי פרשיות בפני-עצמן, אלא שבקביעות מסויימת מחברין שתיהן יחד, ואילו פרשיות
29 "נצבים-וילך" היא בעצם פרשה אחת, אלא שבקביעות מסויימת מחלקים אותה לשתיים¹³⁶:

30 (א) בנוגע לסדר הפרשיות - כותב רבי סעדיה גאון¹³⁷: "ומהן פרשה המתחלקת לשתיים ונקראת בשתי
31 שבתות אם יש צורך בכך, והיא "אתם נצבים" הנחלקת ב"וילך משה", מה-שאינ-כן בנוגע לשאר פרשיות
32 מחוברות - "שמונה מהן מצטרפות לפעמים שתיים שתיים ביחד ונקראות בארבע שבתות".

(132) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

(133) ישע"י ס, כב. סנהדרין צח, א.

(134) מכילתא ופרש"י בא יב, מא.

(135) "היום יום" ב' חשון. סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך.

(136) בהבא לקמן - ראה לקו"ש חי"ט ע' 298. וש"נ.

(137) בסידורו "קריאת התורה".

(129) ישע"י סא, יו"ד.

(130) לקו"ת פרשתנו מז, א. ואף שמבואר שם ששמחה זו היא
בהעלם, מ"מ, בפשטות הכתוב מודגש לכתחילה ענין השמחה.

(131) וי"ל ש"שוש איש" הוא ע"ד "שמח תשמח". ולהעיר
מהמבואר לעיל (ד"ה שמח תשמח דש"פ תבוא) דקאי על השמחה
העצמית שלמעלה גם מתענוג הבלתי מורכב.

- 1 (ב) ידוע הסימן המובא ב'טור' ו'שולחן ערוך'¹³⁸ - "פתבג המלך"¹³⁹, "ב"ג המלך, פ"ת וילך", היינו,
 2 שכאשר ראשה-השנה, "המלך", חל בימים ב' ג' (ב"ג), אזי, "פת וילך, פירוש מלשון פתות אותה פתים¹⁴⁰,
 3 שמחלקים "נצבים-וילך" לשתיים"¹⁴¹.
- 4 (ג) אחד התירושים לשאלה הידועה אודות מאמר הזוהר שיש ג"ן סדרים בתורה (אף שמנין הפרשיות
 5 הוא נ"ד) - ש"נצבים-וילך" הן פרשה אחת¹⁴². ונמצא שבפרשיות "נצבים-וילך" יש מעלה מיוחדת
 6 שאינה בשאר פרשיות מחוברות - פרשה אחת שיש בה ריבוי אור כו', עד כדי כך, שלפעמים מספיק ריבוי
 7 האור כדי להחיות שני שבועות!
- 8 ומכיון שכן, הרי בפרשה זו יש הדגשה יתירה על היוקר והחשיבות של כל ענין וענין, להתבונן בו
 9 ולחיות עמו כו' - להיותו ענין בפרשה מיוחדת שיש בה עליו לגבי שאר פרשיות התורה.
- 10 וכל זה מודגש ביותר - בשנה שקורין "נצבים-וילך" ביחד, ובפרט ביום השבת-קודש, שבו קורין
 11 בציבור כל הפרשה, מתחילתה ועד סופה.
- 12 כה. בנוגע לפירוש רש"י בפרשת השבוע, נתעכב על מה שהעירו בפסוק שהוא מענינא דיומא - פרשת
 13 הקהל:
- 14 על הפסוק¹⁰⁰ "הקהל את העם האנשים והנשים והטף" - מפרש רש"י: "האנשים ללמוד, והנשים לשמוע,
 15 והטף למה באו, לתת שכר למביאייהם". ושאלו על זה:
- 16 מדוע בנוגע ל"טף" מקדים רש"י ושואל "למה באו" - הרי יכול לכתוב לכתחילה "והטף, לתת שכר
 17 למביאייהם", שזהו (א) לשון קצר, ללא הקדמת השאלה, כדרכו בכמה מקומות, (ב) וגם, בהמשך אחד
 18 ובאותו סגנון לתחילת פירושו - "האנשים ללמוד, והנשים לשמוע, והטף לתת שכר למביאייהם"? וכפי
 19 שיתבאר לקמן.
- 20 כו. כמו-כן יש להתעכב גם על ענין בהערות אמו"ר על הזוהר - לבאר את הלימוד וההוראה בעבודת
 21 האדם לקונו, כמדובר כמה פעמים שדרכו של אמו"ר לבאר בדרך הקבלה, ואילו בנוגע ללימוד והוראה
 22 בעבודת ה', סמך שיבינו על-פי המבואר בחסידות.
- 23 ועל-דרך-זה בנוגע לשיעור היומי ברמב"ם, כפי שנתפשט המנהג (והולך ומתפשט עוד יותר) ללמוד
 24 שלשה פרקים בכל יום - לבאר את הלימוד וההוראה בעבודת האדם לקונו, "לתקן הדעות וליישר כל
 25 המעשים"¹⁴³.
- 26 כז. בנוגע לפרקי אבות, הנה בשבת זו לומדים שני פרקים (כשם שבפרשת השבוע ישנן שתי פרשיות,
 27 נצבים-וילך) - פרק חמישי ופרק ששי. וכאן המקום להוסיף בנוגע לשקלא-וטריא אודות אמירת המשניות
 28 "כל ישראל" ו"רבי חנניה"¹⁴⁴ - האם יש לאמרן שתי פעמים, בתחלת וסיום כל פרק בפני-עצמו, או
 29 שמספיק לאמרן פעם אחת, לפני ולאחרי לימוד שני הפרקים:
- 30 יש שרצו להוכיח מתפילת מוסף של חול-המועד סוכות, שאומרים "ומנחתם ונסכיהם כמדובר כו"
 31 שתי פעמים, "וביום השני כו' ומנחתם כו' וביום השלישי כו' ומנחתם כו', כלומר, אף שיכולים לומר
 32 "וביום השני כו' וביום השלישי" כו'. ולאחרי-זה "ומנחתם כו' על שניהם ביחד (שהרי הנוסח
 33 ד"ומנחתם ונסכיהם" הוא בשוה), מכל-מקום אומרים "ומנחתם ונסכיהם" על כל אחד ואחד בפני-עצמו.
 34 ועל-דרך-זה בנידון-דידן, שצריכים לומר המשניות "כל ישראל" ו"רבי חנניה" שתי פעמים, על כל פרק
 35 בפני-עצמו. אמנם, אף שזוהי ראייה 'מבריקה' - אין להוכיח מזה בנידון-דידן, כי: אמירת "ומנחתם
 36 ונסכיהם" היא במקום הקרבתם - "ונשלמה פרים שפתינו"¹⁴⁵, ומכיון שכן, הרי אם יאמר רק "וביום השני

(142) חיד"א - נצו"א לזח"ב רו, ב. שה"ג מע' ספרים אות ג
 בסופו. דבש לפי מע' פ' אות ג'.

(143) רמב"ם הל' תמורה בסופו.

(144) ראה שיחת ש"פ תבוא סכ"ח.

(145) הושע יד, ג. שו"ע אדה"ז אר"ח (מהרו"ב) סוס"א.

(138) אר"ח סתכ"ח ס"ד. מחזור ויטרי סי' שנ. אבודרהם סדר
 הפרשיות וההפטרות. בעה"ט ריש פרשתנו (וילך).

(139) ל' הכתוב - דניאל א, יג. שם, טו.

(140) ויקרא ב, ו.

(141) מג"א שם סק"ה. פר"ח שם. מחזור ויטרי שם. אבודרהם

1 פרים כו' אלים כו' כבשים כו', וימשיך "וביום השלישי כו'" - לא השלים את הקרבת קרבנות היום
2 השני, מכיון שלא הזכיר "ומנחתם ונסכיהם".

3 וְלֹהֶעִיר: בנוגע לאמירת פסוקי קרבנות היום בתפילת מוסף - הרי "אם לא הזכיר, כיון שאמר כמו
4 שכתבת עלינו בתורתך, יצא". ולא עוד, אלא ש"כך נוהגין אפילו לכתחילה במקצת מדינות כו'"¹⁴⁶. אמנם,
5 כשאינו מסתפק באמירת "כמו שכתבת עלינו בתורתך", אלא מזכיר גם פרטי הקרבנות, "וביום השני
6 פרים כו' אלים" וכו' - בוודאי אינו יוצא ידי-חובתו אלא כשמזכיר את פרטי הקרבנות כראוי, מה-שאינ-כן
7 אם טעה או שהחסיר חלק מהקרבנות, כולל "מנחתם ונסכיהם".]

8 ומכיון שכן, אין להוכיח מאמירת "ומנחתם ונסכיהם" שתי פעמים - ששם ישנו טעם המכריח לומר
9 "ומנחתם ונסכיהם" בקרבן של כל יום בפני-עצמו, מכיון שלולי זאת אינו מקיים החיוב ד"ונשלמה פרים
10 שפתינו".

11 ולכן, הדרך הפשוטה לבירור השקלא-וטריא בנוגע לאמירת המשניות "כל ישראל" ו"רבי חנניה",
12 היא - לא על-ידי ראייה והוכחה ממקום אחר, "ממרחק יביא לחמו", כ-אם למצוא את הטעם וההסברה
13 לאמירת המשניות "כל ישראל" ו"רבי חנניה" (אף שלא רבו הספרים שמבארים ענינים כיוצא בזה),
14 ועל-ידי-זה יתברר אם טעם זה מחייב לומר שתי פעמים, או שמספיק גם פעם אחת, כדלקמן.
15 כח. בטעם אמירת משנת "כל ישראל" לפני פרקי-אבות - איתא בספרים¹⁴⁷:

16 אמירת פרקי-אבות בשבתות הקיץ היא בהמשך לתפילת מנחה, היינו, שכל החייבים בתפילת מנחה
17 אומרים גם פרקי-אבות, כולל גם עם-הארץ ש"לא ידע מאי קאמר". וכדי שלא יפול ברוחו על כך שאינו
18 מבין הפירוש¹⁴⁸ - מקדימים משנת "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר¹⁴⁹ ועמך כולם צדיקים
19 גו' מעשה ידי להתפאר", שאף שאינו מבין כו', יש לו דבר גדול יותר, "חלק לעולם הבא". ולא עוד,
20 אלא שהקב"ה מתפאר בו, "מעשה ידי להתפאר"!

21 ולכן, אם מאן-דהו יאמר לו, מה לך וללימוד פרקי-אבות, הרי אינך מבין מה שאתה אומר? - יענה
22 לו: לך ושאל אצל הקב"ה מדוע מתפאר בי! ... אמנם אין לי תירוץ והסברה, אבל עבורי מספיקה הידיעה
23 שהקב"ה בכבודו ובעצמו מתפאר בי!

24 ומכיון דאתינן להכי - יש כאן הוראה ולימוד כיצד צריך להיות היחס לכל אחד ואחד מישראל, אפילו
25 עם-הארץ ש"לא ידע מאי קאמר":

26 ישנו מי שסבור שאין זה לפי כבודו להתייחס ל"עם הארץ" - שהרי אין זה כבוד שלו, אלא "כבוד
27 התורה", דמכיון שלמד כל התורה כולה, הרי כל מציאותו - טוען הוא - היא בדוגמת "ארוך-הקודש" שיש
28 בו ספר-תורה כשר ושלם... ובמילא, מה לו ולעם-הארץ ש"לא ידע מאי קאמר"? וכיצד יתכן שאותו
29 עם-הארץ יהיה "א גאנצער יא-טיבע-דאם" לישיב יחד עמו בהתוועדות, לומר לו "לחיים", ולצפות שיש
30 לו "לחיים ולברכה" - איזה קשר ושייכות יש ביניהם?!

31 ובכן, לכל-לראש צריך עיון מה באמת נוגע לו - "כבוד התורה" או הכבוד של מציאותו! ... ובפשטות,
32 אם לא יקפיד ויהדר בתכלית ההידור על הכבוד והמציאות שלו, אזי השייכות והקירוב ליהודי פשוט לא
33 תתפרש אצלו כפגיעה ב"כבוד התורה"!

34 ועוד ועיקר: הקב"ה אומר על יהודי זה "מעשה ידי להתפאר", שמתפאר ביהודי זה!

35 בנוגע אליו - יש להסתפק אם הקב"ה מתפאר בו, שכן להיותו בעל-גאווה, אומר הקב"ה "אין אני והוא
36 יכולין לדור כו'"¹⁵⁰, ועל-אחת-כמה-וכמה שאינו יכול להתפאר בו: אבל בנוגע ליהודי הפשוט - הרי
37 הקב"ה אומר עליו "מעשה ידי להתפאר"!

הפירוש אינו נחשב לימוד כלל" (ה'ל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב).

149) ישעי' ס, כא.

150) סוטה ה, א.

146) שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס תפח.

147) כלבו סו"ס מ. הובא במטה משה סימן תפו.

148) ובפרט שבתורה שבע"פ עסקינן - ש"אם אינו מבין

- 1 ובכל אופן, בנוגע לאמירת משנת "כל ישראל" - הרי, מטעם הנ"ל מספיק לאומרה פעם אחת, לפני
2 התחלת אמירת שני הפרקים.
- 3 כט. ועל-פי-זה יש להוסיף גם בנוגע למשנת "רבי חנניה" לאחרי פרקי-אבות¹⁵¹.
- 4 ובהקדמה - שכל אחד ואחד צריך להשתדל להתבונן ולהתייגע כדי למצוא ביאור בדבר, בבחינת
5 "ולא הביישן למד"¹⁵².
- 6 ובמכל-שכן וקל-וחומר: אם משתדל ומתייגע גם בשכלו והבנתו כו' בנוגע לענינים גשמיים, אף
7 שיועד שאין להם קיום אלא למשך זמן קצר בלבד, עד כדי כך, שלמחרת לא נשאר מזה רושם כלל -
8 בנוגע לעניני תורה הנצחית, על-אחת-כמה-וכמה שצריך להשתדל ולהתייגע בשכלו כו'.
- 9 ובנוגע לעניננו, הרי על-פי האמור לעיל בטעם אמירת משנת "כל ישראל" - יש להוסיף ולבאר
10 על-דרכה גם בנוגע לאמירת משנת "רבי חנניה":
- 11 פרקי-אבות הם "מילי דחסידותא"¹⁵³, לפנים משורת הדין, מצד מדת חסידות. ועל-פי האמור שאמירת
12 פרקי-אבות שייכת לכל אחד ואחד מישראל, מבלי הבט על מעמדו ומצבו - יש מקום לשאלה: ידע
13 איניש בנפשיה שעדיין חסר אצלו בעניני העבודה המוכרחים על-פי דין, ומכיון שכן, עדיין אינו שייך,
14 לכאורה, לעבודה מצד מדת חסידות?
- 15 והמענה לזה - "רבי חנניה בן עקשיא אומר, רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה
16 ומצוות, שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר", ולכן כשמקיים עוד ענין בתורה, ובפרט ענין
17 שהוא "מילי דחסידותא", ניתוסף יותר ב"לזכות את ישראל", לא רק בכמות, אלא גם באיכות¹⁵⁴.
- 18 ועל-פי-זה, הרי גם בנוגע למשנת "רבי חנניה" - מספיק לאמרה פעם אחת, לאחרי אמירת שני
19 הפרקים.
- 20 ל. אמנם, בנוגע לפרק חמישי ופרק ששי - יש טעם וסברא לומר משניות הנ"ל שתי פעמים, בתחילת
21 וסיום כל פרק בפני-עצמו (כדלקמן), ומזה יש ללמוד גם בנוגע לחיבור פרק שלישי ופרק רביעי (ובכמה
22 שנים - גם פרק ראשון ופרק שני).
- 23 ובהקדמה:
- 24 התחלת פרק ששי היא - "שנו חכמים בלשון המשנה", "כלומר, ברייתא היא ובלשון המשנה היא
25 שנויה, אבל אינה משנה.. ולפי שעד עכשיו כל הפרקים משנה, לפיכך הוצרך להודיע שמכאן ואילך
26 ברייתא היא"¹⁵⁵.
- 27 וטעם הדבר ש"הוצרך להודיע שמכאן ואילך ברייתא היא" - כי דרך הלימוד היא שיש לדייק בכל
28 ענין וענין כו', ולדוגמא: הדיוק בנוגע לבעל המאמר, תנא או אמורא, רבנן סבוראי, גאונים, ראשונים
29 ואחרונים, כולל גם בנוגע למאמרי התנאים עצמם - אם מאמר זה הובא במשנה, או בברייתא
30 (כבנידון-דין, שמאמרו של רבי מאיר (בתחילת פרק ששי) נכלל רק בברייתא), או רק בגמרא (כפי
31 שמצינו כמה וכמה מאמרים של רבי מאיר, לדוגמא, שהובאו רק בגמרא).
- 32 ונפקא-מינה גם לדינא - בדין "המקדש את האשה על-מנת שאני יודע משנה (דוקא, ולא ברייתא),
33 דיש לומר שמספיק (וצריך) ג' משניות¹⁵⁶, שאז צריך לדעת אם מאמר פלוני הוא משנה או ברייתא¹⁵⁷.

156) חלקת מחוקק אה"ע סל"ח סק"מ.

151) ראה גם לקו"ש חי"ז ע' 409.

157) ולהעיר, שבנוגע לכל עניני התורה, גם ענינים שלכאורה אינם נוגעים למעשה בפועל, יש למצוא נפק"מ לדינא - אם עשה תנאי בקידושין או בנדריים וכיו"ב על-מנת שהדין או הפירוש בענין פלוני הוא כך וכך (שהרי יכול להתנות איזה תנאי שירצה). והשאלה "מאי בינייהו", "למאי נפק"מ", היא - בנוגע לעצם הענין (מלבד הנפק"מ הכללית הנ"ל).

152) אבות פ"ב מ"ה. רמב"ם הל' ת"ת פ"ד ה"ה. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ח.
153) ראה ב"ק ל, א.
154) בהתאם לדיוק (וכפל) הלשון "יגדיל גו' ויאדיר", די"ל בפשטות ש"יגדיל" הוא בכמות, ו"יאדיר" הוא באיכות.
155) פי' הרע"ב.

1 [ומכאן מענה גם ל"שפיץ-חב"ד" שטוענים - בנוגע לשקלא-וטריא ובירור במאמרי רבותינו נשיאינו, 2
 3 מיהו בעל המאמר - למאי 'נפקא-מינה' אם מאמר פלוני אמרו רבינו הזקן, אדמו"ר האמצעי או ה'צמח
 4 צדק' כו', העיקר הוא שזהו מאמר דא"ח, "דברי אלקים חיים", כפי שניכר בפנימיות התורה בפועל
 5 ובגלוי¹⁵⁸ "אילנא¹⁵⁹ דחיי, דלית תמן לא קשיא כו' ולא מחלוקת כו"¹⁶⁰, ולמאי 'נפקא-מינה' מיהו
 6 האדמו"ר שאמר מאמר פלוני?! מי שמתנהג כן - טוענים הם - הוא "נפרד" (כפי שנעשה הלשון
 7 הרגיל...), ומוסיפים לכנותו בתואר הידוע...
 8 והמענה לזה - שכן היתה הנהגת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, לברר ולדייק בנוגע לכל מאמר
 9 ומאמר, מיהו בעל המאמר, ויתירה מזה - לדייק גם באיזה מצב נאמר המאמר כו'.
 10 ואין זה חידוש של כ"ק מו"ח אדמו"ר, אלא כן הוא הסדר בכל עניני התורה, כאמור, לדייק אם ענין
 11 פלוני הוא מתורה שבכתב או תורה שבעל-פה, משנה או ברייתא או גמרא וכו'...]
 12 ועל-פי-זה, כשלומדים פרק חמישי ופרק ששי בהמשך אחד - יש צורך לעשות הפסק ביניהם, כדי
 13 שיהיה החילוק בין המשנה (פרק חמישי) לברייתא (פרק ששי),
 14 ומכיון שאין מקום להפסיק בהכרח "עד כאן משנה, מכאן ואילך ברייתא" - שהרי זה היפך ההקדמה
 15 ד"שנו חכמים בגלוי המושגה", והיפך המנהג לצרף ולחבר ברייתא זו כפרק ששי של מסכת אבות (בהמשך
 16 לחמשה פרקי המשניות שלפני-זה), ובפרט בשבת שבו לומדים פרק חמישי וששי ביחד - לכן, העצה הכי
 17 פשוטה היא, להפסיק ביניהם על-ידי אמירת שתי משניות הנ"ל (לסיים פרק חמישי במשנת "רבי חנניה",
 18 ולהתחיל פרק ששי במשנת "כל ישראל"), שבלאו-הכי אומרים בתחילת וסיום כל פרק.
 19 ומזה יש ללמוד גם בנוגע לפרק שלישי ופרק רביעי (אף ששניהם משנה ולא ברייתא) - כי נוסף
 20 להטעם שאין לחלק באופן אמירת פרק חמישי וששי לשלישי ורביעי, יש צורך להדגיש את החילוק שבין
 21 פרק שלישי לפרק רביעי, שהרי גם בחלוקה לשני פרקים יש 'נפקא-מינה' לדינא על-דרך הנ"ל.
 22 לא. והנה, בשני הפרקים שאומרים בשבת זו, מצינו קשר ושייכות לענינא דיומא:
 23 התחלת פרק חמישי היא - "בעשרה מאמרות נברא העולם", אשר ענין זה היה בכ"ה אלול שבו נברא
 24 העולם.
 25 וסיום פרק ששי הוא - "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו.. ואומר¹⁶¹ ה' ימלוך
 26 לעולם ועד", כלומר, גילוי תכלית וכוונת הבריאה, בריאת האדם בראש-השנה, יום ששי למעשה בראשית,
 27 שבו הכתיר את הקב"ה למלך על העולם כולו (כנ"ל בארוכה), ועד לתכלית השלימות - "ה' ימלוך לעולם
 28 ועד", "לעתיד-לבוא שכל המלוכה שלו"¹⁶².
 29 ויהי-רצון - והוא העיקר - שעל-ידי הדיבור בכל ענינים אלו, כולל גם הדיבור בכל עניני תורה, תורה
 30 שבכתב (פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י) ותורה שבעל-פה (משנה או ברייתא), ובמיוחד פנימיות
 31 התורה (הערות-והארות על הזוהר), ממהרים ומזרזים את הגאולה האמיתית והשלימה, שאז יקויים היעוד
 32 "ה' ימלוך לעולם ועד".
 33 לב. ובהמשך לזה - יש להזכיר גם אודות התוועדויות ומסיבות בקשר עם פתיחת בתי-תורה,
 34 בתי-תפילה ובתי גמילות-חסדים, וכיוצא בזה.
 35 וכרגיל, יגשו עתה אלו שהכניסו קנקני משקה בקשר עם מאורעות אלו, ויכריזו על תוכן המסיבה
 36 וההתוועדות, מקומה וזמנה, ויזמינו את כל המסובים כאן, ויתחילו בענין של מעשה בפועל - על-ידי
 התחלת חלוקת המשקה בין המסובים כאן, והשאר - עבור כל התוועדות ומסיבה במקומה ובזמנה.

הרי זה נאמר ע"י בעל המאמר עצמו, ואצלו גופא - באותו מאמר
 והמשך אחד כו', ואכ"מ.
 (161) בשלח טו, יח.
 (162) פירש"י עה"פ.

(158) שהרי, גם נגלה דתורה היא "תורת חיים". "דברי אלקים
 חיים", אלא שמודגש בפועל ובגילוי בפנימיות התורה, "אילנא
 דחיי", ככפנים.
 (159) זח"ג כד, ב - ברע"מ. הובא ונת' באגה"ק סכ"ו.
 (160) ומה שמצינו במאמרי אדמו"ר האמצעי "דלא כנ"ל" -

1 והעיקר - שבקרוב ממש יקויים היעוד¹⁶³ "עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ
2 ישראל", כולל גם ביתו הפרטי של כל אחד ואחד מישראל שנעשה בבחינת מקדש לו יתברך, "ועשו לי
3 מקדש ושכנתי בתוכם", בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.
4 [לאחרי חלוקת המשקה - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "והריקותי לכם ברכה".]

* * *

5 לג. הביאור בפירוש רש"י:
6 מה שכתב רש"י "האנשים ללמוד והנשים לשמוע" - יש לומר, בפשטות, שאין כוונתו לבאר בנוגע
7 לאנשים ונשים, כי-אם להוסיף בשאלה בנוגע לטף, "למה באו":
8 מכיון שבנוגע לאנשים ונשים יש טעם וסיבה מדוע צריכים להקהל, "האנשים ללמוד והנשים לשמוע"
9 - מתחזקת יותר השאלה "הטף למה באו"?
10 ועל-פי-זה יש לומר שאין זה דיבור-המתחיל על כל ענין בפני-עצמו, "האנשים", "והנשים", "והטף",
11 אלא בהמשך אחד: "האנשים ללמוד והנשים לשמוע, ו(במילא) הטף למה באו".
12 ועל זה מתרץ רש"י - שביאת הטף היא "לתת שכר למביאייהם".
13 לד. אמנם, עדיין דרוש ביאור והסבר בנוגע לכללות הענין - ובהקדים המדובר כמה פעמים בנוגע
14 לשאלות בפירוש רש"י, שאין להסתפק בשאלות הרגילות שנשאלו כבר עשרות פעמים, ולדוגמא: מדוע
15 מביא רש"י שמו של בעל המאמר, או מדוע מביא רש"י שני פירושים, וכיוצא בזה, שבכגון-דא אין צורך
16 בעיון והעמקה כלל, מלבד ליקוט הפסוקים שבהם ישנן שאלות הנ"ל, אלא הכוונה היא להוסיף ולהעמיק
17 בלימוד פירוש רש"י, באופן שישאלו גם שאלות חדשות. ובפרט בענין שיש בו 'קלאץ-קושיא',
18 כבנידון-דידן.
19 כי לכאורה אינו מובן:
20 מפורש בפסוק שלאחרי-זה¹⁶⁴ - "ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה' אלקיכם גו'", היינו,
21 שגם בנוגע ל"טף" שייך הענין ד"ישמעו ולמדו גו'".
22 ובלאו-הכי, כשם שישנו חיוב "ושננתם לבניך"¹⁶⁵ - יש חיוב לחנכם בכל עניני תורה ומצוותיה, כולל
23 גם במצות "הקהל"¹⁶⁶.
24 [וכפי שרואים במוחש - גם בנוגע לקטנים שלא באו עדיין לכלל דעה והבנה כו' - שבראותם קהל
25 גדול, אנשים נשים וטף, שכולם יחד עומדים ומקשיבים לדברים שאומר המלך (אף שאינם מבינים את
26 תוכן הדברים), הרי ראיית המחזה כשלעצמו עושה עליהם רושם, ועל-ידי-זה נפעל גם אצלם בנוגע לתוכן
27 הענין שבגללו נקהלו כולם יחד].
28 ומכיון שכן - מה מקום לשאלה "הטף למה באו", עד שיש צורך לחדש שטעם בואם אינו לצורך
29 עצמם, "ישמעו ולמדו גו'", כי-אם "לתת שכר למביאייהם" בלבד !?
30 לה. ויש לומר הביאור בזה:
31 בנוגע לשאלה מהחיוב ד"ושננתם לבניך" - הרי, מכיון שכתוב זה לא מיירי בחיוב על האב להביא
32 את בנו, כי-אם בחיוב על המקהיל, "הקהל את העם האנשים והנשים והטף" - אין זה שייך לחיוב החינוך,
33 המוטל על האב, ולא על המקהיל, כפשוט.

(166) ולהעיר מהמדובר בארוכה (שיחות אחש"פ וש"פ שמיני ז.ו.). בנוגע לחיוב ד"ושננתם לבניך", והחיוב דהבאת הטף בהקהל - אם שייך לגדר החיוב דחינוך אם לאו, ואכ"מ.

(163) מגילה כט, א.
(164) לא, יג.
(165) ואתחנן ו, ז.

ובנוגע לשאלה מהמשך הכתוב "ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו גו" - הרי, על-כרחך צריך לומר
 ש"ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו גו" אינם ה"טף" שנוזכר בפסוק הקודם (שהרי הפסוק אינו צריך
 לכפול שתי פעמים), כי-אם שני סוגים בפני-עצמם¹⁶⁷: "בניהם גו' ישמעו ולמדו גו'" - אלו שבאו כבר
 לכלל הבנה ודעת, ו"טף" ממש, כולל גם קטני קטנים - "לתת שכר למביאייהם".
 ועל-פי-זה מובן גם בנוגע לחיוב על המקהיל - שהחיוב להקהיל גם את הטף, "לתת שכר למביאייהם",
 נוגע גם להקהלת האנשים והנשים, כי הידיעה שהבאת הטף מוסיפה בשכרם פועלת עידוד וזיור בהקהלת
 האנשים והנשים עצמם.
 אמנם, עדיין דרוש ביאור והסבר בנוגע לסדר הכתובים: מדוע הקדים הכתוב "טף" ל"בניהם", וכן
 "גרך אשר בשעריך" - בה בשעה שחיוב הבאת הטף אינו אלא כדי "לתת שכר למביאייהם", ואילו בנוגע
 ל"בניהם" ו"גרך אשר בשעריך", החיוב והתועלת הם בנוגע להם עצמם, "למען ישמעו ולמען ילמדו גו'",
 "ישמעו ולמדו גו'"? ו"תן לחכם ויחכם עוד"¹⁶⁸.
 לו. בהערות אאמו"ר¹⁶⁹ מובא מאמר הזוהר¹⁷⁰, "כולהו מתגלפי בשמא דקודשא-ברין-הוא וכו'".
 ונתבאר, שזהו החילוק שבין 'עקודים' ל'נקודים', שב'נקודים' נתגלו עשר כלים, מה-שאינ-כן ב'עקודים'
 שכל האורות הם בכלי אחד כו'.
 ובהקדמה - שגם בנוגע לענינים הכי עמוקים בחסידות, כמו ענין 'עקודים' ו'נקודים' (שלא נתבאר
 בחסידות כי-אם במקומות ספורים בדרושי אדמו"ר האמצעי¹⁷¹, ואף לא בהסבר וביאור מספיק¹⁷²) -
 יכולים למצוא לימוד והוראה בעבודת האדם לקונו.
 וההסברה בזה - על-דרך האמור לעיל בענין כלל ופרט: קבלת-עול - עם היותו באופן של נקודה
 וכלל, מכל-מקום כלולים בו כל פרטי הענינים שבהם מתבטא ה'קבלת עול' בפועל ממש, על-דרך מה
 שכתוב¹⁷³ "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך", "בכל מדה ומדה כו"¹⁷⁴, היינו,
 לא רק רגש כללי של אהבה, אלא שכולל גם פרטי הענינים ד"בכל מדה ומדה כו'". ולדוגמא: בשנת
 השמיטה - שההכרה ד"כי לי הארץ" אינה רק באופן של נקודה וכלל, אלא שכוללת גם את פרטי הענינים
 שבהם חודרת הכרה זו (עוד לפני שמתגלים בפועל ממש). ועל-דרך-זה בעבודת כל יום - שתנועת
 הביטול וקבלת-עול ד"מודה אני לפניך" כוללת גם את פרטי הענינים של כל היום (עוד לפני שמתגלים
 בפועל ממש).
 וזהו ענין 'עקודים', שכל האורות הם בכלי אחד - שכל פרטי הענינים כלולים יחד בנקודה הכללית
 ד'קבלת עול', עוד לפני שנמשכים ומתגלים בפרטיות ממש, בעבודה בפועל, שזהו ענין 'נקודים', שכל
 פרט נמשך ומתגלה בפני-עצמו כו'. ויש להאריך בכל זה, ו"תן לחכם ויחכם עוד".
 לז. בפרק ששי בפרקי-אבות¹⁷⁵ שנינו: "ואומר והלוחות מעשה אלקים המה, והמכתב מכתב אלקים
 הוא חרות על הלוחות, אל תקרי חרות אלא חירות, שאין לך בן-חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה".
 וידועה השאלה בזה: הפסוק "והלוחות מעשה אלקים וגו' חרות על הלוחות" - קאי בלוחות ראשונות,
 וכמאמר רבותינו ז"ל¹⁷⁶ "מאי דכתיב חרות על הלוחות, אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה
 תורה מישראל.. אין כל אומה ולשון שולטת בהן", ואיך דורש התנא ממה שכתוב "חרות על הלוחות"
 שעל-ידי לימוד התורה נעשה בן-חורין, גם לאחר שנשתברו הלוחות הראשונות שבהם נאמר "חרות על
 הלוחות"?!

(167) ראה גם רמב"ן ואוה"ח כאן.

(168) משלי ט, ט.

(169) ליקוטי לוי"צ פרשתנו (וילך) ע' תס ואילך.

(170) פרשתנו (וילך) רפד, ב.

(171) תו"ח בראשית יח, א ואילך. נח סה, ד ואילך. ועוד.

(172) שהרי עדיין דרוש ביאור והסבר - כיצד יכולים אור

החסד ואור הגבורה להיות שניהם בכלי אחד, וכיו"ב בשאר
 פרטים שאינם מובנים כו'.

(173) ואתחנן ו, ה.

(174) פירש"י עה"פ.

(175) משנה ב.

(176) עירובין נד, א.

1 ומבאר ה'צמח צדק'¹⁷⁷, "דבלוחות ראשונות שהיו הלוחות גם-כן מעשה אלקים, אז לא שלטה אומה
2 ולשון בכל ישראל, מה-שאיין-כן בלוחות שניות, אבל מכל-מקום לפי שהן גם-כן מכתב אלקים חרות,
3 וגם נמשכו ממקום החירות, שלכן ניתנו ביום הכיפורים יום התגלות ה' עילאה (בינה, עלמא דחירו),
4 לכך מהני על-כל-פנים לכל מי שעוסק בתורה שיהיה נקרא בן-חורין.. בלוחות שניות אין כח החירות
5 להתפשט בכל האומה בכלל, אבל מכל-מקום למי שעוסק בתורה מאיר לו החירות להיות בן-חורין
6 שמקבל מהבינה כו".

7 וגם בענין זה מודגשת הנקודה האמורה שב'כלל' כלולים גם הפרטים, כי: ענין החירות לאמיתתו הוא
8 - לא רק באופן כללי, כי-אם שנקודת החירות חודרת בכל פרטי הענינים, שאין לו שום בלבולים ודאגות
9 בכל הענינים הפרטיים, שאם לא כן, הרי הבלבול והדאגה בנוגע לפרט מסויים מהווה סתירה לענין
10 החירות לאמיתתו. משל למה הדבר דומה - לעבד שניתן לו שטר שחרור, ואף-על-פי-כן ממשיך לשעבדו
11 כו".

12 לח. שיעור היומי ברמב"ם:

13 בדין ספק טומאה - כותב הרמב"ם¹⁷⁸ ש"ברשות היחיד טמא, ברשות הרבים טהור". וממשיך בפרק
14 שלאחר-זה¹⁷⁹: "מפני מה טהרו חכמים ספק טומאה ברשות הרבים, שהרי הציבור עושין פסח בטומאה
15 בזמן שהטמאים מרובין, אם טומאה ודאית נדחית מפניהן, קל-וחומר לספק טומאה, שאיסור כל הספקות
16 מדבריהן.. ומפני מה החמירו בספק רשות היחיד, שהרי סוטה שנסתרה אף-על-פי שהדבר ספק, הרי היא
17 טמאה לבעלה עד שתשתה".

18 ולכאורה אינו מובן: מהו הצורך בלימוד מיוחד שספק טומאה ברשות הרבים טהור (מפסח), ולימוד
19 מיוחד שספק טומאה ברשות היחיד טמא (מסוטה) - לכאורה, כשלמדים מפסח ספק טומאה ברשות
20 הרבים טהור, הרי מעצמו מובן שדין זה אינו אלא ברשות הרבים, מה-שאיין-כן ברשות היחיד ספקו טמא.
21 ועל-דרך-זה לאידך, שכשישנו לימוד שספק טומאה ברשות היחיד טמא, הרי זה רק ברשות היחיד,
22 מה-שאיין-כן ברשות הרבים. ומהו הצורך בשני לימודים מיוחדים? ו"תן לחכם ויחכם עוד".

23 לט. ובענין זה יש לימוד והוראה ב"לתקן הדעות" - עד כמה גדול כחו של הציבור, עד כדי כך,
24 שאפילו אם נטמאו חסו-ושלום, נדחית הטומאה מפניהן!

25 והקשר והשייכות לימים אלו - ימי ההכנה לראש-השנה ועשרת ימי תשובה - שהרי גם בעשרת ימי
26 תשובה מודגש גדול מעלת הציבור, כמאמר רבותינו ז"ל¹⁸⁰ "בכל קראנו אליו"¹⁸¹, והכתיב¹⁸² דרשו ה'
27 בהמצאו, התם ביחיד הכא בציבור, ביחיד אימת.. אלו עשרה ימים שבין ראש-השנה ליום הכיפורים",
28 היינו, שמעלת היחיד בעשרת ימי תשובה היא כמעלת הציבור בכל השנה כולה, ומזה מובן עד כמה
29 גדלה מעלת הציבור בעשרת ימי תשובה¹⁸³. וכל זה - מצד עצם מעלת הציבור, "אף שאינם מדברים
30 בדברי תורה"¹⁸⁴, ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר מתאספים כמה וכמה מישראל ועוסקים בעניני תורה
31 ומצוותיה, כבהתועדות זו, ובפרט בזמן מיוחד - בחודש אלול, לאחר ח"י אלול, וביום השבת שבו, עד
32 לשבת האחרון של חודש אלול, 'שבת סליחות', שהקב"ה מברכו בעצמו, וגם במקום מיוחד - בית-כנסת
33 ובית-מדרש, ובפרט בארבע אמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, הרי בוודאי ובוודאי שגדול
34 ביותר כח ומעלת הציבור.

35 מ. והמעשה הוא העיקר - לנצל הנתנת-כח של מעלת הציבור כדי להוסיף בכל עניני העבודה
36 השייכים לזמן זה, להשלים את החשבון-נפש על כל השנה החולפת, שנת השמיטה, ולהתכונן לשנה
37 הבאה, "שנת הקהל" (כנ"ל בארוכה), ובכללות - להוסיף ביתר שאת וביתר עוז במילוי שליחות כ"ק

(181) ואתחנן ד, ו.
(182) ישעי' נה, ו.
(183) ראה אוה"ת ש"ש ע' א'תסב.
(184) אגה"ק ס"ג (קלו, ב).

(177) אוה"ת תשא ע' ב'כב.
(178) הלכות אבות הטומאות ספ"ו.
(179) ריש פט"ז.
(180) ר"ה יח, א. וש"נ. וראה רמב"ם ה' תשובה פ"ב ה"ו.

1 מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, "אתפשטותא דמשה"¹⁸⁵ שבדורנו, ובלשון הכתוב בסיום וחותם פרשתנו -
 2 "וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תומם"¹⁸⁶, ובאופן של תוקף נצחי -
 3 "וענתה השירה הזאת לפניו לעד, כי לא תשכח מפיו זרעו"¹⁸⁷,
 4 ועל-ידי-זה נעשה הענין ד"האזינו השמים גו' ותשמע הארץ"¹⁸⁸ (כפי שהולכים לקרוא בתפילת
 5 מנחה), "קרוב לשמים ורחוק מן הארץ"¹⁸⁹, היינו, שההתקשרות לנשיא דורנו, משה רבינו שבדורנו,
 6 פועלת אצל כל אחד ואחד שנעשה "קרוב לשמים ורחוק מן הארץ", היינו, שעניני שמים, ענינים רוחניים
 7 - תורה ומצוותיה, הם באופן של קירוב. ועניני ארץ, ענינים גשמיים - הם באופן של ריחוק, דאף שעוסק
 8 בהם בפועל ממש, ו"משאו ומתנו באמונה"¹⁹⁰, הרי זה באופן של ריחוק, מכיון שמצד טבעו (לא רק
 9 מצד עבודתו ויגיעתו) שייך הוא לעניני שמים, ואילו עניני ארץ הם היפך טבעו,
 10 ועד שפועל מעמד ומצב זה - קרוב לשמים ורחוק מן הארץ - אצל כל אלו שבסביבתו, על-ידי-זה
 11 שמקהיל אותם יחד, "הקהל את העם האנשים והנשים והטף גו' למען ישמעו ולמען ילמדו גו' את כל
 12 דברי התורה הזאת", הפצת התורה והיהדות, כולל ובמיוחד הפצת מעיינות פנימיות התורה חוצה, ומתוך
 13 שבת והודאה להקב"ה "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" שיכולים להפיץ את המעיינות חוצה באופן
 14 של הבנה והשגה כו', כולל גם על-ידי-זה שמסביר באותיות וסגנון שלו, באופן המתאים ומכוון לתוכן
 15 ולשון של דברי הרב, כמובן וגם פשוט.
 16 ועל-ידי-זה זוכים ל"וזאת הברכה אשר ברך משה"¹⁹¹ - המשכת כל עניני ברכות באופן הנראה ונגלה
 17 לעיני בשר ("וזאת הברכה"), ועד לברכה העיקרית והפנימית - גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח
 18 צדקנו, במהרה בימינו ממש.
 19 [כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה].

185 תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).
 186 וילך לא, ל.
 187 שם, כא.
 188 ר"פ האזינו.

189 ספרי עה"פ.
 190 יומא פו, א. וראה שבת לא, סע"א. רמב"ם הל' דעות
 ספ"ה. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ב.
 191 ר"פ ברכה.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שני עמ' ב

11 מותרת הגמרא: האי תנא תנא דבי מנשה הוא, דאמר שכל מיתה
 12 האמונה לכני נח אינו אלא מיתת הנק, שלשיתו אידי ואידי - בין
 13 מיתה האמורה בבני נח, ובין מיתה האמורה בישראל לגבי אשת
 14 איש שנכנסה לחופה ולא נבעלה, הנק הוא, וכיון שדיינו ודיניהם
 15 שוים בערה זו, לא הוצרך התנא לפרט שנידון במיתת ישראל, אף
 16 שזו האמת.
 17 הגמרא מקשה על שיטת רבי מאיר בברייתא: וכי ניתן לומר שסבר
 18 רבי מאיר שכל ערוה שביית דין של ישראל מיתתו עליה, אף כן נח
 19 מיוחר עליה. והא תנאי, נר

1 כישראל, ואם לא על ערוה כן נח (זכריות), נידון למיתה כדני כן
 2 נח ונהרג בסיף. ואינו אין לנו חילוק בין אם בא על אלו או על אלו
 3 אלא כשבא על נערה המאורסה בלבד, שרק באופן זה לא מצינו
 4 עונש מיתה בבני נח, ולכן אם בא על בת ישראל המקודשת
 5 לישראל נידון בסקילה בישראל. ומבואר כדברי רבי יוחנן, שהדין
 6 שכן נח שבא על ערוה ישראל נידון בדני ישראל, אינו אלא בבא
 7 על נערה המאורסת בישראל.
 8 מקשה הגמרא: ונחשוב נמי - ותמנה הברייתא גם בת ישראל
 9 שנישאה לישראל ונכנסה לחופה ולא נבעלה, שנענש עליה
 10 כישראל בחנק, שגם בערה זו לא מצינו עונש מיתה בבני נח.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום חמישי עמ' ב

10 להשמיע חידוש דין לעצמו, דמחשבו מבעודיה לעבודה, כלומר, אם
 11 את העבודה שעובד עתה (כגון שחיתו) לא חשב לעשותה לשם
 12 עבודה זרה אלא לצורך עצמו, ורק בשעת השחיטה חשב לעשות
 13 עבודה אחרת כגון זריקת הדם וכדומה לשם עבודה זרה, חייב
 14 מיתה כאילו חשב זאת בשעת אותה עבודה ממש.
 15 וקושיא זו יש לתלות במחלוקת שמצינו בדין זה, דאיתמר, השוחט
 16 בהמה לצורך עצמו, ובאותה שעה חשב לזרוק דמה לשם עבודה
 17 פוככים ולהקטיר חלבה לשם עבודת פוככים, רבי יוחנן אמר,
 1 אלא ללמד על עצמה, שאף שאינה 'עבודת פנים' חייבים עליה אף
 2 שלא כדרכה, משום שאם יצאה ללמד על הכלל שבכל עבודה
 3 דרך כבוד חייבים אף שלא כדרכה, יקשה לשם מה נכתב 'זובח
 4 לאלהים וחרם', הלא אף זביחה היא דרך כבוד כהשתחואה, אין
 5 זה מוכרח, שהרי אומא - אמור להיפך, שאכן יצאה השתחואה
 6 ללמד על הכלל כולו, שעל כל העבודות שהן דרך כבוד חייבים גם
 7 כשאין כדרכה. וכי תימא - ואם תשאל, אם כן הפסוק 'זבח
 8 לאלהים וחרם' למה לי, הלא אף זביחה היא דרך כבוד ויש לחייב
 9 עליה כהשתחואה. יש להשיב, שהפסוק 'זובח' נאמר לגושיה -

לקוטי שיחות פרשת נצבים כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

29 "ומדרש אגדה⁵: למה נסמכה פרשת אתם נצבים
30 לקללות, לפי ששמעו ישראל מאה קללות... התחיל
31 משה לפייסם אתם נצבים היום... הרי אתם קיימין
32 לפניו". אחר-כך הוא מסביר את המילה "היום" –
33 "כיום הזה שהוא קיים..." וממשיך "דבר אחר⁶: אתם
34 נצבים, לפי שהיו ישראל יוצאין מפרנס לפרנס ממה
35 ליהושע, לפיכך עשה אותם מצבה כדי לזרום..."

צריך להבין:

37 (א) מהו הקושי בפירוש הראשון שבגללו נזקק
38 רש"י לפירוש אחר, שהוא מ"מדרש אגדה", ובמיוחד
39 שרש"י מדגיש שזה "ומדרש אגדה", ועל הפירוש
40 הראשון הוא מדגיש "עד כאן פירשתי לפי פשוטו של
41 פרשה", וגם הפירוש השני אינו מספיק, והוא נזקק
42 לשלישי, "ד"א אתם..."

43 מצד שני, כאמור פעמים רבות, פירושו הראשון של
44 רש"י הוא העיקר, והשני קרוב מן השלישי לפשוטו של
45 מקרא, ואם-כן קשה: במה רחוק הפירוש השלישי
46 מפשוטו של מקרא, יותר מן השני?

47 (ב) מכך שרש"י אינו מביא את הפירוש מ"מדרש
48 אגדה" ואת הפירוש "דבר אחר..." מיד בפסוק הראשון
49 של הפרשה, אלא על הפסוק "למען הקים..." מובן,
50 שלשני הפירושים הללו יש קשר לכל הפסוקים עד
51 "למען הקים...", ולא רק ל"אתם נצבים היום", כדברי
52 רש"י "עד כאן פירשתי לפי פשוטו של פרשה ומדרש
53 אגדה..." כלומר, "מדרש אגדה" מפרש את כל
54 הפסוקים עד כאן באופן שונה, ולמרות זאת, אין רש"י
55 מפרש את ההסבר לכל הפסוקים לפי "מדרש אגדה"
56 ולפי "דבר אחר"⁷. ואינו מובן: מדוע מפרש רש"י לפי
57 "מדרש אגדה" רק את המילה "היום", היום הזה שהוא
58 קיים...?", ולא את כל הפסוקים⁸?

א.

דברי רש"י ל"אתם נצבים", והקושי

1 על המילים "אתם נצבים (היום)"¹ אומר רש"י:
2 "מלמד שכינסם משה לפני הקדוש-ברוך-הוא ביום
3 מותו להכניסם בברית".

4 וצריך להבין: מה מחדש רש"י באמרו "מלמד
5 שכינסם... להכניסם בברית", והרי כתוב בפסוק באופן
6 מפורש "אתם נצבים היום... לעברך בברית ה' אלקיך"?

7 יש המפרשים², שחידושו של רש"י איננו בענין של
8 "להכניסם בברית", הכתוב בפסוק, אלא בכך ש"כינסם
9 משה..."³: בפסוק נאמר רק "אתם נצבים", וייתכן
10 שמשה לא אספם, אלא הם עמדו על מקומם, כפי שחנן
11 סביב הארון. על-כך אומר רש"י "מלמד שכינסם משה
12 לפני הקדוש-ברוך-הוא... להכניסם בברית", והוכחת
13 רש"י לכך ש"כינסם" היא מ"להכניסם בברית" – שהרי
14 כניסה לברית נעשית באמצעות העברה⁴, ולשם כך יש
15 צורך בהתכנסות.

16 אך קשה להבין כך את דברי רש"י, כי: (א) לפי זה
17 צריך היה רש"י לצטט ב"דיבור המתחיל" גם את
18 המילים "לעברך בברית", המהוות את ההכרה לדבריו.
19 (ב) רש"י לא היה צריך לאמר "להכניסם", אלא
20 "להעבירם בברית", כלשון הפסוק, המוכיח ש"כינסם".
21 (ג) מלשון רש"י "מלמד שכינסם משה... להכניסם
22 בברית" משתמע, שחידושו הוא במילים "להכניסם
23 בברית", ולא שהן מהוות רק הוכחה לכך ש"כינסם".

ב.

הפירוש השני והשלישי של רש"י

24
25
26 לאחר שרש"י מפרש את הפסוקים, עד לאחר
27 "למען הקים אותך היום לו לעם והוא יהי' לך
28 לאלקים", הוא מוסיף שני ביאורים נוספים לפסוקנו:

(5) ראה תנחומא פרשתנו בתחלתו. תנחומא באבער כאן ב.

(6) ראה תנחומא שם.

(7) כי י"ל שזה מובן מעצמו דלפירוש זה הפסוקים שלאח"ז "לעברך
בברית גו'" גם הם חלק מזה שהם קיימין לפניו ורש"י אי"צ לפרשו.
וכצ"ל לפי הג' שמוכח ד"לעברך בברית וגו'" הם חלק מזה שעשה אותם
מצבה כו'.

(8) ובפרט שבתנחומא שם הפי' בתיבת "היום" הוא פי' אחר לגמרי

("ד"א" – פי' האחרון שם), ולא המשך לפי' "למה נסמכה כו'".

(1) בכמה דפוסים נעתקו בפרש"י רק התיבות "אתם נצבים" – בדפוס
ראשון (בסיום פרשת תבוא) א" "פרשת אתם נצבים (ובר"פ מתחיל) היום
מלמד כו'", בדפוס שני נעתק בתחלת פרש"י "אתם נצבים היום כולכם".
וברוב הכת"י דפרש"י "אתם נצבים היום".

(2) ראה ש"ח. ונראה שמפרש כן ברא"ם. וראה גו"א כאן בתחלתו.

(3) ראה רא"ם ורע"ב, דפי שלמע' ויקרא משה" (בס"פ תבא) הוא
כינסו וענין בפ"ע. אבל ראה לקמן בפנים.

(4) כפרש"י לקמן פסוק יא.

37 ולכאורה, הם היו "נצבים לפני משה", כדי לשמוע את
38 דבריו?¹²

39 (ג) "היום" – הכוונה היא "ביום מותו", כי בסוף
40 פרשה תבוא¹³ נאמר "ולא נתן ה' לכם לב לדעת... עד
41 היום הזה", ורש"י מסביר שם, שהיה זה כאשר נתן
42 משה את ספר התורה לבני לוי, כמסופר בפרשת וילך,
43 שהיה זה ביום מותו, ופרשת וילך התרחשה באותה
44 תקופה כפרשת נצבים¹⁴. אם מטרת ההתכנסות היא כדי
45 לומר להם "אתם ראיתם את כל אשר עשה... המסות
46 הגדולות... ושמרתם..." – כדי לחזקם בשמירת התורה
47 והמצוות, מדוע חיכה משה עד יום מותו, ולא אמר
48 זאת לפני-כן, והרי משה התחיל לומר את "משנה
49 תורה" "בעשתי עשר חודש באחד לחודש"¹⁵?

50 מכל האמור לעיל הכרחי לומר, שמטרת ההתכנסות
51 "ויקרא משה אל כל ישראל" היתה כדי להכניסם
52 בברית שבפרשתנו הנוגעת בעיקר לאחר שיעברו את
53 הירדן, כפי שאומר רש"י בהמשך פרשתנו¹⁶. ולכן דחה
54 זאת משה עד "יום מותו", קרוב ככל האפשר לזמן שבו
55 עברו ישראל את הירדן.

56 ד.

57 ההסבר לשיתוף הטף בכינוס

58 לפי המוסבר לעיל, ש"אתם נצבים היום..." הוא
59 המשך לקריאתו הקודמת של משה "אל כל ישראל",
60 ומטרת ההתכנסות הוא "לפני הקדוש-ברוך-הוא...
61 להכניסם בברית", ודברי משה בסוף פרשת תבוא הם
62 כעין מאמר מוסגר, כהקדמה לכך, מובנים עוד שני
63 פרטים בפשוטו-של-מקרא, שרש"י אינו מסבירם:

64 (א) התורה מזכירה כאן את "טפכם". לכאורה, אין
65 מצוי בתורה שמשוה יקרא גם ל"טף" בכנסו את ישראל,
66 לכל מטרה שהיא. יתר-על-כן: מאוחר יותר, בפרשת
67 וילך¹⁷, כתוב "הקהל את העם האנשים והנשים והטף",
68 ורש"י מסביר שם "למה באו לתת שכר למביאייהם".
69 מובן, שלפי רש"י, אין זו הסיבה להבאתם בענין
70 שבפרשתנו, כי רש"י היה אומר זאת כאן, בפעם
71 הראשונה, ולא היה מסתמך על פירושו בפרשה
72 מאוחרת יותר¹⁸.

ג.

2 מטרת הכינוס - "להכניסם בברית"

3 ההסבר לכך הוא: מכך שרש"י איננו אומר כלשון
4 הפסוק "להעבירם בברית" אלא "מלמד שכינסם
5 משה... להכניסם בברית", מובן, שאין הוא מפרש את
6 דברי משה "אתם נצבים היום כולכם... לעברך
7 בברית", המפורשים בפסוק, אלא הוא מחדש ענין
8 אחר, הנלמד מן המילים "אתם נצבים היום".

9 באופן פשוט, מופיעה פרשת "אתם נצבים היום
10 כולכם" כהמשך לסיום הפרשה הקודמת "ויקרא משה
11 אל כל ישראל ויאמר אליהם אתם ראיתם...", שהרי אם
12 היתה כאן התכנסות נפרדת היה צריך להכתב שוב
13 בתחילת פרשתנו "ויקרא משה אל כל ישראל"⁹,
14 וכדומה.

15 ובפשטות יש לומר, שהמטרה של "ויקרא משה אל
16 כל ישראל" – כינוסם של כל ישראל בסוף פרשת
17 "תבוא" היתה כדי לומר להם את הנאמר מיד אחר-כך
18 בפרשה – "ויאמר אליהם אתם ראיתם... המסות
19 הגדולות... ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם
20 אותם...", ורק כהמשך לכך בא הענין של "אתם נצבים
21 היום...".

22 ועל כך מחדש רש"י ואומר "מלמד": מן המילים
23 "אתם נצבים היום" יש להסיק "שכניסם משה לפני
24 הקב"ה... להכניסם בברית" – מטרת הכינוס לא היתה
25 כדי לומר להם את דבריו אשר בסוף פרשת תבוא, אלא
26 "כינסם משה..." – להכניסם בברית¹⁰.

27 ההכרח לביאור זה:

28 (א) המילים "אתם נצבים" אינן נמצאות במקומן,
29 לכאורה. לפני כן כתוב "ויקרא משה אל כל ישראל",
30 כך שכל ישראל היו אז במעמד, ואם כן צריך היה משה
31 להתחיל את דבריו במלים אלה¹¹. לו רצה משה מסיבה
32 כל-שהיא (כדי להדגיש "לפני ה' אלקיך", וכדומה)
33 לומר בכל זאת כאן צריך היה לומר "ואתם ניצבים" –
34 בוא"ו החיבור, לאחר "אתם ראיתם... ותבואו..." – על
35 כרחנו, איפוא שביטוי זה "מלמד" משהו.

36 (ב) "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם",

(9) כמ"ש בגו"א כאן, נימוקי שמואל כאן.

(10) וכ"מ מפ"י הראב"ע תבוא כט, א. אברבנאל שם.

(11) ראה צדה לדרך באו"א קצת. וראה נימוקי שמואל כאן.

(12) עפ"ז "ל דתיבת "לפני הקב"ה" שבפרש"י הוא העתקת לשון הכתוב אל משנה מלשון הכתוב "ה' אלקיכם" ללשון המורגל (בתושבע"פ וב) פרש"י.

(13) כט, ג.

(14) כמ"ש בגו"א ונימוקי שמואל כאן. וראה גם אברבנאל תבוא שם.

(15) דברים א, ג.

(16) כט, כח.

(17) לא, יב.

(18) יתירה מזו י"ל, שכאן אינו שייך הטעם שבפרש"י שם, כי: א)

28 לפני הקדוש-ברוך-הוא... להכניסם בברית", מובן,
29 ש"אתם ראיתם... המסות הגדולות..." היווה הסבר
30 והקדמה למטרה זו של "לעברך בברית ה' אלקיך
31 ובאלתו".

ה.

הצורך בפירוש "ומדרש אגדה"

32
33 אך לפי פירוש זה, אינו ברור השימוש בביטוי
34 "נצבים", שאיננו מצוי כל-כך. אם הכוונה היא להבהיר
35 ש"כינסם משה לפני הקדוש-ברוך-הוא... להכניסם
36 בברית", מדוע כתוב הביטוי "נצבים", ולא הביטוי
37 "עומדים" שמצוי יותר בתורה, וכפי שנאמר אף בענינו
38 בהמשך הפרשה²¹ "עמנו עומד היום"?
39

40 יתר-על-כן: לכאורה, אין ביטוי זה מתאים לפסוק
41 גם מצד התוכן. "נצבים" הוא, בדברי רש"י²², "בקומה
42 זקופה", לעומת "עומדים"²³. והרי "כינסם לפני
43 הקדוש-ברוך-הוא... להכניסם בברית", ומובן, שהם
44 עמדו בהכנעה ובהתבטלות, וכיצד מתאים לכאן המילה
45 "נצבים", המורה על עוצמה וחשיבות²⁴?

46 לפיכך מביא רש"י פירוש אחר "ומדרש אגדה",
47 שהדברים הם כהמשך לקללות, ו"התחיל משה לפייסם
48 אתם נצבים היום, הרבה הכעסתם למקום ולא עשה
49 אתכם כלי" והרי אתם קיימין לפניו" – תוך הרגשת
50 המלה "נצבים" המורה על עמידה איתנה.

51 לפי זה שונה לא רק משמעות המילה "נצבים",
52 אלא גם משמעות המילה "היום":

53 מכיוון שאלה הם דברי פיוס על הקללות, יש לומר
54 שהם נאמרו בסמוך לזמן התוכחה, ולפיכך לא סביר

1 אמנם, בפרשתנו צריך היה הטף להשתתף
2 בהתכנסות כדי להיכלל בכריתת הברית הכללית, אך
3 כיוון ש"אתם נצבים" הוא המשך הכינוס של סוף
4 פרשת תבוא, יוצא, שהטף נכח גם בתחילת הכינוס,
5 בדברי משה "אתם ראיתם... המסות הגדולות...
6 ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם", והרי
7 אין הם קשורים לכל זה, מפני שאינם חייבים
8 במצוות¹⁹?

9 אך לפי ההסבר הנ"ל על רש"י, ש"ויקרא משה"
10 היה "לפני הקדוש-ברוך-הוא.. להכניסם בברית", מובן,
11 שהביאו את הטף מיד בתחילת הקריאה, כי מטרת
12 ההתכנסות היתה להכניסם בברית, ו"אתם ראיתם..."
13 זוהי הקדמה בלבד.

14 (ב) לפני שמטילים על מישהו התחייבות מסוימת,
15 או שבועה וכדומה, מוכרחים להקדים לכך הסברים.
16 אי-אפשר להטיל על אדם התחייבות או שבועה
17 וכדומה באופן מידי, ללא הקדמה.

18 בענינו, "אתם נצבים" היה למען "לעברך בברית
19 ה' אלקיך ובאלתו..." – הטלת ברית ושבועה על כל
20 יהודי, לסוגיו השונים של עם ישראל, וכיצד ייתכן
21 ש"משה לא הקדים הסבר כלשהוא לדבר גדול וחמור
22 כל כך? שאלה זו קיימת גם אם "ויקרא משה אל כל
23 ישראל" היה כדי לומר להם "אתם ראיתם...", וממילא
24 התבצע העניין של "לעברך בברית ה' אלקיך ובאלתו",
25 ובודאי, אם נאמר²⁰ ש"אתם נצבים" שבפרשתנו היה
26 כינוס בפני עצמו.

27 אך לפי פירוש רש"י, שהמטרה היתה "כינסם משה

(23) ועפ"י יובן מה שהוצרך רש"י לפרש ל' נצבים בפ' ויגש (מה),
(א) "לכל הנצבים" – שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו
מתביישין בו", שגם שם אי"ז עמידה סתם אלא נצבים לגבי אחיו –
ד"שומעין שאחיו מתביישין". ובס"פ שמות (ה, כ) "ויפגעו את משה ואת
אהרן נצבים" פרש"י "אנשים מישראל את משה ואת אהרן וגו'", ורבותינו
דרשו כל נצים ונצבים דתן ואבירים היו בו". דגם לפי הא' מוסבר תיבת
נצבים, כי מדובר באנשים חשובים משה ואהרן לגבי שאר האנשים. ובפ'
וירא (יח, ב) "שלשה אנשים נצבים עליו" לא הוצרך רש"י לפרש, כי
מובן מעצמו שהרי מדובר שם במלאכים ואי"ז עמידה סתם.

וכן י"ל בתיבת "נצב" "נצבו" "נצבת" הנאמר בתורה כמ"פ ואין
רש"י מפרשם: ח' שרה כד, יג. מג. ויצא כח, יג. וארא ז, טו. בשלה טו,
ח, יז. יתרו יח, יד. תשא לג, ח. כה, לד, ב. ועוד – כי בכלם מובן
שאין הכוונה לעמידה סתם, כ"א הדגשה מיוחדת בהעמדה, ועד"ז מובן
ל' "ויצב" הנאמר בהקמת מצבה וכיו"ב – וירא כא, כח. כט. וישלח לג,
כ. לה, יד. כ. וראה גם ע"ד החסידות החילוק הנצבים ועומדים, אוה"ת
נצבים בתחלתו. ואכ"מ.

(24) להעיר מבעל הטורים כאן.

בפ' וילך נאמר "טף" אחרי "האנשים והנשים", ולכן פרש"י ע"ז "שכר
למביאיהם", ואילו בפרשתנו נאמר "טפכם" לפני "נשיכם". (ב) בהקהל
צ"ל הבאה לביהמ"ק, משא"כ בפרשתנו שרק כינסם יחד. ג) בפ' וילך
מפורש בנוגע ל"והטף" שצ"ל "הקהל", משא"כ בפרשתנו שלא נאמר
טף מפורש בנוגע ל"כינסם משה" – להקהלה (שמורגש שאחרים הביאום
– "שכר למביאיהם"), ורק "אתם נצבים היום".

(19) בנימוקי שמואל כתב דקרא דאתם נצבים אתי לאורויי ד"אל כל
ישראל" דלעיל הוא כולל אנשים ונשים וטף בו' אלא דלעיל דקאמר אתם
ראיתם גוי' דשייך לאנשים להכי סתם הכתוב ואמר אל כל ישראל והכא
בענין הכנסתם בברית דכולהו שייכי בו' אנשים ונשים וטף הוצרך לבארם
ולפרטם כל פרט ופרט בו'. אבל צ"ע דאח"ל דהדבור דס"פ תבוא הוא
ענין בפ"ע, הרי ה' אפשר לכנוס מתחלה את האנשים ולאמור השייך
לאנשים ואח"כ כאשר בא להכניסם בברית יכנס גם הנשים והטף (וכמ"ש
בנימוקי שמואל שם לפני²⁰), משא"כ ע"פ המבואר בפנים.

(20) כפי' הרא"ם כאן.

(21) פסוק יד.

(22) קרח טז, כז. וראה פרש"י וישב לז, ז.

33 "אתם ראייתם..." ורק אחר-כך "אתם נצבים היום", כי
 34 זה צריך היה להיאמר ככל הסמוך למיתתו, כאשר
 35 יוצאין מפרנס לפרנס. ג) מובנת הבאת הטף, אשר גם
 36 הם עוברים מפרנס לפרנס.

ז.

ההסבר לסדר בין הפירושים

38 גם בפירוש זה ישנו קושי: כיון שהדברים קשורים
 39 ליציאה מפרנס לפרנס, צריך היה משה לאומרם מאוחר
 40 יותר, לאחר פרשת וילך, ממש בסמוך למיתתו, ומדוע
 41 אמרם כאן?
 42

43 לפי הפירוש הראשון ש"כינסם... ביום מותו
 44 להכניסם בברית", קשור הענין לאחר מעבר הירדן,
 45 ולכן אין הכרח באמירת הדברים בסמוך למיתתו ממש,
 46 כיוון שבין כך ובין כך אין הם יכולים להיאמר בסמוך
 47 לענינם. אבל לפי הפירוש השלישי, שהדברים קשורים
 48 ליציאה מפרנס לפרנס, צריכים הדברים להיאמר ממש
 49 בסמוך ליציאה.

50 ולכן, למרות שהפירוש השני הוא "מדרש אגדה",
 51 הרי הוא קרוב יותר לפשוטו של מקרא מאשר הפירוש
 52 השלישי, שלפיו "אתם נצבים" הוא ענין בפני עצמו,
 53 שאיננו קשור ל"ויקרא משה אל כל ישראל" אשר בסוף
 54 פרשת תבוא²⁸: לעומת זאת, לפי הפירוש השני, הרי
 55 "אתם נצבים" אינו רק המשך לדברי משה "אתם
 56 ראייתם...", אלא זוהי מטרת הכינוס "לפייסן", ועיקר
 57 הפיוס הוא "אתם נצבים", כדלעיל, ובזה קרוב יותר
 58 ודומה יותר פירוש זה לפירוש הראשון שהמטרה של
 59 "כינסם משה" מוסברת בפרשתנו "להכניסם בברית".

ח.

מיינה של תורה בפירוש רש"י זה

61 מיינה של תורה, אשר בפירוש רש"י זה: פרשת
 62 נצבים נקראת תמיד לפני ראש-השנה²⁹, והדבר נרמז
 63 במילה "היום" הרומזת לראש השנה³⁰.
 64

1 לומר שהיה זה ביום מותו²⁵, כי: א) כוונת התוכחה
 2 היתה לזרום לקיום התורה ומצוות, והוא בודאי לא
 3 חיכה בענין זה עד יום מותו. ב) אין מסתבר לומר
 4 שביום מותו יאמר משה דברי קללה²⁶, להיפך, ביום
 5 מותו, בסמוך למיתתו בירך אותם²⁷.

6 לכן מסביר רש"י גם את המילה "היום" באופן
 7 שונה, כהמשך לפירוש זה של "אתם נצבים". אם
 8 ב"אתם נצבים" הכוונה היא "הרי אתם קיימין לפניו...
 9 והקללות והיסורין מקיימין אתכם ומציבין אתכם
 10 לפניו", הרי הפירוש של "היום" הוא "כיום הזה שהוא
 11 קיים...". וכיוון שדברי הפיוס צריכים להיאמר בסמוך
 12 לתוכחה, מוסיף רש"י, שהפסוקים הסמוכים ביותר לכך
 13 "פרשה שלמעלה מזו פיוסין הם אתם ראייתם...".

ו.

הקשיים על הפירוש השני, וההסבר לפירוש השלישי

14
 15 אך גם בפירוש זה ישנם קשיים: א) לפי זה צריך
 16 היה להיכתב קודם "אתם נצבים", ואחר-כך "אתם
 17 ראייתם...", שזו משמעות עיקר הפיוס "לא עשה אתכם
 18 כלי" והרי אתם קיימין לפניו... והקללות והיסורין
 19 מקיימין אתכם ומציבין אתכם...
 20
 21 ב) אם הפרשה היא דברי פיוס של משה, מדוע באו
 22 "טפכם", שאינם מבינים את התוכחה, ולפיכך אין הם
 23 זקוקים לדברי פיוס?

24 לכן מביא רש"י פירוש שלישי "לפי שהיו ישראל
 25 יוצאין מפרנס לפרנס ממשה ליהושע, לפיכך עשה
 26 אותם מצבה כדי לזרום...", אשר לפיו מובן השימוש
 27 בביטוי "נצבים", ולא "עומדים", כיוון שהוא מורה גם
 28 על זירוז.

29 לפי פירוש זה: א) משמעות המילה "היום" היא
 30 "ביום מותו", כפירוש הראשון, כי ענין זה כרוך
 31 במעבר מפרנס לפרנס, ב) מובן מדוע אמר משה תחילה
 32

למיתתו... למד מיעקב כו" – הרי (נוסף ע"ז שזה הי' ברמז מפני כבודו של ישראל" (פרש"י ר"פ דברים)), הי' זה סמוך – בערך הדברים שאמר במשך כארבעים שנה. – אבל גם לאחר זה הי' ריבוי דברים, ברכות וכו' – מר"ח שבת ועד יום מותו בשבעה באדר.

27) מר"ח ברכה ובפרש"י שם.

28) ראה רע"ב בפרש"י שם.

29) תוד"ה קללות שבת"כ מגילה לא, ב. טושו"ע או"ח סתכ"ח ס"ד. לקו"ת ר"פ נצבים.

30) ראה פענח רוא ס"פ נצבים לקו"ת שם. תורת הבעש"ט הובא בהיום יום כה אלול.

25) אבל צע"ק דמפרש"י ס"פ תבוא כט, ג: "ועל זאת אמר להם היום הזה נהיית לעם" משמע שגם הדיבור משם ואילך (תבוא כז, ט) הי' באותו יום. וכן מפורש ברמב"ן (תבוא כט, א) דויקרא משה אל כל ישראל מחובר ללפניו ולא הלכו מלפניו*. וראה באר יצחק בפרש"י שם, ואולי י"ל דרש"י מפרש ב' פירושים: לפי פירושו (תבוא כז, ט) עה"פ "היום הזה נהיית לעם" – "בכל יום יהיו בעיניך כאילו היום באת עמו בברית", אין לפרש "היום הזה" כפירושו בסוף הפרשה (כט, ג) "היום הזה הבנתי שאתם דבקים כו", ולפ"ז לא הי' ביום מותו. משא"כ לפירוש בס"פ תבוא. ועצ"ע.

26) ומה שפרש"י דברים א, ג: "מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך

24 קשרים (ישראל, התורה, הקדוש-ברוך-הוא, ישראל –
25 כעגיול).

26 לפיכך הכרחית ההקדמה של "ושמרתם...," אך
27 מטרת הכינוס ביום ראש-השנה היא ההתקשרות
28 ה"עצמותית" בין ישראל לקדוש-ברוך-הוא.

29 אך אין די בכך: הברית, ההתקשרות ה"עצמותית",
30 צריכה להתגלות ברוחניות ובגשמיות, כך שיהא שפע
31 של טוב גשמי מאת ה' בטוב הנראה והנגלה.

32 בדיוק כשם שהקדוש-ברוך-הוא דורש מישראל
33 שקיום התורה ("לקח טוב") והמצווה יתבצע בפועל,
34 המעשה הוא העיקר, כך מבקשים ומקבלים ישראל מה'
35 את השפע הטוב, היורד גם באופן גשמי, בטוב הנראה
36 והנגלה – במעשה בפועל.

37 על כך נאמר הפירוש השני, ש"התחיל משה
38 לפייסם" – משה, האמצעי המקשר בין הקדוש-ברוך-
39 הוא לישראל, מביא לכך³⁶ ש"קיימין לפניו" ובאופן
40 של "נצבים" – "בקומה זקופה" בגשמיות³⁷.

41 יותר מכך: "והקללות והיסורין מקיימין אתכן
42 ומציבין אתכם לפניו" – הדברים הבלתי-ברוכים של
43 העבר הופכים לברכות בגלוי, בטוב הנראה והנגלה.
(משיחת ש"פ נצבים תשכ"ה)

1 על כך מפרש רש"י "מלמד שכינסם משה לפני
2 הקדוש-ברוך-הוא ביום מותו להכניסם בברית": אמנם,
3 בסוף פרשת תבוא כבר כתובים דברי משה לישראל
4 "אתם ראיכם... המסות הגדולות... ושמרתם את דברי
5 הברית הזאת ועשיתם אותם" – קיום התורה והמצוות.
6 אך למרות זאת, מטרת ההתכנסות "ביום מותו" – יום
7 הדין – היא "להכניסם בברית", שזהו ענין הנעלה
8 מהבנה ומהשגה שכלית³¹. בראש-השנה מתהווה
9 הקשר ה"עצמותי" של ישראל עם הקדוש-ברוך-הוא –
10 כינסם לפני הקב"ה, התאחדות והתכללות עם הקדוש-
11 ברוך-הוא בעצמו, אף מעל לתורה ומצוות³².

12 למרות זאת, כהקדמה לכך, נאמרו הדברים שיביאו
13 ל"ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם", כי
14 התקשרות זו, שבה ישראל והקדוש-ברוך-הוא כולא
15 חד, באה באופן גלוי באמצעות התורה, כי התורה היא
16 האמצעי המחבר בין ישראל לה³³.

17 כנאמר בזוהר³⁴; "תלת קשרין מתקשראן דא בדא,
18 ישראל מתקשראן באורייתא ואורייתא בקודשא-בריך-
19 הוא". לכאורה, בין שלושה דברים המתקשרים זה לזה
20 קיימים שני קשרים בלבד, אלא שלאחר שישראל
21 קשורים עם הקדוש-ברוך-הוא באמצעות התורה, הם
22 מתקשרים לה' גם מצד עצמם, התקשרות הנעלית מן
23 הקשר שבאמצעות התורה³⁵. ונוצרים כאן שלושה

33 ראה ספה"מ ה"ש"ת ע' 66 ואילך. ובכ"מ.

34 ראה הערה בסה"מ שם ע' 61.

35 להעיר מהמשך תע"ב פקע"ח. ח"ג ע' איתו ואילך.

36 וכמשי"ג (ואתחנן ה, ה) אנכי עומד בין ה' וביניכם. וראה תורת

שלום ע' 158.

37 וראה מנחות סה, א.

31 ראה לקו"ת כאן פ"ב. תו"א ס"פ לך. ובכ"מ.

32 ולכן אומרים אז "יבחר לנו את נחלתנו", שההתקשרות מצד
הבחירה היא למעלה מכל מעלה ועבודה – ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד
ע' 127 ואילך. וש"נ. לעיל ע' 176. 250. ועוד.

ולהעיר מאוה"ת פרשתנו ר"ע א"ר: והברית שקודם כניסת ישראל
לארץ הוא על תושבע"פ ולפ"ז הברית י"ל על קבלת עול מלכות שמים
שקודם לעול תומ"צ.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שבת קודש עמ' ב

10 תנא אחד, כפי שמצינו דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (ב"מ מא, א), מֵאַן דְּמַתְּרִינָם לִי
11 – מי שיבאר לי את כל דיני המשנה (שם מ) בענין מפקיד תבית אצל
12 חבירו וכו', אֵלֶיפָא דְּחַד תַּנָּא – בשיטת תנא אחד, בשכר זאת
13 מוֹבִילְנָא מְאִינְהָ פְתָרֶיהָ – אוליך את בגדיו אחריו לְבִי מְסוּתָא –
14 לבית המרוץ, כלומר אודה לו שגדול הוא ממני בתורה, וראוי
15 הוא שאשמש אותו כגדול המשמש את רבו.
16 הגמרא מבארת את דברי רבי אמי המובאים לעיל גבי העושה
17 כמה עבודות לעבודה זרה בהעלם אחד: גוּפָא – נשבו לדברי רבי
18 אמי שהובאו לעיל ונבארם,

1 לעשות את המלאכה. ונמצא שבין הרישא ובין הסיפא של
2 ברייתא דרבי זכאי מיושבת ולא קשה עליה כלום.
3 משיבה הגמרא: רַבִּי יוֹחָנָן סבר שהברייתא ששנה רבי זכאי טעות
4 היא, משום שלא הסתבר לו להעמיד את הברייתא כפי שנתבאר,
5 שהרישא עוסקת בעבודה זרה והסיפא בשאר מצוות כגון איסור
6 חלב, וּלְמַעֲמֵיהּ – לשיתנו הלך, דְּלָא מוֹקִימַן פְתָרֶיהָ – שאינו
7 מעמיד ברייתא, שיתפרש הַרְשָׁא שלה פְתָד מְעַמָּא – בטעם אחד,
8 וְסִיפָא פְתָד מְעַמָּא – והסיפא בטעם אחר, משום שהסתבר לו
9 שרישא וסיפא של משנה או ברייתא נשנו באופן אחד ובשיטת

שכליים), שהוא כח רוחני של הנפש, הוא ה"אור", והמוח הגשמי שבו מלוכש כח השכל (ועל ידו השכל פועל) הוא ה"כלי".

והסיבה ל"שבירת הכלים" בעולם התהו היא, לפי ששם יש "אורות מרובים וכלים מועטים". היינו שב"עולם התהו" האורות והגילויים של הקב"ה הם גדולים ועצומים מאד ואין ה"כלים" שבעולם התהו מסוגלים לקבל ולהכיל את האורות המרובים שבהם, ולכן הכלים דעולם זה הם בכחינת "שבירה" (כמו על דרך משל בכלים גשמיים, שכאשר הכלים נשברים אזי אין שברי הכלים שנשארו יכולים להחזיק כלום).

דוגמא לדבר — מאמר רז"ל (חגיגה יד, ב) לענין ארבעה שנכנסו לפרדס, "בן זומא הציץ ונפגע", ו"אחר קצץ בנטיעות", דהיות שמוחם וליבם לא היו מסוגלים להכיל את עומק הסודות והגילויים הרוחניים שב"פרדס", הנה לא זו בלבד שלא "קיבלו" מאומה מכניסתם לשם, אלא אדרבה, היא גרמה להם לנפילה ממדרגתם, שכן זומא נפגע (נטרפה דעתו), ואחר נפל עוד יותר עד ש"קצץ בנטיעות", היינו שיצא לתרבות רעה, היפך קדושת ה"פרדס"⁴.

משא"כ ב"עולם התיקון" — "האורות מועטים והכלים מרובים", היינו שיש מיזוג נכון של "אורות" ו"כלים", באופן שהאור נתפס ונקלט כראוי בתוך הכלי. מובן ופשוט ש"שבירת הכלים" שבעולם התהו היא כך בכוונה תחילה, שכך הוא רצונו של הקב"ה שיהי' עולם כזה שהכלים לא יכילו את האורות הגדולים וישברו.

והטעם לכך:

תכלית הכוונה היא שיהי' עולם גשמי שיהי' מלא קליפות וסטרא אחרא שהן נגד ה' ממש לומר אני ואפסי עוד" (תניא ר"ל. וראה שם פ"ו), היינו עולם שאין שם גילוי אלקות (שאינן כאן "כלי" שיוכל "להחזיק" אור אלקי באופן גלוי) ואור הקדושה מתעלם ומסתתר בו בתכלית, ובני"ע ע"י עבודתם יגלו את אור הקדושה שבו. "כי זהו סוד כל ענין מעשה התחתונים וזהו עבודתם שניתן להם.. במה שנתן בתחלה מקום להתהוות הרע, וחזרתו לטוב הוא על ידי נשמות ישראל" (ראה ספר

בראשית לו, כ: אֵלֶּה בְּנֵי שְׁעִיר הַחַרִי וְיִשְׁבִי הָאָרֶץ לֹמְזִין וְשׂוֹבְלִים וְצַבְעוֹן וְעֵנָה:
הביאור — הקדמה כללית

להבנת הענין שיתבאר בהסימנים הבאים, יש לבאר בקצרה את המושגים "עולם התיקון ועולם התהו" ו"שבירת הכלים" דעולם התהו שנוכח בכתבי האריז"ל (ראה עץ חיים שער הכללים פרק א"ב. לקוטי תורה להאריז"ל ס"פ וישלח. ובכ"מ). ראה בכל זה ד"ה אחרי מות תרמ"ט וד"ה ויגדלו הנערים תרס"ה לאדמו"ר הרשב"ב:

בתורת הסוד מבואר, שיש עולמות רוחניים שקדמו לבריאת עולם הזה הגשמי, ובכללות הם ארבעה עולמות "אצילות, בריאה, יצירה עש"י"². עולמות אלו נקראים בשם "סדר השתלשלות" ("שלשלת" ושרשרת של עולמות, הנמשכים אחד מהשני בסדר והדרגה, ממדרגה למדרגה).

וגילה לנו האריז"ל, ש"סדר השתלשלות" זה (ובמיוחד העולם הראשון, עולם האצילות) נקרא בשם "עולם התיקון", אך למעלה מכל העולמות הללו יש עולם רוחני אחר המכונה "עולם התהו" — לפי שבעולם זה שורר "חורבן"³ המכונה "שבירת הכלים"; ונרמז בכתוב (בראשית א, ב) "והארץ היתה תהו וגו'". ואח"כ "יהי אור" — תיקון.

וזהו שאמר רז"ל (בראשית רבה פרשה יב, טו. פרש"י שם א, א) "מתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין ואח"כ שיתף עמו מדת הרחמים".
ביאור הדבר:

בספרי קבלה מבואר שבכוחות האלקיים [הנקראים בשם "ספירות"] המלוכשים בכל עולם ועולם להחיותם ולקיימם, יש "אורות" ו"כלים". פירוש: "אורות" הם עצם החיות והאור האלקי המתגלה בעולם, ו"כלים" הם הכוחות הרוחניים המגדירים את האור בצירור והגבלה מסויימים, והאור מתגלה על ידם. דוגמא לאור וכלי בהאדם: כח השכל (שעל ידו מבינים ומשיגים דברים

1) בחינת הקדימה והאיחור למעלה היינו שהם גבוהים יותר במדרגות השתלשלות, בצמצום אחר צמצום — ולא קדימה בזמן ח"ו.

2) גם עוה"ז הגשמי נק' "עולם העש"י" (תניא פרק ז' — יא, ב) — אך יש גם עולם רוחני שנק' "עולם העש"י". ואכמ"ל.

3) ונרמז במאמר רז"ל (בראשית רבה פ"ג, ז. קהלת רבה פ"ג, יא (א)) שהקב"ה הי' בונה עולמות ומחריבן, שלפי פירוש האריז"ל אין כוונת רז"ל לעולמות גשמיים (שנחרבו וכבר אינם במציאות) אלא לעולם רוחני גבוה מאד (שלמעלה מכל סדר ההשתלשלות ו"קדם" אליו), שתכונת העולם היא — חורבן ושבירה.

4) משל גשמי לדבר — אדם שרואה אור גדול וחזק מאד, שלא זו בלבד שלא נתוסף בו אור ויכולת לראות, אלא שזה עוד מזיק לכח הראי' שלו. או עד"מ כשאומרים לאדם בשורה טובה ונפלאה פתאום, יתפעל בנפשו מאד עד שיוכל להתעלף, או לצאת מדעתו או אפילו למות רחמנא ליצלן, משום שאין לבו ומוחו מסוגלים להכיל את גודל השמחה והאושר שקיבל מהבשורה, וכידוע ברשה שפרחה נשמתה כשנאמרה לה בשורת עקדת יצחק.

המצות להצמח צדק מצות מילה חלק ב' פרק א', עיין (שם).

והנה, על ידי "השתלשלות העולמות", שהיא ירידה בַּטוֹר וְהַדְרָגָה מעולם עליון לעולם תחתון, אי אפשר שמעולם של קדושה "ישתלשל" עולם הקליפה שהוא הפכי בתכלית ואין שום ערך ודמיון ביניהם.

ולפיכך, כדי שייברא עולם גשמי, שהחיות האלקית מוסתרת בו כל כך עד שהוא "מלא קליפות וסטרא אחרא" — הי' צורך ב"שבירה", הגורמת ל"נפילת" וירידת החיות האלקית בדילוג גדול, מעולם שכולו קדושה לעולם הקליפות.

וזהו מה שמבואר בתורת הסוד שמ"שבירת כלים" זו של עולם התהו "נופלים" ויורדים "ניצוצות" קדושה לעולם הזה הגשמי, ומתפזרים בכל הדברים הגשמיים שבעולם לקיימם ולהחיותם. וזוהי עבודת האדם עלי אדמות, שעל ידי קיום המצות בחפצים גשמיים, וכן במילוי צרכיו הגשמיים לשם שמים, "מברר" ומעלה את הניצוצות העליונים מעולם התהו הטמונים בדברים הגשמיים.

* * *

והנה מבואר (ראה תורת חיים פרשת תולדות עמוד קסא ואילך. ועוד) שעולם ה"תהו" שבא קודם עולם ה"תיקון" זהו כנגד עשו ויעקב, עשו עולם התהו, ויעקב עולם התיקון, וזהו שהז' מלכים "אשר מלכו בארץ אדום" — "עשו" הם כנגד הז' מדות דתהו (וכפי שיבואר בהסימנים לקמן), ואח"כ בא התיקון ע"י יעקב ובניו וכו'.

* * *

והנה מבואר בקבלה ובחסידות (ראה ספר מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים חלק א' עמוד ח ואילך. ספר המאמרים תקס"ה חלק ב' עמוד תתקנא ועוד), דעיקר השבירה הי' ב"זו"ן (המדות וכו'), ובא"א (בחכמה ובינה) הי' רק השבירה ב"אחוריים".

וזהו סוד הענין מ"ש "כי יד על כס יה" (שמות יז, טז), דבזמן הגלות יש כיסוי "כס" על אותיות "יה", ומבואר בחסידות (תניא — אגרת התשובה פרק ד. ועוד) דארבע אותיות שם הוי"ה הם כנגד "י" — בחי' חכמה, "ה" — בחי' בינה, "ו" — בחי' מדות, "ה" בחי' דיבור ומעשה, וזהו דעיקר השבירה הי' באותיות ו"ה

(המדות ומעשה).

והנה בחכמה יש ב' במדרגות, אבא (חכמה), וישראל סבא.

וכן בבנינה גופא, יש ב' מדרגות, בינה ותבונה. פירוש: מבואר בחסידות (ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי פרשת ויצא ד"ה אמר ר"ח כד אזיל שמשא עמוד יח. המשך תער"ב חלק א' עמוד רס ואילך. המשך תרס"ו עמוד שלח (קה"ת תשע"א). ועוד), דבחכמה ובינה (מוחי'־שכל) ישנם שני שלבים כלליים, והם:

שלב א' — קליטת עצם המוחין, עצם השכלה, והיא ההתעסקות בהשגת והבנת הענין כמו שהוא בעצם השכלת הדבר, מבלי לקבוע כיצד הא"ת צריך להתייחס אל הדבר (היינו האם התוצאות — מההשכלה והבנתו יהי' לחסד — אהבה, או לגבורה — יראה וכיוצא בו).

שלב ב' — התפשטות והתגלות החכמה ובינה, היינו ה"מדות" של השכל, המסקנא והבכץ של הדבר, כלומר, הקביעה בשכלו הנוטה לחסד או לגבורה (אהבה, או יראה), ושלב זה שהשכל כבר מתייחס אל הענין המדות, זהו שנקרא "תבונה".

והנה השלב הראשון נק' אב ואם (חכמה ובינה) עילאין, ושלב הב' נק' ישראל סבא ותבונה. ובפרטיות:

בחי' מדות שבחכמה נק' ישראל סבא, ובחי' מדות שבבינה נק' תבונה. ודבר זה נרמז בתיבת "תבונה" אותיות "בן ובת" והם נרמזים למדות אהבה ויראה (ראה תניא פרק מג (עמוד סב, א) ועוד). האהבה (חסד) נק' בן בחי' זכר, והיראה (גבורה) נק' בת, בחי' נקבה. ועיין בהביאור בכל זה בלקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד קיח.

נמצא מכל הנ"ל, דבפועל יש י"א בחי' שנפלו בשבירה דתהו השבירה בהז' מדות וכו' (זו"ן), והשבירה בה"אחוריים" דחכמה ובינה, הנחלק לד' בחי' כנ"ל, ז' וד' בגי' י"א. והוא כנגד (ובגי') האותיות ו"ה כנ"ל, השבירה בהז' מדות (זו"ן) מרומז באותיות ו"ה עצמם, והשבירה באחוריים דהמוחי' (חור"ב) מרומז בה"גימטריא" דאותיות ו"ה בגי' יא. וכפי שיבואר בהסימנים לקמן.

כיוון שכל אחד ואחד מישראל, גם בשעת החטא בהיותו נידח רחמנא'לצלן, יש בו בחינת אחד, הנה מצד ה'אחד' שבו, יקובץ גם הוא, כההבטחה שלא ידח ממנו נידח.

ממאמר שבת פרשת נצבים-וילך, ה'תשכ"ז

ולכאורה אינו מובן: מה מוסיף רבי על דברי ר' נתן ש"חביבים ישראל שכל מקום שגלו שכינה עמהם... כשהם חוזרים שכינה עמהם", הרי גם מדברים אלו מובן שהקב"ה נמצא עם ישראל תמיד, בכל מקום.

אלא החילוק בין שני המ"ד הוא:

"ר' נתן אומר חביבים ישראל שבכל מקום שגלו שכינה עמהם". ר' נתן מדבר על הנשמה של היהודי כפי שהיא קשורה לענין שהוא בדוגמת רגש החביבות (בלשון בני אדם), לא עצם הנפש אלא רגש וגילוי – ונראה בגילוי, חביבים ישראל, שבהם הם נבדלים מכל אומות העולם, ומצד הנשמה אומרים שבכל מקום שגלו שכינה עמהם, ומאחר שהנשמה מצד עצמה היא חלק אלקה ממעל ממש, בגלוי, די בכך ש"שכינה עמהם" כדי שהגלות לא תפעל עליהם.

על כך מוסיף רבי כיצד הדבר הוא גם מצד הגוף, ולכן הוא מביא את המשל "למלך שאמר לעבדו אם תבקשוני הריני אצל בני כל זמן שאתה מבקשני הריני אצל בני וכה"א השוכן אתם בתוך טומאתם": כאן אין המדובר על דבר הקשור עם ענין של "חביבים" – רגש וגילוי, אלא עם ענין עצמי בדוגמת השייכות של אב ובן, שזה קשור עם גוף, שבו יש בחירת העצמות³ כנ"ל⁴.

ולכן: (א) הוא מדגיש שזהו "כל זמן שאתה מבקשני", היות שהדבר קשור עם עצמותו ית' לא שייך בזה כל חילוק ושינוי⁵. (ב) הוא מביא את הפסוק (ועל דרך זה שאר הפסוקים) "השוכן אתם בתוך טומאתם", ששייך להגוף וענינו, ולא לנשמה⁶ וענינו⁷ – ש(אפילו) דברי תורה אין מקבלין טומאה⁷.

לקוטי שיחות חלק כג עמוד 214 ואילך. תרגום מאידית

(3) ראה ד"ה וה' אמר המכסה שם.

(4) ויש לומר שזהו גם תוכן החילוק בפירוש "נקמת ה'" בין הספרי לבמדבר רבה (ותנחומא) שם: בכמדבר רבה (ותנחומא) מה שנקרא נקמת ה' הוא "בשביל תורה ומצות שנתת לנו הלכך הנקמה שלך לתת נקמת ה'", היינו מצד בחי' הגילויים, מצד היותם מקושרים בגילוי להקב"ה (על ידי תורה ומצוות), וזה שייך בעיקר להנשמה; משא"כ בספרי הוא מצד עצם ענינם של ישראל שקדמו לתורה, לא מצד התקשרות הגלוי (שעל ידי תורה ומצוות) וזה שייך בעיקר להגוף שלכן: (א) צריך כאן לשלול אשר "לא נקמת בשר ודם אתם נוקמים". (ב) ממשך בהחוב: "אלא נקמת מי שאמר והי' העולם" – שבענין "הי' העולם" נדמה גוף דבני ישראל לגופי אומות העולם.

[ולהעיר שבתורת שלום שם (עמוד 120) מוכח דבחירת העצמות בהגוף שייכת לזה שהתהוות יש מאין הוא בכח העצמות. עיין שם. וראה שם עמוד 122. ולהעיר מספר המאמרים תרע"ח עמוד קיד ואילך. ואין כאן מקומו].

(5) ואף שגם בדברי ר"נ אומר "שבכל מקום כו" – אינו דומה לנדון דידן כי ר"נ מדגיש "כל מקום שגלו" ולא "בכל זמן" כדדברי רבי (ראה ספרי דבי רב לספרי שם).

(6) שהיא מעין גנים באר מים חיים (ראה ד"ה אז ישיר ישראל (לקוטי תורה חקת סב, ב. ספר המאמרים תש"ב עמוד 129 ואילך. ד"ה הנ"ל תשמ"ג). וד"ה מעין גנים (ספר המאמרים שם עמוד 133. ספר המאמרים קונטרסים חלק א, ר, א. ועוד) שאינם מקבליים טומאה ואדרבה מטמאים את הטמא.

(7) ברכות כב, א.

כט, כח – הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת

א. הנסתרות לה' אלקינו וכו'. נ"ל כי יש שני זמנים לגאולתינו, זמן נסתר שאין ידוע לשום אדם והוא סתום וחתום ואפילו משה לא ידע אותו, ויש זמן הגלוי לכל כמ"ש (תהלים צה, ז) היום אם בקולו תשמעו. והנה משה ניבא על הגלות ואמר וישליכם אל ארץ אחרת, ועד מתי קץ הפלאות לא נודע לו הגם שהי' ראש הנביאים, כי זמן הגאולה אינו גלוי רק לה' לבדו. וז"ש הנסתרות פירוש הנסתר שבגאולה הוא לה' אלקינו ולא גלה סודו לעבדיו הנביאים אבל הנגלות הזמן גלוי לכל לנו ולבנינו הוא לעשות את כל דברי התורה הזאת, שבידינו לקרב הגאולה ולהביאה בכל יום כמ"ש היום אם בקולו תשמעו והוא נכון.

כתב סופר

לה, ג – ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלקיך שמה

ב. רבי נתן אומר חביבים ישראל שבכל מקום שגלו שכינה עמהם. גלו למצרים שכינה עמהם, שנאמר (שמואל-א ב, כז) הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים לבית פרעה. גלו לבבל שכינה עמהם, שנאמר (ישעי' מג, יד) למענכם שולחתי בבלה. גלו לעילם שכינה עמהם, שנאמר (ירמיו' מט, לח) ושמתי כסאי בעילם והאבדתי משם מלך ושרים. גלו לאדום שכינה עמהם, שנאמר (ישעי' סג, א) מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה. וכשהם חוזרים שכינה עמהם, שנאמר (דברים ל, ג) ושב ה' את שבותך ורחמך, והשיב לא נאמר אלא ושב ה' אלקיך². ואומר (שיר השירים ד, ח) אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשוב מראש אמנה מראש שניר וחרמון ממעונות אריות ומהררי נמרים. רבי אומר משל למה הדבר דומה, למלך שאמר לעבדו אם תבקשוני הריני אצל בני, כל זמן שאתה מבקשני הריני אצל בני. וכן הוא אומר (ויקרא טז, טז) השוכן אתם בתוך טומאתם. ואומר (שם טו, לא) בטמאם את משכני אשר בתוכם. ואומר (לעיל ה, ג) ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם. ואומר (כאן) ולא תטמאו את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל.

ספרי

* * *

(1) חביבים ישראל שבכל מקום שגלו שכינה עמהם וכו': עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת אמור סימן שלט סעיף ח. פרשת בשלח סימן קכ.

(2) והשיב לא נאמר אלא ושב ה' אלקיך וכו': עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת נצבים פרק ל פסוק ו, ובהנכסמן שם.

♦ יום ראשון י"ט אלול ♦

ט אתוין קימין יומא דין פלכון קדם יי
אלהכון רישיכון שבטיכון סביכון
וסביכון כל אנש ישראל:

כט (ט) אתם נצבים היום בלכם לפני יהוה
אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ולשטייכם כל
איש ישראל:

ושטייכם • החשוב חשוב קודם, ואחר-כך "כל איש
ישראל".

כט"א ◀ אתם נצבים • מלמד שפנסם משה לפני
הקדוש-ברוך-הוא ביום מותו להכניסם בכרית.
ראשיכם שבטיכם • ראשיכם לשבטיכם. זקניכם

כלי יקר - עוז והדר

יותר מוזולתו הוא נכנס לדין תחלה
והוא קודם לתן את הדין, יען כי
'אשמת העם תלויה בראשיהם' (ראה
ספרי יג):

על כן סדרם משה במסרת הברית הנה
על זה האפן, כי מצד שייכנסו
בערבות אז יהיו הגדולים לעולם
קודמין לתן את הדין מן מי שתחיהם.
והקדים הראשים ראשיכם שבטיכם,
כי הראשים קודמים אל הזקנים בכל
מקום, כי לעולם יותר נשמעים אל מי
שמכריחם על העשיה בחוקת היד
ו'שבט מוסר ירחיקנה' (משלי כב ט)
ביותר ממה שמוכיח בדבור לבד, כמו
שנאמר (שם כט יט) "בדברים לא יוסר
עבד", ונאמר (שם כו א) "ושבט לגו
כסילים". אף על פי ש'תחת גערה
במבין מהכות כסיל מאד' (שם יח ז), מכל
מקום אצל הכסילים לא כף היא
המדה:

וכמו כן היו בישראל תמיד שבט
ומחוקק, כמו שנאמר (בראשית מט
י) "לא יוסר שבט מיהודה ומחוקק מבין
רגליו", 'שבט' אלו ראשי גליות
שבבכל שרודים את העם בשבט,
'ומחוקק' אלו נשיאי ארץ ישראל
המלמדיו תורה בברים (סנהדרין ה), כי
זהו שררת המלכות ושררת הסנהדרין
זה בשבט ואלו ברוח שפנותיהם. ולפי
שהחוטא ורב מרי ביותר נשמע אל
הרודה בשבט ממה שהוא נשמע אל
המוכיחו בפה כי יאמר "אף דבר
שפתיים" הוא (ע"פ מלכים ב' יח כ), על כן
אשמת העם:
על כן אמר גם כן שראשיכם המה

והו לפי שקדם זה לא הטילו מוראם
על הכלל והעלימו עיניהם מסוררים,
"ואחרי לא יועלו הלכר" (ירמיה ב ח) לומר
שלא תועיל להם התוכחה (ראה דברי רבינו
לעיל א א), עד אשר בסבה זו כל חוטא
ורב מרי נתן ברפת שלום לעצמו
בחשבו כי התרה הרצועה של מרדות,
ועל כן הוא עושה עברות חבילות
חבילות לפעמים בגלוי לפעמים
בסתר. אבל אם היו הגדולים תמיד
מיסרים האנשים הפושעים, אז היו
יראים לעשות אפלו בצנעה פן יודע
הדבר, ואם כן דין הוא שבכל חטא
ואשמה "יד הסגנים במעל ראשונה"
(ע"פ עזרא ט א), כי כל סבה קודם למטוב:
ועל כן נאמר (יחזקאל ט ו) "וממקדשי
תחלו" ודרשו רבותינו ז"ל (שבת
נה) 'ממקדשי' וכן דרשו (ב"ק סו) פסוק
"כי תצא אש ומצאה קצים" (שמות כב ח)
שאין הפרענות בא לעולם כי אם
בעבור הרשעים, ואינו מתחיל כי אם
מן הצדיקים כו'. וטעמו של דבר, לפי
שבדים "שבט משלים" להשיב רבים
מעון, ורפו ידיהם מלחוק "ידיים רפות"
בתורה וברבים בשלח" באמונה (ע"פ
ישעיה לה א). ועל כן אמרו רבותינו ז"ל
(ר"ה ט) 'מלך נכנס לדין קדם לצבור' כו',
"כי מי יוכל ומי יחוש חוץ ממנו"
להטיל מורא שמם על הבריות (ע"פ
קהלת ב כח), כי בידו שבט ומחוקק "לשום
משטרו בארץ" (ע"פ איוב לח א):

וכן אמרו רבותינו ז"ל (תנחומא אמור כב)
'בערב ראש השנה הגדולים יצאו
לקראתו תחלה, ואחר כך יצאו
הבינונים כו', ואחר כך כל ישראל
ביום פפורים'. לפי שכל החשוב חשוב

(ט) אתם נצבים היום בלכם לפני
ה' אלהיכם. פרש רש"י
'החשוב חשוב קודם ואחר כך כל איש
ישראל, ראשיכם שבטיכם כמו
לשבטיכם'. ומכל מקום הלמ"ד חסרה
ולא לחנם. גם מה ראה משה לסדרם
על זה האפן במצב זה, יותר מבכל
שאר קהלות פשהקיהלם:

הנכונן הוא שרצה עתה לזכר עמיהם
ברית חדשה, תחת הברית
הראשון אשר נתקלקל על ידי העגל
אשר נעשה מצד שלא היו עדין
ערים זה בעד זה על כן כל "איש
הישר בעיניו יעשה" (שופטים יז ו) "ואין
אמר השב" (ישעיה מב כב), על כן ראה
להביאם במסרת ברית של הערבות
על ידי שבועת הר גרזים והר עיבל.
כי הערבות סבה גדולה להשיב רבים
מעון" פן יהיה נתפס עליו, כי כל ערב
הרואה שהלנה מפניו ממונו אזי הוא
מוכיחו מיראה פן יצטרף לשלם
בעבורו, כך בזמן שישאל ערבים זה
בעד זה, אזי כל מי שיש בידו להוכיח
בראותו יחיד או רבים נוטים מדרך
השכל הוא מחזירו למוטב, "ואם
העלם יעלים" עיניו מפנו הרי הוא
במקומו ועמו במחצתו" (ע"פ ספחים טו)
וחטא הרבים תלוי בו (ע"פ אבות פ"ה מ"ח).
אבל מי שאין בידו להוכיח אין
הסבא נותנת שיהיה נתפס בעון
זולתו, דאם לא כן לא שבקת חיי לכל
בריה' (ע"פ ב"ק צא), ואדעתא דהכי לא
נכנסו בכרית הערבות:

ואם מצינו לפעמים שהגדולים
נתפסים אף בעון הדור הנסתר
כמו שקרה בחטא של עכן (יהושע פרק ז),

ראשיכם . . שואב מימיו (כט, ט"ו) **פונת משה בברית זה הוא להקניסם בערבות** (אור החיים) באחדותם של ישראל, שכלם ערבים ומערבים זה בזה, ישנם שלשה אופנים. **א.** השלמות של כלל ישראל היא כאשר יש בו גם ראש (ראשיכם) וגם רגל (שואב מימיו). **ב.** כל אבר

משפיע ממעלתו לשאר האברים, כך שהראש והרגל יקונים זה לזה ומשלימים זה את זה. **ג.** מצד נקודת הנהגות, שהיא בשונה ממש אצל כל יהודי, אין התחלקות כלל של ראש ורגל; כלם הם כמו נקודה אחת ממש.

כלי יקר – עוז והדר

בראש ערבים קבלנים בעד כל העם, ונתן טעם לדבר לפי שראשיכם הינו שבטיכם, המה בעצמם "שבט הגגש" בכם, כמה דאת אמר (ישעיה י ה) "הוי אשור שבט אפי" קרא לאשור 'שבט', כך קרא לראשים 'שבט' לומר כי המה בעצמם שבטיכם ובידם להוכיח יותר מן הקנים על כן הם קודמים לכנס בערבות:

ואהריהם "כל ישרי לב" (ע"פ תהלים צד טו) זקני ישראל מחוקקים אשר ברוח שפותיהם ימיתו רשע' (ע"פ ישעיה יד ה), וגם המה יש להם שוטרים הרודין בעם, אמנם לא כמו הראשים כי הראשים יש להם יותר ממשלה מן הזקנים. ואחר כך **כל איש פרטי מישראל** קודם לנשים וטף, כי הנשים והטף נשמעים אל הגברים, וכן הגר משעבד גם כן אל כל איש פרטי מישראל:

לעברך בברית ה' אלהיך. מה שמזכירם בכל הפרשה בלשון רבים זולת בפסוק שהזכיר העברת הברית הזכירם בלשון יחיד, זה מופת חותם שעקר ברית זה הוא בעבור הערבות, כי מצד הערבות יהיו כל ישראל כאיש אחד שבזמן שיש לו מכה באיזה אבר פרטי אז כל גופו מרגיש וחולה, כך בזמן שאחד חוטא בלון מרגישין כמו שנאמר בחטא של עכן (יהושע 1 יא) "חטא ישראל", וכן אמרו במדרש (ויקרא ד ה) "שה פוורה ישראל" (ירמיה ג ח) 'למה נמשלו ישראל לשה, מה השא בזמן שלוקה באחד מאבריו בלו מרגיש אף ישראל עכן לבדו חטא וכתוב חטא ישראל':

ולי נראה שכל הדרוש הנה הוציא מן מלת 'פוורה', כי יאמר מאחר שהם כשה שבזמן שלוקה באחד מאבריו כלם מרגישים ואם כן הרי הם כאיש אחד שפאב אבר אחד שדי תכלא בכליה' (ע"פ חולין סד), ועל ידי זה

מן הדין שיהיו כלם באגדה אחת כאיש אחד, ואף על פי כן הם פוורים ויפרדו איש מעל אחיו" (בראשית יג יא) לא ידרש שלום חברו וטובתו כל הימים, ולא יאמר בלבבו הלא כל המאנעות הרעות של חברי עלי ידי הדר וגם עלי יעבר כוס שלו. לכך נאמר כאן **לעברך בברית ה'** לשון יחיד, כי על ידי ברית זה בהכרח תהיו באגדה אחת כאיש אחד. ועל ערבות זה יתבארו כל פסוקי פרשה זו אשר יבוא באורם בסמוך בעזרת השם:

אתם נצבים היום. במדרש (תנחומא א) למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות, לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שנים חוץ מן ארבעים ותשע שבתורת כהנים (ויקרא פרק כו) הוריקו פניהם כו', עין כל הנסח בראשי (פסוק יב), וכאן יש מקום לספק ספק גדול במה שקבלו ישראל תנחומין של הבל, כי מה שלא עשה בהם כליה עד הנה, לפי שעדין לא נתמלא סאתם שיחולו עליהם כל האלות של התוכחה, ואם תאמר שהרבו פעמים למקום ברוך הוא והגדילו אשמה עד שהיו ראויין לכל אותן האלות ואף על פי כן השם יתברך ברחמיו לא עשה עמהם כלה ככל חטאתם, אם כן משה כתב להם שטר ושוכרו עמו ובחנם יעד להם כל אותן התוכחות, כי לעולם לא יפחדו מהם ומורא לא יעלה על ראשם מן אותן קללות, כי יאמרו הרי כבר חטאנו כאלה וכאלה ולא רבצה בנו האלה, "גם האיש משה" הכטיחנו שגם "אם יספים אנונו" לחטא לא יגע בנו רע.

ואם כן עשה משה תרי דברים דסתרי אהודי, כי מתחלה יעד להם הקללות כדי שיארו מהם, ואחר כך "נתם אותם וידבר על לבם" (ע"פ בראשית ג כא) שאף אם יהיו חוטאים לא יכלו מצד הקללות. ואם תאמר שהקללות יחולו אבל לא יהיה בהם כדי לכלותם

לגמרי, הרי כבר הבטחו על זה מפי הגבורה שנאמר (ויקרא כו מה) "לא מאסתים ולא געלתים לכלתם" וגו'. **ועוד** קשה למה לא נבדלו מן אותן ארבעים ותשע קללות שבתורת כהנים, כי גם בהם יש די השיב "כל פנים לירקון" (ירמיה ל ה), ועוד יש לדקדק בגסח הלשון למה אמר 'מאה חסר שנים', כי אם חסרו שנים אין כאן מאה, והיה לו לומר תשעים ושמונה כדרך שאמר חוץ מן ארבעים ותשע כו'. ומהו שאמר 'כף האיר לכם ועתיד להאיר לכם' כו', עתיד מאן דכר שמייה, ומנלן שמושה אמר כל הדברים הללו:

והנראה לומר בזה שבכל האלות המפרשות בתורת כהנים ובפרשת פי תבא, בכלם יש מקום לאיש קשה ערף להסיר יראת ה' מנגד עיניו, ולתן ברכת שלום לעצמו לבקש הצלה מה על ידי איזו תחבולה אנושית, כדרך שאמר בדור המבול "קל הוא על פני מים" (איוב כד יח) 'יש לנו ספינות קטנות קלות שישוטו על פני המים' (רשי שם), וכן באלות אלו, דרך משל כתיב (לעיל כח כב) "והיו שמייך אשר על ראשך ברזל", משמע דוקא מה שעל ראשך ולא מה שעל ראש שאר האמות כי שם יהיה מטר, אם כן יקשה ערפו לומר אלך ונאקנה תבואה מן שאר האמות "כי יש שבר" אצלם. וכן "דבר וחרב" יאמר אמלטה על נפשי, וכמו שנאמר (משלי כב ה) "צנים פחים בדרך עקש, שומר נפשו ירחק מהם". ואם כן בכל הקללות לא הוריקו פניהם, כי אמרו יש מקום להציל מהם על ידי תחבולה אנושית:

אמנם אם תגום לאדם לעשות לו איזו דבר ולא תפרש ענשו, אם כן אינו יכול להשמר ממך כי לא ידע ממה יהיה נזהר. והנה באותן קללות של ערבות מואב ודאי מאה הם, כי

(י) טַפְּכֶם נְשִׁיכֶם וְגִרְךָ אֲשֶׁר בְּקִרְבְּ מַחֲנֶיךָ מֵחֻטְבַּת מַלְקֵט אֲעִיף עַד מְלֵי מִימֶיךָ:

רש"י ◀ **מחטב עציף** • (תנחומא) מלמד שבאו פנענים להתגזר בימי משה, כדרך שבאו גבעונים בימי יהושע, וזהו האמור בגבעונים: (יהושע ט) "ויצעשו גם המה בערמה", ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקונטרשיחות כרך יד עמוד 117 - מתוך 'לקראת שבת')

"לחטב" את ה"עצות"

שעוסק בהם, ופשיטא שאסור שיתערבו חסוֹן־שלוּם מחשבות אחרות ותאוות הגוף; אבל בשעה שעוסק בעניני "מסחר", שבכלל זה אכילה ושתיה וכל עניני הגוף, מי יאמר שגם אז צריך לעקר את התאוות מלבד ולהסיח את ה"רבות מחשבות בלב איש", דלכאורה עניני הרשות נתונים לדעתו ותענוגו של האדם? ועל כך מלמדנו רש"י, "ש'באו פנענים" - "כנענו" מלשון סוחר (הושע יב, ח ועוד), ובכל זאת "נתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים", שגם בשעה שהוא "כנעני" ועוסק ב"מסחר" ובעניני הרשות שלו, צריך "לחטב" מדעתו את ה"רבות מחשבות", ו"לשאב" ולהוציא את התאוות מלבד.

מחטב עציף עד שאב מימיה:

מלמד שבאו פנענים להתגזר בימי משה כו' ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים (כט, י. ובפירושו רש"י) ידוע פתגם רבנו הזקן (הובא בקובץ "היום יום" עמוד פט), ד"עציף" הוא מלשון עצה, ומלמדנו הפתוב שצריך "לחטב" ולהסיח את ה"עצות" - "רבות מחשבות בלב איש"; ו"מימיה" רומז על ה"מים המצמיחים כל מיני תענוג" (תניא פרק א), ועל האדם להיות "שואב מימיה" - "לשאב" מתוכו ולבטל את התאוות לעניני גשמיות. ויש לומר שרש"י בפרושו כאן מרמז פרט נוסף בהוראה זו. דשפא תאמר: תינח בשעה שעוסק האדם בתורה ובתפלה, אז ודאי שצריך להכניס ראשו ורבו בעניני הקדשה

(יא) לְעִבְרְךָ בְּבְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְאֻלְתּוֹ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּרְתַּת עִמָּךְ הַיּוֹם:

בְּרִיתוֹת עוֹשִׂין מַחְצֶה מִכָּאן וּמַחְצֶה מִכָּאן, וְעוֹבְרִים בְּנֵתִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה לה) "הַעֲגֵל אֲשֶׁר כָּרְתוֹ לְשָׁנִים, וַיַּעֲבְרוּ בֵּין בְּתָרְיוֹ".

רש"י ◀ **לעברך** • להיותך עובר בבְּרִית. וְלֹא יִתְכַן לְפָרְשׁוֹ כְּמוֹ 'להעבירך', אֶלָּא כְּמוֹ (לעיל ד) 'לַעֲשׂוֹתְכֶם אוֹתָם'. **לעברך בבְּרִית** • דָּרָךְ הַעֲבָרָה. כִּן הִיוּ כוֹרְתֵי

כלי יקר - עזי והדר

השמש והירח ביום המיתה, תשובו "לאור באור ה" הנצחי לעולם הבא. ואחר שהנח שיש מציאות לאדם גם אחר מותו, הנה בזה תבינו פרוש הפסוק 'גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת'. וזהו שאמר 'כף האיר לכם ועתיד להאיר', כי בשם שאור לכם בעולם הזה, כך זורח הוא שם גם לעתיד, והקללות והיסורין מקימין אתכם ומצייבים אתכם לפני, כמו שאמר (ברכות ה) שלשה מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישׂראל וכלן על ידי יסורין, ואחת מהם עולם הבא שנקאמר (משלי ה כג) 'וידרך חיים תוכחות מוסר'. ואחר שגלה להם משה סוד העולם הבא "אשר לפנים לא ידעו" (ע"פ שופטים ג ח), הנה בזה נתקרה דעתם על ידי הבנת שתי מכות אלו הנעלמים כאמור: תורה י

פעמים הכעסותם ולא חלו שתי קללות אלו אף על פי שהייתם ראויין שיחולו. ואם תאמרו אם כן למה נאמרו ביעוד הקללות ולמה לא נתפרשו. לפי שהם מדברים בענש עולם הבא הנעלם, כי מצד היות האדם מסבף בקשכת קמרו אינו יכול להבין מהות הענש ההוא, כדרך שהעלימה התורה מהות השכר הרחני מנה הטעם. ובאור הענין, שמושה אמר הנני מיעד לכם תשעים ושמונה קללות כלם בעולם הזה, 'גם כל חלי וכל מכה' השוף אל החוטא לעולם הבא 'כדי רשתו' 'אשר לא כתוב בספר התורה הזה' כי התורה לא דברה מן זה הענש כלום, גם הוא "על ראש רשעים יחול" (ירמיה כג טו): וזהו שנקאמר **אתם נצבים היום** 'כיום הנה המאפיל ומאיר', כך אתם קימין בקיים נצחי, וגם אחר שתחשף

בעל המדרש מנאם ומנה מאה, אך שנגללו בהם שנים שלא פרש מהותם מה הם, והוא מה שנקאמר (לעיל כח טא) 'גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזה'. ובלי ספק שבעל מדרש זה לא מנה 'כל חלי וכל מכה' בכלל מספר תשעים ושמונה, אבל מנה תשעים ושמונה וזלתם ועמקם יש מאה, אך מן אותן מאה 'חסר שתים', לא חסרו ממש אלא חסרו שלא פרש מהותם ואם כן אי אפשר להשמר מהם, על כן "נבהלו נחפזו רעדה אחרותם" (תהלים מח טו) בעבור שתים אלו שחסרו ונסתם מהותם, ויראו מהם שיעשה בהם כליון: וידבר משה על לבם, אין הדבר כן כמו שחשבתם שלכך העלים מהות שתים אלו כדי שלא יהיה לכם מקום להשמר מהם, שהרי הרבה

יב כדיל לאקמא יתך יומא דין קדמוהי לעמא והוא יהי לך לאלה קמא די מליל לך וקמא די קיים לאקהתך לאברהם ליצחק וליעקב:

(יב) למען הקים אתך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלהים כאשר דברתיך וכאשר נשבע לאבתך לאברהם ליצחק וליעקב:

הכעסותם למקום ולא עשה אתכם פליה, והרי אתם קיימים לפניו. היום • (סנהדרין ק"ב ב) פיוס הנה שהיא קים והוא מאפיל ומאיר, כן האיר לכם וכך עתיד להאיר לכם, והקלות והיסורין מקימין אתכם ומציבין אתכם לפניו. ואף הפרשה שלמעלה מזו, פיוסין הם: "אתם ראיתם את כל אשר וגו'". דבר אחר: "אתם נצבים", לפי שהיו ישראל יוצאין מפרנס לפרנס, ממשה ליהושע, לפיכך עשה אותם מצבה כדי לזרזם, וכן עשה יהושע, וכן שמואל: (שמואל א יב) "התיצבו ואשפטה אתכם", פשיצאו מידו ונקנסו לידו של שאול.

ש"י • למען הקים אתך היום לו לעם • כל-כך הוא נכנס לטרח למען קים אותך לפניו לעם. והוא יהיה לך לאלהים • לפי שדבר לך ונשבע לאבותיך שלא להחליף את ורעם באמה אחרת, לךך הוא אוסר אתכם בשבועות הללו שלא תקניטוהו, אחר שהוא אינו כל להבדל מכם. עד כאן פרשתי לפי פשוטו של פרשה. ומדרש אגדה: (תנחומא) למה נסמכה פרשת "אתם נצבים" לקלות? לפי ששמעו ישראל מאה קלות חסר שמים, חוץ ממ"ט שבתורת כהנים, הוריקו פניהם, ואמרו: מי יוכל לעמד באלו? התחיל משה לפייסם: "אתם נצבים היום", הרבה

יג ולא אתכם לבדכם אנכי פרת את הברית הזאת ואת האלה הזאת:

(יג) ולא אתכם לבדכם אנכי פרת את הברית הזאת ואת האלה הזאת:

כלי יקר - עז והדר

והרי שטר ושוכרו עמו, פי מצד שישבנו בארץ מצרים לא היה צריך להשביענו, אבל מצד שראיתם שקוצי הגוים אשר עברנו בתוכם יש לחוש פן יש בכם איש או אשה וגו', על כן צריך להשביעם:
ואם תאמרו אם כן הדרא קשיא לדרכתא, פי בשלמא אותנו הצרף להשביענו כי ראינו שקוצי הגוים יש לחוש פן נלך אחריהם, אבל בנינו אשר לא ראו השקוצים ההם למה יזונו אחריהם. על זה אמר פן יש בכם שרש פרה ראש ולענה, פי באמת הבנים הנולדים מצד עצמם אין בית מחוש שילכו אחרי עבודה זרה כי לא ראו אותה מעולם, אבל יש לחוש ש"משרש נחש יצא צפע" (ישעי' די כט), פי יכול להיות שאחד מהם נקט סיבא בלבו ומעשה אבות ורשו בניו כי טבע הכן נמשך אחר האב כמו הענף שנמשך אחר השרש, על כן אני צריך להשביע גם הבנים על עבודה זרה:
וכנה מישב היטב שני פן אלו, כי פן ראשון קאי על האבות אשר ראו שקוצי העמים פן ילכו אחריהם. פי שני קאי על הבנים הנולדים, פי

דגמא לזה שאמרו רבותינו ו"ל במסכת נדה (ט) שפיוס הלדה משיביעין את האדם הני צדיק ואל תהי רשע וכו':
ונראה פי כל המשך הפסוקים מדרבים מענין זה, פי יש להקשות מהו שאמר (פסוק טו) פי אתם ידעתם את אשר ישבנו וגו'. וכן שני פעמים פן למה לי, פן יש בכם איש, פן יש בכם שרש פרה (פסוק יז), ליערבינהו ולתנינהו. אלא שבא לתן טעם למה יצטרף להשביע הבנים שעדין לא נולדו. על כן אמר דרף משא ומתן פי אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים, וישם "היינו עבדים לפרעה" ויפדנו ה' משם על מנת שנקבל עלינו מצות ה', אבל בניכם אשר לא ישובו בארץ מצרים ולא נפדו יטענו למה נקבל עלינו על מצותיו כי אותנו לא פדה ה', על כן אני צריך להביא את בניכם בברית:
ואם תאמרו אם כן למה יצטרף להשביע אותנו הלא דין יש לו יתברך עלינו פי על מנת כן פדה אותנו. על זה אמר ואת אשר עברנו בקרב הגוים ותראו את שקוציהם וגו',

(יג) ולא אתכם לבדכם אנכי פרת את הברית הזאת וגו'. רב המפרשים נתקשו מאד בשבועה זו שהיתה עליהם ועל ורעם שלא היו בעולם עדין, ואיך יכנסו בברית השבועה. ושרש קשיא זו תמצא בעקדה, ונמשך אחר דעתו גם מהר"י אברבנאל ושאר מפרשים:
ודעת רבותינו ו"ל (תנחומא א) שכל הנשמות שעתידין להבראות היו שם. ויש שדקדקו זה משנוי הלשון שבפסוק (י) פי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני ה' אלהינו, ואת אשר איננו פה עמנו היום, ולא אמר ואת אשר איננו פה עמנו עומד היום לפני ה', שמע מינה שמדבר בנשמות שאף על פי שאינם פה עמנו, מכל מקום הם עומדים לפני ה' תמיד תחת כסא כבוד כמלאכים שנקראו עומדים כמו שגמאר (וכריה א) "ונתתי לך מהלכים בין העמדים האלה". גם נראה לדרקדק זה מלשון עמנו, פי היה לו לומר ואת אשר איננו פה היום, אלא לדרקדק מנה שדוקא עמנו איננו, אבל ישנו עם ה' ועומד לפניו. ומה שהקשו וכי יכול להשביע את הנשמה, מצינו

יִדְאָרִי ית מן דאיתוהי הקא עמנא קאם
יִמָּא דין קדם יי אלהנא וית די ליתוהי
הקא עמנא יומא דין :

(ד) כִּי אֶת־אֲשֶׁר יִשְׁנוּ פֶּה עִמָּנוּ עִמַּד הַיּוֹם לִפְנֵי
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֶּה עִמָּנוּ הַיּוֹם:

כ"ט - וְאֵת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֶּה • וְאֵף עִם דוֹרוֹת הַעֲתִידִים לְהִיּוֹת.

טו אַרְי אַתּוֹן יִדְעַתּוֹן ית דיתבנא באַרְעָא
דמַצְרִים וְיֵת די עֲבָרְנָא כְּגוּ עִמָּמָא די
עֲבָרְתּוֹן :

(טו) כִּי־אַתֶּם יִדְעַתֶּם אֵת אֲשֶׁר־יִשְׁבְּנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
וְאֵת אֲשֶׁר־עֲבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם:

כ"ט - כִּי־אַתֶּם יִדְעַתֶּם וְגו' • לִפִּי שְׂרָאִיתֶם הָאוֹמוֹת, וְשָׂמָא הַשִּׂיא לֵב אַחַד מִכֶּם אוֹתוֹ לְלַקֵּת אַחֲרֵיהֶם.

טז וְחַזְתּוֹן ית שְׁקוּצִיחוֹן וְיֵת טְעוּתְהוֹן אַעָא
וְאִבְנָא כְּסָפָא וְדִהֲבָא די עִמָּהוֹן :

(טז) וַתִּרְאוּ אֶת־שְׁקוּצֵיהֶם וְאֵת גִּלְלֵיהֶם עֵץ וְאִבְנָן
כְּסָף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם:

לִפִּי שְׂאִין ה' עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים' יִרְאִים שְׂמָא יִגְנָבוּ, אָבֵל
שֶׁל כְּסֵף וְזָהָב - עִמָּהֶם, בְּחֻדְרֵי מִשְׁכִּיתֶם הֵם, לִפִּי
שְׁהֶם יִרְאִים שְׂמָא יִגְנָבוּ.

כ"ט - וַתִּרְאוּ אֶת־שְׁקוּצֵיהֶם • עַל שֵׁם שְׁהֶם מְאוּסִים
כְּשִׁקְצִים. גִּלְלֵיהֶם • שְׂמִסְרָחִים וּמְאוּסִין כְּגִלְל. עֵץ
וְאִבְנָן • אוֹתוֹן שֶׁל עֲצִים וְשֶׁל אִבְנִים רְאִיתֶם בְּגִלּוּי

יז דִּילְמָא אֵית בְּכוּן גְּבַר אוֹ אַתְמָא אוֹ יִרְעִית
אוֹ שְׁבֻטָא די לְבָה פְּנֵי יוֹמָא דִּין מִדְּחַלְתָא
דִּי אֱלֹהֵנָא לְמַהֲרָא לְמַפְלַח ית טְעוּת עִמָּמָא
הַאֲנָנוּ דִּילְמָא אֵית בְּכוּן גְּבַר מְהֵרָה חֲטָאִין
אוֹ זְדוּן :

(יז) פְּנִי־יֵשׁ בְּכֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפַּחַה אוֹ־יִשְׁבֵּת
אֲשֶׁר לְבָבוּ פָּנָה הַיּוֹם מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְלַקֵּת
לְעַבֵּד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פְּנִי־יֵשׁ בְּכֶם שְׂרֵשׁ
פְּרָה רֹאשׁ וְלַעֲנָה:

רֹאשׁ וְלַעֲנָה • שְׂרֵשׁ מְגַדֵּל עֹשֵׁב מֵר בְּגִידִין שְׁהֶם
מְרִים, כְּלוּמֵר: מִפְּרָה וּמִרְכָּבָה רִשְׁעָא בְּקֶרֶבְכֶם.

כ"ט - פְּנִי־יֵשׁ בְּכֶם וְגו' • לִפִּיקָךְ אֲנִי צְרִיף
לְהַשְׁבִּיעֲכֶם. פְּנִי־יֵשׁ בְּכֶם • שְׂמָא יֵשׁ בְּכֶם. אֲשֶׁר
לְבָבוּ פָּנָה הַיּוֹם • מִלְקַבֵּל עֲלֵיו הַבְּרִית. שְׂרֵשׁ פְּרָה

יח וְיַחֲזִיק בְּמִשְׁמַעַה ית פְּתַגְמֵי מוֹמְתָא הַדָּא
וְיַחֲשֵׁב בְּלִבָּה לְמִימֵר שְׂלִמָא יְהִי לִי אַרְי
בְּהֵרָהוּר לְבִי אֲנָא אֲזִיל בְּדִיל לְאוֹסְפָא לַה
לְמַעַן שְׁלוּתָא עַל זְדוּתָא :

(יח) וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת־דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים הַזֹּאת וְהִתְבָּרַךְ
בְּלִבָּבוּ לֵאמֹר שְׁלוֹם יְהִי־לִי כִּי בִשְׂרָרוֹת לִפִּי אֶלְדִּי
לְמַעַן סְפוֹת הָרָוּה אֶת־הַצְּמֵאָה:

כלי יקר - עזו והדר

מִצְרַיִם לֹא הָיָה הַטְּעוּת חֻק כָּל כָּף, כִּי
אוֹלֵי אֵין הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִתְקַנָּא
ב"אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲלִילִים" עַל כֵּן אֵינוּ
עוֹשֶׂה בָּהֶם שְׁפָטִים. אָבֵל מֵאֲחַר
שֶׁבְּאֱלֹהֵי מִצְרַיִם "עֲשֵׂה שְׁפָטִים" וְלֹא
בְּאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בְּתוֹכָם,
מִתּוֹךְ זֶה אַתֶּם קְרוּבִים לְבֹא לִידֵי טְעוּת
לוֹמֵר שְׂאֱלֹהֵי הָעַמִּים עִמָּהֶם לְהִצִּילָם.
וְאַחַר כֵּן אֲמַר כְּנֶגֶד הַבְּנִים פֶּן יֵשׁ בְּכֶם
שְׂרֵשׁ פְּרָה, כְּדָרְךָ שְׁנֹהֲבָאָר
לְמַעַלְהָ: תוֹרָה יד

כְּנֵה תְּבוּאוֹ לִידֵי טְעוּת לוֹמֵר שְׂלִכְךָ
נַעֲשֶׂה דִין בְּאֱלֹהֵי מִצְרַיִם וְלֹא בְּאֱלֹהֵי
הָעַמִּים אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם בְּתוֹכָם, לִפִּי
שְׂאֱלֹהֵיכֶם חֻק מֵאֱלֹהֵי מִצְרַיִם אָבֵל
לֹא מֵאֱלֹהֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בְּתוֹכָם,
וְחֵאמְרוּ כִּי מִטַּעַם זֶה לֹא יִכְלַתֶּם
לַעֲשׂוֹת כְּלוֹם לְאוֹתוֹן הַגּוֹיִם כִּי
אֱלֹהֵיהֶם עִמָּהֶם לְהִצִּילָם. זֶהוּ שְׂאֲמַר
וַתִּרְאוּ אֵת שְׁקוּצֵיהֶם וְגו' כְּסָף וְזָהָב
אֲשֶׁר עִמָּהֶם, בְּמִלַּת 'עִמָּהֶם' חֲתָם כָּל
טְעוּתָם, כִּי יֵאמְרוּ שְׂאֱלֹהֵיהֶם עִמָּהֶם
לְהִצִּילָם. וְאֵלּוּ לֹא יִשְׁבְּנוּ בְּאֶרֶץ

אֵף עַל פִּי שְׂלֹא רָאוּ שְׁקוּצֵי הָעַמִּים,
מִכָּל מְקוֹם יֵשׁ לְחוּשׁ שְׂיִקְבְּלוּ טַבַּע
הַשְׂרֵשׁ, דְּהֵינּוּ הָאֲבוֹת שְׁהֶם שְׂרֵשׁ מֵר
יִפְרוּ רֹאשׁ וְלַעֲנָה:
אוֹ יוֹכֵל לוֹמֵר שְׂכָל הַסְּפוּר מִן כִּי אַתֶּם
יִדְעַתֶּם עַד פֶּן יֵשׁ בְּכֶם שְׂרֵשׁ וְגו'
הַכֵּל נְתִינַת טַעַם עַל הָאֲבוֹת, כִּי יֵאמֹר
מֵאֲחַר 'שְׂיִשְׁבַתֶּם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם'
וְיִצְאֲתֶם מִשָּׁם וְלֹא הָיָה יִכְלַת בְּאֱלֹהֵי
מִצְרַיִם לְהִצִּיל אֶת מִצְרַיִם, וְאַחַר כֵּן
'עֲבַרְתֶּם בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם' אֲשֶׁר לֹא נָתַן
לְכֶם ה' רִשׁוּת לִירֵשׁ אֶת אֶרֶץ, הֵנָּה

(יח) וְהִתְבָּרַךְ בְּלִבָּבוּ לֵאמֹר שְׁלוֹם

וְהִתְבַּרַּךְ בְּלִבּוֹ • לְשׁוֹן בְּרַכָּה. יַחֲשַׁב בְּלִבּוֹ בְּרַכַּת שְׁלוֹם לְעַצְמוֹ, לֵאמֹר: 'לֹא יְבוֹאוּנִי קְלָלוֹת הַלָּלוּ, אֲךָ שְׁלוֹם יִהְיֶה לִּי'. וְהִתְבַּרַּךְ • בַּנְּדִיר"א שׁוֹי"א בְּלַע"ז, כְּמוֹ: "וְהִתְגַּלַּח", "וְהִתְפַּלֵּל".
בְּשִׁרְרוֹת לְבִי אֶלֶף • בְּמֵרְאוֹת לְבִי, כְּמוֹ: (בַּמְדַּבֵּר כ"ד)
"אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קָרוֹב", כְּלוֹמֵר: מַה שְׁלִבִי רוֹאֶה לְעֵשׂוֹת. לְמַעַן סִפּוֹת הַרְרָה • לְפִי שְׁאוּסִיף לוֹ

לְעִיֵּן הַהִבְדֵּלָה וְהַבְדִּילוּ ה' לְרַעַה וְגו'
כָּכֵל אֱלוֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה, כִּי בָּלֵם נֶאֱמָרוּ בְּלִשׁוֹן יַחֲדָה הַמּוֹרָה עַל הַבְּדִלָה זו, לְכַשֵּׁל מִמֶּנּוּ סִבְרַת לְמַעַן סִפּוֹת הַרְרָה אֵת הַצְּמָאָה שֶׁלֹּא יֵאמָר 'בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנִי יוֹשֵׁב';
וּמִשְׁעָם זֶה קָרָא הָרֵאשׁוֹנִים 'אֶלֶף' וְהֶאֱחָרוּנִים 'אֱלוֹת', לְפִי שֶׁהֶאֱחָרוּנִים כְּפוּלִים מִן הָרֵאשׁוֹנִים, כִּי בְּמִקּוֹם כָּל אֶלֶף אַחַת נִמְצְאוּ כָּאֵן שְׁתֵּי, מִן הַשְּׁעָם שֶׁבֶאֱרָנוּ לְמַעַלָּה פְּרִשְׁתָּה כִּי תְבֵא (כ"ח טו) אוֹ כְּנֶגֶד אֲרֻבָּעִים וְתִשְׁעָה שְׁעָרֵי בֵּינָה אוֹ כְּנֶגֶד הַתּוֹרָה שְׁנֹדְרֶשֶׁת בְּאֲרֻבָּעִים וְתִשְׁעָה פְּנִים כְּנֶגֶד כָּל אֶחָד מִכָּה אַחַת, וְכָאֵן שְׁתֵּי בְּעִבּוֹר הָעֲרֻבוֹת:

וּמַהוּ שֶׁאָמַר וּרְבִצָּה בּוֹ כָּל הָאֶלֶה דְּקָא אוֹתָהּ 'אֶלֶף' שְׁבַתוֹרַת כְּהֵנִים. לְפִי שֶׁכָּאֵן מְדַבֵּר בְּחֵטָא עֲבוּדָה וְרָה, וְכֵן הָאֶלֶף שְׁבַתוֹרַת כְּהֵנִים מְדַבֵּרַת גַּם כֵּן מִעוֹן עֲבוּדָה וְרָה שֶׁנֶּאֱמָר (ויקרא כ"ו ב') "וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת כְּמַתִּיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת הַמִּנְיָכֶם" וְגו', אֲבָל אוֹתָן אֱלוֹת שֶׁבְּעֲרֻבוֹת מוֹאֵב לֹא נִזְכָּר בָּהֶם עוֹן עֲבוּדָה וְרָה. עַל כֵּן אָמַר בְּאֶלֶף רֵאשׁוֹנָה וּרְבִצָּה בּוֹ כִּי הֵיא לְבִדָּה תְּרַבֵּץ אֲצִלוֹ, אֲמָנָם לְעִיֵּן הַהִבְדֵּלָה לְבַד שִׁבְדִּילוֹ ה' לְרַעַה מִמֶּל שְׁבִטִי יִשְׂרָאֵל אָמַר כָּכֵל אֱלוֹת הַבְּרִית וְגו', כִּי אֵלוֹ הָאֱלוֹת נֶאֱמָרוּ בְּלִשׁוֹן יַחֲדָה. וּמַה שֶׁנֶּאֱמָר אַחַר כֵּךְ (פסוק כ"א) וְרֵאוּ אֶת מַכּוֹת הָאָרֶץ וְגו' שְׁמַע מִיָּדָה שֶׁבְּעֵנֶשׁ רַבִּים הוּא מְדַבֵּר, זֶה קָאֵי עַל מַה שֶׁנֶּאֱמָר לְמַעַלָּה (פסוק ט"ו) אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ שְׁבִט, כִּי זֶה מְדַבֵּר בְּרַבִּים הַחֻטְאִים, וְאֵז וְרֵאוּ מַכַּת הָאָרֶץ כְּמוֹ שִׁיתְבַּאֵר בְּסוּמוֹ; תּוֹרָה יט

הַצְּדִיקִים יַעֲמֵד גַּם לִי וַיִּסְלַח לִי בְּעִבּוּרָם:
עַל כֵּן אָמַר לֹא יֵאבֶה ה' סִלַּח לוֹ (פסוק ט), כִּי הִרְהוּרֵי עֲבָרָה שֶׁל עֲבוּדָה וְרָה קָשִׁים מִן עֲבָרָה עֲצֻמָּה (ע"פ יִזְמַא כ"ט). יַעַן עֲקָר הַדְּבָר בְּלִבּוֹ, כִּי עֲבוּדָה עֲבוּדָה וְרָה כְּתִיב (הוֹשֵׁעַ ד ט"ו) "חֲבוּר עֲצָבִים אֲפָרִים הֵנַח לוֹ" שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְאִרְיָךְ אִפּוֹ אִפְלוּ בְּעֲבוּדָה וְרָה, אֲמָנָם בְּשִׁחְלֵק לָבָם מִעַם ה' כְּתִיב (ש"ס י"א) "חֲלַק לָבָם עֲתָה" וְאֲשׁוּמוֹ, לְכֵךְ נֶאֱמָר כִּי אֵז יַעֲשֶׂן אִף ה', מִלַּת 'אֵז' מוֹרָה עַל הַזְּמַן שֶׁל 'עֲתָה', כִּי אֵז תַּכֵּף וּמִיָּד יַעֲשֶׂן אִף ה' וְקִנְיָתוֹ 'בְּאִישׁ הַהוּא', רִצָּה לוֹמַר בּוֹ לְבַד, כִּי מֵאַחַר שֶׁחֵטָא בְּנִסְתָּר אֵינִן אַחֲרִים נִתְפַּסְּטִים בְּעוֹנוֹ:

וּרְבִצָּה בּוֹ כָּל הָאֶלֶה הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַזֶּה, הֵינּוּ הָאֱלוֹת שֶׁבְּפָרְשַׁת בְּחֻקְתֵּי. אֲמָנָם שֶׁם נִזְכָּרוּ כָּל הָאֱלוֹת בְּלִשׁוֹן רַבִּים סֵלְקָא דְּעֵתָךְ אֲמִינָא שְׂרַבִּים "יִמְקוּ בְּעוֹנוֹ", עַל זֶה אָמַר (פסוק ט) וְהַבְדִּילוּ ה' לְרַעַה מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל כָּכֵל אֱלוֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה, הֵינּוּ הָאֱלוֹת שֶׁבְּפָרְשַׁת כִּי תְבֵא שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּלִשׁוֹן יַחֲדָה, לְהוֹרוֹת כִּי הוּא יַחֲדָה לְבִדּוֹ יָמוֹת בְּעוֹנוֹ וְכָל יִשְׂרָאֵל נְקִיִּים; וּמַה שֶׁקָּרָא תּוֹרַת כְּהֵנִים סָתֵם סֵפֶר, וְהַקְּלָלוֹת שֶׁבְּפָרְשַׁת כִּי תְבֵא קָרָא סֵפֶר הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁכָּל חֲמִשָּׁה סֵפָרִים בְּכָלֵל נִקְרְאוּ תּוֹרָה, וְכָל סֵפֶר בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ נִקְרָא סֵפֶר, לְפִיכֵךְ סֵפֶר תּוֹרַת כְּהֵנִים נִקְרָא 'סֵפֶר', כִּי אֵינּוּ בּוֹלָל כָּל הַתּוֹרָה רַק שְׁהוּא סֵפֶר אֶחָד מִן מִסְפַּר חֲמִשָּׁה סֵפָרִים, אֲבָל סֵפֶר חֲמִישִׁי זֶה נִקְרָא 'תּוֹרָה', כִּי הוּא כּוֹלָל כָּל הַתּוֹרָה, כִּי לְכֵךְ נִקְרָא 'מִשְׁנֵה תּוֹרָה' כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר (לעיל א ט"ה) "הוֹאִיל מִשְׁנֵה בְּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת". וְזֶהוּ שֶׁאָמַר

יִהְיֶה לִּי וְגו'. כָּל הַסְּפּוֹר הֵנּוּ מְדַבֵּר בְּמִי שֶׁחֻטָּא בְּמַחֲשָׁבָה לְבַד כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר אֲשֶׁר לְבָבוּ פִּנָּה וְגו', וְהִתְבַּרַּךְ בְּלִבּוֹ וְגו', כִּי בְּשִׁרְרוֹת לְבִי אֶלֶף, כִּי עֲבוּדָה וְרָה עֲקָרָה בְּמַחֲשָׁבָה כִּי אֵינִן אֲמוּנָה כִּי אִם בְּלִבּוֹ, וְעַל כֵּן נֶאֱמָר בְּעֲבוּדָה וְרָה (יחזקאל י"ד ה') "לְמַעַן תִּפְשֶׁ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלָבָם";
וְכָכֵל וְזָכוֹן עֲבוּדָה וְרָה לֹא נִזְכָּר כִּי אִם הַמַּעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר (לעיל כ"ו ט"ו) "אֲרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמִסְכָּה" וְגו', וּמִזֶּה יִקָּח שְׁנֵי מִיָּדָי טְעוּת, כִּי יֵאמָר 'אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה' וְלֹא מִן הַעֲשׂוֹי כְּכֵן, דְּהֵינּוּ אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הֵהֱם שֶׁהַזְּכוּר לְמַעַלָּה (פסוק ט"ו). טְעוּת שְׁנֵי הוּא, שִׁיאָמַר דְּקָא מַעֲשֶׂה אֲסוּר וְלֹא מַחֲשָׁבָה. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר וְהִיא בְּשִׁמְעוּ אֵת דְּבָרֵי הָאֶלֶף הַזֹּאת, רִצָּה לוֹמַר אוֹתָהּ אֶלֶף הַמְרַמְזוֹת עַל עֲבוּדָה וְרָה בְּפָרְשִׁית שֶׁמִּשְׁמַעוֹת הֵעֲנִין דְּקָא עַל הַמַּעֲשֶׂה עַל כֵּן יִמְצָא מְקוֹם לְתַלוֹת בּוֹ טְעוּתוֹ, וְהִתְבַּרַּךְ בְּלִבּוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם יִהְיֶה לִי, שִׁיתֵן בְּרַכַּת שְׁלוֹם לְעַצְמוֹ בְּעִבּוֹר הַיּוֹת הַדְּבָר 'בְּלִבּוֹ'. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר כִּי בְּשִׁרְרוֹת לְבִי אֶלֶף לְמַעַן סִפּוֹת הַרְרָה אֵת הַצְּמָאָה, כִּי יִסְמָךְ עַל זֶה לְהַנְצִיל מִן הַעֲנֵשׁ לוֹמַר 'בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנִי יוֹשֵׁב" (ע"פ מַלְכִּים ב' ד ט"א) וְהַמְשַׁקָּה שְׁדָה צְמָאָה לְמִים יִשְׁקָה אֲגַב אוֹתָהּ שְׁדָה גַם הַרְרָה, כֵּךְ עַל יְדֵי שִׁישְׁלַח ה' אֶת הַבְּרַכָּה אֶל הַצְּדִיקִים הַצְּמָאִים לְדַבֵּר ה' כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר (תהלים ס"ג א) "צְמָאָה לָךְ נַפְשִׁי" וְגו', יִקְבְּלוּ אֲגָבֵן הַבְּרַכָּה גַם הַרְשָׁעִים הַשְּׁבָעִים מַעֲבוּדַת הַשֵּׁם עַד שְׁבוּחֵיהֶם לְהֵם עֲבוּדוֹת זְרוֹת "חֲדָשִׁים מְקָרֵב בָּאוּ" (להלן לב ט"ו) "כִּי שְׁבָעָה נַפְשָׁם" מַעֲבוּדַת הַשֵּׁם. גַּם יֵאמָר מֵאַחַר שֶׁהוֹעִלֵם נִדּוֹן עַל פִּי רַבּוֹ (קִדּוּשֵׁין מ"ג), אִם כֵּן זְכוּת

יט לא ייבי יי למשפק לה ארי בכך יתקף
רגזא דני וחמתה בגברא ההוא ונדבקון בה
כל לוטיא דכתיבין בספרא הדין וימחי יי
ית שמה מתחות שמיא :

(יט) לא־יאִבֶּה יְהוָה סֶלַח לוֹ כִּי אִזְּעִשׂ אֶף־יְהוָה
וְקִנְאָתוֹ בְּאִישׁ הַהוּא וּרְבִצָּה בּוֹ כְּל־הָאֱלֹה הַכְּתוּבָה
בְּסֵפֶר הַזֶּה וּמָחָה יְהוָה אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם :

את האזן פדרף שהיא רגילה ויכולה לשמע, כפי
דרך הארץ. וקנאתו לשון חמה, אנפרטמנט,
אחיזת לבישת נקמה, ואינו מעביר על המדה.

כש"י יעשן אף-ה' על-ידי פעם, הגוף מתחמם
והעשן יוצא מן האף, וכן: (ש"ב כב) "עלה עשן באפו",
ואף-על-פי שאין זו לפני המקום, הכתוב משמיע

כ וינפרשנה יי לבישא מכל שבטיא דישראל
ככל לוטי קנמא דכתיבין בספרא דאורייתא
הדין :

(כ) וְהִבְדִּילוּ יְהוָה לְרַעְהָ מִכָּל שְׁבֵטֵי יִשְׂרָאֵל כָּכֵל
אֱלוֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה :

ה'טפחא' נתונה תחת 'בספר', ו'התורה הזאת'
דבוקים זה לזה, לכך אמר: "הזאת", וכן ה'טפחא'
נתונה תחת 'התורה', נמצא 'ספר התורה' דבוקים
זה לזה, לפיכך לשון זכר נופל אחרי, שהלשון נופל
על ה'ספר'.

כש"י הכתובה בספר התורה הזו ולמעלה הוא
אומר: (לעיל כח) "בספר התורה הזאת, גם כל חלי וכל
מכה וגו'?" "הזאת", לשון נקבה, מוסב על 'התורה'.
'הזה', לשון זכר, מוסב על 'הספר'. ועל-ידי פסוק
הטעמים הן נחלקים לשתי לשונות: בפרשת הקלות

כא וימר דרא בתראה בגיכון די קומון
מבתיכון ובר עממין דייתי מארעא רחיקא
ויחזיון ית מחתא דארעא ההיא וית מרעקא
די אמרע יי בה :

(כא) וְאָמַר הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בְּגִיכּוֹם אֲשֶׁר יִקּוּמוּ
מֵאַחֲרֵיכֶם וְהִנְכַּרְוּ אֲשֶׁר יָבֵא מֵאַרְץ רְחוֹקָה וְרָאוּ
אֶת־מִבּוֹת הָאָרֶץ הַהוּא וְאֶת־תַּחֲלָאֵיהָ אֲשֶׁר־חָלָה
יְהוָה בָּהּ :

כלי יקר - עזי וחדר

השמים, כי לאבד את שם ישראל אי
אפשר, הן מצד שכבר נשבע ה'
לאבות שלא להחליפם באמה אחרת
(ראה רשי"י פסוק יב), הן מצד ששנים עשר
שבטי ישראל הם בנגד שנים עשר
מזלות שברקיע (ראה ביר ק ט) ובכטול
אפלו שבט אחד יפל המזל שברקיע
הנשען עליו, על כן הקדוש ברוך הוא
מכלה חמתו בעצים ואבנים ובארץ
ההיא, גפרית ומלח שרפה כל ארצה

לכל הספקות שהזכרנו, כי מתחלה
קראו 'נכרי' ואחר כך אמר 'כל הגוים'.
סוף דבר פרושו אינו מספיק לכל
לישב המקראות על אפנם:
ואומר אני שפסוקים אלו מלי מלי
קתני. כי מתחלה אמר (פסוק יז)
פן יש בכם איש או אשה או משפחה
או שבט, ובפסוק זה הוא מדבר הן
בניחוד החוטא הן ברבים החוטאים.
ואחר כך חזר ופרש על ראשון ראשון
ועל אחרון אחרון, כי מן **והיה בשמעו**
את דברי האלה הזאת (פסוק יח) עד **וראו**
את מבות הארץ (פסוק כא) הכל מדבר
בענש יחיד החוטא, ומן **וראו את**
מבות הארץ עד סוף הפרשה, הכל
מדבר בחטא הרבים:

(כא) **ואמר הדור האחרון וגו'.** יש
בענין זה ספקות, "כי לא
פרש" במקרא "מה" יאמר **הדור**
האחרון והנכרי אשר יבא מארץ
רחוקה, כי אין לומר שיאמרו על מה
עשה ה' ככה לארץ הזאת (פסוק כג),
שהרי על זה אמר (שם) **ואמרו כל הגוים**
על מה עשה ה' ככה, ואם כן בגיבם
מה יאמרו. ומהו שאמר תחלה **והנכרי**,
ואחר כך אמר **ואמרו כל הגוים**. ועוד
שעל פרק קדם שיראו מבות הארץ
לא יאמרו כלום, ואם כן למה אמר
ואמר הדור האחרון קדם וראו את
מבות הארץ:

והדין נותן שתלקה הארץ, כי היא
היתה סבה לחטא ראשון של
כאשר הוכחנו ברצינות ברורות
למעלה בפרשת אחרי מות (ויקרא יח כח)
בפסוק 'ותטמא הארץ ואפקד עונה
עליה' וגו', על כן בכל חטא הרבים
תלקה הארץ, כמו דוד המבול כתיב
(בראשית יא) 'ותשחת הארץ', וכן 'ותקא
הארץ את ישביה' (ויקרא שם) כי היא
דומה לחולה הפקיא ואינו סובל

וצריף שתדע שכן מדתו של הקדוש
ברוך הוא, כי בזמן שיחיד
חוטא אז הוא לוקה בגופו "כדי
רשעתו", אבל בזמן שרבים חוטאים
אי אפשר לקים בהם מה שנאמר אצל
היחיד (פסוק ט) **ומחה ה' את שמו מתחת**

והר"י אברבנאל פרש, שפסוק ראשון
לא פרש בו עדין מה שיאמרו,
אלא אמר סתם **ואמר הדור האחרון**
בניכם אשר יקומו מאחריכם והנכרי כי
שניהם ידברו מענין זה, ואחר כך פרש
מה שיאמרו, כי כל הגוים ישאלו על
מה עשה ה' ככה, ובגיבם ישיבו על
אשר עזבו וגו'. ופרושו אינו מספיק

כבּגְפִרְתָּא וּמְלָחָא וּמְלָחָא יְקִידַת כָּל אַרְעָה לֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח וְלֹא יִסַּק בָּהּ כָּל עֶסְבָּא כַּמְהִפְכַת דְּסָדָם וְעַמְרָה אֲדָמָה וּצְבוּיִם דִּי חֶפֶךְ זִי כְּרִגְוָה וּבְחֻמְתָּהּ :

(כב) גְּפִרְתִּית וּמְלַח שְׂרַפָּה כָּל־אַרְצָהּ לֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח וְלֹא־יַעֲלֶה בָּהּ כָּל־עֵשֶׂב כַּמְהִפְכַת סָדָם וְעַמְרָה אֲדָמָה וּצְבוּיִם אֲשֶׁר חֶפֶךְ יְהוָה בְּאִפּוֹ וּבְחֻמְתּוֹ:

כג וַיִּמְרוּן כָּל עַמְמֵיָא עַל מַה עֲבַד זִי כְּדִין לְאַרְעָא הָדָא מָא תְּקוּף רִגְזָא רַבָּא הָדִין :

(כג) וַאֲמָרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מַה עָשָׂה יְהוָה כִּכְּהָ לְאַרְצֵי הַזֹּאת מֶה חָרִי הָאָרֶץ הַגְּדוֹל הַזֶּה:

כלי יקר – עזר והדר

אַשְׁרֵי מַמְנֵה נִתְּגַדֵּל הַחֲמֹר שְׁלֵהֶם אֲשֶׁר גָּרַם לָהֶם לְחֻטָּא: וּמַה שְׁבָאָה לְמַד גְּדוּלָה בְּמַלְת וּיִשְׁלַכְכֶם, רְמוֹז שְׂאֵחָר שְׁלֹשִׁים דּוֹר יִגְלוּ מֵאַרְצָם, כִּי מִן אֲבָרְהָם וְעַד שְׁלֹמֹה חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר דּוֹר, וּמִן שְׁלֹמֹה וְעַד צְדָקְיָהוּ גַם כֵּן חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר דּוֹר, כְּדִאֲתִיתָא בְּרַבִּיתִי (שְׁמִיר טו כו) בְּפִסּוּק "הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם" (שְׁמוֹת יב ה) 'שְׁמֹלְכוֹת שֵׁל יִשְׂרָאֵל נִמְשַׁל לְיָרֵחַ שְׁלֹא עֲמַד כִּי אִם שְׁלֹשִׁים דּוֹר כִּימֹת הַלְּבָנָה, לְכָךְ בָּאָה לְמַד גְּדוּלָה בְּיוֹשְׁלַכְכֶם אֵל אַרְצֵי אַחֲרֵת, וּמַה שְׂאָמַר כִּיּוֹם הַזֶּה, לוֹמַר לָךְ לְפִי שְׁהֶם קִיָּמִים כִּיּוֹם הַזֶּה (רֵאשִׁי ספרי י) עַל כֵּן לְכַלּוֹתֶם אִי אֶפְשָׁר, לְפִיכָךְ נִתְחַלַּק הָעִנְשׁ בֵּינָם וּבֵין הָאָרֶץ: וְאֲמַר (פִּסּוּק כח) הַנִּסְתַּרְתָּ לַה' אֱלֹהֵינוּ וּגּוֹ', לְתַרְץ הַשְּׁנוּי הַנֶּאֱמָר לְמַעַל בְּחֻטָּא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה וְהִבְדִּילוּ ה' לְרַעְיָה וְכָל יִשְׂרָאֵל קִיָּיִם, וּבְחֻטָּא מִשְׁפָּחָה אוֹ שְׁבֵט כְּתִיב וְרֵאוי אֵת מַכּוֹת הָאָרֶץ וּגּוֹ', מִשְׁמַע שְׁבֵל יִשְׂרָאֵל בְּכֻלֵּל הָעִנְשׁ. עַל זֶה אָמַר הַנִּסְתַּרְתָּ לַה' אֱלֹהֵינוּ, כִּי הִיחִיד אֲשֶׁר יִתְבַרַךְ בְּלִבּוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם יְהִיָה לִי, מִי יוֹדַע מַה שְׁבֻלָּבו "בְּלַתִּי ה' לְבָדוּ", עַל כֵּן וְהִבְדִּילוּ ה' לְרַעְיָה. אֲבָל חֻטָּא מִשְׁפָּחָה אוֹ שְׁבֵט אִי אֶפְשָׁר שִׁיזִיָּה הַדְּבָר בְּנִסְתָּר, עַל כֵּן עַל כָּל יִשְׂרָאֵל חָל חוֹבַת בַּעֲזַר הַגְּלוּלִים מִן הָאָרֶץ וְהַנְּגַלַת לָנוּ וּלְכַנִּינֵינוּ עַד עוֹלָם, וְאִם לֹא יִבְעָרוּם מִן הָאָרֶץ אִזּוֹ דִּין הוּא שְׁבָלָם יִהְיוּ נִתְפָּסִים בְּעוֹן אוֹתוֹ שְׁבֵט, זֶהוּ שְׂאָמַר הַנְּגַלַת לָנוּ וּלְכַנִּינֵינוּ וּגּוֹ'. זֶה הַנְּרָאָה יִשָּׁר וְנִכּוֹן בְּיָשׁוּב כָּל הַמְּקַרְאוֹת עַל אֶפְסָם: תּוֹרָה כב

(פִּסּוּק ח) אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ שְׁבֵט וְהֶם בְּלִי סִפֵּק יַעֲבֹדוּ עֲבוּדָה וְרָה בְּנִגְלָה, כִּי אִם יִחִיד 'יִתְבַרַךְ בְּלִבּוֹ', הִנֵּה בְּרַבִּים שֶׁנִּתְקַבְּצוּ לְרַעְיָה אִין שִׁיף לוֹמַר שִׁיעֲבֹדוּהוּ בְּסִתְרָה, וְאִם כֵּן אִם כָּל עֵדַת יִשְׂרָאֵל לֹא יִמְחוּ בָּהֶם, דִּין הוּא שִׁיִּתְפָּסוּ בְּלָם בְּעוֹן אוֹתָהּ מִשְׁפָּחָה אוֹ שְׁבֵט. וְעַל זֶה אָמַר (פִּסּוּק כא) וְרֵאוי אֵת מַכּוֹת הָאָרֶץ, כִּי בְּיָמֵן שְׂרַבִּים סְרוּ מִן הַדְּרָךְ אֲשֶׁר לְכַלּוֹתֶם אִי אֶפְשָׁר, עַל כֵּן יִכְלֶה ה' חֲמַתּוֹ בְּאַרְצֵי הַהִיא מִקְצַת, וּבְהֶם מִקְצַת כִּי יִגְלוּ מַמְנֵה וְרֵאוי כָּל הָעַמִּים אֵת מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִיא וּגּוֹ', גְּפִרְתִּית וּמְלַח שְׂרַפָּה כָּל אַרְצָהּ וּגּוֹ': וְעַל זֶה יִתְמַהוּ כָּל הַגּוֹיִם בֵּין קְרוּבִין בֵּין רְחוֹקִים עַל מַה עָשָׂה ה' כִּכְּהָ לְאַרְצֵי הַזֹּאת (פִּסּוּק בג), רַצָּה לוֹמַר "עַל מַה אֲבָדָה הָאָרֶץ" לֹא פִּשְׁעָה וְלֹא חֻטְּאָתָה. הִמָּה מִקְשִׁים וְהִמָּה מִפְּרָקִים, וְאֲמָרוּ עַל אֲשֶׁר עֲזַבנוּ אֵת בְּרִית ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵם (פִּסּוּק כד), דּוֹמָה לְחֻטָּא שֵׁל אָדָם הֵרָאשׁוֹן שְׂאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְ"ל (סַנְדְּרִין לד) 'כּוֹפֵר בְּעֶקֶר הַיְהוָה, וְהָאָרֶץ הִיא שְׁגָרְמָה לוֹ עַל דִּי חֲמֹר עֵב וְעִכּוֹר שֶׁנִּתְנָה בוֹ יוֹתֵר מִמָּה שְׁצִוָּה לָהּ ה' רֵאשִׁי דְּבִי רַבִּי וּקְרָא שם), וְעַל דִּי זֶה שֶׁנִּתְקַלַּל הָאָדָם עַל עוֹנוֹ נִפְקָדָה גַם הִיא עַל עוֹנָה וְנִתְקַלַּלָה שְׁנֵאָמַר (בְּרַאשִׁית ג ז) "אִרְוָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרָה". עַל כֵּן גַּם אִלּוּ שְׁהִיּוּ בּוֹפְרִים בְּעֶקֶר, דִּין הוּא שִׁילְקוּ שְׁנִיָּהֶם הָאָרֶץ וְהַעוֹבְדִים הָעֲבוּדָה זָרָה, זֶהוּ שְׂאָמַר (פִּסּוּק כו) וַיַּחַר אֶף ה' בְּאַרְצֵי הַהִיא וּגּוֹ' וַיִּתְשֵׁם ה' מֵעַל אֲדָמְתָם, לְחַלַּק הָעִנְשׁ בֵּינֵיהֶם, כִּי כְּוָה לֹא יִכְלֶה אֵת זָרַע יִשְׂרָאֵל כִּי יִתְחַלַּק הָעִנְשׁ לְשָׁנִים. וּיִשְׁלַכְכֶם אֵל אַרְצֵי אַחֲרֵת, שְׁלֹא יִהְיוּ בְּאוֹתָהּ אַרְצֵי

מִאֲכָלוֹ הֵרָאוּ לוֹ, כִּף הָאֲדָמָה תִּלְקָה כִּי הִיא הִיָּתָה סָבָה "לְכָל חֻטָּאת וְעוֹן" הַמְּצוּי בְּכָל דּוֹר וְדוֹר. אֲבָל בְּחֻטָּא יִחִיד, אִם תִּלְקָה הָאָרֶץ יִגִּיעַ הַגּוֹס אֶף לְמִי שְׁלֹא חֻטָּא: וְזֶהוּ שְׂאָמַר תְּחַלָּה בְּעִנְשׁ אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אֲשֶׁר לְבָבוּ פָּנָה מֵעַם ה', כִּי אִזּוֹ יַעֲשֶׂן אֶף ה' בְּאִישׁ הַהוּא וּגּוֹ', וְהִבְדִּילוּ ה' לְרַעְיָה וּגּוֹ'. וְאֲמַר הַדּוֹר הַאֲחֵרוֹן בְּנִיכֶם וּגּוֹ' וְהַנְּכַרִי אֲשֶׁר יָבוֹא מֵאַרְצֵי רְחוֹקָה, כִּי שְׁנִיָּהֶם יִדְבְּרוּ וַיִּסְפְּרוּ עֵינָן פְּלֵאֵי פְלֵאוֹת מַכּוֹת אֲשֶׁר שְׁלַח ה' עַל הַיָּחִיד הַהוּא, וְאֶף עַל כִּי שְׁלַח פֶּרֶשׁ בְּמִקְרָא מַה יִּדְבְּרוּ, מִכָּל מְקוֹם דּוֹמָה זֶה מִמָּשׁ לְמַה שְׁנֵאָמַר בְּתוֹכָהּ (לַעֲל כח לו) "וְהִיָּתָ לְמִשְׁלַל וְלִשְׁנִיָּנָה", פֶּרֶשׁ רִשְׁ"י וְלִשְׁנִיָּנָה לְשׁוֹן דְּבוּר יִדְבְּרוּ בָּהּ, כְּתַרְגוּמוֹ וּלְשׁוּעִי, אֶף עַל כִּי שָׁגַם שֵׁם לֹא נִתְפָּרַשׁ מַה שִׁיאֲמָרוּ, אֲלֵא מִסְתַּמָּא שֶׁיִּדְבְּרוּ מִמָּה שִׁיָּרְאוּ בָּהּ מִן גְּדֵל הַפְּלֵאוֹת הַמְּכּוֹת. כִּף מַה שְׁנֵאָמַר כָּאן וְאֲמַר הַדּוֹר הַאֲחֵרוֹן וּגּוֹ' וְהַנְּכַרִי וּגּוֹ', שְׁנִיָּהֶם יִאֲמָרוּ דְרָךְ חִדּוּשׁ מַה שְׁקָרָה לְאִישׁ הַהוּא: וְדִקּוּא 'הַדּוֹר הַאֲחֵרוֹן' אוֹ 'הַנְּכַרִי אֲשֶׁר יָבוֹא מֵאַרְצֵי רְחוֹקָה' יִאֲמָרוּ וַיִּדְבְּרוּ זֶה לְזֶה דְרָךְ חִדּוּשׁ מַה שְׁקָרָה לְאִישׁ הַזֶּה, אֲבָל אוֹתוֹ דּוֹר וְכֵן הַגּוֹיִם הַקְּרוּבִים אֲשֶׁר רָאוּ בְּעֵינֵיהֶם אוֹתוֹן הַמְּכּוֹת וּמִכִּירִין "אֵת הָאִישׁ וְאֵת שִׁיחוֹ", וְדֵאִי יְדוּנוּ אוֹתוֹ לְכָף חוֹבָה וַיִּצְדִּיקוּ עָלָיו אֵת הַדִּין, אֶמְנֵם הַדּוֹר הַאֲחֵרוֹן וְהַנְּכַרִי אֲשֶׁר לֹא הִכִּירוּהוּ, יִאֲמָרוּ זֶה לְזֶה מִמָּה שְׁקָרָה לוֹ וְהִיָּתָה אֲצֵלְכֶם לְמִשְׁלַל וּלְשׁוּעִי: וְאֲחַר כִּף חוֹר לְפָרֶשׁ עַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן, הוּא עַל מַה שְׂאָמַר לְמַעַלָּה

כד וַיִּמְרוּן עַל דְּשָׁבְקוֹ יַת קַיִמָּא דִּי אֱלֹהָא
דְּאַבְהָתְהוֹן דִּי גִזְר עֲמַהוֹן בְּאַפְקוּתָהּ יְתְהוֹן
מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם :

(כד) וַאֲמָרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאֹו אֹתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם:

כה וַאֲזָלוּ וּפְלָחוּ לְטַעוֹת עַמְמֵיָא וּסְגִידוּ
לְהוֹן דִּחְלָן דִּי לֹא יִדְעֻנּוּן וְלֹא אוֹטִיבָא
לְהוֹן :

(כה) וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם
אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יִדְעוּם וְלֹא חֵלֶק לָהֶם:

”לא חלק”, אותו אלה שִׁבְחָרוּ לָהֶם לא חלק לָהֶם
שום נחלה וְשׁוּם חֵלֶק.

כז” • לא־יִדְעוּם • לא יִדְעוּ בְּהֶם גְּבוּרַת אֱלֹהוּת. וְלֹא
חֵלֶק לָהֶם • לא נִתְּנָם לְחֵלֶקֶם. ואוּנְקָלוּס תְּרַגֵּם: 'וְלֹא
אוֹטִיבָא לְהוֹן, לא הִטִּיבוּ לָהֶם שׁוּם טוֹבָה. וּלְשׁוֹן

כו וַתִּקְוֵן רְגִזָּא דִּי בְּאַרְעָא הֵיאָּא לְאַיְתָאָהּ
עֲלֵהּ יַת כָּל לְוִטֵיָא דְּכְתִיבִין בְּסִפְרָא הַדִּין :

(כו) וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּאַרְץ הַהוּא לְהַבְיִיא עֲלֵיהָ
אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַזֶּה:

כז כּוּ וַיִּטְלְטְלוּן יַי מַעַל אַרְעֵהוֹן בְּרִגּוּ וּבְחִמָּה
וּבְתַקּוּף רִגְזוּ וַאֲגִלְנוּן לְאַרְעָא אַחֲרֵי פְּיוּמָא
הַדִּין :

(כז) וַיִּתְשֵׁם יְהוָה מַעַל אֲדַמְתָּם בְּאַף וּבְחִמָּה וּבְקִצְף
גָּדוֹל וַיִּשְׁלַכְם אֶל־אֶרֶץ אַחֶרֶת כִּיּוֹם הַזֶּה:

כז” • וַיִּתְשֵׁם ה' • כְּתַרְגוּמוֹ: 'וַיִּטְלְטְלוּן, וְכֵן: (יִרְמִיָּה יב) "הִנְנִי נוֹתֵשֵׁם מַעַל אֲדַמְתָּם”.

כח דְּמִטְמְרִין קָדָם יַי אֱלֹהֵנָא וּדְמַגְלִין לְנָא
וּלְבַנָּא עַד עַלְמָא לְמַעַבְד יַת כָּל פְּתַגְמֵי
אוֹרִיתָא הַדָּא :

(כח) הַנִּסְתָּרוֹת לִיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנְּגִלַת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ
עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: ם

אָבַל הַנְּגִלוֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ, לְבַעַר הִרַע מְקַרְבְּנוּ, וְאִם
לֹא נַעֲשֶׂה דִין בְּהֶם, יַעֲשׂוּ (אֵת) הַרְבִּים. (סְנַהֲדִין מַג)
נְקוּד עַל "לָנוּ וּלְבָנֵינוּ", לְדַרְשׁ שְׂאֵף עַל הַנְּגִלוֹת לֹא
עָנַשׂ אֵת הַרְבִּים עַד שֶׁעָבְרוּ אֵת הַיַּרְדֵּן מִשְׁקַבְלוֹ
עֲלֵיהֶם אֵת הַשְּׁבוּעָה בְּהַר גְּרִזִּים וּבְהַר עֵיבָל, וְנַעֲשׂוּ
עֲרִבִים זֶה לָזֶה.

כז” • הַנִּסְתָּרוֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ • וְאִם תֹּאמְרוּ: מַה בְּיַדֵּינוּ
לַעֲשׂוֹת, אַתָּה מַעֲנִישׁ אֵת הַרְבִּים עַל הַרְהוּרֵי הַיַּחֲדָה,
שְׁנֵאמַר: "פֶּן יֵשׁ בְּכֶם אִישׁ וְגו'", וְאַחֲר־כֵּן "וְרֹאוּ
אֵת מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִיא", וְהֵלֵא אֵין אָדָם יוֹדַע
מִטְּמוּנוֹתָיו שֶׁל חֲבָרוֹ? אֵין אֲנִי מַעֲנִישׁ אֶתְכֶם עַל
הַנִּסְתָּרוֹת, שֶׁהֵן לַה' אֱלֹהֵינוּ, וְהוּא יַפְרַע מֵאוֹתוֹ יַחֲדָה,

♦ יום שני כ' אלול ♦

א ויהי ארי ייתון עלך כל פתגמי האלון
ברכך ולוטיין די יהביתך קדמך ותתוב ללבך
בכל עממיא די אגלך יי אלהך לממן:

ל (א) וְהָיָה כִּי־יֵבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וְהַשְּׁבַתָּ
אֶל־לִבְּךָ בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחָךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
שְׁמָה:

כלי יקר - עוז והדר

מה שְׁנֵאמַר בַּתּוֹכַחָה (לעיל כח לו) 'וְעַבְדְּתָ
שֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים', הֵן מִצַּד שֶׁרַב
הַמִּצְוֹת תְּלוּיֹת בְּאַרְץ:
וְעַל יְדֵי הַדָּחָק זֶה יִשְׂרָאֵל קְרוּבִים לְבֹא
לִידֵי טַעוֹת וְלוֹמַר שְׂאֵין הַקְּדוּשׁ

'הַפִּיפְצָה' ה' אֱלֹהֶיךָ שְׁמָה. כִּי יֵשׁ הַבְּרִיל
בֵּין לְשׁוֹן 'הַפִּיפְצָה' לְלִשׁוֹן 'הִדִּיחָךָ', כִּי
הַפִּיפְצָה יֹאמַר עַל הַגְּלוּת, וְהִדִּיחָךָ יֹאמַר
עַל הַמִּצְוֹת, כִּי בְּהִיּוֹת יִשְׂרָאֵל בְּאַרְצוֹת
הַעַמִּים הֵם נִדְחִים מִן הַמִּצְוֹת, הֵן מִצַּד

ל (א) וְהָיָה כִּי יֵבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְגו'.
יֵשׁ לְהַתְּבוּנָה כִּי מִתְּחִלָּה אָמַר בְּכָל
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר 'הִדִּיחָךָ' ה' אֱלֹהֶיךָ שְׁמָה,
וְאַחֲרַי כֵּן אָמַר (פסוק א) בְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר

הברכה – הקדמה לתשובה נעלית

תשובה נעלית כזו – צריך גם רגש הצער להיות באפן המכאיב יותר מכפי הרגיל. ועל-פייזה מובן מדוע הקללה מגיעה דוקא אחרי הברכה, כי מטבע האדם שפשוט דבר מצער מגיע אחרי שקדמו דבר טוב, הרי זה מצער ומכאיב הרבה יותר מאלו לא קדמו הטוב. וכמו עשיר שנתהפך עליו הגלגל ונעשה עני, הרי צערו גדול פי כמה ממי שהיה עני כל חייו. ועל-פייזה דוקא פאשר "הקללה" מגיעה אחרי "הברכה", בכחה לעורר את האדם לתשובה נעלית – "בכל לבבך ובכל נפשך".

והיה כי-יבאו עליך גו' הברכה והקללה גו' ושבתך עד-יהנה אלהיך גו' בכל-לבבך ובכל-נפשך: (ל, א-ב)
ב'שפתי הנה' על התורה הקשה: 'יש לשאל . . . בשלמא אם יבוא עליו קללה, ישיב אל לבו כשיראה קללה באה עליו, אבל אם יראה ברכה אף ישיב אל לבו' (וכן הקשה באורי החיים הקדוש).
ויש לומר הבאור בזה:
מהמשך הכתובים משמע דהרגש הצער מ"הקללה", מעורר את החוטה לשוב בתשובה נעלית החודרת לפנימיות לבו ונפשו – "בכל לבבך ובכל נפשך". ומובן בפשטות שלעורר

כלי יקר – עוז והדר

אם יהיה נדחה בקצה השמים (פסוק ד), כי באמת אתה מנחך מן המצות אבל אין ליחס הדבר אליו יתברך כי אם אליך ונקרא 'נדחה' כי אתה עשית וגרמת לה הדחה זו מבית ומחוץ, ואף על פי שאתה גרמת לה להיות מנחך מן מקום קיום המצות רחוק מאד, מכל מקום **משם? בקצה ה' ומשם יקרה** (שם), 'משם יקבצך' והו קבוץ גליות, 'ומשם יקרה' אליו לסייע לה לשמירת המצות: **והביאך אל הארץ וגו' והיטבת והרבה מאבותיך** (פסוק ה), אין הפרוש 'מאבותיך' יותר מאבותיך, שהרי בסמוך (פסוק ט) אמר **כאשר שש על אבותיך**, משמע לא יותר מהם אלא שוה להם. אלא 'מאבותיך' לומר לה מאחר אשר אתה 'הכינות לבך' אל ה' אבל עדין לא יצאה מחשבתך אל הפעל כי לא קימת המצות עדין, על כן עדין אין זכותך מספיק לה להטיב לה ולהרבותה, כי אם זכות אבותיך הוא שעמדה לה להטיב לה ולהרבותה. והו שאמר **'מאבותיך'**, שדבר זה נמשך לה מאבותיך: **אמנם** מכל מקום מאחר ש'לבך שלם עם ה'" וגמרת בלבך לעשות כל מצות ה' גם בפעל אם תבא המצוה לידך, גם לעמת זה "ה' יגמר בעדך" **ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב ודעה לאהבה את ה'** (פסוק ו), שיתן בלבך לעבדו מאהבה לא מיראה, כי העושה מאהבה עובד את ה' בשמחה: **אך** שכל זמן שאין הקדוש ברוך הוא מתנשם מאוהבך תמיד מורא אויביך עליך פן יחזרו להלחם בך ועל

בדעתך, כי לא זו 'שבמצותיך חפץ מאד', אלא אפלו חכך שתשוב **עד ה' ושמתך בקלו ככל אשר אנכי מצוה היום בכל לבבך ובכל נפשך**, שעקר השמיעה בקול ה' היא בכל לבבך לבד שיראה ה' בך סימני טהרה שכן לבך אל ה' אף שהמניעה היא שלא תוכל לעשות בפעל כל מצותיו, מכל מקום **תבך ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגו'** (פסוק ז): **שתי** פעמים **ושב** שהזכיר בזה אחר זה, הראשון מדבר במחילת העון הקודם הנקרא **שבותך** כמו "הבת השובבה" (ירמיה לא בא), וכמו "וילך שובב בדרך לבו" (ישעיה נז ז), וכמו "שובה משבה ישאל" (ירמיה ג יב) וכן רבים. על זה אמר **ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך**, כי אפלו 'שבותך' המתחסס אליך דהינו העון יתהפך לזכות, כאמרו רבותינו ו"ל (יומא פו) שעל ידי התשובה נעשין הודונות כזכיות, והו שנאמר **ורחמך** שהוא לשון אהבה, רצה לומר שיהיה הקדוש ברוך הוא אוהב את 'שבותך' יען פי הודונות יהיו בעיניו יתברך כזכיות "ואהבם מאד" (תהלים קט סז): **והשני** מדבר בשיבת ישראל מן הגלות, והו שנאמר **ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצה ה' אלהיך שמה**, לא כמו שחשבת שהדיחה ה' אלהיך ונתפון בעצם וראשונה להדיחה מעל שמירת המצות, אלא בעצם וראשונה נתפון נמשך במקרה מן הנפוש. ומכל מקום

ברוך הוא חפץ עוד במעשיהם לכל על דרך שנגאמר (ישעיה א יא) "למה לי רב זבחיכם יאמר ה'", ועל ידי זה יתקאשו לבמרי מן הגאולה כי יאמרו שהקדוש ברוך הוא הדיחם מן המצות ככונה גמורה. וטעות הוא בידם, כי הקדוש ברוך הוא לא נתפון בעצם וראשונה כי אם על הפוזר להפיץ זה מעל זה כי 'בנוס לרשעים רע להם' (סנהדרין עא), אמנם מה שנדחו מן המצות נמשך במקרה מן ההפצה, ולא שיתפון השם יתברך בעצם וראשונה להדיחם מן המצות: **וזהו** המכון בפרשה זו, **והיה כי יבאו עליה כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבת אל לבבך**, שתחשב בלבבך דבר, ומהו הדבר, **אשר הדיחה ה' אלהיך שמה**, כי תחשב שה' אלהיך הדיחה מן המצות ככונה ועצם וראשונה כי אינו חפץ לא בך ולא בשמירת מצותיך עוד, ועל ידי [זה] תתיאש מן התשובה כי תאמר לו "חפץ ה' בנני", לא "תקראנה אתנו כאלה" מידו יתברך: **על** זה אמר שאתה חושב תועה על ה', ואין הדבר בן אלא "במצותיך חפץ מאד" לעולם (ע"פ תהלים קיב א). ובנוה יבון הדבר כמה שאמר (פסוק א) **ושבת עד ה' וגו'**, כי מיד כאשר תגמר בלבך לשוב בתשובה שלמה עד ה', אף על פי שעדין לא עשית הדבר הראוי להעשות בפעל שהרי לא נאמר כאן עדין **ועשית את כל מצותיו** כמו שנאמר בסמוך (פסוק ט), בזה הורה באצבע לומר ראה אף אתה טועה

(ב) וְשַׁבְּתָּ עַד-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ
וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ
וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות כרך 1 עמ' 45 - מותך 'לקראת שבת')

איפה יכולה תשובה לעקור עון שהיה לפניך?

כלל זה, שפעולה אינה יכולה לפעול על דבר שקדם לה - הוא רק פאָשר רוצים לפעול דבר חדש, שלא היה בזמן הקודם. אבל פאָשר מדובר רק בברור וגילוי של מה שהיה כבר מאז, מובן שגם פעולה מאוחרת יכולה לברר על זמן הקודם.

וכן הוא בנידון-דין: כל איש ישראל מצד מהותו ופנימיותו נשמתו, הרי הוא טוב וקדושה, אלא שבזמן החטא, מציאותו האמיתית (הטובה) היא בהעלם; וכיון שכן, מובן מה שיכולה התשובה (מאהבה) לפעול למפרע - כיון שאינה צריכה לפעול דבר חדש בזמן הקודם, אלא רק לברר ולגלות את הטוב והקדושה שהיו ביהודי גם קודם לכן (בפשעת החטא).

אודות פעולת התשובה, איתא בגמרא (יומא פו, ב ובפרשי"ם) אָשֶׁר תְּשׁוּבָה מֵאֲהָבָה פּוֹעֵלֶת ש"י דְּזוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כְּזָכוֹת, ו"נַעֲקָר עֲוֹנוֹ מִתְּחִילתוֹ". כלומר, תשובה זו יכולה לפעול גם **למפרע** - שַׁנְעָקָר הָעוֹן לְגַמְרִי, וְנִחְשָׁב כְּאִילוֹ לֹא הָיָה מֵעוֹלָם.

ולכאורה תמונה: כלל הוא בעולם, אָשֶׁר 'סיבה' מוכרחת להיות קדומה ל'מסובב' (התוצאה) מִמֶּנָּה. ואם-כן כיצד יִשָּׁר שֶׁהַתְּשׁוּבָה תִּהְיֶה סִבֵּב לְעִקּוֹר אֶת רוֹעַ הָעֵבִיּוֹת "מִתְחַלְתּוֹ" (ה'מסובב'), מאחר שהיא באה מִשָּׁר וְזָמַן לְאַחֲרֶיהָ?

וְנִרְאֶה לְבָאָר:

ג ויתוב יי אלהיך ית שבי גלותך וירחם עליך ויתוב ויכַשְׁפֶּךָ מִכָּל עֲמֻמָּא דִּי יְבַדְרֶנְךָ יי אלהיך לתפן:

(ג) וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-שְׁבוּתֶךָ וְרַחֲמֶךָ וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְרַחֲמֶךָ מִכָּל-הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצִיךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׁמָה:

כאלו הוא עצמו צריך להיות אוֹחַז בְּיָדוֹ מִמָּשׁ אִישׁ אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ, כְּעִנְיַן שְׁנָאֲמַר: (ישעיה כח) "וְאַתֶּם תִּלְקְטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְאִם בְּגִלְיוֹת שְׂאֵר הָאֲמוֹת מְצִינּוּ כֵּן: (יחזקאל כט) "וְשַׁבְּתִי אֶת שְׁבוֹת מְצָרִים".

כ"ג - וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת-שְׁבוּתֶךָ • הָיָה לוֹ לְכַתֵּב: "וְהָשִׁיב אֶת שְׁבוּתֶךָ". רבותינו למדו מְכַאֵן, כְּבִיכַל שֶׁהַשְׂכִּינָה שְׂרוּיָה עִם יִשְׂרָאֵל בְּצַרַת גְּלוּתָם, וְכִשְׁנִגְאֵלִין הַכְּתִיב גְּאֵלָה לְעַצְמוֹ, שֶׁהוּא יָשׁוּב עִמָּהֶם. וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ, שְׁגוֹל יוֹם קְבוּץ גְּלִיּוֹת וּבְקִשֵׁי,

ד אים יהי גלותך בסניפי שמאי מתפן ויכַשְׁפֶּךָ יי אלהיך ומתפן יקרבך:

(ד) אִם-יְהִיֶּה נִדְחָךְ בְּקִצֵּה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יִקְבְּצֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶךָ:

ה ויעלךך יי אלהיך לארעא דיריתו אבדתך ומרתה ויוטב לך ויסגנך מאבדתך:

(ה) וְהִבִּיאֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יְרִשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירְשָׁתָהּ וְהִיטְבֶּךָ וְהִרְבֶּךָ מְאֹד:

כלי יקר - עזי והדר

עצמך ואל ההרים לא תאכל, כמו שדרשו רבותינו ז"ל (סנהדרין פא.) מן פסוק "אל ההרים לא אכל" (יחזקאל יח א) שלא אכל בזכות אבותיו. ועל ידי באור זה נתישב הרבה ספקות בכל המושג פְּרָשָׁה זו, כמבאר לכל מבין במעט התבוננות: תורה ב

כן אין לך פנוי לעבד את ה' בשמחה, על כן ונתן ה' אלהיך את כל האלות האלה על איביך ועל שונאיך אשר רדפוהו (פסוק ז), ומאז תהיה בטוח שלא יבאו עליך עוד ו"ישמח צדיק כי הוה נקם" (תהלים נח יא), הנה מאז תהיה מוכן לעשות כל מצות ה' בשמחה גם בפעל,

והו שְׁנָאֲמַר (פסוק ח) וְאַתָּה תִּשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' וְעָשִׂיתָ אֶת כָּל מִצְוֹתָיו. וְאִם לֹא תִצְטָרֵךְ לְזָכוֹת אֲבוֹתֶיךָ, וְהוּא שְׁנָאֲמַר 'אַתָּה', כִּי בָּרָא לְבַד תִּלָּה הַדְּבָר. וְאִם יָשׁוּב ה' לְשׁוֹשׁ עֲלֶיךָ פֶּאֶשֶׁר שָׁשׁ עַל אֲבֹתֶיךָ (פסוק ט), כִּי תִהְיֶה שְׂוֵה לְאַבוֹתֶיךָ כִּי יֵשׁ בְּיָדְךָ זְכוֹת

(1) וּמָל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־לִבְּךָ וְאֶת־לִבְּךָ זָרַעְךָ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כד עמ' 177)

אֶת לִבְּךָ וְאֶת לִבְּךָ (1, ל) **רְאשֵׁי־תְבוֹת אֲלוֹל** (בעל הטורים) רְאשֵׁי־תְבוֹת זֶה, שְׁמוּרָה עַל עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, הוּא הַקְּדָמָה וְיִסוּד לַתּוֹרָה, עֲבוֹדָה וְגִמְלוֹת חֲסִדִים הַנְּרָמְזִים בְּתַבַּת אֲלוֹל. **אָנָּה לִדְוֹ וְשִׁמְתִי לָךְ** - עִנֵּן עָרִי מְקַלֵּט, וּבְעֲבוֹדַת הָאֱדָם זָהוּ קוֹ הַתּוֹרָה, כִּי דַבְּרֵי תּוֹרָה קוֹלְטִין (מכות י, א). **אֲנִי לְדוֹדִי**

וְדוֹדֵי לִי - קו הַעֲבוֹדָה, הִיא תְּפִלָּה. וּבַפֶּרֶט בְּיָמֵינוּ אֵלּוּ, שְׂאִין לָנוּ אֵלָּא עֲבוֹדָה שְׁבֵלֵב זוֹ תְּפִלָּה, שְׁתוּפָל וּמְחַבֵּר אֶת יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שְׁבַשְׁמִים. **אִישׁ לְרַעְוֹ וּמִתְנֹת לְאֲבִיוֹנִים** - הַקּוֹ שֶׁל **גְּמִילוֹת חֲסִדִים**.

♦ יום שלישי כ"א אלול ♦

(1) וְגִתְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת כָּל־הָאֲלוֹת הָאֵלֹהִים עַל־אִיבֶיךָ וְעַל־שִׁנְאֶיךָ אֲשֶׁר רִדְפוּךָ:

וְיִתְּנֵן יְיָ אֱלֹהֶיךָ יָת כָּל לְוִטְנָא הָאֵלִין עַל בְּעַלֵי דְבְּכָךָ וְעַל סְנְאָךָ דִּי רִדְפוּךָ:

(ח) וְאִתָּה תִּשׁוּב וְשִׁמְעַתָּ בְּקוֹל יְהוָה וְעֲשִׂיתָ אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם:

ח וְאִתָּה תִּתְּנֵן וְתִתְּנֵן בְּמִימְרָא דִּינִי וְתַעֲבֹד יָת כָּל פְּקוּדוֹתֵי דִּי אֲנָא מִפְּקֻדָּךָ יוֹמָא דִּין:

(ט) וְהוֹתִירְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ בְּפָרִי בִטְנְךָ וּבְפָרִי בְּהִמְתֵּךְ וּבְפָרִי אֲדָמְתְךָ לְטִבָּה פִּי וְיָשׁוּב יְהוָה לְשׁוֹשׁ עֲלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר־שָׁשׂ עַל־אֲבֹתֶיךָ:

ט וְיִוְתִרְנֵךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל עוֹבְדֵי יָדְךָ בְּוִלְדָא דְּמַעֲוָה וּבְוִלְדָא דְּבַעֲיָךָ וּבְאֲבָא דְּאִרְעָךָ לְטִבָּא אֲרִי תוֹבֵי יְיָ לְמַחְדֵי עֲלֶיךָ לְטִב כְּמָא דִּי חֲדֵי עַל אֲבֹתְךָ:

(י) כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמֹּר מִצְוֹתָיו וְחַקְתָּו הַפְּתוּכָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תִשׁוּב אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ:

י אֲרִי תִקְבַּל בְּמִימְרָא דִּינִי אֱלֹהֶיךָ לְמַטְר פְּקוּדוֹתֵי וּקְנִימֵי דְכִתְיָבִין בְּסִפְרָא דְּאוּרִיתָא דְּדִין אֲרִי תוֹבֵי קְדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְפָךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ:

(יא) כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמֹּר מִצְוֹתָיו וְחַקְתָּו הַפְּתוּכָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תִשׁוּב אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ:

יא אֲרִי תִפְקֻדְתָּא דְּדִין אֲנָא מִפְּקֻדָּךָ יוֹמָא דִּין לָא מִפְּרָשָׂא הִיא מְנָךְ וְלָא רְחִיקָא הִיא:

כ"א - לא נפלאות הוא מקמך • לא מבסה היא מקמך, (איכה א) "ותרד פלאים", ותרד במטמוניות, מבסה כמו שנאמר: (לעיל י) "כי יפלא", ותרגומו 'ארי יתפסי', חבושה בטמוניות.

כלי יקר - עזי והדר

(יא) כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמֹּר מִצְוֹתָיו וְחַקְתָּו הַפְּתוּכָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תִשׁוּב אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ: מִצְוֹת הַתּוֹרָה, הֵן עַל הַתְּשׁוּבָה אֲשֶׁר הוֹבִיר לְמַעַלָּה: דְּרָךְ אַחַד עַל כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, שִׁישׁ בְּכָל מִצְוָה שְׁנֵי בְּחִינּוֹת. הָאֶחָת הִיא הָעֲשִׂיָה עֲצֻמָּה לְעֲשׂוֹת הַמִּצְוָה

בְּפַעַל. הַשְּׁנִיָּה הוּא כְּנִת הַמִּצְוָה, לְהִבִּין וּלְהַשְׁכִּיל בְּסוּדוֹת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר הַעֲלִים ה' מִן הָאֲמוֹת כְּמוֹ שְׁנָאֵר (תהלים ב"ד) "סוד ה' לִירְאִיו" וגו', וְכִתִּיב (שם קמ"ו) "לֹא עֲשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי

(יא) כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמֹּר מִצְוֹתָיו וְחַקְתָּו הַפְּתוּכָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תִשׁוּב אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ: הַפְּתוּכָה הִיא מְקוֹם אֲתִי" לְפָרֵשׁ פְּרָשָׁה זוֹ בְּשְׁנֵי דְרָכִים, הֵן עַל סֵתֵם

(יב) לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשה:
יב לא בשמיא היא למימר מן יסק לנא לשמיא ויסבה לנא וישמענא יתה ונעבדנה:

כ"א לא בשמים הוא • (עירובין נה) שאלו היתה בשמים, היית צריך לעלות אחריה וללמדה.

כלי יקר – עוז והדר

אמר לא נפלאות היא ממה, אפלו ממה לא נפלא ענין התשובה 'עד ה' ואין אתה צריך לעלות לשמים אליו ותברך, כי אם בפאשר "אתה הכינות" את "לברך" לשוב אליו ותברך, אז הוא ותברך יחזרו וישוב אליו להוריד שכינתו יתברך אליך:

ולא רחקה היא, לפי שאמרו רבותינו ו"ל (יומא פו) 'היכי דמי בעל תשובה, כגון שבא אותו מעשה לידו ופרש ממנה, מחויי רב יהודה באתו פרק ובאותו מקום ובאותה אשה. ואם כן מי שחטא באשה מעבר לים שמא תאמר שאין לו תקנה עד שיעבר "ארחות ימים" לאותו מקום שחטא בו 'שער שעבר בו' (ע"פ כתובות מה) ועל ידי זה ימנע מן התשובה. על זה אמר שאין הדבר כן **פי קרוב אליך הדבר בפיה הודוי, ובלבדך החרטה**, ואז די לך בזה כי פיה ובלבדך מקום החטא פי "לב הותל הטה אתך" (שערי מד כ), והוא מקום התקון בתשובה דהינו נמי 'באותו מקום', כי לא אמרו 'באותה אשה' אלא לרוחא דמלתא אבל אין עקר התשובה תלוי בזה:

ויש אומרים שאמר על התשובה כי מצד רוממות האל יתברך התשובה נפלאות מאד "הפלא ופלא", כי כל בעל המגרש אשתו "לא ישוב לקחתה אחרי אשר הטמאה" (לעיל כד), ואיך יקרב מלך רם ונשא אליו אנשים "החטאים בנפשתי" אשר סרו מאחריו "וננו אחרי אלהי נכר" (ע"פ להלן לא טו). אבל **ממה** דהינו מצדך **לא נפלאות**, על דרך שנגאמר (תהלים קג יד) "נכור כי עפר אנחנו", כי מצד החומר "אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז ט), על כן מן הראוי שיקבל תשובתך. ואולי שעל זה אמר **לא בשמים היא**, כי אינה מצויה בצבא מרום הרוחנים, כי אם בך אדם מעפר יולד, על כן מצדך התשובה דבר ראוי ומתקבל בדרך שנתבאר: תורה יב

העשיה. כי אפלו בזמן שלא תבא לדרך איזו מצוה, "יש לאל דרך" לעשותה בפיך באמרו רבותינו ו"ל (מנחות ק) כל העוסק בתורת עולה כאלו הקריבה כו', וזה הקש על כל שאר המצוות שהעוסק בהם כאלו עשאם, ודו שאמר **'בפיה' ובלבדך לעשותו**, כי יכול אתה 'לשלם פרים בשפתיה' (ע"פ השע"ד א) ודומה כאלו עשית אותם. וכן אפלו חשב בלבו לעשות איזו מצוה ונגאנס ולא עשאה מעלה עליו הקדוש ברוך הוא כאלו עשאה' (ברכות ו), וזה שאמר **בפיה ובלבדך לעשותו**.

דרך שני הוא, שפאמר **פי המצוה היא** מדבר בתשובה שהזכיר בפרשה של מעלה. ועליה אמר **לא נפלאות היא ממה**, כי אין לך התנצלות לומר כי לא ידעת שהקדוש ברוך הוא מקבל תשובת החוטאים, כי אתה ידעת ענין התשובה יותר מן כל האמות, כי 'ישראל והתשובה קדמו לעולם' (פסחים נד) ואם כן כשברא ה' התשובה שם הייתה גם אתה, ואם האמות צריכין ורוו על התשובה באנשי יגודה (ראה יתה פרק א-ג), הנה אתה אינה צריה ורוו עליה כי סוד התשובה גלוי לך מאז ומקדם **ולא נפלאות היא ממה**, כי לא בשמים היא **לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו** לומר 'שלא בקש ה' מדינו רמס חצרינו' איש חוטא ורב מרי (ע"פ ישעיה א י) **ומי יעלה השמימה לשאל את פי ה'** אם יקבל אותנו אליו בתשובה, כי סוד זה כבר גלוי לך:

או קאי על מה שנגאמר למעלה (פסוק א) "ושבת עד ה' אלהיך", ואם תאמר אם 'עונתי הטו אלהי' שנסתלקה השכינה מתחתונים ועלתה לה למרום אם כן אני אשוב אליו והוא לא ישוב אלי כי אני גרמתי הרחוק וזה, ואיך אשוב 'עד ה' הרי אצטרך לעלות השמימה ולשוב אליו יתברך, ואם כן "פליאה דעת" בעיני "אנה אלך" לרוחו יתברך" (ע"פ תהלים קלט ז). על זה

ומשפטים בל ידעום", כי העלים ה' מן האמות סודות התורה ומסרם לישראל. על כן אמר **לא נפלאות היא ממה**, כי אם יעלה על לבך לומר איך אעשה המצוה בלא פונה כחמור נושא ספרים, על זה אמר אין הדבר כן אלא **לא נפלאות היא ממה**, כי אם נפלאים מעשה ה' מן האמות, אבל לא 'ממה' כמו שנגאמר (שם קלט יד) 'נפלאים מעשיך ונפשי ידעת מאד', כי הלוחות "מעשה אלהים המדה" (שמות לב טו) ונפלאים באמת מן האמות, אבל נפשי ידעת מאד' כי שמעת תפלתו, "אל תסתור ממני מצותיך" (תהלים קט ט) הנאמר על סודות התורה:

ועל העשיה בפעל אמר ולא רחקה היא, לא ממה לבד אלא מן כל האמות אינן רחוקים כי לא צוה ה' לך להביא ממרחק איזו מצוה, כי בקרבנות אמרו רבותינו ו"ל (ויקר כו א) שאמר הקדוש ברוך הוא 'לא הטרחתני עליך להביא קרבן מן המינים שאינן ברשותך כי אם מן בקר וצאן שברשותך' כו', ומהם תקיש אל כל המצוות שלא צוה לך הקדוש ברוך הוא להביא ממרחק איזו דבר למצוה כי אם בדברים המצויין אצלך:

וחזר ופרש על ראשון ראשון, כי מה שאמרתי **לא נפלאות היא ממה** זהו החקמה הנתונה מן השמים "כי ה' יתן חקמה מפיו דעת ותבונה" (משלי ב, ו) וכדי שלא תאמר שפעשה המצוות בפעל נתן ה' לארץ אבל לא החקמה כי עדין היא בשמים, על זה אמר (פסוק א) **לא בשמים היא וגו'**, כי גם המעשה, גם העיון ודרך השכל, "את הכל נתן ה'" לארץ. ומה שאמרתי **ולא רחקה היא** על זה אמר (פסוק א) **ולא מעבר לים היא**, כי לא צויתי לך להביא דבר מעבר לים למצוה:

כי קרוב אליך הדבר בפיה ובלבדך לעשותו (פסוק יד), 'בלבדך' הוא מקום העיון והחקמה, ו'בפיה' מקום

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לו עמ' 183)

הנשמה? ויש לומר, שבית שמאי ובית הלל לא הסתפקו במה שהונח אצלם מצד שרש הנשמה, אלא התנגעו בהבנת הענין בשכלם, כפי שהם למטה, נשמה בגוף - ואז פסקו את הדין.

לא בשמים היא (ל, יב) עמד רבי הושע על רגליו ואמר לא בשמים היא . . שכתב נתנה תורה מהר סיני (בבא מציעא נט, ב) ידוע שבית שמאי, ששרש נשמותיהם מגבורה - מחמירים, ובית הלל, ששרשם מהסוד - מקלים. וקשה: הרי תורה לא בשמים היא, ואיך נתן לפסק הלכה לפי שרש

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות קודש תשמ"א כרך ד עמוד 736 - מתוך 'לקראת שבת')

תורה לא בשמים היא

היא?"

והתרוץ פשוט: במתן-תורה נתנו לישראל תורה שבכתב ותורה שבעל-פה. והנה, תורה שבכתב בודאי נתנה בארץ, דהא נכתבה בדין על הספר. אלא שפרושה של תורה שבכתב - תורה שבעל-פה, שמעו ישראל מפיו של משה רבנו שקבלה מפי הגבורה בהיותו ארבעים יום על הר סיני. ומשום הכי היה מקום לטעות שמזמן לזמן צריך מישהו לעלות השמימה כדי לשמוע טעמי תורה ולהורידם לישראל, ועל זה נאמר "מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אותה". - אף האמת היא ש"לא בשמים היא", ומאז שנתנה תורה לישראל בשעת מתן-תורה "קרוב אליך הדבר מאד" בעולם הזה.

לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אותה ונעשנה:

לא בשמים היא - שאלו היתה בשמים, היית צריך לעלות אחריה וללמדה (ל, יב. ובפירוש רש"י)

לכאורה אפשר להקשות על פרוש רש"י זה, כיצד אפשר "לעלות אחריה וללמדה"? וכדאיתא בגיטין שהמתנה "על מנת שתעלי לרקיע" תנאו בטל, דזהו "תנאי שאי-אפשר לקיימו".

והאמת שקושיא אלימיתא זו מתרצת בקושיא אחרת: דלכאורה דברים אלו אמרם משה לדור שנכנסו לארץ, ל"ט שנה אחר מתן-תורה, ואם-כן בודאי שכלם יודעים שהתורה "לא בשמים היא", ומאי קומשמעלן בזה ש"לא בשמים

י ולא מעברא לימא היא למימר מן יעבר לנא לעברא דימא ויפכה לנא וישמעננא יתה ונעבדנה:

(יג) ולא מעבר לים הוא לאמר מי יעבר לנו אל-עבר הים ויקחה לנו וישמענו אותה ונעשנה:

יד ארי קריב לך פתגמא לתדא בפומך ובלבך למעבדה:

(יד) כיקרוב אליך הדבר מאד בפוך ובלבבך לעשתו: ם

כ"ג • כיקרוב אליך • התורה נתנה לכם בכתב ובעל-פה.

♦ יום רביעי כ"ב אלול ♦

טו חזי דיהבית גדמך יומא דין ית חיי ונת סבתא ונת מותא ונת בישא:

(טו) ראה נתתי לפניך היום את-החיים ואת-הטוב ואת-המוות ואת-הרע:

כ"ד • את-החיים ואת-הטוב • זה תלוי בזה: אם תעשה טוב - הרי לך חיים, ואם תעשה רע - הרי לך המוות, והכתוב מפרש והולך היאך.

כלי יקר - עזר והדר

בתורה ומצוה, כמו שנאמר בסמוך (פסוק ב) **לאהבה את ה' אלהיך ולדבקה בו כי הוא חניו**, רצה לומר וזה תכלית חניו, כי אין הקדוש ברוך הוא נותן לך חיים כי אם בעבור תכלית זה: **וזהו שאמר כאן (פסוק טו) לאהבה את ה' אלהיך וגו' וחיית ורבותי, כאן**

בעיני ה' כפי שחניו, אלא חניו כפי שיעשה טוב, שלא יבקש חיים גופני כי אם יבקש החיים כפי שיוכל לעבד בימי חייו את בוראו. כמו שנאמר (תהלים לד א) **"מי האיש החפץ חיים אהב ימים לראות טוב"**, שלכך אהב ימים כפי שיוכל לראות בהם בטוב ה'

(טו) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב, כי אם חיים אתה מבקש, צפה לטוב לעשות "הטוב בעיני ה'". ואם תאמר למה לא הקדים הטוב, שהרי על ידי מעשה הטוב יזכה לחיים. תשובה לדבר, שבא להזהירו שלא יבקש לעשות הטוב

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות פרשת וישלח כרך טו)

אָדונו. וְלֹכֵן צְרִיכָה לְהִתְבַּסֵּס בְּחִירַת הָאָדָם בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת
עַל צְווי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא "וּבְחִרְתָּ בְּחַיִּים".
אך לִפְנֵי כֵן מְקַדֵּים הַפְּסוּק וְאוֹמֵר "רְאֵה נִתְּתִי... - וְגַם
בְּצוּוֵי "וּבְחִרְתָּ" מְדַגֵּשׁ בְּפְסוּק "וּבְחִרְתָּ בְּחַיִּים" - כִּי
הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא רוֹצֵה, שֶׁהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת יִתְּדוּ אֶל כָּל
מִצְיָאוֹתוֹ שֶׁל הָאָדָם וְלִחְוִתָּיו, וְלִפְיָךְ צָרִיךְ גַּם הַשְׁקֵל לְהִבִּין
וְלַחוּשׁ שֶׁהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הֵם הַחַיִּים וְהַטּוֹב.

בְּאֲזָהָרוֹת הַכְּלִיּוֹת עַל קִיּוּם תּוֹרָה וּמִצְוֹת נֶאֱמָר "רְאֵה נִתְּתִי
לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֵת הַחַיִּים וְאֵת הַטּוֹב... וּבְחִרְתָּ בְּחַיִּים". לְכַאֲזָרָה,
"וְרֹאֵה" הָאָדָם בְּעֵינָיו שְׂכָלוֹ שֶׁדָּרָךְ הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הֵיא "חַיִּים
וְטוֹב", וְלִשְׁם מָה יֵשׁ צָרָךְ לְהַזְהִירוֹ שֶׁיִּבְחַר בְּחַיִּים?
אֲלֵא, הַהֶסְבֵּר לָךְ הוּא: אִם בְּחִירַת הָאָדָם בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת
תִּתְבַּסֵּס רַק עַל הַבְּנֵתוֹ הַשְּׂכֵלִית שֶׁהֵם הַחַיִּים וְהַטּוֹב, הוּא
לֹא יֵהָא עֲדִין עוֹבֵד ה'. כִּי עֲבוּדַת ה' הִיא כְּעֲבוּדַת הַעֲבָד
לְאָדוֹנו: כֹּל מָה שֶׁהַעֲבָד עוֹשֶׂה הוּא מִפְּנֵי הַעַל שֶׁהֵטִיל עָלָיו

טז די אָנא מִפְּקֻדָּךְ יוֹמָא דִּין לְמַרְחֵם יָת יְיָ
אֲלֵהֶךָ לְמַסַּךְ בְּאַרְחָן דְּתַקְנָן קְדָמוּהֵי וְלִמְטָר
פְּקוּדוּהֵי וְקִנְמוּהֵי וְדִינוּהֵי וְתִיחֵי וְתִסְגִּי
וּבְרַבְרָנָךְ יְיָ אֲלֵהֶךָ בְּאַרְעָא דִּי אַתָּה עָלַל לְתַמְנָן
לְמִירְמָה:

(טז) אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְלַבֵּת בְּדַרְכָּיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקְתָּיו וּמִשְׁפָּטָיו
וְחַיִּיתָ וּרְבִיתָ וּבְרַכְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה
בָּא־שָׂמָה לְרִשְׁתָּהּ:

כ"ט אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה • הָרִי הַטּוֹב, וְכוּ תְלוּי • וְחַיִּיתָ וּרְבִיתָ • הָרִי הַחַיִּים.

יז וְאִם יִפְגִּי לָךְ וְלֹא תִקְבַּל וְתִטְעִי וְתִסְגוּד
לְטַעֲוֹת עַמְּמָא וְתִפְלַחְנוּן:

(יז) וְאִם־יִפְגֶּה לְבָבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע וְנִדְחַתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ
לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבַּדְתָּם:

כ"ט וְאִם־יִפְגֶּה לְבָבְךָ • הָרִי הָרַע.

יח חַיִּיתִי לְכוּן יוֹמָא דִּין אָרִי מִיבַד תִּיבְדוּן
לֹא תוֹרְכוּן יוֹמִין עַל אַרְעָא דִּי אַתָּה עֲבַר יָת
יְדָדְנָא לְמַעַל לְתַמְנָן לְמִירְמָה:

(יח) הַגִּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֵד תֵּאבְדוּן לֹא־תֵאָרִיבֶן
יָמִים עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן לְבוֹא
שָׂמָה לְרִשְׁתָּהּ:

כ"ט כִּי אָבֵד תֵּאבְדוּן • הָרִי הַמָּוֶת.

יט אִסְהִידִית כְּכוּן יוֹמָא דִּין יָת שְׂמִיָּא וְיָת
אַרְעָא חַיִּי וּמוֹתָא יְהִיבִית קְדָמְךָ בְּרָכָן
וְלִוְטִין וְתַתְרַעֵי בְּחַיִּי בְּדִיל דְּתִיחֵי אַתָּה
וּבְנִיךָ:

(יט) הַעֲדִיתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ
הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נִתְּתִי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבְחִרְתָּ
בְּחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיֶה אַתָּה וְזַרְעֶךָ:

י"ה עֵדִים שְׂאֲנִי הַתְּרִיתִי בְּכֶם כָּכָל זֹאת. (ספרי האזינו)
דְּבַר אַחֵר: "הַעֲדִיתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְגו'...",

כ"ט הַעֲדִיתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ •
שֶׁהֵם קְיָמִים לְעוֹלָם, וְכַאֲשֶׁר תִּקְרָה אֶתְכֶם הָרַעַה,

כלי יקר - עונו והדר

יָמִים וְגו' (פסוק יח), וְהִינּוּ שְׂאֲמָרוּ
רְבוּתֵינוּ וְז"ל (אבות פ"ג מ"א) 'הַמְּפֹנֶה לְבוֹ
לְבַטְלָה מִתְּחוּב בְּנִפְשׁוֹ; תוֹרָה טו
(יט) לְמַעַן תַּחֲיֶה אַתָּה וְזַרְעֶךָ. הַזְכִּיר
כָּאן 'וְזַרְעֶךָ' לְפִי שְׂאֲמָרוּ
בַּמְּדָרָשׁ הַעֲדִיתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם
וְאֶת הָאָרֶץ (פסוק ט) 'הַסְּתַכְּלֵנוּ בַּחֲמוּהָ

וְאִם יִפְגֶּה לְבָבְךָ (פסוק יז), שֶׁתִּפְגֶּה לָךְ
לְבַטְלָה וְלֹא תַעֲסֵק כָּל הַיָּמִים
בְּעֲבוּדַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ, אִם וְנִדְחַתָּ, סוֹפְרָךְ
לְהִיט מִדָּח מִכָּל זֶכֶר מִן ה' וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ
לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים, כִּי 'הַבְּטָלָה מִבִּיאָה
לְיַדִּי שְׁעָמוּם' (כתובות נט) וְתִסְרִיר לְבָבְךָ מִן
ה'. הַגִּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם וְגו' לֹא תֵאָרִיבֶן

הַקְּדִיִּים אֲהַבַת ה' אֶל וְחַיִּיתָ וּרְבִיתָ;
וּבְסֻמוּךְ (פסוק ט"ז) אָמַר לְמַעַן תַּחֲיֶה
אַתָּה וְזַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת ה', הַקְּדִיִּים
הַחַיִּים לְאַהֲבַת ה'. כִּי בְּאֵמַת הָא בְּהָא
תְּלִיָא, כִּי אֲהַבַת ה' מִבִּיאָה הַחַיִּים,
וּמִכָּל מְקוֹם אַתָּה לֹא תִבְקַשׁ הַחַיִּים
לְצַרְפָּךְ כִּי אִם לְאַהֲבָה אֶת ה':

אמר להם הקדוש-ברוך-הוא לישראל: הסתכלו בשמים שבראתי לשמש אתכם, שמא שנו את מדתם?! שמא לא עלה גלגל חמה מן המזרח והאיר לכל העולם?! כענין שנאמר: (קהלת א) "וירח השמש ובא השמש". הסתכלו בארץ שבראתי לשמש אתכם, שמא שנתה מדתה?! שמא זרעתם אותה ולא צמחה, או שמא זרעתם חטים והעלתה שעורים?! ומה אלו שנעשו לא לשכר ולא להפסד, אם זוכין אין מקבלין שכר, ואם חוטאים אין מקבלין פּרענות, לא שנו את

מדתם – אתם שאם זכיתם, תקבלו שכר, ואם חטאתם, תקבלו פּרענות, על-אחת-כמה-וכמה! ובחרת פחיים • אני מורה לכם שתבחרו בחלק החיים, פּאדס האומר לבנו: 'בחר לך חלק יפה בנחלתי', ומעמידו על חלק היפה, ואומר לו: 'את זה ברר לך'. ועל זה נאמר: (תהלים טו) "ה' מנת חלקי וכוסי, אתה תומיך גורלי", הנחת ידי על גורל הטוב לומר: 'את זה קח לך'.

(ב) לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַ בְּקוֹל וּלְדַבְּקָהּ בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאַרְךָ יָמֶיךָ לְשִׁבְתָּ עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם:

כ למדתם זת יי אלהיך לקבלא למימרה וילאתקרבא לדחלתה ארי הוא חייך ואורכות יומיך למתב על ארעא די קיים יי לאברהם לאיצחק וליעקב למתן להון: פ פ פ

מ' פסוקים, לבב"ו סימן. חסלת פרשת נצבים

לא (א) וילך משה וידבר את הדברים האלה אל-כל-ישראל: לא וילך משה וגו'.

א וילך משה ומליל זת פתגמיא האלין עם כל ישראל:

לא (א) וילך משה וידבר את הדברים האלה אל-כל-ישראל: לא וילך משה וגו'.

כלי יקר – עזי והדר

כפעם. מה עשה משה, הלה לפני כל ישראל בנריות לארצה ולרחקה, כי בנה הראה להם כי בכחו אז פן עתה לילה ולצאת ולבא לפניהם, ואז יבינו מעצמם מאמר 'לא אוכל' שפונתו איני רשאי. לך נאמר וילך משה, שהלה בפני כל ישראל בנריות להראותם שהוא יכול לילה אכל אינו רשאי: וממעם זה אמר להם (פסוק א) בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, ואף על פי בן בכחי אז פן עתה כי בכל הימים הללו לא סר כחי, וזה מופת שיכול אני אכל איני רשאי. ובדרך זה יש לומר וילך משה גם לדרך אחר, שפרש רש"י 'לא אוכל לצאת ולבוא בדרך הלכה', על פן וילך משה שהלה לפניהם בדרך הלכה ותורה, ובה הראה להם ששכחו אז פן עתה בדרך הלכה, ויכול אכל אינו רשאי כי נתנה הרשות ליהושע, ובהכרח נסתמו ממנו מעינות החקמה (לשון רש"י שם), וסתמיהו זו שאינו רשאי כאמור:

מאהבה, כך אתה לאהבה את ה' וגו' (פסוק ב) וכמו שנאמר (שופטים ה לא) "ואהביו כצאת השמש בגברתו". ועין באור כל מאמר זה בחבורי הקטן ארח לחיים מאמר ו: תורה כ חסלת פרשת נצבים לא (א) וילך משה וידבר את הדברים האלה. כל המפרשים נדחקו בהליכה זו "כי לא פרש" להיכן הלה, ולי נראה לפרש אותה בשני פנים. האחד הוא, לפי שרצה משה לומר לא אוכל עוד לצאת ולבוא (פסוק ב), ומלת 'לא אוכל' יש לו שני פנים, או לא אוכל ממש "מבילתי יכלת", או לא אוכל איני רשאי מלשון "לא תוכל לאכל בשעריך" (לעיל יב ט). ובאמת שבאן פרושו איני רשאי עוד לצאת ולבא לפי שבכך נתנה הרשות ליהושע' ראה רש"י, והנה משה נרא פן יבינו ישראל 'לא אוכל' כמשמעו מבילתי יכלת לילה לבא ולצאת לפניהם כפעם

שבראתי לשמשכם שמא שנתה מדתה בו, ומה אלו שלא נבראו לא לשכר ולא להפסד ואינו חסים על בנייהם ועל בנותיהם לא שנו את מדתם, אתם שנבראו לשכר וענש ואתם חסים על בניכם ועל בנותיכם על אחת כמה וכמה שלא תשנו מדתכם, כך היא הנסחא בילקוט פרשת האזינו רמז התקמ"ב, ומנא ליה לבעל מדרש זה שהזכיר בקל וחמר זה בנים ובנות. אלא לפי שמצא כתוב אחר עדות זה פסוק למען תחיה אתה וזרעה, וקשה ליה למה הזכיר ביעוד זה זרעו יותר מבכל היעודים, אלא שפך אמר לו הקדוש ברוך הוא, אם אין אתה יוצא מאצטגנינות מעשיך הרעים בגינה כי ההנאה המוחשית תלחץ אותך שלא תחוש בעתיד, לפחות צא בגין זרעה כי אין להם חלק בהנאה זו אכל בענש יש להם חלק: ואמר (פסוק ט) העידתי בכם היום, כי תסתכל בגלגל יומי שעובד

ב ואמר להון בר מאה ועשרין שנין אנא יומא דין לית אנא כיל עוד למפק ולמעל ויי אמר לי לא תעבר ית גרדנא הדין :

(ב) ויאמר אלהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא-אוכל עוד לצאת ולבוא ויהוה אמר אלי לא תעבר את-הירדן הזה:

אלי. אנכי היום • (ר"ה יא) היום מלאו ימי ושנותי, ביום זה נולדתי, וביום זה אמות. דבר אחר: "לצאת ולבוא", בדברי תורה, מלמד שנסתמו מננו מסורות ומעיינות החקמה.

כ"ט • לא-אוכל עוד לצאת ולבוא • כל שתשש כחו? תלמוד לומר: (לקמן לה) "לא כהתה עינו ולא נס לחה". אלא מהו "לא אוכל"? איני רשאי, שנטלה ממני הרשות ונתנה ליהושע. וה' אמר אלי • זהו פרוש "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", לפי שה' אמר

ג וי אלהיך מימרה יעבר גרדמך הוא ישעי ית עממא האלין מקדמך ותירתנון יהושע הוא עבר גרדמך כמא די מליל יי :

(ג) יהוה אלהיך הוא | עבר לפניך הוא-ישמיד את-הגוים האלה מלפניך וירשתם יהושע הוא עבר לפניך כאשר דבר יהוה:

ד ויעבד יי להון כמא די עבד לסיחון ולעוג מלכי אמרעה ולארעהון די שעי יתהון :

(ד) ועשה יהוה להם כאשר עשה לסיחון ולעוג מלכי האמרי ולארצם אשר השמיד אתם:

כלי יקר – עזו והדר

"ארפא משובתם כי שב אפי ממנו", אם בן שלום זה הוא להנאתך דין הוא שתחזר אתה אחריו: **ואה** אם השלום כפשוטו בין איש לרעהו, מכל מקום יש בו צורך גדול אל התשובה כדי שיהיו השבים רבים, כי בכל ימות השנה אין הקדוש ברור הוא מקבל כי אם תשובת הרבים, ויחיד אימת בעשרת ימי תשובה דוקא (ראה ר"ה יח). על בן נאמר (ישעיה נו ט) "שלום שלום לרחוק ולקרוב", כי מי שהוא רחוק ונתקרב צריך לשני שלומות אלו, הן שלום בינו ובין אלהיו, הן שלום בינו לרעהו, ואז "אמר ה' ורפאתיו" (שם): **וכמו** ששלום זה המסבב התשובה חייב כל אדם לחזר אחריו, כך עשה משה, והו שנאמר **וילך משה**, כי הוא הלך אחריהם ונרדם על התשובה, ועל הדרכים המסבבים התשובה, דהינו השני שלומות שהזכרנו, ושניהם נכללו באמרו **וידבר את הדרכים האלה**, הן דברי ודוי בין אדם למקום, הן דברי פייס בין אדם לחברו, כי על שניהם נאמר קחו עמכם דברים ושבו אל ה': תורה ב

על מה שנאמר למעלה (י"ה) "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיר", דהינו ענין 'קחו עמכם דברים': **ואולי** הוא ענין השלום, שדרשו (ויקד ט ט) על פסוק "בקש שלום ורדפהו" (תהלים לד טו) כי השלום אינו כשאר המצות, כי כל שאר המצות כציצית ומוזוה וחלה אם תבא לך אתה מחייב לעשותה אבל אין אתה מחייב לחזר אחריה, אבל השלום אתה מחייב לחזר אחריו. ויש לתן טעם בדבר מה נשתנה השלום יותר מכל שאר מצות שבתורה. ויבא על נכון אם נאמר ששלום זה הוא לעשות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים על ידי התשובה, ועל בן אתה צריך לחזר אחריו משני צדדים, אם מצד שהחוטא לא "ישים אשם בנפשו" לעולם (ע"פ ישעיה נג ט) ואינו רואה חובה לעצמו לעולם כמו שאתה רואה חובתו, על בן צריך אתה לחזר אחריו כי לא יחזר הוא אחרך. אם מצד שאתה צריך אל זה השלום כי כל ישראל ערבים זה בעד זה, ורבותינו ו"ל אמרו (יומא פו) 'גדולה תשובה שאפלו בזמן שחידר עשאה מוחלין לו ולכל העולם כלו שנאמר (הושע יד

השני הוא, שרצה משה לנרדם על התשובה אשר עקרה בדברים, כמו שנאמר (הושע א) "קחו עמכם דברים ושבו אל ה'". לכה נאמר וילך משה וידבר את הדרכים האלה אל כל ישראל, ומדקאמר אחר כך (פסוק א) **ויאמר אלהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום** אם בן דבור ראשון להיכן אול. אלא שהוא 'דבור קשה' של מוסר (ראה מכות יא), ולכן אמרו 'אל כל ישראל' לומר כל מי שיש לו להשיב לבוא וישיב, כמו שפרש רש"י על מה שנאמר (לעיל א א) "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל", וכן כאן אמר לכלם ענין התשובה התלויה בדברים: **ולפי** שאין אדם רואה חובה לעצמו לעולם (שבת קטט), וכל חוטא ורב מרי לעולם לא ילך הוא אל החכם הרופא לבקש תרופה למחלתו בחלי הנפש, והלואי ש"ישמע בקראו אליו" החכם ההולך אליו ומדבר על לבו לפתותו על דרך התשובה, על בן אמר **וילך משה**, שהוא הלך מאהל לאהל אל כל אחד מישראל, והיה מדבר על לבו **את הדרכים האלה** הינו עניני התשובה התלויה בדברים, והוא מוסב

(ה) וּנְתַנֶּם יְהוָה לְפָנֵיכֶם וְעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכֹל־
הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם:

ה וְיִמְסְרֶנּוּ יְיָ קְדָמִיכוֹן וְתַעֲבֹדוּן לְהוֹן כָּל
תַּפְקֹדָתָא דִּי פְקֻדִית יִתְכוֹן:

וּתְקִיפוּ וְאֵלִימוּ לָא תְדַחְלוּן וְלָא תַתְּכוּרוּן
מִקְדָּמֵיהוֹן אַרְי יְיָ אֱלֹהֶךָ הוּא דְמַדְבֵּר קְדָמְךָ
לָא יִשְׁקַחְךָ וְלָא יִרְטֶשְׁךָ:

(ו) חֲזַקוּ וְאַמְצוּ אֶל־תִּירְאוּ וְאֶל־תַּעֲרְצוּ מִפְּנֵיהֶם
כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא
יַעֲזֹבְךָ: ם

כ"ג • לא ירפך • לא יתן לך רפיון, להיות נעזב ממנו.

♦ יום חמישי כ"ג אלול ♦

וּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוָשֻׁעַ וַאֲמַר לֵה לְעֵינַי כָּל
יִשְׂרָאֵל חֲזַק וְאַמֵץ כִּי אִתָּה תְּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה
הַדִּין לְאַרְצָא דִּי קְנִיִּים יְיָ לְאַבְתְּהוֹן לְמַתָּן
לְהוֹן וְאֵת תַּחֲסֻנָּה יִתְהוֹן:

(ז) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוָשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינַי כָּל־
יִשְׂרָאֵל חֲזַק וְאַמֵץ כִּי אִתָּה תְּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתָּם לָתֵת לָהֶם
וְאִתָּה תִּנְחַלְנָה אוֹתָם:

יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם" (לקמן א), תביא,
על פרחם, הכל תלוי בך, טל מקל יהך על קדקדן,
דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור (סנהדרין ח).

כ"ג • כי אתה תבוא את־העם הזה • 'ארי את תעול
עם עמא הדין'. משה אמר ליהושע: 'זקנים שבדור
היו עמך, הכל לפי דעתן ועצתן', אכל הקדוש־
ברוך הוא אמר ליהושע: 'כי אתה תביא את בני

כלי יקר – עזי ודוד

שמות כ יד). מהו ויאמר לעיני כל ישראל.
ומהו חזק ואמץ, וכי בו תליא, כי אם
ה' לא יחזק ידו ויהושע מה הוא כפי'
יאמר לו 'חזק ואמץ':
גם יש לכל משכיל להתבונן בשנויים
שבאו בין דברי משה ליהושע ובין
דברי הקדוש ברוך הוא ליהושע, כי
משה אמר כי אתה תבוא את העם,
והקדוש ברוך הוא אמר (פסוק כג) כי
אתה תביא, ומה שפרש רש"י 'שמשה
אמר זקנים שבדור עמך הכל לפי
דעתם ועצתם לך' אמר כי אתה
תבוא, אכל הקדוש ברוך הוא אמר כי
אתה תביא בעל פרחם טל מקל יהך
על קדקדום, יש להקשות על זה, איך
סתר הקדוש ברוך הוא דברי משה, כי
כל דבריו נאמרו בבגואה ומפי ה'.
משה אמר את העם, והקדוש ברוך
הוא אמר כי אתה תביא את בני
ישראל. משה אמר אל הארץ אשר
נשבע ה' לאבתם תלה ירשת הארץ
באבותם, והקדוש ברוך הוא אמר כי
אתה תביא את בני ישראל אל הארץ

כלל, כי ההולך אחרי ה' יש לו קצת
סעד אבל לא כמי שהולך עם ה':
וממעם זה אמרו (כ"ב עה) 'פני משה
כפני חמה', כמו החמה
שאינה מקבלת אור מגלגל אחר, כך
משה האיר בצדקו מאליו, ויהושע
כלבנה שצריכה סעד מן אור החמה.
אבל ישראל נמשלו לכוכבים (לעיל א. א.),
כי אורם 'זעיר שם זעיר שם' עד
שצריכין סעד גדול ביותר:
והכמי התכונה אמרו, שמה שנסבבו
הכוכבים בשבעים שנה,
נסבבו החמה והלבנה ביום אחד. כך
השלמים כמשה ויהושע קונין עולמם
ביום אחד לקנות מן השלמות ביום
אחד, מה שלא יכול אדם בינוני לקנות
כי אם בשבעים שנה וזמן בינוני אשר
קצב ה' לכל אדם לקנות בו שלמותו,
ולפעמים 'גם שיבה ורקה בו והוא לא
ידע' (הושע ט: ט) תורה ז
(ז) ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו
לעיני כל ישראל וגו'. וכי
"כל העם" היו 'ראים את הקולות' (ע"פ

(ו) כי ה' אלהיך הוא ההלך עמך.
מצינו לשון הליכה בפרשה זו
בשלשה פנים, כי אצל ישראל כתיב
כי ה' אלהיך הוא ההלך עמך, משמע
מחזיק בידך 'מדריכך בדרך תלך'
(ישעיה מח ח). אבל ביהושע כתיב (פסוק ח)
וה' הוא ההלך לפניך. ובמשה כתיב
סתם (פסוק א) וילך משה בלא סעד כלל:
כי זה דומה למה שנאמר בנח שהיה
מקטוני אמנה "את האלהים
התהלך נח" (בראשית ו ט) שהיה צריך
סעד לתמכו (ראה רש"י שם), כך ישראל
כתיב אצלם כי ה' אלהיך הוא ההלך
עמך, כי היו צריכין סעד לתמכם
ביראת ה'. אבל יהושע נאמר בו וה'
הוא ההלך לפניך והוא אחריו, כי לא
היה צריך כל כך סעד לתמכו כמו
ישראל, אבל מקל מקום לא הגיע
למדרגת האבות שנאמר בהם (שם טח ט)
"האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו"
משמע שהשכינה היתה אחריהם,
ולמדרגה זו הגיע משה שנאמר וילך
משה משמע הלך לבדו בלא סעד

(ח) וַיְהִי־הָיָה הַיּוֹם הַהוּא הַהֲלֹךְ לְפָנֶיךָ יְיָ הַיּוֹם הַזֶּה עִמָּךְ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יַעֲזֹבֶךָ לֹא תִירָא וְלֹא תַחַת:

ח וַיְיָ הַיּוֹם הַזֶּה הַהֲלֹךְ לְפָנֶיךָ יְיָ הַיּוֹם הַזֶּה עִמָּךְ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יַעֲזֹבֶךָ לֹא תִירָא וְלֹא תַחַת:
תתבר:

כלי יקר – עזו והדר

מדבר בטובים שבישראל שאינן צריכין חזוק באמונה, והטובים מקבלים מרדות מנהיגיהם, על כן אמר **כי אתה תביא את בני ישראל**, כי הטובים שבהם שנקראו 'בני ישראל' שומעים בקול מנהיגיהם אף בדבר שהוא כנגד דעתם שהוא כמכרך בעשייה, לךך נאמר **תביא בעל כרחם**, כי הטובים מקבלים מרדות ומרות כאמור:

ואמר אל הארץ אשר נשבעתי להם, לא הזכיר 'לאבותם', לפי שהטובים שבישראל זוכים אל הארץ מצד עצמם ואינן צריכין לזכות אבות. ואמר **ואנכי אהיה עמך**, כי זכותם של ישראל גרמה לךך שאנכי אהיה עמך, כי כל מנהיגי ישראל אינן עולים לגדלה כי אם בזכות ישראל, כמו שנגאמר (שמות כח א) "ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך מתוך בני ישראל".

ויש אומרים שמושה למדו דרך ההנהגה המדינית שצריכה להיות לפי דעתם ועצתם מן הטעם שנתבאר למעלה פרשת פנחס (במדבר כו יח) בפסוק "וסמכת את ידך עליו", והראיה על זה סוף הפסוק שאמר **ואתה תנהילנה אותם**, אכל הקדוש ברוך הוא למדו דרך ההנהגה בתורה ומצוה שבה נאמר בסוף הפסוק **ואנכי אהיה עמך**, ובה ודאי אין שוף לומר שיהיה הכל לפי דעתם, אלא 'של מקל' כו' לכופם על שמירת התורה:

דבר אחר לעיני כל ישראל חזק ואמץ, לפי שעניני כל ישראל עליו וממנו יראו וכן יעשו' (ע"פ רש"י פ' מטות י"א). על כן ביותר הוא צריך להתחזק בתורה ויראת ה' לעיניהם על דרך 'קשט עצמך תחלה' (ב"מ קט), כי הוא 'כיתוד שהכל תולין בו' (ע"פ מ"ס ד"א פ"א ד"ה). וזהו שאמר **כי אתה תבוא את העם**, רצה לומר הטובים שבישראל אינן חושדין בכשרים כל כך כמו הפחותים, ובעבורם צריך אתה להיות נזהר ביותר לעיניהם: תורה ח

לעיני כל ישראל כול' לרבות הגרים והמקצים שבכם, לעיני כלם חזק ואמץ, רצה לומר עשה לעיניהם דברים הגורמים חזוק באמונה, יען **כי אתה תבוא את העם הזה**, כי יש בבני ישראל גם מקצים שנקראו בשם 'עם' והם אינן חזקים באמונה "כי ברע" הם תמיד, על כן צריך אתה לעשות לעיניהם דברי חזוק ואמוץ באמונה כדי שלא יקרה לך בדרך שקרה לי, כי מצדם נאמר לי 'לכן לא תביאו את הקהל אל הארץ יען לא הקדשתם השם לעיני בני ישראל', על כן אני מזהירך **שלעיני כל ישראל תהיה חזק ואמץ** בדברים המסבבים האמונה, ואו **אתה תבוא את העם הזה אל הארץ** ולא יקרה לך בדרך שקרה לי:

ובהצעה זו מישבים כל השנויים הנזכרים, כי בדברי משה ליהושע נאמר **כי אתה תבוא את העם**, וזה מדבר במקצים שבכם מן הטעם שהזכרנו כי מצדם הצריך להזהירו **לעיני כל ישראל חזק ואמץ**, ועל כן אמר **כי אתה תבוא את העם הזה** לומר 'זקנים שבדור עמך הכל לפי דעתם ועצתם', כי באמת "תחת גערה במבין מהכות כסיל מאד" (מש"י י"א) והמקצים שבכם אינן מקבלים מרות כל עקר ואין דרכם לשא בעל ולקבל עליהם דברי מנהיגיהם, על כן אמר משה **כי אתה תבוא את העם הזה**, כי העם 'הכל לפי דעתם ועצתם': **ואמר אל הארץ אשר נשבע ה' לאבתם וגו'**, כי מצד עצמם אינן זוכין לבא אל הארץ כי אם מצד **אשר נשבע ה' לאבתם**, כי זכות אבותם וזכותך יעמד להם. לךך נאמר **אשר נשבע ה' לאבתם לתת להם ואתה תנהילנה אותם**, כי גם זכותך יעמד להם להנהיגם את הארץ, אכל להם אין זכות מצד עצמם:

אכל הקדוש ברוך הוא אמר ליהושע שתם חזק ואמץ בתורה ומצוה ולא אמר 'לעיני בני ישראל', כי הוא

אשר נשבעתי להם ולא תלה באבותם. משה אמר **ואתה תנהילנה אותם**, והקדוש ברוך הוא לא אמר כן אלא אמר **ואנכי אהיה עמך**. כל השנויים הללו "הלוא דבר הוא" (שמואל א' י"ז כט):

ואני אמר שדבר זה דומה ממש בעינו למה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה (במדבר כ"ג) "יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל" וגו', התחיל בבני ישראל וסיים בקהל. וכבר בארנו למעלה פרשת חקת (ס"ו) שהיו בישראל תמיד שני פתוח, 'בני ישראל' הם ורע אברהם יצחק ויעקב מאמינים בני מאמינים' (ע"פ שבת י"ז), אכל הערב רב וכן הפחותים שבישראל נקראו בשם 'קהל' או 'עם':

והנה מה שחטא משה בהפאת הסלע, שלא גרם אל הוראים להביאם לידי אמונה בה' ולמד קל וחמר מן הסלע, כמו שפרש רש"י שם וכמו שנגאמר יען לא האמנתם בי, שלא גרמתם להאמין בי. ואלו לא היו שם כי אם בנים מאמינים לא היה צריך לעשות לעיניהם דבר הגורם להם חזוק באמונה, אכל מצד שהיה שם קהל גרים הצריכים חזוק באמונה, על כן הקפיד ה' ואמר 'יען לא האמנתם בי לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל', כי אלו היו כלם בני ישראל לא הייתי חושש, אכל מאחר שיש בהם גם 'קהל' 'בנים לא אמן בם' (הלוי לד ט) והם צריכים תמיד למעשים אשר יחזקו 'ברבים בשלות' באמונה, על כן 'לא תביאו את הקהל אל הארץ', כי אותו 'קהל' צריכין ל'איש אשר רוח בו' (במדבר כו כח) אשר יעשה תמיד לעיניהם נסים המזוהקים 'ידיים רפות' באמונה:

ודומה לזה ממש אמר משה ליהושע **לעיני כל ישראל חזק ואמץ כי אתה תבוא את העם הזה**, ומלת 'לעיני כל ישראל' מוסב אשלמטה, לומר

ט וכתב משה ית אורייתא דא ויהבה לכהניא פני לוי דנטלין ית ארון קנמא דיי ולכל סבי ישראל:

(ט) וכתב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי הנשאים את ארון ברית יהוה ואל כל יקני ישראל:

כ"ט - וכתב משה וגו' ויתנה • פשגמרה פלה, נתנה לבני שבטו.

י ופקיד משה יתהון למימר מסוף שבע שנין בזמן שתא דשמטתא בתגא דמטליא:

(י) ויצו משה אותם לאמר מקץ שבע שנים במער שנת השמטה בחג הספות:

ה שמטה? שעדין שביעית נהגת בה, בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית.

כ"י - מקץ שבע שנים • בשנה ראשונה של שמטה, שהיא שנה השמינית. ולמה קורא אותה "שנת

יא במיתי כל ישראל לאתחזאה קדם יי אלהך באתרא די יתרעי תקרי ית אורייתא דא קדם כל ישראל ומשמענן:

(יא) בבוא כל ישראל לראות את פני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם:

כ"א - תקרא את התורה הזאת • המלך היה קורא מתחלת "אלה הדברים", כדאיתא במסכת סוטה (כ"א), על בימה של עץ שהיו עושין בעזרה.

יב כנוש ית עמא גבריא ונשיא וטפלא וגיורף די בקרויף בדיל דישמעון ובדיל דילפון (נ"א דלפון) וידלון מלךם יי אלהכון וישרון למעבד ית כל פתגמי אורייתא דא:

(יב) הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרף אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את יהוה אלהיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת:

כ"ב - האנשים • ללמד. והנשים • לשמע. והטף • למה באים? לתת שכר למביאייהם.

כלי יקר - עזו והדר

ברמו מן חטא שחטא בו איזו איש פרטי, באפן שלא יכנס הדבר כי אם באזניו ולא יבינו בו אחרים מפני כבודו, כדרך שעשה משה: תורה יב (יב) הקהל את העם האנשים והנשים והטף. אמרו רבותינו ז"ל (תויגה ג) 'אנשים באו ללמד, נשים לשמע, טף למה באים, לתן שכר למביאייהן'. משמע מזה שמדבר בטף שלא הגיעו לחנוף, דאם לא כן לא הצרכו לטעם 'לתן שכר' כו'. וזה דחק גדול, כי זה דומה כאלו צוה שישאו עליהם משא מעצים ואבנים לבית ה' כדי לתן שכר למביאייהם: ונראה שכל עקר צרף הקהל זה היה בעבור התשובה, לפי שאמרו

מפני כבודן של ישראל, והדבר האמור ברמו דומה כאלו היה מלחש באזניו שאין השומעים מבינים שום דבר כי אם מי שמרגיש בעצמו שחטא בדבר שהוא הוא המבין הרמיה והיא, ועל זה אמר שיקרא את התורה הזאת שהיא נגד כל ישראל ובאזניהם, רצה לומר התורה המתנגדת לישראל, ואמורה באזניהם ברמו. ושם נאמר 'אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל, לקח אמר כאן נגד כל ישראל, כי בהקהל זה אי אפשר שיהיו שם כל ישראל שבכל הארץ, אף שהוא מדבר מן אמירת משה שהיתה במעמד כל ישראל: ומכאן למוד לכל דברי תוכחות עליו עון, שצריך המוכיח לדבר

(יא) תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם. הנה כל הקורא לחברו באזניו אינו עומד כנגדו כי אם מצדו. ואולי מכאן למדו רבותינו פרק אלו נאמרין (סוטה כ"א) 'במוצאי יום טוב ראשון של חג עושין למלך בימה של עץ בעזרה, וקורא מתחלת "אלה הדברים"' (לעיל א כו), ומהיכן למדו לומר כן שמתחיל מן 'אלה הדברים', כי יותר היה נכון לומר שיאמר מן "הואיל משה באר את התורה הזאת" (שם פסוק ט): אלף שלמדו זה ממה שנאמר נגד כל ישראל, כי כל פסוק 'אלה הדברים' היה מתנגד לכל ישראל כי היה מופיר ברמו כל המקומות שהכעיסו בהם להקדוש ברוך הוא

(יג) וּבְנִיֵּיהֶם אֲשֶׁר לֹא-יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלִמְדוּ לִירְאֵה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כְּלַתִּימִים אֲשֶׁר אַתֶּם תִּיִּים עַל-הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: פ

יג וּבְנִיֵּיהֶם דִּי לֹא יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלִמְדוּ וְלִירְאֵה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כְּלַתִּימִים אֲשֶׁר אַתֶּם תִּיִּים עַל-הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: פ

כלי יקר - עוז והדר

לְמָה בָּאִים לַתּוֹן שָׂכָר לְמִבְיֵאֵיהֶם; כִּי בְּמִן שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה אִזּוּ מִבְּקָשִׁים תַּחֲנוּנִים מִלְּפָנָיו יִתְבַּרַךְ עַל מַחִילַת הָעוֹן, וְיֹאמְרוּ אִם לֹא לְמַעַנְנוּ יַעֲשֶׂה אִזּוּ יַעֲשֶׂה בְּשִׁבִיל גְּמוּלֵי חֶלֶב שְׂלֵא פִּשְׁעוֹ, כְּדֹאֵיחָא בְּנִסָּח שֶׁל 'אֲבִינוּ מִלְּכַנּוּ חִמַּל עֲלֵינוּ וְעַל עוֹלָלֵינוּ וְטַפְּנוּ, וְכֵן אֹמְרִים יַעֲשֶׂה לְמַעַן גְּמוּלֵי חֶלֶב' כּו'. וְזֶה הַשָּׂכָר הַנֶּתָּן לְמִבְיֵאֵיהֶם מִן הַטֶּף, שִׁיאֲמְרוּ לְפָנָיו יִתְבַּרַךְ עֲשֵׂה לְמַעַן טַף אֱלֹהֵי הַמּוֹבָאִים בֵּית ה', כְּדַרְךְ שֶׁנֶּאֱמַר בְּיוֹאֵל (כ טו) "אִסְפוּ עִם קָדְשֵׁי קֹהֵל קַבְצוּ וְקָנִים אִסְפוּ עוֹלָלִים וְיוֹנְקֵי שְׂדֵיִם" וְגו'.

וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ מְדַבֵּר בְּטַף שֶׁכָּבֵד הִגִּיעוּ לְחַנוּךְ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר **לְמַעַן יִשְׁמְעוּ** אֱלֹהֵי הַנְּשִׂאִים, **וְלִמְדוּ** אֱלֹהֵי הָאֲנָשִׁים, **וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלִמְדוּ** (פסוק יג) זֶה טַף שֶׁהִגִּיעוּ לְחַנוּךְ: תורה יג

(יג) וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ וְגו'. אִם זֶה מְדַבֵּר בְּטַף שֶׁהִגִּיעוּ לְחַנוּךְ שֶׁפִּיר קָאָמַר **יִשְׁמְעוּ וְלִמְדוּ לִירְאֵה אֶת ה'** כִּי עֲדֵין אֵינֶן יוֹדְעִין דְּבַר מַעֲשֵׂי יְרֵאת ה', אֲבָל בְּגִדּוּלִים אָמַר (פסוק יב) **לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלִמְדוּ וְיִרְאוּ אֶת ה'**, שִׁאֵינֶן צָרִיכִין כִּי אִם לְשִׁמְעַת וְלִלְמַד הַמִּצְוֹת, אֲבָל הַיְרָאָה מַעֲצָמִים יִרְאוּ אֶת ה' כִּי כָּבֵד הִרְגִּלוּ "בְּיִרְאָתָהּ ה' כָּל הַיּוֹם" (משלי כג יז):

אֲבָל אִם פְּסוּק זֶה מְדַבֵּר בְּדוֹרוֹת דְּרָךְ שֶׁנֶּאֱמַר פְּרִשְׁת עֲקֵב וְלַעֲלֵי י (יג) "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מַה ה' שְׂאֵל מַעֲקָךְ כִּי אִם לִירְאָתָהּ" וְגו'. לְפִי שֶׁכְּתוּב בְּתַרְיָה (שם יא ב"ז) "כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ וְאֲשֶׁר לֹא רָאוּ מוֹסֵר אֱלֹהֵיכֶם" וְגו' עַד "כִּי עֵינֵיכֶם הִרְאֵת אֶת כָּל מַעֲשֵׂה ה' הַגְּדוֹל", כִּי רָצָה לְתַרְץ בְּזֶה מַה שֶׁאָמַר לְמַעֲלָה וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מַה ה' אֲלֵהִיקָה שְׂאֵל מַעֲמָךְ כִּי אִם לִירְאָתָהּ,

גוֹרְרַת מִצְנָה. עַל כֵּן מִסְתַּמָּא "לֹא יֹאנְה לְצַדִּיק כָּל אֶן" (משלי יב כא) עַד יוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל סְכוּת שֶׁהוּא 'רֵאשׁוֹן לְחֻשְׁבוֹן עוֹנוֹת', עַל כֵּן צָרִיכִין לַעֲשׂוֹת הַכְּנָה אֶל הַתְּשׁוּבָה, וְהַכְּנָה זֶה הוּא שִׁיחֵיו כְּלָם אֲגָדָה אַחַת כְּמוֹ אַרְבַּעַת מִינִים אֱלוֹ. לְכָךְ נֶאֱמַר 'וְלִקְחֶתֶם לְכֶם בַּיּוֹם הָרֵאשׁוֹן, כְּנוֹתָן טַעַם לְשִׁבַח לְמָה זֶה צְוִיתִי לְכֶם עַל לְקִיחַת אַרְבַּעַת מִינִים אֱלוֹ בְּאֲגָדָה בַּיּוֹם זֶה דוֹקָא, לְפִי שֶׁהוּא יוֹם הָרֵאשׁוֹן לְחֻשְׁבוֹן עוֹנוֹת עַל כֵּן אַתֶּם צָרִיכִין לַעֲשׂוֹת הַכְּנָה אֶל הַתְּשׁוּבָה שֶׁל כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, וְהַכְּנָה זֶה הוּא כְּשֶׁתִּחֵיו בְּאֲגָדָה אַחַת כְּמוֹ אַרְבַּעַת מִינִים אֱלוֹ, אִזּוּ קִבַּל ה' תְּשׁוּבַתְכֶם כִּי "הֵן אֵל כַּבִּיר לֹא יִמָּאָס" (איוב לו ה, ראה ברכות כח):

וְזֶה גַּם כֵּן טַעַם הַקְּהֵל זֶה, כִּי נוֹסֵף עַל לְקִיחַת אַרְבַּעַת מִינִים אֱלוֹ בַּיּוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל חַג צִוְּיָה ה' לַעֲשׂוֹת עוֹד רָשָׁם דּוֹמָה לְזֶה **מִקֵּץ שִׁבְעַת שָׁנִים** (פסוק יא), כִּי שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה גוֹרֵם גַּם כֵּן הַקְּהֵל וְהַשְּׁלוֹם עַל יְדֵי שְׂלֵא יִרְעַת וְלֹא יִצְמִיחַ בּוֹ "וְאֲכָלוּ אֲבִינִי" עֲמוֹ (ע"פ שְׁמוֹת כג יא), כִּי אֵינּוּ רְשָׁאִי לְהַחְזִיק בְּתַבּוּאֵת שְׁנַת הַשִּׁבְעָה כְּבַעַל הַבַּיִת, וְזֶה בְּלִי סִפְק סַבַּת הַשְּׁלוֹם כִּי כָּל דְּבָרֵי רִיבּוֹת נִמְשָׁכִין מִמֶּדֶת 'שְׁלֵי שְׁלֵי' (ע"פ אֲבוֹת פ"ה מ"י) וְזֶה אֹמֵר כְּלָה שְׁלֵי' (ע"פ ב"מ ב), וְכָל זֶה אֵינּוּ כָּל כֶּךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, כִּי בְּקוּם יַעֲשֶׂה אִין הַכָּל שׁוֹיִם אֲבָל בְּשִׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה הַכָּל שׁוֹיִן וְזֶה בְּאֲמַת עֲנִין הַשְּׁלוֹם. וְכֵן בְּחַג הַסְּכוּת שֶׁכָּל אֶחָד יוֹצֵא מִדִּירַת קָבַע לְדִירַת עֲרָאִי וְיוֹשֵׁב תַּחַת סְכַת שְׁלוֹמוֹ, הִנֵּה בַּיּוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל חַל הַמוֹעֵד נִצְטָנָה הַמְּלָךְ לַעֲשׂוֹת רָשָׁם אֶל הַשְּׁלוֹם, וְזֶה עֲנִין הַקְּהֵל, כִּי כָּל זֶה הַכְּנָה אֶל הַתְּשׁוּבָה, וְקוֹרָא לְפָנֵיהֶם מִן "אֵלֵה הַדְּבָרִים" בְּדְבָרֵי כַּבוּשִׁים וְתוֹכְחוֹת:

וְזֶה שֶׁאָמְרוּ 'אֲנָשִׁים לְלַמֵּד כּו' טַף

רְבוּתֵינוּ ו'ל (תַּחֲנוּמָא אַמּוֹר כב) 'שִׁיּוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל חַג נִקְרָא רֵאשׁוֹן לְחֻשְׁבוֹן עוֹנוֹת', עַל כֵּן הֵם צָרִיכִים לַעֲשׂוֹת תַּכְף הַכְּנָה אֶל הַתְּשׁוּבָה, וְהַכְּנָה זֶה הוּא הַקְּהֵל זֶה שֶׁהַמְּלָךְ מְקַהֵל אֶת הָעָם וְקוֹרָא לְפָנֵיהֶם מִן "אֵלֵה הַדְּבָרִים" (לַעֲלֵי א א), כִּי רַב הַסֵּפֶר דְּבָרֵי תוֹכְחוֹת עֲלֵי עוֹן וְדְבָרֵי כַּבוּשִׁים:

וְכָבֵד יְדוּעַ שֶׁהַקְּהֵל יֵשׁ בּוֹ צִרְף גְּדוּל אֶל הַתְּשׁוּבָה, כִּי עַל יְדֵי שֶׁהֵם מְקַהֵלִים יִחֵיו אֲגָדָה אַחַת וְיִטּוּ שְׂכָם אֶחָד לְשׁוֹב אֶל ה' כְּדֵי שִׁיחֵיו הַשְּׁבִיִּים רַבִּים, לְפִי שֶׁדוֹקָא בַּעֲשֶׂרָה יָמִים שְׁבִיִּין רֵאשׁ הַשָּׁנָה לַיּוֹם הַכַּפּוּרִים הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַבֵּל תְּשׁוּבַת הַיְחִיד, אֲבָל כְּכָל יְמוֹת הַשָּׁנָה אִין הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַבֵּל כִּי אִם תְּשׁוּבַת הַרְבִּים (ראה ר"ה יח):

וְזֶה שֶׁדְּרָשׁוּ רְבוּתֵינוּ ו'ל (תַּחֲנוּמָא אַמּוֹר כב) "וְלִקְחֶתֶם לְכֶם בַּיּוֹם הָרֵאשׁוֹן" (ויקרא כג טז) וְכִי רֵאשׁוֹן הוּא וְהֵלֵא חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵה הוּא, אֲלֵא רֵאשׁוֹן לְחֻשְׁבוֹן עוֹנוֹת' כּו', וְלְמָה הַזְּכִיר הַכְּתוּב עֲנִין זֶה דוֹקָא בְּפִסּוּק הַמְּדַבֵּר מִן לְקִיחַת אַרְבַּעַת מִינִים, וְלְמָה לֹא הַזְּכִיר זֶה בְּפִסּוּק הַמְּדַבֵּר מִשִּׁיבַת הַסֶּפֶה. אֲלֵא לְפִי שֶׁבְּלִקְחַת אַרְבַּעַת מִינִים נִרְמָזוּ כָּל אַרְבַּע פְּתוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל שִׁיחֵיו בְּאֲגָדָה אַחַת כְּמִבְאָר לְמַעֲלָה בְּפִרְשַׁת אָמַר (שם) וְהַצִּרְף הַפְּסוּק לְתוֹן "טוֹב טַעַם יָדַעַת" לְמָה דוֹקָא בַּיּוֹם זֶה נִצְטוּוּ לַעֲשׂוֹת מִצְוָה זֶה שִׁשׁ בֵּה הוֹרְאָה שִׁיחֵיו כָּל יִשְׂרָאֵל אֲגָדָה אַחַת שִׁיכְפּוּרוֹ אֱלוֹ עַל אֱלוֹ:

אֲלֵא לְפִי שֶׁמִּן רֵאשׁ הַשָּׁנָה עַד יוֹם כַּפּוּר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַבֵּל אֶפְלוֹ תְּשׁוּבַת הַיְחִיד, עַל כֵּן אֵינֶן צָרִיכִין עֲדִין לְהִיּוֹת אֲגָדָה אַחַת כְּדֵי שִׁיחֵיו הַשְּׁבִיִּים רַבִּים. וְמִן יוֹם כַּפּוּר עַד חַג הַסְּכוּת אִין עוֹשִׂין עוֹנוֹת, כִּי כָּל אֶחָד עוֹסֵק בְּמִצְוֹת סֶפֶה וְלוֹלָב, וּמִצְוָה

טו ויאמר יי למשה הא את שׁכב עם אֲבֹתֶיךָ ויקום עמא הדין ויטעי בְּתַר טַעוֹת עַמְמִי אֲרַעֵא דִּי הוּא עַל תַּמָּן בִּיגִי הוּן וְיִשְׁבְּקוּן דְּמִלְתִּי וְיִשְׁנֹןן יְת קְנִימִי דִּי גְזֵרִית עֲמֵהוּן:

(טו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּךְ שׁכֵב עִם־אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וּזְנָה אַחֲרַי אֱלֹהֵי נַכְרֵהָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בְּא־שְׁמָהּ בְּקִרְבּוֹ וְעִזְבֵנִי וְהִפֵּל אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר פָּרַתִּי אִתּוֹ:

טז ◀ נַכְרֵהָאָרֶץ • גִּזְרֵי הָאָרֶץ.

יו ויתקוף רגזי בהון בעינדא ההיא וארחקונו ואסלק שכנתי מנהון ויהון למבזי וערעון ויהון בישון סגיאן ועקון וימר בעינדא ההיא הלא מדלית שכנית אלהי ביני ערעוני בישא האלין:

(יז) וַחֲרָה אִפִּי כּוּ בַיּוֹם־הַהוּא וְעִזְבֹתִים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לֹאֲכַל וּמִצָּאֵהוּ רַעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וַאֲמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל פִּי־אִין אֱלֹהֵי בְּקִרְבִּי מִצָּאֹנֵי הָרַעוֹת הָאֵלֶּה:

יח ◀ וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי • כְּמוֹ שְׂאֵנִי רוּאָה בְּצַרְתֶּם.

כלי יקר – עוז והדר

ששמואל קאי על הפסוק שדרש למעלה "אם טוב ואם רע" (קהלת יב יד), ורבנו תם הקשה על דבריו למה הפסיק בדברי רבי יוחנן, אלא ודאי ששמואל קאי על דברי רבי יוחנן. וכן משמע גם בילקוט (רמז תתקמא) שמביא דברי שמואל על פסוק והיה פי תמצאן אתו:

יש לספק בדברי רבי יוחנן שאמר 'עבד שרבו ממציא לו רעות רבות', וכי הקדוש ברוך הוא הוא הממציא הרעות, הלא "מפי עליון לא תצא הרעות" (איכה ג לח), אלא הרעה באה מעצמה על ידי הסתרת פניו ותברך כמו שנאמר והסתרת פני מהם והיה לאכל, והינו ממילא יהיה לאכל ואין זה קרוי ממציא. גם יש לספק והלא כבר פתיב ומצאהו רעות רבות וצרות, ולמה לא בכה רבי יוחנן בקראו פסוק זה הנכתב קדם פסוק והיה פי תמצאן אתו, פי מדקאמר כי מטא להאי קרא משמע שקרא הפרשה מתחלה:

הן אמת שנוכל לומר שדקדק מלשון 'יהיה' המורה על הנדאי, כמו שנאמר (לעיל בא יד) 'ויהיה אם לא חפצת בה' פ'רש רש"י מגיד הכתוב שסופה לשנאותה, ופרש מוהר"ר נתן שדקדק רש"י מלשון 'יהיה' שמשמע שבה יהיה בודאי, כף והיה פי תמצאן מורה

ואם פן מכאן ראיה לתחית המתים מן התורה, שאם לא יחיו המתים אם פן הגוף בקבר כבאון דומים לא חלה ולא מרגיש' (ע"פ יומא כב) ויהיה מה שיהיה אחרי מותו, ואיך אמר שעל ידי שינוי אחר עבודה נרה יקומו עליו. אלא ודאי שיש תחית המתים וגוף השלמים "עדנו באבו" (ע"פ איוב ח יב) לא נקטף מפל וכל ויודע ומרגיש כל הנעשה, על פן יש לו לחוש פן יקומו עליו אחרי שינוי אחר עבודה נרה, לפיכך אתה צריך לחזור ולהזהירם אזהרה אחר אזהרה. ופרוש זה מכרח הן מצד יתור לשון 'וקם', הן מצד אומרו הנה שׁכב עם אֲבֹתֶיךָ כי היה לו לומר 'הנה מת', אלא שרצה להזהירו שישׁכב עם אבותיו בהשקט על ידי שיהירם עוד על עבודה נרה: תורה יז

(יז) ומצאהו רעות רבות וצרות. במשכת חגיגה (ה) 'רבי יוחנן כי מטי להאי קרא והיה פי תמצאן אתו רעות רבות וצרות' (פסוק כא) כפי, אמר עבד שרבו ממציא לו רעות רבות תקנה יש לו. מאי 'וצרות', אמר רב שנעשו צרות זו לזו בגון ויבורא ועקרבא. ושמואל אמר זה הממציא לעני מעות בשעת דחקו, ורצה לומר לא קדם. אמר רבא הינו דאמרי אינשי וזוי לעללא לא שכיחי לתליתא שכיחא. רש"י פרש

(טז) הנה שׁכב עם אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם וגו'. רבותינו ו"ל (סנהדרין צ) למדו מכאן סמך לתחית המתים מן התורה, שנאמר הנה שׁכב עם אֲבֹתֶיךָ וְקָם. ולמדו זה תמונה מאד, כי 'מי לא ידע בכל אלה' (ע"פ איוב יב ט) שמאמר וְקָם סמוך אל הָעָם וזנה:

ונראה לפרש שדרשו מן יתור מלת 'וקם', כי היה לו לומר 'וננה העם' מהו 'וקם'. אלא כף פרושו, שלשון 'וקם' הוא מלשון "כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש" (לעיל כב טו), וכשם שכל תלמיד האומר הלכה בשם רבו שפתותיו דובבות בקבר (ראה יבמות יד), כף בזמן שהתלמיד מקדיח תבשילו בריבים אין לרבו מנוחה בקבר, כי היה לו להזהיר אזהרה אחר אזהרה את תלמידו שלא יבוא לידי חטא, ואם לא למדו כראוי יאמרו 'אוי לרבו של זה שפך למדו' (ראה יומא פו), ובה דומה פאלו התלמיד החוטא קם על רבו כאויב ואורב ומכבטלו ממנוחתו בקבר. וזהו שאמר הנה שׁכב עם אֲבֹתֶיךָ בהשקט ובבטחה בקבר "אין שטן ואין פגע רע" (מלכים א' ה יח), ופתאום יקומו עליה אורבים "עדת מרעים", כי על ידי קלקול מעשיהם הרי הם קמים עליה, לכך נאמר וְקָם הָעָם הַזֶּה וזנה וגו', כי על ידי שינוי אחר עבודה נרה הרי הם קמים עליה:

עון רבים בזמן שקלם בצרות זו לזו, וכי יש לו תקנה, ודאי אין לו תקנה כלל בזה האופן, וכמו שנגאמר (ויקרא כו לו) "וירדף אתכם קול עלה נדף" כמו שבארנו למעלה פרשת בלקתי (שם) שמדבר מזה הענין שכל אחד מישראל נרדף מן ישראל חברו, על כן נאמר מיד (שם פסוק לו) "וכשלו איש באחיו" ונאמרו רבותינו ז"ל (סנהדרין כו) 'בעון אחיו':

זהו שאמר הכתוב **ומצאנה רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על פי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה**, כי אלו הנה אלהי בקרבי בלבדי ובמחשבתי והנה כל אחד אומר דעתו לשם שמנים "בהתאסף ראשי עם יחד" (הלל לג ח), אז לא היו מחלקין כי התכלית האמתית מאחדים. אמנם לפי שלא היה דעתו לשם שמנים רק שבמחוז היה כל אחד מראה את עצמו כאלו דעתו לשם ה' כדרך הצבועים החנפים, אבל 'בקרבי לא היה אלהי' אלא כל אחד היה דורש תועלת עצמו או לקנטר את שונאו, "על כן יצא משפט מעקל" (חבקוק א ד) כי לעולם לא יתברר האמת מתוך משא ומתן שאינו לשם שמנים:

ולפי זה אין ודוי זה ודוי החטא של עבודה זרה, כי החטא ישאר קיים על כל פנים, אף שהוא מודה שאין פנות תוכו לשמנים עוד היום, כי לא אמר 'על פי לא היה אלהי בקרבי' משמע שרצה לשוב מן אותו דרך מעקל, אלא **על פי אין אלהי בקרבי** עוד היום, ואז הוא גרוע ממה שהיה כי 'יודע רבונו ומתכונן למרד בו' (ע"פ תירכ ויקרא כו יח), על כן כפל ההסתר. ואמר (פסוק יח) **על כל הרעה אשר עשה פי פנה אל אלהים אחרים**, ואין פניה אלא בלב כמו שנגאמר (לעיל ל יח) "ואם יפנה לבקר", ורצה לומר מבחוז היה מראה עצמו כשר כאלו פנתו לשמנים, ובקרב פנה אל אלהים אחרים וכונות רות, אשר על כן לא היו לעולם בהסקמה אחת ולא נתברר האמת אצלם לעולם:

אך מדקאמר **ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא**, נראה לפרש על דרך שפרשנו בחבורנו עוללות אפרים חלק א' מאמר כ"ג על מאמר רבותינו ז"ל

למעלה ומצאנה רעות רבות. אלא שבמלת **אתו** הראה באצבע על היחיד שישא עליו **הרעות** דהינו העברות של כתות **רבות** כמו שנגאמר והוא חטא רבים נשא. ומה שנקט '**רבות**' לפי שכל חטא תש כחו בנקבה, כדרך שאמר משה 'התשתם בחי בנקבה' כמו שפרש רש"י פרשת ואתחנן (לעיל ה כד) בפסוק "ואת תדבר אלינו":

ואמר וצרות, לפי שבזמן שיש שלום ורעות בין ישראל אז אין הערבות מוזק להם כל כך, ואדרבה מועיל, כי בזמן שרואה את חברו שהוא נוטה מדרך השכל אז הוא 'מדריו כדרך יקר' (ע"פ ישעיה מח יח) להחזירו למוטב מיראת הערבות, כי אין התוכחה מצויה כי אם מן האהוב לנאהב כמו שנגאמר (משלי ג יב) "כי את אשר יאהב ה' יוכיח", וכן נסמכה מצות 'הוכח תוכיח את עמיתך' (ויקרא ט יח) למצות "ואהבת לרעך כמוך" (שם פסוק יח), כי אין התוכחה מצויה כי אם בזמן שאוהבים זה לזה. אבל בזמן שאין "שלום במעגלותם" (ע"פ ישעיה נט ח), אז לא די שאינו מוכיחו, אלא אדרבה שמח במפלתו כדי להדיח עליו הרעה ושיספה בעונו:

ואם תמצא לומר שהמצא ומצא איזו איש שלם שיוכיח גם את שונאו, הנה השונא אינו מקבל תוכחה ממנו כי הוא חשוד בעיניו שאינו מתכונן לטובתו, ואם כן הערבות מכה רבה ב'ישראל' בזמן שאין שלום ביניהם והם **בצרות** זו לזו 'כויבורא ועקרבא', כי מה שנגראה טוב וישר בעיניו זה נראה רע בעיני חברו וכן להפך, עד שלעולם אינן בהסקמה אחת מה שנה אוסר זה מתיר:

על כן רבי יוחנן פי מטי להאי קרא **והיה פי תמצא אתו רעות רבות**. דקדק ממלת '**אתו**' שפניחיד מדבר. ואפלו היחיד ישא **רעות רבות**, הרעות שעשו רשעים שנמשלו לנקבות רבות. וסבה לכל זה הוא **וצרות**, שכל ישראל נעשה כל אחד בצרה לחברו 'כויבורא ועקרבא' ואינן בהסקמה אחת לעולם, כי אלו היו בהסקמה אחת לא היה נמשך נזק מן הערבות. על כן כפי רבי יוחנן ואמר, עבד שרבו ממציא לו רעות רבות ומטיל עליו שיקבל הוא

שודאי ומצאוהו, אבל למעלה לא נאמר כי אם **והיה לאכל**, אבל **בומצאנה רעות רבות וצרות** זו לזו לא הזכיר לשון 'והיה', כאלו הידבר בספק אם ומצאוהו או לא:

ודברי שמואל תמוהים מאד לפרש פסוק זה על המלוה לעני בשעת דחקו, כאלו כל התוכחות לא יחזירוהו למוטב כי אם צרה זו שילוו לו בשעת דחקו ולא קדם לכן, וכאלו זה מחויב לו לאמר **ביום ההוא הלא על פי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה**, ויהי רצון שלא תהיה על ישראל צרה גדולה מזו, ואיך תכלל הפרשה תוך ענשים גדולים ונוראים ענין המלוה לעני בשעת דחקו, זה הדבר שימאן השכל לקבלו כלל:

ועוד צריך לשוב הדבר שנתקשו בו המפרשים, כי מהו שאמר הכתוב **ואמר ביום ההוא הלא על פי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה**, ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא, הלא עקר עבודה זרה בלב הוא כי כל דבר התלוי באמונה שרשו ומקורו בלב, כי מטעם זה נאמר בעבודה זרה (יחזקאל יד ה) "למען תפש את בית ישראל 'בלבם'", וזה שאמר **הלא על פי אין אלהי בקרבי** הודיה בפה מלא "כי כל אלהי העמים אילים" (ע"פ תהלים צו ה) וכפר בעבודה זרה, "ומה יש לו עוד צדקה לזעק פני המלך ה'" (ע"פ שמואל ב' יט כט), ואיך כפל ענשו אחר הודיו ואמר **ואנכי הסתר אסתיר**:

ויש אומרים שהסתר זה הוא שיסתיר פניו **על הרעה אשר עשה**, ופי פנה לשון אף על פי, לומר שאפלו מן רעה גדולה זו יסתיר ה' פניו, כמו שנגאמר (תהלים סו יח) "אנן אם ראיתי בלבי לא ישמע ה'":

ואומר אני לפרש דברי רבי יוחנן בלפי הערבות, שנעשו כל ישראל ערבים זה בעד זה עד שכל יחיד "חטא רבים נשא" (ישעיה נג יב), וזה דבר שאין הצבור יכולין לעמד בו, על כן ככה עליו רבי יוחנן כי מטא להאי קרא **והיה פי תמצא אתו רעות רבות** (פסוק כג), כי מלת 'אתו' נראה שהוא מיתר, כי הנה ליה למימר 'והיה פי ומצאוהו רעות רבות' כמו שנגאמר

כבוד ה' אפלו בזמן שישראל עובדים עבודה זרה ושלום ביניהם הנח לו שגאמר (דושה ד י) "חבור עצבים אפרים הנח לו", אמנם כשחלק לבם עתה יאשמו" (שם י א). לפי שבזמן ששלום ביניהם אז ודאי יתוכחו ביניהם כל עובדי העבודה זרה ההיא ויתברר מתוך הוכחה ההיא ש"שקר נחלו" עובדיה, ועל כן הנח לו, שהקדוש ברוך הוא מאריך להם אפו כדי שמעצמם יבינו כי כל מעשיהם תהו. אבל בזמן שחלק לבם של העובדים ואין שלום במעגלותם, אף אם ישאו ויתנו בדבר לעולם לא יתברר האמת בין אנשים המתוכחים בדבר ולכם חלק זה מזה, כי דעת כל אחד לסתר דברי חברו, על כן נאמר עתה יאשמו תכף ומיד, כי למה יתן להם ארכא בחנם:

על כן נאמר גם כאן וזרה אפי בו 'ביום ההוא', תכף באותו יום שיתחילו לעבדה, לפי שפרשה זו מדברת בזמן שישראל בצרות זו לזו ואינן בהספקה אחת, על כן עתה יאשמו בלא הרחבת זמן. וכן מורה הודוי **על פי אין אלהי בקרבי** בדרך שנתבאר למעלה שמודה שמעולם לא אמר דעתו לשם שמים בפה ולב שוה, כי אם "בפיו שלום את רעהו ידבר ובקרבו ישים ארבו" (ירמיה ט ז), על כן נאמר **ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא** תכף, כמו שגאמר עתה יאשמו. והוא רמז נכון מאד:

ושמואל אמר שפרשה זו מאשמת את ישראל לאמר כי "זה דרכם בסל למו" (תהלים מט יד) שאינן עושין תשובה לעולם כי אם אחר ההכרח, כי בזמן שהיסורין מרובים על כתיפיו אז הוא נודר נדרים לתן ממונו לצדקה או לשוב אל ה', כמבאר פרשת בחקותי (ויקרא כו א) בסמיכות "כי יפלא לנדר נדר" לפרשת התוכחה:

כי גם רבותינו ז"ל חלקו בין עושים תשובה מאהבה לעושים מיראה כדאיתא במסכת יומא פרק יום הכפורים (פ"ב) אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות שגאמר (דושה ד א) "שובה ישראל עד ה' אלהיך כי בשלת בעונך", עון מזיד הוא וקרי ליה מכשול. איני והאמר

ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות שגאמר (יחזקאל לג ט) "ובשוב רשע מרשעתו וגו' עליהם הוא יחיה", פרש רש"י על כל מה שעשה אפלו על העברות. לא קשיא הא מאהבה היא מיראה:

ועדיו הדבר צריך באור לפרש משמעות הפסוקים, כי אף על פי שפרש רש"י (דושה שם) עד ה' אלהיך, עד דלא יתעבד סגוריא לקטגוריא, הרי מיראה מחמת מדת הדין שלא יעשה מן ה' מדת רחמים לאלהיך, מדת הדין, מכל מקום כי בשלת לשון עבר אינו מתישב, שהרי עכשו על ידי התשובה נעשה עון למכשול.

ונראה לומר שפונת הכתוב להזהירו שישוב מאהבה, כי כל ירא מתרחק מזה שהוא ירא ממנו וכל אוהב מתקרב אל אהובו, לכן נאמר "שובה ישראל עד ה' אליו ממש בדרך האהוב המתחבר אליו. ועל זה אמרו רבותינו ז"ל (פסחים ג) 'כתיב (תהלים נ א) "כי גדל עד שמים חסדך", וכתיב (שם קח ה) "כי גדל מעל שמים חסדך", הא בעושים מאהבה כו'. רצה לומר כי העושה מיראה אינו מתחבר אליו יתברך ואין חבורו כי אם עד שמים' ולא עד בכלל, על כן גם החסד הוא עד שמים. אבל העושה מאהבה מתדבק מעל שמים אליו יתברך, על כן גם החסד הוא מעל שמים:

ואמר לפי שער עכשו לא עשית תשובה כי אם מיראה, זהו שאמר 'כי בשלת בעונך' רצה לומר לשעבר כשעשית תשובה מיראה לא נקית מכל וכל כי אם לחצאין, כי כבר בשלת בעונך שנעשה מן העון המזויד מכשול שוגגי, ואם כן רשם המכשול נשאר כך ולא היית מנקה מכל וכל מן העון שהרי נעשה ממנו שוגג ועדין אתה צריך לקרבו הבא על השוגג. אבל כשתשוב עד ה' מאהבה דהינו מעל שמים, אז תהיה מנקה מכל וכל ואין אתה צריך אפלו לקרבו כי אם אל ודוי דברים, זהו שאמר (דושה שם א) "קחו עמכם דברים ושובו אל ה'", אליו ממש:

"אמרו אליו כל תשא עון" (שם) שמכל וכל תשא עון, לא לחצאין בדרך השב מיראה שאין עונו מנשא בלו אלא

לחצאין לעשות מן המזיד שוגג, אמנם על ידי שתשוב מאהבה אז אמרו כל תשא עון, מכל וכל תשא עון שיהיה כמנחה, דבר המנשא ונזבה מאד, לא כמו שגאמר (מכה ז ט) "ותשליך במצלות ים כל חטאתם", אלא העון יהיה מנשא. "זקח טוב", שיקחו הקדוש ברוך הוא אליו כדבר טוב כאלו היה העון זכות דבר טוב, ואז לא תצטרך גם לקרבו, זהו שאמר "ונשלמה פרים שפתינו":

אמנם ביחזקאל (לג יד) כתיב "ובאמרי לרשע מות תמות ושב מחטאתו" וגו' "חיו יחיה", ולא נאמר 'עליהם חיו יחיה', לפי שזה מדבר בשב מיראה מחמת גזום 'מות תמות' דהינו מיראה. אמנם אחר כך אמר (שם פסוק ט) "ובשוב רשע מרשעתו", דהינו לא מיראת הפנות כי אם מרשעתו מעצמו כי יכיר שלא טוב הדרך אשר הוא הולך בו, אז 'עליהם הוא יחיה', כי זה שב מאהבה מבחינת רשעתו לבד:

ומה שגאמר (שם יח כז) "ובשוב רשע מרשעתו" וגו' ולא כתיב שם 'עליהם חיו יחיה', לפי שמדבר בשב מיראה שהרי נאמר שם (פסוק כח) "ויראה וישב" וגו', ומלת 'יראה' הוא לשון ראייה והוא שמסתכל ביסורין שבאו עליו. לכן נאמר שם תכף (פסוק ט) "שובו והשיבו וגו' ולא יהיה לכם למכשול עון", כי ידוע שהשב מיראה אינו מבקש כי אם להציל את עצמו ואינו מבקש להשיב אחרים, אבל השב מאהבה משיב גם אחרים כי האוהב את המלך רוצה שהכל יאהבוהו, לכן נאמר "שובו והשיבו" ואז לא יהיה לכם למכשול עון, אלא תהיו מנקים מכל וכל ולא ישאר רשם המכשול:

נראה מזה שהשב מיראה גרוע מן השב מאהבה. אבל השב אחר ההכרח שפבר באו יסורין עליו הוא גרוע יותר, כי בסור המכריח ישוב לסורו. כמו שגאמר בפרעה (שמות ח א) "וירא כי היתה הרוחה והכבד את לבו", וכמו שגאמר (שם א) "עד מתי מאנת לענת מפני", רצה לומר לא מחמת יסורין כי אם מפני, כי ההכנעה שבאה על ידי היסורין אינה

יח וְאָנָּה סִלְקָא אֶסְלַק שְׁכַנְתִּי מִנְהוֹן בְּיוֹמָא
ההוא על כל בישא די עבדו ארי אתפניו
לטעות עממיא :

יט וְכַעַן כְּתִיבוּ לְכוּן יַת תְּשַׁבְּחָתָא הָדָא
וְאַלְפָּה לְכַנֵּי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵינָה בְּפִמְהוֹן בְּדִיל
דְתַהֵי קְדָמִי תְּשַׁבְּחָתָא הָדָא לְסַהִיד בְּכַנֵּי
יִשְׂרָאֵל :

(יח) וְאָנָּה הִסְתֵּר אֶסְתִּיר פָּנָי בַּיּוֹם הַהוּא עַל
כָּל־הִרְעָה אֲשֶׁר עָשָׂה בִּי פְּנֵה אֱלֹהִים אֲחֵרִים:

(יט) וְעַתָּה כְּתִבוּ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמְּדָה
אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׁמְרָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּתְּיֶהֱלִי
הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעַד בְּכַנֵּי יִשְׂרָאֵל:

כ"ט ◀ אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת • (לקמן לב) "הָאֲזִינוּ הַשְּׁמַיִם", עַד "וְכִפְּרוּ אֲדָמְתוֹ עִמּוֹ".

כלי יקר – עזו והדר

ואין זה תשובה שלמה:
גם ירמוז אל הנדחק בבית דין שלמטה
על הצדקה שכופין אותו בבית דין
על הצדקה (ראה ב"ב ח), כל אלו
התשובות אינן שלמות, כי אין
מציאתם כי אם בזמן שההכרח מצוי
ובסור המכריח ישוב לסורו:

לְכָךְ נֶאֱמַר (פסוק ט) וְעַתָּה כְּתִבוּ לָכֶם
אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת, במלת 'ועתה'
חתם כל הענין לומר עתה תכף ומיד
בעוד שאתם בשלותכם "עד אשר לא
יבאו ימי הרעה" (קהלת יב א), כְּתִבוּ לָכֶם
אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת שתהיה חקוקה על
לבבכם, למען תשובו אל ה' תשובה
שלמה לא על צד ההכרח:

וְכַתּוּבֵי הֶקְטֵן אֲרַח לַחַיִּים פְּרָשְׁנוּ כֹּל
פְּרָשָׁה זוּ בְּדֶרֶךְ אַחַר, "שְׁפִנֵּי"
הַנּוֹכְרִים כָּאֵן הֵם פְּנִים שֶׁל זַעַם כְּמוֹ
"וְשִׁמְתִי פָנָי בְּאִישׁ הַהוּא" (ויקרא כ ח),
וְאָמַר שְׂאֵחַר הַיּוֹדֵי הַשְּׁלֵם הַזֶּה יִסְתִּיר
ה' פָּנָי זַעַמוֹ, עַל כֵּן כָּפַל הַהֶסְתֵּר (פסוק
יח) כִּי מִדָּה טוֹבָה כְּפֹלָה. עַל כָּל הִרְעָה
וְגו' (שם), רְבוּתָא נְקֻט, אַף עַל פִּי שְׁעִשָׂה
רְעָה אַחַת הַכּוֹלְלָת כָּל הִרְעוֹת כִּי
'הַמוֹדָה בְּעִבּוּדָה זָרָה כְּכּוֹפֵר בְּכָל
הַתּוֹרָה' (ספרי שלח קיא), לְכָךְ נֶאֱמַר 'כֹּל
הִרְעָה', אַף עַל כָּל הִרְעָה הַגְּדוּלָּה אֲשֶׁר
עָשָׂה בִּי פְּנֵה אֵל אֱלֹהִים אֲחֵרִים, מְכַל
מְקוֹם הַסְתֵּר אֶסְתִּיר פְּנִים שֶׁל כַּעַס
מִמֶּנּוּ, וְהַכֵּל שְׂרִי וּמְחִיל אַחַר הַיּוֹדֵי
הַשְּׁלֵם. וּבְאֶמְרוֹ וְאָמַר בִּיּוֹם הַהוּא וְגו'
בְּאֲרָנוּ שֶׁם שִׁפְטוֹק זֶה כּוֹלֵל כֹּל יִסּוּדֵי
הַתְּשׁוּבָה, "לִשְׁכְּנוּ תִדְרָשׁוּ" וְשֶׁם
תִּמְצְאוּ כֹל הָעֲנִיָּן מִבְּאֵר: תורה יח

חֲסִלַּת פְּרִשְׁתֵּי וִילָךְ

של המלכה, כי זהו המלכה שאינו
מלכה לעני כלום כי אם בשעת דחקו
של הנותן שהצרות דוחקים אותו לתן
צדקה מממונו, וכאשר יעבר הדחק
ההוא אז לבו "חוק ואמץ" כבראשונה.
ונקט מצוה אחת דהינו הצדקה,
שבנהג שבעולם שנודרים בעת צרתם
ואחר הצרה מתחרטין ואינן נוהגין
כלום, והוא הדין לשאר מצות שאינן
נעשין כי אם בשעה שההכרח מרוב
על כתפו:

וְעַל צַד הֶרְמוֹז יֶרְמוֹז לְכָל מִצְוֹת הַתּוֹרָה,
שֶׁהֵם כְּמוֹ הַלּוֹאָה וְצִדְקָה אֵל
ה"י לְד מִסְפָּן" (קהלת ד יא) דהינו היצר
הטוב, כְּמוֹ שְׂאֵמַר הַלֵּל שֶׁהֵלֶךְ לְגַמֵּל
חֶסֶד לְהֵאֵי אֲכַסְנָאֵי כו' (ויקרא לד א).
וְאָמַר רַבָּא הֵינּוּ דְאֶמְרֵי אִינְשֵׁי וְזוּי
לְעַלְלָא לֹא שְׂכִיחֵי לְתַלִּיתָא
שְׂכִיחָא, לְעַלְלָא הֵינּוּ זְמַן הַזּוּל בְּזִמְן
שֶׁהַזּוּל בְּעוֹלָם, וְזוּהוּ מִמֶּשׁ שְׁעַת
הַשְּׁלֹנָה כִּי בְּזִמְן שֶׁהַזּוּל בְּעוֹלָם הַשְּׁלֹנָה
בְּעוֹלָם, כִּי הָא בְּהָא תְּלִיָּא כְּמוֹ שְׂאֶמַר
(תהלים קמו ד) "הַשֶּׁם גְּבוּלָה שְׁלוֹם חֶלֶב
חַטִּים יִשְׁבִּיעַף", וּבְאִתּוֹ זְמַן שֶׁהַעֲלָלָא
דְהֵינּוּ הַתּוֹבָאָה שְׂכִיחָא בְּעוֹלָם, בְּאִתּוֹ
זְמַן לֹא שְׂכִיחָא כָּלֵל שִׁיתָן מִן מְמוֹנֵי
לְצִדְקָה "וְיִשְׁמֹן יִשְׂרוֹן וְיִבְעֹט" (ולחן לב
טו). אֲבָל לְתַלִּיתָא שְׂכִיחָא, הֵן לְפִרּוֹשׁ
רש"י שִׁפְרֵשׁ תַּלְיָתָא לְשׁוֹן הַפֶּסֶד
וְאִבּוּד, הֵן לְפִרּוֹשׁ רַבְּנֵי תָם שִׁפְרֵשׁ
לְתַלִּיתָא אֵימַת הַמוֹשֵׁל הַמְּפֹחֵידוּ, בֵּין
כֶּף וּבֵין כֶּף הוּא מְדַבֵּר בְּזִמְן שֶׁהִצְרֹת
מְצִיּוֹת בְּעוֹלָם דְהֵינּוּ הַפֶּסֶד וְאִבּוּד אוֹ
אֵימַת מוֹשְׁלֵי הָאֲמוֹת הַמוֹשְׁלִים
בְּיִשְׂרָאֵל, הַכֵּל מְדַבֵּר בְּזִמְן הַהִכָּרַח

כלום כי אחר שיעברו היסורין אתה
חזור לסורך. כֶּף כָּל תְּשׁוּבָה הַנְּעִשִׂית
מִתּוֹךְ הִכָּרַח הַיִּסּוּרִין אֵינָה כְּלוּם, כִּי
כַּעֲבוּר "סוּפָה וְסַעֲדָה" אִזּוּ יָשׁוּב
לְקַדְמוֹתוֹ, כְּמוֹ שְׂנַאֲמַר (שעיה כח כד)
"הַכֵּל הַיּוֹם יִחְרַשׁ הַחֲרָשׁ" וְכֵל הַמִּשְׁלַל
הוּא נֶאֱמַר עַל זֶה הָעֲנִיָּן:

וְזוּהוּ שְׂנַאֲמַר וּמְצָאָהוּ רְעוֹת רְבוֹת
וְצָרוֹת, וְאָמַר בִּיּוֹם הַהוּא הִלָּא
עַל בִּי אֵין אֱלֹהֵי בְּקִרְבֵי מְצָאוֹנֵי הִרְעוֹת
הָאֵלֹהִי, הִנֵּה בְּשִׁנֵּי תְבוּת אֵלוֹ בִּיּוֹם
הַהוּא חֲתַם כָּל הָעֲנִיָּן, כִּי מַעֲט בְּהֵם הֵן
הַיָּמִים הַקּוֹדְמִים, הֵן הַיָּמִים הַמְּאָרְכִים.
כִּי לְקֵם שְׂמַצְאוּהוּ רְעוֹת רְבוֹת וְצָרוֹת
פְּשִׁיטָא שְׁלֹא הֵיךְ נוֹתֵן אֵל לְבוּ מַעֲצָמוֹ
לְשׁוּב אֵל ה'. אֵלָא אֶפְלוּ אַחַר
שְׂמַצְאוּהוּ הִרְעוֹת הָהֵם, מְכַל מְקוֹם
אֵינוּ מִתְּוֹדָה כִּי אִם בִּיּוֹם הַהוּא
שֶׁהִצְרֹת צָרוֹת עַל שְׁכָמוֹ, אֲבָל לֹא
בִּיּוֹם הַמְּחָרָת, כִּי מִיָּד לְמַחְרָתוֹ כַּעֲבוּר
סוּפָה וְ"סַעֲרַת ה' חִמּוּה" (ע"פ ירמיה כג ט)
אִזּוּ תְּכַף יְחוּר לְסוּרוֹ:

לְכָךְ וְאָנָּה הִסְתֵּר אֶסְתִּיר פָּנָי גַּם
בִּיּוֹם הַהוּא, אֶפְלוּ בִּיּוֹם
שִׁמְתוּדָה אֶסְתִּיר פָּנָי, "וְיִתֵּר מִמְּהוּד"
מִמַּה שֶׁהִסְתֵּרְתִּי פָּנָי לְשַׁעֲבֵר, כִּי אִם
כְּכַפְלִים פִּי שְׁנַיִם הַסְתֵּר אֶסְתִּיר פָּנָי, כִּי
רָאָה הַצְרֹת צָרוֹת בְּאֶמְתַּחְתּוֹ וְאֶף
עַל פִּי כֵן אֵין לְבוּ "שְׁלֵם עִם ה'", כִּי
יודע ה' שֶׁהֵיּוֹם יֹאמַר בְּהַכְּנַעָה כְּגוֹבֵב
דַּעַת עֲלִיוֹנָה' (ע"פ ב"ר כח יא) וְלְמַחְרָת יְחוּר
לְסוּרוֹ:

וְזוּהוּ שְׂאֵמַר שְׂמוּאֵל זֶה הַמְּלֹךְ לְעֵנִי
בְּשַׁעַת דְּחֻקוֹ, וּבְשַׁעַת דְּחֻקוֹ אֵינוּ
קָאֵי עַל דְּחֻק שִׁישׁ לְעֵנִי, אֵלָא עַל דְּחֻקוֹ

♦ שבת קודש כ"ה אלול ♦

כ ארי אַעלנין לאַרעא די קנימית לאַבְהִתְהוֹן
עבדא חלב ודבש וניכלון וישפּעון
ויתפּונון ויתפּונון בּתר טענת עממיא
ויפּלחנין ונרגזין קדמי וישנן ית קנימי:

(כ) כִּי־אֲבִיאֲנִי אֶל־הָאָדָמָה | אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי
לְאַבְתָּיו זֶבֶת חֶלֶב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׁבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה
אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבְדָּוּם וְנִאָצוּנִי וְהִפֵּר אֶת־
בְּרִיתִי:

כט"א ◀ וְנִאָצוּנִי • וְהִכְעִיסוּנִי. וְכֵן כָּל לְשׁוֹן נְאוּץ, לְשׁוֹן כַּעַס.

כא ויהי ארי יערען יתה פישן סגיאן ועקן
ותתב תשפחתא הדא קדמוהי לסהיד ארי
לא תתנשי מפס בניהון ארי גלי קדמי ית
יארהון די אנון עבדין יומא דין עד לא
אעלנין לארעא די קנימית:

(כא) וְהָיָה כִּי־תִמְצָאֲנָה אֹתוֹ רְעוּת רַבּוֹת וְצָרוֹת
וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעַד כִּי לֹא תִשְׁכַּח
מִפִּי זִרְעוֹ כִּי יַדְעֵתִי אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עָשָׂה
הַיּוֹם בְּטָרַם אֲבִיאֲנִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי:

לא תשכח מפני זרעו • הרי זו הבטחה לישראל,
שאין תורה משתפחת מזרעם לגמרי.

כט"ב ◀ וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעַד •
שֶׁהַתְּרִיתִי בּוֹ בְּתוֹכָהּ עַל כָּל הַמוֹצָאוֹת אוֹתוֹ. כִּי

כב וכתב משה ית תושפחתא הדא פיומא
ההוא ואלפנה לבני ישראל:

(כב) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא
וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כג ופקיד ית יהושע בר נון ואמר תקף
ואלים ארי את מעל ית בני ישראל לארעא
די קנימית להון ומימרי יהי בסעדך:

(כג) וַיִּצְוֵנו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוּן וַיֹּאמְרוּ חֲזַק וַאֲמִץ כִּי
אֵתָּה תָבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאַנְכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ:

כט"ג ◀ וַיִּצְוֵנו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוּן • מוֹסֵב לְמַעַלָּה כְּלַפֵּי שְׂכִינָה, כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרָשׁ: "אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם".

כד ונהיה פד שצי משה למכתב ית פתגמי
אורימא הדא על ספרא עד דשלימו:

(כד) וַיְהִי | כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לְכַתֵּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה
הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד תַּמָּם:

כה ופקיד משה ית לואי נטלי ארון קנימא
דיי למימר:

(כה) וַיִּצְוֵנו מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נְשֵׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה
לֵאמֹר:

כו סיבוי ית ספרא דאורימא הדין ותשוון
יתיה מסטר ארונא קנימא דני אלהכון ויהי
תמן בך לסהיד:

(כו) לָקַח אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשִׂמְתָם אֹתוֹ מִצַּד
אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֲלֵהֵיכֶם וְהָיָה־שֵׁם בְּךָ לְעַד:

מן הארון מבחוץ, ושם היה מנח, ויש אומרים:
'מצד הלוחות היה מנח, בתוף הארון'.

כט"ד ◀ לָקַח • כְּמוֹ: "זְכוּר", "שְׁמוּר", "הִלּוּף".
מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־ה' • נִחְלְקוּ בּוֹ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל
כִּיבְבֹא בְּתָרָא: 'יש מהם אומרים: דף היה בולט

שיעור יומי לשבת קודש כ"ה אלול ושנים מקרא ואחד תרגום – לא – פרשת נצבים-וילך קא

כז אַרִי אֲנִי יִדְעָנָא (יִדְעָנָא) יֵת סַרְבְּנִיתָּךְ וְיֵת
קִדְלָךְ דְּקִשְׁיָא הָא בְּעַד אֲנָא קָיָם עִמְכוּן
יִמָּא דִּין מְסַרְבִּין הִוִּיתוּן קָדָם יְיָ וְאַף (אַרִי)
בְּתַר דְּאָמִית :

(כו) כִּי אָנֹכִי יֹדַעְתִּי אֶת־מִרְיָךְ וְאֶת־עֲרֻפְךָ הַקִּשָּׁה
הֵן בְּעוֹרְנֵי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מִמְרִים הַיּוֹם
עַם־יְהוָה וְאַף בִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי:

כח כְּנִישׁוֹ לְוִתִּי יֵת כָּל סְבִי שְׁבֻטִיכּוֹן
וְסַרְבִּיכּוֹן וְאֲמַלְלֵן קְדַמִּיהוּן יֵת פְּתַגְמִיָּא
הַאֲלִין וְאַסְהִד בְּהוּן יֵת שְׁמִיָּא וְיֵת אַרְעָא:

(כח) הִקְהִילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שְׁבֻטֵיכֶם וְשִׁמְרִיכֶם
וְאֲדַבְּרָה בְּאָזְנֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאֶעֱיֶדָה
בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ:

וְאֶעֱיֶדָה בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ • וְאִם
תֹּאמְרוּ: הֲרֵי כָּבֹד הָעֵיד לְמַעַלְהָ: (לעיל ל) "הַעֲיִדְתִּי
בְּכֶם הַיּוֹם וְגו'?" הַתֵּם לְיִשְׂרָאֵל אָמַר, אָבָל לְשָׁמַיִם
וְאָרֶץ לֹא אָמַר, וְעַכְשָׁיו בָּא לֹאמֹר: "הֲאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם
וְגו'".

כ"ט ◀ הִקְהִילוּ אֵלַי • וְלֹא תִקְעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם
בְּחֻצוֹת לְהִקְהִיל אֶת הַקְּהָל, לְפִי שְׁנֹאֲמַר: (במדבר י'
"עֲשֵׂה לְךָ", וְלֹא הַשְׁלִיט יְהוֹשֻׁעַ עֲלֵיהֶם, וְאַף בְּחַיֵּי
נִגְזְזוּ קָדָם יוֹם מוֹתוֹ (סְפָרִים אָמַרִים: בְּיוֹם מוֹתוֹ), לְקָיָם מַה
שְׁנֹאֲמַר: (קהלת ח) "וְאִין שְׁלֻטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת".

~ נקודות משיחות קודש ~ ע"פ לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 220 ואל"ך – מתוך 'לקראת שבת'

רועי ישראל לא יפרדו מעל צאן מרעייתם

לְשֻׁלֹט עֲלֵיו, מִה־שְׂאִינ־כֶּן בְּיוֹם פְּטִירַת הַצְּדִיק, מִכִּיּוֹן
שְׁנַתְעֵלָה בְּעִילוֹי אַחַר עִילוֹי, אִין לוֹ שִׁכּוּת לְעַנְיֵי עוֹלָם
הַזֶּה, וּבְמִילָא "אִין שְׁלֻטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת".
לְפִי־זֶה הִוְה־אֲמִינָא דְּבִיּוֹם פְּטִירַת מוֹשֶׁה שְׁנַתְעֵלָה כָּל־כַּף
עַד שְׂאִין שִׁיף לֹאמֹר שִׁישׁ לוֹ "שְׁלִיטָה" עַל יִשְׂרָאֵל, נִפְסַק
הַקִּשְׁר רַחֲמָנָא־לִיצְלָן בֵּינוּ לְצֹאן מִרְעִיתוֹ.
וּמִלְמַדְנוּ הַכְּתוּב, שְׂאָף בְּיוֹם פְּטִירַת מוֹשֶׁה, אָמַר "הַקְּהִילוּ
אֵלַי", שְׁבִיקֵשׁ בְּעַצְמוֹ הַקְּהִיל אֶת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי בְּכָל
מִצְבָּ וּבְאִיזָה דְּרָגָא שְׁנִמְצָא בּוֹ מוֹשֶׁה, עַדִּין קִשׁוּר וּמְאֻחַד
הוּא עִם צֹאן מִרְעִיתוֹ. וְכִלְשׁוֹן רַש"י (חַקַּת כֹּא, כֹּא) "מוֹשֶׁה הוּא
יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל הוּא מוֹשֶׁה".

בְּפִרְשַׁת וַיִּלָּךְ (לא, כח) כְּתוּב "הַקְּהִילוּ אֵלַי אֶת כָּל זִקְנֵי
שְׁבֻטֵיכֶם וְשׁוֹטְרִיכֶם". וּמִפְּרַשׁ רַש"י: "וְלֹא תִקְעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם
בְּחֻצוֹת לְהִקְהִיל אֶת הַקְּהָל . . . לְקָיָם מַה שְׁנֹאֲמַר וְאִין
שְׁלֻטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת".
וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ זֶה בְּדִרְךָ הַחֲסִידוֹת:
יְדוּעַ מַה שְׁכְּתוּב בְּסְפָרִים הַקְּדוּשִׁים (רֵאשִׁית תְּנִיא אַגַּה"ק ס" זך
וּבִיאורו. ס" כח. וּבכ"מ) ד"בְּהַעֲלוֹת ה' רוחו [שֶׁל צְדִיק] וּנְשַׁמְתּוּ
אֵלָיו יָאֲסֹף . . . יַעֲלֶה בְּעִילוֹי אַחַר עִילוֹי עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת".
וְתַמּוּהָ, אִיף זֶה מִתְאִים עִם מַה שְׁכְּתוּב "אִין שְׁלֻטוֹן בְּיוֹם
הַמָּוֶת" דְּמִשְׁמַעוּ שְׁנַעֲשֶׂה יְרִידָה בְּנִשְׁמַת הַצְּדִיק?
וְיֵשׁ לֹאמֹר בְּזֶה, דְּפִירוּשׁ הַכְּתוּב הוּא לְמַעֲלִיּוֹתָא, דְּכִשְׂאָדָם
שׁוֹלֵט עַל מוֹשֶׁהוּ, סִימָן הוּא שְׂשִׁיף הוּא לְדָבָר עַד שְׁבִיקְלַתּוּ

כט אַרִי יִדְעָנָא (יִדְעָנָא) בְּתַר דְּאָמוֹת אַרִי
חַבְלָא תַחְבְּלוּן וְחַסְטוֹן מִן אַרְחָא דִּי פְקַדִּית
יְתַכּוֹן וְתַעֲרַעַר יְתַכּוֹן בְּשִׁתָּא כְּסוּף יוֹמִיָּא אַרִי
תַעֲבִדוּן יֵת דְּכִישׁ קָדָם יְיָ לְאַרְגָּזָא קְדַמוּהִי
בְּעוֹבְדֵי יְדִיכּוֹן :

(כט) כִּי יֹדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוּן
וְסוֹרְתֶם מִן־הַדְּרָךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקִרְאתִי
אֶתְכֶם הֲרַעַה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־
הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם:

שְׁתַּמְלִידוּ שֶׁל אָדָם חָבִיב עֲלָיו כְּגוֹפּוֹ, שְׁכָל זְמַן
שִׁיְהוֹשֻׁעַ חַי, הִזָּה נִרְאָה לְמוֹשֶׁה כְּאֵלוֹ הוּא חַי.

כ"י ◀ אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוּן • וְהֲרֵי כָּל
יָמוֹת יְהוֹשֻׁעַ לֹא הִשְׁחִיתוּ, שְׁנֹאֲמַר: (שופטים ב'
"וַיַּעֲבְדוּ יִשְׂרָאֵל אֶת ה' כָּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ"? מִכָּאן

ל וּמִלִּיל מוֹשֶׁה קָדָם כָּל קְהֵלָא דְיִשְׂרָאֵל יֵת
פְּתַגְמִי תוֹשְׁבַחְתָּא הָדָא עַד דְּשְׁלִימוּ:
פ פ פ

(ל) וַיְדַבֵּר מוֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָל־קְהָל יִשְׂרָאֵל אֶת־דְּבָרֵי
הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תָּמֹם:

ל' ועם מ' של נצבים ע' פסוקים, אדני"ה סימן. חסלת פרשת וילך

ההפמרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנו - רסא

שיעורי תהלים לשבוע פרשת נצבים-וילך

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש ש"י אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראווי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום ראשון - י"ט אלול מפרק צ עד סוף פרק צו ופרקים נה-נז</p>	<p>יום רביעי - כ"ב אלול מפרק קו עד סוף פרק קז ופרקים סד-סו</p>
<p>יום שני - כ' אלול מפרק צז עד סוף פרק קג ופרקים נח-ס</p>	<p>יום חמישי - כ"ג אלול מפרק קח עד סוף פרק קיב ופרקים סז-סט</p>
<p>יום שלישי - כ"א אלול מפרק קד עד סוף פרק קה ופרקים סא-סג</p>	<p>יום שישי - כ"ד אלול מפרק קיג עד סוף פרק קיח ופרקים ע-עב</p>
<p>שבת קודש - כ"ה אלול פרק כ פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו ופרקים עג-עה</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה וכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ט אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכב, והנה כללות הי"ם... עד עמ' קכג, מדותיהם.

43 רחמנות להשפיע לו. ולפי שהיא - מדת ה"רחמים", היא מדה
44 ממצעת - שיש בה גם "חסד" וגם "גבורה", נקראת "תפארת",
45 כמו בגדי תפארת, על-דרך-משל, שהוא בגד צבוע בגונים
46 הרבה מערכים [בו בכתביד ליתא] בדרך שהוא תפארת
47 ונוי, מה שאין-כן בגד
48 הצבוע בגון אחד - לא
49 שיך בו לשון תפארת. -
50 שכו, "תפארת" היא רק
51 התכללות של כמה גוונים,
52 ומפני שבמדת ה"רחמים"
53 ישנה התכללות של חסד
54 וגבורה - היא נקראת
55 בשם "תפארת". ואחר
56 כך, - אחרי שישנה
57 ההתעוררות להשפיע, אם
58 שהתעוררות היא מצד
59 מדת ה"חסד" או מצד
60 מדת ה"גבורה", או מצד
61 מדת ה"רחמים", בבוא
62 ההשפעה לידי מעשה,
63 דהיינו בשעת ההשפעה
64 ממש²⁶ - כלומר, לא
65 כשהוא לומד את הענין
66 לעצמו, אלא - בהכנה
67 להשפיע אותו ענין ממש
68 לאחר מכן, צריך
69 להתניע - ולהתבונן, איך
70 להשפיע, בדרך שיוכל

71 המקבל לקבל ההשפעה²⁷, כגון שרוצה להשפיע דבר
72 הקמה ללמדה לבנו, - שלאב יש חשק גדול להשפיע לבן מה
73 שיותר, אם יאמרנה לו פלה כמו שהיא פשלו - לא יוכל
74 הן להבין ולקבל, - גם מפני שהשכל כפי שהוא אצל האב
75 (המשפיע) עדין מדי מכדי שהבן יוכל להבינו ולקלטו - אלא
76 הוא מוכרח קודם להלביש את השכל בענין אחר לא כל-כך
77 עדין (כמו במשל שלמטה מהנמשל), וגם מפני שכל העשירות
78 של השכל על כל פרטיו וסברא הנוטה לצד אחד וסברא הנוטה
79 לצד השני - הרי זה עשיר מדי מכדי שיוכל הבן (המקבל) לקבל
80 את השכל, אלא הוא מוכרח מקודם להפריד את השכל
81 לחלקים, לא לגלות לו את כל הפרטים, אלא פרטים מסויימים
82 של השכל, שיהיה קל לו לקבל, רק שצריך לסדר לו בסדר
83 וענין אחר, - משל, שהוא ענין שני, לא אותו ענין של השכל
84 והנמשל, דבר דבר על אפניו, - כלומר, שאין הוא מגלה לו

1 והנה כללות העשר ספירות שבנשמת האדם נודע לכל
2 [בדרך כלל. בכתביד ליתא], שהמדות נחלקות בדרך כלל
3 לז' מדות, וכל פרטי המדות שבאדם - נטיותיו השונות של
4 האדם, אם הן נטיות חיוביות, שהוא נמשך אליהן, או נטיות
5 שליליות, שהוא עומד
6 בנפרד מהן, באות מאחת
7 מז' מדות אלו, שהן -
8 שבע המדות, שרש כל
9 המדות וכללותן, -
10 שורש כל המדות והנטיות
11 באדם, הם שבע מדות
12 אלו, ובהן ישנם כל
13 הפרטים באופן כללי, לפני
14 שהם באים בפרטים של
15 נטיות פרטיות, שהן: -
16 שבע המדות הן: מדת
17 החסד להשפיע בלי
18 גבול, - כלומר, גם עצם
19 ההשפעה היא בלי
20 הגבלה, וגם אל מי
21 שמשפיעים הוא בלי
22 הגבלה, ההשפעה היא
23 לכל, ומדת הגבורה
24 לצמצם מלהשפיע בלי
25 כך, - כלומר,
26 שההשפעה, היא
27 בהגבלה, עד כמה
28 להשפיע, או שלא

29 להשפיע [נסח אחר: כל עקר] כלל, - כלומר, שלמקבלים
30 מסויימים לא תהיה ההשפעה כלל, או כפי שכתוב בחצאי
31 הריבוע: "כל עיקר", לא להתחיל להשפיע להם כלל, וכל זה בא
32 מצד ה"גבורה" שהיא מדת הדין והצמצום, ומדת הרחמים
33 לרחם על מי ששיך לשון²⁴ רחמנות עליו, - שלמרות שאין
34 הוא ראוי שישפיעו לו, אך מצד הרחמנות צריכים לרחם עליו
35 ולהשפיע לו, והיא - מדת הרחמים, היא מדה ממצעת בין
36 גבורה לחסד, שהיא - מדת ה"חסד" היא להשפיע לכל, גם
37 למי שלא שיך לשון רחמנות עליו כלל, מפני שאינו חסר
38 כלום ואינו שרוי בצער כלל²⁵. - ובכל זאת, מצד מדת
39 ה"חסד", שהיא חסד והשפעה בלי הגבלה, יוצא להשפיע גם
40 לכוזה, אך, מצד מדת ה"רחמים" שיש בה גם התכללות של
41 "גבורה", קיימת הגבלה שלא להשפיע לאחד כזה, ולעומת זה
42 מי שרחמנות עליו, הרי למרות שאין הוא ראוי, נדרש מצד

24. הרבי שליט"א מעיר ב"הערות ותיקונים", שהמלה "לשון", "לשון רחמנות", מיותרת לכאורה. 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "חידוש לגבי המבואר בכ"מ - דחסד משפיע גם לזה שמדה"ר אומרת לא להשפיע (אף שחסר) או גם שאסור לרחם עליו". 26. הרבי שליט"א מעיר ב"הערות ותיקונים" ש"כד"ה כי ידעתיו סי"ג (אור התורה צח, ב) תיבות אלו אינן". 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:

46 מהשכל, הוא צמצום בעומק השכל, נוסף על הצמצומים
 47 האמורים לעיל באורך ורוחב השכל, כך שבכל ששת הקצוות
 48 של השכל, אורך, רוחב ועומק – ישנה ה"פעולה" של הכליות
 49 היועצות של "נצח" ו"הוד". וְגַם בְּכִלְלֵי בְּחִינַת "נִצְחָה" הוּא
 50 לְנִצְחָה וְלַעֲמֹד נִגְדָה כָּל
 51 מוֹנֵעַ הַהֲשָׁפָעָה וְהַלְמוּד
 52 מִבְּנֵי מִפְּתֵי וּמַחוּץ, –
 53 גם דברים שהם פנימיים
 54 ומונעים מלהשפיע לו
 55 ומללמוד אתו, וגם דברים
 56 שהם מניעות חיצוניות,
 57 מִפְּתֵי – הֵינּוּ לְהַתְחַזֵּק
 58 נִגְדָה מִדַּת הַגְּבוּרָה
 59 וְהַצְמִצּוּם שֶׁבָּאֵב עֲצָמוֹ,
 60 שֶׁהִיא מְעוֹרְרַת דִּינִים
 61 בְּרָצוֹנוֹ עַל בְּנֵי, לֹמֵר
 62 שְׂאִינוֹ רְאוּי לְכָד עֲדוֹן –
 63 להשפיע לו חכמה עמוקה
 64 ושכל עמוק זה – אלא
 65 עליו להתחזק כנגד זה –
 66 ולהשפיע לו. זו משמעות
 67 "נצח" לגבי המניעות
 68 מבית, להשתלט על
 69 המניעות הפנימיות
 70 שבתוכו הוא. (בכתביד

71 נרשם: חסר). – בכתביהיד שעינינו בהם כדי להשוות לאגרות
 72 הקודש הנדפסות – כשהכינו "תניא" זה לדפוס²⁹ – נרשם
 73 "חסר". ההסברה לכך היא: א) מניעות "מחוץ", מניעות
 74 חיצוניות, אין רבנו הזקן מסביר. וכותב על כך הרבי שליט"א:
 75 שצריך עין אם המניעות מחוץ יותר פשוטות מאשר המניעות
 76 מבית, ואדרבא – מבית" יותר פשוט. אלא – כותב הרבי
 77 שליט"א – הביאור על המניעות "מחוץ" כלול במה שצוין כאן
 78 שחסר באגרת. ב) בהתאם למה שלמדנו הפירוש של "ובכלל
 79 בחינת נצח", שבכלל ובבחינת "נצח" כלול גם ענין הנצחון,
 80 להתגבר על המניעות והעיוכים נגד ההשפעה – לא חסר
 81 כלום במה שרבנו הזקן אינו מסביר ענין כזה בבחינת "הוד",
 82 שכן ב"הוד" אין ענין דומה שיוכלל בכלל של בחינת "הוד" –
 83 כפי שהדבר ב"נצח", ענין הנצחון. ברם, אפשר גם ללמוד
 84 פירוש המלים "וגם בכלל בחינת נצח", בצורה אחרת, שהכוונה
 85 היא ל"נצח" בכלל – לא פרט במדת ה"נצח" שבו היא משתווה
 86 למדת "הוד", ששתיהן הן "כליות יועצות", ו"תריץ ביעין",
 87 ו"שחקים ששחקים מן", אלא ענין ה"נצח" בכלל – כללות ענין
 88 ה"נצח", ושעל כך הוא אומר שזה ענין הנצחון, כשלומדים
 89 באופן כזה, חסר כאן הביאור: מהו ה"כלל" של ענין ומדת
 90 ה"הוד" – וזהו הכוונה ב"חסר". להלן יסביר רבנו הזקן בחינת

1 שתי הסברות שהן לחיוב ולשלילה, אלא באופן אחד – או את
 2 הסברה הנוטה לזכות או הסברה הנוטה לחיוב, או להכשיר או
 3 לפסול וכדומה, וכל זאת כדי שיוכל לקבל את השכל, מְעַט
 4 מְעַט, – מן השכל הוא משפיע לו, ולא כל השכל. כלומר, גם
 5 באורך השכל, בירידת
 6 ובהורדת השכל, מן
 7 ההכרח שיהיה צמצום
 8 בהתאם לכושר הקליטה
 9 של המקבל, וגם ברוחב
 10 השכל, בפרטיו הרבים של
 11 השכל, מן ההכרח שיהיה
 12 צמצום, כדי שהמקבל
 13 יוכל לקלוט אותם,
 14 ובחינת עצה זו –
 15 המייעצת לו איך להשפיע
 16 את השכל, נִקְרָאת
 17 "נִצְחָה" ו"הוד", שֶׁהֵן
 18 "כְּלִיּוֹת יוֹעֲצוֹת"; – כשם
 19 שבנוף האדם יש כלליות
 20 (גם) תפקיד של עצה
 21 (מייעץ), כך גם בנפש,
 22 מדות "נצח" ו"הוד" הן
 23 הכליות המייעצות כיצד
 24 להשפיע, וְגַם נִפְסָה אַחֵר:
 25 [וְהֵן] – ברוחניות, "תריץ

26 בְּיַעֲיִן", – שני הביעין הַמְּבַשְׁלִים הַזֵּרֵעַ, – כמו שבגשמיות,
 27 בישול הזרע הוא על-ידי ה"תריץ ביעין", כך ברוחניות, בדבר
 28 השפעה, זה על-ידי המדות "נצח" ו"הוד", שֶׁהִיא הַטִּפְסָה
 29 הַנְּמַשְׁכֵּת מִהֶמְתָּה, דִּינֵינוּ דְּבַר חֲכָמָה וְשִׁבְלֵי הַנְּמַשֵּׁךְ מִשִּׁבְלֵי
 30 הָאֵב, – המשפיע שכל לבנו, שֶׁלֹּא יִמְשֵׁךְ כְּמוֹ שֶׁהוּא שִׁבְלֵי
 31 דֵּק מְאֹד בְּמַחוֹ וְשִׁבְלוֹ, רַק יִשְׁתַּנֵּה קֶצֶת מִדְּקוֹת שִׁבְלוֹ
 32 וְיִתְהוּהוּ שִׁבְלֵי שְׂאִינוֹ דֵּק כְּלִיָּהּ, כְּדִי שִׁיּוּכַל הֵן לְקַבֵּל
 33 בְּמַחוֹ וְהִבְנָתוֹ, וְהוּא מִמֶּשֶׁ, עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁלֵי, כְּטִפְסָה – של
 34 זרע, הַיּוֹרֵדֶת מִהֶמְתָּה שֶׁהִיא דְּקָה מְאֹד [מְאֹד], וְנַעֲשִׂית גִּסָּה
 35 וְחִמְרִית מִמֶּשֶׁ בְּכִלְיּוֹת וְתִרְיִץ בְּיַעֲיִן. – וזהו הירידה וההגשמה
 36 שנעשה בשכל המשפיע, שיהיה לפי ערך שכל המקבל. וְגַם
 37 "נִצְחָה" ו"הוד" נִקְרָאִים "שִׁחְקִים" ו"רְחִים" שְׁשׁוֹחֲקִים מִן
 38 לְצַדִּיקִים, – השם של רקיע "שחקים" הוא על שם ש"שחוקים
 39 מן לצדיקים"²⁸, וזה ענין נוסף ב"נצח" ו"הוד" שהן מחלקות את
 40 השכל לחלקים רבים. ובלשון רבנו הזקן: כְּמוֹ הַטּוֹחֵן [חֲטִים]
 41 בְּרִחִים, עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁלֵי, שֶׁמִּפְּרֵד הַחֲטִים לְחֻלְקִים דְּקִים מְאֹד
 42 – כִּי צָרִיךְ הָאֵב לְחַקְטִין הַשִּׁבְלֵי וְדְּבַר חֲכָמָה שְׂרוּעָה
 43 לְהַשְׁפִּיעַ לְבָנוֹ, וְלְחַלְקֵם לְחֻלְקִים רְבִים, וְלֹמֵר לוֹ מְעַט
 44 מְעַט – מן השכל, בְּמוֹעֲצוֹת וְדַעַת. – מה לומר לו ומה לא
 45 לומר לו, ענין חלוקת השכל וגילוי חלקים מסויימים בלבד

²⁸ "שזהו – מל' ויסוד כדלקמן".
²⁹ הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנתוב בהקדמת הר"א ש"ב הגיהו אגה"ק שנדפסו בהשוואה לכת"י (לא אדעה"ו עצמו)".
²⁹ הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנתוב בהקדמת הר"א ש"ב הגיהו אגה"ק שנדפסו בהשוואה לכת"י (לא אדעה"ו עצמו)".

בבחינת ה"יסוד" בזיווג גשמי, רבוי הורע הוא מרב החשק
 והתענוג, ועל ידי זה ממשך הרבה מהמת, — משם באה
 טיפת הזרע, ולכן המשילו חכמי האמת לזיווג נשמי, — שכן,
 בהשפעת השכל ישנם ענינים כמו שהם בהשפעה של משפיע

למקבל בזיווג גשמי, כמו
 שיתפאר). — על כל
 פנים, ענינה של בחינת
 ה"יסוד" — הוא
 ההתקשרות בחשק
 ותענוג מהמשפיע אל
 המקבל.³³

והנה, מדות אלו —
 שהוסברו כאן בענין
 ההשפעה, הן בחינות
 חיצוניות — המדות
 החיצוניות, שפנפוש,
 ובתוכן מלבושות מדות
 פנימיות, — מדות שזן

יותר נפשיות, והן הסיבות
 למדות החיצוניות
 המתבטאות בענין
 ההשפעה, שהן — המדות
 הפנימיות, הן בחינות

אהבה ויראה בו,
 דהיינו, על דרך משל,
 באב המשפיע לבנו
 מחמת אהבתו, — הרי
 פנימיות מדת החסד
 וההשפעה היא האהבה,

ומדת החסד היא חיצונית בלבד לגבי האהבה, ומונע
 השפעתו מפתחו ויראתו, שלא יבא לידי מכשול
 חסד ושלום. — הרי שהפחד והיראה הם הפנימיות של מדת

ה"גבורה", שענינה שלא להשפיע או למעט בהשפעה, וכשם
 ששאר המדות הן ענפים מאהבה ומיראה (כפי שאומר בפרק
 השלישי של החלק הראשון של ספר ה"תניא") — הרי כפי
 שהדבר באהבה וביראה, שהן הפנימיות של מדות "חסד"

ו"גבורה", כך הדבר גם בענפיהן, בשאר המדות, שישנן מדות
 שהן פנימיות לגבי המדות שהן חיצוניות של הנפש. ומקור
 ושרש מדות אלו, הפנימיות והחיצוניות, הוא מהחכמה
 בינה דעת שפנפוש, כי לפי שכל האדם — כך הן
 מדותיו, — אם שכלו גדול — מדותיו הן בענינים גדולים,
 ואם שכלו קטן — מדותיו הן בענינים קטנים, כנראה פחוש,

ה"יסוד". ובחינת "יסוד" היא, על דרך משל, ההתקשרות
 שמקשר האב שכלו בשכל בנו בשעת למודו עמו באהבה
 ורצון, שרוצה שיבין בנו; — שמצד הרצון ישנה ההתקשרות,
 ההתנסות וההתקשרות של שכל האב (המשפיע) עם שכל

הבן (המקבל), ובלעדי
 זה, — בלי ההתקשרות
 של מדת ה"יסוד", גם אם
 היה הבן שומע דבורים
 אלו עצמם מפי אביו
 [שמדבר בעדו ולומד
 לעצמו (בכתב יד קודש
 אדמו"ר בעל צמח צדק
 נשמתי, בדרוש "כי
 ידעתיו" סעיף י"ג,
 שהועתק שם לשון זה),
 ליתא תיבות אלו] — לא
 היה מבין כלל, כמו
 עכשיו, שאביו מקשר שכלו אליו ומדבר עמו פא"פ
 באהבה וחשק שחושק מאד שיבין בנו וכל מה
 שהחשק והתענוג גדול כך ההשפעה והלימוד גדול
 שהבן יוכל לקבל יותר והאב משפיע יותר כי ע"י
 החשק והתענוג מתרבה ומתגדל שכלו בהרחבת
 הדעת להשפיע וללמד לבנו (וכמו עד"מ בגשמיות
 ממש רבוי הזרע הוא מרוב החשק והתענוג וע"י
 ממשך הרבה מהמוח ולכן המשילו חכמי האמת
 לזיווג גשמי כמו שית'). והנה מדות אלו הן בחי'
 חיצוניות שבנפש ובתוכן מלבושות מדות פנימיות
 שהן בחי' אהו"ר כו' דהיינו עד"מ באב המשפיע
 לבנו מחמת אהבתו ומונע השפעתו מפתחו ויראתו
 שלא יבא לידי מכשול ח"ו. ומקור ושרש מדות אלו
 הפנימיות והחיצוניות הוא מחב"ד שבנפשו כי לפי
 שכל האדם כך הן מדותיו כנראה בחוש שהקטן
 לעצמו, כתוב באותיות קטנות: בכתב יד קודש אדמו"ר בעל
 צמח צדק (בדרוש כי ידעתיו סעיף י"ג³¹ שהועתק שם לשון
 זה) ליתא — אין — תיבות אלו — שכן, לא זו בלבד שאינו דומה
 כשלומד אותו ענין לעצמו לכשלומד אותו עם בנו באהבה,
 אלא גם כשהוא לומד ומשפיע לבנו בלי התקשרות וכו' — אין
 זה באותו אופן כמו בשעה שהוא משפיע לבנו בהתקשרות
 וכו', החשק וההתקשרות מוסיפים בהבנת הבן. וכל מה
 שהחשק והתענוג גדול³² — כך ההשפעה והלימוד גדול,
 שהבן יוכל לקבל יותר, והאב משפיע יותר, — עצם
 העובדה שהבן "קולט" במדה מרובה יותר וטוב יותר, גורם
 שהאב ישפיע יותר, כי על ידי החשק והתענוג מתרבה
 ומתגדל שכלו — של האב, בהרחבת הדעת להשפיע
 וללמד לבנו (וכמו על דרך משל בגשמיות ממש, —

הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אפ"ל: "פה אל פה" בלא אמצעי (ראב"ע - בהעלותך יב, ח), אבל פנים אל פנים" בחי' נעלית
 יותר, והרי כאן מדבר במעלות דיסוד הכי נעלות - ועד "שחושק מאד". וגם - עפ"י דוקא ה"ו הפכו דמדבר בעדו".³¹ נדפס באוה"ת
 וירא שם (צח, ב).³² הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי צ"ל: גדל (כמקום גדול)".³³ על מה שאין רבנו הזקן מבאר בחינת
 "מלכות" - מציין הרבי שליט"א: "כנראה הטעם: בכ"י כל ו' המדות שע"ע מבאר: להשפיע (ההשפעה), לצמצם כו' בבוא ההשפעה
 לידי מעשה - שזוה מוכן שישנה קודם שבאה לידי מעשה - בשלימותה במשפיע וזהו מל' (אוועקלייג של המשפיע כי ההשפעה היא
 עדיין בהמשפיע, אבל בשלימותה בערך הגבלות (המקבל))."

30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42

30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42

30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42

30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42

30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42

30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42

19 שלאחר שהוא תופס את השכל בכוח החכמה, נקודת
20 והברקת השכל, והוא מבין את השכל על כל פרטיו בכוח
21 הבינה - הוא מתעמק בדעתו ומתקשר עם המושכל - (הדבר
22 שהוא מבין) להרגישו ולחוש בו, לא רק להבינו אלא גם
23 להרגישו, וזה העיקר של
24 המדות, **כְּנִרְאָה כְּחוּשׁ**,
25 **כִּי לְפִי שְׁנוּי דְעוֹת** -
26 של בחינת "דעת", **כְּנִי**
27 **אָדָם זֶה מִזֶּה** - **כֶּךָ**
28 **הוּא שְׁנוּי מְדוּתֵיהֶם**. -
29 כפי מדת ה"בר דעת" של
30 האדם - כך הן מדותיו:
31 אם הוא בר־דעת גדול
32 יותר - מדותיו גדולות
33 ויציבות יותר; אם אין
34 הוא בר־דעת גדול - מדותיו קטנות ובלתי יציבות. שכן,
35 "דעת" היא הקיום והחיות של המדות, כפי שרבנו הזקן אומר
36 בפרק שלישי של החלק הראשון של ספר ה"תניא".

1 **שֶׁהִקְמִין שְׁהַחֲכֵמָה־בִּינְהִדְעָת** - השכל שְׁלוֹ הֵן **כְּבַחֲנִית**
2 **קְטָנוֹת** - **כֶּךָ כָּל מְדוּתָיו הֵן בְּדַבְרִים קְטָנֵי הָעֶרְבָה**. -
3 וכשהוא גדל, שאז שכלו מתגדל - מדותיו הן אז בענינים
4 גדולים יותר, **וְגַם כְּגִדּוּלָיִם** - במבוגרים עצמם, תלוי הדבר
5 גם בקטנות וגדלות שכל
6 המבוגר, **"לְפִי שְׁכָלוֹ**
7 **יְהִלל אִישׁ" 34**, - **"אִישׁ"**
8 הוא תואר המדות, כפי
9 שכתב³⁵: **"כֹּאִישׁ"**
10 גבורתו; **הֲרִי שִׁבַּח**
11 והילול המדות גם הם
12 בהתאם לשכל, **כִּי לְפִי**
13 **רַב חֲקֻמָּתוֹ** - **כֶּךָ הוּא**
14 **רַב אֲהַבְתּוֹ וְחִסְדּוֹ**. **וְכֵן**
15 **שָׂאָר כָּל מְדוּתָיו**
16 **פְּנִימִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹת, מְקוֹרָן הוּא מְהַחֲמָה־בִּינְהִדְעָת שְׁבוֹ**.
17 **וְהַעֲקָר הוּא הַדְּעָת שְׁבוֹ**, - העיקר בנוגע למדות, הוא
18 ה"דעת" באדם, הנמשך מִכְּחִינֵת הַחֲכֵמָה־בִּינְהִדְעָת שְׁבוֹ, -

אגרת הקדש

שהחב"ד שלו הן בבחי' קטנות כך כל מדותיו הן בדברים קטני הערך וגם בגדולים לפי שכלו יהולל איש כי לפי רוב חכמתו כך הוא רוב אהבתו וחסדו וכן שאר כל מדותיו פנימיות וחיצוניות מקורן הוא מחב"ד שבו והעיקר הוא הדעת שבו הנמשך מבחי' החו"ב שבו כנראה בחוש כי לפי שינוי דעות בני אדם זה מזה כך הוא שינוי מדותיהם.

יום שני כ' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכג, והנה כ"ז הוא... עד עמ' 246, באימה וכיראה.

61 פנימיות חסד - הם שניהם להקדוש ברוך הוא לבדו, **כִּי**
62 **מְחַמַּת אֲהַבַּת ה' וּמְרַב חֲפָצוֹ לְדַבְקָה בּוֹ, הוּא חֲפִיץ** -
63 ברצון פנימי לעשות חסד **כִּדְבִי לְדַבֵּק בְּמְדוּתָיו**, - של הקדוש
64 ברוך הוא, **כְּמֵאמַר ר"ל עַל פְּסוּק 36**: **"וְלִדְבַקְהָ בּוֹ"** - **"הַדְּבַק**
65 **בְּמְדוּתָיו"**. - כיצד יכול
66 אדם להתדבק בהקדוש
67 ברוך הוא - הרי זה על ידי
68 שהוא מתדבק במדותיו,
69 וכמו שהקב"ה הוא רחום
70 - כך הוא רחום, וכמו
71 שהקב"ה הוא חפץ חסד -
72 הרי זה המניע הפנימי
73 הטמון ברצונו לעשות
74 חסד - וזאת כדי להתדבק
75 בהקב"ה. **וְכֵן כְּמִדַּת**
76 **הַגְּבוּרָה**, - חיצוניות
77 היראה - היא גם כן רק
78 בענינים של אלקות,
79 **לְהַפְרֵעַ מִן הַרְשָׁעִים וְלַעֲנֹשֶׁם בְּעִנְשֵׁי הַתּוֹרָה**, - שזה ענין של
80 "גבורה" **וְכֵן לְהַתְנַבֵּר עַל יָצְרוֹ, וְלִקְדֹשׁ אֶת עַצְמוֹ** -
81 להיבדל, **כְּמִתְרָ לּוֹ, וְלַעֲשׂוֹת גְּדֵר וּסְגוּלָה לְתוֹרָה** - כל זה הוא
82 **מִפְּנֵי פֶחַד ה' וְרִאָתוֹ, שֶׁן יָבֵא לְיַדֵּי חֲטָא חֲסִי וְשָׁלוֹם**. -
83 שבגלל כך הוא מקדש עצמו בהרבה "שערים" של היתר, שלא
84 יבוא לידי שער אחד אל איסור³⁷, ומצד זה הוא עושה לעצמו

37 **וְהִנֵּה, כָּל זֶה** - המוסבר לעיל בענין המדות, בהקשר לענין
38 ההשפעה, הוא רק **עַל־דְּרָדְרָמֵשׁ לְבַד**, - אין זה ענין
39 האמיתי של "ספירות" בנפש, **כִּי כָּל זֶה הוּא בְּנַפְשׁ הַשְּׁכֵלִית**
40 **הַתְּחַתּוֹנָה שְׁכָאָדָם, הַכָּפָה מְקַלֶּפֶת נִגְהָ**. - נפש זו היא
41 "תחתונה" שנמשכת
42 לענינים (ארציים)
43 תחתונים, ואף ענין השכל
44 שבנפש זו הוא בענינים
45 תחתונים, בענינים של
46 **"יש" ו"מציאות"**, להבין
47 את מציאותם וכדומה.
48 שכן, כיוון שזו נפש של
49 קליפה, הרי למרות שזו
50 קליפת "נוגה" יש בה גם
51 טוב, בכל זאת היא קשורה
52 **ב"יש" ו"מציאות"**
53 **ובענינים תחתונים, אֵל**
54 **בְּאֵמַת לְאֵמַתוֹ**, -
55 לאמיתת ענין הספירות בנפש האדם, שזה - **בְּנַפְשׁ הָעֲלִיּוֹנָה**
56 **הַאֵלֵהִית, שְׁחִיא "חֲלֵק אֱלוֹהֵי מַמְעַל"**, - כמוסבר בפרק שני
57 של החלק הראשון של ספר ה"תניא" הענין של "חלק אלקה
58 ממעל", שנפש זו היא נפש עליונה השקועה בענינים נעלים,
59 בענינים של אלקות, **כָּל הַמְדוּת, פְּנִימִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹת, הֵן לְה'**
60 **לְבָרוֹ**. - גם ה"חסד" שהוא מדה חיצונית וגם האהבה שהיא

אגרת הקדש

והנה כ"ז הוא רק עד"מ לכד כי כ"ז הוא בנפש השכלית התחתונה שבאדם הבאה מקליפת נוגה אך באמת לאמיתו בנפש העליונה האלהית שהיא חלק אלוה ממעל כל המדות פנימיות וחיצוניות הן לה' לכדו כי מחמת אהבת ה' ומרוב חפצו לדבקה בו הוא חפץ חסד כדי לדבוק במדותיו כמארו"ל ע"פ ולדבקה בו הדבק במדותיו וכן כמדת הגבורה להפרע מן הרשעים ולענשם בעונשי התורה וכן להתגבר על יצרו ולקדש א"ע כמותר לו ולעשות גדר וסייג לתורה מפני פחד ה' ויראתו פן יבא לידי חטא ח"ו וכן לפאר את ה'

34. משלי יב, ח. 35. שופטים ח, כא. 36. עקב יא, יב. 37. ר"ח שער הקדושה פט"ו. ובכ"מ.

44 מוֹדִים אֲנַחְנוּ בְּהוֹדָאָה אֲמִיתִית - הנחה אמיתית בנפש, 44
 45 המרגישה את האמת, שֶׁבֶן הוּא בְּאֵמֶת לְאֵמֶתוֹ. - שהאמת 45
 46 האמיתית היא כמו "דעת עליך", שהכל הוא כ"לא ממש" 46
 47 ובטל במציאות לגבי הקב"ה, שלא כפי שהוא ב"דעת תחתון" 47
 48 שקיים "יש" אלא שה"יש" 48

49 בטל לאלקות³⁹, זה בא 49
 50 מצד מדת ה"הוד", 50
 51 ההודאה והביטול לאמת 51
 52 למרות שלא מבינים 52
 53 אותה. ובכלל זה - של 53
 54 מדת ה"הוד", גִּסְבֵּן, 54
 55 להודות לה' על כל 55
 56 המצבות אשר גִּמְלָנוּ, 56
 57 ולא להיות כפוי טובה 57
 58 חסִינְשָׁלוֹם. - שאינו 58
 59 מכיר בטוב שעשו לו, 59
 60 אלא שיתן תודה להקב"ה 60
 61 על כל הטובה שהקב"ה 61
 62 עשה אתנו, זה "הוד", 62
 63 מלשון הודאה - להודות, 63
 64 ובכלל זה, - של מדת 64
 65 ה"הוד", להודות על כל 65
 66 שְׁבָחָיו ומדותיו 66
 67 ופעולותיו בְּאֵצִילוֹת 67
 68 ובריאות עֲלִיּוֹנִים 68
 69 ותחתונים, שָׁהֵם 69

70 מְשַׁבְּחִים עַד אֵין תְּכֵלֶת [נִסַּח אַחֵר: חֲקַר], וְנֵאִים וְיֵאִוִּים 70
 71 אֵלָיו יִתְבַּרַּךְ וְיִתְעַלֶּה, וְהוּא מִלְשׁוֹן "הוֹד וְהַדָּר". וְכֵן 71
 72 בְּמִדַּת - יסוד, הנקראת "צדיק יסוד עולם"⁴⁰, - שגם היא, 72
 73 כפי שהיא בנפש האלקית, היא באלקות, כפי ועל-דרך שדובר 73
 74 לעיל, במשל, בענין ההשפעה, ש"יסוד" הוא ענין ההתקשרות 74
 75 בחשק ותענוג להשפיע לבנו (המקבל), כך יאמר רבנו הזקן 75
 76 להלן בענין "יסוד", התקשרות בחשק ובתענוג באלקות, לְהִיּוֹת 76
 77 נִפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּה' חַיֵּי חַיִּים, - המחיה את החיים עצמם, 77
 78 וְלִדְבָקָה בּוֹ - בהקדוש ברוך הוא, בְּדִבְקָה וְחֲשִׁיקָה, בְּחֶשֶׁק 78
 79 וְתַעֲנוּג נִפְלָא. - שזה מצד מדת ה"יסוד", ההתקשרות 79
 80 באלקות בחשק ותענוג נפלא, וּבְמִדַּת מַלְכוּת, - של הנפש 80
 81 האלקית שהיא באלקות, לְקַבֵּל עָלָיו עַל מַלְכוּתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ 81
 82 בְּעִבּוּדָתָהּ כֹּל עֶבֶד לְאֵדוֹנוֹ בְּאֵימָה וּבְרָאָה. - כך יעבוד את 82
 83 הקדוש ברוך הוא באימה ובריאה מצד ה"קבלת-עול" שקיבל 83
 84 על עצמו עול מלכות שמים. רבנו הזקן הסביר כאן כל שבעת 84
 85 המדות, מ"חסד" עד "מלכות", כפי שהן כולן באלקות - בנפשו 85
 86 האלקית של יהודי.

1 גדרים וסיגים לענינים של תורה - כדי שלא יעבור חס-ישראלם 1
 2 על אף חטא. הרי, שה"יראה", שהיא המדה הפנימית, היא 2
 3 להקב"ה, וה"גבורה", המדה החיצונית, היא גם כן בענינים של 3
 4 הקב"ה - ענינים של תורה ומצוות. וְכֵן - במדת ה"תפארת", 4

5 לְפָאֵר אֶת ה' וְתוֹרָתוֹ 5
 6 בְּכָל מִיַּי פֶּאֶר, - כמו 6
 7 ספר תורה הדור, תפילין 7
 8 יפות, וכדומה, שזו מדת 8
 9 ה"תפארת", מלשון יופי, 9
 10 וְלִדְבָקָה בְּשִׁבְחָיו - 10
 11 במתן שבח להקב"ה, כְּכֹל 11
 12 בְּחִינּוֹת נִפְשׁוֹ, - שזה 12
 13 "תפארת", מלשון "לפאר" 13
 14 ולשבח, דְּהֵינּוּ 14
 15 בְּהִתְבּוֹנְנוֹת שְׁבָלוֹ 15
 16 וּמְחִשְׁבֵּתוֹ - שמה שהוא 16
 17 מפאר ומשבח את 17
 18 הקב"ה, יהיה מתוך 18
 19 התבוננות עמוקה של 19
 20 שכלו ושל מחשבתו 20
 21 בגדלות הקב"ה, גַּם 21
 22 בְּדִבּוּרָיו. - שאמירתו 22
 23 שבחיו של הקב"ה 23
 24 דיבור, לא תהיה דיבור 24
 25 בפה בלבד, אלא גם 25
 26 מתוך התבוננות עמוקה 26

27 של שכל ושל מחשבה. כך שישנן כאן כל בחינות נפשו, שכל 27
 28 ומדות - מדת ה"תפארת" - ומחשבה ודיבור, שדיבור הוא הרי 28
 29 "מעשה זוטא"³⁸ - הרי זה גם כן בחינת מעשה; או שהכוונה 29
 30 היא לכל בחינות הנפש השייכות בענין השבחים, והן, שכל 30
 31 ומחשבה ודיבור. וְכֵן - במדת ה"נצח", לְעַמּוֹד בְּנִצְחוֹן נִגְדֵי 31
 32 כֹּל מוֹנֵעַ מְעִבּוּדָתָהּ ה' וּמְלִדְבָקָה בּוֹ, וְנִגְדֵי כֹל מוֹנֵעַ 32
 33 מִלְהִיּוֹת כְּבוֹד ה' מֵלֵא - ובהתגלות, אֶת כֹּל הָאָרֶץ, 33
 34 כְּמַלְחָמוֹת ה' אֲשֶׁר נִלְחַם דָּוִד הַמֶּלֶךְ עֲלִיּוֹתֵהֶם. - 34
 35 שענין המלחמות והנצחונות בא מצד מדת ה"נצח" של הנפש 35
 36 האלקית, וְכֵן - במדת ה"הוד", לְהִשְׁתַּחֲוֹת וְלְהוֹדוֹת לְה', 36
 37 - בבחינה של הודאה ושל ביטול, שהוא מודה למרות שאין 37
 38 הוא מבין, אֲשֶׁר מַחֲיָה וּמְחַיֶּה אֶת הַכֹּל, וְהַכֹּל כְּמִל 38
 39 בְּמִצִּיאוֹת אֲצִלוֹ, וְכֵלָא קְמִיָּה - הכל לגבי הקדוש ברוך 39
 40 הוא, כֵּלָא חֲשִׁיב, - נחשב לכלום, וְכֵאֵין וְאִפְסֵם מִמֶּשׁ. וְאִף 40
 41 שְׂאֵין אֲנִי מְשִׁיגִים אִיךָ הוּא הַכֹּל אִפְסֵם מִמֶּשׁ קְמִיָּה - 41
 42 לגביו. שכן, הקב"ה הרי ברא הכל, והרי זו בריאה "יש" מ"אין" 42
 43 - גם מצד הכוח האלקי המהווה והבורא, אִף-עַל-פִּיִּבְנוּ, 43

יום שלישי כ"א אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 246, ומקור ושורש כל... עד עמ' קכד, במקומו.

45 – המדריגה הקטנה יותר באהבה; כל האמור הוא במדות
46 הפנימיות של אהבה ושל יראה – הבאות מחכמה-בינה-דעת,
47 מהבנה ומהתבוננות בגדולת ה', וכן במדות החיצוניות,
48 שהן: חסד כו'. – ר'גבורה" וכו' – הן באות כולן מחכמה-
49 בינה-דעת, מההתבוננות

50 בגדולת ה', ובכלל – בכל
51 המדות, צריך להיות
52 מלבש בהן בחינת
53 הדעת, שהוא בחינת
54 התקשרות הנפש,
55 התקשרה ותקועה
56 בהשגה זו שמשגת
57 איזה ענין מגדלת ה',
58 שמשגת נולדה בה –
59 בנפש, איזה מדה
60 מהמדות, – הרי בשעה
61 שהנפש מבינה את הענין,
62 נדרש שיהיה כוח
63 ה"דעת", שיהיה קשור
64 ונתון בענין שהוא משיג,
65 כי בהשגת הדעת כרגע
66 מהשגה זו – מסתלקת
67 גם-כן המדה הנולדה
68 ממנה, מהגילוי –
69 שהיתה לפני זה בגלוי,
70 בנפש אל ההעלם, –
71 שבנפש היא באופן של
72 העלם, להיות בה – רק
73 בכח ולא בפועל. – שרק
74 בכוח יש לו האהבה או
75 היראה, אבל בפועל
76 ובגילוי אין לו אותה
77 מדה. מי מביא שהאהבה

78 או היראה תהיה בפועל – הרי זה כוח ה"דעת". שכן, על ידי
79 ההתקשרות אל השכל באופן שאין הוא מסיח דעתו ממנו אף
80 לא לרגע אחד – המדות הנולדות מן השכל הן בהתגלות
81 ו"בפועל", ולכן נקרא הזיווג בלשון "דעת"⁴², מפני שהוא
82 לשון התקשרות. – ומהתקשרות כזו, ישנה תולדה, ובענין
83 ההתקשרות של שכל ישנה תולדה של מדות, וזהו בחינת
84 דעת תחתון – המדריגה התחתונה בבחינת "דעת", [גסח
85 אחר: הדעת התחתון], המתפשט במדות ומתלבש בהן
86 להחיותן ולקיימן. ויש בחינת דעת העליון, – המדריגה
87 העליונה בבחינת "דעת" שהוא בחינת התקשרות וקבור
88 מקור השכל המשיג עמק המשיג, שהוא בנקדה ובכרך

1 להלן יסביר רבנו הזקן את הכוחות והספירות של חכמה-בינה-
2 דעת – בנפש האלקית. ומקור ושרש כל המדות הן מחכמה-
3 בינה-דעת, דהיינו: החכמה היא מקור השכל המשיג את
4 ה' ותקמתו וגדלתו ומדותיו הקדושות שמנהיג ומחיה בהן
5 כל העולמות עליונים
6 ותחתונים, – הרי המקור

אגרת הקדש

7 של השכל המבין כל זאת
8 – הוא ספירת ה"חכמה"²
9 שבנפשו האלקית של
10 יהודי, ובינה היא – כוח
11 ההתבוננות בהשגה זו –
12 של גדולת ה' ושל מדותיו,
13 באורך ורחב ועמק
14 פינתו, – כפי שהוסבר
15 בלמדנו הפרק השלישי
16 של החלק הראשון של
17 ספר ה"תניא", שבשכל
18 ישנן ששה קצוות של
19 אורך, רוחב ועומק;
20 "אורך" – ירידת השכל
21 במשלים וכדומה, שיהיה
22 מובן גם למי שאינו משיג
23 את השכל העמוק כפי
24 שהוא לפני הירידה;
25 "רוחב" – רחבות השכל
26 בפרטים והסתעפויות
27 רבות של השכל; ו"עומק"²⁰
28 – העמקות מה שיש
29 בשכל, עומק לפני
30 מעומק, להבין דבר
31 מתוך דבר⁴¹, ולהוליד
32 מהשגה זו תולדותיה,²⁵
33 שהן מדות אהבה

34 ויראה – שהן תולדות ההשגה, שעל ידי הבנתו גדולת
35 הקדוש-ברוך-הוא, נולדת בו אהבה להקב"ה או יראה
36 מהקב"ה, ושאר מדות הנולדות בנפש האלהית,
37 המשפלת ומהתבוננת בגדלת ה', כי לגדלתו אין חקר,³⁷
38 ויש בחינת גדלת ה', שעל-ידי התבוננות הנפש האלהית
39 בה – תפל עליה אימתה ופחד שהיא יראה תתאה, –
40 יראה תחתונה, שהיא בחינת מלכות, ויש בחינת גדלת ה'
41 שמשגת באה יראה עלאה, – יראה עליונה, יראה בשת,
42 – שהוא בוש מגדולת הקב"ה, ויש בחינה – בגדולת ה',
43 שמשגת באה – בחינת ומדריגת אהבה, הנקראת אהבה
44 רבה, ויש בחינה – בגדולת ה', שמשגת באה אהבה זוטא.

17 הבינה. ואילו "דעת תחתון" מקשר את המוחין למדות, 18 שמשכל ומהשגה יבוא ענין המדות, והוא מעניק למדות חיות 19 וקיום. על-כל-פנים מוסבר כאן איך כל עשרת הכוחות 20 והספירות בנפש האלקית הם בעניני אלקות, ועלידם הרי 21 "מבשרי אחזה אלקה", 22 יכולים להבין בספירות 23 העליונות. 24 הערת כ"ק אדמו"ר 25 שליט"א לאגרת הקודש 26 סוף סימן ט"ו 27 לכאורה כמה ענינים (ושמות) בחו"ב וכאן מדייק הנ"ל (דרך, 28 רחה"ג). ויל"פ דכאן עקרו ב' בנוגע למדות (וכנ"ל דבי' המוחין 29 מתחיל: ומקור ושורש כל המדות כו') ולכן גם בנוגע לבי' ד"ע כן 30 הוא. ועפ"משנ"ת דדעת הוא זווג ב' היסודות דחו"ב כו' ודרך 31 ורחה"ג הם ב' יסודות דחו"ב (ראה מאו"א בערך דעת, דרך, 32 רחה"ג וש"ג).

1 המַבְרִיק עַל שְׂכָלוֹ, - יקשר כל זאת שִׁיתְפַּשֵׁט לְמַטָּה, 2 וְיִבֵּא עִמָּךְ הַמְשֹׁג לְיַד הַבְּנָה, בְּהִרְחֵבַת הַפְּאֹר בְּאֶרֶץ 3 וְרַחֲב, שֶׁהִיא בְּחִינַת בִּינָה, הַנִּקְרָאת "רְחוּבוֹת הַנְּהָר", 4 כְּמוֹ שִׁיתְפַּאֵר בְּמִקוּמוֹ⁴³ - כלומר, זו בחינת ה"דעת" 5 המחברת "חכמה" 6 ל"בינה", ש"חכמה" שהיא 7 נקודה, וכברק המתגלה 8 ונעלם מיד, מחברת 9 בחינת ה"דעת" שתבוא 10 בהשגה של "בינה" ולא 11 בצורה של נקודה, אלא בהתפשטות ובהרבה פרטים בהשגה, 12 ומשלים והסברים המורידים את השכל למטה יותר - הרי זה 13 הכוח והבחינה של "דעת" המחברת ומקשרת נקודת ה"חכמה" 14 ל"בינה", "חכמה" משולה למעין שהמים נובעים ממנו טיפין 15 טיפין, ו"בינה" משולה לנהר שהמים שופעים בו בהתפשטות 16 ובהתרחבות - והכוונה היא שממעין החכמה יבוא לנהר

אגרת הקדש

למטה ויבא עומק המושג לידי הבנה בהרחבת הביאור באורך ורוחב שהיא בחינת בינה הנק' רחובות הנהר כמו שיתבאר במקומו:

יום רביעי כ"ב אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכד, טז אהובי אחיי... עד עמ' 248, דף פ'.

56 ו"רעיי", שהאגרת נכתבה מתוך האהבה בשני האופנים. הנה 57 לא נעלם ממני צוק העתים, - הללו, אשר נתדלדלה 58 הפרנסה, ובפרט הידועים לי ממהניכם - מקהלתכם, אשר 59 מטה ידם - ומצב פרנסתם ירד מטה, בלי שום משען 60 ומשענה², - כלומר, שלא

33 לאנשי קהלת וכו' בנוכר לעיל, רבות מאגרות הקודש שלו, כתב 34 רבנו הזקן, בקשר לענין הצדקה בכלל, וצדקת ארץ ישראל (בשביל אלה 35 שעוסקים בתורה ובעבודה בארץ ישראל) בפרט, חלק מאגרות הקודש 36 הופנו לקהלות מסוימות בהודמנויות מסוימות. אגרת הקודש סימן טז, 37 נכתבה לקהלה מסוימת, כפי

אגרת הקדש

לאנשי ק' וכו'

טז אהובי אחיי ורעיי אשר כנפשי הנה לא

נעלם ממני צוק העתים אשר

נתדלדלה הפרנסה ובפרט הידועים לי ממהניכם אשר

מטה ידם בלי שום משען ומשענה וממש לוויים

ואוכלים ה' ירחם עליהם וירחיב להם בצר בקרוב ועם

כל זה לא טוב הם עושים לנפשם לפי הנשמע אשר

קפצו ידם הפתוחה מעודם עד היום הזה ליתן כיד

מלאה ועין יפה לכל הצטרכות ההכרחיים לדי מחסורי

האביונים נקיים אשר עיניהם נשואות אלינו ואם אנו

הנשמע, אשר קפצו ידם

הפתוחה מעודם עד היום הזה, לתת, כיד מלאה ועין

יפה לכל הצטרכות ההכרחיות לדי מחסורי האביונים

נקיים, אשר עיניהם נשואות אלינו, - שנבוא לעזרתם,

הכוונה לעניי ארץ ישראל שאין להם שום מקור לפרנסה רק מה

שעוזרים להם מה"כולל", ואם אנו לא נרחם עליהם,

38 שצויין בראשית האגרת: 39 "לאנשי ק' וכו'", ובפי הנראה 40 מתוכן האגרת, היה מצב 41 הפרנסה באותה קהלה ירוד 42 מאד, ונתקבלו ידיעות אצל 43 רבנו הזקן, שה"מעמד" של 44 אותה קהלה עבור "כולל" 45 חב"ד" (צדקת ארץ ישראל) 46 קטן בגלל כך. לכן כותב להם 47 רבנו הזקן, שידוע לו מצב 48 פרנסתם, שנתדלדלה מאד 49 בזמנים האחרונים, ובכל זאת 50 נוגע הדבר בנפשם, שמבלי

51 הבט על מצבם, יחזיקו את ה"מעמד" לצדקת ארץ ישראל, ומצייני טעמים 52 על כך גם על פי דין וגם לפני משורת הדין.

53 טז. אהובי, אחי ורעי אשר - קרובים ויקרים לי בנפשי! - 54 ישנה מעלה בקרבנו של אח וישנה מעלה בקרבנו 55 ומסירותו של ידיד וחבר¹; רבנו הזקן מציין שני הביטויים "אחיי"

43. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע כוונתו "במקומו" - ואולי הכוונה להמקומות בח"א (ראה מפתחות) וכן בלקו"ת וכו'". 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד חילוק אחותי רעיתי - לקו"ת ר"פ בהר. ובכ"מ". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "היינו שאין מרויחים עתה". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "היינו 1) שאין להם מלפנים גי'כ, 2) שגם לאכילה אין (חיי נפש)". 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזה מוסיף בכמות הנתינה (תרומות פ"ד מ"ג)". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תואר בלתי רגיל לאביון. ואפ"ל דתרת משמע גם מל' נקי מנכסיו".

1 חס־וְשְׁלוֹם - מי ירחם עליהם? וְחַי אַחִיד עִמָּךְ בְּתִיב! 2
 2 - כלומר, גם בצרכי החיים המוכרחים ביותר, יתחלקו עם יהודי
 3 שני, וְלֹא אָמְרוּ - חכמינו ז"ל: "חַיִּיד קוֹדְמִין", אֲלֵא כְּשֶׁבִיד
 4 אַחַד קִיתוּן שֶׁל מַיִם וְכוּ', - מה שחכמינו ז"ל אומרים שחיו
 5 של אדם באים לפני חייו

6 של הזולת, ויחיי אחיך
 7 עמך" הכוונה, שאתה
 8 בעצמך (חיך אתה) בא
 9 תחילה, הם אמרו זאת רק
 10 כשיש ביד אחד כד מים
 11 המספיקים להחזקת חייו
 12 של אדם אחד בלבד, עד
 13 שיגיעו למקום ישוב שיש
 14 שם מים, ואם יתחלק
 15 במים אלה עם יהודי שני,
 16 שניהם לא י שארו בחיים,
 17 שאז אומרים "חיך קודמין

18 לחיי חבריך", שְׁהוּא - כד המים, דְּכַר הַשְׁוֵה לְשִׁנְיָהּ בְּשִׁוּה
 19 - לגבי שניהם מדובר על צורך נפש שווה, לְשִׁתוֹת לְהִשִּׁיב
 20 נִפְשָׁם בְּצִמָּא, אֲבָל אִם הֶעֱנִי צִרְיָה לְחֵם לְפִי הַטָּף וְעֵצִים
 21 וְכִסּוֹת בְּקִרְה וּבְהַאֲרִיגוֹנָא - צרכי חיים דומים, כָּל דְּבָרִים
 22 אֵלּוּ קוֹדְמִין לְכָל מַלְבוּשֵׁי כְבוֹד - מלבושים שלא זקוקים
 23 להם בגלל קור וכדומה, אלא הם מלבושי כבוד, וְזִבְח מִשְׁפָּחָה

אגרת הקדש

לא נרחם עליהם ח"ו מי ירחם עליהם וחי אחיך עמך
 כתיב ולא אמרו חיך קודמין אלא כשביד אחד קיתון
 של מים וכו' שהוא דבר השווה לשניהם בשווה לשתות
 להשיב נפשם בצמא. אבל אם העני צריך לחם לפי
 הטף ועצים וכסות בקרה וכו' כל דברים אלו קודמין
 לכל מלבושי כבוד וזבח משפחה בשר ודגים וכל
 מטעמים של האדם וכב"ב ולא שייך בזה חיך קודמין
 מאחר שאינן חיי נפש ממש כמו של העני שווה
 בשווה ממש כדאיתא בנדרים דף פ'.

בשוה ממש, גם אם מדובר בדבר נחוץ מאד, בכל זאת לא
 אומרים "חיך קודמין לחיי חבריך", בשעה שלגבי אותם עניים
 מדובר אודות לחם לפי הטף, עצים ומלבושים להגן מפני
 הקור, הרי זה קודם וחשוב יותר אפילו מצרכים חשובים
 למשפחה העצמית, למרות שלפי הבנתם הם - אלה הם
 דברים מאד חשובים להם.

יום חמישי כ"ג אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 248, והנה זהו עפ"י... עד עמ' קכה, ונפש.

47 וְהִנֵּה, זֶהוּ עֲלֵפִי שׁוֹרֶת הַדִּין גְּמוּר, - צרכי חיים של הזולת
 48 קודמים לצרכיו הסתמיים הוא, ומה גם לצרכי הלוקוסט שלו,
 49 אֲבָל בְּאִמַּת נֵם אִם הוּא עֲנִין דְּלֵא שִׁיךְ בְּלִיבָה תַּי מִטְעָמָא
 50 - טעם זה, שחיינו ממש של הזולת קודמים לצרכיו הסתמיים

51 הוא, הרי גם במצב כזה
 52 בשלא מדובר אצלו בבשר

53 ודגים וכל מטעמים, אלא

54 כדי שיתן צדקה עליו לתת

55 חלק מלחמו, או כשאצל

56 המקבל, העני, לא מדובר

57 על ענין של לחם ממש

58 לילדיו הקטנים או צרכי

59 חיים אחרים, אלא סתם

60 דברים נצרכים, רְאוּי לְכָל
 61 אָדָם שֶׁלֹּא לְדַקְדָּק

62 לְהַעֲמִיד עַל הַדִּין, - לנהוג אך ורק כפי שהדין מחייב, רק

63 לְדַחַק חַיִּיו וּלְכַנֵּם לְפָנָיו וּלְפָנֵים מְשׁוֹרֶת הַדִּין, - גם אם על

64 פי דין לא מוטל עליו, באותו מקרה, להתחלק עם הזולת -

אגרת הקדש

והנה זהו עפ"י
 שורת הדין גמור. אבל באמת גם אם הוא ענין דלא
 שייך כ"ב ה"ט ראוי לכל אדם שלא לדקדק להעמיד
 על הדין רק לדחוק חייו וליכנס לפני ולפנים משורת
 הדין ולדאוג לעצמו ממארו"ל שכל המדקדק בכך סוף
 בא לידי כך ח"ו וגם כי כולנו צריכים לרחמי שמים
 בכל עת באתערותא דלתתא דוקא בכל עת ובכל
 שעה לעורר רחמינו על הצריכים לרחמים וכל המאמץ

יעשה זאת מצד לפנים משורת הדין, וְלִדְאֵנִי לְעֲצָמוּ מִמַּאֲמָר
 רַו"ל⁸⁶, - גם כשעל פי דין "שלך קודם לשל כל אדם", אבל
 אומרת הגמרא, שְׂכָל הַמְדַקְדָּק בְּכָךְ - וכפי שרש"י מפרש,
 שאין הוא נכנס "לפנים משורת הדין" אלא נוהג כפי שהדין

מחייב בלבד, סוּף בָּא
 לִידֵי בָּהּ, - שיצטרך

להזדקק לצדקה, חֶסֶד

וְשְׁלוֹם⁸⁷. - כלומר,

המדקדק בזה לעשות רק

כמו שהוא על פי דין -

סופו שבא לידי כך חסד

ושלום, שיצטרך הוא

עצמו להזדקק לקבלת

צדקה ח"ו, וְנִסְס⁸⁸, פִּי

בְּלִנּוּ צָרִיכִים לְרַחֲמֵי

שָׁמַיִם כָּכֵל עֵת, - רחמים מן השמים הנמשכים על ידי

בְּאִתְעָרוּתָא דְלִתְתָא - בהתעוררות העבודה למטה דְּוִקָא

בְּכָל עֵת וּבְכָל שְׁעָה, לְעוֹרֵר רַחֲמֵינוּ עַל הַצָּרִיכִים לְרַחֲמֵים,

86. בהר כה, לו. 7. ב"מ סב, א. 8. ב"מ לג, א. בגמ' שם: "כל המקיים (ופרש"י מדקדק) בעצמו כך סוף בא לידי כך ח"ו". (לעיין בד"ס). 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראגה: 1) מהעתיד, 2) בנוגע לממון (מזוני)". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בנוגע: 1) להווה, 2) גם לבני וחייו".

28 הצדקה אינה רק הלואה להקדוש ברוך הוא¹⁶, ברכתיב: 29 - כמו שכתוב¹⁷: "מלוה ה' חונן דל, וגמלו ישלם לו" 30 בקפלים - לא רק בעולם הבא, אלא גם בעולם הזה, דשכר 31 כל המצות ליכא - אינו בעולם הזה, לבר מצדקה¹⁸, - 32 שאת שכרה משלמים 33 בעולם הזה, לפי שהוא 34 טוב לבריות¹⁹, בראתא 35 - כפי שאנו מוצאים ב- 36 מסכת קדושין סוף פירק 37 קמא²⁰, ונס יש לחוש 38 לעניש²¹, חסדו שלום, 39 כשחבריו נמנים לדבר 40 מצוה והוא לא נמנה 41 עמהם²², - כשאחרים 42 מבני הקהילה נותנים 43 ה"מעמדות" שלהם 44 ל"כולל" והוא אינו נותן - 45 הרי זה שהם מצטרפים 46 יחד ונמנים לדבר מצוה 47 ואילו הוא אינו מצטרף 48 אתם, כנודע מראש

49 ר"ל²³. - על כך את הפסוק²⁴ "וחסרון לא יוכל להמנות". 50 ולשומעים ינעם, ותבוא עליהם ברכת טוב, ככל מלי 51 דמיטב, המיכה ה' למוזבים וישרים²⁵, כנפשם ונפש - 52 כרצונם וכרצון הדרוש שלומם מכל לב ונפש - כוונת רבנו 53 הזקן, שהטוב שיעשה אתם השי"ת יחי זה כפי רצונם הם וכפי 54 רצונו של רבנו הזקן.

1 וכל המאמין לכבו וכובש רחמיו, יהיה מאוזה טעם שיהיה 2 - גורם כך למעלה, לכבש וכו' - את הרחמים שלמעלה, הם 3 ושלום. - כל זה הוא הרי ענין הנוגע לעתיד (ובהווה, ופועל 4 שיתן עד שיהי בשוה עמך - הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א); אך, 5 יש בזה ענין הנוגע גם 6 לעבר (הוספת כ"ק

7 אדמו"ר שליט"א: ופועל 8 שיתן יותר מאשר יהי 9 לעצמו - כיון שזהו) לשם 10 כפרת עוונות ותיקון 11 עוונות של העבר; ומה 12 גם, כי אדם - אין צדיק 13 בארץ אשר יעשה טוב 14 תמיד ולא יחמא¹¹, 15 והצדקה 16 ומנה מן הפרענות 17 וכו'¹³, ולזאת - ולכן, 18 היא - הצדקה היא, 19 רפואת הגוף ונפש¹⁴ 20 ממש, "אשר עור פעד 21 עור וכל אשר לאיש ותן 22 פעד נפשו"¹⁵. - הרי שלא שייך להגביל עצמו לתת רק עד 23 לסכום מסויים, כשם שלא שייך להגביל את הסכום שמוציאים 24 בשביל רפואה, שכן, אדם נותן כל אשר לו לשם רפואה, ולשם 25 הצלת נפשו. כל זה מדובר אודות נתינה; אך, לאמיתו של דבר, 26 אין זו "נתינה". שכן, הקדוש ברוך הוא משלם זאת ובהכפלה. 27 ובלשון רבנו הזקן: פשגם, אנו מאמינים בני מאמינים, כי

אגרת הקדש

לכבו וכובש רחמיו יהיה מאוזה טעם שיהיה גורם כך למעלה לכבוש וכו' ח"ו ומה גם כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב תמיד ולא יחמא והצדקה מכפרת ומגינה מן הפורענות וכו' ולזאת היא רפואת הגוף ונפש ממש אשר עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו בשגם אנו מאמינים בני מאמינים כי הצדקה אינה רק הלואה להקב"ה כדכתיב מלוה ה' חונן דל וגמולו ישלם לו בכפליים בעולם הזה דשכר כל המצות ליכא בעוה"ז לבר מצדקה לפי שהוא טוב לבריות כדאיתא בקדושין ס"פ קמא וגם יש לחוש לעונש ח"ו כשחבריו נמנים לדבר מצוה והוא לא נמנה עמהם כנודע ממארו"ל ולשומעים יונעם ותבוא עליהם ברכת טוב בכל מיולי דמיטב המיכה ה' לטובים וישרים כנפשם ונפש הדו"ש מכל לב ונפש:

יום שישי כ"ד אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכה, יז נודע דבאתערותא... עד עמ' 250, וע"ש היטב.

אגרת הקדש

יז נודע דבאתערותא דלתתא שהאדם מעורר בלבו מדת החסד ורחמנות על כל הצריכים לרחמים אתערותא דלעילא לעורר עליו רחמים רבים ממקור הרחמים להשפיע לו הפירות וחסד, ו- מעורר רחמנות

55 יז. נודע: דב"אתערותא 56 דלתתא", - על ידי 57 ההתעוררות של עבודת 58 האדם למטה, שהאדם 59 מעורר בלבו מדת 60 החסד - לעשות צדקה 61 וחסד, ו- מעורר רחמנות

62 - שלו, על כל הצריכים 63 לרחמים - הוא מעורר 64 על-ידי-זה "אתערותא 65 דלעילא", - התעוררות 66 למעלה, לעורר עליו 67 רחמים רבים ממקור 68 הרחמים, - לא רק מדת

11. קהלת ז, כ. 12. ראה דבר פ"ה, ג. 13. ראה ויק"ר רפכ"ז. 14. ראה תנחומא משפטים טו. 15. איוב יא, יד. וראה אגרת התשובה ספ"ג. 16. ראה ב"ב י, סע"א ופרש"י וחדא"ג מהר"ל שם. 17. משלי יט, יז. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה שלילת השכר דמצות בעוה"ז אינו נוגע בנדו"ד (כ"א רק החיוב דישנו בצדקה). וי"ל דמרמו עוד טעם: סגולה לפרנסה בעוה"ז - בכל המצות אינה לבר בצדקה (וכמש"נ - בכפליים מנתינתו)". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי נפק"מ כאן הטעם? וי"ל דבזה מוסיף דאפילו אינו בסוג וחי אחיך - בכ"ז שייך הג"ל, כיון שהוא בכלל בריות (ראה פל"ב) ועפ"י יומתק שבאווארנט (שלא לדקדק) כל הג' הגבלות: אע"פ שנאמר: (1) וחי - לא ידקדק בזה, (2) אחיך - יתן גם לבריות, (3) עמך - לא יהי בשוה כ"א יותר להמקבל". 20. מ, א. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא רק מניעת שכר". 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובמילא גם אם נתן כבר לצדקה כדריש לפניו ובמילא נתעלמו כל הענינים דלעיל - צריך ליתן עוד בעת המנין כו' - חידוש אגה"ק זוי". 23. חגיגה ט, ב. ברכות כו, א. 24. קהלת א, טו. 25. ל' הכתוב - תהלים קכה, ד. 1. זחי"א פה, א.

45 "מצותיך" לשון רבים, (וגם לשון "רחבה" אינו מוכן); - שכן, 46 הלשון הרגיל בזה הוא: גדולה, רבה, רמה, נישאה, אלא 47 "מצותיך" דייקא, - המצוה שלך דוקא היא בבחינת "רחבה 48 מאד", כלי רחב ל"מאד" שלמעלה, היא מצות הצדקה, שהיא 49 מצות ה' ממש, מה 50 שתקדוש ברוך הוא

51 כבודו ובעצמו עושה 52 תמיד להחיות 53 העולמות, ונעשה - כך, 54 לעתיד בְּיָתֵר שָׂאת וְעו, 55 - בכמות ובאיכות, מה 56 שהקדוש ברוך הוא מחיה 57 כעת העולמות ומה 58 שיחיה לעתיד את 59 העולמות ביתר חיות 60 ובסוג חיות נעלה יותר, 61 הרי זה ענין של צדקה 62 מהקב"ה, לכן נקראת 63 מצות הצדקה "מצותך", 64 המצוה שלך. שכן הקב"ה 65 בעצמו עושה תמיד ענין 66 הצדקה, וכמו שכתוב: 67 "וְשִׁמְרוּ דְרָךְ ה' לַעֲשׂוֹת 68 צְדָקָה בּוֹ", - הרי 69 נקראת צדקה "דרך ה'",

70 שהיא דרך ה', שהוא הולך בה, כמו דרך שהולכים בה מעיר 71 לעיר, על־דרך־משל, כך הצדקה היא בחינת גילוי והארת 72 אור אינסוף ברוך־הוא "סוכב כל עלמיו", - מקיף וסוכב 73 על העולמות ומחיה אותם בחיות שאינה מצומצמת בהתאם 74 למדרגתם, אלא היא למעלה מעלה מהן, שיאיר ויתגלה עד 75 עולם הזה, ב"אתערותא דלתתא", - על ידי התעוררות 76 למטה, בתורת צדקה וחסד חנם, - זה יתגלה ויאיר לעתיד 77 בתחית המתים, בְּיָתֵר שָׂאת - בכמות, ויתר עו - באיכות, 78 לאין קץ מבחינת גילוי (הארה) [תהארה] בְּגִזְעוֹן תַּחְתּוֹן 79 וְהַעֲלִיזוּ, - לעתיד תהיה כאן למטה התגלות הרבה יותר 80 עליונה מאשר ההתגלות שבגן עדן התחתון ובגן עדן העליון, 81 ההוכחה על כך היא, שהרי כל נשמות הצדיקים וְהַתְּנַאִים⁸ 82 והנביאים, שהם עתה בְּגִזְעוֹן הַעֲלִיזוֹן בְּרוּם הַמַּעְלוֹת, - 83 והמדריות, ויתלכשו בגופותיהם לעתיד¹⁰, ויקומו בזמן 84 התקדו¹⁰ להנות מזיו השכינה. - שיאיר בעולם הזה 85 לנשמות בגופים, מן ההכרח הרי לומר, שתהיה זו התגלות 86 עליונה בהרבה מאשר ההתגלות שבגן־עדן העליון, שבגלל זה 87 כדאי שהנשמות הנמצאות בדרגות העליונות ביותר בגן עדן 88 העליון, תתלבנה בגוף כדי לקבל הגילוי של זמן תחיית

1 הרחמים שבסדר ההשתלשלות, שהיא רחמים בהגבלה, אלא 2 ממקור מדת הרחמים, שמשם הרחמים הם בלי הגבלה, כנזכר 3 בפרק מ"ה בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שזה נקרא "אב 4 הרחמים" (לא "אב הרחמן" כי אם "אב הרחמים"), מקור 5 הרחמים, משם נמשכים 6 רחמים על האדם, 7 להשפיע לו הפירות 8 בעולם הזה, וְהַקְרָן 9 לעולם הבא². להלן 10 יפרש רבנו הזקן, 11 שהשפעת הפירות בעולם 12 הזה, אין הכוונה רק 13 ההשפעה בעניני עולם 14 הזה, בבני חיי ומוזני, אלא 15 זה כולל גם ההשפעות 16 וההשגות של גן עדן, שכל 17 זה נקרא "עולם הזה" 18 בהשוואה ל"עולם הבא" 19 שהוא זמן תחיית המתים. 20 כלומר, למרות 21 שבהשוואה לעולם הזה 22 ממש נקרא גן עדן בשם 23 עולם הבא, שכן זה בא 24 אחרי (ובתור שכר על) 25 העבודה של עולם הזה³,

26 אבל הרי בהשוואה ל"עולם הבא" של זמן התחיה, נקרא כל 27 סדר ההשתלשלות, גם העולמות הרוחניים וגן עדן בשם "עולם 28 הזה". שכן, הם כולם ענינים וביחיות השייכות (גם כעת) לגילוי 29 השגה ("הזה" הוא לשון גילוי), ואילו "עולם הבא" של זמן 30 התחיה, הוא למעלה מגילוי השגה, כפי שיסביר להלן⁴. פְּרוּשׁ, 31 ה"פירות" - היא השפעה הנשפעת - ונמשכת, במקור 32 הרחמים וְחַיֵּי הַחַיִּים בְּרוּךְ־הוא, וְנִמְשַׁכֵּת לְמַטָּה מְטָה 33 בְּבַחֲנֵי הַשְּׁתַלְשֻׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה בּוֹ, - 34 שמעולם ומדריגה נעלים יותר היא נמשכת לעולם ולמדריגה 35 תחתונים יותר, ומאותו עולם ומדריגה, לעולם ולמדריגה 36 תחתונים עוד יותר, עַד שְׂמַתְלַבְשֵׁת - ההשפעה, בְּעוֹלָם הַזֶּה 37 הַנִּשְׁמִי בְּבִנְיַי חַיֵּי וְמוֹזְנֵי בּוֹ, - בכל הענינים של השפעה 38 גם בענינים הרוחניים ועד שההשפעה באה למטה בענינים 39 גשמיים - הרי כל זה נקרא "פירות", שכשם שפירות האילן 40 אינם כמו האילן עצמו שהוא תמיד אותו אילן, ואילו הפירות 41 מתחלפים. כך משתנה ההשפעה מעולם לעולם, וְהַקְרָן - 42 הוא כמו שכתוב: "רַחֲבָה מְצוֹתְךָ מְאֹד", וְהָיוּ לֵיהֶם לְמִימֵר 43 - היה לו לומר, "מְצוֹתֶיךָ" לְשׁוֹן רַבִּים - לפי הפירוש הפשוט, 44 שהכוונה היא למצות בכלל, שאין להן קץ, היה צריך לומר

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משנה ריש פאה. פיה"מ שם. וראה ד"ה כל המרחם תש"ט (סה"מ תש"ט ע' 7 (הב'")). 3. רמב"ם הלי' תשובה פ"ח ה"ח. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה פמ"ח". 5. תהלים קיט, צו. 6. וירא יח, יט. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מצוות". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תורה". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גילוי אלקות". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר שמחלק לב' זמנים (ובמילא מוכן שזהו גם ב' ענינים): לעתיד, בתחי'. וצ"ע".

1 המתים, וזהו גילוי שהוא רק ענין של צדקה וחסד חנינם. שכן,
 2 אין בכוח ההתעוררות למטה להמשיך סוג גילוי כזה,
 3 ההתעוררות למטה היא רק בבחינת "כלי" לקליטת גילוי זה.
 4 במה, איפוא, הגילוי שלעתיד נעלה יותר אפילו מן הגילוי
 5 שבגן-עדן העליון? יסביר
 6 רבנו הזקן להלן: לפי

7 שההארה והגילוי שבגן-עדן
 8 עדין היא בחינת "ממלא"
 9 כל עלמין¹¹, - ממלא
 10 כל העולמות - החיות
 11 האלקית המצומצמת
 12 ומותאמת לדרגת הנברא,
 13 ומתלבשת בפנימיות
 14 הנברא, שהוא פחינת
 15 השתלשלות ממדרגה
 16 למדרגה - החיות יורדת
 17 ומשתלשלת ומתצמצמת
 18 ממדרגה למדרגה, על-
 19 ידי צמצומים עצומים,
 20 - המצמצמים ומקטינים
 21 את החיות ואת הגילוי,
 22 וכמאמר רבותינו וברזנס-לברכה¹²: "ביו"ד נברא עולם
 23 הפא", - כלומר, גן עדן, שנברא באות יו"ד, והאות יו"ד היא
 24 הרי צמצום של נקודה, והיא פחינת חכמה עלאה, - יו"ד
 25 היא בחינת חכמה עליונה. שכן, היי"ד של שם הוי' רומזת על
 26 "חכמה עלאה" (עליונה), הראשונה מעשר הספירות של עולם
 27 ה"אצילות", הנקראת - "חכמה" נקראת "עדין העליון", -
 28 "עדין" שהוא למעלה והוא מקור "גן עדן", המשתלשלת
 29 ומתלבשת בכל העולמות, - בחינת וספירת ה"חכמה"
 30 משתלשלת ומתלבשת בכל העולמות ולהוותם ולהחיותם, כמו
 31 שכתוב¹³: "בלם בחכמה עשית כו", - הרי שהתהוות כל
 32 הנבראים היא מבחינת ה"חכמה", ו"החכמה תחיה כו"¹⁴, -
 33 הרי ש"חכמה" היא החיות של העולמות, ובגן-עדן - בחינת
 34 ה"חכמה" היא פחינת גילוי תהשגה לכל חד לפום שעורא
 35 היליה, - לכל אחד לפי שיעורו, החיות האלקית של בחינת
 36 "חכמה" בעולמות, היא בעולם, ואילו בגן עדן היא באופן של

גילוי, שהנשמות מבינות ומשיגות אלקות בהשגת המהות,
 פנדע שענג הנשמות בגן-עדן הוא מהשגת סודות
 התורה שעסק בעולם הזה פנגלה, - ובגן עדן הוא מבין
 ומשיג את הסודות שבתורה, פראתא - כמו שכתוב בזהר
 הקדוש פרשת שלח¹⁵,
 - שם מבואר סדר
 ה"מתיבתא" של משה
 רבינו ו"מתיבתא דרקייע",
 עד גם של נשים צדקניות
 ומרים הנביאה, ובגמרא¹⁶
 בעובדא - בסיפור של
 דרבה בר נחמני, - שם
 מביאה הגמרא, שבענין
 של ספק אם "בהרת
 קדמה לשער לבן" או
 "שער לבן קדמה לבהרת"
 - פלוגתא (מחלוקת)
 במתיבתא דרקייע (הקבי"ה)
 אומר טהור, ומתיבתא
 דרקייע אומרים טמא),
 ואומרים מי מכריע
 במחלוקת זו - רבה בר נחמני שהוא יחיד בנגעים ויחיד
 באהלות. ב"לקוטי תורה" של רבנו הזקן, פרשת תזריע, ישנו
 מאמר¹⁷ המסביר בפרוטרוט ענין מחלוקת זו וענין מתיבתא
 דרקייע בכלל. על-כל-פנים, הגילוי שבגן-עדן הוא גילוי בבחינת
 "ממלא כל עלמין" - אור מצומצם. אבל גילוי ההארה
 שבתחית המתים יהיה מפחינת "סוכב כל עלמין", שאינה
 בפחינת צמצום ושעור ונבול, אלא בלי נבול ותכלית,
 כמו שנתבאר פלקושי אמרים - ספר ה"תניא", פרק מח
 באור ענין "סוכב כל עלמין", - "סוכב כל העולמות", שאינו
 כמשמעו כמו עגול, חס-ושלום, - שמשמעותו תהיה אור
 שהוא למעלה לגמרי מהדבר ושאנו נמצא בתוך הדבר, אלא
 שאינו בפחינת התלבשות וכו', - אלא המדובר הוא באור
 שאינו מתלבש בפנימיות הדבר על ידי צמצומו בהתאם
 למדרגת הדבר, אלא הוא למעלה במדרגה תוך הימצאו
 והשפעתו בדבר, ועין שם היטב.

אגרת הקדש

שההארה והגילוי שבג"ע היא בחינת ממלא כל עלמין
 שהוא בחינת השתלשלות ממדרגה למדרגה ע"י
 צמצומים עצומים וכמארו"ל ביו"ד נברא עוה"ב והיא
 בחינת חכמה עלאה הנקראת עדין העליון המשתלשלת
 ומתלבשת בכל העולמות כמו"ש כולם בחכמה עשית
 כו' והחכמה תחיה כו' ובג"ע היא בבחינת גילוי ההשגה
 לכל חד לפום שיעורא דילי' כנודע שעונג הנשמות
 בג"ע הוא מהשגת סודות התורה שעסק בעוה"ז בנגלה
 כדאיתא בזה"ק פ' שלח ובגמ' בעובדא דרבה בר
 נחמני. אבל גילוי ההארה שבתחיה"מ יהי' מבחינת
 סוכב כל עלמין שאינה בבחינת צמצום ושעור ונבול
 אלא בלי נבול ותכלית כמו"ש בלק"א פמ"ח ביאור
 ענין סוכ"ע שאינו כמשמעו כמו עיגול ח"ו אלא שאינו
 בבחי' התלבשות וכו' וע"ש היטב.

22 וכמאמר רבותינו וברזנס-לברכה¹²: "ביו"ד נברא עולם
 23 הפא", - כלומר, גן עדן, שנברא באות יו"ד, והאות יו"ד היא
 24 הרי צמצום של נקודה, והיא פחינת חכמה עלאה, - יו"ד
 25 היא בחינת חכמה עליונה. שכן, היי"ד של שם הוי' רומזת על
 26 "חכמה עלאה" (עליונה), הראשונה מעשר הספירות של עולם
 27 ה"אצילות", הנקראת - "חכמה" נקראת "עדין העליון", -
 28 "עדין" שהוא למעלה והוא מקור "גן עדן", המשתלשלת
 29 ומתלבשת בכל העולמות, - בחינת וספירת ה"חכמה"
 30 משתלשלת ומתלבשת בכל העולמות ולהוותם ולהחיותם, כמו
 31 שכתוב¹³: "בלם בחכמה עשית כו", - הרי שהתהוות כל
 32 הנבראים היא מבחינת ה"חכמה", ו"החכמה תחיה כו"¹⁴, -
 33 הרי ש"חכמה" היא החיות של העולמות, ובגן-עדן - בחינת
 34 ה"חכמה" היא פחינת גילוי תהשגה לכל חד לפום שעורא
 35 היליה, - לכל אחד לפי שיעורו, החיות האלקית של בחינת
 36 "חכמה" בעולמות, היא בעולם, ואילו בגן עדן היא באופן של

יום שבת קודש כ"ה אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 250, וזהו שארו"ל ועטרותיהם... עד עמ' קכו, וד"ל.

78 "ועטרותיהם בראשיהם"
 79 ונהנין כו"¹⁸, - מזיו
 80 השכינה, עטרה היא
 81 פחינת מקיף וסוכב, -
 82 כלומר, אור שאינו

אגרת הקדש

וזהו שארו"ל
 ועטרותיהם בראשיהם ונהנין כו' עטרה היא בחינת
 מקיף וסוכב ונקרא כתר מלשון כותרת והוא בחי'
 73 וזהו שאמרו רבותינו
 74 וברזנס-לברכה¹⁸:
 75 "העולם הבא אין בו לא
 76 אכילה ולא שתיה וכו'¹⁶
 77 אלא צדיקים יושבין¹⁷

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פמ"ח". 12. מנחות כט, ב. 13. תהלים קד, כג. 14. קהלת ז, יב. 15. קסג, א. 16. ב"מ פו, א. 17. ד"ה קא מיפלגי במתיבתא דרקייע. 18. ברכות יז, א. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועטרותיהם בראשיהם (מקיף - ועוד ענין) ונהנין כו' (פנימי)".

1 מתצמצם ושאינו מתלבש בפנימיות בהתאם לדרגתו של כל
 2 עולם או נברא, אלא הוא אור היורד למטה²⁰ ומאיר באופן
 3 שהוא מקיף על הכל בשווה, וְנִקְרָא "כְּתָר" מְלִשׁוֹן
 4 "בִּתְרֵת"²¹, - כפי שמובא במלכים א' פרק ז' על הכותרות
 5 שנתן שלמה לעשות

אגרת הקדש

6 לעמודים, אפשר שזו
 7 ההוספה ב"כתר" לגבי
 8 "עטרה", עטרה - היא הרי
 9 על הראש, "תשית לראשו"
 10 עטרת פז"²², "ועטרותיהם"
 11 בראשיהם", ואילו כתר
 12 מלשון כותרת - הוא על
 13 עמודים, וכיון שגילוי אור
 14 הכתר לעתיד בתחיית
 15 המתים בא הרי על ידי
 16 קיום המצוות, שתר"ג²³
 17 המצוות שמן התורה ו'

המשתלשל ומתצמצם ממדריגה למדריגה ובא בהתגלות לכל
 אחד בהתאם למדריגה שלו - אלא, האור והגילוי של תחיית
 המתים, שהוא אור מקיף של "כתר" אינו מתצמצם אלא מאיר
 לכולם בשווה, ויהיה זה בהתגלות גמורה, בהשגת המהות,
 שמשגיגים את המהות, כפי
 שהדבר בענין הראיה
 שרואים את המהות של
 הדבר, כפי שנאמר על
 לעתיד²⁶ "ונגלה כבוד ה'
 וראו כל בשר יחדיו",
 ראיית המהות. וְזֶה
 שְׁאֵמְרוּ
 וְכִרְוֹנֵם לְכִרְבָּה²⁷;
 "עֲתִידִים
 שְׂאֵמְרוּ
 קְדוֹשׁ", - כפי שאומרים
 כעת "קדוש" לפני הקדוש

18 מצוות דרבנן, הם תר"ך עמודי אור (תר"ך אותיות "כתר")²³,
 19 אפשר שלכן הוא מביא הלשון "כותרות" המובאת בקשר
 20 לעמודים. שכן, זה כתר על עמודי המצוות, וְהוּא - בחינת
 21 ה"כתר" היא פְּחִינַת מְצַעַת מְחַבְר הָאֵרֶת - והתגלות
 22 הַמְאֲצִיל אִין־סוּף בְּרוּךְ־הוּא לְהַנְאֲצִילִים, - של עולם
 23 ה"אצילות", המאציל הוא הרי "אין־סוף" והנאצלים הם הרי
 24 ב"עולם", ש"עולם" בכלל הוא הרי ענין של גבול - הרי
 25 הממוצע בין המאציל לבין הנאצלים, הוא בחינת וספירת
 26 ה"כתר"; פנימיות הכתר שייכת למאציל, והיצוניות הכתר
 27 שייכת לנאצלים, ועל־ידי־זה בחינת ה"כתר" היא ממוצעת בין
 28 המאציל לנאצלים - כלומר, על ידי ה"כתר" נמשך מ"אור
 29 אין־סוף" אל הנאצלים של עולם ה"אצילות", וְלְעֲתִיד יֵאָדָר
 30 וְיִתְנַלֵּה בְּעוֹלָם הַזֶּה לְכָל הַצְּדִיקִים שְׂקִימוּ בְּתַתִּיחָה -
 31 בתחיית המתים, ("וְעֵמֶךָ בְּלִים צְדִיקִים²⁴ בו"²⁵). - כלומר
 32 שלעתיד זה יתגלה לכל בני ישראל. הרי, שהוא השייך כעת
 33 לנאצלים של עולם ה"אצילות" בלבד, יאיר ויתגלה לעתיד
 34 לבוא למטה בעולם הזה, ולא כפי שאמר לעיל בקשר לגן עדן,
 35 שהאור המאיר בגן עדן מבחינת ה"חכמה", הוא בבחינת גילוי
 36 והשגה לכל אחד בהתאם למדריגתו. שכן, מדובר באור פנימי

ברוך הוא, כִּי "קְדוֹשׁ" הוּא פְּחִינַת מְכַדָּל, שְׂאֵינוּ בְּגִדָר
 הַשְּׁנָה וְדַעַת, כִּי הוּא לְמַעְלָה מְעַלָּה מְבַחֶינַת הַחֲכָמָה וְדַעַת
 שְׂבִנְוֶעֶדָן, כִּי "הַחֲכָמָה מֵאִין תְּמַצֵּא" פְּתִיב²⁸, הוּא פְּחִינַת
 "כְּתָר עֲלִיוֹן" הַנִּקְרָא "אִין" בְּיַחַד הַקְּדוֹשׁ²⁹, וְהַשְּׂפָעִתוּ
 וְהָאֵרֶתוּ בְּפְחִינַת גִּלּוֹי, - שיוכלו להשיגו בהשגת המהות, הוּא
 וְנִקְרָא כְּשֶׁהַנְּשֵׁמָה תִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף וְךָ וְצַח אַחַר הַתְּתִיחָה, -
 אחרי תחיית המתים, ומדוע הדבר כך, שבגן עדן, כשהנשמה
 היא בלי גוף, אין היא יכולה להשיג בגילוי את אור הכתר,
 ואילו לעתיד לבוא בתחיית המתים, כשהנשמה תהיה מלובשת
 בגוף (כידוע)³⁰ ההכרעה כדעת הרמב"ן³¹, שתכלית השכר תהיה
 דוקא לנשמה בגוף בזמן תחיית המתים. דוקא אז תוכל להשיג
 בגילוי את אור הכתר? אומר על כך רבינו הזקן: כִּי "נְעִיזִין
 תְּחַלְתֵּן - המדריגה העליונה ביותר שב"תחלה", בְּסוּפֵן
 וְנִקְרָא, - ככתוב בספר יצירה³² ומשמעות הדבר, כפי פירוש
 החסידות³³, שה"תחלה" שלמעלה גם מה"ראש המתפשט" (כמו
 המדריגות העליונות ביותר של השתלשלות) - נמצאת ב"סוף"
 דוקא, במדריגת ה"כתר" שלמעלה מהשתלשלות (למעלה
 אפילו מהמדריגה הגבוהה ביותר של השתלשלות, שהיא
 "חכמה" הנקראת "ראשית", שהיא היא ראשית ההשתלשלות).

20. הרבי שליט"א העיר, שלמרות שהאור מאיר גם למטה, אי אפשר לומר שהוא מאיר למטה כמו למעלה, שכן "סוכ"ע - גילוי שלו בעולם העליון והתחתון שווה, ויש עוד ענין שונה לגמרי - האם כמו שהוא למע' כך מתגלה: התנשאות המלך על כל בני המדינה בשווה, אבל אינו דומה כלל לכמו שהיא בעצמו (לא בעצמותו כ"א אפילו בגילוי ובהרגש דעצמו). 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזה נוגע כאן, ולא הענין שהוא מל' כתר לי - שתיקה וביטול (לקו"ת במדבר טו, א. תער"ב בתחלתו)". 22. תהלים כד, א. 23. תפלת ר' נחוניא בן הקנה, הובאה ונתבארה להלן סימן כט (קמט), סע"ב ואל"ך). 24. ישע"י ס, כא. 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הובא כאן כי זה מחילוקי תח"מ וג"ע: בתה"מ "ועמך כולם צדיקים", משא"כ ג"ע שלא כל העם זוכה - ראה תו"א יתרו עג, ב. לקו"ת וכו'". ולמרות שהוא אומר להלן "אך א"א להגיע למדריגה זו עד שיהא בג"ע תחלה" - הוסיף הרבי שליט"א, שלעיל כשהוא אומר "ועמך כולם צדיקים" הכוונה היא רק ש"כולם - יעמדו בתח"מ, ויהיו אז: משה והאבות כו' ועד שואב מימין. ופשיטא - גודל החילוק שבין זל"ז בהגילויים דאז, וכא"א לפום שעו"ד (בג"ע) וכו'". 26. ישע"י מ, ה. 27. ב"ב עה, ב. 28. איוב כה, יב. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "במקום שהחכ" נמצאת (ג"ע) הכתר הוא בהעלם אין". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה משפטים קכא, סע"א: והחכמה כו'. ובכ"מ". 30. ספר המצוות להצ"צ (דרמ"צ) מצות ציצית. וראה גם לקו"ת צו טו, ג. 31. בשער הגמול. 32. פרק א' משנה ז'. 33. המשך תרס"ו ע' שמו.

שיעורו ומדרגתו, (הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ולאח"ז יקום
בתחה"מ - ע"י טל תורה - כמחז"ל³⁷) וְיָמַל תּוֹרָה מְחִייהוּ,
- כפי שחכמינו ז"ל אומרים "כל העוסק בתורה טל תורה
מחיהו" - בתחיית המתים, (הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
ולאחכ"ז (ש) וְהַקִּיצוֹת

היא תשיחך בו"³⁸, וְיָדִי
לְמַבְיָן. - שכפי המוסבר
במסכת אבות³⁹ זה מוסב
על עולם הבא, שכן
התחלת הפסוק⁴⁰ היא
"יחיו מתיך וגו' הקיצו

ורננו שוכני עפר", ולאחר מכן מסיים "כי טל אורות טליך" שעל
כך דורשת הגמרא "כל העוסק בתורה, אור תורה מחיהו",
כשהכוונה היא על "טל תורה". הרי כדי להגיע למדרגה
שתהיה בתחיית המתים, שיוכלו לקבל בגילוי את האור ה"סובב
כל עלמין", מן ההכרח שהנשמה תהיה לפנייה בגן-עדן ותשיג
חכמה עליונה" בהתאם לשיעורה ולמדרגתה, למרות שהשגת
הנשמה בגן עדן היא בבחינת "ממלא כל עלמין" בלבד, אור
פנימי (כמוסבר לעיל), אבל, הרי מאיר בה גם בחינת ה"כתר"
באופן של "מקיף", שלא בהתגלות ובהשגת המהות, אלא באופן
של "ידיעת המציאות" - דבר זה נותן כוח בנשמה, שבזמן
התחייה תוכל לקבל את האור ה"סובב" בהתגלות ובהשגת
המהות (כמובא במאמר "קא מיפליגי במתיבתא דרקייע" ב"לקוטי
תורה" פרשת תזריע, ש"אור הסובב" מאיר לנשמה בגן עדן
באופן של "מקיף"), הרי, שבגן-עדן שהשגת הנשמה היא
בבחינת "ממלא כל עלמין" (אור פנימי), שם ההתגלות של ענין
ה"תורה" שהיא ענין של "מזון" ואור פנימי, "ותורתך בתוך
מע"⁴¹, כמובא בפרק ה' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", אלא
שמאירה גם הארה מענין המצוות (שהן לבושים ומקיפים
לנשמה, כפי המובא ב"תניא" שם), ולעיתיד, בתחיית המתים
יהיה עיקר ההתגלות מאור ה"סובב כל עלמין" על ידי ענין
המצוות, ועל-ידי ועם ענין התורה "טל תורה" - ש"מחיהו"
ו"היא תשיחך".

1 היכן זה יורד בגילוי? - "בסופן" דוקא - בגוף גשמי, שלכן דוקא
2 כשהנשמה תהיה מלובשת בגוף בזמן התחייה - תתגלה בה או
3 ההתגלות הנעלה ביותר של אור הכתר, גילוי שאין בכוח
4 הנשמה בגן עדן לקבלו. והכוונה היא: לא זו בלבד שלגבי אור
5 זה, כיוון שהוא למעלה

6 מהשתלשלות, אין לגבי
7 שום הבדל בין נשמה
8 לגוף. - לגבי הגילוי של גן
9 עדן שכאמור לעיל הוא
10 גילוי היורד בהשתלשלות
11 - קיים הבדל בין נשמה

12 לגוף, לנשמה בגן עדן הוא יכול להתגלות, ואילו לנשמה בגוף
13 אין הוא יכול להתגלות. אך, לגבי אור ה"כתר" שהוא למעלה
14 לגמרי מהשתלשלות, אין שום הבדל בין נשמה לגוף - אלא
15 אדרבה, בגוף דוקא, שהוא "סופן" - דוקא שם "נעוץ" (נמצא)
16 "תחלת" אור ה"כתר". וְיָסוּף מַעֲשֵׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה כו',
17 בְּנֹדָע. - במחשבה ישנם "תחלת המחשבה" ו"סוף המחשבה",
18 ובמעשה ישנם "תחלת המעשה" ו"סוף המעשה" - והרי "סוף
19 מעשה" דוקא הוא בתחלת המחשבה, שלכן, על ידי מצוות
20 מעשיות דוקא הנעשות על ידי נשמה המלובשת בגוף גשמי -
21 על ידי זה דוקא ממשיכים את אור ה"כתר", כפי שהוא אומר
22 כאן על ידי ענין הצדקה, וכללות המצוות הרי נקראות בשם
23 צדקה³⁵, שעל ידי מצוות ממשיכים אור ה"כתר". שכן, מצוות
24 מעשיות שהן "סוף מעשה" - הן דוקא הינן ב"תחלה" של
25 מחשבה - תכלית הכוונה ב"כתר" ו"רצון" לבריאת העולמות.
26 על כל פנים מוסבר מדוע יאמרו לעתיד לצדיקים "קדוש". שכן,
27 לצדיקים (ועמך כולם צדיקים - כל בני ישראל) יומשך
28 ויתגלה אור שהוא קדוש ומובדל ולמעלה מהשגה, וכיוון שהם
29 יתעצמו עם האור שיהיה בהם בהתגלות - לכן הם עצמם
30 "קדוש". אַךְ אֵי אֶפְשָׁר³⁵ לְהַגִּיעַ לְמַדְרְגָה זו, - לקלוט
31 בהתגלות את האור הסובב כל העולמות, עַד שְׂיִהְיֶה בְּגֵן-עֵדֶן
32 תְּחִלָּה, לְהַשִּׁיג בְּחִינַת חֲכָמָה עֲלִיּוֹנָה - חכמה עליונה, כו'
33 [אֶפְשָׁר צ"ל³⁶: כָּל חַד] כְּפֹם שְׁעוֹרָא דִּילֵיהּ, - כל אחד כפי

34. ראה ח"א פ"ז. לקמן סימן לב. 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מה ענין פיסקא זו כאן? ! - וי"ל דבא לתרץ: ע"פ הנ"ל אינו מובן מחז"ל בכ"מ (וראה ג"כ לקמן סכ"ט) דשכר המצות בג"ע (וכולל - מצות הצדקה). - והתירוצ עממשנת"א לעיל ס"ג, אבל ה"ז רק "הארה הדארה" וכו' - כן אינו מובן "נשמות הצדיקים כו' שהם עתה בג"ע" כמה אלפי שנים (שהזכיר כאן לעיל) מאי נפק"מ ואהני להו להשכר (דתחה"מ). - ולזה מוכרח להמשיך הבי': אך א"א כו'. ומוסיף עוד ענין - תוס' בי': תחה"מ בא ע"י שטל תורה מחיהו - שזהו שייך ותלוי (כמחז"ל זה) שיהי' בסוג "כל העוסק בתורה", ובמילא תלוי גם בהשגת "בחי" ח"ע כפום שעורא דילי"י שזהו בג"ע דוקא. ומוסיף עוד ענין - תוס' בי': לאחרי תחה"מ - השכר ד"תשיחך" - וה"ז "היא (דוקא) תשיחך" (התורה, ח"ע דכפום שיעורא דילי' בג"ע). ע"פ"ז יומתק ג"כ שמסיים בבי' סיום הכתוב: לכל תכלה גו', אף שלא הביאו (ולא רמזו אפילו) ע"ע! אלא שמסתייע להענין שקדמו - וממתיק ע"ז גם הסדר דבכתוב, שתחלה צ"ל "כל תכלה" (כי א"פ כו' - כנ"ל) ורק אח"ז יבוא לרחבה מצותך מאד. אבל בתחלת האגרת אין מקום להזכיר "כל תכלה גו'" - שהרי ענינה בי' הרהבות שע"י הצדקה דלמטה". 36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "במקום כו' - שלכאורה אינו מובן - ולכן הקיפוהו בחצע"ג - כ"ח. ז. א. כל חד". 37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה כתובות קיא, ב. לעיל ספ"ליו". 38. משלי ו, כב. 39. ספ"ו. 40. ישעי' כו, יט. 41. תהלים מ, ט.

ה'תש"ג	יט אלול	יום ראשון	יום ראשון
--------	---------	-----------	------------------

שיעורים. חומש: נצו"י, פרשה ראשונה עם פירש"י.
 תהלים: צ"צו. נה"נו.
 תניא: טז. אהוביי . . . 248 דף פ'.

רבינו הזקן זייענדיג נאך אין וויטעבסק, האָט אמאָל געזאָגט א תורה אויפ'ן פסוק אתם נצבים גו', און האָט געטייטשט מחוטב עצך ל' עצה, מ'דארף אויסהאקען די רבות מחשבות בלב איש, שואב מימיך אויסשעפען די מים וואָס מצמיחים כל מיני תענוג.

רבינו הזקן, עוד בהיותו בוויטעבסק, אָמר פעם תורה על הפסוק "אתם נצבים גו'", ופֿרש: "מחוטב עֶצֶךָ" לשון עצה, יש לעקר [=לחטב] את הרבות מחשבות בלב איש, "שאב מימיך" – לשאב [החוצה] את המים שצמיחים כל מיני תענוג.

ה'תש"ג	כ אלול	יום שני	יום שני
--------	--------	---------	----------------

שיעורים. חומש: נצבים וילך, שני עם פירש"י.
 תהלים: צו"קג. נח"ס.
 תניא: והנה זהו . . . לב ונפש.

דער וואָס איז נידעריג און גראָב הערט ניט אָן די אייגענע גראַבקיט און נידעריקייט.

זה שְׁנַחֲתוּ וְגַם, אינו חֵשׂ אֶת גְּסוֹתוֹ וְנַחֲתוֹתָיו הוּא.

ה'תש"ג	כא אלול	יום שלישי	יום שלישי
--------	---------	-----------	------------------

שיעורים. חומש: נצבים וילך, שלישי עם פירש"י.
 תהלים: קד"קה. סא"סג.
 תניא: יז. נודע . . . 250 וע"ש היטב.

אָבינו הָראשון – אַבְרָהָם, בְּגִלְל עֲבוֹדָתוֹ בְּמִסֵּרֵת נֶפֶשׁ לְפָרְסָם אֶלְקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ – אֵל אֶחָד – לְכָל בְּנֵי הָעוֹלָם, זָכָה לְהִנָּחֵל לְזֶרְעוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת אֶת הָאֲמוּנָה הַטְּהוֹרָה בְּה' וּבְתוֹרָתוֹ, וְכָל אִישׁ וְאִשָּׁה בְּיִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם הַכֹּחַ וְהַעֵז לְמַסֵּר נֶפֶשָׁם עַל הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה.

ה'תש"ג	כב אלול	יום רביעי	יום רביעי
--------	---------	-----------	------------------

שיעורים. חומש: נצבים וילך, רביעי עם פירש"י.
 תהלים: קו"קז. סד"סו.
 תניא: וזהו שארו"ל . . . מנוחה כו'.

תורת החסידות דורשת, כי תחלה להוכחה צריכים להסיר את הצפרנים, ניט שטעכען זיך, כי בטופרהא אחידן, יעדער שטאך איז קליפה וסטרא אחרא, ואחר נטילת הצפרנים צריך להיות נטילת ידים, כמבואר ענינה בדא"ח, המשכת המוחין למדות.

תורת החסידות דורשת, פי תחלה להוכיח צרכים להסיר את הצפּרנים, לא לדקור, כי "בטופרה אחידן" [=בצפּרנים נאחזות], כל דקירה היא 'קלפה' ו'סטרך אחרך'; ואחר נטילת הצפּרנים צריך להיות נטילת ידים, כמבאר ענינה בדא"ח [דברי אלקים חיים, חסידות], המשכת המחין למדות.

ה'תש"ג

כג אלול

יום חמישי

יום
חמישי

שיעורים. חומש: נצבים וילך, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קח-קיב. סו"ט.
תניא: יח. כתיב . . . 252 בלק"א.

ר' משה, בנו של רבנו הזקן, בלמדו - והוא אז כבן חייא שנה - הסוגיא בשבחן של חכמים בגטין (סז א) נסתפק במאמר רשב"י [=רבי שמעון בן יוחאי] שם "שנו מדותי", שיש בזה שני פרושים: למדו תורת (רש"י) או מדותי כפשוטו. בתוך כך נכנס רבנו הזקן ואמר - בנגון, כדרך בקדש: תורה שנתנה לנו כלה מדות טובות, אפלו הענשין שבה הם באמת חסד וטוב, ושני הפרושים אחד הם, והא ביהא תליא [=זה בזה תלוי]: אי אפשר להיות מדות טובות בלי תורה, ואי אפשר לתורה בלי מדות טובות. ככל הנ"ל קרה גם לה"צמח צדק" בהיותו בגיל חייא שנה.

ה'תש"ג

כד אלול

יום שישי

יום
שישי

שיעורים. חומש: נצבים וילך, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיג-קית. ע"ב.
תניא: והשנית היא . . . דעהו א.

אמאל איז יעדער ווארט וואס מ'האט געהערט געווען א תורה, און יעדער זאך וואס מ'האט געזעהן - א הוראה אין עבודה און הדרכה.

בעבר, כל אמרה ששמעו היתה תורה, וכל דבר שראו - הוראה בעבודה והדרכה.

ה'תש"ג

כה אלול

שבת

שבת
קודש

אמירת כל התהלים בהשכמה. יום התעודות.
סליחות - אחר חצות לילה ובסמוך לה. אבל בשאר הימים - באשמורת הבקר.
כאשר נצבים וילך בפרדות, מתחילין למפטיר וכן לשביעי - שבת פרשת נצבים - ראה נתתי לפניך גוי.
שיעורים. חומש: נצבים וילך, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קט, אשרי . . . מצותך מאד. עג"ה.
תניא: יט. עוטה . . . "254" דאצילות.

אדמו"ר הזקן ספר: בהיותי במעזריטש, שמעתי ממורי ורבי הרב המגיד בשם מורו ורבנו הבעל-שם טוב נשמתו-עדין: החדש השביעי שהוא החדש הראשון לחדשי השנה, הקדוש-ברוך-הוא בעצמו מברכו בשבת מברכים שהוא השבת האחרון דחדש אלול, ובכח זה ישראל מברכים את החדשים י"א פעמים בשנה. כתיב "אתם נצבים היום", ד"היום" קאי על ראש השנה שהוא יום הדין, וכמו שכתוב "ויהי היום גוי" ותרגם "והיה יום דינא רבא", ו"אתם נצבים" - קימים ועומדים, והינו שזוכים בדין. ובשבת שלפני ראש השנה, שהוא שבת האחרון דחדש אלול, קוראין אז פרשת "אתם נצבים", וזהו ברכתו של הקדוש-ברוך-הוא בשבת מברכים חדש השביעי, שהוא המשבע והמשביע ברב טוב לכל ישראל על כל השנה.

מתי עדים פוסלים פוסלים את העדות? יום ראשון י"ט אלול ה'תשע"ז

המתכוונים לראות ולא להעיד אינם מצטרפים - אפשר לומר שאין זו ראייה כי אכן משום כך מזמנים את העדים הכשרים ומייחדים אותם לפני נתינת הגט, ועל ידי זה אין הקרובים נכללים בעדות ואינם מבטלים אותה.

אך ה'משכנות יעקב' (חוי"מ סי' יח) תמה על דברי הש"ך: הרי בימי חז"ל לא היה מקובל לייחד עדים בשעת הגירושין, ואם כן מזה שלא חששו לפסול את הגט בגלל הקרובים יש ללמוד שהקרובים שאינם באים להעיד אינם מצטרפים. ולדעתו, גם הרמב"ם סובר שהעדים הפסולים פוסלים רק אם העידו בפועל, ואת דברי הרמב"ם "אם נמצא באלו שנתכוונו להעיד קרוב או פסול עדות כולם בטלה", הוא מפרש כך: כאשר העדים באים לבית דין, מפרידים בין העדים שהתכוונו להעיד לאלו שלא התכוונו להעיד. ואם אחרי הגדת העדות של אלו שהתכוונו להעיד יתברר שאחד מהם פסול – העדים הכשרים שלא התכוונו להעיד לא נפסלו בעדות זו (כיון שהפרידו ביניהם). ומעתה מקבלים את עדותם של העדים שבתחילה לא התכוונו להעיד, כי "הואיל וראה הדבר וכיוון עדותו... חותכין הדין על פיו", ואף שלא התכוונו להעיד, נעשו עדים עתה בעת הגדת העדות.

הלכות עדות פרק ה, הלכה ה: בְּשִׁבוּאוֹ לְבֵית דִּין עֲדִים מְרִבִּין... אִם נִמְצָא בְּאֵלוֹ שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לְהַעֲדִי קְרוֹב אוֹ פְּסוּל, עֲדוֹת בְּלֵן בְּטֻלָּה.

לדעת התוספות (ב"ב קי"ד א, ד"ה אבל) עדים פסולים שראו את המעשה פוסלים אותה רק אם באו לבית דין והעידו, אבל אם ראו את המעשה ולא העידו אינם מבטלים את העדות, כי "אמר קרא 'קום דבר' – במקיימי דבר הכתוב מדבר, דהיינו: עדים שהדבר מתקיים על ידיהן אין נפסלין עד שיעידו בבית דין ויקיימו דבר". ובמקום אחר (מכות ו, א ד"ה אמר שמואל) כתבו שראיית עדים פסולים לא פוסלת, שאם לא כן "היאך מצינו ידינו ורגלינו כשנותנין גט, שיש במעמד קרובים, והיה לנו לומר שעדות הכשרים בטלה".

אבל הרמב"ם כאן כתב: "אם נמצא באלו שנתכוונו להעיד קרוב או פסול עדות כולם בטלה". ומזה מדייק הש"ך (חוי"מ סי' לו סק"י) שלדעת הרמב"ם הפסולים פוסלים את העדות גם אם לא העידו, כי הכוונה להעיד מצרפת אותם, וכן גם שיטת רש"י והרשב"ם (ב"ב קיג, ב. ד"ה שלשה).

והוסיף הש"ך שהלכה כשיטת הרמב"ם שהרי לא נזכר בש"ס שרק עדות בפועל של הפסולים פוסלת, ומה שכתבו התוספות שנתינת הגט במעמד הקרובים מוכיחה שעדים

שימוש בחפץ חברו ללא רשות יום שני כ' אלול ה'תשע"ז

אמנם, מלשון הרמב"ם "אינו גנב וכשר לעדות" משמע יותר שבאמת אינו עובר על איסור, ולא שטועה ומורה היתר לעצמו שלא כדין (ראה ברכת משה על המחנ"א שם, ב), אך בספר 'קול אליהו' (ח"ב אה"צ ב) כתב כי אין ללמוד מכאן היתר לשימוש בנכסי חברו ללא רשות, כי בגמרא (סנהדרין נו, ב) מבואר שההיתר נאמר רק באריס ולא באדם אחר.

וטעם החילוק, כי כאשר בעל הבית לוקח את האריס הרי כיון שכן דרך האריסים, מלכתחילה הוא מסכים לכך וכאילו נתן רשות מפורשת, אך במקרה לא רגיל שהבעלים לא העלה על דעתו, אסור למרות שברור שאם היה יודע היה מסכים (ראה יד רמ"ה לסנהדרין שם, ובברכת משה למחנ"א שם).

וכן פסק אדמו"ר הזקן (הלכות מציאה ופיקדון, ד"ה): "ואפילו ברור לו שכשיודיע לבעליו שהוא נטלה אזי ישמחו ויגילו מפני אהבתם אותו, אסור לו ליהנות בה בלא דעת הבעלים". ומכל מקום, "מותר לבן ביתו של אדם ליתן פרוסה לעני שלא מדעתו, לפי שכן נהגו בעל בתים ומתחילה נתרצה בעל הבית בכך".

הלכות עדות פרק י, הלכה ה: אֲרִיסִים שֶׁלָּקַח דְּבַר מוֹעֵט מִן הַפְּרוֹת שֶׁבְּכֶרֶוּ בִּימֵי נִסְן וְיָמֵי תִּשְׁרֵי, קָדְם שֶׁתִּגְמַר מְלֵאכְתָּם – אֲרֵי עֲלֵפֵי שֶׁלָּקַח שְׁלֵא מִדַּעַת בַּעַל הַשְּׂרָה - אֵינוֹ גָּנֵב, וְכֹשֶׁר לְעֲדוּת; שְׂאִין בַּעַל הַשְּׂרָה מְקַפֵּיד עַל זֶה.

האם מותר להשתמש בחפץ של חברו ללא רשות, כאשר ברור לחלוטין שהיה מסכים לכך ברצון?

כתב ה'מחנה אפרים' (הלכות גזילה סי' י) שהדבר שנוי במחלוקת בין התוספות לרמב"ם. לדעת התוספות (ב"ב כב, א), גם אם ברור שהבעלים היה מסכים, כל עוד לא ניתנה רשות בפועל אסור להשתמש, אך הרמב"ם כאן כותב שמותר לאריס לקחת דבר מועט מן הפירות בימי ניסן משום שבעל השדה אינו מקפיד עליו, הרי שלדעתו הדבר מותר.

אמנם, הסמ"ע (חוי"מ לד, לו) פירש שהרמב"ם מתיר משום שהאריס מורה לעצמו היתר לקחת, ואע"פ שבאמת אין הדין כן, מכל מקום אינו נחשד מחמת כך להעיד שקר והוא כשר לעדות.

יום שלישי כ"א אלול ה'תשע"ז 'אין אדם קרוב אצל ממונו'

לוי שהעיד על ראובן שהלוה לו, מחלקים את העדות לשנים, מדין 'פלגינן דיבוריה', ונאמן שראובן הלווה בריבית ולא נאמן על עצמו שלווה (סנהדרין כה, א). והקשו הראשונים (רבינו יונה, ר"ן, סנהדרין י, א): הרי 'עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה' (לעיל פ"ה ה"א), ומדוע לא נאמר

הלכות עדות פרק יב, הלכה ב: רְאוּבֵן שֶׁהַעֲדִי עָלָיו שֶׁמָּעוֹן שֶׁהָלוּהוּ בְּרִבִּית, וְהַעֲדִי לוֹ וְאָמַר: לִי הָלוּהוּ בְּרִבִּית... אָף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה לוֹ שְׁלוּהוּ בְּרִבִּית, אֵינוֹ מְשִׁים עֲצָמוֹ רִשְׁעִי; וְנֶאֱמָן עַל רְאוּבֵן, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל עֲצָמוֹ... 'פְּלוּנִי רִבַּע אֶת שׂוּרִי' - הוּא וְאַחַר מְצַטְרְפִין לְהַרְגוֹ, שְׂאִין אֲדָם קְרוֹב אֶצֶל מְמוֹנוֹ.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קיט

ובאומר 'פלוני רבע את שורי' מתקבלת עדותו גם לגבי השור, ואין אומרים 'פלגינן דיבוריה' כי כיון שאין אדם קרוב אצל ממונו', נאמן. ואף שאין השור נסקל על פי בעליו – אם יש עדות על הרובע, מתוך שמתקבלת העדות עליו מתקבלת גם עדות הבעלים על השור (רש"י סנהדרין שם, ד"ה הדר). אך לדעת הראב"ד ההלכה שונה לחלוטין: דברי האדם על עצמו אכן אינם בגדר עדות, כנ"ל, אבל עדות על שורו תורת עדות עליה כי "אין אדם קרוב אצל ממונו" ואין אומרים בה 'פלגינן דיבוריה', אלא זו עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, "וכשם שאינו נאמן על שורו, כך אינו נאמן על הרובע" ולכן "אינו נהרג לא שורו ולא אותו פלוני" (כס"מ).

שכשם שבטלה העדות לגבי עצמו, כך תתבטל גם לגבי ראובן? ותירצו: הכלל 'עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה' נאמר בעדים שנמצא בהם קרוב או פסול שהיא בגדר עדות אלא שאם מקצתה פסולה כולה בטלה, אבל דברי אדם על עצמו אינם בתורת עדות כלל, כדברי הגמרא (מכות ו, א) "על פי שנים עדים יקום דבר - במוקיימו דבר הכתוב מדבר". כלומר, רק זרים יכולים לקיים את הדבר על ידי עדותם ולא בעלי הדבר. ולכן, המעיד שלוה בריבית אין זו 'עדות שבטלה' אלא מחלקים דיבורו, כך שדבריו על עצמו אינם עדות כלל ואינו נאמן על זה, ודבריו על ראובן הם עדות נאמנה.

האם כשדיין פסול הצטרף לבית דין בטל? יום רביעי כ"ב אלול ה'תשע"ז

ידיעתו של היחיד, אלא מכאן שאין הדין מתבטל אם אחד הדיינים קרוב או פסול. ובספר 'שער משפט' (סי' יג סק"ב) דחה ראייה זו: לעולם כל הדיינים צריכים להיות ראויים ואם אחד מהם אינו ראוי הדין בטל, ואכן אם רק דיין אחד בקי בדין וחבריו 'יושבי קרנות' אין בכך כל תועלת. ודברי הגמרא שלא יתכן שאין בהם אחד שלמד, יתפרשו כך: אין הדיינים יושבים לדון אם אין ביניהם אחד בקי בדינים, כדי שלא יבואו לידי טעות, כי אם יטעו יצטרכו לשלם. ואם כן דיין זה לא יסכים לדון בצירוף מי שאינו בקי כי הדין יהא בטל ובסופו של דבר יהיו כל הדיינים ראויים לדון. וה'אור גדול' (משניות ריש סנהדרין) הביא את דעת הרמב"ם ב'פאר הדור' (סי' קפז) שאין הדין בטל אם נמצא אחד הדיינים קרוב או פסול, ובית דין של שלשה דיינים כשרים דינם דין גם אם הצטרף אליהם דיין הפסול לדון, אך הוסיף: "שצריכים אותם שלשה לחתום בסוף, כדי שלא יצטרפו עם מי שאינו ראוי לחתום לשום קרבות או לשום פסלות".

הלכות עדות פרק טז, הלכות ד"ה: **בְּעֵדִים, כִּי הָיוּ פְּגוּלִין בְּדִינָן. וְלִפְיָהּ, אִין סוּמְכִין בְּסִנְהֶדרִין שְׁנַיִם הַקְּרוֹבִים זֶה לָזֶה.** כתב ה'משנה למלך' בשם הריב"ש (סי' תיג) שאם היו שלשה דיינים כשרים והצטרף אליהם דיין רביעי הקרוב לאחד הדיינים - דינם קיים, אך המהרח"ש (רבינו חיים שבתי) סובר שדין הדיינים כדין העדים שאף מאה עדים, אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול בטלה העדות" (לעיל פ"ה ה"ג). וכן בדיינים, גם אם הם יותר משלשה, אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, הדין בטל. וה'קצות החושן' (סי' לו סק"י) הביא ראייה לשיטת הריב"ש: מבואר בגמרא (סנהדרין ג, א), שמדין תורה דיין אחד כשר לדון (בדיינים מסוימים) אך חכמים הצריכו שלשה דיינים "משום יושבי קרנות", היינו שמא הדיין הוא מ'יושבי קרנות' ואינו בקי בדיני ממונות. ושואלת הגמרא: הרי גם בשלושה דיינים יש לחוש שמא הם 'יושבי קרנות', ומתרת: לא יתכן שאין בהם אחד שלמד. ולדברי המהרח"ש, הרי אם אחד הדיינים פסול ("מי שלא גמיר ולא סביר אין דינו דין") - הדין בטל, ומה תועיל

'אין הולכין אחר הרוב' בדיני עדות יום חמישי כ"ג אלול ה'תשע"ז

ותירץ: יתכן שדנו את יהושע כפסול לעדות ואינו נאמן בנוגע לעדות על משה, כיון שהיה משרתו ולכן קיבלו את דברי המרגלים. וב'שפתי צדיק' (במדבר שם) הקשה: אם יהושע נחשב נוגע בעדות' מדוע הסכימו מתחילה לשלוח את יהושע, הרי לדעתם עדותו תהיה כרצון רבו? ועוד הקשה: אם המרגלים נשלחו להעיד על מה שיראו עיניהם, מדוע שלח משה איש מכל שבט ולא הסתפק בשני אנשים? אלא מכאן שהמרגלים לא נשלחו כדי להעיד בתורת עדות, אלא כדי לשמוע את דעתם על הארץ ואיך יוכלו לחיות בה, ולכך היה צריך לשלוח נציג מכל שבט המכיר את אנשיו ואת תכונותיהם. וכיון שכוננת בני ישראל בשילוח המרגלים היתה לשמוע

הלכות עדות פרק יח, הלכה ג: ... **שְׁנַיִם בְּמֵאָה, וּמֵאָה בְּשָׁנַיִם. וְכֵן בְּשֵׁתֵי כְּתִי עֵדִים הַמְּכַחְשׁוֹת זֶה אֶת זֶה - אִין הוֹלְכִין אַחַר הָרֵב, אֶלָּא דוֹחִין אֶת שְׁתֵּיהֶן.** מבאר הש"ך (ח"מ סי' פז סקט"ו): שתי כתי עדים המכחישות זו את זו, אין אנו מאמינים לאף אחת משתי העדויות וכאילו אינם כלל. והנה, בעת שהמרגלים הוציאו את דיבת הארץ (במדבר יד, ט) העידו יהושע וכלב ואמרו "טובה הארץ מאד מאד", ואחר כך "ויאמרו כל העדה לרגום אותם (את יהושע וכלב - רש"י) באבנים". והקשה ה'אור החיים' (שם): מדוע קיבלו בני ישראל את עדות המרגלים, הרי על פי התורה אם שני עדים מכחישים מאה עדים אין המאה נאמנים יותר כי "שנים כמאה ומאה כשנים... ודוחין את שתיהן"?

את המחיר בהסתמך על ארבעה אנשים שישומו את מחירו, שהמחיר נקבע על פי אמירת כל הארבעה ולא על פי רוב הדעות, כי אין זה בתורת דין (שמצד הדין הולכים אחר רוב) אלא הוחלט להסתמך על דעת כל הארבעה]

את חוות דעתם של נציגי השבט ולא לקבוע על פי דיני עדות, לא שייך לומר כאן 'שנים כמאה ומאה ושנים' אלא הכרעתם היא על פי ההכנה ונטיית הלב ועל כן האמינו לדברי עשרת המרגלים, שהם הרוב, ולא לדברי יהושע וכלב. [וכמו שמצינו בגמרא (עבודה זרה עב, א) במוכר שדהו וקבעו

עדות שקר לחלל כהן מכהונתו יום ששי כ"ד אלול ה'תשע"ז

מן התורה ונמצא שזממו לגרום לו פסול מהתורה, אך אם העידו שהוא בן חלוצה אינם לוקים, כי איסור כהן בחלוצה הוא מדרבנן, ומאחר ולא היו גורמים לו בעדותם פסול מהתורה, לא עברו בכך איסור מהתורה ואינם לוקים. אך ברמב"ם מפורש שגם אם העידו שהוא בן חלוצה לוקים. וטעמו, כי סוף סוף רצו לגרום לו נזק ועברו בכך על איסור 'לא תענה ברעך עד שקר' (ראה ש"ת הגרעק"א, קעט).

והראשונים דנו: הרי זממו לגרום לו גם הפסד ממון שהרי כהן חלל אינו זכאי לקבל תרומה ככהן כשר, ומדוע לא יתחייבו בערך המשוער של התרומות שהיה ראוי לקבל במהלך חייו?

ותירצו, כי הפסד זה אינו ברור מאחר ואין וודאות שהיה מקבל תרומות. ועוד, כי נזק זה לא נעשה על ידם ישירות שהרי לא לקחו ממנו את מתנות הכהונה בידיים אלא רק גרמו שלא יקבל אותן ונאמר 'ועשיתם לו כאשר זמם לעשות' ולא 'כאשר זמם לגרום' (ריטב"א מכות שם).

הלכות עדות פרק כ, הלכה ח: בַּיָּצֵד? הַעִידוּ עַל בְּתֵן שְׁהוּא הָלָל, בְּגוֹן שְׁהַעִידוּ: 'פְּגַנְיָנוּ נִתְגַּרְשָׁה אִמּוֹ' או 'נִחְלַצָּה בְּמָקוֹם פְּלוֹנֵי בְּיוֹם פְּלוֹנֵי, וְהוֹמַו - הִרִי אֱלֹו לֹוּקִין.

עדים שהעידו בשקר על אדם שחייב מיתה או מלקות או ממון, יש לקיים בהם את העונש שבו רצו להענישו, ככתוב: 'ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו', אך כאשר העידו עליו שהוא 'חלל' ופסול לכהונה, אין פוסלים אותם לכהונה אלא הם נענשים במלקות.

וטעם הדבר מבואר בגמרא (מכות ב, א): מאחר וזממו לפסול לכהונה אותו ואת זרעו, שכן גם בנו של חלל פסול לכהונה, לא נוכל לקיים בהם 'ועשיתם לו כאשר זמם' בשלימות אלא אם נפסול גם את זרעם, ואת זאת אין בידינו לעשות שהרי נאמר 'ועשיתם לו', ולא לזרעו, ולכן אינם נעשים חללים אלא נענשים במלקות.

ונחלקו ראשונים בדין זה: לדעת הרמב"ן (מכות שם), רק כאשר העידו שהוא בן גרושה לוקים, כי כהן אסור בגרושה

מתי אין עוברים על 'לא תסור'?

וה'שואל ומשיב' (רביעאה ח"ב סי' נז) מבאר: אוהרת התורה 'לא תסור' היא משום כבוד חכמים, כדי שהעם ישמע בקולם. אך כאשר יש ספק אם חכמים אסרו דבר זה, אין זו פגיעה בכבודם אם מקילים באיסור זה, כי יש מקום לומר שלא עבר על דבריהם.

וב'נאות יעקב' (סי' כב) מיישב: הציווי 'לא תסור' הוא רק כאשר האיסור שאסרו חכמים הוא על פי הכללים שקבעו, וכיון שאיסור דרבנן לא נאסר במקום ספק, לא נאמר בזה 'לא תסור'.

ולפי זה מיושבת גם השגתו הנוספת של הרמב"ן על הרמב"ם (שם): איסורים מדרבנן נדחים מפני מצוות ואיסורים מדאורייתא (לדוגמא: הדביק בשבת פת בתנור, התירו לו לרדותה קודם שיבוא לידי איסור סקילה - שבת ד, א) ואם באיסורים מדרבנן יש איסור תורה של 'לא תסור', מדוע הם נדחים מפני מצוות התורה? אלא שכאשר אנו דנים באיסור מדרבנן מצד עצמו כלפי דין התורה, וודאי שדין התורה עדיף והאיסור מדרבנן כאילו אינו קיים ולכן לא נאמר בזה 'לא תסור'.

הלכות ממרים פרק א, הלכה ב: בַּל מִי שְׂאִינוּ עוֹשֶׂה בְּהוֹרָאתָן - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: "לֹא תִסּוּר (מִכָּל) הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ" ... הַגְּזֵרוֹת וְהַתְּקִנּוֹת וְהַמְּנַגְּחוֹת - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאֵלֹו הַשְּׁלֹשָׁה דְבָרִים... הַעוֹבֵר עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.

לדעת הרמב"ם, העובר על מצוות דרבנן או על גזירות שגזרו חכמים, עובר על הלאו 'לא תסור'. והקשה הרמב"ן (בהשגותיו לסהמ"צ, שורש א): אם בכל איסור דרבנן יש גם איסור מן התורה, מדוע אמרו (ביצה ג, ב) 'ספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא', והרי בכל איסור דרבנן יש איסור מן התורה?

ומיישב ה'שב שמעתתא' (ש"א פ"א): לשיטת הרמב"ם (ראה הל' טו"מ פ"ט ה"ב, "כל הספיקות... אין חוששין להן אלא מדברי סופרים"), דין זה ש'ספק דאורייתא לחומרא' הוא מדרבנן. ויש לומר שחכמים גזרו להחמיר רק בספק דאורייתא, אבל בספק של דבריהם לא החמירו ולכן בספק דרבנן לא נאמר 'לא תסור'.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ט-כ"ה אלול תשע"ז

לא נפעל דבר! בדיוק כמו משא כבד שצריך שני אנשים להרימו, ואדם אחד לבד אינו יכול להרימו כלל.

(ע"פ יין מלכות ספר שופטים סימן יד)

2) פוסקים, מוציאים החלטה. 3) ספרי שופטים אות קפח: "אין לי אלא לדיני נפשות (=עוון - משמעו חטא שיש בעונשו מיתה ככתוב בעובד עבודה זרה "עוונה בה", במדבר טו, לא), לדיני ממונות מניין, תלמוד לומר לכל עוון" כל - בא לרבות דיני ממונות (רבינו הלל). 4) שקיבלו רבותינו איש מפי איש עד למשה מסיני. 5) שאם כפר הנתבע ועד אחד מעיד, שהוא חייב לתובע הרי זה נשבע מן התורה (ספרי שם ושבועות מ, א). 6) פרק א הלכה א.

6 ב. בשני מקומות האמינה תורה עד אחד: בסוטה 7 שלא תשטה מי מרים⁷, ובעגלה ערופה שלא תערף, 8 כמו שבארנו⁸. וכן מדבריהן, בעדות אשה⁹ שיעיד 9 לה שמת בעלה¹⁰.

7) שאם קינא לה בעלה ונסתרה אחר הקינוי בעדים והרי היא עומדת לשתות מי המרים לברקה אם טמאה היא, ובא עד והעיד עליה שנטמאה בפניו, אינה שותה, שנאמר (במדבר ה, יג) "ועד אין בה" - והרי עד (הלכות סוטה פרק א, הלכה י"ד). 8) בהלכות רוצח פרק ט, הלכה י"ב, שאם בא עד אחד והעיד שראה את הרוצח אינה נערפת, שנאמר (דברים כא, א) "כי ימצא חלל באדמה... לא נודע מי היכהו" - והרי נודע. 9) להתירה להינשא. 10) הרי זה נאמן, "שהדבר עשוי להיגלות" (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה ט"ו), וגם הקלו חכמים בדבר זה, כדי שלא יישארו בנות ישראל עגונות (שם פרק י"ג, הלכה כ"ט, ובביאורנו שם).

ג. וכל מקום שעד אחד מועיל, אשה ופסול¹¹ כמו 10 כן מעידים¹². חוץ מעד אחד של שבועה, שאין 11 מתיבין שבועה אלא בעדות פשר, הראוי להצטרף 12 עם אחר¹³ ויתחייב זה הנשבע ממון על פיו. על פני¹⁴ 13 שנים עדים או על פי שלשה עדים¹⁵ - לעשות 14 שלשה בשנים: מה שנים, נמצא אחד מהן קרוב או 15 פסול - בטלה העדות¹⁶; אף שלשה, והוא הדין 16 למאה, נמצא אחד מהן קרוב או פסול - בטלה 17 העדות¹⁷. בין בדיני ממונות, בין בדיני נפשות¹⁸. 18

11) לעדות מדבריהם, אבל גזלן גמור, וכן כל הפסול בעבירה מן התורה, אינו נאמן להתיר אשה להינשא (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה י"ז). 12) שכן שנינו (סוטה מז, א) שאפילו העידה אשה שראתה את הרוצח אין העגלה נערפת. וביבמות קכב, א שנינו: "הוחזקו להיות משיאין (=אשה) עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה". וכן בסוטה לא, א לעניין עדות סוטה שלא תשטה מי מרים. והשווה הלכות

יום ראשון י"ט אלול ה'תשע"ז

הלכות עדות

פרק חמישי

1) המקומות שבהם האמינה התורה עד אחד. דין עדים רבים שבאו להעיד וביניהם אחד קרוב או פסול. שטר שעדי חתימתו מרובים ואחד מהם קרוב או פסול לעדות. לימוד זכות או חובה על ידי עד המעיד. המקרים בהם יכול עד להיעשות דיין.

1 א. אין חותכין דין מן הדינין על פי עד אחד, לא 2 דיני ממונות ולא דיני נפשות. שנאמר: לא יקום עד 3 אחד באיש לכל עון ולכל חטאת³. ומפי השמועה⁴ 4 למדנו שקם הוא לשבועה⁵, כמו שבארנו בהלכות 5 טוען⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין חותכין דין מן הדינין על-פי עד אחד".

וממשיך: "בשני מקומות האמינה תורה עד אחד, בסוטה שלא תשטה מי מרים" (שנאמר: ועד אין בה, והרי כאן עד") ובעגלה ערופה שלא תיערף ("שנאמר ולא נודע מי הכהו, הא אם נודע לא היו עורפין, אפילו אם ראה ההורג עד אחד").

ויש לחקור בגדר הדין של עד אחד, מפני מה אין חותכין הדין על פיו:

א. עד אחד הוא סוג ברור אחר לגמרי (באיכות) משני עדים, ועל סוג ברור זה אמרה תורה שאין לסמוך עליו מפני שהוא "סוג" אחר של עדות. ולפי-זה יש להסביר שלסוג האחר של העדות האמינה תורה רק בשני מקרים; סוטה שלא תשטה, ועגלה ערופה שלא תיערף.

ב. הבירור שעושה עד אחד, הוא מאותו הסוג והגדר דשני עדים, אלא שיש כאן חסרון בכמות, ולכן מכיון שבדיני ממונות ודיני נפשות יש צורך בבירור גמור, לא מספיק הבירור דעד אחד, ובכל זאת בנוגע שלא להשקות סוטה ולא לערוף את עגלה ערופה, מספיק גם "קצת" בירור אף שאין זה בירור בשלימות לעניין חיוב מיתה. ועל-פי-זה יש לפרש כך גם בשבועה, שגם על-ידי עד אחד נעשה חיוב השבועה, כיון שה"קצת" בירור שגורם העד אחד אינו מספיק לחייב ממון, אבל כן מספיק לחייבו שבועה.

אמנם, כל זה הוא בעדי בירור שמעידים על המציאות, אבל בעדי קיום מסתבר לומר (גם לאופן השני) שעד אחד הוא כלום, ולא נעשה על-ידו מאומה, כי גם אם החסרון הוא בכמות, הרי כל זמן שחסר בשיעור זה של שני עדים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אולם בכריתות יב, ב אמרו: "דאי בעי אמר לא נתכוונתי לעדות", הרי שצריך כוונה להעיד.

- ו. שְׁטַר שֶׁהָיוּ עֲדָיו מֵרַבִּין, וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קְרוֹב²⁸ 18
או פְּסוּל, או שֶׁהָיוּ בָּהֶם שְׁנַיִם קְרוֹבִים זֶה לְזֶה, וְהָרִי 19
אֵין הָעֵדִים קִיְמִין פְּדֵי לְשֹׂאֵל אוֹתָן²⁹: אִם יֵשׁ שָׁם 20
עֲדוֹת בְּרוּרָה שְׁפֵלָם יֵשְׁבוּ לְחֹתֶם³⁰, שֶׁהָרִי נִתְּפָנוּ 21
לְהָעֵיד³¹ - הָרִי זֶה בָּטָל; וְאִם לֹא - תִּתְקַיֵּם הָעֲדוֹת 22
בְּשֹׂאֵר. וְלָמָּה מְקִיְמִין הָעֲדוֹת בְּשֹׂאֵר³²? שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר 23
שֶׁתִּתְּמוּ הַפְּשָׁרִים וְהַנִּיחוּ מְקוֹם לְגִדּוֹל לְחֹתֶם³³, וְכָא 24
זֶה הַקְּרוֹב אוֹ הַפְּסוּל וְחֹתֶם שְׂלָא מְדַעְתָּם³⁴. 25

(28) ללווה או למלווה. (29) אם נתכוונו להעיד, או לשם מילוי המקום החלק שבשטר חתמו. (30) כאחד, זה בפני זה. (31) הרי זה כאילו אמרו; להעיד באנו. (32) והלא חתימתם מוכיחה, שנתכוונו להעיד. (33) שיחתום מלמעלה, משום כבודו. (34) ואין זו עדות אחת, אלא עדות אחרת לגמרי ואין בכוחם לבטל את הכשרים, שחתמו במעמד נפרד, ואין לומר בהם: "נמצא אחד מהם קרוב" וכו' שאין לפסולים שום שייכות לכשרים (ר"ף למכות ו, א בשם גאון). ומקורו בכבא בתרא קסב, ב "תתקיים עדות בשאר" ומפרשים, כשאין שם עדים כשישבו כולם לחתום (כסף משנה). והשווה הלכות גירושין פרק ט, הלכה כז. וכתב הרב"ז אף על פי שהדבר ספק הוא אם חתמוהו כאחד או לא - בכל זאת מוציאים מן הלקוחות על פי שטר זה, כי כל הדין שקרוב או פסול מבטלים כל העדות בדיני ממונות - אינו אלא חומרא מדרבנן, ומכיוון שאין זה אלא ספק ב"דרבנן" הולכים להקל ומקיימים השטר.

- ז. אַף עַל פִּי³⁵ שֶׁהָעֵד שֶׁחֹתֶם מִתְּחִלָּה בְּשֹׁטֵר הוּא 26
הַפְּסוּל - הָרִי הַשֹּׁטֵר בְּשֹׁטֵר³⁶. 27

(35) בדפוסים קדומים, אין כאן תחילת הלכה ומשפט זה קשור עם ההלכה הקודמת. (36) ואין אומרים השניים הראשונים ישבו לחתום כאחד עם האחרים הכשרים. וכל שכן אם הפסולים חתמו בסוף וודאי שיש תלות שחתמו שלא מדעת הראשונים והם כעדות אחרת, וכן דעת רבינו תם בתוספות, גיטין יח, ב דיבור המתחיל אמרי לה. וראה בחושן משפט מה, סעיף יב ברמ"א שם, שיש אומרים, שאין להכשיר שטר שחתומים בו פסולים, אלא אם כן שני האחרונים הם כשרים, שאז תולים לומר, שהרחיקו האחרונים את חתימתם, בכוונה להשאיר מקום חלק למי שגדול מהם, ומילא המלווה את הרווח בחתימת הקרובים, שלא מדעתם. והשווה גיטין י, ב "רווחא שביק למאן דקשיש מיניה".

- ח. כָּל עַד שֶׁהָעֵד בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת - אֵינוּ מוֹרָה בְּדִין 28
זֶה הַנְּהַרְג, וְלֹא יִלְמַד עָלָיו לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה. וְאִם 29
אָמַר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת - מִשְׁתַּקֵּין אוֹתוֹ. 30
שְׂנֵאמַר: וְעַד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְּנַפְשׁ לְמוֹת - בֵּין 31
לְזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה. וּמָהוּ זֶה שְׂנֵאמַר לְמוֹת³⁷? 32
כְּלוּמַר: עַד שֶׁהָעֵד בְּנַפְשׁ לְמוֹת - לֹא יַעֲנֶה דָּבָר, 33
אֶלָּא יַעֲיֵד וְיִשְׁתַּקֵּם³⁸. אֲבָל בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת - יֵשׁ לוֹ 34

סוטה פרק א, הלכה ט"ו. (13) כדקדוק לשון הברייתא (שבועות מ, א) "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה". ובתורת כהנים פרשת ויקרא (דבורא דחטאות) פרק ז: "הודע אליו - ולא שאמרו לו אחרים (=והוא מכחישם)... מניין אפילו אמרה לו אשה, אוציא - אשה, שאין אשה כשרה לעדות, מניין אפילו אמרו לו קרובים (=שהם כשרים להעיד במקום אחר), אוציא... קרובים שאינם כשרים להעיד בו, מניין אפילו אמרו לו עד אחד, אוציא... עד אחד שאין מחייבו אלא שבועה, מניין אפילו אמרו לו שניים" וכו', הרי שקרוב ואשה אינם מחייבים שבועה, אלא עד אחד כשר בלבד. וראה בתשובות רבי עקיבא איגר קעט ראייה לדברי רבינו. (14) בדפוסים קדומים וכן בכתב יד תימן כאן תחילת ההלכה. (15) "אם מתקיימת העדות בשניים למה פרט הכתוב בשלושה?" (16) שהרי לא נשאר אלא עד אחד. (17) שנאמר: עדים, אפילו מאה במשמע. (18) משנה במכות ה, ב וכדעת רבי שם.

- ד. בַּמָּה דְּבָרִים אָמְרִים? בְּזִמְן שֶׁנִּתְּפָנוּ בְּלֵן 1
לְהָעֵיד; אֲבָל אִם לֹא נִתְּפָנוּ כָּלָם לְהָעֵיד - מָה יַעֲשׂוּ 2
שְׁנֵי אַחִים בְּכֻלָּל הָעֵם, וְרָאוּ הָעֵם¹⁹ כְּשֶׁהָרַג זֶה אֶת 3
זֶה, או כְּשֶׁחָבַל בּוֹ²⁰, או כְּשֶׁחֲטַף חַפֵּץ מִיָּדוֹ²¹. 4

(19) בדפוסים קדומים: וראו כשהרג. ותיבת: העם, אינה. (20) בגופו. (21) האם תיפסל עדות כולם, בגלל האחים שראו אף הם את המעשה, ועל כורחך, אינם פוסלים אם לא נתכוונו להעיד (משנה שם).

- ה. וְכִיצַד בּוֹדֵקִין אֶת הַדְּבָר²²? כְּשֵׁיבֹאוּ לְבֵית דִּין 5
עֵדִים מֵרַבִּין כַּת אַחַת, אוֹמְרִים²³ לָהֶם: כְּשֶׁרְאִיתֶם זֶה 6
שֶׁהָרַג אוֹ חָבַל, לְהָעֵיד בְּאַתֶּם אוֹ לְרֵאוֹת? כָּל מִי 7
שְׂאוּמַר: לֹא לְהָעֵיד עָלָיו, אֶלָּא לְרֵאוֹת מָה הַדְּבָר, 8
וּבְכֻלָּל הָעֵם בְּאֵתִי - מִפְּרִישִׁין אוֹתוֹ. וְכָל מִי 9
שְׂאוּמַר: לֹא הָיִיתִי עוֹמֵד אֶלָּא לְהָעֵיד וּלְכַוֵּן הָעֲדוֹת 10
- מִפְּרִישִׁין אוֹתוֹ. אִם נִמְצָא בְּאֵלוֹ שֶׁנִּתְּפָנוּ לְהָעֵיד 11
קְרוֹב אוֹ פְּסוּל - עֲדוֹת כָּלָם בָּטָלָה²⁴. בַּמָּה דְּבָרִים 12
אָמְרִים²⁵? כְּשֶׁהָיָה בֵּהֶן קְרוֹב אוֹ פְּסוּל; אֲבָל אִם 13
כָּלָם כְּשָׁרִים - אֶחָד שֶׁנִּתְּפָנוּ לְהָעֵיד אוֹ שְׂלָא נִתְּפָנוּ 14
לְהָעֵיד, הוֹאִיל וְרָאָה הַדְּבָר וְכֻנֵּן עֲדוֹתוֹ וְהָיָה שָׁם 15
הַתְּרָאָה²⁶, חוֹתְמִין הַדִּין עַל פִּיו. בֵּין בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת²⁷, 16
בֵּין בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת. 17

(22) אם מתחילה נתכוונו להעיד או לראות בלבד. (23) ובכתב יד תימן: אומרים. (24) שם, ו, א. ואפילו של אלה שלא באו אלא לראות בלבד, כיוון שבעדים העיקריים נמצא פסול (לחם משנה). (25) בכתב יד תימן: והייתה. (26) בדיני נפשות אין עונשים בלא התראה, ואפילו התרה בו אחר בפני העדים, נענש, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. (27) בבא בתרא קיג, ב "שלושה שנכנסו לבקר את החולה (=ולא להעיד) רצו כותבים" - מעידים על מה ששמעו מפי החולה המצווה, הרי שאפילו לא נתכוונו להעיד עדותם כשרה, וכפירוש הרשב"ם שם.

פֶּרֶק שְׁעִשִׁי

1) חמישה דרכים בהם מאשרים את זהות השטר בבית-דין. אין בית-דין בודק אחר בית-דין אחר, אבל בודק הוא אחר העדים. שלושה דיינים שישבו לאשר השטר ומת אחד מהם לפני חתימתם.

א. כָּבֵר בְּאַרְנוֹת², שְׁקִיּוֹם שְׁטָרוֹת³ מְדַבְּרֵיהֶם⁴, פְּדִי¹⁰ שְׁלֹא תִנְעַל דֶּלֶת בְּפִנֵי לִוְיִן⁵. אָף עַל פִּי כֹן, אֵין מְקַיְמִין שְׁטָרוֹת אֲלֵא בְּשִׁלְשָׁה⁶, אֶפְלוּ שְׁלִשְׁתָּן הַדְּיוֹטוֹת⁷, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דִין⁸. וּלְפִיכָף⁹ אֵין מְקַיְמִין שְׁטָרוֹת בְּלִילָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹת¹⁰.

2) לעיל פ"ג, ה"ד. 3) אישור חתימת ידי העדים החתומים בשטר. 4) ומן התורה אין צורך בקיום, שעדים החתומים על השטר נעשו כמו שנחקרה עדותם בבית-דין (גיטין ג, א). 5) שאם לא היו מצריכים קיום, לא היה לשטר שום ערך, שמה יבוא כל מי שירצה ויזייף חתימת העדים, ומתוך שהקיום הוא לצורך השטר ולתועלתו, והשטר עצמו תוקן, שלא לנעול דלת בפני לוויים, נמצא שהקיום עצמו הוא: שלא לנעול דלת (לחם-משנה). 6) בכא-בתרא מ, א. 7) שכבר נתבאר לעיל ה"ל סנהדרין פ"ה ה"ח, שדיני ממונות אינם צריכים דיינים מומחים. 8) ושנים שדנו - אין דיניהם דין (שם, פ"ב, ה"י). 9) הואיל וזה נקרא דין. 10) שם פ"ג, ה"ג "שהדינים כנגעים... מה ראיית נגעים ביום בלבד, אף הדינים ביום בלבד". וראה בחו"מ ס' מ"ו סעיף ד, שנהגו: שהרב התופס ישיבה מקיים ביחיד.

ב. בְּאַחַד מִחֲמִשָּׁה דְּרָכִים מִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר בְּבֵית דִין. 15
הַדְּרָף הָאֶחָד: שִׁיְהִיו דִּינָיִם מְפִירִין פְּתַב יְדֵי הָעֵדִים, 16
שָׁזוּ עֵדוֹת פְּלוֹנֵי זֶזוּ עֵדוֹת פְּלוֹנֵי¹¹. הַדְּרָף הַשְּׁנִי: 17
שִׁיְחַתְּמוּ הָעֵדִים בְּפִנֵיהֶם¹². הַדְּרָף הַשְּׁלִישִׁי: שִׁיבֹאוּ 18
הָעֵדִים הַחֲתוּמִים בְּפִנֵיהֶם, וְיֹאמְרוּ כָל אֶחָד וְאֶחָד: 19
זֶה פְּתַב יְדֵי¹³, וְאֵנִי עַד בְּדָבָר זֶה¹⁴. הַדְּרָף הָרְבִיעִי: 20
שֶׁאִם מֵתוּ עֲדֵי הַשְּׁטָר אוֹ שִׁיְהִיו בְּמִדְּבָר אַחֶרֶת - 21
יבֹאוּ עֵדִים וְיַעֲדוּ עַל פְּתַב יְדֵן שֶׁהוּא זֶה¹⁵. הַדְּרָף 22
הַחֲמִישִׁי: שִׁיְהִיהָ פְּתַב יְדֵן יוֹצֵא מִשְׁטָרוֹת אַחֲרֵים, 23
וְעוֹרְכִין¹⁶ בֵּית דִין זֶה הַפְּתַב לְאוֹתוֹ הַפְּתַב שֶׁבְּשְׁטָרוֹת 24
אַחֲרֵים, וְיִהְיֶה דוּמָה זֶה לְזֶה, וְיִרְאֶה לָהֶם בִּיתְד¹⁷ 25
שֶׁכְּתַב יְדֵי אֵלוֹ הוּא פְּתַב יְדֵי אֵלוֹ¹⁸.

11) כתובות כא, ב "דיינים המכירים חתימות ידי העדים, אינם צריכים להעיד בפניהם" וכן פסק ה"רי"ף שם. 12) שאם בהכרת כתב ידי העדים מקיימים, כל-שכן אם העדים חתמו בפניהם (כסף-משנה). 13) שם, כ, ב. וכדעת החכמים, שאין צריכים לצרף עמהם עד אחר להעיד על חתימות שניהם, כי כל אחד מהם מתכוון להעיד על הסכום שבשטר. כלומר, ראינו המלווה וחתמונו, נמצא שיש כאן שני עדים על המלווה, וראה לקמן פ"ז ה"ד, ובביאורנו. 14) כלומר, בהסתכלי בכתב-ידי אני נזכר במלווה עצמה, אבל אם לא יזכור העדות כלל אינו יכול להעיד על כתב-ידו, כמבואר לקמן פ"ח ה"א (לחם-משנה). ובכל זאת, אם לא הדגיש בפירוש שהוא עד בדבר, מקיימים השטר,

1 לְלַמֵּד עָלָיו זְכוֹת אוֹ חוֹבָה³⁹. אֶבְל לֹא יִמְנָה עִם 1
הַדִּינָיִם, וְלֹא יַעֲשֶׂה דִין; שְׁאֵין עַד נַעֲשֶׂה דִין אֶפְלוּ 2
בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת⁴⁰. 3

37) שמשמעו: לימוד חובה המביא לידי המתה? 38) סנהדרין לד, א, שנראה כנוגע בעדותו. שמתחרט ודואג שמה ייגמר הדין לחובה ויביא הנידון עדים להזימו, והעד אינו יכול לחזור בו לאחר כדיריבור, מכיוון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד (רש"י שם). 39) שם לב, א "דיני ממונות הכול מלמדים עליו זכות וחובה", ופירשו שם (לג, ב): הכול - ואפילו עדים. 40) בבא קמא ז, ב בעובדה של רבי יהודה נשיאה העוסקת בדיני ממונות. והטעם, שעדות - אינה כשרה עד שאתה יכול להזימה וכיוון שהוא העד והוא הדיין, לא יקבל הזמה על עצמו (תוספות שם). והרשב"ם בכבא בתרא קיד, א מפרש: שגזירת הכתוב היא, שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים (=העדים)... לפני ה'" - אלו הדיינים, ראה שבועות ל, א, צריך שהעד יעיד לפני הדיין, אבל אין העד יכול להיעשות דין בעדות עצמו. ודווקא עד שהעיד, כגון, אם העיד אחד מהדיינים בפני חבריו על מעשה שראה אינו יכול להצטרף עימהם לדון על אותו מעשה. אבל אם לא העיד כלל אלא ראה את המעשה וראוי להעיד, אינו נפסל משום כך להיות דין, כדברי רבי טרפון האומר (בבא קמא שם) "סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש מקצתם נעשו עדים ומקצתם נעשו דיינים" (כסף משנה וכן בחושן משפט ז, סעיף ה). והשווה הלכות סנהדרין פרק ג, הלכה ו והלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה ט).

ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴¹? בְּדָבָר שֶׁצָּרִיף עֵדִים מִן 4
הַתּוֹרָה, וְצָרִיף דִּינָיִם לְדוֹן בְּאוֹתוֹ הַדְּבָר מִן 5
הַתּוֹרָה⁴²; אֶבְל בְּשֵׁל דְּבָרֵיהֶם - עַד נַעֲשֶׂה דִין. 6
כִּיצַד? אֶחָד שֶׁהִבִּיא הַגִּט⁴³, וְאָמַר: בְּפִנֵי נִכְתָּב וּבְפִנֵי 7
נִחַתְתִּם⁴⁴ - הוּא וּשְׁנַיִם⁴⁵ נוֹתְנִין אוֹתוֹ לָהֶם⁴⁶, וְנִמְצָא 8
כְּאֵלוֹ נְטִלוּהוּ⁴⁷ מִבֵּית דִין⁴⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזַה⁴⁹. 9

41) שאין עד נעשה דין. 42) כגון, קידוש החודש, שאינו אלא על פי דיינים, וכן התקוע לחבירו נותן לו סלע (ראה בכבא קמא ז, ב), שהוא חייב לשלם לו מן התורה, ואינו אלא על פי דיינים, ראה הלכות חובל ומזיק פרק ג, הלכה ט. 43) מאריך ישראל לחוץ לארץ. 44) שהצריכוהו חכמים לומר כן, להעיד על זהות הגט ובוזה הוא מקויים, ראה הלכות גירושין פרק ז, הלכה ה. 45) מצטרפים עימו, להיות בית דין של שלושה כדי לקיים את הגט. 46) ואין הבעל יכול עוד לערער עליו לומר, גט שנמסר לה מזוייף הוא. 47) בדפוס וינציאה ש"א ובכתב יד תימן: נטלתו. ומוסב אל האשה. 48) ואף על פי שהשליח המביא הוא עצמו עד - ומן התורה עדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותם בבית דין - ובשל "דבריהם" עד נעשה דין (גיטין ה, ב והלכות גירושין פרק ז, הלכה י"ט). 49) כגון, האמור לקמן פרק ז, הלכה ו, ומקורו בכתובות כא, ב "הנח לעדות החודש דאורייתא; וקיום שטרות רבנן".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 שְׁטָר זֶה בְּפָנֵינוּ - הֲרֵי זֶה מְקֻיָּם, אָף עַל פִּי שְׂלֵא
14 פְּרָשׁוּ בְּאֵי זֶה דֶּרֶךְ מִחֲמַשָּׁה דְרָכִים נִתְקַיְּם; שְׂאִין
15 חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין שְׂמָא וְטַעוֹ³⁰. וּכְבַר נִהְגוּ כָּל בְּתֵי
16 דִּינֵין שְׂרַאיֵנוּ וְשְׂמַעְנוּ, שְׂיִכְתְּבוּ הַדֶּרֶךְ שְׁנַתְקִים בָּהּ
17 לְפָנֵיהֶם³¹.

30 בבא-בתרא קלח, ב. והשווה הל' יבום פ"ד, הכ"ט.
31 כתובות כא, א בסדר קיום השטר של בית-דינו של
שמואל, שפורטו בו דרכי הקיום, וכביאור הגר"א חו"מ סי'
מ"ו, ס"ק כת. וזהו סדר הקיום המנוסח בחו"מ סי' מ"ו,
סעיף ג, ותרגמתיו ללשון-הקודש: "במושב שלשה כאחד
היינו, ובא פלוני ופלוני והעידו לפנינו על חתימת ידיהם,
ומשנתברר לנו שזוהי חתימת ידם, אישרוהו וקיימנוהו
כראוי".

18 ה. וּלְעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין בּוֹדְקִין אַחֲרָיִךְ³² בֵּית דִּין אַחֵר,
19 אֲלֵא מִחֲזִיקִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא בְּקִיָּאִין וְלֹא וְטַעוֹ. אֲבָל
20 בּוֹדְקִין אַחֵר הָעִידִים.

32 שמא טעו, או לא דקדקו בעדותם כל הצורך (בבא-
בתרא שם).

21 ו. שְׂלֵשָׁה שְׂיִשְׁבּוּ לְקַיְּם אֶת הַשְּׁטָר, וּמַת אֶחָד מֵהֶם³³
22 - צְרִיכִין לְכַתֵּב: בְּמוֹשֵׁב שְׂלֵשָׁה הֵינְנוּ וְהָאֶחָד
23 אֵינְנוּ³⁴. שְׂמָא יֹאמֵר הַרוֹאֶה: בֵּית דִּין³⁵ בְּשָׁנִים
24 קִימְוֵהוּ³⁶. אֲפֹלוּ הִיָּה כְּתוּב בּוֹ 'בְּבֵית דִּין'³⁷, יֹאמֵר:
25 שְׂמָא דְמוֹ³⁸ שְׂשָׁנִים בֵּית דִּין הֵם³⁹. וְאִם יֵשׁ בּוֹ
26 מְשַׁמֵּעַ שְׁהֵיוּ שְׂלֵשָׁה⁴⁰ - אֵינּוּ צְרִיכִין⁴¹.

33 עד שלא חתמו. 34 שמת, עד שלא הספיק לחתום.
35 בכת"י תימן, תיבת בית-דין איננה. 36 וכבר נתבאר
לעיל ה"א, שאין קיום שטרות אלא בפני שלשה. 37 ואין
בית-דין פחות משלשה. 38 בטעות. 39 כדברי
שמואל, האומר (סנהדרין ג, א) "שנים שדנו דיניהם דין,
אלא שנקראו בית-דין חצוף", בעוד שהלכה היא: אין
דיניהם דין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"י.
40 כגון שהיה כתוב בו: ואמר לנו פלוני, או: ואמרנו לו
לפלוני, שמוכח הדבר שקיימוהו בשלשה, ראה 'טור' חו"מ
סי' מ"ו, ומקורו ברש"י לכתובות כב, א דיבור-המתחיל:
ואמר לנא, כלשון השני שם. 41 להדגיש: ואחד איננו,
שהרי סגנונו מוכיח עליו שנתקיים בפני שלשה, למרות שלא
חתמו בו אלא שנים (כתובות כב, א). והשווה הל' טוען
ונטען פ"ז, ה"ד.

27 ז. שְׂלֵשָׁה שְׂיִשְׁבּוּ לְקַיְּם אֶת הַשְּׁטָר, וּבָאוּ שְׁנֵי עִידִים
28 וְעִרְעְרוּ עַל אֶחָד מֵהֶן שֶׁהוּא גִזְלָן וְכִיּוֹצֵא בּוֹ⁴², וּבָאוּ
29 שְׁנַיִם אַחֲרָיִם וְהִעִידוּ שֶׁחֲזַר בְּתִשּׁוּבָה⁴³: אִם עַד שְׂלֵא
30 חֲתַמוּ הָעִידוּ שֶׁחֲזַר - הֲרֵי זֶה חוֹתֵם עִמָּהֶם, שְׁהָרִי
31 שְׂלֵשָׁה הָיוּ⁴⁴; וְאִם אַחֵר שֶׁחֲתַמוּ הַשְּׁנַיִם הָעִידוּ עָלָיו
32 שֶׁחֲזַר בְּתִשּׁוּבָה - אֵינּוּ חוֹתֵם עִמָּהֶן, שְׁהָרִי הוּא כְּמִי
33 שְׂאִינוּ בְּעַת חֲתִימַת הַשְּׁנַיִם⁴⁵. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים?
34 כְּשֶׁעִרְעְרוּ עָלָיו בְּעִבְרָה⁴⁶; אֲבָל עִרְעְרוּ עָלָיו בְּפָגַם

שמן הסתם הוא זוכר עדותו (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק
טו), וכן מנהג העולם, שאינו אומר, אלא: זה כתב-ידי
ומקיימים השטר (רדב"ז). 15 כתובות כא, א. והוא-הדין
אפילו הם במדינה יכולים אחרים לקיים חתימתם,
וכמשמעות דברי רבינו לעיל פ"ג ה"ו: "כגון שהיו שם
עדים שזה כתב ידם" (כסף-משנה). 16 מדמים, ככתוב
(ישעיה מ, יח) "ומה דמות תערכו לו". 17 לכל שלושת
הדיינים. 18 כתובות יח, ב "או שהיה כתב ידם יוצא
ממקום אחר". וראה לקמן פ"ז, ה"ה.

1 ג. אֵין מְקַיְּמִין אֶת הַשְּׁטָר מִשְׁטְרוֹת אַחֲרָיִם, אֲלֵא
2 מִשְׁנֵי שְׁטְרוֹת שֶׁל שְׁתֵּי שְׂדוֹת¹⁹ שְׂאֲכֹלִים בְּעַלְיָהֶן²⁰
3 שְׁלֹשׁ שָׁנִים אֲכִילָה גְלוּיָהּ²¹, נְכוּנָה, בְּלֹא שׁוּם יְרָאָה
4 וְלֹא פֶחַד מִתְּבִיעָה בְּעוֹלָם²², פְּדִירָה שְׂאוּכְלִין כָּל
5 בְּעַלֵי שְׂדוֹת שְׂדוּתֵיהֶן²³. או מִשְׁנֵי שְׁטְרֵי כְּתוּבוֹת²⁴.
6 וְהוּא שְׂיִצְאוּ שְׁנֵי הַשְּׁטְרוֹת מִתַּחַת יְדֵי אַחֵר, לֹא
7 מִתַּחַת יְדֵי זֶה שְׂרוּצָה לְקַיְּם שְׁטְרוֹ, שְׂמָא הוּא זִיף
8 הַפְּלִי²⁵. וְכֵן מְקַיְּמִין הַשְּׁטָר מִשְׁטָר שְׂקָרָא עָלָיו
9 עִרְעָרָה²⁶ וְהַחֲזִק בְּבֵית דִּין²⁷. מְקַיְּמִין מִמְּנוּ לְבִדּוֹ²⁸,
10 כְּמוֹ שְׂמִקְיָמִין מִשְׁטְרֵי שְׁתֵּי שְׂדוֹת אוֹ מִשְׁתֵּי
11 כְּתוּבוֹת²⁹.

19 שטרי מכר של שתי שדות. 20 הלוקחות. 21 לעיני
כל. 22 שלא ערער עליה מערער, לומר שהשדה היא
שלו, ודאי שטר מכר זה כשר הוא, ואינו מזוייף ע"י הלוקח.
23 השווה הל' טוען ונטען פ"א ה"ב: "כדרך שנהנים כל
אדם באותה קרקע". 24 של שתי נשים היושבות תחת
בעליהן בכתובות אלו, והדבר ידוע שאסור לאדם לשהות
עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, כמבואר בהל' אישות
פ"י, ה"י. 25 שגם שני השטרות מזוייפים הם על-ידי
(כתובות כ, א). ורש"י שם, מפרש: שמא הסתכל בכתב
אותם שטרות וחיקה לחתום דוגמת חתימתם. ולדבריו
אפילו שני השטרות מקויימים הם ע"י בית-דין, יש לחוש
שמא זיף החתימה בשטר השלישי שבידו. 26 שהלווה
ערער עליו לומר מזוייף הוא. ערער = ערר. התנגדות, טענה
מנומקת נגד פסק-דין או החלטה מסויימת, מלשון הכתוב
(שם טו, ה) "זעקת שבר יעוררו". 27 קויים בבית-דין ע"י
זהות חתימת העדים. 28 אפילו אין עמו שטר אחר.
29 שלא הוחזקו בבית-דין. נמצא כל שטר שהוחזק בבית-
דין, ואפילו יצא עליו ערעור, וכל-שכן לא יצא עליו ערעור
כלל והוחזק בבית-דין, מקיימים ממנו לבדו (כתובות שם)
וכגירסת הר"ף שם: "אין מקיימים את השטר משטר
שקראו עליו ערעור אלא-אם-כן הוחזק בבית-דין". וכן דעת
הר"ן שם בכונת דברי רבינו. ורש"י שם גורס: "אין
מקיימים את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והוחזק
בבית-דין". ולדבריו, כל שלא קראו עליו ערעור אין
מקיימים ממנו אפילו הוחזק בבית-דין, שחוששים שמא
מזוייף הוא כולו. אבל אם קראו עליו ערעור, עמדו עליו
ודקדקו בו, ולא קיימוהו אלא-אם-כן נתברר להם שזוהי
חתימת העדים. וראה בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לו.

12 ד. בֵּית דִּין שֶׁכְּתָבוּ: בְּמוֹשֵׁב שְׂלֵשָׁה הֵינְנוּ וְנִתְקַיְּם

1 מְשַׁפְּחָה, כְּמוֹ⁴⁷ שְׁאָמְרוּ: אָמַרְנוּ לֹא נִשְׁתַּחֲרָה⁴⁸ וְעָבַד
2 הוּא, אוֹ לֹא נִתְגַּיְרָה וְעָבַד כּוֹכָבִים הוּא, וְנֹדַע אַחַר
3 שְׁחַתְמוּ הַשְּׂנִים שְׂאִין בְּמִשְׁפַּחְתּוֹ פָּגַם וְשֵׁהוּא בְּשָׂר⁴⁹
4 - הָרִי זֶה הוֹתֵם עִמָּהֶם, שְׂזָה גְלוּי דָּבָר שְׁהִיָּה מִקְדָּם
5 הוּא⁵⁰.

2) חתימת-עד. 3) שאלו הן שתי עדויות נפרדות, שהאב
חתם על הממון שבשטר, ובנו מעיד על זהות חתימתו,
וכיוצא בזה שנינו (בבא-בתרא נו, ב) "שלשה אחים ואחד
(=מז השוק) מצטרף עמהם, הרי אלו שלש עדויות" לענין
שלש שנות חזקה, וכל אח מעיד על אכילת שנה אחת,
ועדותם כשירה, הואיל ואין כאן עדות קרובים בעדות אחת,
אע"פ שעדותם מצטרפת להשלים את החזקה, ועל-ידה אנו
מוציאים את הקרקע מידי המערער (ר"ן לכתובות כח, א).
4) שצריך שני עדים על כל כתב-יד משניהם, כמבואר
בסמוך ה"ג.

18 ב. וְאֵלוֹ⁵¹ מְדַבְּרִים שְׁנֵאֲמָנִים הַגְּדוֹלִים לְהַעֲדִי בְּגְדוֹלָם
19 מֵה שְׂרָאוּ בְּקִטְנֵם⁵²: נֶאֱמַן אָדָם לֹמַר כְּשֵׁהוּא גְדוֹל:
20 זֶהוּ כְּתָב יְדוֹ שֶׁל אָבִי, זֶהוּ כְּתָב יְדוֹ שֶׁל רַבִּי, זֶהוּ
21 כְּתָב יְדוֹ שֶׁל אָחִי⁵³, שְׁהִיִּיתִי מִפִּיר בְּכֶתֶב יָדָם
22 כְּשֵׁהִיִּיתִי קָטָן⁵⁴. וְהוּא שְׁיִצְטָרֵף עִמּוֹ אַחַר שְׁמִפִּיר
23 כְּתָב יְדוֹ כְּשֵׁהוּא גְדוֹל⁵⁵.

5) עדי קיום אלה, ונמשך רבינו אחרי לשון המשנה
בכתובות כח, א הפותחת בנוסח זה: "ואלו נאמנים להעיד
בגודלם מה שראו בקוטנם". 6) אע"פ שתחילתו בפסלות,
שהרי עדות קטן אינה כלום, ראה לקמן פי"ד, ה"ב.
7) אע"פ שאינו רגיל עמו, ולא הרבה לתת עיניו בכתב-יד
בקטנותו. 8) אע"פ שאינו רגיל עמו הרבה, וגם אין אימתו
עליו, בניגוד לרבו שאימתו עליו וידקדק שלא לשקר
בכתב-ידו. 9) כתובות שם, הואיל וקיום שטרות אינו אלא
מדבריהם (ראה לעיל פי"ו ה"א, ובביאורנו) האמינהו
חכמים בשל דבריהם. והשווה לקמן פי"ד, ה"ג. אבל בדבר
שצריך עדות מן התורה, נתבאר שם ה"ב "כל שתחילתו
בפסלות, אע"פ שסופו בכשרות - פסול". 10) שהרי צריך
שני עדים על כל כתב-יד משניהם (כתובות שם). ואפילו
אותו אחר הוא קרוב לעדי השטר, הרי הם כשרים לקיימו,
שכן אמרו שם: "והוא שיש גדול עמו" - ולא אמרו: "והוא
שיש רחוק עמו" (ר"ן שם, וכן בביאור הגר"א חו"מ סי'
מ"ו, ס"ק מב). אבל עדי הקיום עצמם לא יהיו קרובים זה
לזה, כמבואר בחו"מ שם.

24 ג. שְׁטָר שְׁעַדְיו רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וְכָאוּ שְׂנִים וְהַעֲדוּ
25 שְׂזָה כְּתָב יְדוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְזֶה כְּתָב יְדוֹ שֶׁל שְׁמַעוֹן -
26 נִתְקַנְתִּים הַשְּׁטָר¹¹. אָבֵל אִם הַעֲדִי זֶה עַל כְּתָב יְדוֹ שֶׁל
27 רְאוּבֵן, וְהַשְּׂנִי הַעֲדִי עַל כְּתָב יְדוֹ שֶׁל שְׁמַעוֹן - לֹא
28 נִתְקַנְתִּים הַשְּׁטָר; לְפִי שְׁצָרִיף שְׂנֵי עֲדִים עַל כְּתָב כָּל
29 אֶחָד מִשְׂנֵיהֶם¹². וְאִם יֵשׁ שְׁלִישִׁי מֵעֵד עַל כְּתָב
30 רְאוּבֵן וְשְׁמַעוֹן פְּאָחַד - נִתְקַנְתִּים¹³.

11) כתובות יט, ב "אבל אנוסים היו... הרי אלו נאמנים".
ומשמע, אילו לא היו אומרים: אנוסים היו, הרי הם נאמנים
לקיימו (כסף-משנה). 12) ובכת"י תימן: על כל כתב-יד
אחד משניהם. וכל זה, כשאחרים מאשרים כתיבת-יד עדי

42) נמצא שהוא פסול לדין, וקיום שטרות הוא דין, כמבואר
לעיל ה"א. 43) לפני שישב לקיים השטר. 44) שלשתם
היו כשרים בשעת החתימה, וקיומם קיום, והרי זה כאילו
ישב בית-דין אחר שהכשירוהו. 45) שאותה שעה עדיין
פסול היה, ונתבטלה ההתועדות הראשונה, ואפילו יוכשר
אח"כ, יצטרכו לחזור ולהתועד ולחתום מחדש (כתובות
כב, א) וכפירוש ה'תוספות' שם, בשם רבינו חננאל. ויתכן,
שיצטרכו לקבל העדות שנית ולחתום (סמ"ע לחו"מ סי'
מ"ו, ס"ק סג). 46) שהוא גזלן או עבר שאר עבירה,
שנפסל עליה לדין, ראה לקמן פי"י, ה"א-ב. 47) בכת"י
תימן: כגון. 48) משפחותה, וכנענית היתה.
49) שנשתחררה אמו ואח"כ ילדתו, או שנשתחרר העבד
לפני שישב בדין. 50) הוברר הדבר שלא היה פסול בשעת
החתימה, ולא נתבטלה ההתועדות הראשונה, בניגוד לגזלן
שחזר בתשובה, שלא נתכשר אלא מיום שהועד עליו
בבית-דין והלאה (תוספות' שם). ולדעת רש"י שם, הכוונה,
שהדיינים שחתמו אינם מעידים על השלישי להכשירו, שהם
כנוגעים בעדותם, שגנאי הוא להם לישב עם דיין פסול
בדין, ועד שלא חתמו אינם כנוגעים בדבר ומעידים עליו
להכשירו.

6 ח. מִתָּר לְכֶתֶב הַקְּיֹום⁵¹ בְּשִׁטְר קָדָם שְׁיִתְקַנְתִּים
7 הַשְּׁטָר⁵²; שְׂאִין הַפְּתִיבָה עֶקֶר, אֶלָּא הַחֲתִימָה⁵³. וְאִין
8 הַדְּנִינִים צְרִיכִין לְקִרּוֹת הַשְּׁטָר שְׁמִקְיָמִין אוֹתוֹ, אֶלָּא
9 מְקִימִין אוֹתוֹ מְעַדְיו⁵⁴, אָף עַל פִּי שְׁלֹא יָדְעוּ מֵה
10 כְּתוּב בּוֹ⁵⁵.

51) טופס הקיום ללא חתימת הדיינים. 52) ואין זה נראה
כשקר, מה שכתוב בטופס שהעידו על החתימה - ועדיין לא
זיהו את חתימתם (כתובות פה, א). 53) ובית-הדין לא
יחתום עד שיקיימהו עדי. 54) מהעדת עדי. ובדפוס
וינציאה שי"א: "לקרות השטר, שמקיימים אותו מעדיו"
וכו'. 55) כתובות קט, ב, שהרי אינם מעידים אלא ששטר
זה בא לפניהם, והעדים הכירו חתימתו. וכתב הר"ן שם,
שבכל זאת צריכים הדיינים לקרוא בשטר מי הם המלוה
והלווה, כדי שלא יהיו קרובים לדיינים ולא לעדי הקיום.
והשווה הל' טוען ונטען פט"ז, ה"ב.

פָּרֶק שְׁבִיעִי

1) עדות הקרוב על חתימת יד קרובו. מת אחד מעדי
חתימת השטר, ואין אלא עד אחד המכיר את חתימתו.
בקיום שטרות גם העד נעשה דיין.

11 א. מֵעֵד קְרוֹב עַל כְּתָב² קְרוּבוֹ. בִּיצֵד? שְׁטָר שְׁעַדְיו
12 רְאוּבֵן וְשְׁמַעוֹן, וּמִתּוֹ אוֹ שְׁהִלְכוּ לְמַדִּינַת הַיָּם, וְכָא
13 בְּנוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְאָמַר: זֶה כְּתָב יְדוֹ שֶׁל אָבִי, וְכָא בְּנוֹ
14 שֶׁל שְׁמַעוֹן וְאָמַר: זֶה כְּתָב יְדוֹ שֶׁל אָבִי - הָרִי אֵלוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כתב־יד השני, ורק חצי הסכום שבשטר יהיה תלוי בעדותם (כתובות שם). והוא־הדין אם יש שנים המכירים את חתימת יד החי, אינו מעיד על כתב־יד עצמו, אלא מצטרף עם השני להעיד על כתב המת (חו"מ סי' מ"ו, סעיף ג).

15 ו. שְׁלֹשָׁה שְׂיָשְׁבוּ לְקִיּוֹם אֶת הַשָּׁטֶר, שְׁנַיִם מֵהֶן
16 מְפִירִין חֲתִימַת יָדֵי עֲדָיִם, וְאֶחָד אֵינּוּ מִפִּיר: עַד
17 שְׁלֹא חֲתָמוּ - מְעִידִין בְּפָנָיו²⁵ וְחֹתָמָם²⁶; שְׁהָעֲדִים
18 נְעֻשִׂים דִּינָיִם בְּדָבָר שֶׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם, כְּמֹו
19 שְׂבָאֲרָנוּ²⁷. אֲבָל אַחֵר שֶׁחֲתָמוּ - אֵין מְעִידִין בְּפָנָיו
20 וְחֹתָמָם; [שְׁהָרִי בַעַת שֶׁחֲתָמוּ לֹא הָיָו מְפִירִין אֶלָּא
21 הַשְּׁנַיִם]²⁸, וְאֵין מְקַיְמִין²⁹ אֶלָּא עַד שְׂיֵהִיו שְׁלֹשֶׁתָן
22 מְפִירִין, אוּ יַעֲדוּ הָעֲדִים עַל הַכְּתָב בְּפָנָיו כָּל אֶחָד
23 וְאֶחָד.

(25) שזוהי חתימת יד העדים. (26) עמהם, על אישור בית־הדין. (27) לעיל פ"ה, ה"ט. ואע"פ שבשעת קבלת העדים אין כאן אלא דיין אחד - בשל דבריהם, אפילו בשעה שמעידים נעשים דיינים (כסף־משנה). (28) נמצא שחתמו שקר, שהעידו ששלשתם מכירים, ולא הכירו אלא שנים (כתובות כא, ב). (29) בכת"י תימן: אלא שנים, ואין מקיימים בשנים, אלא.

24 ז. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ חֲתוּמִין עַל הַשָּׁטֶר וְנָתְנוּ, וּבָאוּ שְׁנַיִם
25 וְאֶמְרוּ: כְּתָב יָדָן הוּא זֶה, אֲבָל אֲנוֹסִים הָיוּ, קִטְנִים
26 הָיוּ, פְּסוּלֵי עֲדוּת הָיוּ³⁰, אָף עַל פִּי שְׂנַיִשׁ שָׁם עֲדָיִם
27 אַחֲרֵיהֶם שֶׁזֶה כְּתָב יָדָן³¹, אוּ שֶׁהָיָה כְּתָב יָדָן יוֹצֵא
28 מִשָּׁטֶר אַחֵר שֶׁקָּרָא עָלָיו עֲרֵעַר וְהִזְזַק בְּבֵית דִּין³² -
29 הָרִי זֶה לֹא נִתְקַיְמָם³³; אֶלָּא מְעַמְּדִין³⁴ הַשְּׁנַיִם
30 שְׂבָשָׁטֶר כְּנֶגֶד הַשְּׁנַיִם שֶׁהָעִידוּ עָלֵיהֶן שֶׁהֵן פְּסוּלִין,
31 וְאֵין גּוֹבֵיין בּוֹ כְּלוּם³⁵.

(30) בעבירה, נמצאת עדותם בטלה, ראה לעיל פ"ג, ה"ו. (31) ואפשר אפוא לקיים השטר על־ידם שלא מפי המערערים. (32) ראה לעיל פ"ו, ה"ג. (33) שהרי אלו השנים פוסלים אותו. (34) בכת"י תימן: מעמידים. (35) כי מעמידים הממון בחזקתו - בחזקת הלווה (כתובות יט, ב - כ, א), ואם תפס המלוה מידי הלווה, ובא הלווה לתבוע ממנו, אין מוציאים ממנו, והואיל ושנים כנגד שנים הם - העמד ממון על חזקתו (רש"י שם). וכל זה, כשמעידים פסולים היו באותה השעה ועתה כשרים הם, נמצא שלא באו לפסול אלא את השטר, אבל אם אמרו פסולים הם גם עכשיו, נמצא שבאו לפסול את העדים הראשונים - ודאי נאמנים הם לפסולם, והשטר בטל מאליה, ואפילו תפס המלוה מוציאים ממנו (רדב"ז, וכן בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לו בשם הר"ן).

יום שני כ' אלול ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׂמִינִי

(1) דין המכיר חתימת ידו ואינו זוכר את גוף העדות. הנזכר בעדות מתוך הכתב.

השטר, אבל אם עדי השטר עצמם מעידים על השטר לקיימו, אין צורך בשנים על כל חתימה, שהרי על הממון שבשטר הם מעידים, כלומר: ראינו המלוה וחתמנו, וממילא יש כאן שנים, כמבואר בכתובות כא, א. וזהו שהדגיש רבינו לעיל פ"ו, ה"ב: "שיבואו העדים החתומים בפניהם, ויאמר כל אחד ואחד: זה כתב ידי, ואני עד בדבר הזה". והשווה דברי רבינו לקמן פ"ח, ה"א: "שאינ אדם מעיד על כתב־ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה". (13) שהרי יש שני עדים על כל חתימה, וכן אמרו במשנה (שם כ, ב) "צריכים לצרף עמהם אחר".

1 ד. אָמַר הָרֵאשׁוֹן: זֶה כְּתָב יָדִי¹⁴, וְהָעִיד הוּא וְאֶחָד
2 עַל כְּתָב יָדֵי הַשְּׁנַיִם¹⁵ - לֹא נִתְקַיְמָם; לְפִי שְׂנַמְצָא
3 שְׁלֹשֶׁת רַבְעֵי הַמָּמוֹן שְׂבָשָׁטֶר תְּלוֹי בְּעֲדוּת הָאֶחָד¹⁶.
4 וְכֵן אִם הָעִיד אֶחָד אוּ בְּנֵו שֶׁל רֵאשׁוֹן¹⁷ עִם אַחֵר
5 עַל כְּתָב יָדֵי הַשְּׁנַיִם - לֹא נִתְקַיְמָם; שְׁהָרִי שְׁלֹשֶׁת רַבְעֵי
6 הַמָּמוֹן תְּלוֹי בְּעֲדוּת הַקְּרוּבִים¹⁸.

(14) והרי הוא נאמן לבדו על חתימתו, כמבואר לעיל אות יא. (15) כגון שהלך השני, ואינו לפנינו. (16) שבעדותו על חתימת השני, יוצא רבע הסכום על פיו, והוא כבר העיד על חצי הסכום עם קיום כתב־ידו, והתורה אמרה (דברים יט, טו) "על־פי שני עדים... יקום דבר" - חצי דבר על־פי זה, וחצי דבר על־פי זה (כתובות כא, א וברש"י). אבל בדין שבהלכה הקודמת, מתוך שכל אחד מהעדים זקוק לעדות חבירו, ואחד משלים את השני, יוצא כל הסכום שבשטר על־פי כולם שוה בשוה. (17) שקיים את כתב־ידי עצמו. (18) שהראשון ואחיו קרובים הם זה לזה (בבא־בבא נז, א).

7 ה. שְׁנַיִם שֶׁחֲתוּמִין עַל הַשָּׁטֶר, וְנָתְנוּ אֶחָד מֵהֶן¹⁹ -
8 צָרִיף שְׁנַיִ עֲדָיִם לְהָעִיד עַל כְּתָב יָדוֹ שֶׁל מֵת. וְאִם
9 לֹא נִמְצָא אֶלָּא עַד אֶחָד עִם זֶה הָעֵד הַחַי - כּוֹתֵב
10 חֲתִימַת יָדוֹ בְּפָנָיו עֲדָיִם²⁰, אֶפְלוּ עַל הַחֲרָס²¹,
11 וּמְשָׁלִיכוֹ בְּבֵית דִּין, עַד שֶׁתִּחַזַּק²² כְּתָב יָדוֹ בְּבֵית
12 דִּין²³, וְלֹא יִהְיֶה צָרִיף לִוְמַר שֶׁזֶה כְּתָב יָדוֹ, וְיַעֲד
13 הוּא וְאֶחָר עַל כְּתָב יָדֵי הַמֵּת, וְיִתְקַיְמָם כְּתָב יָדוֹ שֶׁלֹּא
14 בְּפָנָיו²⁴.

(19) והרי נתבאר לעיל ה"ד, שאין הראשון יכול להצטרף עם אחר להעיד על כתב יד המת. (20) והם יעידו שזוהי חתימתו, כדי לקיים השטר ממנה. (21) אע"פ שאין כותבים עליו שטר חוב, שהוא ניתן להזדייף, שאדם יכול למחוק כתבו, ומניח חתימת העדים, וכותב למעלה ממון הרבה (גיטין יא, א וראה הל' מלוה פכ"ז, ה"א) - בכל זאת מותר לקיים ממנו כתב־ידו, וכל־שכן אם יחתום על מגילת קלף בראשה, שמקיימים ממנה, אבל באמצע המגילה אסור לו לכתוב כתב־ידו, שמה ימצאנה אדם רמאי ויכתוב מעליה כל מה שירצה, כגון: "אני פלוני הח"מ לויית מנה מפלוני" (כתובות כא, א וב'תוספות' שם) וראה בסמ"ע לחו"מ סי' מ"ו ס"ק לו. (22) ובכת"י תימן: שיוחזק. (23) ע"י השוואת כתב זה לכת"י שבשטר, ראה לעיל פ"ו, ה"ב. (24) ובכת"י תימן: שלא מפיו. והוא ואחד יצטרפו על

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צריכים דרישה וחקירה, כדי שלא תנעל דלת בפני לוויין. אבל בדיני נפשות מבואר ביבמות לא, ב שאם לא יזכרו העדים את עדותם אלא מתוך הכתב, אסור להם להעיד, כמו שאמרו שם: "זימנין דחזוי מכתבא ואתו מסהדי ורחמנא אמר: מפייהם ולא מפיה כתבם", וסובר רבינו שאפילו בזוכרים עדותם מתוך הכתב ידובר שם (כסף משנה).

ד. הואיל והדבר כן¹³, שטר שניצא לבית דין, ובאו עדים ואמרו: כתב ידנו הוא זה, אבל מעולם לא ידענו עדות זו, ואין אנו זוכרים שזה לנה מזה או מכר לו - לא נתקיים השטר, והרי הן פחרשים¹⁴ עד שיזכרו עדותן. וכל מי שאינו דן בן - לא ידע בדיני ממונות בין ימינו לשמאלו¹⁵. אבל אם היה כתב ידן יוצא ממקום אחר, או שהיו שם עדים שזה כתב ידן¹⁶ - מקימין את השטר, ואין משגיחין על דבריהן שאומרים: אין אנו זוכרין עדות זו; שפא חזרו בהן, וזה שאמרו: אין אנו זוכרין - פדי לבטל השטר. וכאלו אמרו: קטנים היינו, פסולי עדות היינו - שאינן נאמנים, הואיל ומתקיים השטר שלא על פיהם¹⁷. ומפני טעם זה מקימין כל השטרות, ואין אנו צריכין להביא עדים ולשאל אותם אם הם זוכרים עדות זו או אינם זוכרים אותה; שאפילו באו ואמרו: אין אנו זוכרים אותה - אין שומעין להן, הואיל ואפשר לקימו שלא מפייהן¹⁸.

13) שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה אלא על הממון שבשטר, שזה חייב לזה, לעיל הלכה א. 14) כחורשים, שאינם שומעים ואינם מדברים, שפסולים לעדות הואיל ואינם בני דעת והרי הם כשופטים, כמבואר לקמן פרק ט, הלכה י"א. ובכתב יד התימנים: והרי הוא כחורש. כלומר, השטר אינו אלא כחורש. וכן נוסח המהרי"ק בסוף שורש עד. 15) אינו יודע כלום, אפילו להבחין בין ידו הימנית לשמאלית, כלשון הכתוב יונה ד, יא. והשווה אמרה זו במדרש עשרת הדברות ז. והראב"ד חולק: "ויש מי שאין מורים כן ויודעים בדינים כמותו" ולדעתו מה שאמר רב יוחנן (כתובות כ, א): "אף על פי שאינו זוכר מעצמו" - כוונתו, אפילו שאינו זוכר כלל את עדותו אלא מכיר את כתב ידו, הרי זה מעיד על השטר ומקיימו. ומובן, שבאופן זה יצטרך שיעיד כל אחד על כתב ידו ועל כתב יד חבירו, או שיצטרף עימם אחר שיעיד על כתב-יד שניהם, כדי שתהא על כל חתימה שני עדים, שהרי אינם מעידים על ההלוואה אלא על כתב ידיהם (חושן משפט מו, סעיף י). וכדעת רבינו מבואר בהלכות גדולות סימן נא בשם רבנן בתראי החולקים על מר יהודאי גאון, ודעתם מסכמת לגמרי כדברי רבינו כאן. 16) ראה לעיל פרק ו, הלכה ב"ג. 17) כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ו. 18) כדעת רבנן בתראי בהלכות גדולות סימן נא.

ה. אחד הפותב עדותו על השטר¹⁹, או שנמצא אצלו פתוב בפנקסו פכתב ידו: פלוני העיד אותי עליו ביום פלוני בקה וקה: אם זכר מעצמו²⁰, או

א. מי שחתם על השטר, ובא להעיד על פתב ידו בבית דין, והפיר פתב ידו שזהו פודאי, אבל אינו זוכר העדות כלל, ולא ימצא בלבו זכרון כלל שזה לנה מזה לעולם² - הרי זה אסור להעיד על פתב ידו שהוא זה³ בבית דין. שאין אדם מעיד על פתב ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה⁴; וכתב ידו הוא פדי להזכירו הדבר, אבל אם לא נזכר - לא יעיד⁵.

2) ובכתב יד התימנים: מעולם. 3) בכתב יד הנ"ל: על כתב ידו זה בבית דין. 4) כתובות כא, א. וכדעת החכמים שם. 5) שם כ, א "רבי יוחנן אמר אף על פי שאינו זוכר מעצמו". ומפרש רש"י: אלא לאחר שראה בשטר נתן בליבו ונזכר... אבל אינו נזכר לגמרי לא, דרחמנא אמר: מפייהם ולא מפי כתבם. ובירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו: "רבי יוחנן (=האומר אף על פי שאינו זוכר מעצמו) כרבנן", האומרים על ממון שבשטר הם מעידים, וזכירה מתוך השטר חשובה זכירה, אבל כל שאין זוכרים כלל אפילו מתוך השטר - אינם מעידים. וזה שדקדק רבינו לעיל פרק ו, הלכה ב ואמר: "ויאמר כל אחד ואחד זה כתב ידי ואני עד בדבר הזה", כלומר, אני זוכר את העדות. והשווה לקמן הלכה ד.

ב. אחד הזוכר את העדות⁶ ואחד שראה פתב ידו או שהזכירוהו אחרים ונזכר, אפילו הזכירו העד השני שהעיד, אם נזכר - הרי זה מעיד⁸. אבל אם הזכיר אותו התובע עצמו, אף על פי שנזכר - אינו מעיד; מפני שזה דומה בעיני בעל דין פאלו העיד שקר בדבר שלא ידע¹⁰.

6) בטרם ראותו את כתב ידו. 7) ונזכר ממנו. 8) כתובות שם. ואין אומרים עד שני נוגע בעדותו הוא, שנזכר לו שחבירו יסכים עימו כדי שייאמרו דבריו ויעשו פרי (סמ"ע לחושן משפט סימן כח, סעיף קטן מה). 9) התובע. 10) ונמצא התובע חושדו כשקרו (שם).

ג. לפיכך, אם היה התובע תלמיד חכם, והזכיר התובע הנה את העד ונזכר - הרי זה יעיד לו; שתלמיד חכם יודע, שאילו לא זכר הדבר - לא היה מעיד¹¹. וקל הוא שהקלו בדיני ממונות, שאף על פי ששכח הדבר מפמה שנים, והפתב הוא שהזכירו - הרי זה מעיד¹².

11) שם עמוד ב. "ואי צורבא מרבנן הוא אפילו עצמו". ומפרש רבינו, שזה מוסב אל התובע. אבל רש"י שם מפרש, שהעד הוא תלמיד חכם, ולפיכך אינו חשוד להעיד שקר בדבר שאינו יודע. וכן נוסחה ההלכה בשולחן ערוך חושן משפט סימן כח, סעיף יד, שהכול תלוי בעד. והטור שם מצטט את דברי רבינו כך: לפיכך אם היה הבעל דין תלמיד חכם וכו', וייתכן שזה מוסב אל הנתבע, שאם הוא תלמיד חכם לא יחשוד בעד שאינו זוכר (כסף משנה). 12) כמו שמצינו לעיל פרק ג הלכה א שהקילו בדיני ממונות שאינם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 הַזְכִּירוּהוּ אַחֲרֵים וְנִזְכָּר - מְעִיד²¹; וְאִם לֹא - אֶסוּר
2 לְהַעֲדִי. שְׂאִין זֶה דוֹמָה אֶלֵּא לְמִי שְׂאֵמַר לוֹ אֲדָם
3 נֶאֱמַן; פְּלוּנִי יֵשׁ לוֹ אֶצֶל פְּלוּנִי כֶּךָ וְהַעֲדִי הוּא,
4 שְׂיֵשׁ לְזֶה אֶצֶל זֶה, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִן הַדָּבָר פְּלוּם,
5 אֶלֵּא מִפִּי הָאֲחֵר שְׂמַע וְהַעֲדִיד²².

9) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, וערוותו אטומה.
10) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות (הל' אישות פ"ב,
הכ"ד-כה). 11) תוספתא ביכורים פ"ב, מ"ד: "ופסול לכל
עדות שבתורה כנשים". 12) עונש, מכות או מיתה.
13) ובכת"י תימן: על פיו עוון. רומז לדברים יט, טו.
14) כתובות כ, א ובבא-קמא מו, א. 15) שאם ממון
(=שניתן לחזרה) אין מוציאין, עונש הגוף לא כל-שכן (ע"פ
הכסף-משנה). ובשו"ע חו"מ סי' לה, סעיף יד, כתב הרמ"א:
תקנת קדמונים היא, שבמקום שאין אנשים רגילים להיות,
כגון בבית-הכנסת של נשים, ...שאשה רגילה ולא אנשים...
נשים נאמנות.

- 18 ד. הַעֲבָדִים פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שְׂנֵאֲמַר:
19 וְעֵשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאַחֵיו. מִפְּלֵל
20 שְׂאֵחֵיו כְּמוֹהוּ: מָה אֶחָיו בֶּן בְּרִית¹⁶, אִף הָעֵד בֶּן
21 בְּרִית¹⁷. קָל וְחֵמֵר לְעוֹבְדֵי פוֹכְבִּים¹⁸: אִם עֲבָדִים,
22 שְׁחָן בְּמִקְצֵת מִצּוֹת, פְּסוּלִין; הַעוֹבְדֵי פוֹכְבִּים לֹא כָּל
23 שְׂפָן¹⁹! ?

16) שחייב בכל המצוות, שנכרת עליהן בברית, ככתוב (שם
כח, סט) "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכתוב
את בני ישראל". 17) והעבד אינו חייב אלא במצוות
שהנשים חייבות (בבא-קמא פח, א): "אף אני אביא את
העבד שאינו בכל המצוות ופסול להעיד". 18) שאינם
אלא בשבע מצוות בלבד. 19) וכן אמרו (שם יד, ב)
"ועל-פי עדים בני חורין בני ברית". ופירשו בגמרא, שם טו,
א: בני חורין - למעט עבדים; בני ברית - למעט נכרים.
ולדעת רש"י בגיטין כג, ב עבד - בן-ברית הוא, ככתוב
(דברים כט, י"א) "מחוטב עציך עד שואב מימך, לעברך
בברית ה' אלקיך". ויתכן, שלא נתכוון רבינו אלא לומר,
שאינו "בכל המצוות" (אור שמח).

- 24 ה. מִי שְׂחָצִיו עֲבַד וְחָצִיו בֶּן חוֹרֵין²⁰ - פְּסוּל²¹.

20) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר אחד מהם חלקו,
ראה הל' עבדים פ"ז, ה"ד. 21) להעיד, שעדיין אינו בן
ברית עד שישתחרר לגמרי, וכן אסור הוא בבת ישראל,
כמבואר שם, ה"ז. ובבא-קמא פח, א אמרו: "ומה אשה
שהיא ראויה לבוא בקהל - פסולה לעדות, עבד שאינו ראוי
לבוא בקהל - אינו דין שפסול לעדות".

- 25 ו. כָּל מִי שְׂנֵשֶׁתְחַרְרֵר²² וְהָרִי הוּא מִחֶסֶר גִּט שְׁחֵרֹרֵר²³
26 - פְּסוּל²⁴; עַד שְׂנִיגְעֵעַ גִּט לְיָדוֹ²⁵, וְיַעֲשֶׂה מִפְּלֵל בְּנֵי
27 בְּרִית, וְאַחֵר כֶּךָ יַעֲדֵד²⁶.

22) כגון שהפקירו רבו, שאינו יכול להשתעבד בו עוד,
כמבואר בגיטין לח, ב, או עבד שברח מבית האסורין
ונתייאש ממנו רבו, שם ע"מ א. 23) שטר שחרור להתירו
בבת ישראל, שם. 24) שעדיין אינו בן-ברית גמור.
25) ובכת"י תימן: הגט לידו, ויטבול ויעשה. והכוונה
לטבילה לשם גירות שהיא אחר שחרורו, כמבואר בהל'

19) שהוא חתום כהלכה בשני עדים ונמסר ליד המלווה.
20) אפילו אחרי שהסתכל בכתב ידו. 21) כתובות כ, א
"כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו לאחר כמה
שנים". ומפרש רבינו שזה מכוון גם לשטר ממש, וגם
לרשימה שבפנקסו, ובלבד שיזכור עדותו, כמבואר שם
(כסף משנה). 22) ואין זה אלא "עד מפי עד" ופסול,
כמבואר בסנהדרין כט, א ולקמן פרק י"ז, הלכה א. ובמדרש
רבה שמות פרשה מ"ו, אות א: "אפשר שלא היה משה
מאמין בהקדוש-ברוך-הוא שאמר לו: כי שיחת עמך
(=שלא שיבר את הלוחות עד אשר קרב אל המחנה וראה
בעיניו?) אלא, הודיע משה דרך ארץ לישראל, אפילו שיהא
אדם שומע דבר מן יחידי נאמן, אסור לקבל עדותו לעשות
דבר על פיו אם אינו רואה". ובירושלמי תענית פרק ד,
הלכה ה אמרו בקשר לזה: "מכאן שלא יהא אדם דן
אומדות".

פֶּרֶק תְּשִׁיעִיו

1) עשרה מיני פסלות בעדים. שלבים שונים בעדות השוטים
וחולי נכפה.

- 6 א. עֲשֶׂרָה מִיֵּי פְּסוּלוֹת הֵם. כָּל מִי שְׂנִמְצָא בּוֹ אֶחָד
7 מֵהֵן - הָרִי הוּא פְּסוּל לְעֵדוּת. וְאֵלוּ הֵן. הַנְּשִׂים,
8 וְהַעֲבָדִים, וְהַקְּטָנִים, וְהַשּׁוֹטִים, וְהַחֲרָשִׁים,
9 וְהַסּוּמִים², וְהַרְשָׁעִים³, וְהַבְּזוּיִין⁴, וְהַקְּרוֹבִין⁵,
10 וְהַנוֹגְעִין בְּעֵדוּתָן⁶. הָרִי אֵלוֹ עֲשֶׂרָה⁷.

2) העוֹרִים. וכל אלה מפורשים לפנינו בפרק זה. 3) כגון
שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, או שלקח ממון שאינו
שלו בחמס, כמבואר לקמן פ"י, ה"ב-ד. 4) שאינם
מקפידים על בשתם, וכמבואר לקמן פ"א ה"ה. 5) לבעלי
הדין, או שהעדים קרובים זה לזה בינם לבין עצמם,
וכמבואר לקמן פ"ג ה"א, ופ"ד ה"ו. 6) שעדותו מביאה
לו תועלת והנאה, והרי זה כ"מעיד על עצמו", לקמן פט"ו,
ה"א. 7) וכולם מתבארים והולכים מכאן עד פט"ז, ה"ד.

- 11 ב. נְשִׂים פְּסוּלוֹת לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שְׂנֵאֲמַר: עַל פִּי
12 שְׂנִים עֲדִים - לְשׁוֹן זָכָר, וְלֹא לְשׁוֹן נְקֵבָה⁸.

8) שנים, ולא שתיים. ובשבועות ל, א דרשו: "ועמדו שני
האנשים (דברים יט, יז) בעדים - הכתוב מדבר (=ללמדך
שאין עדות בנשים, רש"י), ...נאמר כאן שני, ונאמר להלן
(שם, טו) שני (=על-פי שני עדים), מה להלן בעדים - אף
כאן בעדים". וכן ב'ספרי' שם אות קצ. ומקור דרשת רבינו
- אינו ידוע.

- 13 ג. וְכֵן הַטְּמֵטוּם⁹ וְהַאֲנָדְרוֹגִינוּס¹⁰ פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שְׁחָן
14 סִפְקָ אִשָּׁה¹¹. וְכָל מִי שְׂהוּא סִפְקָ בְּשׂוֹר סִפְקָ פְּסוּל -
15 הָרִי הוּא פְּסוּל. שְׂאִין הָעֵד בָּא אֶלֵּא לְהוֹצִיא מִמּוֹן

20 וּנְמַצְאָת דַּעְתּוֹ מִשְׁשֻׁשֶׁת תְּמִיד בְּדָבָר מִן הַדְּבָרִים⁴¹,
 21 אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מְדַבֵּר וְשׂוֹאֵל פְּעֻנֵן בְּשֵׁאֵר דְּבָרִים
 22 - הֲרֵי זֶה פְּסוּל, וּבְכֻלָּל שׁוֹטִים יִחְשָׁב⁴². הַנִּקְפָּה⁴³:
 23 בַּעַת פְּפִיתוֹ - פְּסוּל, וּבַעַת שֶׁהוּא בְּרִיא - כְּשֵׁר⁴⁴.
 24 וְאֶחָד הַנִּקְפָּה מִזְמַן לְזְמַן אוֹ הַנִּקְפָּה תְּמִיד בְּלֹא עַת
 25 קְבוּעָה⁴⁵. וְהוּא שְׂלֵא תִהְיֶה דַּעְתּוֹ מִשְׁשֻׁשֶׁת תְּמִיד,
 26 שֶׁהֲרֵי יֵשׁ שָׁם נִכְפִּים שָׁגַם בַּעַת בְּרִיאוֹתָם דַּעְתָּם
 27 מִטְּרַפַּת עֲלֵיהֶם. וְצָרִיף לְהַתִּישָׁב בַּעֲדוֹת הַנִּקְפִּין
 28 הַרְבֵּה⁴⁶.

39) שהוא פטור מכל המצוות, הואיל ואינו בר דעת, כמבואר בחגיגה ב, ב. ובבבא-בבא בתרא קכח, א אמרו: "שפוי (=חכם) ונשתטה פסול". ומקורו בתוספתא שבועות פ"ג, ה": "והוא עד... או ידע (ויקרא ה, א) - להוציא את השוטה". (40) נתבלבלה. (41) כגון שהוא מקרע את בגדיו. (42) חגיגה ג, ב וכדעת רבי יוחנן שם. וראה נדה יג, ב: "שנטרפה דעתה, היינו שוטה". (43) נופל לארץ בהכרח מחמת חולי המשגע אותו ולעיתים. (44) ראש השנה כח, א. (45) הרי זה כשר כשהוא בריא. (46) כמו שאמרו (גיטין סז, ב) "נשתתק... בודקין אותו". ומפרש רש"י לראות אם דעתו מיושבת (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לה, ס"ק יח).

29 י. הַפְּתָאִים בְּיֹתֵר, שְׂאִין מְפִירִין דְּבָרִים שְׂסוֹתְרִין זֶה
 30 אֶת זֶה⁴⁷, וְלֹא יִבְיֵנו עֲנִינֵי הַדְּבָר בְּדַרְךָ שְׂמִבְיָנִין שְׂאָר
 31 עִם הָאָרֶץ, וְכֵן הַמְבַהֲלִים וְהַנְּחַפְּזִים בְּדַעְתָּם⁴⁸
 32 וְהַמְשַׁתְּגָּעִים בְּיֹתֵר⁴⁹ - הֲרֵי אֵלוֹ בְּכֻלָּל הַשׁוֹטִים⁵⁰.
 33 וְדָבָר זֶה לְפִי מַה שִׁירָאָה הַדִּין, שְׂאִי אֶפְשָׁר לְכַוֵּן
 34 הַדַּעְתָּה⁵¹ בְּכֹתֵב.

47) זה ההבדל בין פתי לשוטה, שהשוטה דעתו מטורפת לגמרי בדבר מהדברים, והפתי אינו מטורף לגמרי בשום דבר, אבל גרוע מהשוטה שאין לו שכל גמור ואינו מבין שום דבר, כדרך שמבינים אותו שאר בני אדם. בעוד שהשוטה, בשאר דברים הוא מבין כשאר בני אדם (סמ"ע לחו"מ שם, ס"ק כא). (48) אינם מבינים לרדת לסוף הענין ולתכלית המעשה. (49) כמו שאמרו (בבא-בבא בתרא קנה, ב) "שטותא יתירתא חזא ביה" (=ראה בו שטות יתירה), וביטל את ממכרו, כדין שוטה שממכרו בטל. (50) מקורו בתשובת הרי"ף, הובאה ב"העיטור" אות ק (כסף-משנה). (51) ובכת"י תימן: הדעות.

35 יא. הַחֲרֵשׁ - כְּשׁוֹטָה, שְׂאִין דַּעְתּוֹ נְכוֹנָה וְאִינוֹ בֵּין
 36 מִצּוֹת⁵². וְאֶחָד חֲרֵשׁ מְדַבֵּר וְאִינוֹ שׁוֹמֵעַ, אוֹ שׁוֹמֵעַ
 37 וְאִינוֹ מְדַבֵּר⁵³, אָף עַל פִּי שֶׁרְאִיתוֹ רְאִיָּה מַעֲלָה
 38 וְדַעְתּוֹ נְכוֹנָה - צָרִיף לְהַעֲדִיד בְּבֵית דִּין בְּפִי⁵⁴, אוֹ
 39 שִׁהִיָּה רְאִי לְהַעֲדִיד בְּפִי⁵⁵, וְיִהְיֶה רְאִי לְשִׁמְעַ
 40 הַדִּינִים וְהָאִיּוֹם שְׂמֵאִימִין עֲלֵיו⁵⁶. וְכֵן אִם נִשְׁתַּתְּק⁵⁷,
 41 אָף עַל פִּי שֶׁנִּבְדַּק בְּדַרְךָ שְׂבוּדִיקִין לְעֲנִין גִּטִּין⁵⁸
 42 וְנִמְצְאָת עֲדוֹתוֹ מְכוּנָת, וְהַעֲדִיד בְּפִינֵינוּ בְּכֹתֵב יָדוֹ -
 43 אִינוֹ עֲדוֹת פְּלִל⁵⁹. חוּץ מִעֲדוֹת אֲשֶׁה⁶⁰, לְפִי
 44 שְׂבַעוֹנָה הַקְּלוּ⁶¹.

איסורי ביאה פ"ג, ה"ב. (26) ומקור הדברים, בירושלמי יבמות פ"א, ה"ה: כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה, הרי כל אחד מהם הוא ספק כהן - ספק עבד, וכשיגדילו חיביבים לשחרר זה את זה כמבואר שם ה"ו, ובכל זאת אמרו שם ה"ה, שכל עוד שלא נשתחררו אינם יכולים להעיד שום עדות, והרי הללו דינם כמעוכבי גט שחרור בלבד, כמבואר בגיטין מב, ב - ובכל זאת אינם מעידים (אור שמח). ומכאן גם המקור להלכה ג', שכל ספק כשר ספק פסול - אינו מעיד (קריית מלך).

1 ז. הַקְּטָנִים פְּסוּלִין לְעֲדוֹת מִן הַתּוֹרָה. שְׂנֹאֲמַר
 2 בַּעֲדִים: וְעַמְדוֹ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים. אֲנָשִׁים - וְלֹא
 3 קְטָנִים²⁷. אֶפְלוּ הִיָּה הַקְּטָן נְכוּן וְחָכָם - הֲרֵי הוּא
 4 פְּסוּל, עַד שֶׁיָּבִיא שְׂתֵי שְׂעֵרוֹת²⁸ אַחֵר שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה
 5 שָׁנָה גְּמוּרוֹת. וְאִם הִגִּיעַ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְלֹא הִבִּיא
 6 שְׂתֵי שְׂעֵרוֹת, וְנוֹלַד בּוֹ סִימָן מְסִימָנֵי סְרוּס²⁹ - הֲרֵי
 7 זֶה סְרוּס³⁰, וְיַעֲדִיד. וְאִם לֹא נוֹלַד בּוֹ - לֹא יַעֲדִיד עַד
 8 רֵב שְׁנוֹתָיו³¹, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת אִישׁוֹת³².

27) בבא-בבא קנה, ב. (28) למטה, במקומות הידועים לשיעור (הל' אישות פ"ב, ה"ו). (29) ששערו לקוי, ובשרו מחליק, ואין מימי רגליו מחמיצים, ועוד (שם, ה"ג). (30) ולפיכך לא הביא שתי שעורות, ודינו כדין גדול לכל דבריו (שם, ה"א). (31) עד שיהיה בן שלשים וחמש שנים ויום אחד, שזהו רובן של שבעים שנה, שהן שני חיי האדם, ככתוב (תהלים צ, י) "ימי שנותינו בהם שבעים שנה" (שם, ובבא-בבא בתרא קנה, ב). (32) פ"ב, שם.

9 ח. קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְכֻלָּל שְׁנוֹתָיו שְׂנֹאֲרָאוּ בּוֹ סִימָנֵי
 10 בְּגָרוֹת מְלַמְעֵלָה³³ - אִינוֹ צָרִיף בְּדִיקָה³⁴; וְאִם לֹאוֹ
 11 - אִין מְקַבְּלִין עֲדוֹתוֹ עַד שֶׁיִּבְדַּק³⁵. וְכֵן שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה
 12 שָׁנָה יוֹם אַחַד שֶׁהִבִּיא שְׂתֵי שְׂעֵרוֹת וְאִינוֹ יוֹדֵעַ
 13 בְּטֵיב מַשָּׂא וּמִתָּן³⁶ - אִין עֲדוֹתוֹ עֲדוֹת בְּקַרְקָעוֹת,
 14 מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ מְדַקְדַּק בְּדְבָרִים, שֶׁהֲרֵי אִינוֹ יוֹדֵעַ³⁷.
 15 אֲבָל בַּעֲדוֹת מְטֻלְטְלִין - מְקַבְּלִין עֲדוֹתוֹ, הוֹאִיל וְהוּא
 16 גְּדוּל³⁸.

33) שערות הזקן ושערות בית השחי. (34) בסימנים של מטה, שכלל הוא: "אי-אפשר לעלין לבוא עד שלא בא התחתון" (נדה מח, א). וראה בפירושונו להל' אישות פ"ב, אות ע. (35) לראות אם יש בו סימנים של מטה, כמפורש במשנה שם: "אפשר לתחתון לבוא עד שלא בא העליון". (36) מקח וממכר. (37) בבא-בבא בתרא קנה, ב. ועדות קרקעות צריכה דקדוק גדול, שחיות האדם תלויה בהן (רדב"ז). (38) ואינו שוטה (בבא-בבא בתרא שם). והשווה הל' מכירה פכ"ט, ה"ב-יג, שבקרקע שירש מאבותיו, אפילו הוא בקי במשא ומתן והוא גדול, אין ממכרו ממכר עד שיהיה בן עשרים שנה, "שמא ימכור בזול, מפני שדעתו נוטה אחר המעות, ועדיין לא נתיישבה דעתו בדרכי העולם".

17 ט. הַשׁוֹטָה פְּסוּל לְעֲדוֹת מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שְׂאִינוֹ בֵּין
 18 מִצּוֹת³⁹. וְלֹא שׁוֹטָה שֶׁהוּא מְהַלֵּף עֲרֹם וּמְשַׁבֵּר פְּלִים
 19 וְזוֹרֵק אֲבָנִים בְּלִבָּד, אֶלֶּא כֹּל מִי שֶׁנְּטָרְפָה⁴⁰ דַּעְתּוֹ,

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האם הפסול הוא שמפני רשותו חשוד על עדות שקר ולכן אינו נאמן, או שאין זה קשור עם נאמנות אלא שהוא פסול עצמי שהתורה פסלתו לעדות.

ויש לפשוט החקירה שאין הפסול מצד נאמנות אלא מכיון שפסלתו תורה, ושלוש ראיות לדבר:

א: הדין הוא "אי זה הוא רשע, כל שעבר עבירה שחייבין עליה מלקות" (הל' עדות פ"י ה"ב), והרי מצינו שמי שנחשד על דבר אחד אינו חשוד על עניין אחר, וא"כ מדוע יחשד על עדות שקר כשעבר עבירה שאינה שייכת כלל לגדר נאמנות.

ב: "אפילו עד כשר שיועד בחברו שהוא רשע... אסור לו להעיד עמו אע"פ שהוא עדות אמת" (רמב"ם ריש פ"י מהל' עדות), והגם שאין כאן חשש של עדות שקר - אסור לו להעיד משום "אל תשת ידך עם רשע".

ג: הפסול של עד רשע הוא גם בעדי קיום (כעדי קידושין) שאין שם ספק בנוגע למציאות אלא שנוכחותם של העדים פועלת את חלות הדבר ובכל זאת פסול, וא"כ משמע שאינו פסול מצד הנאמנות אלא שהוא פסול עצמי שפסלתו התורה.

(על פי "יון מלכות" ספר שופטים סימן טו)

2) סנהדרין כז, א. 3) שכונות הכתוב: אל תשת ידך עם רשע - לא לקבלו כעד. וב"ספר המצוות" לרבינו, ל"ת רפו: "בא הפירוש: אל תשת רשע עד, אל תשת חומס עד", והוא ב"מכילתא" פ' משפטים לפסוק זה. 4) שבועות ל, ב שגורם לפסוק הדין ע"פ שנים עדים, ואין כאן אלא עד אחד (רש"י שם). 5) ועד שקר זה, רשע הוא ברמותו את בית-הדין. ונמצא גם העד הכשר המצטרף עמו הופך להיות עד חמס, בהיותו גורם להוציא ממון על-פיו שלא כדין. ראה בסמ"ע לחו"מ סי' לז ס"ק א.

15 ב. אי זהו רשע? כל שעבר עברה שחייבין עליה
16 מלקות⁶ - זהו רשע, ופסול⁷. שהרי התורה קראה
17 למחייב מלקות רשע, שנאמר: והיה אם בן הכות
18 הרשע. ואין צריך לומר מחייב מיתת בית דין, שהוא
19 פסול. שנאמר: אשר הוא רשע למות.

6) ראה לעיל הל' סנהדרין פ"ח ה"א, על איזו עבירה חייבים מלקות. 7) וכן אמרו (סנהדרין כז, ב) "ארבעים בכתפיה וכשר?" - הרי שאם הוא חייב מלקות, לא יתכן שיכשר לעדות.

20 ג. עבר עברה שחייבין עליה מלקות מן התורה -
21 הרי זה פסול מן התורה; ואם היה החייב שפה
22 מדבריהם - הרי זה פסול מדבריהם. כיצד? אכל
23 בשר בהמה בחלב, או שאכל נבלות⁸ ושקצים⁹
24 וכיוצא בהן, בין לתאבון¹⁰ בין להכעיס¹¹, או שהלל
25 את יום טוב הראשון, או שלבש שעטנז שהוא
26 שוע¹² או טווי¹³ או נזיז¹⁴ - הרי זה פסול לעדות מן

52) וזה בחרש, שאינו שומע ואינו מדבר, כמו שאמרו (חגיגה ב, ב) "חרש שדיברו חכמים בכל מקום (=להשוותו כשוטה) - שאינו שומע ואינו מדבר", ומפרש רש"י: שאינו בן דעת. 53) עדותו פסולה. 54) גיטין עא, א שנאמר (דברים יז, ו) "על-פי שנים עדים" - מפייה ולא מפי כתבם. 55) מלשון זה משמע, שאם פיקח שלח עדותו בכתב - עדותו כשירה, שהרי ראוי הוא להעיד בפיו. וכן דעת ה'תוספות' ביבמות לא, ב, וכבר העירונו על זה בפירושונו לעיל פ"ג אות לב. אבל ה'טור' חו"מ סימן לה, מצטט דברי רבינו כך: צריך להעיד בבית-דין בפיו, ויהיה ראוי לשמוע הדיינים. ואם כן, אין מכאן ראיה, ויתכן שרבינו סובר כדעת רש"י (דברים יט, טו) שאין אדם שולח עדותו בכתב בשום פנים. 56) כמבואר לקמן פ"ז, ה"ב. ובתוספתא שבועות פ"ג, ה"ו שנינו: "ושמעה - להוציא את החרש... אם לא יגיד ונשא את עונו - להוציא את האילם". 57) נעשה אילם מחמת חולי, בניגוד ל"שומע ואינו מדבר" - שהוא מלידה. 58) ששואלים אותו שאלות שונות בסירוגין, אם אמר על לאו - לאו, ועל הן - הן, סימן שדעתו מיושבת עליו, כמבואר בהל' גירושין פ"ב, ה"טז. 59) גיטין עא, א. 60) להעיד עליה שמת בעלה להתירה להנשא (שם). 61) שאפילו עד מפי עד, וקרוב או שפחה התיירו בעדות עוונה, כמבואר בהל' גירושין פ"ב, ה"טז. פ"ג, הכ"ט.

1 יב. הסומים, אף על פי שמפירין הקול⁶² וידיעו
2 האנשים⁶³ - הרי אלו פסולין מן התורה⁶⁴. שנאמר:
3 והוא עד או ראה. מי שהוא ראוי לראות - הוא
4 שמעיד⁶⁵. והסומא באחת מעניניו - פשר להעיד⁶⁶.

62) גיטין כג, א. 63) מכירים הם את בעלי הדין. 64) בבא-בבא קכח, א. 65) תוספתא שבועות פ"ג, ה"ו: "או ראה - להוציא את הסומא". והשווה דברי רש"י נדה מט, ב: "אבל בשתי עיניו פסול, דכתיב או ראה". 66) נדה שם. והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"א, הי"א.

פרק עשירי

1) שאסור להצטרף לעדות הרשע אפילו בעדות אמת. איזהו רשע הפסול לעדות. סוגים שונים בגזלנים הפסולים לעדות.

5 א. הרשעים פסולין לעדות מן התורה. שנאמר: אל
6 תשת ידך עם רשע להיות עד חמס. מפי השמועה
7 למדו²: אל תשת רשע עד³. ואפלו עד פשר שיועד
8 בחברו שהוא רשע, ואין הדיינים מפירין רשעו -
9 אסור לו להעיד עמו, אף על פי שהוא עדות אמת;
10 מפני שמצטרף עמו, ונמצא זה הפשר השית ידו עם
11 הרשע עד שנתקבלה עדותו⁴. ואין צריך לומר עד
12 פשר שהוא יודע בעדות לחברו, וידע שהעד השני
13 עמו עד שקר, שאסור לו להעיד. שנאמר: אל תשת
14 ידך עם רשע⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הרשעים פסולין לעדות מן התורה.."

בגדר הפסול של עד רשע, ישנה חקירה ב"צפנת פענח"

17 אָחַד הַמְלֵוָה וְאָחַד הַלֵּוֹהָ - שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין לְעֵדוּת.²⁸
 18 אִם רַבִּית קְצוּצָה²⁹ עָשׂוּ - הָרִי הֵן פְּסוּלִין מִן הַתּוֹרָה,
 19 וְאִם אֶבֶק רַבִּית³⁰ עָשׂוּ - הָרִי הֵן פְּסוּלִין מִדְּבָרֵיהֶם.
 20 וְכֵן כֹּל הַעוֹבֵר עַל גְּזֵל שֶׁל דְּבָרֵיהֶם - הָרִי הוּא פְּסוּל
 21 מִדְּבָרֵיהֶם. פִּיֶּצֵד? הַחֲמִסָּנִים, וְהֵם הַלּוֹקְחִים קָרְקַע
 22 אוּ מִטְּלָטְלִין שֶׁלֹּא בְּרִצּוֹן הַבְּעֵלִים, אִף עַל פִּי
 23 שְׁנוֹתָיִן הַדְּמִים - הָרִי אֵלּוּ פְּסוּלִין מִדְּבָרֵיהֶם.³¹ וְכֵן
 24 הַרוֹעִים, אָחַד רוֹעֵי בַּהֲמָה דָּקָה³² וְאָחַד רוֹעֵי בַּהֲמָה
 25 גְּסָה³³ שֶׁל עֲצָמָן - הָרִי הֵן פְּסוּלִין; שְׁחֻזְקָתָן פּוֹשְׁטִין
 26 יְדִיהֶן בַּגָּזֵל, וּמְנִיחִים בַּהֲמָתָן לְרַעוּת בְּשָׂדוֹת
 27 וּפְרָדִיסִים שֶׁל אַחֲרִים. וְלִפְיָקָד, סָתֵם רוֹעֵה³⁴ -
 28 פְּסוּל³⁵. וּמִגְדְּלֵי בַּהֲמָה דָּקָה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל³⁶ -
 29 פְּסוּלִין³⁷; אֲבָל בַּחוּצָה לְאַרְץ - פְּשׁוּרִין³⁸. וּמִתָּר לְגַדֵּל
 30 בַּהֲמָה גְּסָה כָּל מְקוֹם³⁹. וְכֵן הַמוֹכְסִיִּין⁴⁰ - סָתֵמָן
 31 פְּסוּלִין; מִפְּנֵי שְׁחֻזְקָתָן לָקַח יוֹתֵר מִדְּכֹר הַקְּצוּב לָהֶם
 32 בְּדִין הַמְּלָכוֹת, וְלּוֹקְחִין הַיֹּתֵר לְעֲצָמָן⁴¹. אֲבָל גִּבְּאֵי
 33 מְנַת הַמֶּלֶךְ⁴² - סָתֵמָן⁴³ פְּשׁוּרִים. וְאִם נוֹדַע שֶׁלְקָחוּ
 34 אֶפְלוּ פַעַם אַחַת יֹתֵר מִן הָרְאוּי לָהֶם לְגִבּוֹת - הָרִי
 35 אֵלּוּ פְּסוּלִין⁴⁴. וְכֵן מְפָרִיחֵי יוֹנִים בְּלוֹשׁב - פְּסוּלִין;
 36 מִפְּנֵי שְׁחֻזְקָתָן שְׂגוּזִלִים יוֹנִים שֶׁל אַחֲרִים בַּחֲנָם⁴⁵.
 37 וְכֵן סוֹחְרֵי שְׂבִיעִית. וְהֵם בְּנֵי אֲדָם שִׁישׁוּשְׁבִין בְּטָלִים,
 38 וְכִיּוֹן שְׂבָאָה שְׂבִיעִית⁴⁶ פּוֹשְׁטִים יְדִיהֶן וּמַתְחִילִין
 39 לְשֵׂא וּלְתַן בְּפְרוֹת⁴⁷; שְׁחֻזְקַת אֵלּוּ שֶׁהֵן אוֹסְפִין פְּרוֹת
 40 שְׂבִיעִית וְעוֹשִׂין בִּהֶן סוֹחְרָה⁴⁸. וְכֵן מְשַׁחֵק בְּקוֹבֵיִא⁴⁹.
 41 וְהוּא שֶׁלֹּא תִהְיֶה לוֹ אֲמָנוּת⁵⁰ אֶלָּא הוּא. הוּאִיל וְאִינוּ
 42 עוֹסֵק בְּלוֹשְׁבוֹ שֶׁל עוֹלָם - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת שְׂאוֹכֵל
 43 מִן הַקּוֹבֵיִא, שֶׁהוּא אֶבֶק גְּזוּל⁵¹. וְלֹא בְּקוֹבֵיִא בְּלִבָּד,
 44 אֶלָּא אֶפְלוּ מְשַׁחֲקִים בְּקַלְפֵי אֲגוּזִים וּקְלָפֵי רְמוּנִים⁵².
 45 וְכֵן לֹא יוֹנִים בְּלִבָּד אֲמָרוּ⁵³, אֶלָּא אֶפְלוּ הַמְשַׁחֲקִים⁵⁴
 46 בַּבְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, וְאוֹמֵר: כֹּל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ, אוּ
 47 כֹּל הַנוֹצֵחַ אֶת חֲבֵרוֹ - יִטַּל פְּעֻלּוֹ אֶת שְׁגִיחָהּ. וְכֵן
 48 כֹּל פִּיּוּצָא בְּשָׂחוֹק זֶה. וְהוּא שֶׁלֹּא תִהְיֶה לוֹ אֲמָנוּת
 49 אֶלָּא שְׂחוֹק זֶה - הָרִי הוּא פְּסוּל. וְכֹל אֵלּוּ פְּסוּלִין
 50 מִדְּבָרֵיהֶם⁵⁵.

1 הַתּוֹרָה. אֲבָל אִם אֶכֶל בֶּשָׂר עוֹף בְּחֹלֶב, אוּ שְׁחָלַל
 2 יוֹם טוֹב שְׁנֵי שָׁל גְּלוּת¹⁵, אוּ שֶׁלֵּבֶשׁ בְּגָד צֹמֵר
 3 שְׂאֵבֵד בּוֹ חוּט שֶׁל פִּשְׁתָּן¹⁶ וְכִיּוּצָא בּוֹ - הָרִי הוּא
 4 פְּסוּל מִדְּבָרֵיהֶם¹⁷. וְכֹכֵר מְנִינוּ¹⁸ כֹּל עֲבָרָה שְׁחִיבִין
 5 עָלֶיהָ מְלָקוֹת. וְכֹכֵר נִתְּבָאָר בְּכָל מַצָּוָה וּמַצָּוָה דְּבָרִים
 6 שְׂאֵסוּרִין¹⁹ מִן הַתּוֹרָה וּדְבָרִים שְׂאֵסוּרִין מִדְּבָרֵיהֶם.

(8) בהמה שמתה מאליה, או שאירע פיסול בשחיטתה הרי היא כמתה, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פ"ד, ה"א. ובהל' שחיטה פ"ג, ה"ח: "שאין מוציא מידי נבלה אלא שחיטה כשרה". (9) כל המינים הטמאים שאסרתם התורה באכילה, כלשון הכתוב (ויקרא יא, יא): "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו". וראה בתוספות יו"ט למכות פ"ג, מ"ב. כגון שהמינים הטמאים הם בזול יותר מהמינים הטהורים, וזה בוודאי פסול לעדות, שמשום חימוד ממון - חשוד הוא להעיד שקר, והרי זה "עד חמס". (11) אע"פ שאינו חשוד על חימוד ממון - בכל זאת "רשע" הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כז, א) וכדעת אביי. (12) חלק, וסרוק במסרק, ומעורב מצמר ופשתים. (13) שמערב צמר ופשתים, וטווה מהם חוטים. (14) שארג אריגה מחוטי צמר ופשתים כאחד. והשווה כלאים פ"ט, מ"ח: "לא תלבש שעטנז - דבר שהוא שוע טווי ונוז". שעטנז - נוטריקון: שוע טווי ונוז. וכן בתרגום ירושלמי (דברים כב, יא) "בכסו דשיע ועזיל (=טווי) וניז". וכן אמר רב אשי (נדה סא, ב) "או שוע או טווי או נוז". וראה ברדב"ז להל' כלאים פ"י ה"ב, המצטט נוסח ערבי של פירוש המשנה (כלאים פ"ט, מ"ח) לרבינו: "וזה אצלי מאמר בלתי אמיתי, אלא שכל אחד מהם, כלאים של תורה". (15) שעושים אותו רק בגולה, שלא ידעו מתי נקבע החודש בארץ ישראל. (16) שארוג בו חוט אחד של פשתן ואין מקומו ניכר, ולא שהוא ידוע בוודאי שהוא בכגד, שאם כן, יש בו איסור תורה (ראה נדה סא, ב), אלא שהוא ספק אם נארג שם או לא (לחם-משנה), והשווה הל' כלאים פ"י ה"כ"ז: "וכבר ביארנו... שכל איסור ספיקות - מדברי סופרים". (17) כל אלה אין איסורם מן התורה אלא מדברי חכמים, ואינו לוקה עליהם אלא מכת מרדות בלבד, שהיא מדבריהם. וההבדל בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם, מבואר לקמן פ"א, ה"ו. (18) לעיל הל' סנהדרין פ"ט, ובסוף הפרק מסכם שם רבינו: "נמצאו כל הלוקים ר"ז". (19) בכת"י תימן: שאיסורם.

7 ד. וְעוֹד יֵשׁ שֵׁם רְשָׁעִים שֶׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת, אִף עַל
 8 פִּי שֶׁהֵן בְּנֵי תַשְׁלוּמִין וְאִינָן בְּנֵי מְלָקוֹת²⁰. הוּאִיל
 9 וְלּוֹקְחִים מְמוֹן שְׂאִינוּ שְׁלָהֶם בְּחָמֵס - פְּסוּלִין²¹.
 10 שְׂנְאָמֵר: פִּי יָקוּם עַד חָמֵס בְּאִישׁ. פְּגוֹן הַגְּנָבִים
 11 וְהַחֲמִסָּנִים²², אִף עַל פִּי שְׁחֻזְרָה - פְּסוּל לְעֵדוּת
 12 מַעַת שְׂגָנָב אוּ גְזֵל²³. וְכֵן עַד זוֹמָם²⁴, אִף עַל פִּי
 13 שְׁהוּם בְּעֵדוּת מְמוֹן²⁵ וְשֵׁלָם - הָרִי זֶה פְּסוּל מִן
 14 הַתּוֹרָה לְכָל עֵדוּת²⁶. וּמֵאִימָתִי הוּא נִפְסָל? מַעַת
 15 שְׁהַעִיד בְּבֵית דִּין, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּזָם עַל אוֹתָהּ
 16 עֵדוּת אֶלָּא אַחַר פְּמָה יָמִים²⁷. וְכֵן הַמְּלֵוָה בְּרַבִּית,

(20) וכלל הוא: "כל לאו שניתן לתשלומין, כגון לא תגזול ולא תגנוב - אין לוקים עליו" (לעיל הל' סנהדרין פ"ח, ה"ב) אלא משלם מה שגזל ונפטר לו. (21) שחשודים הם לקבל ממון ולהעיד שקר. (22) שחוטף מהבעלים חפץ בעל-כרחם, ואע"פ שנותן דמיו, אין הבעלים רוצים למכרו בכלל. ויש להעיר, שבסנהדרין כה, ב אמרו שחמסן אינו פסול אלא מדבריהם, ורבינו עצמו מביאו להלן בהלכה זו בין אלה שפסולים מדבריהם, ולפיכך החליט הכסף-משנה לגרוס כאן: והגזלנים, ואמנם בכת"י תימן הנוסח: הגנבים והגזלנים. (23) עד שישבור וינודע שחזר בו מדרכו הרעה, כמבואר לקמן פ"ב, ה"ד. ואפילו העדות שראה אחר החזרת הכסף פסול לה, עד שיחזור בתשובה, שעדיין יש לחוש, שמא משום סכום גדול יותר מזה ההחזיר, יעיד שקר

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נכנסת בשדות אחרים ומפסידתם וכאמור לעיל, אם לא שעומד עליה לשמרה שלא תזיק. (40) קונה מנת המלך בסכום קצוב לשנה, והוא גובה את המס לעצמו מכל יחיד ויחיד (כסף-משנה). (41) והרי הם כגזלנים (סנהדרין שם). (42) ממונים מטעם המלך לגבות מס גולגולת וארנוגא מישראל חבריהם, ואינם קונים את הכנסת המסים מאת המלך בסכום קצוב לשנה. (43) כל עוד לא שמענו שהם לוקחים יותר מהראוי. (44) שם. ובסמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק לד, מגדיר: מוכסן - הוא הגובה למלך לפי הסחורה או לפי ממונו של אדם, ובדבר שאינו ידוע לכל, יוכל ליטול יותר מהראוי, ואין מרגיש בו, ולפיכך סתמו פסול; גבאי - שגובה לפי הגולגולת או לפי הבתים דבר השוה לכל, ובקושי יוכל ליטול יותר מקצבתו, ולפיכך סתמו כשר. ולדעת הכסף-משנה כל שנודע שהוא לוקח היתר לעצמו - הרי הוא פסול מן התורה כגזלן גמור. ולדעת ה'תוספות' בסנהדרין שם, אלה גרועים מגזלן, שאינם יודעים למי להחזיר. וגם, כיון שהם עוסקים עדיין בגבאות ובמוכסנות - חשודים הם לחזור לקלקולם. (45) שמלמדים אותן להביא יונים משוככות אחרים לבית בעלים על-כרחן, ויש בזה משום גזל (סנהדרין כה, א). וכנימוקו של רבינו בהל' גזילה פ"ו, ה"ז: "שהרי לוקח ממון אחרים שלא כדין, מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משוכך אחר או נקבה ותביא זכר, ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה ובהמה - הרי זה גזלן מדבריהם". ודוקא בישוב, אבל במדבר אין לחוש לכך, שאם מרחיק את השוכך מן הישוב ארבעה מילין, מותר לו להפריח משם יונים, כמו ששנינו (בבא-קמא עט, ב) "אין פורסים נישובים (=פחים) ללכוד בהן יונים) ליונים, אלא-אם-כן היה רחוק מן הישוב שלשים ריס". והשווה הל' גזילה שם ה"ח. (46) שנת השמיטה. (47) שהם הפקר לכל. (48) והתורה אמרה (ויקרא כה, ו) "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" - לאכלה ולא לסחורה, כמבואר בע"ז סב, א. ומתוך שחימוד ממון מעבירים על דברי תורה - הרי הם כרשעי חמס, ופסולים להעיד שנוטים אחרי הבצע (סנהדרין כד, ב וברש"י). ובירושלמי שם פ"ג, ה"ה אמרו: "איזהו תגר שביעית, זה שיושב ובטל כל שני שבוע, כיון שבאה שביעית התחיל מפשט ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית", והם-הם דברי רבינו. אבל אם אינם בטלים כל השנים, אזי אפילו אם הם עוסקים במכירת פירות בשביעית, אין לפסלם, שיש לתלות שהם מוכרים פירות של השנה הששית ואין להם עסק בפירות שביעית (כסף-משנה). (49) עצמות או אבנים שמשחקים בהן משחקי מזל שונים, וכפירוש המשנה לרבינו (סנהדרין פ"ג, מ"ג): "שחוק ידוע... על תנאי שמשמין כספים, למי שיעשה כך או שלא יעשה, שיקח אותם כפי שמסכימים באותו השחוק". (50) התעסקות. (51) מעין גזל (משנה, שם כד, ב). וכפירוש רבינו שם: "מיסודי התורה, שהאדם אין לו להתעסק בעולם הזה אלא באחד משני דברים: או בתורה כדי שתשלם נפשו בחכמתה, או במלאכה שתועיל לו בהתמדת המציאות... אלא שראוי למעט בה, ולהרבות בתורה, כמו שאמרו: הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה". ובהל' גזילה פ"ו, ה"י-יא, כותב רבינו: "המשחקים בקוביא כיצד, אלו שמשחקים בעצים או בצורות או בעצמות... ועושים תנאי ביניהם,

(רדב"ז). וכן אמרו (סנהדרין כה, ב) "ואימתי חזרתך... ויחזרו בהם חזרה גמורה". (24) שהעיד בשקר, ונודע בעדים שהעיד בשקר, כלשון רבינו לקמן פי"ח, ה"א. (25) כי אם הוזם בעדות שאינה של ממון - הרי הוא לוקח, ומכיון שלקה - חוזר לכשרותו, לקמן פי"ב ה"ד, ובוודאי אם לא ילקח לא יועיל לו כל סכום שהוא לחזור להכשרו, אלא אפילו זה שהוזם בעדות ממון והחזיר הממון, פסול הוא עד שישוב בתשובה (כסף-משנה). (26) גם לעדות ממון, וגם לעדות נפשות, שהרי רשע הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כז, א) וכרבי מאיר שם. ולא כרבי יוסי, האומר שם: "הוזם בדיני ממונות - כשר לדיני נפשות", שהחשוד לדבר קל - אינו חשוד לדבר חמור. (27) שמשעה שהעיד - רשע הוא, ואסור לשית יד עם רשע (שם, וכאביי). (28) שם כה, א, ששניהם עוברים על לא-תעשה, וכיון שחימוד ממון מעבירו על דת, הרי זה כ"עד חמס" (רש"י שם). ואע"פ שהלווה אינו לוקח כלום אלא נותן למלווה - גם הלווה מחמת חימוד ממון, שהוא חושב לעשות בו עסקיו, עובר על לאו: לא תשיך לאחיך (רא"ש שם). אבל הערב והעדים והסופר הכותב את השטר אע"פ שעוברים על לאו: לא תשימון עליו נשך, כמבואר בהל' מלוה פ"ד ה"ב - אינם נפסלים לעדות, שהרי אינם חייבים מלקות על לאו זה, וגם לא נטלו ממון על כך שיחשבו כעדי חמס (כסף-משנה). ולדעת המגיד-משנה בהל' מלוה (שם ה"ו), אין העדים נפסלים משום שלא זו (=לא תשימון עליו נשך) אינו ידוע לכל, ורבים סוברים שאינו אלא אזהרה למלוה בלבד. (29) ששיעורה קבוע מראש, כגון המלוה את חברו ארבעה דינרים להחזיר לו חמשה, והיא האסורה מן התורה. (30) מעין ריבית, כאבק הזה שאינו עפר ממש אלא כעין עפר. כגון הנותן מעות לחבירו לישא וליתן בהן, קרוב לשכר ורחוק מהפסד, שאם יהיה רווח תתן לי חלקי מן הרווח, ואם יהיה הפסד יפסיד הלווה לבד, הרי זה אבק ריבית, ואינו אסור אלא מדבריהם (הל' מלוה פ"ד ה"ד, ופ"ה ה"ח). (31) סנהדרין כה, ב כיון שחוטפים הם, יש לחוש שמשום חימוד ממון - חשוד הוא להעיד שקר. והשווה הל' גזילה פ"א, ה"א: "התאווה מביאה לידי חימוד, והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור, אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים, יבוא לידי גזל, שנאמר: וחמדו בתים וגזלו". (32) כגון עזים וצאן. (33) בקר וכיוצא בו. (34) שעדיין לא ראינו שיכניס בהמותיו בשדות אחרים. (35) סנהדרין שם, אבל רועה בהמות אחרים בשכר, ואין לו חלק אפילו בוולדות - כשר לעדות, שאין אדם חוטא ולא לו, ונזהר יפה שלא יכנסו בשדות אחרים (בבא-מציעא ה, ב), וזהו שדקדק רבינו, וכתב: בהמה גסה של עצמם. (36) אפילו בביתם ובחצרם, ואינם מרעים אותה בשדה כלל. (37) סנהדרין שם, שאי-אפשר לשמרה, והיא משתמטת ובורחת לשדות אחרים ומפסידתן. (38) שלא גזרו אלא בארץ ישראל משום ישוב ארץ ישראל, שלא תחרב ע"י היזקה של זו, כמבואר בבבא-קמא עט, ב. והשווה הל' נזקי ממון פ"ה, ה"ב. (39) אפילו בא"י, שאפשר לשמרה שלא תזיק, וגם היא דרושה מאד ליישוב למשא ולחרישה (בבא-קמא שם). וכל זה לגדל בביתו, אבל לרעותה בשדה אסור, שהרי היא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"א אלול - ספר שופטים - הלכות עדות קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם דיבור המתחיל ופסול לעדות: כיוון ש"אינו מן היישוב" אין הוא מקפיד על עצמו ואין לו בושת פנים.

- 10 ב. לפיכך, אין מוסריין עדות לעם הארץ ואין
- 11 מקבלין ממנו עדות. אלא אם פן החזק שהוא עוסק
- 12 במצות ובגמילות חסדים, ונהג בדרך הישרים⁸,
- 13 ויש בו דרך ארץ - מקבלין עדותו, אף על פי שהוא
- 14 עם הארץ ואינו לא במקרא ולא במשנה⁹.

6) אין מייחדים אותו מתחילה להיות עד. (7) אם ייחודוהו אין בית הדין מקבל ממנו עדותו (פסחים מט, ב). (8) הרגלים טובים ונימוסים נאים. והרי"ף בפסחים שם מוסיף: שאינו חשוד על שבועת שקר וגזל. (9) זהו שאמרו (חגיגה כב, א): כמי מקבלים היום עדות מעם הארץ - כרבי יוסי, כלומר, שרבי יוסי חושש לאיבה, שלא ייטור לנו עם הארץ שנאה, שאנו מרחיקים אותו מחברתנו, לפיכך מקבלים ממנו עדות, וזה רק כשישנו על כל פנים בדרך ארץ (רי"ף לפסחים שם).

- 15 ג. נמצאת אומר: כל תלמיד חכם - בחזקת פשר,
- 16 עד שופסול¹⁰. כל עם הארץ¹¹ - בחזקת שהוא
- 17 פסול¹², עד שיחזק שהוא הולף בדרך הישרים¹³.

10) בעבירה, או באיסורי גזל המנויים לעיל פרק י, הלכה ד. (11) שאינו במקרא ובמשנה. (12) שמן הסתם אינו גם בדרך ארץ, וכמשמעות לשון הסוגיא בפסחים מט, ב שסתם עם הארץ אינו ככולן. (13) ואותו הכשירו בחגיגה כב, א - על פי רבי יוסי, וכתב הרדב"ז: ובזה טועים כמה מקבלי עדות שמקבלים עדות מכל הבא לפניהם וסומכים לומר: כל ישראל בחזקת כשרים הם. וזה אינו, שאף על פי שהם בחזקת כשרות, שאינם עוברים עבירות - אינם בחזקת כשרים להעיד אלא אם-כן הם תלמידי חכמים.

- 18 ד. וכל מי שיקבל עדות עם הארץ טרם שתהיה לו
- 19 חזקה זו, או קדם שיבואו עדים ויעידו שהוא נוהג
- 20 במצות ובדרך ארץ - הרי זה הדיוט, ועתיד לתן את
- 21 הדין¹⁴; שהרי מאבד ממונן של ישראל על פי
- 22 רשעים.

14) כיוון שאינם ראויים להעיד נמצא הדיין שקיבל עדותם מוציא ממון של ישראל שלא כדין. ובקידושין מ, ב אמרו: "כל שאינו לא במקרא... ולא בדרך ארץ אינו מן היישוב" ומפרש רבינו שם: אין תועלת בו ביישוב העולם, אבל להוציאו מן המקום - תועלת למדינה.

- 23 ה. וכן הבזויין פסולין לעדות מדבריהם. והם
- 24 האנשים שהולכין ואוכלין בשוק בפני כל העם¹⁵,
- 25 ונגזן אלו שהולכין ערמים בשוק¹⁶ בעת שהן
- 26 עוסקין במלאכה מנולת, וכיוצא באלו¹⁷ שאין
- 27 מקפידין על הבשת. שכל אלו חשובין ככלב, ואין
- 28 מקפידין על עדות שקר¹⁸. ומכלל אלו: האוכלין
- 29 צדקה של עובדי פוככים בפרהסיא. אף על פי

שכל הנוצח את חבירו באותו שחוק, יקח ממנו כך וכך... אע"פ שברצון הבעלים לקח, הואיל ולקח ממון חבירו בחינם דרך שחוק והיתול הרי זה גזול... והמשחק בקוביא עם הגוי אין בו איסור גזל, אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים". (52) אע"פ שאינם מיוחדים לכך (סנהדרין כה, ב וברש"י). (53) שם, "מפריחי יונים - אלו שממרים (=מרגיזים אותן להלחם זו עם זו - רש"י) את היונים". (54) ובכ"י תימן, וכן בדפוסי רומי ווינציאה: הממירין (=מתערבים). (55) סנהדרין שם. שכל אלו, גזל מדבריהם הוא, כמבואר בהל' גזילה פ"ו, ה"י. וראוי להעיר, שה"טורי בחו"מ סימן לד - סובר, שלפיכך כל אלה שאינם עוסקים ביישובו של עולם פסולים להעיד, מפני שאינם יודעים כמה טורח האדם אחר הממון, ונקל בעיניהם להעיד שקר להפסיד ממון חבריהם, ולפיכך אם יש להם אומנות אחרת כשרים, שיודעים להעריך טרחתו של אדם להשיג ממנו.

- 1 ה. אריס⁵⁶ שלקח דבר מועט מן הפרות שפכרו⁵⁷
- 2 בימי ניסן וימי תשרי⁵⁸ קדם שתגמר מלאכתו, אף
- 3 על פי שלקח שלא מדעת בעל השדה - אינו גנב⁵⁹
- 4 וכשר לעדות⁶⁰; שאין בעל השדה מקפיד עליו⁶¹.
- 5 וכן כל פיוצא בזה.

56) פועל המעבד אדמת אחרים, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול והשאר נותן לבעלים. (57) הקדימו להתבשל. (58) ניסן - זמן קציר; תשרי - זמן בציר ואסיף. (59) שמורה היתר לעצמו, כיון שעוסק במלאכה - מותר לו ליקח דבר מועט, אבל משנגמרה מלאכתם אין כאן שום היתר, ודרך גניבה הוא נוטל ופסול. (60) סנהדרין כו, ב, ורבינו גורס שם: ובדבר שלא נגמרה מלאכתו, כגירסת הרי"ף שם, וגירסת התלמוד שלפנינו: ובדבר שנגמרה מלאכתו. וראה ברש"י שם. (61) הואיל והוא אריס ולקח דבר מועט. אבל שאר פועל, שאינו חולק בגוף הפירות, ואינו נוטל אלא שכרו בלבד, אפילו לקח דבר מועט - הריהו כגנב ופסול לעדות (כסף-משנה ע"פ משמעות הסוגיא שם).

יום שלישי כ"א אלול ה'תשע"ז

פרק אחד עשר

1) קבלת עדות מעם הארץ ומהבזויים. ההבדל בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם. עדות החשוד על דבר, כלפי אחרים. העדות על מלכי ישראל וכהן גדול.

- 6 א. מי שאינו לא במקרא ולא במשנה² ולא בדרך
- 7 ארץ³ - הרי זה בחזקת רשע, ופסול לעדות
- 8 מדבריהם⁴. שכל מי שערד עד פך - חזקה שהוא
- 9 עובר על רב העברות שיבואו לידו⁵.

2) שלא קרא מקרא ולא שנה משנה. (3) שאין משאו ומתנו בנחת עם הבריות (רע"ב לקידושין פרק א, משנה י). ורבינו בפירושו שם אומר: "דרך ארץ - חבורת בני אדם, חבורה טובה בנחת ובמוסר". (4) קידושין מ, ב. (5) כפירוש רש"י

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קורן

אבל הרמב"ם בספר הי"ד פירש אליבא דהלכתא של היש אומרים' שאוכל בשוק "פסול לעדות", ולכן כתב ש"מכלל אלו האוכלים צדקה של עכו"ם בפרהסיא כו' מבזין את עצמן ואינן חוששין".

(ע"פ רשמות ח'. ק"ט ס"א)

15) קידושין מ, ב. אבל האוכל בשוק שלא בפני כל העם אינו נפסל לעדות, אבל יש בו משום גנאי לתלמיד חכם, כמו שאמרנו בירושלמי (מעשרות פרק ג, הלכה ב) "אין שבחו של תלמיד חכם להיות אוכל בשוק" (כסף משנה). ולדעת הבי"ח לחושן משפט סימן לד' כוננת רבינו שאינו נפסל לעדות אלא כשאוכל בשוק בפני הכול כשהוא מהלך ואם אוכל בשוק כשהוא יושב במקום אחד אין בו אלא משום גנאי לתלמיד חכם בלבד. 16) "שאיין לך משוקין ומתועב לפני המקום יותר ממי שמהלך בשוק ערום" (יבמות סג, ב). 17) "הגרע (=מקיז דם) והבלן והבורסקי... רבי יוסי אומר פסולים לעדות הם" (תנא דבי אליהו זוטא פרק ט"ז). 18) קידושין מ, ב וכדברי רש"י שם: "הואיל ואינו מקפיד על כבודו אינו בוש לזלזל בעצמו ולהיפסל. 19) סנהדרין כו, ב "אוכלי דבר אחר פסולים לעדות" ומפרש רש"י: מקבלי צדקה מן הגויים, והרי זה חילול השם מחמת ממונן. והשווה הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה ט: "אסור לישראל ליטול צדקה מן הגוי בפרהסיא" וכו'.

1. מה בין פסול לעדות מן התורה²⁰ לפסול מדבריהם? שהפסול מן התורה שהעיד - עדותו בטלה, אף על פי שלא הכריזו עליו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות²¹; והפסול מדבריהם - צריך הכרזה²². לפיכך, פל עדות שהעיד קדם שהכריזו עליו - מקבלין אותה, כדי שלא לאבד זכות העם, שהרי לא ידעו שהיא פסולה²³, ואין פסולו אלא מדבריהם²⁴.

20) ראה לעיל פרק י, הלכה ג-ד. 21) שעבירה שלו מפורסמת לכל (סנהדרין שם וברש"י). 22) להודיע פסולו ברבים. 23) ומסרו לו עדות על ממונם. 24) ולפיכך, כל עוד שלא נודע פסולו לא תיקנו חכמים לבטל עדותו. ומי שהוציא והוה הקהל מבית הכנסת מפני ששחק בקוביא, אין לך הכרזה גדולה מזו (בית יוסף לחושן משפט לד בשם הראב"ן).

- ז. עד אחד נאמן באסורין²⁵, אף על פי שהוא פסול לשאור עדיות. שהרי רשע בעברה²⁶ ששחט - שחיטתו פשרה²⁷, ונאמן לומר: פהלכה שחטתי. אבל החשוד על דבר - אינו נאמן על שלו²⁸, אבל נאמן הוא על אחרים²⁹.

25) להתיר, כגון שהיו לפנינו שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור, נאמן לומר זו של היתר (גיטין ב, ב). וכדבר שבידו לתקן נאמר להתיר אפילו בדבר שהוחזק בו איסור, וכדברי רש"י שם: "שהרי האמינה תורה כל אחד ואחד מישראל על הפרשת תרומה ועל השחיטה ועל ניקור

1 שְׁאֶפְשֵׁר לָהֶן שְׂיִזְנוּ בְּצַנְעָה, מְבִיזִים עֲצָמָן וְאֵינָן חוֹשְׁשִׁין. כָּל אֵלוֹ פְּסוּלִין מְדַבְּרֵיהֶם¹⁹.

2

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכן הבזויין פסולין לעדות מדבריהם"

ההסבר לסיבת הפסול של הבזויין, יובן על-פי מה שכתב בפ"ז ה"ב שמזהירים את העדים "ומודיעין אותם כח עדות שקר, ובושת המעיד בה בעולם הזה ובעולם הבא", אזהרה שלא מצינו דוגמתה אפילו בעבירות שהעונש עליהם ארבע מיתות בית-דין. והביאור הוא: כל תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב"ה, כי על-ידי הנהגתו הטובה והישרה הוא מעיד על ה"טוב" ו"היושר" של הקב"ה כביכול, שהרי נאמר על עם ישראל "אתם עדי" (ישעיהו מג, י). לכן, כשמעיד עדות שקר הרי זה מעשה הסותר את כל עניינו ותכנו, ומשום כך מזהירים אותו שאם יעיד שקר בושת לו בעולם הזה כו' כי מאבד את כל תוכנו ממש כמו אדם שמביישים אותו, שאינו ניזק בדבר ממשי אלא שהמביישו נוטל ממנו את ערך תוכנו.

ובזה יובן גם מדוע פסלו את הבזויין מדבריהם, כיון שתוכנו של יהודי הוא להיות עד על ה"טוב" של הקב"ה, ולכן לא יכול להיות איש בזוי כי הוא נוגד את כל תוכנו ועניינו - "אתם עדי", ואם אינו יכול להעיד על הקב"ה - מופקע ממנו גדר עד ופסול לעדות.

(ע"פ לקו"ש חלק כ"ז עמוד 258 הערה 58)

~ נקודות משיחות קודש ~

וכן האוכלין צדקה של גויים בפרהסיא"

בגמרא (סנהדרין כו, ב) "אמר רב נחמן, אוכלי דבר אחר פסולים לעדות, הני מילי בפרהסיא אבל בצנעא לא כו'". ואם אי אפשר לי' מותר אף בפרהסיא. ופירשו כל המפרשים ש"אוכלי דבר אחר, היינו לוקחי צדקה מעכו"ם". ובטעם האיסור כתב רש"י שהוא "חילול ה' מחמת ממונן, והוי לי' עד חמס מחמת ממונן". אבל הרמב"ם כאן כתב הטעם, שהאוכלין צדקה של גויים בפרהסיא הם בכלל הבזויין שפסולים לעדות.

ויש לומר סיבת החילוק בין רש"י לרמב"ם בספר הי"ד, כי מקור הדין שהבזויין פסולים לעדות הוא בסוף פ"א דקידושין, בנוגע למי שאינו מן הישוב, ויש אומרים שפסול לעדות כיון שאינו מקפיד על עצמו ואין לו בושת פנים ואינו בוש לזלזל בעצמו וליפסל.

רש"י בסנהדרין פירש אליבא דכו"ע, ולא רק כה"ש אומרים' שדווקא האוכל בשוק פסול לעדות, וממילא הלוקח צדקה מן העכו"ם לא נחשב לפסול לכולי עלמא, ולכן הוצרך לפרש שלקחת צדקה מעכו"ם אסור מצד חילול ה'.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"א אלול - ספר שופטים - הלכות עדות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בן גמליאל וכו"ל. והשווה הלכות שמיטה פרק ח, הלכה י"ז. ולדעת בעל "מחנה אפרים" מקור דברי רבינו בסנהדרין כו, ב: החשוד על העריות אינו נאמן להוציאה (=לומר מת בעלה ותינשא, כי נוח לו שתהיה פנויה), ונאמן להכניסה (=לומר פלוני קידשה, ואסורה לעולם).

ט. מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל³⁵ - לֹא מְעִידִין³⁶ וְלֹא מְעִידִין⁹ עֲלֵיהֶן; מִפְּנֵי שֶׁהֵן אֱלֻמִּים³⁷, בְּעֲלֵי זָרָע, וְאֵינֶן נִכְנָעִין תַּחַת עַל הַדְּיָנִים³⁸. אֲבָל פֶּהֶן גְּדוֹל - מְעִידִין¹¹ עֲלֵיוֹ³⁹, וּמְעִיד הוּא לְמַלְךְ בְּבֵית דִּין הַגְּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁבְּפָאָרְנוֹ⁴⁰.

35) לממשלת עשרת השבטים, בניגוד למלכי בית דוד הנקראים: מלכי יהודה, ראה מלכים-ב כג, כב. 36) בדפוס רומי וויניציאה תיבות אלו אינן, שמלך אין כבודו להעיד, ואפילו מלכי בית דוד הכשרים אינם הולכים להעיד משום כבודם, קל וחומר מכהן גדול שאינו מעיד, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ג. וראה לקמן הלכות מלכים פרק ג, הלכה ז. (37) אימתנים. (38) ו"שמא תבוא מהם תקלה" כמו שאירע בינאי המלך והסנהדרין בימי שמעון בן שטח, כמסופר בסנהדרין יט, א וכמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ה. ובנוגע למלכי יהודה דינם מתבאר לקמן הלכות מלכים שם. (39) סנהדרין יח, א. (40) לעיל פרק א, הלכה ג ובביאורנו שם.

י. הַמּוֹסְרִין⁴¹ וְהַאֲפִיקוֹרְסִין⁴² וְהַמּוֹמְרִים⁴³ - לֹא הַצְּרִיכוּ חֻקִּים לְמַנְתֵּן בְּכָלֵל פְּסוּלֵי עֲדוּת; שְׁלֹא מִנּוּ אֶלֶּא רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל⁴⁴, אֲבָל אֵלּוּ הַמּוֹרְדִין הַפּוֹפְרִין - פְּחוּתֵין הֵן מִן הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים. שֶׁהַעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים - לֹא מְעִלִין⁴⁵ וְלֹא מוֹרִידִין⁴⁶, וְיֵשׁ לְחֻסְדֵיהֶן⁴⁷ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁴⁸; וְאֵלּוּ מוֹרִידִין וְלֹא מְעִלִין⁴⁹, וְאֵין לָהֶן חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁵⁰.

41) המוסר חבירו ביד גוי להורגו, או המוסר ממון חבירו בידו, כמבואר בהלכות תשובה פרק ג, הלכה י"ב. 42) האומר שאין נבואה כלל, או שאין הבורא יודע מעשה בני אדם (שם, הלכה ח). ובכלל האפיקורסין כל מי שעושה עבירה להכעיס, כמבואר בהלכות גזילה פרק י"א, הלכה ב, וכלשון רבינו בהלכות רוצח פרק ד, הלכה י: "אפילו אכל נבילה או לבש שעטנז להכעיס הרי זה אפיקורוס". 43) מומר לעבירה אחת, שהורגל ונתפרסם בה, "כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלו" או שהוא מומר לכל התורה, כגון, החוזר לדתי הגויים בשעה שגוזרים גזירה ויידבק בהם ויאמר: "מה בצע לי להידבק בישראל שהם שפלים ונרדפים, טוב לי שאדבק באלו שידם תקיפה" (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ט). ובנוסף ה"לחם משנה" תיבת "המומרים" אינה, שהיא בכלל האפיקורסים, ראה עבודה זרה כו, ב. וראוי להעיר שנוסף רומי וויניציאה ש"א הוא: "המוסרים והאפיקורסים והמינים והמוסרדים". 44) העוברים עבירה להנאת עצמם, ואינם עומדים ברשעם תמיד, ואמונת ה' בליבם, ראה הלכות רוצח פרק ד, הלכה י"ב. (45) מן הבור להצילם. (46) לבור, להמיתם, ראה הלכות רוצח שם, הלכה י"א, והלכות עבודה זרה פרק י,

הגיד והחלב". ומקור הדברים, ממה שהאמינה תורה לנידה לספור לעצמה שבעה נקיים, שנאמר (ויקרא טו, כח) "וספרה לה שבעת ימים" - לה לעצמה, כמבואר בכתובות עב, א (תוספות שם דיבור המתחיל עד אחד נאמן). ובנוגע לקביעת דבר איסור, וודאי שעד אחד נאמן להחזיק איסור בדבר שאין טיבו ידוע לנו, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ט"ז, הלכה ו ובביאורנו שם. (26) שעבר עבירה ופסול לעדות ממון. (27) חולין ג, א ישראל מומר אוכל נבילות לתיאבון... מותר לאכול משחיתות" ושם ד, ב אמרו: "מומר לדבר אחד לא הוי מומר לכל התורה כולה", והשווה הלכות שמיטה פרק ד, הלכה י"ד-ט"ו. (28) להעיד על אותו דבר שהוא חשוד עליו, בשעה שהעדות נוגעת לעצמו. (29) כגון כהן, שהוא חשוד להטיל בעצמו מום בככור, כדי שישחטנו במדינה ולא יצטרך להביאו קרבן - נאמן להעיד על בכור של כהן אחר כמות הראוי לבוא בידי אדם, שמאליו נפל, ולא הטילו בעליו בידיים (בכורות לה, א) וכדעת רבן שמעון בן גמליאל שם.

ח. לְפִיכֶן, הַחֲשׂוּד עַל דְּבָר - יֵשׁ לוֹ לְדוֹן בּוֹ וּלְהַעֲיֵד בּוֹ לְאַחֵרִים. חֲזָקָה אֵין אָדָם חוֹטֵא פְּדֵי שְׁיֵהָנוּ אַחֵרִים³⁰. פִּיעֵד? נֶאֱמַן עִם הָאָרֶץ לֹמֵר: פְּרוֹת פְּלוֹנֵי מְתַקְנִים הֵם³¹, וְנֶאֱמַן הַחֲשׂוּד לְמַכֵּר בְּשׂוֹר בְּכוֹר³² לֹמֵר: בְּשׂוֹר זֶה שְׂמוֹכֵר פְּלוֹנֵי חֲלִין הוּא. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא פְּזָה מִשְׁאָר הָאֲסוּרִין. לְפִי שְׂאִימַת הָאֲסוּרִים עַל הַרְשָׁעִים³³, וְאֵין אִימַת הַמְּמוֹן³⁴ עֲלֵיהֶם.

30) כמו שאמרו (בבא מציעא ה, ב): "חזקה אין אדם חוטא ולא לו". (31) מעושרים הם, ואף על פי שעם הארץ חשוד שלא להפריש מעשרות מפירות שלו - נאמן הוא על אחרים, ובלבד "שלא יראה כעושה קנוניא" - כלשון רבינו בהלכות מעשר פרק י"ב, הלכה י"ז. (32) באטלז, שבכור אינו נמכר בשוק של טבחים, אלא בביתו של כהן, ואפילו נפל בו מום, כמבואר בהלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה י"ב. או שהוא חשוד למכור בשך בכור תמים, אף על פי שהוא קרבן, ובזמן הזה אין לשחטו עד שייפול בו מום. (33) ואינו עלול להכשיל אחרים באכילת איסור. (34) בדפוסים קדומים: בעל הממון. והכוונה, שלא איכפת להם להעיד שקר ולהפסיד בעדותם ממון אחרים שלא כדין, ולפיכך אינם נאמנים להעיד בעדות ממון. ומקור דברי רבינו מסתימת המשנה (דמאי פרק ד, משנה ו) "הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם, אמר מי כאן נאמן, מי כאן מעשר? אמר לו אחד, אני איני נאמן, איש פלוני נאמן, הרי זה נאמן" וכפירוש רבינו שם, שאין אדם חוטא ולא לו. וכן דעת רבן שמעון בן גמליאל בכורות לה, א "נאמן הוא על של חבירו ואין נאמן על של עצמו", וקבעו בגמרא שם עמוד ב הלכה כמותו, וכן ביומא עת, א. ולדעת הראב"ד אין החשוד נאמן על של אחרים. כדברי סתם משנה (בכורות פרק ד, משנה י) "החשוד על דבר לא דנו ולא מעידו". אולם רבינו סובר שמשנה זו על פי רבי מאיר היא, החולק עם רבן שמעון שם פרק ה, משנה ד, וידוע, שסתם ואחרי כן מחלוקת אין הלכה כסתם. ומה גם שבגמרא שם לה, ב קבעו הלכה כרבן שמעון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מציאע א, ה, ב): לא תחמוד - משמע לאנשים בלא כסף, בעוד שלפי הדין אפילו יתן כסף ואין המוכר רוצה למכרו, אסור לחמוס החפץ ממנו, ובכל זאת אין החמסן פסול לעדות מן התורה, ועל-כרחך משום שאינו יודע שזוהי עבירה (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לד ס"ק נג). (14) כמו שאמרו (סנהדרין כו, ב) אלה הקוברים מת ביום-טוב אין לפסלם לעדות, אע"פ שהם רשעים, שמחללים יום-טוב משום שכר ממון - משום שהם טועים וסוברים שמצוה הם עושים בקבורת המת. (15) שהרי בתחילה רצו בגמרא (שם) לפסול לעדות את אלה הקברנים "הואיל והם רשעים". אע"פ שלא התרו בהם - שאילו התרו בהם, אין להצדיקם ולומר: מצוה הם עושים - הרי שאפילו לא התרו בהם, ואינם לוקים בפועל, בכל זאת בדין הוא שיפסלו לעדות, אם לא שיש להצדיקם, כי טועים הם לחשוב, שמצוה הם עושים (כסף-משנה).

20 ב. אין אדם נפסל בעברה¹⁶ על פי עצמו. פיצד? 20
21 הרי שבא לבית דין ואמר שגנב או גזל או הלוחה
22 ברבית, אף על פי שמשלם על פי עצמו¹⁷ - אינו
23 נפסל¹⁸. וכן אם אמר שאכל נבלה או בעל אסורה¹⁹
24 - אינו נפסל, עד שיהיו שם שני עדים; שאין אדם
25 משים את עצמו רשע²⁰. לפיכך, ראובן שהעיד עליו
26 שמעון שהלוחה ברבית, והעיד לוי ואמר: לי הלוחה²¹
27 ברבית - הרי ראובן נפסל בעדות שמעון ולוי. אף
28 על פי שהרי הודה לוי שלוחה ברבית²² - אינו משים
29 עצמו רשע, ונאמן על ראובן ואינו נאמן על
30 עצמו²³. וכן מי שהעיד שפלוגי רבעו²⁴, בין באנסו²⁵
31 של נרבע בין ברצונו - הוא ואחר מצטרפין
32 להרגו²⁶. פלוגי בא על אשתי - הוא ואחר מצטרפין
33 להרגו, אבל לא להרגה²⁷. וכן כל פיוצא בזה²⁸.
34 פלוגי רבע את שורי - הוא ואחר מצטרפין להרגו²⁹;
35 שאין אדם קרוב אצל ממונו³⁰.

(16) בכת"י תימן, תיבה זו איננה. (17) שהודאת בעל-דין כמאה עדים היא, כמבואר בבבא-מציעא ג, ב. (18) לעדות. (19) אשה האסורה לו, או ביאת האסורה לו, כגון אשתו נדה. (20) שאדם קרוב הוא אצל עצמו, והתורה פסלה קרוב לעדות (סנהדרין ט, ב וברש"י). (21) אותו ראובן. (22) נמצא, שגם הוא רשע (ראה לעיל פ"י, ה"ד), ורשע פסול להעיד. (23) סנהדרין כה, א "פלגינן (=חולקים) דיבורו", כלומר מאמינים אותו לגבי המלוה, ולא לגבי עצמו, כמבואר שם י, א, והשווה הל' גירושין פ"ג, ה"י. (24) במשכב זכור. (25) על כרחו. (26) אע"פ שלדבריו, שנרבע "ברצונו" - הרי זה רשע, אינו נפסל משום כך להעיד, שאין אדם משים עצמו רשע, ולפיכך נאמן הוא כלפי חבירו ואינו נאמן כלפי עצמו, ומאמינים לו שפלוגי רבע, ולא רבע אותו (סנהדרין ט, ב וב'תוספות' שם). (27) לפי שקרוב הוא אצל אשתו ואינו נאמן עליה, וחולקים דיבורו, לומר: בא על אשת איש אבל לא על אשתו (שם י, א). (28) השווה הל' עבדים פ"ז, ה"ב. (29) את הרובע ואת שורו, כדין שור נרבע שהוא בסקילה. (30) ואין אומרים בזה: "חולקים דיבורו", כי גם על ממונו נאמן,

הלכה א. (47) המקיימים שבע מצוות בני נח. (48) ראה לקמן הלכות מלכים פרק ח, הלכה י"א ומקורו בסנהדרין קה, א. (49) "מפני שהם מצרים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס ותלמידיהם שם רשעים ירקב" (הלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א), כמו שאמרו (עבודה זרה שם) "המינים והמסורות והמומרים מורידים ולא מעלים". (50) השווה הלכות תשובה פרק ג, הלכה ו, על פי הסוגיא בראש השנה יז, א.

פָּרֵק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

(1) על איזו עבירה נפסל אדם לעדות, ועל איזו אינו נפסל. אם אדם נפסל על פי עצמו. תשובתם של פסולי עדות משום ממון, ודרכי חזרתם.

1 א. כָּל הַנִּפְסָל בְּעֵבֶרָה, אִם הָעִידוּ עָלָיו שְׁנַיִ עֲדִים
2 שְׁעֵשָׂה עֵבֶרָה פְּלוֹנִית, אָף עַל פִּי שְׁלֹא הִתְרוּ בּוֹ,²⁴
3 שְׁהָרִי אֵינוֹ לֹקְהָ - הָרִי זֶה פְּסוּל לְעֵדוּת²⁵. בְּמָה
4 דְּבָרִים אָמוּרִים? כְּשֶׁעֲבַר עַל דְּבָרִים שְׁשָׁט²⁶
5 בִּישְׂרָאֵל שֶׁהֵן עֵבֶרָה, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע לְשִׁקְרָה או
6 לְשִׁוּא²⁸, או גִּזַּל או גִּנְבָה, או אָכַל נֶבֱלָה וּכְיוּצָא בּוֹ;
7 אָבֵל אִם רָאוּהוּ עֲדִים עוֹבֵר עַל דְּבַר שֶׁקְּרוֹב הָעוֹשָׂה
8 לְהִיּוֹת שׁוֹגֵג²⁹ - צְרִיכִין לְהִזְהִירוֹ, וְאַחַר כֵּן יִפְסַל.
9 פִּיצֵד? רָאוּהוּ קוֹשֵׁר¹¹ או מְתִיר בְּשֵׁבֶת - צְרִיכִין
10 לְהוֹדִיעוֹ שֶׁזֶה חֲלוּל שְׁבֵת, מִפְּנֵי שֶׁרֵב הָעַם אֵינֶן
11 יוֹדְעִין זֶה. וְכֵן אִם רָאוּהוּ עוֹשֶׂה מְלֹאכָה בְּשֵׁבֶת או
12 בְּיוֹם טוֹב - צְרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהֵיוֹם שְׁבֵת, שְׁמָא
13 שׁוֹכֵחַ הוּא. וְכֵן הַמְּשַׁחֵק בְּקוֹבְצָא תְּמִיד, או מִי
14 שֶׁנִּעְשָׂה מוֹכֵס או גִּבְאֵי שְׁמוֹסִיף לְעֵצְמוֹ¹²⁴ - צְרִיכִין
15 הָעֲדִים לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהָעוֹשָׂה דְּבַר זֶה פְּסוּל לְעֵדוּת.
16 שֶׁרֵב הָעַם אֵינֶן יוֹדְעִים דְּבָרִים אֵלּוּ¹³¹. וְכֵן כָּל פִּיוּצָא
17 בְּזֶה¹⁴. פְּלִלוֹ שֶׁל דְּבַר: כָּל עֵבֶרָה שֶׁהַדְּבָרִים מְרָאִים
18 לְעֲדִים שֶׁזֶה יָדַע שֶׁהוּא רָשָׁע וְעֵבֶר בְּדוֹן, אָף עַל פִּי
19 שְׁלֹא הִתְרוּ בּוֹ - הָרִי זֶה פְּסוּל לְעֵדוּת, וְאֵינוֹ לֹקְהָ¹⁵.

(2) שלא לעשותה. (3) כאילו היה כתוב: והרי. (4) כי אין מלקות בלא התראה, כמבואר בהל' סנהדרין פט"ז ה"ד, וראה שם פ"ב, ה"ב. (5) מן התורה, הואיל וזוהי עבירה שיש בה מלקות, אילו התרו בו, ראה לעיל פ"י, ה"ב "ש" לחו"מ סי' לד ס"ק כד). (6) נפוץ וידוע. (7) והתורה אמרה (ויקרא יט, יב) "ולא תשבעו בשמי לשקר". (8) שנשבע על דבר ידוע, שאין בו ספק לאדם שהוא כן, כגון שנשבע על אבן זו, שהיא אבן (הל' שבועות פ"א ה"ה), והתורה אמרה (שמות כ, ו) "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". (9) אלו עבירות אין לוקים עליהן, שהרי לאו שלהן ניתן לתשלומין (הל' סנהדרין פ"ח ה"ב), ובכל זאת פסולים הם להעיד, הואיל ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס, והם "עדי חמס", כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. (10) שאינו יודע שזוהי עבירה. (11) קשר של קיימא, והוא מעשה אומן כגון קשר הגמלים וקשר הספנים (הל' שבת פ"י, ה"א). (12) יתר על מה שקצוב לו בדין המלכות, כלשון רבינו לעיל פ"י, ה"ד. (13) כמו שאמרו (בבא-

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"א אלול - ספר שופטים - הלכות עדות קלז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהעידו עליהם בבית-דין) פסולים (כסף-משנה שם), וכן נראה משו"ע חו"מ סימן מ"ו סעיף כ"ו (ש"ך שם ס"ק לד).

13 ה. מאימתי חזרת מלוים ברבית? משיקראו
14 שטרותיהן⁴¹ מעצמן, ויחזרו בהן חזרה גמורה שלא
15 ילוו ברבית אפלו לעובדי פוככים⁴².

41) השטרות שכתוב בהם קרן וריבית - קורעים, וגובים את הקרן בעל-פה (סמ"ע לחו"מ סי' לד, ס"ק עג).
42) שברוך כלל מותר להלוות להם בריבית כדי חייו, כמבואר בהל' מלוה פ"ה ה"ב, אבל אלה הפסולים צריכים להזהר מלהלוות להם בריבית, כדי שישתכח מהם שם ריבית (סנהדרין כה, ב וברש"י).

16 ו. מאימתי חזרת המשחקין בקוביא? משישברו את
17 פסיפסיהם⁴³, ויחזרו בהן חזרה גמורה שלא יעשו
18 אפלו בחנם⁴⁴.

43) אבני משחקם, ובכת"י תימן: פסיסיהן מעצמם. וראה לעיל פ"י, ה"ד: "ולא בקוביא בלבד, אלא אפילו משחקים בקליפי אגוזים וקליפי הרימונים". (44) שם.

19 ז. מאימתי חזרת מפריחי יונים? משישברו את
20 הפלים שצדין בהן⁴⁵, ויחזרו בהן חזרה גמורה
21 שאפלו במדבר⁴⁶ לא יעשו⁴⁷.

45) וגוזלים יונים של אחרים, כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. 46) שהוא מקום הפקר, ובדרך כלל מותר לצוד שם יונים, שאין להן שום בעלים. (47) סנהדרין שם. וכתב הרמ"א בחו"מ סי' לד סעיף לא: "יש אומרים שגם כאן, ובמשחקים בקוביא, צריכים להחזיר המעות שהרויחו".

22 ח. מאימתי חזרת סוחרים שביעית⁴⁸ משתגיע
23 שביעית ויבדקו⁴⁹. ולא חזרת דברים בלבד⁵⁰, אלא
24 כותב⁵¹: אני פלוני בן פלוני פנסתי מאתים זוז
25 מפרות שביעית, ויהרי הם נתונים במתנה לעניים.

48) ראה לעיל פ"י, ה"ד: "שחזקת אלו שהם אוספים פירות שביעית ועושים בהם סחורה". (49) בסנהדרין שם: "משתגיע שביעית אחרת ויבדלו", כלומר, שלא ישאו ויתנו בפירותיהם, ויפקירו גינותיהם לעניים (רש"י שם). וכן הנוסח בשו"ע שם, סעיף לב. ורבינו נמשך אחר גירסת התוספתא שם פ"ה, ה"ב: "עד שתגיע שמיטה אחרת ויבדק", כלומר, יבדקו אחריו אם אינו נושא ונותן עוד. (50) "אלא חזרת ממון", כלשון הגמרא שם. ומפרש רש"י: "לא חזרת דברים - לומר: לא נוסף עוד, אלא חזרה הניכרת, שיפזרו פירות שביעית שבגינותיהם לעניים". (51) בגמרא שם: אומר: אני פלוני וכו', ורבינו מציין: כותב, ליתר קיום, שישמור לעשות מה שקיבל על עצמו (סמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק עט).

26 ט. מאימתי חזרת המועל בשבועה?⁵² משיבוא
27 לבית דין שאין מפירין אותו, ויאמר להם: השוד
28 אני⁵³. או יתחייב שבועה בבית דין שאין מפירין
29 אותו בממון חשוב⁵⁴, וישלם ולא ירצה להשבע⁵⁵.

שאינ בזה פסול קרבה, שכבר נתבאר לעיל: אדם משלם ע"פ עצמו, הרי שאין בזה דין של קרבה לעצמו (סנהדרין שם, וכפירוש רש"י).

1 ג. שנים שהעידו על אחד שהוא פסול בעברה
2 מאלו העברות³¹, ובאו שנים והעידו שעשה תשובה
3 וחזר בו, או שלקה³² - הרי זה פשר³³. אבל אם באו
4 שנים והכחישום, ואמר: לא עשה עברה זו ולא
5 נפסל - הרי זה ספק פסול³⁴. לפיכך לא יעיד, ואין
6 מוציאין ממון בעדותו³⁵, ולא ידונו³⁶, עד שיודע
7 שעשה תשובה.

31) שאדם נפסל עליהן לעדות. (32) ובסמוך בהלכה הבאה יתבאר, שמ"שלקה בבית-דין חוזר לכשרותו". (33) כתובות כב, א: "יודעים אנו בו שעשה תשובה". השווה לעיל פ"ו, ה"ד. (34) מאחר ששנים נגד שנים הם - הרי זה ספק פסול, ספק כשר (שם, וכפירוש רש"י). (35) ואין אומרים העמד עד זה על חזקת כשרותו, שחזקת ממון שכנגדה עדיפה, ולפיכך העמד ממון על חזקתו ואין להוציאו מידי המוחזק בעדות מסופקת זו (רי"ף שם). וכן אמרו (שם כ, א): העמד שנים נגד שנים, והעמד ממון בחזקת בעליו. ולדעת הרב"ז לא יעיד בין להוציא ממון בין להעמיד. (36) כל שפסול להעיד - פסול גם לדון, כמפורש בנדה מט, ב. וכן פירש רש"י בסנהדרין כד, ב ד"ה ואלו הן הפסולים. והשווה לקמן פט"ו, ה"ד: "וכן שאר מיני פסולין, כשם שפסולים בעדים - כך פוסלים בדיינים".

8 ד. כל מי שנתחייב מלקות, בין שעשה תשובה³⁷ בין
9 שלקה בבית דין - חוזר לכשרות³⁸. אבל שאר
10 פסולי עדות, שהן פסולין משום ממון שחמסו או
11 שגזלו, אף על פי ששלמו - צריכין תשובה³⁹, והרי
12 הן פסולין עד שיודע שחזרו בהן מדרך הרע⁴⁰.

37) כשלא היתה שם התראה, או שחסר דבר מהתנאים המחייבים אותו מלקות, ומספיקה לו התשובה בלבד (כסף-משנה). (38) כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ו, ה"ז: "שנאמר (דברים כה, ג) "ונקלה אחיך לעיניך" - כיון שלקה, הרי הוא אחיך", ע"פ המשנה במכות כג, א. ובהל' טוען ונטען פ"ב ה"י, כותב רבינו: "אם היו עליו (=על החשוד על השבועה) עדים שלקה ועשה תשובה, יחזור לכשרותו בין לעדות בין לשבועות". נראה מדבריו, שאפילו לקה, כל עוד שלא נכנע לבו - אינו חוזר לכשרותו עד שתצטרף התשובה עם המלקות (כסף-משנה). וראה בלחם-משנה שם. וראוי להעיר שבכת"י תימן הנוסח כאן, כך הוא: "כל מי שנתחייב מלקות, כיון שלקה בבית-דין חוזר לכשרותו". ותיבות: "בין שעשה תשובה" אינן. וכן הנוסח בסמ"ג לאוין ריד. (39) כיון שחמס או גזל, הרי הוא "רע לשמים רע לבריות" ואינו חוזר לכשרותו עד שישוב גם לשמים (רדב"ז). (40) ומדברי רבינו לעיל פ"ו ה"ז, משמע שגזלן וכל פסולי עדות מחמת חמס אינם כשרים להעיד אלא משעה שיעידו עליהם בבית-דין שחזרו בתשובה, וכל השטרות שחתמו עליהם בינתיים (=בין התשובה עד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 הָאֵב זֶה עִם זֶה, וּבְנֵיהֶן זֶה עִם זֶה, וְאִין צְרִיף לֹמַר
19 הַדּוּדִים עִם בֶּן אַחִיו. אֲבָל שְׂאָר הַקְּרוּבִים מִן הָאֵם
20 אוּ מִדְּרָף הָאִישׁוֹת⁸ - בְּלֹן פְּסוּלִין מִדְּבִרְיהֶם⁹.

(2) מתורה שבעל-פה, שקיבלו ממשה, כמבואר לקמן בהל' ממרים פ"א, ה"ב. (3) על-פי עדות בנים. (4) שאם ללמד שלא יומתו בנים בעוון אבות, הרי כבר נאמר (שם) "איש בחטאו יומתו", אלא לא יומתו בנים בעדות אבות וכו' (סנהדרין כז, ב.). (5) כמבואר שם, הואיל ונאמר: "אבות על בנים", ולא נאמר: על בן - מכאן שאפילו הבנים עצמם פסולים זה לזה, כלומר: בני האבות, שהם בני אחי האב, והם שני בשני (ראה לקמן ה"ג), פסולים להעיד זה לזה, וכן לא יעידו שניהם לאחרים, כמבואר שם כח, א. וראה לקמן הט"ו, שפסול הקרובים אינו אלא גזירת הכתוב, לא מפני שהם אוהבים זה את זה, ועיין בביאורנו שם. (6) כדברי רבי עקיבא במשנה שם "וכל הראוי ליורשו", ומפרש רש"י: שהם קרובי האב, אבל קרובי האם אינם ראויים ליורשו, כמו ששינו (בבא-בתרא קח, א): "ואחי האם מנחילים ולא נוחלים", וראה בפירוש המשנה לרבינו בסנהדרין שם. (7) בכת"י תימן: הדוד. (8) שבאו לו ע"י נישואין, כגון אחות אשתו או בתה. (9) ואע"פ שאמרו בסנהדרין כח, א "אמר קרא, "אבות" "אבות" שתי פעמים, אם אינו ענין לקרובי האב, תנהו ענין לקרובי האם" - סובר רבינו שאין זו אלא אסמכתא בלבד, וכמו שאמרו (קידושין כד, ב) "נראים דברי רבי עקיבא (=שהעבד צריך גט שחרור) בשאר איברים, הואיל...ומדרש חכמים הוא", ואע"פ שדרשום בכלל ופרט וכלל, אין להם תוקף אלא כמדרש חכמים בלבד (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לג ס"ק יב). וה"קריית ספר" מסביר, שכוונת הגמרא לרבות קרובי האם, שתחילת קריבתם מוצאה מצד האב, כגון בני ראובן לבני דינה, שהם קרובים להם מצד דינה אמם, אבל תחילת קריבתם היא מצד יעקב אבי ראובן ודינה, ואלה פסולים הוא מן התורה, אבל קרובי האם שאין קריבתם אלא מצד האם בלבד, כגון שני אחים מאם ולא מן האב, שאין תחילת קריבתם אלא מצד האם, אין פסולם אלא מדברי חכמים בלבד, ובהם עוסק רבינו לומר שאינם אלא מדבריהם.

21 ב. הַגֵּרִים אֵינָן בְּדִין הַקְּרוּבִים. אֶפְלוּ שְׁנֵי אַחִים
22 תְּאוּמִים¹⁰ שְׁנַתְּגִירוּ - מִעֵידִין זֶה לְזֶה. שְׁהֵגַר שְׁנַתְּגִיר
23 - פְּקָטָן שְׁנוּלֵד הוּא חָשׁוּב¹¹.

(10) אע"פ ש"טיפה אחת היתה ונחלקה לשתיים", ובוודאי מאב אחד הם (יבמות צח, א.). (11) והרי הם זרים זה לזה, ואין לגזור שמא יבואו להתיר עדות אחים ישראל, כי עדות לבית-דין מסורה, ובית-דין יודע, שגרים אין להם דין אחוה (שם כב, א), והשווה הל' איסורי ביאה פי"ד, הי"א-יב. ואם היתה הורתם שלא בקדושה ולידתם בקדושה, כגון שנתגיירה אמם בהיותה מעוברת, פסולים הם להעיד זה לזה, שהרי חייבים הם כרת משום אשת אח, כמבואר בהל' איסורי ביאה שם הי"ד, הרי שמן התורה הם אחים גמורים, ואיך יעידו זה לזה (ש"ך לחו"מ סי' לג ס"ק ז).

24 ג. הַאֲחִים זֶה עִם זֶה, בֵּין מִן הָאֵם בֵּין מִן הָאָב¹² -

1 וְכֵן טַפְּח⁵⁶ שֶׁהָיָה בּוֹדֵק⁵⁷ לְעַצְמוֹ וּמוֹכֵר, וַיֵּצֵאת
2 טַרְפָּה מִתַּחַת יָדוֹ⁵⁸, שֶׁהָיָה הוּא בְּכָלֵל אוֹכְלֵי טַרְפָּה⁵⁹
3 שֶׁהָיָה פְּסוּלִין לְעֵדוֹת - הָרִי זֶה פְּסוּל לְעֵדוֹת, עַד
4 שְׂרִיאָה מִמַּעֲשֵׂיו שְׁנַחֵם עַל רַעְתּוֹ. וְיִלְבֹּשׂ שְׁחָרִים⁶⁰,
5 וַיִּכְסֶה שְׁחָרִים, וַיִּלְחַף לְמָקוֹם שְׂאִין מִפִּירִין אוֹתוֹ,
6 וַיַּחְזִיר אֲבָדָה בְּמִמּוֹן חָשׁוּב⁶¹. אוּ יוֹצֵיא טַרְפָּה
7 מִתַּחַת יָדוֹ בְּדָבָר חָשׁוּב⁶².

(52) החשוד להשבע לשקר, ראה לעיל ה"א. (53) ואיני כשר להשבע, אבל בעירו אין זו חזרה, שהרי ממילא לא ישביעוהו, כי מכירים אותו שהוא חשוד (סמ"ע לחו"מ שם ס"ק פ.). (54) בסכום גדול. (55) כל זה בירושלמי שבעות פ"ז ה"ד, וראה ב"מראה הפנים" שם. (56) שוחט. (57) בודק סכיניו, ואת סירכות הריאה בבהמות שלו. (58) נמצא שהכשיל את הציבור באכילת טריפה. (59) מכיון שהוא מאכיל טריפה, חזקה שהוא עצמו אוכל טריפה, וממילא פסול הוא לעדות, שעבר על לאו שיש בו מלקות (כסף-משנה). (60) שלבישת שחורים מכניעה את היצר הרע שבאדם, השווה קידושין מ, א דברי רש"י שם: "ילבש שחורים - שלא יראה עצמו בכבודו, אולי ירך לבבו בכך", וכן ב'תוספות' שם בשם רבינו חננאל. (61) כיון שמחזיר אבידה בדבר חשוב, ודאי חזר בו מחמת מומן (סנהדרין כה, א וברש"י). אבל בעירו אין זו ראייה, כי שמא בהערה עשה כן (גמרא שם). (62) ששחט בהמה משלו ויצאה טריפה, לא אכלה אלא מכרה לגויים, והפסיד מומן הרבה (סנהדרין שם). וכגירסת הרי"ף שם שגורס: "ילבש שחורים ויתכסה שחורים... ויציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב ומשלו". ובנוסח התלמוד שלפנינו, לא נזכר שילבש שחורים וכו'. וכתב ה'נמוקי יוסף': יצאה טריפה מתחת ידו - שחטה לעצמו ולא למכרה לאחרים, שהרי העבירו אותו בעירו מלהיות טבח לאחרים, ולשם כך הלך למקום שאין מכירים, לשוב בתשובה, ואיך ימכור לאחרים ויעבור על גזירת הדיינים.

8 י. וְכֵן עַד זֹמַם⁶³ שֶׁהָלַף לְמָקוֹם שְׂאִין מִפִּירִין אוֹתוֹ,
9 וְנָתַנוּ לוֹ מְמוֹן חָשׁוּב לְהַעִיר בְּשֶׁקֶר, וְלֹא רָצָה - הָרִי
10 זֶה עֹשֶׂה תְּשׁוּבָה, וְחָזַר לְכַשְׁרוֹתוֹ⁶⁴. וְכֵן פֶּלַיּוֹצָא
11 בְּזֶה.

(63) שהעיד שקר ונודע בעדים שהעיד שקר, כלשון רבינו לקמן פי"ח, ה"א. (64) זה נלמד מהדין של טבח, הנזכר בהלכה הקודמת (כסף-משנה).

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִי

(1) מי הם הקרובים הפסולים להעיד. דין ארוסה וקרובה לעניין עדות.

12 א. הַקְּרוּבִים פְּסוּלִים לְעֵדוֹת מִן הַתּוֹרָה. שְׁנַאֲמַר:
13 לֹא יוֹמְתוּ אֲבוֹת עַל בָּנִים. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה² לְמַדּוֹ,
14 שֶׁבְּכָלֵל לֹאוֹ זֶה: שְׁלֹא יוֹמְתוּ אֲבוֹת עַל פִּי בָּנִים³,
15 וְלֹא בָּנִים עַל פִּי אֲבוֹת⁴. וְהוּא הַדִּין לְשְׂאָר קְרוּבִים⁵.
16 אִין פְּסוּלִין מִדִּין תּוֹרָה אֲלֵא קְרוּבִים מִמַּשְׁפַּחַת אָב
17 בְּלִבְד⁶, וְהֵם: הָאָב עִם הַבֵּן וְעִם בֶּן הַבֵּן, וְהָאֲחִין מִן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"א אלול - ספר שופטים - הלכות עדות קלט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 הָרִי הֵן רֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן. וּבְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה - שְׁנֵי
2 בְּשָׁנֵי. וּבְנֵי בְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה - שְׁלִישִׁי בְּשָׁלִישִׁי.¹³
- 12 סנהדרין כח, ב "תנא, אחיו מן האב. וקתני - אחיו מן האם." (13) שם עמ' א.
- 3 ד. וּלְעוֹלָם שְׁלִישִׁי בְּרֵאשׁוֹן¹⁴ - בְּשָׁרִישׁ¹⁵, וְאֵין צְרִיף
4 לֹמֵר שְׁלִישִׁי בְּשָׁנֵי¹⁶. אֲבָל שְׁנֵי בְּשָׁנֵי¹⁷, וְאֵין צְרִיף
5 לֹמֵר שְׁנֵי בְּרֵאשׁוֹן¹⁸ - שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִים¹⁹.
- 14 כגון בן ימואל בנו של שמעון, לראובן אחי שמעון אבי אביו. (15) בבא-בתרא קכח, א וכדעת רבא. ולדעת רבינו-תם בסנהדרין כח, א שלישי בראשון פסול, כדעת רב שם, וכן משמע בירושלמי שם פ"ג ה"ו, ששאלו: "משה, מהו שיהא מותר באשת פינחס" (=בן אלעזר בנו של אהרן אחיו), ומתוך שלא שאלו אלא לאשת פינחס, משמע שלפינחס עצמו פסול הוא - הרי שראשון בשלישי פסול, ורבינו מכריע כסוגיית הבבלי בבבא-בתרא נגד הירושלמי (רדב"ז). (16) כגון בן חנוך בנו של ראובן, לימואל בן שמעון אחי ראובן, שאפילו רב הפוסל שלישי בראשון - מכשיר שלישי בשני, כמבואר בסנהדרין שם. (17) שני בני אחים זה לזה. (18) ימואל בן שמעון לראובן אחי אביו. (19) משנה שם כז, ב. שנאמר: "לא יומתו אבות על בנים" - שני אבות בעדות בניהם, ועל-כרחן בשני אחים ובניהם - הכתוב מדבר, שבאב ובנו לא היה הכתוב קוראם: "אבות", שהרי אב אחד הוא לבניו, ובוודאי הכוונה לשני אחים שהם שני אבות לבניהם, שלא יעירו הם לבני אחיהם, ולא בני אחיהם להם, ולא בני האחים זה לזה - מכאן לראשון בשני, ושני בשני, שפסולים להעיד (רש"י שם).
- 6 ה. הָאֵב עִם בְּנוֹ - בְּרֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן הוּא. לְפִיכָף;
7 הָאֵב עִם בֶּן בְּנוֹ - פְּסוּל²⁰; וְעִם בֶּן בְּנוֹ, שֶׁהוּא
8 רְבִיעִי מִמֶּנּוּ - בְּשָׁר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי בְּרֵאשׁוֹן²¹.
9 וְכֵן הִדְרִיף בְּנִקְבוֹת. פִּיּוֹד? שְׁתֵּי אֶחָיוֹת אוֹ אֶחָ
10 וְאֶחָתוֹ, בֵּין מִן הָאֵב בֵּין מִן הָאֵם - הָרִי הֵם רֵאשׁוֹן
11 בְּרֵאשׁוֹן. בְּנֵיהֶם, בֵּין זָכָרִים בֵּין נְקֻבוֹת - שְׁנֵי בְּשָׁנֵי.
12 בְּנֵי בְנֵיהֶם אוֹ בְּנוֹת בְּנוֹתֵיהֶן - שְׁלִישִׁי בְּשָׁלִישִׁי.
13 כְּדִרְף שֶׁאֵתָּה מוֹנֶה בְּזָכָרִים רֵאשׁוֹן שְׁנֵי וּשְׁלִישִׁי, כֶּף
14 אֵתָּה מוֹנֶה בְּנְקֻבוֹת²².
- ~ נקודות משיחות קודש ~
"ועם בן בנו כשר".
- לעניין כיבוד אב, אין חיוב על הנין לכבד את אבי אבי אביו, וכל שמצינו בהלכה (ש"ע סי' ר"מ סכ"ד) הוא שחייב לכבד אבי אביו, ומקורו הוא ברש"י על הפסוק "ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק (ויגש מו, א). "חייב אדם בכבוד אביו יותר מאבי אביו כו" (והיינו שיש גם חיוב על אבי אביו, אלא שהוא פחות), ולכן - עם בן בנו כשר. והגם שלא מצינו ראייה לכיבוד אב ואם יותר משלושה דורות, יש רמז לכך ממאמר חז"ל (בבא בתרא צא, ב.) על
- הפסוק "וישם כסא לאם המלך", האמור בשלמה ומדבר ברות, ומ"מ אין זה אלא אלא רמז בעלמא. ולעניין הלכה, בכיבוד אב ואם הוא עד אבי אביו, ובעדות עד בן בנו. (ע"פ לקר"ש חלק כ' עמוד 644)
- 20 שזה ראשון בשני. (21) רי"ף שם, דיבור-המתחיל: קסבר מר בר רב אשי. (22) משנה שם ובגמרא.
- ו. כָּל אִשָּׁה שֶׁאֵתָּה פְּסוּל לָהּ²³, כֶּף אֵתָּה פְּסוּל לְבַעֲלָהּ; שֶׁהַבַּעַל פֹּאֲשָׁתוֹ. וְכָל בַּעַל שֶׁאֵתָּה פְּסוּל לָהּ²⁴, כֶּף אֵתָּה פְּסוּל לְאִשְׁתּוֹ; שֶׁהָאִשָּׁה כְּבַעֲלָהּ²⁵.
- 23 כגון אחותך או אחות אביך. (24) כגון אחי אביך. (25) שם כח, ב "מנין שהאשה כבעלה, דכתיב (ויקרא יח, יד), ערות אחי אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דודתך היא, והלא אשת דודו היא, מכלל דאשה כבעלה". וראה לקמן הי"ג.
- ז. כָּל שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהֵן זֹו עִם זֹו שְׁנֵי בְּשָׁנֵי²⁶ - בַּעֲלֵיהֶן מְעִידִין זֶה לְזֶה²⁷. אֲבָל אִם הָיוּ רֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן, כֶּגוֹן שֶׁלְקַח זֶה אִשָּׁה וְזֶה בִּתּוֹ²⁸ - אֵין מְעִידִין זֶה לְזֶה²⁹.
- 26 כגון בנות שתי אחיות. (27) שאין אומרים שתי פעמים "בעל כאשתו" אלא בקריבה קרובה, אבל בקריבה רחוקה כ"שני בשני", אין אומרים בה בעל כאשתו, וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין כח, ב (רדב"ז). וכן לא מצינו בכל הסוגיא שם בעל כאשתו אלא "ראשון בשני", כגון בעל חורגתו (=בת אשתו) ואשת חורגו, אבל לא מצינו בעל כאשתו ב"שני בשני" ומבואר שם עמ' א, שכל מה שלא נשנה לפסול, הרי הוא כשר ממילא, כלשון הגמרא שם: "שני בראשון - תנן, שלישי בראשון - לא תנן" (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לג ס"ק יד). (28) והן ראשון בראשון, כמבואר לעיל ה"ה. (29) כמבואר בירושלמי שם פ"ג ה"ו, שאסור לו להעיד לבעל חורגתו.
- ח. וְכֵן בַּעֲלֵי אֶחָיוֹת - פְּסוּלִין זֶה לְזֶה, וְהָרִי הֵן רֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן³⁰.
- 30 וזהו "גיסו" ששינוי במשנה שם כז, ב, ומפרש רש"י: בעל אחות אשתו.
- ט. וְכֵן לֹא יַעֲיֵד לְבֵן אֶחָת אִשְׁתּוֹ³¹, וְלֹא לְבַעַל בַּת אֶחָת אִשְׁתּוֹ³². אֲבָל מְעִיד הוּא לְבֵן בַּעַל אֶחָת אִשְׁתּוֹ שִׁישׁ לוֹ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת³³.
- 31 שהרי זה ראשון בשני. (32) שהוא לו ראשון בשני, שהבעל כאשתו. (33) ירושלמי שם "גיסו" - יש מי ששונה: יש לו בנים וחתנים (=שהם קרובים, ואסורים להעיד), ויש מי ששונה: אין לו בנים וחתנים; מי שאומר יש לו - ממנה (=מאחות אשתו); מי שאומר אין לו - ממקום אחר", כלומר שיש לו מאשה אחרת, וכן פוסק הרי"ף בסנהדרין שם.
- י. כָּל אִישׁ שֶׁאֵין אֵתָּה מְעִיד לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 קְרוּבְתָּךְ³⁴ - הָרִי אֶתָּה מַעִיד לְשָׁאֵר קְרוּבֶיךָ, כְּגוֹן
2 בְּנוֹ³⁵ וְאָחִיו. וְכֵן כָּל אִשָּׁה שְׂאִין אֶתָּה מַעִיד לָהּ מִפְּנֵי
3 שְׂהִיא אִשֶׁת קְרוּבְתָּךְ³⁶ - הָרִי אֶתָּה מַעִיד לְשָׁאֵר
4 קְרוּבֶיךָ³⁷.
- 34) כגון בעל אחותך. (35) שיש לו מאשה אחרת.
36) כגון אשת אחיך. (37) שאינם מאחיך. הואיל ואין להם
שום קריבה עמך, וזה נלמד מדין "אחי האח" הנזכר בסמוך
הי"ב (כסף-משנה).
- 5 יֹא. אָבִי כֹּלָה וְאָבִי חֵתָן³⁸ - מַעִידִים זֶה לְזֶה³⁹.
- 38) אפילו לאחר נישואי הזוג הצעיר, והם נקראים כיום:
מחוטנים. (39) סנהדרין כח, ב. ואין אומרים מחמת
שנתקרב בנו של ראובן לשמעון (=שנעשה חתנו) יפסל
ראובן לשמעון, כי אינם קרובים זה לזה אלא "כי אכלא
לדנא", כמגופה (=מכסה) שאינה דומה לחביה.
- 6 יִב. אָחִי הָאֵח מִן הָאֵם⁴⁰ - מַעִידִין זֶה לְזֶה, שְׂהָרִי
7 אִין בִּינֵיהֶן קְרִיבָה כָּלָל. מַיְצֵד? רַחֵל שְׂנַשְׂאת לְיוֹסֵף
8 וְיִלְדָה מִמֶּנּוּ רְאוּבֵן, וְהִיָּה לְיוֹסֵף בֶּן מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת
9 וְהוּא מִנְשָׂה⁴¹, וּמֵת יוֹסֵף, וְנִשְׂאת לְשִׁמְעוֹן וְיִלְדָה
10 מִמֶּנּוּ יְהוּדָה - הָרִי מְנַשָּׂה וְיִהְיֶה מַעִידִין זֶה לְזֶה⁴².
- 40) שיש לאחיו מאמו אח מצד האב. (41) נמצאים מנשה
וראובן, אחים מן האב. (42) שאין ביניהם שום קריבה,
אלא שראובן אחי יהודה מאמו - הוא אחי מנשה מצד אביו,
וזהו שאמרו שם: "רב חסדא, הכשיר באחי האח". ומכאן
למד רבינו דינו הנזכר לעיל הי"ג, וכמבואר לעיל אות לו.
- 11 יִג. הָאִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ - רֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן. לְפִיכָךְ אִינוֹ
12 מַעִיד לֹא לְבִנָּה⁴³ וְלֹא לְאִשֶׁת בְּנָה⁴⁴, וְלֹא לְבִתָּהּ וְלֹא
13 לְבַעַל בִּתָּהּ⁴⁵, וְלֹא לְאָבִיכָהּ⁴⁶ וְלֹא לְאִמָּהּ⁴⁷, וְלֹא לְבַעַל
14 אִמָּהּ⁴⁸ וְלֹא לְאִשֶׁת אָבִיכָהּ⁴⁹.
- 43) שהרי זה ראשון בשני. (44) שאשה כבעלה.
45) שבעל כאשתו, אבל לבן בנה כשר, שהרי זה ראשון
בשלישי, וכן שנינו (שם כז, ב) "וחורגו לבדו" - ולא בנו
וחתנו, ואע"פ שאשתו פסולה להעיד בבן-בנה, שהיא
נקראת ראשון בשני, כמבואר לעיל ה"ה? - הבעל נחשב
לגבי בן בנה ראשון בשלישי, שהוא ואשתו ראשון בראשון
ואינם גוף אחד, והשני לאשתו הוא שלישי לו (סמ"ע לחו"מ
סי' לג ס"ק טו). (46) שכן שנינו שם: וחמיו.
47) שאפילו לאחי חמותו אסור להעיד, כמבואר שם כח, א
- לחמותו לא כל-שכן. (48) אע"פ שאינו חמיו, שהבעל
כאשתו. (49) שהאשה כבעלה, ואע"פ שאינה חמותו. אבל
לאבי אביה או אבי אמה כשר להעיד, שאינו אלא שלישי
בראשון, ואע"פ שהיא אסורה להם - היא נחשבת "שני
בראשון" והוא אינו כגופה, וכמבואר לעיל אות מד (סמ"ע
שם ס"ק טז), וכן דעת הגר"א בבאורו שם.
- 15 יִד. אִשְׁתּוֹ אֶרְסָה, אָף עַל פִּי שְׂלֵא נִגְמְרָה הָאִישׁוֹת⁵⁰
16 - הָרִי הִיא כְּנִשְׂוָאָה⁵¹ לְעֵגֶן עֵדוֹת. [בְּמָה דְּכָרִים
17 אֲמוּרִים?] בְּאֶרְסוֹתָ עֲצָמָה, שְׂאִינוֹ מַעִיד לָהּ; אָבָל
18 אִם הָעִיד לְקְרוּבֵי אֶרְסוֹתָ, כְּגוֹן בַּעַל אַחֻתָּהּ אוֹ בְּנָה
- 19 וּבִתָּהּ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - אִין פּוֹסְלִין אוֹתָהּ⁵² עַד
20 שְׂשִׂיאָנָה⁵³.
- 50) שעדיין לא נכנסה לחופה. (51) סנהדרין כח, ב שהרי
נתקרבה דעתו אליה. (52) העדות. ובדפוס ויניציאה שי"א,
וכן בכת"י תימן: אותו. (53) שעדיין לא נתקרבה דעתו
כלפי קרוביה. וכוונת רבינו לומר, ודאי לכתחילה אסור לו
להעיד גם לקרוביה, אבל אם העיד אין פוסלים עדותו
(הר"ף בתשובותיו, וכן דעת גאון, הובאו בהגהות מרדכי
לסנהדרין שם, וכן ב"העיסור" אות ק קבלת עדות). וכתב
הרמ"א בחו"מ סי' לג סעיף ט: דוקא ארוסה, אבל שידוכין
אינם פוסלים, אולם אם מעיד לזכותה בממונות, אפשר
שהוא נוגע בדבר ופסול.
- 21 טו. זֶה שֶׁפְּסָלָה תוֹרָה עֵדוֹת הַקְּרוּבִים - לֹא מִפְּנֵי
22 שְׂהֵן בְּחֻזְקַת אוֹהֲבֵין זֶה אֶת זֶה, שְׂהָרִי אִינוֹ מַעִיד לוֹ
23 לֹא לְטוֹכָתוֹ וְלֹא לְרַעְתּוֹ⁵⁴, אֲלָא גְזֵרַת הַפְּתוּב הוּא⁵⁵.
24 לְפִיכָךְ, הָאוֹהֵב וְהַשּׂוֹנֵא - כְּשֶׁר לְעֵדוֹת, אָף עַל פִּי
25 שְׂהוּא פְּסוּל לְדִנְיָנוֹת⁵⁶; שְׂלֵא גְזֵרַת תוֹרָה אֲלֵא עַל
26 הַקְּרוּבִים⁵⁷.
- 54) כדברי הכתוב: לא יומתו אבות על בנים וגו', והרי זו
חובה לאב. (55) בבא-בתרא קנט, א שאפילו משה רבינו
פסול להעיד לחותנו, ועל-כרחך שאינו חשוד לשקר, אלא
"גזירת מלך היא". ובספר המצוות לרבינו ל"ת רפז, כותב:
"והוא-הדין לדיני ממונות (=פסולים הקרובים להעיד), אלא
שנזכר בדיני נפשות דרך הפלגה, שלא נאמר: כיון שיש כאן
איבוד נפש, אין הקרוב חשוד על כך ונעשה ע"פ דבריו...
לפיכך הביא למשל את הקרובים שאהבתם חזקה וגדולה
ביותר... אפילו עדות האב על הבן, ואפילו היא לחייבו
מיתה, לא נקבל - וזוהי גזירת הכתוב שאין לה טעם כלל".
56) ראה הל' סנהדרין פכ"ג ה"ו, ובביאורנו שם.
57) וב"ספר החינוך" מצוה תקצו, משתדל להטעים גזירה זו:
"כי מהיות הקרובים שוכנים תמיד זה אצל זה, ישיבתם
וקימתם יחד אי-אפשר להם להנצל, שלא יתקוטטו זה עם
זה לפעמים, ואילו יאימנו בעדותם זה על זה, אולי כבעסם
תמיד אלו עם אלו, תעלה חמתם לפי שעה, ויבואו לפני
הדין ויחייבו את ראשם למלך, וכשוך החימה, כמעט
שיחנוק עצמו הקרוב מדאגתו על קרובו ועל מעשהו, וכל
דרכי השם ישרים".
- יִום רְבִיעִי כ"ב אֵלוֹל ה'תשע"ז
- פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר
- 1) דין קרוב ונתרחק - לענין עדות. עדות שתחילתה
בפסלות וסופה בכשרות. הדברים שאדם נאמן להעיד
עליהם בגדלו, על מה שראה בקטנו. שני מקבלי מתנה
רשומים בשטר אחד, ועדים קרובים לאחד מהם, מה דינו
של השטר.
- א. כָּל מִי שְׂאִין אֶתָּה מַעִיד לוֹ מִפְּנֵי שְׂהוּא בַּעַל
קְרוּבְתָּךְ², אִם מֵתָה אִשְׁתּוֹ, אָף עַל פִּי שְׂהֵנִיחָהּ לוֹ
בְּנִים - הָרִי זֶה נִתְרַחֵק וְכָשֶׁר³.

25 מִבֵּית הַסֵּפֶר²⁸ לְטַבֵּל²⁹ וְלֵאכֹל בְּתַרְוַמְתּוֹ לְעָרֹב³⁰; 26 וְשִׁהֶה חוֹלֵק עִמּוֹ תְרוּמָה³¹; וְשִׁהֶינּוּ מוֹלִיכִים חֵלֶה 27 וּמִתְנַתֵּן³² לְפָלוּגֵי כֹהֵן עַל יְדֵי עֲצֻמוֹ³³; וְאָמַר לִי 28 אָבָּא: מִשְׁפָּחָה זֹה כְשֶׁרָה, מִשְׁפָּחָה זֹה פְסוּלָה³⁴; 29 וְאֶכְלֵנוּ בְקִצְצָה שֶׁל פְּלוּגֵי, שֶׁהָאֶכִּילוּנִי³⁵ אַחֲיוּ פְדֵי 30 לְהוֹדִיעַ שְׁאֲחִיהֶם פְּלוּגֵי נִשְׂא אִשָּׁה שְׂאִינָה הוֹגְנָת 31 לוֹ³⁶. שֶׁכָּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים - לְהַחֲזִיק זֶה הַכֹּהֵן לְאָכֹל 32 בְּתַרְוַמָּה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם³⁷ אוֹ לְדַחֲתוֹ מִמֶּנָּה³⁸.

(18) בכתב יד תימן משפט זה מחובר להלכה הקודמת וההלכה הבאה מתחילה ב"ואלו הם הדברים" וכו'. (19) החתום על השטר כעד. (20) שמן התורה עדים החתומים על השטר - הרי הם כמו שנחקרה עדותם בבית דין, וחכמים הצריכו עדים לקיים השטר, והם הכשירו בו עדות גדול שראה בקטנותו (כתובות שם וברש"י), והשווה לעיל פרק ז, הלכה ב, ושם מוסיף רבינו: "והוא שיצטרף עימו אחר שמכיר כתב ידם כשהוא גדול" והוא על פי התלמוד בכתובות שם. (21) כגון, מיני שמחה או כתרים או מלבוש ידוע... שאין עושים כך אלא לבתולה" (הלכות אישות פרק ט"ז, הלכה כ"ה), וכתובת בתולה - מאתיים זוז, בניגוד לבעולה שכתובתה מאה. (22) ואין זה אלא גילוי הדבר בלבד, "שאין הדבר צריך עדות אלא לפרסם שיצא הדין לאור בלא גמגום" (כתובות שם וברש"י). (23) חכמים הם שתיקנו כתובה לבנות ישראל, כמבואר שם י, א ולפיכך האמינו בה עדות הגדול, שראה בימי קטנותו. (24) החורש את הקבר הרי זה עושה "בית הפרס" מאה אמה, שכן שיערו חכמים, שהמחרישה מוליכה את עצמות המת עד מאה אמה סביב, ולפיכך כהנים אסור להם ללכת שם מפני הטומאה, ואם היינו מוחזקים בבקעה גדולה שנחרש בה קבר והבקעה כולה בספק טומאה, נאמן זה לומר "המקום הזה" בית הפרס הוא וכל מה שהוא חוץ ממנו טהור (כתובות כח, א ובר"ן), וראה שם עמוד ב בתוספות דיבור המתחיל ושהמקום הזה. בית הפרס - מקום שהטומאה פרושה ומתפשטת שם. ויש מפרשים פרס - לשון שבירה, שעצמות של מת נפרסו (=נשברו) שם (רע"ב לאהלות פרק י"ז, משנה א) וראה הלכות טומאת מת פרק י, הלכה א. (25) כדברי רבינו בהלכות טומאת מת פרק ט, הלכה י"ב: "דבר ידוע שכל אלו הטומאות... שהן משום ספק, הרי הן של דבריהם ואין טמא מן התורה אלא מי שנטמא טומאת וודאית". (26) שכאן הוא החתום לעירנו. (27) כדברי רבינו בהלכות שבת פרק כ"ז, הלכה א "מדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים אמה... שאלפיים אמה הוא מגרש העיר" אבל יש תחום "מורחב" שאסור לצאת ממנו והלאה מן התורה, ככתוב (שמות טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" ותחום זה הוא "חוץ לשנים עשר מיל (=אלפיים אמה הם מיל) כנגד מחנה ישראל", כלשון רבינו שם. (28) כשלמדנו שם בהיותנו ילדים. (29) מטומאתו, כגון מגע שרץ מת וכדומה. (30) ככתוב (ויקרא כב, ז) "ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים". (31) בגורן, כשבעל השדה מחלק תרומה לכהנים, ואין חוששים שמא עבר כהן היה, ש"אין חולקים

(2) ובעל כאשתו, כמבואר לעיל פרק י"ג, הלכה ו. (3) להעיד על עדות שיראה לאחר שנתרחק (משנה בסנהדרין כז, ב וכדעת החכמים). וכן אם נתגרשה אשתו, הרי זה נתרחק (ש"ך לחושן משפט לג סעיף קטן ח ומקורו בפירוש המשנה לרבינו שם).

1 ב. מִי שִׁהֶה יוֹדֵעַ לְחַבְרוֹ עֲדוֹת עַד שְׁלֹא נַעֲשֶׂה 2 חֲתָנוּ, וְנַעֲשֶׂה חֲתָנוּ; אוֹ שְׂיַדַע הָעֲדוֹת וְהוּא פִקְחָה, 3 וְאַחַר כֵּן גִּתְחָרַשׁ⁵; פְּתוּחָה⁶ וְנִסְתָּמָא⁷, אָף עַל פִּי 4 שְׂיָכוּל לְכַוֵּן מִדַּת הַקְּרָקַע שֶׁהוּא מַעִיד בָּהּ⁸ וּמִסִּים 5 מִצָּרִיחָה⁹; שְׁפוּי¹⁰ וְנִשְׁתַּטָּה¹¹ - הָרִי זֶה פְסוּל¹². אָכֵל 6 אִם הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ עֲדוֹת עַד שְׁלֹא נַעֲשֶׂה חֲתָנוּ, וְנַעֲשֶׂה 7 חֲתָנוּ, וּמִתָּה בְתוֹ; פִּקְחָה וְנִתְחָרַשׁ, וְחִזּוֹר וְנִתְפַקֵּחַ; 8 שְׁפוּי וְנִשְׁתַּטָּה, וְחִזּוֹר וְנִשְׁתַּפֵּחַ; פְּתוּחָה וְנִסְתָּמָא, וְחִזּוֹר 9 וְנִתְפַתַּח - כְּשֶׁר. זֶה הַכֹּלֵל: כָּל שֶׁתְּחַלְתָּו¹³ וְסוּפוֹ¹⁴ 10 בְּכִשְׁרוֹת, אָף עַל פִּי שֶׁנִּפְסַל בֵּינֵתַם - כְּשֶׁר; תְּחַלְתָּו 11 בְּפְסוּלוֹת, אָף עַל פִּי שֶׁסּוּפוֹ בְּכִשְׁרוֹת - פְּסוּל¹⁵. 12 לְפִיקְחָה¹⁶, מִי שִׁהֶה יוֹדֵעַ בְּעֲדוֹת וְהוּא קָטָן, וְבָא 13 וְהָעִיד בָּהּ כְּשֶׁהוּא גְדוֹל - אִינָה פְלוּם¹⁷.

(4) שאזניו פקוחות לשמוע. (5) נאטמו אזוניו ואינו שומע, וראה לעיל פרק ט, הלכה י"א: "ויהיה ראוי לשמוע הדיינים, והאיום שמאימים עליו". (6) שענינו פתוחות ורואות, ונוסח התלמוד (בבא בתרא קכח, א): פיתח. (7) נסתם מאור עיניו ואינו רואה, וכבר נתבאר לעיל פרק ט, הלכה י"ב שהסומא פסול להעיד, שנאמר: "והוא עד או ראה". (8) לטובת בעליה, עד היכן הוא שלהם, ומתכוון להוציאה מידי משיגי גבולם (רשב"ם לבבא בתרא שם). (9) מסמך גבולותיה, שיש לו סימנים בשאר השדות הסמוכות לארבע רוחותיה. (10) חכם, מיושב בדעתו. (11) יצא מדעתו, והשוטה פסול לעדות, כמבואר לעיל פרק ט, הלכה ט. (12) שהרי בשעת הגדת העדות פסול הוא (בבא בתרא שם). (13) שעת ראיית העדות. (14) שעת הגדת העדות. (15) שם, שנאמר (ויקרא ה, א): "והוא עד או ראה" - משעת ראיית המעשה יהיה ראוי לעדות זו (רשב"ם שם). (16) בכתב יד תימן כאן התחלת ההלכה. (17) שהרי תחילתו בפסלות. וכן שנינו (כתובות כח, א) "אבל אין אדם (קטן שנתגדל) נאמן לומר דרך היה לפלוני במקום הזה".

14 ג. וַיֵּשׁ דְּבָרִים¹⁸ שְׁסוּמְכִין בְּהֵן עַל עֲדוֹת שְׁמַעִיד 15 כְּשֶׁהוּא גְדוֹל, הוֹאִיל וְהֵם דְּבָרִים שֶׁל דְּבָרֵיהֶם. וְאֵלוֹ 16 הֵן הַדְּבָרִים שְׂאֵדָם נֶאֱמָן לְהָעִיד בְּגְדָלוֹ עַל מֵה 17 שֶׁרָאָה בְּקִטְנוֹ; נֶאֱמָן אֲדָם לוֹמַר: זֶה כֶּתֵב יָדוֹ שֶׁל 18 אָבִי¹⁹, אוֹ שֶׁל רַבִּי, אוֹ שֶׁל אַחִי; מִפְּנֵי שְׂקִיּוּם 19 שְׁטָרוֹת מִדְּבָרֵיהֶם²⁰. זְכוּר אֲנִי בְּפָלוּגֵית שְׁנִשְׂאָת, 20 וְנַעֲשֶׂה לָּהּ מְנַהֵג הַבְּתוּלוֹת²¹; הוֹאִיל וְרֹב נְשִׂים 21 בְּתוּלוֹת נִשְׂאוֹת²², וְכִתְבָּה מִדְּבָרֵיהֶם²³. שֶׁהִמְקוֹם הַזֶּה 22 בֵּית הַפְּרָס²⁴; מִפְּנֵי שְׁטַמְאָתוֹ מִדְּבָרֵיהֶם²⁵. וְעַד פֶּאֶן 23 הָיִינוּ בְּאֵין בְּשֶׁבֶת²⁶; שְׁעֲצֻמוֹת הַתְּחוּם עַד אֶלְפִים 24 אָמָה בְּלִבְד מִדְּבָרֵיהֶם²⁷. שֶׁהָיָה אִישׁ פְּלוּגֵי יוֹצֵא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השטר היום, וחתם בו, והקדים לכתוב בו תאריך שלפני פסולו. (41) שבת הדין עצמו ראה שטר זה חתום בכתב ידו קודם שנפסל. (42) בבא בתרא קנט, א וכפירוש התוספות שם. (43) לאחר שחתם לחותנו בשטרו. (44) שהקרוב פסול להעיד. (45) כגון, גזלן וכיוצא בו. (46) ויש לחוש שהוא כתבו וחתם בו היום בשקר, למרות שתאריך השטר הוא לפני זמן פיסולו, אבל "פסול בקריבה" אינו אלא משום "גזירת הכתוב", ולא משום שהוא חשוד לזייף, שהרי אפילו משה רבינו פסול להעיד לחותנו, ובוודאי שהוא נאמן, אלא "גזירת מלך" היא, ולפיכך אחרים מעידים לו, שאין לחשוד בו, שמשנעשה חתנו, זייף וכתב (בבא בתרא שם וברשב"ם). והשווה לעיל פרק י"ג, הלכה ט"ו.

- 13 ו. שֵׁטֶר שֵׁשׁ בּוֹ שְׁנַי עֲדִים בְּלִבְדוֹ⁴⁷, וְשְׁנֵיהֶם קְרוֹבִים
- 14 זֶה לְזֶה⁴⁸ אִו אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם פְּסוּל בְּעִבְרָה, אָף עַל פִּי
- 15 שְׁמֵסֶר לוֹ⁴⁹ הַשֵּׁטֶר בְּפָנָי עֲדִים פְּשָׁרִים⁵⁰ - הָרִי הוּא
- 16 פְּחָרְס, מְפָנִי שְׁהוּא מְזַיֵּף מִתּוֹכִי⁵¹.

(47) כי אילו חתמו בו הרבה עדים, הרי הוא כשר, אפילו שניים מהם קרובים זה לזה, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ו. (48) והרי הם פסולים להעיד לאחרים, כדברי הירושלמי (סנהדרין פרק ג, הלכה ט) "מניין שלא יהו העדים קרובים זה לזה? הגע עצמך, שאם הוזם אחד מהם, כלום נהרג עד שיוזם חברו (= שהרי אין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו שניהם), אם אתה אומר כן, לא היה נהרג על פיו?" נמצאה עדות הקרוב, גרמה לו להיהרג, שאילו לא היה מעיד עימו, לא היה נהרג, שהרי אינו נעשה זומם עד שיוזמו שניהם. וכעין זה בבבלי סנהדרין כח, א. (49) המוכר ללוקח או הלווה למלווה. (50) וכלל הוא: שטר שלא חתמו בו עדים כלל, אלא שנתנו בפני עדים, כשר, שאין העדים חותמים על השטר אלא מפני תיקון העולם, שמא ימותו עדי מסירה, ושוב אין לו עדות, לפיכך נהגו לחתום, שאם ימותו יראו חתימתם לאחרים ויכירוהו (גיטין ג, ב וברש"י) והשווה הלכות גירושין פרק א, הלכה ט"ו. (51) שחתמו בו עדים פסולים, ובגיטין י, ב מפרש רש"י: יש בו עדים פסולים, פסול מדרבנן, שמא יבוא (=הבעל) למוסרו (=את הגט לאשה) בפניהם ויסמוך עליהם, והשווה הלכות גירושין שם הלכה י"ז.

- 17 ז. הַפּוֹתֵב כֹּל נִכְסָיו לְשְׁנַי בְּנֵי אָדָם בְּעֵדוּת אַחַת⁵²,
- 18 וְהַעֲדִים קְרוֹבִים לְאֶחָד מִמְּקַבְּלֵי הַמִּתְנָה וְרַחוּקִים מִן
- 19 הַשְּׁנַי - הָרִי הַשֵּׁטֶר פְּסוּל, מְפָנִי שְׁהוּא עֵדוּת אַחַת⁵³.
- 20 אָבֵל אִם כֶּתֵב בַּשֵּׁטֶר אֶחָד: שְׁנַתִּי לְרֵאוּבֵן הָצַר
- 21 פְּלוֹנִית, וְשְׁנַתִּי לְשִׁמְעוֹן שָׂדֵה פְּלוֹנִית⁵⁴, וְנִמְצָאוּ
- 22 הָעֲדִים קְרוֹבִים לְזֶה וְרַחוּקִים מִזֶּה - זֶה שֶׁהֵם
- 23 רַחוּקִים מִמֶּנּוּ מִתְנַתּוֹ קִימָת; שְׁאֵלוּ שְׁתֵּי עֲדוּת⁵⁵,
- 24 אָף עַל פִּי שֶׁהֵן בַּשֵּׁטֶר אֶחָד. לְמָה זֶה דוֹמָה?
- 25 לְאוֹמֵר: הֵיוּ עֲלֵי עֲדִים שְׁנַתִּי לְרֵאוּבֵן כֶּף וְכָף,
- 26 וְשְׁנַתִּי⁵⁶ לְשִׁמְעוֹן כֶּף וְכָף, וְשְׁלוּתִי מִלּוֹי כֶּף וְכָף;
- 27 שְׁאֵף עַל פִּי שֶׁכֶּתֵב בַּשֵּׁטֶר אֶחָד⁵⁷, וְהִמְקִנָה אִישׁ אֶחָד
- 28 - הָרִי אֵלָיו שְׁלֹשׁ עֲדוּת שְׁאִינָן תְּלוּיוֹת זוּ בְּזוּ⁵⁸.

תרומה לעבד אלא אם כן רבו עימו" (כתובות כ, ב). (32) כגון, תרומה או הזרוע והלחיים והקיבה שהן מתנות לכהנים, ככתוב בדברים יח, ג. (33) שעל ידו היה אביו שולח המתנות, אבל על ידי אחר לא, שמא לא דקדק כל כך (שם ובר"ן). (34) מדובר במשפחה כהנים, שיצא עליה חשש פסול כהונה ואותה משפחה נחלקת לכמה בתי אבות ומעיד זה להכשיר בית אב אחד, לומר אותו חשש על בית אב פלוני הוא, ולא על בית אב זה, וסומכים על דבריו להכשיר אותו בית אב לאכילת תרומה מדבריהם, אבל אם לא יצא שום חשש על המשפחה אין הקטן נאמן לפסול משפחה אפילו לתרומה מדבריהם, ואפילו אביו לא היה נאמן על כך, שכלל הוא: אין ערעור פחות משניים (ר"ן שם). (35) ובכתב יד תימן: שהאכילונו. (36) כמו ששנינו בבבליא שם: "כיצד קצצה? אחד מן האחים שנשא אשה שאינה הוגנת לו, באים בני המשפחה ומביאים חבית מלאה פירות ושוכרים אותה באמצע רחבה, ואומרים: אחינו בית ישראל שימעו, אחינו פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו ומתייראים אנו שמא יתערב זרעו בזרעינו, בואו וקחו לכם דוגמא (=זיכרון) לדורות שלא יתערב זרעו בזרעינו" וזוהי קצצה, שנקצץ פלוני ממשפחתו ומייחוסו בית-אבותיו. והשווה ירושלמי קידושין פרק א, הלכה ה "התינוקות מלקטים ואומרים נקצץ פלוני ממשפחתו - ובשעה שהוא מגרשה היו עושים כן ואומרים: חזר פלוני למשפחתו". (37) כגון, תרומת חוץ לארץ, או תרומת פירות, מחוץ לדגן תירוש ויצהר (כתובות כח, ב וברש"י). (38) לא על פי עדותו של זה יופסל כהן כשר לאכול בתרומה, אלא שהיה פסול מכבר מחמת איזה חשש פסול כהונה, ואם לא נקבל עדות הקטן להכשירו נמצא הכהן דחוי כמקודם (ר"ן שם בהבנת דברי רבינו). ואף על פי שבגמרא שם עמוד א הדגישו: "והוא שיש גדול עימו" - סובר רבינו שאין זה מוסב אלא על קיום שטרות בלבד, אבל כל שאר הדברים נאמן עליהם אפילו הוא לבדו (מגיד משנה להלכות אישות פרק ט"ז, הלכה כ"ה).

- 1 ד. כֹּל אֵלוֹ שִׁמְעִיד בְּהֵן הַגְּדוֹל בְּמָה שִׁדְעַת כְּשֶׁהִיָּה
- 2 קָטָן, אִם הָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים או עֹבֵד כְּשֶׁרָאָה דְּכָרִים
- 3 אֵלוֹ, וְהָעִיד אַחַר שְׁנַתְּגִיר וְנִשְׁתַּחֲרַר - אֵינּוּ נִאֲמָן³⁹.

(39) אפילו היה בדעתו להתגייר, אינו נאמן על מה שראה בגיורתו, כי אז לא דקדק כל הצורך (כתובות כח, ב).

- 4 ה. מִי שֶׁהִיָּה יוֹדֵעַ לְחַבְרוֹ בְּעֵדוּת עַד שְׁלֹא נַעֲשֶׂה
- 5 גְּזֵלָן, וְנַעֲשֶׂה גְּזֵלָן - הוּא אֵינּוּ מְעִיד עַל כֶּתֵב יְדוּ⁴⁰;
- 6 אָבֵל אִם הִחֲזַק כֶּתֵב יְדוּ שֶׁבַשֵּׁטֶר זֶה בְּבֵית דִּין קָדָם
- 7 שִׁיעֲשֶׂה גְּזֵלָן⁴¹ - הָרִי זֶה שֵׁטֶר פְּשָׁר⁴². וְכֵן אִם נַעֲשֶׂה
- 8 חֲתָנוּ⁴³ - הוּא אֵינּוּ מְעִיד עַל כֶּתֵב יְדוּ⁴⁴, אָבֵל אַחֲרֵים
- 9 מְעִידִין. אָף עַל פִּי שְׁלֹא הִחֲזַק בְּבֵית דִּין אֵלָא אַחַר
- 10 שְׁנַעֲשֶׂה חֲתָנוּ - הָרִי זֶה פְּשָׁר. שְׁאִינּוּ דוֹמָה הַפְּסוּל
- 11 בְּעִבְרָה⁴⁵ לְפְסוּל בְּקִרְיָה, שֶׁהַפְּסוּל בְּעִבְרָה חָשׂוּד
- 12 לְזַיֵּף⁴⁶.

(40) שבשטר, לקיים חתימתו, כי יש לחוש שהוא זייף וכתב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

8 וְלִשְׁמִיעָהּ הוּא עֲשׂוּיָהּ שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְסַלֵּק עֲצָמוֹ
9 מִמְּנוֹ⁸ - אֵין דְּנִין בְּדִינֵי אוֹתָהּ הָעִיר¹⁰, וְאֵין מְבִיאִין
10 רְאִיָּה מֵאֲנָשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר¹¹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

8) בבא-בבא שם. ואע"פ שלא נתפרש שם "סילוק" מועיל אלא לגבי דינים בלבד, סובר רבינו שהא-הדין לגבי עדות (רדב"ז). והגם שנתבאר לעיל (פי"ד, ה"ב) שכל עדות שתחילתה (=שעת ראייתה) בפסלות, אע"פ שסופה (=הגדתה) בכשרות - פסולה? בכל זאת כשרה עדותם של ה"מסתלקים", למרות שפסולים היו מתחילה, כיון שאין פיסולם תלוי בגוף - כשאר פסולי עדות, אלא מצד מומן, שהם נוגעים בדבר לטובתם, וכיון שנסתלקו - נסתלקו ('תוספות' שם ד"ה וליסלקו). ולדעת ה'תוספות' בנדה נ, א ד"ה ורבי מאיר, אין המסתלק כשר אלא לדון, אבל לא להעיד, שהרי תחילתו בפסול. ודעת השו"ע חו"מ סי' לו סעיף יח כדעת רבינו. 9) לשמוע מה שקוראים בו בימי הקריאה. 10) שהרי נהנה בו ויוצא בשמיעתו. 11) את הגנב הטוען: לקחתו בדמים, או שום טענה אחרת.

11 ג. הָאוֹמֵר: תָּנוּ מְנָה לְעֵנֵי עִירִי - אֵין דְּנִין בְּדִינֵי
12 אוֹתָהּ הָעִיר, וְאֵין מְבִיאִין רְאִיָּה מֵאֲנָשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר.
13 בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ הָעֵנִיִּים סְמוּכִים
14 עֲלֵיהֶם¹², וּפּוֹסְקִין עֲלֵיהֶן צְדָקָה¹³. אֶפְלוּ אֲמָרוּ שְׂנִים
15 מֵאֲנָשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר: אָנוּ נִתְּן דְּבַר הַקְּצוּב עֲלֵינוּ¹⁴
16 וְנָעִיד - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם; שְׁהִנְאָה הוּא לָהֶם
17 שְׁתִּיעֲשֻׁרוּ עֵנִיִּים אֱלוֹהִים¹⁵, הוֹאִיל וְהֵן סְמוּכִין עַל בְּנֵי
18 הָעִיר¹⁶. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

12) המעידים שראוהו גונב, או מעידים שזה ספר של עירם, שכולם שותפים בו ונוגעים בעדותם (בבא-בבא שם). ובחור"מ סימן ז סעיף יב מכשיר להעיד, אם יש להם ספר תורה אחר, ואז אפילו הדיינים עצמם מותר להם לקרוא באותו הספר, שאין זו הנאה להם, הואיל ואם רצו קוראים הם מספר אחר, הנמצא באותו בית כנסת (סמ"ע שם ס"ק כח). 13) על אנשי העיר. 14) נמצאו נוגעים בעדותם, שהרי אם יתן המנה לעניים, לא יצטרכו הדיינים והעדים לתת להם משלהם. 15) לתת בכל שנה ושנה. 16) ולא יצטרכו לתת להם עוד בשנים הבאות.

19 ד. קִרְקַע שְׂבִינִין¹⁷ שְׁנֵי שְׂתַפִּין שְׂבָא מְעָרַר לְהוֹצִיאָהּ
20 מִתַּחַת יַד הַשְּׂתַפָּה¹⁸ - אֵינוּ מְעִיד לְשִׁתְּפוּ עֲלֵיהָ¹⁹;
21 אֲלָא אִם סִלַּק עֲצָמוֹ מִמְּנוֹ²⁰, וְקָנוּ מִיָּדוֹ שְׁתַּנְתָּה
22 לְשִׁתְּפָה, וְשָׂאֵם²¹ בָּא בְּעַל חוּב שְׁלוֹ²² וּטְרַפָּה מִיָּד
23 הַשְּׂתַפָּה²³ - מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמִיָּה²⁴, וְאַחַר כֵּן מְעִיד לוֹ
24 עֲלֵיהָ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה²⁵.

17) בבא-בבא שם. וכתב הרדב"ז: עניים שאינם סמוכים על בני העיר, כגון בירושלים, כיום, שאין הם מתפרנסים אלא ממה ששולחים להם קהילות חוץ לארץ, נראה שה"סילוק" יועיל לדון ולהעיד. 18) בחור"מ סימן לו סעיף א, הנוסח: של שני שותפים. 19) לומר, שזה שמכרה להם גדלה ממנו. 20) לפסול עדי המערער, ואפילו על חלקו של השותף לא יעיד, שכל זמן שלא חלקו ביניהם, אם יטול

(52) בשטר אחד, ולא פירש לכל אחד את חלקו בפני עצמו. (53) ועדות שבטלה מקצתה בטלה כולה (ירושלמי מכות פרק א, הלכה ז וכן בגיטין פרק א, הלכה א וכתבי יוחנן שם). שהואיל וכתב: כל נכסי נתונים לפלוני ולפלוני, הרי זה כמעשה אחד בשני גופים, ואין אומרים בזה: "חולקים דיבורו" להכשיר עדות הרחוק, שהכל עדות אחת היא (כסף משנה). 54) הרי אלו שני מעשים נפרדים לשני גופים. 55) והרי הם כשתי כיתי עדים נפרדות, המעידות לשני גופים, שאפילו בטלה כת אחת, הכת השנייה קיימת. 56) בכתב יד תימן: ושמכרתי לשמעון וכו'. 57) שהם כתובים בשטר אחד, ולשון השולחן ערוך חושן משפט נא, סעיף ו: "אף על פי שהם בשטר אחד". 58) וכן אמרו (בבא בתרא קכט, א) ש"בשתי שדות ושני בני אדם חולקים דיבורו, ואין מקצת דיבורו תלוי בחבירו. והשווה הלכות עבדים פרק ז, הלכה ב: "עבד שהביא גט (=שחרור) וכתוב בו: עצמך ונכסי קנוים לך, עצמו קנה והרי הוא בן חורין אבל הנכסים לא קנה עד שיתקיים הגט בחותמיו כשאר השטרות... שחולקים הדיבור ואומרים, עצמו קנה, מפני שהוא נאמן להביא גט שיחרורו ואין צריך לקיימו, אבל הנכסים שאין אדם קונה אותם אלא בראייה ברורה, לא יקנה אותם עד שיתקיים השטר". והטעם, שאלו הדברים הם כשני מעשים נפרדים, שחרור העבד לחוד, ונתינת הנכסים לחוד, ואינם תלויים זה בזה, ולפיכך יוצדק לומר בהם "חולקים הדיבור", ואף על פי שהעבד גוף אחד, נידון כשני גופים, הואיל וכשישחרר הרי הוא בן חורין, פנים חדשות באו לכאן, והרי זה כאומר: הריני משחרר פלוני עבדי, והריני נתן נכסי מתנה לאיש פלוני (כסף משנה).

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

1) דין הנוגע בעדותו, ובני עיר הפסולים כולם לעדות. עדותם של הארים והשוכר נגד המערער. עדותו של הערב נגד המערער על נכסי הלווה.

1 א. כָּל עֵדוֹת שֶׁתְּבוֹא הַנְּאָה לְאָדָם מִמְּנָה - אֵינוּ
2 מְעִיד בָּהּ; שְׁזָה הוּא כְּמְעִיד עַל עֲצָמוֹ². לְפִיכֵךְ, בְּנֵי
3 הָעִיר שְׂבָא מְעָרַר לְעָרְעֵר עֲלֵיהֶם בְּמִרְחָץ³ או
4 בְּרָחוּב שֶׁל עִיר⁴ - אֵין אֶחָד מִבְּעַלֵּי הָעִיר מְעִיד
5 בְּדָבָר זֶה⁵ וְלֹא דָן, עַד שְׁיִסְלַק עֲצָמוֹ⁶ בְּקִנְיָן גְּמוּר,
6 וְאַחַר כֵּן יַעֲרִיד אוֹ יִדְוֶן⁷.

2) וחשוד הוא לשקר (בבא-בבא מג, א ובסמ"ע לחור"מ סי' לו ס"ק א). וב"קריית ספר" מנמק: שאדם קרוב אצל עצמו, כמבואר לעיל פי"ב ה"ב, ולפי"זה אינו נפסל מחמת חשד, אלא משום קריבה, שהביא גזירת הכתוב, כמבואר לעיל פי"ג הט"ו. 3) המשותף לכולם, לומר שאינו שלהם. 4) מגרש ציבורי רחב ידיים, מלשון הכתוב (דברים יג, יז) "ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה", וכן שינו (ביכורים פי"ג, מ"ב) "ולנים ברחובה של עיר". 5) לטובת בני עירו, שהרי כולם שותפים בדבר, והם נוגעים בעדותם. 6) שיכתוב: דין ודברים אין לי על מרחץ זה, ונותן את חלקו לשאר אנשי העיר, ומעתה אין לו כל הנאה עצמית מעדותו. 7) בקבלת קנין סודר ממנו, ואז סילוקו מועיל.

7 ב. בְּנֵי הָעִיר שְׁנִגְנַב סֶפֶר תּוֹרָה שְׁלָהֶן, הוֹאִיל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 - הרי שְׁדָה אַחֲרַת שִׁיפְרַע מִמֶּנָּה בְּעַל חוֹבוֹ³⁸. וְכֵן
16 לֹקֵחַ רֵאשׁוֹן מֵעֵיד לְלוֹקֵחַ שְׁנֵי שְׁלֶקַח אַחֲרָיו שְׁדָה
17 הַשְּׂדָה שְׁלוֹ³⁹. וְהוּא שֵׁשׁ לְמוֹכֵר שְׂדָה בֶּן חוֹרֵין⁴⁰
18 כְּנָגֵד דְּמֵי שְׂדָה שֶׁל לֹקֵחַ רֵאשׁוֹן. שְׂאִין לְלוֹקֵחַ
19 רֵאשׁוֹן הִנָּאָה בְּעֵמִידַת זֶה הַשְּׂדָה בְּיַד לֹקֵחַ שְׁנֵי;
20 שְׂאִפְלוּ נִטְרָף - לֹקֵחַ הָרֵאשׁוֹן⁴¹ עַל הַמוֹכֵר הוּא
21 חוֹרֵין⁴², וְהָרֵי יֵשׁ לוֹ שְׂדָה אַחֲרַת שִׁיגְבָה מִמֶּנָּה⁴³.

34 אחראי למלוה לפרוע לו חובו, אם לא יהיה ללווה מה לשלם. 35 באיזו טענה שהיא. 36 שהיא שוה סכום החוב. 37 מותר לו. 38 אבל אם אין ללווה שדה אחרת, יש הנאה לערב להעמדה ביד הלווה, כדי שיפרע ממנה בעל חובו, ואינו מעיד (בבא-בתרא, שם). והוא-הדין במלוה שיכול להעיד ללווה אם יש לו שדה אחרת כנגד החוב, כמבואר שם. 39 כגון לוי ויהודה שקנו שתי שדות מראובן זה אחר זה, הראשון - בניסן, והשני - באייר, וכא אחד לערער על שדהו של יהודה, לומר שהיא גזולה בידו, וכיוצא בזה, מותר לו ללוי הלוקח הראשון להעיד לטובת יהודה להעמיד בידו שדהו. 40 בחו"מ סי' לו סעיף יד, הנוסח: בת חורין. שדה שלא נמכרה ולא נשתעבדה לאיזה בעל-חוב מוקדם. 41 כגון שבא בעל-חובו של ראובן המוכר, אצל יהודה הלוקח האחרון, ולא מצא אצלו לגבות כלום, מפני שזכה בה המערער, והלך ללוי לטרוף ממנו שדהו בחובו. 42 שמכרה לו באחריות. 43 ולפיכך אינו נוגע בעדותו לטובת יהודה, אבל אם אין למוכר שדה אחרת, יש הנאה ללוקח הראשון להעמיד ללוקח השני את שדהו, כדי שאם יבוא בעל-חובו של ראובן לטרוף שדהו, ידחננו אצל הלוקח השני, ע"פ הדין: אין בעל-חוב גובה אלא מן הלוקח האחרון, כמבואר בהל' מלוה פ"ט ה"ה, "שהרי הלוקח הקודם אומר לטרוף: הנחתי לך מקום לגבות ממנו", ולפיכך לא יעיד לו, שהרי נוגע הוא בעדותו (בבא-בתרא שם).

פֶּרֶק שְׁשֵׁה עֶשְׂרִי

1 דברים שונים הגורמים לצד הנאה בעדות, ועל הדיין להתבונן בהם. פיסולים הפוסלים בעדות, פוסלים גם בדיינים. הכשרים להעיד ופסולים לדון.

22 א. רְאוּבֵן שֶׁגָּזַל שְׂדָה או טְלִית מִשְׁמַעוֹן, וּבָא יְהוּדָה
23 וְעָרַעַר עַל רְאוּבֵן וְאָמַר: שְׂדָה זוֹ אוֹ טְלִית זוֹ שְׁלִי
24 הִיא - אֵין שְׁמַעוֹן³ יְכוּל לְהָעִיד לְרְאוּבֵן שְׂאִין זוֹ
25 הַשְּׂדָה שֶׁל יְהוּדָה וְלֹא זוֹ הַטְּלִית שֶׁל יְהוּדָה; שְׁהָרֵי
26 שְׁמַעוֹן רוּצָה לְהַעֲמִיד שְׂדָה זוֹ אוֹ טְלִית זוֹ בְּיַד
27 רְאוּבֵן, שְׁהוּא גְזוּלָה מִמֶּנּוּ⁵, כְּדֵי שִׁיחֲזִירוּ לּוֹ⁶ מִיַּד
28 הַגְּזוּלָן; שְׁהָרֵי אֶפְשֵׁר שְׁתַּהֲיֶה הָרְאָיָה שֶׁל שְׁמַעוֹן,
29 שְׁמוּצִיא בְּהַ מִיַּד רְאוּבֵן, אֶפְשֵׁר שְׂאִינוּ יְכוּל לְהוּצִיא
30 בְּהַ מִיַּד יְהוּדָה⁷. וְכֵן אִם מְכַר רְאוּבֵן הַשְּׂדָה הַגְּזוּלָה
31 אוֹ הוֹרִישָׁה לְלוֹי, וּבָא יְהוּדָה לְעָרַעַר עַל לּוֹי⁸ - אֵין
32 שְׁמַעוֹן מֵעֵיד שְׂאִינָה שֶׁל יְהוּדָה; שְׁמָא נַחַת רוּחַ יֵשׁ
33 לוֹ לְהוּצִיאָה מִיַּד לּוֹי⁹.

המערער כלום מן השדה, יפסידו שניהם ונמצא זה מעיד לעצמו (בבא-בתרא מג, א וברשב"ם). 21 שכתב לו: דין ודברים אין לי על שדה זו, שהכל שלך. 22 כלומר, גם יקבל על עצמו תנאי זה. 23 המלוה, שלוה ממנו קודם שהקנה לשותפו את חלקו. 24 יקחנה מידו, שהרי חציה משועבדת לבעל חוב, ודינו לטרוף כנגד חובו מידי השותף הקונה. 25 שעכשיו אינו נוגע בדבר, שאם ירצה להעמידה אצל השותף מפני בעל חובו, שלא יהיה "לווה רשע ולא ישלם" (ראה לקמן פט"ז, ה"ג), הרי ממילא ישאר "לווה רשע" כלפי השותף שקיבל עליו לשלם דמיה (בבא-בתרא שם). ומדובר, שלא קיבל עליו שום אחריות אחרת, שאם יבוא איזה מערער ויטעון גזולה היתה בידו, אין נותן זה אחראי לו, שאם לא כן, הרי נותן זה נוגע בעדותו לטובת השותף, שלא יצטרך לפצותו כשיקחה ממנו (שם).

1 ה. הַעוֹרֵר עַל הַשְּׂדָה²⁶: אִם יֵשׁ בָּהּ פְּרוֹת - אֵין
2 הָאָרִיס²⁷ מֵעֵיד לוֹ עָלֶיהָ, שְׁהָרֵי רוּצָה הָאָרִיס
3 לְהַעֲמִידָה בְּיַד בְּעָלֶיהָ, כְּדֵי שִׁיטַל חֵלְקוֹ בַּפְּרוֹת²⁸;
4 וְאִם אֵין בָּהּ פְּרוֹת²⁹ - מֵעֵיד³⁰. אֲבָל הַשׁוֹכֵר³¹, אִם
5 לָקַח הַשְּׂכִירוֹת³² בְּיָדוֹ וְאָמַר: כָּל מֵי שְׁתַּתְּקִים שְׂדָה
6 זוֹ בְּיָדוֹ יֵטַל - הָרֵי זֶה מֵעֵיד; וְאִם כְּבָר נָתַן הַשְּׂכִירוֹת
7 לְבַעַל הַשְּׂדָה - אֵינוֹ מֵעֵיד. פִּיּוֹן שְׂאִם תִּצָּא הַשְּׂדָה
8 לְמַעְרַעַר - חֵיב לָתֵן לוֹ שֹׁכֵר כָּל הַשָּׂנִים שִׁישֵׁב בָּהּ,
9 אֵינוֹ מֵעֵיד³³. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

26 אבל אם אין המערער טוען אלא על חלק השותף בלבד, שמכרה לו השותף, יכול זה להעיד לו בלא שום תנאי, שאז אינו נוגע בעדותו (חו"מ סי' לו סעיף א). 27 שטוען למחזיק: גזלתיה ממני. 28 היורד לעבד שדה חברו על-מנת שיתן לו בשכרו חלק מסויים בפירות, כפי מנהג המדינה. 29 שאם יזכה המערער, יטול השדה עם פירותיה כדין כל נגזל. 30 וגם לא טרח בה בשנה זו להוציא ממנו פירות שאכל כבר בשנים הקודמות, וגם אינו חש על עבודת אריסותו, שיפסיד - אם השדה תעבור לידי המערער, שהרבה שדות כמותה ימצא באריסות, וגם מי יודע אם בעליה הקודמים יורידוהו שוב באריסות בשדה זו, אם ירצו יפסיקוהו (בבא-בתרא מו, ב וברשב"ם). 31 את השדה, וכל הפירות שלו, אלא שמשלם דמי שכירות השדה לבעליה. 32 דמי השכירות, שעדיין לא שילם. 33 שם כט, א. ואע"פ שיכול השוכר לחזור ולהוציא השכירות מידי המשכיר - לא נוח לו לאדם לעמוד בדין ולהתדיין (רמב"ן שם), והשווה דברי ה'תוספות' שם מז, א ד"ה קבלן. ובשו"ע חו"מ סי' לו, סעיף יב, פסק: "אם לקח המשכיר דמי השכירות והחזירם לשוכר, כדי שיתנם למי שיזכה בדין - הרי זה (=השוכר) מעיד לו".

10 ו. שְׁמַעוֹן שֶׁלָּוָה, וְהָיָה רְאוּבֵן עָרַב³⁴, וּבָא יְהוּדָה
11 לְעָרַעַר עַל שְׁמַעוֹן הַלּוֹה וְהוּצִיא קְרָקַע מִתַּחַת יָדוֹ³⁵,
12 אִם יֵשׁ לְשְׁמַעוֹן שְׂדָה אַחֲרַת כְּנָגֵד הַחוֹב³⁶ - הָרֵי
13 רְאוּבֵן הָעָרַב יֵשׁ לוֹ³⁷ לְהָעִיד עַל אוֹתָהּ קְרָקַע שְׁהִיא
14 שֶׁל שְׁמַעוֹן. שְׂאִין לוֹ הִנָּאָה בְּזָה; שְׂאִם לָקַחָה יְהוּדָה

16 פְּדֵי שִׁבּוּא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן²² וַיִּטְרַפְּנָה בְּחֹבוֹ, וְלֹא יִהְיֶה לָּהּ רֶשַׁע וְלֹא יִשְׁלֹם.²³

17
18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46

19) שהתנה בפירושו שאינו אחראי לקונה, אם יטרפו את השדה ממנו מחמת איזו טענה שהיא. אבל אם כתב לו שטר מכירה סתמי ולא הזכיר בו אחריות, הרי זה כאילו כתובה בו "קבלת אחריות", שאחריות שלא נזכרה אינה אלא "טעות הסופר", כמבואר בהל' מכירה פי"ט, ה"ד. (20) לומר שהיא שלו. (21) לפסול עידי יהודה, או עידי שטרו. (22) שהלוה לראובן טרם שמכר שדהו לשמעון, והשדה נשתעבדה לו. (23) פסוק הוא בתהלים לו, כא. שאם תעבור לידי יהודה, ישאר חייב לבעל-חובו ויקרא "רשע", אבל מה שהפסיד את הלוקח לא איכפת לו, כי יאמר לו: מתחילה מכרתי לך בפירושו, שלא באחריות, וסברת וקבלת (בבא-בבא מה, א). וכל זה כשאין לו שדה אחרת, אבל אם יש למוכר שדה אחרת כנגד חובו, אין בעל החוב טורף מהלוקח, אלא גובה חובו מהשדה בת-חורוין של המוכר, ואין למוכר שום רווח בהעמדת השדה ביד הלוקח, ומעיד לו (שם).

18 ד. רְאוּבֵן שֶׁמָכַר פֶּרֶה או טְלִית לְשִׁמְעוֹן, וּבֹא יְהוּדָה לְעִרְעָר וְהִזְוִיָּא מִיַּד שִׁמְעוֹן²⁴ - רְאוּבֵן מְעִיד לוֹ עָלֶיהָ²⁵ שֶׁהִיא שֶׁל שִׁמְעוֹן; שְׁאִפְלוּ עִמָּדָה בִּיד שִׁמְעוֹן - אֵין בַּעַל חוֹבוֹ שֶׁל רְאוּבֵן טוֹרֵף מִן הַמְּטַלְטְלִין²⁶, וְאִפְלוּ הֵיוּ אַפּוֹתִיקִין²⁷. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה שִׁמְעוֹן מוֹדֶה שֶׁזוֹ הַפֶּרֶה וְהַטְּלִית הֵם שֶׁל רְאוּבֵן הַמּוֹכֵר בְּיָדָיו, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁבְּאֲמַת הֵן שְׁלוֹ; אֲבָל אִם לֹא הוֹדָה שִׁמְעוֹן - אֵין רְאוּבֵן מְעִיד לְאֲבֹד זְכוּת יְהוּדָה; שְׁאִם תִּצָּא מִתַּחַת יְדֵי שִׁמְעוֹן - יִחְזוּ שִׁמְעוֹן וְיִתְבַּע דְּמִים, וַיֹּאמֶר לוֹ: מְכַרְתָּ לִּי דָבָר שְׂאִינוֹ שֶׁלְּךָ²⁸, שֶׁהָרִי פָּאוּ עֲדִים וְאָמְרוּ שֶׁהֵן שֶׁל יְהוּדָה²⁹. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים שְׁיַעֲיֵד רְאוּבֵן לְאֲבֹד זְכוּת יְהוּדָה וְיַעֲמִיד הַמְּטַלְטְלִין בִּיד שִׁמְעוֹן? בְּשִׁבּוּא עֲדִים וְהַעֲדוֹ, שֶׁהֵם יוֹדְעִים שֶׁרְאוּבֵן זֶה לֹא הִיָּתָה לוֹ קַרְקַע מְעוֹלָם; אֲבָל אִם לֹא פָּאוּ עֲדִים לָךְ - אָף עַל הַפֶּרֶה וְהַטְּלִית אֵינוֹ מְעִיד. וְלָמָּה אֵינוֹ מְעִיד עָלֶיהָ? שֶׁמָּא הִקְנָה אוֹתָם לְבַעַל חוֹבוֹ אֲגַב קַרְקַע, וְכָתַב 'דְּאֶקְנִי'³⁰, וְהִקְנָה לוֹ מְטַלְטְלִין אֲגַב קַרְקַע³¹, שֶׁנִּמְצָא בַּעַל חוֹבוֹ טוֹרֵף אָף הַפֶּרֶה וְהַטְּלִית; לְפִיכָף לֹא יַעֲיֵד עָלֶיהָ, שֶׁהָרִי רוֹצֵה לְהַעֲמִיד בִּיד שִׁמְעוֹן, פְּדֵי שִׁבּוּא בַּעַל חוֹבוֹ וַיִּטְרַפְּנָם³². וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּדְבָרִים אֵלוֹ. וּדְבָרִים אֵלוֹ אֵינָן תְּלוּיִן אֲלָא בְּדַעַת הַדִּין וְעֵצָם בִּינָתוֹ, שְׁיִבְיֵן עֵקֶר הַמְּשֻׁפְּטִים³³, וַיַּדַּע דְּבַר הַגּוֹרֵם לְדָבָר אַחֵר, וַיַּעֲמִיק לְרֵאוּת. אִם יִמְצָא שֵׁשׁ לָזֶה הָעֵד צַד הִנָּא בְּעֵדוֹת זוֹ, אִפְלוּ בְּדִרְךָ רְחוּקָה וְנִפְלְאָה³⁴ - הָרִי זֶה לֹא יַעֲיֵד בָּהּ³⁵. וּכְדִרְךָ שֶׁלֹּא יַעֲיֵד בְּדָבָר זֶה, שְׁמָא נוֹגַע בְּעֵדוֹתוֹ הוּא, כִּי לֹא יָדוּן בְּאוֹתוֹ דְּבַר. וְכֵן שְׁאָר מִיַּי פְּסוּלִין: כְּשֵׁם שְׁפּוֹסְלִין בְּעֲדִים, כִּי פּוֹסְלִין בְּדִינָם³⁶.

2) טען כנגדו. (3) הנגזל. (4) כגון שידוע שום עדות לפסול עדותו של יהודה המערער. (5) בכתי" תימן: שהוא טוען שהוא גזלם ממנו. (6) בית-הדין. (7) ולפיכך נוח לשמעון להעמידה ביד ראובן, ואח"כ יוציאה ממנו בעדים, שגזלה ממנו. ובש"ע חו"מ סי' לו סעיף יז, הנוסח: "מפני שאפשר שנוח לו להוציאה מיד ראובן, יותר מלהוציאה מיד יהודה". ומתוך שהוא נוגע בעדותו - אינו מעיד, כמבואר לעיל פ"ו, ה"א. (8) שהוא בנו, או קרובו אחר הראוי ליורשו. (9) כלומר, נוח לו להוציאה מלוי, יותר מלהוציאה מידי יהודה, וכנ"ל (בבא-בבא מה, ג, ב. ומד, א). וכעין זה שנינו במשנה (כתובות קט, א): "השני נוח לי, והראשון קשה הימנו = שהוא אדם אלם, ולא אוכל לדון עמו.

1 ב. מְכַר¹⁰ הַטְּלִית הַגְּזוּלָה לְלֵוִי, וּבֹא יְהוּדָה לְעִרְעָר¹¹, אִם מֵת רְאוּבֵן - שִׁמְעוֹן מְעִיד עָלֶיהָ שְׂאִינָה שֶׁל יְהוּדָה; שֶׁהָרִי אֵין טְלִית זוֹ חוֹזְרֵת לְשִׁמְעוֹן לְעוֹלָם, שֶׁכָּבֵר קִנְיָה הַלוֹקֵחַ בְּיָאוּשׁ¹² וְשִׁנּוּי רְשׁוּת¹³, וּכְבֵר מֵת רְאוּבֵן הַגְּזוּלָן וְאֵין לוֹ מִמִּי יִטַּל דְּמִיָּה¹⁴. אֲבָל אִם עֲדִין רְאוּבֵן קָיָם - אֵין שִׁמְעוֹן מְעִיד אָף עַל הַטְּלִית; שֶׁהִנָּא הִיא לוֹ שֶׁלֹּא תַעֲמַד בִּיד יְהוּדָה, פְּדֵי שִׁבּוּא רְאִינָה שֶׁרְאוּבֵן גְּזָלָה וַיִּשְׁלֹם דְּמִיָּה¹⁵. וְכֵן אִם הִיָּתָה הַטְּלִית בִּיד יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן¹⁶ - אֵין שִׁמְעוֹן מְעִיד עָלֶיהָ¹⁷, מִפְּנֵי שֶׁסּוּפָה שְׁאֵם תַּעֲמַד בִּיד הַיּוֹרֵשׁ לְחֹזֵר לוֹ¹⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

10) ראובן הגזול. (11) לומר שהיא שלו. (12) שהנגזל נתייאש ממנה בעודה בבית ראובן הגזול. (13) שאחרי היאוש עברה הטלית מרשות הגזול לרשות הקונה, והלכה היא: יאוש ושינוי רשות קונה, כמבואר בהל' גזילה פ"ה ה"ז, והל' גניבה פ"ה, ה"ג. (14) שאפילו הניח לבניו מטלטלין, אינם חייבים לשלם לנגזל, שדמי הגזילה חוב הם על הגזול, ואין המטלטלין משתעבדים לבעל-חוב, אבל אם הניח קרקעות - חייבים היורשים לשלם, כמבואר בהל' גזילה שם ה"ה. (15) נמצא שהוא נוגע בעדותו ואינו מעיד. וכל זה בטלית, אבל אם גזל שדה ומכרה, אין לומר בה: "יאוש ושינוי רשות - קנה הלוקח" - שקרקע אינה נגזלת, ותמיד היא ברשות בעליה החוקיים, ולפיכך מצפה שמעון הנגזל להוציאה מיד ראובן הגזול, או מיד בניו אם מת, והרי הוא נוגע בעדותו, וזהו שסתם רבינו לעיל סוף ה"א "מכר... השדה הגזולה... אין שמעון מעיד" כי תמיד צפויה לו הנאה, שלא תעמוד ברשות יהודה המערער (בבא-בבא מה, א וברשב"ם). (16) שמת ראובן הגזול והניחה לבניו. (17) שאינה של יהודה המערער. (18) כי "רשות יורש אינה כרשות לוקח", ואינה נקראת שינוי רשות, ולא קנו הטלית ביאוש בלבד, ולפיכך נוגע בעדותו הוא, שמתכוון להחזיר לו טליתו מידי היורשים (שם).

12 ג. רְאוּבֵן שֶׁמָכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרִיּוּת¹⁹, וּבֹא יְהוּדָה לְעִרְעָר עַל שִׁמְעוֹן²⁰ וְהִזְוִיָּא מִתַּחַת דָּו - אֵין רְאוּבֵן מְעִיד לוֹ עָלֶיהָ²¹. אָף עַל פִּי שְׂאִין עָלֶיהָ אַחֲרִיּוּת - הָרִי הוּא רוֹצֵה שֶׁתַּעֲמַד בִּיד שִׁמְעוֹן,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין יושבים בו דיינים הקרובים זה לזה (כסף-משנה).
 41) להוסיף לה חודש שלשה עשר. 42) פ"ד, ה"ט.
 והשווה הל' סנהדרין פ"ה, ה"ז. 43) בנוסח ה'לחם-
 משנה': היו. 44) כיון שאין מוסיפים אותם אלא לשם
 סמל בלבד, כמו שאמרו (סנהדרין י, ב) "כנגד ברכת
 כהנים", שבפסוק ראשון יש בו שלש תיבות; ובשני - חמש;
 ובשלישי - שבע, אף כאן מתחילים בשלשה, ובחמשה
 נושאים ונותנים, וגומרים בשבעה, אין לפסול בו אלא את
 השלושה הראשונים, שהם בית-דין בכל מקום, וגם כאן אם
 גמרו בשלשה - מעוברת, - הרי שהם העיקר. ולדעת
 הלחם-משנה, כל השלשה עושים מעשה על פיהם צריכים
 להיות כשרים, ואפילו אלו הנוספים על שלושת הראשונים,
 כל שהם מצטרפים לעבר את השנה, וגומרים ע"פ שלשתם
 לעבר את השנה, צריכים להיות רחוקים זה מזה, ושאר
 הנוספים לא איכפת לנו בהם.

ו. **כָּל הַכָּשֵׁר לְדוֹן - כָּשֵׁר לְהַעֲדוֹ.**⁴⁵ **וַיֵּשׁ כָּשֵׁר**
לְהַעֲדוֹ, וְאֵינוֹ כָּשֵׁר לְדוֹן. הָאוֹהֵב וְהַשּׂוֹנֵא,⁴⁶ **וְהַגֵּר**⁴⁷
וְהַמְשַׁחֲרָר,⁴⁸ **וְכֵן הַזֶּקֶן**⁴⁹ **וְהַסָּרִיס, וְהַמְמָזֵר, וְסוֹמֵא**
בְּאַחַת מֵעֵינָיו - כָּשֵׁר לְהַעֲדוֹ, וְאֵינוֹ כָּשֵׁר לְדוֹן
דֵּינֵי נַפְשוֹת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.⁵⁰

45) נדה מט, ב. 46) שכשרים להעיד, כמבואר לעיל פי"ג
 ה"ט, ופסולים לדון, שהאוהב אינו יכול לראות חובה
 לנידון, והשונא אינו מסוגל להפוך בזכותו (סנהדרין כט, א.
 וכתובות קה, ב), והשווה לעיל הל' סנהדרין פכ"ג, ה"ו.
 47) שפסול לדון עד שתהא אמו מישראל, ראה שם פ"ב
 ה"ט, ופי"א ה"א. 48) עבד כנעני שנשתחרר מעבודתו,
 ודינו כגר שכשר לעדות, כמבואר בבבא-קמא פח, א. אבל
 העבד שלא נשתחרר - פסול לעדות, כמבואר לעיל פ"ט,
 ה"ד. 49) עד כאן מנה רבינו אלה הפסולים לדון אפילו
 דיני ממונות, מכאן ואילך הוא מונה אלה הפסולים לדון
 דיני נפשות בלבד, ואילו לדיני ממונות כשרים הם לדון.
 50) לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ג: "לא זקן מופלג בשנים
 ולא סריס, מפני שיש בהם אכזריות", שהזקן שכח כבר צער
 גידול בניו, וכן סריס (סנהדרין לו, ב וברש"י). ושם פי"א
 ה"א, כתב רבינו: "וכן הממזר והסומא באחת מעיניו, כשר
 לדון דיני ממונות. אבל בדיני נפשות אין דנים אותם, אלא
 כהנים לויים וישראלים המשיאים לכהונה, ולא יהיה אחד
 מהם סומא" וכו'. והטעם, מבואר בסנהדרין לו, ב "כשם
 שבית-דין מנוקים בצדק, כך מנוקים מכל מום" (=פגם
 משפחה). וביבמות קא, א פסלו סומא לדון בסנהדרין,
 שנאמר (שיר ד, ז) "כולך יפה רעייתי, ומום אין בך", והשווה
 הל' סנהדרין פ"ב, ה"ט.

יום חמישי כ"ג אלול ה'תשע"ז

פָּרֶק שֶׁבְּעָה עֶשְׂרִי

1) האיסור להעיד מפי אחרים בלא ראייה עצמית. האיום על
 עדים בענייני ממון. האיסור לאדם שאינו עד, לעמוד עם
 עד, כדי להראות ששניים הם, ולהפחיד את הלווה שיוודה
 מעצמו. דין עד אחד הכובש עדותו ואינו מעיד.

24) בטענה שקנאה מגזלן. 25) לפסול עידי יהודה.
 26) שכלל הוא: אין בעל-חוב טורף מן המטלטלין, שאין
 להם קול ולא נזהרו הלקוחות. שאם לא כן, אין לך אדם
 לוקח עוד מטלטלין מחבירו, שמא יטרפם בעל החוב ממנו
 (שם מד, ב וברשב"ם). 27) שייחדם לבעל-חוב לגבות
 חובו מהם, אם לא יפרענו עד זמן פלוני. אפותיקי - "אפה
 תהא קאי" (=על זה תעמוד), כלומר: לא יהיה לך פרעון
 אלא מזה. ומכיון שאין שום הנאה לראובן מעדותו, מותר
 לו להעיד (שם). ומדובר שמכר לו שלא באחריות, שאם
 מכרה סתם, הרי ראובן נוגע בעדותו, שלא יחזור שמעון
 עליו לתבוע ממנו דמי טליתו, וכן ב'טור' חו"מ סימן לו,
 וכן נראה מלשון הגמרא שם: "להכי זביני לך שלא
 באחריות". 28) שהיתה גזולה בידך מידי יהודה.
 29) ואע"פ שגם במקרה זה אין המוכר חייב לו כלום, שהרי
 התנה עמו שלא תהיה עליו אחריות, וכדברי רבינו בהל'
 מכירה פי"ט, ה"ח: "שכל תנאי שבממון - קיים" - נוגע
 בעדותו הוא, שלא נוח לו לראובן המוכר לעמוד בפני דין
 ודיינים, ותהיה לשמעון תרעומת עליו, שמכר לו דבר שאינו
 שלו (ב"ח לחו"מ שם). 30) שאקנה. 31) שכתב לו: כל
 נכסים שאני עתיד לקנות, בין קרקעות בין מטלטלין, הרי
 הם משועבדים לך להפרע מהם, ואז בעל-חוב טורף אף מן
 המטלטלין שקנה הלווה לאחר שלוה, שכל תנאי שבממון
 - קיים (מלשון רבינו הל' מלוה פי"ח, ה"ב). ובשו"ע חו"מ
 סי' לו סעיף טז, מעיר: "ובזמן הזה אפילו שעבד לו
 מטלטלין אגב קרקע, אינו טורף ממטלטלין שמכר" משום
 תקנת השוק, שאם לא כן, אין לך אדם קונה חפץ מחבירו,
 כמבואר שם סימן ס סעיף א. 32) ולא יהיה 'לוה רשע
 ולא ישלם", כמבואר לעיל ה"ג (בבא-בתרא שם).
 33) יסודם ובסיסם. 34) יצאת מגדר הרגיל, ע"פ לשון
 הכתוב (דברים ל, יא) "לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה
 היא". 35) וכל זה כשמעיד לזכותו, אבל לחובתו מעיד,
 שהודאת בעל-דין דומה כמאה עדים (כסף-משנה בשם
 הראב"ד). 36) ירושלמי סנהדרין פ"ג, ה"ט: "ומנין שלא
 יהו הדיינים קרובים זה לזה? אמרה תורה: הרוג ע"פ עדים,
 הרוג ע"פ דיינים. מה עדים אין קרובים זה לזה, אף דיינים
 אין קרובים זה לזה", וכן משמעות המשנה בנדה מט, ב "כל
 הכשר לדון, כשר להעיד" - הרי שאי-אפשר להיות פסול
 לעדות וכשר לדיינות.

1 ה. וּלְפִיכָּה³⁷ אֵין סוֹמְכִין בְּסִנְהֵדְרִין שְׁנַיִם הַקְּרוֹבִים
 2 זֶה לְזֶה,³⁸ בֵּין בְּסִנְהֵדְרֵי קִטְנָה³⁹ בֵּין בְּסִנְהֵדְרֵי
 3 גְּדוּלָּה⁴⁰. אֲבָל אֵלוֹ שְׂמוֹסִיפִין עַד שֶׁבָּעָה לְעֵבֶר
 4 הַשְּׂנָה⁴¹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת קְדוּשׁ הַחֹדֶשׁ⁴²,
 5 יִרְאֶה לִי, שְׂאֵם הִיָּה⁴³ בְּהֵן קְרוֹבִים - אֵין בְּקָף
 6 פְּלוֹם⁴⁴.

37) הואיל וכל מה שפוסל בעדים פוסל בדיינים.
 38) שהם פסולים לעדות, כמבואר לעיל פי"ד ה"ו,
 ובביאורנו שם. 39) שהיא בית-דין של עשרים ושלשה
 חכמים. 40) שהיא בית-דין הגדול שבמקדש, המונה
 שבעים ואחד חכמים (לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג).
 והוא-הדין לכל בית-דין של שלשה הדין דיני ממונות בלבד,

בושת לו בעולם הזה כו' כי מאבד את כל תוכנו ממש, כמו אדם שמביישים אותו - שאינו ניזק בדבר ממשי אלא שהמביישו נוטל ממנו את ערך תוכנו.

(על"פ ליק"ש חזק כ"ז עמוד 258 הערה 58)

7) הואיל וצריכים לראות הדבר בעיניהם, ואפילו העידו להם אנשים נאמנים ביותר, אסור להם להעיד. (8) מטילים אימה. (9) שלא יעידו שקר, כשם שמאיימים על עידי נפשות (סנהדרין כט, א) וראה לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ג. (10) הנמצאים באותה שעה בבית דין. (11) חומר העוון ועונשו, שרעב וחרב באים לעולם על עדות שקר, ככתוב (משלי כה, יד) "נשיאים ורוח וגשם אין, איש מתהלל במתת שקר", וכן שם (יח) "מפיץ וחרב וחץ שנון, איש עונה ברעהו עד שקר". (12) שלא רק בעולם הבא הוא יישאר בווי, אלא גם בעולם הזה הוא בווי על שוכריו, ככתוב (מלכים א, כא, י) "והושיבו שניים אנשים בני בליעל נגדו ויעדוהו לאמר ברכת אלהים ומלך" - הרי שאיזבל עצמה שוכרתם, קוראתם: בני בליעל (שם). (13) גדול שבדיינים. ובכתב יד תימן: ואומרים. (14) הלווה. (15) שאדם עשוי לומר פלוני נושה בי, כדי שלא יחזיקוהו עשיר, וכן אם אמר: "איש פלוני" אפילו הוא איש חשוב, אין זה אלא עד מפי עד (סנהדרין שם, ובדף לו, ב). (16) לתובע. (17) נתכוון שנהיה לו עדים בדבר (שם כט, א וברש"י).

ג. המטמין עדים לחברו, והודה לו כינו לבין עצמו¹⁸, והעדים רואין ושומעין שהוא אומר לו: ודאי יש לך אצלי כף וכף, אכל מתנרא אני שמא תכפני בדין למחר - הרי זו אינה עדות, עד שיוודה בתפני עדים¹⁹.

(18) שלא ראה את העדים המוחבאים. (19) שיראה אותם (שם). והשווה הלכות טוען ונטען פרק ו, הלכה ז: "שמא תכפני בדין למחר, ואין לי מה אתן לך, ולמחר תבעו בדין באלו העדים, בין שטען ואמר משטה הייתי בו, בין שאמר: לא היו דברים מעולם, הרי זה נשבע היסת (=כדין כופר בכל) ונפטר, שאין כאן עדות, עד שיאמר הלווה "אתם עדי" וכו'.

ד. אַחַד הַמוֹדֵה בְּפָנָי עֵדִים וְאָמַר דֶּרֶךְ הַוְדָאָה²⁰: זֶה לֹא אֶצְלִי כֶּף וְכֶף, אוּ שְׂאָמַר: אֲתָם עֵדִי, אוּ שְׂאָמַר: הִיוּ עָלַי עֵדִים²², בֵּין שְׂאָמַר הַלְוָה, בֵּין שְׂאָמַר הַמְלוּוָה²³ וְשָׂתַק הַלְוָה דֶּרֶךְ מְאִמִּין לְדַבְּרֵי²⁴ - הֲרֵי אֵלֹהֵי עֵדִים²⁵. וְאִין צָרִיף לֹאמַר אִם קָנֹה מִדְּוִד²⁶, אוּ שְׂאָמַר לָהֶם: כְּתָבוּ עָלַי שְׁטָר שֵׁישׁ לְזֶה אֶצְלִי כֶּף וְכֶף. וְכָל פִּיּוּצָא בְּדַבְּרִים אֵלֹהֵי - הֲרֵי הֵם הַוְדָאָה וּמְעִידִין עַל פִּי²⁷.

(20) כגון שאמר בפניהם: אני מודה לפניכם וכו'. (21) התובע הזה העומד בפנינו. (22) שאני חייב לו כך וכך. וכל זה הוציא רבינו מדברי התלמוד בסנהדרין שם בקשר למה ששנינו במשנה שם "עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא

1 א. מִי שֶׁהֵעִידוּ לוֹ אֲנָשִׁים רַבִּים וְגִדּוּלִים בְּחֻקָּהּ
2 וּבִירְאָה, שֶׁהֵם אוֹמְרִים² שְׂרָאוּ פְלוֹנִי שֶׁעֲבַר עֲבָרָה
3 פְלוֹנִית אוּ שְׁלֹוּהּ מִפְּלוֹנִי³, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מְאִמִּין
4 הַדָּבָר בְּלָבוּ בְּאֵלֹהֵי רְאָהוּ⁴ - לֹא יַעֲדֵי, עַד שִׁירְאָה
5 הַדָּבָר בְּעֵינָיו, אוּ יוֹדֵה לוֹ הַלְוָה מִפִּיו וְיֹאמַר לוֹ:
6 הִנֵּה עָלַי עֵד שֶׁפְלוֹנִי הַלְוָה לִי מְנָה. שְׂנֵאָמַר: וְהוּא
7 עַד אוּ רְאָה אוּ יַעֲדֵ; וְאִין לָךְ עֵדוֹת שֶׁמִּתְקַיְמָת
8 בְּרֵאָה אוּ בִידְעָה אֲלֵא עֵדוֹת מְמוּן⁵. וְכָל הַמְעִיד
9 מִפִּי אַחֲרִים - הֲרֵי זֶה עַד שֶׁקֶר, וְעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה⁶,
10 שְׂנֵאָמַר: לֹא תַעֲנֶה כְּרַעַף עַד שֶׁקֶר.

(2) בכתב יד תימן הנוסח: שהם ראו. ותיבת: אומרים, איננה. (3) ומבקשים ממנו להעיד על כך. (4) ראה בסמוך הלכה ה מעין זה. (5) שבועות לג, ב: "ראיה בלא ידיעה כיצד? מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני (=אבל לא הודעתים, אם הם מתנה, או הלוואה, או פירעון), יבואו פלוני ופלוני ויעידו, זו היא ראייה בלא ידיעה (=שאם הנתבע דרש מהנתבע שיביא עדים כאלו ויעידו, אזי יפרע לו, הרי אלו מעידים, והלה משלם); ידיעה בלא ראייה כיצד? מנה הודית לי בפני פלוני ופלוני, יבוא פלוני ופלוני ויעידו זו היא ידיעה בלא ראייה", אבל בעדות נפשות אין העדות מתקיימת אלא על פי ראייה וידיעה כאחת. שאם הודה לו החייב שהרג, והעד לא ראה את המעשה, אסור לו להעיד. (6) שם לא, א.

11 ב. לְפִיכֶף⁷ מְאִמִּין⁸ אָף עַל עֵדֵי הַמְמוּן⁹. וְכִיצַד
12 מְאִמִּין עָלֵיהֶן? [מְאִמִּין עָלֵיהֶם] בְּפָנָי הַכֹּל¹⁰,
13 וּמוֹדִיעִין אוֹתָן פַּח עֵדוֹת שֶׁקֶר¹¹, וּבִשְׂת הַמְעִיד בַּה
14 בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא¹². וְאַחַר כֶּף מוֹצִיאִין אֶת
15 כָּל הָאָדָם לַחַיִּין, וּמְשִׁירִין אֶת הַגְּדוּל שֶׁבְּעֵדִים,
16 וְאוֹמְרִים¹³ לוֹ: אָמַר הֵיאָף אֲתָה יוֹדֵעַ שֶׁזֶה חֵיב לְזֶה.
17 אִם אָמַר: שֶׁהוּא¹⁴ אָמַר לִי חֵיב אֲנִי לוֹ, אוּ אִישׁ
18 פְלוֹנִי אָמַר לִי שֶׁהוּא חֵיב לוֹ - לֹא אָמַר פְּלוֹם¹⁵, עַד
19 שִׁיאִמַר: בְּפָנֵינוּ הוֹדָה לוֹ¹⁶ שֶׁהוּא חֵיב לוֹ¹⁷. וְהֵיוּ
20 מְכַנְּסִין אֶת הָעֵד הַשְּׁנַי וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ כֶּף. נִמְצָאוּ
21 דַּבְּרֵיהֶן מְכַנְּנִין - נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּדָבָר, וְגוֹמְרִין
22 הַדִּין.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מוודיעין אותם כח עדות השקר ובושת המעיד בה בעולם הזה ולעולם הבא".

ולכאורה, אזוהרה זו לא מצינו דוגמתה אפילו בעבירות שעונשן ארבע מיתות בית־דין, וצריך להבין מהי החומרה הגדולה כ"כ בעדות שקר. והביאור הוא: כל תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב"ה, כי על־ידי הנהגתו הטובה והישרה, הוא מעיד על ה"טוב" וה"ישר" של הקב"ה כביכול, שהרי נאמר על עם ישראל "אתם עדי" (ישעיהו מג, י). לכן, כשמעיד עדות שקר הרי זה מעשה הסותר את כל עניינו ותוכנו, ומשום כך מזהירים אותו שאם יעיד שקר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שחייבים בידי שמים, ככתוב: "אם לא ייגרד ונשא עוונו" וכמבואר בגמרא שם, והשווה לעיל פרק א הלכה א. ואפילו לא נשבעו שאינם יודעים לו עדות, וכבשו עדותם בלא השבעת התובע, חטאם גדול ועוונם יישאו, כמבואר בתוספות שם דיבור המתחיל פשיטא.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר

1 דיני עד זומם; ומה בין הכחשה להזמה. עדים שהוכחו ולבסוף הוזמו. התראה והכרזה בעדים זוממים. דין חיוב תשלומי זוממים על פי הודאת עצמם.

- 14 א. מי שְׁהָעֵיד בְּשֶׁקֶר, וְנִדְרַע בְּעֵדִים שְׁהָעֵיד בְּשֶׁקֶר
- 15 - זֶהוּ שְׁנֵקָרָא עַד זֹמָם², וּמִצְוֹת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת לוֹ
- 16 כְּמָה שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת בְּעֵדוּתוֹ לְחַבְרוֹ³. אִם בְּעֵבְרָה
- 17 שְׁחִיבִין עָלֶיהָ סְקִילָה הָעֵידוֹ וְהוֹזְמוֹ⁴ - נִסְקָלִין בְּלֵן;
- 18 וְאִם בְּשֶׁרְפָה - נִשְׂרָפִין⁵; וְכֵן שְׁאָר הַמִּיתוֹת. וְאִם
- 19 הָעֵידוֹ בְּמַלְקוֹת⁶ - לֹקָה כָּל אֶחָד מֵהֶן כְּשֶׁאָר מִחִיבֵי
- 20 מַלְקוֹת⁷. וְאוֹמְדִין כְּחֹ⁸ וּמְלָקִין אוֹתוֹ. וְאִם הָעֵידוֹ
- 21 לְחִיבּוֹ מִמוֹן - מְשַׁלְּשִׁין⁹ הַמָּמוֹן בִּיגִינָהוּ לְפִי מִנְיַן
- 22 הָעֵדִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד יִתֵּן חֶלֶק הַמַּגִּיעַ לֹ¹⁰. וְאִין
- 23 לֹאִין בְּמָקוֹם תְּשַׁלּוּמִין¹¹.

2) חושב מחשבות רשע, שהרי הוכח שיקרו ע"י העדים המזימים אותו, והכתוב אומר (תהלים קמ, ט) "אל תתן ה' מאויי רשע, זממו אל תפק". (3) ככתוב (דברים יט, יט) "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו". (4) נמצאו שקרנים. (5) ראה לקמן פ"כ, ה"י. (6) על עבירה שחייבים עליה מלקות, כגון שהעידו עליו שאכל בשר בחלב, או לבש שעטנז. (7) כנ"ל באות ב. וראה לקמן פרק כ הלכה ט. (8) כמה מכות הוא יכול לקבל, כדין כל הלוקים שאין מלקים אותם אלא כפי כח בריאותם, וכלשון רבינו לעיל הלכות סנהדרין פ"ז, הלכה א: "אבל פוחתים לחלש, שאם יכה לחלש מכה רבה, בוודאי הוא מת". ואפילו העידו על אדם בריא שיכול לקבל מכות הרבה, אינם לוקים אלא כפי כוחם, שיכולים לומר לו: אילו היית חלש כמונו, גם אתה לא היית לוקה יותר מזה, וכן מוכח ממכות ב, ב' "ולימרו ליה אי אנת הוה לך, מי הוה מיזרבנת" (קריית מלך). (9) מחלקים. (10) שאם היו שלשה והוזמו, כל אחד מהם משלם שלישי הממון שרצה להפסידו, והרי קיבל הנידון מה שרצו להפסידו בין כולם. אבל אין משלשים במלקות אלא כל אחד לוקה שלשים ותשע מכות, ש"ממון מצטרף, מלקות אינה מצטרפת" (מכות ה, א), כלומר: במלקות אין אתה יכול לקיים "כאשר זמם" אם לא ילקו כל אחד מלקות שלימה, שהרי זממו להלקות את הנידון מלקות שלימה, לא כן בממון שהוא מקבל מהם, הרי הוא מקבל כל מה שרצו להוציא ממנו (תוספות יו"ט שם). ובשם רבינו חיים הלוי סולובייצ'יג מבריסק אומרים, שאינו דומה כאב המכה ה"ג, לעוצמת הכאב של המכה הי"ד, שכל מה שאתה מוסיף לו מכות, כאבו מתרבה והולך, מאחר שהוא כאוב ונסבל מהמכות הקודמות, ולפיכך אם תחלק המכות בין העדים כולם, וכל אחד מהם ילקה רק חלק ממספר המכות, הרי לא ירגיש את הכאב של המכות האחרונות,

חייב לו" - מסייע לו לרב יהודה, האומר: "צריך שיאמר אתם עדי", הרי שהשווה התלמוד דין "הודה לו" לאמירתו: "אתם עדי", שבכל אלה המקרים אינו יכול לטעון עוד: משטה הייתי בו, או; שלא להשביע (להיראות שבע ועשיר) את עצמי נתכוונתי (ש"ך לחושן משפט פא סעיף קטן לד), והשווה הלכות טוען ונטען פרק ז, הלכה א"ב. (23) היו עלי עדים שהלווה הודה לתביעתו ואמר לי הן. (24) פרט אם שתק דרך שחוק והיתול, שאינו אלא משטה בו. (25) סנהדרין כט, ב מאמרו של רבינא שם. (26) קיבלו קניין סודר מידי הלווה שהוא מודה לתביעת המלווה, שכלל הוא: הודה בפני שניים וקנו מידו, כותבים לו שטר הודאה, אף על פי שלא אמר; כיתבו, סתם קניין לכתיבה עומד (שם וברש"י). (27) לעשותו מלווה על פה, אבל אסור להם לכתוב עליו מלווה בשטר, כל עוד לא קנו מידו, ואפילו אמר להם; כיתבו עלי שטר, צריכים הם להימלך בו אחר שחתמו בשטר, אם מסכים הוא לעשותו "מלווה בשטר", ורק אז מוסרים השטר לידי המלווה, כמבואר בהלכות מלווה ולווה פרק י"א, הלכה א.

- 1 ה. תלמיד שאמר לו רבו: יודע אתה, שאם נותנין
- 2 לי כל ממון העולם - איני משקר. מנה יש לי אצל
- 3 פלוני, ויש לי עליו עד אחד, לך והצטרף עמו. אם
- 4 נצטרף - הרי זה עד שקר²⁸.

28) שבועות לא, א ועליו אמרה תורה: "לא תענה ברעך עד שקר", כמבואר לעיל הלכה א.

- 5 ו. אָמַר לוֹ: בּוֹא וְעִמְד עִם הָעֵד וְלֹא תַעֲיֵד, כְּדִי
- 6 שְׁיִרְאֶה הַלֹּה וְיִפְחַד, וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שְׂאֵתָם שְׁנֵי
- 7 עֵדִים וְיִוְדָה מֵעֲצָמוֹ - הֲרִי זֶה אֶסוּר לַעֲמֹד וְלְהִרְאוֹת
- 8 שְׁהוּא עֵד, אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ מְעִיד²⁹. וְעַל זֶה וְכִיּוֹצֵא
- 9 בּוֹ נֶאֱמַר: מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחַק³⁰.

29) ואינו עובר משום: לא תענה ברעך וגו'. (30) שבועות שם, שמא על ידי פחד זה ישתווה עימו הנתבע, שלא כדין, שלא היה חייב לו (סמ"ע לחושן משפט כח, סעיף קטן יד).

- 10 ז. הַשׁוֹכֵר עֲדֵי שֶׁקֶר לְהָעֵיד לְחַבְרוֹ³¹ - פְּטוּר מִדִּינֵי
- 11 אָדָם³², וְחַיֵּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם³³. וְכֵן עַד אֶחָד שֶׁכָּבַשׁ³⁴
- 12 עֵדוֹתוֹ וְלֹא הָעֵיד - פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיֵּב בְּדִינֵי
- 13 שָׁמַיִם³⁵.

31) להוציא כסף מראובן לשמעון חבירו. (32) אין בית הדין יכול לחייבו לשלם מה שהפסיד את ראובן, שאין זה אלא גורם לנזקין ופטור (בבא קמא נו, א). (33) כדי לצאת ידי שמים עליו לשלם מעצמו, מה שהפסיד את חבירו (שם). אבל אם שכר עידי שקר לעצמו, והוציא ממון שלא כדין, חייב בדיני אדם להחזיר אותו ממון שגזל, כמבואר שם ובחושן משפט לב, סעיף ב. (34) עצר והעלים, ככתוב (מיכה ז, יט) "יכבוש עוונותינו" וכן שנינו בסנהדרין פט, א "הכובש את נבואתו". (35) שאילו היה מעיד היה מחייב את הנתבע שבועה, ושמא היה נמנע מלהישבע שקר, והיה משלם, נמצא שגרם לו הפסד ממון (בבא קמא שם וברש"י). ואין צורך לומר, בשני עדים שכבשו עדותם ולא העידו,

28 הַרְאִשׁוּנִים - גִּזְרַת הַפְּתוּב הוּא²¹. אֶפְלוּ הָיוּ הָעֵדִים
 29 הַרְאִשׁוּנִים מֵאֵהָ²², וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהִזְמוּם וְאָמְרוּ לָהֶם:
 30 אָנוּ מְעִידִים, שְׁאֵתֶם הַמָּאָה פְּלֹנִי עִמָּנוּ הֵייתֶם בְּיוֹם
 31 פְּלוֹנִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי - הָרִי אֵלּוּ נִנְעָשִׁין עַל פִּיהֶם.
 32 שְׁהִשְׁנִים בְּמָאָה, וּמָאָה בְּשָׁנִים²³. וְכֵן בְּשִׁתֵּי פְתֵי
 33 עֵדִים הַמְּכַיְשׁוֹת זֹאת זֹאת זֹאת - אֵינִי הוֹלְכִין אַחֲרֵי הָרֵב,
 34 אֲלֵא דוֹחִין אֶת שְׁתֵּיהֶן²⁴.

21) כי מה ראית לסמוך על האחרונים ולפסול את הראשונים, והלא שנים מול שנים הם! (בבא-קמא עב, ב. וסנהדרין כז, א). וכתב ה'חינוך' מצוה תקא: "אכן הגיד לי אחד מן החכמים קצת טענה (=טעם) בדבר, כי התורה תאמין עדים, ואין ספק שאילו יעידו שני עדים כשרים על שלשה אנשים... שהרגו את הנפש שנאמנים השנים... מפני שאלו הם עדים, והאחרים בעלי דבר. ובעדים זוממים כמו כן, אחר שהאחרונים מעידים על העדים עצמם לומר: עמנו הייתם... חזרו הראשונים - בעלי דבר, והאחרונים - עדים". ומעין זה ברמב"ן לתורה, דברים יט, יח. (22) ואפילו היו חמשים כת, ובאו שנים אחר שנים, כמבואר לקמן פ"כ, ה"ה. (23) משנה במכות ה, ב: "ומנין אפילו מאה? תלמוד-לומר עדים" שלשון: על-פי שנים עדים - משמעה שאין עדיפות למאה על שנים. (24) אפילו אם כת אחת היא של מאה, אינם אלא כשנים של הכת השניה, וכן אמרו (בבא-קמא עד, ב): שנים נגד שנים הם, מה ראית לסמוך על אלה, סמוך על אלה? ולפיכך שתייהן נדחות, שבהכחשה אין 'גזירת הכתוב' להאמין האחת על פני השניה (רש"י שם). ובתוספתא יבמות פ"ד, מ"ב שנינו: "שנים אומרים מת (=בעלה של אשה עגונה), ומאה אומרים לא מת - הרי מאה כשני עדים", ואם ניסת לאחד מעדיה, ואומרת: ברי לי שבעלי מת - לא תצא.

35 ד. עדים זוממין אינן צריכין התראָה²⁵. וְעֵדִים
 36 שְׁהִכְחָשׁוּ וּלְבַסּוּף הוֹזְמוּ²⁶ - הָרִי אֵלּוּ נִהְרְגִין אוֹ
 37 לוֹקִין אוֹ מְשַׁלְּמִין; מִפְּנֵי שְׁהִכְחָשׁוּ תַחֲלַת הַזְּמָה
 38 הַיָּא, אֲלֵא שְׁעֵדִין לֹא נִגְמְרָה²⁷.

25) שאפילו לא התרו בהם קודם לעדותם - נענשים, שהרי הם רצו להרוג בלא התראה (=שהרי הנידון לא הרג, ולא הותרה ההתראה שהעידו עליה) והם יצטרכו התראה? והלא התורה אמרה: ועשיתם לו כאשר זמם! (כתובות לג, א) וראה לקמן פ"כ, ה"ד. (26) כגון שנים אמרו: הרג, ושנים אמרו: לא הרג, ואח"כ באה כת שלישית ואמרה: איך אתם מעידים שהרג, והלא עמנו הייתם באותו יום. (27) ואין אומרים: כבר בטלה העדות משעת ההכחשה ואין ההזמה חלה עליה עוד, אלא משעת ההכחשה החלה ההזמה (בבא-קמא עג, ב).

39 ה. אֵין מְזַמִּין אֶת הָעֵדִים אֲלֵא בְּפִנְיֵיהֶם²⁸, וּמְכַיְשִׁין
 40 אֶת הָעֵדִים שְׁלֵא בְּפִנְיֵיהֶם. וְעֵדִים שְׁהוֹזְמוּ שְׁלֵא
 41 בְּפִנְיֵיהֶן²⁹ - הָרִי הַכְּחָשׁוֹ³⁰. לְפִיכֵן, אִם מָתוּ הָעֵדִים
 42 שְׁהוֹזְמוּ קִדְם שְׁיִזְמוּ אוֹתָם בְּפִנְיֵיהֶם³¹ - אֵין פְּאֵן
 43 עֵדוֹת, שְׁהָרִי הַכְּחָשׁוֹ זֹאת זֹאת³².

שהנידון היה מרגיש, נמצא שלא קיימת בהם את הדין של "כאשר זמם". (11) שאם נתחייבו לשלם ממון, אין אומרים שילקו גם משום: "לא תענה ברעך עד שקר", שכלל הוא: "כל המשלם אינו לוקה" (מכות ד, א). ובכתובות לב, ב אמרו: "בפירוש ריבתה תורה עדים זוממים לתשלומין (=שלא נאמר: ילקו ולא ישלמו)... שנאמר: ולא תחוס עיניך... יד ביד - דבר הניתן מיד ליד, וזהו ממון". והשווה הל' סנהדרין פ"ח, ה"ב: "וכל לאו שניתן לתשלומין... אין לוקין עליו".

1 ב. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵדִים שְׁהוֹזְמוּ; אֲבָל שְׁתֵּי
 2 פְּתוֹת הַמְּכַיְשׁוֹת זֹאת זֹאת וְאֵין¹² פְּאֵן עֵדוֹת - אֵין
 3 עוֹנְשִׁין אֶת אַחַת מֵהֶן, לְפִי שְׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים מִי הִיא
 4 הַפֶּת הַשְּׁקֵרָנִית. וּמָה בֵּין הַכְּחָשָׁה לְהִזְמָה? הַהִכְחָשָׁה
 5 - בְּעֵדוֹת עֲצֻמָּה. זֹאת אוֹמְרַת: הִיָּה הַדְּבָר הַזֶּה, וְזֹאת
 6 אוֹמְרַת: לֹא הִיָּה הַדְּבָר הַזֶּה, אוֹ כּוֹא מְכַלֵּל דְּבָרֵיהֶן¹³
 7 שְׁלֵא הִיָּה. וְהִזְמָה - בְּעֵדִים עֲצֻמָּן, וְאֵלּוּ הָעֵדִים
 8 שְׁהוֹזְמוּ¹⁴ אֵינֶן יוֹדְעִים אִם נִהְיָה הַדְּבָר אוֹ לֹא הִיָּה.
 9 מִיֵּצֵד? עֵדִים שְׁבָאוּ וְאָמְרוּ: רֵאִינוּ זֶה שְׁהָרַג אֶת
 10 הַנֶּפֶשׁ, אוֹ הִלּוּהוּ¹⁵ מִנָּה לְפִלוֹנִי, בְּיוֹם פְּלוֹנִי בְּמָקוֹם
 11 פְּלוֹנִי; וְאַחֲרַי שְׁהָעִידוּ וְנִבְדְּקוּ פְּאֵן שְׁנַיִם אַחֲרֵים
 12 וְאָמְרוּ: בְּיוֹם זֶה וּבְמָקוֹם זֶה הֵיָינוּ עִמָּכֶם וְעַם אֵלּוּ
 13 כָּל הַיּוֹם, וְלֹא הָיוּ דְּכָרִים מְעוּלִים, לֹא זֶה הָרַג אֶת
 14 זֶה וְלֹא זֶה הִלּוּהוּ אֶת זֶה - הָרִי זֹאת הַכְּחָשָׁה¹⁶. וְכֵן
 15 אִם אָמְרוּ לָהֶם: הֵיאֵךְ אַתֶּם מְעִידִים כֵּן? וְזֶה הַהוֹרֵג
 16 אוֹ הַנְּהַרֵּג אוֹ הַלּוֹה אוֹ הַמְּלוּהָ הִיָּה עִמָּנוּ בְּיוֹם זֶה
 17 בְּמִדְּנֵיהָ אַחֲרָת! - הָרִי זֹאת עֵדוֹת מְכַחֶשֶׁת; שְׁזֶה פְּמִי
 18 שְׁאָמְרָה: לֹא הָרַג זֶה אֶת זֶה, וְלֹא זֶה הִלּוּהוּ אֶת זֶה,
 19 שְׁהָרִי עִמָּנוּ הָיוּ וְלֹא נִהְיָה דְּבָר זֶה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא
 20 בְּדְּכָרִים אֵלּוּ¹⁷. אֲבָל אִם אָמְרוּ לָהֶם: אָנוּ אֵין אָנוּ
 21 יוֹדְעִים אִם זֶה הָרַג זֶה בְּיוֹם זֶה בִּירוּשָׁלַיִם כְּמוֹ
 22 שְׁאֵתֶם אוֹמְרִין אוֹ לֹא הָרַגוּ, וְאָנוּ מְעִידִים שְׁאֵתֶם
 23 עִמָּכֶם הֵייתֶם עִמָּנוּ בְּיוֹם זֶה בְּבִבְלָל¹⁸ - הָרִי אֵלּוּ
 24 זוֹמְמִים, וְנִהְרְגִין אוֹ מְשַׁלְּמִין¹⁹. הוֹאִיל וְהָעֵדִים
 25 שְׁהוֹזְמוּ לֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל עֲצֻמָּה שֶׁל עֵדוֹת כְּלָל אִם
 26 אֲמַת הִיָּה אוֹ שְׁקָר²⁰.

12) בכת"י תימן: אין כאן עדות ואין עונשין וכו'.
 13) יתברר. 14) את העדים הקודמים. 15) בכת"י תימן: לזה מזה ביום פלוני. 16) שהרי הכחישו את גוף העדות. 17) משנה במכות ה, א. ובתוספתא שם פ"א מ"א. 18) ולא יכולתם לראות את הנעשה באותו היום בירושלים. 19) כשהוזמו בעדות ממון. 20) אלא על העדים עצמם, ובמכות שם דרשו: "לענות בו סרה (דברים יט, טז) - עד שתסרה (=תוסר) גופה של עדות", שהוסרו העדים. ובירושלמי שם פ"א, ה"ז דרשו: לענות בו סרה - בו, לא בעדותו". כלומר, שהמוזמים אינם משגיחים על העדות, אלא על העדים עצמם, וראה ב"מראה הפנים" שם.

27 ג. וְזוֹ שְׁהִזְמִינָה תוֹרָה עֵדוֹת הָאֲחֵרוֹנִים עַל הָעֵדִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומשלמים, "שהרי ממון ביד בעלים (=שלא שילם, אלא נגמר דינו לשלם) ומשלמים" (מכות ב, ב). (43) שכל המודה בקנס פטור, שנאמר (שמות כב, ח) "אשר ירשיעון אלהים - ולא המרשיע את עצמו", שאפילו באו עדים אח"כ לחייבו - אין הוא משלם את הכפל (בבא-קמא סד, ב). (44) בדפוסים קדומים: שאמרו. (45) ועדיין לא חוייבנו לשלם, שלא הספיק הנידון להעמידנו בדין על הזמתנו. (46) מכות ג, א. (47) אחרי שהנידון העמידם לדין, ומאותה שעה ואילך הרי זה חיוב ממון, כשאר כל חיובי בית-דין, שאין זה מרשיע את עצמו, אלא כבר הרשיעהו אלהים (שם וברש"י). והשווה ה' טוען ונטען פ"א, ה"ז. (48) אע"פ שאינו נאמן לחייב את חבריו - חייב על הודאת עצמו (מכות ג, א).

פָּרַק תְּשַׁעָה עֶשְׂרִי

(1) העידו על מעשה שאירע במזרח העיר, והוזמו שבמערב העיר היו באותה שעה. הזמה המכוונת רק לתאריך, והודאה בגוף המעשה - שמה הזמה. עדים שבשטר כיצד נעשים זוממים.

- א. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ וְאָמְרוּ: בְּמִזְרַח הַבֵּינָה הָרֵג זֶה אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּשַׁעַה פְּלוּנִי, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ לָהֶן: בְּמַעְרָב הַבֵּינָה הַזֹּאת הֵייתֶם עִמָּנוּ בַּעַת הַזֹּאת: אִם יָכוֹל הַעוֹמֵד בְּמַעְרָב לִרְאוֹת מִה שֶׁבְּמִזְרַח - אֵינֶן זוֹמְמִין; וְאִם אֵינֶן יָכוֹל לִרְאוֹת - הָרִי אֵלֶּוּ זוֹמְמִין. וְאֵין אֹמְרִין: שְׂמָא מְאֹר עֵינֵיהֶם שֶׁל רַאשׁוֹנִים רַב, וְרוֹאֵין מְרַחֵק יָתֵר מִפֶּל אָדָם³. וְכֵן אִם הֵעִידוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: בְּבִקְרַת הָרֵג זֶה אֶת הַנֶּפֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ לָהֶן: בְּיוֹם זֶה בְּעָרֵב הֵייתֶם עִמָּנוּ בְּלֵד: אִם יָכוֹל אָדָם לְהֵלֵךְ אֶפְלוּ עַל הַסּוֹס מִירוּשָׁלַיִם לְלֵד מִבִּקְרַת עַד עָרֵב - אֵינֶן זוֹמְמִין; וְאִם לֹא - הָרִי אֵלֶּוּ זוֹמְמִין. וְאֵין אֹמְרִין: שְׂמָא פֵר קָל⁴ בִּיתֵר נִדְמָן לָהֶן וְקָפְלוּ⁵ אֶת הַדְּרָף. אֲלֵא בְּדַבְרֵי הַמְצוּי הַיְדוּעַ לְכָל מְשַׁעְרֵין לְעוֹלָם⁶, וּמְזַמֵּין אוֹתָן.

(2) טרקלין גדול (רש"י מכות ה, א). ובבבא-בבארתא ו, א אמרו: המשכיר בית לחבירו בבירה גדולה וכו', ומפרש רש"י: בית ארוך מאד וחלוק מתוכו להרבה חדרים. והשווה הל' שכירות פ"ו, ה"א. (3) מכות ה, א. (4) גמל קל רגלים במרוצתו, כלשון הכתוב (ישעיה טז, א) "שלחו כר... מסלע מדברה אל הר בת ציון". (5) כרכו וגללו. ובחולין צא, ב אמרו: "מלמד שקפלה הקב"ה לכל ארץ-ישראל והניחה תחת יעקב אבינו". (6) מכות ה, א. וב'תוספות' יבמות קטז, א ד"ה הכא, כתבו שאם העדים טענו בעצמם: כר קל נזדמן לנו, אין מזימים אותם (הגהות רבי עקיבא איגר).

- ב. שְׁנַיִם שֶׁאָמְרוּ: בְּאֶחָד בְּשַׁבַּת הָרֵג זֶה אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּמִקּוֹם פְּלוּנִי, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: בְּיוֹם זֶה עִמָּנוּ הֵייתֶם בְּמִקּוֹם אַחֵר רְחוֹק, אֲבָל בְּיוֹם שֶׁלְאַחַר יוֹם זֶה הָרֵגוּ בְּיַדַּי; אֶפְלוּ הֵעִידוּ הָאֲחֵרוֹנִים שֶׁקָּדָם כָּמָה יָמִים הָרֵגוּ⁷ - הָרִי זֶה הַהוֹרֵג עִם עֵדֵיו הָרַאשׁוֹנִים

(28) שהרי הם באים לחייבם עונש נפש או ממון, והתורה אמרה: "והועד בבעליו" - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו, שאין גומרים את דינו שלא בפניו (כתובות כ, א וברש"י), והשווה לעיל פ"ג, ה"א. (29) שאפילו היו לפנינו ומכחישים אותם, הרי זו הכחשה. עכשיו שאינם, וייתכן כי אילו היו לפנינו היו מודים למכחישים - לא כל-שכן שזוהי הכחשה (כתובות שם). (30) ובטלה עדותם. (31) ולא הספיקו לחייבם עונש. (32) שם. ואין אומרים הואיל והכחשה תחילת הזמה היא, וכיון שאין כאן הזמה, שהרי מתו המזימים, גם הכחשה אין כאן ועדותם קיימת, אלא הכחשה גמורה היא ועדותם בטלה (רדב"ז).

- ו. עֵדֵי נַפְשׁוֹת שֶׁהִכְחִשׁוּ³³ וְלֹא הוֹזְמוּ, אֶפְלוּ בָּא הַנְּהַרְג בְּרִגְלָיו³⁴ - אֵינָם לֹקֵין³⁵; מִפְּנֵי שֶׁהוּא לֹא שִׁנְתָן לְאֲזַהְרַת מִיתַת בֵּית דִּין³⁶, וְאֵין לֹקֵין עֲלֵיו³⁷. אֲבָל בֵּית דִּין מְכִין אוֹתָן מִכַּת מְרֻדוֹת כְּפִי מַה שִּׁפְּרָאוּ³⁸.

(33) ששנים אמרו: פלוני הרג את הנפש, ושנים אמרו: לא הרג. (34) והוא חי לפנינו, והרי נתברר ששנים הראשונים שקרנים גמורים הם. (35) משום: "לא תענה ברעך עד שקר". (36) שלא בא לחייב מלקות, אלא להזהיר על מיתת בית-דין אם יזומו, שכלל הוא: אין עונשים אלא-אם-כן מזהירים. (37) בבא-קמא עד, ב. שמיתת בית-דין היא עונשו של לאו זה, והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"ח, ה"ב. (38) שאלו ראויים למכה רבה, שהרי העידו עדות נפשות ונמצאת שקר (רדב"ז). וכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פט"ז ה"ג, מכת מרדות מהי.

- ז. עֵדִים זוֹמְמִים צְרִיכִין הַכְרֵזָה³⁹. וְהֵיאָךְ הִיא הַהַכְרֵזָה שְׁלָהֶן? פּוֹתְבִין וְשׁוֹלְחִין כָּכָל עִיר וְעִיר: פְּלוּנִי וּפְלוּנִי הֵעִידוּ בְּכָף וּכְף, וְהוֹזְמוּ, וְהַרְגָנוּם, או לְקוּ בְּפִגְנוֹ, או עֲנִשְׁנוּ אוֹתָן כַּף וּכְף דִּינָרִין. שִׁנְאַמְרוּ: וְהַנְּשַׁאֲרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ⁴⁰.

(39) לאחר שנענשו בבית-דין. (40) סנהדרין פט, א "וכותבים ושולחים לשוחין בכל המקומות" וכו' לענין זקן ממרא, ומשם למד רבינו לעדים זוממים, והשווה הל' ממרים פ"ג ה"ח, ופ"ז ה"ג.

- ח. חֵיבוֹב הָעֵדִים זוֹמְמִים⁴¹ לְשִׁלֵּם בְּמִקּוֹם שֶׁחֵיבִין לְשִׁלֵּם - קָנָס הוּא⁴², וְלִפְיָכָף אֵין מְשַׁלְּמִין עַל פִּי עֲצָמָן⁴³. בְּיַד? הָרִי שֶׁהֵעִידוּ, וְנִחְזְקָה עֲדוֹתָן בְּבֵית דִּין, וְאֵחֵר כַּף אָמְרוּ שִׁנֵּיהֶם: עֲדוֹת שֶׁקֶר הֵעִדְנוּ, וְאֵין לְזַה אֶפְלוּ זֶה כְּלוּם; או שֶׁאָמְרוּ⁴⁴: הֵעִדְנוּ עַל זֶה כַּכָּף וּכְף וְהוֹזְמָנוּ⁴⁵ - אֵין מְשַׁלְּמִין עַל פִּיהֶן⁴⁶. אֲבָל אִם אָמְרוּ: הֵעִדְנוּ עַל זֶה, וְהוֹזְמָנוּ בְּבֵית דִּינוּ שֶׁל פְּלוּנִי, וְנִתְחַיְבְנוּ לְתַן לוֹ כַּף וּכְף - הָרִי אֵלֶּוּ מְשַׁלְּמִין; שִׁזוּ הוֹדָאָה בְּמִמּוֹן שֶׁנִּגְמַר דִּינוּ לְתַנּוּ⁴⁷. וְאִם אָמַר הָאֶחָד כַּף - מְשַׁלֵּם חֵלְקוֹ⁴⁸.

(41) בכת"י תימן: הזוממין. (42) שכבר נתבאר לעיל ה"ג ש"גזירת הכתוב היא". תדע, שהרי לא עשו מעשה

23 זָמְנוּ²⁰ וְכָתְבוּ זְמַנּוֹ בְּיָסֶדֶן²¹. אָמְרוּ: בְּזִמְנוֹ פְּתַבְנוּהוּ,
 24 וְהוֹזְמֵנוּ²²: אִם יֵשׁ שָׁם עֲדִים שְׂוֹדְעִים הַיּוֹם
 25 שְׁחַתְמוּ²³ עַל הַשֹּׁטֵר, אוֹ עֲדִים שָׂרְאוּ זֶה הַשֹּׁטֵר
 26 וְחַתְּמַת יָדָם בּוֹ בַּיּוֹם פְּלוּגֵי²⁴, כִּינּוֹן שְׁהוֹזְמוּ - הָרִי
 27 נִפְסְלוֹ לְמַפְרַע מִיּוֹם שְׁנוֹדַע שְׁחַתְּמוּ עַל הַשֹּׁטֵר;
 28 שְׁהַעֲדִים הַחֲתוּמִים עַל הַשֹּׁטֵר - הָרִי הֵן כָּמִי
 29 שְׁנַחֲקָרָה עֲדוּתָן בְּבֵית דִין בְּעַת הַחֲתִימָה²⁵. אָבָל אִם
 30 אֵין עֲדִים שָׂרְאוּ עֲדוּתָן²⁶ וְלֹא רָאוּ הַשֹּׁטֵר מִקֶּדֶם -
 31 אֵין נִפְסְלִין אֲלֵא מֵעַת שְׁהַעֲדוּ בְּבֵית דִין שְׂזָה פְּתַב
 32 יָדָן²⁷ וְאָמְרוּ: בְּזִמְנוֹ פְּתַבְנוּהוּ; שְׁאִפְשָׁר²⁸ שְׂבִיּוֹם זֶה
 33 שְׁהַעֲדוּ בְּבֵית דִין, בּוֹ בַּיּוֹם חֲתְמוּ עַל הַשֹּׁטֵר שְׂישׁ
 34 לוֹ פְּמָה שְׂנִים²⁹, וְהֵם שָׁקְרוּ וְאָמְרוּ: בְּזִמְנוֹ פְּתַבְנוּ³⁰.

16 על חתימתם בשטר. 17) באותו הזמן הרשום בו, בו ביום חתמנו עליו. 18) ואי־אפשר היה להם לראות בבבל מה שנעשה בירושלים, נמצאו איפוא זוממים. 19) בירושלים, בראותם את מעשה העדות. 20) רשמו בו תאריך מאוחר. 21) סנהדרין לב, א "חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו". ושטר מאוחר כשר, שהרי מחל המלוה על שעבודו ולא יטרוף מן הלקוחות אלא מהתאריך המאוחר ואילך, והרי זו מעלה לגבי הלקוחות, כמבואר שם. ובבבא־בבא־קעא, א אמרו: "שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי, שטר מאוחר הוא וכשר", שהדבר ידוע הוא, שאין כותבים בשבת ולפיכך אחרוהו, כדברי רבינו בהל' מלוה פכ"ג, ה"ד. 22) והדבר ידוע, שעד זומם נפסל למפרע מעת שהעיד בבית־דין, כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. ומעתה, מה דינם של כל העדויות, שהעידו מאותו זמן הכתוב בשטר ואילך? 23) ובכתי" תימן: שחתמו בו על השטר. 24) באיזה יום שהוא, ואפילו אינו הזמן הכתוב בשטר. 25) נמצא, כשם שיש דין הזמה לעדות שבעל־פה, כך חלה הזמה על חתימת העדים בשטר (רי"ף לבבא־קמא עב, ב). 26) חתימתם, בשעה שחתמו. 27) לאשר חתימתם. 28) בכתי" תימן: שאפשר. 29) שכתוב בו זמן מלפני כמה שנים. 30) ולפיכך אי־אפשר לפסול מספק את כל השטרות שנחתמו ע"י אלה העדים מזמן הכתוב בשטר שהזומם, עד יום העדתם בבית־דין, כי אין עדים זוממים נפסלים למפרע על־פי עצמם (הכל ברי"ף שם). ובינמוקי יוסף' שם מסביר: למה זה דומה? למעיד ואומר: לפני שלש שנים לוח פלוני מפלוני מנה, והזומם, וכי תעלה על דעתך שיפסל שלש שנים למפרע, אינו נפסל אלא משעת עדותו, והוא־הדין בהזמה על עדות שבשטר. וראה ברי"ף לכתובות סוף פ"ב.

יום שישי כ"ד אלול ה'תשע"ז

פְּרָק עֶשְׂרִים

1) שאין העדים זוממים נענשים עד שיהיו כשרים לעדות ויזומו שניהם. ההבדל בהזמה בין עדות נפשות, לעדות בעונש מכות או ממון. הזמה בעדות על איש טריפה, או שהעדים עצמם היו טריפה. דין הזמה בעדות שאין בה לא

1 נְהַרְגִין, שְׁהָרִי הוֹזְמוּ⁸. שְׁבַעַת שְׁהַעֲדוּ שְׁהַרְגַּ עֲדִין
 2 לֹא נִגְמַר דִּינוֹ לְהַרְגֵי⁹. אָבָל בָּאוּ שְׁנֵי עֲדִים בְּשִׁלְשִׁי
 3 בַּשֶּׁבֶת וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשֶּׁבֶת נִגְמַר דִּינוֹ שֶׁל פְּלוּנִי
 4 לְהַרְגֵהּ, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשֶּׁבֶת עֲמַנּוּ
 5 הַיֵּיתָם בְּמָקוֹם פְּלוּנִי הָרְחוֹק, אֲלֵא מֵעֶרֶב שֶׁבֶת אוֹ
 6 בְּשֵׁנֵי בַּשֶּׁבֶת נִגְמַר דִּינוֹ - אֵין עֲדִים אֵלוֹ שְׁהוֹזְמוּ
 7 נְהַרְגִין, שְׁהָרִי מִפְּל מָקוֹם בְּעַת שְׁהַעֲדוּ עֲלֵיו כָּבֵר
 8 נִגְמַר דִּינוֹ לְהַרְגֵהוּ¹⁰. וְכֵן לְעֲנִין תְּשִׁלוּמֵי קֶנֶס¹¹.
 9 כִּי־עַד? בָּאוּ שְׁנַיִם בְּשִׁלְשִׁי בַּשֶּׁבֶת וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד
 10 בַּשֶּׁבֶת גָּנַב וְטַבַּח¹² וְנִגְמַר דִּינוֹ, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ:
 11 בְּאֶחָד בַּשֶּׁבֶת עֲמַנּוּ הַיֵּיתָם בְּמָקוֹם רְחוֹק, אָבָל בְּעֶרֶב
 12 שֶׁבֶת נִגְמַר דִּינוֹ; אֲפִלוּ אָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשֶּׁבֶת גָּנַב
 13 וְטַבַּח וּמְכַר¹³, וּבְשֵׁנֵי בַּשֶּׁבֶת נִגְמַר דִּינוֹ¹⁴ - אֵין עֲדִים
 14 אֵלוֹ שְׁהוֹזְמוּ מִשְׁלָמִין, שְׁהָרִי מִפְּל מָקוֹם בְּעַת
 15 שְׁהַעֲדוּ עֲלֵיו חֵיב הָיָה לְשִׁלְּם¹⁵. וְכֵן כָּל כִּי־עַד בְּזָה.

7) שהקדימו חובתו יותר מהראשונים. 8) הנידון נהרג ע"פ עדות האחרונים, והראשונים נהרגים, שהרי זוממים הם. 9) ולא היה עדיין בר חיוב מיתה, ומה גם שעדי נפשות צריכים דרישה וחקירה, ושמה לא היו מכוונים עדותם, והיו בית־דין פוטרים אותו לגמרי, נמצא שרצו לחייב מיתה את מי שאינו ראוי למות (מכות ה, א וב'תוספות' שם). 10) נמצא שהעידו באדם שנחתייב למות, והרי הוא כאדם שמת כבר (שם). והשווה לקמן הל' ממרים פ"ה, ה"ב: "אבל אחר שבא והכה וקלל, אחר שנגמר דינו, אע"פ שעשה תשובה, הרי זה פטור, הואיל והוא הולך למיתו". 11) שהמודה בו פטור, דינו כדיני נפשות לחלק בו בין עדות גוף המעשה, לעדות גמר הדין. 12) שורו של חברו, והריהו חייב בתשלומי חמשה, ככתוב בשמות כא, לו. 13) או מכר. 14) ובכתב־יד תימן: אפילו אמרו בשני בשבת גנב וטבח ונגמר דינו. 15) שכבר נגמר דינו. אבל אם לא העידו על גמר דינו, אלא על גוף המעשה, שאמרו הראשונים: באחד בשבת גנב וטבח, ובאו שנים ואמרו: באחד בשבת עמנו הייתם, אלא בערב שבת גנב וטבח, הרי הראשונים משלמים, שבשעה שהעידו בו עדיין לא נגמר דינו, ושמה היה הנידון מקדים ומודה והיה נפטור, כדין מודה בקנס ואח"כ באו עדים, נמצא שהפסידוהו לשלם (מכות שם). ודוקא בתשלומי קנס, אבל בעדות "חיוב ממון" פטורים, שהרי לא היו מפסידים אותו כלום, אחר שהוא מחוייב ועומד (רש"י שם), שאפילו לא באו עדים, יודע הנידון בעצמו שהוא חייב, ומוטל עליו לשלם אפילו כשלא חייבוהו בית־דין (רבי עקיבא איגר, שם).

16 ג. אֵין עֲדֵי הַשֹּׁטֵר נִעְשִׂין זִמְמִין¹⁶ עַד שְׂיֵאמְרוּ בְּבֵית
 17 דִין: שֹׁטֵר זֶה בְּזִמְנוֹ פְּתַבְנוּהוּ¹⁷ וְלֹא אֶחְרָנְהוּ. אָבָל
 18 אִם לֹא אָמְרוּ כֵן, אָף עַל פִּי שְׂזִמְנוּ שֶׁל שֹׁטֵר בְּאֶחָד
 19 בְּיָסֶדֶן בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאוּ עֲדִים וְהַעֲדוּ שְׁעֲדֵי הַשֹּׁטֵר
 20 הָיוּ עִמָּהֶם כְּכָל בַּיּוֹם זֶה¹⁸ - הַשֹּׁטֵר כָּשֵׁר וְהַעֲדִים
 21 כְּשָׂרִים; שְׁאִפְשָׁר שְׁכַתְּבוּהוּ¹⁹ וְאֶחְרָהוּ, וּכְשֶׁהָיוּ
 22 בִּירוּשָׁלַיִם בְּאֶחָד בְּאֶדְר פְּתַבּוּ שֹׁטֵר זֶה שָׁם, וְאֶחְרָו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א'ל) להסכים שתאבד נפש מישראל, כי המשפט לאלוקים הוא, ובוודאי מת בעונו, ולפיכך אין לעדים משפט מוות, אבל בעונש מלקות אין מקום לומר כן (כסף משנה, וראה ברמב"ן לתורה, שם פסוק ט). (13) שאין לומר בממון: "לא כאשר עשה" - שממון ניתן בחזרה, ותמיד אנו קוראים בו "כאשר זמם", וגם כי בממון אנו עונשים ומחייבים אותם מדין קל וחומר, ורק על עונש הגוף נאמר הכלל: "אין עונשים מן הדין" (תוספות בבבא קמא ד, ב דיבור המתחיל ועדים זוממים). וראה בתוספות יום טוב לבבא בתרא פרק ג, משנה ד. (14) וזכה הנידון בדמי הקנס, כאשר זכה הנגנב בתשלומי כפל (רדב"ז).

ג. היו העדים שלשה, אפלו מאה, אם העידו בבית דין זה אחר זה, והעיד כל אחד מהן אחר חברו בתוך כדי דבור¹⁵, והיוזמו מקצתן - אין נענשין עד שיוזמו פלן¹⁶. אבל אם היה הפסק בין זה לזה יתר מקדי דבור, שהוא כדי שאלת שלום תלמיד לרב¹⁷ - הרי נחלקה העדות; והשנים שהיוזמו - נענשין¹⁸, והשנים האחרים, שהיה בין דבריהן ודברי הראשונים הפסק - אין נענשין¹⁹. ואף על פי שבטלה העדות פלה²⁰; מפני שהן פת אחת²¹, הואיל ונפסקה מקצתה - נפסקה פלה²².

(15) סיומו של חבירו. (16) מכיוון שהם עדות אחת אינם נהרגים עד שיוזמו כולם (מכות ה, ב), שהכתוב אומר: "הנה עד שקר העד" הרי הם כאחד (רש"י). (17) האומר: שלום עליך רבי, ראה הלכות שבועות פרק ב, הלכה י"ז. (18) אף על פי שהאחרונים לא הוזמו, הרי הן כשתי כיתי עדים נפרדות. (19) לכאורה, למה ייענשו, והלא לא הוזמו? אלא מפני שהופיעו בבית הדין כאחד הייתי אומר, שראויים הם לעונש על ששתו ידם עם רשע, והכתוב אומר (דברי הימים ב, כ, לו) "בהתחברך עם אחיזהו פרץ ה' את מעשיך" - משמיענו רבינו שאינם נענשים, הואיל ולא ידעו, שהראשונים רשעים (רדב"ז). ולדעת הלחם משנה" לא ייענשו האחרונים אפילו אם יוזמו, כיוון שבאו להעיד אחר כדי דיבור הראשונים, שכבר נתחייב מיתה על ידם, נמצא שלא העידו אלא על אדם הרג. (20) שאין הנידון נהרג על פי עדות האחרונים. (21) שהופיעו בבית דין אחת לפני בית הדין. (22) מכות ו, א. והטעם, שלעניין הזמה הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, ולעניין ביטול עדותם הם נחשבים כאחת, פירשו התוספות שם דיבור המתחיל אמר רבא, שבהזמה הכול תלוי בהגדת העדות, ועדותם מתחילה משעת העדתם בבית דין, וכיוון שלא העידו כאחד, הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, אבל לעניין: נמצא אחד מהם פסול, שעדותם מתחלת משעת ראייתם העדות, וראייתם הייתה כבת אחת, ומכיוון שבעת שראו היה אחד מהם פסול, מה לי אם העידו תוך כדי דיבור או לא.

ד. העיד האחד ונחקרה עדותו, ואמר השני²³: אף אני פמהו, או שאמר: הן פיוצא בזה, והיוזמו שניהן - הרי שניהן נהרגין או לוקין או משלמין. שפל עד שאמר אחר עדות חברו הן²⁴ - הרי זה

חיוב עונש גופני ולא חיוב ממוני. עונש הזמה בעדות על בת כהן שזינתה.

1 א. אין עדים זוממין נהרגין ולא לוקין ולא משלמין
2 עד שיהיו שניהם ראויין לעדות², ויוזמו³ שניהם
3 אחר שנגמר הדין⁴. אבל אם הזום אחד מהן בלבד⁵,
4 או שהיוזמו שניהם קדם גמר דין, או אחר גמר דין
5 ונמצא אחד מהן קרוב או פסול⁶ - אין נענשין, אף
6 על פי שהיוזמו ונפסלו לכל עדות שבתורה⁷.

(2) שאם אחד מהם נמצא פסול להעיד, הרי עדותם בטילה, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ג, וממילא אינם נענשים (כסף משנה). וב"קריית ספר" מנמק: שהרי על פי עד אחד לא היה הנידון מתחייב, וממילא אין אתה קורא בו; כאשר זמם. (3) בדפוס וינציאה ש"א: ויוזמו. (4) שנאמר (דברים כ, כא) "ולא תחוס עינך נפש בנפש" - אינם נהרגים עד שייגמר הדין (מכות ה, ב). כי אחר שנגמר דינו - דינו כמת, וכאילו כבר לקחו את נפשו. (5) שם, ומפרש רש"י: שנאמר (שם, יח) "ודרשו השופטים והנה עד שקר העד" - ואמר מר: כל מקום שנאמר "עד" הרי כאן שניים, עד שיפרוט לך הכתוב אחד, מכאן, שאינם נהרגים עד שיוזמו שניהם. וראה לקמן הלכה ג. (6) ואז בטלה עדותם ממילא, ושוב אינם נהרגים. (7) כדין עד זומם, המבואר לעיל פרק י, הלכה ד, שאפילו הזום בעדות ממון בלבד, ושלם, הרי זה פסול לכל עדות.

7 ב. נהרג זה שהעידו עליו ואחר כך היוזמו - אינן
8 נהרגין מן הדין⁸. שנאמר: פאשר זמם לעשות -
9 ועדין לא עשה⁹. ודבר זה¹⁰ מפני הקבלה¹¹. אבל אם
10 לקה זה שהעידו עליו - לוקין¹². וכן אם יצא הממון
11 מיד זה ליד זה בעדותן - חוזר לבעליו¹³, ומשלמין
12 לין¹⁴.

(8) מדין קל וחומר, לומר, אם כשלא נהרג - נהרגים, כשנהרג - לא כל שכן, שאין עונשים מן הדין (=דין קל וחומר). (9) מכות שם: "כאשר זמם לעשות לאחיו, והרי אחיו קיים" - כלומר, שאם אנו מדגישים: כאשר זמם, ולא כאשר עשה - הרי בהכרח לומר, שאחיו קיים, אם כבר נהרג הרי זה "כאשר עשה" ("תורה תמימה" לתורה שם) והשווה רש"י בחולין יא, ב דיבור המתחיל אין נהרגין. וזהו שהדגישה תורה ואמרה (שם) "נפש בנפש" ולא נפש תחת נפש, כי הכתוב מדבר כשעדיין לא נהרג, ולא יצדק לומר בו: תחת נפש, שמשמעה תחת הנפש שנהרגה (מלבי"ם שם). (10) שאם נהרג הנידון אין העדים נהרגים. (11) שקיבל משה מסני. שמצד הדין, הרי יש לומר, שגילה הכתוב שחייב אפילו על הזימום בלבד, אבל משום זה לא נפטרנו כשכבר נעשה מעשה על פי עדותו (מלבי"ם שם). ורבי עובדיה מברטנורה בפירושו לתורה מסביר את הדבר, שאם תאמר: הרגו - נהרגים, אין לדבר סוף, שקרובי הנהרג יביאו עדים להזים את העדים, וקרובי הנהרגים יביאו להזים את המזימים, וכן עד סוף העולם. ועוד, כדי שלא להוציא לעז על הדיינים, לומר עליהם, שלא דנו דין אמת לאמתו. (12) כי רק בעונש מיתה יש מקום לומר, אילו לא היה חייב הנידון מיתה, לא היה מניח הקב"ה (=שהוא ניצב בעדת-

1 פְּמִי שְׁנֵחָקֵר וְהַעִיד כְּמוֹ שֶׁהָעִיד חֲבֵרוֹ²⁵. וְאֵין לְעֵדִים
2 זֹמְמִין שְׂגָגָה²⁶, לְפִי שְׂאִין בְּהַ²⁷ מַעֲשֵׂה. לְפִיכֶן²⁸
3 אֵין צְרִיכִים הַתְּרָאָה²⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ³⁰.

23) תוך כדי דיבור. (24) בדפוס רומי ווינציאה, תיבה זו איננה. (25) סנהדרין ס, א. והשווה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ח "והעד השני אומר: אף אני כמותו שמעתי". (26) שאפילו היו שוגגים חייבים ונענשים. (27) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן: שאין בהם. והכתוב אומר (במדבר טו, כט) "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה" - דבר שיש בו מעשה - יש בו שגגה, דבר שאין בו מעשה - אין בו שגגה (רדב"ז), והשווה שבת קנג, ב "עד דעביד מעשה בגופו". ובתוספתא כריתות פרק א, משנה א שנינו: "ועדים זוממים אף על פי שיש בהן מיתת בית דין אין בהם קרבן, שאין בהן מעשה". ובתורת כהנים ויקרא ד, ב "מה אני מרבה את המקלל אביו ואמו... ועדים זוממין? (=לעניין הבאת קרבן בשגגה) תלמוד לומר: ועשה, יצאו אלו שאין בהם מעשה. (28) הואיל והם נענשים כשהם שוגגים. (29) שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד, שמה שוגג היה, כלשון רבינו לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. ובכתובות לג, א נימקו: איך אפשר להצריך התראה בעדים זוממין, והלא הם רצו להרוג את הנידון בלא התראה (=שכל עדותם לא הייתה ולא נבראה, ולא התרו בו ההתראה שהם מעידים עליה), והתורה אמרה: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", כשם שרצו להרוג את הנידון בלא התראה, כך ייענשו הם אף בלא התראה. (30) פרק י"ח, הלכה ד.

4 ה. פֶּשֶׁם שֶׁהַשְּׂנֵים מְזַמֵּין אֶת הַמָּאָה אִם הָעִידו
5 הַמָּאָה בְּכַת אַחַת³¹, כִּף הֵן מְזַמֵּין אוֹתָן אֶפְלוּ הָיוּ
6 חֲמֻשִׁים פֶּת וּבָאוּ שְׂנֵים אַחֵר שְׂנֵים. פִּיצֵד? פֶּת
7 שֶׁהָעִידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁהָרַג אֶת שְׁמֵעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם,
8 וּבָאוּ שְׁנֵי עֵדִים וְהִזְמוּהוּ³², וּבָאָת פֶּת שְׁנֵיהֶם וְהָעִידָה
9 אוֹתָהּ עֵדוֹת עֲצֻמָּה, שֶׁרְאוּבֵן הָרַג שְׁמֵעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם,
10 וְעָמְדוּ אוֹתָן הַשְּׂנֵים וְהִזְמוּהָ גַם זֹה הַפֶּת הַשְּׂנֵיהֶם. וְכֵן
11 הַשְּׁלִישִׁית, וְכֵן הָרְבִיעִית, אֶפְלוּ מָאָה - פֶּלֶן הֵן
12 נְהָרְגִין³³ עַל פִּי אֱלוֹ הַשְּׂנֵים³⁴.

42) שחלה מחלה, שהרופאים אומרים, שאין לה רפואה ובה ימות, ראה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ח. (43) וההורג את הטריפה פטור מדיני אדם, שהרי הוא כאדם מת (סנהדרין עח, א). (44) העובר עליו. (45) מזימיהם. (46) אלו המזימים שזממו להרוג את העדים שהם טריפה. (47) וההורג את הטריפה פטור, נמצאת עדות זו, עדות שאי אתה יכול להזימה, וכל עדות שאי אתה יכול להזימה - אינה עדות (שם). והשווה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ט. ועדיין קשה, איך דן בית הדין מתחילה על פי עדי טריפה אלו, להמית את הנידון על פיהם. הלא עדים אלה אין אתה יכול להזימם, שהרי אין מזימיהם נהרגין, וממילא אין זו עדות! וייתכן, שבשעת עדותם, לא הכיר בהם בית הדין שהם טריפה (כסף משנה).

ח. עֵדִים שֶׁהָעִידוּ עַל אַחַד, וְהִרְשִׁיעוּהוּ רֶשַׁע⁴⁸ שְׂאִין
28 בּוֹ לֹא מְלָקוֹת וְלֹא מִיתָה וְלֹא חַיִּיב מְמוֹן, וְאַחֵר כִּף
29 הוֹזְמוּ - הָרִי אֱלוֹ לֹקִין, אָף עַל פִּי שֶׁלֹא זָמְמוּ
30 לְהִלָּקוֹת זֶה וְלֹא לְחַיִּיבוּ מְמוֹן. פִּיצֵד? הָעִידוּ עַל פֶּהֶן
31 שֶׁהוּא חָלָל, כְּגֹן שֶׁהָעִידוּ: כְּפִנְיֵנו נִתְגַּרְשָׁה אִמּוֹ⁴⁹
32 אוּ נִחְלָצָה⁵⁰ בְּמָקוֹם פְּלוֹנֵי בְּיוֹם פְּלוֹנֵי, וְהוֹזְמוּ - הָרִי
33 הֵן לֹקִין⁵¹. וְכֵן אִם הָעִידוּ עַל אֶדָם שֶׁהָרַג בְּשִׂגְגָה⁵²,
34 וְהוֹזְמוּ - לֹקִין, וְאֵינָן גּוֹלְדִין⁵³. הָעִידוּ עַל שׂוֹרוֹ שֶׁל
35 זֶה שֶׁהָרַג הַנֶּפֶשׁ⁵⁴, וְהוֹזְמוּ - הָרִי הֵן לֹקִין, וְאֵין
36 מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֶּפֶר⁵⁵. הָעִידוּ עָלָיו שֶׁנִּמְכַּר בְּעֶבֶד
37 עֲבָרִי⁵⁶, וְהוֹזְמוּ - לֹקִין⁵⁷. וְאַרְבָּעָה דְּבָרִים אֱלוֹ מִפִּי
38 הַקַּבָּלָה הֵן⁵⁸.

48) אשמה. (49) קודם שנתעברה מאביו, והרי בן זה, חלל

31) כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ג "שהשניים כמאה ומאה כשניים". (32) בכתב יד תימן: והזימו. (33) ובכתב יד תימן: אפילו הם מאה כולם נהרגין. (34) ואין אומרים "איסטטית" היא זו, כת של עדות סרה וסוטה היא, שנטלו עצה ביניהם, להזים את כל הא להעיד עליו (מכות ה, א וברש"י).

13 ו. פֶּת שֶׁהָעִידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁהָרַג אֶת שְׁמֵעוֹן
14 בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאָה פֶּת שְׁנֵיהֶם וְהִזְמוּהָ אֶת הַפֶּת רְאוּבֵן
15 - וְהָרְגוּ הָעֵדִים הַזּוֹמְמִין, וְיִנְצַל רְאוּבֵן³⁵. בָּאָה פֶּת
16 שְׁלִישִׁית וְהִזְמוּהָ אֶת הַפֶּת הַשְּׂנֵיהֶם³⁶ - תִּהְרַג הַפֶּת
17 הַשְּׂנֵיהֶם וְרְאוּבֵן³⁷, וְתִנְצַל הַפֶּת רְאוּבֵן. בָּאָה פֶּת
18 רְבִיעִית וְהִזְמוּהָ אֶת הַפֶּת שְׁלִישִׁית - תִּהְרַג הַפֶּת
19 הַשְּׁלִישִׁית וְהָרְאוּבֵן³⁸, וְיִנְצַל רְאוּבֵן³⁹ וְהַפֶּת

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקרא, שאם זמם אדם לחייב מלקות לחבירו, הרי דינו ללקות.

8 י. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל רֵאוּבֵן שֶׁנֶּאֱמַר עִם בַּת פְּהֵן,
9 וְנִגְמַר דִּין רֵאוּבֵן לַחֲנֹק וְדִין הַנוֹאֲפֶת לְשִׂרְפָה⁶⁶,
10 וְאַחֵר כֶּף נִמְצְאוּ זִמְמֵינָא - הָרִי אֱלוֹ נִחְנְקִין וְלֹא
11 נִשְׂרְפִין. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקְּבֵלָה⁶⁷.

66) כמבואר בהלכות איסורי ביאה פרק ג, הלכה ג. ובסנהדרין ז, א אמרו: "היא מחללת באש תישרף" - היא בשריפה ואין בועלה בשריפה, אלא כשאר כל בועל אשת איש. 67) סנהדרין שם, שנאמר: "כאשר זמם לעשות לאחיו - לאחיו ולא לאחותו" ומפרש רש"י כל מקום שבעדותם מחייבים איש ואשה, ודינם חלוק, לו הוקשו. ואפילו לא היה הבעל נידון על פי עדותם, כגון שהיה קטן בן תשע שנים (=שביאתו ביאה ואינו נהרג), או שלא הכירו העדים את הבעל, בכל זאת נידונים העדים בחנק ולא בשריפה, כי כן דרשו (סנהדרין נא, א) היא - ולא זוממיה, היא בשריפה ואין זוממיה בשריפה (תוספות למכות ב, א דיבור המתחיל זוממי בת כהן).

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים

1) הזמה בעדות על גירושי אשה ולא נפרעה כתובתה. הזמה בעדות על אדון שהפיל שן עבדו וסימא את עינו. עדי קינוי וסתירה שהוזמו. הזמה בעדות טביחה או מכירת שור גנוב. שלוש כתי עדים באכילת שדה שלוש שנים והוזמו. עדות זוממים בסורר ומורה, עדות גניבת איש ומכירתו ופרטיה. הזמה בעדות הוצאת שם רע, המחייבת מיתה ותשלומי ממון כאחד.

12 א. עֲדִים שֶׁהֵעִידוּ שֶׁפְּלוֹנֵי גֵרֶשׁ אֲשֶׁת²⁹ וְלֹא נָתַן לָהּ
13 כֶּתֶבָהּ, וְהוֹזְמוּ³; וְהָלֹא בֵּין הַיּוֹם בֵּין לְמַחֵר, אִם
14 גֵרֶשׁ, סוֹפוֹ לָתֵן כֶּתֶבָהּ⁴ - אוֹמְדִין פְּמָה רוֹצֵה אֶדָם
15 לָתֵן בְּכֶתֶבְתָּהּ שֶׁל⁵, שֶׁתִּמְכֹּר אוֹתָהּ בְּטוֹבַת הַנָּאֶה⁶,
16 וּמְשַׁלְּמִין דְּמֵי טוֹבַת הַנָּאֶה⁷. וּמְשַׁעְרִין בְּאִשָּׁה
17 וּבְכֶתֶבְתָּהּ. שְׂאֵם הָאִשָּׁה הֵיְתָה חוֹלָה אוֹ זְקֵנָה, אוֹ
18 שֶׁהָיָה שְׁלוֹם בֵּינָה לְבִין בַּעֲלָהּ - אֵין דְּמֵי כֶּתֶבָהּ
19 לְשֶׁתִּמְכֹּר כְּמוֹ דְּמֵיָה אִם הֵיְתָה הָאִשָּׁה בְּרִיאָה
20 וּקְטָנָה⁸, אִם יֶשׁ⁹ בֵּינֵיהֶן קְטָטָה; שְׁזוֹ¹⁰ קְרוּבָה מִן
21 הַגְּרוּשִׁין וְרַחוּקָה מִן הַמֵּיתָה¹¹. וְכֵן אֵין טוֹבַת הַנָּאֶה
22 שֶׁל כֶּתֶבָהּ הַמְרַבָּה לְפִי טוֹבַת הַנָּאֶה שֶׁל כֶּתֶבָהּ
23 הַמּוֹעֲטָה; שְׂאֵם הֵיְתָה כֶּתֶבְתָּהּ אֶלָּף זוֹז - הָרִי הִיא
24 נִמְכָּרַת בְּטוֹבַת הַנָּאֶה בְּמֵאָה¹², וְאִם הֵיְתָה מֵאָה -
25 אֵינָה נִמְכָּרַת בַּעֲשָׂרָה אֶלָּא בַּפְּחוֹת¹³. דְּבָרִים אֱלוֹ כְּפִי
26 מָה שִׁישְׁעָרוֹ הַדְּנִיָּים.

2) בפניהם, ביום פלוני. 3) וגם הבעל אומר לא גירשתי, ואיני חייב לה כתובה. 4) נמצא שלא הפסידוהו כלום, ואיך נחייבם לשלם לו כל הכתובה שרצו להפסידו. 5) של אשה זו. 6) בהנאה מועטת, שאם תתאלמן או תתגרש - יטלנה הלוקח, ואם תמות - יירשנה בעלה, ולא יצטרך לשלם כלום, נמצא הלוקח מפסיד המעות שנתן, ולפיכך

ופסול לכהונה, ככתוב (ויקרא כא, טו) "ולא יחלל זרעו בעמיו". 50) חלצה נעלו של יבמה, וחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים (יבמות כד, א). נמצא בן זה, הלל מדברי חכמים (ר"ן למכות ב, א). 51) גמרא שם, שאי אפשר לומר אם הוזמו והם כהנים ייעשו חללים, לקיים בהם: "כאשר זמם" - שהרי הכתוב אומר: ועשיתם לו - לו ולא לזרעו, ואם תעשהו חלל, פסלת את זרעו לעולם, ואם נפסול רק אותו ולא את זרעו, שוב לא קיימת בו "כאשר זמם", שהרי הוא זמם לפסול את הנידון ואת זרעו (גמרא שם). 52) וחייב גלות. 53) שאין לומר בהם יגלו תחתיו, שנאמר ברובץ (דברים יט, ה) "הוא ינוס אל אחת הערים" - הוא ולא זוממיו. 54) וחייב לשלם כופר נפשו, ככתוב (שמות כא, ל) "אם כופר יושת עליו ונתן פדיון נפשו". 55) שהכופר אינו חיוב ממוני כשאר תשלומי נזקים, אלא כפרה הוא על הבעלים ששורם הרג אדם, ואלה הזוממים אינם "בני כפרה", שהרי לא הרג שורם שום אדם (שם עמוד ב וברש"י) והשווה הלכות נזקי ממון פרק י, הלכה ד-ה. 56) שגנב מחבירו, ואין לו מה לשלם ונגמר דינו להימכר, ככתוב (שם כב, ב) "אם אין לו ונמכר בגניבתו". ולדעת "נמוקי מהרא"י" יש לנסח כאן: שיימכר, במקום: שנמכר. כלומר, נגמר דינו להימכר, שאם כבר נמכר, אין זו אלא עדות ממון, שמחייבים אותו לעבוד את רבו, כשאר חיובי ממון, שמשלמים הזוממים ואינם לוקים. 57) אבל אינם נמכרים כאשר זממו, שנאמר: "בגניבתו" - בגניבתו ולא בזממו (מכות שם). 58) כך נתקבל למשה מסיני, שילקו, ולא לקיים בהם כאשר זממו ממש. שכל הדרשות שהבאנו לעיל מפסוקים שונים, הואיל ולא נלמדו ממדרש י"ג מידות, על כורחך לא נתפרשו אלא על פי הקבלה (כסף משנה).

1 ט. כֶּף קִבְלוֹ חֲמֵים: שְׁשָׁנִים שֶׁהֲרִישִׁעוּ אֶת הַצְּדִיק⁵⁹
2 וְהַצְּדִיקוֹ אֶת הַרְשָׁע בְּעֵדוּתוֹ⁶⁰, וּבָאוּ עֲדִים אַחֲרֵים
3 וְהִזְמוּם, וְהַצְּדִיקוֹ אֶת הַצְּדִיק⁶¹ וְהֲרִישִׁעוּ אֶת הַרְשָׁע
4 - הָרִי עֲדִים הָרְאוּשׁוֹנִים⁶² לּוֹקִים, אָף עַל פִּי שְׂלֵא
5 הַרְשִׁיעוּ הַצְּדִיק לְהִלְקוֹתוֹ⁶³. אֲבָל אִם הֵעִידוּ עָלָיו
6 שְׂאֵכָל בְּשָׂר בְּחֶלֶב⁶⁴ אוֹ שְׂלֵבֶשׁ שֶׁעֲטָנוּ - הָרִי אֱלוֹ
7 לּוֹקִין מִשׁוֹם שֶׁנֶּאֱמָר: וְעִשִּׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם⁶⁵.

59) שהעלילו על מי שהוא נקי מפשע. 60) לשון זו קשה להולמה, כי אם זיכו את החייב בעדותם איזו הזמה תקיים בהם, ואמנם בגמרא (מכות ב, ב) לא נזכר אלא: "עדים שהרשיעו את הצדיק". ועל כורחך אי אפשר לפרשה אלא בזוממי זוממין, המרשיעים את הכת הראשונה (=הצדקת) ומזכים את הרשע (=הנידון), נמצאו: מרשיעים את הצדיק, ומצדיקים את הרשע (הגהות עמק המלך). 61) מעיקרו, הוא הנידון. 62) הם העדים שזממו להרשיע. 63) אלא לחייבו גלות, וכל אלה המנויים בהלכה הקודמת. ועל זה מתכוון הכתוב (דברים כה, א-ב) "והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע" ברשע שהוא עד זומם, הכתוב מדבר (מכות שם). ואזהרתו, מ"לא תענה ברעך עד שקר", כמבואר שם ד, ב. 64) שחייב על זה מלקות מן התורה, ראה לעיל פרק י, הלכה ג. 65) כלומר, אין צורך בזה לשום "רמזים" ואסמכתות, שזהו פשוטו של

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ד אלול - ספר שופטים - הלכות עדות קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השור המזיק, ככתוב (שמות כא, לה) "ומכרו את השור החי וחצו את כספו", ואם אין השור שוה אלא דינר אחד, והשור המת היה שוה מאה דינרים, ואמר לו: הרי השור שהזיק לפניך, קחה ולך, ראה שם ה"ג. 21) מן היפה שבנכסיהם. שעל נזקי "שן ורגל" חייבים לשלם נזק שלם, שהבהמה רגילה לעשותם תמיד כמנהג ברייתה, ונקראת "מועדת" (הל' נזקי ממון פ"א, ה"ד), וכלל הוא: "כל מועד, משלם נזק שלם מן היפה שבנכסים, וכל תם (= כגון שור שנגח, שאין דרכו לעשות כן תמיד), משלם חצי נזק מגופו" (שם, ה"ז).

ד. העידו על פלוני שהפיל שן עבדו 22 ואחר כך סמא את עינו 23, והזמנו - משלמין לאדון דמי העבד ודמי עינו 24. העידו שסמא את עינו ואחר כך הפיל את שנו 25, והזמנו 26, ונמצא הדבר הפך, שהאדון הפיל את שנו ואחר כך סמא את עינו 27 - משלמין דמי עין לעבד 28. וכן כל פיוצא בזה.

22) הכנעני, ועליו להוציא את חרות, ככתוב (שם שם, כז) "לחפשי ישלחנו תחת שנו". 23) ועליו לשלם לעבד דמי עינו, שמשעה שהפיל את שנו נעשה בן-חורין, והרי הוא ככל בן-חורין שחייבים לשלם לו דמי איבריו. 24) שרצו להפסידו את העבד ולחייבו דמי עינו (בבא-קמא עג, ב): "דמי כוליה עבד לרב בעי לשלומי". והראב"ד שואל: והלא הוא (רבינו) כתב בהל' חובל פ"ד ה"א, שהמפיל שן עבדו ואח"כ סימא עינו, יוצא בשנו ואינו נותן לו דמי עינו (הואיל ועדיין לא נתן לו גט שחרור, ספק הוא אם חייב לשלם לו), ואם תפס (=העבד מידי רבו) אין מוציאים מידו, אם כן, למה ישלמו העדים לאדון דמי עין העבד, שהוא בעצמו לא היה משלם לו, נמצא שלא הפסידוהו בעדותם. ואפשר, שלא נתכוון רבינו לומר, אלא אם תפס האדון מהעדים דמי עין עבדו, אין מוציאים מידו, כשם שאם תפס העבד מהאדון (=ע"פ העדים לא היו מוציאים מידו, כך מקיימים בהם כאשר זממו לעשות (לחם-משנה. ובהגהות "עמק המלך" מתרן, שהעדים העידו שהפיל את שינו וכתב לו שטר שחרור, ואח"כ סימא את עינו, שלדבריהם חייב הוא לשלם לעבד דמי עינו, הואיל וכבר כתב לו שטר שחרור, ולפיכך ישלמו הכל. 25) נמצא שחייב לו דמי שנו. 26) בכת"י תימן, תיבות אלו אינן, אלא: והזמנו ונמצא הדבר וכו'. והכסף-משנה סובר שזהו הנוסח המדוייק. 27) וחייב לשלם לו דמי עינו שהם מרובים מדמי שינו. 28) אחרי שינכו להם דמי שינו, שרצו לזכותו (בבא קמא עג, ב). וצריך לומר, שהעדים המזימים אמרו, שעוד ביום שלפני-כן הועמד האדון לדין ונתחייב לשחררו ולשלם לו דמי עינו, כי אם איחרו המזימים את יום המעשה אחרי תאריך עדות הזוממים, נמצא שבאותו יום שהעידו עליו, עדיין לא אירע המעשה, ורצו להפסיד את האדון דמי כל העבד, א"כ עליהם לשלם לאדון דמי העבד כולו, שעדיין לא היה האדון בר חיוב כלל, כמבואר שם עד, א, וכנראה שרבינו סמך בכל זה על מה שכתב לעיל פי"ט ה"ב, ששם כלל את כל הפרטים האלו (לחם-משנה).

ה. עדי קנוי 29 וסתירה 30 שהזמנו - לוקין 31. בא עד 18

אינו משלם לאשה סכום רב, שהרי מספן את מעותיו. 7) לבעל. לדעת ה"מ שנה למלך" יש כאן חסרון לשון בדברי רבינו. וצריך להיות: ומשלמין את העודף על דמי טובת הנאה זו. שהרי, לא זכות האשה באו להפסידו, ולמה ישלמו לבעל את דמי זכותה. אלא הכוונה, שכל העודף על "טובת הנאתה" ישלמו לבעל, שכל זה רצו להפסידו, אבל סכום דמי "טובת הנאה" לא הפסידוהו, שהרי גם עכשיו כשהזמנו, אם תרצה למכרה לבעל, יתן לה ברצון טובת הנאתה, שאם ימות או יגרשנה לא תטול כלום מכתובתה (ראה רש"י למכות ג, א ד"ה כיצד שמין), נמצא שאם כתובתה מאה זוז, וטובת הנאתה שוה שלשים, ואלה זממו לחייבו מאה, מנכים להם השלושים, שהיא שוה גם עכשיו, ומשלמים לו שבעים זוז, שכך רצו להפסידו. וראוי להעיר שבכת"י תימן, הנוסח: ומשלמין את דמי טובת הנאה זו. וזה בהתאם לפירוש הנ"ל. 8) צעירה. 9) בכת"י תימן: אז יש. 10) בעלת הקטטה. 11) שבעלה לא יסכים לסבול ממנה, ובוודאי יגרשנה ויצטרך לתת לה כתובתה. שהרי צעירה היא ובריא, ואין לחוש שתמות ובעלה יירשנה. 12) שכדאי לו ללוקח לסכן ממונו, כדי לזכות בסכום גדול. 13) שאינו להוט לסכן עשרה זווים, כדי לזכות בסכום שאינו גדול ואינו קוסם ללבו (מכות ג, א "באשה ובכתובתה", וכפירוש הרי"ף שם).

ב. העידו על זה שהיב לפלוני אלה זוז על מנת לתן 1
מכאן 14 ועד שלשים יום, והלזה אומר: עד חמש 2
שנים אחר השלשים יום, ונמצאו זוממין - אומדין 3
במה רוצה אדם לתן 15 ויהיו בידו אלה זוז חמש 4
שנים, ומשלמין בן ללוה 16. וכן כל פיוצא בזה. 5

14) מעכשיו. 15) לאיזה מתווך, ששיגי עבורו מלוה ארוך, ואין זו ריבית, כי לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלווה למלוה, כמבואר בהל' מלוה פ"ה, ה"ז. 16) מכות ג, א. ושם הנוסח: "והוא אומר מכאן ועד עשר שנים", ורבינו תיקן: "עד חמש שנים", כדי שלא לעורר את קושיית הגמרא שם, והלא שנת השמיטה משמטת את המלוה, והיה הלווה נפטר מלשלם, נמצא שהעדים הפסידוהו לשלם את החוב, וישלמו הכל? ואע"פ שתירצו שם תירוצים שונים, שהמשנה עוסקת ב"מלוה" שאין השביעית משמטתו - לא רצה רבינו להאריך בזה, ותיקן: "עד חמש שנים", באופן, ששנת השמיטה לא תגיע, ואין צורך בתירוצים דחוקים (כסף-משנה).

ג. העידו על שורו של זה שנגח 17, ונמצאו זוממין 6
- משלמין חצי נזק 18. ואם אין השור 19 שוה חצי 7
נזק - משלמין דמי השור בלבד; שאין משלם חצי 8
נזק אלא מגופו 20. לפיכך, אם העידו עליו שאכל 9
פרות או שבר פלים בדרך הלוחו - משלמין נזק 10
שלם 21. וכן כל פיוצא בזה. 11

17) את שור רעהו. 18) שעל נזקי נגיחה אין הבעלים משלמים אלא חצי נזק, הואיל ואין דרכו של שור ליגח, ראה הל' נזקי ממון פ"א ה"ב, ובבבא-קמא כד, ב אמרו: "לחייבי גברא פלגא נזקא אתינן". 19) המזיק. 20) של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה"ד), וכשהוזמו אח"כ על הטביחה נעשו זוממים (לחם-משנה, ובתוספות רבי עקיבא איגר למשנה שם).
 39) שלשה - תחת השור; ושנים - תחת השה (בבא-קמא שם).
 40) ע"פ עידי הגניבה. 41) שישלימו עד ארבעה וחמשה, ולמעשה לא ישלמו אלא שנים ושלושה, כאמור בד"ן הקודם. וראוי להעיר, שלשון המשנה בבבא-קמא שם: "והם משלמים תשלומי שלשה". 42) שעדות שנמצא בה פסול להעיד, בטלה כל העדות, כמבואר לעיל פ"ה ה"ג, נמצא הגנב משלם כפל ע"פ העדים הראשונים, והאחרונים פטורים, שאין עדים משלמים ממון עד שיוזמו כולם, כמבואר לקמן פ"כ ה"א. 43) והוא פטור והם פטורים. הוא פטור מכפל, שהרי בטלה עדות ראשונה. והם פטורים, שהרי אינם נענשים עד שיוזמו כולם, אבל אם הוזמו שנים הראשונים היו משלמים כפל. ובנוגע לתשלומי שנים ושלושה ג"כ פטור הנידון כמבואר בסמוך. 44) שמה הבעלים מכרוהו לו, נמצא שטבח או מכר שלו (משנה בבבא-קמא שם, וכפירוש רבי עקיבא איגר, שם).

ז. שנים שהעידו שאכל שדה זו שלש שנים⁴⁵,
 ונמצאו זוממין⁴⁶ - משלמין לבעל השדה⁴⁷ דמי
 השדה⁴⁸. העידו שנים שאכלה שנה ראשונה, ושנים
 שאכלה שנה שניה, ושנים שאכלה שנה שלישית,
 והוזמו כפן - משלשין⁴⁹ ביניהן. שאף על פי שעדות
 התזקה שלש עדיות הן⁵⁰ - הרי הן כעדות אחת
 להזמה⁵¹. לפיכך, שלשה אחים, ואחד מצטרף עם
 כל אחד ואחד⁵², והעידו בשנה שנה⁵³ - הרי אלו
 שלש עדיות, ותתקיים בהן התזקה⁵⁴, והן כעדות
 אחת להזמה; שאם הוזמו כפן - הרי שלשה האחים
 משלמין חצי דמי השדה, וזה שנצטרף עם כל אחד
 מהן משלם חצי דמיה⁵⁵.

45) ואכילת שלש שנים רצופות הרי היא חזקה, וזכה בה המחזיק, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א, ה"ב. 46) שבאו שנים ואמרו להם: איך ראייתם חזקה זו, והלא באותו זמן, עמנו הייתם. 47) המערער על המחזיק. 48) שרצו להפסידו, והקרקע עצמה יטול מהמחזיק (בבא-בתרא נו, א). 49) מחלקים ביניהם, שכל כת תשלם שליש הממון שרצו לחייב את המערער, וראה לעיל פ"ח, ה"א. ואין הראשונים יכולים לטעון: אנו לא באנו אלא לחייב את המחזיק, שישלם את הפירות שאכל במשך שנה אחת - כיון שהמחזיק הביאם לבית-דין, ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע, ולא לחייבו פירות שאכל (בבא-בתרא שם, וב'תוספות' ד"ה משלשים ביניהם). וראה בבאורנו לעיל פ"ג ה"ה, אות לט. 50) שכל כת מעידה על שנה נפרדת, ועל מה שמעידה זו - אין זו מעידה. 51) לשלש ביניהן, וכן אין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו כל הכתות. 52) איש זר. 53) בדפוס ויניציאה שי"א: והעידו בכל שנה ושנה. כלומר, על כל שנה היה אח אחד מעיד, ואיש אחר הצטרף עם כולם להעיד על כל שלש השנים. 54) ואין זו עדות קרובים, שעל שנה שהעיד אח זה, לא העיד האח השני. וראה לעיל פ"ד ה"ז, ובבאורנו אות מו. 55) וכן שאין כת אחת מהן נעשית זוממת עד שיוזמו כולן. שכולן

1 אָחַד וְהַעִיד שְׁזִנְתָּה אַחֵר קִנּוּי וּפְתִירָה³², וְנִמְצָא
 2 אוֹתוֹ הַעֵד זוֹמֵם - מְשַׁלֵּם פְּתִיבָתָהּ³³. הֵיוּ שְׁנַיִם, וְהָן
 3 עָדֵי הַקִּנּוּי וְהַפְתִּירָה וְהַטְמָאָה³⁴, וְנִמְצָאוּ זוֹמְמִין -
 4 מְשַׁלְּמִין כְּנֶגֶד הַכְּתֵבָה, וְאִין לוֹקִיין³⁵. וְלָמָּה לֹא
 5 יִהְיֶה, וְהָרִי הַעִידוּ בְּטְמָאָה? לְפִי שְׁלֹא הִתְרוּ בָּהּ³⁶.

29) שהתרה הבעל באשתו שלא תיסתר עם פלוני.
 30) שמעידים עליה שנסתרה עם פלוני אחרי שקינא לה בעלה עליו, והרי זו אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים, ראה הל' סוטה פ"א, ה"ב. 31) שעברו על "לא תענה ברעך עד שקר", וכמבואר לעיל פ"כ, ה"ט. ואע"פ שאם לא תשתה מי המרים תפסיד כתובתה, נמצאו עדים אלו הפסידוה ממון, בכל זאת אינם משלמים ממון, ש"לא מכוחם היא מפסדת כתובתה" אלא מסירובה לשתות, והם לא באו אלא להשקותה (ירושלמי סוטה פ"א ה"א, וב'קרבן העדה" שם). 32) והרי נאסרה על בעלה, ואינה שותה, ויוצאת בלא כתובה, כמבואר בהל' סוטה פ"א, ה"ד. 33) אבל אינו לוקה, שכל המשלם אינו לוקה, כמבואר לעיל פ"ח, ה"א. ונראה מדברי רבינו, שאפילו עד אחד והוזהר, כל שחייב הנידון לשלם, הרי זה משלם כאשר זמם. וכן נראה מדברי ה'תוספות' בבבא-מציעא ד, א ד"ה עד אחד. וראה ב"קצות החושן" ח"מ סימן לח ס"ק ה, שנסתפק בזה. 34) שמעידים גם על הסתירה וגם על הטומאה, שראוה נבעלת בפניהם, ובוודאי להפסידה כתובתה נתכוונו, כי אם לא נתכוונו אלא לאוסרה על בעלה, לא היה להם להעיד על הטומאה, שהרי בסתירה בלבד נאסרה לבעלה אם לא תשתה ('מרכבת המשנה'), והשווה הל' שבועות פ"י, ה"ז. 35) כאמור לעיל אות יב. 36) ואין אדם נהרג בלא התראה, כמבואר בהל' סנהדרין פ"ב, ה"א-ב, נמצא שלא נתכוונו להרגה. ומשמיענו רבינו שאע"פ שיש כאן צד חיוב מיתה, אילו התרו בה, בכל זאת כשלא התרו בה משלמים ממון, שהרי לא נתחייבו "בדין גדול מזה" (רדב"ז), וראה לשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פט"ז, ה"ה.

6 ו. שְׁנַיִם שֶׁהִעִידוּ עַל זֶה שֶׁגִּנֵּב וְטָבַח אוּ מְכַר³⁷,
 7 וְהוֹזְמוּ - מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּל³⁸. הַעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁגִּנֵּב,
 8 וְהִעִידוּ שְׁנַיִם אַחֵרִים שֶׁטָבַח אוּ מְכַר, וְהוֹזְמוּ אֵלָיו
 9 וְאֵלָיו - הָרִי הָרֵאשׁוֹנִים מְשַׁלְּמִין תְּשֻׁלוֹמֵי כֶּפֶל,
 10 וְאַחֲרוֹנִים מְשַׁלְּמִין שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה³⁹. הוֹזְמוּ
 11 הָאֲחֲרוֹנִים בְּלֶבֶד - הָרִי הַגֵּנֵב מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוֹמֵי כֶּפֶל⁴⁰,
 12 וְהַעִידוּ הָאֲחֲרוֹנִים מְשַׁלְּמִין לַגֵּנֵב תְּשֻׁלוֹמֵי אַרְבָּעָה
 13 וַחֲמִשָּׁה⁴¹. נִמְצָא אָחַד מִן הָאֲחֲרוֹנִים זוֹמֵם - בְּטָלָה
 14 יְעֻדוֹת שְׁנֵיהֶם⁴². נִמְצָא אָחַד מִן הָרֵאשׁוֹנִים זוֹמֵם -
 15 בְּטָלָה כָּל הָעֵדוּת⁴³; שְׁאֵם אִין גִּנְבָה - אִין הִטְבִּיחָה
 16 אוּ הַמְכִירָה מְחִיבָתוֹ לְשַׁלֵּם כְּלוּם⁴⁴.

37) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור, וארבע צאן תחת השה, ככתוב בתורה (שמות כא, לו). 38) בבא-קמא עב, ב. ואע"פ שכשהוזמו על הגניבה, בטלה ממילא עדות הטביחה, שאם אין גניבה אין הטביחה מחייבתו כלום - סובר רבינו הכחשה תחילת הזמה היא (ראה לעיל פ"ח

12 הָרֵאשׁוֹנָה⁶⁸, וּבָאוּ שְׁנַיִם אַחֲרֵיהֶם וְהֵעִידוּ עִלְיוֹ עֲדוֹת
13 הָאַחֲרוֹנָה⁶⁹ שֶׁבָּה יִהְיֶה, וְהוֹזְמוּ שְׁתֵּיהֶן - פֶּת
14 הָרֵאשׁוֹנָה לֹקְחָה וְאִינָה נִהְרָגָת⁷⁰, מִפְּנֵי שֵׁיכּוּלִים
15 לֹמֵר: לְהִלְקוֹתוֹ בְּאִנּוּ⁷¹; אֲבָל פֶּת הָאַחֲרוֹנָה נִהְרָגָת,
16 שֶׁעַל פִּיהֶן בְּלִבָּד הוּא נִהְרָג⁷². הִיתָה הַפֶּת הָאַחֲרוֹנָה
17 אֲרֻבָּעָה, שְׁנַיִם אוֹמְרִים: בְּפָנֵינוּ גָּב, וְשְׁנַיִם אוֹמְרִים:
18 בְּפָנֵינוּ אֲכָל, וְהוֹזְמוּ - פֶּלֶן נִהְרָגִין⁷³. הֵעִידוּ שְׁנַיִם
19 שָׂדֵה גָּב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל וּמִכּוּר, וְהוֹזְמוּ - הָרִי אֱלוֹ
20 נַחֲקִין⁷⁴. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שְׁגָנְבוּ, וְהֵעִידוּ שְׁנַיִם אַחֲרֵים
21 שְׁמִכְרוּ, בֵּין שְׁהוֹזְמוּ עַדִי גָּבָה בֵּין שְׁהוֹזְמוּ עַדִי
22 מְכִירָה - כָּל פֶּת מִהֵן שְׁהוֹזְמָה נִהְרָגָת; שֶׁהַגָּבָה הִיא
23 תַּחֲלַת חַיּוּבוֹ שֶׁל זֶה לְמִיתָה⁷⁵. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שְׁמִכְרוּ
24 לְזֶה הַיִּשְׂרָאֵל⁷⁶, וְהוֹזְמוּ, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֲדִים שְׁגָנְבוּ
25 - הָרִי אֱלוֹ פְטוּרִין; שֶׁאֲפִלּוֹ לֹא הוֹזְמוּ לֹא הִיָּה זֶה
26 נִהְרָג, מִפְּנֵי שֵׁיכּוּל לֹמֵר: עַבְדִי מְכָרְתִי. פָּאוּ עַדִי
27 גָּבָה אַחַר שְׁהוֹזְמוּ עַדִי מְכִירָה, אֲפִלּוֹ רָאִינוּ אוֹתָן
28 רוֹמְזִין זֶה אֶת זֶה⁷⁷ - אִין נִהְרָגִין⁷⁸.

67) שגנב משל אביו, וקנה בשר ויין כמה שגנב, ואכלם ברעבתנות, כמבואר לקמן הל' ממרים פ"ז, ה"ב. 68) שאינו חייב עליה אלא מלקות בלבד (שם ה"ו). 69) שגנב שנית ואכל כנ"ל. 70) אע"פ שגרימה בעדותה שיהרג בעדות השניה, כי אילו לא העידה לא היו גומרים את דינו להריגה בעדות השניה. 71) ולא נתכוונו להרגו. 72) שהרי ידעה שכבר לקה בפעם הראשונה, ועל-כרחן לא באה אלא להרגו, והרי זו עדות שלימה בפני עצמה. 73) שכל כת משתייהן צריכה לחברתה, שאין נהרג על הגניבה לבדה, או על האכילה לבדה, נמצאו שתייהן נתכוונו בעדותן להרגו, ואע"פ שכל כת מהן מעידה רק על "חצי דבר" - מצטרפות לחייבו (סנהדרין פו, ב), וראה לעיל פ"ד ה"ז, ובביאורנו שם. 74) ככתוב (דברים כד, ז) "ומת הגנב ההוא", וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק (שם פד, ב), והשווה לעיל הל' סנהדרין פט"ו, הי"ג. 75) כי אין עונש מלקות על לאו זה, הואיל וניתן לאזהרת מיתת בית-דין, ועל-כרחן לא באו אלא להרגו, ואע"פ שהן צריכות לעדות השניה, מצטרפות הן לחייבו מיתה, כדעת החכמים האומרים "יקום דבר - ואפילו חצי דבר" (שם סו, ב). 76) שמכר את הישראל הזה, וזה מוסב על הנמכר ולא על הלוקח, כי לא איכפת לנו למי מכרו, אם לישראל או לגוי (כספ-משנה). 77) שרמזו עידי המכירה לעידי הגניבה שיבואו להעיד אחריהם. ורש"י מפרש: אחר שהעידו עידי מכירה באו עידי גניבה ונגמר הדין על-פי שניהם. וכנראה, שבאו קודם שהוזמו הראשונים. 78) שיכולים הראשונים לומר: כשהעדנו לא ידענו שיבואו עידי גניבה אחרינו, ורמזתם אינה כלום (גמרא שם). ואע"פ שלעיל ה"ח נפסק שרמזתם זה לזה מועילה? - כבר תירצו ה'תוספות' שם ד"ה קמשמע לן, שיש לחלק בין דיני ממונות לדיני נפשות, שבאלו האחרונים אין הרמזיה קובעת.

י. מוציא שם רע על אשתו שהביא עדים שזננתה 29

נתכוונו להחזיק את המחזיק בקרקעו, ואין עדותן מועילה זו בלא זו, ולפיכך הרי הן כעדות אחת להזמה (בבא-בתרא שם נו, ב).

1 ח. שלש פתי עדים שנתקם בעדותן ששור זה
2 מועד⁵⁸, ונמצאת פת ראשונה ושניה זוממין⁵⁷ - פלן
3 פטורין⁵⁸. נמצאו שלשתן זוממין - פלן חבין לשלם
4 הַנִּזְק⁵⁹; שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא תָם, מְשַׁלֵּם חֲצֵי נִזְק⁶⁰.
5 בְּמֵה דְבָרִים אֲמֹרִים? ⁶¹ פֶּשְׁהוּ פֶּלֶן רוֹמְזִין זֶה אֶת
6 זֶה⁶², או שָׂבֵאוּ רְצוּפִין⁶³, או שָׁהוּ מְפִרִין בַּעַל
7 הַשּׁוֹר וְלֹא הִפִּירוּ הַשּׁוֹר⁶⁴; אֲבָל אִם אִין שָׁם אַחַת
8 מֵאלוֹ - הָרִי פֶת רֵאשׁוֹנָה וְשְׁנֵיהֶן פְטוּרִין⁶⁵; שֶׁהָרִי הֵן
9 אוֹמְרִין: לֹא פָּאנוּ אֶלָּא לְחִיבּוֹ חֲצֵי נִזְק, וְלֹא יִדְעֵנוּ
10 שֶׁתְּבוֹא פֶת אַחֲרָת וְיַעֲשֶׂה מוּעֵד⁶⁶.

56) רגיל לנגוח, ומעתה אם יגח, ישלם בעליו נזק שלם, בניגוד ל"תם" שאינו משלם בשלש נגיחות הראשונות אלא חצי נזק. ולשון המשנה (בבא-קמא כג, ב): "מועד - כל שהעידו בו שלשה ימים", כלשון הכתוב (שמות כא, ט) "ואם שור נגח הוא מתמול שלשום, והועד בבעליו ולא ישמרנו". 57) נמצא שור זה עדיין תם הוא. 58) מתשלומי חצי נזק של צד העדאה, שכולם סייעו בו, ואין העדים משלמים ממון עד שיוזמו כולם. אבל חייבים לשלם לנידון חצי נזק או דמי השור בלבד, כמבואר לעיל ה"ג. 59) ברפוס ויניציאה, וכן בכת"י תימן: לשלם חצי נזק. והכוונה, לחצי נזק של צד ההעדאה, שכולם גרמו לו לשלם מעתה נזק שלם. ואע"פ שעל נגיחה שלישית אין המועד משלם אלא חצי נזק - כיון שבאו להעידו וממילא יתחייב לשלם נזק שלם על הנגיחה הרביעית, אומרים כמה נפחת שור זה מדמיו וישלמו ('תוספות' בבא-קמא כד, א. ד"ה ולא ישמרנו). 60) יוצא, שבחצי נזק הראשון, אין הכיתות הראשונות מצטרפות, שהרי אפילו לא העידו כלום, היתה הכת השלישית חייבת לשלם את צד ה"תמות" שהוא חצי נזק, ולא הועילו הכתות הראשונות אלא להצטרף עם השלישית לחייבו נזק שלם, ובזה נעשו לעדות אחת (כספ-משנה). 61) שנעשו עדות אחת לשלם חצי נזק של צד ההעדאה. 62) להעיד, וידעו אלו באלו, ונתכוונו לייעדו. 63) כולם כאחד, ובוודאי לייעדו באו. 64) ובוודאי לא נתכוונו לחייבו חצי נזק, שהרי שור תם אינו משלם אלא "מגופו", ומכיון שאין יודעים איזה שור הוא, אי-אפשר לחייב את בעליו, ועל-כרחן לא נתכוונו אלא לייעדו, לומר: יש לבעלים שור אחד נגחן בעדרו, ועליו לשמור היטב את כל בקרו, שאם מי מהם יגח - יתחייב לשלם נזק שלם. 65) מלהשתתף בדמי חצי נזק של צד ההעדאה. 66) ואין להם כל קשר עם הכת השלישית (בבא-קמא כד, ב). אבל בהלכה הקודמת ב"עדות חזקה" אפילו לא נתקיימו בהם כל התנאים האלו, הרי הם כעדות אחת, כיון שהמחזיק הביאם להעיד בבית-דין, ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע, ולא לחייבו לשלם הפירות שאכל, ובוודאי ידעו הכתות זו מזו ('תוספות' בבא-בתרא נו, ב ד"ה משלשין, וכן בהגהות מיימוניות).

ט. וכן שנים שהעידו בן סוּרר ומוֹרָה⁶⁷ עדות 11

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בעדות אחרת. שטרות החתומים על ידי עדים מוכחשים - מה דינם לענין פירעון. חיוב שבועת "מודה במקצת" לכופר בממון שעדים מעידים על מקצתו. המביא כמה כתי עדים על טענה אחת והוזמו, ולבסוף הביא עדים על אותה טענה ולא הוזמו - מה דין עדות האחרונים.

14 א. שְׁתֵּי כִּפְתֵי עֲדִים הַמְּכַחֲשׁוֹת זֶה אֶת זֶה,²⁰ שָׂבָא עַד
15 אֶחָד מִכֶּתֶת זֶה וְעַד אֶחָד מִכֶּתֶת זֶה וְהַעֲדוּ בְּעֵדוֹת אַחֲרֵת
16 - אֵין פְּאֵן עֲדוֹת; שְׁהָרִי בְּרֵדָאִי אֶחָד מִהֶן שְׁקָר,²¹ וְאֵין
17 יָדוּעַ מִי הוּא מְשַׁנְיָהֶן.²² בָּאָה פֶת זֶה בְּפִנֵי עֲצָמָה
18 וְהַעֲדִידָה עֲדוֹת, וּבָאָה פֶת זֶה וְהַעֲדִידָה עֲדוֹת אַחֲרֵת
19 בְּפִנֵי עֲצָמָה - מִקְבְּלִין כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּפִנֵי עֲצָמָה.²³

(2) בעדות עצמה, זו אומרת פלוני הלוה מנה לפלוני, וזו מכחישה ואומרת לא הלוה, כמבואר לעיל פי"ח, ה"ב. (3) ובכתי" תימן: שקרן. (4) נמצא שאין כאן עדות של שנים כשרים, שאחד מהם פסול להעיד (רי"ף לשבועות פ"י, וכן ברש"י שם מז, ב). ואע"פ שעד אחד כשר מחייב את הנתבע להשבע שבועה דאורייתא - כאן יפטר הנתבע משבועה זו, כיון שהעדים הופיעו כאחד, הרי זה כ"נמצא אחד מהם קרוב או פסול" שבטלה כל העדות (ראה לעיל פי"ה ה"ג), אלא שבכל זאת צריך הנתבע להשבע שבועת "היסת", שאינה אלא מדבריהם, כאילו תבעו בעל-פה ללא כל עדים (ב"ח לחו"מ סי' לא, וכן בסמ"ע שם ס"ק ב). (5) הואיל ואין אנו יודעים איזו מהן פסולה, אין לנו לפסול לא את זו ולא את זו, ומעמידים את כל אחת מהן בחזקת כשרות (שבועות מז, ב. וכרב הונא).

20 ב. רְאוּבֵן שֶׁהוֹצִיא עַל שְׁמַעוֹן שְׁנֵי שְׁטָרוֹת, אֶחָד
21 בְּמִנְהָ וְאֶחָד בְּמֵאתִים, וְכִפַּר שְׁמַעוֹן בְּשְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת,
22 וְעֲדֵי שְׁטָר זֶה פֶת אַחַת מֵאוֹתָן הַשְּׁתֵּים שֶׁהִכְחִישׁוּ זֶה
23 אֶת זֶה, וְעֲדֵי הַשְּׁטָר הַשְּׁנֵי הַפֶּת הַשְּׁנֵיהֶם - הָרִי שְׁמַעוֹן
24 מְשַׁלֵּם מִנְהָ, שְׁיַד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוּנָה,²⁴ וְיִשָּׁבַע
25 עַל הַשְּׁאָר.²⁵ נִרְאָה לִי, שֶׁשְּׁבֻעָה זֶה שִׁישָׁבַע עַל
26 הַשְּׁאָר - בְּנִקִּיטַת חֲפָז,²⁶ כְּדִין מוֹדָה בְּמִקְצַת;²⁷ שְׁהָרִי
27 עָלָיו שְׁנֵי עֲדִים פְּשָׁרִים²⁸ מְעִידִין בְּמִקְצַת הַמָּמוֹן
28 שֶׁכִּפַּר בְּכֹל, וְלֹא תִהְיֶה הוֹדָאת פְּנִי²⁹ גְדוּלָה
29 מֵהַעֲדָאת עֲדִים³⁰, כְּמוֹ שְׂבָאֲרֵנוּ.³¹

(6) מאה זו. (7) כיון שכת אחת מהן פסולה, ואין אנו יודעים איזו היא, לפיכך לא יגבה ממנו אלא דמי השטר הקטן, ואת הגדול יפסיד, שאין להוציא ממון מספק, אבל את הסכום שבשטר הקטן גובה, שיש בכלל מאתיים מנה (שם, ובר"ף). ומוציאים שטר של מאתיים מידו וקורעים אותו. ואם הוציא שטר אחד בלבד גובה אותו, ואם אח"כ הוציא השטר השני גובה אותו גם-כן (חו"מ סי' לא, סעיף ב). וכתב הגר"א שם ס"ק ו, אפילו הוציאו לפני אותו בית-דין, גובה אותו, ואין מבטלין את הפסק-דין הראשון, כמבואר ביבמות לו, ב "קם דינא", וראה לקמן ה"ד. (8) נשבע הלווה על הסכום שבשטר הגדול, ונפטר (רי"ף שם). (9) שאוחז ספר-תורה בזרועו ועומד ונשבע בשם או בכינוי, ראה הל' שבועות פי"א, ה"ח. (10) בניגוד לשבועת

1 פְּשִׁיאַ אַרוֹסָה⁷⁹, וְהִבִּיא אֲבִיהָ עֲדִים וְהִזְמוּם - הָרִי
2 עֲדֵי הַבַּעַל נְהַרְגִין⁸⁰. חִזֵּר הַבַּעַל וְהִבִּיא עֲדִים וְהִזְמוּ
3 עֲדֵי הָאֵב - הָרִי עֲדֵי הָאֵב נְהַרְגִין, וּמְשַׁלְּמִין מָמוֹן⁸¹
4 לַבַּעַל. נְהַרְגִין - מִפְּנֵי שְׁעֵדֵי הַבַּעַל נִגְמַר דִּינָם
5 לְהַרְגִיהָ בְּעֵדוֹתָן, וּמְשַׁלְּמִין קֶנֶס - מִפְּנֵי שְׁנִגְמַר דִּין
6 הַבַּעַל לְשֵׁלֶם קֶנֶס בְּעֵדוֹתָן, וְנִמְצָאוּ חִיבִין נִפְשׁוֹת
7 לְזֶה וּמָמוֹן לְזֶה⁸². וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהַעֲדוּ עַל זֶה שָׂבָא
8 עַל נַעֲרָה הַמְּאָרְסָה⁸³, וְהִזְמוּ - נְהַרְגִין וְאֵין
9 מְשַׁלְּמִין⁸⁴; בָּא עַל פֶּתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וְהִזְמוּ - נְהַרְגִין,
10 וּמְשַׁלְּמִין הַקֶּנֶס לְאֲבִיהָ⁸⁵. פְּלוֹנִי רִבַּע הַשּׁוֹר⁸⁶,
11 וְהִזְמוּ - נִסְקְלִין וְאֵין מְשַׁלְּמִין⁸⁷; שׂוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי
12 - נִסְקְלִין⁸⁸, וּמְשַׁלְּמִין דְּמֵי הַשּׁוֹר⁸⁹ לַבַּעַל הַשּׁוֹר⁹⁰.
13 וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(79) ודינה להיהרג. (80) אבל אין משלמין לה טובת הנאת כתובתה, שרצו להפסידה - הואיל ובשבילה הם נהרגים, אין משלמין לה ממון, שכל המתחייב בנפשו, פטור מן התשלומין (שם ט, ב וברש"י). (81) מאה כסף, ככתוב (דברים כב, יט) "וענשו אותו מאה כסף". (82) נפשות - לעדים; וממון - לבעל (שם). והעיר הרדב"ן, שלכאורה היו העדים חייבים מיתה, ממון ומלקות, שהרי הבעל לוקה בעדותם, ככתוב (שם, יח) "ויסרו אותו" (ראה לעיל הל' סנהדרין פי"ט, ה"ד, לאו קלג), אלא כיון שהם נהרגים - בשתי מיתות לא ממתים אותם. ואע"פ שבהל' חובל פ"ח הי"ב, פסק רבינו: "רודף שרדף אחר חבירו להרגו... ושבר את הכלים, בין של הנרדף, בין של כל אדם, פטור מן התשלומין, מפני שהוא מתחייב בנפשו" וכו' - הרי שאפילו חייב מיתה לנרדף, וממון לכל אדם פטור מלשלם? - כאן בהזמה הם חייבים, שצריך לקיים בהם "כאשר זמם" כלפי כל אחד בפני עצמו ('תוספות' בבבא-קמא כב, ד"ה קטל תוריה). (83) ודינו להסקל. (84) טובת הנאת כתובתה שהפסידה, לפי שלא הזכירו את שמה, ואת מי הפסידה! (סנהדרין י, א וברש"י). (85) כסף טובת הנאת כתובתה, שמשלמים אותו בתורת קנס, שיך לאביה, שכל שבח נעורים לאביה, והרי הם חייבים נפשות - לה, וממון - לאביה. אבל כשהעידו על נשואה, הרי כסף כתובתה לעצמה, ומכיון שנהרגים בשבילה, אין משלמים לה ממון (שם וברש"י). ומדובר כשכתב לה כתובה מן האירוסין, כי תם ארוסה אין לה כתובה בכלל, כמבואר בהל' אישות פי"י, הי"א (רדב"ז). וראוי להעיר, שבדפוסים ראשונים, הנוסח: ומשלמין הקנס לנטען. ופירושו לבעל הנטען על הנערה, אבל אפשר ליישוב גם על אביה, שטוענים עליו שבתו זנתה (כסף-משנה). (86) ולא פירשו שור של מי. (87) דמי השור, שהרי אינו יודע של מי השור. (88) שהי"ב נפשות לרובע. (89) שרצו לחייבו סקילה, ככתוב (ויקרא כ, טו) "ואת הבהמה תהרגו". (90) סנהדרין י, א. וראה לעיל פי"ב ה"ב, בענין פלוני רבע את שורו.

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים

(1) דין שתי כתי עדים המכחישות זו את זו, שבאו להעיד

14 כָּל הַמוֹצֵיאַ שְׁטֵר שְׁיֵשׁ בּוֹ עֵדוֹת פֶּת אַחַת מִשְׁתִּיהֶן
15 - הָרִי זֶה גּוֹבֵה בּוֹ; וְאִם הוֹצִיא אַחַר כֶּף, בֵּין הוּא
16 בֵּין אַחַר, שְׁטֵר שְׁיֵשׁ בּוֹ עֵדוֹת הַכֶּת הַשְּׁנֵיָה - הָרִי
17 זֶה גּוֹבֵה בּוֹ, בֵּין מְלוֹה הֶרְאָשׁוֹן²³ בֵּין מֵאַחֵר²⁴; וְ
18 שְׁהָרִי כָּל פֶּת מִשְׁתִּיהֶן בָּאָה בְּפָנָי עֲצָמָה וְהַעֲיָדָה²⁵.

19) שאחד משניהם בוודאי פסול הוא, ואין אנו יודעים איזה הוא. (20) וכל אחד מהלוויים מדחהו אצל הלווה השני, לומר שטרך עלי פסול הוא, ושטרך הכשר הוא על הלווה השני (שם) בעיא שלא נפשטה, וכל ספק ממון - נהנה הנחבע ומפסיד התובע, וכן ברי"ף שם. (21) שהיא מתקנת חכמים, לכל מי ש"כופר בפל" על תביעת חבירו, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א, ה"ג. (22) והרי בוודאי אחד מהם פסול. (23) בכת"י תימן: בין מן הלווה. (24) מלווה שני. ולדעת הרדב"ז, הכוונה ללוקח שקנה נכסים מהלווה, הרי המלווה טורף ממנו את חובו כדין מלווה בשטר, שטורף מנכסים משועבדים. (25) וכבר נתבאר לעיל ה"א, שכל אחת מהן בחזקת כשרות היא ומקבלים עדותה (ע"פ הרי"ף שם).

19 ה. מִי שֶׁהֵבִיא עֵדִים וְנִחְקְרָה עֵדוּתָן וְהוֹזְמוּ, וְחִזְרוּ
20 וְהֵבִיא עֵדִים אַחֲרֵים בְּאוֹתָהּ הַטַּעֲנָה עֲצָמָה וְהוֹזְמוּ,
21 אֶפְלוּ מֵאָה פֶת, וְאַחַר כֶּף הֵבִיא עֵדִים אַחֲרֵים בְּאוֹתָהּ
22 הַטַּעֲנָה עֲצָמָה, וְנִמְצְאָת עֵדוֹת אֵלוֹ הָאֲחֵרוֹנִים מִכְּנֹנֶת
23 - דָּנִין עַל פִּיהֶן. שָׂאָף עַל פִּי שֶׁהִחֲזֹק זֶה שְׁטַעֲנָן
24 טַעֲנָה זֶה לְהֵבִיא עֵדִים שֶׁקָּרְנִים - הָרִי לֹא הִחֲזִקוּ אֵלוֹ
25 הָעֵדִים הָאֲחֵרוֹנִים שֶׁהֵן מְשֻׁקְרִין²⁶. אֲבָל שְׁטֵר שֶׁקָּרָא
26 עָלָיו עֲרַעֵר²⁷, וְהוּא שֶׁיִּבְאוּ שְׁנַיִם וְיֵאמְרוּ: מִמֶּנּוּ
27 שָׂאֵל לְזַנֵּף לוֹ שְׁטֵר זֶה²⁸, אָף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַּם הַשְּׁטֵר
28 מִחוֹתְמֵי²⁹ - אֵין גּוֹבֵין בּוֹ לְעוֹלָם³⁰. וְיִרְאֶה לִי, שָׂאָם
29 בָּאוּ עֲדֵי הַשְּׁטֵר וְהַעֲיָדוּ הֵן בְּעֲצָמָן עַל פֶּתֵב יָדָן³¹ -
30 גּוֹבֵין בּוֹ.

(26) לשמוע לו, שתחזיק אותם כשקרנים (מכות ה, ב) "אם היא (=התובעת) הוחזקה, כל ישראל מי הוחזקו?!" (27) שהלווה הוציא עליו קול שהוא פסול. (28) לחתום עליו בשקר. (29) שזיהו את חתימות העדים מתוך חתימותיהם על שטרות אחרים כשרים, ראה לעיל פ"ו, ה"ב: "הדרך החמישי, שיהיה כתב-ידם יוצא משטרות אחרים" וכו'. (30) שיש לחוש, שהוא עצמו למד לכוון כתב הדומה לחתימותיהם, ומזוייף הוא (כתובות לו, ב וברש"י). (31) והם זוכרים את ההלוואה, ואע"פ שאינם זוכרים אם חתמו עליו, הואיל והם מכירים כתב ידם, רגלים לדבר, שהשטר כשר (כסף-משנה). והש"ך בחו"מ סי' לא ס"ק ד, מסביר, כל שהעדים עצמם מכירים חתימת ידם, אין לחוש שמא טועים הם ומזוייף הוא, וכל זה כשזוכרים ההלוואה, שאם לא כן אין עדותם מועילה בכלל, כמבואר בדברי רבינו לעיל פ"ח, ה"א: "שאיין אדם מעיד על כתב-ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה, וכתב-ידו הוא כדי להזכיר הדבר". וראה חו"מ סי' סג, סעיף א. ובביאור הגר"א ס"ק ה.

בְּרִיף רַחֲמָנָא דְסִינְיָן

"היסת" שהיא מתקנת חכמי התלמוד, ואינה ב"נקיטת חפץ". (כמבואר שם ה"ז, והי"ג. 11) עדי השטר, שעל-כל-פנים כת אחת מהם כשרה. (12) כשהוא בעצמו מודה במקצת, והודאתו מחייבתו שבועה על השאר. (13) עדי השטר המחייבים אותו לשלם מקצת מהתביעה. (14) הל' טוען ונטען פ"ד, ה"י, שהתובע את חבירו מנה, והלה כופר בכל, ועדים מעידים עליו שיש לו אצלו חמשים, ישלם החמשים וישבע על השאר, שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים. ואע"פ שהמודה בשטר, אין זה מודה במקצת, שהשטר - לא תועיל בו כפירתו, ואפילו כפר בו היה חייב לשלם, שהרי כל נכסיו משועבדים בו, כדברי רבינו שם ה"ד? אין זה אלא כשתובעו בשטר ידוע ומסוים, ואומר לו: חמשים זוז שבשטר "זה" אני תובעך, וחמשים בלא שטר, אבל כאן אינו תובעו ע"פ שטר ידוע, שהרי אינו ידוע לנו ולו, איזה שטר משניהם הוא הכשר, ואינו מייחד לו מה תובע הוא בשטר, ומה בלא שטר, שטר כזה אינו משעבד נכסיו, ונשבעים עליו (כסף-משנה). וכתב הרדב"ז: אפילו יודה הלווה באחד השטרות, אין המלווה יכול לטרוף את חובו מיד לקוחות הלווה, כיון שעדיו הם ספק פסולים, אין הודאתו מחייבת את הלקוחות, והרי זו כמלווה על-פה, שאין המלווה גובה מן הלקוחות.

1 ג. הוֹצִיא רְאוּבֵן שְׁטֵר עַל לְוִי¹⁵, וְעָדָיו פֶת אַחַת
2 מִשְׁתִּיהֶן, וְהוֹצִיא שְׁמַעוֹן שְׁטֵר שְׁנֵי עַל לְוִי, וְעָדָיו
3 הַכֶּת הַשְּׁנֵיָה, וְלְוִי כּוֹפֵר בְּשִׁנְיָהֶן - הָרִי רְאוּבֵן נִשְׁבַּע
4 וְנוֹטֵל, וְשְׁמַעוֹן נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל; שֶׁבּוֹדָאִי אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ
5 לוֹ אֶצְלוֹ¹⁶. וּשְׁבּוּעָה זֶה בְּתַקְנַת חֲכָמִים¹⁷, כְּדִין חֲנוּנִי
6 עַל פְּנֻקָּס¹⁸.

(15) שהלווה. (16) אלא שאין אנו יודעים מי הוא השקרן, ולפיכך אין אנו יכולים להפסיד את אחד מהם, ועל-כרחו של הלווה ה"עני" בית-הדין נזקק להם להגבותם (שבועות מז, ב וברש"י). (17) כדי להפסיד (=להרגיע) דעתו של הלווה, שלא יטלו ממנו אלא ע"י השבועה, ושמא ע"י פחד מעונש השבועה יפרוש מלווה אחד מתביעתו וישחרר את הלווה משטרו. (18) על מה שכתוב בפנקסט, שהוא רושם בו את כל מה שהוא מוכר בהקפה, עד שיתקבץ סכום גדול ופורעים לו. ואם אמר בעל הבית לחנוני: "תן לפועלים סלע... ואני אתן לך, והרי החנוני אומר: נתתי, והפועל אומר לא לקחתי, הרי הפועל נשבע ונוטל מבעל הבית, וכן החנוני נשבע ונוטל מבעל הבית מה שטען, שנתן..., והפועל נשבע במעמד החנוני, וכן החנוני במעמד הפועל, כדי שיפלמו זה מזה", כלשון רבינו בהל' מלווה ולוה פט"ז, ה"ה. ושבועה זו היא בנקיטת חפץ, כמבואר שם (שבועות שם).

7 ד. הוֹצִיא רְאוּבֵן שְׁטֵר עַל שְׁמַעוֹן, וְעָדָיו פֶת אַחַת
8 מֵהֶן, וְהוֹצִיא שְׁטֵר שְׁנֵי עַל לְוִי, וְעָדָיו הַכֶּת הַשְּׁנֵיָה,
9 וְכָל אֶחָד מֵהֶן כּוֹפֵר בּוֹ - הַמוֹצֵיאַ מְחַבְּרוּ עָלָיו
10 הֶרְאָהָ. הוֹאִיל וְאֵין רְאוּבֵן יְכוֹל לְקַיֵּם אֶחָד מִשְׁנֵי
11 שְׁטֵרוֹת¹⁹ - הָרִי כָּל שְׁטֵר מֵהֶן פְּחָרְס²⁰, וּשְׁנֵי
12 הַנְּטַעֲנִין נִשְׁבָּעִין הַסֵּת²¹ וְנִפְטָרִין. בְּמָה דְכָרִים
13 אֲמוּרִים? כְּשֶׁבָּאוּ שְׁתֵי הַפְּתוֹת לְהַעֲדֵי כְּאֶחָת²²; אֲבָל

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

יום ש"ק כ"ה אלול ה'תשע"ז

הלכות ממרים

"על-פי התורה אשר יורוך - זו מצות-עשה".

"והן הגזירות והתקנות והמנהגות - כל אחד ואחד מאלו שלושה דברים, מצות-עשה לשמוע להן, והעובר על כל אחת מהן עובר בלא-תעשה".

וידועה השגת הראב"ד (ספר המצוות, שורש ראשון) שלפי זה אין כל הבדל בין איסורי תורה ובין דרבנן, כי על כל האיסורים דרבנן ישנו ציווי התורה "לא תסור".

והביאור בזה: ההבדל שבין איסורי תורה לדרבנן הוא שכשהתורה אסרה דבר כלשהו, הרי האיסור הוא על ה"חפצא" של הדבר, היינו על עצם מציאותו - כמו דם, שרצים או חלב שה"חפצא" שלהם הוא איסור. אבל הגזירות והתקנות של חכמים אינם על ה"חפצא" של הדבר, כי אם על ה"גברא" בלבד, כי אין כח לחכמים לאסור את ה"חפצא" של הדבר.

ונמצא, שבאיסורים דאורייתא יש לכלל איסור גדר פרטי משלו, כאיסור דם, איסור חלב וכו', אבל באיסורים דרבנן שווים כולם בגדרם ובתנעם - לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך.

ונפק"מ להלכה: אם עבר על שלושה איסורים, האם נהיה מוחזק לעבור על דברים אסורים.

אם עבר על איסורי דאורייתא שלוש פעמים, הרי לא נעשה מוחזק כי לא עשה את אותו האיסור ג' פעמים. אבל אם עבר על איסורים דרבנן נעשה מוחזק - שמכיון שתכנס זהה, הרי שגם אם עבר על שלושה איסורים שונים נעשה מוחזק.

(על-פי יין מלכות ספר שופטים סימן כ)

(2) היושב בלשכת הגזית שבמקדש, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג ולקמן הלכה ד. (3) שהיא הפירוש למצוות התורה שבכתב, כלשון רבינו בהקדמתו: "כל המצוות שניתנו לו למשה בסיני, בפירושן ניתנו... והתורה והמצוה". תורה - זו תורה שבכתב, והמצוה - זו פירושה". (4) מורים איך לפרש את הכתוב, ומה יש להוציא ממנו. (5) משנה בסנהדרין פו, ב "שממנו יוצאה תורה לכל ישראל". (6) התורה סמכה עליהם, בפירוש מצוותיה, שרק הם יפרשוה כמשפט. (7) ספרי, שם. (8) בכתב יד תימן: אליהן. (9) על פירושם. כי רוח ה' תנהלם לכון ההלכה, ולא יטעו (מלב"ם לתורה שם).

- ב. כָּל מִי שְׁאַיְנֵנו עֹשֶׂה כְּהוֹרָאָתָן - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאֲמַר: לֹא תִסּוֹר מִכָּל הַדְּבָרִים¹⁰ אֲשֶׁר יִגְדֹדוּ לְךָ יְמִין וּשְׂמֹאל¹¹. וְאִין לֹזְקִין עַל לֹא זָה, מִפְּנֵי שְׁנֵתָן לְאַזְהָרָת מֵיַתַּת בֵּית דִּין¹²; שֶׁכָּל חֲכָם שְׂמוּרָה¹³ עַל דְּבָרֵיהֶם - מֵיַתַּת בְּחֵנֵק, שְׁנֵאֲמַר: וְהַאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּדוֹן וְגוֹמֵר. אַחַד דְּבָרִים שְׂלֵמְדוֹ אוֹתָן מִפִּי

- 1 יֵשׁ בְּכֻלָּן תִּשַׁע מִצְוֹת. שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֶׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לַעֲשׂוֹת עַל פִּי הַתּוֹרָה שְׁאֲמָרוּ לָנוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל. (ב) שְׂלֹא לְסוֹר מִדְּבָרֵיהֶם. (ג) שְׂלֹא לְהוֹסִיף עַל הַתּוֹרָה, לֹא בְּמִצְוֹת שֶׁבְּכַתָּב וְלֹא בְּפִירוּשָׁן שְׂלֵמְדוֹ מִפִּי הַשְּׂמוּעָה. (ד) שְׂלֹא לְגַרֵעַ מִן הַכֹּל. (ה) שְׂלֹא לְקַלֵּל אָב וְאִם. (ו) שְׂלֹא לְהַפְתֵּם. (ז) לְכַבְּדֵם. (ח) לְיִרְאֵם. (ט) שְׂלֹא יִהְיֶה הַבֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה עַל קוֹל אָבִיו וְאִמּוֹ.

10 וּבְאוֹר מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פָּרֵק רֵאשׁוֹן

(1) מתבאר בו, שבית דין הגדול שבירושלים הוא עיקר תורה שבעל-פה. ההבדל המשמעותי בין דברי קבלה לדברי סופרים. שני בתי דין שנחלקו ואינך יודע להיכן הדין נוטה - בשל תורה, הלך אחר המחמיר; בשל סופרים, הלך אחר המקיל.

- 12 א. בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שְׁבִירוּשָׁלַיִם² הֵם עֵקֶר תּוֹרָה
13 שֶׁבַעל־פֶּה³, וְהֵם עֲמוּדֵי הַהוֹרָאָה⁴, וּמֵהֶם חָק
14 וּמִשְׁפַּט יוֹצֵא לְכָל יִשְׂרָאֵל⁵, וְעַלֵּיהֶן הַבְּטִיחָה תּוֹרָה⁶.
15 שְׁנֵאֲמַר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֶךְ - זֹאת מִצְוֹת עֲשֶׂה⁷.
16 וְכָל הַמְּאָמֵן בְּמִשְׁה רַבְּנוּ וּבְתוֹרָתוֹ - חָיֵב לְסַמְךָ
17 מִעֲשֶׂה הַדָּת עֲלֵיהֶן⁸ וְלִשְׁעֵן עֲלֵיהֶן⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בית-דין הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל-פה, והם עמוד ההוראה, ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל".

הבדל מהותי יש בין תפקידם של דיניי ישראל ובין בית-הדין שעליו נצטוו בני נח "לדון בשש מצוות אלו ולהזהיר את העם" (ה' מלכים ס"ט). אצל בני נח תפקיד השופטים והדיינים הוא לדאוג לקיומם של מצוות בני נח בשלימותן, ולהודיע את הדין המתאים למקרה שהובא לפניהם.

אבל דיניי ישראל הם לכל לראש "עיקר תורה שבעל-פה", להם נמסרה התורה שבכתב כדי שילמדוה, יפרשוה, ויחדשו בה, ועל כל דבריהם ישנו ציווי "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל".

ובנוסף לזה הם גם "עמוד ההוראה" וצריכים לברר את ההלכה שבתורה למעשה - הוראה לפועל.

"ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל" שתפקידם גם לדאוג לכך שחוקי התורה יגיעו לכל העם.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 97 והערה 24)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עובר על גזירת חכמים או תקנותיהם עובר בלא תעשה, היה לנו להחמיר בכל דברי סופרים כדברי תורה, שהרי הכול מן התורה הוא, ולמה אמרו: "בשל סופרים הלך אחרי המקיל" (ראה להלן הלכה ה), ובהרבה מקומות מצינו, שהקילו בדברי סופרים יותר מבדברי תורה, ראה שבת לד, א "ספיקא דרבנן להקל", ושם קכת, ב אמרו: "ביטול כלי מהיכנו - דרבנן, צער בעלי חיים דאורייתא, ואתי דאורייתא ודחי דרבנן"! וב"קריית ספר" למבי"ט מתרץ, שהחכמים התנו מתחילה, שהעובר על גזירתם לא יהא עונשו חמור כשל תורה, וגם מחלו בתחילה, שכל ספק דבריהם יידון להקל, אולם כל זה כשעובר על דבריהם להנאתו ולצורכו, אבל החולק על דבריהם ואומר שאינם אמת, הרי זה ממרה על עיקר הוראתם, וביחס אליו לא מחלו חכמים על כבודם, ועליו נאמר: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", ואם עמד בסירובו - הרי זה "זקן ממרא", אפילו, כשעבר רק על גזירתם, כמבואר לקמן פרק ד, הלכה א "כגון שהתיר החמץ ביום י"ד בניסן בשעה שישית" ולזה נתכוון רבינו באמרו כאן: "והעובר על כל אחת מהן עובר בלא תעשה". וראה ב"לחם משנה" ששיבח את ההסבר הזה והסכים לו.

ג. דְּבָרֵי קִבְלָהּ²⁴ - אֵין בְּהֵן מַחְלָקַת לְעוֹלָם²⁵. וְכָל¹⁵
דְּבָר שֶׁתִּמְצָא בּוֹ מַחְלָקַת - בְּיָדוֹעַ שְׂאִינוּ קִבְלָהּ¹⁶
מִמֶּשֶׁה רַבָּנּוּ. וְדְבָרִים שֶׁלְמַדְרִין מִן הַדִּין²⁶, אִם¹⁷
הַסְפִּימוּ עֲלֵיהֶן בֵּית דִּין הַגְּדוֹל פֶּלֶן - הֲרִי הַסְפִּימוּ;¹⁸
וְאִם נִחְלְקוּ בְּהֵן - הוֹלְכִין אַחַר הָרֶב, וְמוֹצִיאִין הַדִּין¹⁹
אַחַר הָרַבִּים. וְכֵן הַגְּזֵרוֹת וְהַתְקָנוֹת וְהַמְנַהְגוֹת, אִם²⁰
רָאוּ מְקַצְתָן שְׂרָאוּי לְגִזֹר גְּזֵרָה אוֹ לְתַקֵּן תְּקִנָּה אוֹ²¹
שְׂיַנְיָחוּ הָעַם הַמְנַהֵג הַזֶּה²⁷, וְרָאוּ מְקַצְתָן שְׂאִין רָאוּי²²
לְגִזֹר גְּזֵרָה זוֹ וְלֹא לְתַקֵּן תְּקִנָּה זוֹ וְלֹא לְהַנִּיחַ מְנַהֵג²³
זֶה²⁸ - נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין אֵלָיו כְּנֶגֶד אֵלָיו, וְהוֹלְכִין אַחַר²⁴
רַבָּן, וְמוֹצִיאִין הַדְּבָר אַחַר הָרַבִּים²⁹.

24) שקיבלו מפי משה מסיני. (25) "שהרי מאז ועד עתה לא מצאנו מחלוקת... בין החכמים, שיאמר אחד: המוציא עין חבירו - יוציא את עינו... ויאמר השני: אינו אלא כופר בלבד שחייב לתת. ולא מצאנו גם כן מחלוקת במה שאמר הכתוב 'פרי עץ הדר' עד שיאמר אחד, שהוא: אתרוג; ויאמר אחר, שהוא: חבושים או רימונים... שכולם פירושים מקובלים מפי משה" (לשון רבינו בהקדמתו למשנה). (26) מ"גזירה שווה" או מדין "קל וחומר" שהתורה נדרשת בהם. (27) להשאיר להם לנהוג כמנהגם. (28) אלא לבטלו. (29) כמו שאמרו (שבת יג, ב) "נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום", ובמועד קטן ג, ב אמרו: רבן גמליאל ובית דין נמנו על שני פרקים הללו ובטלום", למרות, שכבר נהגו בהם שנים רבות.

ד. כְּשֶׁהִיָּה בֵּית דִּין הַגְּדוֹל קָנָם, לֹא הֵיָּתֶה מַחְלָקַת²⁶
בִּישְׂרָאֵל. אֲלֵא פֶל דִּין שְׁנוֹלָד בּוֹ סִפֵּק לְאֶחָד²⁷
מִישְׂרָאֵל - שׁוֹאֵל לְבֵית דִּין שְׂפַעֲרִיו. אִם יָדְעוּ -²⁸
אָמְרוּ לוֹ; אִם לֹא - הֲרִי הַשׁוֹאֵל עִם אוֹתוֹ בֵּית דִּין²⁹

1 הַשְּׂמוּעָה¹⁴, וְהֵם תּוֹרָה שֶׁפָּעַל פֶּה¹⁵; וְאֶחָד דְּבָרִים
2 שֶׁלְמַדוּם מִפִּי דַעְתָּם בְּאֶחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה
3 נִדְרָשֶׁת בְּהֵן¹⁶, וְנִרְאָה בְּעֵינֵיהֶם שֶׁדְּבָר זֶה כֶּף הוּא;
4 וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁעֲשָׂאוּם סִיג¹⁷ לַתּוֹרָה, וּלְפִי מַה
5 שֶׁהִשְׁעָה צְרִיכָה, וְהֵן הַגְּזֵרוֹת¹⁸ וְהַתְקָנוֹת¹⁹
6 וְהַמְנַהְגוֹת²⁰ - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאלוֹ הַשְּׁלֵשָׁה דְּבָרִים
7 מְצִנֵּת עֲשָׂה לְשִׁמְעָ לָהֶן, וְהַעוֹבֵר עַל כָּל אֶחָד מֵהֵן
8 - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה²¹. הֲרִי הוּא אוֹמֵר: עַל פִּי הַתּוֹרָה
9 אֲשֶׁר יוֹרֹף - אֵלּוֹ הַתְקָנוֹת וְהַגְּזֵרוֹת וְהַמְנַהְגוֹת,
10 שְׂיֹרוּ בָהֶם לְרַבִּים כְּדִי לְחַזֵּק הַדָּת וּלְתַקֵּן הָעוֹלָם;
11 וְעַל הַמְשַׁפֵּט אֲשֶׁר יֵאמְרוּ - אֵלּוֹ דְּבָרִים שֶׁלְמַדוּ
12 אוֹתָן מִן הַדִּין²² בְּאֶחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת
13 בְּהֵן; מִכָּל הַדְּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ - זוֹ הַקְּבָלָה שֶׁקִּבְלוּ
14 אֵישׁ מִפִּי אִישׁ²³.

(10) בכתוב: מן הדבר. (11) ספרי שם. וכן אמרו שם: "ימין ושמאל - אפילו נראים בעיניך על שמאל שהוא ימין, ועל ימין שהוא שמאל - שמע להם". (12) וכלל הוא: אין לוקים על לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, שלא ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאוין, אלא להזהירו על עונש מוות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב (מכות יג, ב). (13) שממרה, ובדפוס ויניציאה ש"א: שמורד. (14) ששמעו איש מפי איש עד למשה מסיני. (15) שלימדה הקדוש-ברוך-הוא למשה בסיני, ומשה רבינו לא כתבה, אלא לימדה לוקנים וליהושע - בעל פה כדברי רבינו בהקדמתו. (16) הן שלוש עשרה מידות המנויות ב"ברייתא דרבי ישמעאל" המובאת בראש "תורת כהנים". ובסנהדרין פו, א אמרו: "צא ולמד משלוש עשרה מידות, שהתורה נדרשת בהן". (17) גדר. (18) כגון, איסור אכילת בשר עוף בחלב, ראה לקמן פרק ב, הלכה ט. (19) כגון, עירובין ונטילת ידים, ששלמה ובית דינו תיקנון, כמבואר בעירובין כא, ב ובהלכות עירובין פרק א, הלכה ב, וראה הלכות שאר אבות הטומאות פרק ח, הלכה ח. (20) שהחזיקו בהם רבים לחיזוק הדת, או לתיקון העולם, כגון, שלא לעשות מלאכה בערב פסח עד חצות (פסחים ג, א) או חיבוט ערבה בהושענא רבה (סוכה מד, א), או קריאת הלל בראשי חודשים (תענית כח, ב) וכן המנהג של הוצאת המת בכנדי פשתן לבד, שהוא לתיקון העולם. ש"בראשונה הייתה הוצאת המת קשה לקרוביו (=בתכריכין טובים) יותר ממתתו, עד שהיו קרוביו מניחים אותו ובורחים, עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן" (מועד קטן כז, ב והלכות אבל פרק ד, הלכה א). (21) של "לא תסור מן הדבר" וגו', וכן אמרו (ברכות יט, ב) "כל מילי דרבנן אסמכינהו על לאו דלא תסור". (22) סנהדרין פז, א "למשפט - זה הדין" ומפרש רש"י: אם נחלק בדבר הלמד בדין גזירה שווה. (23) וכן אומר הכתוב (דברים לב, ז) "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך". והרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות שורש ראשון אות ד שואל: אם כדברי רבינו, שכל מי שאינו עושה כהוראת בית דין הגדול עובר ב"לא תעשה", ואפילו כשהוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מי גדול משניהם, בשל תורה הלך אחר המחמיר" וכו', וייתכן, שגם רבינו סובר כן (לחם משנה).

פֶּרֶק שְׁנִי

1) שאין בית דין יכול לבטל גזירה או תקנת בית דין קודמו, עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמניין. המקרים בהם יכול בית דין לבטל דברי בית דין קודמו למרות שהוא קטן ממנו. שצריך להתיישב היטב כשגוזרים גזירה, אם רוב הציבור יוכל לעמוד בה. הגדרת אזהרת התורה: לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו.

20 א. בית דין גדול שִׁדְרָשׁוּ בְּאַחַת מִן הַמְּדוּתֹת פְּפִי מַה
21 שְׁנֵרָאָה בְּעֵינֵיהֶם שְׁהֵיִן פָּה, וְדָנִי דִין, וְעָמַד
22 אַחֲרֵיהֶם בֵּית דִין אַחֲרָי, וְנִרְאָה לוֹ טַעַם אַחֵר לְסִתּוֹ
23 אוֹתוֹ - הֲרִי זֶה סוֹתֵר, וְדָן פְּפִי מַה שְׁנֵרָאָה בְּעֵינָיו.
24 שְׁנֵאָמַר: אֵל הַשֵּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּיָמִים הָהֵם - אֵינָּךְ
25 חַיֵּב לְלַכֵּת אֶלָּא אַחֵר בֵּית דִין שְׁבֻדוֹךָ.

2) שהתורה נדרשת בהן, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורונו.
3) ואפילו אינו גדול מבית־הדין הקודם לא בחכמה ולא במניין, ראה להלן ה"ב. (4) ראש השנה כה, ב: "וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו? הא, אין לך לילך אלא אצל שופט שבימך", וכן אמרו שם: "ירובעל בדורו כמשה בדורו... יפתח בדורו כשמואל בדורו". וכן אתה מוצא שתנאים אחרונים חולקים על תנאים ראשונים, ואמוראים אחרונים על אמוראים קודמיהם. ובסוטה כו, ב אמר רבן יוחנן בן זכאי: "עתיד דור אחר לטהר ככר שלישי, שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא", אלא מדין קל־וחומר בלבד, כמבואר שם כט, א (אור שמח). ואע"פ שאנו מוצאים בתלמוד שמקשים ממשנת התנאים על דברי האמוראים, כאילו אין רשות לאמוראים לחלוק עליהם? - אפשר לומר, שמיום חתימת המשנה קיבלו עליהם, שדורות האחרונים לא יחלקו על הראשונים. וכן עשו בחתימת התלמוד, שמיום שנחתם, לא ניתנה רשות לשום אדם לחלוק עליו (כסף־משנה). והשווה דברי רבינו בהקדמתו: "וכן אם לימד אחד מהגאונים שדרך המשפט כך הוא, ונתבאר לבית־דין אחר שעמד אחריו, שאין זה דרך המשפט הכתוב בתלמוד - אין שומעים לראשון, אלא למי שהדעת נוטה לדבריו... אבל כל הדברים שבתלמוד הבבלי - חייבים כל ישראל ללכת בהם".

26 ב. בֵּית דִין שְׁגָזְרוּ גְזֵרָה אוֹ תִקְנֵנוּ תִקְנָה וְהִנְהִיגוּ
27 מִנְהֵג, וּפְשָׁט⁵ הַדָּבָר בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְעָמַד אַחֲרֵיהֶם
28 בֵּית דִין אַחֵר וּבִקֵּשׁ לְבַטֵּל דְּבָרִים הָרִאשׁוֹנִים, וְלַעֲקֹר
29 אוֹתָהּ הַתִּקְנָה וְאוֹתָהּ הַגְּזֵרָה וְאוֹתוֹ הַמִּנְהֵג - אֵינּוּ
30 יְכוּלִים עַד שִׁיְהִיָּה גְדוֹל מִן הָרִאשׁוֹנִים בְּחֻכְמָה⁶
31 וּבְמִנְיָן⁷. הִיָּה גְדוֹל בְּחֻכְמָה אֲבָל לֹא בְּמִנְיָן, בְּמִנְיָן
32 אֲבָל לֹא בְּחֻכְמָה - אֵינּוּ יְכוּלִים לְבַטֵּל אֶת דְּבָרָיו⁸.
33 אִפְלוּ בְּטֵל הַטַּעַם שֶׁבְּגִלּוֹ גָּזְרוּ הָרִאשׁוֹנִים אוֹ
34 הַתִּקְנֵנוּ - אֵין הֶאֱחָרוּנֵים יְכוּלִין לְבַטֵּל עַד שִׁיְהִי
35 גְדוֹלִים מֵהֶם⁹. וְהֵיאֵף יְהִי גְדוֹלִים מֵהֶם בְּמִנְיָן,
36 הוֹאִיל וְכָל בֵּית דִין וּבֵית דִין שָׁל שְׁבָעִים וְאַחַד

1 אוֹ עִם שְׁלוֹחֵיו עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם³⁰ וְשׂוֹאֲלִין לְבֵית דִין
2 שְׂבֵהָר הַבֵּית³¹. אִם יִדְעוּ - אָמְרוּ לוֹ; אִם לֹא - הִפֵּל
3 בְּאֵין לְבֵית דִין שְׁעַל פֶּתַח הַעֲזָרָה³². אִם יִדְעוּ - אָמְרוּ
4 לָהֶן; וְאִם לֹא - הִפֵּל בְּאֵין לְשִׁפְתַת הַגְּזֵית³³ לְבֵית
5 דִין הַגְּדוֹל וְשׂוֹאֲלִין. אִם הִיָּה הַדָּבָר שְׁנוֹלַד בּוֹ הַסִּפֵּק
6 לְכָל יָדוּעַ אֶצֶל בֵּית דִין הַגְּדוֹל, בֵּין מִפִּי הַקְּבֵלָה בֵּין
7 מִפִּי הַמְּדָה שְׁדָנּוּ בָּהּ - אוֹמְרִים מִיָּד; אִם לֹא הִיָּה
8 הַדָּבָר בְּרוּר אֶצֶל בֵּית דִין הַגְּדוֹל - דָּנִין בּוֹ בְּשִׁעְתָּךְ³⁴,
9 וְנוֹשְׂאִין וְנוֹהֲנִין בְּדָבָר עַד שִׁסְפִּימוּ בְּלֶן, אוֹ יַעֲמִדוּ
10 לְמַנְיָן וְיִלְכוּ אַחֵר הַרְבֵּי, וְיֹאמְרוּ לְכָל הַשׂוֹאֲלִים: כִּף
11 הַלְכָה, וְהוֹלְכִין לָהֶן. מִשְׁבֵּטֵל בֵּית דִין הַגְּדוֹל רִבְתָּה
12 מִחֻלְקַת בִּישְׂרָאֵל, זֶה מִטְּמֵא וְנוֹתֵן טַעַם לְדַבְּרָיו, וְזֶה
13 מִטְּהַר וְנוֹתֵן טַעַם לְדַבְּרָיו; זֶה אוֹסֵר, וְזֶה מַתִּיר³⁵.

(30) תוספתא סנהדרין פרק ז, משנה א: "הוא והמופלא שבהן באין לבית דין שבהר הבית", וראה סנהדרין פת, ב "ואם לאו, באין לזה שסמוך לעירו... ואם לאו, באין לזה שעל פתח הר הבית", משמע שהלכו קודם לבית דין שסמוך לעירו, ואחרי כן לזה שעל הר הבית, וכנראה שבנוסח התלמוד שלפני רבינו לא הייתה גירסה זו (כסף משנה). (31) והוא בשער המזרחי, שלפנים מן החיל, לפני עזרת נשים (רש"י בסנהדרין פו, ב). (32) כשעברו עזרת נשים, ובאים לפתח עזרת ישראל (שם). (33) שהיא בניייה בתוך העזרה, חצייה בקודש וחצייה בחול, "ובחצי של חול היו הסנהדרין יושבין" (הלכות בית הבחירה פרק ה, הלכה י"ז). (34) באותה שעה. (35) בסנהדרין פת, ב אמרו: "משרבו תלמידי שמאי והלל, שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקות בישראל ונעשית תורה כשתי תורות" ורבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, מסביר: "כל שני אנשים בהיותם שווים בשכל ובעיון... לא תיפול ביניהם מחלוקת בסברתם בשום פנים... מפני שדעות שניהם היו קרובות זו לזו... אבל כאשר רפתה שקידת התלמידים... ונחלשה סברתם כנגד סברת הלל ושמאי רבותיהם - נפלה מחלוקת ביניהם בעיון... ססברת כל אחד ואחד מהם הייתה לפי שכלו, ולפי מה שיש בידו מן העיקרים".

14 ה. שְׁנֵי חֻכְמִים אוֹ שְׁנֵי פְּתֵי דִינֵין שְׁנַחֲלִקוּ שְׁלֵא
15 בְּזִמְן הַסְּנֵהֲדֵרִין³⁶, אוֹ עַד שְׁלֵא הִיָּה הַדָּבָר בְּרוּר
16 לָהֶן³⁷, בֵּין בְּזִמְן אַחַד בֵּין בְּזֶה אַחֵר זֶה, אַחַד מִטְּהַר
17 וְאַחַד מִטְּמֵא, אַחַד אוֹסֵר וְאַחַד מַתִּיר, אִם אֵינָּךְ
18 יוֹדֵעַ לְהִיכֵן הַדִּין נוֹטָה: בְּשָׁל תוֹרָה - הִלָּךְ אַחֵר
19 הַמַּחְמִיר, בְּשָׁל סוֹפְרִים - הִלָּךְ אַחֵר הַמְּקַל³⁸.

(36) משבטל בית דין הגדול. (37) טרם שבית הדין הגדול סיכם חוות דעתו בנידון, ובינתיים צריכים השואלים לעשות מעשה. ובכתב יד תימן הנוסח: או עד שלא הגיע הדבר להן. כלומר, שהשאלה לא הגיעה עדיין לדיון לפני הסנהדרין. (38) עבודה זרה ז, א וכדברי רבי יהושע בן קרחה. והרשב"א בתשובותיו סימן רג כתב: "אם נודע האחד, גדול בחכמה ובמניין (ראה לקמן פרק ב, הלכה ב) ויצא שמו כן, הולכים אחריו... היו שניהם שווים ולא נודע

18 פְּדֵי לְהַחְזִיר רַבִּים לְדַת²² או לְהַצִּיל רַבִּים מִיִּשְׂרָאֵל
19 מִלְּהַפְשֵׁל בְּדַבְרֵים אַחֲרֵים - עוֹשִׂין לְפִי מַה שִּׁצְרִיכָה
20 הַשְּׁעָה. כָּשֶׁם שֶׁהוֹפֵא חוֹתֵךְ יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ שֶׁל זֶה²³,
21 פְּדֵי שִׁיחִיהָ כָּלוּ; כִּף בֵּית דִּין מוֹרִים בְּזִמְנֵן מִן
22 הַזְּמַנִּים לְעֵבֶר עַל קֶצֶת מְצוֹת לְפִי שְׁעָה, פְּדֵי
23 שִׁיחֵתְקָמוּ [כָּלָם]²⁴. פְּדִירֵךְ שִׁאֲמָרוֹ חֲכָמִים
24 הָרֵאשׁוֹנִים²⁵: חָלַל עֲלוֹיו²⁶ שֶׁבַת אַחַת, פְּדֵי שִׁשְׁמֹר
25 שְׁבָתוֹת הַרְבֵּה²⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה".

צריך להבין מה ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כו" ובין הלימוד שלמסקנת הגמרא (יומא פה.) אין עליו פירכא - "וחי בהם, ולא שימות בהם".

ועוד, מדוע הוצרכה הגמרא ללמוד שוב שפיקוח נפש דוחה שבת מ"וחי בהם, ולא שימות בהם", הרי מפסוק זה עצמו ישנו כבר לימוד קודם (בגמרא, יומא שם) שפיקוח נפש דוחה כל התורה כולה, והלא שבת היא בכלל כל המצוות שנדחות מפני פיקוח נפש.

גם ברמב"ם מצינו שהביא לימוד זה פעמיים, בהלכות יסודי התורה (פ"ה ה"א) ובהלכות שבת (פ"ב ה"ד), אלא שבלימוד על שבת שינה מלשון הגמרא, ובמקום "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם" כתב בהלכות שבת "אשר יעשה אותם וחי בהם, ולא שימות בהם".

והביאור הוא, לשיטת הרמב"ם דחיית פיקוח נפש את כל התורה כולה, שונה בגדרה מדחיית פיקוח נפש את השבת. בכל המצוות חיובי התורה קיימים ועומדים אלא שבמקום פיקוח נפש הם נדחים, אבל שבת אינה רק דחוויה מפני פיקוח נפש אלא שאין כל חיוב על שמירתה, ובמקום פיקוח נפש לא ציוותה התורה על השבת כלל.

עניין זה מדויק ברמב"ם הלכות שבת, ששינה מלשון הלימוד בש"ס (ומהלימוד שלו עצמו בהלכות יסודי התורה המדבר בדחיית כל התורה כולה), כי שם, קודם מביאה הגמרא את הפסוק "...וחי בהם" ואח"כ את הלימוד "וחי בהם ולא שימות בהם", כיון שזוהו הלימוד המיוחד על כך שפיקוח נפש דוחה את כל המצוות, אבל לעניין שבת לא כתב זאת הרמב"ם בלשון של לימוד אלא כהמשך ופירוש של הפסוק "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם" כי אין הפשט שהשבת דחוויה מפני פיקוח נפש אלא שמלכתחילה אין כל חיוב שבת במקום פיקוח נפש.

בסיבת ההבדל בין פיקוח נפש בשבת ובכל המצוות, יש לומר - שהשבת היא אות בין הקב"ה ובין ישראל, וכפירוש"י "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי

1 הוא¹⁰? זֶה מְנַיֵן חֲכָמֵי הַדֹּר, שֶׁהִסְפִּימוּ וְקָבְלוּ הַדְּבָר
2 שִׁאֲמָרוּ בֵּית דִּין הַגְּדוֹל¹¹ וְלֹא חָלְקוּ בוֹ.

(5 נפוח ונתקבל. 6) שראש הישיבה של בית-דין האחרון, יהיה מופלג בחכמה יותר מראש הישיבה הקודם (עדיות פ"א, מ"ה, וכפירוש רבינו שם). (7) שיהיה מנין התלמידים של בית-דין האחרון מרובה ממנין התלמידים של בית-דין הקודם, וכדברי רבינו בסמוך. והראב"ד בפירושו למשנה שם, אומר: במנין - במנין שנים, שיהיה ראש בית-דין האחרון זקן מהראשון. (8) שם. (9) ביצה ה, ב. שהרי התורה אמרה (שמות יט, טו) "היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה", וממילא אני יודע, שלאחר שלשה ימים, כשקיבלו כבר את התורה הותרו בנשותיהם, ובכל זאת הוצרך הקב"ה להתיר להם בפירוש, ולומר: "לך אמור להם, שובו לכם לאהליכם" (דברים ה, כז), מכאן, שכל דבר הנאסר במנין "צריך מנין אחר להתירו", ואפילו בטל הטעם שבגללו נאסר מקודם. וסובר רבינו, שהכוונה למנין אחר גדול מהקודם (כסף-משנה). (10) ראה לעיל ה' סנהדרין פ"א, ה"ג. (11) שכבר ביאר רבינו בהקדמתו, שכל ראשי הישיבות היו עמהם "בכל דור ודור אלפים ורבבות ששמעו מהם", וכן הוא מדגיש שם: "ואותם חכמים שהתקינו... או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא - הם כל חכמי ישראל או רובם".

3 ג. בְּמֵה דְבָרִים אֲמֹרִים¹²? בְּדַבְרֵים שֶׁלֹּא אָסְרוּ אוֹתָן
4 פְּדֵי לְעֵשׂוֹת סִיג לְתוֹרָה, אֲלֵא כִּשְׁאָר¹³ דִּינֵי תוֹרָה;
5 אֲבָל דְבָרִים שֶׁרְאוּ בֵּית דִּין לְגַזֵּר וּלְאָסֵן לְעֵשׂוֹת
6 סִיג¹⁴, אִם פֶּשֶׁט אֲסוּרֵן בְּכָל [יִשְׂרָאֵל] - אֵין בֵּית דִּין
7 גְּדוֹל אַחֵר יָכוֹל לְעַקְרֵן וּלְהַתִּירֵן, אֲפֹלוּ הֵיךָ גְּדוֹל מִן
8 הָרֵאשׁוֹנִים¹⁵.

(12) שבית-דין גדול מחבירו יכול לבטל גזירת בית-דין קודמו. (13) בדפוס וינציאה ש"א: בשאר. (14) גדר למשמרת, כגון איסור אכילת בשר עוף בחלב, שנגזר משום שלא יבואו לאכול אכילת בשר בהמה בחלב, כמבואר להלן ה"ט. (15) שהרי אמרו (ע"ז לו, א) "בפל, יכול לבטל בית-דין דברי ב"ד חבירו, חוץ משמונה-עשר דבר (שמונה-עשרה גזירות, שגזרו בית שמאי, והן מנויות בשבת יג, ב - יז, ב), שאפילו יבוא אליהו ובית-דינו אין שומעים לו", וסובר רבינו: חוץ משמונה-עשר דבר וכיוצא בהם, שנעשו סייג לתורה (כסף-משנה). ואם לא פשט איסורם בכל ישראל, יתבאר דינם לקמן ה"ז.

9 ד. וַיֵּשׁ לְבֵית דִּין לְעַקֵּר אֶף דְבָרִים אֲלֵי¹⁶ לְפִי
10 שְׁעָה¹⁷, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן מִן הָרֵאשׁוֹנִים; שֶׁלֹּא
11 יְהוּ גְזוֹרוֹת אֵלוֹ חֲמוּרִין מִדְּבָרֵי תוֹרָה עֲצָמָה, שֶׁאֲפֹלוּ
12 דְבָרֵי תוֹרָה יֵשׁ לְכָל בֵּית דִּין לְעַקְרוֹ¹⁸ הוֹרְאֵת שְׁעָה¹⁹.
13 כִּיצַד? בֵּית דִּין שֶׁרְאוּ לְחַזֵּק הַדַּת וּלְעֵשׂוֹת סִיג פְּדֵי
14 שֶׁלֹּא יַעֲבְרוּ הָעָם עַל דְּבָרֵי תוֹרָה - מִפִּינֵן וְעוֹנְשִׁין²⁰
15 שֶׁלֹּא פְּדִין²¹; אֲבָל אֵין קוֹבְעִין הַדְּבָר לְדוֹרוֹת
16 וְאוֹמְרִים שֶׁהִלְכָה כִּף הוּא. וְכֵן אִם רְאוּ לְפִי שְׁעָה
17 לְבַטֵּל מְצוֹת עֲשֵׂה אוֹ לְעֵבֶר עַל מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנוהגים בין בני אדם שאין בהם תוספת במצוה ולא גרעון, או בדברים שהם תועלת לבני אדם בדברי תורה, וקראו אותם: "תקנות ומנהגות", מהן - בענין איסור והיתר; ומהן - בענין הממונות (לשון רבינו שם ד"ה "והחלק החמישי"). (30 ע"ז לו, א. שנאמר (מלאכי ג, ט) "במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו" - עד שהגוי כולו יוכל לעמוד בה, ובהוריות ג, ב אמרו בקשר לזה: רובו ככולו. ורש"י בע"ז שם מפרש: במארה אתם נארים - אתם מקבלים עליכם גזירה בארור ובקללה... ואח"כ אתם גוזלים אותי, שאתם נהנים מן הארורים.

לכם את יום מנוחתו למנוחה", ומכיון שה"אות הגדולה" שבין הקב"ה וישראל היא תוכנה של השביתה בשבת, אין היא מתקיימת כלל במקום פיקוח נפש של איש מישראל. זהו ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" ובין הלימוד "וחי בהם", כי ב"חלל עליו כו" מודגש שאמנם עכשיו יש כאן חילול שבת, והשבת היא דחויה אצל פיקוח נפש כמו כל המצוות, אבל בלימוד מ"וחי בהם" משמע שאין כאן כל חילול שבת כי זו לא נצטוותה כלל במקום פיקוח נפש.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 138)

ו. הָרִי שֶׁגָזְרוּ בֵּית דִּין גְּזָרָה, וְדָמוּ שָׂרֵב הַקֶּהֱל יְכוּלִין לַעֲמֹד בָּהּ, וְאַחַר שֶׁגָּזְרוּהָ פִּקְפְּקוּהָ³¹ הַעַם בָּהּ וְלֹא פִּשְׁטָהּ בָּרֵב הַקֶּהֱל - הָרִי זֶה בְּטֻלָּהָ³², וְאֵינָן רִשָּׁאִין לְכַף אֶת הַעַם לְלַתֵּת בָּהּ.

(16) שנאסרו משום סייג לתורה. (17) לציין, שזה רק לפי שעה ובאופן זמני. (18) בכת"י תימן: לעקרן. (19) לא שיקבע הדבר הוראה לדורות. ומשמיענו רבינו, שאין אומרים בזה: "חכמים עשו חיווק לדבריהם יותר משל תורה". ראה כתובות פג, ב (כסף-משנה). (20) מכים - מלקות; ועונשים - עונש מיתה. (21) שלא מן התורה, כלשון רבינו לעיל ה' סנהדרין פכ"ד, ה"ד: "מעשה והלקו אדם שבעל אשתו תחת אילן (=מקום גלוי), ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים (=שהיו מצוות בזויות בעיניהם) והביאוהו לבית-דין וסקלוהו", והכל משום סייג לתורה, כמבואר בסנהדרין מו, א. וראה רש"י בגיטין ס, א על הפסוק (תהלים קיט, קכו) "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שמפרש: "אם באה עת לעשות תקנה לשם שמים - הפרו דברי תורה לשעה הצריכה". (22) כגון להקריב קרבן בחוץ, שיש בו איסור 'עשה', שנאמר (דברים יב, יד) "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך" - זו מצות-עשה להקריב בבית הבחירה בלבד, וגם איסור לא-תעשה שנאמר (שם, יג) "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה", ו"השמר" - אינו אלא לא-תעשה (ראה הל' מעשה הקרבנות פי"ח ה"ב), ואליהו הנביא הקריב עולה בהר הכרמל, כדי להכחיש את נביאי הבעל, ובזה החזיר את ישראל למוטב והשיבם מעבודה-זרה (יבמות ז, ב. וסנהדרין ז, א) והשווה הל' יסודי התורה פ"ט, ה"ג. (23) שלקתה ידו בהרעלת דם. (24) כאילו כל המצוות הן גוף אחד, ומבטלים מקצתן לקיים את השאר (רדב"ז). (25) יומא פה, ב. (26) על החולה, לעשות לו כל צרכיו בשבת, שדחויה היא שבת אצל סכנת נפשות (הל' שבת פ"ב, ה"א). (27) "שאינ משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלום בעולם" (לשון רבינו שם, ה"ג).

(31) זלזלו, כמו: "שפסק בטהרת ידים" (עדויות פ"ה, מ"ו), ומפרש הרע"ב (וכן רש"י בברכות יט, א): שזלזל. (32) ירושלמי ע"ז פ"ב, ה"ח: "מקובל אני מרבי אלעזר ברבי צדוק, שכל גזירה שבית-דין גזורים, ואין רוב ציבור מקבלים עליהם - אינה גזירה", ואינה צריכה שום בית-דין לבטלה (לחם-משנה).

ז. גָּזְרוּ וְדָמוּ שֶׁפִּשְׁטָהּ בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְעָמַד הַדָּבָר בֵּין שְׁנַיִם רֵבּוֹת, וְלֹאֲחַר זְמַן מְרַבָּה עָמַד בֵּית דִּין אַחַר וּבִדְק בְּכָל יִשְׂרָאֵל וְרָאָה שְׂאִין אוֹתָהּ הַגְּזָרָה פּוֹשְׁטָת בְּכָל יִשְׂרָאֵל - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְבַטֵּל, וְאַפְּלוּ הֵינָּה פְּחוּת מִבֵּית דִּין הָרִאשׁוֹן בְּחֻמְקָהּ וּבְמִנְיָן³³.

(33) שהרי רבי יהודה נשיאה (=נכדו של רבי) התיר שמן של גויים, למרות שגזרו עליו תלמידי שמאי והלל, שהיו גדולים ממנו, אלא מפני שברק עליו, ומצא שלא פשט איסורו ברוב ישראל, נמנה עליו עם בית-דינו והתירוהו (ע"ז שם). נמצאת למד, שיש שלשה חילוקים בדבר, א) בית-דין שדרש באחת מן המדות ודן דין, ועמד בית-דין אחר ומצא טעם לסתרו - הרי זה סותר, ואפילו הוא פחות מבית-דין הראשון (לעיל ה"א), ב) אם גזר בית-דין או תיקן או הנהיג ופשט הדבר בכל ישראל, אין בית-דין אחר יכול לבטלו אלא-אם-כן היה גדול ממנו בחכמה ובמנין (לעיל ה"ב). ג) גזר בית-דין כדי לעשות סייג לתורה, ופשטה גזירתו בכל ישראל, אין שום בית-דין שבעולם יכול לעקרה ולהתירה (לעיל ה"ג), ואם נודע שלא פשטה הגזירה בכל ישראל, אפילו בית-דין שאינו גדול כראשון - יכול לבטלה (רדב"ז לעיל ה"ג).

ח. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁהִתִּיר שְׁנֵי דְבָרִים - אֵל יִמְהָר לְהִתִּיר דָּבָר שְׁלִישִׁי³⁴.

(34) שהרי רבי יהודה נשיאה לא רצה להתיר פת של גויים, מפני שכבר התיר שני דברים, ולא רצה שיקראו לבית-דינו: "בית-דין המתיר" (ע"ז לו, א), וכן בירושלמי שם פ"ב, ה"ח: "כל בית-דין דשרו (=שמתירים) שלשה דברים, נקרא: בי דינא שריא", וראה עדויות פ"ח, מ"ד: "וקרו ליה אסי שריא".

ה. בֵּית דִּין שֶׁנִּרְאָה לָהֶן לְגַזֵּר גְּזָרָה²⁸ או לְתַקֵּן פִּקְנָה²⁹ או לְהִנְהִיג מִנְהַג - צְרִיכִין לְהִתְיַשֵּׁב בְּדָבָר וְלִידַע תַּחֲלָה אִם רֵב הַצְּבוּר יְכוּלִין לַעֲמֹד בָּהֶן או אִם אֵין יְכוּלִין לַעֲמֹד. וְלַעֲוֹלָם אֵין גּוֹזְרִין גְּזָרָה עַל הַצְּבוּר, אֲלָא אִם בֵּין רֵב הַצְּבוּר יְכוּלִין לַעֲמֹד בָּהּ³⁰.

(28) שיש בה משום סייג לתורה, כמו שאמרו (יבמות כא, א) "ושמרתם את משמרת" - עשו משמרת למשמרתי, והחכמים קוראים לה: "גזירה" (מלשון רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה "והחלק הרביעי"). (29) בדברים

התורה ציוותה על ארבע ציציות לארבע כנפות הבגד, ולכן גדיל חמישי אינו ממין המצוה כלל. אבל בפרשת ראה, חידשה התורה דין נוסף, שגם הוספה באותה מצוה גופא - אסורה, ולכן הביא רש"י הדוגמאות של חמש טוטפות וארבע ברכות בברכת כהנים, כי הטוטפות הם עניין לעצמן ולשם זיכרון (שהרי במדבר לא נאמרו עדיין פרשיות שמע והיה אם שמוע, ומכל-מקום הניחו התפילין עם שתי פרשיות בלבד, ושתי טוטפות ריקות - כי כאמור הן עניין לעצמן).

(על-פי לקו"ש חלק ט"ו עמוד 138 הערה 8. ולקו"ש חלק ט' לפרשת ואתחנן)

35) רשאי. (36) כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ובפרק זה ה"ג. 37) כאמור לעיל ה"ד. (38) אפילו לפי שעה, בצורה האמורה להלן. (39) מדברי תורה. (40) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י תימן: תיבה זו איננה. (41) כלומר, אסור להוסיף ולומר שזה אסור מן התורה, אלא צריך לציין, שהוספה זו היא מדבריהם ואינה אלא גזירה משום סייג לתורה; וכן אסור להתיר דבר מן התורה ולבטלו לעולם, שהרי זה גורע ממצוות התורה, אלא מבטלו לפי שעה, כדי להחזיר רבים לדת, כפי שהשעה צריכה, ומדגיש בביטולו שזו הוראת שעה בלבד. (42) אפילו דברים שנאמרו למשה מסיני בעל-פה, אסור להוסיף עליהם ולגרוע מהם. והשווה דברי רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה החלק הראשון: "ואין הפרש בין שיוסיף ויגרע על הפסוק, ובין שיוסיף ויגרע על הפירוש המקובל", וכן בפירושו לפרק "חלק" (הפרק העשירי בסנהדרין) בהקדמתו שם ב"יסוד התשיעי": "ועליה אין להוסיף, וממנה אין לגרוע, לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל-פה". והראב"ד חולק, ולדעתו אין איסור "בל תוסיף" אלא במצוות-עשה, כגון לולב ותפילין וציצית, בין לשעה בין לדורות, בין שקבע שהוא מן התורה, בין שלא קבע. וב"ספרי" פ' ראה, אות פב שנינו: "לא תוסף עליו - מנין שאין מוסיפים לא על הלולב (=יותר מארבעה מינים), ולא על הציצית (=יותר מארבעה חוטים), תלמוד-לומר לא תוסף עליו. ומנין שאין פותחים מהם, תלמוד-לומר ולא תגרע ממנו". (43) חולין קטו, ב. (44) שם קיג, א: שנאמר "בחלב אמו" - יצא עוף שאין לו חלב אם, וכדעת רבי יוסי הגלילי שם. (45) מתורה שבעל-פה. (46) על תורה שבכתב. (47) שלא נאמרה בהמה אלא "גדי" בלבד. (48) וראוי להעיר, שבהל' מאכלות אסורות פ"ט ה"ד, כותב רבינו: "וכן בשר חיה ועוף, בין בחלב חיה בין בחלב בהמה, אינו אסור באכילה מן התורה... ואסור באכילה מדברי סופרים" וכי. הרי שהשווה דין חיה לדין עוף בחלב, ששניהם מותרים מן התורה, וכבר נאמרו בזה הרבה תירוצים (ראה רדב"ז וכסף-משנה). אולם המחזור שבהם, הוא דעת הרב מאיר אנשיכון, הובא ב"מרכבת המשנה", שתיבות: "וכן בשר חיה" אין שייכות להתחלת הלכה ד, אלא חוזרות אל סוף הלכה ג, וכוונת רבינו לומר: וכן בשר חיה, היא בכלל איסור אכילת בהמה בחלב, וה'סדר' טעה בקביעת הנקודה, וסימנה שלא במקומה.

ט. הואיל ויש³⁵ לבית דין לגזור ולאסור דבר המותר וינעמד אסורו לדורות³⁶, וכן יש להן להתיר אסורי תורה³⁷ לפי שעה, מהו זה שהזהירה התורה: לא תסוף עליו ולא תגרע ממנו? שלא להוסיף על דברי תורה³⁸ ולא לגרע מהן³⁹ ולקבע הדבר לעולם בדבר⁴⁰ שהוא מן התורה⁴¹, בין בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה⁴². כיצד? הרי כתוב בתורה: לא תבשל גדי בחלב אמו. מפי השמועה למדו⁴³, שזה הכתוב אסור לבשל ולאכל בשר בחלב, בין בשר בהמה בין בשר חיה; אבל בשר העוף - מותר בחלב מן התורה⁴⁴. אם יבוא בית דין ויתיר בשר חיה בחלב - הרי זה גורע⁴⁵; ואם יאסור בשר העוף ויאמר שהוא בכלל הגדי והוא אסור מן התורה - הרי זה מוסיף⁴⁶. אבל אם אמר: בשר העוף מותר מן התורה, ואנו נאסר אותו, ונדדע לעם שהוא גזירה, שלא יבוא מן הדבר חובה ויאמרו: העוף מותר מפני שלא נתפרש, כך החיה מתרת שהרי לא נתפרשה; ויבוא אחר לומר: אף בשר בהמה מתרת, חוץ מן העז⁴⁷; ויבוא אחר לומר: אף בשר העז מותר בחלב פרה או הכבשה, שלא נאמר אלא 'אמו', שהיא מינו; ויבוא אחר לומר: אף בחלב העז שאינה אמו מותר, שלא נאמר אלא 'אמו'; לפיכך נאסר כל בשר בחלב, אפילו בשר עוף - אין זה מוסיף, אלא עושה סיג לתורה⁴⁸. וכן כל פיוצא פזה⁴⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו.. כו".

האיסור שלא להוסיף על מצוות התורה מוזכר פעמיים, האחד בפסוק הנ"ל בפרשת ראה (ג, א), והשני קודם לכן בפרשת ואתחנן (ד, ב). "לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו כו".

הרמב"ם מזכיר איסור "בל תוסיף" שלוש פעמים: כאן, בהל' יסודי התורה רפ"ט, ובספר המצוות (ל"ת ש"יג וש"ח), ובשלושת המקומות לא ציטט את הפסוק מפרשת ואתחנן אלא רק את הפסוק מפרשת ראה, וצריך להבין טעם הדבר.

ובביאור ההבדל שביניהם, יש לומר: על איסור "בל תוסיף" שבפרשת ואתחנן, מפרש רש"י "כגון חמש פרשיות בתפילין... וחמש גדילים בציצית". ואילו על הפסוק בפרשת ראה, מפרש: "כגון חמש טוטפת בתפילין וארבע ברכות בברכת כהנים". כי חמש פרשיות בתפילין וחמש גדילים בציצית הם הוספה על המצוה עצמה, היינו על תרי"ג מצוות, שהרי רק ארבע פרשיות בתורה מדברים במצוות תפילין, וכל המוסיף יוסיף פרשיה שאינה ממין המצוה - תפילין. וכן הוא בחמש גדילים בציצית, שהרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

9 דַּיָּנִים, אֶלְאָא פֶּל הַהוֹרָג אַחַד מֵהֶן - עֲשֵׂה מִצְוָה
10 גְדוֹלָה וְהִסִּיר הַמִּכְשׁוֹל¹¹.

(6 לבור. 7) שאם היה בבור סולם, מסלקו ואינו מניחו לעלות בו (ע"ז כו, ב), והשווה הל' רוצח פ"ד, ה"י. (8) אלא משה רבינו מפי עצמו אמרה. (9) שמוסר ממון ישראל ליד גוי אנס, ראה הל' חובל ומזיק פ"ח ה"ט"י, והל' תשובה פ"ג ה"י"ב. (10) בדפוסים קדומים, וכן בכת"יד תימן: והמשומדים. והם שהחזיקו עצמם לעבור עבירה בזדון ולהכעיס, ונמצא כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלם, וכן החוזרים לדתי עובדי-כוכבים בשעה שגוזרים גזירה וידבק בהם (הל' תשובה פ"ג, ה"ט). (11) ע"ז שם. ובסנהדרין צט, א שנינו: "ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה (=חסרות ויתרות), מקל-וחומר זה, מגזירה-שוה זו, זה הוא: כי דבר ה' בזה", והשווה שם למי שאומר: אין תורה מן השמים. ובהל' ע"ז פ"ה ה"א, כותב רבינו: "מצוה לאבדם ביד, ולהורידם לבאר שחת מפני שהם מצרים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס ותלמידיהם, שם רשעים ירקב". וראה פירוש המשנה לרבינו חולין פ"א, מ"ב.

11 ג. בְּמַה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִישׁ שִׁכְפַר בְּתוֹרָה שֶׁבָעַל
12 פֶּה בְּמַחְשָׁבָתוֹ¹² וּבְדְבָרִים שֶׁנִּרְאוּ לוֹ, וְהִלָּךְ אַחַר
13 דַּעְתּוֹ הַקְּלָה וְאַחַר שְׁרִירוֹת לְבוֹ¹³, וְכֹפֵר בְּתוֹרָה
14 שֶׁבָעַל פֶּה תַּחֲלָה, כְּצִדּוֹק וּבִיתוֹס¹⁴ וְכֵן כָּל הַתּוֹעִים
15 אַחֲרָיו. אֲבָל פְּנֵי הַתּוֹעִים הָאֵלֶּה וּכְנֵי בְּנֵיהֶם,
16 שֶׁהִדְיָחוּ אוֹתָם אֲבוֹתָם, וְנִלְדוּ בֵּין הַקְּרָאִים וְגִדְלוּ
17 אוֹתָם עַל דַּעְתָּם¹⁵ - הֲרֵי הוּא כְּתִינוּק שֶׁנִּשְׁבַּה בְּיַנְיָהֶם
18 וְגִדְלוּהוּ¹⁶, וְאִינוּ זְרִיו לְאַחֲזוֹ בְּדַרְכֵי הַמִּצְוֹת, שֶׁהֲרֵי
19 הוּא פְּאֻנוֹס¹⁷. וְאַף עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע אַחַר כֶּף [שֶׁהוּא
20 יְהוּדִי, וְרָאָה הִיְהוּדִים וְדָתָם - הֲרֵי הוּא פְּאֻנוֹס,
21 שֶׁהֲרֵי גִדְלוּהוּ עַל טְעוּתָם]. כֶּף אֵלּוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ,
22 הָאוֹחֲזִים בְּדַרְכֵי אֲבוֹתָם הַקְּרָאִים שֶׁטְעוּ¹⁸. לְפִיכֶף
23 רְאוּי לְהִחְזִירָן בְּתִשְׁבָּה, וּלְמַשְׁכֵּם בְּדַבְרֵי שְׁלוֹם, עַד
24 שֶׁיִּחְזְרוּ לְאִיתָן הַתּוֹרָה¹⁹.

(12) בהכרתו. (13) מלשון הכתוב דברים כט, יח. (14) שכפרו בתורה שבעל-פה, והם תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, כמפורש באבות דרבי נתן פ"ה מ"ב, ראה הל' תשובה פ"ג, א. ה"ח. ובפירוש המשנה אבות פ"א, מ"ג: אומר רבינו: שכל אחד מהם אמר לסיעתו, שהוא מאמין בתורה וחולק על הקבלה, ומאו יצאו הכתות הרעות, הנקראות במצרים: "קראים", ואצל החכמים - צדוקים ובייתוסים, והם מפרשים הפסוקים, כפי מה שיראה להם, ואינם שומעים לחכמים כלל. (15) בדפוס רומי, וכן בכת"יד תימן: ונולדו במינות, וגידלו אותם עליו. (16) שם: הרי הם כתינוק שנשבה לבין הגויים, וגידלוהו הגויים על דתם שהוא אנוס. (17) ואינו חייב אלא להביא חטאת אחת על כל עבירה ועבירה שעשה (שבת סח, ב. והל' שגגות פ"ב, ה"י). (18) דינים כאנוסים. (19) לחזוק התורה ולתקפה. ובדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן, נוסף כאן: ולא ימהר אדם להרגן. וכתב הרדב"ז:

והלכה ד' צריכה להתחיל במלים: ועוף וכו'. דוגמה לזה, דברי רבינו בהל' אבות הטומאות פ"ב, ה"ז: "אחר שנגמר הכלי, מצרף מה שבתוכו" וכו' ושתי המלים הראשונות אין להן כל קשר עם המשפט הבא. אולם בכת"י נמצאות מלים אלה בסוף ההלכה הקודמת... "ועדיין הוא לח אחר שנגמר". ואח"כ מתחילה הלכה ז' "הכלי מצרף" וכו'. ראה מבוא לצילום משנה-תורה דפוס רומי ר"מ - להרב י. ל. מימון עמ' 12. (49) כגון, אם יאמר אדם: אין איסור דם מן התורה אלא דם בהמה ועוף, ככתוב (ויקרא ז, כו) "וכל דם לא תאכלו... לעוף ולבהמה" ודם חיה מותר מן התורה - הרי זה גורע, כי חיה בכלל בהמה היא (הל' מאכלות אסורות פ"ו, ה"א), ואם יאמר: דם אדם אסור מן התורה, הרי זה מוסיף, שאין דם אדם אלא מדברי סופרים, כמבואר שם ה"ב (רדב"ז). והשווה הקדמת פירוש המשנה לרבינו, כד"ה והמתנבא בשם... "החלק הראשון", שרבינו מדגים שם: "כגון שיאמר: הקב"ה אמר אלי כי הערלה היא שתי שנים, ואחר שתי שנים מותר לאכול הפירות הנטועים, או שיאמר: הקב"ה אמר אלי, שהערלה אסור לאכול אותה ארבע שנים, חלף מה שאמר הקב"ה: שלש שנים יהיה לכם ערלים (ויקרא יט, כג) וכדומה לו".

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) איזה זקן ממרא וכיצד דנים אותו. מה בין אפיקורוס לזקן ממרא. ארבעה הרוגי בית דין שצריכים הכרזה.

1 א. מִי שְׁאִינוּ מוֹדֵה בְּתוֹרָה שֶׁבָעַל פֶּה² - אֵינוּ זָקֵן
2 מִמֶּרָא הָאֲמוּר בְּתוֹרָה; אֶלְאָ הֲרֵי זֶה כְּלָל
3 הָאֶפִיקוֹרוֹסִין⁴, [וּמִיתָתוֹ בְּכָל אֲדָם]⁵.

(2) פירוש המצוות, שלימדו הקב"ה למשה מסיני, והוא הנקרא: "מפי השמועה", כדברי רבינו לעיל פ"א, ה"ב. ובהקדמתו לספר זה, אומר רבינו: "ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה (שמות כד, יב), תורה - זו תורה שבכתב; והמצוה - זו פירושה... ומצוה זו - היא הנקראת תורה שבעל-פה". (3) דברים יז, יב. (4) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: המינים. (5) בדפוס הני"ל: ביד כל אדם. כלומר, אין צורך שביתי-דין ידונו, אלא כל אחד מצווה להרגו, כמבואר להלן ה"ב. ורבינו בפירושו למשנה סנהדרין פ"א מ"ג, אומר: "האתה סובר, שיאמר אדם שדעתו ואמונתו, השניות, או דבר אחר... מכחיש למה שכתוב בתורה: ה' אלהינו ה' אחד, שנאמר אדם כזה אינו נהרג, או שהוא זקן ממרא, ודאי זה יהרג, משום שיצא מן הכלל, כלומר מכלל ישראל... שאין זקן ממרא ההורס לחומת התורה... אלא אדם שהוא רואה דבריו יותר מדברי בית-דין הגדול, ולכן חייבתו תורה מיתה, לכבוד בית-דין ומעלתו, כמו שחייב המקלל אביו ואמו מיתה לכבוד אביו ואמו" וכו'.

4 ב. מֵאַחַר שֶׁנִּתְפָּרְסָם שֶׁהוּא פּוֹפֵר בְּתוֹרָה שֶׁבָעַל פֶּה
5 - [מוֹרְדִין אוֹתוֹ]⁶ וְלֹא מְעַלְוִין⁷. וְהֲרֵי הוּא כְּשֶׁאָר כָּל
6 הָאֶפִיקוֹרוֹסִין וְהָאוֹמְרִין אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם⁸
7 וְהַמוֹסְרִין⁹ וְהַמוֹמְרִין¹⁰. שֶׁכָּל אֵלּוֹ אֵינָם כְּלָל
8 יִשְׂרָאֵל, וְאֵין צָרִיךְ לֹא עֵדִים וְלֹא הַתְרָאָה וְלֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעיל הל' סנהדרין פ"ד ה"ה, ש"התקינו שלא יהא אדם נטמך אלא ברשות הנשיא". (30) או בדבר הגורם לידי דבר, שחייבים על זדונו כרת וכו', כמבואר לקמן פ"ד, ה"ב. (31) שהורה להוסיף טוטפת חמישית בתפילין, ואע"פ שאין בהן גורם לדבר שזדונו כרת וכו' - הרי זו "הלכה מפי הקבלה", כלשון רבינו לקמן פ"ד ה"ג (סנהדרין פז, א. ופח, ב.). (32) שנאמר: "והאיש אשר יעשה בזדון וגו' - אינו חייב עד שיורה (שם פו, ב.). (33) שם פח, ב. (34) שאם מצאם חוץ למקומם והמרה עליהם - פטור, כמבואר להלן ה"ז. (35) בדיעותיו בתורה, ולדעת רש"י שם פו, ב. - שעדיין לא מלאו לו ארבעים שנה. (36) שאין הוראתו הוראה (שם וברש"י). (37) שלא נעלם. (38) קשה ועמוק, אבל תלמיד שלא הגיע להוראה - הכל אצלו פלא (שם פז, א.). "כי יפלא - במופלא (=מומחה) שבבית דין הכתוב מדבר".

- ו. היה חכם מפלא של בית דין, וחקק, וישנה³⁹
 ולמד לאחרים פדבריו, אבל לא הורה לעשות -
 פטור. שנאמר: והאיש אשר יעשה בזדון. לא
 שיאמר בזדון, אלא יורה לעשות או יעשה הוא
 בעצמו.⁴⁰

(39) וחזר, אחרי ששב מבית דין הגדול לעירו. (40) שם פו, ב. ופח, ב.

- ז. מצאין⁴¹ חוץ למקומן⁴² והמרה עליהן - פטור⁴³.
 שנאמר: וקמף ועלית אל המקום - מלמד, שהמקום
 גורם לו מיתה. וכל אלו וכיוצא בהן שהן פטורין
 מן המיתה, יש לבית דין הגדול לנדו⁴⁴ ולהפרישן
 ולהכותן⁴⁵ ולמנען מללמד⁴⁶, כפי מה שיראה להן
 שהדבר צריך לך.⁴⁷

(41) את הסנהדרין, חברי בית דין הגדול. (42) מחוץ
 ללשכת הגזית, שהיא מקום ישיבתם. (43) שם יד, ב
 "מצאם אבית פגיי" וכו', והוא לפנים מחומת ירושלים.
 ופירשו ה'תוספות' שם, שכל מקום שהוא מחוץ ללשכת
 הגזית - נחשב: חוץ למקומם. (44) מרחיקים אותם מן
 הקהל, ואין יושבים בארבע אמותיהם, כמבואר בהל' תלמוד
 תורה פ"ז, ה"ד. שהרי עקביא בן מהללאל חלק על
 הסנהדרין, ומפני שלא הורה הלכה למעשה, לא הרגוהו,
 אלא נידוהו בלבד, כדברי המשנה בעדות פ"ה, מ"ו
 (סנהדרין פח, א.). (45) ירושלמי יבמות פ"ב ה"ו, הלקו את
 יעקב איש כפר נבוריה, על שרצה להתיר למול בשבת בן
 אשה נכרית. (46) כדין המוחרם "שאינו שונה לאחרים"
 (הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ה). (47) ואם רצו למחול להם
 - הרשות בידם, שהרי רבי יהודה אמר: "חסיושלום
 שעקביא נתנה" (עדות פ"ה מ"ו), ולכאורה תמוה: וכי
 משוא פנים יש בדבר? אלא ודאי הדבר תלוי לפי ראות עיני
 בית דין, שידע בעקביא שהוא צדיק גדול ולא ירבה
 מחלוקת, כמו שבאמת צויה לבנו לפני מותו: "בני, חזור בך
 בארבעה דברים שהייתי אומר" (שם, מ"ז) ולפיכך לא
 העמידו דבריהם על הדין (ר"צ חיות במאמרו "משפט
 ההוראה").

נתכוון רבינו ללמד זכות על הקראים, אבל הנמצאים
 בזמננו, אם אפשר בידנו להורידם, היה מצוה להורידם,
 שהרי בכל יום אנו מחזירים אותם למוטב... והם מחרפים
 ומגדפים את בעל הקבלה, ואין לדונם כאנוסים, אלא
 ככופרים בתורה שבעל-פה. וראה בתשובותיו ח"ב סימן
 תשצו. ובמוספנו "תשובות הרמב"ם" הבאנו תשובת רבינו
 בענין זה.

- ד. אבל יקן ממרא האמור בתורה הוא חכם אחד
 מחכמי ישראל, שיש בידו קבלה²⁰ וידן ומוצה בדברי
 תורה כמו שידונו ויורו כל חכמי ישראל²¹, שפאת
 לו מחלקת בדין מן הדינים עם בית דין הגדול, ולא
 חזר לדבריהם, אלא חלק עליהם והורה לעשות
 שלא פהוראתן - גזרה עליו תורה מיתה²². ומתורה,
 ויש לו חלק לעולם הבא²³. אף על פי שהוא דין²⁴
 והן דנים, הוא קבל²⁵ והם קבלו - הרי התורה חלקה
 להם כבוד²⁶. ואם רצו בית דין למחול על פבורן
 ולהניחו - אינן יכולין, כדי שלא ירבו מחלוקות
 בישראל²⁷.

(20) שהוא מודה בתורה שבעל-פה ובקבלת החכמים איש
 מפי איש עד למשה מסיני. (21) על-פי השמועה, ועל-פי
 המדות שהתורה נדרשת בהן. (22) דברים יז, יב "ומת
 האיש ההוא". (23) משנה בסנהדרין מג, ב: "שכן דרך כל
 המומתין מתוודין, שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא",
 וראה לעיל הל' סנהדרין פ"ג, ה"א ובביאורו שם. ולא
 נתכוון רבינו אלא לומר, זקן ממרא יש לו חלק לעוה"ב,
 אבל הכופר בתורה שבעל-פה אין לו חלק לעוה"ב (כסף-
 משנה). וראה הל' תשובה פ"ג, ה"ר-ח. (24) בסברתו, לפי
 אחת מהמדות שהתורה נדרשת בהן. (25) מרבתינו מפי
 השמועה. ואפילו הוא אומר מפי השמועה, והם אומרים כך
 נראה בעינינו שהדין נותן - הרי זה חייב, כדברי רבינו לקמן
 פ"ד ה"א, ע"פ סנהדרין פח, א ורובי אלעזר. (26) ככתוב
 (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין
 ושמאל". וכדברי רבינו בפירוש המשנה, הובאו לעיל
 בביאורו אות ד: "ולכן חייבתו תורה מיתה לכבוד בית דין
 ומעלתו" וכו'. (27) סנהדרין פח, ב. ובדפוס רומי, וכן
 בכת"י תימן: מחלוקת בישראל.

- ה. אין יקן ממרא²⁸ חייב מיתה עד שיהא חכם
 שהגיע להוראה סמוך בסנהדרין²⁹, ויחלק על בית
 דין בדבר שידונו פרת ושיגגתו חטאת³⁰, או
 בתפילין³¹, ויורה לעשות פהוראתו³² או יעשה הוא
 על פי הוראתו³³, ויחלק עליהן והן יושבין בלשכת
 הגזית³⁴. אבל אם היה תלמיד שלא הגיע להוראה³⁵
 והורה לעשות - פטור³⁶. שנאמר: פי יפלא ממך
 דבר למשפט - מי שלא יפלא ממנו³⁷ אלא דבר
 מפלא³⁸.

(28) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן, כתוב בכל מקום: ממרה
 בה"א. ע"פ משקל הכתוב (יהושע א, יח) "כל איש אשר
 ימרה את פיו". (29) שהוסמך ע"י הסנהדרין, כמבואר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

50) מפורש לעיל פ"א, אות ל. (51) בכת"י תימן: וקיבל מהן. (52) בכת"י: קיבל. (53) שהיתה בנויה מאבנים מפוסלות מרובעות, לכבודם של הסנהדרין (מדות פ"ה, מ"ד. ובתויו"ט ובתפא"י שם). (54) משנה בסנהדרין פו, ב. (55) למד שנית. (56) בכת"י תימן: ולימד. וראה לעיל ה"ו: "ולמד לאחרים". (57) שהרי לא הורה לעשות, וכאמור לעיל ה"ו. (58) סנהדרין פח, ב. (59) לזכות עצמו ולהצלתו. (60) שם. (61) ככל המומתים, שגומרים את דינם בבית-דין של עשרים ושלושה (שם טז, א וברש"י). (62) כגון שגלה ליבנה, כלשון המשנה (שם פט, א) "ולא בבית-דין שביבנה". וכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פי"ד הי"א, ש"אין דנים דיני נפשות אלא בפני הבית, והוא שיהיה בית-דין הגדול שם בלשכה שבמקדש". וכאן משמיענו רבינו שאפילו נגמר דינו בעירו, כשבית-דין הגדול עדיין היה במקומו בלשכת הגזית, ככל זאת אם יצא בית-הדין אח"כ מירושלים, אין ממיתים אותו. וראה דברי רבינו-תם ב'תוספות' שם ד"ה ולא בבית-דין. (63) בחול המועד, שביו"ט עצמו אסור להרגו, כמבואר לעיל (שם פי"א ה"ב), וראה שם פי"ג, ה"ה. (64) ונוסח הכתוב: "וכל העם ישמעו". (65) ומכריזים במקום שהרבים נקבצים שם והוא ירושלים, שעולים אליה לרגל. (66) לעבוד ע"ז. (67) ומדברי רבינו לקמן פ"ז, הי"ג: "כותבים לכל ישראל, בבית-דין פלוני, סקלנו פלוני מפני שהיה בן סורר ומורה" - משמע שאין משמרים אותו עד הרגל, אלא מכריזים עליו מבית-דין שבעירו בכתב. וכן לעיל הל' עדות פי"ה ה"ז לענין זוממין, וכדעת רבי יהודה בסנהדרין פ"ט, א. למרות שבתוספתא שם פי"א מ"ג, סובר רבי עקיבא, שאת כל ארבעתם מעלים לירושלים להמיתם שם ברגל, וראה ב"חסידי דוד" שם. וראוי להעיר, שבהל' ע"ז פ"ה, המדבר בדיני מסית לפרטיהם, לא הזכיר רבינו שהוא צריך הכרזה, וכנראה שסמך על דבריו כאן.

1 ח. וכיצד דנין זקן ממרא? בעת שישפלא דבר⁴⁸ ויורה
2 בו חכם המגיע להוראה, בין בדבר שיראה בעיניו⁴⁹
3 בין בדבר שקבל מרבותיו - הרי הוא והחולקין עמו
4 עולין לירושלים, ובאין לבית דין שעל פתח הר
5 הבית⁵⁰. ואמרים להן בית דין: פך הוא הדין. אם
6 שמע וקבל⁵¹ - מוטב; ואם לאו - באין גלן לבית
7 דין שעל פתח העזרה, ואמרים להם גם הם: פך
8 הוא הדין. אם קבל⁵² - ילכו להן; ואם לאו - פלן
9 באין לבית דין הגדול ללשפת הגזית⁵³, שמשם תורה
10 יוצאת לכל ישראל. שנאמר: מן המקום ההוא אשר
11 יבחר יי' ובית דין אמר להם: פך הוא הדין,
12 ויוצאין פלן⁵⁴. חזר זה החכם לעירו ושנה⁵⁵ ולמד⁵⁶
13 כדרך שהוא למוד - הרי זה פטור⁵⁷. הורה לעשות
14 או שעשה כהוראתו - תיב מיתה, ואינו צריך
15 התראה⁵⁸. אפלו נתן טעם לדבריו⁵⁹ - אין שומעין
16⁶⁰. אלא פיון שבאו עדים שעשה כהוראתו או
17 שהורה לאחרים לעשות - גומרין דינו למיתה בבית
18 דין שבעירו⁶¹, ותופסין אותו ומעלין אותו משם
19 לירושלים. ואין ממיתין אותו בבית דין שבעירו,
20 ולא בבית דין הגדול שיצא חוץ לירושלים⁶², אלא
21 מעלין אותו לבית דין הגדול שבירושלים. ועד
22 הרגל משמרים אותו, וחונקין אותו ברגל⁶³. שנאמר:
23 וכל ישראל⁶⁴ ישמעו ויראו; מפלל שצריך הכרזה⁶⁵.
24 וארבעה צריכין הכרזה: זקן ממרא, ועדים זוממין,
25 והמסית⁶⁶, ובן סורר ומורה⁶⁷; שהרי בכלן נאמר:
26 ישמעו ויראו.

(48) ייעלם ויסתפק. (49) על-פי הסברה והיקשי ההגיון.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ט-כ"ה אלול תשע"ז

31 מנעליו⁵, וזוקף את המטה⁶, ונותן שלום לכל אדם⁷.
32 ואם יש לו פגד - מחליף, ולא ילפש פגד⁸ קרוע
33 בשפת, אפלו על אביו ועל אמו⁹. ואם אין לו
34 להחליף - מחזיר את הקרע לאחרי¹⁰.

(2) מצטרפת למנין שבעה (מו"ק יט, א), שהרי נוהג בה אבילות בדברים שבצנעה, כבסמוך. בניגוד לרגל שאין אבילות נוהגת בה כלל, ולפיכך אינה עולה לו כלל, כמבואר להלן ה"ח. (3) שחייב לכסות את ראשו עד לפיו, כמבואר לעיל פ"ה הי"ט, והואיל ואינו חייב בעטיפת הראש אפילו בימי החול - בפני אחרים, אלא בינו לבין עצמו, כמו ששינוי במס' שמחות פ"ו: "בא לעמוד בשורה, מגלה את ראשו. יצא חוץ לשורה, מכסה את ראשו ונכנס לביתו. באו אחרים לנחמו, הרי זה מגלה את ראשו ופותרם", נמצא שכל

יום ראשון י"ט אלול ה'תשע"ז

הלכות אבל

פרק עשירי

(1) דיני אבלות בשבת; ואם השבת עולה למניין האבילות. דין אבילות ברגלים ובראש השנה ויום הכיפורים. ביטול האבילות לקובר את מתו קודם הרגל. דין האבילות ביום טוב שני של גלויות, ואם עולה למניין שבעה.

27 א. השבת עולה למנין אבלות². ואין אבלות בשבת
28 אלא בדברים שבצנעה, כגון עטיפת הראש³
29 ותשמיש המטה ורחיצה בחמין⁴; אבל דברים
30 שבגלוי - אינו נוהג בהן אבלות, אלא לובש

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בכתובות שלפנינו. וכן בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה. וראה ב'תוספות' למו"ק יט, ב ד"ה דלא נוהגין. (13) מו"ק יט, א "רגלים מפסיקים", ורבן גמליאל אומר: "ראש השנה ויום הכיפורים כרגלים". וראה שם כ, א "אפילו יום אחד, ואפילו שעה אחת". ובירושלמי שם ניקמן: "אפשר לשבעה בלא רגל (=ולפיכך היא מפסקת), אבל אי אפשר לשבעה בלא שבת". ואם השבת תפסיק כמו רגל, לא תמצא לעולם אבילות שבעה. (14) אם קבר מתו לפני יום הכיפורים.

(15) להשלים גזירת שלשים. ואין אומרים: ראש השנה הפסיק גזירת שבעה, ויוהכ"פ שלאחריו יפסיק גזירת שלשים. או כשקבר מתו לפני יוהכ"פ ובטלה ממנו גזירת שבעה, יבוא חג הסוכות ויבטל גזירת שלשים, כמבואר בסמוך ה"ה? כי אין עושים שתי הפסקות באבילות אחת, הואיל ולא מנה שבעה ימי אבילות כדרכה, בגלל הפסקת הרגל הראשון, מעתה עליו למנות כרגיל גזירת שלשים לפחות (כסף-משנה ע"פ הראב"ד, הובא ברא"ש למו"ק פ"ג אות כח). והראב"ד קורא: "שיבוש יש כאן", שהרי יום אחד לפני ראש השנה הרי הוא כשבעה, וראש השנה עצמו שבעה, הרי כאן ארבעה עשר יום, ולא נשארו לגזירת שלשים אלא ששה עשר יום! ואמנם במו"ק כד, ב פוסק כך רב פפא, אולם רבינו סובר כרבי אושעיא שם, שדוקא עצרת (חג השבועות) נמנית כשבעה, שיש לה תשלומין כל שבעה (שאם לא הביא קרבנות חגיגתו ביום הראשון, מביא והולך כל שבעה), אבל ראש השנה ויוהכ"פ, שאין טעם זה שייך בהם, שאין חוגגים בהם כלל, אינם נמנים כשבעה, ודי להם שיפסיקו גזירת שבעה או שלשים כרגלים (לחם-משנה). (16) דינה כרגל של פסח או של סוכות העולה לשבעה ימים. (17) שנאמר (דברים טז, טז) "בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות" - מה חג המצות יש לו תשלומין כל שבעה (=שאם לא חג והביא קרבנות החג ביו"ט, הראשון חוגג את כל הרגל), אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה (מו"ק כד, ב). ובשו"ע יו"ד סי' שצט סעיף ו פוסק, שראש-השנה ויוהכ"פ דינם כשלש רגלים לבטל האבילות. ואם נהג שעה אחת לפני ראש השנה, בטלה ממנו גזירת שבעה, ויוהכ"פ מבטל גזירת שלשים, ואחרי יום הכיפורים אינו מונה כלום, כמבואר שם סעיף ט, באופן שעושים שתי הפסקות אפילו באבילות אחת, ולא כדעת הראב"ד, שהזכרה לעיל אות יד.

ד. קבר את מתו קדם חג הסוכות - מונה אחר החג
 תשעה ימים בלבד; שהרי שמיני עצרת רגל בפני
 עצמו, ונמצא יום טוב הראשון מפסיק שבעה,
 ושבעת ימי החג, ושמיני של חג רגל אחד - הרי
 אחד ועשרים יום.¹⁸

(18) מו"ק שם.

ה. הקובר את מתו שבעת ימים קדם רגל מן
 הרגלים או קדם ראש השנה ויום הכיפורים - בטלה
 גזרת שלשים.¹⁹ ומתיר לספר ולכבס בערב יום טוב
 או בערב יום הכיפורים,²⁰ שמקצת היום פכלו,²¹
 ואינו מונה לאחריהם פלום. ואם על אביו ועל אמו
 הוא מתאבל, אפילו מתו קדם הרגל שלשים יום -

עטיפת הראש אינה אלא בצנעה, ולפיכך מכסה גם בשבת (רדב"ז). (4) רחיצת ידים ורגלים, וכגון שהוחמו בערב שבת, שאם הוחמו בשבת, אסור לרחוץ בהם משום שבת (מו"ק כד, א וב'נמוקי יוסף' שם). (5) ואע"פ שבגמרא שם אמרו: נעילת הסנדל בשבת רשות, שאפילו אינו נועל, אין זה נראה כאבל - שמא בימי התלמוד היו נוהגים לילך יחף, אבל בימי רבינו לא הלכו יחפים אלא האבל בלבד, ולפיכך אם ילך יחף בשבת - יהא נראה לכל שנוהג בה אבילות (כסף-משנה). (6) שהיתה כפויה בימי האבל, ראה לעיל פ"ה הי"ח. (7) ירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת - שואלים" - וכיון ששואלים בשלומם, מכאן שהם משיבים שלום לכל שואליהם. שוב אמרו שם: רבי הושעיה הגדול, הלך למקום אחד, ראה אבלים בשבת ואמר: "איני יודע מנהג מקומכם, אלא שלום עליכם, כמנהג מקומנו". (8) שאינו קרוע. (9) ראה לעיל פ"ה ה"ג, שעל אביו ואמו אם החליף בגד אחר, חייב לקרוע כל שבעה. (10) שבית צואר שלהם היה מתוקן, כדי שיוכל להפוך חלוקו מה שלפנים לאחור (מו"ק כד, א וברש"י לרי"ף שם). וכל זה מפני כבוד השבת, שאין אבילות נוהגת בה בפרהסיא, כמו שאמרו בירושלמי שם ה"ה: "ברכת ה' היא תעשיר (משלי י, כב) - זו ברכת שבת (=שנאמר בה: ויברך אלקים את יום השביעי); ולא יוסיף עצב עמה - זו אבילות, ככתוב (שמואל-ב יט, ג) נעצב המלך על בנו" - מכאן שאין אבילות בשבת. ובכל זאת דברים שבצנעה נוהגים בה, מפני שלא כתוב בה: שמחה, אבל כרגל אין אבילות נוהגת בה כלל, שנאמר בה: ושמחת בחגך (תוספות' למו"ק כג, ב ד"ה מאן דאמר).

ב. מאימתי זוקפים את המטות בערב שבת? מן
 המנחה ולמעלה. ואף על פי כן, לא ישב עליה עד
 שתחשף. ואף על פי שלא נשתיר לו אלא יום אחד,
 חוזר וכופה אותן במוצאי שבת.¹¹

(11) עד למחרת בבוקר, שמקצת היום ככולו, כמבואר לעיל פ"ו הי"ב (שם כז, א).

ג. הרגלים, וכן ראש השנה ויום הכיפורים - אין
 דבר מדברי אבילות נוהג בהן.¹² וכל הקובר את מתו
 אפילו שעה אחת קדם הרגל או קדם ראש השנה
 ויום הכיפורים - בטלה ממנו גזרת שבעה.¹³ נמצא
 מונה לאחר ראש השנה ויום הכיפורים¹⁴ שלשה
 ועשרים יום,¹⁵ ולאחר הפסח - ששה עשר יום;
 שהרי בטלה גזרת שבעה, ושבעת ימי החג - הרי
 ארבעה עשר. וכן אם קבר קדם עצרת¹⁶ - מונה
 אחריה ששה עשר יום; אף על פי שהוא יום אחד
 - הרי היא רגל ועולה לשבעה ימים.¹⁷

(12) ואפילו דברים שבצנעה, וכלשון רבינו לקמן ה"ח: "לא חלה עליו אבילות כלל". ואע"פ שאמרו (כתובות ד, א): "אע"פ שאמרו אין אבילות במועד, אבל דברים של צנעה נוהג" - גירסת רבינו שם: בשבת, ולא: במועד, וכן גירסת 'בעל המאור' שם. וביו"ד סי' שצט סעיף א פוסק שדברים שבצנעה נוהג בהם אבילות אפילו ברגל, וכגירסת הגמרא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אע"פ שעדיין לא כלו שבעת ימי האבילות, מלאכתו נעשית ע"י אחרים בבתיהם". (34) שם.

ט. המקומות שעושים שני ימים טובים³⁵ - מונה²⁰ השבעה מיום טוב שני האחרון³⁶, אף על פי שאינו נוהג אבילות³⁷. הואיל ומדבריהם הוא - עולה לו מן המנון³⁸, ומונה אחריו ששה ימים בלבד. ומונה²³ שלשים יום מיום הקבורה, כמו שאמרנו³⁹.

(35) המקומות הרחוקים מארץ ישראל, שאין שלוחי בית-דין מגיעים אליהם, היו עושים שני ימים מפני הספק, לפי שאינם יודעים יום שקבעו בו בית-דין את החודש איזה יום הוא, מלשון רבינו בהל' קידוש החודש, פ"ג הי"א. (36) קדושתו אינו אלא מדרבנן, שמן התורה אינו קדוש אלא היום הראשון בלבד, וביחוד בזמננו, שאנו בקיאים בקביעת החודש. ראה שם פ"ה ה"ו. (37) אם קברו המת בימים שלפניו, אבל אם קבורה ביום-טוב שני, דינו יתבאר בסמוך ה"י. (38) רי"ף למו"ק, פ"ג דף רפט. (39) לעיל ה"ח.

י. הקובר את מתו ביום טוב שני, שהוא יום טוב האחרון⁴⁰, או ביום טוב שני של עצרת⁴¹ - נוהג בו אבילות. הואיל ויום טוב שני מדבריהם, ואבילות יום ראשון של תורה⁴² - ידחה עשה של דבריהם⁴³ מפני עשה של תורה⁴⁴. אבל אם קבר ביום טוב שני של ראש השנה - אינו נוהג בו אבילות; ששניהן ביום ארוך הן⁴⁵, מטעם שבארנו בהלכות קדוש החודש⁴⁶.

(40) של פסח או סוכות, בניגוד ליו"ט שני של התחלת החג, שאינו נוהג בו אבילות, כלעיל ה"ח. (41) חג השבועות, שאין לו אלא שני ימים ובחורף לארץ. (42) ראה לעיל פ"א, ה"א. (43) שמחת החג של יו"ט שני. (44) האבילות, ככתוב (ויקרא י, יט) "ואכלתי חטאתי היום הייטב בעיני ה'" (רי"ף שם). "יבוא עשה דחידה, (=האבל) וידחה עשה דרבנן". וכל זה כששה מתים שמתאבל עליהם מדין תורה, אבל אלה שהוסיפו עליהם מדבריהם, כגון אשתו, או אחיו מאמו (ראה לעיל פ"ב, ה"א) - אין מתאבלים עליהם ביו"ט שני, שהרי אין בהם עשה של תורה, יבוא עשה של רבים (=רגל) מדבריהם, וידחה עשה של יחיד מדבריהם (כסף-משנה בשם הרמב"ן). (45) ודינו כיו"ט ראשון. (46) פ"ה, ה"ח: "הואיל והיו עושים אותו שני ימים, ואפילו בזמן הראיה, התקינו שיהיו עושים - אפילו בני ארץ ישראל - אותו תמיד שני ימים, בזמן הזה שקובעים על החשבון". והטעם, שעשו אותו שני ימים אפילו בזמן הראיה, לפי שלא ידעו יום שקבעו בו בית-דין את החודש, שאין השלוחים יוצאים ביום-טוב (שם ה"ז), וראה ביצה ד, ב "נולדה בזה אסורה בזה", שכיום אחד ארוך הם, וכן בהל' יו"ט, פ"א הכ"ד. ולדעת הרדב"ז, אין יו"ט שני של ראש השנה עולה לו למנין שבעה, שהרי כיום אחד ארוך הוא, ודינו כיו"ט ראשון. ובשו"ע יו"ד סי' שצט סעיף יג פסק, שנוהגים לא להתאבל בשום יו"ט שני של גלויות על שום מת, אפילו הוא יום מיתה וקבורה, שסוברים כדעת האומרים שאין שום אבילות מן התורה, "וכן המנהג פשוט ואין לשנות".

1 אינו מגלה עד שישלח פ"ע²² או עד שיעצרו בו חבריו, ואין הרגלים מפסיקין דבר זה²³.

(19) שם יט, כ. (20) אחר תפילת מנחה לפני שקיעת החמה (רדב"ז). (21) ועולה לכאן ולכאן, נחשב כשביעי וכשמיני, והרי הוא כאילו נהג גזירת שלשים בקצת אותו יום (שם וברש"י). (22) יגדל שיער ארוך יותר מדאי, ראה לעיל פ"ו. (23) ירושלמי שם פ"ג, ה"ח: "כל דבר שהוא תלוי בשבעה ושלשים - הרגל מפסיק. ברם כאן, עד שישלח פרע, או עד שיגערו בו חבריו". וראה ב'תוספות' למו"ק כב, ב ד"ה עד שיגערו.

3 ו. חל ששי שלו בערב הרגל, ואין צריך לומר חמישי או שלישי - אינו מגלה, ולא בטלה ממנו אלא גזרת שבעה בלבד²⁴. ואינו מתר לרחץ ולסוף ולעשות דבר עד שיפגס יום טוב²⁵. ויום טוב מפסיק שאר השבעה, ולאחר יום טוב משלים כל שלשים יום מיום המיתה, ואסור בהן בכל חמשה דברים²⁶.

(24) ועדיין הוא נוהג אבילות שלשים, שאסור לו להסתפר בהם, כמבואר לעיל פ"ו, ה"ג. (25) וביו"ט אינו נוהג אבילות כלל (מו"ק יט, ב): "הכל מודים כשחל שלישי שלו להיות ערב הרגל, שאסור ברחיצה עד הערב". ומפרש רש"י: ולערב רוחץ בצונן, או ימתין עד חולו של מועד וירחץ בחמין, ואע"פ שאמרו שם: "כשחל שלישי שלו וכו' - כבר העיר הרי"ף שם: הוא הדין אפילו יום ששי, שהרי עדיין לא שלמה אבילות שלו. (26) המנויים לעיל פ"ו, ה"ב.

9 ז. חל שביעי שלו להיות בערב הרגל, והרי הוא שבת²⁷ - בטלה ממנו גזרת שלשים. ומתר לגלה בתוך המועד²⁸, שהרי אנוס היה, ואי אפשר לו לגלה בשבת²⁹. וכן מגלה אחר עצרת³⁰ או אחר ראש השנה ויום הפסורים, שהרי בטלה גזרת שלשים, ויש לו לגלה בכל עת שירצה³¹.

(27) שאסור לו להסתפר בה. (28) בחול המועד. (29) ואנוס מותר בגילוח במועד, כמבואר בהל' יו"ט, פ"ז הי"ז (מו"ק יז, ב). (30) בשחל שביעי שלו בשבת, ערב עצרת. (31) כאבא שאול, האומר (שם יט, ב) "מותר לגלה אחר הרגל".

15 ח. הקובר את מתו בתוך הרגל - לא חלה עליו אבילות כלל³², ואינו נוהג אבילות ברגל. אלא לאחר הרגל מתחיל למנות שבעה, ונוהג בהן כל דברי אבילות³³. ומונה שלשים מיום הקבורה³⁴, ונוהג בשאר השלשים בכל גזרות שלשים.

(32) אפילו בדברים שבצנעה, כמבואר לעיל אות יא. וכמו שכתבו ה'תוספות' במו"ק כג, ב ד"ה מאן דאמר: שברגל נאמר: "ושמחת בחגך" ואין להתאבל בה כלל. (33) שם כ, א, אלא שמלאכתו נעשית ע"י אחרים, כמבואר שם. וכן ביו"ד סי' שצט סעיף ב: "ולכשיכלו שבעה למיתת המת,

קצא שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני כ' אלול - ספר שופטים - הלכות אבל

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח, ב וברש"י שם. 14) "שהכל כקרוביו" (מו"ק כה, א), והשווה לעיל פ"ט, הי"א.

ג. כְּשֶׁמְבָרִין אֶת הָאֲבָלִים בְּמוֹעֵד - אֵין מְבָרִין אֶלָּא
עַל מְטוֹת זְקוּפוֹת¹⁵. וְאֵין אוֹמְרִין בְּרֶפֶת אֲבָלִים
בְּמוֹעֵד¹⁶, אֶבֶל עוֹמְדִין בְּשׁוּרָה¹⁷ וּמְנַחֲמִין וּפּוֹטְרִין¹⁸.
וְאֵין מְנַחֲמִין אֶת הַמְטָה¹⁹ בְּרָחוּב, שְׁלֹא לְהַגְלִיל אֶת
הַהֶסְפֵּד²⁰; שֶׁהַמוֹעֵד אֲסוּר בְּהֶסְפֵּד וּבִתְעֵנִית²¹. וְכֵן
אֵין מְלַקְטִים עֲצָמוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ²² בְּמוֹעֵד, שְׁאֲבָל
הוּא לוֹ²³; וְאֵין צָרִיף לִזְמַר שְׁאָר קְרוֹבִים²⁴. וְכֵן אֵין
מְסַפְּדִין אֶת הַמֵּת בְּחִנְכָּה²⁵ וּבְפִרְיָם²⁶ וְלֹא בְּרֵאשֵׁי
חֲדָשִׁים²⁷, אֶבֶל נוֹהֲגִין בְּהֵן כָּל דְּבָרֵי אֲבָלוֹת²⁸. וּמִתָּר
לְסַפֵּד לְפָנֵי חֲנֻכָּה וּפְרִיָם וּלְאַחֲרֵיהֶן²⁹.

15) בניגוד לימי החול, שאין האבלים אוכלים אלא על מיטות כפויות לארץ, ראה לעיל פ"ד ה"ט, שביום הראשון לאבלו חייב האבל לישב על מיטה כפויה, ואילו במועד אוכל האבל על מיטה זקופה (שם כד, ב). שאין כפיית המיטה נוהגת במועד כלל (נמוקי יוסף שם), וראה ב'תוספות' שם כ, א ד"ה שכבר, שרש"י היה אומר: שאין עושים הבראה ברגל, הואיל ואין בה אבלות. 16) כשחזרו מהלוויה, ועמדו כולם ברחוב, ועמד אחד ואמר ברכה מיוחדת לאבלים לנחמם, ומסיים בה: "בעל נחמות ינחם אתכם, ברוך מנחם אבלים" (כתובות ה, ב), וראה במגילה כג, ב וברש"י שם ד"ה אין אבלים (מו"ק כז, א). והואיל וברכה זו היא ברחבה, במקום פומבי ביותר, אין לאמרה בחול המועד (רדב"ז). 17) המלווים את המת, כשחוזרים מהקבורה, עומדים בשורה בצד בית הקברות לנחם האבלים, ראה לקמן פ"ג, ה"א. 18) את הנחמתיים לביתם, ולא ילכו לביתו של האבל (מו"ק שם). 19) שהמת מוטל עליה. 20) שם, ומטעם זה "אין מוליכים המת לבית הקברות בחול-המועד עד שיהיה כל הקבר מתוקן ומזומן" (יו"ד סי' תא, סעיף א). 21) שהמועד כיו"ט, שחייב לשמוח בו (תענית יז, ב). 22) להוליכין למקום אחר לקברן בקברות אבותם. 23) צער יש לו בשעת לקיטתן (מו"ק ח, א). 24) שאינו שמח בהם כ"כ לקברם בקברות אבותם, ובוודאי יש לו צער בלקיטתן. וב'פרישה' ליו"ד סי' תג אות ה, מפרש: שעצמות שאר קרוביו ודאי אסור ללקט מפני שאינו חייב לכבדם. ובמס' שמחות פ"ב, שנינו: "כל שקורעים עליו בשעת מיתתו, קורעים עליו בשעת ליקוט עצמות". וראה לקמן פ"ב, ה"ח. 25) שבת כא, ב. 26) מגילה ה, ב שנאמר בהם (אסתר ט, כב) "לעשות אותם ימי משתה ושמחה". 27) תענית יז, ב "ראש-חודש גופו יום-טוב הוא". 28) שאינם כרגלים המפסיקים את האבילות, וגם אינם כשבת, שאין אבילות נוהגת בה, והרי אמרו (מו"ק כה, ב): נשים מענות ומטפחות בהם (ביאור הגר"א לאו"ח סי' תרצו ס"ק ה). והרמ"א באו"ח שם מסכם: שאין אבילות נוהגת בפורים אלא בדברים שבצנעה בלבד. 29) אע"פ שאמרו (תענית יז, ב) "הימים האלה הכתובים במגילת תענית (=שלא להספיד בהם, וחנוכה ופורים בכללם), לפנייהם ולאחריהם, אסורים" - כבר אמרו (ר"ה יח, ב) "בטלה מגילת תענית", ואע"פ

יום שני כ' אלול ה'תשע"ז

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

1) דיני אבילות בחול המועד. אבילות והספד בחנוכה ובפורים ובראשי חדשים. שלא לעורר אבל על המת, שלושים יום קודם לחג. שבעת ימי המשתה לנישואי חתן וכלה דינם כרגל. חתן שהכין כל צרכי סעודת נישואיו, ומת לו מת קודם שייכנס לחופה - מה דינו.

1 א. אף על פי שאין אבילות במועד², קורע על מתו
2 במועד וחולץ כתפיו³. ומברין את האבלים להם⁴
3 במועד⁵. כל אלו בחלו של מועד; אבל ביום טוב,
4 אפלו ביום טוב שני⁶ - אין קורעין ולא חולצין ולא
5 מברין.

2) שנאמר (דברים טז, יד) "ושמחת בחגך", ואין עשה' של אבילות יחיד דוחה עשה' של רבים (מועד קטן יד, ב), וראה לעיל פ"ג, ה"ח. 3) מוציא זרועו מן החלוק עד שיתגלה כתיפו וזרועו, כלשון רבינו לעיל פ"ח, ה"ג. 4) מאכילים אותם משל אחרים, שהאבל אסור לאכול ביום הראשון לאבלו משלו, ראה לעיל פ"ד, ה"ט. 5) מו"ק כד, ב. 6) שאינו אלא מדבריהם, ראה לעיל פ"ג ה"ט, ובביאורנו. ואע"פ שאמרו (ביצה ו, א): יו"ט שני לגבי מת כחול עשאוהו חכמים - אין זה אלא בצרכי המת עצמו, כגון לקברו או לתפור לו תכריכין, אבל הקריעה היא צרכי החיים של המתאבלים (ר"ן שם, וכן ברדב"ז). ואם מת ונקבר ביו"ט, אין לקרוע בחול המועד עד אחרי יו"ט כשיתחיל להתאבל, שחול-המועד אינו שעת חימום, ולא שעת שמועה, ומכיון שנודחית הקריעה ביו"ט, תידחה עד זמן האבל, שהוא לאחר החג (משנה-למלך, וכן ב"מגן אברהם" אר"ח סי' תקמז ס"ק ג). והשווה ה' יו"ט, פ"ו הכ"ג.

6 ב. אין קורעין במועד ולא חולצין אלא הקרובים
7 שתיבין פאבל⁷, או הקורע והחולץ על החכם⁸ או
8 על אדם פשר⁹, או מי שהיה עומד בשעת ציאת
9 נשמה¹⁰. ומברין הפל¹¹ על החכם במועד לתוף
10 הרחבה¹², פדרף שמברין את האבלים¹³; שהפל
11 אבלים עליו¹⁴.

7) פרט לאלה שאינם חייבים לקרוע, ורוצים לקרוע מפני הכבוד, שאסורים (מו"ק כד, ב). 8) הממונה על העיר ומבקשים ממנו הוראה (רש"י שם כב, ב). 9) שאינו חשוד על שום עבירה ולא על שום ביטול מצוה, אע"פ שאינו גדול בתורה (לשון השו"ע יו"ד סי' שמ, סעיף ו). 10) ואפילו אינו אדם כשר, ועל כל אלה חייבים לקרוע וקורעים במועד, כמבואר במו"ק כה, א. והשווה לעיל פ"ט, הי"א. וראה ביו"ד סי' תא סעיף ג "שמע שמועה קרובה (=תוך שלושים יום למיתתו) בחול המועד - חייב לקרוע". 11) את הכל. וכל אחד מאכיל את חבירו ומחליף סעודתו עמו, כמו שמצינו ברבה ורב יוסף (מו"ק כז, ב) שהיו מחליפים סעודותיהם זה לזה. 12) ככר העיר. 13) על מות קרובם, שהיו מברים אותם ברחבה, כמבואר בכתובות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלב, אדרבה דעתו להפסיק עי"ז אבילותו, וכן בשו"ע או"ח סי' תקמו סעיף ה. (42) שבין כך, המיריות חרותה בלבה ואין בה תוספת בגלל ההספד (ירושלמי שם). ושם אמרו: "איזה עירור? מזכירתו בין המתים; הספד - שהוא עושה לו הספד בפני עצמו".

ז. שבֵּעַת יְמֵי הַתְּנוּחַת⁴³ - הָרִי הֵן פְּרָגְלָה⁴⁴. וְיָמֵי שְׁמַת²⁰ לֹא מֵת בְּתוֹךְ יְמֵי הַמְּשֻׁתָּה, אֲפִלּוּ אָבִיו וְאִמּוֹ -²¹ מְשֻׁלִּים שְׁבַעַת יְמֵי הַשְּׂמֻחָה, וְאַחַר כֵּךְ נִדְּהַג שְׁבַעַת יְמֵי אֲבֵלוֹת⁴⁵. וּמוֹנֵה הַשְּׂלֻשִׁים מֵאַחַר יְמֵי הַשְּׂמֻחָה⁴⁶.²³

(43) ימי המשחה, שמשח רבינו תיקן לישראל, שהנושא בתולה יהיה שמח עמה שבעת ימים, כמבואר בהל' אישות פ"י הי"ב, ולעיל פ"א, ה"א. (44) שאין אבילות נוהגת בהם (כתובות ד, א). (45) כדן הקובר את מתו ברגל, המבואר לעיל פ"י, ה"ח. (46) והראב"ד שואל: למה לא יעלו ימי המשחה למנין השלושים, כמו ששינו לעיל (שם) לענין הרגל ש"מונה שלשים מיום הקבורה"? והרמב"ן (הובא ב'טור' יו"ד סי' שמב) מתרץ, שברגל נוהג ממילא מצות שלשים, לענין גיהוץ ותספורת שאסור בהם מחמת הרגל, ולפיכך עולה לו למנין שלשים, אבל בשבעת ימי המשחה מותר בגיהוץ ותספורת, ולפיכך אינם עולים לו. ועדיין קשה, לפי שיטת רבינו לעיל פ"א ה"א, שאבילות יום ראשון היא מן התורה, איך דוחה שמחת ימי המשחה שאינה אלא מדבריהם, מצות אבילות שהיא מן התורה? והר"ן בכתובות שם מתרץ: יש כח ביד החכמים לבטל דברי תורה ב"שב ואל תעשה", שאינו חייב לעשות בימי שמחתו מעשה אבילות. ולפי זה, אסור יהיה לו לעסוק בפועל בדברי שמחה כל אותו היום, שאסור לו לדחות את אבולו ב"קום ועשה". ונראה, שנוהג הוא בדברים שבצנעה, ולא ישמש מיטתו, כמבואר בסמוך בהלכה הבאה. והרדב"ז מתרץ, שכאן אין החכמים מבטלים את האבילות לגמרי, אלא דוחים אותה ליום אחר, ולפי זה אפילו בדברי שמחה בפועל, מותר לו לעסוק באותו יום.

ח. הַכֵּין כָּל צְרִיכֵי הַסְּעֵדָה וְאָפָה פֶּתוֹ וְטָבַח טָבָחוֹ²⁴ פְּדֵי שִׁפְנָסוֹ לְשֻׁמְחָה, וּמֵת לֹא מֵת קָדָם שִׁפְנָסוֹ²⁵ לְשֻׁמְחָה: אִם לֹא נָתַן מַיִם עַל גְּבִי פִּשְׁוֹ⁴⁷ - מוֹכֵר הַבֶּשֶׂר וְהַפֶּת, וְנוֹהֵג שְׁבַעַת יְמֵי אֲבֵלוֹת, וְאַחַר כֵּךְ²⁷ נִדְּהַג שְׁבַעַת יְמֵי הַמְּשֻׁתָּה⁴⁸; וְאִם נָתַן מַיִם עַל גְּבִי פִּשְׁוֹ, שְׁהָרִי אֵי אֲפִשְׁוֹ לְמִכְרוֹ - מְכַנְסִין אֶת הַמֵּת לְחֻדְרָה⁴⁹, וְאֶת הַחֶתֶן וְאֶת הַכֶּלֶה לְחִפָּה, וּבוֹעֵל בְּעֵילַת מִצְוָה⁵⁰ וּפּוֹרְשִׁי⁵¹, וְנוֹהֵג שְׁבַעַת יְמֵי הַמְּשֻׁתָּה, וְאַחַר כֵּךְ³² נִדְּהַג שְׁבַעַת יְמֵי אֲבֵלוֹת. וְכָל אוֹתָן הַיָּמִים נִדְּהַג בְּדַבְרֵים שְׁבַצְנָעָה כְּשֶׁבַעַת⁵². לְפִיכֵךְ הוּא יֵשֵׁן בֵּין הָאֲנָשִׁים, וְאִשְׁתּוֹ יִשְׁנָה בֵּין הַנְּשִׁים, פְּדֵי שְׁלֵא יִשְׁמַשׁ מִשְׁתּוֹ⁵³. וְאִין מוֹנְעִין תְּכִשִׁיטִין מִן הַכֶּלֶה כָּל שְׁלֻשִׁים יוֹם⁵⁴. הָיוּ בְּמִקּוֹם שְׂאֵפְשׁוֹ לְמִכְרוֹ הַבֶּשֶׂר אֵף עַל פִּי שְׁנָתָן עָלָיו מַיִם - מוֹכֵר, וְנוֹהֵג אֲבֵלוֹת תְּחִלָּה. הָיוּ בְּמִקּוֹם שְׂאֵי אֲפִשְׁוֹ לְמִכְרוֹ הַבֶּשֶׂר אֵף עַל פִּי שְׁלֵא נָתַן עָלָיו מַיִם - נִדְּהַג שְׁבַעַת יְמֵי הַמְּשֻׁתָּה תְּחִלָּה.³⁹

שאמרו (שם יט, ב): חנוכה ופורים לא בטלו - הכוונה להם עצמם, ולא לימים שלפניהם ולאחריהם, שאינם עדיפים משאר ימי המגילה שטלו (כסף-משנה).

ד. הַנְּשִׁים: בְּמוֹעֵד - מְעַנּוֹת אֲבָל לֹא מְטַפְחוֹת³⁰;¹
וּבְרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחֻנְפָּה וּבְפוֹרִים - מְעַנּוֹת³¹
וּמְטַפְחוֹת. אֲבָל אִין מְקוֹנְנוֹת לֹא בְּזָה וְלֹא בְּזָה.³
נְקַבֵּר הַמֵּת - לֹא מְעַנּוֹת וְלֹא מְטַפְחוֹת³².⁴

(30) מספקות כף אל כף. (31) יתבאר בסמוך בהלכה הבאה. (32) מו"ק כח, ב.

ה. אֵי יְהוּ עֲנוּי? שְׁכָלָן עוֹנּוֹת כְּאַחַת³³. קִינָה?⁵
שְׂאֵחַת אוֹמְרַת וְכָלָן עוֹנּוֹת אַחְרֵיהָ. שְׁנֵאָמַר: וְלִמְדָנָה⁶
בְּנִתְיָכֶם נְהִי, וְאַשָּׁה רְעוּתָה קִינָה³⁴. בְּמָה דְבָרִים⁷
אֲמוּרִים? בְּשָׂאָר הָעַם שְׁמָתוֹ; אֲבָל תְּלִמִיד חֲכָם⁸
שְׁמַת - סוֹפְדִים אוֹתוֹ בְּמוֹעֵד, וְאִין צְרִיף לִזְמַר⁹
בְּחֻנְפָּה וּבְפוֹרִים וְרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים³⁵, אֲבָל לֹא בְּיוֹם¹⁰
טוֹב שְׁנֵי³⁶. וְאִין סוֹפְדִין אוֹתוֹ בְּיָמִים אֱלוֹ אֱלֵא¹¹
בְּפָנָיו³⁷. נְקַבֵּר - אֲסוּרִין בְּהַסְפֵּד. יוֹם שְׁמוּעַתָּה³⁸ -
כְּכַפְנָיו הוּא, וְסוֹפְדִין אוֹתוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁהִיא¹³
רְחוּקָה³⁹.¹⁴

(33) מרימות קולן בדברי קינות ונהי. (34) שאחת מלמדת את חברתה קינה, כשהיא תתחיל, תדע חברתה מה תענה (שם). (35) שהם מותרים בעשיית מלאכה, בניגוד לחול-המועד שאסור במלאכה (שם כז, ב). (36) של גלויות, שהוא במקום יו"ט ראשון, שאסור להספיד בו מן התורה (כסף-משנה). (37) טרם שנקבר, והוא מוטל לפנינו. והשווה הל' יו"ט, פ"ז הכ"ב. (38) שהגיעה השמועה שחכם פלוני מת. (39) לאחר שלשים יום למותו (מו"ק כז, ב), אלא ששם אינו מודגש: "אע"פ שהיא רחוקה". וראה ב'נמוקי יוסף' שם שיטה אחרת בזה.

ו. לֹא תַעֲזוֹרֵר אִשָּׁה⁴⁰ עַל מֵת שְׁלֵא שְׁלֻשִׁים יוֹם קָדָם¹⁵
לְחַג, פְּדֵי שְׁלֵא יְבֹא הַחַג וְהֵם דְּיוֹם⁴¹; שְׂאִין הַמֵּת¹⁶
מְשֻׁתְּפָח מִן הַלֵּב שְׁלֻשִׁים יוֹם. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים?¹⁷
בְּמֵת יֵשֵׁן; אֲבָל אִם מֵת פְּתוּף שְׁלֻשִׁים יוֹם סְמוּךְ לְחַג¹⁸
- מְעוֹרְרַת⁴².¹⁹

(40) לא תביא ספדן לערער על מתה, שמת זה ימים רבים, לחזור אחרי קרובי המת, כדרך שחוזר הספדן, שצועק ואומר: בואו בכו עמי כל מרי לב, ומי שלבו דוח עליו הולך ומספיד על קרובו (מו"ק פ"א מ"ה, וברע"ב שם). (41) מו"ק ח, ב. וכדברי רבינו בהל' יו"ט, פ"ו הכ"ד: "כדי שלא יבוא הרגל והוא נעצב, ולבו דואג וכואב מזכרון הצער". ושם תפס רבינו לשון "ואסור לאדם שיעורר וכו'" כלשון המשנה במועד קטן, וכאן נקט רבינו לשון: לא תעורר אשה וכו', ע"פ לשון הירושלמי שם פ"א ה"ה: "לא תעורר אשה לוייתה (=אבל בעלה, שהוא חיבורה) במועד". וכתב הכסף-משנה: כל זה לפי מנהגם שהיו מעוררים ככי ייללה. אבל מה שאנו נוהגים, שבגמר השנה, מספידים המת ומזכירים נשמתו - מותר, שאין זה "עירור" שלא ישכח מן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"א אלול - ספר שופטים - הלכות אבל קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בכבודם (סנהדרין מו, ב). 5) אלא שמסופקים בגמרא שם, אם המצוה היא "משום כפרה", שמורידים ומשפילים אותו בתחתיות (רש"י שם), ולפיכך אם ציווה שלא לקברו - שומעים לו, שהרי אינו רוצה בכפרה, או "משום ביויון" היא, שלא יתבזה על החיים, שיראוהו מת ונרקב ונבקע, ולפיכך אפילו ציווה שלא לקברו אין שומעים לו, לבזות את החיים בגללו, ומתוך שזוהי בעייה שלא נפשטה, הולכים בה להחמיר (שם), והשווה הלכות זכייה ומתנה פרק י"א, הלכה כ"ד "שאסור להניחו בלא קבורה, אלא כופים את היורשים לקברו מנכסיו". וראה הלכות אישות פרק י"ד הלכה כ"ג-כ"ד בעניין חיובי הבעל בקבורת אשתו.

12 ב. פל המתעצל בהספדו של חכם - אינו מאריך
13 ימים⁶. וכל המתעצל בהספד אדם פשר - ראוי
14 לקבר פחיו⁷. וכל המוריד דמעות על אדם פשר -
15 הרי שקרו שמור על כך אצל הקדוש ברוך הוא⁸.

6) שבת קה, ב "מידה כנגד מידה" - הוא לא התאבל על שנתקצרו ימי החכם, אף לחייו לא יחשו מן השמים (רש"י). 7) שם, שנאמר (יהושע כד, ל) "ויקברו אותו (את יהושע) בגבול נחלתו... מצפון להר געש" - מלמד שרגש עליהם ההר להרגם" על שלא הספידוהו כראוי (שם וברש"י). וגם עונש זה הוא "מידה כנגד מידה" - כי אם הוא מתעצל בהספדו, הרי הוא מחשיבו כחי, והרי הוא כאילו מונח בקבר כשהוא חי, לפיכך ענשו להיקבר בחייו (מהרש"א שם). וראוי להעיר כי הנוסח שלפנינו בגמרא שם הוא: המתעצל בהספדו של חכם, ורבינו כנראה נמשך אחרי גירסת הרי"ף במועד קטן פרק ג דף רצג, שהיא: "בהספד של אדם כשר". 8) שבת שם, "הקדוש-ברוך-הוא סופרן ומניחן בבית גזיו", שנאמר (תהלים נו, ט) "נודי ספרת אתה, שימה דמעותי בנאדך".

16 ג. אין מניחין ספר תורה על מטתו של חכם⁹. ואין
17 משנין אותו ממטה למטה¹⁰. ואין מוציאים מטתו
18 אלא דרך פתחים, לא שישלשלה דרך גגות¹¹.
19 ובשאר העם - מתר לעשות¹².

9) לומר: "קיים זה מה שכתוב בזה", כי אסור לישיב על גבי מיטה שספר תורה מונה עליה, כמבואר בהלכות ספר תורה פרק י, הלכה ו (מועד קטן כה, א). ודווקא על מיטתו, אבל להניח הספר לפניו על גבי ספסל, התיר רב האי גאון לאדם חשוב וגדול בתורה ויחיד בדורו, כמבואר בטור יורה דעה סימן שדמ וכן בש"ך שם ובטור יורה דעה סימן שנג. 10) אלא מוציאים אותו במיטה הראשונה שעשו לצרכו (מועד קטן שם) ובטור יורה דעה סימן שנג. 11) כגון, אם הייתה המיטה רחבה מפתח הדלת, שוברים הקיר ומרחיבים הפתח (מועד קטן שם). 12) שלא אמרו אלא: "חכם כבודו דרך הפתח", וכן: "חכם כבודו במיטה הראשונה".

20 ד. אין פותחין משבעה מעמדות למת¹³. ואין עושין
21 מעמד ומושב בפחות מעשרה¹⁴. ואין עושין אלא
22 בקרובים¹⁵. ואין עושין אלא ביום ראשון¹⁶, ובבית
23 הקברות, ובמקום שנהגו¹⁷. פניצד עושין במקום

1 במה דברים אמורים? פשמת אביו של חתן או אמה
2 של פלה; שאם יפסידו סעדה זו - אין להם מי
3 שישטרו להם. אבל אם מת אביה של פלה או אמו
4 של חתן או שאר קרוביהם - נוהגין שבעת ימי
5 האבל תחלה, ואחר כך תפנס לחפה וינהגו שבעת
6 ימי המשטה⁵⁵.

47) עדיין ראוי הבשר למכירה. 48) הראב"ד שואל: למה לא יחכה עד שיעברו עליו שלשים יום של אבלות, כמבואר לעיל פ"ו ה"ה, שהאבל אסור בנישואין כל שלשים יום. והרמב"ן - הובא ב"טור" יו"ד ס' שמב - אומר, הואיל וכבר התכונן לחופה וטרח בה הרבה, אין לאחר החופה עד לגמר שלשים. 49) שלא יקברוהו, כדי שלא תחול עליו אבלות מיד לאחר סתימת הגולל, ואז לא יוכל לכנס עד שתעבור האבילות. 50) הבעילה הראשונה שהחתן בועל את אשתו הבתולה, נקראת "בעילת מצוה", כי ע"ז עשאה כלי, וכמו שאמרו (סנהדרין כב, ב) "אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי", ובאים לידי פריה ורביה, וכן הכתוב אומר (ישעיה נד, ה) "כי בועליך עושיך" ('תוספות' לכתובות ד, א ד"ה בעילת מצוה). 51) אחרי שקוברים את המת, אסור הוא בדברים שבצנעה, מחמת אבלו, ככסמוך. 52) ראה לעיל פ"י, ה"א. אבל ברגל ממש, מותר הוא אפילו בדברים שבצנעה, כמבואר שם ה"ג ובביאורנו. 53) כתובות שם. והשווה ה' איסורי ביאה פכ"ב, ה"א. וכתוב ב"הגהות מיימוניות": מיעוט אנשים שנים, ומיעוט נשים שנים. וביו"ד ס' שמב סעיף א, מעיר הרמ"א, שאסורים להתייחד גם ביום, ואם אינם ישינים בחדר אחד, אינם צריכים שימור כלל. 54) שם. כדי שלא תתגנה על בעלה. 55) שם. ולדעת רש"י שם ג, ב ד"ה אביו של חתן: אמה של כלה - אינה משמשת גורם לסעודה, אלא היא המכינה תכשיטין לכלה. והעיר הר"ן שם, כגון שהתמרוקים והקישוטים אינם מתקיימים. שאם לא כן, תינשא לאחר שבעת ימי האבלות באותם תמרוקים, שהכינה לה אמה מקודם.

יום שלישי כ"א אלול ה'תשע"ז

פרק שנים עשר

1) דיני הספד, ושבעה מעמדות למת. דיני ליקוט עצמות ופינוי ארון המת ממקום למקום - לעניין אבל והספד. בן כמה שנים יהיה הקטן, ויהיה ראוי להספד. סדרי הלווייה שונים בקטנים - בהתאם לגילם. עבדים ושפחות - לעניין הספד ותנחומים.

7 א. ההספד כבוד המת הוא². לפיכך פופין את
8 ה'יו"שין לתן שְכר מקוננים והמקוננות³ וסופדין
9 אותו. ואם צוה שלא יספדוהו - אין סופדין אותו⁴.
10 אבל אם צוה שלא יקבר - אין שומעין לו;
11 שהקבורה מצוה, שְנאמר: פי קבור תקברנו⁵.

2) ולא כבוד החיים ויקרם. 3) מלשון הכתוב (ירמיה ט, טז) "קראו למקוננות ותבואינה". 4) אבל אילו היה ההספד "כבוד החיים" לא היינו שומעים לו. שלא לפגוע

17 שְׁדָרוּ²⁹ קִיָּמָה - עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׂוֹרָה³⁰, וְאוֹמְרִים
18 עָלָיו בְּרַפְת אַבְלִים וְתַנְחוּמֵי אַבְלִים³¹, וּמְסַפְּדִין
19 אוֹתוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁהֶעֱבִירוּהוּ לְאַחַר שְׁנַיִם עָשׂוֹר
20 חֲדָשׁ³²; וְאִם אֵין שְׁדָרוּ קִיָּמָה - אֵין מְסַפְּדִין אוֹתוֹ,
21 וְאֵין עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׂוֹרָה, וְאֵין אוֹמְרִין עָלָיו בְּרַפְת
22 אַבְלִים וְלֹא תַנְחוּמֵי אַבְלִים. וְאֵלּוּ הֵן: בְּרַפְת אַבְלִים
23 - דְּבָרִים שְׂאוּמְרִים בְּבֵית הָאֲבָל³³, תַנְחוּמֵי אַבְלִים -
24 שְׂאוּמְרִים בְּשׂוֹרָה³⁴.

29 מערכת החוליות בגבו, וכן בבבא קמא טז, א "שדרו של אדם". (30 לנחמו, ראה לקמן פרק י"ג, הלכה א. 31 מועד קטן כה, א. אלא, ששם הנוסח: "שלדו קיימת" ומפרש רש"י: גופו קיים, ורבינו סובר, כיוון ששדרתו קיימת, הרי זה כ"שלדו קיים" שהשדרה היא עיקר בניין הגוף (לחם משנה). (32 ואין מספידים אפילו את החכם לאחר שנים עשר חודש למיתתו, ראה לקמן פרק י"ג, הלכה י, זה שהעבירו את ארונו ממקום למקום - מספידים הואיל ושלדו קיים ונקבר מחדש. (33 בברכת ה"טוב והמטיב" שבברכת המזון, שמוסיף בה דברים: דיין אמת, שופט בצדק, שליט בעולמו לעשות בו כרצונו וכו', כדברי רבינו בהלכות ברכות פרק ב, הלכה ח. ובירושלמי מועד קטן פרק א, הלכה ה: ברכת אבלים - מה שאומרים בבית הכנסת, ומפרש ה"קרבן העדה" "ברוך מנחם אבלים", וכן בירושלמי פסחים פרק ח, הלכה ח. וראוי להעיר שבכתובות ח, ב אמרו: "ברכת אבלים ברחבה" ומפרש רש"י: כשמברכים את האבל סעודה ראשונה משל אחרים, היו מברכים אותו ברחבה (רחוב העיר), ומברכים שם ברכת אבלים, ונוסח הברכה מפורש בגמרא שם: "אחינו המיוגעים המדוכאים באל הזוה... ברוך מנחם אבלים". (34 ירושלמי פסחים שם. כשחזרו מקבורת המת היו עומדים בצד בית הקברות לנחמו, כמבואר לקמן פרק י"ג, הלכה א.

25 ח. הַמְּלַקֵּט עֲצָמוֹת אֲבִיו וְאִמּוֹ - הֲרִי זֶה מֵתָאֲבָל
26 עָלֶיהָ כָּל הַיּוֹם כְּלָלוּ³⁵; וְלְעֵרֵב - אֵין מֵתָאֲבָל, אֶפְלוּ
27 צְרוּרִין לוֹ בְּסִדְנֵוּ. וְאֵין אוֹמְרִין עָלֶיהָ קִינּוּת³⁶.

35 מועד קטן ח, א וכפירוש התוספות שם. ואותו היום נוהג בעטיפת הראש וכפיית המיטה... ורחיצה וסיכה. וכל מה שאסור באבל (כסף משנה בשם רבינו ירוחם). ולא דווקא בעצמות אביו אלא גם על עצמות כל הקרובים, מתאבל עליהם ביום לקיטון, בכל הדברים הנוהגים באבל (טור יורה דעה סימן תג). (36 כבר הזכיר זה רבינו לעיל הלכה ו, וכן משמיענו שאפילו על עצמות אביו ואמו אין אומרים קינות.

28 ט. אֵין מְסַפְּדִין אֵת הַקְּטַנִּים. וּבֵן פְּמָה שְׁנַיִם יֵהִיָּה
29 רְאוּי לְהִסְפֵּד? בְּנֵי עֲנִיִּים אוּ בְנֵי זְקֵנִים - בְּנֵי
30 חֲמִשׁ³⁷; וּבְנֵי עֲשִׂירִים - בְּנֵי שֵׁשׁ. אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד
31 זְקָנוֹת.

37 שהעני מצטער על בניו יותר מן העשיר, לפי שאין לו שמחה אחרת (מועד קטן כד, ב בברש"י). ושם אמרו: "בני זקנים - כבני עניים".

1 שְׁנֵהֲגוּ? מֵעֲמִידִין שְׁאָר הַקְּרוּבִים וּבְנֵי מִשְׁפָּחָה
2 שְׂאִינָן בְּנֵי אַבְל, וְאוֹמְרִין לְפָנֵיהֶם דְּבָרֵי קִינּוֹת
3 וְכִיּוּצָא בְּהֵן. וְאַחַר כֵּן אוֹמֵר: שְׁבוּ יְקָרִים שְׁבוּ!
4 וְאוֹמֵר לְפָנֵיהֶם דְּבָרִים אַחֲרִים פְּשֵׁהֵן יוֹשְׁבֵין. וְאַחַר
5 כֵּן: עֲמְדוּ יְקָרִים עֲמְדוּ! וְאוֹמֵר פְּשֵׁהֵן עוֹמְדִין.
6 וְחֹזֵר וְאוֹמֵר כֵּן עַד שְׁבַע פְּעָמִים¹⁸.

13 בחזרתם מן הקבר הולכים מעט ויושבים, לנחם האבלים, או להרבות צער על המת ולתת איש אל לבו לשוב בתשובה, כי חיי האדם הבל. ועומדים, והולכים מעט וחוזרים ויושבים מעט, כך עושים שבע פעמים, כנגד שבעה הבלים הכתובים בקהלת (א, ב) "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים (=הבלים שניים במשמע) הכל הבל" (בבא בתרא ק, ב וברשב"ם שם). ורש"י למגילה כג, ב אמר: "כשנושאים את המת לקברו היו יושבים שבע פעמים לבכות את המת, והרוצה לספדו יספוד". (14 אנשים (מגילה כג, ב). (15 קרובי המת שאינם מתאבלים באים למעמדות לכבוד המת. (16 לקבורת המת. (17 בבא בתרא שם. (18 ולדעת הרשב"ם שם, לאחר שישבו מעט, היה הממונה אומר להם עמדו ולכו אל מקום אחר. ובטור יורה דעה סימן שעו מביא בשם גאון: "וצריך לישב שבע פעמים מפני שהרוחות מלוות אותו, ובכל שעה שיושב בורחות ממנו".

7 ה. כְּדִרְךָ שְׁעוֹשִׁין מַעֲמָד וּמוֹשֵׁב לְאַנְשֵׁים בְּמָקוֹם
8 שְׁנֵהֲגוּ, כֵּן עוֹשִׁין לְנָשִׁים¹⁹. וּמְסַפְּדִין הַנְּשִׁים
9 בְּאֲנָשִׁים בְּכָל מָקוֹם²⁰. אַבְל אֵין מְנִיחִין מִשֵּׁת הָאִשָּׁה
10 בְּרַחוּב לְעוֹלָם²¹, שְׁזָה גִנְאֵי לְאִשָּׁה²², אֶלָּא סְמוּךְ
11 לְמִיתָתָהּ קְבוּרָתָהּ²³.

19 בבא בתרא שם. (20 כשמתה אמו של בן זוא, הספידה רבן גמליאל הספד גדול (ראש השנה כה, א). וכן במגילה כח, ב "רפרם הספיד לכלתו בבית הכנסת". (21 אפילו שלא בימי חול המועד, אלא בכל ימות השנה, ראה לעיל פרק י"א, הלכה ג. (22 להיות מונחת מתה ברחוב לעיני הכל. (23 מועד קטן כה, א, שנאמר (במדבר כ, א) "ותמת שם מרים ותיקבר שם" - סמוך למיתה קבורה, ולשון ה"נמוקי יוסף" למשנה שם: "שגנאי הוא לנשים החיות, כשאשה מתה עומדת [שוכבת] בתכריכה לבושה לפני האנשים".

12 ו. הַמְּלַקֵּט עֲצָמוֹת²⁴ - אֵין אוֹמְרִים עָלֶיהֶם קִינּוֹם
13 וְנֵהֲגוּ²⁵, וְלֹא בְּרַפְת אַבְלִים וְלֹא תַנְחוּמֵי אַבְלִים²⁶.
14 אַבְל אוֹמְרִים עָלֶיהָ דְּבָרֵי שְׁבַח לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא²⁷
15 וְדְבָרֵי כְבוֹדֵיהֶם²⁸.

24 מן הקבר, לקברן במקום אחר. (25 דברי בכי ומספד. (26 מפורש בסמוך בהלכה הבאה. (27 שהוא ממית ומחייה, מוריד שאול ועל (ירושלמי מועד קטן פרק א, הלכה ה וכפירוש הטור ביורה דעה סימן תג). (28 דברי מוסר, הכובשים את לבו של אדם ומכניעים את יצרו.

16 ז. הַמְּפָנָה אֲרוֹנוֹ שֶׁל מֵת מְמָקוֹם לְמָקוֹם: אִם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ב אלול - ספר שופטים - הלכות אבל קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ונאמן, ונהנה מיגיעו, אמרו לו: אם כן, מה הינחת לכשרים."

יום רביעי כ"ב אלול ה'תשע"ז

פרק שלשה עשר

(1) סדר ניחום אבלים. מת שאין לו אבלים להתנחם עליו, כיצד עורכים לו אבל וניחומים. באיזה כלים מביאים את המאכל לבית האבל להברותו. שלבי זמן שונים באבלות, לבכי, להספד, לתפפור ולשאר חיובי אבל. החובה לדאוג ולפשפש במעשים לחזור בתשובה - בימי האבל.

20 א. כיצד מנחמין את האבלים? אחר שקוברין את
21 המת מתקבצין האבלים ועומדין בצד בית הקברות,
22 וכל המלוין את המת עומדין סביב להן שורה לפני
23 שורה. ואין שורה פחותה מעשרה, ואין אבלים מן
24 המננין.²

(2) סנהדרין יט, א. הואיל והשורה אינה דבר של חיוב כמו כל המצוות, אלא תוקנה לנחם אבלים, אינו ראוי שהמתנחם יהיה ממנין המנחמים (רדב"ז), אבל זה ברור שהאבל מצטרף לברכת הזימון, בין לשלשה, בין לעשרה, שהרי חייב בכל המצוות (שם) וכן ביו"ד סי' שעט סעיף ה. וראה כתובות ח, ב.

25 ב. האבלים עומדין לשמאל המנחמין, וכל
26 המנחמין באין אצל האבלים אחד אחד,³ ואומרים
27 להן: תנחמו מן השמים.⁴ ואחר כך הולף האבל
28 לביתו. וכל יום ויום משבעת ימי אבלות באין בני
29 אדם לנחמו, בין שבאו פנים חדשות⁵ בין שלא
30 באו.⁶

(3) סנהדרין שם. ופני האבלים מול פני המנחמים. (4) שם, לגבי כהן גדול המנחם את אחרים, והשווה לעיל פ"ז, ה"ו. (5) שעדיין לא נחמיהו כלל. (6) מנחמים אותו כל שבעה, ואפילו אלה שנחמיהו אתמול, כמו שאמרו (מו"ק כב, א) "אפילו בא ביום השביעי... והוא שבא ומצא מנחמים אצלו". ושם כא, א: "ואם באו פנים חדשות".

31 ג. האבל מסב בראש.⁷ ואין המנחמין רשאים לישב
32 אלא על גבי קרקע. שנאמר: וישבו אתו לארץ.⁸
33 ואין רשאים לומר דבר עד שיפתח האבל את פיו
34 תחלה. שנאמר: ואין דבר אליו דבר; וקתיב: אחרי
35 כן פתח איוב את פיהו וגומר, ויען אליפז.⁹ ובין
36 שבעת בראשו - שוב אין המנחמין רשאים לישב
37 אצלו, שלא נטריחיהו יותר מדי.¹⁰

(7) כתובות סט, ב, שנאמר (איוב כט, כה) "אבחר דרכם ואשב ראש... כאשר אבלים ינחם". ואמרו שם, קרא: ינחם, שהמתנחם מושביים אותו בראש לנחמו. (8) מאמר רב יהודה, הביאו הר"ף למו"ק סוף פ"ג, ובגירסת הגמרא שלפנינו (כח, ב) איננו, גם ב"לקוט שמעוני" לאיוב שם מביא מאמר זה בשם רבי. (9) אליפז היה ממנחמי איוב,

1 י. תינוק שמת: כל שלשים - יוצא פחיק³⁸, ונקבר
2 באשה אחת ובשני אנשים; אבל לא באיש אחד
3 ובשתי נשים, מפני היחוד³⁹. ואין עומדין עליו
4 בשורה, ואין אומרין עליו ברכת אבלים ותנחומי
5 אבלים⁴⁰. בן שלשים יום גמורים⁴¹ - יוצא
6 בגלוסקמא⁴² קטנה הנטלת באגפים⁴³. ועומדין עליו
7 בשורה, ואומרין עליו ברכת אבלים ותנחומי
8 אבלים⁴⁴. בן שנים עשר חדש - יוצא במטה.

(38) לבית הקברות, ולא בארון. (39) שאסור להתייחד אפילו עם שתי נשים, מפני שדעתן קלה, ושתייהן נוחות להתפתות, אבל בשני אנשים מותר, שהאחד בוש מחבירו (קידושין פ, ב וברש"י). וכל זה בשעת אבל, שיצרו שבור ונכנע, אבל שלא בשעת אבלו, אפילו אנשים הרבה אסור להם להתייחד עם אשה אחת, עד שתהיה אשתו של אחד מהם שם, כדברי רבינו בהלכות איסורי ביאה פרק כ"ב, הלכה ח ובכסף משנה שם. (40) מועד קטן כד, ב. (41) יצא מחזקת נפל, אבל יום שלושים עצמו כיום שלפניו הוא (בכורות מט, א), והשווה לעיל פרק א, הלכה ו. (42) תיבה או ארון בלשון יוונית. "ויישם בארון במצרים" (בראשית ג, כו) מתרגם יונתן: ושוון יתיה בגלוסקמא. ונוסח הגמרא במועד קטן שם: דלוסקמא. ונוסח הערוך בכל המקומות בתלמוד: גלוסקמא. (43) בזרועות שני אנשים דרך כבוד (רש"י שם). (44) כשאר כל אדם (שם). ולדעת הרמ"א ביורה דעה סימן שדמ סעיף ד אין אומרים צידוק הדין וקדיש על תינוק "עד שיהיה בן יב חודש, שיצא במיטה".

9 יא. כל היוצא במטה - רבים מצהיבין⁴⁵ עליו; וכל
10 שאינו יוצא במטה - אין רבים מצהיבין עליו. וכל
11 הנכר לרבים⁴⁶ - רבים מתעסקין בו⁴⁷; וכל שאינו
12 נכר לרבים - אין רבים תיבין להתעסק בו. ומקום
13 שנהגו נשים לצאת לפני המטה - יוצאות לפני
14 המטה⁴⁸; לאחר המטה - יוצאות לאחר המטה⁴⁹.

(45) שרויים בצער וסופדים. (46) שהיה רגיל לצאת מן הבית, והכירו אותו. (47) לספרו וללוותו. (48) ואין לחוש להרהור עבירה בשעת צער ואבל. (49) סנהדרין כ, א. ובירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו: לפני המיטה - שהן גרמו מיתה. לאחר המיטה - מפני כבוד בנות ישראל, שלא יהו (האנשים) מביטים בנשים. ובירה דעה סימן שנט סעיף א מסכם: "ועכשיו נהגו שאין יוצאות אלא לאחר המיטה, ואין לשנות".

15 יב. העבדים והשפחות⁵⁰ - אין מספידין אותן, ואין
16 עומדין עליהן בשורה, ואין אומרים עליהן ברכת
17 אבלים ותנחומי אבלים; אלא אומרין לו פשם
18 שאומרין לו על שורו ועל חמורו: המקום ימלא
19 חסרונה⁵¹.

(50) הכנענים. (51) ברכות טז, ב. ושם אמרו: "רבי יוסי אומר: אם עבד כשר הוא, אומרים עליו, הוי איש טוב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להתענג ולהתעדן, אבל כל זמן שהמת מוטל, מביאים בשמים לבית המת, או על המת עצמו, להעביר הריח הרע, אלא שאין מברכים על בשמים של מתים, כמבואר שם וב'נמוקי יוסף', והשווה הל' ברכות פ"ט, ה"ח.

ז. אין מוליכין לבית האבל המאכל שמברין בו לא
בכלי כסף ולא בכלי שנים²⁴ וכיוצא בהן, אלא בכלי
נשרים²⁵ של ערבה קלופה וכיוצא בהן; שלא לבייש
את מי שאין לו. ואין משקין בזוכית לבנה, אלא
בצבועה; שלא לבייש את העניים שאין יינותיהן
טובות²⁶.

(24) עשויים מקליפת אלון מיוחד. (25) בדפוס רומי ר"מ: בכלי נצרים. וכן הנוסח במו"ק שם. (26) ובזוכית צבועה, אין מראה היין ניכר מבחוץ (שם).

ח. אין שותין בבית האבל יתר על עשרה פוסות
לכל אהד ואהד: שלשה קדם אכילה, ושלשה בתוך
אכילה, וארבעה לאחר אכילה. ולא יוסיף, שמה
ישתפר²⁷.

(27) כתובות ח, ב "התחילו היו שותים ומשתכרים, החזירו הדבר ליושנה". ומפרש רש"י: ליושנה עשר כוסות. אלא שרש"י שם מפרש, שהיו משקים בעיקר את האבל, ככתוב (משלי לא, ו) "ויין למרי נפש", ואולי עם האבל היו שותים גם המנחמים. והרמב"ן - הובא בכסף-משנה - סובר, שלא ישתו אלא תוך הסעודה, שייך שבתוך הסעודה אינו משכר, וגם רבינו לא כתבה דרך חיוב אלא דרך שלילה, וראה לעיל פ"ד, ה"ו: "נקבר המת, הרי זה מותר... ולשתות יין מעט כדי לשרות אכילה שבמעיו אבל לא לרוות". הרי שלכתחילה אין לו לשתות יין אלא בתוך הסעודה.

ט. אין אומרים שמועה²⁸ והגדה בבית האבל²⁹, אלא
יושבין דוין³⁰. וכן אין אומרים בפני המת אלא
דברים של מת³¹. אבל לעסק דברי תורה בפניו או
בבית הקברות - אסור³².

(28) דברי הלכה. (29) לפי שמושכים הלב, ולא יתעסקו באבילות (מו"ק כג, א. וב'נמוקי יוסף' שם). ואפילו בסתם דברי חול, נכון להחמיר, כדי שיתן אל לבו אבילותו (רדב"ז). ובירושלמי מו"ק פ"ג, הובא ב"הגהות מיימוניות" אמרו: אין לאכול עם האבל רוב עם, שיצטרכו להתחלק לשני מקומות, וכן ביו"ד ס' שעח סעיף י. (30) מצטערים וכוואים. (31) דברי הספד וצרכי הוצאתו וקבורתו. (32) ברכות ג, ב. יח, א. כי הכל חייבים לספר בדברי תורה, והמת דומם, הרי זה "לועג לרש", והכתוב אומר (משלי יז, ה) "לועג לרש חרף עושהו" (רש"י), אבל דברי חולין, שאין גנאי למחריש בהם - אין לאסור, ומעשים בכל יום, שעוסקים בדברי חול בפני המת, במעמד רבנים קשישים ואין מוחים בידם (הגהות מיימוניות). וכל שהוא לכבוד המת, ודאי שיותר לומר בפניו. ועל זה סומכים לקרוא פסוקים בבית-הקברות, ודרשה לכבוד המת (כסף-משנה, וכן ביו"ד ס' שדמ סעיף יז). וראה לקמן פ"ד הי"ג, וכן

ולא ענה דבר עד אשר איוב האבל פתח פיו (מו"ק כת, ב). (10) שם, כיון שהאבל אסור בשאילת שלום, בזמן שהוא רוצה לפטור את מנחמיו לביתם, הוא שוחה בראשו, כתלמיד השוחה לפני רבו ליתן שלום (רדב"ז) בשם הרמב"ן.

ד. מת שאין לו אבלים להתנחם - באים עשרה בני
אדם פשרין ויושבין במקומו¹¹ כל שבעת ימי
האבלות¹², ושאר העם מתקבצין עליהן. ואם לא
היו שם עשרה קבועין - בכל יום ויום מתקבצין
עשרה משאר העם¹³ ויושבין במקומו¹⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מת שאין לו אבלים להתנחם באים עשרה בני אדם כשרין ויושבין בו".

והראב"ד השיג וכתב: "א"א זה אין לו שורש". ובפרק י"ד ה"ו כתב הרמב"ם שניחום אבלים הוא גמ"ח עם החיים ועם המתים. ויש לומר שזהו יסוד מחלוקתם שלדעת הרמב"ם ניחום אבלים הוא גמ"ח גם עם המתים ולכן גם במת שאין לו אבלים להתנחם "באים עשרה בני אדם כו". אבל לדעת הראב"ד הוא גמ"ח עם החיים בלבד.

(על פי דקור"ש חלק כ' ע' 569)

(11) במקום שמת שם. (12) לדעת הרדב"ז, אין הכוונה שישבו שם כל היום, כדרך שהאבל יושב בקביעות כל היום, אלא באים בכל יום כבוקר ובערב, בזמן שהציבור רגיל לבוא לנחם האבלים. (13) שלא ישבו אתמול כמתנחמים. (14) שבת קנב, א: "מת שאין לו מנחמים" וכו', ומפרש רבינו: כאילו היה מנוקד מנחמים, שפירושו מתנחמים, שוודאי כל ישראל מנחמים הם, ולא תמצא אלא מת שאין לו אבלים להתנחם, ומתוך שלא הזכיר: אבלים, מכאן שעיקר ההקפדה שישבו עשרה אנשים בכל יום להתנחם, ושאר כל העם יבואו לנחמם (מרכבת המשנה).

ה. הפל חיבין לעמד בפני נשיא¹⁵, חוץ מאבל
וחולה¹⁶. ולכל העומד מפניו אומר לו 'שב', חוץ
מאבל וחולה. שמשמע: ישב באבלו, ישב בחליו¹⁷.

(15) כשנכנס לבית-המדרש. (16) שקשה עליהם העמידה, זה מפני אבלו המדכאו, וזה בגלל חליו. (17) מו"ק כז, ב. "אלא אומר להם: המקום יברך אתכם אל תטרחו" (נמוקי יוסף' שם).

ו. מקבדין ומקבצין¹⁸ בבית האבל¹⁹, ומדיחין קערות
וכוסות וקיתונות²⁰ וצלוחיות²¹, ומדליקין את
הגרות. אבל אין מביאין שם לא את המגמר²² ולא
את הפשמים²³.

(18) מכבדים - מטאטאים; מרבעים - מזלפים מים על הרצפה להשכיב את האבק. (19) ואין בזה משום מלאכה לאבל (מו"ק כז, א). (20) כדים. (21) בקבוקים קטנים, ראה מלכים-ב, ב. (22) קטורת של בשמים, הנשרפים באש ומעלים ריחות נעימים. (23) שם, שאסור לאבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

41) שאין לבו מתרגש ומשתתף בצרת קרובו וחבירו.
 42) ימשמש ויבדוק. "ויחפש, בגדול החל" (שם מד, יב)
 מתרגם הירושלמי: ופשפש. 43) שבת קו, א. ומפרש
 רש"י: "יראו מן המיתה. 44) מו"ק כז, ב. ושם הנוסח:
 בין שתי ירכותיו. וברי"ף שם: בין כתפיו, ומפרש הנימוקי
 יוסף: שאליו זוקף ראשו, היתה דוקרתו מאחוריו, וכל כך
 יעמוד בכובד ראש. 45) עד י"ב חודש. 46) מו"ק שם.
 שמירת הדין מתוחה נגדו. ובירושלמי שם פ"ג, ה"ז: "שכל
 אותה השנה, הדין מתוח כנגד המשפחה... כל שבעה -
 החרב שלושה, עד שלשים - היא רופפת, לאחר שנים-עשר
 חודש - היא חוזרת לתערה, למה הדבר דומה? לכיפה של
 אבנים, כיון שנתערה (=נודעזעה) אחת מהן, נתערו
 כולן... ואם נולד בן זכר באותה המשפחה, נתרפאת כל
 אותה המשפחה". 47) ובכ"י תימן: לחזור בתשובה וכו'.

בהלכה כה, ש"מושיבים ישיבה על קברו (=של מלך)
 שבעה ימים", ובביאורנו שם.

1 י. אִין בּוֹכִין עַל הַמֵּת יִתֵּר מִשְׁלֹשָׁה יָמִים, וְאִין
 2 מִסְפִּידִין יִתֵּר מִשִּׁבְעָה³³. בְּמָה דְבָרִים אָמְרִים?
 3 בְּשָׂאֵר הָעַם; אֲבָל תְּלַמְּדֵי חֻקִּים - הַכֹּל לְפִי
 4 חֻקְמָתָן. וְאִין בּוֹכִין עֲלֵיהֶן יִתֵּר מִשְׁלֹשִׁים יוֹם; שְׂאִין
 5 לָנוּ גְדוֹל מִמּוֹשֶׁה רַבְּנוֹ, וְכֹתִיב: וַיִּתְּמוּ יָמֵי בְּכִי אֲבָל
 6 מִשָּׁה³⁴. וְכֵן אִין מִסְפִּידִין יִתֵּר עַל שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הַדָּשׁ.
 7 אִין לָנוּ בְּחֻקְמָה גְדוֹל מִרַבְּנוּ הַקָּדוֹשׁ, וְשְׁנַיִם עֶשְׂרֵי
 8 חֹדֶשׁ בְּלִבְד נִסְפָד³⁵. וְכֵן חֻקֵּם שְׂבָאָה שְׂמוּעָתוֹ לְאַחַר
 9 שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הַדָּשׁ³⁶ - אִין סוֹפְדִין אוֹתוֹ³⁷.

33) מו"ק כז, ב. שנאמר (ירמיה כב, י) "אל תבכו למת ואל
 תנודו לו" - אל תבכו, יותר מדאי; ואל תנודו לו, יותר
 מכשיעור, שלשה - לבכי, ושבעה - להספד. 34) כתובות
 קג, ב, רבינו הקדוש ציוה להושיב ישיבה אחרי עם מלאת
 שלשים יום למותו, אמר: איני עדיף ממש רבינו וכו'.
 35) שם. עד שלשים יום ספדו ביום ובליילה, מכאן ואילך
 ספדו ביום ולמדו בליילה, או להיפך. 36) משמת.
 37) אפילו ביום שמועה. שכן מצינו (יבמות עט, א) שדוד
 המלך רצה להספיד את שאול המלך ולא הספידו, כיון
 שכבר עברו שנים עשר חודש מנפילתו, ומפרש רש"י:
 "שאיך דרך כבוד לספוד אחר י"ב חודש, אחר שנתקבלו
 נתחומין על המת, כאמור במועד קטן כא, ב".

10 י.א. אַל יִתְקַשֶׁה³⁸ אָדָם עַל מְתוֹ יִתֵּר מְדִי. שְׂנַאֲמַר:
 11 אַל תִּבְכּוּ לְמַת וְאַל תִּגְדּוּ לוֹ. קְלוֹמַר: יִתֵּר מְדִי³⁹.
 12 שְׁזַהוּ מְנַהֲגוֹ שֶׁל עוֹלָם; וְהַמְצַעַר [עֲצָמוֹ יוֹתֵר] עַל
 13 מְנַהֲגוֹ שֶׁל עוֹלָם - הָרִי זֶה טָפֵשׁ. אֲלָא פִּיעַד יַעֲשֶׂה?
 14 שְׁלֹשָׁה לְבָכִי, שְׁבַעַה לְהַסְפֵד, שְׁלֹשִׁים יוֹם לְחִסְפָּת
 15 וְלִשְׂאֵר הַחֻמְשָׁה דְבָרִים⁴⁰.

38) מרבה להתאבל. 39) מו"ק כז, ב ושם אמרו:
 "המתקשה על מתו יותר מדאי, על מת אחר הוא בוכה".
 וב"פתחי תשובה" ליו"ד סי' שצד ס"ק א, מביא בשם 'ספר
 חסידים': אדם שמת בנו או בתו אל ינשק אותם, ושאר
 מתים - סובר ה"פתחי תשובה" שמותר לנשקם, ככתוב
 (בראשית נ, א) ביעקב אבינו "ויבך (=יוסף) עליו וישק לו".
 40) המנויים לעיל פ"ו ה"ב, ובמו"ק שם אמרו: "מכאן
 ואילך, אמר הקב"ה: אי אתם רחמנים בו יותר ממני".

16 י.ב. פֶּל מִי שְׂאִינוּ מִתְאַבֵּל כְּמוֹ שְׂצִיּוֹ חֻקִּים - הָרִי
 17 זֶה אֲכַזְרִי⁴¹. אֲלָא יִפְחַד וַיִּדְאֵג וַיִּפְשַׁפֵּשׁ⁴² בְּמַעֲשָׂיו
 18 וַיִּחְזֹר בְּתִשׁוּבָה. וְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה שְׂמַת - תִּדְאֵג
 19 כָּל הַחֲבוּרָה כְּלָה⁴³. כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים
 20 יִרְאֶה אֶת עֲצָמוֹ כְּאִלוֹ חֶרֶב מְנַחַת לוֹ עַל צְאוּרָו⁴⁴;
 21 וּמִשְׁלֹשָׁה יָעַד שְׁבַעַה - [כְּאִלוֹ הִיא] מְנַחַת בְּקֶרֶן
 22 זָוִית; מִכָּאן וְאֵילָף⁴⁵ - [כְּאִלוֹ] עוֹבְרַת כְּנַגְדוֹ בְּשׂוּק⁴⁶.
 23 כָּל זֶה לְהַכִּין עֲצָמוֹ, וַיִּחְזֹר⁴⁷ וַיַּעֲזֹר מִשְׁנָתוֹ. וְהָרִי
 24 הוּא אוֹמֵר: הַפִּתְהָ אֶתֶם וְלֹא חָלוּ. מִקְּלָל שְׂצִיּוֹ
 25 לְהַקִּין וְלַחֹל.

יום חמישי כ"ג אלול ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַרְבַּעַה עֶשְׂרִי

1) מתבארת בו מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, לנחם
 אבלים, להכניס הכלה וללוות האורחים וכו'. גודל ערך
 מצות הכנסת אורחים והלויתם לדרכם. זמני ביקור חולים.
 ביטול מלאכה ותלמוד תורה להוצאת תלמיד חכם לקבורה.
 נחום אבילי גוים וביקור חוליהם. איסור הנאה מבתי קברות,
 בנין הקבר, המת וכל תכריכיו והכלים הנזוקים על מטתו
 מחמת צער. הכבוד שעושים למלך או נשיא שמתו.

26 א. מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם לְבַקֵּר חוֹלִים, וּלְנַחֵם
 27 אֲבָלִים, וְלַהֲוֹצִיא הַמֵּת, וּלְהַכְנִיס הַכְּלָה², וּלְלוֹוֹת
 28 הָאוֹרְחִים³, וּלְהַתְעַסֵּק בְּכָל צָרְכֵי הַקְּבוּרָה: לְשֵׂאת עַל
 29 הַפֶּתַח⁴, וְלִילֵף לְפָנָיו⁵, וְלִסְפֹד, וְלַחְפֹד, וְלִקְבֹר⁶. וְכֵן
 30 לְשַׁמַּח הַכְּלָה וְהַחֲתָן, וּלְסַעֵדֵם בְּכָל צְרָכֵיהֶם⁷. וְאִלוֹ
 31 הֵן גְּמִילוּת חֻסְדִים שְׂבִגוּפוֹ, שְׂאִין לָהֶם שְׁעוּר⁸. אַף
 32 עַל פִּי שְׁכָל מִצְוֹת אֵלוֹ מִדְּבָרֵיהֶם, הָרִי הֵן בְּכָלֵל
 33 וְאֶהְבֶּתָּ לְרַעְיָךְ כְּמוֹי⁹ - כָּל הַדְּבָרִים שְׂאֵתָה רוֹצֵה
 34 שְׂיַעֲשׂוּ אוֹתָם לָךְ אֲחֵרִים, עֲשֵׂה אֶתָּה אוֹתָן לְאֲחֵיךָ
 35 בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים".

מצות נוחם אבלים אינה מצוה שבגופו דווקא ואפשר
 לעשותה על ידי שליח (כמו שמצינו בדוד המלך ש"ב פ"י
 פ"ג) ואף על ידי מכתב.

ומה שכתב "ואלו הן מצות שבגופו" הוא להבדילה מן
 הצדקה שנזכרה בה"ג שם.

ועוד יש להוכיח ממה שכתב (פ"ד ה"ו) שהוא גמ"ח עם
 החיים ועם המתים, ופשיטא שלמתים אין נפק"מ אם בא
 במכתב או על ידי שליח.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קודש

~ נקודות משיחות קודש ~

"עשה אותם אתה לאחריך בתורה ובמצות".

יש שלמדו מכאן שמצות אהבת ישראל היא רק לרעך בתורה ומצות ואילו את הרשע מותר או מצוה לשנוא. אבל כבר העירו באחרונים מזה שלומדין מהפסוק ואהבת לרעך כמוך "ברור לו מיתה יפה" שכולל גם את הרשע (המחויב במיתה) ורק מסית נתמעט בפירוש ממצות אהבת ישראל. ומוכח מזה שהמצוה לשנוא את הרשע היא לא מפני שנתמעט מהלשון "ואהבת לרעך כמוך" אלא שהוא ציווי בפני עצמו. וכן מוכח מתניא (פרק ל"ב) שגם אלו שמצוה לשנאתם, מצוה לאהבם גם כן.

וכן מוכח גם מלשון הרמב"ם (הלכות דעות פ"ו ה"ג) שסתם "לאהוב כל אחד ואחד מישראל כגופו".

(על פי לקו"ש חלק י"ז עמוד 217 הערה 17)

~ נקודות משיחות קודש ~

"... הרי הם בכלל ואהבת לרעך כמוך...עשה אותם אתה לאחריך בתורה ומצות".

מדבריו משמע שמצות "ואהבת לרעך כמוך" אינה רק על הרגש האהבה שבלב אלא גם על המעשה - "עשה לאחריך". וכן משמע ממה שכתב בהלכות דעות (פ"ו ה"ג) "מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל...כו' לפיכך צריך שיספר בשבח ו לחוס על ממונו כו'" היינו גם עשיה בפועל ולא רק הרגש הלב.

(על פי לקו"ש חלק עמוד 58 הערה 22)

(2 לחופה. (3 בדרכם למקומם. (4 השווה לעיל פ"ד, ה"ב: "וסובלים את המת על הכתף עד בית־הקברות", ובביאורנו שם. (5 לפני מיטתו. (6 מו"ק כח, ב: "היה רבי מאיר אומר: "והחיי יתן אל לבו" (קהלת ז, ב) - דברים של מיתה. אם ספד - יספדוהו; אם קבר - יקברוהו; אם טען (נשא) יטענהו" וכו'. וראה לעיל פ"ב ה"ב, ובביאורנו שם. (7 ברכות ז, ב: "ואם משמחו (לחתן), מה שכרו? זוכה לתורה שניתנה בחמשה קולות" וכו'. ובכתובות יז, א אמרו: "רבי יהודה בר אילעי היה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה, ואומר: כלה נאה וחסודה". (8 פאה פ"א, מ"א: "אלו דברים שאין להם שיעור... וגמילות חסדים". ואמרו בירושלמי שם ה"א: כמה דברים אמורים בגופו, אבל בממונו יש לו שיעור, שהרי נמנו באושא, שיהא אדם מפריש חומש מנכסיו למצוה. (9 וכדברי ה"תורת כהנים" שם: "רבי עקיבא אומר: זה כלל גדול בתורה". (10 פרט לגוי שאינו בתורה ובמצוות. וראה שבת לא, א "דעלך סני, לחברך לא תעביד, זוהי כל התורה כולה". ובבבא־מציעא ל, ב דרשו: "והודעת להם את הדרך (שמות יח, כ) - זו גמילות חסדים; אשר ילכו - זה ביקור חולים; בה - זו קבורה; אשר יעשון - זו לפני משורת הדין". והשווה "ספר המצוות" לרבינו שורש א. והרמב"ן שם משיג על רבינו ולדעתו ניחום אבלים וביקור חולים וכן קבורת המת - הן מצוות מן התורה, שכל אלו גמילות חסדים הן, ובכלל:

ואהבת לרעך כמוך, הן. וכבר אמרו (סוטה יד, א) "אחרי ה' אלוקים שלכו... הלך אחר מדותיו של הקב"ה, ...הקב"ה ביקר חולים... אף אתה בקר חולים; הקב"ה ניחם אבלים... אף אתה ניחם אבלים; הקב"ה קבר מתים... אף אתה קבור מתים". ורבינו סובר, שכל אלה אינם אלא אסמכתאות, ואינם אלא מדבריהם, שהרי בפירוש אמרו (סנהדרין ע, ב): אכל דבר שהוא מצוה ודבר עבירה, דבר שהוא מצוה - תנחומי אבלים; דבר עבירה - תענית ציבור, ומפרש רש"י: תנחומי אבלים - תקנת חכמים בעלמא הוא, וכן פירש רבינו לעיל ה' ממרים פ"ז, ה"ב.

ב. שְׂכַר הַלְוִיָּהּ¹¹ מִרְבֵּה מִן הַלֵּל¹². וְהוּא הַחֵק¹
שְׁחַקְוֹ אֲבֵרָהֶם אֲבִינוּ, וְדַרְךְ הַחֶסֶד שְׁנֵהֵג פָּה:²
מֵאֲכִיל עוֹבְרֵי דְרָכִים, וּמִשְׁקָה אוֹתָן, וּמְלֹה אוֹתָן¹³.³
וְגִדּוּלָה הַכְּנֶסֶת אוֹרְחִים מִהַקְּבֵלַת פְּנֵי שְׂכִינָה,⁴
שְׁנֵאֲמַר: וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים¹⁴. וְלוֹוִיִּם יוֹתֵר⁵
מִהַכְּנֶסֶתָן. אֲמָרוּ חֲכָמִים: פֶּלֶ שְׂאִינוּ מְלֹה - פָּאֵלוּ⁶
שׁוֹפֵף דְּמִים¹⁵.⁷

~ נקודות משיחות קודש ~

"וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכניה שנאמר וירא והנה שלושה אנשים".

לכאורה קשה מה הראיה מפסוק זה והיה לו להביא הראיה שהביאה הגמרא מהמשך הפסוקים (שבת קכ"ז) "ויאמר אדני-י אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך כו" כי משם הראיה שאאע"ה הקדים האורחים לשכינה. ועוד קשה לשון הרמב"ם בהלכה א' "מצות-עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת ולהכניס הכלה וללוות האורחים" שהוא שינוי מלשון המשנה - "הכנסת אורחים".

והביאור בזה: בפעולה של כל גמילות חסדים ישנם שני עניינים: האחד הוא מילוי מחסורו של חברו (בחפצא), והשני הוא מידת החסד הנדרשת מהאדם (מצד הגברא). כעין זה הוא בהכנסת אורחים שהמצוה היא סיפוק צרכיהם במאכל משקה ולינה, ובנוסף מצד מדת החסד של המארח צריך להראות מצדו גם התעניינות ושימת לב לאורח. זה החידוש במצות הכנסת אורחים, שגם סיפוק צרכי האורח אינו יכול להעשות באופן סתמי אלא חייב להיות תוך התעניינות ושימת לב של המארח. לכן הגדיר הרמב"ם את חיוב מצות הכנסת אורחים - "ללוות האורחים" ללמדך שגם סיפוק צרכיהם צריך להעשות בשימת לב והתעניינות בדיקו כמו בליווי האורחים.

ומעתה יובן גם מדוע הביא הרמב"ם הראיה מהפסוק "וירא והנה שלושה אנשים כו" כי רק שם מודגשת שימת לבו של אברהם אבינו לאורחים, שאף שהיה עסוק בהקבלת פני השכינה שהיא תענוג עילאי, היתה בו שימת הלב לאורחים שנראו לעיניו מרחוק.

(על פי לקו"ש חלק כ"ה ע' 70)

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ג אלול - ספר שופטים - הלכות אבל קצט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כך שינה ולא כתב "נוטל אחד מששים" אלא "כאילו" נוטל "חלק" מחליו.

ובמאירי כתב (נדרים לט, ב) "שהמבקר מיקל בחליו של חולה... ובני גילו ר"ל שביקורם ערב עליו שמצד הנאתו מהם חליו מיקל כו".

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 64 והע' 23)

25 נדרים לט, ב: "רמז לביקור חולים מן התורה, מניין? שנאמר (במדבר טז, כט): אם כמות כל האדם ימותון אלה, ופקודת כל האדם יפקד עליהם וגו' - שהם חולים ומוטלים בעריסתם, ובני אדם מבקרים אותם (= ופקודת - לשון ביקור), מה הבריות אומרים: לא ה' שלחני. 26 על החולה, שאם זה מכביד עליו, יכנס לחדר החיצון לשאול עליו אצל בני-ביתו (בית יוסף' ליו"ד סי' שלה). 27 כל אחד נוטל חלק מששים ממה שהשאירו המבקרים הראשונים (נדרים שם). ושם הדגישו: "ובכן גילו", שאינו נוטל חלק מששים אלא בן גילו, ומפרש רש"י: בחור כמותו, או זקן לזקן. והר"ן שם, מפרש: שנוטל המבקר במזל של חולה. 28 שם מ, א "מעשה בתלמיד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו (בציווי רבי עקיבא), היה אומר לו: רבי, החייתני. יצא ר"ע, ודרש: כל מי שאינו מבקר חולים, כאילו שופך דמים", שהמבקר עושה לחולה כל צרכיו. וכתב ה'פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שלה, אפילו בימינו שהחולה שוכב על המיטה, ואין אבק הארץ מזיק לו, דעתו של אדם צלולה ונוחה כשהבית נקי. וגם רוח רעה שורה על מקום מיאוס, וחולה צריך לשמור נפשו יותר מאדם אחר, שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, ולפיכך יזהרו לכבד ולרביץ לפניו.

ה. אין מבקרין את החולה אלא מיום שלישי והלאה. 29 ואם קפץ עליו החלי והכבידו 30 - מבקרין אותו מיד. 31 ואין מבקרין את החולה לא בשלש שעות ראשונות ביום ולא בשלש אחרונות, מפני שהן 32 מתעסקין בצרכי החולה. ואין מבקרין לא חולי מעים ולא חולי העין ולא מחושי הראש, מפני שהבקור קשה להן. 33

29 שלא ירע מזלו, ואולי בבקשה מועטת שיבקש שונא רעתו, יתוסף חליו (שם וברא"ש). 30 בבת אחת. 31 ירושלמי פאה פ"ג, ה"ז. ושם אמרו: הקרובים נכנסים אליו מיד, אפילו בחולי רגיל. 32 צ"ל: שבהן. כלומר, באותן השעות. וכן נראה מלשון ה'בית יוסף' ליו"ד סי' שלה. וראוי להעיר, שבנדרים מ, א, נימקו הטעם, שכל חולה מיקל עליו חליו בשעות הבוקר, ולא יחוש המבקר לבקש עליו רחמים, ובשלש שעות האחרונות - מכביד עליו חליו - ויתייאש מלבקש עליו רחמים. ורבינו חידש טעם משלו לפי בקיאותו בחללים (רדב"ז). 33 שם מא, א חולי מעיים - משום בושה; חולי עין וראש, שהדיבור קשה להם. ומסיים השו"ע ביו"ד סי' שלה סעיף ח: "אלא נכנסים בבית החיצון, ושואלים ודורשים בו".

ו. הנכנס לבקר את החולה - לא ישב לא על גבי

11 בכת"י תימן: הלוי. 12 סוטה מו, ב: "ששכר הלוויה אין לה שיעור". 13 "ואברהם הולך עמם לשלחם - המשל אומר: האכלת, השקית, תלווה, כך: ואברהם הולך עמם לשלחם" (מדרש בראשית רבה, פמ"ח, אות כ). ובמדרש "שוחר טוב" פל"ז, אמרו: ויטע אש'ל בבאר שבע - אכילה, שתיה לויה. וכן ברש"י סוטה י, א ד"ה פונדק. 14 וירא וירץ לקראתם, הרי שהניח את השכינה, והלך לקבל האורחים (שבת קכז, א). 15 סוטה מו, ב "שאלמלי ליווה אנשי יריחו לאלישע, לא גירה דובים לתינוקות, שנאמר (מלכים ב, כג-כד) ויעל משם... ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו... ויקללם בשם ה', ותצאנה שתיים דובים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים". וכך אמרו שם: "ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו - וכי על לבנו עלתה, שביט-דין שופכים דמים? אלא לא בא לדינו ופטרנוהו בלא מזונות, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לווייה".

1 ג. פופין ללויה 16 פדרף שפופין לצדקה 17 ובית דין היו מתקנין שלוחין ללוות אדם העובר ממקום למקום. ואם נתעצלו בדבר זה - מעלה עליהם פאלו שפכו דמים 18 אפלו המלוה את חברו ארבע אמות - יש לו שכר הרבה 19 וכמה שיעור לויה שחייב אדם בה? הרב לתלמיד - עד עברה של עיר 20 והאיש לחברו - עד תחום שבת 21 והתלמיד לרב - עד פרסה 22 ואם היה רבו מבקה 23 - עד שלש פרסאות 24

16 את מי שאינו רוצה ללוות את חבריו לדרך, שילוהו (סוטה מו, ב). 17 לתת צדקה, ראה ה' מתנות עניים פ"ז, ה"י. 18 סוטה שם. שהמהלך יחידי בדרך צפוי לסכנת לסטים. וב"תפארת ישראל" למשנה שם (פ"ט, מ"ו) מנמק: "ואפשר שלכך נהרג מלסטים, שחשבוהו כאיש שאין לו אוהבים לדרוש דמו". 19 שם. "בשביל ארבע פסיעות שליוה פרעה לאברהם, שנאמר: ויצו עליו פרעה אנשים וגו', נשתעבד בכניו ארבע מאות שנה". 20 שבעים אמה ושיריים שנותנים אותן עבור (=בליטה) לעיר, ומהן והלאה מודדים תחום שבת (רא"ש לנדרים נו, ב). 21 שהוא אלפיים אמה מחוץ לעיר. 22 ארבעה מילים, ומיל הוא שיעור תחום שבת. 23 שרוב חכמתו קיבל ממנו. 24 סוטה, שם.

ד. בקור חולים - מצוה על הפל 25 אפלו גדול מבקר את הקטן. ומבקרין הרבה פעמים ביום. וכל המוסף - משפח. ובלבד שלא יטריח 26 וכל המבקר את החולה - פאלו נוטל חלק מחליו 27 והקל מעליו; וכל שאינו מבקר - פאלו שופך דמים 28

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכל המבקר את החולה כאלו נוטל חלק מחליו והקל מעליו". ענינו של ביקור חולים הוא הקלה מייסורי החולה ויש בו הבאת סיוע לרפואתו, ואף שבגמרא משמע שהוא דווקא בן גילו הוא לענין אחד מששים, אבל ברמב"ם משמע שהוא הדין ב"כל המבקר" אף שאינו בן גילו, ואולי משום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחת". ולדעת הרמב"ן - הובאה ב'טור' יו"ד סי' שס, הכנסת כלה קודמת לקבורת המת, ולאחר שנכנסה לחופה, תנחומי אבל קודמים לשמחת חתן וכלה, וכן הבראת האבל קודמת למשתה חתן, ש"החתן מאכיל את האחרים, והאבל אינו אוכל עד שיאכילוהו אחרים".

ט. מְבַטְלִין תְּלִמּוּד תּוֹרָה לְהוֹצֵאת הַמֵּת⁴¹ וְלִהְיֵת כַּסֵּט הַפְּלֵה⁴². בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֵׁאִין לוֹ כָּל צָרְפוֹ; אָבֵל יֵשׁ לוֹ כָּל צָרְפוֹ⁴³ - אֵין מְבַטְלִין⁴⁴. וְכֵל שֵׁאִין מְתַעַסְקִין בַּתּוֹרָה - חֲבִיבִין לְהִתְעַסֵּק עִמּוֹ⁴⁵.

(41) ללוותו לקבורה. (42) ללוותה מבית אביה לבית חופתה (רש"י למגילה כט, א). (43) שיש לכל-הפחות עשרה אנשים, לעמידה בשורה ולקדיש ולברכת אבלים (רמב"ן ב'טור' יו"ד סי' שסא). (44) מגילה, שם. (45) אפילו יש לו כל צרכו, וביחוד מי שהוא יושב ובטל, מוטב שיתעסק עם המת מלהבטל (רדב"ז). ובשו"ע יו"ד סי' שסא סעיף א: "ותינותק של בית רבן אין מתבטלים כלל", שהרי אפילו לבנין בית-המקדש אין מבטלים אותם, כמבואר בשבת קיט, ב.

י. מֵת אֶחָד בְּעִיר - כָּל בְּנֵי הָעִיר אֲסוּרִין בְּעֵשֶׂית מְלֶאכָה עַד שִׁיקְבְּרוּהוּ. וְאִם יֵשׁ לוֹ מִי שִׁיתְעַסֵּק בְּצָרְכּוֹ - מְתָרִין⁴⁶.

(46) מועד קטן כזו, ב. אבל מבטלים מלאכתם להוצאתו, כמבואר לעיל ה"ט. וביו"ד סי' שסא סעיף ג, פסק: "הרואה את המת ואינו מלווהו, עובר משום לועג לרש, ובר נידוי הוא, ולפחות ילוונו ארבע אמות".

יא. תְּלִמֵּיד חֲכָם שְׂמָת, אֶפְלוּ הָיוּ עִמּוֹ עַד שֵׁשִׁים רְבּוּא - מְבַטְלִין תְּלִמּוּד תּוֹרָה לְהוֹצֵאתוֹ⁴⁷. הָיוּ שֵׁשִׁים רְבּוּא - אֵין מְבַטְלִין. וְאִם הָיָה מְלַמֵּד לְאַחֲרֵים⁴⁸ - אֵין לוֹ שְׁעוֹר, אֶלָּא מְבַטְלִין הַכֵּל לְהוֹצֵאתוֹ⁴⁹.

(47) כתובות יז, א "נטילתה כנתינתה - מה נתינתה (=של תורה בסניי), בששים רבוא, אף נטילתה (=כשמת ותלמודו בטל) בששים רבוא". (48) מרביץ תורה ברבים. (49) שם.

יב. קוֹבְרִין מְתֵי עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים, וּמְנַחֲמִין אֲבֵלֵיהֶם, וּמְבַקְרִין חוֹלֵיהֶם, מְפַנֵּי דְרָכֵי שְׁלוֹם⁵⁰.

(50) גיטין סא, א. ובתוספתא שם פ"ג הי"ח: "מנחמים אבלי גוים מפני דרכי שלום", והשווה ה' מלכים פ"י הי"ב, ובביאורונו שם. והוא-הדין שמלווים מתי גוים מפני דרכי שלום, כמבואר ב'בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' שפז, בשם ה'כלבו'. וכן מספידים אותם, כמבואר בתוספתא גיטין הנ"ל.

יג. בְּתֵי הַקְּבָרוֹת אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה. פִּיעַד? אֵין אוֹכְלִין בְּהֵן, וְאֵין שׁוֹתִין בְּהֵן⁵¹, וְאֵין עוֹשִׂין בְּהֵן מְלֶאכָה, וְלֹא קוֹרִין בְּהֵן, וְלֹא שׁוֹנִין⁵² בְּהֵן. כָּלְלוּ שָׁל דְּבָר: אֵין גְּאוֹתִין⁵³ בְּהֵן, וְלֹא נוֹהֲגִין בְּהֵן קְלוֹת רֵאשׁ⁵⁴. לֹא יִלָּף אָדָם בְּתוֹךְ אַרְבַּע אֲמוֹת שָׁל קְבֵר וְתַפְלִין בְּיָדוֹ⁵⁵.

מָטָה, וְלֹא עַל גְּבֵי פְּסָא, וְלֹא עַל גְּבֵי סַפְסָל, וְלֹא עַל גְּבֵי מְקוֹם גְּבוּהָ, וְלֹא לְמַעְלָה מִמְרָאָשׁוֹתָיו³⁴. אֶלָּא מְתַעַטֵּף יוֹשֵׁב לְמָטָה מִמְרָאָשׁוֹתָיו, וּמְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים יוֹצֵא³⁵.

(34) שבת יב, ב "מפני שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה", ולפיכך מתעטף מאימת שכינה, כאדם היושב באימה ואינו פונה לצדדים (רש"י שם). ודוקא כשהחולה שוכב על הארץ, שהיושב גבוה ממנו. אבל כששוכב על המיטה, מותר לישוב על כסא (יו"ד סי' שלה סעיף ג). (35) שאומר: המקום ירחם עליו בתוך חולי ישראל (שבת שם). ובבבא-בבא קטז, א אמרו: "כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שנאמר (משלי טז, יד): חמת מלך מלאכי מות, ואיש חכם יכפרנה". - ומנהג זה בצרפת, שכל מי שיש לו חולה בתוך ביתו, מבקש לפני הרב התופס ישיבה, שיברך אותו. ומזה נהגו בכל המדינות לברך החולה בבית הכנסת, ולבקש עליו רחמים (דרכי משה ל'טור' יו"ד סי' שלה אות ב).

ז. יִרְאָה לִי, שְׁנַחֲמַת אֲבָלִים קוֹדֵם לְבִקּוּר חוֹלִים; שְׁנַחֲמַת אֲבָלִים גְּמִילוֹת חֶסֶד עִם הַחַיִּים וְעִם הַמֵּתִים³⁶.

(36) והרדב"ז מהסס בזה, כי יש מקום להעדיף ביקור חולים על ניחום אבלים, שהמבקר את החולה גורם לו שיחיה, ואם לא ביקרו כאילו שופך דמים, כמבואר לעיל ה"ד, ואילו ניחום אבלים אין בו מעלות אלו. וכדברי רבינו נראה, ממה שאמרו (שבת יב, ב) "בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת" - הרי שהקדימו ניחום אבלים לביקור חולים, ואע"פ שבסוכה מא, ב אמרו: "כך היה מנהגם של אנשי ירושלים... הולך לבקר חולים ולנחם אבלים - לולבו בידו" - שם ברגל, הואיל ואין בו אבילות, אפילו בדברים שבצנעה, צער האבל מועט. ולפיכך ביקור חולים קודם (אור שמח).

ח. מִי שֶׁהָיָה לְפָנָיו מֵת וְכֵלָה - מְנִיחַ אֶת הַפְּלֵה וּמְתַעַסֵּק עִם הַמֵּת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אָבֵל וְגוֹמְרִים³⁷. מֵת וְכֵלָה שְׁפָגְעוּ זֶה בְּזֶה בְּדֶרֶךְ - מְעַבְרִין אֶת הַמֵּת³⁸ מְלַפְנֵי הַפְּלֵה³⁹. וְזֶה וְזֶה עוֹבְרִין מְלַפְנֵי הַמְּלָךְ⁴⁰.

(37) וסוף הפסוק: ולב כסילים בבית שמחה. ובמס' שמחות פי"ב, שנינו: "אבל חסידים הראשונים, היו מקדימים לבית האבל מלבית המשתה, שנאמר: טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה" וגו'. (38) דרך צדדית. (39) והכלה עוברת עם אורחיה בדרך המלך, באופן שמקדימים את הכלה תחילה (כתובות יז, א), ובמס' שמחות פי"א, מנמקים: שכבוד החי קודם לכבוד המתים. (40) שכבוד המלך עדיף משניהם, שנאמר: שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך, ואין כבודו להמתין עד שהמת או הכלה יעברו מלפניו (כתובות שם). ובמס' שמחות שם, אמרו: "אגריפס המלך עבר לפני הכלה (=נכנס לרחוב צדדי, וחיכה עד שמסע הכלה יעבור תחילה), ושיבחהו חכמים, אמרו לו מה ראית? אמר להם: אני נוטל כתר בכל יום, וזאת תטול כתרתי שעה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ג אלול - ספר שופטים - הלכות אבל קפא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביניהם עפר ששה טפחים, אבל אם יש ביניהם עפר ששה טפחים - מותר ('טור' יו"ד סי' סב). ונראה שהכל תלוי בטיב העפר, שאם היא אדמת סלע או קרקע קשה, אפילו אין ביניהם אלא הפסק כלשהו מותר, וכן אמר רבן שמעון בן גמליאל (בבא-בתרא קא, א) "הכל לפי הסלע" (רדב"ז). (65) מס' שמחות שם: "רבי יהודה אומר: האישי נקבר עם בתו הקטנה, והאשה עם בנה הקטן, ועם בן-בנה הקטן, זה הכלל: כל שישן עמו בחייו, נקבר עמו במותו" (לפי נוסח הרמב"ם ב"תורת האדם" הובא ב'טור' יו"ד סי' סב).

13 יז. עפר הקבר - אינו אסור בהנאה, שאין קרקע
14 עולם נאסרת⁶⁶. אבל קבר הבנין⁶⁷ - אסור בהנאה.

(66) שנאמר (מלכים-ב כג, ו) "וישלך את עפרה (=של האשירה) על קבר בני העם", מקיש (השוה) קבר בני העם לעבודה-זרה, מה ע"ז אינה נאסרת במחובר לקרקע, שכתוב "אלהיהם על ההרים" - ולא ההרים אלהיהם (=אין ההר נאסר כעבודה-זרה), אף הקבר אינו נאסר במחובר לקרקע (סנהדרין מז, ב). (67) שבנוהו למעלה מעל הקרקע, והרי זה: "תלוש ולבסוף חיברו", ואסור במת כעבודה-זרה (שם). ויש אוסרים העפר שנטלו מן הקבר וחזרו ונתנו עליו, שהרי זה: "תלוש ולבסוף חיברו" (יו"ד סי' שסד, סעיף א), ולדבריהם אינו מותר אלא העפר שבצדי המת ובתחתיתו, או החופר כוך בסלע שלא נתלש הגג כלל, ונשאר כבתחילתו (ש"ך שם).

15 יח. הבונה קבר למת - לא נאסר עד שיפגס בו
16 המת⁶⁸. ואפלו הטיל בו נפל⁶⁹ - נאסר בהנאה⁷⁰.

(68) אין ההזמנה בלבד אוסרתו. (69) תינוק שלא כלו לו חדשי לידתו. (70) סנהדרין שם.

17 יט. נפש⁷¹ שנעשה לשם חי⁷², ושם בו המת,
18 והוסיף בו דימוס⁷³ אַחַד לשם המת, אף על פי
19 שפנה המת - הפל אסור בהנאה⁷⁴. ואם הפיר את
20 התוספת - חולץ⁷⁵ אותה, והשאָר מת⁷⁶. נעשה
21 לשם המת⁷⁷ - פִּינֵן שְׁהוּטֵל בו המת נאסר, אף על
22 פי שפנה⁷⁸.

(71) בנין שעל הקבר. ובלשון המקרא: ציון, ראה יחזקאל לט, טו "ובנה אצלו ציון". (72) לכשימות יקבר בו, ועדיין חי הוא. והואיל ואין שם המת נקרא עליו, אין זו הזמנת "נפש" למת, שהיא רק אחרי מות האדם. (73) שורה של אבנים. (74) ואילו לא הוסיף בו דימוס, לא היה הקבר אסור אלא כל זמן שהמת בתוכו, והואיל ולא נעשה מתחילה לשם המת משמת. (75) מסיר. (76) שם מת, א, שאין כאן אלא מעשה בלא "הזמנה", ואינו אסור אלא כשהמת בתוכו. (77) אחרי מות האדם, בנה את הנפש לשמו, נמצא שנקרא שמו עליו, והרי זו "הזמנה". (78) שיש כאן "הזמנה ומעשה" - כאחד, ונאסר עולמית (שם). והשווה ה' תפילין פ"ד, ה"ט: "כלי שהכינו להניח בו תפילין, והניח בו - נתקדש, ואסור להשתמש בו דברי חול; הכינו ולא הניח בו, או שהניח בו עראי ולא הכינו - לא נתקדש, והרי הוא חול כמו שהיה". שהזמנה, או מעשה - לבד, אינם מועילים.

1 וְסֵפֶר תּוֹרָה בְּרוּעוֹ, וְלֹא יִתְפַּלֵּל שָׁם. וּבְרַחוּק אֲרַבַּע
2 אַמּוֹת - מִתָּרֵם.⁵⁶

(51) שזוהי קלות ראש, ובמגילה כט, א שנינו: "אין נוהגים בהם קלות ראש". וכשם שבבתי-כנסת שנינו שם כח, א: אין אוכלים ושותים בהם, ומפרש רש"י שם, משום קלות ראש, שמקילים אותם, כך הדין בבתי הקברות (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שסח ס"ק א). (52) משנה. שהרי זה "לועג לרש", שהמת אינו קורא ואינו שונה (ברכות יח, א). (53) נהנים, כלשון המשנה (ברכות נא, ב) "אין מברכים על הנר - עד שיאתו לאורו". ומפרש רש"י: שיהנו. וכנראה שלמד רבינו דין איסור הנאה בבית-הקברות מדין בתי-הכנסת, שנאמר בהם (מגילה כח, ב) "ואין ניאותרים בהם", והשווה ה' תפילה פ"א, ה"ו. (54) כגון לעשות בהם צרכיו, כמפורש בירושלמי ברכות פ"ב ה"ג, ובמגילה כט, א שנינו: "אין מרעים בהם בהמה... ואין מלקטים בהם עשבים... מפני כבוד מתים". (55) אפילו כשהוא אווזן בידו, וקל-והומר כשהן על ראשו, שהוא מקיים בהן המצוה, הרי זה "לועג לרש". ובברכות יח, א הנוסח: "ותפילין בראשו". (56) ברכות שם. וכל שהוא לכבודו של מת - מותר, כמבואר לעיל פ"ג ה"ט, בביאורנו. והשווה ה' תפילין פ"ד, הכ"ג.

3 יד. המולץ עַצְמוֹת⁵⁷ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - לֹא יִתָּגַם
4 בְּדִסְקָא⁵⁸ וְנִינְחָם עַל גְּבֵי חֲמוֹרוֹ וְיִרְפֹּב עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי
5 שְׁנוּהֵג בָּהֶן מְנַהֵג בְּצִיּוֹן⁵⁹. וְאִם הָיָה מִתְיָרָא מִפְּנֵי
6 הַגְּנָבִים וּמִפְּנֵי הַלְּסָטִים - מִתָּרֵם.

(57) עצמות המת. (58) מרצוף (שק) של עור. (59) ברכות יח, א והשווה ה' ספר תורה פ"י ה"א, ושם מסיים רבינו: "ואם אין שם פחד, מניחו (ספר התורה) בחיקו, כנגד לבו, והוא רוכב על הבהמה והולך". ובנוגע לעצמות, מפשילן לאחוריו על החמור, כמבואר ביו"ד סי' תג, סעיף י.

7 טו. אין מִפְּנֵי⁶⁰ אֶת הַמֵּת מִקְבֵּר לְקֵבֵר, אֲפֵלוּ מִבְּזוּי
8 לְמַכְבְּדוֹ⁶¹. וְאִם הָיָה בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ⁶² - מִפְּנֵהוּ אֲפֵלוּ
9 מִמְּכַבֵּד לְבְּזוּי⁶³.

(60) מעבירים. (61) ירושלמי מו"ק פ"ב, ה"ד. ומפרש ה"קרבן העדה" שהבלבול קשה למתים, שמתיראים מיום הדין, ובשמואל הוא אומר (שמואל-א כח, טו) "למה הרגזתני להעלות אותי", ומפרש הרד"ק, שהיה מפחד מיום הדין, כי סבר שקוראים אותו לדין. (62) שהקבר השני, הוא בשדה המת. (63) ירושלמי שם, "ערב הוא לאדם שהוא נינוח אצל אבותיו", והשווה ה' יו"ט, פ"ח ה"ט. ואם נתנהו שם על-מנת לפנותו - מותר בכל ענין, וכן מותר לפנותו כדי להעלותו לארץ ישראל (כסף-משנה, וכן ביו"ד סי' שסג סעיף א).

10 טז. אין קוֹבְרִין מֵת עַל גְּבֵי מֵת, וְלֹא שְׁנֵי מֵתִים
11 כְּאַחַד, שְׁבִצִיּוֹן הוּא⁶⁴. וְקָטָן הַיֵּשֶׁן עִם אָמוֹ - נִקְבֵּר
12 עִמָּה⁶⁵.

(64) שמחות פ"ג. אלא-אם-כן היה דופן הקבר מפסיק ביניהם. ובנוגע לקבורת מת על גבי מת - דוקא שאין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

94 ליטלם מעליו, שאין השבת אבידה גדולה מזו (שם וברש"י), שבוודאי יתחרטו אחר-כך (ש"ך ל"ו"ד סי' שטט ס"ק ד). (95) שלא יתחלפו בתכריכין, וכאמור לעיל הכ"ב.
 16 כד. מְלַמְדִין אֶת הָאָדָם שְׂלֵא יְהֵא הַבְּלִין⁹⁶, וְלֹא
 17 נִפְסִיד אֶת הַבְּלִים וְיִשְׁלִיכֶם לְחַבְלָה. מוֹטָב לְתַתֵּם
 18 לְעֲנִיִּים, וְאַל יִשְׁלִיכֶם לְרִמָּה וְתוֹלְעָה⁹⁷. וְכָל הַמְרַבָּה
 19 פְּלִים עַל הַמֵּת - עוֹבֵר בְּלֹא תִשְׁחִית⁹⁸.

96 מקלקל ומשחית. (97) מס' שמחות פ"ט, ושם הנוסח: "מרבח עליו (על המת) רמה". (98) שם. שהתורה אמרה: "לא תשחית את עצה", ולקמן ה' מלכים פ"ו ה", מתבאר ש"לא האילנות בלבד, אלא כל המשבר כלים וקורע בגדים... דרך השחתה, עובר בלא תשחית".

20 כה. מְלֶךְ שָׁמַת - עוֹקְרִין סוֹסוֹ⁹⁹ שֶׁהִיא רוֹכֵב עָלָיו.
 21 וְעֲגָלָה שֶׁהִיָּתָה מוֹשָׁבַת בְּקֶרְוִין¹⁰⁰ שֶׁהִיא יוֹשֵׁב בּוֹ -
 22 מְנַשֵּׂר¹⁰¹ פְּרִסוּתֶיהָ מִן הָאֲרֻכְבָּה¹⁰² וְלִמְטָה¹⁰³, מְקוֹם
 23 שָׁאִין עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה. וּמוֹשִׁיבִין יְשִׁיבָה עַל קֶבְרוֹ
 24 שְׂבֻעָה יָמִים¹⁰⁴. שְׁנָאָמַר: וְכַבּוֹד עֲשׂוּ לוֹ כְּמוֹתוֹ - זֶה
 25 שֶׁהוֹשִׁיבוּ לוֹ יְשִׁיבָה עַל קֶבְרוֹ. וְנִשְׂאִי¹⁰⁵ שָׁמַת - אֵין
 26 מְבַטְלִין יְשִׁיבָתוֹ יָתֵר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם¹⁰⁶.

99 הגידים שעל פרסותיו, ואז אין יכול להשתמש בו לרכיבה (ע"ז יא, א), וראה לקמן ה' מלכים פ"ב ה"א, שאין רוכבים על סוסו של מלך. (100) עגלה, כלי רכב. (101) חותך ומשיר. (102) הברך, פרק הרגל שבין השוק והירך. (103) כי אם יחתוך מן הארכובה ולמעלה הרי היא טריפה, ו"אסור לגרום לבהמה טריפות בידים" (שם וברש"י). (104) בבא-קמא טז, ב. תלמידים לעסוק שם בתורה. ואע"פ שאסור לעסוק בדברי תורה בפני המת או בבית-הקברות משום "לועג לרש", ראה לעיל פ"ב ה"ט - כל שהוא לכבוד המת, כגון בני ישיבה לכבוד רבם - מותר. או ידובר, בריחוק ארבע אמות מקברו (נמוקי יוסף' לבי"ק שם). (105) ראש הסנהדרין ונקרא גם ראש הישיבה, ראה לעיל ה' סנהדרין פ"א, ה"ג. (106) שכן צויה רבינו הקדוש (כתובות קג, ב): הושיבו ישיבה לאחר שלשים יום, אינו עדיף ממש רבינו, שכתוב בו: "ויבכו בני ישראל את משה... שלשים יום", והשווה לעיל פ"ב, ה"י.

27 כו. מְלֶךְ אוֹ נִשְׂאִי שָׁמַת - יֵשׁ לָהֶן לְשׂוֹרֵף מִטָּתוֹ וְכָל
 28 כְּלֵי תִשְׁמִישׁוֹ¹⁰⁷, וְאֵין בְּזָה דְרָף הָאֲמוּרִי¹⁰⁸ וְלֹא
 29 מִשׁוֹם הַשְּׁחִתָּה¹⁰⁹. שְׁנָאָמַר: בְּשָׁלוֹם תָּמוּת
 30 וּבְמִשְׁרָפוֹת אַבּוּתֶיהָ¹¹⁰ הָרֵאשִׁנִּים יִשְׂרְפוּ לָךְ.

107) שלא ישתמשו בהם אחרים, ואין זה לפי כבודם. (108) שאסור לנהוג כמותם, ככתוב (ויקרא יח, ג): "ובחוקותיהם לא תלכו". (109) איסור "לא תשחית" הנזכר לעיל הכ"ד. (110) בכת"י תימן: אבותיך המלכים. וכן הנוסח בפסוק: "ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים, אשר היו לפניך, כן ישרפו לך". ומכיון שזה לכבודו של מלך - אין זו השחתה, והואיל וזה מפורש בנביאים, אין בזה "דרך האמורי" שהרי לא נמשכנו בזה אחריהם, ולא מהם אנו למדים (סנהדרין נב, ב. וע"ז יא, א). אבל על

1 כ. הַפּוֹנֶה קֶבֶר לְאֶבְיָיו⁹⁹, וְהֵלֵךְ וּקְבְּרוּ בְּקֶבֶר אַחֵר -
 2 הָרִי זֶה לֹא יִקְבֵר בּוֹ מֵת אַחֵר עוֹלָמִית, וְהִקְבֵר הַזֶּה
 3 אָסוּר בְּהִנָּאָה, מִפְּנֵי כְבוֹד אֶבְיָיו⁸⁰.

(79) משמת. (80) שם. וכתב ה'טור' ב"ו"ד סי' שסד "לא יקבר בו הוא עולמית, אבל אחר מותר להקבר בו". ורבינו סובר, שאסור לבן לקבור בו אפילו מת אחר, משום כבוד אביו, וכנראה שחולק על דעת ה'טור' (לחם-משנה).

4 כא. הַמֵּת אָסוּר בְּהִנָּאָה⁸¹ בְּלוֹ; חוּץ מִשְׁעָרוֹ שֶׁהוּא
 5 מִתֵּר בְּהִנָּאָה, מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ גּוֹפּוֹ⁸². וְכֵן אָרוֹנוֹ וְכָל
 6 תְּכָרִיכָיו⁸³ - אָסוּרִין בְּהִנָּאָה⁸⁴. אֲבָל פְּלִים הַמוֹכְנִים
 7 לְתְּכָרִיף⁸⁵ - לֹא נֶאֱסְרוּ בְּהִנָּאָה. אֲפִלּוֹ אָרֶג פְּגָד
 8 לְמֵת⁸⁶ - לֹא נֶאֱסְרָה⁸⁷ עַד שְׁנִינִיעַ בְּמִטָּה הַנִּקְבְּרָת
 9 עִמּוֹ⁸⁸. שְׂאִין הַהוֹמָנָה⁸⁹ אוֹסְרָתָה⁹⁰.

(81) ע"ז כט, ב. נאמר: ותמת שם מרים, ונאמר: וערפו שם את העגלה בנחל, הריני למד ב'גזירה-שוה' "שם שם" - מה עגלה ערופה אסורה בהנאה, שכפרה כתובה בה כקדשים, אף מת אסור בהנאה. ובירושלמי שבת פ"י ה"ה, משמע שמת גוי מותר בהנאה, שאמרו שם: המוציא מת גוי בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים - פטור, הואיל ומותר בהנאה והוציאו ללמוד בו לצרכי רפואה, כי אילו היה אסור בהנאה היה חייב על הוצאתו, שהוא רוצה בביעורו שלא יכשל בו. וכן נראה מסנהדרין יט, ב שמאה ערלות של הפלשתים שהרג דוד, ראויות להשליכן לכלבים או לחתולים, הרי שמת גוי מותר בהנאה (משנה-למלך), אלא שבשו"ע י"ד סי' שטט סעיף א, פסק שמת גוי אסור בהנאה כמת ישראל. (82) ששיער אינו בר מיתה, שאינו עשוי להשתנות (ערכין ז, ב כרב נחמן, וברש"י), וכן דעת ה'תוספות' בבבא-קמא י' א ד"ה שהשור. והשווה לעיל ה' סנהדרין פ"ב, ה"ד. (83) שכורכים ולובשים בהם את המת. (84) סנהדרין מח, ב. (85) שהזמינם לתרכיך, ועדיין לא כרך בהם. (86) לאחר שמת, ונקרא עליו שם המת. (87) כל עוד לא כרכו בו. (88) שנושאים אותו בה לקבורה, ורגילים היו לקברה עמו, ומשום שלא יתחלף בתכריכי המת אסרוהו (שם וברש"י). (89) בלא מעשה עמה. (90) שם מז, ב וכמבואר לעיל ה"ח"ט.

10 כב. כָּל הַפְּלִים שְׂזוֹרְקִין עַל הַמֵּת⁹¹ עַל הַמִּטָּה
 11 הַנִּקְבְּרָת עִמּוֹ - אָסוּרִין בְּהִנָּאָה, שְׂלֵא יִתְחַלְפוּ
 12 בְּתְּכָרִיכָיו⁹².

(91) מחמת צער. (92) שלא יבואו להתיר גם התכריכין עצמם. אבל הכלים שנגעו במיטה שמת עליה, אין רגילים לכורכו עליה בתכריכי קבורה ולא נאסרו, שלא יבואו להחליפם בתכריכין (שם מח, ב וברש"י).

13 כג. הָיוּ אֶבְיָיו וְאָמוֹ מְזוֹרְקִין פְּלִים בְּחִמְתָּן עַל הַמֵּת⁹³
 14 - מְצֻוָּה עַל אַחֵרִים לְהַצִּילָן⁹⁴. וְאֵם הַגִּיעִיעַ לְמִטָּה
 15 הַנִּקְבְּרָת עִמּוֹ - אֵין מְצִילִין אוֹתָן⁹⁵.

(93) וזורקים בגדיהם עליו מפני חיבתו, ומחמת צערם מתכוונים לאסור את כל ממונם עליו (רש"י שם עמ' א).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ידי כל אלה יהיה קיום כל התורה כולה בשלימות, כולל שלושת המצוות הנ"ל למנות מלך, להכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה.

(על פי לקו"ש חלק י"ח עמוד 276 והערה 39)

ובאור מצוות אלול בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) שלוש מצוות שנצטוו ישראל בכניסתם לארץ. מי הם הפסולים להיות מלך או כהן גדול. ההבדלים בין זכויות מלכי בית דוד למלכי ישראל. שכל השררות והמינויים בישראל עוברים בירושה לבן, ולבן הבן עד עולם.

- א. שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ: 25
- למנות להם מלך, שנאמר: "שום תשים עליך 26
- מלך", 27 ו"להכרית זרעו של עמלק, שנאמר: "תמחה 28
- את זכר עמלק", 29 ולבנות בית הבחירה, שנאמר: "לשכנו תדרשו ובאת שמה".

~ נקודות משיחות קודש ~

"...ולבנות בית הבחירה שנאמר לשכנו תדרשו ובאת שמה". דעת הרמב"ם היא שהחיוב לבנות בית המקדש נלמד מהפסוק "ועשו לי מקדש" אבל הסמ"ג סבר שהוא מהפסוק "והיה המקום אשר יבחר ה' לשכנו תדרשו ובאת שמה". כי הציווי "ועשו לי מקדש" מדבר במשכן שבמדבר ואילו ברמב"ם משמע שהוא ציווי כולל לכל מקום בין למשכן בין לשילה נוב וגבעון ובין לבית עולמים שנאמר "ועשו לי מקדש" ולא משכן.

ומה שרצה ה' לחם משנה' להוכיח מכאן שדעת הרמב"ם כהסמ"ג צריך-עיון, שהרי בספר המצוות מנה המצוה מ"ועשו לי מקדש" והלא אין מונה במניין המצוות אלא חיובים שהם לדורות, וגם מפשטות לשונו בהלכות בית הבחירה "וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והיה לפי שעה שנאמר כי לא באתם כו", מוכח שהפסוק "ועשו לי מקדש" שהביא הוא לכל הזמנים.

(על פי לקו"ש חלק י"א עמוד 116 הערה 3)

2) ספרי לדברים יב, י וכן בסנהדרין כ, ב. 3) וזה לאחר כניסתם לארץ, ככתוב שם: "כי תבוא אל הארץ... וירישתה וישבת בה... שום תשים עליך מלך". 4) וגם זו היא לאחר כניסתם לארץ, כלשון הפסוק: "והיה בהניח... לך מכל אויביך... בארץ אשר ה' אלוקיך נתן לך נחלה לרשתה". 5) בית המקדש, כלשון הכתוב: "המקום אשר יבחר ה' אלויקכם... לשום את שמו שם". 6) ובהלכות בית הבחירה פרק א הלכה א מביא רבינו פסוק אחר: "שנאמר (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש", נראים הדברים, שטיק מצוות בניין בית הבחירה נלמד מהפסוק הנ"ל, אולם כדי שלא נטעה לומר, שהפסוק מכונן רק למשכן שבמדבר בלבד, כמשמעות הפשוטה של אותו כתוב (ראה עירובין ב, ב), לפיכך מביא רבינו כאן את הכתוב: "לשכנו תדרשו"

הדיוטות אסור לשרוף, משום הירות, ומשום איסור השחתה (תוספתא סנהדרין פ"ד, ה"ב. וביו"ד סי' שמח סעיף א). ובמס' שמחות פ"ח, אמרו: "כשמת רבן גמליאל הזקן, שרף עליו אונקלוס הגר יותר משמונים מנה, אמרו לו מה ראתי? אמר להם כתוב: ובמשרפות אבותיך וגו', ואין רבן גמליאל יפה יותר ממאה מלכים, שאין בהם צורך?!"

סליקו להו הלכות אבל בסיעתא דשמיא

יום שישי כ"ד אלול ה'תשע"ז

הלכות מלכים ומלחמותיהם

- 1 יש בכללן שלש ועשרים מצוות. עשר מצוות עשה
- 2 ושלש-עשרה מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטן:
- 3 (א) למנות מלך בישראל. (ב) שלא ימנה מקהלה
- 4 גרים. (ג) שלא ירבה לו נשים. (ד) שלא ירבה לו
- 5 סוסים. (ה) שלא ירבה לו כסף וזהב. (ו) להחרים
- 6 שבועה עממים. (ז) שלא לחיות מהן כל נשמה. (ח)
- 7 למחות זרעו של עמלק. (ט) לזכר מה שעשה
- 8 עמלק. (י) שלא לשכח מעשיו הרעים ואריכתו
- 9 בדרך. (יא) שלא לשפן בארץ-מצרים. (יב) לשלח
- 10 שלום ליושבי העיר כשצירים עליה ולדון בה,
- 11 כאשר מפרש בתורה: "ואם תשלים"; "ואם לא
- 12 תשלים". (יג) שלא לדרש שלום מעמון ומואב
- 13 בלבד כשצירים עליהם. (יד) שלא להשחית אילני
- 14 מאכל במצור. (טו) להתקין יד, שיצאו בו בעלי
- 15 המחנה להפנות בו. (טז) להתקין יתד לחפר בו. (יז)
- 16 למשח כהן לרבר באזני אנשי הצבא בשעת
- 17 המלחמה. (יח) להיות מארס, ובונה בנין, ונוטע
- 18 כרם, שמיחים בקנינם שנה תמימה, ומחזירין אותן
- 19 מן המלחמה. (יט) שלא יעבר עליהם לכל דבר,
- 20 ולא יצאו אפלו לצרכי העיר ולצרכי הגדוד ודומה
- 21 להם. (כ) שלא לערץ ולחזר לאחור בשעת
- 22 המלחמה. (כא) דין יפת-תאר. (כב) שלא תמכר
- 23 יפת-תאר. (כג) שלא יכבשנה לעבדות אחר
- 24 שנבעלה.

~ נקודות משיחות קודש ~

מדוע נסדרו הלכות אלו בסיום ספר שופטים.

"שלוש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות בית הבחירה". ולכאורה היה מקום לסדר הלכות אלו הרבה קודם, ומדוע חיכה הרמב"ם עם הלכות מלכים לסוף ספרו.

והביאור הוא: הלכות מלכים הכוללות הלכות משיח מדברים במצב בו יהיה עם ישראל והעולם בתכלית השלמות כי המלך המשיח עתיד "להחזיר כל המשפטים כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות ועושין שמיטה ויובלות ככל מצוותה האמורה בתורה" "ויבנה בית המקדש" ועל

19 לֹא שׁוֹר־צֶבֶא, לֹא שׁוֹר חֲמֻשִׁים אוֹ שׁוֹר עֶשְׂרֵה, אֶפְלוּ
 20 מִמֶּנּוּהָ עַל אַמְתֵּי-הַמַּיִם¹⁵ שְׁמַחֲלֵק מִמֶּנּוּהָ לְשָׂדוֹת¹⁶; וְ
 21 וְאִין צָרִיף לֹאמַר דָּבָן אוֹ נְשִׂיא, שְׁלֵא יְהֵא אֶלֵא
 22 מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנֶאמַר: "מִקְרָב אַחִיף תְּשִׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ"
 23 - פֶּל מְשִׁימוֹת שְׁאֵתָה מְשִׁים לֹא יְהוּ אֶלֵא מִקְרָב
 24 אַחִיף¹⁷.

14) יבמות מה, ב ולדעת התוספות שם קב, א אם אביו מִיִּשְׂרָאֵל, ודאי שהוא כשר, וקוראים בו: מקרב אחיך. וראה לעיל הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ט, ופרק י"א הלכה יא ובביאורו שם. ומטעם זה - כותב הכסף משנה - הוכשר רחבעם בן שלמה למלכות אף על פי שאמו הייתה נעמה העמונית כמפורש במלכים-א יד, כא. וראה יבמות עז, א. "שני מוסרות שהיו עלי פתחתם, רות המואבייה ונעמה העמונית". ובנודע ביהודה חושן משפט סימן א מחדש, שלא הזהיר הכתוב: "מקרב אחיך", אלא בתחילת ה"שימה" שראשית מינויו לא יהיה אלא מקרב אחיך, אבל בכך מלך, שהמלכות באה לו בירושה אינו צריך "שימה חדשה", ומכיוון שאביו מלך בהכשר, ממניס את בנו אפילו כשאין אמו מִיִּשְׂרָאֵל, ולפיכך אין מקום לפקפק על כשרותה של מלכות רחבעם. (15) תעלה להעברת מים.

16) המשותפת לאנשים רבים, וממונה עליה שלא ישקה איש ביומו של חבירו (קידושין עז, ב וברש"י). (17) שם. ובירושלמי שם פרק ד, הלכה ה אמרו: "שום תשים עליך מלך - אין לי אלא מלך, מניין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי דינים ומכים ברצועה? תלמוד לומר: מקרב אחיך תשים עליך מלך, כל שתמניהו עליך לא יהא אלא מן הברורין שבאחיך". וכתוב בסמ"ג לא-תעשה רכא, במה דברים אמורים (=שאמו מִיִּשְׂרָאֵל מכשירתו) בשאר שורות, אבל במלכות, שנינו בתוספתא סנהדרין פרק ד, משנה ו אין מעמידים מלך אלא מן המשיאים לכהונה, והטעם, משום שנאמר "מקרב אחיך" - ממובחרים שבאחיך, ולפיכך נתחייבו שונאיהם של ישראל [=בלשון "סגי-נהורין" כלייה, כשהחניפו לאגריפס המלך ואמרו לו "אחינו אתה", כמבואר בסוטה מא, ב.

25 ה. אין מעמידין אשה במלכות, שנאמר: "עליך
 26 מלך" - ולא מלכה¹⁸, וכן פל משימות שבישראל
 27 אין ממנים בהם אלא איש¹⁹.

18) ספרי פרשת שופטים אות קנז. ובברכות מט, א אמרו: "תורה ומלכות לפי שאינן לא בנשים ולא בעבדים". (19) כיוון שכל המשימות הושוו למלכות, לענין קהל גרים, הושוו גם לענין פסול אשה (קריית ספר). ובמדרש שוחר טוב פרק כ"ב פסוק ז אמרו: חשון הדור שהאשה מנהיגתו. ואין להקשות מדבורה הנביאה שהייתה שופטת את ישראל (שופטים ד, ד), כי שמא לא דנה, אלא מלמדת להם הדינים. ואולי קיבלו אותה עליהם משום שכינה, כלומר שזה היה על פי הדיבור (תוספות בבא קמא טו, א ונידה ג, א).

28 ו. ואין מעמידין מלך ולא כהן גדול - לא קצב²⁰,
 29 ולא ספר, ולא בלז, ולא בורסי²¹ - לא מפני שהן
 30 פסולין, אלא הואיל ואמנותן נקלה, העם מזלזלין

המדבר במקדש שלעתיד, הוא בית הבחירה שבירושלים, גלגות בזה, שהציווי: "ועשו לי מקדש" כולל הכול, גם המשכן שבמדבר, וגם בית הבחירה שלעתיד, שקדושתו קדושת עולמים, והשווה ספר המצוות עשה כ (אבן האזל).

1 ב. מנוי מלך קדם למלחמת עמלק, שנאמר: "אתי
 2 שלח ה' למשחף למלך... עתה לך והפיתה את
 3 עמלק". והכרתת זרע עמלק קודמת לבנין הבית,
 4 שנאמר: "ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו
 5 מסביב מפל איביו. ויאמר המלך אל נתן הנביא,
 6 אנכי יושב בבית ארזים וגו'⁸. מאחר שהקמת מלך
 7 מצוה - למה לא רצה הקדוש-ברוך-הוא כששאלו
 8 מלך משמואל⁹? לפי ששאלו בתרעמת¹⁰, ולא שאלו
 9 לקיים המצוה, אלא מפני שקצו בשמואל הנביא,
 10 שנאמר: "כי לא אתך מאסו, כי אתי מאסו וגו'".

7) בסנהדרין כ, ב למדו זה, ממה שנאמר (שמות יז, טז) "כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק" - מכאן שמינוי מלך קודם, שאין "כס" אלא מלך, ככתוב (דברי הימים-א, כט, כג) "וישב שלמה על כסא ה' למלך", אולם רבינו נקט דרשה פשוטה יותר, שזוהי דרכו להביא ראייה היותר פשוטה, והיותר נוחה, - אם אין הדבר נוגע לעצם הדין - אף על פי שבתלמוד דרשוה מפסוק אחר (לחם משנה), והשווה הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ט, הלכה ט ובהלכות תמידין ומוספין פרק ב, הלכה ב, שגם שם מביא רבינו דרשות מפסוקים, שלא הזכירו בתלמוד וכנ"ל. (8) סנהדרין שם. (9) ראה שמואל-א ח, ז. (10) סנהדרין שם: "לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן" ומפרש רבינו, שהכוונה לפרשת המלך שבשמואל שם. וכן אמרו שם: "זקנים שבדור כהוגן שאלו, שנאמר תנה לנו מלך לשפטנו, אבל עמי הארץ שבהם קלקלו, שאמרו (שם כ): והיינו גם אנחנו ככל הגויים ושפטנו מלכנו, ויצא לפנינו".

11 ג. אין מעמידין מלך בתחלה, אלא על-פי בית-דין
 12 של שבעים זקנים¹¹ ועל-פי נביא¹², פיהושע שמנוהו
 13 משה רבנו¹³ ובית-דינו, וכשואל ודוד, שמנם
 14 שמואל הרמתי ובית-דינו.

11) בשינויי נוסחאות כתב יד המבורגר: "על פי בית דין של ע"א זקנים". וכן מבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ה, א, ומקורו בתוספתא סנהדרין פרק ג, משנה ב. וכתב רבינו: בתחילה, לומר שאם בנו מלך אחריו, אינו צריך מינוי כזה, שהמלכות ירושה היא לו, כמבואר בסמוך הלכה ז. (12) ספרי פרשת שופטים אות קנז "אשר יבחר ה'... על נביא". וכן אמרו (סוכה כז, ב) "שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביא". וכן אמרו (סוכה כז, ב) "שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים" ומפרש רש"י: שאלו דוד על פי שמואל. (13) שהיה נביא.

15 ד. אין מעמידין מלך מקהל גרים אפלו אחר פמה
 16 דורות, עד שתהיה אמו מִיִּשְׂרָאֵל, שנאמר: "לא
 17 תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא"¹⁴.
 18 ולא למלכות בלבד, אלא לכל שורות שבישראל:

1 בְּהֵן לְעוֹלָם. וּמִשְׁעֵשֶׂה בְּמִלְאָה מְאֹלוּ יוֹם אֶחָד
2 - נִפְסָל²³.

20) בכתב יד התימנים תיבה זו איננה, ובמקומה כתוב: לא גרע. והוא אומן המקיז דם, על שם שמגרע את הדם (רש"י לקידושין פב, א). (21 מעבד עורות. 22) ברייתא בקידושין פב, א, ושם כתוב במקום קצבים: כובסים, וכנראה שגירסת רבינו שם: קצבים (כסף משנה). ובתנא דבי אליהו זוטא פרק ט"ז נאמר: הגרע והבלן... אין מעמידים מהם לא מלך... ואין מוסרים להם דבר שיש בו שררה לרבים (קרית מלך). 23) וכל זה כשעסק באלו דרך אומנות ומקצוע, אבל אם עשה בהן דרך שחוק, כדרך הבחורים, שמספרים זה את זה, אין בכך כלום (כסף משנה).

3 ז. כְּשִׁמְעִמִּידִין הַמֶּלֶךְ, מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשִׁמְן
4 הַמִּשְׁחָה²⁴, שְׁנֹאֲמַר: "וַיִּקַּח שְׂמֹנֶה אֶת פֶּה הַשִּׁמְן
5 וַיִּצַק עַל רֹאשׁוֹ וַיִּשְׁקֶהוּ"²⁵. וּמֵאַחַר שְׂמֹנֶה שְׁחִינִין
6 הַמֶּלֶךְ, הָרִי זֶה זֹכֶה לוֹ וְלִבְנָיו עַד עוֹלָם; שֶׁהַמְּלָכוֹת
7 יִרְשֶׁה, שְׁנֹאֲמַר: "לְמַעַן יִצְרִיף יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ
8 הוּא וּבְנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל". הַגִּיחַ בֶּן קֶטֶן - מְשֻׁמְרִין
9 לוֹ הַמְּלוּכָה עַד שִׁנְדִּיל²⁶, כְּמוֹ שֶׁעֲשֵׂה הַיּוֹדֵעַ
10 לְיוֹאֵשׁ²⁷. וְכָל הַקּוֹדֵם בְּנִחְלָה²⁸ - קוֹדֵם לְיִרְשֵׁת
11 הַמְּלוּכָה²⁹. וְהַבֵּן הַגְּדוֹל, קוֹדֵם לְקֶטֶן מִמֶּנּוּ³⁰. וְלֹא
12 הַמְּלָכוֹת בְּלֶבֶד, אֲלֵא פֶל הַשְּׁרָרוֹת וְכָל הַמְּנוּיִין
13 שְׁבִישְׂרָאֵל - יִרְשֶׁה לִבְנֵו וְלִבְנֵי בְּנֵו עַד עוֹלָם³¹; וְהוּא,
14 שְׂיִהִיָּה הַבֵּן מְמַלֵּא מְקוֹם אָבוֹתָיו בְּחֻמְהָ וּבְיִרְאָה.
15 הִיָּה מְמַלֵּא בְּיִרְאָה, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינֵו מְמַלֵּא בְּחֻמְהָ
16 - מִמְּעִמִּידִין אוֹתוֹ בְּמְקוֹם אָבִיו³² וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ. וְכָל
17 מִי שְׂאִין בּוֹ יִרְאֵת-שְׂמִים, אֶף-עַל-פִּי שְׂחֻכְמָתוֹ
18 מְרַבֵּה - אִין מְמַנִּין אוֹתוֹ לְמַנְיֵו מִן הַמְּנוּיִין
19 שְׁבִישְׂרָאֵל³³. בֵּינֵן שְׁנַמְשַׁח דָּוִד, זֶכֶה בְּכֹתֵר
20 מְלָכוֹת³⁴; וְהָרִי הַמְּלָכוֹת לוֹ וְלִבְנָיו הַזְּכָרִים עַד
21 עוֹלָם, שְׁנֹאֲמַר: "כִּסְאָךְ יִהְיֶה כְּכֹן עַד עוֹלָם". וְלֹא
22 זֶכֶה אֲלֵא לְכַשְׂרִים, שְׁנֹאֲמַר: "אִם יִשְׁמְרוּ בְּיָד
23 בְּרִיתִי"³⁵. אֶף-עַל-פִּי שְׂלֹא זֶכֶה אֲלֵא לְכַשְׂרִים - לֹא
24 תִּפְרַת הַמְּלוּכָה מְזַרַע דָּוִד לְעוֹלָם³⁶. הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-
25 הוּא הַבְּטִיחוֹ בְּכֶף, שְׁנֹאֲמַר: "אִם יַעֲזֹבוּ בְּנֵי תוֹרָתִי
26 וּבְמִשְׁפָּטִי לֹא יִלְכוּ... וּפְקַדְתִּי בְּשִׁבְטֵי פִשְׁעֵם
27 וּבְנִגְעִים עֲוֹנִים. וְחִסְדִּי לֹא אֶפִיר מִעַמּוֹ"³⁷.

24) שעשה משה למשוח בו דברים הצריכים משיחה, ככתוב (שמות ל, כה) "ועשית אותו שמן משחת קודש" וסדר עשייתו מבואר בהלכות כלי המקדש פרק א, הלכה ב-ג. 25) וכן אמרו (כריתות ה, ב): שמן שעשה משה במדבר... בו נמשחו כהנים גדולים ומלכים. ומושחים אותו כמין נזר על ראשו, כמבואר בהלכות כלי המקדש שם הלכה ט. 26) כריתות שם. 27) שהחביאהו שש שנים בבית ה', ובשנה השביעית המליכהו, כמפורש במלכים-ב יא, ג; יב, א ובדברי הימים-ב כג, יא. וכן שבע שנים היה במלכו, כמפורש שם כד, א. 28) ליורשו בגלל קרבתו

המשפחתית. 29) תוספתא שקלים פרק ב, משנה ט"ו. ושם אמרו: בן ואת, בן קודם לאח, אח ובנו, אח קודם (=לכן אחיו). 30) ככתוב (דברי הימים-ב, כא, ג) "ואת הממלכה נתן (=יהושפט) ליהורם כי הוא הבכור". 31) ספרי שופטים אות קסב: "מניין לכל פרנסי ישראל שבניהם עומדים תחתיהם, תלמוד לומר: הוא ובניו בקרב ישראל, כל שהם בקרב ישראל, בנו עומד תחתיו". 32) כתובות קג, ב, רבינו הקדוש ציווה על בנו גמליאל שיהיה נשיא אחריו, אף על פי שלא מילא מקום אבותיו בחכמה, אלא ביראת חטא בלבד. והשווה הלכות כלי המקדש פרק ד, הלכה כ. 33) תוספתא שקלים שם: "ובלבד שינהג כמנהג אבותיו". וכן אמרו בתורת כהנים פרשת צו פרק ה "יכול אף על פי שאינו ממלא מקום אבותיו? תלמוד לומר (ויקרא טז, לב): ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו, ...אם אינו ממלא מקום אביו, יבוא אחר וישמש תחתיו". 34) כמו שאמרו (יומא עב, ב) "של שולחן - זכה דוד ונטלו". 35) ובמכילתא שמות יח, כה אמרו: שלושה דברים נתנו על תנאי, ארץ ישראל, ובית המקדש, ומלכות בית דוד... מלכות בית דוד מניין? שנאמר: אם ישמרו בניך בריתי. 36) שאין משיח בא אלא מזרע בית דוד, וכדברי רבינו לקמן פרק י"א, הלכה ד. וכן בכל ימי מלכי ישראל, לא פסקה מלכות בית דוד, וכדברי רבינו לקמן פרק י"א, הלכה ד. וכן בכל ימי מלכי ישראל, לא פסקה מלכות בית דוד, בניגוד לשאול שמלכותו פסקה בימי דוד, וכן אמר נתן הנביא (שמואל-ב, ז, טו): "וחסדי לא יסור ממנו כאשר הסירותי מעם שאול, אשר הסירותי מלפניך". 37) ובמכילתא שם אמרו: עד שלא נבחר דוד, היו כל ישראל ראויים למלכות. משנבחר, יצאו ישראל, שנאמר (דברי הימים-ב יג, ה): "הלא לכם לדעת, כי ה'... נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו ברית מלח".

ח. נְבִיא שֶׁהֶעֱמִיד מֶלֶךְ מִשְׂאֵר שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל, וְהִיָּה
אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וְהַמְצִיָּה וְנִלְחַם
מִלְחָמוֹת ה' - הָרִי זֶה מֶלֶךְ, וְכָל מְצִוֹת הַמְּלָכוֹת
נוֹהֲגוֹת בּוֹ³⁸; אֶף-עַל-פִּי שֶׁעָקַר הַמְּלָכוֹת לְדָוִד,
וְהִיָּה מִבְּנֵי³⁹ מֶלֶךְ. שֶׁהָרִי אֲחִיָּה הַשִּׁילְנִי הֶעֱמִיד
יָרְבֵּעַם וְאָמַר לוֹ: "וְהִיָּה אִם תִּשְׁמַע אֶת פֶּל אֲשֶׁר
אֲצַוְךָ... וּבְנִיתִי לָךְ בֵּית נְאֻמָּן כְּאֲשֶׁר בְּנִיתִי לְדָוִד
וְגו'"⁴⁰. וְאָמַר לוֹ אֲחִיָּה: "וְלִבְנֵו אֲתָן שְׁבֵט אֶחָד,
לְמַעַן הִיֹּת נִיר לְדָוִד עֲבָדִי כָּל הַיָּמִים לְפָנָי
בְּיְרוּשָׁלַיִם"⁴¹.

38) ירושלמי הוריות פרק ג, הלכה ב "מלך ישראל ומלך יהודה שניהם שווים, לא זה גדול מזה, ולא זה גדול מזה, שנאמר (מלכים-א, כב, י): "ומלך ישראל ויהושפט מלך יהודה יושבים... בגורן" - כבגורן. שהם שווים, כסנהדרין היושבים כחצי גורן עגול, וכולם שווים זה לזה (פני משה, שם). והשווה הלכות שגגות פרק ט"ו, הלכה ו. 39) של מלך ישראל. 40) וכן מצינו באלישע הנביא שציווה על תלמידו הנביא למשוח את יהוא למלך ישראל (מלכים-ב ט, א-ו). 41) שכבר הבטיחו הקדוש-ברוך-הוא, שלא תיכרת המלכות מזרעו לעולם, כאמור לעיל הלכה ז.

14 אֲדֹנָיָה⁵⁴, וְיֹאשׁ מִפְּנֵי עֲתָלְיָה⁵⁵, וּמִשְׁחוּ יְהוֹאָחָז⁵⁶
15 מִפְּנֵי יְהוֹזָקִים אָחִיו⁵⁷.

51) שהמלכות ירושה היא למלך לעולם ואין צורך במשיחתו (כריתות ה, ב). 52) כדי לסלק המחלוקת, ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו (שם, וכלשון רבינו בהלכות כלי המקדש פרק א, הלכה י"א). 53) שהעם מרגנים אחריו, והיא פחותה ממחלוקת (לחם משנה). 54) שרצה למלוך, ככתוב (מלכים-א, א, ה) "ואדוניהה... מתנשא לאמור אני אמלוך". 55) אָם אחזיהו, שאיבדה את כל זרע הממלכה, ומלכה בעצמה שש שנים, כשיואש בן אחזיהו היה מוחאב מפניה בבית ה' (שם ב, יא, א). ובסוף שש שנים כשהוציאוהו, כתוב (שם, יב) "וימליכו אותו וימשחוהו... ויאמרו יחי המלך". 56) שם כג, ל: "וימשחו אותו וימליכו אותו תחת אביו". 57) שהיה גדול ממנו שתי שנים (הוריות יא, ב). ויש להעיר, שאת יהואחז לא משחו בשמן המשחה אלא בשמן אפרסמון, שכבר בימי יאשיהו אביו נגנו שמן המשחה, וכמבואר בהוריות יב, א.

יום ש"ק כ"ה אלול ה'תשע"ז

פֶּרֶק שִׁנִּי

1) הכבוד הגדול שנוהגים במלך. שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. שאין המלך חולץ או מייבם את אשת אחיו המת. הופעת העם והנביא לפני המלך. שמצוה על המלך לכבד לומדי תורה. ובייחוד הסנהדרין וחכמי ישראל. שלא לנהוג גסות לב בישראל יותר מדאי.

16 א. כְּבוֹד גְּדוֹל נֹהֲגִין בַּמֶּלֶךְ, וּמְשִׁימִין לֹא אִימָה¹⁶
17 וְיִרְאָה בְּלֵב כָּל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוֹם תִּשְׂמִי", שֶׁתִּהְיֶה
18 אִימָתוֹ עָלֶיךָ¹⁷. אֵין רֹכְבִין עַל סוּסוֹ, וְאֵין יוֹשְׁבִין עַל
19 כִּסֵּאוֹ, וְאֵין מְשַׁמְשִׁין בְּשִׂרְבִיטוֹ¹⁸ וְלֹא בְּכַתְרוֹ וְלֹא
20 בְּאֶחָד מִכָּל פְּלֵי תִשְׁמִישָׁיו¹⁹. וּכְשֶׁהוּא מֵת - כְּלָן²⁰
21 נִשְׂרָפִין לְפָנָיו²¹. וְכֵן לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּעַבְדָּיו וּשְׁפָחוֹתָיו
22 וּשְׁמָשָׁיו, אֲלֵא מֶלֶךְ אַחֵר. לְפִיכָף, אֲבִישֶׁג הָיְתָה
23 מִתְּרַת לְשִׁלְמָה²² וְאֶסְוֶרָה לְאֲדֹנָיָה²³.

2) לכבודו. 3) סנהדרין יט, ב. וראה שם צה, א שבשעת הסכנה למלך, רכב אבישי בן צרויה על סוסו של דוד להצילו. 4) משנה, שם כב, א. שרביט - מקל-גנוי שהמלך נושא בידו לאות שלטון, ככתוב (אסתר ד, יא): "מאשר יושיט לו המלך את שרביט הזהב". 5) תוספתא שם פ"ד, מ"ב. 6) כל כליו וגם מיטתו. 7) שם, "כולם נשרפים עליו". וכן בע"ז יא, א. שנאמר (ירמיה לד, ה) "בשלום תמות, ובמשרפות אבותיך המלכים... כן ישרפו לך", והשווה לעיל הל' אבל פ"ד, ה"כ"ו. אבל סוסו אין שורפים, אלא עוקרים את גידי פרסותיו, כמבואר שם, ושוב אינו ראוי לרכיבה. 8) שהיה מלך, והיא שרתה את דוד המלך, ולא היתה לו בה תורת אישות, ככתוב (מלכים-א, א, ד): "והמלך לא ידעה". 9) שלא היה מלך, ואין הדיוט משתמש בשרביטו של מלך (סנהדרין כב, א). דמכאן הוציא רבינו שאסור להדיוט להשתמש במשרתי המלך, שהרי

1 ט. מְלִכֵי בֵית-דָּוִד הֵם הָעוֹמְדִים לְעוֹלָם⁴², שֶׁנֶּאֱמַר:
2 "כִּסְאָךָ יִהְיֶה נֶכֶון עַד עוֹלָם". אָבֵל אִם יַעֲמֹד מֶלֶךְ
3 מִשְׁאָר יִשְׂרָאֵל - תִּפְסַק הַמְּלָכוֹת מִפִּיתוֹ⁴³, שֶׁהָרִי
4 נֶאֱמַר לִירְכָעֵם: "אֵךְ לֹא כָּל הַיָּמִים"⁴⁴.

42) שבניהם אחריהם ימלכו זה אחר זה. 43) ואפילו יהיו כשרים וצדיקים, לא ימשיכו למלוך. 44) וכן ביהוא בן נמשי נאמר (מלכים-ב י, ל): בני רביעים ישבו לך - "מכאן ואילך בליסטאות היו נוטלים אותה" (ירושלמי הוריות פרק ג, הלכה ב). ולדעת הראב"ד אילו היה ירבעם מלך כשר ובניו כשרים, לא הייתה המלכות פוסקת מזרעו, אבל הייתה שנייה למלכות בית דוד, כגון קיסר ופלאג (=חצי) קיסר, וזה בהתאם לאמור לעיל הלכה ז: "כל השררות וכל הימנויים שבישראל, ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם". וכוונת רבינו היא, שאין שום הבטחה מהקדוש-ברוך-הוא, להעמיד מלכי ישראל לעולם, אלא למלכי בית דוד בלבד, שהרי נדב בן ירבעם נהרג, ולא נותרה מבית ירבעם כל נשמה, ככתוב במלכים-א טו, כט (על פי הכסף משנה). ולדעת ה"אבן האזל" כוונת רבינו היא, לומר, שאם יחול הפסק במלכי ישראל, ואחרי כן יקום מי מבניהם שהוא כשר למלכות, אין שום חובה להמליכו, בניגוד למלכי בית דוד, שאפילו נפסקה מלכותם, ואחר כך קם מבניהם יורש, שהוא כשר למלכות, מצוה להמליכו, שכך הובטח לו: כסאך יהיה נכון עד עולם.

5 י. אֵין מוֹשְׁחִין מְלִכֵי יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְן הַמִּשְׁחָה⁴⁵, אֲלֵא
6 בְּשִׁמְן אֶפְרַסְמוֹן⁴⁶. וְאֵין מְמַנִּין אוֹתָן בִּירוֹשְׁלַיִם
7 לְעוֹלָם, אֲלֵא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מִזְרַע דָּוִד⁴⁷. וְאֵין
8 מוֹשְׁחִין⁴⁸ אֲלֵא זֶרַע דָּוִד⁴⁹.

45) שעשה משה במדבר, וכמבואר לעיל. 46) שמן ריחני המרוקח בבשמים אפרסמונים. ויש אומרים שזהו הצרי, והוא השרף הנוסף מעצי הקטף (הערון). 47) ככתוב: "למען היות ניר לדוד עבדי... לפני בירושלים" - מכאן, שאין ממליכים בירושלים אלא מזרע דוד בלבד (פרי חדש). 48) בכתב יד התימנים: ואין מושחים בה, והכוונה לירושלים. 49) הוריות יא, ב, שנאמר (שמואל-א, טז יב) "קום משחהו כי זה הוא" - זה טעון משיחה (בשמן המשחה), ואין אחר טעון משיחה, אלא בשמן אפרסמון בלבד.

9 יא. כְּשֶׁמוֹשְׁחִין מְלִכֵי בֵית-דָּוִד, אֵין מוֹשְׁחִין אוֹתָן
10 אֲלֵא עַל הַמַּעֲוִן⁵⁰.

50) כדי שתימשך מלכותם כמעייין (שם יב, א), שנאמר (מלכים-א, א, לג) "ויאמר המלך... והרכבתם את שלמה בני... והורדתם אותו אל גיחון ומשח אותו שם צדוק הכהן". וסובר רבינו, שאין זה אמור אלא במלכי בית דוד בלבד, שאנו מעוניינים בהמשך מלכותם, ולא במלכי ישראל (כסף משנה).

11 יב. וְאֵין מוֹשְׁחִין מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ⁵¹, אֲלֵא-אִם-בֶּן הָיְתָה
12 שֵׁם מִתְּלַקְתָּ⁵² אוּ מִתְּלַמְּהָ⁵³, מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ פְּדִי
13 לְסִלָּק הַמִּתְּלַקְתָּ. לְפִיכָף מִשְׁחוּ שְׁלֹמֹה מִפְּנֵי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ"ה אלול - ספר שופטים - הלכות מלכים קפו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 בֵּית־דָּוִד בְּלָבָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּבֵא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב
17 לְפָנָיו ה'".²⁴

19 היכל. "בית פרעה" (בראשית יב, טו) מתרגם יונתן: לפלטין דפרעה. (20 סנהדרין כ, א. אבל חייב הוא בכל דברי אבילות כשאר אבל, כמבואר לעיל הל' אבל פ"ז, ה"ז. 21 סעודת הבראה שמברים לכל אבל ביום הראשון לאבלו (שם פ"ד, ה"ט). 22 סנהדרין שם. דרגש - מיטה קטנה שנותנים לפני מיטה גדולה, וממנה עולים למיטה הגדולה (רע"ב לנדרים פ"ז, מ"ה). והשווה לעיל הל' אבל פ"ז ה"ח, ובביאורו שם. 23 לחצר בית-המקדש. 24 סוטה מ, ב. ומפרש רש"י: שחלק להם הקב"ה כבוד, להראות שמלכותו שלימה, אבל מלכי ישראל אסורים לישב שם, שאין כבוד שמים בכך, ואפילו מלאכי השרת אין להם שם ישיבה, ככתוב (ישעיה ו, ב) "שרפים עומדים ממעל לו". ובסנהדרין קא, ב אמרו: שזוהי הלכה למשה מסיני. והשווה הל' בית הבחירה פ"ז, ה"ו.

18 ה. הַמֶּלֶךְ מִסְתַּפֵּר בְּכָל יוֹם²⁵, וּמִתְקַן עֲצָמוֹ וּמִתְנַאֵה
19 בְּמַלְבוּשֵׁי נְאִים וּמִפְאָרִים²⁶, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֶלֶךְ בְּיָפוֹ
20 תַּחֲזִינָה עֵינָיו". וַיּוֹשֶׁב עַל פֶּסֶא מַלְכוּתוֹ בְּפִלְטָרִין
21 שְׁלוֹ, וּמְשִׁים כֶּתֶר בְּרֵאשׁוֹ²⁷, וְכָל הָעַם בָּאִין אֵלָיו
22 בְּעַת שִׁירָצָה²⁸, וְעוֹמְדִין לְפָנָיו וּמִשְׁתַּחֲוִין אַרְצָה.
23 אֶפְלוּ נְבִיא עוֹמֵד לְפָנָיו הַמֶּלֶךְ - מִשְׁתַּחֲוֶה²⁹ אַרְצָה,
24 שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה נִתֵּן הַנְּבִיא, וַיֵּבֵא לְפָנָיו הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה
25 לְמֶלֶךְ³⁰". אֲבָל כִּהֵן גְּדוֹל אִינוּ כָּא לְפָנָיו הַמֶּלֶךְ אֵלָא
26 אִם רָצָה³¹. וַאֲיִנו עוֹמֵד לְפָנָיו, אֵלָא הַמֶּלֶךְ עוֹמֵד
27 לְפָנָיו כִּהֵן גְּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִפְנֵי אֱלֹעֲזָר הַכֹּהֵן
28 יַעֲמֵד". אָף־עַל־פִּי־כֵן מְצֻוֶה עַל כִּהֵן גְּדוֹל לְכַבֵּד אֶת
29 הַמֶּלֶךְ וּלְהוֹשִׁיבוֹ וְלַעֲמֵד מִפְּנֵיו פְּשִׁיבָא³². וְלֹא
30 יַעֲמֵד הַמֶּלֶךְ לְפָנָיו אֵלָא כְּשִׁישְׂאָל לוֹ בְּמִשְׁפָּט
31 הָאוּרִים³³. וְכֵן מְצֻוֶה עַל הַמֶּלֶךְ לְכַבֵּד לוֹמְדֵי הַתּוֹרָה.
32 וְכִשְׁפִּנְסוּ לְפָנָיו סְנֵהֲדִרִין וְחֻקְמֵי יִשְׂרָאֵל, יַעֲמֵד
33 לְפָנֵיהֶם וַיּוֹשִׁיבֵם בְּצִדוֹ; וְכֵן הִיָּה יְהוֹשֵׁפֵט³⁴ מֶלֶךְ
34 יְהוּדָה עוֹשֶׂה, אֶפְלוּ לְתַלְמִיד־חֻכְם³⁵ הִיָּה עוֹמֵד
35 מִפְּסָאוֹ וּמִנְשָׁקוֹ וּקְוָרָא לוֹ: רַבִּי וּמוֹרִי³⁶! בְּמָה
36 דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמְן שִׁיְהִיָּה הַמֶּלֶךְ בְּבִיתוֹ לְבָדוֹ
37 הוּא וְעַבְדּוֹ, יַעֲשֶׂה זֶה בְּצַנְעָה; אֲבָל בְּפִרְהֶסְיָא, בְּפָנָיו
38 הָעַם - לֹא יַעֲשֶׂה. וְלֹא יַעֲמֵד מִפְּנֵי אָדָם, וְלֹא יִדְבֵר
39 רַבּוֹתִים³⁷, וְלֹא יִקְרָא לְאָדָם אֵלָא בְּשֵׁמוֹ³⁸, פְּדֵי שְׁתִּיהִיָּה
40 יְרֵאָתוֹ בְּלֵב הַפֶּלֶא³⁹.

25 סנהדרין כב, ב. 26 ירושלמי סנהדרין פ"ב, ה"ו: "רבי יוחנן הלך לקבל פני הנשיא, יצא לקראתו בחלוק פשתן. אמר לו, חזור ולבוש חלוקך של צמר, משום: מלך ביפיו וגר". 27 ע"ז מד, א. "וינתן עליו את הנזר ואת העדות (מלכים-ב, יא, יב) - עדות היא לבית דוד, שכל הראוי למלכות - הולמתו (יושבת העטרה בראשו יפה), וכל שאינו ראוי למלכות - אינה הולמתו". וראה רש"י לסנהדרין כא, ב ד"ה "שביקש להולמו". 28 המלך. 29 בכ"ת

אבישג השונמית היתה ממשרתיו, ונאסרה לאדוניהו (כספ" משנה). וראה מלכים-א ב, כב. ובתוספתא (סנהדרין פ"ד, מ"ב) שנינו בפירושו: "ולא באחד מכל משמשיו".

1 ב. אֲבָל אֲשֶׁתוֹ שָׁל מֶלֶךְ אִינָה נִבְעֵלָת לְאַחַר לְעוֹלָם.
2 אֶפְלוּ הַמֶּלֶךְ, אִינוּ נוֹשֵׂא אֱלֻמְתוֹ¹⁰ אוֹ גְרוּשְׁתוֹ שָׁל
3 מֶלֶךְ אַחֲרָי¹¹.

10 סנהדרין יח, א. ואע"פ שהכתוב אומר (שמואל-ב יב, ח) "ואתנה לך את בית אדוניך (=שאל) ואת נשי אדוניך בחיקך"? לא נתכוון אלא לנשים הראויות (=המתרות) לו מבית המלך, והן מירב ומיכל בנותיו של שאול, אבל לא נשיו (שם יט, ב). 11 ירושלמי שם פ"ב, ה"ג. וכן הכתוב אומר (שמואל-ב, כ, ג) "ויקח המלך את עשר נשים פילגשים... ואליהם לא בא, ותהיינה צרות עד יום מותן אלמנות חיות", ואילו היתה גרושתו מותרת, היה לו לדוד לגרשן, ולא לענגן כל ימיהו (מראה הפנים' שם).

4 ג. וְאִסוּר לְרֵאוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא עֵרֶם וְלֹא כְּשֶׁהוּא מִסְתַּפֵּר
5 וְלֹא כְּשֶׁהוּא בְּבִית־הַמֶּרְחָץ וְלֹא כְּשֶׁהוּא מִסְתַּפְגֵּג¹².
6 וַאֲיִנו חוֹלְצִין¹³, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּרְקֶה בְּפָנָיו", וְזֶה בְּזִיוֹן.
7 וְאֶפְלוּ רָצָה - אִין שׁוּמְעִין¹⁴; שֶׁהַמֶּלֶךְ שֶׁמַּחֵל עַל
8 כְּבוֹדוֹ - אִין כְּבוֹדוֹ מְחוּל. וְהוּאִיל וַאֲיִנו חוֹלְצִין -
9 אִינוּ מְיַבֵּם¹⁵. וְכֵן אִם מַת הוּא, פִּינּוֹן שְׂאֵי אֶפְשָׁר
10 לְיַבֵּם אֶת אֲשֶׁתוֹ¹⁶, כִּף אִין חוֹלְצִין לָהּ¹⁷, אֵלָא תִּשָּׁב
11 לְעוֹלָם בְּזִיקְתָּהּ¹⁸.

12 מתנגב לאחר הרחיצה (סנהדרין כב, א). ובירושלמי שם פ"ב ה"ו, משום שנאמר (ישעיה לג, יז) "מלך ביפיו תחזינה עיניך". וראה בהל' כלי המקדש פ"ה ה"ג, שגם כהן גדול מוזהרים בו בכל אלה, אלא שאם רצה שירחצו אחרים עמו, השרות בידו, שכהן גדול שמחל על כבודו - כבודו מחול. 13 לאשת אחיו, שמת בלא בנים. 14 שם יח, א. 15 שכל שאינה עולה לחליצה, אינה עולה לייבום (רע"ב שם). אמנם אין אנו מוצאים בתלמוד אלא: "כל שאינה עולה לחליצה וכו'. וכדברי רבותינו בעלי התוספות ביבמות מד, א ד"ה: כל שאינו, מצאנו גם כן מונח חדש זה. ורש"י בסנהדרין יט, ב מפרש: אינו מייבם - שגנאי הוא לו לקום על שם אחיו. וכן נראה מהירושלמי שם פ"ב, ה"ג: "אם כן נמצאת פוגם כבוד המלך". וכתב ה'אור שמח', שהיבום צריך להיות בפני עדים (ראה הל' יבום פ"א ה"א, ובביאורו שם אות ח), וגנאי הוא למלך לבוא על אשה בפני עדים, וכדברי ה'תוספות' בקידושין יב, ב ד"ה: משום פריצותא. 16 שאין נושאים אלמנתו של מלך. 17 שאפילו יחלצו לה אסורה היא להנשא, וגם גנאי הדבר, שאלמנת המלך תחלוץ נעל (כספ"משנה). 18 בקשרה לבעלה, מלשון הכתוב (איוב לח, ח) "אסורים בזקים" (רמ"א לאבן-העזר סי' קנז, סעיף א).

12 ד. מַת לוֹ מַת - אִינוּ יוֹצֵא מִפְּתַח פְּלְטָרִין¹⁹ שְׁלוֹ²⁰.
13 וְכִשְׁמַכְרִין אוֹתוֹ²¹ - כָּל הָעַם מְסַבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא
14 מְסַב עַל הַדְּרָגָשׁ²². וְאִם נִכְנַס לְעִזְרָה²³ וְהִיָּה מְזַרְע
15 דָּוִד - יֵשֶׁב; שְׂאִין יְשִׁיבָה בְּעִזְרָה אֵלָא לְמַלְכֵי

מתוך מהדורת חזק

8 רַבִּים - יִדְבֵר רַפּוֹת⁴³, שְׁנֹאֲמַר: "שְׁמַעוּנִי אַחִי
9 וְעַמִּי"⁴⁴, וְאוֹמַר: "אִם הַיּוֹם תִּהְיֶה עִבְדִּי לְעַם הַזֶּה
10 וְגו'";⁴⁵ לְעוֹלָם יִתְנַהֵג בְּעֵנְוָה יִתְרָה. אֵין לָנוּ גְדוֹל
11 מִמֶּשֶׁה רַבְּנוּ, וְהוּא אוֹמַר: "וְנִנְחֵנוּ מָה לֹא עָלִינוּ
12 תְּלַנְתִּיכֶם". וְיִסְפַּל טְרַחֶם וּמִשְׁאֵם וּתְלַנְוֹתֶם וְקִצְפָּם⁴⁶
13 בְּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאוֹמֵן אֶת הַיּוֹנֵק⁴⁷. רוּעָה קָרָאוּ הַכְּתוּב:
14 "לְרַעוֹת בְּיַעֲקֹב עֲמוֹ". וְדַרְכּוֹ שֶׁל רוּעָה מִפְּרֵשׁ
15 בְּקִבְלָהּ⁴⁸: "כְּרַעָה עָדְרוּ יְרַעָה, בְּזוּרְעוֹ יִקְבֹץ טְלָאִים
16 וּבְחִיקוֹ יִשָּׂא וְגו'".

(40) נבוב ונקוב. (41) ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ד, אמרו: שיר המעלות לדוד, ה' לא גבה לבי - בשעה שמשחני שמואל; ולא רמו עיני - בשעה שהרגתי את גלית... כגומל עלי נפשי - כתינוק הזה היווד ממעי אמו, כן היתה נפשי עלי. (42) ובכת"י התימנים: לקטנם וגדולם. (43) בניגוד למדבר אל יחיד, שאינו מדבר עמו רכות, כמבואר לעיל ה"ה. (44) אחים וחברים אתם עמדי. וראה סוטה מ, א. ובתוספתא סנהדרין פ"ד מ"ב, שנינו: "הוא קורא אותם אחי ועמי... והם קוראים אותו: אדונינו ורבינו, שנאמר (מלכים) א, א, מג) "אבל אדונינו המלך דוד המליך את שלמה". (45) וכן אמרו (הוריות י, א) "כמדומים אתם ששררה אני נותן לכם, עבדות אני נותן לכם, שנאמר: אם היום תהיה עבד לעם הזה". (46) ספרי זוטא פרשת פנחס, אות יח "איש אשר רוח בו - שיהא הולך עם הקפדנים כפי דעתם, ועם המתונים כפי דעתם". (47) מלשון הכתוב (במדבר יא, יב). (48) דברי נביאים, שקיבלו ברוח הקודש, כל נבואה לפי צורך השעה והדור והמעשה (רש"י לחולין קלז, א).

התימנים: ומשתחוה לו ארצה. כלומר, כשהוא מופיע לפניו, עליו להשתחוות תחילה, ואח"כ לעמוד לפניו. (30) ומסיים הכתוב: "על אפיו ארצה", ובזבחים קב, א אמרו: לעולם תהא אימת מלכות עליך... שנאמר (מלכים א, יח, מו) "ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב", ומפרש רש"י: אחאב רוכב, והוא רץ לפניו. (31) הכהן הגדול. (32) הוריות יג, א "מלך קודם לכהן גדול, שנאמר (שם א, לג) ויאמר המלך להם (=לצדוק הכהן הגדול ולנתן הנביא) קחו עמכם את עבדי אדוניכם" - הרי שמלך עדיף מהם. (33) ככתוב שם: "ולפני אלעזר הכהן יעמוד, ושאל לו במשפט האורים לפני ה'". ובהל' כלי המקדש פ"י ה"א, נתבאר כיצד שואלים באורים ותומים, ומה שואלים. (34) ובכת"י התימנים: היה אסא מלך יהודה. (35) שלא הגיע עדיין למעלת חכם וזקן. ובכת"י התימנים: תלמיד חכמים. (36) כתובות קג, ב. (37) כמו שאמרו שם: "נהוג נשיאותך ברמים". (38) ללא תארי כבוד. (39) ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ו, אמרו: שום תשים עליך מלך - 'אשים' אינו כתוב, אלא "תשים", שאתה תשים עליך בעצמך.

1 ו. פְּדֵרָף שֶׁחֶלֶק לוֹ הַכְּתוּב הַכְּבוֹד הַגְּדוֹל, וְחֵיב הַפֶּל
2 בְּכְבוֹדוֹ, כִּף צִוְהוּ לְהִיּוֹת לְבוֹ בְּקִרְבוֹ שֶׁפֶל וְחֶלֶל⁴⁰,
3 שְׁנֹאֲמַר: "וְלִבִּי חֶלֶל בְּקִרְבִּי". וְלֹא יִנְהַג גְּסוּת-לֵב
4 בְּיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִדִּי, שְׁנֹאֲמַר: "לְבַלְתִּי רוּם לְכַבּוֹ
5 מֵאֲחֵיו"⁴¹. וְיִהְיֶה חוֹנֵן וּמְרַחֵם לְקִטְנִים וּגְדוֹלִים⁴²,
6 וְיִצְא וְיִבּוֹא בְּחַפְצֵיהֶם וּבְטוֹבָתָם, וְיַחוּס עַל כְּבוֹד
7 קָטָן שֶׁבְּקִטְנִים. וּכְשֶׁמְדַבֵּר אֵל כָּל הַקְּהָל בְּלִשׁוֹן

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ט-כ"ה אלול תשע"ז

יום שני כ' אלול ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רפח.

הַמְצָוָה הַרְפַּח — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵרנוּ מִלְעֲנוֹשׁ אוֹ
לְהוֹצִיא מִמוֹן בְּעֵדוֹת עַד אָחָד, אֶפְלוּ הִיָּה בְּתַכְלִית
הַפְּשׁוּת, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא-יָקוּם עַד אָחָד בְּאִישׁ
לְכָל-עוֹן וְלְכָל-חַטָּאת" (דברים יט, טו) אָמְרוּ (ספרי שם):
"לְכָל-עוֹן אֵינוֹ קָם, אֲבָל קָם הוּא לְשְׁבוּעָה" (שם יש עד
אחד נגד כפירת הנתבע בחוב התובע — חייב שבועה). וּכְבָר
נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּמִקוּמוֹת מְפָרְזִים בִּיְקוּמוֹת וּכְתוּבוֹת
וְסוּטָה וְגִטִּין וְקִדוּשִׁין וּמְקוּמוֹת שׁוֹנִים בְּסֵדֵר גְּזִיקִין.

יום שלישי כ"א אלול ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רפו.

הַמְצָוָה הַרְפֵּו — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַדִּין מִלְקַבֵּל
עֲדוֹת בְּעַל עֲבָרָה וְלַעֲשׂוֹת עַל פִּי עֲדוּתוֹ וְהוּא אָמְרוּ

יום ראשון י"ט אלול ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רצא.

הַמְצָוָה הַרְצֵא — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הָעַד שֶׁלֹּא לְדַבֵּר
בְּדִינוֹ שֶׁל זֶה שֶׁהוּא מַעִיד עָלָיו אֶפְלוּ הוּא חָכֵם אוֹ יוֹדֵעַ,
הָרִי זֶה לֹא יִהְיֶה עַד (וְגַם) דִּין יוֹרָה — אֶלָּא יַעִיד
בְּמַה-שֶׁרָאָה וְיִשְׁתַּק, וְהַדְּיָנִים — יַעֲשׂוּ עַל פִּי עֲדוּתוֹ
כְּפִי מַה שֶׁיִּרְאֶה לָהֶם, וְהִזְהֵר שֶׁלֹּא לְדַבֵּר שׁוּם דְּבַר נוֹסֵף
עַל הָעֲדוּת. וְזֶהוּ בְּדִינֵי נְפִשׁוֹת בְּלִבָּד, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
"וְעַד אָחָד לֹא-יַעֲנֶה בְּנַפְשׁ לְמוֹת" (במדבר לה, ל) וְכִפֶּל
אֶת-הָאֲזַהְרָה בְּעֵנֵן זֶה וְאָמַר: "לֹא יוֹמַת עַל-פִּי עַד אָחָד"
(דברים יז, ו), כְּלוּמַר: לֹא יוֹמַת בְּהוֹרָאת הָעַד. וּבְגִמְרָא
סְנֵהֲדֵרִין אָמְרוּ: "וְעַד אָחָד לֹא-יַעֲנֶה בְּנַפְשׁ — בֵּין לְזִכּוֹת
בֵּין לְחוֹבָה". וּבְאֲרוּ שֶׁשְׁעַם הַדְּבָר: "מִשׁוּם דְּמַחְזִי
(שנראה) כְּנוֹגֵעַ בְּעֲדוּתוֹ". וּבְדִינֵי נְפִשׁוֹת בְּלִבָּד הוּא
שְׂאִסוּר לוֹ לְלַמֵּד לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה.

זוממין: אם העידו להוציא ממון — נוציא מהם כמוהו; ואם העידו על מה שמחייב מיתה — נמיתם באותה המיתה; ואם העידו על מה שמחייב מלקות — נלקה אותם. וכבר נתבאר דיני מצוה זו והשאלות שנתחדשו בה וכיצד יתקנם שהעדים יהיו זוממין ונדון אותם בדין זה, במסכת מכות.

1 יתעלה: "אל־תִּשֶׁת יָדְךָ עִם־רֵשָׁע לְהִיּוֹת עֵד חָמָס" (שמות
2 כג, א) בַּא הַפְּרוֹשׁ (מכילתא פרשת שופטים): "אל־תִּשֶׁת
3 רֵשָׁע עֵד, אֶל־תִּשֶׁת חוֹמָס עֵד" — להוציא אֶת־הַחֲמִסָּנִים
4 (המוציא חפץ בכח ומשלם לו תמורתו) וְאֶת־הַגְּזֹלִים שֶׁהֵן
5 פְּסוּלִין לְעֵדוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָקוּם עֵד־חָמָס בְּאִישׁ" (ובערת
6 הרע מקרבך" — דברים יט, טז), וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִינֵי מִצְוָה זו
7 בַּפְּרָק ג' מִסְנֵה־דְרִין (כו).

יום ש"ק כ"ה אלול ה'תשע"ז

מצות עשה קעד.

מצות לא תעשה שיב. שיג. שיד.

הַמִּצְוָה הַקַּעֲד — הַצּוּי שֶׁנִּצְטַיְוּנו לְשִׁמֵּעַ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל וְלִנְהַג עַל פִּיהֶם בְּכָל אֲשֶׁר יֵצִוּוּ בְּעִנְיֵי אִסוּר וּמִתָּה. וְאֵין חֲלוּק בְּזֶה בֵּין דְּבַר שֶׁקְּבִלְהוּ בַּקְּבִלָּה (איש מפי איש עד משה רבינו), וּבֵין דְּבַר שֶׁלְּמִדוּהוּ בְּאַחַת הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת בָּהֶן, אוּ דְבַר שֶׁהִסְפִּימוּ עָלָיו כְּדִי לְגַדּוֹר פְּרֻצָּה (גזרות חכמינו שהם סיג לתורה), או בְּהִתְאָם לְאִיזָה מִצְבָּ שֶׁהוּא (לפי צרכיו הרוחניים של הדור), מִמֶּה שֶׁנֶּרְאָה לָהֶם נְכוֹן וְשִׁישׁ בּוֹ חֲזוּק לְתוֹרָה — כִּלְזֶה חִיבִים אָנוּ לְקַיְמוֹ וְלַעֲשׂוֹתוֹ וְלִנְהַג עַל פִּי דְבָרֵיהֶם, בַּל נַעֲבֹר עֲלֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֵךְ וְגו'" (דברים יז, יא). וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת שופטים): "וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֵאמְרוּ לָךְ תַּעֲשֶׂה — זוּ מִצְוֹת עֲשֶׂה". וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִינֵי מִצְוָה זוּ בְּסוֹף סְנֵה־דְרִין (פו).

הַמִּצְוָה הַשִּׁי"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלְּחֲלוֹק עַל בְּעָלֵי הַקְּבִלָּה עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם (חכמים שמהם אנו מקבלים תורה שבעל פה) וּמִלְּסוּר מִכָּל־מֵה־שִׁיִּצְוּוּ בְּמַעֲשֵׂי הַתּוֹרָה וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא תִסּוּר מִן־הַדְּבַר אֲשֶׁר־יִגִּידוּ לָךְ" (שם) וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת שופטים שם): "לֹא תִסּוּר וְגו'" — זוּ מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה". וְהַעֹבֵר עַל לֹאוֹ זֶה — וְהוּא זָקֵן (חכם) מִמֶּרָא (פי הסנהדרין ומורה כדעתו) — חִיב תִּנְק, בְּתַנְאִים הַמְּקַבְּלִים הַמְּבַאֲרִים בְּסוֹף סְנֵה־דְרִין (פו), וְשֵׁם נִתְבָּאֲרוּ דִינֵי מִצְוָה זוּ.

הַמִּצְוָה הַשִּׁי"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלְּהוֹסִיף בַּתּוֹרָה לֹא שֶׁבְּכֹתֵב וְלֹא שֶׁבְּעַל־פֶּה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא־תִסֵּף עָלָיו" (שם יג, א). וּבַפְּרוֹשׁ אָמְרוּ בְּכֻמָּה מְקוּמוֹת (ראש השנה כח: ועוד): "עוֹבֵר עַל בַּל־תּוֹסִיף", "עֲבַרְתָּ עַל בַּל־תּוֹסִיף".

הַמִּצְוָה הַשִּׁי"ד — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלְּגָרוֹעַ מִן־הַתּוֹרָה, לֹא שֶׁבְּכֹתֵב וְלֹא שֶׁבְּעַל־פֶּה, וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ" (שם). וּבְכֻמָּה מְקוּמוֹת אוֹמְרִים: "נִמְצָא עוֹבֵר עַל בַּל־תִּגְרַע", "וְהָרִי עֲבַרְתָּ עַל בַּל־תִּגְרַע".

יום רביעי כ"ב אלול ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רפז.

הַמִּצְוָה הַרַפ"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלְּקַבֵּל עֵדוּת הַקְּרוּבִים, זֶה לְזֶה אוּ זֶה נִגְדָּה זֶה (לטובת קרובם או לרעתו), וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא־יִוָּמְתוּ אַבּוֹת עַל־בְּנֵים וּבְנֵים לֹא יִוָּמְתוּ עַל־אַבּוֹת" (דברים כד, טז). בַּא הַפְּרוֹשׁ הַמְּקַבֵּל בְּסִפְרֵי (פרשת כי תצא שם): "שֶׁלֹּא יִוָּמְתוּ אַבּוֹת עַל עֵדוּת בְּנֵים וְלֹא בְּנֵים עַל עֵדוּת אַבּוֹת". וְהוּא הַדִּין לְדִינֵי מְמוֹנוֹת, אֲלֵא שֶׁנֶּזְכַּר בְּדִינֵי נְפִשׁוֹת דְּרָךְ הַפְּלִגָּה. שֶׁלֹּא נֹאמַר: כִּיִּן שִׁישׁ כָּאֵן אַבּוּד נִפְשׁ אֵין הַקְּרוּב חֲשׂוּד עַל כֶּף וְנַעֲשֶׂה עַל פִּי דְבָרָיו, כִּיִּן שֶׁעֲדוּתוֹ הִיא לְאַבּוּד נִפְשׁ קְרוּבוֹ וְאֵין כָּאֵן מְקוּם לְחֲשׂוּד. לְפִיכֶף הִבִּיא לְמִשְׁלַל אֶת־הַקְּרוּבִים שֶׁאַהֲבַתֶּם חֲזָקָה וְגִדּוּלָה בְּיוֹתֵר, וְהִיא אֶהֱבֵת הָאֵב לְכֹן וְהִבֵּן לְאֵב, וְאָמְרוּ: אֲפֹלוֹ עֵדוּת הָאֵב עַל הַכֹּן וְאֲפֹלוֹ הִיא לְחִיבּוֹ מִיִּתָּה לֹא נִקְבַּל — וְזוֹ הִיא גְּזֵרַת הַכְּתוּב שֶׁאֵין לָהּ טַעַם כִּלְל. וְדַע זֹאת. וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִינֵי מִצְוָה זוּ בַּפְּרָק ג' מִסְנֵה־דְרִין (כו).

יום חמישי כ"ג אלול ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רפה.

הַמִּצְוָה הַרַפ"ה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲדֵי עֵדוּת שֶׁקָּרָה, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא־תַעֲנֶה בְּרַעַף עֵד שֶׁקָּרָה" (שמות כ, טז). וְכִבֵּר כִּפֵּל לֹאוֹ זֶה בְּלִשׁוֹן אַחַר וְאָמַר: "עֵד שְׂוֹא" (דברים ה, יג) וְהַעֹבֵר עַל לֹאוֹ זֶה הָרִי גָזַר עָלָיו הַכְּתוּב: "וְנַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאַחִיו" (שם יט, יט). וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת יתרו): "וְלֹא תַעֲנֶה בְּרַעַף וְגו'" — אֲזַהְרָה לְעֵדִים זוֹמְמִין. וְיֵשׁ בְּלֹאוֹ זֶה מְלָקוֹת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֲרָה בְּסוֹף (ובתחילת) ד: מְפּוֹת. וְשֵׁם נִתְבָּאֲרוּ דִינֵי מִצְוָה זוּ.

יום שישי כ"ד אלול ה'תשע"ז

מצות עשה קפ.

הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלְּמָה מֵאָה וּשְׁמֵנִים — הַצּוּי שֶׁנִּצְטַיְוּנו לְעַנּוֹשׁ אֶת־הַעֲדִים שֶׁהַעֲדִי שֶׁקָּרָה כְּמוֹ שֶׁזָּמְמוּ לַעֲשׂוֹת בְּעֵדוּתָם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וְנַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאַחִיו" (דברים יט, יט) וְזֶהוּ דִּין עֲדִים

ישעיה פרק מז יטו

י ותבטחי ברעתך אמרת אין ראני חכמתך ודעתך היא שובבתך ותאמרי בלפך אני ואפסי עוד:
 יא ובא עליך רעה לא תדעי שחרה ותפל עליך הוה לא תוכלי פפרה ותבא עליך פתאם שואה לא
 תדעי: יב עמדינא בחבריה וברב פשפיה באשר יגעת מנעוריה אולי תוכלי הועיל אולי תערוצי:
 יג נלאית ברב עצתך ועמדונא וישיעך (הברו) הברי שמים החזים בפוכבים מודיעם לחדשים מאשר
 יבאו עליך: יד הנה היו כקש אש שרפתם לא יצילו אתנפשם מיד להבה אין גחלת לחמם אור
 לשבת נגדו: טו כן היולך אשר יגעת סחריה מנעוריה איש לעברו תעו אין מושיעך: (ס)

רש"י

להם השמים לטוהר וגם מיכה אמר בנבואה (מיכה ג)
 חשכם להם מקסום לימד כי ביום מחשך יחתמו
 הכוכבים ולא יוכלו לקסום: מודיעים לחדשים מאשר
 יבאו עליך. כי בהתחדש הלבנה רואים בשעת מולדתה
 מקצת ממה שעתיד לבא ואין יודעין כל הברור, לכך
 נאמר מאשר וכן הוא אומר במקום אחר (לעיל ח)
 המצפצפים והמהגים כעופות הללו שמצפצפין ומהגי'
 ואין יודעים על מה: (יד) הנה היו. חוזיק כקש: אין
 גחלת לחמם. אין שארית להם כקש הזו שאין בדליקתו
 גחלים להתחמם לאורם: (טו) איש לעברו תעו. איש
 לדרכו אל עבר פניו:

(י) חכמתך ודעתך. חכמתך ורוע לבבך היא שובבתך
 הפכו לבך להיות שובבה אינוויז"א בלע"ז שבבך
 מדרך שאר הבריות: (יא) לא תדעי שחרה. לא תדעין
 למבעי עלה את פני מי תשחרי למלטך ממנה: כפרה.
 לקנחה ולהעבירה וזהו כל ל' כפרה הוא ל' קינוח
 וסילוק: (יב) עמדינא. התחזקי נא: אולי תערוצי. מאים
 תכלין למיתקף: (יג) הוברי שמים. י"ת כמו צופי שמים
 דמסכן למזלת שמיא דימהו לברה כחמה (שיר ו)
 ולברור מללו (איוב לג) וכן חברו מנחם עמהם מבררי
 הליכת המזלות וכה פתרונו יען אשר לא יוכלון
 הקוסמים לעמוד על דעת רגעי היום ולילה עד ברור

מצודת ציון

(י) שובבתך. ענין מרד והליכה בדרכי הלב מבלי הבחנה וכן
 משובת פתים (משלי א): (יא) שחרה. ענין דרישה כמו שוחר
 טוב (משלי י"א): הוה. ענין שבר ומאורע קשה כמו הוה על הוה
 (יחזקאל ט): כפרה. ענין קנוח והעברה וכן וכפר בריתכם (לעיל
 כ"ח): שואה. ענין שממון כמו תשאה שממה (לעיל ו): (יב) נא.
 עתה: בחברייך. מין כשוף: הועיל. מלשון תועלת: תערוצי.
 ענין חוזק כמו כגבור עריץ (ירמיה ג): (יג) נלאית. ענין יגיעה
 כמו ומה הלאתיך (מיכה ד): הוברי שמים. הצופים על השמים
 לדעת רגעי היום והלילה ועל כי לא יכלו לעמוד על דעת
 הרגעים עד ברור להם השמים לטוהר לכן קרויים הוברי שמים
 מלשון ברור ומטוהר: החוזים. הרואים וכן ותחו בציון עינינו
 (שם ד): (יד) כקש. תבן דק: נפשם. ר"ל גופם וכן ורקה נפשו
 (לעיל כ"ט): לחמם. מלשון חממות: אור. שלהבת כמו אשר
 אור לו בציון (לעיל ל"א): לשבת. מלשון ישיבה: (טו) לעברו.
 מל' עבר וצד: תעו. מי שאין יודע מה לעשות קרוי תועה
 והושאל ממי שאינו יודע באיזה דרך ילך הקרוי תועה כמ"ש
 והנה תועה בשדה (בראשית ל"ב):

מצודת דוד

(י) ותבטחי ברעתך. כל בטחוניך היה בכשפים שהוא רע
 בעיני ה': אין רואני. כי מעשה הכשפים נעשה בלט וסתר
 וכאומר וכי אין נראה גם לפני: חכמתך ודעתך. מה שהיית
 חכם ובעל דעה זהו עשה אותך שובב ומורד: אני ואפסי עוד.
 אני מצאתי חכמה ואין עוד זולתי: (יא) ובא עליך. לכן תבא
 עליך רעה לא תדעי אל מי לדרוש עליה להעבירה ממך ותפול
 עליך שבר אשר לא תוכלי לקנחה ולהעבירה ממך: לא תדעי.
 טרם בואה להיות נשמר ממנה: (יב) עמדינא. עתה התחזק
 בחברייך וכו': באשר יגעת. רוצה לומר הואיל ויגעת באלה
 מעת נעורייך התחזק עתה בהם: אולי תוכלי הועיל. להנצל
 בהם מכף אויביך אולי תוכלי להתחזק בהם ואמר בדרך לעג
 והיתול: (יג) נלאית ברוב עצתך. מאד נתייגעת בהרבות
 בעלי עצות וכאומר הנה כל הטורח היה בחנם: יעמדו נא.
 עתה יעמדו ויושיעך הצופים אל השמים הרואים בכוכבים
 המודיעים לעת חידוש הלבנה בתולדתה מה מהדברים אשר
 יבואו עליך כי כן דרך חזוי כוכבים יודעים מה מהעיתות
 בעת חידוש הלבנה: (יד) הנה היו כקש. כל החוזים היו כקש
 והאש שרף אותם ולא יוכלו להציל את עצמם מיד הלהב

רוצה לומר החוזים לא יכלו להציל אף את עצמם מיד האויב: אין גחלת לחמם. רוצה לומר אין שארית להם כקש הזה שאחר
 הדליקה לא נשאר מהם גחלת להתחמם בה: אור. מלת אין משמשת בשתים לומר אין אור וכו' ר"ל לא נשאר להב לשבת
 נגדו להנות מאורו: (טו) כן היו לך. ר"ל כקש הזה כן היו לך החכמים אשר יגעת לאספם אליך וללמדם: סוחרייך מנעוריך.
 החכמים האלה אשר מעת נעוריך היו סוחרייך כי נתת להם כסף במחיר חכמתם הנה עתה בבוא הצרה כולם תעו בשכלם כ"א
 מהם לעבר אחר ואין מי מהם מושיעך כי נסרתה חכמתם ולא מצאו הצלה ועזר:

איוב פרק לא ז-כב

ו אם תפּוּחַ אֲשֶׁר־י מִנִּי הִדְרֹךְ וְאַחַר עֵינֵי הַלֶּךְ לִבִּי וּבְכַפִּי דָבַק מְאוּמָּה: ח אֲזוּרְעָה וְאַחַר יֹאכַל וְצִאֲצִיאִי יִשְׁרָשׁוּ: ט אִם־נִפְתַּח לִבִּי עַל־אִשָּׁה וְעַל־פֶּתַח רַעִי אֲרַבְתִּי: י תִּטְחַן לְאַחַר אֲשֶׁתִּי וְעַלֶּיהָ יִכְרַעוּן אַחֲרָיו: יא בִּי־הוּא הוּא וְזֶמֶה (והיא) וְהוּא עֵזֶן פְּלִילִים: יב פִּי אֵשׁ הוּא עַד־אֲבִדוֹן תֹּאכַל וּבְכָל־תְּבוּאֹתַי תִּשְׁרָשׁ: יג אִם־אֲמַאֵם מִשֶּׁפֶט עַבְדִּי וְאֲמַתִּי בְרַבֶּם עֲמָדִי: יד וְזֶמֶה אֲעִשֶׂה פִּי־יָקוּם אֵל וּכְיִיפְקֹד מֶה אֲשִׁיבֶנּוּ: טו הֲלֹא־בִבְטָן עֵשְׂתִי עֲשָׂהוּ וְיִכְנְנוּ בְרַחֵם אֶחָד: טז אִם־אֲמַנֶנֶע מִחֶפֶץ דָּלִים וְעֵינַי אֲלַמְנָה אֲכַלָּה: ז וְאֲכַל פֶּתִי לִבְדִּי וְלֹא־אֲכַל יְתוֹם מִמִּנְהָ: יח פִּי מִנְעוּרִי גִדְלָנִי כֹאֵב וּמִבְטָן אֲמִי אֲנַחְנָה: יט אִם־אֲרֹאֶה אוֹבֵד מִבְּלִי לְבוּשׁ וְאֵין פָּסוּת לְאֲבִיוֹן: כ אִם־לֹא בִרְכוּנִי (הלצו) חֲלָצִיו וּמִגּוֹ פֶּכֶשִׁי יִתְחַקֵּם: כא אִם־הִנִּיפּוֹתַי עַל־יְתוֹם יְדִי פִּי־אֲרֹאֶה בְּשֹׁעַר עֲזוֹרָתִי: כב כִּתְפִי מִשְׁכָּמָה תְּפוּל וְאוֹרְעִי מִקְנֵה תִּשְׁבָּר:

רש"י

תשרש ובל' שרש אומר תשרש וכן ישורשו ל' עיקור ישורשו ל' שרש: (יד) ומה אעשה וגו' זאת נתתי אל לבי וכי יפקוד את דרכי מה אשיבנו: (טו) ויכוננו ברחם. אני בבטן אמי והוא בבטן אמו הכיננו יוצר א': (טז) אכלה. שלא מלאתי תאוה שהיא כליון עינים המתאוה ואינו מגיע קרוי כליון עינים: (יח) כי מנעורי גדלני. הכשרון הזה כאב המגדלני והמלמדני כן למדנו יושר לבי מנעורי: ומבטן אמי אנחנה. למדה זו: (כב) משכמה. הוא רחב הכתף: מקנה. הוא עצם העליון העגול כקנה ועל שהוא עגול כקנה קורא אותו כן:

(ז) מאום. הוא מום דבר שמץ ואל"ף זו כתובה ולא קריא במסורת הגדולה והוא מגזירת לא תאסיפון אם זו עשיתי הייתי ראוי לבא עלי קלל' זו: (ח) אזרעה ואחר יאכל וצאצאי ישורשו. יעקרו השרשין: (ט) ועל פתח רעי ארבתי. לאשתו ישיב לי גמולי: (י) תטחן לאחר אשתי. רבותינו פירושהו לשון תשמיש כמו ויהי טוחן בבית האסורין (שופטים ז): (יא) כי היא זימה. וירא הייתי אם עשיתי שהוא עון פלילי, עון שמשפט יסורין ראויין לבא על ידו: (יב) ובכל תבואתי תשרש. האש הזאת לכן נמנעתי מעשות כשהוא מדבר בל' עיקור אומר

מצודת ציון

(ז) אשורי. רגלי שאני פוסע בם כמו תמוך אשורי (שם יז): מאום. כמו מום או הוא מל' מאומה ור"ל דבר מה מעון: (ח) ישורשו. יעקרו השרשים, וכן מסעף פארה (ישעיה ז) ומשפטו יסיר הסעיפים: (י) יכרעון. מל' כריעה וענינו השכיבה לזנות: אחרין. כמו אחרים במ"ם: (יא) זמה. מחשבה רעה כמו זמה היא (ויקרא יח): פלילים. ענין משפט כמו אשר פללת לאחותך (יחזקאל יז): (יד) יפקד. ענין זכרון והשגחה: (טז) אכלה. המתאוה לדבר ואינו משיגה קרוי כליון עינים: (יח) אנחנה. נהגתי אותה כמו ולא נחם (שמות יא): (כ) חלציו. מתניו: (כא) הניפותי. הרימותי כמו לא תניף עליהם ברזל (דברים כז): (כב) ואזרועי. האל"ף נוספת:

מצודת דוד

(ז) אם תטה. אם נטתה רגלי מן הדרך הראוי והנכון ואם לבי הלך אחר מראית עיני ואם בכפי נדבק מום ממומי העבירה: (ח) אזרעה. אזי יהיה הגמול אשר אזרע אני את שדי ואחר יאכל תבואתי: וצאצאי. או הצמחים היוצאים יעקרו עם השרוש: (ט) אם נפתה. אם היה לבי נפתה מן היצה"ר על אהבת אשה ואם ארבתי על פתח רעי לחזור אחר אהבת אשתו לזנות עמה: (י) תטחן. יהי הגמול שבעבור גודל העוני תטחן אשתי תבואה ברחיים של יד לצורך אחר להחיות נפשה ויהיה זה סיבה אשר יכרעון עליה אחרים זולתי כי בהיותה רדופה אחר פרנסתה ימצאו לה מאנסים ומפתים לזנות: (יא) כי היא זמה. כי מחשבת הזנות היא מחשבה רעה והוא עון הראוי להשפט עליו: (יב) כי אש היא. מחשבת הזנות דומה היא

לאש ההולכת ושורפת עד אשר תאבד הכל כן מחשבת הזנות תבער כאש ולא תשקוט עד יבצע מעשהו וכ"כ ראוי להיות הגמול שהעון עצמו תאבד הכל ולא תשקוט עד תשרש בכל תבואתי לעקור הכל עם השרוש: (יג) אם אמאס. האם מאסתי משפט עבדי ואמתי בעת היה להם ריב ודין עמדי וכי לא קרבתי עמהם למשפט אף כי ידי משלה עליהם: (יד) ומה אעשה. כי אמרתי אם אין בהם הכח לעמוד נגדי אבל מה אעשה כאשר יקום האל לנגדי וכאשר יפקיד עלי העון הזה מה אשיב לו: (טו) הלא בבטן. וכי הוא נופל וגרוע ממני הלא מי שעשה אותי בבטן אמי הוא עשה אותו בבטן אמו ואת כולנו הכין ברחם אחד הוא רחם חוה אשר היתה אם כל חי וא"כ אנשים אחים אנחנו: (טז) אם אמנע. האם מנעתי מלתת חפץ הדלים האם כליתי עיני אלמנה מבלי למלאות שאלתה: (יז) ואוכל. וכי אכלתי פתי לבדי וגו': (יח) כי מנעורי. כמו האב המגדל בנו מעת נעוריו כן מרת הצדקה גדל אותי מנעורי ולא זזה ממני ומעת צאתי מבטן אמי אנהג עוד המדה ההיא ולא זזתי ממנה ואמר דרך הפלגה ור"ל מאוד דבקתי בה כאילו היא אחזה אותי ואני אותה: (יט) אם אראה. אם ראיתי איש אוכד וכלה מבלי לבוש או אם ראיתי שאין כסות לאביון: (כ) אם לא. האם לא ברח אשתי חלציו האיש ההוא כי הלא הלבשתיו ובאמת ברח אותי חלציו בעבור זה והוא ענין מליצה: ומגו. האם לא יתחמם בשרו מגיות כבשי הלא באמת עשיתי לו מלבוש מן הגוה: (כא) אם הניפותי. אם על היתום הנפתי יד להכותו בבטחון כי אראה לי עורה בשער המשפט ועזרת היתום חלפה: (כב) כתפתי. גמול ענשי יהיה אשר כתפתי הוא גובה היד תפול משכמה הוא רוחב הכתף או זרועי תשבר מן העצם העליון העגול כקנה:

ב קָשֶׁר לְשׁוֹן שֶׁל זְהוּרִית בְּרֹאשׁ שְׁעֵיר הַמִּשְׁתַּלַּח, וְהַעֲמִידוֹ בְּנֶגֶד בֵּית שְׁלֹחוֹ, וְלִנְשָׁחַט כְּנֶגֶד בֵּית שְׁחִיטָתוֹ. בָּא לֹא אֶצֶל פְּרוֹ שְׁנֵיָהּ, וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו וּמְתוּדָהּ. וְכֵן הָיָה אֹמֵר: אֲנִי הֵשֵׁם, עֵוִיתִי פִּשְׁעֵי הַטָּאֵתִי לְפָנֶיךָ, אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אֶהְרֵן עִם קְדוּשֵׁיךָ. אֲנִי הֵשֵׁם, כִּפָּר נָא לְעוֹנוֹת וּלְפִשְׁעֵי וּלְחַטָּאִים, שְׁעוֹתֵי וּשְׁפִשְׁעוֹתֵי וּשְׁחַטָּאוֹתֵי לְפָנֶיךָ, אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אֶהְרֵן עִם קְדוּשֵׁיךָ, כִּפָּתוּב בַּתּוֹרָה מִשֶּׁה עֲבַדְךָ (ויקרא טו, ל): "כִּי־בָיִם הָיָה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְמַתָּה אֲתֶכֶם, מִכָּל חַטָּאוֹתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהַרְוּ". וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. ג שְׁחָטוּ וְקָבַל בְּמִזְרֵק אֶת דָּמוֹ, וְנָתְנוּ לְמִי שְׁהוּא מְמַרֵס בּוֹ עַל הַרוֹבֵד הַרְבִּיעִי שֶׁבַּהִיכָל, כְּדִי שְׁלֹא יִקְרַשׁ. נִמְלַח מַחְתָּה וְעָלָה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וּפְנֵה גְחָלִים אֵילֶךְ וְאֵילֶךְ, וְחוֹתָה מִן הַמְּעַכְלֹת הַפְּנִימִיּוֹת, וְיָרֵד וְהִנִּיחָה עַל הַרוֹבֵד הַרְבִּיעִי שֶׁבַּעֲזָרָה.

פירוש ברטנורא

ב לשון של זהורית. צמר צבוע אדום: כנגד בית שלוחו. כנגד שער שיוציאוהו בו: ולנשחט. היה קושר לשון של זהורית כנגד בית שחיתו כלומר בצוארו. והשתא לא אתי לאתחלופי בשעיר המשתלח, שזה בראשו וזה בצוארו. ותרווייהו בשאר שעירים לא מתחלפי, שאלו לשון של זהורית קשורה בהם ושעירים אחרים אין לשון של זהורית קשורה בהם: עויתי פשעתי חטאתי. מתניחין ר"מ היא דיליף מקרא דכתיב (ויקרא י"ג) והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חמאתם. אבל חכמים פליגי עליה ואמרי עונות אלו ודונות, פשעים אלו מרדים, חמאות אלו שנגנות, לאחר שהתודה על הדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השנגנות בתמיה, אלא אומר חמאתי עויתי פשעתי. וכן ברור הוא אומר (תהלים ק"ו) חמאנו עם אבותינו העיונו והרשענו. והלכה כחכמים. ומהו זה שאמר משה (שמות ל"ד) נושא עון ופשע וחמאה כך אמר משה לפני המקום כשעה שישראל חוטאים ועושים תשובה עשה להם ודונות כשנגנות:

ג ממרס. מגיס ומנער ומערב בו, שלא יקפה כשישהה עד שיעשה עבודת הקטורת: על הרובד הרביעי. כל שורה ושורה של אבני הרצפה קרויה רובד. וא"א לפרש רובד הרביעי שבהיכל, שורה רביעית שבתוך ההיכל ולפנים, דהא כתיב (ויקרא י"ג) וכל אדם לא יהיה באוהל מועד וכו', אלא תני רובד רביעי של היכל, כלומר רובד ה' שבעזרה, כשיוצא מן ההיכל לעזרה מונה את הרובדין ומניחו על הרובד הרביעי ושם עומד הממרס בו. דאילו בתוך ההיכל אי אפשר כדאמרן: וחותה. את הגחלים ומניה את המחתה עד שיחפון בחפניו הקטורת ויתן לתוך הכף. ואח"כ יכניס כף ומחתה לפנים:

משניות מבוארות – קהתי

מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד – בגמרא מובאת ברייתא, שלפיכך התודה בפעם ראשונה על עצמו ועל ביתו בלבד, ואחר כך בא להתוודות פעם שנייה אף על כל הכהנים, כי "מוטב שיבוא זכאי ויכפר על החייב, ואל יבוא חייב ויכפר על החייב".

באור משנה ג

שְׁחָטוּ – שחט הכהן הגדול את הפר, לאחר שהתוודה עליו פעם שנייה, וְקָבַל בְּמִזְרֵק אֶת דָּמוֹ, וְנָתְנוּ לְמִי שְׁהוּא מְמַרֵס בּוֹ – ונתן את המזרק לכהן, שהיה מנער ומערב בו, עַל הַרוֹבֵד הַרְבִּיעִי שֶׁבַּהִיכָל – רצפת העזרה היתה עשויה שורות שורות של אבני שיש, וכל שורה נקראת רובד, ומבואר בגמרא, שמה שאומרת משנתנו "על הרובד הרביעי שבהיכל" אין כוונתה בהיכל כמש, שהרי נאמר (ויקרא טו, יז): "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו", אלא הכוונה היא: על הרובד הרביעי שבעזרה מפתח ההיכל לחוץ, היינו כשיוצא מן ההיכל לעזרה מונה את הרובדים ומניחו על הרובד הרביעי (וש"י), ושם ממרס כהן את הדם במזרק, כְּדִי שְׁלֹא יִקְרַשׁ – דהם, שלאחר קבלת הדם מן הפר, היה הכהן הגדול הולך להקטיר את הקטורת ולכן היה צורך למרס במזרק, עד שיחזור מעבודת הקטורת ויטול את הדם לזריקה. נִמְלַח – הכהן הגדול, מַחְתָּה – בשביל הקטורת, וְעָלָה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ – שבעזרה, וּפְנֵה גְחָלִים אֵילֶךְ וְאֵילֶךְ – לכאן ולכאן, וְחוֹתָה – נוטל גחלים של אש במחתה, מִן הַמְּעַכְלֹת הַפְּנִימִיּוֹת – מן הגחלים שבפנים האש שעוכלו (שנתאכלו) היטב, שלא יהיו כאודים המעלים עשן, וְיָרֵד – מן המזבח, וְהִנִּיחָה – את המחתה עם הגחלים הבעורות, עַל הַרוֹבֵד הַרְבִּיעִי שֶׁבַּעֲזָרָה – היינו על אותו רובד שנמצא עליו הממרס את הדם (וא"א על פי שברישא נאמר "שבהיכל" וכאן – "שבעזרה". מבואר בירושלמי שריינו הך). עד שיחפון את הקטרת בחפניו ויתן לתוך הכף, ואחר כך יכניס את הכף והמחתה לפנים, לעשות מעשה הקטורת (כמפורט להלן ה, א).

יוס ראשון

באור משנה ב

קָשֶׁר – הכהן הגדול, לאחר שנתן את הגוללות על שני השעירים, לְשׁוֹן שֶׁל זְהוּרִית – רצועה של צמר צבוע אדום, בְּרֹאשׁ שְׁעֵיר הַמִּשְׁתַּלַּח – לעזאזל, היינו בין קרניו, וְהַעֲמִידוֹ כְּנֶגֶד בֵּית שְׁלֹחוֹ – כנגד השער שיוציאוהו בו לשלחו לעזאזל, והוא שער המזרח, וְלִנְשָׁחַט – ולשעיר שעלה עליו הגורל "לשם" ועומד להישחט, קשר לשון של זהורית, כְּנֶגֶד בֵּית שְׁחִיטָתוֹ – במקום שחיתו, כלומר בצוארו. בגמרא מבואר שקשרו בהם לשונות אלו, כדי שלא יתערבו בשעירים אחרים, וקשרו לזה בראשו (בין קרניו) לזה בצוארו, כדי שלא יוחלפו זה בזה. ולקחו של זהורית על שם הכתוב (ישעיה א, יח): "אם יהיו חטאיכם כשנים כשגל ליכינו אם יאדימו כתולע כצמר יהיו" (כמבואר להלן סוף פרק ו). בָּא לֹא אֶצֶל פְּרוֹ – לאחר שקשר לשעירים לשונות של זהורית, בא הכהן הגדול אצל פרו, שְׁנֵיָהּ – בפעם שנייה; שהרי כבר התוודה עליו פעם אחת על עוונותיו ועוונות ביתו, כמו ששינונו לעיל (ג, ח), ועכשיו חזר להתוודות עליו פעם שנייה על עוונות כל אחיו הכהנים, וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו – בין קרניו, וּמְתוּדָהּ – על עוונותיו ועוונות ביתו ועוונות כל הכהנים. וְכֵן הָיָה אֹמֵר: אֲנִי הֵשֵׁם – כלומר שהזכיר את השם המפורש ככתבו, כמו שבארנו (לעיל ג, ח), עֵוִיתִי פִּשְׁעֵי הַטָּאֵתִי לְפָנֶיךָ, אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אֶהְרֵן עִם קְדוּשֵׁיךָ. אֲנִי הֵשֵׁם, כִּפָּר נָא לְעוֹנוֹת וּלְפִשְׁעֵי וּלְחַטָּאִים, שְׁעוֹתֵי וּשְׁפִשְׁעוֹתֵי וּשְׁחַטָּאוֹתֵי לְפָנֶיךָ, אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אֶהְרֵן עִם קְדוּשֵׁיךָ, כִּפָּתוּב בַּתּוֹרָה מִשֶּׁה עֲבַדְךָ: "כִּי־בָיִם הָיָה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְמַתָּה אֲתֶכֶם, מִכָּל חַטָּאוֹתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהַרְוּ" – וכבר בארנו (לעיל ג, ח), שסדר לשון הוירודי האמור במשנתנו ("עויתי פשעתי חטאתי") הוא לדעת רבי מאיר, אבל חכמים סוברים, שהוא אומר: "חטאתי עויתי ופשעתי". והלכה כחכמים. וְהֵן – הכהנים והעם העומדים בעזרה, כששומעים את השם המפורש, עוֹנִין אַחֲרָיו: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד

ד בכל יום היה חותה בשל כסף ומערה בתוך של זהב, והיום חותה בשל זהב ובה היה מכניס. בכל יום חותה בשל ארבעת קבין ומערה בתוך של שלשת קבין, והיום חותה בשל שלשת קבין ובה היה מכניס. רבי יוסי אומר: בכל יום חותה בשל סאה ומערה בתוך של שלשת קבין, והיום חותה בשל שלשת קבין, ובה היה מכניס. בכל יום היתה כבדה, והיום קלה. בכל יום היתה ידה קצרה, והיום ארפה. בכל יום היה זהבה ירק, והיום אדם; דברי רבי מנחם. בכל יום מקריב פרס בשחרית ופרס בין הערפים, והיום מוסיף מלא חפניו. בכל יום היתה דקה, והיום דקה מן הדקה.

ה בכל יום פהנים עולים במזרחו של כבש ויורדין במערבו, והיום פהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע. רבי יהודה אומר: לעולם פהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע. בכל יום פהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הפיור, והיום מן הקיתון של זהב. רבי יהודה אומר: לעולם פהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הקיתון של זהב.

פירוש ברטנורא

ד בכל יום. כשחותה גחלים ממערכה שניה של קטורת להכניס על מזבח הפנימי לקטורת שחרית וערבית: חותה בשל כסף ומערה בשל זהב. ואינו חותה בשל זהב, שחתיית הגחלים שוחקת הכלי ומחסרתו והתורה חסה על ממונו של ישראל: והיום חותה בשל זהב. שלא להטריח על כהן גדול לערות מכלי אל כלי: כבדה. שהיה דופנה עבה: והיום קלה. שהיה דופנה דק: והיום ארוכה. כדי שתהא רועה של כהן גדול מסייעתו: והיום ארוכה. מזהב הקרוי זהב פרום, על שם שדומה לדם פרום: פרס. חצי מנה: דקה מן הדקה. דרכיב (ויקרא י"ז) ומלא חפניו קטורת סמים דקה. ומה תלמוד לומר והלא כבר נאמר (שמות ה') ושחקת ממנה הרק אלא לומר לך שקטורת של יום הכפורים תהא דקה מן הדקה:

ה בכל יום עולין במזרחו של כבש. דאמר מר כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין, שהוא למזרח, שהרי הכבש בדרום, לכך עולין במזרחו של כבש שסמוך לפנות לימין: והיום כהן גדול. משום כבודו להראות חשיבותו שהוא כהן בית והולך במקום שהוא חפץ מה שאין שאר כהנים רשאים לעשות כן:

משניות מבוארות – קהתי

י ו ס נ י

ב א ו ר מ ש נ ה ד

משנתנו באה ללמד, ששונה היתה חתיית הגחלים ביום הכיפורים מבכל יום. וכן היה הבלד גם בקטורת עצמה. כפי שיבואר במשנה.

בכל יום – אותו כהן שזכה בעבודת הקטורת, **היה חותה** – נוטל גחלים בשביל הקטורת שהיה מקטיר על המזבח הפנימי שבהיכל, **בשל כסף** – במחתה של כסף, **ומערה בתוך של זהב** – ואחר כך היה מערה את הגחלים לתוך מחתה של זהב; בגמרא מבואר הטעם שלא היה חותה בשל זהב, לפי שהתורה חסה על ממונם של ישראל, שכן חתיית הגחלים שורפת את הזהב ומכלה אותו; **והיום** – ביום הכיפורים, **חותה בשל זהב** – במחתה של זהב, **ובה היה מכניס** – את הקטורת לפניו, כדי להקל על הכהן הגדול משום חולשתו, שלא יצטרך לערות מכלי אל כלי. **בכל יום חותה בשל ארבעת קבין** – במחתה של כסף שהחזיקה ארבעה קבים (הקב = 2 ליטר בערך), **ומערה בתוך של שלשת קבין** – בתוך מחתה של זהב שהחזיקה שלושה קבים; ונמצא קב של גחלים מתפזר, והיו מכבדים אותן לאמת המים שבעזרה, **והיום חותה בשל שלשת קבין ובה היה מכניס** – מהטעם שבארנו לעיל, כדי להקל על הכהן הגדול. **רבי יוסי אומר: בכל יום חותה בשל סאה** – שהיא ששה קבים, **ומערה בתוך של שלשת קבין** – ונמצאו לדעתו, שלושה קבים מתפורים, **והיום חותה בשל שלשת קבין, ובה היה מכניס** – ואין הלכה כרבי יוסי. **בכל יום היתה כבדה** – המחתה היתה כבדה, שהיה דופנה עבה, **והיום קלה** – המחתה היתה קלה, שדופנה היה דק. **בכל יום היתה ידה קצרה** – הידית של המחתה היתה קצרה, **והיום ארפה** – הידית היתה ארוכה, כדי שיוכל לינתה תחת ורועו ותהא מסייעתו. **בכל יום היה זהבה ירק** – המחתה של זהב שמערה לתוכה, זהבה היה ירוק, כלומר צהוב, **והיום אדם** – המחתה היתה של זהב אדום שחשיבותו מרובה משל ירוק, מפני כבוד היום. **דברי רבי מנחם** – כברייטא בגמרא מובא, שזהב אדום היינו "זהב פרוויים" הנקרא כך על שם שהוא דומה לדם פרום. **בכל יום מקריב פרס בשחרית ופרס בין הערפים** – היינו חצי מנה, משקל חמישים דינר, **והיום מוסיף מלא חפניו** –

קטורת, ששלש הקטרות היה הכהן הגדול עושה ביום הכיפורים, שתיים כמו בשאר ימות השנה, פרס בשחרית ופרס בין הערביים, על המזבח שבהיכל, ועוד אחת נוספת של עבודת היום, שמכניסה לקודש הקדשים, וזו היתה מלוא חפניו. **בכל יום היתה דקה** – הקטורת היתה דקה, כמו שכתוב במעשה הקטורת (שמות ל, לו): "ושחקת ממנה הדק", **והיום** – הקטורת של היום, שהיה מכניס לקודש הקדשים, היתה **דקה מן הדקה** – בגמרא מבואר הטעם, שנאמר בסדר עבודת היום (ויקרא טו, יב): "ולקח מלא המחתה גחלי אש... ומלא חפניו קטרת סמים דקה" – ומה תלמוד לומר "דקה", והרי כבר נאמר: "ושחקת ממנה הדק", אלא בא הכתוב ללמד שקטורת של יום הכיפורים תהא דקה מן הדקה, והיינו שמפריש שלושה מנים של קטורת מערב יום הכיפורים כדי ליטול מהם מלוא חפניו להקטרה ביום הכיפורים, ומחזירים למכתשת בערב יום הכיפורים, ושוחקים יפה יפה כדי שתהא דקה מן הדקה.

ב א ו ר מ ש נ ה ה

אגב המשנה הקודמת מוסיפה משנתנו לפרט עוד דברים בעבודת המקדש, שהיו שונים ביום הכיפורים מבשאר הימים.

בכל יום פהנים עולים במזרחו של כבש – המזבח, **ויורדין במערבו** – שהכבש היה בדרומו של המזבח, והעולה בו ימינו לצד מזרח, הלכך הכהן המעלה את אברי הקרבן למזבח היה עולה בצד המזרחי של הכבש, שכן אמרו חכמים: "כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין", והיה מקיף את המזבח לצורך עבודתו, היינו שהיה הולך כל צד המזרח, וממנו לצד הצפוני וממנו לצד המערבי, ומשם היה יורד בצד המערבי של הכבש, שהוא שוב לימינו; ולא היה הולך באמצע המזבח, משום יראת שמים. **והיום** – ביום הכיפורים, **פהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע** – להראות כבודו וחבתם של ישראל שהוא שליחם, שעושה עצמו כהן בית לפני הקב"ה, ויש גורסים – והיום עולים באמצע ויורדים באמצע. כלומר שהכהנים המלווים את הכהן הגדול עולים ויורדים באמצע הכבש כדי להדרו (דמב"ט). **רבי יהודה אומר: לעולם פהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע** – גם בכל ימות השנה, כשהכהן הגדול היה עולה למזבח לעבודה (עיין לעיל א, ב), היה עולה באמצע הכבש. ואין הלכה כרבי יהודה. **בכל יום פהן גדול מקדש ידיו ורגליו**

וּבְכָל יוֹם הָיוּ שָׁם אַרְבַּע מַעֲרֻכוֹת, וְהַיּוֹם חָמֵשׁ; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּכָל יוֹם שְׁלֹשׁ, וְהַיּוֹם אַרְבַּע. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּכָל יוֹם שְׁתַּיִם, וְהַיּוֹם שְׁלֹשׁ.

פ ר ק ח מ י ש י

א הוֹצִיאוּ לוֹ אֶת הַכֶּפֶר וְאֶת הַמַּחְתָּה, וְחָפֵן מְלֵא חֲפָנָיו וְנָתַן לְתוֹךְ הַכֶּפֶר: הַגְּדוֹל לְפִי גְדוֹלוֹ, וְהַקָּטָן לְפִי קָטָנוֹ; וְכִף הַיְתָה מִדְּתָה. נָטַל אֶת הַמַּחְתָּה בַּיּוֹמָא וְאֶת הַכֶּפֶר בְּשִׁמְאָלוֹ. הָיָה מְהַלֵּךְ בְּהִיכָל, עַד שֶׁמִּגִּיעַ לְבֵין שְׁתֵּי

פירוש ברטנורא

וּבְכָל יוֹם שָׁם. במזבח החיצון: ארבע מערכות. של עצים שמבערים עליהם האש, אחת מערכה גדולה שמקריבין עליה התמיד ואחת מערכה שניה שממנה נוטלים אש למזבח הקטורת ואחת מערכה של קיום האש שלא תסור משם אש לעולם ואחת מערכה של אברים ופדרים של תמיד של בין הערבים שלא נתעכלו מבערב ולא נשרפו כל הלילה שורפין אותם במערכה זו. ומסופין ביוה"כ עוד מערכה אחת ליטול ממנה גחלים לקטורת לפני ולפנים: רבי יוסי אומר בכל יום ג'. דג' קראי כתיב (ויקרא ו') על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר זו מערכה גדולה. (שם) ואש המזבח תוקד בו זו מערכה שניה של קטורת. (שם) והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה זו מערכה ג' של קיום האש. ומערכה רביעית לאברים ופדרים שלא נתעכלו לית ליה לרבי יוסי, דסבירא ליה שאברים ופדרים שלא נתעכלו, בצדי מערכה גדולה הם נשרפים: רבי יהודה אומר בכל יום שתיים. דלית ליה מערכה שלישית של קיום האש. ומקרא שליש של והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה דריש ליה רבי יהודה שהמבעיר קסמים דקים כדי להצית האש על המערכה הגדולה לא יצית על הרצפה ועולם כשהם דולקים למזבח אלא ידליקם בראש המזבח. והלכה כר' יוסי:

ה א הוֹצִיאוּ לוֹ. מלשכת הכלים: וכך היתה מדרתה. כמדרתה בחוץ כך מדרתה בפנים מה בחוץ היה חופן בחפניו ממש ולא בכלי, כך בפנים כשמערה הקטורת מן הכף לתוך חפניו לא היה מערה בכלי עשוי כמדת חפניו אלא לתוך חפניו ממש: נטל את המחתה בימינו. לפי שהיא כבדה וחמה וכף הקטורת קלה הימנה לכך מחתה בימינו וכף בשמאלו: היה מהלך בהיכל. נכנס ומהלך בתוכה למערב: לבין שתי הפרוכות. לפי שנחמקין בבית שני אם המחיצה

משניות מבוארות – קהתי

מִן הַפְּיֹר – רוחץ ידיו ורגליו מן הכיור שבעזרה (עיין לעיל ג, ב), וְהַיּוֹם – בכל עשרת הקידושין (כדלעיל ג, ג), מְקַדֵּשׁ הַכֶּהֵן הַגְּדוֹל את ידיו ורגליו, מִן הַקְּיָוָה שֶׁל זָהָב – דרך כבוד וחשיבות. הקינות הוא מין כד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לְעוֹלָם פְּהֵן גְּדוֹל מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו מִן הַקְּיָוָה שֶׁל זָהָב – אף בכל ימות השנה. ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה א

משנתנו היא המשך למשנה ג' בפרק הקודם; שם למדנו, שאחר יודווי השני שחט הכהן הגדול את פרו וקיבל את דמו במזרק ונתנו לכהן שיהא ממרס בו עד שיחזור מעבודת הקטורת להזותו, כדי שלא יקרב הדם בינתיים. אחר כך נטל מחתה של זהב ועלה לראש המזבח, ונטל בה (מן המערכה המיוחדת לנך) גחלי אש, ויירד הניחה על הרוכב הרביעי שבעזרה (אצל הממרס בדם). – משנתנו ממשכה, איפוא, בתיאור העבודה של הכהן הגדול.

וְהוֹצִיאוּ לוֹ – לאחר שהניח הכהן הגדול את המחתה של הגחלים על הרוכב הרביעי שבעזרה, הוציאו לו אֶת הַכֶּפֶר – של זהב, ריקה, מלשכת הכלים, וְאֶת הַמַּחְתָּה – מלאה קטורת דקה מן הדקה, מלשכת בית אבטינס (עיין לעיל א, ה), וְחָפֵן – מתוך אותה מחתה, מְלֵא חֲפָנָיו – קטורת, כמו שנאמר (ויקרא טו, יב): "ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ה' ומלא חפניו קטורת סמים דקה..." וְנָתַן לְתוֹךְ הַכֶּפֶר – את הקטורת שבתופניו: הַגְּדוֹל לְפִי גְדוֹלוֹ, וְהַקָּטָן לְפִי קָטָנוֹ – כלומר שלא היתה מידה קבועה לקטורת, אלא לפי חופניו של הכהן הגדול, אם גדולים אם קטנים; וְכִף הַיְתָה מִדְּתָה – של הקטורת, לא פחות ולא יותר ממלוא חופניו של הכהן הגדול. בגמרא מבואר: כמידתה בחוץ כך מידתה בפנים, מה בחוץ היה חופן בחופניו ממש ולא בכלי, כך בפנים (בקודש הקדשים) הוא מערה את הקטורת מן הכף לתוך חופניו ממש ולא לתוך כלי העשוי כמידת חופניו. נָטַל אֶת הַמַּחְתָּה – של הגחלים, מן הרוכב הרביעי שבעזרה, בַּיּוֹמָא וְאֶת הַכֶּפֶר – ביד ימינו, וְאֶת הַכֶּפֶר – של הקטורת, בְּשִׁמְאָלוֹ – ואמנם מן הראוי היה שיתול הכף בימינו והמחתה בשמאלו, שהרי הקטורת היא עיקר המצוה, אלא מפני שהמחתה כבדה וחמה וכף הקטורת קלה הימנה, לפיכך הקלו על הכהן הגדול שיהא נוטל את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו (גמרא: עיין רמב"ם הל' עבודת יום הכיפורים ד, א; ועיין "חוטפות יום טוב"). וכך נכנס להיכל. והוא הִיָּה מְהַלֵּךְ בְּהִיכָל – למול מערב, עַד שֶׁמִּגִּיעַ לְבֵין שְׁתֵּי הַפְּרוּכוֹת הַמְּבַדִּילוֹת בֵּין הַקֹּדֶשׁ – ההיכל – וּבֵין קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים, וּבֵינֵיהֶן אֲמָה – בין פרוכת לפרוכת היה ריווח אמה; שכן בבית ראשון היה

יוֹם שְׁלִישִׁי

באור משנה ו

משנתנו ממשכה בשינויים שהיו במקדש ביום הכיפורים.

בְּכָל יוֹם הָיוּ שָׁם – על המזבח שבעזרה, אַרְבַּע מַעֲרֻכוֹת – של עצים הבעורים, ומפורש בבביתא בגמרא (יומא מה, א): וְאֵשׁוֹנָה, מערכה גדולה, שעליה מקריבים את התמיד ואמורי שאר הקרבנות; שנייה. שממנה נוטלים גחלי אש למזבח שבהיכל, להקטיר עליו קטורת; שלישית. לקיום האש, כמו שכתוב (ויקרא ו, ה): "והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה"; רביעית. לאברי התמיד של בין הערביים, שלא הספיקו להישוף כל הלילה; וְהַיּוֹם חָמֵשׁ – ביום הכיפורים היו חמש מערכות עצים על המזבח, שהוסיפו מערכה מיוחדת ליטול ממנה גחלים לקטורת שהכהן הגדול מכניס לקודש הקדשים; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר – הסובר, שהיו ארבע מערכות בכל יום. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּכָל יוֹם שְׁלֹשׁ – מערכות היו על המזבח: מערכה גדולה, מערכה שנייה של קטורת ומערכה לקיום האש; וְהַיּוֹם אַרְבַּע – וביום הכיפורים מערכה רביעית לקטורת המיוחדת ליום, כמו שבארנו לעיל. רבי יוסי סובר, שלא היתה מערכה מיוחדת לאברים שלא נשרפו כל הלילה, אלא היו שורפים אותם בצדי המערכה הגדולה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּכָל יוֹם שְׁתַּיִם – מערכה גדולה ומערכה שניה של קטורת, וְהַיּוֹם שְׁלֹשׁ – מערכה נוספת לקטורת המיוחדת של יום הכיפורים, שלדעת רבי יהודה אף יהודה לקיום האש לא היתה. בגמרא מבואר: מערכה גדולה למדים – לרדבי הכל – מן הכתוב (ויקרא ו, ב): "היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה"; מערכה שנייה של קטורת למדים ממה שנאמר (שם): "ואש המזבח תוקד בו"; מערכה לקיום האש למדים רבי יוסי ורבי מאיר ממה שנאמר (שם ו, ה): "והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה". אבל רבי יהודה סובר שלא היתה מערכה לקיום האש, והוא דורש מפסוק זה, שהמבעיר קסמים דקים כדי להצית עצי המערכה הגדולה, לא ידליקם למטה

הפרכות המבדילות בין הקדש ובין קדש הקדשים, וביניהן אמה. רבי יוסי אומר: לא היתה שם אלא פרכת אחת בלבד, שנאמר (שמות כו, א): "והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים". החיצונה היתה פרופה מן הדרום, והפנימית מן הצפון. מהלך ביניהן, עד שמגיע לצפון. הגיע לצפון, הופך פניו לדרום, מהלך לשמאלו עם הפרכת, עד שהוא מגיע לארון. הגיע לארון, נותן את המחתה בין שני הבדים. צבר את הקמורת על גבי גחלים, ונתמלא כל הבית פלו עשן. יצא ונבא לו בדרך בית כניסתו, ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון, ולא היה מאריך בתפלתו, שלא להבעית את ישראל.

ב משפטל הארון, אכן היתה שם מימות נביאים ראשונים, ושתיה היתה נקראת, גבוהה מן הארץ שלש

פירוש ברטנורא

המבדלת בין הקדש ובין קודש הקדשים שהיתה בבית ראשון והיה עביה אמה או אמה כלפנים או כלחוץ, לפיכך עשו ב' פרוכות אחת חיצונה ואחת פנימית: וביניהן. אור אמה לקלוט ביניהן אור מקום המחיצה: החיצונה פרופה מן הדרום. רבנן קאמרי לה, דפליגי עליה דרבי יוסי ואמרי והבדילה הפרוכת לכם כמשכן בלבד נאמר: פרופה. ראשה כפולה לצד החיצון ונאחזת בקרם של זהב להיות [פתוחה] מן הדרום ועומדת: מהלך ביניהן. נכנס בפרופת הדרום ומהלך ביניהם עד שמגיע לפרופת הצפון: הגיע לצפון. משכנס לתוך חלל בית קודש הקדשים הפך פניו לדרום לילך עד בין הבדים שהוא באמצע החלל. שהבדים היו ארוכים עד הפרוכת ראשו אחד למערב והשני לו למזרח, אחד בראש הארון לצפון ואחד בראשו לדרום: מהלך לשמאלו עם הפרוכת. שהמהלך מצפון לדרום שמאלו למזרח והפרוכת היתה כמורה נמצא שמואלו עם הפרוכת: עד שהוא מגיע לארון. למקום ארון, ולא לארון כמשך דבבית שני לא היה שם ארון: דרך כניסתו. שלא היה מסב את פניו לצאת אלא יוצא דרך אחוריו ופניו לארון: ומתפלל תפלה קצרה. וזו היא, יהי רצון מלפניך ה' אלהי שאם שנה זו שחונה (פירוש חמה) שתהא גשומה, ולא יעדי עבד שולטן מרבית יהודה, ולא יהיו עמך ישראל צריכים פרנסה זה מזה ולא מעם אחר, ולא תכנס תפלת עובדי דרכים, פירוש מפני שהם מתפללים שלא ירדו גשמים: בבית החיצון. כתיב: שלא להבעית את ישראל. שאמרו מת הוא:

ב ושתיה היתה נקראת. על שם שממנה נשתת העולם שבה יסד הקב"ה את עולמו. שתיה יסוד:

משניות מבוארות – קהתי

הקטורת לארץ אפילו כחדל שאם לא כן נמצא מלוא חופניו חסר; ופירשו בגמרא, שלאחר שהניח הכהן הגדול את מחתת הגחלים היה אוהז בראשי אצבעותיו של שתי ידיו את ידית הכף, ומושכה מעט מעט בשתי אגודליו עד שמגיע ראש הידית של הכף לבין אצילי ידיו, והכף עצמה בפס ידיו, ומטה את הכף לצידה מעט עד שתתערה הקטורת כולה לתוך חופניו, וזו היא עבודה קשה שבמקדש; וזו ששנינו במשנתנו: צבר את הקטורת – מתוך חופניו, על גבי גחלים – שבמחתה, כלומר שהיה צוברה במחתה לצד מערב, רחוק ממנו, כדי שלא ייכוה, ונתמלא כל הבית פלו עשן – והרמב"ם – כתב: "ומתמין שם עד שיתמלא הבית עשן". יצא ונבא לו – מקודש הקדשים להיכל, בדרך בית כניסתו – כדרך שנכנס, שלא היה מחזיר פניו לצאת אלא הולך אחורנית ופניו לקודש הקדשים, משום יראת הכבוד, ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון – בהיכל, לאחר שיצא לשם, ולא היה מאריך בתפלתו, שלא להבעית את ישראל – שאלו היה מתמהמה, היו חוששים שמא מת כפנים, לפי שקבלה היתה בידם, שכהן גדול המשנה דבר בעבורת הקטורת, או אם אינו הגון, הרי הוא מת שם. בגמרא מובא, שכך היתה תפלתו של כהן גדול: "יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שאם תהיה שנה זו שחונה (חמה) תהא גשומה, ולא יסור שבט מביית יהודה, ולא יהיו עמך בית ישראל צריכים זה לזה לפרנסה, ואל תיכנס לפניך תפילת עובדי דרכים" (לענין הגשם).

מבדיל בין ההיכל ובין קודש הקדשים כותל בעובי של אמה אחת, והוא נקרא "אמה טרקסין", ואילו בבית שני, שהיה גבוה הרבה יותר מבית ראשון, אי אפשר היה להעמיד שם כותל בעובי של אמה אחת בלבד, והיו צריכים לעשות פרוכת בין ההיכל לקודש הקדשים כמו במשכן, אבל ספק היה להם אם אותה האמה של עובי הכותל קדושתה כלפנים או קדושתה כלחוץ, לפיכך עשו שתי פרוכות, זו לפנים מזו, וביניהן חלל של אמה כעובי של הכותל שבבית ראשון. רבי יוסי אומר: לא היתה שם אלא פרכת אחת בלבד – כמו במשכן, שנאמר – בו: "והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים" – ולדעת רבי יוסי לא היה להם ספק כלל בענין האמה, אלא ברור היה להם אם כלפנים אם כלחוץ, ותלו את הפרוכת במקום שקדושת קודש הקדשים נגמרת שם (חמאירי; ועיין תוספות יומא נא, ב). מכל מקום משנתנו ממושיכה לפי דעת תנא קמא. שהיו שם שתי פרוכות: החיצונה – הפרוכת החיצונה, שלצד ההיכל, היתה פרופה – ראשה כפול לצד חוץ ונאחז בקרם של זהב, כדי שישאר שם מקום כניסה, מן הדרום – מקצה שבצד דרום, והפנימית מן הצפון – והפרוכת הפנימית שלצד קודש הקדשים היתה פרופה מקצה שבצד צפון. והכהן הגדול נכנס עם המתחה בימינו והכף בשמאלו במקום הפרופה שבדרום של הפרוכת החיצונית, והיה מהלך ביניהן – בין שתי הפרוכות, עד שמגיע לצפון – למקום הפרופה שבצפון של הפרוכת הפנימית, הגיע לצפון – ונכנס דרך הפרופה לקודש הקדשים, הופך פניו לדרום – לילך עד בין ברי הארון, שהם באמצע החלל של קודש הקדשים, והוא מהלך לשמאלו עם הפרכת – כלומר כשיד שמאלו לצד הפרוכת, שהמהלך מצפון לדרום שמאלו למזרח, והרי הפרוכת היתה במזרחו של קודש הקדשים, עד שהוא מגיע לארון – בגמרא מבואר: למקום הארון, שהרי מדובר במשנתנו בבית שני, ובבית שני לא היה שם ארון (כלהן משנה ב). הגיע לארון, נותן את המחתה – של הגחלים, בין שני הבדים – של הארון, ומבואר בגמרא: כבין שני הבדים (כאילו היו שם, ונותנה ביניהם – רש"י). צבר את הקטורת על גבי גחלים – כבר הזכרנו שהכהן הגדול צריך היה בקודש הקדשים להחזיר את הקטורת לתוך חופניו, וליתן אותה מתוך החופניים על הגחלים. כן צריך היה להיזהר שלא יפול מן

יוס רביעי

באור משנה ב

משנתנו באה לציין, באיזה מקום בקודש הקדשים היה נותן הכהן הגדול את המחתה בבית שני, מאחר שלא היה שם ארון. משפטל הארון – בחזרת בית ראשון; וכבר הזכרנו (שקלים ו, א), שנחלקו בזה תנאים: יש סוברים שגלה לבבל, שנאמר (דברי הימים ב לו, ז): "ולתשובת השנה שלח המלך נבוכדנאצר ויביאהו (את יהויכין) בבלה עם כלי חמדת בית ה'", ודרשו: איזהו "כלי חמדת בית ה'"? זה הארון; ויש סוברים שנגנו על ידי אישיהו המלך (עיין גמרא יומא ג, ב, ד, א); מכל מקום בבית שני לא היה ארון אלא אכן היתה שם – בקודש הקדשים (עיין תוספות יום טוב), מימות נביאים

אֶצְבְּעוֹת, וְעֵלְיָה הָיָה נוֹתֵן.

ג נָטַל אֶת הַדָּם מִמִּי שֶׁהָיָה מְמַרְס בּוֹ, נִכְנַס לְמָקוֹם שְׂנֵכְנַס, וְעָמַד בְּמָקוֹם שְׁעָמַד, וְהָיָה מִמֶּנּוּ אַחַת לְמַעְלָה וְשֵׁבַע לְמַטָּה, וְלֹא הָיָה מִתְּפוֹן לְהִזוּת לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה אֲלֵא כְּמַצְלִיף. וְכֵן הָיָה מוֹנֵה: אַחַת, אַחַת וְאַחַת, אַחַת וְשֵׁתִים, אַחַת וְשָׁלֹשׁ, אַחַת וְאַרְבַּע, אַחַת וְחֲמִשָּׁה, אַחַת וְשֵׁשׁ. יֵצֵא וְהִנִּיחוֹ עַל פִּן הַזְהָב שְׂפֵהֵיכָל.

ד הִבִּיאוּ לוֹ אֶת הַשְּׁעִיר, שֶׁחָטוּ וְקָבַל בְּמִזְרֵק אֶת דָּמוֹ. נִכְנַס לְמָקוֹם שְׂנֵכְנַס, וְעָמַד בְּמָקוֹם שְׁעָמַד, וְהָיָה מִמֶּנּוּ אַחַת לְמַעְלָה וְשֵׁבַע לְמַטָּה, וְלֹא הָיָה מִתְּפוֹן לְהִזוּת לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה אֲלֵא כְּמַצְלִיף. וְכֵן הָיָה מוֹנֵה: אַחַת, אַחַת וְאַחַת, אַחַת וְשֵׁתִים, וְכוּ'. יֵצֵא וְהִנִּיחוֹ עַל פִּן הַשְּׁנִי שֶׁהָיָה בְּהֵיכָל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הָיָה שֵׁם אֲלֵא כֵן אֶחָד בְּלִבָּד. נָטַל דָּם הַפָּר וְהִנִּיחַ דָּם הַשְּׁעִיר, וְהָיָה מִמֶּנּוּ עַל הַפְּרִכָּת שֶׁכָּנַגְד הָאָרוֹן מִבְּחוּץ, אַחַת

פירוש ברטנורא

ג למקום שנכנס. בבית קודש הקדשים: במקום שעמד. בין הברים: ולא היה מתכוין להזות לא למעלה. שתהא אחת למעלה בחודה של כפורת העליון והשבע למטה [בעוביה], שהרי לא על הכפורת נוגעים אלא לארץ נופלים: אלא כמצליף. כמלקה הוה שמתחיל בין הכתפים ויורד למטה, כך היה מתכוין שהיו ח' הזאות הללו בארץ כשורה, זו תחת זו: אחת ואחת. שאם לא ימנה הזאה ראשונה שלמעלה לעצמה עם כל שבע שלמטה פעמים שיטעה וימנה הזאה ראשונה עם שבע שלמטה, ובזוהא הראשונה שלמטה ימנה שתיים. ואין לומר ימנה הזאה שלמעלה עם שבע שלמטה וימנה עד שמנה, ד"ל מצוה להפסיק מתנות שלמטה מתוך שבעה ולא מתוך שמונה:

ד נטל דם הפר והניח דם השעיר. מסקנא דמלתא דרבי יהודה היא, דאמר לא היה שם אלא כן אחד, וצריך ליטול דם הפר תחלה כדי להניח דם השעיר

משניות מבוארות – קהתי

בין הכתפיים ויורד למטה, כך היה מתכוון שהיה שמונה הזאות הללו בארץ כשורה, זו תחת זו. וְכֵן הָיָה מוֹנֵה – את ההזאות: אַחַת – היינו ההזאה למעלה, אַחַת וְאַחַת – עם כל הזאה שלמטה היה מונה גם את ההזאה הראשונה שלמעלה, אַחַת וְשֵׁתִים, אַחַת וְשָׁלֹשׁ, אַחַת וְאַרְבַּע, אַחַת וְחֲמִשָּׁה, אַחַת וְשֵׁשׁ, אַחַת וְשֵׁבַע – הטעם שהיה מונה עם כל אחת גם את ההזאה שלמעלה מבואר בגמרא: שלא יטעה בהזאות (שמה ישכח וימנה הזאה ראשונה מכלל השבע – דמב"ם). יֵצֵא – הכהן הגדול מקודש הקדשים, וְהִנִּיחוֹ – את המזרק עם דם הפר, עַל פִּן הַזְהָב שְׂפֵהֵיכָל – והוא מקום המוכן לכך, להניח עליו את המזרק (המאיר).

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה ד

הִבִּיאוּ לוֹ אֶת הַשְּׁעִיר – לאחר שהניח הכהן הגדול את מזרק הדם על כן הזהב שבהיכל, יצא לעזרה, ושם הביאו לו את השעיר שעלה עליו הגורל "לשם", שֶׁחָטוּ וְקָבַל בְּמִזְרֵק אֶת דָּמוֹ. נִכְנַס לְמָקוֹם שְׂנֵכְנַס – לקודש הקדשים, וְעָמַד בְּמָקוֹם שְׁעָמַד – בין הברים, וְהָיָה מִמֶּנּוּ – מדם השעיר, אַחַת לְמַעְלָה וְשֵׁבַע לְמַטָּה, וְלֹא הָיָה מִתְּפוֹן לְהִזוּת לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה אֲלֵא כְּמַצְלִיף – כמו שבארנו במשנה הקודמת בדם הפר, וְכֵן הָיָה מוֹנֵה: אַחַת, אַחַת וְאַחַת, אַחַת וְשֵׁתִים, וְכוּ' – הכל כמעשהו בדם הפר, כמו שנאמר (ויקרא טו, טז): "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם והביא את דמו אל מביט לפרוכת ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר והזה אותו על הכפורת ולפני הכפורת". יֵצֵא – מקודש הקדשים, וְהִנִּיחוֹ – את המזרק עם דם השעיר, עַל פִּן הַשְּׁנִי שֶׁהָיָה בְּהֵיכָל – שהיו שם שני כנים, על האחד הרי הניח מקורם את דם הפר, כמו ששינוי במשנה הקודמת, ועכשיו בא והניח על האחר את דם השעיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הָיָה שֵׁם אֲלֵא כֵן אֶחָד בְּלִבָּד – שעליו הניח בתחילה את דם הפר, וכשיצא עם המזרק של דם השעיר, נָטַל דָּם הַפָּר – מעל אותו כן, וְהִנִּיחַ דָּם הַשְּׁעִיר – עליו (כך מבארים המפרשים על פי הגמרא, שהפסיקה "נטל דם הפר" וכו' היא סיום דברי רבי יהודה). ברם, לדעת תנא קמא. הניח תחילה את דם השעיר על הכן השני, ואחר כך נטל דם הפר ("מלאכת שלמה"); וְהָיָה מִמֶּנּוּ – מדם הפר, עַל הַפְּרִכָּת שֶׁכָּנַגְד הָאָרוֹן מִבְּחוּץ – היינו בהיכל, כנגד מקום הארון שבקודש הקדשים, אַחַת לְמַעְלָה וְשֵׁבַע לְמַטָּה,

רֵאשׁוֹנִים – שמואל דוד (גמרא טוטה מח, ב), וְשִׁתְיָה הָיָה נְקִירָת – בכרייתא בגמרא מבואר: על שם שממנה הושתת העולם. וכן אמרו חכמים: מציון נברא העולם (מתחילה נבראה ציון וסביבה נדבקו רגבים מכל צד עד טוף העולם). שנאמר (תהלים נ, א-ב): "אֵל אֱלֹהִים ה' דבר ויקרא ארץ ממזרח שמש עד מבוא. מציון מכלל יופי אֱלֹהִים הופיע" – ממנו מוכלל יופיו של עולם. יש מפרשים: שממנה הושתת העולם – "ששם נתיסד תכלית העולם והמכוון בו" (המאיר). והרמב"ם – כותב: "פירוש 'שתייה' – יסוד, כי מקום העבודה יסוד העולם, כמו שהזכרנו בתחילת אבות"; ואבן השתייה היתה גְבוּהָה מִן הָאָרֶץ שֶׁלֹּא אֶצְבְּעוֹת, וְעֵלְיָה הָיָה נוֹתֵן – הכהן הגדול את המחטה ביום הכיפורים ומקטיר את הקטורת.

באור משנה ג

נָטַל אֶת הַדָּם – לאחר עבודת הקטורת, כשסיים הכהן הגדול את תפלתו הקצרה (כמבואר לעיל משנה א), יצא ונטל את מזרק הדם, מִמִּי שֶׁהָיָה מְמַרְס בּוֹ – מידו של אותו כהן שהיה בוחשו כל הזמן שלא יקרב (כמבואר לעיל ד, ג), נִכְנַס לְמָקוֹם שְׂנֵכְנַס – תחילה, היינו לקודש הקדשים, וְעָמַד בְּמָקוֹם שְׁעָמַד – בשעת ההקטרה, היינו בין הברים (כמבואר לעיל משנה א) וְהָיָה מִמֶּנּוּ – מן הדם, באצבעו, אַחַת לְמַעְלָה – הזאה אחת למעלה, וְשֵׁבַע הַזְהָב הַזֹּאת לְמַטָּה – שנאמר (ויקרא טו, יז): "ולקח מדם הפר והזה באצבעו על פני הכפורת קדמה. ולפני הכפורת יזה שבע פעמים מן הדם באצבעו". ולמדו מפי השמועה, שמה שכתוב "והזה באצבעו על פני הכפורת" היינו הזאה אחת, מלבד שבע ההזאות הנוכרות אחריה (עין גמרא יומא נה, א), וְלֹא הָיָה מִתְּפוֹן לְהִזוּת לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה – כלומר לא היה מתכוון להזות הזאה ראשונה על חודה העליון של הכפורת, ושבע ההזאות שאחריה למטה על עוביה של הכפורת, שלא על הכפורת נפל הדם אלא על הארץ, אֲלֵא כְּמַצְלִיף – כמו שמרים ידו להצליף, ומפורש בגמרא: כשהוא מזה למעלה מצד גב ידו למטה ומזה כלפי מעלה (באופן שהדם עולה למעלה באויר שכנגד חודה העליון של הכפורת, ומשם נופל לארץ – המאיר), וכשהוא מזה למטה (שבע ההזאות). מצד גב ידו למעלה (ומזה למול פניו, אחת גבוהה ואחת בנמוך הימנה, וכולן נופלות על הארץ – דש"י), כלומר שהיה מזה הזאה אחת בהרמת היד מלמטה למעלה, ושבע הזאות בהורדת היד מלמעלה למטה. ובברטנורא מבואר: כמצליף – "כמלקה הוה שמתחיל

למעלה ושבע למטה, ולא היה מתפון וכו'. וכך היה מונה וכו'. נטל דם השעיר והניח דם הפר, והזה מנגנו על הפרכת שפנגד הארון מבחוץ, אחת למעלה ושבע למטה, וכו'. ערה דם הפר לתוך דם השעיר, ונתן את המלא בריקן.

ה' ויצא אליהמוזבח אשר לפנייה" (ויקרא טו, יח), זה מוזבח הזהב. התחיל מחטא ויורד. מהיכן הוא מתחיל? מקרן מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, דרומית מזרחית, מקום שהוא מתחיל בחטאת על מוזבח החיצון, משם היה גומר על מוזבח הפנימי. רבי אליעזר אומר: במקומו היה עומד ומחטא. ועל פלן היה נותן מלמטה למעלה, חוץ מזו שהיתה לפניו, שעליה היה נותן מלמעלה למטה.

פירוש ברטנורא

בכך שהיה עליו דם הפר. ואין הלכה כרבי יהודה: על הפרוכת. דכתיב (ויקרא ט"ו) וכן יעשה לאהל מועד: עירה דם הפר. דכתיב במתנות המזבח (שם) ולקח מדם הפר ומדם השעיר, מדם שניהם יחד: ונתן את המלא בריקן. וחזרו ומערה מורק מלא תוך הריקן כדי שיתערבו הדמים יפה יפה: זה היה מחטא ויורד. האי תנא סבר שהיה הכהן הולך ברגליו לכל קרן וקרן, וכל מתנה ומתנה היתה בקרן שלפניו וסמוך לו. ולהכי נקט מחטא ויורד, כלומר שהיה נותן מתנה מלמעלה למטה, שאם יתן מלמטה למעלה בקרן שלפניו הרי זה ליתן מלמעלה למטה, וזהו שכתבנו, שאם יתן מלמעלה למטה בקרן אחת ומשם נותן המתנות על כל הקרנות, שהרי כל המזבח אינו אלא אמה על אמה מרובע, וכיון שאין שלשת הקרנות סמוכות לו יכול ליתן מלמעלה למטה ולא ימנף את בגדיו, חוץ מקרן זו שהוא עומד אצלה שאי אפשר לו לצדד ראשי אצבעותיו למטה אלא למעלה, שאם יצדד ראשי אצבעותיו למטה ויתן מתנה מלמעלה למעלה הרי הדם זב לתוך בית יד כתונת שלו. ואין הלכה כר"א:

משניות מבוארות – קהתי

צְפוּנִית – רש"י מפרש, שמשנתנו כדעת רבי יוסי היא, הסוכר (לעיל משנה א), שלא היתה בין ההיכל ובין קודש הקדשים אלא פרוכת אחת, ופרופה היתה מצפון, לימין הנכנס, וכשגמר הכהן הגדול מתנות פנים ויצא דרך הצפון פגע תחילה בקרן צפונית מערבית של המזבח, ולא יכול היה להתחיל שם, משום שנאמר: "ויצא אל המזבח", עד שיצא מן המזבח כולו לחוץ, ולפיכך הוא הולך לקרן מזרחית צפונית ומתחיל להוות שם, וחזרו לקרן צְפוּנִית־מְעֻרְבִית – דרך ימין, ומזה עליה; אחריה הוא בא לקרן מְעֻרְבִית־דְרוּמִית – ומזה עליה; ומסיים בקרן דְרוּמִית־מְזֻרְחִית (עיי' 'תוספות יום טוב'). **מְקוֹם שֶׁהוּא מְתַחֵל בְּחַטָּאת עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן** – שבעזרה, היינו בקרן דרומית מזרחית, כמו ששנו (זבחים ה, א): "חטאת הציבור והיחיד... שחיתתו בצפון... ודמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות, כיצד? עלה בכבש ופנה לסוכב ובא לו לקרן דרומית מזרחית וכו', **מִשֶּׁם** – ויש גורסים: שם. היינו בקרן זו, **הִיָּה גֹמֵר** – הכהן הגדול את ארבע המתנות של דם החטאות הפנימיות, **עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי** – על קרנות המזבח שבהיכל. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר: בְּמִקְוָמוֹ הִיָּה עוֹמֵד וּמְחַטָּא** – שלא היה הכהן הגדול הולך מקרן לקרן, אלא היה עומד בקרן מזרחית צפונית, ומשם היה מזה על כל הקרנות לפי הסדר האמור לעיל, שהרי כל מוזבח הזהב לא היה אלא אמה על אמה, **וְעַל פְּלָן** – על כל הקרנות, **הִיָּה נוֹתֵן** – את הדם, **מִלְמַטָּה לְמַעְלָה** – שהיה מצדד ידו ומזה באצבעו על הקרן מלמעלה למעלה, **חוּץ מִזוּ** – מקרן מזרחית צפונית, **שֶׁהִיָּה לְפָנָיו** – שאצלה היה עומד, **שֶׁעֲלֶיהָ הָיָה נוֹתֵן מִלְמַעְלָה לְמַטָּה** – מהטעם שבארנו בדברי תנא קמא, שאילו היה נותן את הדם על קרן זו, שהוא עומד לפניו, מלמעלה למעלה, היה הדם נוזל על זרועו ומלכלך את בגדיו. אבל בשאר שלש הקרנות הוא יאין סמוכות לו, אינו חושש לכך, ויכול להוות עליהן מלמעלה למעלה.

בענין סדר ההזאה על קרנות המזבח הבאנו פירושו של רש"י, שמשנתנו שנוייה כדעת רבי יוסי, וכן מפרש גם הרב מברטנורא. אבל לדעת תנא קמא של רבי יוסי ששתי פרוכות היו שם והכהן הגדול יצא להיכל דרך הפריפה הדרומית, הרי פוגע תחילה בקרן מערבית דרומית, ומתוך שהוא צריך לעמוד חוץ למזבח הולך לו לקרן דרומית מזרחית ומתחיל שם, וחזרו משם למערבית דרומית, משום שפגע בה תחילה, ומשם לצפונית מערבית ומסיים בצפונית מזרחית (גמרא). אבל יש מתחבטים בענין זה, שכן הרמב"ם כותב שהיו שתי פרוכות, שלא כדעת רבי יוסי (הל' כלי המקדש ז, טז), ואילו בענין המתנות על קרנות המזבח הוא פוסק כמשנתנו, שמתחיל מקרן מזרחית צפונית (הל' מעשה הקרבנות יד, יד; הל' עבודת יום הכיפורים ד, ב). מכאן נדחקים ליישב משנתנו אף לדעת התנא הסוכר שהיו שתי

וְלֹא הָיָה מְתַפְּוֹן להוות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף. **יִקָּח הִיָּה מוֹנֵה**: אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים וכו'. **נָטַל דָּם הַשְּׁעִיר וְהִנִּיחַ דָּם הַפֶּר** – היינו לדעת רבי יהודה שלא היה שם אלא כן אחד, נטל תחילה מעל הכן את דם השעיר ואחר כך הניח על אותו כן את דם הפר שהיה בידו. אבל לדעת חכמים שהיו שם שני כנים, הניח תחילה את דם הפר ואחר כך נטל את דם השעיר. ויש מפרשים משנתנו אף לדעת חכמים, ופירוש המלה "והניח" – וכבר הניח (הרש"ש), כלומר שנטל דם השעיר לאחר שהניח כבר את דם הפר (וכן אפשר לפרש גם ברישא: נטל דם הפר והניח דם השעיר – נטל דם הפר לאחור שהניח דם השעיר על הכן השני): **וְהִיָּה מְמַנְו** – מדם השעיר, **עַל הַפְּרֹכֶת שֶׁפְּנֵגְדָה אֲרוֹן מִבְּחוּץ** – כמו שהיה מדם הפר, **אֶחָת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, וְכוּ'** – שנאמר (ויקרא טו, טז): "וכן יעשה לאוהל מועד", ודרשו: כשם שמה לפני ולפנים כך מזה בהיכל, מה לפני ולפנים אחת למעלה ושבע למטה מדם הפר ואחת למעלה ושבע למטה מדם השעיר כך מזה בהיכל (גמרא נו, ב). **עֲרָה דָּם הַפֶּר לְתוֹךְ דָּם הַשְּׁעִיר** – שנאמר (שם טז, יח): "ולקח מדם הפר ומדם השעיר". היינו מדם שניהם יחדיו (גמרא טז, טז). **וְנָתַן אֶת הַמְּלֵא בְרִיקָן** – וחזרו ועירה את כל הדם המעורב מן המזרק (של דם השעיר) המלא לתוך המזרק (של דם הפר) הריקן, כדי שיתערבו הדמים יפה.

ב א ו ר מ ש נ ה ה

"וַיֵּצֵא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לְפָנֶיהָ" – לאחר שגמר הכהן הגדול את ההזאות מדם הפר ומדם השעיר בקודש הקדשים ובהיכל, נאמר בפרשת עבודת היום, שיערבב את הדמים (כמו שלמדנו במשנה הקודמת) ויצא להוות מדם התערובת על קרנות המזבח אשר לפני ה' **זֶה מִזְבֵּחַ הַזֶּהָב** – שבהיכל, שהוא נקרא "פני ה'". ואילו המזבח שבעזרה אינו נקרא "לפני ה'". ומה שנאמר "ויצא", היינו שיצא ממקום שהיזה שם על הפרוכת, שהוא מן המזבח ולפנים, ויעמוד מן המזבח ולחוץ. **הַתְּחִיל מְחַטָּא וַיֵּוָרֵד** – מזה על קרנות המזבח ומטהרו כשהוא מקיף את המזבח והולך מקרן לקרן; ונקט התנא לשון "מחטא ויורד". לפי שהיה נותן את הדם על כל קרן מלמעלה למטה, מאחר שהיה מזה עליה כשהוא עומד לפניו, שאילו היה נותן מלמעלה למעלה היה דם נוזל על זרועו ומלכלך את בגדיו (רש"י; ברטנורא). "מחטא" היינו מטהר, כמו שכתוב (ויקרא טו, טז): "ויחטא את המזבח", וכן נאמר בעניינינו (ויקרא טו, יט): "וטהרו וקדשו מטומאות בני ישראל". **מֵהֵיכָן הוּא מְתַחֵל** – מאיזו קרן הוא מתחיל? **מִקְרָן מְזֻרְחִית**

ו הָיָה עַל מְהָרוּ שֶׁל מִזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים, וְשִׁירֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵף עַל יְסוֹד מַעְרְבֵי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, וְשֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן הָיָה שׁוֹפֵף עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי. אֵלּוּ וְאֵלּוּ מִתְעַרְבִין בְּאַמָּה וְיוֹצְאִין לְנַחַל קְדֵרוֹן, וְנִמְכְּרִין לְגַנְנֵין לְזִבְלָה, וּמוֹעֲלִין בֵּהֶן.

ז כָּל מַעֲשֵׂה יוֹם הַכַּפּוּרִים הָאֵמוּר עַל הַסֵּדֵר, אִם הַקָּדִים מַעֲשֵׂה לַחֲבָרוֹ – לֹא עָשָׂה פְּלוּם. הַקָּדִים דָּם הַשְּׂעִיר לְדָם הַפֶּהַר – יַחְזוֹר וְיִזְהַר מִדָּם הַשְּׂעִיר לְאַחַר דָּם הַפֶּהַר. וְאִם עַד שְׁלֹא גָמַר אֶת הַמִּתְנֻנוֹת שֶׁבַּפְּנִים, נִשְׁפָּף הַדָּם – יָבִיא דָּם אַחֵר וְיַחְזוֹר וְיִזְהַר בְּתַחֲלָה בְּפָנִים. וְכֵן בְּהֵיכָל, וְכֵן בְּמִזְבֵּחַ הַזֶּהב, שֶׁכֵּלֵן בְּפָרָה בְּפָנֵי עֲצָמוֹן. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים: מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק מִשָּׁם הוּא מִתְחִיל.

פירוש ברטנורא

ו על מהרו. אחר שנמר כל המתנות של קרנות מזה עליו שבע פעמים כדכתיב (ויקרא ט"ו) והזה עליו מן הדם. מהרו, המקום המגולה שבו שחיתה האפר והגחלים אילך ואילך, ומזה על זהבו של מזבח: ושל מזבח החיצון. שירי דם החטאות החיצונות היה שופף על יסוד דרומי: אלו ואלו. דמים החיצונים והפנימים הנשפכים על מזבח העולה היו שותתים וגופלים מן היסוד לרצפה ומתערבין באמה סילון שבקורה היוצא לנחל קדרון: לגנניו. לבעלי גנות: ומועלין בהם. אסור ליהנות מהם בלא דמים:

ז כל מעשה יומי. כל עבודות שעובר בבגדי לבן בפנים ובהיכל: האמור על הסדר. במשנתנו: וכן בהיכל. נתן מקצת מתנות בפרוכת ונשפך הדם, יביא פר אחר ויתחיל מתנות הפרוכת, וא"צ לחזור ולהתחיל בפנים: שכולן כפרה בפני עצמן. לפיכך כפרה שנמרה נגמרה: ממקום שפסק. ואפילו לא נגמרה אותה כפרה א"צ לחזור וליתן מה שנתן. ואין הלכה כר"א ור"ש:

משניות מבוארות – קהתי

ב א ו ר מ ש נ ה ז

כָּל מַעֲשֵׂה יוֹם הַכַּפּוּרִים – כֹּל הָעֲבוֹדוֹת שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים שֶׁעוֹבֵד הַכֶּהֵן הַגְּדוֹל בְּבִגְדֵי לְבָן בְּקוֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים וּבְהֵיכָל (גמרא: ומב"ס הל' עבודת יום הכיפורים ה, א); ויש סוברים (בגמרא); כֹּל הָעֲבוֹדוֹת הַנַּעֲשוֹת בְּבִגְדֵי לְבָן, בֵּין מִבְּפָנִים וּבֵין מִבְּחוּץ, הָאֵמוּר עַל הַסֵּדֵר – בְּמִסְכְּתוֹ, אִם הַקָּדִים מַעֲשֵׂה לַחֲבָרוֹ – שִׁשִּׁינָה אֶת הַסֵּדֵר, לֹא עָשָׂה פְּלוּם – וְצִרִיךְ הוּא לְחַזוֹר וּלְעֲשׂוֹת עַל פִּי הַסֵּדֵר. בְּגִמְרָא לְמִדֵּים זֶה מִן הַכְּתוּב (ויקרא טז, ד): "וְהִיְתָה זָאת לְכֹס לְחֻזְקָת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חַטָּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה – שֶׁכֵּל שְׁנֵאמַר בּוֹ "חֻזְקָה" אֵינוֹ אֵלָּא לְעֵכָב, וְאִף כַּאֲן בֹּא הַכְּתוּב לְלַמֵּד שֶׁאִסוּר לְשַׁנּוֹת מִן הַסֵּדֵר. יֵשׁ מְפָרְשִׁים: כֹּל מַעֲשֵׂה יוֹם הַכִּיפּוּרִים הָאֵמוּר – בְּמִסְכְּתוֹ, עַל הַסֵּדֵר – צִרִיךְ שִׁיעֲשֵׂה עַל הַסֵּדֵר, וְאִם שִׁינָה אֶת הַסֵּדֵר וְהַקָּדִים מַעֲשֵׂה לַחֲבָרוֹ לֹא עָשָׂה כְּלוֹם (המאירי). הַקָּדִים דָּם הַשְּׂעִיר לְדָם הַפֶּהַר – שֶׁכֵּן סֵדֵר הַהֲזוּת הוּא, כְּפִי שֶׁשִּׁנִּינוּ לְעֵיל: תְּחִילָה מִדָּם הַפֶּהַר וְאַחַר כֵּךְ מִדָּם הַשְּׂעִיר, וְאִם שִׁינָה אֶת הַסֵּדֵר וְהִיזָה תְּחִילָה מִדָּם הַשְּׂעִיר וְאַחַר כֵּךְ מִדָּם הַפֶּהַר, יַחְזוֹר וְיִזְהַר מִדָּם הַשְּׂעִיר לְאַחַר דָּם הַפֶּהַר – בְּגִמְרָא מְבֹאֵר, שֶׁמְדוּבָר כַּאֲן בְּהֲזוּת שְׁבֵהֵיכָל "עַל הַפְּרוּכַת שֶׁכִּנְגַד הָאֵרוֹן שֶׁבְּחוּץ", אֲבָל אִם שִׁינָה בְּהֲזוּת שְׁבַפְּנִים, צִרִיךְ לְשַׁחֵט שְׂעִיר אַחֵר וְלִהְיוֹת מְדַמּוֹ לְאַחַר דָּם הַפֶּהַר, שֶׁכֵּן שְׂעִיר שֶׁשַּׁחְטוֹ קוֹדֵם מִתֵּן דָּמוֹ שֶׁל פֶּהַר, הִרְיָהּ פְּסוּל. וְאִם עַד שְׁלֹא גָמַר אֶת הַמִּתְנֻנוֹת שֶׁבַּפְּנִים – קוֹדֵם שֶׁגִּמְרָא אֶת מִתְּן הַדָּמִים שֶׁבְּקוֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים (כְּמִפְּרֹשׁ לְעֵיל בְּמִשְׁנֵי ג-ד), נִשְׁפָּף הַדָּם – שֶׁל הַפֶּהַר אוֹ שֶׁל הַשְּׂעִיר, וְאֵינוֹ יִכּוֹל לְהַשְׁלִים אֶת הַהֲזוּת, יָבִיא דָּם אַחֵר וְיַחְזוֹר וְיִזְהַר בְּתַחֲלָה בְּפָנִים – יִשַּׁח בַּהֶמָּה אַחֶרֶת וְיָבִיא דָּמָה, וְיַחְזוֹר לְהִזּוֹת כֹּל הַמִּתְנֻנוֹת מִתְּחִילָה. בְּמִפְּרָשִׁים מְבֹאֵר (לְפִי הַגְּמָרָא), שֶׁאִם דָּם הַפֶּהַר נִשְׁפָּף קוֹדֵם שֶׁגִּמְרָא אֶת הַמִּתְנֻנוֹת, וְהוּא מְבִיא פֶּהַר אַחֵר, צִרִיךְ גַּם לְחַזוֹר וּלְחַפּוֹן קְטוֹרֶת פֶּעַם שְׁנִיָּה וּלְהַקְטִירָה קוֹדֵם הַזֶּאת הַדָּם, שֶׁקְטוֹרֶת שֶׁחִפְּנָה קוֹדֵם שֶׁחִיטַּת הַפֶּהַר פְּסוּלָה, וְכֵן בְּהֵיכָל – אִם נִשְׁפָּף הַדָּם קוֹדֵם שֶׁגִּמְרָא אֶת הַמִּתְנֻנוֹת עַל הַפְּרוּכַת שְׁבֵהֵיכָל, יָבִיא דָּם אַחֵר וְיַחְזוֹר לְהִזּוֹת מִתְּחִילָה אֶת הַהֲזוּת שְׁבֵהֵיכָל; וְאִין צוֹרֵךְ לְחַזוֹר וּלְהִזּוֹת גַּם בְּקוֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים, שֶׁהַהֲזָה שְׁבַפְּנִים הִיא הַזֶּהב בְּפָנֵי עֲצָמָה וְשֶׁל הֵיכָל הִיא הַזֶּהב בְּפָנֵי עֲצָמָה (המאירי). וְכֵן בְּמִזְבֵּחַ הַזֶּהב – אִם הִתְחִיל לְהִזּוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ וְנִשְׁפָּף הַדָּם קוֹדֵם שֶׁגִּמְרָא מִתְנֻנוֹתָיו, יָבִיא דָּם אַחֵר וְיַתְחִיל לְהִזּוֹת מִתְּחִילָה אֶת מִתְנֻנוֹת הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁכֵּלֵן בְּפָרָה בְּפָנֵי עֲצָמוֹן – לְפִיכֵךְ אִם נִשְׁפָּף הַדָּם לְאַחַר שֶׁנִּמְרָה כְּפֹרָה אַחַת, בְּפָנִים אוֹ בְּהֵיכָל, אִין צוֹרֵךְ לְחַזוֹר וּלְעֲשׂוֹתָהּ, אֲבָל אִם נִשְׁפָּף הַדָּם קוֹדֵם שֶׁנִּמְרָה הַכְּפֹרָה, צִרִיךְ לְחַזוֹר וּלְעֲשׂוֹתָהּ מִבְּתְּחִילָה. בְּגִמְרָא אִמְרוּ, שֶׁאִם נִשְׁפָּף הַדָּם לְאַחַר שֶׁהִשְׁלִים כֹּל הַמִּתְנֻנוֹת, קוֹדֵם שֶׁכִּיֶּתֶ הַשִּׁירִים, אִין

פרוכת (עיין "תוספות יום טוב"). וכן כותב בעל "תוספות ישנים", שמשנתנו שנייה אף לדעת הסובר שהיו שתי פרוכות ויצא להיכל דרך הפריפה הדרומית, שהוא ויהיה צריך לצאת כולו מן המזבח הפנימי ולחזק, נמצא שהיה עומד במזרחו של המזבח, ופניו למערב, וכיון שהיה צריך להקיף דרך ימין, שכל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין, לפיכך הוא מתחיל בקרן צפונית מזרחית (עיין "תוספות רבי עקיבא איגר").

י ו מ ש ש י

ב א ו ר מ ש נ ה ז

הָיָה עַל טְהָרוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ – לְאַחַר שֶׁגִּמְרָא הַכֶּהֵן הַגְּדוֹל אֶת כֹּל הַמִּתְנֻנוֹת עַל קְרִנּוֹת הַמִּזְבֵּחַ, הִיָּה מִזֶּה עַל הַמִּזְבֵּחַ עֲצָמוֹ, הֵינּוּ שִׁינָה חוּתָה הָאֵפֶר וְהַגְּחָלִים אֵילֶךְ וְאֵילֶךְ וּמִזֶּה עַל זֶהָבֵי שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, לְמַעַלָּה בְּגִמְרָא מְבֹאֵר: שְׁחָרוֹ – גְּלוּיָו, הַמָּקוֹם הַמְּגוּלָּה שְׁבוּ; שֶׁבַע פְּעָמִים – כְּמוֹ שֶׁנִּאֵמַר (ויקרא טז, ט): "וְהִזָּה עֲלֵיו מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְטָהַרוּ...", וְשִׁירֵי הַדָּם – מֵה שֶׁנִּשְׁתִּייר מִן הַדָּם, אַחַר כֹּל הַמִּתְנֻנוֹת, הָיָה שׁוֹפֵף עַל יְסוֹד מַעְרְבֵי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן – שֶׁנִּאֵמַר (ויקרא ז, ז): "וְאֵת כֹּל דָּם הַפֶּהַר יִשְׁפּוֹךְ אֶל יְסוֹד מִזְבֵּחַ הָעוֹלָה אֲשֶׁר פָּתַח אוֹהֶל מוֹעֵד", וְאוֹהֶל מוֹעֵד לְמַעַרְבוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן הִיָּה. וְשֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן – וְשִׁירֵי הַדָּם שֶׁהָיוּ מִלַּעֲלֵי הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, הָיָה שׁוֹפֵף עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי – שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ; שֶׁכֵּן בְּקֶרֶן דְּרוּמִית מְעַרְבִית הָיוּ עַל גְּבֵי הַיְסוֹד שְׁנֵי נִקְבִים שֶׁל אַחַד פּוֹנָה לְמַעַרְבֵי וְאֶחָד פּוֹנָה לְדָרוֹם, וְשֶׁם הָיוּ שׁוֹפְכִים אֶת שִׁירֵי הַדָּם, וְהָיוּ שֶׁשִּׁנִּינוּ כַּאֲן, שִׁירֵי הַדָּם שֶׁל חַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת (הֵינּוּ הַפֶּהַר וְהַשְּׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים שֶׁדָּמָם נִזְרַק בְּפָנִים) הָיוּ שׁוֹפְכִים עַל יְסוֹד מְעַרְבִי, הֵינּוּ בְּנִקְבֵי הַמְּעַרְבִי. אֲבָל שִׁירֵי הַדָּם שֶׁל חַטָּאוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת (שֶׁדָּמָן נִזְרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן), וְהוּא הַדֵּין שֶׁל שָׂאֵר הַקְּרִבּוֹת, הָיוּ שׁוֹפְכִים בְּנִקְבֵי הַדְּרוּמִי; וְהִטְעַם הוּא, שֶׁלְמִדֵּים יִרְדּוּתוֹ שֶׁל הַכֶּהֵן מִן הַכֶּבֶשׁ בְּחַטָּאוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת וְשִׁירֵי הַדָּם בִּידוֹ, מִיִּצְאָתוֹ שֶׁל הַכֶּהֵן הַגְּדוֹל מִן הֵיכָל, וְשִׁירֵי הַדָּם שֶׁל חַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת בִּידוֹ – מֵה בִּיצְאָתוֹ מִן הֵיכָל הִיָּה נוֹתֵן שִׁירֵי הַדָּם בְּסִמּוּךְ לוֹ, שֶׁהוּא הַיְסוֹד הַמְּעַרְבִי, כְּמוֹ שֶׁבִּאֵנוּ לְעֵיל אֶת הַכְּתוּב (ויקרא ז, ז), אִף בִּירִידָתוֹ מִן הַכֶּבֶשׁ נוֹתֵן הַשִּׁירִים בְּסִמּוּךְ לוֹ, דֵּהֵינּוּ בִּיְסוֹד הַדְּרוּמִי הַסִּמּוּךְ לְכַבֵּשׁ (גמרא זבחים ג, א). אֵלּוּ וְאֵלּוּ – שִׁירֵי הַדָּם שֶׁל יְסוֹד מְעַרְבִי וְשֶׁל יְסוֹד דְּרוּמִי, מִתְעַרְבִין בְּאַמָּה – באמת המים (בתעלה) שבקורה, ויוצאין לנחל קדרון, ונמכרין לגננין לזבל, ומועלין בהן – יש בהם דין מעילה, ואסור ליהנות מהם בלי תשלום. ברם אין מועלים בהם אלא מדרבנן, שכן מן התורה אין מעילה בדם (עיין "תוספות יום טוב").

פ ר ק ש ש י

א שני שעירי יום הכפורים, מצותן שיהיו שניהן שוין במראה ובקומה ובדמים ובלקיחתן באחד. ואף על פי שאינן שוין – פשרין. לקח אחד היום ואחד למחר – פשרין. מת אחד מהן, אם עד שלא הגריל מת – יקח זוג לשני; ואם משהגריל מת – יביא זוג אחר ויגריל עליהם בתחלה, ויאמר, אם של שם מת: זה שעלה עליו הגריל "לשם" יתקום תחתיו; ואם של עזאזל מת: זה שעלה עליו הגריל "לעזאזל" יתקום תחתיו. והשני ירעה עד שיתאב וימכר, ויפלו דמיו לנדבה, שאין חטאת צבור מתה. רבי יהודה אומר: תמות. ועוד אומר רבי יהודה: נשפך הדם – ימות המשתלח; מת המשתלח – ישפך הדם.

פירוש ברטנורא

ו א שני שעירי. במראה. שניהם לבנים או שניהם שחורים; ובקומה ובדמים. דלתת קראי כתיבי. (ויקרא י"ז) ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירים. ולקח את שני השעירים. ונתן אהרן על שני השעירים. וכיון דשעירים תרי משמע מה ת"ל שני שני שני תלחא זומני, אלא שיהיו שוים במראה ובקומה ובדמים: ויאמר אם של שם מת כו'. הכי מפרשה, אם של שם מת יאמר זה שעלה עליו הגריל לשם יתקום תחתיו. ואם של עזאזל מת יאמר זה [שעלה] עליו כו'; והשני. אם של עזאזל מת ועכשיו יש כאן שנים לשם, אחד שנשאר מווג ראשון ואחד מווג שני, ובאחד מהן יתכפר, והשני ירעה. וכן אם של שם מת והרי יש כאן שנים לעזאזל, האחד ישלח והשני ירעה. ושני שבוג שני הוא שירעה עד שיפול בו מום, ושני שבוג ראשון הוא שיקרב אם הוא של שם, או ישלח אם הוא של עזאזל, שאין בעלי חיים נדחין, ואם אירעה להן שעת פסול עדיין יכולין להתקן כשידונו לו אחר: שאין חטאת צבור מתה. דכי גמירי חטאות מתות, ביחיד גמירי. ושעירי יום הכפורים חטאת צבור הן דכתיב (ויקרא ט"ז) ומאת עדת בני ישראל יקח. וחטאת מתה הוא שמכניסין אותה לכית אחד ומניחין אותה שם עד שתמות: ועוד אמר רבי נשפך הדם. של שעיר של השם, ימות המשתלח, דהא לא אתעבידא מצוה

משניות מבוארות – קהתי

של שם מת – כלומר, אם השעיר שמת היה של שם יאמר בלשון זו: זה שעלה עליו הגריל "לשם" – בהגדרה החדשה, יתקיים תחתיו – תחת השעיר שמת, ואם של עזאזל מת – אם השעיר שמת היה של עזאזל, יאמר עכשיו בלשון זו: זה שעלה עליו הגריל "לעזאזל" – בהגדרה החדשה, יתקיים תחתיו – תחת השעיר שמת, והשני – שבוג החדש שאינו קרב ולא משלח, הואיל והשעיר שנשאר חי מן הזוג הראשון קרב (אם הוא של שם) או משלח (אם הוא של עזאזל), לפי שאין בעלי חיים נידחים, ירעה עד שיתאב – וימכר, ויפלו דמיו לנדבה – לשופר שבמקדש שמעותיו מיועדות לעולות נדבה בזמן שהמזבח בטל (עיין שקלים ו, ה-ו); ואין דינו של השעיר כדיון חטאת שנתכפרו בעליה באחרת (מי שהפריש חטאתו ואבדה, והקריב אחרת תחתיה, ואחר כך נמצאה הראשונה). שדינה במיתה, היינו שסוגרים אותה ברפת ומונעים ממנה מזון עד שהיא מתה ברעב, שאין חטאת צבור מתה – שדין "חטאת המתה" אינו אלא בחטאת של יחיד, אבל שעירי יום הכפורים חטאת ציבור הן, שנאמר בהן (ויקרא טו, ה): "ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עדים לחטאת". ואין חטאת ציבור מתה, אלא רועה עד שתסתאב. רבי יהודה אומר: תמות – אף חטאת הציבור שנתכפר באחרת, דינה שתמות כמו חטאת יחיד שנתכפרו בעליה, כלומר שלדעת רבי יהודה מתכפרים הציבור בזוג האחר שמביא, והשעיר החי שנשאר מהזוג הראשון דינו כדיון "חטאת המתה", כמו שהמשנה מוסיפה ללמד. ועוד אומר רבי יהודה: נשפך הדם – של השעיר שנשחט, קודם שהגדול את כל ההזאות, והוא הדין אם מת השעיר קודם שנשחט, ימות המשתלח – שלדעת רבי יהודה בעלי חיים נידחים, וכיון שצריך לשחוט שיער אחר כדי להביא דמו ולהזות ממנו את המתנות, כמו ששינוי במשנה הקודמת, והרי אי אפשר בלא הגרלה, לפיכך יביא זוג אחר ויגריל עליהם בתחילה; והמשתלח הראשון ימות. ימות המשתלח – קודם שנגמרו ההזאות מדמו של השעיר השחוט, לשפך הדם – ויביא זוג אחר ויגריל עליהם בתחילה, ויעשה בהם מצוותם, שנאמר (ויקרא טו, י): "השעיר אשר עלה עליו הגריל לעזאזל יעמד חי לפני ה' לכפר עליו", ודרשו: עד מתי הוא זקוק להיות חי? עד שעת מתן דמים של חברו, אבל אם מת קודם לכן, אין כפרת הדם כלום; הלכך יישפך הדם ויביא זוג אחר. ואמנם דין זה הוא לדברי הכל, שהכל מודים בשחוטים שנידחים. אבל בבועלי חיים אין הלכה כדברי רבי יהודה אלא כנאם קמא. שאין בעלי חיים נידחים.

צורך להביא דם אחר, ששפיכת השיירים על המזבח החיצון אינה מעכבת. רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים: במקום שפסק משם הוא מתחיל – אפילו נשפך הדם קודם שגמר את המתנות בפנים או בהיכל או במזבח הזהב, אינו צריך לחזור ולהזות מה שכבר היה, לפי שכל הזאה מצוה בפני עצמה היא, אלא מביא דם אחר וממשיך את המתנות ממקום שפסק. ואין הלכה כרבי אלעזר ורבי שמעון.

שבת קודש

באור משנה א

שני שעירי יום הכפורים – שאחד מהם לה' ואחד לעזאזל, כמו ששינוי לעיל (ג, ט; ד, א), מצותן – לכתחילה, שיהיו שניהם שוים, ובקומה – בגובה שלהם, ובדמים – במחיר, שיהיו שניהם שוים, ובלקיחתן באחד – שמצוה לקנותם בבת אחת. בגמרא מבואר הטעם, לפי שנאמר בהם שלש פעמים "שני שעירים": א. "ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עדים" (ויקרא טו, ה); ב. "ולקח את שני השעירים" (שם שם, ז); ג. "ונתן אהרן על שני השעירים גורלות" (שם שם, ח); וכיון שבכל הפסוקים הללו יכול היה לומר "שעירים" בלבד, שמיעוט "שעירים" שניים (והרי נאמר בהם: "אחד לה' ואחד לעזאזל"), ונמצא שתיבת "שני" מיותרת ככולם, ולפיכך דורשים מהם, שמצוותם שיהיו שוים: א. במראה, ב. בקומה, ג. בדמים ובלקיחתם כאחד (שני הדברים האחרונים שקולים הם, ששניהם דברים שחוזג גרופם – "חוספות יום טוב"). ואף על פי שאינן שוין – שאין השעירים שוים, פשרין – בדיעבד, שנאמר (שם שם, ט-י): "והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגריל לה'... והשעיר אשר עלה עליו הגריל לעזאזל יעמד חי...". והרי התיבות "השעיר... והשעיר" מיותרות הן, אלא שבאות הן לרבות, שבדיעבד, יכולים להיות שעירים איזה שהם, אפילו אינם שוים (גמרא: ובנו חננאל). וכן אם לקח אחד היום ואחד למחר – לאחר זמן, פשרין – בדיעבד; שכן מה שדרשו, שיהיו שוים ונלקחים כאחד אינו אלא למצוה לכתחילה, אבל לא לעכב. ימות אחד מהן – מן השעירים, אם עד שלא הגריל מת – אם מת השעיר לפני הגרלה, יקח זוג לשני – שעיר אחר לווינו לשני, שהרי אין לקחתם כאחד מעכבת, כמו שבארנו לעיל. ואם משהגריל מת – ואם מת אחד מהשעירים לאחר הגרלה, יביא זוג אחר – שני שעירים אחרים, ויגריל עליהם בתחלה – ויפיל עליהם הגורלות מחדש, ויאמר, אם

ב בא לו אצל שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח וְסוּמְךָ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו וּמְתוּדָהּ. וְכֵן הָיָה אוֹמֵר: אֲנִי הֵשֵׁם, עוֹו, פִּשְׁעוֹ, חֲטָאוֹ לְפָנֶיךָ עֲמֻךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל. אֲנִי בָשָׂם, כִּפֹּר נָא לְעוֹנוֹת וּלְפִשְׁעֵי וּלְחַטָּאִים, שְׁעוֹו וְשִׁפְשָׁעוּ וְשִׁחַטְאוּ לְפָנֶיךָ עֲמֻךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כִּכְתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְךָ, לֵאמֹר (ויקרא טו, ל): "כִּי־בִיּוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטַהַר אֶתְכֶם, מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לְפָנָי ה' תִּטְהָרוּ". וְהִפְהִינִים וְהָעֵם הָעוֹמְדִים בַּעֲזָרָה, כִּשְׁהָיוּ שׁוֹמְעִים שֵׁם הַמְּפָרֵשׁ שֶׁהוּא יוֹצֵא מִפִּי כֹהֵן גָּדוֹל, הָיוּ פוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִיִּים וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם, וְאוֹמְרִים: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד.

פירוש ברטנורא

דרם, ובכל העבודות הנעשות בבגדי לבן בין בפנים בין בחוץ חוקה כתיב בהו לעכב, וצריך להביא דם אחר ואי אפשר אלא בהגדלה, וכיון דאית ליה בעלי חיים נדחין ימות המשתלח הראשון: **מת המשתלח**. אע"ג דשלוח לא מעכב לדברי הכל, דכי כתיב חוקה לעכב אדברים שהכתו עושה בבגדי לבן לא על דברים הנעשים ביד איש עתי, מכל מקום ילפינן מקרא דכתיב (שם) יעמוד חי לפני ה' לכפר עליו, עד אימתי וקוק המשתלח לעמוד חי, עד שעת מתו דמו של חבירו, הא אם מת קודם לכן אין כפרת הדרם כלום, לכך צריך תשלומים. ובלא הגדלה א"א וקוק לשנים וראשון דחה דהכל מודים בשחוטפים שנרחים: **ב** בא לו אצל שְׁעִיר. לאחר שגמר מתן דמים של פר ושעיר בא לו הכהן אצל שְׁעִיר המשתלח במקום שהעמדו שם כנגד בית שלוחו:

משניות מבוארות – קהתי

ב א ו ר מ ש נ ה ב

פשוטו" (וכן הנוסח בסדר העבודה שאנו אומרים ביום הכיפורים), **כְּכַתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְךָ, לֵאמֹר: "כִּי־בִיּוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטַהַר אֶתְכֶם, מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לְפָנָי ה' תִּטְהָרוּ"** – אף כאן הזכיר את השם המפורש ככתוב. נמצא הכהן הגדול מזכיר את השם המפורש ביום הכיפורים עשר פעמים (תוספתא יומא ב, ב; רמב"ם): שלש פעמים בכל יודיו, הרי תשע פעמים, ועוד פעם אחת כשנותן את הגורלות על השעירים ואומר "לה' חטאת" (כמו שבארנו לעיל ד, א). **וְהִפְהִינִים וְהָעֵם הָעוֹמְדִים בַּעֲזָרָה, כִּשְׁהָיוּ שׁוֹמְעִים שֵׁם הַמְּפָרֵשׁ שֶׁהוּא יוֹצֵא מִפִּי כֹהֵן גָּדוֹל, הָיוּ פוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִיִּים וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם, וְאוֹמְרִים: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד** – מכאן למדים שאף בשני היודיים הקודמים (לעיל ג, ח; ד, ב), ששנינו בהם: והן עונין "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", הכוונה היא לכהנים ולעם, שכשהיו שומעים את השם המפורש, היו כורעים (על ברכיהם) ומשתחוים (בפישוט ידים ורגליים) ונופלים על פניהם ואומרים: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", כמו שבארנו שם. וכן כותב הרמב"ם (הל' עבודת יום הכיפורים ב, ז), וכך גם נוסח הפיוט של סדר העבודה, אלא שהתנא דחה את פירוט הדברים עד לוויודיו זה, לפי שהוא סוף ההזכרות שבעבודת היום ("תוספות יום טוב").

בא לו אצל שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח – לאחר שגמר את מתנות הדרם של הפר והשעיר, בא הכהן הגדול למקום השעיר המשתלח, היינו כנגד שער המזרח, שבו יוציאוהו לשלחו למדבר (כמו ששינונו לעיל ד, ב), וְסוּמְךָ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו – בין קרניו, וּמְתוּדָהּ – על כל ישראל, כמו שנאמר (ויקרא טו, כ-כא): "וכלה מכפר את הקודש ואת אוהל מועד ואת המזבח, והקריב את השעיר החי. וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר והתוודה עליו את כל עוונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם". **וְכֵן הָיָה אוֹמֵר: אֲנִי הֵשֵׁם, עוֹו, פִּשְׁעוֹ, חֲטָאוֹ לְפָנֶיךָ עֲמֻךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל. אֲנִי בָשָׂם** – בראשונה, בוויודיו, היה אומר "אנא השם", כלומר שהיה הוגה את השם המפורש באותיותיו, ובשנייה, בבקשת כפרה, היה אומר "אנא בשם", כלומר שהיה קורא בשם המפורש בתוספות ב"ת" (ועיין "תוספות יום טוב", שמביא דעות, שאף בשני הוויודיים הקודמים היה אומר בשנייה "אנא בשם"), **כִּפֹּר נָא לְעוֹנוֹת וּלְפִשְׁעֵי וּלְחַטָּאִים, שְׁעוֹו וְשִׁפְשָׁעוּ וְשִׁחַטְאוּ לְפָנֶיךָ עֲמֻךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל** – וכבר בארנו בשני הוויודיים הקודמים, שהסדר "עוֹו פִּשְׁעוֹ חֲטָאוֹ" הוא לדעת רבי מאיר, אבל אין הלכה כמותו אלא כחכמים הסוברים שסדר היודיו הוא: "חטאו עוֹו

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שישי עמ' א

18 **כִּי־בִיּוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטַהַר אֶתְכֶם, מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לְפָנָי ה' תִּטְהָרוּ**,
 19 **רְבִי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְעוֹלָם אֵינִי חַיִּיב מִיתָה מִחַמַּת דִּיבּוּר בְּלֹא מַעֲשֵׂה,**
 20 **עַד שִׁישִׁיתוּהוּ אַחֲרָיִם לְעַבּוּד וְיִשְׁמַע לָהֶם וַיֵּאמֶר 'אֲעֲבֹד עֲבוּדָה**
 21 **זוּה' או 'אֵלֶיךָ וְאֲעֲבֹד', או 'לְפָנֶיךָ וְנִעְבְּד', ומבואר שאף לרבי יהודה**
 22 **הניסת לעבודה זרה חייב גם בדיבור בלבד, וכפי שיתבאר הטעם**
 23 **בוה להלן (ע"ג). ואם כן מוכרח, שמה שחלק רבי יהודה בברייתא**
 24 **לעיל על רבי מאיר, וסבר שהאומר 'בואו ועבדוני' פטור, אינו**
 25 **מטעם שאין חייבים על דיבור, אלא גְּמָא קְמִיפְלָגִי – במה חולקים**
 26 **רבי יהודה ורבי מאיר, בְּמִסִּית אַחֲרָיִם לְעַבּוּד לְעֲצֻמוֹ, וְאֵמְרִי לִיה**
 27 **אֵין – אכן נעבדך, קְמִיפְלָגִי – חולקים הם, אם נקרא מסית וחייב**
 28 **או לא. מר – רבי מאיר המחייב קְבֵר, שאף בְּמִסִּית אַחֲרָיִם לְעַבּוּד**
 29 **לְעֲצֻמוֹ, שְׂמִיעֵי לִיה – אכן שומעים לו הניסתים ויעבדוהו, וְאֵין**
 30 **דְּקִאֲמְרִי לִיה – ומה שאומרים לו אכן נעבדך, קוֹשְׁטָא הוּא – אמת**
 31 **הוא שמתכוונים לעבדו, ולכן אכן נקרא מסית. וְאֵמר – ורבי יהודה**
 32 **הפטר קְבֵר, שבמסית אחרים לעבד לְעֲצֻמוֹ, לֹא שְׂמִיעֵי לִיה – אין**
 33 **הניסתים שומעים לו ולא יעבדוהו, שכן מִימֵר אֲמְרִי – הם אומרים,**

1 שמעו לו ועבדוהו, כוּלִי עֲלֵמָא לֹא פְּלִגִי – כל השיטות לא נחלקו
 2 שחייב מיתה, דְּכִתִּיב (שמות כד) 'לֹא תַעֲשֶׂה לָּךְ פֶּסֶל', כלומר, לא
 3 תעשה את עצמך לפסל שיעבדוך אחרים, והעובר על כך הרי הוא
 4 כמסית לעבד עבודה זרה וחייב, כִּי פְּלִגִי – אימתי נחלקו רבי
 5 מאיר ורבי יהודה, **כִּי־בִיּוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם** – כשהיה רק דיבור, שאמר
 6 בואו ועבדוני ובופעל לא עבדוהו, **רְבִי מֵאִיר קְבֵר, שגם דִּיבּוּרָא של**
 7 **הסתה בלבד בלא שעבדוהו אחרים בפועל מִלְתָּא הִיא – נחשב**
 8 **למסית וחייב מיתה, וְרִבִּי יְהוּדָה קְבֵר, דִּיבּוּרָא של הסתה בלבד לֹא**
 9 **מִלְתָּא הִיא – אינו נחשב לדבר הסתה ופטור. ובוה גם נחלקו**
 10 **המשניות גבי עובד עבודה זרה, התנא במשנתנו שחייב רק את**
 11 **העובד בפועל ולא את האומר 'אלך ואעבוד' סבר כרבי יהודה**
 12 **שאמירה אינה כלום, והתנא במשנה לקמן שחייב אף על אמירה**
 13 **סבר כרבי מאיר שחייב באמירה.**
 14 רב יוסף חזר בו מדבריו שנחלקו תנאים באמירה בעלמא, ומתוך
 15 באופן אחר: תָּרַךְ – חזר וְאֵמר רב יוסף, לֹא מִלְתָּא הִיא דְּאֲמְרִי –
 16 מה שפירשתי שרבי מאיר ורבי יהודה נחלקו אם האומר 'אלך
 17 ואעבוד' מתחייב מיתה בדיבור, אינו נכון, דְּאֵפִילוּ לְרַבִּי יְהוּדָה,

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ט ע"א: אגב שהוזכר הפסוק 'ואכחיד את שלשת הרועים', הגמרא מביאה מעשה שמוזכר בו פסוק זה: **רַב הוּנָא פַּר מְנוּחַ וְרַב שְׁמוּאֵל פַּר אִידִי וְרַב חִינְיָא מְוֹסְתַנְיָא** [שם מקום], **הוּוּ שְׂכִיחֵי קַמֵּיה דְרַבָּא** - היו מצויים לפני רבא ללמוד ממנו תורה, **כִּי נַח נַפְשֵׁיה דְרַבָּא, אָתוּ לְקַמֵּיה דְרַב פַּפָּא** - כשנפטר רבא באו ללמוד לפני רב פפא. **כָּל אֵימַת דְהוּוּ אָמַר לְהוּ שְׁמַעְתָּא וְלֹא הוּוּ מְסַתְבְּרָא לְהוּ** - כאשר היה אומר שמועה שלא הסתברה להם, **הוּוּ מְרַמְזֵי אַהֲדָרֵי** - היו מרמזים זה לזה, לפי שלא ביאר כרבא שהיה רבם הקודם. **חֲלַשׁ דְעֵתִיחַ** של רב פפא, שהבחין שאינם מרוצים מדרך לימודו,

אַקְרוּיָהּ בְּחֻלְמִיָּה - הקריאו לו בחלום את הפסוק (זכריה יא ח) **'וְאֶבְחַד אֶת שְׁלֹשֶׁת הָרְעִים'**, ורמזו לו שרוצים להעניש את שלשתם על שמביישים אותו. **לְמַחֵר כִּי הוּוּ מִיַּפְטָרֵי מִיְנִיָּה** - כשהלכו מלפניו, **אָמַר לְהוּ רַב פַּפָּא, לְיִזְלוּ רַבְנָן בְּשִׁלְמָא** - ילכו חכמים בשלום, כדרך שנפטרים מן המתים.

הגמרא מביאה מעשה נוסף מענין הזהירות בכבוד הרב. מספרת הגמרא: **רַב שִׁמְיָא פַּר אֲשֵׁי הָוָה שְׂכִיחַ קַמֵּיה דְרַב פַּפָּא** - היה מצוי לפני רב פפא ללמוד ממנו תורה, **הָוָה מְקַשֵּׁי לֵיה מוּבָא** - היה מרבה להקשות על דבריו, ופעמים שלא היה לרב פפא מענה לשאלותיו, **יּוֹמָא חַד חֲזִינִיה דְנִפְלַע עַל אַפֵּיה** - יום אחד ראהו רב שימי בשעה שנפל על אפו והתפלל, **וְשְׁמַעִיָּה דְאָמַר בְּתַפִּילתוּ רַחֲמֵנָא לְיִצְלָן מְכִיּוּפָא דְשִׁמְיָא** - יצילני ה' מהבושה שגורם לי שימי בשאלותיו, מיד **קָבִיל עֲלֵיה שְׁתִּיקוּתָא** - קיבל על עצמו רב שימי לשתוק ולא להקשות עוד, **וְתוּ לֹא אֶקְשֵׁי לֵיה** - ויותר לא הקשה לו.

דף ט ע"ב: הגמרא חוזרת לדברי רבי יוחנן שמטר בא אף לצורך יחיד. אומרת הגמרא: **וְאָף רִישׁ לְקִישׁ סַבְרַ מְטַר בְּשִׁבְלֵי יְחִיד, דְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ, מִנֵּינ לְמַטַּר שְׂבֵא בְּשִׁבְלֵי יְחִיד, דְבַתִּיב (זכריה י א) 'שָׂאֲלוּ מֶה' מְטַר בְּעַת מְלֻקוּשׁ, ה' עֲשֵׂה חֲזִיזִים, וּמְטַר גֶּשֶׁם יִתֵּן לָהֶם, לְאִישׁ עֲשֶׂב בְּשָׂדֵהוּ**. ומבאר ריש לקיש: **יָבֹול הֵיית לומר שלא נותן הקב"ה מטר אלא לכל - אם הכל צריכים לו, תִּלְמֹוד לומר 'יתן להם לְאִישׁ'** שאפילו בשביל אחד הצריך לגשם יתן ה' מטר. **וְתַנְיָא, אִי לְאִישׁ' - אם היה כתוב רק 'לאיש', יָבֹול הֵיית לומר שרק אם צריך את הגשם לְכָל שְׂדוּתֵיו ירד עבורו, תִּלְמֹוד לומר 'שְׂדֵהוּ' ללמדך שמורידו אף לצורך שדה אחת. ועדיין **אִי 'שְׂדֵה' - אילו היה כתוב רק 'שדה', יָבֹול הֵיית לומר שאינו יורד אלא לצורך כָּל הַשְּׂדֵה, תִּלְמֹוד****

לומר 'עֲשֶׂב בְּשָׂדֵהוּ' שאפילו עבור עשב בודד ירד המטר. ומביאה הגמרא מעשה שכך אירע: **כִּי הָא דְרַב דִּנְיָאֵל פַּר קַמֵּינָא, הָוָה לֵיה תְּהִיָּא גִינְתָא - היתה לו גינה, כָּל יוֹמָא הָוָה אֲזִיל וְסִייר לָהּ - כל יום היה הולך לבדוקה, וְאָמַר - היה אומר, הָא מִיִּשְׂרָא בְּעֵיָא מִיָּא וְהָא מִיִּשְׂרָא לֹא בְּעֵיָא מִיָּא - ערוגה זו צריכה מים, וערוגה זו איננה צריכה, וְאָתָּא מִיִּטְרָא וְקַמְשָׁקֵי כָּל הֵיבָא דְמִיפְעֵי לֵיה מִיָּא - הגיע מטר והשקה את הערוגות הזקוקות למים.**

הגמרא מבארת את הפסוק הנזכר. מבררת הגמרא: **מֵאִי 'ה' עֲשֵׂה חֲזִיזִים'** שנאמר בלשון רבים. **אָמַר רַבִּי יוֹסִי (בר) [בְּרַבִּי] חֲנִינְיָא, מְלַמֵּד שְׁכָל צְדִיק וְצְדִיק תְּקַדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לוֹ חֲזִיזו [ענן] בְּפָנָי עֲצָמוּ להשקות את שדותיו. מבררת הגמרא: **מֵאִי 'חֲזִיזִים' - אלו עננים נקראים 'חזיזים'. אָמַר רַב יְהוּדָה, עֲנַנִּים פּוֹרְחָחוּת, וכפי שיתבאר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, סִימָן לְמַטַּר הַעֲתִיד לִרְדַת הוּא כֹּאשֶׁר בָּאִים עֲנַנִּים פּוֹרְחָחוּת. מבררת הגמרא: **מֵאִי פּוֹרְחָחוּת. אָמַר רַב פַּפָּא, עֵיבָא קְלִישָׁא תוֹתִי עֵיבָא סְמִיכְתָּא - עננים דקים הפורחים תחת עננים סמיכים.******

57 חוד הסכין, וְנָעַבָהּ – והוא נוקב על ידה את השם האחר, ובאופן
58 זה יחשב שנוקב שם בשם. מתרצת הגמרא: הָהוּא – במעשה זה
59 חוֹרְפָא דְפְסִינָא הוּא דְקָא פְּנֵעַ – חוד הסכין הוא שנוקב את השם,
60 ולא השם שרשום עליו, ואין זה נחשב נוקב שם בשם.
61 הגמרא מבררת שמא כוונת התורה ב'נוקב' לאיסור אחר: אִימָא –
62 שמא נאמר שנוקב שם, פְּרֻשֵׁי שְׁמֵיהּ הוּא – אמירת שם השם
63 באותיותיו, וכמו דְּבַתִּיב (במדבר א יז) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן אֶת הָאֲנָשִׁים
64 הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נָקְבוּ בְשֵׁמוֹתַי, כלומר שהזכיר שמותם קודם לכן,
65 ומבואר שניתן לפרש ש'נוקב' היינו אמירת שם השם באופן
66 האסור, ובאה התורה לחייבו מיתה על כך, וְאִוְהִרְתִּיהּ מִהָבָא –
67 והאזהרה על כך תהא נלמדת מהפסוק (דברים י ט) 'אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ
68 תִירָא, דהיינו שתירא מיה' אלוֹקֶיךָ ולא תזכיר שמו באופן זה.
69 משיבה הגמרא: הָדָא – סיבה אחת שאין לומר כן, משום דְּבִעֵינָא
70 שְׁמֵי בְּשֵׁם, וְלִיבָא – לא שייך לקיים דרשה זו, באיסור אמירת השם
71 באותיותיו. ועוד סיבה שאין לפרש כן, משום שהאזהרה של 'את
72 ה' אלוֹקֶיךָ תִירָא' הוּא לִיהּ אִוְהִרְתָּ עֲשֵׂה, כלומר שנאמרה בלשון
73 'עשה' ולא בלשון 'לא תעשה', וְאִוְהִרְתָּ עֲשֵׂה לֹא שְׁמָה אִוְהִרְתָּ, ולכן
74 לא יתכן שיענוש עליה הכתוב מיתה וש'אין עונשים אלא אם כן
75 מהזירים, ולכן ודאי אין כוונת התורה בפסוק 'נוקב שם ה' מות
76 יומת' להוזהר את ה' באותיותיו, אלא למקלל.
77 וְאִיבֵעֵיתִי אִימָא – ואם תרצה תוכל ליאשב שבהכרח 'נוקב' הוא
78 מקלל, משום דְּמָטְר קָרָא – שנאמר בן איש ישראלית שקילל
79 (ויקרא כד טז) וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הַשֵּׁם וַיִּקְלַל, ובכרח כוונת הפסוק
80 בכפילות זו לְמִימְרָא – לפרש, דְּנוֹקְבָא האמור בפסוק, קָלְלָהּ הוּא ולא
81 דבר אחר.
82 מקשה הגמרא על לימוד זה: וְדִלְמָא – ושמא באה התורה לומר
83 שאינו חייב מיתה עַד דְּעֵבֵד תְּרִוּיָהּ – עד שיעשה את שני
84 המעשים, גם יהגה את ה' באותיותיו וגם יקלל, וממילא אין הכרח
85 ש'נוקב' היינו מקלל. מתרצת הגמרא: לֹא סְלִיָקָא דְּעֵקֶתךָ – אל תעלה
86 על דעתך לפרש כך, דְּהָרִי בְּתִיב (שם כד יז) שאמר ה' למושה בענשו
87 המקלל ה'וֹצֵא אֶת הַמִּקְלָל וגו' וְרָגְמוּ אֹתוֹ כָּל הָעֵדָה, וְלֹא בְּתִיב
88 'הוֹצֵא אֶת הַנוֹקֵב וְהַמִּקְלָל' וגו', ואם הם שני דברים נפרדים היה לו
89 לומר בלשון זו, אלא ודאי שְׁמַע מִינָהּ – מוכח מפסוק זה ש'נוקב'
90 ומקלל הוּא הוּא – דבר אחד הוא, ש'נוקב' היינו מקלל.
91 הגמרא מבארת את דינו של בן נח שקילל: הָנוּ רַבְּנֵי בְּרִייתָא,
92 נאמר בפרשת המקלל (ויקרא כד טו) 'אִישׁ אִישׁ כִּי יִקְלַל אֱלֹהֵיוּ וְנָשָׂא
93 חֶטְאָא, ומאחר שנקלל 'איש', מַה תְּלַמְּדוּ לִימֵר – מה מלמדנו
94 הכתוב באומרו בכפילות 'איש' אִישׁ, אלא לְרִבּוּת אֶת הָעוֹבְדֵי
95 בּוֹכְבִים – בני נח, שְׁמוֹנְהָרִין עַל בְּרַבְתַּי הַשֵּׁם כִּישְׂרָאֵל, וְאִינוּ נִהְרְגִין
96 אֲלָא בְּסִיפָא, כלומר אף שמוזהרים כישראל, אך ענשם חלוק, שהם
97 נהרגים בסייף וישראל שקילל נהרג בסקילה וכמבואר במשנה
98 (לעיל גג), ודטעם שדינם חלוק מישראל, משום שְׁכַל מִיתָה הָאִמְרוּךָ
99 – שהמיתה היחידה שמצאנו שהתורה חייבה בְּכֵינָהּ נַח, אִינָהּ אֲלָא
100 בְּסִיפָא, שנאמר (בראשית טו) 'שׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דְּמוֹ יִשְׁפֹךְ', שזו
101 מיתה סייף.
102 מקשה הגמרא: וְהָאֵל מִהָבָא נְפָקָא – וכי מכאן נלמד זה, מִהָתָם
103 נְפָקָא – הלא הוא נלמד מפסוק אחר, שנאמר כבר אצל אדם
104 הראשון (בראשית ב טו) 'וַיִּצַח ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם' וגו', ודרשו חכמים
105 (להלן ע"ב) ה' זו אזהרה על בְּרַבְתַּי הַשֵּׁם, ומדוע הברייתא צריכה
106 לדרוש זאת מהכפילות של 'איש' אִישׁ. מתרצת
107 הגמרא: אִמְר רַבִּי יִצְחָק נְפָחָא, לֹא נִצְרָבָא – אכן לא הוצרכה
108 הברייתא ללמוד מהכפילות את עצם איסור הקללה בגוי, אֲלָא
109 הוצרכה רק כדי לְרִבּוּת אֶת הַכֵּינֻיין – את כינוי השם, שדין בני
110 נח בכינויים כדון ישראל, וְאֲלִיבָא – ולשיתנו דְּרַבִּי מֵאִיר שמחייב
111 את הישראל מיתה על כך, כמבואר בברייתא דלהלן.
112 הגמרא מביאה את דברי רבי מאיר, והחולקים עליו: דְּתַנְיָא
113 בְּרִייתָא, נאמר בפרשת המקלל (ויקרא כד טו), 'אִישׁ אִישׁ כִּי יִקְלַל
114 אֱלֹהֵיוּ וְנָשָׂא חֶטְאָא, ויש להבין מַה תְּלַמְּדוּ לִימֵר – מה מלמדנו פסוק
115 זה באומרו שהמקלל בענשו, וְהָלֵא כְּכָר נִאֲמַר (שם כד טו) 'נוֹקֵב שֵׁם

1 כְּכָל יוֹם דְּנִין אֶת הָעֵדִים כְּבִינֵי, כלומר כאשר שומעים עדותם
2 וחוקרים את העדים ודנים בדבר, לא היו העדים והדיינים מבטאים
3 את השם בפירוש, אלא מכנים בשם אחר במקום שם השם, כגון
4 'יָבֵה יוֹסִי אֶת יוֹסִי', שיוסי' הוא הכינוי במקום שם השם, ושואלים
5 אותם האם ברך את השם, בשם השם עצמו ושרק באופן זה חייבו.
6 אמנם, אם נִגְמַר הָרִי, ורוצים לפסוק דינו למיתה, לֹא הוֹרְגִין כְּבִינֵי
7 – אינם יכולים להורגו על פי עדות העדים, שהרי העידו רק
8 בכינוי, ועדיין לא שמעו הדיינים עדות המחייבת מיתה, אֲלָא
9 מוֹצִיאִין כָּל אָדָם לְחַיִּין, משום שצריכים לשמוע את הקללה
10 בפירוש כדלהלן, וגנאי הוא להשמיע זאת לרבים, ולאחר שיצאו
11 כולם שוֹאֲלִין אֶת הַגְּדוּל שְׁבִינֵיהּ – מבין העדים, וְאִמְר לוֹ אחד
12 הדיינים, אִמְרוּ מַה שְׁשָׁמַעְתָּ בְּפִירוּשׁ, וְהוּא אִמְר אֶת הַקְּלָלָה
13 בהזכרת השם, וְהַדִּינֵינּוּ עוֹמְרִין עַל רַגְלֵיהֶן, וְקוֹרְעִין אֶת בגדיהם וְלֹא
14 מֵאֲחִין אֶת הַקֶּרַע לְעוֹלָם, וְהַעֵד הַשֵּׁנִי אִמְר, אִף אֲנִי שִׁמַּעְתִּי כְּמוֹהוּ,
15 וְהַעֵד הַשְּׁלִישִׁי אִמְר, אִף אֲנִי שִׁמַּעְתִּי כְּמוֹהוּ, ואינם חוזרים על
16 הקללה בהזכרת השם.

גמרא

17 המשנה הזכירה שצריך שיאמר 'יכה יוסי את יוסי'. מביאה הגמרא
18 את המקור לכך: תָּנָא – שנא התנא בברייתא, אין המקלל חייב עַד
19 שְׁיִבְרַךְ שֵׁם בְּשֵׁם, כגון שאומר 'יכה שם פלוני את שם פלוני'.
20 מבררת הגמרא: מִנְהֵי מִלֵּי – מהיכן למדנו דברים אלו. משיבה
21 הגמרא: אִמְר שְׁמוּאֵל, הָאִמְר קָרָא (ויקרא כד טו), 'וְנוֹקֵב שֵׁם ה' מוֹת
22 יוֹמָת וגו', כְּנוֹקְבֵי שֵׁם יוֹמָת, ומהכפילות משמע שאין המקלל חייב
23 עד שיקלל שם בשם.
24 שמואל ביאר שהברייתא והמשנה דרשו את הפסוק 'נוקב שם'
25 על מקלל, מבררת הגמרא מדוע לא לדרשו על איסורים אחרים:
26 מִפְּטַי דְּהָאֵי 'נוֹקֵב' – מנין לנו שה'נוקב' המוזכר בפסוק 'וְנוֹקֵב שֵׁם
27 ה' מוֹת יוֹמָת', לִישָׁנָא דְּרִבּוּבֵי הוּא – לשון קללה הוא, וכמו דְּבַתִּיב
28 בברכות בלעם לישראל (במדבר כג ח) 'מַה אָקֵב לֹא קָבַה אֵלַי',
29 שכוונתו היא שאינו יכול לקלל את ישראל משום שלא קללם ה',
30 ולכן אף ה'נוקב' שנאמר בפסוק שחייב מיתה, הכוונה למקלל,
31 וְאִוְהִרְתִּיהּ מִהָבָא – ואזהרת הכתוב שלא לעשות כן נלמדת
32 מהפסוק (שמות כב כז) 'אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל', שהוא אזהרה בין למברך
33 השם ובין לקללת דִּיין, וְאִימָא – והרי יתכן לומר שפירוש 'נוקב/
34 מִיבְּרַח הוּא – עשיית נקב, והיינו שדוקר את השם על ידי תחיבת
35 סכין בשם הכתוב בקלף, וכמו דְּבַתִּיב (מלכים ב יב ט) 'וַיִּקַּב חוֹר
36 בְּדִלְתוֹ', ומבואר ש'נוקב' היינו עשית חור, וְאִוְהִרְתִּיהּ מִהָבָא –
37 ואזהרת האיסור תהא נלמדת מהפסוק (דברים יב גד) 'וּפְסִילֵי
38 אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדַּעוּ וְאִבְדַתֶּם אֶת שְׁמֵם וגו', לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם,
39 כלומר שצריך לאבד שם עבודה זרה, אך אסור לעשות כן לשם
40 ה'. וכיון שאפשר לפרש את הפסוק 'נוקב' שבא לחייב מיתה על
41 איסור זה, מנין שהוא נדרש על מקלל.
42 משיבה הגמרא: כְּעֵינָא שֵׁם בְּשֵׁם – למדנו מכפילות הפסוק שצריך
43 שיהיה 'נוקב' שם בשם, וְלִיבָא – ובמשחית שם הכתוב בקלף, לא
44 שייך לקיים דרשה זו, שישחיתו על ידי שם אחר, אם כן על כרחך
45 כוונת התורה על מקלל.
46 מקשה הגמרא: וְאִימָא – ושמא נאמר ששייך להשחית שם על ידי
47 שם אחר, באופן דְּמַנְחָה שְׁנֵי שְׁמוֹת אֶהְרִי – שמניח שני קלפים
48 שכתוב בהם שם השם כשהם צמודים יחד וְנָעַב לָהּ – ונוקב אותם,
49 וכיון שלא יתכן שאינו נוקב את השם בשם בלא לנקוב את השם
50 הראשון, נחשב אופן זה כנקיבת שם השם. מתרצת הגמרא: הָהוּא
51 נּוֹקֵב וְחוֹר וְנוֹקֵב הוּא – מעשה זה נחשב שלאחר שגמר לנקוב את
52 השם הראשון חוור ונוקב את השם השני, ואינו נחשב נקיבת שם
53 בשם, שהרי שני מעשים נפרדים הם, ולכן צריך לפרש ש'נוקב'
54 אינו עשיית נקב אלא 'מקלל'.
55 מקשה הגמרא: וְאִימָא – ושמא נאמר ששייך להשחית שם על ידי
56 שם אחר, באופן דְּחִיּוּק – שהוא חוקק שֵׁם אִפְסוּמָא דְּפְסִינָא – על פי

בכל יום. כל זמן שהיו נושאין ונותנין בבדיקת עדים היו דנין אותן בכינוי כלומר היו
דנין עמחן ובודקין אותם בכינוי הידך אמר כך אמר יכה יוסי את יוסי האי כינוי לאו
כינוי השם קאמר אלא ב"ד מכנין בדבריהם הקללה כלפי אחרים כל מי שמהפך
דבריו ומברר באדם זה שומריה ומקלל ותולה באחר קרי ליה כינוי בלשון חכמים

א"ת אלא סייף ולקמן איכא מ"ד אלא חנק הוא דכתיב (בראשית לח) גבי תמר
הוציאנה ותשרף לאו משום דדינא הכי דאפילו מיתה לא נתיחבה לא בדינא
דידה ולא בדין וכשהחמירו עליה לחיבה מיתה כיבמה שוינתה אוקומה אמיתת בת
כחן בדשריפה לפי שהיתה בתו של שם: ואל"ת דרבי מאיר. דלרבנן הא אמרי על

הכינויין באזרחא ואע"ג דלכני נח אזרחתן זו
היא מיתתן כיון דבישראל ליכא מיתה לא
מכריז גוי מיתתן קראו דכתיב גבי ישראל
דישראל לית בתו מיתה מידא קשה מנא ליה
דפליג רבי יצחק אדרבי מיישא דאפשר דמודה
ר' יצחק דמרבין גוי מכנר וכאורח והכא אקרא
דאיש קאי דלא מיתקום לרבות את הגוים אלא
לר"מ ו"ל דמכנר וכאורח לא מרבין אי לאו
דמתרבי גוי מאיש איש ומאיש איש לחודא לא
הוז מרבין אי לאו כנר וכאורח כיון דבישראל
ליכא מיתה הוא דבעי בסמוך איש איש לרבנן
למה לי לא כמו שפ"ה דבעי נמי לר' מיישא
דלא קשה ליה כלל אלא לר' יצחק אליבא
דרבנן בעי. א"ש כי יקלל למה לי. תימה הא
איצטריך בדררשינן בפרק מי שיהי טמא (פסחים
צג) למידי דהכא הינוי עובד עברה דזה
איצטריך כי יקלל לגופה לאשמעינן דאיכא
כרת במכנר את השם דכתיב הכא ונשא חטאו
וכתיב בחדל לעשות פסח ראשון חטאו ישא
ולמידי מגוף היינו מברך את השם דאית ביה
כרת בהדיא דכתיב את השם הוא מגוף ונכרתה
איצטריך האי קרא לאגמורי כרת לחודל פסח
שני ו"ל דהכא דריש כי יקלל למעלה דה"ל
למיכתב ונשא חטאו גבי ונוקב שם:

ועל הכינויים באזרחא דכתיב אלהים לא
תקלל. וכי יקלל אתה לכתב בדררשינן
בפסחים (שם) ואיכא כרת אבינויין והא דקאמר
באזרחא למעטוי מיתה ולא למעטוי כרת:
לאמר

ולא פתיב 'הוצא את הנזקב ותקלל', שמע מינה, קרא היא. תנו רבנן, 'איש', מה תלמוד
לומר 'איש איש', לרבות את העובדי פוכבים שמוזהרין על ברפת השם בישראל, ואינו נהרגין
אלא בסייף, שכל מיתה האמורה בכני נח, אינה אלא בסייף. והא מהכא נפקא, מהתם נפקא,
ה' זו ברפת השם. אמר רבי יצחק נפחא, לא נצרכא אלא לרבות את הפנינוין, ואליבא דרבי
מאיר, דתניא 'איש איש' כי יקלל אלהיו ונשא חטאו', מה תלמוד לומר, והלא כבר נאמר
'ונקב שם ה' מות יומת'. לפי שצאמר 'ונקב שם ה' מות יומת', יכול לא יהא חיוב אלא על
שם המיוחד בלבד, מצוין לרבות כל הפנינוין. תלמוד לומר 'איש' כי יקלל אלהיו מפל מקום,
דברי רבי מאיר. וחקמים אומרים, על שם המיוחד במיתה, ועל הפנינוין באזרחא. ופליגא דרבי
מיישא, דאמר רבי מיישא, בן נח שפירך את השם בכינויים, לרבנן חיוב. מאי מעמא, דאמר
קרא, 'פגור פאורח'. גר ואורח, הוא דבעינן 'בנקבו שם'. אבל עובד פוכבים, אפילו בכינוי. ורבי
מאיר, האי 'פגור פאורח', מאי עביד ליה. גר ואורח בסקילה, אבל עובד פוכבים בסייף. סלקא
דעתך אמינא, הואיל ואיתרבו, איתרבו, קא משמע לן. ורבי יצחק נפחא אליבא דרבנן, האי
'פגור פאורח' מאי עביד ליה. גר ואורח, הוא דבעינן שם בשם. אבל עובד פוכבים, לא בעינן
שם בשם. 'איש איש' למה לי, דיפקה תורה פלשון בני אדם. תנו רבנן, שבע מצות נצטוו
בני נח. דינין, וברפת השם, עבודה זרה, גילוי ערויות, ושפיכות דמים, וגזל, ואבר מן החי.

שם מיוחד דכתיב זה שמי לעולם (שמות ג). כי יקלל אלהיו. דהיינו כניי דלאו שם המיוחד וסמך ליה מיתה ונוקב שם ה' מות יומת וקאי נמי אכי יקלל אלהיו: וחס"א על
שם המיוחד במיתה. כדכתיב ונוקב שם ה' וגו' והאי ונשא חטאו לאו מיתה אלא ונשא חטאו זכרת: ועל הכינויין באזרחא. אלהים לא תקלל אף על הכינויין נודר ושם המיוחד
נמי בהא אזרחא נפיק דכל אלהים לשון שררה כמו (שם) ונתתיך אלהים: ופליגא דרבי מיישא. הא דאמר ר' יצחק נפחא לרבות את הכנויים ואליבא דרבי מאיר דמשמע
הארבנן פטור בן נח על הכנויין פליגא דרבי מיישא דאיהו סבר אע"ג דאמר רבנן על הכנויין באזרחא בישראל מיהו גוי חיוב מיתה מכנר וכאורח מדכתיב גר ואורח
יתירה שמי לחיוב בני בכנוי: ור"ם. דאמר ר' אורח חיובין בכנוי וגוים אתרבו מאיש איש ממעט קא ממשע ר' יצחק נפחא: והואיל ואיתרבו. והאי פרשטא לכנויין איתרבו
אף לכל האמור בפרשה ובסקילה: ר' יצחק נפחא אליבא דרבנן. כיון דאמר רבנן גוים פטורין מן הכנוי כישראל גר ואורח מאי קא ממשעי אי לא ממשעינהו מסקילה לא
איצטריך דמהיכא תיתי הא לא אתרבו בהא פרשתא דבשלמא לר' מאיר סד"א הואיל ואיתרבי איתרבי: איש איש למה לי. בין לר' מיישא בין לר' יצחק נפחא אליבא דרבנן
ברכת השם מוציא ה' אלהים נפקא כנויים מגר ואורח נפק לר' מיישא ואי לר' יצחק נפחא הא אמר לרבנן פטורין: שבע מצות. יליף להו לקמן: וגלוי ערויות. כולן חוץ מנערה
המאורסה כדכתיב (בראשית ט) גבי אבימלך הנך מת על האשה אשר לקחת והיא בעולת בעל בעולת בעל יש להם נערה המאורסה אין להם:

יש לו חבר בשבועות (דף לה.) וגם בלשון
המקרא ואל אדם לא אכנה כי לא ידעתי
אכנה (ויקרא לב) ולהכי נקט יוסי את יוסי דד'
אותיות איכא בשם בן ארבע אותיות דאינו
חיוב אלא על שם המיוחד דהיינו שם בן
ארבע אותיות ומשום דחשבונו של יוסי
כחשבונו של אלהים ולהכי נקט יכה זה את
זה דילפינן לקמן דאינו חיוב עד שיברך שם
בשם: נגמר הדין. ובאו לומר חיוב הוא לא היו
יכולין להרגו על פי עדות ששמעו שהיה לא
שמעו מפיהם אלא קללת כינוי: אלא מוציאין
את כל אדם לחוץ. דגנאי הוא להשמיע
ברכת השם לרבים: וקורעין. בגדיהם: ולא
מאחין. עולמית וטעמא מפרש בגמרא: אף
אני. ששתי: כמיהו וא"צ לחזור ולהוכיר
ברכת השם: גמ' שם בשם. כגון יכה פלוני
את פלוני או יקלל שם פלוני את שם פלוני
ונוקב שם בנקבו שם. להכי אהרריה בהאי
קרא לומר לך עד שיקוב שם בשם: וממאי
דהאי ונוקב שם וגו'. עד לא תעשון לשון
קושיא הוא דאין תירוצ' בניתים: מכריז. שלא
לתחוב סכין לדקור נקב בשם הכתוב בקלף:
ואזרחתה מטהא ואברתם את שם. וסמך
ליה לא תעשון כן לה' אלהיכם: כענין שם
בשם. כדילף לעיל ובנקיב לא משכחת שם
בשם שניקב את חברו: שני שמות אהררי.
כתובים בשתי תחיכות קלף ויתנם זה על זה:
נוקב חוזר ונוקב. בסכין הוא ואין שם נוקב
את שם חברו דלאחר שניקוב העליון ונוקב
התחתון: פרושי. באותיותיו ופירושיה: לא
שמה אזרחא. ולא ענש עליה מיתה: תרתייהו.
פרושי וברוכי ובחודא לא מחיבי: איש איש.
בברכת השם כתוב איש איש כי יקלל אלהיו
וגו' (ויקרא כד): אינה אלא סייף. דכתיב בהו
בראשית (שם) באדם דמו ישפך ומיתה אהרית
לא הזכירה בתם: והא מהכא נפקא. דגרת
מוזהרין על ברכת השם: ה' זו ברכת השם.
לקמיה דרשינן ויצו ה' אלהים וגו': לא
נצרכא. האי איש איש אלא לרבות את
הכנויים שיהו הגוים מזהרים על ברכתו
כישראל דאי מהתם הוה אמינא שם המיוחד
דוקא דכתיב ה' והאי אלהים דבההוא קרא
לאזרחת את רדשינן ליה לקמן: ואליבא דרבי
מאיר. מתוקמא דמחייב ישראל על הכנויין
מהאי קרא ואתא איש איש להשוות גוים
וישראל בכל בני כנויים כגון אלהים שדי
עבאות ולא דמו לכנויים דמתני' דקתני יכה
יוסי את יוסי דכניי דקתני מתני' דנין את
העדים בכינוי לאו כניי השם הוא כדפרשינן
לעיל: על שם המיוחד. דהא כתיב ה' והיינו

שם מיוחד דכתיב זה שמי לעולם (שמות ג). כי יקלל אלהיו. דהיינו כניי דלאו שם המיוחד וסמך ליה מיתה ונוקב שם ה' מות יומת וקאי נמי אכי יקלל אלהיו: וחס"א על
שם המיוחד במיתה. כדכתיב ונוקב שם ה' וגו' והאי ונשא חטאו לאו מיתה אלא ונשא חטאו זכרת: ועל הכנויין באזרחא. אלהים לא תקלל אף על הכנויין נודר ושם המיוחד
נמי בהא אזרחא נפיק דכל אלהים לשון שררה כמו (שם) ונתתיך אלהים: ופליגא דרבי מיישא. הא דאמר ר' יצחק נפחא לרבות את הכנויים ואליבא דרבי מאיר דמשמע
הארבנן פטור בן נח על הכנויין פליגא דרבי מיישא דאיהו סבר אע"ג דאמר רבנן על הכנויין באזרחא בישראל מיהו גוי חיוב מיתה מכנר וכאורח מדכתיב גר ואורח
יתירה שמי לחיוב בני בכנוי: ור"ם. דאמר ר' אורח חיובין בכנוי וגוים אתרבו מאיש איש ממעט קא ממשע ר' יצחק נפחא: והואיל ואיתרבו. והאי פרשטא לכנויין איתרבו
אף לכל האמור בפרשה ובסקילה: ר' יצחק נפחא אליבא דרבנן. כיון דאמר רבנן גוים פטורין מן הכנוי כישראל גר ואורח מאי קא ממשעי אי לא ממשעינהו מסקילה לא
איצטריך דמהיכא תיתי הא לא אתרבו בהא פרשתא דבשלמא לר' מאיר סד"א הואיל ואיתרבי איתרבי: איש איש למה לי. בין לר' מיישא בין לר' יצחק נפחא אליבא דרבנן
ברכת השם מוציא ה' אלהים נפקא כנויים מגר ואורח נפק לר' מיישא ואי לר' יצחק נפחא הא אמר לרבנן פטורין: שבע מצות. יליף להו לקמן: וגלוי ערויות. כולן חוץ מנערה
המאורסה כדכתיב (בראשית ט) גבי אבימלך הנך מת על האשה אשר לקחת והיא בעולת בעל בעולת בעל יש להם נערה המאורסה אין להם:

לאמר הן ישלח. אע"ג דהאי קרא במחזיר גרושתו כתיב ובני נח לא הוזהרו בה מ"מ מייחתי ראייה דגבי אישות כתיב לאמר:

אבל תאכל ולא אבר מן החי. והא דאמרין לקמן (דף נט) דלא הותר לאדם הראשון בשר לאכילה היינו להמית ולאכול אבל מתה מאלה שריא ואתא לאפוקי אבר מן החי דאפי' נפל ממאלו אסור:

עשר מצות. תימה הא איכא גיד הנשה למ"ד (בחולין דף ק) לכני יעקב נאסר ומילה שניתן לאברהם אבינו: לא נצטווה אלא על ע"ז. מה שנאסר לו בשר ועץ הדעת לא קחשיב לפי שלא היה נוהג לדורות ודוקא אדם הראשון קאמר אבל מודה רבי יהודה דבני נח נצטוו אחר המבול דהא אמר בפרק ג' (חולין דף ק) לרבי יהודה גבי אבר מן החי דאתי איסור אבר מן החי וחייל איסור טומאה שכן איסורו נוהג בבני נח.

דכתיב
10 פלאים, ואין אסורין אלא בהרבעת בהמה ובהרפכת האילן. מנהיג מילה, אמר רבי יוחנן, דאמר קרא 'ויצו ה' אלהים על האדם מפל עץ הגן אכול תאכל'. 'ויצו' אלו הדינין, וכן הוא אומר 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו'. ה' זו ברפת השם, וכן הוא אומר 'ונקב שם ה' מות ימות'. 'אלהים' זו עבודת פוכבים, וכן הוא אומר 'לא יהיה לך אלהים אחרים'. 'על האדם' זו שפיכות דמים, וכן הוא אומר 'שפוך דם האדם' וגו'. 'לאמר' זו גילוי ערוות, וכן הוא אומר 'לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר'. 'מפל עץ הגן', ולא גזל. 'אכל תאכל' ולא אבר מן החי. פי אתא רבי יוחנן, תני איפקא. 'ויצו', זו עבודת פוכבים. 'אלהים', זו דינין. בשלמא, 'אלהים' זו דינין, דכתיב 'ונקרב בעל הבית אל האלהים', אלא 'ויצו' זו עבודה זרה, מאי משמע. רב הסדא ורב יצחק בר אבדימי. חד אמר, 'סרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם וגו'. וחד אמר, 'עשו אפרים רצון משפט פי הואיל הלך אחרי צו'. מאי בנייהו, איפא בנייהו עבד'ם ששעשה עבודה זרה ולא השתחוה לה. למאן דאמר 'עשו', משעת עשייה מתייב. למאן דאמר 'פי הואיל הלך', עד דאזיל בתרה, ופלח לה. אמר רבא, ומי איפא למאן דאמר עבד'ם ששעשה עבודה זרה ולא השתחוה לה תיב, והתניא, בעפוב'ם דברים שבית דין של ישראל ממתין עליהן, בן נח מוזהר עליהן. אין בית דין של ישראל ממתין עליהן, אין בן נח מוזהר עליהן. למעוטי מאי, לאו למעוטי עבד'ם ששעשה עבודה זרה ולא השתחוה לה. אמר רב פפא, לא, למעוטי גיפוף ונישוק. גיפוף ונישוק, דמאי. אילימא פדרבקה, בר קבלא הוא. אלא, למעוטי שלא פדרבקה. דינין, בני נח איפקוד? והתניא, עשר מצות נצטוו ישראל במרה, שבע שקיבלו עליהן בני נח. והוסיפו עליהן דינין, ושתת, וכיבוד אב ואם. דינין, דכתיב 'שם שם לו חוק ומשפט'. שבת וכיבוד אב ואם, דכתיב 'פאשר צוה ה' אלהיך, ואמר רב יהודה, 'פאשר צוה' במרה. אמר רב נתנאן אמר רבא, רב יהודה אלא לעדה ועדים והתראה. אי הכי, מאי 'הוסיפו עליהן דינין'. אלא אמר רבא, לא נצרכה אלא קנסות. אפתי, 'הוסיפו דינין' מיבעי ליה. אלא אמר רב אחא בר יעקב, לא נצרכה אלא להושיב בית דין, בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר. והא, בני נח לא איפקוד? והתניא, בשם שצטוו ישראל להושיב פתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר, כך נצטוו בני נח להושיב פתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר. אלא אמר רבא, הוא תנא, דבי מנשה הוא, דמפיק ד"ך ועייל ס"ך, דתנא דבי מנשה, שבע מצות נצטוו בני נח, עבודה זרה, וגילוי ערוות, ושפיכות דמים, גזל, ואבר מן החי, סירוס ופלאים. רבי יהודה אומר, אדם הראשון לא נצטווה אלא על עבודה זרה בלבד, שנאמר 'ויצו ה' אלהים על האדם'. רבי יהודה בן בתירה אומר, אף על ברפת השם. ויש אומרים, אף על הדינים. במאן אזלא, הא דאמר רב יהודה אמר רב, 'אלהים אני לא תקלונני', 'אלהים אני לא תמיווני'. 'אלהים אני' הוא מוראי עליכם. במאן, פיש אומרים. תנא דבי מנשה, אי דריש 'ויצו', אפילו הנהג נמי. אי לא דריש 'ויצו', הני מנא ליה. לעולם לא דריש 'ויצו', הני, כל חדא וחדא באפי נפשיה פתיבא. עבודה זרה וגילוי ערוות, דכתיב

אף על הדם מן החי. כולוהו יליף טעמייהו לקמן. בפרשת משפח. זו היא שמוכר והולך לא ימצא כך ובגלל התועבות האלו וגו' ומדענשו עליהם שמע מינה הוזהרו על כולם דלא ענש אלא אם כן הוזהרו: מותרין בני נח וכו'. סיפא דמילתא דרבי אלעזר הוא וכוליה מפרש לקמן: מפל עץ הגן ולא גזל. מדאיצטרך למישרי ליה ולהפקיר לו עצי הגן ש"מ שאינו מופקר לו נאסר לו: אבל תאכל. העומד לאכילה ולא תאכל אבר מן החי דברמה בחייה אינה עומדת לאכילה אלא לגדל ולדות: עשוק אפרים. מיד שונאיו ורצוץ משפט רצוץ ע"י שפטיו של הקב"ה: כי הואיל הלך אחרי צו. מפני שנתרצה ללכת אחרי צווי של נביאי הבעל: למעוטי גיפוף ונישוק. אבל עשה אתרבי מויצו אע"ג דבית דין של ישראל אין ממתין: מנפא ומנשק, אמרין במתני' (דף ס) דבני ישראל אינו נהרגו כבדרבבה. שדרך עבודתה בכך ישראל נמי כל עבודה שדרך עבודתה בכך ישראל חייב עליה ואפילו הוא דרך ביוון כגון פוער לפעור וזורק אבן למרקוליס כדאמר במתני' (שם) וילפינן מקראי וכ"ש כשהוא דרך כבוד ודלותו כדרכן נפקי נאמיה יעברו הגוים האלה את אלהים וגו': כאשר צוה ה' אלהיך. כתיב דברות האחרונות גבי שבת וכבוד אב ואם והדין צוה הא לכתא למימר דמשה הוה אמר להו בערבות מאב כאשר צוה בסיני דמשה לאו מאליו היה שונה להם משנה תורה ומזהירים על מצותיה אלא כמו שקבלה הוא והיה חוזר ומגיד להם וכל מה שכתוב דברות האחרונות היה כתוב בלוחות וכן שמע בסיני: לעדה ועדים והתראה. וכן נצטוו ישראל במרה להיות דנין בסנהדרין של ביב כדאמרין (לעיל ב.) עדה שופטת ועדה מצלת דגוים לא איפקוד הכי כדילפינן לקמן (דף נג) מקראי דבן נח נהרג בעד א' ובדין א' אי הכי מאי הוסיפו עליהן דינין. אין אלו דינין אלא מצות דינין: דיני קנסות. הוסיפו במרה דבני נח לא הוזהרו עליהן דכתיב ויצו וגמרי' לה מאשר יצוה ה' אתם צדקה ומשפט כתיב הדינין דין ופשרה אבל קנסות לאו משפט ניתוה דקנסינו ליה טעמי מדיניה: דינין מפני ליה. דבניהו נפשי שוסיפו להם בהלכות דינין שנצטוו עליהם כבר אבל השתא דקתני הוסיפו עליהם דינין משמע כל הלכות דינין הוסיפו: כל פלך. מדינה: ישראל נצטוו להושיב. דינין בכל עיר ועיר כדכתיב (דברים יז) תתן לך בכל שעריך: כך נצטוו גוים. דהא משפט כתיב ביה והכא נמי כתיב (שם) ושפט את העם משפט צדק: האי תנא. דבריי דלעיל דקתני הוסיפו עליהם דינין דמשמע דבני נח לא נצטוו עליהם תנא דבי מנשה הוא: ד"ך. דינין וברכת השם: ס"ך. סירוס וכלאים: שבע מצות וכו'. לקמן מפרש תנא דבי מנשה מצינו דריש ויצו הני כל חדא באפני נפשיה כתיב בהו: אדם הראשון לא נצטווה אלא על ע"ז בלבד שנאמר ויצו ה' אלהים את אלהותו צוה עליו על האדם שלא ימירוהו באחר: אף על ברפת השם. דנפקא ליה נמי באתריה אלא הוה עילך לדיות ולדיות מוראי בלבך ולא מוראי בשר ודם להטות משפט כי המשפט לאלהים הוא כדמפרש רב ואזיל: אלהים אני. נאמר לאהה"ר: אל תמידני. כדאמרין לא היה לך אלהים אחרים על פני זולתי: לא תקלונני. כדאמרין אלהים לא תקלל: היא מוראי עליך (שמות ז) היא מוראי עליך ולא מוראי בשר ודם לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא (דברים א) הדיינו דינין: ביש אומרים. דמריב לכולהו: אפי' הנהג נמי. דינין וברכת השם. ותשרת

מאלהים אלהותו צוה עליו שלא יקללהו כדכתיב (שמות כב) אלהים לא תקלל: אף הדינין. מאלהים נמי נפקא יתא אלהותו עילך לדיות ולדיות מוראי בלבך ולא מוראי בשר ודם להטות משפט כי המשפט לאלהים הוא כדמפרש רב ואזיל: אלהים אני. נאמר לאהה"ר: אל תמידני. כדאמרין לא היה לך אלהים אחרים על פני זולתי: לא תקלונני. כדאמרין אלהים לא תקלל: היא מוראי עליכם. כדאמרין אלהים לשון שררה ורבותו כמו נתתן אלהים לפרעה (שמות ז) היא מוראי עליך ולא מוראי בשר ודם לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא (דברים א) הדיינו דינין: ביש אומרים. דמריב לכולהו: אפי' הנהג נמי. דינין וברכת השם. ותשרת

60 [אפרים] עשוקים בממונם מיד שונאיהם, ורצוצים [מיוסרים] על
 61 ידי משפטו של ה' / כיון שנתרצה ללכת אחרי צווי נביאי הבעל
 62 שהיו אז, ומבואר ש'צויו' [צו] רומז להליכה אחר עבודה זרה.
 63 מבררת הגמרא: מאי בינייהו – מה ההבדל בין השטות במקור לכך
 64 ש'צו' רומז לאיסור עבודה זרה. משיבה הגמרא: איכא בינייהו –
 65 יש הבדל ביניהן, בעב"ם ש'עשה עבודה זרה ולא השתחוה לה', האם
 66 יש לחייבו מיתה על כך שייחד דבר לעבודה זרה, או שאינו חייב
 67 עד שיעבוד לה ממש. ולמאן דאמר – לדעת הסובר שלמדים מן
 68 הפסוק 'סרו מהר מן הדרך אשר צויתים עשו להם עגל מסכה וגו',
 69 שמהלשון 'עשו' מוכח שכבר משעת עשייה דהיינו כשיצר את
 70 הדבר וייחדו לעבודה זרה מתייב – מתחייב מיתה, ואף שלא
 71 השתחוה לה. ולמאן דאמר – ולדעת הסובר שלומדים מן הפסוק
 72 'כי הואיל הלה אחרי צו', משמע שאינו מתחייב עד דאזיל בתרה
 73 ופליח לה – שהולך אחריה ועובד אותה ומשתחוה לה, אבל אם
 74 רק עשה עבודה זרה ולא השתחוה לה, פטור.
 75 רבא מקשה על הסובר שנכרי מתחייב על עשיית עבודה זרה: זרה: אמר
 76 רבא, ומי איכא למאן דאמר – וכי יש מי שסובר שעב"ם ש'עשה
 77 עבודה זרה ולא השתחוה לה חייב, והתניא בברייתא, בעב"ם –
 78 בדברים האסורים באיסור עבודה זרה, אם הם דכריי שביט דין של
 79 ישראל ממייתן עליהן את ישראל שעבר ועשאם, כן נח מוזהר עליהן
 80 שלא לעשותם, ואם הם דברים שאין בית דין של ישראל ממייתן
 81 עליהן את ישראל שעבר ועשאם, אין בהן נח מוזהר עליהן ומותר לו
 82 לעשותם. ויש לברר למעוטי מאי – מה באה הברייתא למעט
 83 כשאמרה שאין כן נח מוזהר על דברים שאין בית דין ממייתם
 84 עליהם, לאו למעוטי – האם לא באה למעט עב"ם – נכרי ש'עשה
 85 עבודה זרה ולא השתחוה לה, שאינו חייב כיון שאין בית דין של
 86 ישראל ממייתם את ישראל על כך, וקשה לסובר שחייב.
 87 מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, לא, הברייתא לא באה למעט נכרי
 88 שעשה עבודה זרה ולא השתחוה לה, אלא באה למעוטי גיפוף –
 89 חיובו וגיפוף שרעה והנכרי לעבודה זרה, שאינו חייב מיתה על
 90 כך, כיון שגם בית דין של ישראל אינם ממייתם את ישראל שעשה
 91 כך כמבואר במשנה להלן (טו). שואלת הגמרא: גיפוף וגיפוף דמאי
 92 – של איזו עבודה זרה, אילימא בדרבא – אם נאמר שמדובר באופן
 93 שדרך עבודתה בחיובו וגיפוף, הרי בר קמלא הוא – ישראל
 94 שעשה כן נהרג, שהרי כל העבודות שהן כדרך שעובדים את
 95 העבודה זרה, ישראל חייב עליהן וכמבואר במשנה (טז). משיבה
 96 הגמרא: אלא למעוטי שאופן שהחיובו וגיפוף הוא שלא בדרבא,
 97 שבוה אין ישראל חייב, וכנרי לא מוזהר עליהם כלל.
 98 שנינו בברייתא לעיל (ע"א), שאחז משבע המצוות שנצטוו בני נח
 99 היא 'דינים'. הגמרא מקשה על כך: וכי על הדין כבר בני נח
 100 איפקוד – נצטוו, והתניא – הרי שנינו בברייתא, בעשר מצוות נצטוו
 101 ישראל כשהיו בפרה, שבע שכבר קיבלו עליהן בני נח, והוסיפו
 102 עליהן עוד שלש מצוות, ואלו הן, דינין, ושבת, וכיבוד אב ואם.
 103 הגמרא מבארת מנין למדים שנצטוו על שלש מצוות אלו: דינין
 104 דכתיב כשהנו ישראל במרה (שמות טו כח) 'שם שם לו חוק ומשפט',
 105 דהיינו שנצטוו לעשות משפט ולדון. שבת וכיבוד אב ואם, דכתיב
 106 בעשרת הדברות בשתי מצוות אלו (דברים יב טו) 'כאשר צוה ה'
 107 אלהיך', ואמר רב יהודה, מלשון 'כאשר צוה' משמע שהיו מצווים
 108 על כך כבר קודם מתן תורה, והיינו בפרה, שלא מצאנו מקום אחר
 109 שבו נצטוו ישראל בדבר קודם מתן תורה אלא כשהיו במרה.
 110 מבואר מדברי הברייתא,
 111 שעל הדינים לא הצטוו בני נח, אלא הצויו על כך התחיל רק
 112 במרה, ושלא כדברי הברייתא לעיל.
 113 מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבון, באמת כבר
 114 נצטוו בני נח על הדינים, ולא נצרכה אלא לעדה ועדים והתראה –
 115 לא הוצרך ה' לצוות במרה את עיקר מצוה זו, אלא רק כדי
 116 להוסיף בה שלשה פרטי דינים. ואלו הם: א. 'עדה', דהיינו לדון
 117 דיני נפשות רק בסנהדרין של עשרים ושלושה דיינים. ב. 'עדים',
 118 דהיינו לדון ולחייב רק על פי שני עדים. ג. 'התראה', דהיינו

1 רבי הננייה כן (בגמלא) אומר, נצטוו אף על שתיית הקם היוצא מן
 2 התי, דהיינו מבהמה, היה ועוף חיים. רבי חייקא אומר, אף על
 3 הפירוס, דהיינו שלא לעשות מעשה הגורם לאנשים או לבהמות
 4 שלא יוכלו להליד. רבי שמעון אומר, נצטוו אף על הכישוף. רבי
 5 יוסי אומר, כל האמור בפירוש בישוף כן נח מוזהר עליו שלא
 6 לעשותו, והיינו במה שנאמר (דברים יד יא), 'לא ימצא בך מעביר פנו
 7 ונתו כאש קוסם קסמים מעונו ומכחש ומכשף, וחוזר חר' ושואל
 8 אוב ודעונו ודורש אל המתים' וגו', כלומר לא רק על מה שבכלל
 9 מכשף, אלא גם על קוסם ומעונן ומנחש, אף שאינם בכלל כישוף.
 10 וההוכחה שאף בני נח הוזהרו על דברים אלו: שכן מיד לאחר
 11 פירוט הדברים, נאמר (שם יב ב), 'ובגלל התועבות האלה ה' אלהיך
 12 מוריש אותם מפניך', דהיינו שהגויים יושבי הארץ נעשו שבני
 13 ישראל יגרשו מארצם, מפני שעשו את כל התועבות שפרט
 14 הכתוב, ובדאי לא עשה ה' אלא אם כן הוזהר, מוכח שהוזהרו על
 15 כל הדברים המפורטים בפסוק. רבי אלעזר אומר, אף על הכלאים.
 16 מבאר רבי אלעזר את דבריו: מותרין בני נח ללבוש כלאים, דהיינו
 17 צמר ופשתן הטוויים או תפורים יחדיו, וכן מותרים לרוע כלאים
 18 דהיינו לרוע שני זרעים משני מינים, או זרע גפן עם זרע תבואה,
 19 ואין אסורין אלא בהרבעת בהמה עם בהמה ממין אחר, ובהרבעת
 20 האיילן באילן ממין אחר.
 21 מבררת הגמרא את המקור לשבע מצוות בני נח: מנהגי מילי –
 22 מדיכין למדנו דברים אלו. משיבה הגמרא: אמר רבי יוחנן, דאמר
 23 קרא (בראשית ב טו), 'ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול
 24 תאכל, ויש לדרוש את תיבות הפסוק שמרמזים על המצוות
 25 שנצטוו בהן בני נח שהם זרעו של אדם כדלהלן. 'ויצו' אלו דינין,
 26 וכן הוא אומר (שם יד טז), שאמר ה' על אברהם 'כי דעתיו למען אשר
 27 יצוה את בניו וגו' לעשות צדקה ומשפט', ומבואר שלשון 'צויו'
 28 נאמר על ענין הדין והמשפט. 'ה', זו ברכת השם, וכן הוא אומר
 29 (ויקרא כד טו) 'ונצוץ שם ה' מות יומת', ומבואר שהיכן שנאמר ה'
 30 בא לרמוז על איסור קללתו. 'אלהים' זו עבודת בוכבים, וכן הוא
 31 אומר (שמות ב א) 'לא יהיה לך אלהים אחרים', ומבואר שכשנאמר
 32 'אלהים' הכוונה לאיסור עבודה זרה. 'על האדם' זו שפיכות דמים,
 33 וכן הוא אומר (בראשית טו) 'שופך דם האדם' וגו', ומבואר שכשנאמר
 34 'האדם' הכוונה לשפיכות דמים. 'לאמר' זו גילוי עריות, וכן הוא
 35 אומר (ירמיה ג א), 'לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה
 36 לאיש אחר וישב אליה עוד' וגו', ומבואר שכשכתוב 'לאמר'
 37 לרמוז על עניני אישות האסורים. 'מכל עץ הגן', בא למעט שרק
 38 מעצי הגן הותר לו לאכול, ולא מן הגול, שמכך שחוצרך ה'
 39 להפקיר לאדם את עצי הגן ולהתיר לו לאכול מפירותיהם, מוכח
 40 שמה שלא הפקיר והתיר לו באכילה, אסור לו לגזול ולאכול
 41 ממנו. 'אכל תאכל' יש לדרוש, שמשמעותו שאת העומד לאכילה
 42 תאכל, ולא תאכל אכר מן התי, שהרי בהמה בחייה אינה עומדת
 43 לאכילה אלא לגדל ולדות.
 44 הגמרא מביאה דרשה הפוכה מדרשת רבי יוחנן בתיבות 'יצו'
 45 'אלהים': כי אהא – כשבא רבי יצחק מארץ ישראל לבבל, תני
 46 איפכא – שנה ההיפך, והיינו שתיבת 'ויצו' זו עבודת בוכבים,
 47 ותיבת 'אלהים' זו דינין. שואלת הגמרא: בשלמא זה מובן שרבי
 48 יצחק דרש ש'אלהים' זו מצות דינין, דכתיב בענין שבועת ממון
 49 (שמות כב ו) 'ונקרב פעל הבית אל האלהים', אלהים היינו דיינים, ולכן
 50 תיבת 'אלהים' יכולה לרמוז על הדינים, אלא מה שדרש ש'ויצו' זו
 51 עבודה זרה, קשה, מאי משמע – היכן משמע שתיבה זו רומזת
 52 לעבודה זרה.
 53 הגמרא מביאה שני אופנים ליישב דרשה זו: רב חסדא ורב יצחק
 54 בר אבדימי יישבו דרשה זו, חד אמר, שכן משמע בפסוק שאמר ה'
 55 למשה לאחר חטא העגל (שמות לב ח) 'סרו מהר מן הדרך אשר
 56 צויתים עשו להם וגו', עגל מסכה וישתחוה לו, דהיינו שנאמר
 57 'צויו' ו'צויתים' בענין עבודה זרה. וחד אמר, שהמקור למשמעות
 58 זו נלמד מהפסוק שנאמר על ישראל (הושע ה א) 'עשוק אפרים רצוין
 59 משפט כי הואיל הלה אחרי צו', דהיינו שישאל (הרמזים בתיבת

60 רב, רק על שלש מצות ומתוך השבע שנצטווה כן נה נהרג אם עבר
 61 עליהן. תיבת נש"ד היא סימן לזוכרן. ואלו הן, א. על גילוי עריות,
 62 ב. ועל שפיכות דמים, ג. ועל פרצת השם.
 63 רב ששת מקשה על כך: מתקופה לה – מקשה רב ששת, בשלמא –
 64 זה מובן מה שאמרו שכן נח נהרג על שפיכות דמים, דכתיב (בראשית
 65 11) 'שופך דם האדם באדם דמו ישפך' וגו', אלא הנה – שתי המצוות
 66 האחרות, גילוי עריות וברכת השם, מנא להו – מהיכן שנהרג
 67 עליהן. אי נמר – אם למדו זאת משפיכות דמים, שכיין שנהרג
 68 עליה נהרג גם עליהן, אפילו פולחו נמי – אפילו כל שאר מצוות
 69 בני נח נלמדו ממנה שיהרג עליהן. ואי למדו שנהרג משום
 70 דאיתרביא – שנתרבו ממה שנאמר בשתי מצוות אלו 'איש איש'
 71 בכפילות כשנאמר לישראל, בגילוי עריות נאמר (ויקרא יח ה) 'איש
 72 איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוהו, וברכת השם
 73 נאמר (שם כט ט) 'איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו, וכפילות זו
 74 באה לרבות שבני נח שמדו עליהן נענשם בנייתא כישראל, הרי
 75 איסור עבודת פוכבים נמי – גם כן איתרבי – יש לרבות שכן נח
 76 נהרג עליו, ממה שנאמר בו בכפילות 'איש איש, שנאמר (שם כב ב),
 77 'איש איש מבני ישראל וגו' אשר יתן מזרעו למלך מות יומתו,
 78 ומדוע לא אמרו שכן נח נהרג גם על איסור עבודה זרה.
 79 אלא אמר רב ששת, אמרי בי רב, על ארבע מצות כן נה נהרג אם
 80 עבר עליהן, על שלש המצוות האמורות לעיל, וכן על עבודה זרה,
 81 שכל אלו נאמר 'איש איש' וכאמור.
 82 הגמרא דנה בדברי רב ששת. מקשה הגמרא: וכי על עבודת
 83 פוכבים כן נה נהרג, והתניא, באיסור עבודת פוכבים, דכריס שפית
 84 דין של ישראל מיתתן עליהן את ישראל שעבר עליהם, והיינו על
 85 עבודות שזרכה של אותה עבודה זרה בכך, כן נה מוזהר עליהן
 86 שלא לעשותם. ויש לדייק שאוהרה אין – אכן הוא מוזהר על כך,
 87 אבל מיתה לא, ושלא כדברי רב ששת שגם נהרג על איסור זה.
 88 מתרצת הגמרא: אמר בי רב נחמיה בר יצחק, אוהרה שלהן זו היא
 89 מיתתן – בכל מקום ששנה התנא אוהרה לבני נח, כוונתו שגם
 90 יענשו במיתה אם יעברו על האזהרה.
 91 הגמרא מביאה דעה חולקת: רב הונא ורב יהודה וכוהלו וכולן
 92 תלמידי דרב, אמרי על כל שבע מצות בני נח כן נה שעבר עליהן
 93 נהרגו. גלי רחמנא בחדא – גילתה התורה באחת מהן שנהרג עליה,
 94 והיינו בשפיכות דמים כאמור לעיל, והוא הדין לכוהלו מצוות
 95 שנצטוו בהן.
 96 מבואר מדבריהם שגם על הגזל כן נח נהרג. הגמרא מקשה על כך:
 97 ועל הגזל כן נה נהרג, והתניא, כיצד מצווה כן נח על הגזל, בין
 98 כשגנב בעינה ובין כשגזל בגלוי, וכן אם לקח אשת יפת תואר של
 99 חבירו בשעת מלחמה, שגם מעשה זה נחשב לגזל שגזול אשת
 100 חבירו, וכן מעשים פיוצא כהן הדומים למעשי הגזל אך אינם גזל
 101 ממש, פותי פכותי – נכרי כן נח נכרי כן נח, וכותי בישראל – וכן
 102 נכרי לישראל, אסור לעשות כל מעשים אלו, וישראל פכותי – אך
 103 לישראל לעשותם לנכרי מותר, משום שנאמר לגבי איסור גזל
 104 בישראל (ויקרא יט א) 'לא תעשק את רעך ולא תגזול', שנאסרה
 105 דווקא גזילת ישראל שהוא רעך. ואם איתא – ואם כדברי
 106 תלמידי רב, שכן נח שגזל נהרג, מדוע שנה התנא בברייתא רק
 107 שאסור לו לגזול, ונתני – הרי עליו לשנות שהייב מיתה אם גזל.
 108 מתרצת הגמרא: התנא לא שנה כך
 109 בברייתא, משום דקבעי למיתני – שרוצה לשנות בסופא בישראל
 110 פכותי מותר לגזול, ואגב לשון 'היתר' תנא גם ברישא בגזילת גוי
 111 לשון 'אסור', אף שבאמת לא רק אסור לו אלא הוא גם חייב על
 112 כך.
 113 מקשה הגמרא: והא כל היבא דאית ליה חייבא – והרי כשבאמת
 114 חייב על דבר מיתנא קנני – התנא שונה זאת במפורש בברייתא,
 115 דקנני ברישא של אותה ברייתא, כיצד מצווה כן נח על שפיכות
 116 דמים, פותי פכותי – נכרי כן נח שנהג נכרי כן נח, וכותי בישראל
 117 – וכן נכרי שנהג לישראל, חייב מיתה, אבל ישראל פכותי – ישראל
 118 שנהג נכרי פטור, ומפורש שכשצריך התנא לומר שחייב, שונה

1 ממנה דכתיב בדור המבול (בראשית ו יא), 'ותשתת הארץ לפני
 2 האלהים, ותנא דבי רבי ישמעאל, כל מקום שנאמר לשון השתתה,
 3 אינו אלא דבר ערוה ועבודת פוכבים, שמצינו לשון השתתה בדבר
 4 ערוה, שנאמר (שם ו ב) 'כי השתית כל בשר את דרכו' וגו', ודרכו'
 5 היינו ביאה כמו שנאמר (משלי ל יט) 'ודרך גבר בעלמה' היינו
 6 שדור המבול השחיתו בביאתם על העריות. וכן שייכת לשון
 7 השתתה בעבודת פוכבים, דכתיב (ברבים טו) 'פן תשחיתו ונשיתם
 8 לכם פסל וגו'. וכיון שלאחר שנאמר 'ותשתת הארץ לפני
 9 האלהים' נאמר שנענשו על כך שירד עליהם המבול, מבואר
 10 שנענשו על שני חטאים אלו שנאמרה בהם לשון השתתה, ומכך
 11 שנענשו עליהם מוכח שגם נצטוו עליהם. מבארת הגמרא: ואידך
 12 – והתנאים החולקים על תנא דבי מנשה, ולמדים את אזהרת בני
 13 נח על איסורים אלו מהפסוק (בראשית ב ט) 'ויצו ה' אלהים' וגו',
 14 טוברים שלא בא פסוק זה כדי להודיע שנאסרו בכך, אלא
 15 אורחיהו דקא מגלי – את דרכם של דור המבול גילה, להודיענו
 16 על מה נענשו.
 17 שפיכות דמים, למד תנא דבי מנשה, ממנה דכתיב בבני נח (בראשית
 18 11) 'שופך דם האדם באדם דמו ישפך' וגו', ומכך שחייבה התורה
 19 מיתה את כן נח השופך דמים, מוכח שנצטוו על כך. מבארת
 20 הגמרא: ואידך – שאר התנאים טוברים שהפסוק לא בא למדו על
 21 האיסור אלא קטליהו הוא דקמגלי – בא לגלות באיזו מיתה יענשו
 22 אם ישפכו דם, שנאמר שם 'דמו ישפך', והיינו בסיף.
 23 גזל למד תנא דבי מנשה, ממנה דכתיב אצל בני נח (שם ו א) 'כירק
 24 עשב נתתי לכם את כל', ואמר רבי לוי, התיר ה' לבני נח רק את
 25 מה שגדל 'כירק עשב' – כעשב הגדל על שפת האגם מאיליו, שלא
 26 טרח בו אדם בחרישה וזריעה, ולא מה שהוא כירק גנה, והיינו
 27 דבר שטרח בו אדם ושייך לו, כלומר שהתיר להם לאכול רק מן
 28 הפקר ולא מגזל. מבארת הגמרא: ואידך – שאר התנאים
 29 טוברים שהפסוק 'כירק עשב' וגו' לא לדייק ממנו לאסור להם
 30 גזל, אלא התנא למישרי בשר הוא דאיתא – פסוק זה בא להתייר
 31 להם בשר באכילה כירק, שהרי לאדם לאדם נאסרה כל אכילת
 32 בשר.
 33 אמר מן החי למד תנא דבי מנשה, ממנה דכתיב (שם ו ד) שאמר ה'
 34 לבני נח 'אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו', שדרש, שבעוד שהנפש
 35 נמצאת עם בשר הבהמה, והיינו בעודה חיה, לא יאכלו אבר
 36 ממנו. מבארת הגמרא: ואידך – שאר התנאים טוברים שפסוק זה
 37 לא בא לאסור בשר מן החי, אלא ההוא למישרי שרצים הוא דאיתא
 38 – פסוק זה בא להתייר להם לאכול אבר מן החי בשרצים, שדווקא
 39 כאשר הבשר חלוק מהדם, שהבשר קרוי בשר והדם קרוי נפש, על
 40 זה נאמר 'בשר בנפשו דמו לא תאכלו', אבל בשרצים שהדם אינו
 41 קרוי 'נפש' אלא הרי הוא כבשר, מלמדת התורה שמותר לאכול
 42 בהם אבר מן החי.
 43 פירוס למד תנא דבי מנשה, ממנה דכתיב (שם ו ז) שנאמר בני נח
 44 'שרצו בארץ ורבו בה', וזה ציווי על פריה ורביה, וממנה שנצטוו על
 45 כך על כרחן שנאסרו לעשות מה שמונע אותם מקיום מצוה זו.
 46 מבארת הגמרא: ואידך – החולקים עליו וטוברים שלא נצטוו בני
 47 נח כלל על איסור זה, למדו שפסוק זה נאמר להם לברכה בעלמא
 48 שיפרו וירבו, אבל לא נצטוו בו על כך.
 49 פלאים למד תנא דבי מנשה, ממנה דכתיב (שם ו א) שאמר ה' לנח
 50 להביא לתיבה 'מהעוף למיניהו', ודייק ממנה שנצטוו להביא ובר
 51 ונקיבה מכל מין, משמע שהותר דווקא בזה, ונאסר לו להרביע מין
 52 במין אחר משום כלאים. מבארת הגמרא: ואידך – החולקים עליו
 53 וטוברים שלא נצטוו בני נח כלל על איסור כלאים, למדו שהיה
 54 – מה שנצטוו להביא לכל עוף דווקא ממינו, לצותא בעלמא –
 55 כדי שלכל עוף תהיה נקיבה ממינו לשהות עמה, שלשהות עם מינו
 56 נוח לו יותר מלשהות עם מין אחר, אך אינו אסור בהרבעת
 57 כלאים.
 58 הגמרא מבארת באיזו מהמצוות האמורות נהרגים בני נח אם
 59 עברו עליה: אמר רב יוסף, אמרי בי רב – אמרו בבית המדרש של

סנהדרין. ארבע מיתות – פרק שביעי דף נז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
רש"י

ותשחת הארץ. מדאינעש עלייהו שמע מינה איפקוד עלייהו. כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ. גלוי עריות דכתיב (משלי ל) דרך גבר בעלמה דור המבול על העריות נענשו כדכתיב (בראשית ו) וירא בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה: ואידך. מאי דרשיש ויצו אמר לך אזהרה מיוצו הוזהר אדם הראשון וגבי דור המבול אורחיהו מגלי להודיעך על מה נענשו: קפלייהו קא מגלי. באיוז מיתה ימיתם ולעולם הוזהרו מיוצו: בירק עשב. עשב קרי עשב האפר וכל הגדל מאיליו לא טורח להרוש ולזרוע: למישרי בשר הוא דאמא. כדאמר לקמן בפרקין (דף נט) אדם הראשון לא הוטר לו בשר באכילה אלא עשבים ואילנות דכתיב הנה נתתי לכם את כל עשב זורע ורע לכם יידיה לאכלה ולחית הארץ העשבים האילנות ואכלו אתם חית הארץ ולא חית הארץ לכם והוזהרו על אבר מן החי מאכול תאכלו וללמדך דאפי' אינך ממיטה אלא שנפל ממנה אבר מאיליו לא תאכלנו ובכו בני נח והחיר להם להמית לאכול ולאו למרשז מינה ולא כירק גנה תאכל דלגופיה אצטרף על שרע עשב הוטר לרופא הראשון תלה להו לבני נח בהמות חיות כירק עשב: בשר בנפשו דמו. בעוד שהוא הבשר בנפשו הדיא דמו לא תאכלו הבשר: למישרא שרצים הוא דאמא. משום שהזוהרו באבר מן החי מאכול תאכל אתם האי קרא למישרא אבר מן החי בשרצים והכי דרשינן לקמן בפרקין (דף נט) אותו בשר שקרוי דמו בנפש והבשר קרוי בשר הדיינו דמו חלוק מבשרו אסרנא לכו באבר מן החי ולא שרצים שאין דמו קרוי נפש אלא הרי הוא כבשרו ואילו בישראל לא מחוייב כהן כרת כדאמר בכריתות (דף כא.) דלית ביה אלא לאו דדם דשרצים כבשר: לברכה בעלמא. לא לפרות ולא לרבות צוום אלא ברסם בפריה ורביה: מן העוף למיניהו מדנצטוה להביא זכר ונקבה לחיבה מכל מין ולא שידווגו לו מין אחר שמע מינה אסורין להרביע כלאים: ואידך. לאו משום איסור כלאים אלא לצוות בעלמא שכל אחד ואחד נוח לו לצוות מינה מצוות מין אחר: על שלש מצוות בני נח נהרגו ואף על פי שנצטוו בשבע אין נהרגין על שלש כדפריש להו רב ששת דבשפיכות דמים כתיבא בהדיא דמו ישפר וגלוי עריות וברכת השם כתיב גבי ישראל איש איש ודרשו' להו לרבות את הגויים להיות במיתה כישראל: בעבודה זרה נמי. כתיב בני מולך איש איש בקדושים עתה: על ד' מצוות. עבודה זרה הסיף עומדי: בעבודה זרה דברים שב"ד ישראל וכו'. הכי קאמר באיסור עבודה זרה אותם דברים שב"ד ישראל ממיתין עליהם כגון כל עבודות שדרכן של כהנים וזוהו כבוד חובו וקטור אפי' שלא כדרכה כדלקמן בפירקין (דף ס): ואזהרה שלהם. כלומר כל אזהרה דתנא בעבד גבי בני נח וזו מיתה שלהם דלא דייק בהו

1 ותשחת. ולא נעשש אלא אם כן
2 הוזהרו: לנערה

דכתיב 'ותשחת הארץ לפני האלהים' ותנא דבי רבי ישמעאל, כל מקום שנאמר השחתה, אינו אלא דבר ערוה ועבודת פוכבים. דבר ערוה, שנאמר 'כי השחית כל בשר את דרכו'. עבודת פוכבים, דכתיב 'פן תשחיתו ונעשיתם'. ואידך, אורחיהו דקא מגלי שפיכות דמים, דכתיב 'שופך דם האדם וגו', ואידך, קפלייהו הוא דקמגלי. גול, דכתיב 'בירק עשב נתתי לכם את כל', ואמר רבי לוי, 'בירק עשב' ולא בירק גנה. ואידך, שהוא למישרי בשר, הוא דאמא. אבר מן החי, דכתיב 'אף בשר בנפשו דמו לא תאכלו'. ואידך, שהוא למישרי שרצים, הוא דאמא. סירוס, דכתיב 'שרצו בארץ ורבו בה'. ואידך, לברכה בעלמא. פלאים, דכתיב 'מהעוף למיניהו'. ואידך, שהוא לצומא בעלמא. אמר רב יוסף, אמרי בי רב, על שלש מצוות בן נח נהרגו: ג' ש"ד סימן: על גילוי עריות, ועל שפיכות דמים, ועל ברפת השם. מתקוף לה רב ששת, בשלמא שפיכות דמים, דכתיב 'שופך דם האדם' וגו'. אלא הנך, מנא להו. אי גמר משפיכות דמים, אפילו פולחן נמי. אי משום דאייתרפא מ'איש איש', עבודת פוכבים נמי, איתרפי מ'איש איש' אלא אמר רב ששת, אמרי בי רב, על ארבע מצוות, בן נח נהרגו. ועל עבודת פוכבים, בן נח נהרגו. והתניא, בעבודת פוכבים, דברים שביטו דין של ישראל ממיתין עליהו, בן נח מוזהר עליהו. אזהרה, אין. מיתה, לא. אמר רב נחמן בר יצחק, אזהרה שלהו, זו היא מיתתו. רב הונא ורב יהודה וכולהו תלמידי דרב, אמרי, על שבע מצוות, בן נח נהרגו. גלי רחמנא פחדא, והוא הדין לכולהו. ועל הגול בן נח נהרגו, והתניא, על הגול, גנב וגול, וכן יפת תואר וכן פיוצא בהו, פותי בכותי, וכותי בישראל, אסור. וישראל בכותי מותר. ואם איתא, ניתני חיוב. משום דקבעי למיתני סיפא, ישראל בכותי מותר. תנא רישא, אסור. והא כל היבא דאית ליה חיובא, מיתנא קתני. דקתני רישא, על שפיכות דמים. פותי בכותי וכותי בישראל, חיוב. ישראל בכותי, פטור. התם, היכי ליתני, ליתני אסור ומותר, והתניא, פותי ורועי בהמה דקה, לא מעלין ולא מורדין. פיוצא בו בגול, מאי היא. אמר רב אחא בר יעקב, לא נצרכה אלא לפועל בכרם. פועל בכרם, אימתי. אי בשעת גמר מלאכה, התייא הוא. אי לאו בשעת גמר מלאכה, גול מעליא הוא. אלא אמר רב פפא, לא נצרכה אלא לפחות משוה פרוטה. אי הכי, פותי בישראל אסור, הא בר מחילה הוא. נהו דבתר הכי מחילה ליה, צערא בשעתיה מו לית ליה. פותי בכותי פיוצא בהו, כיון דלאו בני מחילה גינהו, גול מעליא הוא. אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא, לא נצרכה אלא לכבוש שכר שכיר, פותי בכותי וכותי בישראל, אסור. ישראל בכותי מותר. פיוצא בפיפת תואר, מאי היא. פי אחא רב דימי, אמר רבי אלעזר, אמר רבי חנינא, בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה, נהרג עליה. פיוצא בו דשפיכות דמים, לא תניא. אמר אביי, אי משפחה, דתניא רבי יונתן בן שאול היא. דתניא, רבי יונתן בן שאול אומר, רודף אחר חבירו להרוגו, ויכול להצילו פאחד מאבריו ולא הצילו, נהרג

48 תנא למיתני מיתה גבי חיבי מיתות ואזהרה בשאין בהן מיתה כלגבי ישראל: גלי רחמנא בהרא. בשפיכות דמים: על הגול. כך הוא מצות בני נח גנב וגול וכן יפת תואר דהוי נמי גול שגולין את אשתו במלחמה: וכן פיוצא בתן, שאין ממש גול אלא דומין להם ולקמן מפרש להו: ישראל בני מותר. דלא תעשוק את רעך כתיב (ויקרא ט) ולא גוי מטרבן איכא לאמר דאסר משום חילול השם בהגזל בתרא (ב"ק דף קיג). משום דקבעי למיתנא סיפא ישראל בני מותר. ואי תנא גוי בגוי חיב היה תני ישראל בני גוי ומשעמט פטור מן המיתה אפי' עובר עליו בלאו משום הכי תנא ברישא לשון איסור דליתני גבי ישראל מותר דסיל' כמאן דאמר מותר ממש: הא כל חיובא דאיכא חיוב מיתה מתנא. תניה בלשון חיוב ומדנקט הכא לשון איסור ש"מ דווקא תננה: חיבי ליתני. לעולם הכא לאו דוקא איסור נקט אלא משום סיפא ודקשיא לך רישא מדלא נקט נמי לשון איסור ש"מ דוקא תני להו התם לא מצוי למיתנא לשון איסור משום דנבעי למימר ישראל בני מותר ולא מצוי מתני ליה: ה"ג תניו וכן רועי בהמה דקה ישראל שסתמן גולנים שמרעים בהמתן שדות אחרים: לא מעלין ולא מורדין. לא מעלין אותם מן הבור להצילם מן המיתה ולא מורדין אותם לבור להמיתם בידיה ואבל האידנא דין זה אינו נהוג כי בטלו ד'נ: פועל בכרם. ואוכל מן הענבים: בשעת גמר מלאכה. כגון ששכרו לבצור: התירא הוא. ואפי' ישראל בישראל דכתיב (דברים כג) ואכלת ענבים כנפשך שבעך ואלו כביל לא תתן בשעה שאתה נותן לכולי של בעל הבית אתה אוכל ובריתא קתני ישראל בני מותר. הא ישראל בישראל אסור ותו בגוי הכי אסור ליה מי איכא בעידי ישראל בישראל שרי ולגוי אסור: אי לאו בשעת גמר מלאכה גול מעליא הוא. וגול תנא ליה רישא: צערא בשעתא מי לית ליה. הלכך בוג דהוא אלא שאין ב"ד ישראל נזקקין להשיבו דבתר הכי מחיל ליה ובישראל בישראל נמי אסור ומעבר לא עבר דכתיב (ויקרא ט) לא תגול (שם ה) והשיב את הגזילה אמרדי דהשבו קרי גול ואידך לא אבל בוג דלאו בר השבון הוא שכל דינו למיתה לא נפיק פחות משוה פרוטה מכלל פרוטה ואפי' מישראל דמחיל ליה בתר הכי: גוי בניו פיוצא בו. בתמיהה וגיבוי גוי מוציא פחות משוה פרוטה מכלל פרוטה וקרי פיוצא בו בגול ולא גול ממש: בכבוש שכר שכיר. וגול לא הוי אלא בחוטף דבר מיד חבירו כדאמר בב"ק במרובה (דף עט): מקרא דיוגזול את החגיגה מיד המצרי: פיוצא בו בגונב נראה בעיני מדלא קבעי לה מאי היא לא משכחת ליה ולא עליה קאי אגול ויפת תואר: נהרגו עליו. משום דלא ואף על פי שאין לו בעלות בעל דאילו אלא גונב בעלמא כחבורו ובקמטו לה מאי היא לא משכחת ליה שייחד שפחה כעבודת שייחד אסור לעבד עברי ובא עליה גוי נהרג: ישראל בגוי מותר רבי שייחד שפחה לעבדו ובא ישראל וקלקה בשביה מותר דהא אפי' אשתו גמורה מותרת לו ישראל בישראל אסור דהיינו שפחה חרופה שחיבין עליה אשם: פיוצא בו נבי שפיכות דמים לא תנא. האי תנא דלעיל משום דאין לשפיכות דמים שאינו חיוב גמור או מותר לגמרי כגון נרדף שניתן להנצל עצמו בנפשו של רוצח דאילו שופך דם בשוגג שפיכות דמים גמור הוא אלא רחמנא חס עליה: ויכול. הורף להציל עצמו באחד מאבריו של רודף כגון לקטע רגלו: ולא הצילו. אלא ההרג: נהרג

לְנַעֲרָה

המאורסה לדלדויה לית להו. והא דאמר בסוף פ"ק דב"ב (דף טז: ושם) אורו היום עבר אורו הרשע חמש עבירות בא על נערה המאורסה אע"ג דלא נצטוו דבר מכווער הוא דקחשיב נמי וטת את הבכורה אע"פ שלא הוזהרו על כך ואשכחנ נמי שסיפר הכתוב בגנותו בדבר שעתידה תורה לאסור דאמר'י לקמן (נה) גוי מותר בבתו

ובפ' ברוך משוח (הורית י) אמרי' לטו ושתי בנותיו הם נתכוונו לדבר מצוה צדיקים ילכו בהם הוא שנתכונן לדבר עבירה ופושעים יכשלו בה: וא' בדינא דידהו סייף הוא. המ"ל דתנא דבי מנשה הוא דאמר כל מיתה האמורה לבני נח תנן:

והכמ"ם אמורים הריבה עריות. פ"ה כגון כל חיובי כריתות דלרבנן אייתרבו ליה בני נח מאיש איש לכל האמור בפרשה ור"מ לא דרש איש איש לרביא אע"ג דלעיל (דף נה) גבי ברכת השם ברובא איש איש משמע דמאן דדרש חזא דרש כוליה דמתוך כך מסיק לעיל על שבע מצות בני נח נהרג החם משמיה דנפשיה והבא ר"מ אליבא דר' עקיבא ברמיקי לא בסמוך מיהו הא המרבין לעיל גוי מאיש איש היינו בעריות דידן אבל דידהו לא מדכתביב לאמרי א"ב בין לר' מאיר בין לרבנן הא דדרש איש איש היינו בעריות דידן אבל דידהו מדכתביב לאמר ודרש ליה רבנן לכל עריות דידהו אבל לר"מ ס"ל כיון שפירש בבני נח על כן יעוב איש הייבי מיתות חן חן העריות שמוחרין עליהן ואין להרבות יותר:

הורתו שלא בקדושה וליתיה בקדושה. פ"ה נקט את משום וליתיה חמורה ולידתו בקדושה כיון דרמי לישראל גור בר"מ אפי' בשאר האב ואפי' שגולדו אותן הקרובים בהיותו גוי ור"ל איפכא דאדרב' כיון דהורתו ולידתו בקדושה הרי הוא בישראל ומותר אפי' באחותו מן האם שגולדו מקודם דליכא למיגד שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה כיון דלית בהו צד פסלות דהנחו דרמי כשתי אמהות דמו וע"ל דהורתו ולידתו בקדושה נמי כך דינו והא דלא נקטי לרבותא משום דלא ספיקא ליה למתני שאין לה שאר האב דמה שגולד לאביו בקדושה אסור מדאורייתא:

נשא

נהרג עליו. אשפח רבי יעקב בר אהא, דהוה פתיב בספר אנרתא דבי רב, בן נח נהרג בדין אהר ופגד אהר, שלא בהתראה, מפי איש ולא מפי אשה, ואפילו קרוב. משום רבי ישמעאל אמרו, אף על העוברין. מנהגו מילי, אמר רב יהודה, דאמר קרא, 'אף את דמכם לנפשותיכם אדרוש', אפילו בדין אהר. 'מנד כל תיה' אפילו שלא בהתראה, 'אדרשנו ומנד האדם', אפילו בעד אהר. 'מנד איש', ולא מנד אשה. 'אחיו', אפילו קרוב. משום רבי ישמעאל אמרו, אף על העוברין. מאי טעמיה דרבי ישמעאל, דכתיב 'שופך דם האדם באדם דמו ישפך', איהו אדם שהוא באדם, היו אומר, זה עובר שבמעי אמו. ותנא קמא, תנא דבי מנשה הוא, דאמר, כל מיתה האמורה לבני נח אינו אלא חנק, ושדי ליה האי 'באדם' אספיה דקרא, ודרוש' ביה הכי, 'באדם דמו ישפך', איהו שפיכות דמים של אדם שהוא בגופו של אדם, היו אומר זה חנק. מתיב רב הונאי, ואשה לא מפקדה? והכתיב 'פי ידעתיו למען אשר יצוה' וגו'. הוא מותיב לה, והוא מפרק לה. 'בניו' לרין, 'ביתו' לצדקה. אמר ליה רב אייבא סבא לרב פפא, אימא, בת נח שתרנה, לא תיהרג. 'מנד איש' ולא 'מנד אשה' פתיב. אמר ליה, הכי אמר רב יהודה, 'שופך דם האדם', מפל מקום. אימא, בת נח שתינתה, לא תיהרג. דכתיב 'על פן יעזב איש' ולא אשה. אמר ליה, הכי אמר רב יהודה, 'יהיו לבשר אהר', הדר ערביניהו קרא. תנו רבנן, 'איש', מה תלמוד לומר 'איש איש', לרבות את הפותים, שמוחרין על העריות בישראל, והא, מהכא נפקא, מהתם נפקא. 'לאמר', זה גילוי ערות. התם, בעריות דידהו. והכא, בעריות דידן. דקתני ספא, בא על ערות ישראל, נידון בעריות דידהו רבא בר אבוה, לא נצרכה אלא לעדה ועדים, לא אלא אמר רבי יוחנן, לא נצרכה אלא לנערה המאורסה, דלדידהו לית להו, דיינינן להו בדינא דידן. אבל אשת איש, בדינא דידהו דיינינן להו. והתניא, בא על נערה המאורסה, נידון בסקילה. על אשת איש, נידון בחנק. ואי בדינא דידהו, סייף הוא. אמר רב נחמן בר יצחק, מאי אשת איש' דקתני, כגון שנכנסה לחופה ולא נבעלה, ויהו נבעלה ליה, דלדידהו לית להו, דיינינן להו בדינא דידן. דתני רבי חנינא, בעולת בעל יש להו, נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להו. תניא פנותיה דרבי יוחנן, כל ערוה שבית דין של ישראל ממיטין עליה, בן נח מוזהר עליה. אין בית דין של ישראל ממיטין עליה, אין בן נח מוזהר עליה, וכן נח מוזהר עליה. בא על עריות ישראל, נידון בדין ישראל. ואינו אין לנו אלא נערה המאורסה בלבד. ונחשוב נמי, נכנסה לחופה ולא נבעלה. האי תנא, תנא דבי מנשה הוא, דאמר כל מיתה האמורה לבני נח אינו אלא חנק, ואידי, חנק הוא. וספר רבי מאיר, כל ערוה שבית דין של ישראל ממיטין עליה, בן נח מוזהר עליה. והא תנאי, גר שהיתה

נהרג עליו. היינו כיוצא בו דשפיכות דמים דהוי קרוב להתיר ואינו מותר גוי בגוי וגוי בישראל חייב וכן ישראל בישראל אבל ישראל בגוי פטור ואלבא דרבי יונתן אבל רבנן פליגי עליה ואמרי היתר גמור הוא וליכא כיוצא בו: מפי איש. על ידי דיין איש או עד איש: אף על העוברין. הכה את האשה ויצאו לידה נהרג עליהן ובישראל עד שיצא לאויר העולם כרתנן במס' נדהו (דף מד.) תינוק בן יום אחד ההורגו חייב היכא דקים ליה בגויה שכלו לו חדשיו ואינו נפל: מיד כל חיה. מיד כל דבר חי: שופך דם האדם באדם. שבתוך האדם דמו ישפך: זה חנק. דאין דמו יוצא לחוץ: ואשה. בת נח לא מפקדה על הדין: כיתו. היינו נשים: מה תלמוד לומר איש איש. אל כל שאר בשרו וגו': בעריות דידן. באשת איש ישראל: למאי הלכתא. נדון בדין ישראל: שצריך עדה ועדים והתראה. בישראל: מנרע נרע. זה הבא על אשת ישראל מהבא על אשת גוי שנהרג בעד אחד ובריין אחד ושלא בהתראה מנרע גרע לשון קולא ובתמיהה: לא נצרכה. האי דקתני נידון בדין ישראל: אלא. שבא על נערה המאורסה ישראלית: דלדידהו לית להו. מיתה בנערה המאורסה אלא בבעולת בעל וגבי ישראל נהרג מריבויא דאיש איש על כרוך האי דקטלה משום דאתרביה באיש איש בישראל ולגבייהו לאו אשת איש דנחייב קטלא דידהו אלא נידון בסקילה אבל אין צריך עדה ועדים והתראה ולא גרע מעריות דידהו: אבל. בא על אשת איש ישראל בדינא דידהו דיינינן ליה בתמיה: בא על נערה המאורסה נידון בסקילה. כישראלא דהא בדינא דידהו סייף הוא וכל מיתה בן נח אינו אלא סייף לרבנן דפליגי אתנא דבי מנשה: נכנסה לחופה ולא נבעלה. בדין ישראל חנק הוא כשאר אשת איש דגבי סקילה כתיב נערה בתולה מאורסה וגו' ודרשינן (כתובות דף מת.) בתולה ולא בעולה מאורסה ולא נשואה ומאי נשואה אילימא נשואה ונבעלה מתולדה ולא בעולה נפקא אלא שנכנסה לחופה ולא נבעלה ומעשה קרא בסקילה וישנה בתנא דהכל היו בכלל גואף גואפת ויצאה ארסה לידון בעצמה וזו שלא יצאה עמדה בכללה: בעולת בעל יש להם. דכתיב (בראשית כ) והיא בעולת בעל ולא כתיב והיא אשת איש אלמא חנק מת משום בעולתו של בעל ולא מפני דרושין חופתה: תניא כוותיה דרבי יוחנן. דאמר בא על עריות ישראל דקתני נידון בדין ישראל לא מתוקמא אלא בנכנסה לחופה או בנערה המאורסה וכו' דלדידהו לית להו: אין ב"ד של ישראל פמיטין עליה. כגון חיובי כריתות אחותו ואחות אביו ואחות אמו ואשת אחיו ואשת אדיו אביו ואחות אשתה: אין בן נח מוזהר עליה. כדמפרש דאמר ר' מאיר אליבא דר"ע אמרה דנפקי ליה עריות בבני נח מעל כן יעזב איש וגו' והתם חיובי מיתות הוא דכתיבי: הריבה עריות יש. כגון כל חיובי כריתות בן נח מוזהר עליהם דלרבנן אתרבו בני נח מאיש איש לכל האמור בפרשה ור"מ

לא דרש איש איש לרבויה: בא על עריות ישראל. עבריות: עריות בני נח. גיות: ואנו אין לנו. שיהא בן נח חלוק בין ישראלית לגויה אלא נערה המאורסה משום דלדידהו לית להו קטלינן ליה בקטלא דידן: אידי ואידי חנק הוא. דיננו דיינינן שוין בה:

האיש והאשה, ללמד שדינם שוה.
הגמרא מביאה ברייתא שיש בה לימוד חדש לאסור עריות לבני
נח: **תנו רבנן**, נאמר בפרשת העריות בישראל (ויקרא יח) 'איש איש
אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה', ודי היה לכתוב 'איש/
מה תלמוד לומר 'איש איש', לרבות את הכותמים – נכרים בני נח,
שמוזהרין על איסורי העריות בישראל.
מקשה הגמרא: וְהָאֵם בְּהָאֵם נִפְקָא איסור זה, הלא מהתם
(בראשית ב טו) 'וְיָצָא ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לְאִמְרוֹ',
ודורשים לעיל (נח) 'לְאִמְרוֹ', זה גילוי עריות. מתרצת הגמרא: הַתֵּם
שדורשים מתיבת 'לְאִמְרוֹ', מדובר בַּעֲרִיּוֹת דִּידְהוּ – שלהם, דהיינו
לגבי ביאת בן נח על ערוה בת נח, וְהָכֵא באים ללמוד בַּעֲרִיּוֹת דִּידָן
– שלנו, דהיינו לגבי ביאת בן נח על אשת איש ישראל, דְקָתַיִן
בְּסִיפָא של ברייתא זו, כֵּאֵן בן נח על עריות יִשְׂרָאֵל, נִידוֹן דְּרִינֵי
יִשְׂרָאֵל, ואם כן אף ברייתא מדובר בעריות ישראל.
מבררת הגמרא: לְמָאֵי הִלְכָתָּא – מהו ההלכה הניצאת מהאמור.
מבארת הגמרא: אִמְרַי רב נחמן אִמְרַי רבא בר אבבה, לֹא נִצְרְקָה אֵלָּא
כדי להצריך ענה – סנהדרין של עשרים ושלושה, וְשֵׁנֵי עָרִים,
וְהִתְרָאָה, כמו בדיני נפשות בישראל, כדי להרוג בן נח שבא על
ערוה בת ישראל.
תמחה הגמרא: וכי הוא מְנַרְע גְּרַע, כלומר, שמקילים עליו שנהרג
רק בעדה ועדים והתראתה, מאשר אילו בא על אשת בן נח שהיה
נהרג גם בלעדיו. מתרצת הגמרא: אֵלָּא אִמְרַי רבֵי יוֹחָנָן, לֹא
נִצְרְקָה אֵלָּא לְבֵן נח שבא על נערה בת ישראל הַמְאֹרְסָה –
המקודשת לישראל ואינה נשואה לו, דְלִדְרִיחֵהוּ לִית לְהוּ – שלבני
נח אין דין מיתה באופן שבא בן נח על בת נח המאורסת לבן נח
אחר ואינו נהרג אלא אם היא היתה בעולת בעל, ולומר דְרִינֵין
לְהוּ – שדנים אותו אם בא על ישראלית מאורסה בְּרִינָא דִידָן –
בדינים של ישראל, להרגו בסקילה, כדון ישראל שבא על
ישראלית מאורסה, כיון שנתרבה מההפסוק 'איש איש' הנאמר
בישראל.
תמחה הגמרא: אֵכָל אם באו על אשת איש ישראל והנשואה לו,
בְּרִינָא דִידְהוּ דְרִינֵין לְהוּ – בדיניהם דנים אותם, ולא התרבו לידון
בדיני ישראל, ולכן דינו בסיים, וכי ניתן לומר כן, וְהִתְנַיָּא, בן נח
שָׁבָא עַל נְעָרָה הַמְאֹרְסָה לישראל, נִידוֹן לִיהָרַג בְּסִקְלָה בישראל,
ואם בא על אשת איש ישראל, נִידוֹן לִיהָרַג בְּחַנְקָא בישראל. וְאֵי –
ואם כדבריהם שדנים בני נח שבאו על אשת איש ישראל בְּרִינָא
דִידְהוּ – בדיניהם, הלא אופן מיתתם בסיים הוא. מתרצת הגמרא:
אִמְרַי רב נחמן בר יצחק, מָאֵי דְאֵשְׁתֵּי אִישֵׁי דְקָתַיִן בְּבִרְיִיתָא, לֹא
שנבעלה על ידי בעלה, אלא כְּגוֹן שֶׁנִּכְנְסָה לְחוּפָה וְלֹא נִכְנְעָה לוֹ,
ואז בא עליה בן נח, דְלִדְרִיחֵהוּ לִית לְהוּ, כיון שאינם נענשים אלא
בביאתם על אשת איש שנבעלה, ואם באו על אשת איש ישראל
באופן זה דְרִינֵין לְהוּ בְּרִינָא דִידָן – דנים אותם בדינו ליהרג בחנק,
דְקָתַיִן רבֵי הוֹנֵינָא, כְּעוֹלָת כְּעַל יֵשׁ לְהוּ, להיענש מיתה אם באו עליה,
וְנִכְנְסָה לְחוּפָה וְלֹא נִכְנְעָה אִין לְהוּ, שאין נענשים עליה אף שהיא
אשת איש, שנאמר באבימלך (בראשית ג א) שאמר לו ה' דִּבְרָךְ מַת עַל
הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לְקַחְתָּ וְהוּא בְּעַלְתָּ בְּעַלְתָּ, ולא אמר לו 'והיא אשת
איש'.
הגמרא מביאה ברייתא שמבואר בה כרבי יוחנן: תִּנְיָא פְּוֹתִיהַ –
כדבריו דְרַבֵי יוֹחָנָן, כֵּל עֲרוּהָ שְׁבִית דִין שֶׁל יִשְׂרָאֵל מְמִיתֵין אַת
ישראל עֲלֶיהָ וְאִם בא עליה, אף כֵּן נִחַ מוֹזְרֵה עֲלֶיהָ, אַבְל עֲרוּהָ
שְׂאִין בֵּית דִין שֶׁל יִשְׂרָאֵל מְמִיתֵין עֲלֶיהָ, כְּגוֹן עֲרִיּוֹת שֶׁהָבָא עֲלֶיהָ
הוא מחייבי כריתות ואין בית דין ממיתים אותו, אִין כֵּן נִחַ מוֹזְרֵה
עֲלֶיהָ, דְבְרֵי רבֵי מַאֲרִי. וְהַכְּמִים אוֹמְרִים, תְּרַבָּה עֲרִיּוֹת וְשֵׁן שְׂאִין בֵּית
דִין שֶׁל יִשְׂרָאֵל מְמִיתֵין עֲלֶיהָ וְהֵינּוּ הָעֲרִיּוֹת שִׁישְׂרָאֵל חַיִּיב עֲלֶיהָ
כרת ולא מיתה בבית דין, וְאֵף עַל פִּי כֵּן כֵּן נִחַ מוֹזְרֵה עֲלֶיהָ, מִשּׁוּם
שְׁבַנֵי נח התרבו מְאִישׁ אִישׁ האמור בפרשת עריות בישראל, מִשּׁוּם
שְׁמוּזָהִים עַל כָּל הָעֲרִיּוֹת הָאֵמוּרִים בְּפִרְשָׁהּ זו, ואף על אלו שאין
בית דין ישראל ממיתים עליהן. כיצד, אִם כֵּאֵן בן נח על עריות
יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵלִיּוֹת נִידוֹן לְמִיתָה דְרִינֵי יִשְׂרָאֵל, דהיינו נהרג בחנק

נְהָרַג עֲלֵיהּ, וכיון שהדבר קרוב להיתר, שהרי האיש רדף אחרי
להורגו, נחשב הדבר כיוצא בשפיכות דמים שחייבים עליו וחוץ
מישראל בכותיו. ולדעת חכמים היתר גמור הוא לכל.
הגמרא מבארת כיצד דנים בן נח: אֲשַׁכְּחָ – מצא רבי יעקב בר אבא,
לְהָרַג כְּתִיב בְּסִפְרֵי אֲמָרְתָּא דְרַבֵי רב' – אגדה של בית מדרשו של רב,
כֵּן נִחַ שְׁעָבַר עַל אַחַת מִמְצוּוֹתַי שְׁחִיבִים עֲלֶיהָ מִיתָה נְהָרַג בְּרִינֵין
אֲחֵר שְׂקִיבַל עֲדוּת עַל כָּךְ וְדָן אוֹתוֹ מִיתָה, וְאֵף בְּעֲדוּת עַד אֲחֵר,
וְנַהֲרַג גַּם שְׁלֹא בְּהִתְרָאָה – אף אם לא התרו בו קודם שֶׁעָבַר שְׁלֹא
יעבור על אותה עבירה ואם יעבור יתחייב מיתה. אמנם נהרג רק
מִפִּי פֶסֶק דִין או עֲדוּת שֶׁל אִישׁ דִּין או עַד, וְלֹא מִפִּי אֲשֶׁה, וכשר
דיין או עַד וְאִפִּילוּ הוּא קְרוֹב. מִשּׁוּם רבֵי יִשְׁמְעֵאל אֲמַרֵי, בן נח נהרג
אֵף עַל הַרִיגַת הָעוֹבְרֵין שְׁבַמְעֵי אַמֵם, כְּגוֹן שֶׁהָבָא אִשָּׁה וְהַפִּילָה
ולדותיה.
הגמרא מביאה את מקור דינים אלו: מְנַהֵי מִילֵי, אִמְרַי רבֵי יְהוּדָה,
אִמְרַי קְרָא (בראשית ט ה) שאמר ה' לבני נח וְאָרְךָ אַתְּ דְמַכְּסָם
לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם אֲדַרְזֶנּוּ מִיַּד כֹּל חַיָּה אֲדַרְזֶנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ
אֲחִיו אֲדַרְזֶנּוּ אֶת נַפְשׁ הָאָדָם, וְדוֹרְשִׁים, 'אֲדַרְזֶנּוּ' בלשון יחיד,
אִפִּילוּ בְּרִינֵין אֲחֵר, כִּשְׁם שֶׁה' דוֹרֵשׁ דְמוֹ בִּיחִיד. 'מִיַּד כֹּל חַיָּה' אִפִּילוּ
שְׁלֹא בְּהִתְרָאָה, שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁישׁ לדרוש מִיַּד כָּל דָּבָר חַי, כְּלוֹמַר כָּל
אוֹפֵן שְׁוֹאֵי. 'אֲדַרְזֶנּוּ מִיַּד הָאָדָם', לשון יחיד, אִפִּילוּ כְּעַד אֲחֵר. 'מִיַּד
אִישׁ', דווקא עַל פִּי עַד וְדִין אִישׁ וְלֹא מִיַּד אֲשֶׁה. 'אֲחִיו', שֶׁאִפִּילוּ
קְרוֹב כְּשֶׁר בּוּחַ לְהַעֲדֵי וְלִדְוֵן.
הגמרא מבארת את דברי רבי ישמעאל: הוּבַא לְעֵיל שְׁמִשּׁוּם רבֵי
יִשְׁמְעֵאל אֲמַרֵי, אֵף עַל הָעוֹבְרֵין. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: מָאֵי מְעַמִּיחַ דְרַבֵי
יִשְׁמְעֵאל, דְכְּתִיב (שם טו) בְּבִנֵי נח 'שׁוֹפֵף דָּם הָאָדָם כְּאָדָם דְמוֹ יִשְׁפָּךְ',
אִיְהוּ אָדָם שְׁהוּא נִמְצָא כְּאָדָם, בְּתוֹךְ גּוֹפּוֹ שֶׁל אָדָם אַחֵר, הֵוֹי אִמְרַי
שׁוּה עוֹבֵר שְׁבַמְעֵי אִמֵו, שאף על שפיכת דמו חייב.
הגמרא מבארת את דעת החולקים: וְתִנְיָא קְרָא שְׁאִינוּ דוֹרֵשׁ לְחַיִּיב
בוֹה, תִּנְיָא דְרַבֵי מְנַשֶּׁה הוּא, דְאִמְרַי, כֵּל מִיתָה הַמְאֹרְסָה לְבִנֵי נח שאם
עברו על מצוה שמצווים בה נהרגים, אִינוּ אֵלָּא תִנְק, וְשִׁדֵי לִיָּה הָאֵי
– והטל את תיבת 'כְּאָדָם' אִסְפִּיפִיה דְקְרָא – על המשך הפסוק, וְדַרְזֶנּוּ
בֵּיה כְּבֵי, 'שׁוֹפֵף דָּם הָאָדָם' יַעֲנֵשׁ בְּכַךְ שֶׁכְּאָדָם דְמוֹ יִשְׁפָּךְ, כְּלוֹמַר
שְׁדָמוּ יִשְׁפָךְ בְּתוֹכוֹ, אִיְהוּ שְׁפִיכּוֹת דְמִים שֶׁל אָדָם שְׁהוּא וְשֶׁהָדָם
נִשְׁפָּךְ בְּתוֹךְ גּוֹפּוֹ שֶׁל הָאָדָם וְאִינוּ יוֹצֵא לְחוּץ, הֵוֹי אִמְרַי זֶה חֲנִיקָ.
הגמרא דנה במה שנחמטה אשה בת נח מלדון ולהעיד: מְתִיב רב
הַמְּנַיָּא, וכי אֲשֶׁה בת נח לֹא מְפַקְדָּה – אינה מצווה על הדינים, ולכן
פְּסוּלָה לְדוֹן וְלְהַעֲדֵי, וְהַכְּתִיב (בראשית יח ט) עַל אֲבִרְהָם 'כִּי יִדְעִיתִי
לְמַעַן אֲשֶׁר יָצוּהוּ וְגו' אֶת בְּנָיו וְאֵת בָּתָּי וְאֵת אֲחֵרֵי וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה'/
לְעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט', וְלִמְדוֹנוּ לְעֵיל (נח) מִמַּה שְׁנֹאמַר 'צַדִּיק וְאֵחָר
כֵּךְ וּמִשְׁפָּט', שְׁבַנֵי נח נִצְטוּוּ עַל הַדִּינִים, וכיון שְׁנֹאמַר שֶׁם גַּם וְאֵת
בֵּיתוֹ שֶׁהָכוּנָה לְנִשְׁיָם, מְבּוּאָר שֶׁאֵף הַנְּשִׁים נִצְטוּוּ עַל הַדִּינִים, ואם
כֵּן יֵשׁ לְהַכְשִׁיר לְדוֹן וְלְהַעֲדֵי.
מתרצת הגמרא: הוּא – רב המנונא מְתִיב לָהּ – הקשה קושיא זו,
וְהוּא גַּם מְפַרְק לָהּ – מתרץ אותה, שאף שנאמר שֶׁם וּמִשְׁפָּטֵי אִין
זֶה בֹא לְלַמֵּד שאף האשה מצויה על הדינים, שְׂכִינֵין שְׁנֹאמַר שֶׁם גַּם
שִׁיעוּשׁ וְצְדָקָה' יֵשׁ לְדַרְזֵי שְׁבַנֵינֵי נִצְטוּוּ לְדוֹן, דהיינו לְדוֹן וְלְהַעֲדֵי,
אוֹלַם 'בֵּיתוֹ' שְׁהֵן הַנְּשִׁים נִצְטוּוּ רַק לְצַדִּיקָהּ, וְלֹא לְהַעֲדֵי או לְדוֹן.
הגמרא דנה במיעוט אשה מ'מיד איש': אִמְרַי לִיָּה רב אֲוִיָּא סָבָא לְרַב
פְּסָא, אִימָא שְׁפַת נַח שְׁהָרְגָה לֹא תִהְרַג, מִשּׁוּם שְׁגַם בּוּחַ נִדְרוּשׁ
שִׁמְרֵי אִישׁ וְלֹא 'מִיַּד אֲשֶׁה' כְּתִיב, כְּפִי שְׁרַשְׁנוּ לְעֵיל לְפַסּוּל אִשָּׁה
לְדוֹן וְלְהַעֲדֵי. אִמְרַי לִיָּה, הֵכֵי אִמְרַי רבֵי יְהוּדָה, הָאֵמוּר (בראשית ט ט)
'שׁוֹפֵף דָּם הָאָדָם', שְׁנֹאמַר בְּסַחֲתָא, מִשְׁמַע מְכָל מְקוֹם, בִּין אִישׁ שְׁהָרַג
וּבִין אִשָּׁה שְׁהָרַגָה. וְשָׂאֵל עוֹד, אִימָא – שְׁפַת נַח שְׁוִינְתָה לֹא תִיְהָרַג,
דְכְּתִיב – שְׁהָרֵי נֹאמַר לְאַחַר נִישׁוּאֵי אָדָם וְחוּחַ (בראשית ב ד) 'עַל כֵּן
יַעֲזוּב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ', שֶׁמִּפְסוּק זֶה נִלְמַדוֹת
בְּעִרְיֹת וְלֹא אֲשֶׁה, וְבַת נח שְׁוִינְתָה וְאוֹ נִבְעַלָה לְשָׂאֵר הָעֲרִיּוֹת לֹא
תִיְהָרַג. אִמְרַי לִיָּה, הֵכֵי אִמְרַי רבֵי יְהוּדָה, בְּנֹאמַר בְּהַמְשַׁךְ הַפְּסוּק (שם)
'וְהָיָה לְכֶשֶׁר אֲחֵר', הָרַד עֲרִיבְיָהוּ קְרָא – חוֹר הַפְּסוּק וְכֻלַּל יַחַד אַת

העריות שבית דין של ישראל ממימים עליהן, ואת שאר העריות
 שהן רק חייבי כריתות התייר לו, אמר זאת רבי מאיר אליבא דרבי
 עקיבא. הגמרא מביאה ברייתא שבה יתבארו השיטות בזה: דתניא,
 נאמר לאחר נישואי אדם וזוהו (בראשית ב כד) 'על כן יעזב איש את
 אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד', ודרשו חכמים מפסוק
 זה את העריות שנאסרו על בן נח. רבי אליעזר אומר, 'אביו' בא
 לדרשה לאסור אחרות אביו שהיא ואביו נולדו מאותה אם, וכל שכן
 שאסור באחרותו מאמו. 'אמו', לאסור לו את אחרות אמו שהיא ואמו
 נולדו מאותה אם. וכיון שהעריות הנלמדות מפסוק זה שאסורות
 לבן נח, הן עריות הקרובות לו על ידי אחוה, יש ללמוד מכך שרק
 עריות אלו נאסרו לו. רבי עקיבא אומר, 'אביו' בא לאסור את אשת
 אביו. 'אמו', לאסור לו את אמו ממש. 'ודבק', שמתר דווקא באשה
 ששייך שידבק בה כיון שנהנית בביתו, ולא כדרך שאין שייך
 שידבק בו כיון שאין הנשכב נהנה בכך. 'באשתו', שמתר דווקא
 באשתו ולא באשת חבירו. 'והיו לבשר אחד', שמתר דווקא במי
 שעל ידה הם נעשים לבשר אחד, דהיינו בורע הנולד שהוא יוצא
 משניהם ונעשים בו בשר האב ובשר האם לבשר אחד, יצאו מכלל
 זה פתחה ותייה שאין נעשין לבשר אחד, כיון שאינן יולדות מן האדם,
 ובן נח אסור בהן. וכיון שכל העריות שנלמדו מפסוק זה שאסורות
 לבן נח, הן עריות שבית דין של ישראל ממימים עליהן, יש ללמוד
 מכך שרק עריות אלו נאסרו לו. ומבואר, שלשית רבי עקיבא רק
 עריות שבית דין ממיתים עליהן כאמו ואשת אביו נאסרו לבן נח,
 אבל חייבי כריתות לא נאסרו לו. ולשיתו אמר זאת רבי מאיר
 בברייתא הראשונה. ולשית רבי אליעזר רק עריות הקרובות לבן
 נח באיסור אחוה כאחות אביו ואחות אמו נאסרו לו, ולשיתו אמר
 כך רבי מאיר בברייתא השניה, ולכן מיעט עריות שהן קרובותיו של
 בן נח רק על ידי אישות, שאינן אסורות לו.
 הגמרא דנה בדברי הברייתא: אמר ר' מאיר, רבי אליעזר אומר, 'אביו'
 לאסור אחרות אביו. שואלת הגמרא: ואימא שכוונתו הפסוק לאסור
 לו את אביו ממש כפשוטו הפסוק. משיבה הגמרא: תינינו – הלא
 כבר נאסר אביו מ'ודבק' ולא כדרך, ולכן אין לדרוש כן. שואלת
 הגמרא: ואימא לאסור לבן נח את אשת אביו. משיבה הגמרא: תינינו
 – הלא כבר נאסרה מ'באשתו' ולא באשת חבירו. שואלת הגמרא:
 ואימא שבא הכתוב לאסור אשת אביו לאחרי מיתה של אביו, שאו
 שוב אינה אסורה משום אשת חבירו. משיבה הגמרא: אין לדרוש
 כך כיון שצריך שתהיה הדרשה מ'אביו' דמיני – בדומה לדרשה
 ד'אמו', מה תיבת 'אמו' בא לאסור ערוה דלאו [אניהו] קרובתו
 על ידי אישות, וכפי שלמד רבי אליעזר לעיל מ'אמו' לאסור אחות
 אמו, אף 'אביו' באה לאסור ערוה דלאו אישות, ולכן דורשים
 לאסור אחות אביו.
 הגמרא דנה בהמשך דרשת רבי אליעזר בברייתא: 'אמו' לאסור
 אחרות אמו. שואלת הגמרא: ואימא אמו ממש. משיבה הגמרא:
 תינינו – הלא כבר נאסרה מ'באשתו' ולא באשת חבירו. שואלת
 הגמרא: ואימא שבא הכתוב לאסור אמו לאחרי המיתה של בעלה,
 אלא כבר אינה אסורה משום אשת חבירו. משיבה הגמרא: אין
 לדרוש מ'אמו' דמיני של הדרשה ד'אביו', מה 'אביו' דלאו [אין]
 הכוונה לאביו ממש אלא לאחות אביו וכפי שנתבאר לעיל, אף
 'אמו' דלאו אמו ממש אלא הכוונה לאחות אמו.
 הגמרא דנה בדברי רבי עקיבא בברייתא: הובא בברייתא לעיל, רבי
 עקיבא אומר, 'אביו' לאסור אשת אביו. שואלת הגמרא: ואימא שבא
 הכתוב לאסור את אביו ממש. מתרצת הגמרא: תינינו – הלא כבר
 נאסר מ'ודבק' ולא כדרך, ולכן אין לדרוש כן. מקשה הגמרא: אי הכי
 – אם כך, איסור בן נח באשת אביו נמי – גם הוא תינינו – כבר נדרש
 לאיסור מ'באשתו', ולא באשת חבירו, ומדוע הוצרך רבי עקיבא
 לדרשו מתיבת 'אביו'. מתרצת הגמרא: הוצרך לאסורה עליו גם
 לאחרי המיתה של אביו, שאו מצד 'אשת חבירו' היא מותרת לו.
 הגמרא דנה בהמשך דרשת רבי עקיבא בברייתא: 'אמו', לאסור
 אמו ממש. מקשה הגמרא: הלא תינינו – כבר נאסר הדבר מ'באשתו'
 ולא באשת חבירו. מתרצת הגמרא: בא לאסור עליו את אמו
 מאנוניתו – שאביו אנסה ובא עליה, ולא נישאה לו, ולכן אינה
 אסורה לו באשת חבירו.
 הגמרא מבארת את מחלוקת רבי אליעזר ורבי עקיבא: במאי קא
 מיפלגי – במה נחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא, רבי אליעזר סבר,

שתיקה הורתו – תחילת הרינו בבטן אמו שלא בקדושה, דהיינו
 כשהיתה אמו נכרית, ולידתו היתה כבר בקדושה, דהיינו לאחר
 שהתגיירה אמו, יש לו שאר האם ושייכות קרבה מצד האם
 לענין איסור ערוה, ולכן אסור בקרובותיו על ידי אחוה מצד האם,
 ואין לו שאר האב לענין איסור ערוה, ולכן אינו אסור בקרובותיו
 על ידי אחוה מצד האב, כיון שדינו מגזירת חכמים כבני נח, והם
 אסורים באיסור ערוה משום אחוה, רק בקרובותיהם מצד אמן
 ולא מצד אביהן, ולכן אף הוא דינו כך. הא כיצד, אם נשא אחרות
 מן אותה האם, והאחרות נולדה קודם שנתגיירה האם, ונתגיירה
 עם אמה, אסורה להינשא לו כשם שאסורה לבני נח, ואם עבר
 ונשאה אסור לו לקיימה אצלו ויוציא – יגרש אותה. ואם נשא את
 אחרות מן אותו האב, יציין אותה אצלו ואינו צריך לגרשה. ואם
 נשא את אחרות האב, מן אותה האם, אסורה לו ויוציא אותה,
 שנאמר (בראשית ב כד) 'על כן יעזב איש את אביו, ודרשים להלן
 ש'אביו' היינו אחות אביו מן האם שאסורה לו. ואם נשא את
 אחות אביו ששניהם מן אותו האב, יציין אותה. ואם נשא את
 אחרות האם, ששתיהן מן אותה האם, אסורה לו ויוציא, שדורשים
 להלן שמה שנאמר (שם) 'אמו' היינו אחות אמו מן האם שאסורה
 לו. ואם נשא את אחרות האם ששתיהן מן אותו האב, רבי מאיר
 אומר, אסורה לו ויוציא אותה, והכמים אומרים, יציין אותה. שתיקה
 רבי מאיר אומר, כל ערוה שהיא משום שאר אם – שיש עליה שם
 קרבת אף, אף שקרבה זו היא על ידי האב, דהיינו שיש אב אחד
 לאם לאחיותה, אסורה לו ויוציא אותה, שגזורים שמה איסור
 שאין הגר אסור בקרובותיו מן האם ממש, וגזרו זאת אף באחרות
 מן האם, וכל שכן באחות אמו ואחות אביו מן האם שמפורשים
 בדרשת הכתוב לאיסור. ורק קרובתו משום שאר – קרבת האב,
 דהיינו שהיא קרובתו רק על ידי האב, כגון אחותו מאביו ואחות
 אביו מאביהם בלבד, מותרת לו ויציין אותה.
 ומתיר גר זה שהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, באשת אביו
 לאחר מיתתו, ואף אם הוא אחיו מן האם, ובאשת אחי אביו לאחר
 מיתתו, ואף אם הם אחים מאותה אם, וכן שאר כל העריות שהן
 כעריות אלו, שאינן קרובותיו על ידי אחוה אלא על ידי אישות,
 כגון אחות אשתו וכלתה, מותרות לו. ומבארת הגמרא שישאר כל
 העריות בא' לאתווי – לרבות את אשת אביו לאחר מיתתו, שאף
 היא מותרת לו. אם נשא נכרי אשה ונתגיירו שלשתם לאחר
 הנישואין, פונם – מקיים בנישואין אהת, ומוציא – מגרש אהת,
 שאסור לו לישא אשה ובתה יחד, כדי שלא יבואו להתיר לישראל
 נישואי אשה ובתה האסורים מן התורה. וכתבתי לה לא יבגוש אף
 שאי העריות האסורות מן המשום שהן קרובותיו על ידי אחוה,
 שהתירו לו חכמים לעיל לקיימן, שכיון ששייך בהן אחוה מצד
 האב, חוששים שמה יבוא לקיים אף את האסורות לו משום שהן
 קרובותיו על ידי אחוה מן האם. גר שנתגייר, ונתגיירו עמו אף
 אשתו ואמה, מיה אשתו, מותר בקדושתו, כיון שאין לחוש שמה
 יאמרו שגרים באים מקדושה חמורה לקדושה קלה, שהרי בן נח
 אינו אסור בחמותו. ואין גזורים שמה יבואו להתיר לישראל
 להינשא לחמותו לאחר מיתת אשתו, כיון שבאופן זה נחלש
 איסורו של ישראל להינשא לחמותו, ולכן לא גזרו בו חכמים בגר.
 ואיבא דאמרי – ויש אומרים שאף לאחר שמתה אשתו אסור
 בקדושתו, משום שחוששים שמה יתירו זאת בישראל גמור, שאף
 כשמתה אשתו נשאר איסור זה אצל ישראל בתוקפו, ולכן גזרו
 חכמים אף בגר לאוסרה עליו.
 עד כאן הברייתא שהובאה להקשות ממנה על רבי מאיר המובא
 בברייתא לעיל (ג), שלפי דברי ברייתא זו, שלרבי מאיר בן נח או
 גר שהיתה הורתו שלא בקדושה, מותר באשת אביו לאחר מיתתו,
 וכן בחמותו לאחר מיתת אשתו ולדעה הראשונה, והרי הן עריות
 שבית דין של ישראל ממימים עליהן, וקשה למה שאמר רבי מאיר
 בברייתא לעיל, שכל ערוה שבית דין של ישראל ממימים עליה בן
 נח מזהר עליה.
 מתרצת הגמרא: אמר רב יהודה, לא קשיא, הא – מה ששנינו
 בברייתא השניה שרבי מאיר התייר לבן נח את אשת אביו ושאר
 העריות שעל ידי אישות, ואסר עליו את העריות שעל ידי אחוה
 מצד האם, אמר זאת רבי מאיר אליבא – לשיתו דרבי אליעזר, והא
 – מה ששנינו בברייתא הראשונה שאסר רבי מאיר לבן נח רק את

סנהדרין. ארבע מיתות – פרק שביעי דף נח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" ריא רש"י תוספות

1 **שזורתי שלא בקדושה.** וכל גר שנתגייר כקטן שנולד עכשיו בלא אב ואם וקרובים
2 דמי ואין עליו קורבה מקודם לכן ומיהו רבנן הוא דגזר עליה בכל האסורות לו
3 (בהיותו גוי) משום שלא יאמרו באין מקדושה חמורה לקדושה קלה הלכך נשא
4 אחרות מן האם שנולדה קודם שנתגיירה אמה ונתגיירה עם אמה ונשאה זה

משגל ויציא דאחרות היא ולא גרע מבן נח
ומרבנן שלא יאמרו וכו' דקסבר ר' מאיר
אחרות מן האם אסורה לבני נח ואפי' אחרות
אביו מן האם ואחרות אמו מן האב וליף לה
מעל כן יעזוב איש את אביו ואת אמו דאביו
זה אחרות אביו ואמו זה אחרות אמו כדדרשי
ליה ר"א לקמן בשמעתין: מן האב יקיים.
דלא נאסר איסור אחיה בבני נח אלא מן
האם דכתיב (בראשית כ) וגם אמה אחרתי
בת אבי היא אך לא בת אמי אלמא בת האב
שריא להו ובת האם לא שריא להו: אחות
אביו מן האם יוציא. כדכתיב (שם ב) על כן
יעזוב איש את אביו ודרשינן את אביו אחרות
אביו מן האם: אחות אם מן האם יוציא.
כדכתיב את אמו זו אחרות אמו מן האם: ר"מ
אומר יוציא. וגירה משום אחרות מן האם
דכיון דשם צד שאר האם כאן אע"ג דמן
האב היא אי שרית ליה אתי למימר אין לרג
אפי' שאר אם ואתי למישרי אפי' אחרות מן
האם וכ"ש אחרות אמו ואחרות אביו מן האם:
והב"א יקיים. ולא גזרי' והוא הדין להורתי
ולידתו שלא בקדושה והא דנקט הורתי
שלא בקדושה ולידתו בקדושה לא בא
למעוטי הורתי ולידתו שלא בקדושה אלא
למעוטי הורתי ולידתו בקדושה וכיון דדמי
ליה לישראל גזר ביה ר"מ דילמא אתי
לאחלופי בישראל ואפילו בשאר האב ואפי'
נולדו אותן קרובות בהיותו גוי: ופותר
באשת אחיו. ואפילו מאמו ולאחר מיתה
ואפילו נשאה אחיו משנתגייר או נשא
כשהוא גוי ומשנתגייר קיימה דאין אשת אב
לבני נח וליבא למיחש שמא יאמרו וכו' וכן
אשת אחי האב וכן כל הבאות מחמת אישות
דכיון דלשמונא יאמרו ליבא למיחש דקסבר
לא נאסרו לבני נח ומשום קורבה נמי ליבא
למיחש דכקטן שנולד דמי: ושאר כל עריות.
שבאות מחמת אישות מותרות לה: תרי"ח
אשת אביו. אבל כלתו ואחרות אשתו ליבא
לרבויה דהא בגר שהיתה לידתו בקדושה
קיימא וזה לא היתה לו כלל אשה אלא
ביהדות ולאתויי אחרות אשתו נמי לא
(צריכא ליה) דהא קתני בהדיא נשא אשה
לשתי אחיות: נשא אשה ובתה. שאר גרים
עמו אי נמי אהא קאי מיתות דהך גירות קאמר וה"ל לישראל גמור: ולכתחילה
לא יבנום. מפרש ביבמות בפ' נושאין על האנוסה (דף צח): דהנך דאמרן לעיל
יקיים קאמר דלכתחלה לא יבנוס: מיתה אשתו מותר בחמותו. ואע"פ שקיימה
לאשתו משנתגייר דבן נח לא הוזהר על חמותו דנימא באים מקדושה וכו' וחמותו
ממש לא הויא אע"ג דנתגיירו דגר שנתגייר וכו' ואין קרובות זה לזה: ואיבא דתני אסור בחמותו.
התם מפרש במאי פליגי קתני מיתה מותר באשת אביו ואע"פ שב"ד
של ישראל ממתין עליה וכן בחמותו וקתני אסור באחרות אביו ואחרות אמו ואע"פ שאין ב"ד של ישראל ממתין עליהם: הא ר"מ וכו'. תלמיד של שניה היה
כדאמר' מנסי' ביצה (ד' ג) גבי ליטרא קציעות ר"מ אומר א"ר אליעזר רואין כאלו חן פרודות וכו' ובמס' עירובין בפ"ק (דף יג) אמר ר"מ משמא את ר"ע הא דקתני
אחרות אסורה לו ואשת אביו מותרת לו ר"מ היא משום ר"א והאי דקתני חייבי מיתות נאסרו להם ולא חייבי כריתות ר"מ היא אליבא דר"ע: על כן יעזוב איש את אביו
ואת אמו. לאדם הראשון נאמר: אחות אביו. וכ"ש אחרות: ורבך ולא בוכר. דליכא דיבוק דמתוך שאין הנשכב נהנה אינו נדבק עמו: מי שנשעשה לבשר אחד. שורע יוצא
מהם שנשעשה בשר האם והוא אחד בו: יצאו בהמה ודויה. שאין יולדן מן האדם הני דר"ע כולוהו חייבי מיתות ניהו ומינה יליף לכל חייבי מיתות אבל לרבי אליעזר
לית ליה קורבא דאישות ואית ליה קורבא דאחיה: אימא לאחר מיתה. לחייבו על אשת אביו לאור מיתת אביו ומשני דומיא דאמו: אמו אמו ממש. ולאוו היינו אשת
הבירו בלאחר דאיתו אביו נמי ליבא לתרוצה דהיינו אשת אביו דאוקיימא לאחר מיתה ומשני אמו אנוסת אביו דלאו אשתו ואין כאן אלא משום אפי' בחייה
אביו

1 **נשא** אחרות מן האם יוציא. פ"ה שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה
2 דסבר ר"מ אחרות מן האם אסור לבני נח ואפי' אחרות אביו מן האם ואחרות האם
3 מן האם וכדיליף רבי אליעזר לקמן מעל כן יעזוב איש את אביו ואת אמו וכפירוש זה
4 משמע בפ"ב דיבמות (דף כב. ושם) דבעו במערבא גזרו שניות בגרים או לא וקאמר
5 השתא ערוה אי לאו משום שלא יאמרו באנו
6 מקדושה חמורה לקדושה קלה לא גזרו בה רבנן
7 שניות מביעאי אבל בפ' נושאין (ביבמות צח) פ"ה
8 דהיינו טעמא דאחרות מן האם יוציא דגורין
9 שמא ישא אחרות שנולדה אחריו דאיבא
10 איסורא דאורייתא משמע לאותו הפירוש
11 הורתי ולידתו שלא בקדושה דליכא למיחש
12 לאיסורא דאורייתא לא מיתרס באחרות מן האם
13 ואי אפשר לומר כן כדאמר' התם (דף צח) גבי
14 בני יודן אמתא אשתחרור דהורתי ולידתו שלא
15 בקדושה היה ואסר להו רב ששת למינסב נשי
16 אהרדי מיהו קשה דבהדיא דבני יודן אמתא
17 משמע דלא הוי טעמא משום שמא יאמרו באין
18 מקדושה חמורה לקדושה קלה אלא משום
19 דילמא אתי לאחלופי בישראל דקאמר מן האם
20 ולא מן האב כ"ע לא פליגי דאסור כי פליגי מן
21 האב ומן האם וכן משום שמא יאמרו אמאי שרי
22 התם מן האב ומן האם אבל אי משום אחלופי
23 נייחא כיון דאיכא צד אב לא אתי לאחלופי
24 דגוים לית להו קורבא אב ולא שייך למיגור בהו
25 אטו ישראל וכן משמע בפ"ב דיבמות (דף כב.)
26 דטעמא משום אחלופי דאמר אממר אפילו
27 אחים מן האם מעוהר דלכתחלה ומאי שנה
28 מערהו ערוה לכל מסורה עדות לכ"ז מסורה
29 משמע דטעמא דערוה משום דאתי לאחלופי
30 בישראל וכן פירש הקונטרס התם ערוה לכל
31 מסורה הכל נושאין נשים ואי שרית להו לקיימה
32 אתו נמי למישרי ערוה לישראל וי"ל דבן נח לא
33 אסור באחרות אפי' מן האם והני תרי טעמי
34 צריכי דיש מקומות דשייך האי טעמא דלא שייך
35 האי איך טעמא כגון נשא אחרות מן האם
36 דמשום שמא יאמרו ליבא למיחש ומשום
37 אחלופי איבא למיחש ואשת אביו לר' עקיבא
38 ואחרות אביו לרבי אליעזר דאסידי לבני נח יש
39 לאסור משום שמא יאמרו אבל משום אחלופי
40 ליבא למיגור בקורבא אב דהכל יודיעין דרחמנא
41 בפקריה לרועיה דגוי ואשת אביו לר"א ואחרות
42 אביו לר' עריא דלאו משום שמא יאמרו איבא
43 ולא משום אחלופי איבא והשתא הא דפרך
44 דרבי מאיר אדרבי מאיר לא כמו שפירש הקונט'
45 דפרך נמי מדקתני אסור באחרות ואחרות אביו
46 ואחרות אמו אע"ג דאין ב"ד של ישראל ממתין עליהם דהמ"ל בכולוהו דלא אסור משום
47 דנאסרו בהיותם גוים אלא משום אחלופי כדאמר באחרות ולא פריך דר"מ אדר"מ אלא
48 מדקתני מותר באשת אביו ובחמותו אע"ג דב"ד של ישראל ממתין עליהם וכן בחובב בכל
49 הספרים לעיל וסבר ר"מ כל ערוה שב"ד של ישראל ממתין עליהם בני נח מוזהרין
50 עליהם והתניא כ"ו משמע דלא קשיא ליה אלא מהא:

שְׁהִיְתָה הוֹרְתוֹ שְׁלֵא בְּקִדְוֶשֶׁת, וְלִדְתוֹ בְּקִדְוֶשֶׁת, וְשֵׁ
לוֹ שְׂאֵר הָאֵם וְאֵין לוֹ שְׂאֵר הָאָב. הָאֵ פִינֵי, נִשְׂא
אֲחֹתוֹ מִן הָאֵם, וְיֹצִיא. מִן הָאָב, יִקְיִים. אֲחֹת הָאָב,
מִן הָאֵם, וְיֹצִיא. מִן הָאָב, יִקְיִים. אֲחֹת הָאֵם, מִן הָאֵם,
וְיֹצִיא. אֲחֹת הָאֵם מִן הָאָב, רַבִּי מְאִיר אֹמְרֵי, וְיֹצִיא.
וְחֻכְמִים אֹמְרִים, יִקְיִים, שְׁהִיָּה רַבִּי מְאִיר אֹמְרֵי, פֶּל
עֲרֵיָה שְׁהִיָּה מְשֻׁם שְׂאֵר אֵם, וְיֹצִיא. מְשֻׁם שְׂאֵר הָאָב,
יִקְיִים. וּמוֹתֵר בְּאִשֶׁת אָחִיו וּבְאִשֶׁת אָחִי אָבִיו וּשְׂאֵר
כָּל עֲרִיזוֹת מוֹתֵרֹת לוֹ. לְאֶתְוִי, אִשֶׁת אָבִיו. נִשְׂא אִשָּׁה
וּבִתָּה, פּוֹנֵם אֶחָת וּמוֹצִיא אֶחָת, וְלִכְתַּחֲלִילָה לֹא יִבְנוּם.
מִתָּה אִשְׁתּוֹ, מוֹתֵר בְּחַמּוֹתוֹ. וְאִיפְאֵ דְאָמְרֵי, אֶסְרֵי
בְּחַמּוֹתוֹ. אָמַר רַב הוֹרְדָה, לֹא קָשְׁיָא. הָא, רַבִּי מְאִיר
אֵלִיפָא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְהָא, רַבִּי מְאִיר אֵלִיפָא דְרַבִּי
עֲקִיבָא. דְתַנְיָא, עַל כֵּן יַעֲזוֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמְרֵי, 'אָבִיו' אֲחֹת אָבִיו. 'אִמּוֹ', אֲחֹת
אִמּוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמְרֵי, 'אָבִיו' אִשֶׁת אָבִיו. 'אִמּוֹ',
אִמּוֹ מְמֻשָׁ. 'וְרַבְּכָ', וְלֹא בּוֹכֵר. 'בְּאִשְׁתּוֹ', וְלֹא בְּאִשֶׁת
חֲבִירוֹ. 'וְהִוּוּ לְבִשֶׁר אַחֵר', מִי שֶׁנִּשְׁעָשִׂים בְּשֶׁר אַחֵר,
יִצְאוּ בְּהֵמָה וְתִהְיֶה שְׂאֵין נִשְׁעָשִׂין בְּשֶׁר אַחֵר. אָמַר מֵר,
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמְרֵי, 'אָבִיו' אֲחֹת אָבִיו. אִימָא, אָבִיו
מְמֻשָׁ. הֵינּוּ 'וְרַבְּכָ', וְלֹא בּוֹכֵר. אִימָא, אִשֶׁת אָבִיו. הֵינּוּ
'בְּאִשְׁתּוֹ', וְלֹא בְּאִשֶׁת חֲבִירוֹ. אִימָא, לְאַחֵר מִיְתָה.
דוֹמְיָא ד'אִמּוֹ', מֵה 'אִמּוֹ' דְלָאוּ אִישׁוֹת, אַף 'אָבִיו'
דְלָאוּ אִישׁוֹת. 'אִמּוֹ', אֲחֹת אִמּוֹ. וְאִימָא, אִמּוֹ מְמֻשָׁ.
הֵינּוּ 'בְּאִשְׁתּוֹ', וְלֹא בְּאִשֶׁת חֲבִירוֹ. וְאִימָא, לְאַחֵר מִיְתָה.
דוֹמְיָא ד'אָבִיו', מֵה 'אָבִיו' דְלָאוּ מְמֻשָׁ. אַף 'אִמּוֹ' דְלָאוּ
מְמֻשָׁ. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמְרֵי, 'אָבִיו' אִשֶׁת אָבִיו. וְאִימָא,
אָבִיו מְמֻשָׁ. הֵינּוּ 'וְרַבְּכָ' וְלֹא בּוֹכֵר. אִי הֵכִי, אִשֶׁת אָבִיו
נְמִי. הֵינּוּ 'בְּאִשְׁתּוֹ', וְלֹא בְּאִשֶׁת חֲבִירוֹ. לְאַחֵר מִיְתָה,
'אִמּוֹ', אִמּוֹ מְמֻשָׁ. הֵינּוּ 'בְּאִשְׁתּוֹ' וְלֹא בְּאִשֶׁת חֲבִירוֹ.
אִמּוֹ מְאֻנּוֹסְתוֹ, בְּמָאי קָא מִפְּלִגֵי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר,
'אָבִיו'

מפני
ואחיות אמו אע"ג דאין ב"ד של ישראל ממתין עליהם דהמ"ל בכולוהו דלא אסור משום
דנאסרו בהיותם גוים אלא משום אחלופי כדאמר באחרות ולא פריך דר"מ אדר"מ אלא
מדקתני מותר באשת אביו ובחמותו אע"ג דב"ד של ישראל ממתין עליהם וכן בחובב בכל
הספרים לעיל וסבר ר"מ כל ערוה שב"ד של ישראל ממתין עליהם בני נח מוזהרין
עליהם והתניא כ"ו משמע דלא קשיא ליה אלא מהא:

שְׁהִיְתָה הוֹרְתוֹ שְׁלֵא בְּקִדְוֶשֶׁת, וְלִדְתוֹ בְּקִדְוֶשֶׁת, וְשֵׁ
לוֹ שְׂאֵר הָאֵם וְאֵין לוֹ שְׂאֵר הָאָב. הָאֵ פִינֵי, נִשְׂא
אֲחֹתוֹ מִן הָאֵם, וְיֹצִיא. מִן הָאָב, יִקְיִים. אֲחֹת הָאָב,
מִן הָאֵם, וְיֹצִיא. מִן הָאָב, יִקְיִים. אֲחֹת הָאֵם, מִן הָאֵם,
וְיֹצִיא. אֲחֹת הָאֵם מִן הָאָב, רַבִּי מְאִיר אֹמְרֵי, וְיֹצִיא.
וְחֻכְמִים אֹמְרִים, יִקְיִים, שְׁהִיְתָה רַבִּי מְאִיר אֹמְרֵי, פֶּל
עֲרֵיָה שְׁהִיְתָה מְשֻׁם שְׂאֵר אֵם, וְיֹצִיא. מְשֻׁם שְׂאֵר הָאָב,
יִקְיִים. וּמוֹתֵר בְּאִשֶׁת אָחִיו וּבְאִשֶׁת אָחִי אָבִיו וּשְׂאֵר
כָּל עֲרִיזוֹת מוֹתֵרֹת לוֹ. לְאֶתְוִי, אִשֶׁת אָבִיו. נִשְׂא אִשָּׁה
וּבִתָּה, פּוֹנֵם אֶחָת וּמוֹצִיא אֶחָת, וְלִכְתַּחֲלִילָה לֹא יִבְנוּם.
מִתָּה אִשְׁתּוֹ, מוֹתֵר בְּחַמּוֹתוֹ. וְאִיפְאֵ דְאָמְרֵי, אֶסְרֵי
בְּחַמּוֹתוֹ. אָמַר רַב הוֹרְדָה, לֹא קָשְׁיָא. הָא, רַבִּי מְאִיר
אֵלִיפָא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְהָא, רַבִּי מְאִיר אֵלִיפָא דְרַבִּי
עֲקִיבָא. דְתַנְיָא, עַל כֵּן יַעֲזוֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמְרֵי, 'אָבִיו' אֲחֹת אָבִיו. 'אִמּוֹ', אֲחֹת
אִמּוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמְרֵי, 'אָבִיו' אִשֶׁת אָבִיו. 'אִמּוֹ',
אִמּוֹ מְמֻשָׁ. 'וְרַבְּכָ', וְלֹא בּוֹכֵר. 'בְּאִשְׁתּוֹ', וְלֹא בְּאִשֶׁת
חֲבִירוֹ. 'וְהִוּוּ לְבִשֶׁר אַחֵר', מִי שֶׁנִּשְׁעָשִׂים בְּשֶׁר אַחֵר,
יִצְאוּ בְּהֵמָה וְתִהְיֶה שְׂאֵין נִשְׁעָשִׂין בְּשֶׁר אַחֵר. אָמַר מֵר,
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמְרֵי, 'אָבִיו' אֲחֹת אָבִיו. אִימָא, אָבִיו
מְמֻשָׁ. הֵינּוּ 'וְרַבְּכָ', וְלֹא בּוֹכֵר. אִימָא, אִשֶׁת אָבִיו. הֵינּוּ
'בְּאִשְׁתּוֹ', וְלֹא בְּאִשֶׁת חֲבִירוֹ. אִימָא, לְאַחֵר מִיְתָה.
דוֹמְיָא ד'אִמּוֹ', מֵה 'אִמּוֹ' דְלָאוּ אִישׁוֹת, אַף 'אָבִיו'
דְלָאוּ אִישׁוֹת. 'אִמּוֹ', אֲחֹת אִמּוֹ. וְאִימָא, אִמּוֹ מְמֻשָׁ.
הֵינּוּ 'בְּאִשְׁתּוֹ', וְלֹא בְּאִשֶׁת חֲבִירוֹ. וְאִימָא, לְאַחֵר מִיְתָה.
דוֹמְיָא ד'אָבִיו', מֵה 'אָבִיו' דְלָאוּ מְמֻשָׁ. אַף 'אִמּוֹ' דְלָאוּ
מְמֻשָׁ. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמְרֵי, 'אָבִיו' אִשֶׁת אָבִיו. וְאִימָא,
אָבִיו מְמֻשָׁ. הֵינּוּ 'וְרַבְּכָ' וְלֹא בּוֹכֵר. אִי הֵכִי, אִשֶׁת אָבִיו
נְמִי. הֵינּוּ 'בְּאִשְׁתּוֹ', וְלֹא בְּאִשֶׁת חֲבִירוֹ. לְאַחֵר מִיְתָה,
'אִמּוֹ', אִמּוֹ מְמֻשָׁ. הֵינּוּ 'בְּאִשְׁתּוֹ' וְלֹא בְּאִשֶׁת חֲבִירוֹ.
אִמּוֹ מְאֻנּוֹסְתוֹ, בְּמָאי קָא מִפְּלִגֵי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר,
'אָבִיו'

1 **מפני** מה לא נשא אדם את בתו. כשכאבלה חזה מעץ הדעת היתה ראייה למות מיד
 2 ואי משום אדם שהיה שרוי בלא אשה היה יכול ליקח בתו ומסיק כדי שישא
 3 קץ את אחותו: **מי** איכא מידי דלישראל שרי ולגוי אסור. משמע דלישראל מותר
 4 באשתו בשלא כדרכה וכן משמע בסוף פ"ב גדרים (דף כב) הדין איתתא דאתיא קמיה
 5 דרבי אמרה לו רבי רבתי לו שלחן והפכו אמר
 6 לה בתי התורה התייה לו ולאו היינו היא
 7 למעלה הוא למטה דמה מפסדת בכך אלא
 8 שלא כדרכה שמצערתה כדאמר התם אם
 9 תענה את בנותי שלא כדרכן ואמר וישכב אותה
 10 כדרכה ויענה שלא כדרכה וקשה דבספ"ג
 11 דיבמות (דף לד) חשיב שלא כדרכה מעשה ער
 12 ואונן וי"ל דלא אסיר אלא שעושה כך תדיר
 13 שלא תתעבר ויחשיב יזיפה אבל אם רוב
 14 תשמישו כדרכה אלא שבאקראי מתאונה לה
 15 שלא כדרכה שרי:
 16 **קץ** ידא. פ"ה שהיה רגיל להכות את חבירו
 17 וקנסו בכך וי"ל דינא הוא דהא מקרא
 18 דריש חז"ע רמה תשבר וב' כל היד (גדה דף
 19 יג: ושם) גבי יד לאמה תקצץ אמר דינא תנן
 20 כדרב הונא דרב הונא קץ ידא אלמא דינא הוא
 21 והא דאשכחן דב' ד' וד' (ב"ק דף לא) גבי חנן
 22 בישא דרב הונא גופיה לא חייבו אלא ממון
 23 שאני הכא דמועד ורגיל בכך היה להכות
 24 באגרוף דדיניה הוא בכך וכן יד לאמה רגיל
 25 בכך:
 אלא

1 **אָבִיו דוּמִיא ד'אָמו', וְאָמו' דוּמִיא ד'אָבִיו, לֹא**
 2 **מִשְׁפַּחַת לֵה אֵלָא פִּאֲחוּוה. וְרַבִּי עֲקִיבָא, מוּטָב**
 3 **לְאֻקְמֵיהּ בְּאֵשֶׁת אָבִיו, דְּאִיקְרֵי 'עֲרוֹת אָבִיו'. לְאִפּוֹקִי**
 4 **אֲחוֹת אָבִיו, דְּשָׂאֵר אָבִיו אִיקְרֵי, 'עֲרוֹת אָבִיו' לֹא**
 5 **אִיקְרֵי. תָּא שְׁמַע, וְיִקַּח עִמָּרְם אֶת יוֹכֶבֶד דְּדֹרְתוֹ, מֵאִי**
 6 **לָאו, דְּדֹרְתוֹ מִן הָאֵם. לֹא, דְּדֹרְתוֹ מִן הָאָב. תָּא שְׁמַע,**
 7 **וְגַם אֲמַנָּה אֲחוֹתִי בַת אָבִי הִיא אֶךְ לֹא בַת אֲמִי.**
 8 **מִכְּלָל, דְּבַת הָאֵם אֲסוּרָה. וְתִסְבְּרָא, אֲחוֹתוֹ הִיא? בַּת**
 9 **אָחוֹי הִיא. וְכִיּוֹן דְּהִכִּי הוּא, לֹא שְׂנָא מִן הָאָב, וְלֹא**
 10 **שְׂנָא מִן הָאֵם, שְׂרָא. אֵלָא, הֵתָם הִכִּי קָאָמַר לִיה, וְלֹא**
 11 **קוּרְבָא דְּאֲחוֹת אִית לִי בְּהַדְּיָה מֵאָבָא וְלֹא מֵאֲמָא. תָּא**
 12 **שְׁמַע, מִפְּנֵי מָה לֹא נִשְׂא אָדָם אֶת בָּתּוּ, כְּדִי שִׂישְׂא**
 13 **קִוְן אֶת אֲחוֹתוֹ, שְׂנַאָמַר 'פִּי אֲמֹרְתִי עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה'.**
 14 **הָא לֹא הִכִּי, אֲסוּרָא. כִּיּוֹן דְּאִשְׁתְּרִי, אִשְׁתְּרִי. אָמַר רַב**
 15 **הוּנָא, פּוֹתִי מוֹתֵר בְּבָתּוֹ. וְאֵם תֹּאמְרֵי, מִפְּנֵי מָה לֹא**
 16 **נִשְׂא אָדָם אֶת בָּתּוּ, כְּדִי שִׂישְׂא קִוְן אֶת אֲחוֹתוֹ, מִשּׁוּם**
 17 **'עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה'. וְאִיפֵא דְּאֲמֵרִי, אָמַר רַב הוּנָא, פּוֹתִי**

18 **אֲסוּר בְּבָתּוֹ. תַּדַּע, שְׂלֵא נִשְׂא אָדָם אֶת בָּתּוֹ. וְלֹא הִיא, הֵתָם הִינּוּ מַעְמָא, כְּדִי שִׂישְׂא קִוְן**
 19 **אֶת אֲחוֹתוֹ, מִשּׁוּם דְּ'עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה'. אָמַר רַב חֲסִדָא, עֲבָד מוֹתֵר בְּאָמֵי, וּמוֹתֵר בְּבָתּוֹ. יֵצֵא**
 20 **מִכְּלָל פּוֹתִי, וְלִכְלָל יִשְׂרָאֵל לֹא בֵּא. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי, אָמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר, אָמַר רַבִּי חֲנִינְיָא, בֵּן**
 21 **נַח שִׂיחָד שְׁפַחָה לְעַבְדּוֹ וּבֵא עֲלֶיהָ. נִהְרַג עֲלֶיהָ. מֵאִמִּית? אָמַר רַב נַחְמָן, מִדְּקִרְאוֹ לֵה 'רַבִּיתָא**
 22 **דְּפִלְגִינָא'. מֵאִמִּית הִתְרַתְּהָ? אָמַר רַב הוּנָא, מִשְׁפָּרְעָה רֵאשִׁיה בְּשׁוּק. אָמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר, אָמַר**
 23 **רַבִּי חֲנִינְיָא, בֵּן נַח שָׂבֵא עַל אִשְׁתּוֹ שְׂלֵא בְּדַרְפָּה, חֲיִיב. שְׂנַאָמַר 'וְדַבְּק', וְלֹא שְׂלֵא בְּדַרְפָּה.**
 24 **אָמַר רַבָּא, מִי אִיפֵא מִיּוֹד דְּיִשְׂרָאֵל לֹא מִיחֵיב, וְכוּתִי מִיחֵיב. אֵלָא אָמַר רַבָּא, בֵּן נַח שָׂבֵא עַל**
 25 **אִשְׁתּוֹ חֲבִירוֹ שְׂלֵא בְּדַרְפָּה, פְּטוּר. מֵאִי מַעְמָא, 'בֵּאִשְׁתּוֹ' וְלֹא בְּאִשְׁתּוֹ חֲבִירוֹ. 'וְדַבְּק' וְלֹא שְׂלֵא**
 26 **בְּדַרְפָּה. אָמַר רַבִּי חֲנִינְיָא, עוֹבֵד פּוֹכְבִּים שְׁתַּפְּהָ אֶת יִשְׂרָאֵל, חֲיִיב מִיתָה, שְׂנַאָמַר 'וַיִּפֹּן פֶּה וְכֹה**
 27 **וַיֵּדָא כִּי אֵין אִישׁ [וַיִּבֶן אֶת הַמְצָרִי] וְגו'. וְאָמַר רַבִּי חֲנִינְיָא, הַסּוֹטֵר לֹועוֹ שֵׁל יִשְׂרָאֵל, פְּאִילוֹ**
 28 **סוֹטֵר לֹועוֹ שֵׁל שְׂכִינְהּ, שְׂנַאָמַר 'מוֹקֵשׁ אָדָם יֵלַע קוּדֵשׁ': מִגִּבְיָה, 'עַבְדּוֹ', 'שְׂבַת', סִימָן: אָמַר**
 29 **רִישׁ לְקִישׁ, הַמְּבִיָּה יָדוֹ עַל חֲבִירוֹ, אָף עַל פִּי שְׂלֵא הִפְהוֹ נִקְרָא 'רִשְׁע', שְׂנַאָמַר 'וַיֵּאמֶר לְרִשְׁע**
 30 **לְמָה תִּפְהָ רַעַד'. לְמָה הִפְיָת' לֹא נֵאמַר, אֵלָא 'לְמָה תִּפְהָ'. אָף עַל פִּי שְׂלֵא הִפְהוֹ, נִקְרָא**
 31 **'רִשְׁע'. וְעוֹרִי, אָמַר רַבִּי חֲנִינְיָא, נִקְרָא 'חוֹמָא', שְׂנַאָמַר 'וְאֵם לֹא לְקַחְתִּי בְּחֻקָּה', וְכֹתִיב 'וְתָהִי**
 32 **חֲסִאת הַנְּעָרִים גְּדוּלָה מְאֹד'. רַב הוּנָא אָמַר, תִּיקְצִין יָדוֹ, שְׂנַאָמַר 'וְזָרַע רְמָה תִּשְׁבֵּר'. רַב הוּנָא**
 33 **קִוְן יָדָא. רַבִּי אֲלֵעָזָר אֹמַר, אֵין לוֹ תַּקְנָה אֵלָא קְבוּרָה, שְׂנַאָמַר 'וַאִישׁ זָרַע לוֹ הָאֲרִץ'. וְאָמַר**
 34 **רַבִּי אֲלֵעָזָר, לֹא נִתְּנָה קִרְקַע אֵלָא לְכַעֲלִי וְזָרַעוֹת, שְׂנַאָמַר 'וַאִישׁ זָרַע לוֹ הָאֲרִץ'. וְאָמַר רִישׁ**
 35 **לְקִישׁ, מֵאִי דְּכִתִּיב 'עוֹבֵד אֲדָמְתוֹ יִשְׁבַּע לְחֶם'. אֵם עוֹשֶׂה אָדָם עֲצָמוֹ פְּעֵבֵד לְאֲדָמָה, יִשְׁבַּע**
 36 **לְחֶם. וְאֵם לָאו, לֹא יִשְׁבַּע לְחֶם. וְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ, עוֹבֵד פּוֹכְבִּים שְׂשֻׁבַת חֲיִיב מִיתָה, שְׂנַאָמַר**
 37 **'וַיּוֹם וְלִילָה לֹא יִשְׁבּוּתוֹ'. וְאָמַר מַר, אֲזַהְרָה שְׁלֵהֵן זֹו הִיא מִיתָתָן. אָמַר רַבִּינָא, אִפִּילוֹ שְׁנֵי**
 38 **בְּשֻׁבַת. וְלִיחֻשְׁבָּה גַבִּי שְׁבַע מִצּוֹת? כִּי קָא חֲשִׁיב 'שֵׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה', קוּם עֲשֵׂה' לֹא קָא חֲשִׁיב.**

1 **באשת חבירו.** שלא אסרה תורה אלא בדביקה: ויך את המצרי. משום דהכה איש עברה: מוקש אדם ילע קרש. הנוקש את האדם היינו ישראל שקרוין אדם דכתיב
 2 (יחזקאל לד) ואתנה צאני צאן מרעיית אדם אתם אתם קרוין אדם וכו': ילע קודש. כאלו לועה את הקדש כלומר כסוטר על לועו. סוטר מכה: אם לא לקחתי בחוקה.
 3 בבני עלי כתיב שהיו תוקפים בבשר הובחים ואמר אם לא תתן לי אקח בחוקה דהיינו כמרים ידו שהיו מגזמין להכות: וזרוע רמה. הרגיל לרום ידו על חבירו: קין ויֵא.
 4 ומאדם אחד שהיה רגיל להכות את חבירו וקנסו בכך כדאמר בפרקין דלעיל (דף מו.) ב"ד היו מכין ועונשין שלא אן התורה לעשות סייג וגדר לדבר: איש זרוע. איש
 5 שמנף זרוע על הארץ מתוקנת לקבורה כלומר ראוי להמתית ולקבורה: לא נתנה קרקע. כלומר אין ראוי לקנות קרקע אלא לבני זרוע מפני שהתנה רבה ע"י קרקע שבאות
 6 בהמות ומפסדות וגנבים וכן באין וגונבין וזרועין עליו וצריך שיהא חזק לעמוד בנגונו: בעבד לאימה. לטעוק את המיד להרשיה והשקאו אובדו ועיניו: קרע שבת
 7 ממלאכתו יום שלם חייב מיתה שנא' יום וליילה לא ישבותו וקא דריש ליה לא ישבותו ממלאכה דאבני אדם נמי קאי ולא תימא לא ישבותו וקא ששת עתות: קרע קאי
 8 כלומר לא יבטלו ולא יפסקו מלהיות: פשיטא לא גרסי' דהא טובא קמיל דאבני אדם קאי: אמר רבינא אפי' שני בשבת. לא תימא שבייתה דקאמר ר"ל לשום חובה
 9 קאמר דלא לכוון לשבות כגון בשבת שהוא יום שבייתה לישראל או אחד בשבת ששוכתין בו אלא מנחה בעלמא קא אסר להו שלא יבטלו ממלאכה ואפי' יום שאינו
 10 בר שבייתה שני בשבת יומא קמא דלאו יום בר שבייתה נקט וד"ה דההו מיני למינטק שלישי ורביעי: קום עשה' קום עשה מלאכה היא:
 11 והא

1 **אביו דומיא דאמו ואמו דומיא דאביו לא משכחת לה אלא באיסור דאחות.**
 2 **דתרוייהו ממש ליבא למימר דא"כ היינו ודבק ולא בוכר ותריויהו באישות ליבא**
 3 **למימר דהא אמו לאו משום אישות דא"כ היינו אשת אביו הלכך תרוייהו באחות:**
 4 **ורבי עקיבא מוטב לאוקמא באשת אביו. כמשמעותה דקרא דקרי ליה אביו**
 5 **דכתיב יעזב איש את אביו ואשת אביו**
 6 **אשכחן דקרי בישראל ערות אביו דכתיב**
 7 **(ויקרא יז) ערות אבך היא ולא לאוקמא**
 8 **באחות אביו דקרא לא משמע הכי דאחות**
 9 **אביו שאר אביו הוא דאקרי ערות אחות**
 10 **אבך לא תגלה כי שאר אבך היא (שם)**
 11 **דודתו. אחות קתא אביו: מאי לאו. אחות**
 12 **קתא אף מן האם היתה והותרה לעמרם**
 13 **אלמא אחות אב מן האם מותרת לו קודם**
 14 **מתן תורה: לא דודתו מן האם. אחות קתא**
 15 **מן האב היתה ולא מן האב ואחות אב**
 16 **הותרה להם והא דכתיב יעזב איש את אביו**
 17 **ודרשין אחות אביו (אביו) באחותו מן האם**
 18 **קאמר כדילפינן מוגם אמנה אחותי בת אבי**
 19 **היא: תא שמע וגם אמנה וכו'. מכלל דבת**
 20 **האם אסורה קאמרי לר"ע: אחותו הוה.**
 21 **בתמיהה הא בת אחיו הוה וכוין דכתיב לא**
 22 **שנא מן האם ולא שנא מן האב שריא ליה:**
 23 **אלא התם הכי הוה אמר ליה קורבא**
 24 **דאחותו וכו'. בת אחי מן האב היא ולא מן**
 25 **האם ולא משום איסורא והתירא קאמר ליה**
 26 **אלא משום לתקוני דיבורא קמא שאמר**
 27 **אחותי היא קאמר ליה הכי אחותי בת אבי**
 28 **היא דבת אחי מן אבי היא וכו' לא אחותו**
 29 **דבני בניים הרי הם כבנים והרי היא כבת**
 30 **אביו והאי דקאמר אך לא בת אחי לאו**
 31 **משום דאי הוה אחותו מן האם היא אסורה**
 32 **אלא משום קושטא דמילתא אמר לה: חסד**
 33 **יבנה. תחילתי היא עלום נבנה חסד שצוה**
 34 **אדם והראשון לגמול חסד בת ואתרה לו:**
 35 **והתירא לקין כדי שיבנה העולם והיינו**
 36 **דכתיב (ויקרא כ) (כי יקח איש) את אחותו**
 37 **בת אביו חסד הוא מה שהתירתי לקין חסד**
 38 **גמלתי עמו: גוי מותר בבתו. בין לרבי**
 39 **אליעזר בין לר"ע דקסבר רב הונא לא לפינן**
 40 **שאר עריות מחדך דכתיב בהאי קרא**
 41 **מדפרט כל הני שמע מינה דוקא כתיבינהו**
 42 **עבד כנעני. של ישראל: מותר באמו ובבתו.**
 43 **וכ"ש בשאר עריות של קורבנה: יצא מכלל**
 44 **גוי. ופקע שם בן נח מיניה: ולכלל ישראל לא**
 45 **בא. דליגור ליה עליה משום דשמא יאמרו**
 46 **באין מקדושה חמורה לקדושה קלה**
 47 **מאימת. חשיב ליה מיוחדת לה: מדרגיל**
 48 **למיקרי ליה. בנות העיר: רביא דפלגיא.**
 49 **ילדתו של פלוני עבד: מאימת התרתה. שלא**
 50 **תקרא מיוחדת לו אם תבא להפקיר עצמה:**
 51 **משתפיע ראשה כשוק. שהיו רגילות אף**
 52 **הגויות הנשואות שלא לצאת בראש פרוע:**
 53 **שלא כדרכה. אין כאן דבאן דשמונך שאינה**
 54 **נחנית בדבר אינה נדבקת עמו: באשתו ולא**

דין שפחה המיוחדת לעבד: **כי אָתָא** – כשבא רב דימי לבבל, אָמַר
 בשם רבי אֶלְעָזָר, אָמַר רבי חֲנִינְיָא, כֵּן נָח שְׁיִיחַד שְׁפָחָה לְעַבְדוּ שְׂתָהָא
 כאשתו, ובא עליה העבד, ואחר כך פָּא עֲלֵיהָ האדון עצמו, נֶהְרַג
 האדון עֲלֵיהָ (ובגללה). מבררת הגמרא: מֵאִמְתָּא – מאימתי נחשבת
 מיוחדת לו, אָמַר רב נַחְמָן, מְדַקְרָאן לָהּ בְּנוֹת הַעִיר 'רְבִיתָא דְפְלִנְיָא'
 – 'ילדותו של פלוגי (העבד)'. מֵאִמְתָּא תְּהַרְתָּה – תהא מותרת, שלא
 תיקרא עוד מיוחדת לעבד פלוגי, ואם תבוא להפקיר עצמה לשאר
 אנשים, לא יהרגו עליה, אָמַר רב הוּנָא, מַעַת שְׁפָרְעָה שְׁעֵרוֹת רֵאשָׁה
 בְּשׁוּק שְׁלֵא כְּדָרְךָ נָשִׁים נְשׂוּאוֹת.
 הגמרא דנה בענין ביאה שלא כדרכה בבן נח: אָמַר רבי אֶלְעָזָר אָמַר
 רבי חֲנִינְיָא, כֵּן נָח שָׁבָא עַל אִשְׁתּוֹ שְׁלֵא בְּדַרְבָּה, חָיִיב מִיתָה, שְׁנַאמְר
 עַל בֶּן נֹחַ (בראשית ב' כד) 'וְדַבַּק בְּאִשְׁתּוֹ', באופן שהוא דבק בה, וְלֹא
 בביאה שְׁלֵא בְּדַרְבָּה שאין האשה נהנית בה ואינה נדבקת עמו.
 תמחה הגמרא: אָמַר רבא, מֵי אִיפָא מִיָּד – וכי יש דבר דִּישְׁרָאֵל לֹא
 מִיחֵיב עֹנֵשׁ עַל שְׁמֵיתוֹ, וְכֹתֵי שָׁקֵל מִמֶּנּוּ מִיחֵיב עֲלֵיו. רבא מבאר
 שלמדים משם דין אחר: אֵלֵא אָמַר רבא, כֵּן נָח שָׁבָא עַל אִשְׁתּוֹ חֲבִירוֹ
 הַנְּכָרִי שְׁלֵא בְּדַרְבָּה, פְּטוּר. מֵאֵי מַעֲמָא, דּוֹרְשִׁים מִהִפְסוּק (בראשית ב'
 כד) 'וְדַבַּק בְּאִשְׁתּוֹ' וְלֹא בְּאִשְׁתּוֹ חֲבִירוֹ, 'וְדַבַּק' משמע בביאה כדרכה
 ששייך בה דיבוק, וְלֹא בביאה שְׁלֵא בְּדַרְבָּה, שאין שייך בה דיבוק,
 ואותה לא אסר הכתוב באשת חבירו.
 דין הכאה בבן נח: אָמַר רבי חֲנִינְיָא, עוֹבֵד בּוֹכְבִים – נכרי שֶׁחָתָם אֶת
 יִשְׂרָאֵל, חָיִיב מִיתָה, שְׁנַאמְר במשה לאחר שראה איש מצרי מכה
 איש עברי מאחזי (שמות ב' יא), 'וְיָבֹךְ בְּהַחֲזֹק יְיָ אִישׁ אִישׁ' וְיָד אֶת
 הַמִּצְרִי' וְגו' וְיִטְמְנְהוּ בַּחֹל, שהרגו משום שזכה את ישראל. וְאָמַר
 רבי חֲנִינְיָא, הַפְּטוּר לֹעוּז – המכה על לחיו של ישראל, בְּאִילוֹ סוּטָר
 לֹעוּז שֶׁל שְׂכִינָתוֹ, שְׁנַאמְר (משלי כ' כה) 'מוֹקֵשׁ אִדָּם יִלַּע קוֹדֵשׁ', כלומר,
 הנוקש ומכה על לחיו של ישראל הקרויים 'אדם', באילו לועה
 את הקודש, דהיינו מכה על לועו של שכניה.
 הגמרא מביאה מאמרים נוספים בענין זה: 'מְנַבְיָה', עֲבָדוֹ, 'שִׁבְתָּ',
 שלש תיבות אלו הן כִּימָן לשלשת מאמרי ריש לקיש הבאים. אָמַר
 ריש לקיש, הַמְּנַבְיָה יָדוֹ עַל חֲבִירוֹ כְּמֵרֵא שֶׁרֹצֵחַ לְהַכּוֹתוֹ, אָהּ עַל
 פִּי שְׁעָדִין לֹא תִּהְיֶה נִקְרָא 'רֵשָׁע', שְׁנַאמְר כְּשֶׁרֹאָה מִשֶּׁה שְׁנֵי אַנְשִׁים
 מִיִּשְׂרָאֵל מִתְקוּטְטִים (שמות י' א), 'וַיֹּאמֶר לְרֵשָׁע לָמָּה תִּבְהוּ רֵעֵד', לָמָּה
 הִבִּיתָ לֹא נֶאמְר, אֵלֵא לָמָּה תִּבְהוּ, ששאלו על מה שרצה להכותו,
 וקראו הכתוב 'רשע', מוכח שאָהּ עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא תִּבְהוּ, כיון
 שהרים עליו את ידו נקרא 'רשע' (אמר) 'ועירי אָמַר בשם רבי חֲנִינְיָא,
 נִקְרָא 'חֹמְטָא', שְׁנַאמְר כְּכַהֲנִים בְּנֵי עֲלֵי כְּשִׁדוֹ רֹצֵחַ לִישׁוֹל מִבְּשֶׁר
 הַבּוֹחִים (שמואל א' טו) 'וְאָמַר לֹא פִי עֲתָה תִּתֵּן וְאִם לֹא לִקְחֵתִי
 בְּהוֹקָה, וּבְחֻזְקָה' היינו שהיה מאיים להכותו, וזה כמי שמרים ידו
 ומאיים להכותו, וכתוב בפסוק שאחריו (שם כ"ב) 'וַתְּהִי הַפִּסָּתָה הַנֶּעֱרָם
 דְּיֹדְלָה מֵאִדּוֹ, וּמוֹכַח שְׁנִקְרָא בְּכָךְ 'חֹטֵא'. רב הוּנָא אָמַר, הַרְגִּיל בְּכָךְ
 הַיִּקְצִין יָדוֹ, שְׁנַאמְר (איוב לח טו) 'וּזְרוּעוֹ רָמָה תִּשְׁבֵּר', כלומר, זרועו
 הרגילה להתרומם כדי להכותו, תִּשְׁבֵּר. מספרת הגמרא: רב הוּנָא
 קָץ יָדָא – קצץ יד של אדם שהיה רגיל להכות את חבירו. רבי
 אֶלְעָזָר אָמַר, אֵין לוֹ תִּקְנָה אֵלֵא קְבוּרָה, כלומר ראוי הוא להמיתו
 ולקברו, שְׁנַאמְר (שם כ"ב ח) 'וְאִישׁ זְרוּעוֹ לוֹ הַאֲרִיז', כלומר, איש המרים
 זרועו על חבירו להכותו, מתקנת לו הארץ לקבורה, שראוי הוא
 לכך. דרשה נוספת שדרש רבי אלעזר מפסוק זה: וְאָמַר רבי אֶלְעָזָר,
 לֹא תִּנְתֵּן 'אֵין רֵאדִיתוֹ' קִרְקַע לְקוֹנוֹתָה, אֵלֵא לְבַעֲלֵי זְרוּעוֹתָ, כלומר
 לאנשים חזקים ואלמיים, משום שבקניית קרקע רבה המריבה,
 שצריך לשמור שלא יעברו עליה בהמות ויפסידוהו ושלא יכנסו
 לתוכה גנבים ויגנבו את הפירות שבה ושלא יקומו עוררים עליה
 ויטענו ששלהם היא, שְׁנַאמְר (שם) 'וְאִישׁ זְרוּעוֹ לוֹ הַאֲרִיז', כלומר,
 אדם חזק בעל זרועו, לו ראויה הארץ לקנותה.
 מאמר של ריש לקיש בענין עבודת הקרקע: וְאָמַר ריש לקיש, מֵאֵי
 דְּכִתְבִים (משלי י"ב א) 'עוֹבֵד אֶרְמָתוֹ יִשְׁבַּע לְחֵם'. אִם עוֹשֵׂה אִדָּם עֲצֻמוֹ
 כְּעֵבֶד לְאֲדָמָה, שְׁעוֹסֵק בַּהּ תַּמִּיד בַּחֲרִישָׁה וְהַשְׁקָאָה, בְּנִכּוּשׁ
 הַעֲשָׂבִים הַרְעִים, וּבַעֲיֹדוֹר הַקִּרְקַע לְהַשְׁבִּיחָה, רַק בְּאֹפֶן זֶה יִשְׁבַּע
 מִחֻלְתָּם הַנְּעֻשָׂה מִהַתְּבוּאָה שְׁתּוּצִיא הַקִּרְקַע, וְאִם לֹא שְׁאִינוֹ אֵלֵא

מִהִפְסוּק שְׁהוֹכִיר אֲבִיו וְאִמּוֹ יַחַד, נִרְאָה שְׁנִינְהִים עוֹסְקִים בְּסוּג
 עֵרוֹה דוּמָה, וְשִׂיחָא אִיסוּר הַעֵרוֹה הַנְּלַמֵּד מֵאֲבִיו' דוּמָיָה הַנְּלַמֵּד
 מֵאֲמִו', וְהַנְּלַמֵּד מֵאֲמִו' דוּמָיָה דְאֲבִיו', לֹא מְשַׁפְּחַת לָהּ – אין אתה
 מוצא זאת אֵלֵא כְּשׁוֹרְשִׁים שֶׁהִפְסוּק מְדַבֵּר בְּעֵרִיּוֹת שֶׁל אֶהְיֶה,
 דהיינו אחות אביו ואחות אמו.
 וְרַבִּי עֲקִיבָא סַבַּר שְׁמוּנְבָב לְאֹקְמִיָה – להעמיד את אֲבִיו' שבפסוק
 בְּאִיסוּר אִשְׁתּוֹ אֲבִיו, כְּמִשְׁמַעוֹת הַפְּסוּק 'עֲזוּב אִישׁ אֶת אֲבִיו', שְׁקוּרָא
 'אביו' לְאִיסוּר אִשְׁתּוֹ אֲבִיו, כִּיּוֹן שְׁמַצֵּנּוּ לְגַבֵּי עֵרִיּוֹת יִשְׂרָאֵל
 דְאִיקְרִי 'שְׁנִקְרָאתָ' אִשְׁתּוֹ אֲבִיו 'עֲרִיּוֹת אֲבִיו', שְׁנַאמְר (ויקרא י"ח ה)
 'עֲרִיּוֹת אִשְׁתּוֹ אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרִיּוֹת אֲבִיךָ הוּא', לְאֶפְסוּרִי – ולהוציא
 וְלֹא לְהַעֲמִיד אֶת הַפְּסוּק בְּאִיסוּר אִחֹת אֲבִיו, שְׁאִינָה כְּמִשְׁמַעוֹת
 'אביו' שְׁנַאמְר בַּפְּסוּק, כִּיּוֹן דְּשָׂאֵר אֲבִיו אִיקְרִי – שאחות אביו
 נִקְרָאת רַק 'שֵׁאֵר אֲבִיו' דהיינו קרובתו של אביו, שְׁנַאמְר (שם י"ח ה)
 'עֲרִיּוֹת אִחֹת אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה שְׂאֵר אֲבִיךָ הוּא', אֲבַל 'עֲרִיּוֹת אֲבִיו' לֹא
 אִיקְרִי.
 הגמרא מנסה להביא הוכחות לדעות אלו: תָּא שְׁמַע, נַאמְר (שמות ו'
 טז) 'וַיִּקַּח עֲמֹרֶם אֶת יָבֻכְבֵּד דוֹדְתּוֹ לוֹ לְאִשְׁהָ, וְהִיתָה אִחֹת קַהַת אֲבִי
 עֹמֶרֶם. מֵאֵי לֹא' – האם אין כוונת הפסוק שיוכבד היתה דוֹדְתּוֹ של
 עֹמֶרֶם גַּם מִן הָאֵם, וְיוֹכְבֵּד וְקַהַת נולדו לאם אחת, ומבואר שאחות
 אביו מן האם היתה מותרת לו קודם מתן תורה, ויש ללמוד מכך
 שמתורת לבני נח, והרי זה כרבי עקיבא וקשה על רבי אליעזר.
 דוחה הגמרא: לֹא, דוֹדְתּוֹ מִן הָאֵם הִיתָה וְלֹא מִן הָאֵם, וְמַה שְׁדוֹרֵשׁ
 מִכְּתוּב 'עֲזוּב אִישׁ אֶת אֲבִיו' לְאִיסוּר אֲבִיו, כְּכַוְנָה אִחֹתוֹ
 מִן הָאֵם.
 תָּא שְׁמַע מִמָּה שְׁנַאמְר אֲבַרְהָם לְאֲבִימֶלֶךְ עַל שֶׁרָה (בראשית כ' יב) 'וְגַם
 אֲמַנְהָ אֲחֹתִי בֵּת אֲבִי הִיא אֶךְ לֹא בֵּת אֲמִי וְתָהִי לִי לְאִשְׁהָ. מְבַלְל
 – יש ללמוד מכך דְּבֵּת הָאֵם אֲסוּרָה לְבְנֵי נֹחַ, שֶׁאֵם הִיתָה אֲחֹתוֹ מִן
 אִתָּה הִיתָה אֲסוּרָה לוֹ. הַגְּמָרָא תְּמַחָה עַל הַמַּקְשָׁן: וְתִסְבְּרָא – וכי
 האם אכן סבור ששרה אֲחֹתוֹ של אֲבַרְהָם הוּא' וְהִיתָה, וְהִלָּא בֵּת
 הָיָה אֲחִיו שֶׁל אֲבַרְהָם הוּא', וְכִיּוֹן דְּרַבִּי וְשַׁכְּוֹן הוּא, הִרִי לֹא שְׁנַא
 'וְכִי כִשְׁהִיא' בֵּת אֲחִיו מִן הָאֵם, וְלֹא שְׁנַא מִן הָאֵם, שְׁרִיא – מותרת
 לוֹ. וְאֵין רֵאִיָּה לְאִיסוּרוֹ בְּאִחֹתוֹ מִן הָאֵם. אֵלֵא תָּהֵם – שם לא בא
 אֲבַרְהָם אֵלֵא לְבַאֵר אֶת דְּבָרָיו הָרֵאשׁוֹנִים עֲלֵיהָ (שם כ' א) 'אֲחֹתִי
 הוּא', וְרַבִּי קְאָמַר לִיהַי לְאֲבִימֶלֶךְ, כְּוֹנֵנְתָּ הִיתָה דְּקוּרְבָּא דְאִחֹת אִתָּה
 לִי בְּהַרְגָּה מֵאֲבָא – שיש לי עמה קירבה של אחוה בכך שאנו בני אב
 אחד, וְלֹא מֵאֲמָא – אך אין לנו קירבת אחוה מצד האם, שאנו בני
 אֲמֹהוֹת שׁוֹנוֹת.
 תָּא שְׁמַע, שְׁנִינְהוּ בְּרִייתָא, מִפְּנֵי מַה לֹא נִשְׂא אָדָם הָרֵאשׁוֹן אֶת בֵּתוֹ,
 כְּדִי שְׁיִשְׂא כֵּן בְּנֵי אֶת אֲחֹתוֹ, שְׁנַאמְר (תהלים פ"א) 'כִּי אֲמַרְתִּי עוֹלָם
 חֶסֶד יִבְנֶה, כְּלוּמַר, שֶׁהַתְּחַסֵּד ה' עִם קוֹן, שְׁצִיּוּה לְאִדָּם הָרֵאשׁוֹן
 שֶׁלֹּא לִישָׂא אֶת בֵּתוֹ וְהִתִּיר לְקוֹן לִישָׂא אֶת אֲחֹתוֹ כְּכַדִּי שִׁיבְנָה
 הָעוֹלָם, וּמִשְׁמַע, תָּא לֹא הָכִי – לולי טעם זה, אֲסִירָא הִיתָה אֲחֹתוֹ
 לוֹ, וּמִבּוּאֵר שֶׁבֶן נֹחַ אִיסוּר בְּאִחֹתוֹ. דוחה הגמרא: כִּיּוֹן דְּאִשְׁתְּרִי –
 שהותרה לקין כדי שיבנה העולם, אִשְׁתְּרִי כְּבַר לְגַמְרִי לְכֹל בְּנֵי נֹחַ.
 הגמרא מביאה דינים שונים מענין זה. דין בן נח בביתו: אָמַר רב
 הוּנָא, בּוֹתֵי – נכרי בן נח מותר בְּבֵתוֹ. וְאִם תֹּאמְרָא אִם כֵּן מִפְּנֵי מַה
 לֹא נִשְׂא אָדָם הָרֵאשׁוֹן אֶת בֵּתוֹ, הַתְּשׁוּבָה הִיא, כְּדִי שֶׁהִבֵּת תְּהִיָּה
 פְּנוּיָה וְיִשְׂא כֵּן אֶת אֲחֹתוֹ, מִשׁוּם שְׁנַאמְר עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה,
 וְכַאמֹר. וְאִיפָא דְאֲמִיר – ויש שאמרו, אָמַר רב הוּנָא, בּוֹתֵי אֲסוּר
 בְּבֵתוֹ. תִּדַע שֶׁכָּךְ הִדִּין, מִמָּה שְׁלֵא נִשְׂא אָדָם הָרֵאשׁוֹן אֶת בֵּתוֹ, וּודאי
 הַטַּעַם הוּא מִשׁוּם שֶׁהִיא אִיסוּר בַּהּ. דוחה הגמרא: וְלֹא הִיא – ואין
 זו ראייה, תָּהֵם הֵינְנוּ מַעֲמָא שֶׁלֹּא נִשְׂאָה, כְּדִי שְׁיִשְׂא כֵּן אֶת אֲחֹתוֹ,
 מִשׁוּם דְּעוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה, כְּאָמַר.
 דין עבד באמו ובבתו: אָמַר רב הַסְּדָא, עֵבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁמֶל
 וְטַבֵּל לְשֵׁם עֲבֹדוֹת, מוֹתֵר בְּאֲמִו, וְמוֹתֵר בְּבֵתוֹ, שִׁינָא מְבַלְל בּוֹתֵי –
 נכרי בן נח, ולכן אינו אסור אף בעריות שבן נח אסור בהן, וְלְבַלְל
 לְהַקְרָא יִשְׂרָאֵל לֹא כָּא עֲדִין, וְלֹכֵן לֹא גוּרוֹ לְאִיסוּרוֹ בְּאִמּוֹ וּבְבֵתוֹ
 כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ שְׁבֹא מְקוּדוּשָׁה חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה קְלָה כְּפִי שְׁגוּרוֹ
 עַל גַּר (יבמות כ"ב).

58 ללמד לאסרו, שלא תאמר שרק דם שחיטה נאסר באיסור דם.
 59 בברייתא מבואר שנאמר איסור אבר מן החי לבני נח, ואחר כך
 60 במתן תורה נשנה ונאמר לישראל. מבררת הגמרא: למה לי
 61 למיקתב איסור אבר מן החי לבני נח, ולמה לי למשני - לשנות את
 62 האיסור גם לישראל בסיני במתן תורה, והרי הם בכלל בני נח
 63 שכבר נאסר להם. מבארת הגמרא: כדרי יוסי ברבי חנינא, דאמר
 64 רבי יוסי ברבי חנינא, כל מצוה שנאמרה לבני נח, ונשנית בסיני, לזה
 65 ולזה - בין לישראל ובין לבני נח נאמרה, דהיינו שאף לאחר שנתן
 66 ה' את התורה לישראל, לא נטל מבני נח מצוות אלו ועדיין מצווים
 67 בהן. ואף איסור אבר מן החי הוא אחת ממצוות אלו. ממשך רבי
 68 יוסי ברבי חנינא: וכל מצוה שנאמרה לבני נח, ולא נשנית בסיני,
 69 לישראל נאמרה ולא לבני נח, שמוזמן מתן תורה ואילך נטלה מבני
 70 נח ונשארה רק אצל לישראל, ואינו אין לנו מצוה שנאמרה לבני נח
 71 ולא נשנית בסיני, אלא איסור אכילת גיד הנשה, ואליבא דרבי
 72 יהודה (חולין ק) שאיסור גיד הנשה נאמר לבני יעקב קודם שנתן
 73 תורה, ואף על פי כן אינו אסור אלא לישראל, שהרי בפסוק שבו
 74 נאמר האיסור (בראשית לב א) נאמרה הלשון לבני ישראל.
 75 הגמרא דנה בדברי רבי יוסי ברבי חנינא: אמר מר, כל מצוה
 76 שנאמרה לבני נח, ונשנית בסיני, לזה ולזה - לבני נח ולישראל
 77 נאמרה. מקשה הגמרא: אדרבה - יש לדייק להיפך, מכך דנשנית
 78 בסיני, מוכח שרק לישראל נאמרה ולא לבני נח, שאם גם לבן נח
 79 נאמרה, לא היתה התורה צריכה לכתוב את היצוא לישראל,
 80 והיינו יודעים שישראל ובני נח חייבים, שהרי ישראל הם בכלל
 81 האיסור שנאמר לבני נח. מתרצת הגמרא: מכך דאיתני - שנשנה
 82 איסור עבודת פוכבים בסיני מלבד האיסור שנאמר קודם לכן לבני
 83 נח, ואשפחן - ומצינו בתורה דענש עובדי פוכבים עילווה - על
 84 עשיית עבודה זרה, ומבואר שגם בני נח מזהירים על עבודה זרה
 85 אף לאחר שנתן תורה, שמע מינה שמצוה שנאמרה לבני נח ונשנית
 86 לישראל בסיני לזה ולזה נאמרה, ומאיסור זה נלמד לשאר המצוות
 87 שנאמרו ושנו שיש להן ולזה נאמרו.
 88 הגמרא דנה בהמשך דברי רבי יוסי ברבי חנינא: כל מצוה שנאמרה
 89 לבני נח, ולא נשנית בסיני, לישראל נאמרה ולא לבני נח. מקשה
 90 הגמרא: אדרבה - הלא הסברא היא להיפך, מכך ולא נשנית
 91 בסיני, יש ללמוד שדוקא לבני נח נאמרה, ולא לישראל, ולכך לא
 92 חזרה התורה וציותה זאת לישראל, כדי לחדש שממתן תורה
 93 ואילך פסקה מצוה זו מהם. מתרצת הגמרא: אין לומר שממתן
 94 תורה ואילך בני נח מצווים בה ולא ישראל, שכן ליבא מידעם -
 95 אין דבר שציותה עליו התורה, דלישראל שרי - מותר לעשותה,
 96 ולעובדי פוכבים - נכרי בן נח אסור, שבשיצאו ישראל במתן תורה
 97 מכלל שאר בני נח, להתקדש ולהחמיר עליהם בהוספת מצוות
 98 יצאו, ולא להתיר להם במה שנאסרו מקודם. ואם כן ודאי מה
 99 שלא נשנית המצוה בסיני כשאר המצוות שנשנו, אינו משום שבא
 100 להתירה לישראל, אלא בא לטלה מבני נח.
 101 מקשה הגמרא: וכי האם לא מצינו דבר המותר לישראל ואסור
 102 לנכרי, ותרתי אשת תואר נכרית, שהתורה לישראל במלחמה
 103 (דברים כ יא), ואסורה לנכרי בן נח משום גזל, כמבואר בברייתא
 104 לעיל (ד). מתרצת הגמרא: היתם באשת יפת תואר, מה שלא
 105 הותרה לנכרים הוא משום דלאו בני כיבוש ניהו - שאינם במצות
 106 כיבוש הארץ, ולפיכך לא שייך בהם היתר יפת תואר שנאמר רק
 107 בשעת מלחמת כיבוש.
 108 מקשה הגמרא: ותרתי גזל פחות משנה פרוטה שמותר לישראל
 109 ואסור לנכרי. מתרצת הגמרא: היתם לגבי פחות משהו פרוטה, אף
 110 לישראל לא הותר, אלא שאם הגזל לישראל חייב להשיבו,
 111 משום שהגזל מוחל על כך, מה שאין כן אצל בני נח שחייבים
 112 להשיבו משום דלאו בני מחילה ניהו - שאינם מוחלים על כך.
 113 הגמרא חוזרת לתחילת דברי רבי יוסי ברבי חנינא: כל מצוה
 114 שנאמרה לבני נח, ונשנית בסיני, לזה ולזה נאמרה.

1 מקשה הגמרא: והא דייני - והרי ציווי בני נח על הדינים, קום עשה
 2 משפט הוא, ואף על פי כן קא חשיב התנא במנין מצוות בני נח,
 3 ואם כן חוזרת השאלה, מדוע לא מנה את איסור השביתה.
 4 מתרצת הגמרא: מה שהתנא מנה את מצות הדינים, מכיון שגם
 5 מצות קום עשה משפט וגם מצות שב ואל תעשה עוול ניהו -
 6 כלולות בהם, שאף כשלא באו לפניהם בעלי דינים, והם יושבים
 7 ובטלים, עדיין מצווים להם במצוה שלא לעשות עוול.
 8 הגמרא מבארת איסור נוסף של נכרי: ואמר רבי יוחנן, (עובד
 9 כוכבים) [גוי] שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר (דברים לג ד) 'תורה
 10 צוה לנו משה, מורשה קהלת יעקב', ויש לדייק שרק לנו ניתנה
 11 התורה כמורשה, ולא להם - לנכרים. שואלת הגמרא: וליחשבה -
 12 שימנה זאת התנא לגבי שבוע המצות של בני נח. משיבה הגמרא:
 13 דין זה נכלל במצוות אחרות שמנה התנא, וכפי שיתבאר. למאן
 14 דאמר שכוונה הפסוק שהתורה היא מורשה - ירושה לישראל -
 15 הנכרי העוסק בה מינול קא גזיל לה - נחשב כמי שגזול אותה מהם,
 16 ונכלל באיסור גזל. ולמאן דאמר לדרוש תיבת 'מורשה' שהתורה
 17 נחשבת מאורסה לנו (פסחים מט), נכרי העוסק בתורה דינו כבועל
 18 נערה המאורסה של ישראל, דינו למיתה כפקילה, ונכלל באיסור
 19 העריות.
 20 מקשה הגמרא: מיתבי, שנינו בברייתא, הנה רבי מאיר אומר, מנין
 21 שאפילו (עובד כוכבים) [גוי] ועוסק בתורה, שהוא נחשב במעלתו
 22 כבתן גדול, שנאמר לגבי התורה (ויקרא יח ט) 'ושמרתם את חקתי
 23 ואת משפטי אשר עשה אותם האדם ותי קהם', 'בהנים' 'ליום'
 24 'וישראלים' לא נאמר בפסוק זה, אלא 'האדם', ומשמע שכל אדם
 25 בכלל ואף נכרי, והשוה הכתוב את כל העוסקים בתורה, בין נכרי
 26 ובין ישראל ובין כהן, הא למדת מכך, שאפילו (עובד כוכבים) [גוי]
 27 ועוסק בתורה, הרי הוא כבתן גדול. וקשה לרבי יוחנן שאסר לנכרי
 28 לעסוק בתורה. מתרצת הגמרא: באמת אסור לנכרי לעסוק
 29 בתורה, והתם בברייתא דיבר רבי מאיר כשעוסק בהלכות שבוע
 30 מצות ידיהו - שלהם, כדי להיות בקי בהן, שלימוד זה הותר להם,
 31 ואז נחשב במעלתו ככהן גדול.
 32 שנינו בברייתא לעיל (נ): רבי חנינא בן גמליאל אומר, אף האיסור
 33 לאכול דם מן החי - דם שהוצא מבעל חיים בעודו חי, הוא בכלל
 34 המצוות שנצטוו בהם בני נח. הגמרא מבארת את המקור לדין זה
 35 וטעמם של רבנן החולקים על כך: תנו רבנן, מה שנאמר לבני נח
 36 (בראשית ט ד) 'אך בשר בנפש דמו לא תאכלו', זה איסור אבר מן החי,
 37 שכן נדרש הפסוק, לא תאכלו בשר בעוד נפשו בו. רבי חנינא בן
 38 גמליאל אומר, אף היום מן החי נאסר לבני נח בפסוק זה. מבארת
 39 הגמרא: מאי מעמא דרבי חנינא בן גמליאל שדורש מפסוק זה שני
 40 איסורים, משום שקרי ביה - יש לקרוא בפסוק 'בשר בנפש דמו לא
 41 תאכל' - לא תאכל את הבשר כשהנפש עמו, וכן יש לקרוא 'דמו
 42 בנפשו לא תאכל' - לא תאכל את הדם כשהנפש עמו. מבארת
 43 הגמרא: ורבנן שאינם דורשים מ'דמו' לאסור דם מן החי, סוברים
 44 דההוא 'דמו' שנאמר בפסוק, למישרי שרצים הוא דאיתא - בא
 45 להתיר אבר מן החי בשרצים, כיון שנאסר להם בבהמה הוצרך
 46 להתיר בשרצים.
 47 הגמרא מביאה את המשך דברי רבי חנינא בברייתא לעיל: בייצא
 48 פרך - כפי שנאסר דם מן החי לבני נח, כך איתא אומר בישראל,
 49 שנאמר (דברים יב כג) 'רק חוק לבלתי אבל הדם כי הדם הוא הנפש'
 50 'וגו' ולא תאכל הנפש עם הבשר', ומכך שנסמך איסור דם לאיסור
 51 אבר מן החי, יש לדרוש את סוף הפסוק, 'לא תאכל' את הדם
 52 שנוכר בתחילת הפסוק, כשיצא מהבהמה בעוד 'הנפש עם הבשר',
 53 כלומר בחייה. (רק חוק לבלתי אבל הדם זה אבר מן החי כי הדם
 54 הוא הנפש זה דם מן החי). מבארת הגמרא: ורבנן, ההוא - מה
 55 שסמך איסור דם לאיסור אבר מן החי, לא בא לאיסור נוסף של דם
 56 מן החי, אלא לרם תקנה - מה שמקוים מהבהמה בחייה דם
 57 שהנשמה יוצאה בו בשעת יציאתו מן הבהמה הוא דאיתא - בא

סנהדרין. ארבע מיתות – פרק שביעי דף נט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רטו רש"י תוספות

והא דינין קום עשה. משפט הוא וקא חשיב; ומשני קום עשה ושכ אל תעשה
הוא. קום עשה משפט ושכ ואל תעשה עול אפילו אינו מצוה לעשות משפט והוא
יושב ובטל מזהרה הוא שלא לעשות עול ואזהרה לא תעשו עול (ויקרא יט) אינה
קום עשה משפט אלא לחודה קיימא שכ והבטל מלא תעשה עול אבל אזהרה לא
תשובת על כרחיק אינה אלא קום עשה:

מורשה לנו. ולא להם ואיכא משום גול
כדמפרש: מורשה מאורסה. אמוראי איכא
דררשי בהו גבי עם הארץ בפרק אלו עוברין
בפסחים (דף מט): מינול קא גול לה. והא קא
חשיב גול וכן נערה המאורסה דהא בכלל
גילוי עריות הוא: האדם. ר"מ דלית ליה אתם
קריון אדם ודל עובדי כוכבים קריון אדם
ר"ש היא ודרש ליה במסכת יבמות (דף
סא.) טעם: מוצא דירוהו. עוסקין בהלכות
אותן שבע מצות להיות בקיין בוק: כשר.
בעוד נפשו קיימת לא תאכלו זה אבר מן
החי ודמו לדרשא אחרניא למשרי אבר מן
החי דשרצים כדלקמן בשמעתין: כיוצא
כדבר אתה אומר. שאף ישראל החזירה על
דמ מן החי בסיני ומשום ורבי תנאי
קאמר לה: כי היום אנו הנפש ולא תאכל
הנפש עם הכשר בו. כלומר לא תאכל הדם
הנוכר בראש המקרא בעוד הנפש עם
הבשר: ורבנן ההוא. דסמך דם לאזהרת אבר
מן החי לא למסרי משום חיות סמוכי אלא
למיסר דם הקוה שהנפש יוצאה בו משום
דמ איהו דסמכי דלא תימא אזהרת דם גבי
חובת מבקר ומצאנך כתיב (דברים יב) דם
שחיטה הוא דהוי דם אבל דם הקוה לא הוי
דמ להכי אקשייה לאבר מן החי מה אבר מן
החי אסור מחמת איסורו אף דם מן החי
מוחרר עלה משום דם ובלבד שיצא דם
הנפש אבל דם הקוה שאין הנפש שייכה בו
אינו קרוי דם אבל איסור חיות לא נוצר בו
ולא בשום דם ובכריתות (דף כב.) מפרש
איהו דם הקוה שהנפש יוצאה בו משיפה
המשחורת ואילך משהוא מתחיל לצאת
שחור: למה לי למכתב. אבר מן החי בסיני
ובבני נח אטו ישראל משום דקבלו תורה
יצאו מכלל עם ישראל בשלמא עבודה
זרה וגילוי עריות בסיני למילתייהו נשנית
לפי שלא פרשו כ"כ בבני נח על אלו עבירות
עונשן עליהם וכן בעריות לפרש עונשן אלא
אבר מן החי למה לי לאזהרו: לזה ולזה
נאמרה. כדמפרש לקמן מדרשית עבודה
זרה וגילוי עריות בסיני ואשכחן דאינש
גוים עלייהו ולא לאחר מן תורה כדכתיב
(דברים יח) לא ימצא כך מעביר בנו ובתו
וגו' ובגלל התועבות האלה וכן בעריות
(ויקרא יח) כי את כל התועבות האלו שמע
מיניה כי יהיב קודשא בריך הוא תורה

אלא האדם. פרש"י ולית ליה לר"מ אתם קריון אדם וקשה דבפ"ק דכריתות (דף ו) ו
פטר סך משמן המשחה לגוי ומשמע דהוי טעמא משום דכתי' על בשר אדם לא
יסך אתם קריון אדם מיהו מצוה למימר דטעמא משום דכל שישנו בסך ישנו בכל יסך
וכל שאינו בסך אינו בכל יסך ור"ס דגרסי הכא רבי ירמיה ור"ת מפרש דיש חילוק בין
אדם להאדם (כי אדם רצונו ע"ד היתרון לאדם
המעולה ומעטר בתורת ה') תדע דלא מייית
בפרק הבא על יבמות (יבמות דף סא. ושם)
מדכתיב במצרים כל האדם והבהמה (שמות ט)
והא דקאמר הכא כהנים לויים וישראל' לא
נאמר ה"ק לא נאמ' אדם דלישתמע כהנים לויים
וישראלים וה"ר משולם פ"י דוקא גבי פורענות
קורא אותם אדם דאין ראוי לכתוב שם ישראל
אבל גבי האדם והי בהם ה"ל למכתב כהנים
לויים וישראלים כשם שרמינ' בכל מקום כדכתיב
(ויקרא כא) אומר אל הכהנים (במדבר יח) ואל
הלויים תדבר (שמות יד) דבר אל בני ישראל
הזכי איתא במדרש ויכלו מה אקוב לא קבה
אל שלא הזכיר שמו על פורענות אדם כי יזכה
בעוד בשרו נגע צרעת כי תהיה באדם ולא
בישראל אלה יעמדו לברך את העם וגבי
פורענות אלה יעמדו על הקללה והא דפריך
התם מהתך קראי פ"ג ע"ג דגוים נמי קרויים אדם
מ"מ פריך כיון שמכנה גבי פורענות את
ישראל באדם היכא דלא איירי אלא בגוים לא
היה לו לקרותן אדם: אף דם מן החי. ולרבנן
אבר מן החי וקשה דתנא דלעיל (דף נו)
דר"ש דנ"ל אבר מן החי מאכל תאכל ולא
מוקי האי קרא אלא למישרי שרצים כדנפקא
לקמן מי שדמו חלוק מבשרו:

והא דינין, קום עשה הוא, וקא חשיב. קום עשה,
ושכ אל תעשה ניהו. ואמר רבי יוחנן, [גו] שעוסק
בתורה חייב מיתה, שנאמר 'תורה צוה לנו משה
מורשה', לנו מורשה, ולא להם. וליחשבה גבי שבע
מצות? מאן דאמר מורשה, מינול קא גיל לה. מאן
דאמר מאורסה, דינו כנערה המאורסה, דבסקילה.
מיתיבי, היה רבי מאיר אומר, מניין שאפילו [גו]
ועוסק בתורה, שהוא ככהו גדול, שנאמר 'אשר יעשה
אותם האדם וחי בהם'. 'בהנים' לויים' ו'ישראלים'
לא נאמר, אלא 'האדם'. הא למדת, שאפילו [גו]
ועוסק בתורה, הרי הוא ככהו גדול. התם, בשבע
מצות דירוהו: רבי חנינא בן גמליאל אומר, אף
הדם מן החי: תנו רבנן, 'אף בשר בנפשו דמו לא
תאכלו', זה אבר מן החי. רבי חנינא בן גמליאל
אומר, אף הדם מן החי. מאי טעמא דרבי חנינא בן
גמליאל? קרי ביה, 'בשר בנפשו לא תאכלו', 'דמו
בנפשו לא תאכלו'. ורבנן, ההוא למישרי שרצים הוא
דאתא. פיוצא בדברך אתה אומר, 'רק חזק לבלתי
אכל הדם פי הדם הוא הנפש' וגו'. ורבנן, ההוא
לדם הקוה שהנפשמה יוצאה בו, הוא דאתא. למה
לי למכתב לבני נח, ולמה לי למשני בסיני. פדרבי
יוסי ברבי חנינא, דאמר רבי יוסי ברבי חנינא, כל
מצוה שנאמרה לבני נח, ונשנית בסיני, לזה ולזה
נאמרה. לבני נח, ולא נשנית בסיני, לישראל נאמרה
ולא לבני נח. ואנו אין לנו אלא גיד הנשה, ואילו
דרבי יהודה. אבר מן החי, כל מצוה שנאמרה לבני נח,
ונשנית בסיני, לזה ולזה נאמרה. אדרבה, מדרשית
בסיני, לישראל נאמרה ולא לבני נח. מדאיתני עבודת
פוכבים בסיני, ואשכחן דעגש עובדי פוכבים עילוהו,
שמע מינה, לזה ולזה נאמרה: לבני נח, ולא נשנית
בסיני, לישראל נאמרה ולא לבני נח: אדרבה, מרלא
נישנית בסיני, לבני נח נאמרה, ולא לישראל. ליפא
מירעם, דלישראל שרי ולעובד פוכבים אסור. ולא,
והרי יפת תואר. התם, משום דלאו בני פיפוש
ניהו. והרי, פחות משהו פרוטה. התם, משום דלאו
בני מחילה ניהו: כל מצוה שנאמרה לבני נח, ונישנית בסיני, לזה ולזה נאמרה.

ורבנן ההוא. דסמך דם לאזהרת אבר
מן החי לא למסרי משום חיות סמוכי אלא
למיסר דם הקוה שהנפש יוצאה בו משום
דמ איהו דסמכי דלא תימא אזהרת דם גבי
חובת מבקר ומצאנך כתיב (דברים יב) דם
שחיטה הוא דהוי דם אבל דם הקוה לא הוי
דמ להכי אקשייה לאבר מן החי מה אבר מן
החי אסור מחמת איסורו אף דם מן החי
מוחרר עלה משום דם ובלבד שיצא דם
הנפש אבל דם הקוה שאין הנפש שייכה בו
אינו קרוי דם אבל איסור חיות לא נוצר בו
ולא בשום דם ובכריתות (דף כב.) מפרש
איהו דם הקוה שהנפש יוצאה בו משיפה
המשחורת ואילך משהוא מתחיל לצאת
שחור: למה לי למכתב. אבר מן החי בסיני
ובבני נח אטו ישראל משום דקבלו תורה
יצאו מכלל עם ישראל בשלמא עבודה
זרה וגילוי עריות בסיני למילתייהו נשנית
לפי שלא פרשו כ"כ בבני נח על אלו עבירות
עונשן עליהם וכן בעריות לפרש עונשן אלא
אבר מן החי למה לי לאזהרו: לזה ולזה
נאמרה. כדמפרש לקמן מדרשית עבודה
זרה וגילוי עריות בסיני ואשכחן דאינש
גוים עלייהו ולא לאחר מן תורה כדכתיב
(דברים יח) לא ימצא כך מעביר בנו ובתו
וגו' ובגלל התועבות האלה וכן בעריות
(ויקרא יח) כי את כל התועבות האלו שמע
מיניה כי יהיב קודשא בריך הוא תורה

ישראל לא שקלינהו להך מבני נח ובדקיימי להו קיימי וכל שלא נשנית בסיני נאמר לישראל ולא לבני נח מסיני ואילך אף על גב דעד סנינ צטו עליה מדלא הדר
תניה בסיני דאיתא בעבודה זרה ובגילוי עריות דאשכחן דאינש גוים עלייהו שמע מינה ישראל שיצאו לקדושה עמדו באיסורן אלא גוים נטלו מןו ולקמן פריך
דילמא להכי לא נשנו דלבני נח הוא דאסירי ולא לישראל ומשני ליבא מייד דלישראל שרי ולגוים אסור שכשיצאו מכלל בני נח להתקדש יצאו ולא להקל עליהם ולזה
ולזה ליבא למימר דא"כ אמאי אתני עבודה זרה הילכך על כרחיק אותה שלא נשנית אינה בבני נח הילכך אם לא נשנית אבר מן החי הוה אמאיא נטלוה מבני נח ממתן
תורה ואילך: ואנו אין לנו. אזהרה בבני נח ולא נשנית בסיני אלא גיד הנשה: ואליבא דרבי יהודה. דאמר בפרק גיד הנשה (חולין דף ק) מבני יעקב נאסר גיד הנשה
שהיו בני נח קודם מתן תורה ורבנן פליגי ואמרו בסיני נאמר ולא להם אלא שנכתב במקומו ואזר מתן תורה כתבו משה במקום המעשה על העתיד לידע מאיהו טעם
נאסר להם והרבי יהודה גופיה לישראל נאמר ולא לשאר בני נח דהא בני ישראל כתיב והא דקאמר הכא דאותן העומדות באיסורן לבני נח לעולם הוצרך לשנותן בסיני
לאו משום דלא לא אהדרניהו הוה אמאיא נגמר מגיד הנשה דלא נשנית לישראל נאמר ולא לבני נח דמהא ליבא למיגמר שהרי לא נאסרה אלא לישראל ובעוד שהיו
בני נח מלם נאסר ולא לאחרים אלא מהאיתני עבודה זרה הוה נגמירן להו: ואשכחן דאינש גוים עלייהו. שבע אומות כדכתיב לא ימצא כן מעביר בנו ובתו באש:
אדרבה מדלא נישנית בסיני אימא לבני נח נאמרה. לבני יעקב בעוד שהיו בני נח נאסר להם ולא משבאו לכלל ישראל: והרי יפת תואר. שאסורה להם כדאמר לעיל
(דף נו.) לאו בני פיפוש ניהו. לא נתנה ארץ לכבוש כי אם לישראל שאף לישראל לא הותר יפת תואר אלא במלחמה ע"י כבוש: משום דלאו בני מחילה ניהו. שאף
ישראל צטו על הגול אלא שפחות משהו פרוטה אינו נחשב גול בעיניהם שעוברין על מרתן שרחתמן ון ומוחלין על דבר קל אבל בני נח אכזרים הם:
והרי

1 והא פריה ורביה. תימה מנא לן דלא נאמרה לבני נח ואי משום דלא חשיב ליה בהדי
2 שבע מצות הא אמר לעיל (דף נח) קום עשה לא קא חשיב וי"ל דשב ואל תעשה
3 נמי הוא דמי שמצווה על פריה ורביה מצווה שלא להשחית זרע

4 **לכל** דבר שבמנין. פ"ה דכל דבר הנאסר במנין אפי' קבעו זמן לדבר צריך מנין אחר
5 להחירו כשיעבור הזמן ושוב (חזר) ופי'

6 אל תגשו אל אשה (שמות יט) אל הוא ביה זמן
7 והא דכתיב (שם) היו נבונים בשלשת ימים היינו
8 לקבל התורה ביום השלישי אבל דבר הקצוב
9 לזמן יעבור הזמן ומותר מאליו וב"ת אי בדבר
10 שנגזר סתם פשיטא שצריך מנין אחר להחירו
11 אצטרף סד"א כיון דבטל דבר שנאסר עבורו
12 ממילא הותר כגון הבא שנאסרו בתשמיש כדי
13 לקבל התורה וכי ההיא דפי' דביצה (דף ה'
14 ושם) דכרם רבעי היה עולה לירושלים מהלך
15 יום לכל צד כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות
16 דאף לאחר חורבן הוצרך מנין אחר להחירו:
חקים

1 והרי מילה שצאמרה לבני נח, דכתיב 'ואתה את
2 בריתי תשמור', ונשנית בסני, 'וביום השמיני ימול'.
3 ל'ישראל נאמרה, ולא לבני נח. ההוא, למישרי שבת
4 הוא דאתא, 'ביום', ואפילו בשבת. והרי פריה ורביה,
5 שצאמרה לבני נח, דכתיב 'ואתם פרו ורבו', ונשנית
6 בסני, 'לך אמור להם שובו לכם לאהליכם', ל'ישראל
7 נאמרה, ולא לבני נח. ההוא, ל'כל דבר שבמנין צריך
8 מנין אחר להחירו', הוא דאתא. אי הכי, כל תדא
9 וחדא, נמי נימא, משום מילתא איתנהי. הכי קאמר,
10 אזהרה, מיהדר ומיתנא בה, למה לי. ואין לנו אלא גיד

11 הנשחית בלבד, ואל"כ דרבי יהודה. הני נמי, לא איתנהי. הני, איתנהי לשום מילתא בעלמא. הא,
12 לא איתנהי כלל. אי בעית אימא, מילה, מעיקרא לאברהם הוא דקא מוחר ליה רחמנא, 'ואתה
13 את בריתי תשמור אתה וירעך אחרך לדורותם', אתה וירעך אין, איניש אחינא לא. אלא
14 מעתה, בני ישמעאל לחיבו? פי ביצחק יקרא לך זרע'. בני עשו לחיבו? ביצחק' ולא כל
15 יצחק. מתקיף לה רב אשיעיא, אלא מעתה, בני קטורה לא לחיבו. האמר רבי יוסי בר אבין,
16 ואיתמא רבי יוסי בר חנינא, 'את בריתי הפר', לרבות בני קטורה. אמר רב יהודה אמר רב,
17 אדם הראשון, לא הותר לו בשר לאכילה, דכתיב 'לכם יהיה לאכלה, ולכל חית הארץ, ולא
18 חית הארץ לכם. וכשפאו בני נח, הותר להם, שצאמר 'כירק עשב נתתי לכם את כל'. וכול, לא
19 יהא אבר מן החי נוהג בו. תלמוד לומר, 'אף בשר בנפש דמו לא תאכלו'. וכול אף לשרצים,
20 תלמוד לומר 'אף'. ומאי תלמודא, אמר רב הונא, 'דמו', מי שדמו חלוק מבשרו, יצאו שרצים,
21 שאין דמם חלוק מבשרם. מיתבי, 'ורוד ברגת הים', מאי לאו, לאכילה. לא, למלאכה. ורגים,
22 בני מלאכה ניהו? אין, דפרחבה. דבעי רחבה, הנהיג בעינא ושיבוטא, מאי. תא שמע, 'ובעוף
23 השמים'. מאי לאו, לאכילה. לא, למלאכה. ועופות, בני מלאכה ניהו? אין, דרבעי רבה בר
24 רב הונא, דש באווזין ותרנגולין, לרבי יוסי ברבי יהודה, מאי. תא שמע, 'ובכל חיה הרומשת
25 על הארץ'. ההוא, לאתווי נחש הוא דאתא, דתניא רבי שמעון בן מנסיא אומר, חבל על
26 שמש גדול שאבד מן העולם, שאלמלא נתקלל נחש, כל אחד ואחד מישראל היו מורגמין
27 לו שני נחשים טובים, אחד משגרו לצפון ואחד משגרו לדרום להביא לו סנדלבונים טובים,
28 ואבנים טובות ומרגליות. ולא עוד, אלא שמפשילין רצועה תחת זנבו, ומוציא בה עפר לגנתו
29 ולחורבתו. מיתבי, הנה רבי יהודה בן תימא אומר, אדם הראשון, מיסב בגן עדן הנה, והיו
30 מלאכי השרת צולין לו בשר ומסגנין לו יין. הציץ בו נחש וראה בכבודו, ונתקנא בו. התם,
31 בבשר היודר מן השמים. מי איכא בשר היודר מן השמים? אין, פי הא דרבי שמעון בן חלפתא,
32 הנה קאזיל פאורחא, פגעו בו הנגד אריותא דהווי קא נהמי לאפיה. אמר, 'הקפירים שואגים
33 לפרף'. נחיתו ליה תרתי אטמתא, תדא אכלוה, וחדא שבקוה. אייתיה, ואתא לבי מדרשא. בעי
34 עלה, דבר טמא הוא זה, או דבר טהור. אמרו ליה, אין דבר טמא יורד מן השמים. בעי מיניה
35 רבי ירמיה אבהו, ירדה לו דמות חמור, מהו. אמר ליה, יארוך נאלא. הא אמרי ליה, אין
36 דבר טמא יורד מן השמים: רבי שמעון אומר, אף על הכישוף: מאי טעמא דרבי שמעון, דכתיב

מכשפה

1 והרי מילה. לישראל נאמרה ולא לבני נח דלא חשבה גבי שבע מצות: לכל דבר
2 שבמנין. לא נשנית בסניני אלא מפני שאסר להם תשמיש שלשה ימים קודם מתן
3 תורה ולאחר שלשה ימים הוצרך להחיר להם ואע"ג דממילא משתמע התירא
4 דהא שלשה ימים הוא דאסר והרי עברו אשמעין קרא לכל דבר הנאסר במנין
5 ב"ד אע"פ שקבעו זמן לדבר צריך למנות
6 פעם אחרת להחירו כשעבר הזמן: אי הכי.
7 כל שבע מצות שחזרו ושנו בסניני נימא נמי
8 כל אחת ואחת הוצרכה לעשות על דבר כגון
9 עבודה ורה לפרש מיתה ועבודת האסורין
10 בה וכן גלוי עריות לפרש עונשין ונימא
11 דכולהו לא נשנו ולישראל נאסרו ולא לבני
12 נח: אזהרה מחרר ומתנא בה למה לי.
13 למחרר ומיכתב אזהרה וידוהו אלא ש"מ
14 להזהירה לבני נח ולישראל אתא: הני נמי.
15 מילה ופריה ורביה הא לא איתנו דהא
16 אמרת למילתא הוא דאיתנה: הא. גיד
17 הנשה לא איתנו כלל ומשום הכי לא חשיב
18 להו בהדיה ומיהו הני נמי מן האמורות לבני
19 נח ולא נשנו בסניני הם ולישראל נאמרו ולא
20 לבני נח מסניני ולהן: ואיבעית אימא מילה.
21 דהא מסניני נאמרה לעיקר מצוותיה ודקשיא
22 לך הא אמר ר' יוסי כל שנאמרה לבני נח
23 ונשנית בסניני לזה ולזה נאמרה הא דלא
24 חשיב ליה לגבי מצות בני נח משום דמילה
25 לא לבני נח נאמרה אפי' מקודם סניני אלא
26 לזרע אברהם לחודיה והשתא נמי זרע
27 אברהם דהיינו ישראל הוא דנהיגי בה: זרע
28 ישמעאל לחיובו. וישא: בני קטורה. און
29 ששה שנולדו לאברהם חן עצמן לא לחיבו
30 ונימא השתא דלא מל אברהם כל בניו שהיו
31 לו בחייו: לרבות בני קטורה. אותם ששה
32 לבדם ולא זרעם אבל אברהם נצטוה לכל
33 הנולדים לו: לא הותר בשר מאכילה דכתיב
34 הנה נתתי לכם את כל עשב וכו'. לכל
35 ולחיות נתתי העשבים והאילנות ואת כל
36 ירק עשב לאכלה אבל לא חית הארץ נתונה
37 לכם: כירק עשב. שהפקרתי לאדם לאכול
38 נתתי לכם מעבשיו את כל אפי' בהמות
39 החיות: יכול אפילו לשרצים. יהא אבר מן
40 החי אסור להם: ת"ל אך. מיעוט וכל אדם
41 ורקן מעושין: מאי תלמודא. היכי שבקע
42 דשרצים ממעשי מיניה דילמא בהמה וחיה
43 ממעשין מיניה ולא שרצים: אמר רב הונא
44 דמו. האי דמו יתירה הוא דהוה לי' למכתב
45 בשר בנפשו לא תאכלו דהיינו בעוד שהנפש
46 בו אל תאכלו את בשרו האי בנפשו דמו
47 למה לי וכי לא ידענא דנפש זהו הדם אל
48 לומר לך מי שדמו חלוק מבשרו שהיה קרוי
49 נפש והבשר בשר יצאו שרצים שאין דמן
50 חלוק מבשרן שאין דמם קרוי דם
51 שכשהחזירו ישראל על הדם לא הוזהרו על
52 דם שרצים משום דם אלא משום שרצים
53 כבשר והכי אמרינן בכריתות בפ' דם שחטה (דף כא) דם שרצים תהו בו משום שרץ לוקה משום דם אינו לוקה: ברגת הים. לאדם הראשון נאמר: הנהני בניא
54 ושיבוטא. קשר קרון לרג שבים ולעז ביבשה על שפת הים ושניהם מנדיגין אותן: מהו. לוקה משום מנדיג בכלאים או לא חרש בשר ובחמור לא דוקא ולא חרש מיני
55 נמי אסירי בב'ק בשור שנגח את הפרה: דש באווזין ותרנגולין לרבי יוסי בר' יהודה מהו. בהשוכר את הפועלים תנן היה עושה בידיו אבל לא ברגליו וברגליו אבל לא
56 בידיו היה זה יאכל כדכתיב כי תבא בכרם רעך וגו' בביאת פועל הכתוב מדבר ר' יוסי בר יהודה אומר אינו אוכל עד שיעשה בידיו וברגליו וקמבעיא ליה לרבה דש
57 באווזין ותרנגולין שאין להם אלא רגלים מהו מי עבר עלייהו משום לא תחסום שור או לא ידיו ורגליו בעינן כשור וליכא או דילמא כל כחו כשור בעינן והא איכא
58 אלמא בני מלאכה ניהו: ובכל חיה הרומשת. ואי לאו לאכילה חיות בני מלאכה ניהו: ומשני ההוא לאתווי נחש ולמלאכה דנחש בר מלאכה ניהו קודם שנתקלל לילך
59 על גחון: חבל. הפסד לשון אהה כל חבל לשון צער וקבל הוא כלומר הפסד בא לעולם יש לקבול על שמש וכו': סנדלבונין. שם אבן טוב: צולין לו בשר. אלמא הותר
60 לו לאכול בהמות החיות: נהמו לאפיה. לאכילה ירדה דמות חמור מהו. מי אמר הא ודאי דבר טמא הוא אסור: יורד נאלא. נתן שוטה עוף ששמו תנין והוא שוטה ובוכה
61 ומספיד תמיז וכל תנין דבבקרא מורגמנין יורדי: הא אמרו ליה אין דבר טמא יורד מן השמים. דבר שאינו הוא ואם ישנו טהור הוא:

60 כן רק ישראל מצווים בה. ומתרת תירוץ נוסף: **אי בעית אימא** –
 61 אם תרצה תוכל ליישב זאת כך, באמת מצות מילה נשנית בסניי,
 62 ולא רק לצורך הדין המבואר בה אלא לעיקר מצותה, ולפי כללו
 63 של רבי יוסי רבי חנינא שכל מצוה שנשנית גם בסניי אף לפני נח
 64 נאמרה, היה אפשר ללמוד מכך שאף בני נח מצווים בה, ומכל
 65 מקום אין המילה נמנית במצוות בני נח, משום שעל מצות מילה,
 66 **מעיקרא** – מתחילה, קודם מתן תורה, רק **לאברהם** ולזרעו **הוא דקא**
 67 **מזרח ליה רחמנא לקיימה**, ולא לשאר בני נח, שאמר ה' לאברהם
 68 כשצויהו על המילה (בראשית טו ז) **ואתה את בריתי תשמור אתה**
 69 **וורעך אחריך לדורותי**, ומדויק מן הפסוק שדווקא **אתה וורעך אין**
 70 – אכן מצווים במצוה זו, אבל **איניש אחרינא** שאינו מזרע אברהם
 71 **לא**, ולכן רק זרע אברהם מצווים על המילה, שכן אותו הציווי
 72 שנאמר להם קודם נשאר אף עתה, אך שאר בני נח לא נצטוו בה
 73 כלל.
 74 שואלת הגמרא: **אלא מעתה לפי תירוץ זה**, שאברהם וזרעו נצטוו
 75 על המילה, ואותו ציווי נשאר לזרעו אף לאחר מכן, **כני ישמעאל**
 76 בן אברהם, **לחייבו** במילה אף עתה לאחר מתן תורה, שהרי אף הם
 77 מזרע אברהם. משיבה הגמרא: כך אמר ה' לאברהם (בראשית כא יב),
 78 **כי ביצחק יקרא לך זרע**, דהיינו שרק בני יצחק נקראו זרע אברהם
 79 ולא בני ישמעאל, ולכן אין בני ישמעאל בכלל הציווי על המילה.
 80 שואלת הגמרא: **כני עשו לחייבו** במילה, שאף הם מזרע יצחק
 81 ונקראו גם זרע אברהם. משיבה הגמרא: כשאמר ה' לאברהם **כי**
 82 **ביצחק יקרא לך זרע**, נאמר **לא יצחק**, ולא **יצחק**, ויש לדייק שרק
 83 חלק מזרע יצחק אכן נקראו זרעו, ולא **כל בני יצחק**, ובאה התורה
 84 למעט שרק יעקב ובניו נקראו זרע אברהם, ולא בני עשו.
 85 מקשה הגמרא: **מתקוף לה רב אישעיא, אלא מעתה שרק יצחק**
 86 וחלק מזרעו נקראו זרע אברהם, ששת **כני קטורה** שנולדו
 87 לאברהם, גם הם עצמם **לא לחייבו** במילה אף שנולדו לאברהם,
 88 ונאמר שלא מן אברהם את כל בני שנולדו לו בחייו. מתרת
 89 הגמרא: אין לומר שבני קטורה עצמם לא נתחייבו במילה, שכן
 90 **האמר רבי יוסי בר אבין, ואימיא** – ויש אומרים שאמר זאת רבי
 91 **יוסי בר חנינא**, נאמר בפרשת המילה (שם יד) **וערל זכר אשר לא**
 92 **ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את בריתי**
 93 **הפרי**, ותיבות **את בריתי הפרי** מיותרות, שהרי כבר נאמר עונש
 94 כרת כשעבר ולא מל, אלא באה התורה לרבות את ששת **כני**
 95 **קטורה** עצמם שחייבים במילה.
 96 הגמרא מבארת דין אכילת בשר ואבר מן החי לאדם הראשון
 97 ולבני נח: **אמר רב יהודה אמר רב, אדם הראשון, לא הותר לו בשר**
 98 **לאכילה כלל**, ואפילו בשר של בהמה מתנה, **דקתיב** (בראשית א כט-ל)
 99 שאמר ה' לאדם ולחיה אשתו **הנה נתתי לכם את כל עשב וגו'**
 100 **ואת כל העץ וגו' לכם יהיה לאכלה, ולכל חית הארץ וגו' את כל**
 101 **ירק עשב לאכלה**, ויש לדייק שדווקא את כל האילנות והעשבים
 102 נתתי לכם ולחית הארץ לאכלם, ולא נתתי את חית הארץ **לכם**
 103 לאכלה, ומשמע שלא התורה חית הארץ לאדם הראשון באכילה
 104 בכל אופן, ואף לאחר מיתה. ו**כשפאו בני נח**, הותר להם בשר
 105 לאכילה, **שנאמר להם** (שם א ו) **כירק עשב נתתי לכם את כל**,
 106 כלומר, כאותו ירק עשב שהפקרתי לאדם הראשון לאכילה, נתתי
 107 לכם מעתה את הכל ואפילו בשר בהמות וחיות. יכול היית לפרש
 108 שמאחר והותר להם בשר, לא יחא איסור אבר מן החי נוהג בו –
 109 בבן נח, ואף בשר מן החי הותר לו, תלמוד לומר בפסוק שאחריו
 110 (שם ט ד) **אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו**, שלא הותר בשר בעוד
 111 נפשו בתוכו דהיינו בעודו חי. יכול היית לפרש שאסור להם אבר
 112 מן החי אף לשרצים, תלמוד לומר באותו פסוק בתיבת **אך**, למעט
 113 שאיסור אבר מן החי שנאמר שם לא נאמר על שרצים. מבארת
 114 הגמרא: **ומאי תלמודא** – מהו הלימוד מן הפסוק למעט שרצים
 115 שאין איסור אבר מן החי נוהג בהם. **אמר רב הונא**, נאמר בפסוק
 116 **בשר בנפשו דמו**, ותיבת **דמו** מיותרת, שהלא מדובר באיסור
 117 אבר מן החי בעוד שהנפש בתוך הבשר, וידוע שהנפש נקראת
 118 **דם**, אלא יש ללמוד מכך, שאבר מן החי נאסר דווקא **כמי שדמו**

1 מקשה הגמרא: והרי מצות מילה **שנאמרה לבני נח**, שהרי נצטווה
 2 בה אברהם, **דקתיב** (בראשית יז טו) **ואתה את בריתי תשמור וגו'**
 3 **המול לכם כל זכר, ונשנית** אחר כך לישראל **כסניי**, שנאמר בן
 4 זכר הנולד לאשה (והקרא יב א) **כיום השמיני ימול בשר ערלתו**, ואף
 5 על פי כן **לישראל נאמרה ולא לבני נח**, שהרי לא מנאה התנא
 6 בכלל המצוות שנצטוו בני נח. ומדוע אמר רבי יוסי רבי חנינא
 7 שמצוה שנשנית גם בסניי, אף לבני נח נאמרה. מתרת הגמרא:
 8 באמת לא נשנית מצות מילה בסניי, ולכן רק לישראל נאמרה,
 9 והוא שנאמר **כיום השמיני ימול, למשרי שבת הוא דאתא** – בא
 10 רק להתיר למול אפילו בשבת, וכך נדרש הפסוק, מזה שלא נאמר
 11 **ובשמיני ימול**, אלא נוסף בו תיבת **זכרים**, יש לרבות מכך שיש
 12 למול בכל יום שיחול בו היום השמיני, ואפילו **בשבת**.
 13 מוסיפה הגמרא להקשות: והרי מצות **פריה ורבייה, שנאמרה לבני**
 14 **נח**, שהרי אמרה ה' לנח ולבניו לאחר המבול, **דקתיב** (בראשית ט ז)
 15 **ואתם פרו ורבו, ונשנית** לישראל **כסניי**, שאמר ה' למשה לאחר
 16 מתן תורה (דברים יב כז) **לך אמור להם שובו לכם לאהליכם,**
 17 **ולאליכם**, היינו לנשותיכם, שלאחר שנאסרו להם נשותיהם
 18 שלשת ימים קודם מתן תורה, התיירן להם לאחריו, ונמצא שצויה
 19 להם גם בסניי על פריה ורבייה, ואף על פי כן **לישראל נאמרה ולא**
 20 **לבני נח**, שהרי לא מנאה התנא מצוה זו במצוות בני נח. מתרת
 21 הגמרא: **ההוא** – מה שהוצרך להתירה להם לאחר מתן תורה, לא
 22 בכדי לצוות על פריה ורבייה, אלא להשמיע שכל **דכר צריך מנין**
 23 **כפנין** של בית דין, אף שקבעו זמן לאיסור ועבר הזמן, **צריך מנין**
 24 **אחי** של בית דין **להתירו, הוא דאתא** – באה התורה במצוה זו,
 25 שאף שלא אסר להם פריה ורבייה קודם מתן תורה אלא לשלשה
 26 ימים, מכל מקום הוצרך להתירו מחדש כדי להשמיע את הדין
 27 האמור.
 28 מקשה הגמרא: **אי הכי** – אם כך שמצוות שנאמרו בסניי להשמיע
 29 דינים מסוימים, אינן נחשבות כמי שנשנו פעם נוספת, יקשה,
 30 **שבכל תדא וחדא** – בכל אחת ואחת מהמצוות שנשנו בסניי, **נמי**
 31 **נימא** שלא נשנית בסניי, ורק **משום מילתא** – דברים מסוימים
 32 שהתחדשו בה **איתני** – נשנית אזהרתה בסניי, וכיון שלא נשנו
 33 המצוות, נאמר שרק ישראל הוזהרו בהן ולא בני נח. מתרת
 34 הגמרא: **הכי קאמר** – כך כוונתו של רבי יוסי רבי חנינא לומר,
 35 **אוקרה מיהדר ומיתנא פה למה לי** – מדוע במצוות שהוזהרו בהן
 36 כבר בני נח צריכה התורה לחזור ולשנות אזהרה עליהן בסניי,
 37 הלא יכולה לומר רק את הדינים שצריכה לפרט בהן. ומכך
 38 שחזרה והוזהרה עליהן, מוכח שבאה לחדש שגם בני נח הוזהרו
 39 בהן אף לאחר מתן תורה. אמנם, במילה ובפריה ורבייה, נאמרו
 40 בסניי רק ענינים מסוימים שהוצרכה התורה להשמיע בהן, ולא
 41 נשנתה אזהרתן, ולכן ממתן תורה ואילך נאמרו רק לישראל ולא
 42 לבני נח.
 43 הגמרא דנה בהמשך דבריו של רבי יוסי רבי חנינא, שמצוה
 44 שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסניי, לישראל נאמרה ולא לבני נח:
 45 **ואין לנו אלא גיד הנשה בלבד, ואליבא דרבי יהודה**. מקשה הגמרא:
 46 הלא כפי שנבאר **הני נמי** – גם מצוות מילה ופריה ורבייה לא
 47 **איתני** – לא נשנו בסניי, שהרי רק לצורך הדינים המפורטים בהם
 48 נשנו ולא להזהיר עליהן, ומדוע אמר רבי יוסי רבי חנינא שרק
 49 מצות איסור גיד הנשה לא נשנית בסניי. מתרת הגמרא: **הני**
 50 **איתני** – מצוות אלו (מילה ופריה ורבייה) נשנו שם **לשום מילתא**
 51 **בעלמא** – לשם צורך כל שהוא, והיינו כדי להשמיע הלכות
 52 מסוימות כפי שנבאר, אך **הא** – מצוה זו של איסור גיד הנשה לא
 53 **איתני** – לא נשנית ולא הוצרכה בסניי **ללל**, ולכן נקט רק מצות
 54 איסור גיד הנשה. אמנם באמת אף מילה ופריה ורבייה נחשבות
 55 שנאמרו לבני נח ולא נשנו בסניי, וממתן תורה ואילך רק ישראל
 56 מצווים בהם ולא בני נח.
 57 הגמרא חוזרת לקושיא שהקשתה על דברי רבי יוסי רבי חנינא
 58 שכל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסניי נאמרה בין לישראל
 59 ובין לבני נח, שהרי מילה נאמרה לבני נח ונשנית בסניי, ואף על פי

60 נקטה 'יוסי' לשם בעלמא, ואין כוונתה למנין אותיותיו, קא משמע
 61 לן רב אחא בר יעקב שהמשה נקטה דווקא את השם 'יוסי', כדי
 62 להשמיע שהמברך חייב מיתה אף אם הזכיר שם בן ארבע אותיות,
 63 ואינו צריך להזכיר שם ארוך יותר.
 64 שנינו בהמשך המשנה: נגמר הדין בו' לא הורגים בכינוי, שואלך
 65 את הגדול שביניהן, ואומר לו אמור מה ששמעת מפיו, והוא
 66 אומר, והדיינין עומדין על רגליהן, וקורעין ולא מאחזין. מבררת
 67 הגמרא: 'עומדין' מנלן - מהיכן למדנו שצריכים הדיינים לעמוד
 68 בשעת שמיעת הוכרת השם בפירוש בעדות על הקללה. מבארת
 69 הגמרא: אמר רבי יצחק בר אמי, דאמר קרא - שנאמר בפסוק
 70 כששלוהו ישראל את אהוד בן גרא לעגלון מלך מואב שנלחם בהם
 71 (שופטים ג) 'ואהוד בן גרא אלו והוא יושב בעליות המקרה אשר לו לבדו
 72 ויאמר אהוד דבר אלהים לי אלו ויגם מעל הפסא, והיינו שעגלון
 73 מלך מואב נעמד כששמע שאהוד הזכיר את שם השם, והלא
 74 הדברים נלמדים בקל וחומר, ומה עגלון מלך מואב שהוא נכרי, ולא
 75 דע - לא שמע את הוכרת השם אלא בכינוי, שהרי אמר לו אהוד
 76 'דבר אלהים לי', ו'אלהים' הוא כינוי השם ולא שם המיוחד (לעיל
 77 נ). ואף על פי כן עמד, אם כן ישראל השומע את הוכרת השם
 78 ושמע את השם המפורש שלא בכינוי, על אחת כמה וכמה שצריך
 79 לעמוד. ולכן הדיינים השומעים את הוכרת השם המפורש בעדות
 80 העדים על הקללה, צריכים לעמוד.
 81 עתה מבררת הגמרא מהו מקור דין קריעת בגדי הדיינים בשמיעת
 82 עדות הקללה: קורעין, מנלן. מבארת הגמרא: דכתוב לאהרן דברי
 83 רבשקה שליחו של סנהורב מלך אשור לישראל כשרצה להלחם
 84 בהם (מלכים ב' י"ד), 'ויבא אליקים בן חלקיהו [וגו'] וישבא הסופר
 85 ויואחז בן אסף המזכיר אל חזקיהו קרוע בגדים ויגיד לו את דברי
 86 רבשקה, וודאי קרעו את בגדיהם מחמת ששמעו את דברי
 87 רבשקה, שנאמר בהמשך (שם ט"ד) שאמר חזקיהו המלך לישעיהו
 88 הנביא 'אולי ישמע ה' אלהיך את כל דברי רבשקה אשר שלחו
 89 מלך אשור אדניו אליהם חיי, ומבואר שהשומע ברכת השם
 90 צריך לקרוע את בגדיו. וכך צריכים לעשות גם הדיינים השומעים
 91 זאת בעדות העדים.
 92 שנינו במשנה: וקורעין ולא מאחזין. מבררת הגמרא: מנלן - מהיכן
 93 למדנו
 94 שאין הדיינים מאחזים, כלומר שאינם מתקנים ומחברים את קריעת
 95 בגדיהם. מבארת הגמרא: אמר רבי אבהו, איתא - דין זה נלמד
 96 בגזירה שוה 'קורעין' 'קרועין' מקריעת אלישע את בגדיו לאחר
 97 עליית אליהו בסערה השמימה, כתיב הלא בשומעים ברכת השם
 98 אצל דברי רבשקה (שם י"ד) שהיו 'קרועין בגדים', וכתוב הלא
 99 באלישע לאחר עליית אליהו (שם ב') 'ואלישע רואה והוא מצעק
 100 אבי אבי רבך ישראל ופישיו ולא ראהו עוד ויחזק בגביו ויקרעם
 101 לשנים קרעים'. וקשה, וכי משמע שנאמר 'ויקרעם לשנים', איני יודע
 102 ששני אלו הן קרעים, ומה תלמוד לומר - ומה בא ללמדנו הכתוב
 103 באומרו בכפילות 'קרעים', לאחר שאמר 'ויקרעם לשנים'. אלא
 104 הכתוב מלמד בזה, שהן נאשרו קרועים לעולם, ולא תקנעו חברים.
 105 ואם כן יש ללמוד בגזירה שוה גם לקריעת הבגדים על שמיעת
 106 ברכת השם, שיש להשאירם קרועים לעולם ולא לתקנם ולחברם.
 107 תנו רבנן, אחד - בין העד השומע את ברכת השם מפי המקלל,
 108 ואחד - ובין הדיין השומע מפי העד השומע, חייב כל אחד מהם
 109 לקרוע את בגדיו והעדים אין חייבין לקרוע את בגדיהם בשעה
 110 שמעידים, מפני שצריך קרעו בשעה ששמעו מפי המקלל. מקשה
 111 הגמרא: וכן מה שצריך את בגדיהם בשעה ששמעו, מאי הוי - מה
 112 הועיל להם, הא קא שבעי השתא - הרי נתנה הם שומעים שוב מפי
 113 עצמם בשעה שמעידים, וצריכים לקרוע פעם נוספת. מתרצת
 114 הגמרא: לא סלקא דעתך - אל תעלה בדעתך לומר שהעדים
 115 צריכים לקרוע פעם נוספת, דכתוב - שהרי לאחר שאמר
 116 לחזקיהו המלך את גידופי רבשקה שליח מלך אשור, נאמר (שם ט'
 117 א) 'ויחיי בשמע המלך חזקיהו (את דברי רבשקה) ויקרע את בגדיו',
 118 ויש לדייק מפסוק זה שדווקא המלך חזקיהו קרע את בגדיו

1 'מכשפה לא תחיה', וכתוב בפסוק שאחריו (שם כ"ה) 'כל שוכב עם
 2 בהמה מות יומת', ודורשים מסמיכות הפסוקים, שכל שישנו בכלל
 3 'כל שוכב עם בהמה', דהיינו בכלל איסורי עריות (שווה אחת מהן),
 4 ישנו גם בכלל 'מכשפה לא תחיה', דהיינו שנאסר בכישוף בישראל.
 5 וכיון שבני נח הוזהרו על איסורי העריות (לעיל נ"ג), הוזהרו גם על
 6 איסור הכישוף.
 7 שנינו בבביתאי (לעיל נ"ג): רבי אלעזר אומר, בני נח הוזהרו אף על
 8 הכלאים, והיינו על הרבעת בהמה והרכבת האילן. מבררת
 9 הגמרא: מנא הני מילי - מהיכן למד רבי אלעזר דבריו אלו.
 10 מבארת הגמרא: אמר שמואל דאמר קרא - שכאשר באה התורה
 11 להזהיר את ישראל בסיני על הכלאים (ויקרא ט"ט), הקדימה התורה
 12 ופתחה את הנאמר בפסוק 'את חקתי תשמרו', והכוונה בזה, שאת
 13 החוקים שהקפאתי לך כבר, והיינו לבני נח, תשמרו. ובהמשך הפסוק
 14 נאמר שהחוקים הם 'בהמתך לא תרביע בלאים ושרך לא תרע
 15 בלאים', וזריעת כלאים זו אינה זריעה ממש, שהרי לא נצטוו בני
 16 נח על איסור זריעת כלאים, אלא בדומה לאיסור כלאי בהמה
 17 שנאמר בפסוק זה, מה - כשם שהקפאת נאסרה בפסוק זה בהקדמה
 18 על בהמה אחרת, שמחבר דבר מסוים לדבר מסוים אחר, אף שרך
 19 אסורה בהקדמה של אילן ממין אחד על אילן ממין אחר, שאף היא
 20 חיבור דבר מסוים לדבר מסוים אחר. ודין נוסף יש ללמוד
 21 מסמיכות הענינים: מה - כשם שהקפאת אסורה בהרבעה בין בארץ
 22 בין בחוצה לארץ, שהרי איסור זה הוא חובת הגוף ולא חובת
 23 הארץ, אף איסור הרכבת האילן בשרך נוהג בין בארץ בין בחוצה
 24 לארץ.
 25 מקשה הגמרא: אלא מעתה לפי מה שנתבאר שכונת התורה
 26 בתיבת 'חקתי' היינו חוקים שחקתי לך כבר, אם כן גם במה
 27 שנאמר בכל מצוות התורה (שם ט"ז) 'ושמרתם את חקתי ואת
 28 משפטי' וגו', נאמר שהכוונה לחקים שהקפאתי לך כבר, ובני נח
 29 מצווים בכל מצוות התורה. מתרצת הגמרא: הלא בכל המצוות
 30 נאמר 'ושמרתם את חקותי', ומה שהקדים את השמירה לחוקים,
 31 משמע שהכוונה שישמרו את החוקים דהשתא - שנצטוו בהם
 32 עתה, ולא את החוקים שנצטוו בהם כבר, אבל הלא בכלאים נאמר
 33 'את חקותי תשמרו', ומה שהקדים את החוקים לשמירתם, משמע
 34 את החקים דמעיקרא - שנצטויהם בהם מתחילה בזמן בני נח,
 35 השמרו.
 36 שנינו במשנה: אמר רבי יוחנן בן קרחא בו' בכל יום דנין את
 37 העדים בכינוי 'יכה יוסי את יוסי'. הגמרא מבארת על איזה שם
 38 חייב המקלל מיתה: אמר רב אחא בר יעקב, המקלל אינו חייב
 39 מיתה, עד שצריך שם בן ארבע אותיות, דהיינו שם יו"ד ה"א ו"ו
 40 ה"א, או שם אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד, הזאת לאפוקי - למעט אם בירך
 41 שם בן שתי אותיות כגון יו"ד ה"א או אל"ף דל"ת, שאינו נחשב
 42 אלא כינוי, דלא חייב. שואלת הגמרא: דין זה פשיטא, שהרי יב' יב'
 43 יוסי את יוסי' הנין - שנינו במשנה, שהיו העדים מעידים עליו
 44 בכינוי לשם, ו'יוסי' הוא שם בן ארבע אותיות, ומפורש שחייב רק
 45 על שם כזה. מיישבת הגמרא: מהו דתימא - שמא תאמר מילתא
 46 בעלמא הוא דנקט - שמא שנקטה המשנה שהעדים אומרים 'יכה
 47 יוסי', אין כוונתה בדווקא למנין אותיותיו, אלא נקטה בכינוי
 48 שאומרים שם בעלמא, קא משמע לן רב אחא בר יעקב שבדווקא
 49 נקטה המשנה את השם 'יוסי', כדי להשמיע שאין המברך חייב
 50 מיתה, עד שיזכיר שם בן ארבע אותיות דווקא.
 51 הגמרא מביאה לשון שונה בדברי רב אחא בר יעקב: איבא דאמרי,
 52 אמר רב אחא בר יעקב, ממה ששנינו במשנה שהעדים מעידים
 53 בכינוי 'יכה יוסי את יוסי', שמע מינה, שם בן ארבע אותיות נמי שם
 54 הוא לענין זה שהמברכו חייב מיתה, ואינו צריך להזכיר שם ארוך
 55 בן ארבעים ושנים אותיות כדי להתחייב. מקשה הגמרא: פשיטא,
 56 שהרי יב' יב' את יוסי' הנין, ומפורש שאינו צריך להזכיר שם
 57 ארוך יותר. מתרצת הגמרא: מהו דתימא - שמא תאמר שבאמת
 58 אינו חייב עד דאיבא - עד שיהיה מוזכר בברכתו שם רב - שם
 59 ארוך בן ארבעים ושנים אותיות, ומילתא בעלמא הוא דנקט - ורק

מכשפה לא תחיה וכל שוכב עם בהמה. סמוכין הן בפרשת ואלה המשפטים: את חקתי תשמרו. כשהודיר ישראל בסני בהמתך לא תרביע וגו פתח בהו קרא את חקותי תשמרו מה שלא פתח כן בשאר מקומות שמע מינה הכי קאמר להו את חקותי שחקתי כבר לפני נח תשמרו ואלו הן בהמתך לא תרביע כלאים אבל על חרישת שור וחמור לא הודרתים: שרך לא תורע כלאים. וזריעה זו אינה זריעה ממש ולא נצטוו בני נח על כלאי הכרם אלא שלא להרכיב האילן על שאינו מינו ולא תורע דומיא דלא תרביע מה בהמה בהרבעה דבר המסויים על דבר המסויים: מה בהמה בין בארץ בין בחו"ל. דחובת הגוף שאינה תלויה בחובת הארץ נפקא לן בקדושין (ד' לז.) ונדהגת אפילו בחו"ל: אלא מעתה ושמרתם את חקותי. וכתביב בכל התורה כולה הכי נמי דנצטוו בני נח עליהם: הכא כתיב את חקותי תשמרו. דהקדים חקים למצות שמירה דמשמע חקים דמעיקרא ואע"ג דגבי שביעית ויובל כתיב נמי את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו דהקדים נמי חקים למצות שמירה התם כיון דרישא דקרא כתיב את משפטי תעשו ארזיה למיכתב ואת חקותי תשמרו: שם הן ארבע אותיות. שם הוא ולא בעינן שם המפורש בן ארבעים ושתים אותיות: ושם המפורש. כלומר שם המיוחד: קרוני בגידים. על גדופן ששמעו מפי רבשקה כדכתיב (מלכים ב' יט) אשר שלחו מלך אשרו וארדו: לחרף אלהים חי: וחקיה. בשעה שמעתינן בפירוש מה ששמעו אינן חייבין לקרוע: הא שמעו השתא. מפי עצמן: השומע אוכרה. ברכת השם מפי הגוי אינו חייב לקרוע: וא"ת. הרי קרעו על רבשקה ישראל מומר היה: בזמן הזה. שאנו בגלות ואין אימת ב"ד מוטלת עליהם לרן חייב מיתות: נתמלא כל הבגד קרעים. לפי שהבגד תדיר לפי שאין מתיראין מבי"ד: מי נמיר. גוי שם המיוחד כל כך שמקללן בו תמיד דקאמר נתמלא כל הבגד כולו קרעים: אלא לאו בכניו. תדיר ובזמן הזה הוא דלא קרעינן משום דנתמלא כל הבגד וכי' הא בזמן ב"ד קרעינן. לוי ואבננו: ומעלה הוא עבד רבנו. בדיני ממונות דיני נפשות שהצריכו כל העדים לפרש עדותן: הכא. בברכת השם דלא אפשר לפרש מפני כבוד השם: אוקמה אדאורייתא. וקטלינן ליה בהאי עדות: דא' סלקא אהך. בעלמא פסול עד שיפרשו כולם. אמו הכא משום דלא אפשר קמלינן ליה לנברא. בלא העדאת עדים: כרי עקיבא. במסכת מכות (ד' ה.) דמקיש שלשה לשנים דאם נמצא שליש קרוב או פסול עדות של כולן טלזין להכר ברקנין ליה בהדיהו דאי מתום או מתכחש מבטלין לסהדותיה: מתנ'

מכשפה לא תחיה וכל שוכב עם בהמה. סמוכין הן בפרשת ואלה המשפטים: את חקתי תשמרו. כשהודיר ישראל בסני בהמתך לא תרביע וגו פתח בהו קרא את חקותי תשמרו מה שלא פתח כן בשאר מקומות שמע מינה הכי קאמר להו את חקותי שחקתי כבר לפני נח תשמרו ואלו הן בהמתך לא תרביע כלאים אבל על חרישת שור וחמור לא הודרתים: שרך לא תורע כלאים. וזריעה זו אינה זריעה ממש ולא נצטוו בני נח על כלאי הכרם אלא שלא להרכיב האילן על שאינו מינו ולא תורע דומיא דלא תרביע מה בהמה בהרבעה דבר המסויים על דבר המסויים: מה בהמה בין בארץ בין בחו"ל. דחובת הגוף שאינה תלויה בחובת הארץ נפקא לן בקדושין (ד' לז.) ונדהגת אפילו בחו"ל: אלא מעתה ושמרתם את חקותי. וכתביב בכל התורה כולה הכי נמי דנצטוו בני נח עליהם: הכא כתיב את חקותי תשמרו. דהקדים חקים למצות שמירה דמשמע חקים דמעיקרא ואע"ג דגבי שביעית ויובל כתיב נמי את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו דהקדים נמי חקים למצות שמירה התם כיון דרישא דקרא כתיב את משפטי תעשו ארזיה למיכתב ואת חקותי תשמרו: שם הן ארבע אותיות. שם הוא ולא בעינן שם המפורש בן ארבעים ושתים אותיות: ושם המפורש. כלומר שם המיוחד: קרוני בגידים. על גדופן ששמעו מפי רבשקה כדכתיב (מלכים ב' יט) אשר שלחו מלך אשרו וארדו: לחרף אלהים חי: וחקיה. בשעה שמעתינן בפירוש מה ששמעו אינן חייבין לקרוע: הא שמעו השתא. מפי עצמן: השומע אוכרה. ברכת השם מפי הגוי אינו חייב לקרוע: וא"ת. הרי קרעו על רבשקה ישראל מומר היה: בזמן הזה. שאנו בגלות ואין אימת ב"ד מוטלת עליהם לרן חייב מיתות: נתמלא כל הבגד קרעים. לפי שהבגד תדיר לפי שאין מתיראין מבי"ד: מי נמיר. גוי שם המיוחד כל כך שמקללן בו תמיד דקאמר נתמלא כל הבגד כולו קרעים: אלא לאו בכניו. תדיר ובזמן הזה הוא דלא קרעינן משום דנתמלא כל הבגד וכי' הא בזמן ב"ד קרעינן. לוי ואבננו: ומעלה הוא עבד רבנו. בדיני ממונות דיני נפשות שהצריכו כל העדים לפרש עדותן: הכא. בברכת השם דלא אפשר לפרש מפני כבוד השם: אוקמה אדאורייתא. וקטלינן ליה בהאי עדות: דא' סלקא אהך. בעלמא פסול עד שיפרשו כולם. אמו הכא משום דלא אפשר קמלינן ליה לנברא. בלא העדאת עדים: כרי עקיבא. במסכת מכות (ד' ה.) דמקיש שלשה לשנים דאם נמצא שליש קרוב או פסול עדות של כולן טלזין להכר ברקנין ליה בהדיהו דאי מתום או מתכחש מבטלין לסהדותיה: מתנ'

המלך חזקיהו (את דברי רבשקה) ויקרע את בגדיו, המלך חזקיהו קרע, והם לא קרעו. אמר רב יהודה אמר שמואל, השומע אוקרה מפי העובד פוכבים, אינו חייב לקרוע. ואם תאמר רבשקה, וישראל מומר היה. ואמר רב יהודה אמר שמואל, אין קורעין אלא על שם המיוחד בלבד. לאפוקי כינוי, דלא. ופליגא דרבי חייא בתריוויה, דאמר רבי חייא, השומע אוקרה בזמן הזה, אינו חייב לקרוע. שאם אי אתה אומר כן, נתמלא כל הבגד קרעים. מנא, אילימא מישראל, מי פקרוי כולי האי. אלא, פשיטא מעובד פוכבים, ואי שם המיוחד, מי נמיר? אלא לאו, בכינוי, ושמע מינה בזמן הזה הוא דלא, הא מעיקרא חייב, שמע מינה: השני אומר אף אני כמותו: אמר ריש לקיש, שמע מינה אף אני כמותו, פשר בדיני ממונות ובדיני נפשות, ומעלה הוא דעבוד רבנו. והכא, פיון דלא אפשר, אוקמהו רבנו אדאורייתא. דאי סלקא דעתך פסול, הכא משום דלא אפשר, קמלינן לנברא: והשליש אומר אף אני כמותו: סתמא, פרבי עקיבא דמקיש שלשה לשנים:

חקתי תשמרו. כשהודיר ישראל בסני בהמתך לא תרביע וגו פתח בהו קרא את חקותי תשמרו מה שלא פתח כן בשאר מקומות שמע מינה הכי קאמר להו את חקותי שחקתי כבר לפני נח תשמרו ואלו הן בהמתך לא תרביע כלאים אבל על חרישת שור וחמור לא הודרתים: שרך לא תורע כלאים. וזריעה זו אינה זריעה ממש ולא נצטוו בני נח על כלאי הכרם אלא שלא להרכיב האילן על שאינו מינו ולא תורע דומיא דלא תרביע מה בהמה בהרבעה דבר המסויים על דבר המסויים: מה בהמה בין בארץ בין בחו"ל. דחובת הגוף שאינה תלויה בחובת הארץ נפקא לן בקדושין (ד' לז.) ונדהגת אפילו בחו"ל: אלא מעתה ושמרתם את חקותי. וכתביב בכל התורה כולה הכי נמי דנצטוו בני נח עליהם: הכא כתיב את חקותי תשמרו. דהקדים חקים למצות שמירה דמשמע חקים דמעיקרא ואע"ג דגבי שביעית ויובל כתיב נמי את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו דהקדים נמי חקים למצות שמירה התם כיון דרישא דקרא כתיב את משפטי תעשו ארזיה למיכתב ואת חקותי תשמרו: שם הן ארבע אותיות. שם הוא ולא בעינן שם המפורש בן ארבעים ושתים אותיות: ושם המפורש. כלומר שם המיוחד: קרוני בגידים. על גדופן ששמעו מפי רבשקה כדכתיב (מלכים ב' יט) אשר שלחו מלך אשרו וארדו: לחרף אלהים חי: וחקיה. בשעה שמעתינן בפירוש מה ששמעו אינן חייבין לקרוע: הא שמעו השתא. מפי עצמן: השומע אוכרה. ברכת השם מפי הגוי אינו חייב לקרוע: וא"ת. הרי קרעו על רבשקה ישראל מומר היה: בזמן הזה. שאנו בגלות ואין אימת ב"ד מוטלת עליהם לרן חייב מיתות: נתמלא כל הבגד קרעים. לפי שהבגד תדיר לפי שאין מתיראין מבי"ד: מי נמיר. גוי שם המיוחד כל כך שמקללן בו תמיד דקאמר נתמלא כל הבגד כולו קרעים: אלא לאו בכניו. תדיר ובזמן הזה הוא דלא קרעינן משום דנתמלא כל הבגד וכי' הא בזמן ב"ד קרעינן. לוי ואבננו: ומעלה הוא עבד רבנו. בדיני ממונות דיני נפשות שהצריכו כל העדים לפרש עדותן: הכא. בברכת השם דלא אפשר לפרש מפני כבוד השם: אוקמה אדאורייתא. וקטלינן ליה בהאי עדות: דא' סלקא אהך. בעלמא פסול עד שיפרשו כולם. אמו הכא משום דלא אפשר קמלינן ליה לנברא. בלא העדאת עדים: כרי עקיבא. במסכת מכות (ד' ה.) דמקיש שלשה לשנים דאם נמצא שליש קרוב או פסול עדות של כולן טלזין להכר ברקנין ליה בהדיהו דאי מתום או מתכחש מבטלין לסהדותיה: מתנ'

מכשפה לא תחיה וכל שוכב עם בהמה. סמוכין הן בפרשת ואלה המשפטים: את חקתי תשמרו. כשהודיר ישראל בסני בהמתך לא תרביע וגו פתח בהו קרא את חקותי תשמרו מה שלא פתח כן בשאר מקומות שמע מינה הכי קאמר להו את חקותי שחקתי כבר לפני נח תשמרו ואלו הן בהמתך לא תרביע כלאים אבל על חרישת שור וחמור לא הודרתים: שרך לא תורע כלאים. וזריעה זו אינה זריעה ממש ולא נצטוו בני נח על כלאי הכרם אלא שלא להרכיב האילן על שאינו מינו ולא תורע דומיא דלא תרביע מה בהמה בהרבעה דבר המסויים על דבר המסויים: מה בהמה בין בארץ בין בחו"ל. דחובת הגוף שאינה תלויה בחובת הארץ נפקא לן בקדושין (ד' לז.) ונדהגת אפילו בחו"ל: אלא מעתה ושמרתם את חקותי. וכתביב בכל התורה כולה הכי נמי דנצטוו בני נח עליהם: הכא כתיב את חקותי תשמרו. דהקדים חקים למצות שמירה דמשמע חקים דמעיקרא ואע"ג דגבי שביעית ויובל כתיב נמי את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו דהקדים נמי חקים למצות שמירה התם כיון דרישא דקרא כתיב את משפטי תעשו ארזיה למיכתב ואת חקותי תשמרו: שם הן ארבע אותיות. שם הוא ולא בעינן שם המפורש בן ארבעים ושתים אותיות: ושם המפורש. כלומר שם המיוחד: קרוני בגידים. על גדופן ששמעו מפי רבשקה כדכתיב (מלכים ב' יט) אשר שלחו מלך אשרו וארדו: לחרף אלהים חי: וחקיה. בשעה שמעתינן בפירוש מה ששמעו אינן חייבין לקרוע: הא שמעו השתא. מפי עצמן: השומע אוכרה. ברכת השם מפי הגוי אינו חייב לקרוע: וא"ת. הרי קרעו על רבשקה ישראל מומר היה: בזמן הזה. שאנו בגלות ואין אימת ב"ד מוטלת עליהם לרן חייב מיתות: נתמלא כל הבגד קרעים. לפי שהבגד תדיר לפי שאין מתיראין מבי"ד: מי נמיר. גוי שם המיוחד כל כך שמקללן בו תמיד דקאמר נתמלא כל הבגד כולו קרעים: אלא לאו בכניו. תדיר ובזמן הזה הוא דלא קרעינן משום דנתמלא כל הבגד וכי' הא בזמן ב"ד קרעינן. לוי ואבננו: ומעלה הוא עבד רבנו. בדיני ממונות דיני נפשות שהצריכו כל העדים לפרש עדותן: הכא. בברכת השם דלא אפשר לפרש מפני כבוד השם: אוקמה אדאורייתא. וקטלינן ליה בהאי עדות: דא' סלקא אהך. בעלמא פסול עד שיפרשו כולם. אמו הכא משום דלא אפשר קמלינן ליה לנברא. בלא העדאת עדים: כרי עקיבא. במסכת מכות (ד' ה.) דמקיש שלשה לשנים דאם נמצא שליש קרוב או פסול עדות של כולן טלזין להכר ברקנין ליה בהדיהו דאי מתום או מתכחש מבטלין לסהדותיה: מתנ'

המלך חזקיהו (את דברי רבשקה) ויקרע את בגדיו, המלך חזקיהו קרע, והם לא קרעו. אמר רב יהודה אמר שמואל, השומע אוקרה מפי העובד פוכבים, אינו חייב לקרוע. ואם תאמר רבשקה, וישראל מומר היה. ואמר רב יהודה אמר שמואל, אין קורעין אלא על שם המיוחד בלבד. לאפוקי כינוי, דלא. ופליגא דרבי חייא בתריוויה, דאמר רבי חייא, השומע אוקרה בזמן הזה, אינו חייב לקרוע. שאם אי אתה אומר כן, נתמלא כל הבגד קרעים. מנא, אילימא מישראל, מי פקרוי כולי האי. אלא, פשיטא מעובד פוכבים, ואי שם המיוחד, מי נמיר? אלא לאו, בכינוי, ושמע מינה בזמן הזה הוא דלא, הא מעיקרא חייב, שמע מינה: השני אומר אף אני כמותו: אמר ריש לקיש, שמע מינה אף אני כמותו, פשר בדיני ממונות ובדיני נפשות, ומעלה הוא דעבוד רבנו. והכא, פיון דלא אפשר, אוקמהו רבנו אדאורייתא. דאי סלקא דעתך פסול, הכא משום דלא אפשר, קמלינן לנברא: והשליש אומר אף אני כמותו: סתמא, פרבי עקיבא דמקיש שלשה לשנים:

משנה

1 המשנה ממשיכה לבאר דיני חיובי סקילה שנמנו במשנה לעיל (ג.נ):
 2 העובד עבודת כוכבים ששנינו לעיל (ס) שחייב סקילה, היינו אחד
 3 העובד, ואחד המונח בהמה לקרבן לעבודה זרה, ואחד המקפץ לו
 4 בשר או קטורת מבשמים, ואחד המנסף לו יין, ואחד המשתתה לו,
 5 ואחד המקבלו עליו לאלוה אף שלא בפניו, והאומר לו בפניו אלי
 6 אלה, שכל עבודות אלו חייב עליהן אף אם עושה כן לעבודה זרה
 7 שאין דרכה בכך. אבל המנסף את העבודה זרה והמנסף
 8 אותו, והמקפץ – והמטטאא לפניו, והמריץ – והשוף מים לפניו
 9 להריץ את האבק לארץ שלא יעלה, והמריץ והסך אותו,
 10 והמליש אותו בבגדים, והמנעיל אותו בנעלים, ואין דרך לעבדו
 11 באופנים אלו, עובר בלא תעשה, שנאמר 'לא תשתתה לאלהיהם'
 12 'ולא תעבדם' (שמות כג ד), אך אינו חייב מיתה. הנוזר בשמו – האוסר על
 13 עצמו דבר מסוים בנדר בשם עבודה זרה פלוגית, והמקנים –
 14 והנשבע בשמו, עובר בלא תעשה, שנאמר 'ושם אלהים אחרים לא
 15 תזכירו' (שם כג י). הנוזר – המוציא רעי מעצמו לפני עבודה זרה
 16 ששמה בעל פעור, אף שהיא עבודה דרך בזיון, כיון שזו היא
 17 עבודתה, חייב מיתה. וכן הנוזר אפן לעבודה זרה ששמה מרקולים,
 18 אף שהוא דרך בזיון, זו היא דרך עבודתה, וחייבים על כך.

גמרא

19 שנינו במשנה: 'אחד העובד ואחד המזבח ואחד המקטר' וכו'.
 20 שואלת הגמרא: מאי כוונת המשנה ב'אחד העובד', וכי בכל שאר
 21 דברים המפורטים בהמשך המשנה אינו עובד עבודה זרה. משיבה
 22 הגמרא: אמר רבי ירמיה, הכי קאמר – כך כוונתה לומר, אחד
 23 העובד כל עבודה אפילו כעין חיובק ונישוק או דרך בזיון, חייב רק
 24 בדרך – אם דרך עבודתה בכך, ואחד המונח ואחד המקפץ ואחד
 25 המנסף ואחד המשתתה לה, חייב ואפילו אם הן שלא בדרך, משום
 26 משום שהן עבודות הנעשות לה' באוהל מועד בפנים וכפי
 27 שלמדים להלן מפסוקו. והיינו שעל עבודות פנים חייבים אף אם
 28 אין דרך לעובדה בכך, ועל שאר עבודות אין חייבים אלא אם
 29 הדרך לעובדה בכך.
 30 שואלת הגמרא: כיון שהמשנה מונה את כל העבודות הנעשות
 31 לה' בפנים, שחייב עליהן אף כשאין דרך העבודה בכך, וליהושב
 32 נמי – שתחשיב ותמנה עמהם גם זורק דם לעבודה זרה, שהרי גם
 33 היא עבודה הנעשית לה' בפנים. משיבה הגמרא: אמר אביי, זורק
 34 דם היינו בכלל מנסף המשנה במשנה, שהרי הפסוק קרא לזריקת
 35 דם לעבודה זרה בלשון 'ניסוך', דתניב (תהלים טו ד) 'בל אסוף
 36 נספיהם מדם'.
 37 מבארת הגמרא: מנחני מילי – מהיכן למדים שהעבודות הנעשות
 38 לה' באוהל מועד בפנים, העובד אותן לעבודה זרה חייב מיתה, אף
 39 כשאין דרך אותה עבודה זרה בכך. דתני רבנן בברייתא, אילו היה
 40 קאמר בתורה 'זבח יחרם', הייתי אומר שזוהי קדשים בחוץ – מחוץ
 41 לאוהל מועד תתנו מדבר, אך כיון שנאמר (שמות כג ט) 'זבח
 42 לאלהים יחרם', תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב בתיבת 'אלהים'
 43 שזוהי לעבודת כוכבים הנקראת 'אלהים' תתנו מדבר, ועל כך
 44 נאמר 'יחרם' דהיינו 'יומת'. ומכך שלא אמרה תורה זאת בלשון
 45 עבודה 'עובד לאלוהים בזביחה יחרם', אלא בלשון זביחה 'זבח
 46 לאלהים', מוכח שבאה להשמיענו שהזבח לכל 'אלהים' חייב
 47 מיתה, אף כשאינו כדרך עבודתה. מבררת הברייתא: אין ללמוד
 48 מכך שחייב בשלא כדרכה אלא בזביחה, מקפץ ומנסף לעבודה זרה
 49 שאין דרכה בכך מניין שחייב מיתה על כך, תלמוד לומר בהמשך
 50 הפסוק (שם) 'בלתי לה' לדבדו, כלומר, ריגן העבודות בזיון – נטל
 51 הכתוב את כל העבודות הנעשות באוהל מועד בפנים מן העבודה
 52 זרה, ונתן לעשותן רק לשם המיוחד, ונמצא שעל כל אותן עבודות
 53 הנעשות לה' בפנים, נאמר בתחילת הפסוק 'זבח לאלוהים יחרם',
 54 שחייב עליהם אף אם עשאן לעבודה זרה שאין דרכה בכך.
 55 מוסיפה הברייתא לבאר, מהיכן למדים לאסור השתחואה

לעבודה זרה שאין דרכה בכך, אף שאינה עבודה הנעשית בפנים: 56
 לפי שזביחה היתה בכלל שאר העבודות האסורות שעליהן נאמר 57
 'וילך ויעבוד אלהים אחרים, ויצאה זביחה מן הכלל שנאמר בה 58
 'זבח לאלהים יחרם' לחייב עליה אף בשלא כדרכה, כדי לזיון 59
 וללמוד ממנה זאת ככל העבודות הנעשות בפנים שחייבים עליהן 60
 אף שלא כדרכה, שמיצה היא בתורה, שכל דבר שיצא מן הכלל, 61
 לא רק ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא (נבנת 62
 ז), נמצא שאין ללמוד מכך אלא על עבודות פנים, אך מניין לזביחת 63
 השתחואה שאינה עבודת פנים, שאף היא אם עשאה לעבודה זרה 64
 שאין דרכה בכך חייב מיתה, תלמוד לומר (דברים א ז) 'וילך ועבד 65
 אלהים אחרים וישתחו להם' דהיינו השתחואה לעבודה זרה שאין 66
 דרכה בכך, שהרי דרכה בכך כבר כלולה ב'ויעבוד', ופסוק ליה – 67
 וסמוך לפסוק זה (שם ט ה) נאמר 'והוצאת את האיש ההוא או את 68
 האשה ההוא וגו' וסקלתםם באבנים ומתו, ומבואר שהשתחואה 69
 לעבודה זרה חייב מיתה אף כשאין דרכה בהשתחואה. 70
 מבררת הברייתא: אכן עונש מיתה על השתחואה לעבודה זרה 71
 שאין דרכה בכך ששמענו מהפסוק האמור 'וסקלתם', אך אהרה 72
 שלא לעשותה (לאן מניין. משיבה הברייתא: תלמוד לומר (שמות לד 73
 ה) 'כי לא תשתתה לאל אחר', שאסור להשתחוות לעבודה זרה 74
 בכל אופן.
 הברייתא מבארת מדוע אין למדים מהשתחואה לחייב אף שאר 75
 עבודות בשלא כדרכה: 'ובול שאני מרבה מהשתחואה, שכיון 76
 שיצאה מן הכלל ונאמר אסורה בני עצמו, הרי היא באה ללמד 77
 על הכלל כולו, שכל עבודות שהן דרך כבוד, כגון המנסף – 78
 המחבק והמנשק והמליש והמנעיל לעבודה זרה, חייבים עליהן 79
 אף שלא כדרכה, כעין השתחואה שאף היא דרך כבוד. תלמוד 80
 לומר – מלמדנו הכתוב 'זבח לאלהים יחרם', שאין ללמוד 81
 מהשתחואה לחייב על כל דבר שהוא דרך כבוד, שאם נלמד 82
 ממנה נמצא שפסוק זה מיותר, אף זביחה היא בכלל עבודה 83
 דרך כבוד, אלא ודאי הפסוק 'זבח' בא ללמד שזביחה בכלל שאר 84
 העבודות שנאמר עליהן 'וילך ויעבוד אלהים אחרים' היתה, ולמה 85
 יצאה מכללן, ונאמר בה חיוב מיתה בנפרד, כדי לתקוף את כולן 86
 אליה, ולומר לה, מה – כשם שזביחה מיוחדת משאר העבודות 87
 שהיא עבודת פנים – עבודה הנעשית באוהל מועד בפנים, 88
 והעושים אותה לכל עבודה זרה תינין עליה מיתה כפי שנתבאר, 89
 אף כל עבודה שהיא עבודת פנים, דהיינו קיסור וניסוך וזריקה, 90
 דינה כזביחה והעושים אותה לכל עבודה זרה תינין עליה מיתה. 91
 ולכן צריך לומר, שמה שיצאה השתחואה מכלל כל העבודות, לא 92
 כדי ללמד על הכלל יצאה אלא כדי לידון בעצמה להחייב על 93
 עשייתה לעבודה זרה גם כשאין דרכה בכך, אף שאינה עבודה 94
 הנעשית בפנים, ואילו יצאה זביחה מכלל כל העבודות, כדי לידון 95
 וללמד על הכלל של כל שאר עבודות פנים כולו, שהעובד אותן 96
 אף לעבודה שאין דרכה בכך חייב מיתה.
 הגמרא דנה בתחילת דברי הברייתא: אמר רב, אילו נאמר 'זבח 97
 יחרם' הייתי אומר שזוהי קדשים בחוץ תתנו מדבר, שעליו 98
 נאמר 'יחרם', דהיינו שחייב מיתה בית דין, מקשה הגמרא: הלא 99
 זבח קדשים בחוץ מפורש בתורה שעונשו ברת הוא ולא מיתה 100
 בבית דין, שנאמר (ויקרא יז ג) 'איש איש מבית ישראל אשר ישחט 101
 שור או כשב או עז וגו', ואל פתח אוהל מועד לא הביאו וגו' ונתברר 102
 האיש ההוא מקרב עמו', וכיצד הייתי אומר שחובי המיתה האמור 103
 בפסוק נאמר עליו. מתרצת הגמרא: אילו היה נאמר 'זבח יחרם' 104
 סלקא דעתך אמינא – היה עולה בדתך לומר שבמה התורה 105
 ללמד על זבח קדשים בחוץ, דפי אתרו ביה – כשהתרו בו עונשו 106
 קטלא – מיתה בבית דין, כי לא אתרו ביה – וכשלא התרו בו עונשו 107
 ברת, ולכן קא משמע לן תיבת 'לאלוהים' שבכתוב 'זבח לאלהים 108
 יחרם', שהכוונה לזבח לעבודה זרה שעונשו מיתה, אך זבח 109
 קדשים בחוץ עונשו כרת אף אם התרו בו.
 הגמרא דנה בהמשך דברי הברייתא. מקשה הגמרא: אמר ליה רבא 110
 בר רב הונן לאבבי, מה שהכריחה הברייתא שהשתחואה לא יצאה 111
 112
 113
 114

60 הפוער - המתריז רעי מעצמו לזבחה - לעבודה זרה שדרכה
 61 בזביחה, שכיון שדרכה בעבודת כבוד, ועובדה בזיון, אינו חייב
 62 עליה. הלא זה כבר מהשתחויה נפקא - למדים למעשה שאין
 63 חייבים עליה בשלא כדרכה, שהיה מה - כשם השתחויה דרך
 64 כיבוד היא, ורק באופן זה חייב, אף כל העבודות שלמדים ממנה
 65 חייבים עליהם רק אם הם דרך כיבוד, ואם כן אין צריך את הפסוק
 66 'איכה יעבדו' כדי למעט זאת, ועדיין קשה איזו עבודה נתמעטה
 67
 68 מתרצה הגמרא: אלא הפסוק 'איכה יעבדו' בא למעוטי הפוער
 69 עצמו לעבודה זרה ששמה 'מרקולים', שדרך עבודתה בוריקת
 70 אבנים עליה. דפלקא דעתה אמנא - היה עולה ברעתך לומר,
 71 הואיל ועבודתו של מרקוליס דרך בזיון הוא, ממילא חייב אף על
 72 כל עבודה שעובד לו דרך בזיון כגון הוצאת רעי, ואף שאינו כדרך
 73 עבודתו, קא משמע לן הפסוק 'איכה יעבדו' למעט שאין הדבר כן,
 74 אלא אף בעבודת בזיון חייב רק כדרך עבודתו.
 75 הגמרא מקשה קושיא נוספת לדברי רבא בר רב חנן שלמדים
 76 מהשתחויה: אלא, הא דאמר רבי אליעזר, מנין לזבחה בהמה דרך
 77 כבוד ל'מרקולים' שעבודתה בדרך בזיון, שהוא חייב, שאמר עליו
 78 אזהרה בפסוק (ויקרא יז) 'ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים, אם
 79 פסוק זה אינו ענין לאסור עבודה כדרכה, דכתיב - שהרי כבר
 80 נאמר 'איכה יעבדו' אלא כר כל עבודה שדרכה בדרך, תניהו ענין
 81 לאסור עבודה שלא כדרכה, והיינו אף בעבודה כן, ובין
 82 שנאמר 'ולא יזבחו' וגו', נאמר עליו עונש מיתה בפסוק 'וזבח
 83 לאלהים יחרם'. ומעתה קשה, מדוע צריך פסוק זה לאסור עבודה
 84 שלא כדרכה, הלא לדברי רבא בר רב חנן חייב בעבודה שלא
 85 כדרכה מהשתחויה נפקא - נלמדת, שכשם שבהשתחויה חייב
 86 אף בשלא כדרכה, כך גם בשאר העבודות.
 87 מתרצה הגמרא: התם - שם גזיפה למרקוליס מדובר שאינו עושה
 88 כן כדי לקבלו עליו לאלוה אלא כדי להכעיס את בוראו, ולכן אין
 89 ללמוד מהשתחויה שמקבלה עליו לאלוה. ומשום כך צריך את
 90 הפסוק 'ולא יזבחו' להשיענו שאף שאינו מקבלו עליו עובר
 91 בלאו, וחייב מיתה משום 'וזבח לאלהים יחרם'.
 92 הגמרא דנה אם אדם שנתרצה ואמר שיעבוד עבודה זרה חייב או
 93 לא. מביאה הגמרא מעשה: רב המנינא אירכסו ליה - נאבדו לו
 94 תורו - שוורים, והלך לחפשם, ובהליכתו פגע ביה - פגש אותו
 95 רבה, רמא ליה מתניתין אהרדי - הקשה לו ממשניות הסותרות זו
 96 את זו. תנן במשנתנו (על ס) גבי חייבי סקילה העובד עבודת
 97 בזבחים, ומשגעו רק העובד פועל אין - אכן חייב מיתה, אבל
 98 האומר 'אעבוד' לא - אינו חייב. והאנן תנן - הרי שנינו במשנה
 99 לקמן (סו) גבי מסית לעבודה זרה, האומר 'אעבוד עבודה זרה' חייב,
 100 ואף אם אמר 'אלו ואעבוד', שעדיין מחוסר הליכה ויתכן שעדי
 101 שילך יחזור בו, מכל מקום חייב. ואף אם אמר לאחריים 'עלך
 102 ונעבוד', שיתכן שלא ילכו עמו, ומשום כך אף הוא יחזור בו ולא
 103 ילך, מכל מקום חייב. ומבואר שאף האומר שיעבוד עבודה זרה
 104 חייב.
 105 מביאה הגמרא תירוץ ראשון על סתירה זו: אמר ליה רב המנונא,
 106 אכן אף האומר 'אעבוד' חייב כמבואר במשנה לקמן, משום שכיון
 107 שאמר שיעבודו הרי הוא מקבלו עליו באלוה כבר מעתה,
 108 ובמשנתנו שחייבו רק את העובד ולא את האומר, מדובר באומר
 109 'איני מקבלו עלי באלוה אלא בעבודה שאעבדנו בעתיד', ובאופן
 110 זה כל זמן שלא עבד אין זה נחשב שנתרצה לעבוד, ולכן אינו חייב
 111 עד שיעבוד בפועל.
 112 הגמרא מביאה תירוץ אחר על סתירת המשניות: רב יוסף אמר,
 113 וכי תנאי שקלת מעלמא - איבדת את כל התנאים מהעולם שאינך
 114 מוצא תנאים שנחלקו בכך, הלא ענין זה תנאי היא - שנוי
 115 במחלוקת תנאים. ותניא בברייתא, האומר לאחרים בואו ועבדוני,
 116 שעושה את עצמו עבודה זרה ומסית אחרים לעבדו, רבי מאיר
 117 מתייב אותו במיתה כמסית אחרים לעבודה זרה, ורבי יהודה מתייב.
 118 מבאר רב יוסף את המחלוקת: תיבא דפלקו - באופן שבפועל אכן

1 הבהמה אסורה בהנאה. ואף שהשחיטה לא היתה לשם עבודה
 2 זרה, וגם לא נזרק דמה לעבודה זרה, מכל מקום כיון שחשב
 3 בשחיטתו לזרוק דמה לעבודה זרה נאסרה הבהמה. משום שסובר
 4 שלמדים איסור עבודה זרה הנעשית בחוץ, מאיסור פיגול
 5 בקרבנות שבפנים, כשם שבפיגול אם חשב בשחיטתו לזרוק את
 6 הדם למחר, פסל את הקרבן וחייב כרת, כך בעבודה זרה אם חשב
 7 בשחיטתו לזרוק את הדם לעבודה זרה, אסר את הבהמה. וריש
 8 לקוש אמר, הבהמה מותרת, ואין מחשבתו בשעת השחיטה לזרוק
 9 דמה לעבודה זרה אוסרת את השחיטה עצמה, משום שסבר שאין
 10 למדים איסור עבודה זרה הנעשה בחוץ מפיגול הנעשה בפנים.
 11 מסימת הגמרא את הקושיא: מה ששינוו בברייתא לעיל שהפסוק
 12 'וזבח לאלהים יחרם' מיותר ללמד על כל עבודות פנים, הניחא
 13 לרבי יוחנן שאינו לומד מ'זובח' שמחשבים מעבודה לעבודה,
 14 שהרי כבר למד זאת ממחשבת פיגול, שכשם שלמדים שהבהמה
 15 אסורה, כך למדים שהאדם המחשב כך חייב מיתה. וממילא
 16 הפסוק 'וזבח לאלהים יחרם' מיותר לחייב מיתה בעבודות פנים
 17 שעבדם לעבודה זרה אף שלא כדרכה כמבואר לעיל, אלא לריש
 18 לקיש שאינו לומד מפיגול שמחשבים מעבודה לעבודה לגבי
 19 איסור הבהמה, אם כן לחייב את העובד במיתה באופן זה הלא פני
 20 קרא - צריך פסוק, ונאמר שהפסוק 'וזבח לאלהים יחרם' בא ללמד
 21 זאת, וממילא אין פסוק זה מיותר לחייב בעבודות פנים לעבודה
 22 זרה שלא כדרכה.
 23 רב פלא מקשה קושיא זו גם על רבי יוחנן: מתקיף לה רב פלא, וכי
 24 לרבי יוחנן לא פני קרא - אין צריך פסוק ללמד חיוב על אדם
 25 שחישב בעבודה זו לעשות עבודה אחרת לעבודה זרה, הלא עד
 26 כאן לא קא אמר רבי יוחנן - לא למד רבי יוחנן מפיגול לאסור אלא
 27 את ההקמה ששחטה והישב לזרוק דמה לעבודה זרה, שאין
 28 לאכילה או ליהנות ממנה, אבל נכרא - האדם שעשה כן הרי לא
 29 בר קמלא הוא - אין למדים מפיגול לחייבו מיתה בשל כך, ואתא
 30 קרא - ובא הפסוק 'וזבח לאלהים יחרם' לחייבו נכרא לקמלא -
 31 לחייבו מיתה בשל כך. ואם כן גם על רבי יוחנן קשה, שאין הפסוק
 32 'וזבח לאלהים יחרם' מיותר ללמד שחייב בעבודות פנים אף על
 33 עבודה זרה שלא כדרכה.
 34 רב אחא מקשה על סברת המקשן, ובכך מתרץ את קושיית
 35 הגמרא: מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא, ולייש לקיש מי פני
 36 קרא - אף שיטת ריש לקיש, וכי צריך פסוק לחייב מיתה את
 37 המחשב מעבודה לעבודה, הלא הסברא הפוכה, שכן עד כאן לא
 38 קא שרי ריש לקיש - לא התיר ריש לקיש באופן זה, אלא את
 39 ההקמה, אבל נכרא - האדם שעשה כן רדאי בר קמלא הוא -
 40 נתחייב מיתה אף בלא פסוק מיוחד המחייבו, מדי דתהו - כשם
 41 שמצינו גבי אששתתהו להר, דהר עצמו מותר בהנאה, כיון שאינו
 42 נחשב כעבודה זרה להאסר, ומכל מקום העובד נהרג פסיה,
 43 שהרי מעשהו נחשב עבודה זרה לחייבו מיתה. ואם כן אף בבהמה
 44 ששחטה והישב לזרוק דמה לעבודה זרה, אף שהבהמה לא
 45 נאסרת בכך, מכל מקום הוא עצמו חייב, כיון שאין וריקה בלא
 46 שחיטה ושחיטה צורך הוריקה היא, ומחשבתו בשחיטה על
 47 הוריקה מועילה להחשיבו כעובד עבודה זרה ולחייבו. וכיון
 48 שפשוט שיש לחייבו מיתה, נמצא שאין צריך את הפסוק 'וזבח
 49 לאלהים יחרם' לכך, ומיותר הוא לחייב מיתה בעבודות פנים
 50 שנעשו לעבודה זרה אף שלא כדרכה, וכפי שנתבאר.
 51 הגמרא מקשה על שאלת רבא בר רב חנן על הברייתא: אמר ליה
 52 רב אחא מדפתי לרבינא, למאי דקאמר ליה - לפי מה ששאל רבא
 53 בר רב חנן לאבי, אימא שיצאה השתחויה ללמד על הכלל כולו,
 54 שבכל העבודות חייב אף בשלא כדרכה, גם אם אינן עבודות פנים,
 55 אם כן הפסוק (דברים יב) 'איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם
 56 ואעשה בן גם אני', שמשמעותו שבא למעט שרק עבודה כדרכה
 57 אסור לעבוד, למעוטי מאי - איזה עבודות שלא כדרכה בא למעט,
 58 הלא לדברי רבא בר רב חנן יש לנו ללמוד מהשתחויה לרבות
 59 שבכל העבודות חייב אף בשלא כדרכה. ובי תיבא שבא למעוטי

1 אסורה. בהקמה בהנאה ואע"פ שהשחיטה לא לעבודה וזה היתה ואפילו לא זרק
2 דמה לעבודה וזה נאסרה וילפינן טעמא בשחיטת חולין דגמר לה רבי יוחנן
3 ממשחבת פגול דהויא מעבודה לעבודה דהשוחט את הזבח על מנת לזרוק את הדם
4 למחר פיגול: וריש לקיש אמר מותרת. לא יליף חוץ מפנים אין מחשבין מעבודה

5 לעבודה: הניחא. הא דמיתר לן זובח ללמד
6 על הכלל ולא מוקמינן לה האי דרשא לומר
7 שמחשב מעבודה לעבודה הא ניחא לרבי
8 יוחנן דנפקא ליה לענין איתוסרי מחשבת
9 פיגול איכא למימר דלענין איחויבי גברא נמי
10 מהתם יליף ועל כרחין אייתר ליה זובח אלא
11 לר"ל דלא יליף עבודה וזה מפניגול נימא
12 דהאי זובח להכי הוא דאתא שמחשבין
13 מעבודה לעבודה: הגויים העובדין את
14 ההרים. תניא במסכת ע"ו (דף מה.) ההרים
15 מותרין בהנאה דכתיב אליהם על ההרים
16 ולא ההרים אליהם: ועובדיהם כס"ף.
17 אע"ג דמחובר לא מתסר עבודה וזה מיהא
18 הוי והבא נמי לא בעיא קרא הואיל ושחיטה
19 צורך זריקה היא והא חשב בשחיטה ע"מ
20 לזרוק הלא ליה כעובד עבודה וזה דהא
21 זריקה בזה חשיבה לא טיב הזקק על כרחין
22 אי השתחואה ללמד על הכלל נפקא ליה לא
23 ה"ל למיכתב זובה: איכה יעבדו. דמשמע
24 כדרכה אין שלא כדרכה לא: למעוטי מאי.
25 שלא כדרכה מאחר דילפינן בהשתחואה
26 דאפילו אינה עבודת פנים מחייב שלא
27 כדרכה אי נימא למעוטי עבודת פנים
28 לעבודה וזה שיעבודתה דרך כבוד כגון פוער
29 עצמו לעבודה וזה שזובחין לא מיה ללמעוטי
30 מהאי קרא: הא מהשתחואה נפקא.
31 שגלמדת על הכלל שאינו חייב אלא דרך
32 כבוד כהשתחואה: אלא האי ד"ר אלעזר
33 מניין לזובה בהמה. שהיא עבודת כבוד
34 למרקוליס שעבודתה ביוון הדיה לפעור אם
35 איתא לרבה בר רב תנן שהשתחואה
36 מלמדת על הכלל ל"ל האי קרא להכי
37 מהשתחואה נפקא: לזובה להכעיס. ואינו
38 מתכוין לקבלו עליו באלוה ואשמועינן קרא
39 דעובר בלאו: אריכסו ליה תורי. והלך
40 לבקש: האומר אעבוד. משעה שהשיתחוא
41 ותתירצה חייב מיתה ודפקא לן לקמן מילתא
42 תאבה ולא תשמע הא אבה ושמע חייב מיד:
43 אלך ואעבוד. שמחוטר הליכה אע"ג דאיכא
44 למימר אדהכי הדר ביה: נלך ונעבוד. אע"פ
45 שכלל עצמו עם אחרים דאיכא למימר הני
46 אחרים לא אזלי ואיהו נמי לא לילול: א"ל.
47 מתני' דקתני עובד אין ואמר לא: באומר איני
48 מקבלו עלי. באלוה: אלא בעבודה. עד
49 שאעבדנו דכל כמה דלא פלח ליה אין כאן
50 אבה ושמע וסיפא דמשמע באמירה חייב
51 בשקבלו עליו אלהותו מיד דכיון דאמר
52 אעבוד מסתמא קבליה עליה באלוה אי לא
53 פירש בהדיא שאינו מקבלו עליו אלא
54 בעבודה: בואי ועבדוני. עושה את עצמו

55 עבודה וזה ומסית ביה אדם לעבדו: מחייב. מיתה כמסית: רבי יהודה אומר לעולם
56 אינו חייב. בשביל דבור בלא מעשה אלא בניסת לעבודה וזה ואבה ושמע ואמר
57 אעבוד אלך ואעבוד אבל באומר בואו ועבדוני פטור אלמא טעמא דרבי יהודה
58 במסית אחרים לעצמו טעמא אחריתא הוא דהא בניסת חייבי מחייב בדבורא: מסית
59 לעצמו. במסית אחרים לעצמו שיעבודוהו אי הוי מסית או לא: לא שמעי ליה.
60 שהרי הוא אדם כמותם ואפילו הניסיתם לשאר עצמי עבודה וזה אין ניסתין לעבוד
61 אדם:

1 ריש לקיש אמר מותרת. פי' בהנאה ולא באכילה דמומר לעבודה וזה אסור לאכול
2 משחיטתו אי נמי אפילו באכילה שרי כיון דלא היה מומר מעיקרא ובשחיטה זו
3 הוא דנעשה מומר:

4 איכה יעבדו למעוטי מאי. תימה השתא נמי דאמר זביחה יצאה ללמדך תקשה ליה
5 איכה יעבדו למעוטי מאי דלמעוטי שלא
6 כדרכה בשאר עבודות לא איצטרך דמזביחה
7 נפקא דוקא עבודת פנים וע"כ איכה יעבדו
8 לרבווי אתא כגון פוער לפעור חוורק אבן
9 למרקוליס דלא נפקי ליה לא מזביחה ולא
10 מהשתחואה ואי לאו איכה יעבדו ה"א דאפילו
11 כדרכה בענין דרך כיבוד וי"ל דאי השתחואה
12 ללמד יצאה לחייב בשאר עבודות אפילו שלא
13 דרך כבוד כגון פוער לפעור חוורק אבן
14 למרקוליס נמי לא צריך קרא דמהשתחואה
15 נפקא אע"ג דעבודתה דרך ביוון חוץ שעבודין
16 אותה בכך וגדולה מזו בעי למימר הש"ס בסמוך
17 דנפקא ליה פוער למרקוליס מהשתחואה
18 דלהכי איצטרך איכה יעבדו אע"ג דאין
19 עבודתו בכך אלא משום דעבודתו דרך ביוון
20 וכ"ש פוער לפעור חוורק אבן למרקוליס אע"ג
21 דדרך ביוון כיון דעבודתו בכך.

22 לזובח בהמה למרקוליס. דמזובח
23 לאלהים נפקא לן בזובח למכובדים
24 אבל בזובח למכובים לא וא"ת אזהרה שמענו
25 מלא יזבח עונש מנא ליה בזובח למכובים
26 ועו"ק דמזובח לאלהים שמענו לעיל עונש
27 אבל אזהרה לזובח שלא כדרכה מנא ליה
28 דהא לעיל גבי השתחואה איצטרך קרא
29 לעונש ואזהרה שלא כדרכה וי"ל דזובח
30 לאלהים לעונש ולא יזבוה לאזהרה וניחא
31 השתא דקאמר אם אינו ענין לכדרכה דהא
32 כתיב איכה יעבדו דהל"ל אם אינו ענין
33 למכובדים דהא כתיב זובח לאלהים וגו' תנוהו
34 ענין למכובים והשתא לכל שלא כדרכה
35 איצטרך ליה יזבוה ולא נקט מרקוליס קרא
36 משום דסתם מבוים לאו אורחיהו בזביחה
37 וא"ת נימא דהני קראי למכובדים אבל
38 למכובים מנא לן דהא לקמן שלש השתחואות
39 חד איצטרך לכשלא כדרכה דמכובדים וחד
40 לשלא כדרכה דמכובים וי"ל כיון דגלי קרא גבי
41 השתחואה דלא שני הדי בשאר עבודות וכן
42 פי' בקונט' לקמן:

43 האומר אעבוד. פי"ה משנתרצה חייב דנפקא
44 ליה מלא תאבה ולא תשמע אליו
45 הא אבה ושמע חייב וקשה דאכתי לא ס"ד האי
46 טעמא עד דמיתיי ליה דרב יוסף אלא היינו
47 טעמא דנמקבלו עליו באלוה:
48 ומר מסית לעצמו לא שמעי ליה. תימה
49 נהי דלא שמעי ליה ליחייב מיהא
50 כשאר מסית דמחייב בדבורא כשמכמתין לו
51 עדים ואמרו היקר נניח אלהים חיים ונעבד
52 עצים ואבנים ואם אין תזור בו חייב דהכי
53 משמע ויש לומר דוקא מסית לעבודה וזה
54 דשמעי ליה דממשכי בתריה טפי אבל מסית
55 לעצמו לא חשיב מסית כ"כ משום דלא שמעי ליה דאמרי מ"ש איהו מינן ועי"ל
56 דבכולה שמעתין פליגי בניסת והא דקאמרין לעיל היכא דפלחו כ"ע לא פליגי ר"ל
57 במסית כ"ע לא פליגי דכיון דאי פלחו מחייב על כן יש לחייב המסית בדבוריה במסית
58 לעבודה וזה כי פליגי בדבורא בעלמא בניסת כשאמר אין דרבי מאיר סבר דיבורא
59 מילתא הוא ומחייב ניסת ומסיק דניסת לעבודה וזה דשמעי ליה אפילו רבי יהודה
60 מודה דמחייב בדבורא כי פליגי במסית לעצמו אי מחייב ניסת או לא אבל במסית
61 פשיטא דמחייב בדבורא:

62 לעצמו לא חשיב מסית כ"כ משום דלא שמעי ליה דאמרי מ"ש איהו מינן ועי"ל
63 דבכולה שמעתין פליגי בניסת והא דקאמרין לעיל היכא דפלחו כ"ע לא פליגי ר"ל
64 במסית כ"ע לא פליגי דכיון דאי פלחו מחייב על כן יש לחייב המסית בדבוריה במסית
65 לעבודה וזה כי פליגי בדבורא בעלמא בניסת כשאמר אין דרבי מאיר סבר דיבורא
66 מילתא הוא ומחייב ניסת ומסיק דניסת לעבודה וזה דשמעי ליה אפילו רבי יהודה
67 מודה דמחייב בדבורא כי פליגי במסית לעצמו אי מחייב ניסת או לא אבל במסית
68 פשיטא דמחייב בדבורא:

1 רבא אמר פטור. אע"ג דבפ"ן סורר ומורה (לקמן דף עד.) אמר בעבודה זרה יהרג
2 ואל יעבור יל נהי דחייב למסור עצמו לכתחלה מ"מ היכא דלא מסר את עצמו
3 לא מיחייב מיתה ואין לומר דרבא לטעמיה דאמר בפ"ר ישמעאל (ע"ז דף דר. ושם) אפי'
4 עבודה זרה בצינעא נאמר וחי בהן ולא שימות בהן דא"כ הני (כריתות) דמייתי לימא

5 דאתאי כמ"ד בפרק בן סורר ומורה (לקמן דף
6 עד.) יהרג ואל יעבור דפלותא דנתני היא יו"מ
7 זה דאמר יהרג ואל יעבור היינו בסתם עבודה
8 זרה והכא איירי בעבודה זרה שחבל עובדים
9 מאהבה ומיראה דמניא דהמן דמייתי ומתני'
10 דאחד העובד משמע ליה דאיירי כה"ג דאי
11 בסתם עבודה זרה לא איצטרך דשמעין
12 ממתני' דהפוער עצמו לפעור אע"ג דמכין
13 לבווי חייב מיהו ההיא דכחן משיח' הוה מצי'
14 לאוקומי בסתם עבודה זרה אלא דמשני שפיר
15 ואי' לרבא אמאי לא השתתה מרדכי דהמן
16 ו"ל כדאמר בגמרא שדו צלמיל על לבו אי
17 נמי משום קידוש השם כדאמרין בירושלמי
18 דשביעת (פ"ד) כחן פפסי ולוליינט אחיס שנתן
19 להם מים בזכותי צבועה ולא קיבלה
20 רבא

מאי שנא איהו מיין דידן. ואין דקאמרי, אחוזי עליה.
ומתניתין, פאן ביהודי הניסות, פאן ברבים הניסותים.
יחיד, לא מומלך ומעו בתריה. רבים, מומלכי ולא
מעו בתריה. אמר רב יוסף, מנא אמיןא לה, דכתוב
'לא תאבה לו ולא תשמע אליו, הא אבה ושמע'
חייב. איתיביה אפי, מי שאני בין ניסת דרבים לניסת
יחיד, והתניא 'פי יסידך אחיד בן אמך, אחד יחיד
הניסת, ואחד רבים הניסותים. והוציא הכתוב יחיד
מפלל רבים, ורבים מפלל יחיד. יחיד מפלל רבים,
להחמיר על גופו ולהקל על ממונו. רבים מפלל יחיד,
להקל על גופם ולהחמיר על ממונם. הנה מילתא
הוא דשאני, אבל בכל מילי, פי הדרי ניהו. אלא

1 מאי שנא איהו. להיות אלוה יותר ממני ואין דקאמר ליה אחוזי עליה: ומתניתין.
2 דקשיין אהדידי הכי מתוקמא רישא דקתני עובד אין אומר לא: רבים הניסותים.
3 דאפילו נתרצו מימלכי והדרי בהו ולא טעו הלכך לא קרינא ביה אבה ושמע
4 וסיפא דמחייב באבה ושמע ביחיד הניסת דכיון דנתרצה לאו דעתיה למהדר והוא
5 אבה ושמע ורחמנא חייביה: והוציא הכתוב
6 יחיד מפלל רבים. ולך ועבוד וגו' וסקלתם
7 (דברים יז) ורבים מפלל יחיד. לזן בסיף
8 הכה תכה (ש"ג) דעיר הנדחת: להחמיר על
9 ממונם. ושרפת באש וגו' (שם) אבל יחיד
10 הקל בממונו שלא גזר עליו לאבדו: מפי
11 עצמו. שאין אחר מסיתו: מנא אמיןא לה.
12 דבדבורא ניסת מפי אחרים הוא דמחייב: הא
13 אבה ושמע. למסיתו חייב: אידי ואידי בניסת
14 מפי אחרים. ומשכחת לה דלא נתחייב ניסת
15 משום אבה ושמע כגון דלא אמר ליה מסית
16 שבחיה דעבודה זרה כך אוכלת וכך שותה
17 דכיון דלא ידע ביה מילתא דשבחיה מהדר
18 קא הדר ביה ולא אבה ושמע: מנא אמיןא
19 לה. דכי כתוב אבה ושמע בדאמר ליה כך
20 אוכלת וכך שותה משתעי: דברתי. בפרשת
21 מסית מאלהי העמים אשר סביבותי
22 הקרובים אליך או הרחוקים ממך מני לי
23 קרובים ומני לי רחוקים ולמה הזכיר קרוב
24 ורחוק אלא מפני שדרכו של מסית לדבר על
25 עבודה זרה רחוקה שאינו מזכיר בה ומוציא
26 בפיו השקר ואומר כך אוכלת וכך שותה
27 לפיכך אני אומר לך הסתכל בעבודה זרה
28 הקרובות לך ותראה שאין בהם כבוד ומזון
29 אתה למד טיבן של רחוקים אלמא קרא
30 בדאמר ליה כך אוכלת כתוב: רב אשי אמר
31 סיפא. דמחייב באמירה בישראל מומר דכיון
32 דקבל עליה תו לא הדר ביה שוררי הופקר
33 בכך: רבינא אמר. לעולם בישראל גמור
34 וכולה מתני' בחד טעמא ותנא רישא עובד
35 וסיפא אומר ולא זו אף זו קתני כלומר ולא
36 עובד בלבד אמרו אלא אף אומר חייב:
37 מאהבה ומיראה. מאהבת אדם ומיראת
38 אדם ולא חשבה לכוז באלהות: חייב. במזד
39 ובהתראה במיתה ובשוגג דכסבור מותר
40 לעשות כן חייב בחטאת: פטור. בין במזיד בין
41 בשוגג דלאו כלום עבד: אחד חוקי. והלא
42 המבח והמקטיר עובדין זן אלא הכי קאמר
43 אחד העובד ואפילו מאהבה ומיראה ואחד
44 המזבח לשם אלהות דתנא סיפא לגלוי
45 עליה דרישא דמאהבה ומיראה הוא ואפילו
46 ואי

13 אמר אפי, פאן בניסת מפי עצמו, פאן בניסת מפי אחרים. מפי אחרים,
14 גריר בתרייהו. אמר אפי, מנא אמיןא לה, דכתוב 'לא תאבה לו ולא תשמע אליו, הא
15 'אבה ושמע' חייב. רבא אמר, אידי ואידי בניסת מפי אחרים, הא, דאמר ליה 'קד אוכלת'
16 'קד שותה' 'קד מטיבה' 'קד מריעה'. הא, דלא אמר ליה 'קד אוכלת' 'קד שותה'. אמר רבא,
17 מנא אמיןא לה, דכתוב 'מאלהי העמים אשר סביבותיכם הקרובים אליך, מה לי קרובים ומה
18 לי רחוקים. הכי קאמר ליה, מפיבותן של קרובים, אתה למד מה מפיבותן של רחוקים. מאי
19 לאו, דאמר ליה 'קד אוכלת' 'קד שותה' 'קד מטיבה' 'קד מריעה', שמע מינה. רב אשי
20 אמר, סיפא בישראל מופר. רבינא אמר, לא זו אף זו, קתני איתימה, העובד עבודת פוכבים
21 מאהבה ומיראה, אפי אמר, חייב. רבא אמר, פטור. אפי אמר חייב, דהא פלחה. רבא אמר
22 פטור, אי קבליה עליה באלוה, אין. אי לא, לא: סימן עב"ד, 'ישתחווה', למשיח"ה: ואמר
23 אפי, מנא אמיןא לה, דתנן, העובד עבודת פוכבים, אחד העובד כו'. מאי לאו, אחד העובד
24 מאהבה ומיראה. ורבא אמר לה, לא. פדמתרין רבי ירמיה. אמר אפי, מנא אמיןא לה, דתניא
25 'לא תשתחוה להם', להם אי אתה משתחוה, אבל אתה משתחוה לאדם פמותך. יכול,
26 אפילו נעבד פהמן, תלמוד לומר 'ולא תעבדם'. והא, המן מיראה הוה נעבד. ורבא, פהמן
27 ולא פהמן. פהמן, דאיהו גופיה עבודת פוכבים. ולא פהמן, דאילו המן מיראה, והכא לאו
28 מיראה. ואמר אפי, מנא אמיןא לה, דתניא, כחן משיח' עבודת פוכבים. רבי אומר, בשנגת
29 מעשה. והכמים אוקריים, בהעלם דבר. ושון, שבשעירה פחיד. ושון, שאין מביא אשם
30 תלוי. האי שנגת מעשה דעבודת פוכבים, היכי דמי. אי קסבר, בית הפנסת הוא והשתחוה
31 לו, הרי לבו לשמים. אלא, דהוא אנדרטא והשתחוה לו. אי קבליה עליה באלוה, מזיד הוא.

47 הכי חייב: דתירין ר' ירמיה. אחד העובד כל עבודה שהיא דרכה בכך ואחד המזבח שלא כדרכה ולעולם רישא וסיפא לשם אלהות: ולא תעבדם. יתירא הוא: נעבד
48 כהמן. עשה עצמו עבודה זרה כדאמר במגילה (דף יט.) דאי לא הכי לא הוה מרדכי מתגרה בו ויהי כורע ומשתחוה לו: והא חמן. מיראת המלך הוה פלחי ליה כדכתיב
49 (אסתר א) כי בן צוה לו המלך וקתני דלא: ודלא כהמן. דקתני יכול אפילו נעבד כהמן לאו למיסר מיראה אלא למיסר אדם הנעבד לרע עבודה זרה שכל מיראה למסד
50 ליה בסתמא והאי דנקט המן משום דעשה עצמו עבודה זרה הוא: כהן משוה. בקרבן עבודה זרה: ר' אומר בשנגת מעשה. אפילו לא נעלם ממנו אסור עבודה זרה אלא
51 ששגג במעשה חייב ואע"ג דבשאר מצות אין מביא קרבן האמור בו אלא אי"כ נעלמה ממנו הלכה דכתיב (ויקרא ד) גבי חטאת צבור ונעלם דבר כגון הורו ב"ד שחלב
52 מותר ועשו ע"י העלמתן דבפר כחן משוח כתוב (שם) לאשמנת העם הרי משוח כצבור אפילו הכי בעבודה זרה שקרבנו שוה לשאר יחידים דקתני ואילו מחייב בשנגת
53 מעשה בלא העלם דבר ולקמן מפרש האי שנגת מעשה היכי דמי: וכן א"כ. אף כאן אינו חייב אלא בהעלם דבר ובהוריות בפ"ב (דף ז) יליפין טעמא מקרא: ושון בשעירה
54 ביחיד. ואפילו לרבנן דלא משיי ליה כשאר יחיד לענן להתחייב בלא העלם דבר מודים ר' שאין קרבנו בעבודה זרה חלוק משאר יחיד שצויא שעירה דכתיב גבי קרב
55 עבודה זרה בפרשת שלח לך ואם נפש אחת אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משוח משמע ואע"פ שנשיא ומשוח חלוקין מן היחידים בשאר מצות שהנשיא מביא שעיר זכר
56 ונאבד וכתן משוח פר ושרף והיחיד מביא כשבה א שיערה בעבודה זרה שוין: ושון שאינו מביא אשם תלוי. על שום לא הודע שבתורה משום דגבי אשם תלוי
57 כתיב (ויקרא ה) על שגגתו אשר שגג משמע מי שמביא חטאת על הודע דשגגת מעשה מביא אשם תלוי על לא הודע יצא משוח שאין מביא חטאת אלא בהעלם דבר
58 ואשמעינן הכא אפילו לרבי דאמר שיש לך קרבן שהמשוח חייב בשגגת מעשה מודה הוא שאין מביא אשם תלוי ובמס' הוריות (שם) יליץ מקרא מדכתיב באשם תלוי
59 שגגתו שגגתו תרי וזמני מי שכל חטאו בשגגה יצא משוח שאין כל חטאו בשגגה שהיי בשאר מצות צריך העלם דבר: שנגת מעשה. בלא העלם דבר ה"ד: הרי לבו
60 לשמים. ולא השתחוה זה לעבודה זרה לא מזיד ולא שוגג הוא אלא לשמים שהרי לשמים נתכיון ואפילו היה יודע שזה הבית עבודה זרה הוא והוא משתחוה בתוכו
61 לשמים אין כאן עונש שהרי אף משתחוה לבית הכנסת לא לבית הוא משתחוה אלא למי ששכן שמו עליה. אלא דהוא אנדרטא וסניד ליה. שראה דמות שדו רגילין
62 לעשות בדמות המלך והתראה אותו משתחוה לו לכבוד המלך ופעמים שנתכיון אותו עבודה זרה ולא ידע שהוא נעבד והשתחוה לו: אי קבליה עליה
באלוה. השתחוה לו לשם עבודה זרה מיד הוא:

הגמרא מביאה שיטה אחרת בתירוץ סתירת המשניות: רבא אמר, 60
 אידי ואידי – בשתי המשניות, מדובר בנפיקת מפי אחרים, והחילוק 61
 ביניהם הוא, הא – המשנה לקמן המחייבת את המתרצה לעבוד 62
 אף שעדיין לא עבד, מדברת באופן דאמר ליה המסית לניסית את 63
 שבח העבודה זרה, דהיינו 'קב אוכלת' 'קב שותה' 'קב מטיבה 64
 לאחרים' 'קב מריעה' לאחרים, שכיון ששמע שבחה מתפתה 65
 לעבודה ולא יחזור בו, והיא – במשנתנו שלא חייבה את המתרצה 66
 לעבוד ועדיין לא עבד, היינו באופן דלא אמר ליה המסית את 67
 שבחה 'קב אוכלת' 'קב שותה' בו, ולכך אף שאמר שיעבדה, כיון 68
 שאינו יודע שבחה יש לתלות שיחזור בו, וממילא אינו נחשב 69
 ש'אבה ושמע' למסית. 70
 רבא מבאר את מקורו: אמר רבא, מנא אמיןא לה – מהיכן למדתי 71
 שהניסת חייב דווקא אם אמרו לו את שבח העבודה זרה, דקתיב 72
 גבי ניסת לעבודה זרה (דברים יג ד), 'כי יסיתך אחיך וגו' נלכה 73
 ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעת אתה ואתך, מאליה 74
 העמים אשר סביבתיכם הקרובים אליך וגו' או הרחוקים מנך. מבאר 75
 רבא את הפסוק, מה לי הבלד אם אלוהי העמים קרובים הם, ומה 76
 לי אם רחוקים הם, אלא הכי קאמר ליה – כך אומר הכתוב לניסת, 77
 הסתכל באלוהי העמים הקרובים אליך ותראה שאין בהם ממש, 78
 ומטיבותן – מענינם של הקרובים אליך, אתה למד אף מה מטיבותן 79
 – ענינם של הרחוקים ממך שאינך יכול לראותם, כשם שבקרובים 80
 אין בהם ממש, כך ברחוקים שאינך יכול לראותם דע שגם בהם 81
 אין ממש. ומכאן מוכיח רבא, מדוע הוצרך הכתוב להזהיר שאין 82
 ברחוקים ממש, מאי לאו – האם אין זה משום שדרך המסית דאמר 83
 ליה לניסת על העבודה זרה הרחוקה, 'קב אוכלת' 'קב שותה' 'קב 84
 מטיבה' 'קב מריעה', וכיון שצוין שבחה בפניו יש חשש שיתפתה 85
 הניסת לדברי המסית לעבדה, ולכן אומר לו הכתוב, כשם 86
 שבקרובה אין בה כלום, כך ברחוקה אין בה כלום. ושמע מינה 87
 שהפסוק האמור בהמשך (שם יג ט) 'לא תאבה לו ולא תשמע אליו' 88
 מדבר באופן זה שצוין המסית את שבח העבודה זרה בפני הניסת, 89
 ורק על אופן זה מדויק שאם אבה ושמע' (נתרצה) חייב, אף 90
 שעדיין לא עבד. 91
 מביאה הגמרא תירוץ נוסף: רב אשי אמר, המבואר במשנתנו 92
 שאין הניסת מתחייב באמירת 'אלך ואעבוד' בלבד עד שיעבוד 93
 בפועל, היינו בסתם ישראל, ופיא – המשנה לקמן שמחייבת אף 94
 באמירה בלבד בלא עבודה, מדברת בישראל מופר, שכיון שהיה 95
 מוחזק מקודם כמופקר לעבוד עבודה זרה, אם סתיהו עתה 96
 ונתרצה, אין לתלות שיחזור בו, ולכך חייב אף על דיבור בלבד. 97
 מביאה הגמרא תירוץ נוסף: רביןא אמר, שתי המשניות סוברות 98
 שאף באמירה שמתרצה חייב, ואין לדייק ממשנתנו שדווקא 99
 העובד חייב ולא האומר, כיון שמשניות אלו בדרך לא זו אף זו 100
 קתני, דהיינו שנו בתחילה את האופן החמור שבו דאי חייב ואחר 101
 כך את האופן הקל שבו יש חידוש יותר שחייב, לא רק העובד חייב 102
 כמבואר במשנתנו, אלא אף המתרצה ואומר 'אלך ואעבוד' חייב 103
 כמבואר במשנה לקמן. 104
 הגמרא דנה בעובד עבודה זרה שלא לשם קבלת אלוהותה עליו: 105
 איתמר, העובד עבודת פוככים מאהבה – מחמת שאוהב האדם 106
 הרוצה שיעבדה, ומרצה – או מחמת שירא מהאדם המצוה עליו 107
 לעבדו, ולא משום שחפץ לקבלה עליו לאלוהות. אמיןא אמר, חייב 108
 מיתה במזיד ובהתראה, ואם שגג וסבר שמותר לעשות כן חייב 109
 חטאת. רבא אמר, פטור בין במזיד ממיתה ובין בשוגג מחטאת. 110
 וסברת מחלוקתם היא, אמיןא אמר חייב, דהא פלחה – שהרי עבד 111
 לה, ואין חילוק בזה אם קיבלה עליו לאלוהות או עבדה מאהבה 112
 ומיראה. ורבא אמר פטור, משום שסבר שרק אי קבלה עליה 113
 באלוה אין – אכן חייב, אך אי לא – אם לא קיבלה עליו, אף 114
 שעבדה מאהבה ומיראה לא – אינו חייב, כיון שלא עבר כלום 115
 בעבודה כו. 116
 אביי מביא הוכחות לדבריו, והסימן שלהם, תיבות עבד, 117
 ושתתנה, למשיח, המזכרות בתחילת הראיות. ראייה ראשונה: 118

מאי שנא איהו מיין דיין – במה אדם זה שונה מאיתנו להיות אלוה 1
 שנעבוד לו, ואין דקאמרי – ומה שאומרים לו 'אכן נעבדך', אחזכי 2
 עליה – צוחקים עליו בזה. ופתייתין – ואת סתירת המשניות 3
 שהקשה רבה לעיל יש ליישב, כאן – במשנה לקמן המחייבת אף 4
 באומר 'אלך ואעבוד', מדובר בתידי הניסת מאחר לעבוד עבודה 5
 זרה, וכאן – במשנתנו המחייבת דווקא בעובד ולא באומר, מדובר 6
 בריבים הניספים. וטעם החילוק הוא, יחיד כיון שנתרצה לעבוד לא 7
 מימלך – אין רגילות שימלך בדעתו לחזור בו, ולכך טעני פתריה – 8
 טועה אחר דברי המסית לעבוד עבודה זרה, ונחשב ש'אבה ושמע' 9
 למסית, וחייבתו תורה על כך כדלהלן, אך רבים, אף שנתרצו 10
 לעבוד מימלכי – סופם שיחזרו בהם, ולא טעני פתריה – ולא יטעו 11
 אחריו לעבוד עבודה זרה, ולכן אינם חייבים במה שאמרו נלך 12
 ונעבוד'. 13
 רב יוסף מביא מקור לדבריו: אמר רב יוסף, מנא אמיןא לה – מהיכן 14
 למדתי שיחיד הניסת חייב אף על דיבור בלבד, דקתיב גבי מסית 15
 לעבודה זרה (דברים יג ט) 'לא תאבה לו ולא תשמע אליו', ומדויק 16
 מכך הא 'אבה ושמע' – אם הניסת נתרצה לעבוד ושמע לדברי 17
 המסית, נחשב כעובד עבודה זרה ותייב, אף שעדיין לא עבד 18
 בפועל, והפסוק נאמר בלשון יחיד להורות שרק ניסת יחיד חייב 19
 אם נתרצה לעבוד, אך רבים פטורים. 20
 אביי מוקשה על כך: איתריביה אמיןא לרב יוסף, מי שאני – וכי הדין 21
 שונה בין ניסת רבים לניסת יחיד, ודתיבא – הלא שנינו בברייתא, 22
 בתיבת פרישת ניסת לעבודה זרה נאמר (דברים יג ט) 'כי יסיתך אחיך 23
 בן אמוך וגו', ומסתימת הכתוב משמע שאחד יחיד הניסת ואתך 24
 רבים הניספים נכללים בפסוק, ומצינו בהמשך הפסוקים שהוציא 25
 הפתויב את יחיד הניסת מכלל רבים הניספים, שלגבי יחיד נאמר 26
 פסוק בפני עצמו (שם יג ט) 'ולך ונעבד אלהים אחרים' וגו', ונאמר 27
 עליו (שם יג ט) 'וסקלתם באבנים ומתו', וכן הוציא את דינם של רבים 28
 הניספים מכלל דין יחיד הניסת בפסוק בפני עצמו, שנאמר גבי עיר 29
 הנדחת (שם יג ט) 'צאו אנשים בני יקבוקו וידיחו את ישיבי 30
 עירם לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים' וגו', ונאמר עליהם (שם 31
 יג ט) 'הפה תפה את ישיבי העיר ההוא לפי חרב'. הטעם שהוציא 32
 הכתוב את היחיד מכלל הרבים הוא, כדי להקמיר על גופו שנענש 33
 בסקילה החמורה, שנאמר בו 'וסקלתם באבנים', ולא כדן רבים 34
 הנענשים בסיף כדלהלן, ויהלך על קמונו, שלא גזר עליו לאבדו 35
 כפי שגזר על הרבים. והטעם שהוציא הכתוב את הרבים מכלל 36
 היחיד הוא, כדי להקל על גופם שפונשים בסיף הקל מסקילה, 37
 שנאמר בהם 'הפה תפה וגו' לפי חרב', ויהלך על קמונם שגזר 38
 עליהם לאבדו, שנאמר בעיר הנדחת (שם יג ט) 'ושרפת באש את 39
 העיר ואת כל שללה בלילי וגו'. ומדויק מדברי הברייתא, קהא 40
 מילתא הוא דשאני – דווקא בענין זה של דרגת העונש בגוף ובממון 41
 שונים היחיד והרבים זה מאלו, אבל מילי – בכל שאר 42
 הדברים כי תדיינינהו – שוים הם. ומבואר שבין יחיד ובין רבים 43
 הניספים חייבים אף אם נתרצו דיבור בלבד, ושלא כדברי רב 44
 יוסף. 45
 אביי מתרץ באופן אחר את סתירת המשניות: אלא אמר אביי, כאן 46
 במשנתנו שלא חייבו את האומר 'אלך ואעבוד', מדובר בנפיקת 47
 מפי עצמו – שנתרצה מעצמו ואמר 'אעבוד' או 'אלך ואעבוד', 48
 וכאן – במשנה לקמן המחייבת אף את האומר, מדובר בנפיקת מפי 49
 אחרים. וטעם החילוק הוא, ניסת מפי עצמו אין מי שגוררו אחר 50
 מעשיו, ולכן יש לתלות שלבסוף מימלך – יחזור בו, אך ניסת מפי 51
 אחרים אין יחזור בו, אלא גריר פתרייה – יגרו במעשיו אחריהם 52
 ולבסוף יעבוד עבודה זרה, ולכן כבר מעתה שנתרצה לכך, חייב. 53
 אביי מבאר את מקורו: אמר אביי, מנא אמיןא לה – מהיכן למדתי 54
 שרק ניסת מפי אחרים חייב, דקתיב על המסית לעבודה זרה (דברים 55
 יג ט) 'לא תאבה לו ולא תשמע אליו', ומדויק מזה האם הניסת 56
 'אבה ושמע' – נתרצה ושמע לדברי המסית, חייב, על אף שעדיין 57
 לא עבד, ומבואר שהחייב על התרצות לעבוד עבודה זרה, היינו 58
 דווקא בניסת מפי אחר ושמע לדבריו. 59

ומלאכה, יש לומר כן גם גבי עבודה זרה, דהשתתותא נמי שנאמר
 בה איסור בפני עצמה, לחלק יצאה – יצאה ללמוד שיש על כל
 אחת מן העבודות חיוב בפני עצמה, ולכן אף אם עשאן בהעלם
 אחד חייב חטאת על כל אחת ואחת.
 שואלת הגמרא: מתקנה ר' ליה ר' יוסף, דילמא – שמא אף רבי יוסי
 מודה גבי השתתותא, שיצאה ונכתבה בפני עצמה כדי לחלק
 בעבודות וללמד שחייב חטאת על כל אחת ואחת, ולא יצאה
 ללא כמו הבערה בשבת, שהרי אפשר שעת ר' לא קאמר רבי
 יוסי התיב – גבי חיובי שבת הקצרה ללא יצאה, ולא לחלק יצאה,
 אלא משום דנקמא ליה – שכבר למד את חילוק המלאכות ממה
 שנאמר (ויקרא ד ט) 'ועשה מאחת מהנה'. דתניא בברייתא, רבי יוסי
 אומר, נאמר גבי חטאת בשגגה 'ועשה מאחת מהנה', ויש לדרוש
 מכך, פקעמי שחייב חטאת אחת על כולן – על כל העבירות שעשה
 יחד, כגון במלאכות שבת, שידע שהמלאכות אסורות בשבת, אך
 שכח ששבת היום, שנחשב לו שגגה אחת, ופקעמי שחייב חטאת
 על כל אחת ואחת, כגון שידע ששבת היום ושאיסור לחלל שבת,
 אך לא ידע שהמלאכות שעשה הם האסורות בשבת, אלא סבר
 שרק מלאכות אחרות אסורות, שבכך יש שגגה על כל מלאכה
 ומלאכה שעשה בפני עצמה. ואמר רבי יונה, מאי פקעמי דרבי
 יוסי, כיצד דרש מפסוק זה שבשגגת מלאכות חייב על כל אחת
 ואחת, ובשגגת שבת חייב אחת על כולן, דהתיב בלשון הפסוק
 'ועשה מאחת מהנה', וכיון שהכתוב היה יכול לומר 'אחת ואחת'
 מאחת, וכן לומר הנה ואמר מהנה, אם כן אותיות 'אח' של שתי
 התיבות מיותרות, ויש לדרוש לחייב על דברים נוספים כפי
 שיתבאר, וכן אחת מתיבות אלו מיותרת, שהיה יכול לומר 'ועשה
 אחת' או 'ועשה מהנה', וממה שמכך תיבת 'אחת מהנה' יש
 לדרוש שיש אחת שהיא הנה, כלומר שחייב על עבירה אחת כמה
 חטאות, ויש הנה שהיא אחת, שחייב על כמה עבירות חטאת אחת,
 כפי שיתבאר. ואלו החיובים הנדרשים מהפסוק, מתיבת 'אחת'
 למדים לחייב את העושה עבירה שלמה, כגון כותב בשבת בשגג
 תיבת 'שמעון', וכיון שנאמר 'מאחת' בתוספת מ"ם, יש לדרוש
 שחייב אף אם עשה מקצת עבירה וכתב תיבת 'שמ' מתוך תיבת
 'שמעון', כלומר שהתכוין לכתוב 'שמעון' וכתב רק תיבת 'שמ',
 והטעם שחייב כיון שתיבה זו נקראת בפני עצמה. וכן ממה שנאמר
 'הנה' למדים לחייב את העושה אבות מלאכות בשבת, וכיון
 שנאמר 'מהנה' בתוספת מ"ם, יש לדרוש שחייב אף על תולדות,
 דהיינו מלאכות הדומות לאבות. ומה שלמדים מיתורו וסמיכות
 התיבות 'אחת מהנה' שיש אחת שהיא הנה, כלומר שחייבים על
 עבירה אחת כמה חטאות, היינו כשעשה הרבה מלאכות בשבת,
 שהיו בודן שבת – בידיעה שהוא יום שבת ושאיסור לעשות
 מלאכות בשבת, וישגגות מלאכות – ונעלם ממנו שאף מלאכות
 אלו אסור לעשותן בשבת. ומה שדרשו שיש הנה שהיא אחת,
 כלומר, שעובר כמה עבירות וחייב עליהן חטאת אחת, היינו
 כשעשאן בשגגת שבת – בשכחה שהוא יום שבת, וזוהן מלאכות –
 ובידיעה שאסור לעשות מלאכות אלו בשבת.
 רב יוסף מסיים את הקושיא: כיון שמבואר שרבי יוסי כבר למד את
 חילוק המלאכות לחייב על כל אחת מפסוק זה, לכך 'הבערה'
 אינה נצרכת לחלק את המלאכות, אלא יצאה ללא. אמנם כל זה
 גבי שבת. אבל הלא – בעבודה זרה, דילמא נקמא ליה – שלא למד
 רבי יוסי את חילוק המלאכות מדוכתא אחריתי – ממקום אחר, אם
 כן בזה אפשר דכילי עלילא מודים שהשתתותא לחלק יצאה, שהרי
 מדה היא בתורה שדבר שיצא מן הכלל, ללמד על הכלל כולו
 יצא, כל עוד אין למודים דין זה ממקום אחר. ואם כן דברי רבי זכאי
 אינם שנויים במחלוקת, שהרי אף רבי יוסי אינו סובר כן.
 הגמרא מקשה קושיא אחרת על דברי רבי אבא: מדוע סבר רבי
 אבא שלרבי יוסי הסובר שהשתתותא יצאה ללמוד שעוברים עליה
 בלאו שאין בו
 כרת, אין לימוד לחלק בחיובי מלאכות של עבודה זרה, הלא
 חילוק מלאכות דעבודת פוקעים נמי תיפוק ליה – גם ניתן ללמוד

1 ואי לא קבליה עליה באלות אלא השתתחה לו לכבוד המלך, הרי
 2 לא בלום הוא ולא חטא במעשהו כלל. אלא לאו – ודאי צריך
 3 לומר שהשתתחה לו אף שידע שעשאוהו עבודה זרה, אך לא לשם
 4 אלוהות השתתחה, אלא מאהבה ומיראה – מהמת שאהוב אדם
 5 הרוצה בכך או מתיירא ממנו, וסבר שמותר לעשות כן, וזו שגגת
 6 מעשה, שידע שעבודה זרה אסורה, אך טעה וסבר שעבודה
 7 מאהבה או מיראת אדם מותרת, ומבאר אסורה בברייתא שחייב חטאת
 8 ככל עובד עבודה זרה בשוגג, וכדברי אביי.
 9 הגמרא דוחה את הראיה לפי רבא: ודקא אמר ליה, לא – אין כוונת
 10 הברייתא ש'שגגת מעשה' היינו עובד מאהבה ומיראה וסבר
 11 שמותר לעשות כן, שהרי לשיטתי פטור מקרבן באופן זה, אלא
 12 'שגגת מעשה' היינו פאומר מותר לעבוד עבודה זרה, שטעה וסבר
 13 שאין איסור כזה כלל בתורה.
 14 מקשה הגמרא: הלא האומר מותר לעבוד עבודה זרה היינו העלם
 15 דקר, שהרי נעלם ממנו האיסור לגמרי, ובוזו גם חכמים מודים,
 16 ולרבא במה נחלקו רבי וחכמים. מתרצת הגמרא: רבא יפרש
 17 ששגגת מעשה היינו פאומר מותר לומר, שטעה וסבר שאין כלל
 18 איסור, אך העלם דקר אין פירושו שנעלם ממנו האיסור לגמרי,
 19 אלא ענינו קיום מקצת האיסור ויפול מקצת ממנו, כלומר
 20 שהאיסור ידוע לו, אך טעה וסבר שדבר מסוים ממנו מותר, כגון
 21 שסובר שאסור רק לזבוח ולקטר לעבודה זרה, אבל להשתתות
 22 לה הותר.
 23 מביאה הגמרא ברייתא, שהמשא ומתן בדבריה תלוי במחלוקת
 24 רבא ואביי זה: תני רבי יצאי ברייתא קמיה 'לפניו דרבי יונה, ויב
 25 ויקמר ויניח והשתתחה לעבודה זרה פקעמי אחד – בשכחה אחת,
 26 כלומר, בשעה שעשה כל עבודות אלו נעלם איסורו ממנו, ולא
 27 נזכר בכך עד אחר שגמר את כולן. אינו חייב עליהם חטאת
 28 אחת, כיון שמוזרה על כולן באזרה אחת, שנאמר (שמות כ ה) 'ולא
 29 תעבדם', ואין אזרה נוספת שחייבו חטאת על כל עבודה בפני
 30 עצמה. אמר ליה ר' יוחנן, פוק תני לברא – צא ושנה ברייתא זו
 31 מחזק לבית המדרש, כיון שטעות היא, שהרי העושה כמה עבודות
 32 אף בהעלם אחד חייב חטאת על כל אחת ואחת.
 33 הגמרא מביאה יישוב בשיטת הברייתא: אמר רבי אבא, הא דאמר
 34 רבי יצאי, שהעושה כמה עבודות לעבודה זרה בהעלם אחד חייב
 35 רק חטאת אחת, שנוי במחלוקת רבי יוסי ורבי יונה גבי הבערה
 36 בשבת, דתניא בברייתא, כל המלאכות האסורות בשבת איסורן
 37 נלמד מהפסוק (שמות כ ט) 'לא תעשה כל מלאכה', ומלאכת הבערה
 38 בשבת מפרש איסורה בפני עצמו, שנאמר (שם לה ג) 'לא תבצערו
 39 אש בכל משבתים ביום השבת', הקצרה זו שיצאה בתורה מן
 40 הכלל, ללא יצאה – יצאה ללמוד על עצמה שאין בה עונש מיתה
 41 במזיד בהתראה, ועונש כרת במזיד שלא בהתראה, כמו בשאר
 42 מלאכות, אלא יש בה רק איסור לאו, דקר רבי יוסי. ורבי יונה
 43 אומר, לחלק יצאה – יצאה ללמד שאינה כלולה באיסורן של שאר
 44 המלאכות, אלא יש בה איסור חלוק בפני עצמו, ולכן אם עשה
 45 הבערה והמלאכה אחרת עמה בשגגה אחת, חייב שתי חטאות,
 46 וכעם שהבערה חלוקה משאר מלאכות וחייבים עליה בפני
 47 עצמה, כך גם שאר מלאכות חלוקות זו מזו, וחייבים על כל
 48 מלאכה בפני עצמה אף בעושה כמה מלאכות בהעלם אחד. ולפי
 49 ברייתא זו מפרש רבי אבא, למאן דאמר – לרבי יוסי הסובר גבי
 50 חיובי שבת הקצרה ללא יצאה, ולא לחלק לחייב על כל מלאכה
 51 בפני עצמה, יש לומר כן גם גבי עבודה זרה, דהשתתותא נמי
 52 שיצאה ונכתב איסורה בפני עצמו, שנאמר (שמות כ ה) 'לא תשתתחה
 53 להם ולא תעבדם', ולא נכללה בשאר עבודות שנסארו במה
 54 שנאמר 'ולא תעבדם', ללא יצאה – יצאה ללמד שאסורה רק
 55 בלאו, ואינה כשאר העבודות שחייבים עליהם כרת במזיד שלא
 56 בהתראה, וחטאת בשוגג, ולא כדי לחלק את העבודות וללמד
 57 שיש על כל אחת חיוב בפני עצמה, ולכן אם עשאן בהעלם אחד
 58 חייב רק חטאת אחת. ולמאן דאמר – לרבי נתן הסובר גבי חיובי
 59 שבת שהקצרה לחלק יצאה – יצאה ללמד שחייב על כל מלאכה

1 ואי לא קבליה עליה באלות. אלא לכבוד המלך השתחוה לו לא כלום הוא דהא
2 לא אכזיב לשם עבודה זרה: אלא לאו. שעבד עבודה זרה מאהבה ומיראת אדם
3 כסבור שמותר לעשות והאי אומר מותר כי האי גזונא דידע ליה לאיסור עבודה
4 זרה בכל עבודות שלה לאו העלם דבר קרי לה אע"פ שנעלם ממנו איסור אהבה
5 ויראה שאין זו מגוף האיסור אלא א"כ נעלם

6 ממנו עיקר עבודה זרה באחת מעבודותיה
7 כסבור שעבודה זו מותר לה: ורבא אמר לך.
8 לא הוי שגגת ועשה הכי אלא באומר מותר
9 לעבד עבודה זרה כסבור אין עבודה זרה
10 בתורה: אומר מותר היינו העלם דבר. ובהא
11 אפילו רבנן מודה: ומשני אומר מותר
12 דקאמינא היינו דקא עקר לה לגמרי: העלם
13 דבר קיום מקצת ובטול מקצת. כגון יש
14 עבודה זרה בתורה שלא לזכות ושלא לקטר
15 אבל המשתתף מותר: אינו חייב אלא אחת.
16 וכל עבודותיה באזהרה אחת הן לא תעבדם
17 (שמות כ) הלכך אין כאן חלוק חטאות: פוק
18 תני לבריא. טעוהו הוא ולקמן מפרש טעמא:
19 הבערה. שיצאה מכלל לא תעשה כל
20 מלאכה (שם) דשבת: ללאו יצאה. להוציא
21 מחומרי שאר מלאכות וללמד עליה שאלה
22 לא בברת ולא במיתה אלא בלא: אחת.
23 לחלוק ולומר לך מה זו מיוחדת שהיא
24 מאבות מלאכות הנעשית במשכן וחיוב
25 עליה הכתוב בפני עצמו שפרט לה לבדה אף
26 כל שהוא אב מלאכה אם עשאו בהעלם
27 אחד חייב על כל אחת ואחת דכל דבר שהיה
28 בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על
29 עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא:
30 השתחואה נמי ללאו יצאה. לקמן (דף סג.)
31 אמר שלש השתחואות נאמרו באזהרת
32 עבודה זרה אחת לשלא דרכה לכדאמרן
33 לעיל אזהרה מניין ת"ל לא תשתחוה ואחת
34 לכדרכה ואחת לחלק מה השתחואה
35 מיוחדת מעשה לעצמו חייב עליה בעצמה
36 אף כל עבודה ועבודה בשוגג חייב עליה
37 חטאת לעצמה ותנא דר' זכאי סבירא ליה
38 בר' יוסי דההוא השתחואה יתירא לאו
39 לחלק יצאה אלא ללמד עליה שהיא בלא ול אלא בברת ואין חטאת על שגגתה ואע"פ שחייבין עליה מיתה דהא גבי סקילה כתיב (דברים יז) וישתחוה להם מכתת
40 ומחטאת אפקה הלכך לא משכחת קרא בעבודה זרה לחלק: מאחת מהנה. גבי חטאת כתיב פעמים שחייב חטאת אחת על כולן כגון שגג בשבת כסבור אין היום שבת
41 אבל יודע יודע שכל המלאכות שחייב עושה אסורות ולא כתיב אלא בפעמים שחייב על כל אחת ואחת כגון שהיה בשבת ויודע שהוא שבת היום
42 ויש שבת בתורה ושגג במלאכות שאלה יהיה יודע שהמלאכות הללו אסורות אלא מלאכות אחרות חייב על כל אחת ואחת שיש כאן שגגות הרבה: ר' יונתן מפרש טעמא
43 דר' יוסי היכי משמע ליה האי מהאי קרא: ועשה מאחת מהנה. הוה ליה למכתב ועשה אחת מהנה אי נמי ועשה מהנה אי נמי ועשה אחת ולישתוק מדכתבינהו הכי ש"מ
44 למדרש כל חד וחד לחודה לחיובו על אחת ועל מאחת כלומר מקצת העבירה על הנה ועל מהנה כדמפרש הנה אבות מהנה תולדות ולמדרישניהו נמי כי הדדי הכי
45 מדסמכי להדדי: אחת שהיא הנה. כלומר פעמים שהוא חייב על מצוה אחת חטאות הרבה והנה שהיא אחת פעמים שאינו חייב אלא אחת על מצות הרבה והכי משמע
46 מאחת מחייב הנה מהנה מחייב אחת מדכתיב מי יתירא והשתא מפרש לה אחת כשעשה עבירה שלימה שנתכוין לכתוב שמעון וכתבו כולו מאחת על גמרא נמי מחייב
47 כגון נתכוין לכתוב שמעון ולא כתב אלא שתי אותיות חייב ולהכי נקט שמעון משום דשתי אותיות ראשונות הוו להו שם במקום אחר כגון שם בן נח וה"ה גר מדינאל דן
48 מדינאל אבל נתכוין לכתוב שם אחר כגון נפתלי ולא כתב ממנו אלא שתי אותיות לא שתי אותיות לא שאין כאן מלאכה בשום מקום: מהנה תולדות. דנפקא לן מדינאל להו לאבות
49 והיינו מהנה כלומר מן הדומות להם: אחת שהיא הנה. דאמרן לעיל פעמים שמתחייב על כל אחת ואחת דהיינו על אחת הנה על מצוה אחת כמה חטאות כגון עושה
50 מלאכות הרבה בודוין שבת ושגגות מלאכות כדפרישית לעיל דיש כאן שגגות הרבה: שגגת שבת וזוין מלאכות. יודע שמלאכות הללו אסורות בשבת אבל כסבור אין
51 שבת היום כולה חזא שגגה היא: דבוליה עלמא לחלק יצאה. דהכל מודים דכל היוצא מן הכלל ללמד על הכלל כלו יצא אי לא נפקא לן מדוכותא אחריתי ומשום הכי
52 אמר ליה פוק תני לברא דאפילו רבי יוסי חייב על כל אחת ואחת: תיפוק לי מאחת מהנה. לרבי אבא פריך נהי דמתניתין רבי יוסי היא דהשתחואה ולא יצאה מידו
53 תיפוק לן דחייב על כל אחת ואחת דנפקא ליה לרבי יוסי בשבת דהא היא קרא גבי חטאת סתמא כתיב ונדרשיה נמי בעבודה זרה הכי אחת ועשה אחת שעשה
54 עבודה שלימה כגון זבוח מאתו ועשה מאתו כגון שחט סימן אחד לעבודתו לא שתי אבות ליה הכשר גבי חטאת העוף בפנים: שבר מקל לפניו. לשם עבודה זרה דדמי
55 לשחיטה ששורב מפרקתה כגון ודרכה לעבודה במקל במאמרין במס' עבודה זרה בפ' ר' שמעאל (דף נא.) עבודה זרה שעובדין אותה במקל שבר מקל לפניו חייב:
56 אחת שהיא הנה. פעמים שהוא חייב על עבודה אחת חטאות הרבה כגון שעבד עבודות הרבה: בודוין עבודה זרה ושגגת עבודות. יודוע שעבודה זרה אסורה בזבוח אבל
57 כסבור שמותר לקטר ולנסך ולהשתחוות: האי שגגת עבודה זרה היכי דמי. כלומר היכי מתוקם קרא בעבודה זרה הא לא משכחת לה שגגת עבודה זרה בודוין עבודות
58 הלכך לא נפקא לן בעבודה זרה חלוק מלאכות מהכא: אלא מאהבה ומיראת. יודע שאסורה עבודה זרה בעבודות הללו אבל שגג בכך כסבור שאין עבודה זרה בתורה
59 מאהבה ומיראת אדם והוי כשגגת עבודה זרה וזוין עבודות דמחייב חזא: אלא באומר מותר. כסבור אין עבודה זרה בתורה ונהי דלא הוי שגגת עבודה זרה וזוין עבודות
60 אלא שגגת זה וזה מידו קרא דקאמר הנה שהיא אחת בכיבי מוקים לה: דבעא מיניה רבא מרב נחמן. במסכת שבת פרק כלל גדול (דף עז.) לתני קריא. האי אחת והאי
61 הנה: ואילו בעבודה זרה תניא (תנן.) לעיל ושוקן רבי זכאי משבח שבקו בשעירה כייחיד: ותו לא מיד. ליכא מלוגי מידו הנהכ לא נפקא לן חלוק מלאכות בעבודה
62 זרה ומחאבא תניא מחשתחואה באכתפתא דרב יוסף והא דרבי זכאי פטר לה בתרא נפקא (לקמן דף סג.) לתעבדם הנפוק עשאו עבודה אחת:

1 **ורבא** אמר ולן לא באומר מותר. ובריש הגולין (מכות דף ז. ו) דממעט רבא
2 מבשגגה פרט לאומר מותר התם גרס רבה דעני אביי בתריה אי נמי גלות
3 טובא בשגגה כתיבי: **מאי** טעמא דר' יוסי. בפ' כלל גדול (שבת ד' ע.) פ"ה דאבתי מ"ם
4 דמאחת ומ"ם דמהנה למאי אתו ולשוקן מיט לא משמע כן ויש לפרש מיט דר' יוסי הא
5 לשמעון ולשם משמעון לאבות ולתולדות
6 איצטריך ומפרש משום דאסמיניהו אהדי
7 דרשינן נמי אחת שהיא הנה והנה שהיא אחת:
העלם

1 **לגמרי. העלם דבר, קיום מקצת וביטול מקצת. תני רבי זכאי קמיה דרבי יוחנן, זיבח וקיפור**
2 **וניסף והשתחוה בהעלם אחר, אינו חייב אלא אחת. אמר ליה, פוק תני לברא. אמר רבי**
3 **אבא, הא דאמר רבי זכאי, מחלוקת רבי יוסי ורבי נתן. דתניא, הבערה ללאו יצאה, דברי רבי**
4 **יוסי. ורבי נתן אומר, לחלק יצאה. למאן דאמר, הבערה ללאו יצאה, השתחואה נמי, ללאו**
5 **יצאה. למאן דאמר הבערה לחלק יצאה, השתחואה נמי לחלק יצאה. מתקיף לה רב יוסף,**
6 **דילמא עד פאן לא קאמר רבי יוסי, התם הבערה ללאו יצאה, דנפקא ליה חילוק מלאכות**
7 **מ'אחת מהנה'. דתניא, רבי יוסי אומר, ועשה מאחת מהנה, פעמים שחייב אחת על כולן,**
8 **פעמים שחייב על כל אחת ואחת. ואמר רבי יוחנן, מאי מעמא דרבי יוסי, דכתיב ועשה**
9 **מאחת מהנה, אחת מאחת, הנה מהנה, אחת שהיא הנה, והנה שהיא אחת. 'אחת', שמעון.**
10 **מ'אחת, 'שם' משמעון. 'הנה', אבות. 'מהנה', תולדות. אחת שהיא הנה, וזוין שבת ושגגות**
11 **מלאכות. הנה שהיא אחת, שגגת שבת וזוין מלאכות. אבל הכא, דלא נפקא ליה חילוק**
12 **מלאכות מדוכותא אחריתי, דכולי עלמא השתחואה לחלק יצאה. חילוק מלאכות בעבודת**
13 **פוכבים, נמי תיפוק ליה מ'אחת מהנה'. 'אחת', וכיחה. מ'אחת', סימן אחר. 'הנה', אבות.**
14 **זיבוח, קיפור, ניסוף והשתחואה. מהנה' תולדות. שבר מקל לפניו אחת שהיא הנה, וזוין**
15 **עבודת פוכבים ושגגת עבודות. הנה שהיא אחת, שגגת עבודת פוכבים וזוין עבודות. האי**
16 **שגגת עבודת פוכבים, היכי דמי. אי קסבר, בית הנקנסת הוא והשתחוה לו, הרי לבו לשמים.**
17 **אלא, דחזא אנדרטא וסגיד ליה. אי קבליה עליה, מזיד הוא. אי לא קבליה עליה, לא פלום**
18 **הוא. אלא, מאהבה ומיראת. הניחא לאבוי, דאמר חייב. אלא לרבא דאמר פטור, מאי איפא**
19 **למימר. אלא באומר מותר, תפשוט. דבעא מיניה רבא מרב נחמן, העלם זה וזה בידו, מהו?**
20 **תפשוט דאינו חייב אלא אחת. הא לא קשיא, ותפשוט. ומי מציט מוקמת להני קראי בעבודת**
21 **פוכבים, דאיילו הכא כתיב במשיח פה, ובגנשיא שעיר, ובכחיד פשבה ושעירה. ואילו בעבודת**
22 **פוכבים תנן, ושיון ששעירה כייחיד, ותו לא מיד. פי אתא רב שמואל בר יהודה אמר,**
23 **הכי**

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62

העלם זה זה בידו. פי דלא ידע לשבת בשום מלאכה כדמוכח בפ' כלל גדול (שבת דף ע. ושם) דמיינתו עלה מנתי' ארבעים מלאכות חסר אחת וא"ר יוחנן שאם עשה כולם בהעלם אחד כו' ולא דמי לשבח עיקר שבת דתנן התם אינו חייב אלא אחת דשכח לגמרי כגון תינוק שנשבה לבין הגוים אבל הכי כו' מדכרו ליה מדכרו וא"ת מאי קאמר הכא תפשוטו דילמא הכא דאינו חייב

אלא אחד דשכח לגמרי כגון תינוק שנשבה לבין הגוים ויש לומר דה"מ לשנויי הכי ובפ"ק דכריתות (דף כ.) משני רב פפא משכחת לה בתינוק שנשבה לבין הברברים אי נמי דטעו בהאי קרא (שמות כ) אלהי כסף ואלהי זהב אסירי דמיני אחרניא לא הו"נ הוה מצי לאוקמי במגפח לעבודה זרה שדרכה בניפוח והוא סבור שאין דרכה בכך אלא כיון דלא קאי הכי לא חשש לדקדק: **הא** לא קשיא תיפשוט. בפרק כלל גדול (שבת דף ע' ושם) אהדר ליה רב נחמן לרבא האי העלם שבת בידו ואינו חייב אלא אחת ותימה בדברק ב' דשבועות (דף יט. ושם) לענין טומאה ובפ"ג (דף כו.) לענין שבועה בעי כה"ג וקא פשיט רב נחמן לחומרא והכא לקולא ו"ל הכא שאני דשבת עיקר המצוה:

רישא בעבודה זרה וסיפא בשאר מצות. תימה הוא איכא לאוקמי כולה בשאר מצות ומאי משא"כ בשאר מצות כגון שחט חורק בחוץ דאינו חייב אלא אחת כדאמר אביי בפרק אחד דיני ממונות (לעיל דף לז.) ולרבי אבהו דפליג עליה משכחת ליה לר' ישמעאל בשחט חורק ולר' עקיבא העלאה חורק שגג בלא מתכוין כגון שחיה צריך לשחטה בהמה של חולץ ונתכוין לשחטה ונמצאת אחרת והיא של קדשים וכנגדו בשבת שחיה צריך לחתוך תלוש ומתכוין לחתוך אורו ונמצא שהוא מחובר פטור דמלאכת מחשבת אסרה תורה ו"ל דלא מ"ל הכי דמשמע פטור שבת לפי ששגג בלא מתכוין וכג"ה אפילו שבת למחובר ונתכוין לחתובו ונמצא מחובר אחר פטור דאין זה מלאכת מחשבת מיהו קשה לוקמה בשאר מצות כמו נרבע לזכור ולבהמה דאמר לעיל (דף נז.) דאינו חייב אלא אחת ו"ל דעבודה זרה שייך לקרות שאר מצות ששקולה כנגד כל המצות אבל רביעה לא אינ"ג דמוקמינן סיפא בחלבים איידי דנקט רישא שאר מצות נקט סיפא שאר מצות וק"ק דמשמע דאי הוה מתוקמה רישא בחלבים הוה ניחא:

להגביה את התלוש וחתך את המחובר. פ"ה דכתיב אשר חטא בה כדדרשנין בפרק ספק אבל (כריתות דף יט.) פרט למתעסק וקשה למה ליה לשמואל במתעסק בשבת שבת דמלאכת מחשבת ו"ל מבה ו"ל ה"ק עמא פטור אף על פי שנהנה משום מלאכת מחשבת ועי"ל מתעסק דפטר הכתוב מבה התם היינו כדמפרש התם לרבא משכחת לה כגון שנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר דהיינו ונמצא שהוא מחובר דנעשית מחשבתו דאי מחובר אחר אפילו היא דנתכוין למחובר פטור דמאי דנתכוין לכבותה וזכבה זה דפטרנין התם בההיא פירקא (דף כ.) ולאביי משכחת לה כגון דנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר כלומר ונמצא שהוא מחובר דכל כה"ג מלאכת מחשבת היא ולא מיפטר אלא מבה אבל מתעסק דשמואל דפטר משום מלאכת מחשבת היינו במתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר ולא נעשית מחשבתו והוה דקאמר התם אחז דמוקי אשר חטא בה פרט למתעסק מתעסק דמאי אי דחלבים ועריות חייב שכן נהנה אלא דשבת פטור דאמר שמואל המתעסק וכו' משמע דשמואל איירי כהאי גוונא במתעסק לא מיייתי דשמואל מבושם חלבים ועריות דלא מיתוקם ביה קרא:

הכי תנא קמיה, ר' זכאי קמיה דר' יוחנן: חומר בשבת וכו'. לקמן מפרש לה: שגג בלא מתכוין. לא נתכוין למלאכה זו אלא לדבר אחר ועלתה בידו מלאכה זו: קצירה ופחינה. דאיכא שמות מחולקין ומשום הכי חייב שתיים: חלב וחלב. שני זיתים בשני ימים ולא נודע לו בנתיים שחטא אינו חייב אלא אחת כדמפרש טעמא לקמן: שבשאר מצות שגג בלא מתכוין. בחלבין ובעריות איכא לתמוקמא כגון חלב המהוחר לפניו וכסבור רוק הוא ובלעו דלא מתכוין בה עד שיתכוין למלאכה זו דבר אחר בבליעת רוק והיכי דמי שוגג גמור כסבור שומן הוא ואכלו דנתכוין לאכילה אבל זה לא שוגג הוא ואפ"ה חייב כדאמרן לקמן בשמעתין שכן נהנה משא"כ שבת כגון נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור שנאמר (ויקרא ד) אשר חטא בה עד שיתכוין למלאכה זו פרט למתעסק דבר אחר ועלתה בידו מלאכה זו ומיהו מתעסק ועלה בידו אכילת חלבים או עריות חייב שכבר נהנה אבל בעבודה זרה ליכא לאוקמא והיכי דמי שגג בלא מתכוין אי נימא וכו': הרי לבו לשמים. ולשמים נתכוין והשתחוה ואל כן עבדיה כלל לא שוגג ולא מויד: אלא. שוגג בלא מתכוין כגון מאהבה ומיראה ולא נתכוין לעבודה זרה אלא לאהבת האיש ושגג כסבור מותר לעשות כן: אלא כאומר מותר. דאמר אין עבודה זרה בתורה וכיון דלא הוחרה לו מעולם אין מתכוין קרי ליה המתעסק בחלבים ובעריות. כשעלה בידו חלבים ועריות היה מתעסק ולא נתכוין לכך כל מתעסק קרי ליה שאינו מתכוין דבר זה כלל: שכן נהנה. הלכך חשיב בכונה: מלאכת מחשבת. שחשב לעשות זאת: ר' יוחנן. דאמר ליה פוק תני לברא ולא אוקים רישא בעבודה זרה וסיפא בשאר מצות אדיל טעמיה דלא מוקים רישא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא: דא"ר יוחנן. בבבא מציעא בפרק המפקדי: מאן דמתרגם לי חבית אליבא דחד תנא כו'. דקתני התם המפקדי חבית אצל חברו ולא ייחדו לה הבעלים מקום ושלטלה ונשברה אם מתוך ידו נשברה לצרכו חייב לצרבה פטור אם משהניחה נשברה בין לצרכה בין לצרכו פטור ייחדו לה הבעלים מקום ושלטלה ונשברה בין מתוך ידו בין משהניחה לצרכו חייב לצרבה פטור ופרץ התם מני רבי ישמעאל היא דאמר לא בעינן דעת בעלים דהניא הגונב טלה מן העדר וסלע מן הכיס למקום שגגב ייחוד דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר צריך דעת בעלים אי רבי ישמעאל מאי איריא לא ייחדו אפילו ייחדו נמי לא מבעיא קאמר לא מבעיא ייחדו דמוקמה הוא אלא אפילו לא ייחדו דלאו מוקמה הוא לר"ע מאי איריא ייחדו אפילו לא ייחדו נמי לא מבעיא קאמר לא בעינן דעת בעלים רישא ר"ע וסיפא ר"ע ואילו הוה בעי לאוקמא רישא בהשניחה במקומה הראשון וסיפא בהשניחה במקום שאינה מוקמה כדמוקי לה אמוראי התם ה"מ לאוקמיה כולה כר' ישמעאל וא"ר' מאן דמתרגם וכו' דלא הוה בעי לאוקמיה רישא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא: מפותא. מרחץ כמו מסתוה וירחץ מותרגמין (והסחי):

הכי תנא קמיה, חומר בשבת משאר מצות, חומר בשאר מצות מבשבת. חומר בשבת, שהשבת, עשה שתיים בהעלם אחד, חייב על כל אחת ואחת, מה שאין פן בשאר מצות. חומר בשאר מצות, שבשאר מצות, שגג בלא מתכוין, חייב, מה שאין פן בשבת. אומר מר, חומר בשבת, שהשבת עשה שתיים. היכי דמי, אילימא דעבד קצירה ומחינה, דכוותה גבי שאר מצות, דאכל חלב ודם. הכא תרמי מיתייב, והכא תרמי מיתייב. אלא, גבי שאר מצות דאינו חייב אלא אחת, היכי דמי דאכל חלב וחלב, דכוותה גבי שבת דעבד קצירה וקצירה. הכא חדא מיתייב, והכא חדא מיתייב, והיינו דאמר ליה 'פוק תני לברא'. מאי קושיא, דילמא לעולם אימא לך דעבד קצירה ומחינה, מה שאין פן בשאר מצות, אתאן לעבודת פוכבים פדרבי אמר, דאמר רבי אמר, זיבח וקיסר וניסוף בהעלם אחד, אינו חייב אלא אחת. לא מיתוקמא ליה בעבודת פוכבים, דקתני סיפא, חומר בשאר מצות שבשאר מצות שגג בלא מתכוין חייב. שוגג בלא מתכוין בעבודת פוכבים, היכי דמי, אי דקסבר בית הפגסת הוא, והשתחוה לו, הרי לבו לשמים. אלא, דחזא אנדרטא וסגיד ליה, אי קבליה עליה באלוהי, מויד הוא. ואי לא קבליה עליה, לא פלוג הוא. אלא, מאהבה ומיראה. הניחא לאביי דאמר חייב, אלא לרבא דאמר פטור, מאי איכא למימר. אלא, באומר מותר, מה שאין פן בשבת, דפטור לגמרי. עד כאן לא בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם זה וזה, אלא אי לחיובי חדא, אי לחיובי תרתי. פטור לגמרי, ליכא למאן דאמר, מאי קושיא, דילמא לעולם אימא לך, רישא בעבודת פוכבים וסיפא בשאר מצות, ושגג בלא מתכוין, דקסבר רוק הוא ובלעו, מה שאין פן בשבת דפטור, שנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר, פטור, וכדרב נחמן אמר שמואל, דאמר, המתעסק בחלבים ובעריות חייב, שכן נהנה. המתעסק בשבת פטור, מלאכת מחשבת אסרה תורה. רבי יוחנן למעמיה, דלא מוקים מתנית, רישא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא. דאמר רבי יוחנן, מאן דמתרגם לבי מסותא. גופא, אמר

אלא אפילו לא ייחדו דלאו מוקמה הוא לר"ע מאי איריא ייחדו אפילו לא ייחדו נמי לא מבעיא קאמר לא בעינן דעת בעלים רישא ר"ע וסיפא ר"ע ואילו הוה בעי לאוקמא רישא בהשניחה במקומה הראשון וסיפא בהשניחה במקום שאינה מוקמה כדמוקי לה אמוראי התם ה"מ לאוקמיה כולה כר' ישמעאל וא"ר' מאן דמתרגם וכו' דלא הוה בעי לאוקמיה רישא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא: מפותא. מרחץ כמו מסתוה וירחץ מותרגמין (והסחי):

60 בלא מתכוין שהרי התכוין להשתחוות לבית הכנסת ולא לעבודה
 61 זרה, קשה, הרי אין בכך חיוב כלל, כיון שסבר שבית הכנסת הוא,
 62 וודאי כוונת לבו בהשתחוותו לשמים, דהיינו למי ששיכן שמו על
 63 בית הכנסת, ואין כאן עבירה כלל אף לא בשוגג. אלא תפרש
 64 שמדובר דהוא אנדרטא – שראה צלם בדמות המלך שרגילים
 65 לעשותו כדי שכל הרוואוה ישתחוה לכבוד המלך, וקניד ליה –
 66 והשתחוה לו, ולא ידע שצלם זה שעשוהו לעבודה זרה ועובדים
 67 אותו בכך, ונמצא שעבד לעבודה זרה בלא שהתכוין לכך. הרי אף
 68 באופן זה יש לברר, אי קבליה עליה – אם מדובר שקיבלו עליו
 69 בפלוגה ובכך עבד לו, הרי מויד הוא ולא שוגג, ואי לא קבליה עליה
 70 – ואם לא קיבלו עליו באלוה, אלא התכוין להשתחוות לכבוד
 71 המלך, הרי לא בלום היא – אין שום איסור במעשהו זה, שהרי לא
 72 עבדו כלל אלא רק השתחוה לכבוד המלך. אלא תפרש שמדובר
 73 שהשתחוה לו אף שידע שצלוהו לעבודה זרה, אך לא לשם
 74 אלוהות אלא מאהבה ומינאה של אדם שצוהו לעשות כן, ושגג
 75 בכך שסבר שהדבר מותר, הניחא לאבי דאמר (לעיל סא) שהעובד
 76 מאהבה ומיראה תיב, כיון שהיא עבודה גמורה, ונמצא שעבד
 77 עבודה זרה בלא שהתכוין לכך, אלא לרבא דאמר שהעובד
 78 מאהבה ומיראה פטור, מאי איכא למימר – כיצד נבאר דברי
 79 הברייתא שגג בלא מתכוין 'בשאר מצוות' דהיינו בעבודה זרה,
 80 חייב. אלא תרצה לפרש שמדובר באומר מותר – שטעה וסבר
 81 שמוותר להשתחוות לעבודה זרה ואין איסור על כך בתורה כלל,
 82 ולכן אף אם עבד לה באותו זמן וכמה עבודות, חייב חטאת אחת
 83 על כולם, ואם כן נמצא שאף מה שאמרנו בברייתא מה שאין כן
 84 בשבת, הכוונה שנעלם ממנו איסור שבת לגמרי ועשה כמה
 85 מלאכות, ובאופן זה הדין הוא דפטור לנמרי. אי אפשר לפרש כן,
 86 שהרי יקשה על כך, עד כהן לא בעא מיניה – לא שאל רבא מרב
 87 נחמן מה הדין כשעשה כמה מלאכות בשבת בהעלם זה וזה –
 88 שנעשה ממנו גם איסור שבת, וגם לא ידע שהמלאכות שעשה
 89 אסורות, אלא אי לחייבו חטאת אחת, אי לחייבו
 90 תרתי – או לחייבו בשתי חטאות, אולם לומר שפטור לנמרי משום
 91 שסבר שמותר לעשות מלאכות בשבת, ליכא למאן דאמר – אין מי
 92 שסובר כך, ומכל קושיות אלו מוכח שאין לפרש ש'שאר מצוות'
 93 היינו עבודה זרה, ואם כן חזרה קושיית הגמרא הראשונה על
 94 הברייתא, כיצד יתכן אופן שבשבת יהיה חייב שתי חטאות ובשאר
 95 המצוות חטאת אחת.
 96 מוסיפה הגמרא לשאלו: מאי קושיא – מה הוקשה לרבי יוחנן על
 97 ברייתא זו, דלמא לעולם אימא לך – שמא אומר לך שהאומר
 98 ברישא של הברייתא שחמורה שבת משאר מצוות, מדובר בעבודת
 99 בוכבים כפי שתירצו לעיל, כלומר, 'שאר מצוות' היינו עבודת
 100 כוכבים, שבה על שני עבודות אין חייבים אלא חטאת אחת,
 101 והמבואר בקיפא שמורות שאר המצוות משבת מדובר בשאר
 102 המצוות כפשוטו דהיינו כגון איסור חלב, ומה שחייבו באיסור חלב
 103 על שנג בלא מתכוין היינו באופן דקפסר רוק הוא ובלעו – שהיה
 104 לפניו חלב ממוס וסבר שחטא ביון שנתנה מן החלב, ועל הנאה זו
 105 כלל, ומכל מקום חייב חטאת כיון שנתנה מן החלב, ועל הנאה זו
 106 שנעשתה בשוגג מביא קרבן, ומה שאמרנו בברייתא מה שאין כן
 107 בשבת דפטור באופן זה, היינו כשהיה לפניו עשב מחובר וסבר
 108 שהוא תלוש, שנתכוין להנביח את התלוש וחתך את המחובר, שלא
 109 התכוין למעשה קצירה כלל אלא למעשה הגבהה שאין בה איסור
 110 כלל, דווקא באופן זה פטור, כיון שרק התעסק בדבר ולא התכוין
 111 כלל למעשה העבירה, ונדרב נחמן אמר שמואל, דאמר, המתעסק
 112 בחלבים ובעריות – באיסורי חלב ובאיסורי ערוה, כלומר, אם
 113 בשעה שאכל חלב או בא על הערוה היה מתעסק בדבר אחר, ולא
 114 התכוין כלל לעשות את המעשה האסור, תיב, שכן בפועל הנהגה
 115 ממעשה העבירה, ולכן נחשב שהתכוין לעשותה, אך המתעסק
 116 בדבר בשבת ונמצא שעשה בו מלאכה האסורה שלא במתכוין,
 117 פטור, כיון שרק מלאכת מהשבת אסרה תורה בשבת, דהיינו
 118 שחשב והתכוין לעשות את המלאכה, אך המתעסק לא חשב

1 הכי תנא קמיה – כך שנה רבי זכאי בברייתא לפני רבי יוחנן, יש
 2 חומר בשבת משאר מצוות, ויש חומר בשאר מצוות מבשבת, החומר
 3 בשבת משאר המצוות הוא, שבאיסורי השבת אם עשה שתיים –
 4 שתי מלאכות בהעלם אחר – בשבחה אחת, כלומר, בשעת עשיית
 5 שתיהן סבר שהן מותרות, תיב חטאת על כל אהת ואהת, מה שאין
 6 כן בשאר מצוות, שבהן אם עשה שני איסורים בהעלם אחד אינו
 7 חייב אלא חטאת אחת. והחומר בשאר מצוות מאיסורי שבת הוא,
 8 שבשאר המצוות אם שנג בלא מתכוין, כלומר, התכוין לעשות דבר
 9 אחר ועלה בידו מעשה עבירה, תיב חטאת, מה שאין כן בשבת,
 10 אם התכוין למלאכה זו ועלתה בידו מלאכה אחרת האסורה
 11 בשבת, פטור.
 12 הגמרא מבררת כוונת הברייתא ומבארת את קושיית רבי יוחנן
 13 עליה: אמר רב – הובא בברייתא, חומר בשבת מבשאר המצוות,
 14 שבאיסורי השבת עשה שתיים כו' בהעלם אחד חייב על כל אחת
 15 ואחת. מבררת הגמרא: תיב דמי – במה מדובר, אילימא – אם
 16 נפרש שגבי שבת מדובר העבד – שעשה קצירה ופחיה בשבת
 17 בהעלם אחד, וכיון שהן מלאכות חלוקות זו מזו חייב שתיים, נמצא
 18 דבנותה – שבעין זה יש לפרש גבי שאר מצוות, שעשה שתיים היינו
 19 כגון דאכל כזית חלב ורביעית דם שהם איסורים חלוקים בהעלם
 20 אחד, ואם כן יקשה, שבאופן זה אין חילוק בין שבת לשאר מצוות,
 21 שהרי גם הקא – בשבת תרתי מתייב – חייב שתיים, והקא – וגם
 22 בשאר מצוות תרתי מתייב – חייב שתיים, שהרי אלו שני איסורים
 23 נפרדים, ואינו יכול להפטור שחטאת אחת. אלא ודאי תצטרך
 24 לפרש, שהדין האמור גבי שאר מצוות דאינו תיב בלא אהת תיב
 25 דמי – במה מדובר, דאכל כזית חלב ביום אחד וחוור ואכל כזית
 26 חלב ביום שלאחריו, ובין אכילה לאכילה לא נודע לו שיש בכך
 27 איסור, שכיון שעשה רק שם אחד של איסור בהעלם אחד, אינו
 28 חייב אלא אחת, ואם כן נמצא דבנותה – שבעין זה גבי שבת לא
 29 מדובר כשעשה קצירה וטחנה, שהרי שתי מלאכות נפרדות חל
 30 וכשני איסורים שונים, אלא העבד – שעשה קצירה וקצירה, כלומר
 31 קצר שתי פעמים בהעלם אחד, אך גם אופן זה לא יתישב, כיון
 32 שבכך אין חילוק בין שבת לשאר מצוות, שהרי גם הקא – בשאר
 33 מצוות תדא מתייב – חייב רק חטאת אחת, וגם הקא – גבי איסורי
 34 שבת תדא מתייב – חייב רק חטאת אחת, שהרי עשה מלאכה
 35 אחת. ואם כן לא נמצא חומר באיסורי שבת משאר המצוות באופן
 36 שעשה שתיים בהעלם אחד. ותינו דאמר ליה – ובוה מבואר מה
 37 שאמר רבי יוחנן לרבי זכאי 'פוק תני לרבא' – צא ושנה ברייתא זו
 38 מחוץ לבית המדרש, כיון שטעות היא, שהחומרא האמורה
 39 ברישא שלה אין במה להעמידה.
 40 שואלת הגמרא: מאי קושיא – מה הוקשה לרבי יוחנן על ברייתא
 41 דרבי זכאי, דלמא לעולם אימא לך שאכן הברייתא מדברת גבי
 42 איסורי שבת, באופן העבד – שעשה קצירה ופחיה בהעלם אחד,
 43 וכיון שהן שתי מלאכות חייב שתיים, ומה שאמרה מה שאין כן
 44 בשאר מצוות, אהאן – באה ללמד לעבודת בוכבים השקולה כנגד
 45 כל המצוות (הורית ח). שאם עבד לה בשתי עבודות נפרדות, אף שהן כשני שמות
 46 נפרדים של איסור אינו חייב אלא אחת, כשיטתו דרבי אמי, דאמר רבי אמי,
 47 זיפת וקיפור וניסף לעבודה זרה בהעלם אחד, שלא נודע לו בינתיים
 48 שאסורות, אינו תיב בלא אהת, כיון שכל עבודות אלו נאסרו
 49 בלאו אחד (שמות כ ה) 'לא תעבד', ונחשבות מחמת כן לשם
 50 עבודה אחת.
 51 משיבה הגמרא: לא מיתקומא ליה – אין להעמיד שהאמור
 52 בברייתא זו לגבי שאר מצוות הכוונה בעבודת בוכבים, כיון דתני
 53 – ששנינו בקיפא של הברייתא, חומר בשאר מצוות מאיסורי שבת,
 54 שבשאר מצוות אם שנג בלא מתכוין תיב, מה שאין כן באיסורי
 55 שבת אם לא התכוין למלאכה שעשה פטור. ואם 'שאר מצוות'
 56 הכוונה לעבודה זרה, יקשה על כך, שנג בלא מתכוין בעבודת
 57 בוכבים תיב דמי – כיצד יתכן אופן שעבד לעבודה זרה בלא
 58 שהתכוין לעבודה זרה חייב על כך. אי דקפסר – אם מדובר שראה בית
 59 עבודה זרה וסבר שפית הנגסת הוא, ולכן השתתה לו, שזה שוגג

40 מ'איש איש/ ה'א' פְּגַר פְּאֹרְחָ/ מ'אי עֶבֶד ליה - מה דורש בו, הרי
 41 משמעותו היא שיש דין שנוהג רק בישראל ולא בבן נח, ואילו רבי
 42 מאיר אינו ממעט בני נח מכלום. משיבה הגמרא: רבי מאיר דורש
 43 מפסוק זה שְׁגַר וְאֹרְחָ בְּקִנְיָהּ, אֲבָל עֹבֵד בּוֹכְבִים שְׁקִילל נהרג
 44 פְּטִיף. ואף שכבר מבואר בברייתא לעיל שיש כלל שלא מציינו
 45 מיתה בבכרי אלא סייף, מכל מקום הוצרך רבי מאיר למעט מפסוק
 46 במקלל שאין הנכרי נענש בסקילה אלא בסייף, משום ששֶׁלְקָא
 47 דְעִתְהָ אֲמִינָא - היה עולה בדעתך לומר הואיל וְאִתְרַבּוּ אִתְרַבּוּ -
 48 שהואיל והתרבו ולשיטת רבי מאיר/ לחיוב מיתה בכינויים
 49 מהפסוק 'איש איש' היה מקום לומר שהתרבו גם לשאר הדינים,
 50 ואף לענין שיתחייבו סקילה בישראל, קָא מְשַׁמַּע לָן - חידש לנו
 51 הפסוק 'פְּגַר פְּאֹרְחָ בְּקִבּוּ שֵׁם יוֹמֵת', שדווקא גר ואורח נענש
 52 בסקילה על כך, אולם נכרי אינו נענש בסקילה אלא בסייף.
 53 מבררת הגמרא: ולדעת רבי יצחק נְפַחָא אֲלִיבָא דְרַבִּינָן - הסובר
 54 בשיטת רבנן שבין ישראל ובין בן נח שקילל בכינוי אינו חייב מיתה
 55 אלא נאסר לו באזהרה בלבד, ה'א' פְּגַר פְּאֹרְחָ/ מ'אי עֶבֶד ליה -
 56 מה דורש ממנו, שנוהג רק בישראל ולא בבן נח. משיבה הגמרא:
 57 לדעת רבי יצחק נפחא רבנן דורשים מפסוק זה, שְׁגַר וְאֹרְחָ הוּא
 58 דְעִינָן - צריך שיברך שֵׁם בְּשֵׁם כּוּדִי שיתחייב, וכפי שדרש שמואל
 59 לעיל מפסוק זה, אֲבָל עֹבֵד בּוֹכְבִים לֹא פְּעִינָן - אין צריך שיברך
 60 שֵׁם בְּשֵׁם כּוּדִי שיתחייב מיתה, אלא חייב בכל אופן שמברך את ה'.
 61 מקשה הגמרא על רבנן, ומה שנאמר בכפילות 'איש איש כי יקלל'
 62 וגו' לְמַה לֵּה, הלא לעצם איסור ברכת השם בשם המיוחד אין צריך
 63 להשוות בן נח לישראל, שהרי למדים (להלן ע"ב) איסורו מהפסוק
 64 (בראשית טו) 'וַיִּצַו ה', ולענין כינויים הרי לפי רבי מיישא כבר נלמד
 65 מ'כגר באורח', שדינם חמור מישראל וחייבים מיתה על כך, ולפי
 66 רבי יצחק, אינם חייבים מיתה על כך, וכיון שאינם חייבים מיתה
 67 על כרחך גם אינם מוזהרים על כך, ואם כן לשם מה נאמר הפסוק
 68 'איש איש' בכפילות. מתרצת הגמרא: דִּיפְרַח תוֹרָה בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם,
 69 ודרך בני אדם לומר באופן זה, ופירושו שכל איש יומת על ברכת
 70 השם, ואין כפילות זו נדרשת לשום ריבוי.
 71 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין איסור ברכת השם בבני נח,
 72 המפרטת גם את כל שאר המצוות שנצטוו בהן בני נח: תִּנּוּ רַבָּנָן
 73 בברייתא, בְּשֶׁבַע מִצְוֹת נִצְטִיבוּ בְּנֵי נֹחַ, ואלו הם: דִּינִין - להושיב
 74 דיינים לדון בדינים שצריכים לקיים, וּבְרַבְרַת הַשֵּׁם, עֲבֹדָה זָרָה, גִּילּוּי
 75 עֲרִיזוֹת, דהיינו שלא לבוא על האסורות להם באיסור ערוה,
 76 וּשְׂפִיכוֹת דַּמִּים, דהיינו שלא להרוג אדם, וְגִזְלָה, וְאֶבֶר מִן הַחַי -
 77 אכילת אבר שנחתך מבעל חיים שעדיין חי.

1 ה' מות יומת/ אלא, לְפִי שְׁנַאמַר 'וְנוֹקֵב שֵׁם ה' מות יומת/ וְכוּל לֹא
 2 יְהֵא חַיִּיב אֲלֵא עַל קַלְלָה בְּשֵׁם הַמְּיוּחָד בְּלִבָּד שְׁהוּא שֵׁם ה' האמור
 3 בפסוק, מְנַיִן לְרִבּוֹת אֵת כָּל הַכִּינּוּיִן שֶׁאֵם קִילל בְּהֵם חַיִּיב, תְּלַמּוּד
 4 לומר 'איש כי יקלל אֱלֹהֵיו' מְקַל מְקוּם - בכל אופן שהוא, כלומר
 5 אף ש'אֱלֹהֵיו' אינו שם המיוחד אלא כינוי השם, נאמר בסמוך לו
 6 'וְנוֹקֵב שֵׁם ה' מות יומת', ללמד שחייבים מיתה גם על המקלל
 7 בכינוי, דְרַבִּי רַבִּי מַאִיר. וְהַקְּמִים אוֹמְרִים, עַל שֵׁם הַמְּיוּחָד נִעֲנַשׁ
 8 בְּמִיתָה, שֶׁעֲלִיו נִאמַר 'וְנוֹקֵב שֵׁם ה' מות יומת', וְעַל הַכִּינּוּיִן רַק
 9 נִאסַר בְּאִתְרַבּוּ מִן הַפִּסּוּק (שמות כב כז) 'אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל' כּמבואר
 10 לעיל, אֲךָ אֵין עֹנֵשׁ מִיתָה עַל כֵּךְ, וְהַפִּסּוּק 'אִישׁ כִּי יִקְלַל אֱלֹהֵיו
 11 וְנִשָּׂא חַטָּא' מלמד שיש חיוב כרת על המקלל בכינוי.
 12 ומעתה, כיון שלפי רבנן, הפסוק 'איש איש כי יקלל' נדרש לחייב
 13 כרת ישראל שקילל בכינוי, ולא למיתה, אם כן לא יתכן ליישב
 14 לדעתם את דברי הברייתא שלמדה איסור בבן נח מ'איש איש',
 15 שהרי הברייתא ממשיכה שמייתתו בסייף, ואילו לרבנן שאין חיוב
 16 מיתה בישראל כיצד נלמד מכאן לחייב בן נח במיתה. ואמנם אצל
 17 בן נח 'אִתְרַבּוּ' זו היא מיתתו, מכל מקום לא מסתבר שנחייבו
 18 מיתה מפסוק שהישראל טעור בו ממייתה, ולכן אמר רבי יצחק
 19 נפחא, שהברייתא שדרשה 'איש איש' להשוות בן נח לישראל
 20 ולחייבו מיתה, ניתן ליישבה רק לשיטת רבי מאיר ולא לשיטת
 21 רבנן.
 22 אומרת הגמרא: וְפְּלִגְיָא דְרַבִּי מִיִּישָׂא - רבי יצחק נפחא הסובר
 23 שלפי רבנן ישראל ובן נח אינם נהרגים על הכינויים, חולק בזה על
 24 רבי מיישא, דְאָמַר רַבִּי מִיִּישָׂא, נִכְרִי בֶן נֹחַ שְׂפִיחָה אֵת הַשֵּׁם בְּכִינּוּיִים,
 25 אף לְרַבָּנָן שאמרו שישראל שקילל בכינויים אינו חייב מיתה, מכל
 26 מקום הנכרי חַיִּיב עַל כֵּךְ מִיתָה. ומבאר רבי מיישא, מ'אי מְעַמָּא -
 27 מה המקור לחילוק זה, משום דְאָמַר רַבִּי מִיִּישָׂא (ויקרא כד טז), 'פְּגַר פְּאֹרְחָ
 28 בְּנִקְבוּ שֵׁם יוֹמֵת' ואורח היינו ישראל, כלומר שאיסור מקלל נאמר
 29 בין בישראל גמור ובין בגרים, ולכאורה הוא מיותר שהרי כל
 30 מצוות התורה נאמרו בין לישראל ובין לגרים, אלא באה התורה
 31 ללמד, שדווקא בְּגַר וְאֹרְחָ הוּא דְעִינָן 'בְּנִקְבוּ שֵׁם', אז צריך
 32 שיקלל בשם המיוחד כדי שיומת, אֲבָל עֹבֵד בּוֹכְבִים אֲפִילוּ בְּכִינּוּי
 33 חַיִּיב מִיתָה.
 34 נמצא, שלרבי מאיר בין ישראל ובין בנח שקילל בכינוי נהרג. ולפי
 35 רבנן ישראל אינו נהרג, ובבן נח נחלקו מה דעת רבנן, רבי יצחק
 36 סובר שאינו נהרג, ורבי מיישא סובר שנהרג.
 37 הגמרא מבארת את שיטת רבי מאיר בדרשת הפסוק 'כגר באורח'
 38 לדעת רבי מיישא. מבררת הגמרא: וְרַבִּי מַאִיר שֶׁסוּבַר שֶׁגַם יִשְׂרָאֵל
 39 חַיִּיב מִיתָה אִם קִילל בְּכִינּוּי, ומרבה גם בני נח למיתה בכינוי,

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אלול, תשי"א

ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה שמואל גדלי' שי

שלום וברכה!

בנועם קראתי מכתבו מה' אלול, בו מתאר את שירותו בצבא וגם פעולותיו שם בנוגע לחיזוק היהדות ולהשפעה ביר"ש על חבריו וסביבתו,

נהניתי במאד בקראי את הפרטים בזה, כי גודל הענין בזה אין לתאר בכתב. וממלא הוא בזה שליחות גדולה ביותר, ואין אתנו יודע עד מה, אבל בהתחשב עם גודל ערך פעולותיו בזה, הנה בצדק

המשך בעמוד הבא

35 הגמרא דנה בביאורו של רב פפא. מקשה הגמרא: **אי קבי מדוע**
 36 **אמר התנא שפותי בישראל אסור, הא** – הלא ישראל בר מחילה
 37 **הוא, שמוחל על גזילה בשיעור כזה.** מתרצת הגמרא: **נהי דקתר**
 38 **קבי** – אף שלבסוף מחיל ליה הישראל לנכרי, מכל מקום **צער**
 39 **בשעתיה מי לית ליה** – וכי אין לישראל צער בשעה שגזול ממנו
 40 שיעור זה, הרי גזול הוא ואסור לו לצערו בגזול זה. עוד תמזה
 41 הגמרא: **לגבי פותי בכותי** – נכרי שגזול מנכרי פחות משהו, וכי
 42 אפשר לקרוא לזה **כיוצא בהן** כפי שקרא לזה התנא, דהיינו שאין
 43 דינו בגזול שזה פרוטה ואינו גזל גמור, הלא **פיון דלאו בני מחילה**
 44 **נינהו** – שנכרים אינם בני מחילה, שאין דרכם למחול אפילו על
 45 שיעור קטן כזה, **גזל מעליא** – גזל גמור הוא, וזאת הרי שנה התנא
 46 כבר.
 47 הגמרא מביאה ביאור אחר: **אלא אמר רב אחא בריה דרבנן דרב**
 48 **איקא, לא נצרכה אלא לאופן שבו** ואינו משלם שכר של שכיר
 49 שנשכר לו למלאכה, שלפתי בכותי וכותי בישראל, אסור לעשות
 50 כן, ולישראל בכותי מותר, ואינו גזל גמור כיון שאינו חוטף ממון
 51 מיד השכיר.
 52 הגמרא ממשיכה לבאר את דברי הברייתא **זכין כיוצא בהן**,
 53 מבררת הגמרא: **כיוצא בפת תואר** שנשנה בברייתא שאסור
 54 לנכרי, **מאי היא**.
 55 מבארת הגמרא: **כי אתא** – כשבא רב דימי מארץ ישראל לבבל,
 56 **אמר בשם רבי אלעזר שאמר בשם רבי הנינא, נכרי כן נח שיחיד**
 57 **שפחה לעבדו הנכרי שיבוא עליה, ופא עליה האדון, נהרג עליה**
 58 **מחמתה**, משום שדומה לאשה יפת תואר הנשואה לאחר,
 59 שאסורה לו משום גזל.
 60 הגמרא דנה האם שייך בכן נח איסור כיוצא בו אף בשפיכות דמים:
 61 **כיוצא בו השפיכות דמים**, דהיינו שאינו שפיכות דמים ממש אלא
 62 דומה לה, **לא תניא בברייתא שאסור לנכרי. אמר אפיני, אי משפחת**
 63 **– אם תמצא דתניא כיוצא בשפיכות דמים, שיטת רבי יונתן כן**
 64 **שאל היא. דתניא, רבי יונתן כן שאל אומר, אדם הרודף אחר**
 65 **חבירו כדי להורגו, ויכול הנרדף להצילו ולהציל עצמו** קטיעת
 66 **אחד מאבריו של הרודף, כגון רגלו, שעל ידי כך לא יוכל להשיגו**
 67 **ולהרוגו, ולא הצילו עצמו בכך, אלא הרג את הרודף,**

1 לשון חיוב ולא לשון איסור, ומעתה יש ללמוד מכך ששנה לגבי
 2 גזל לשון איסור, שאינו חייב מיתה על כך.
 3 מתרצת הגמרא: **התם** – בשפיכות דמים, היכי ליתני – כיצד יכול
 4 לשנות שם אם לא לשון חיוב, האם ליתני שלנכרי אסור להרוג
 5 נכרי או ישראל, ולישראל מותר להרוג נכרי, וכי ניתן לומר כן,
 6 **והתניא, פותי** – נכרי, וכן ישראלים שהם **רוצי פתמה דקה** ורועי
 7 צאן, שסתמם גזלנים הם משום שמרעים בהמותיהם בשדות של
 8 אחרים, אם נפלו לבור **לא מעלין אותם** להצילם ממיטה, וגם **לא**
 9 **מורדין אותם אל הבור** להמיתם בידם. ומבואר שאסור לישראל
 10 להרוג נכרי, וכיון שלא יכל התנא לומר שמותר להרוג, והוצרך
 11 לומר שפטור אם עשה כן, לכן אמר גם לגבי נכרי שהרג לשון חיוב
 12 ולא לשון איסור, אבל בגזל שיכל לומר לשון היתר ואיסור נקט
 13 לשון זו ללמד שמותר לגזול גוי.
 14 הגמרא מבארת את המשך הברייתא שהובאה לעיל. שנינו
 15 בברייתא **זכין כיוצא בהן**. מבררת הגמרא: **כיוצא בו** שנשנה
 16 בברייתא **כאסור גזל נכרי, מאי היא** – איזה מעשה נחשב שדומה
 17 לגזל אך אינו גזל ממש.
 18 מבארת הגמרא: **אמר רב אחא בר יעקב, לא נצרכה** – לא הוצרכה
 19 הברייתא לאסור כיוצא בגזל **אלא לנכרי פועל העובד בפרם,**
 20 שאסור לו לאכול מענבי הכרם, וכיון שמורה היתר לעצמו, אין זה
 21 גזל גמור אלא רק כיוצא בגזל.
 22 מקשה הגמרא: **פועל בפרם אימת** – אימתי אסור הוא לאכול מן
 23 הענבים, **אי בשעת גמר מלאכה** – אם מדובר שפועל זה עוסק
 24 בבצירת הפירות שהיא גמר מלאכתו הרי ממה שנאמר בברייתא
 25 שכיוצא בגזל מותר לישראל מנכרי, משמע שלישראל מותר
 26 אסור באופן זה, וקשה, הלא **התירא הוא** לישראל לאכול ענבים
 27 מכרם של ישראל אחר בשעת בצירתו, כל זמן שנותנם לכליו של
 28 בעל הבית, **ואי לאו בשעת גמר מלאכה, הלא גזל מעליא** – גזל
 29 גמור הוא ולא רק כיוצא בו, שלא התירה תורה לישראל באופן
 30 זה, והוא הדין לנכרי מנכרי או מישראל, וגזל גמור כבר שנה
 31 התנא קודם.
 32 הגמרא מביאה ביאור אחר: **אלא אמר רב פפא, לא נצרכה אלא**
 33 **לאופן שגזל פחות משוה פרוטה, שאסור לנכרי, אף שאינו גזל**
 34 **גמור.**

המשך מעמוד הקודם

יש לומר שאם לא בא בצבא אלא בשביל זה, דיו, וכשימלא תפקידו בזה בטח יוכל לקבוע עתים לתורה לעצמו וגם עם זולתו מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף גם יחד.

מוסגר פה קטע משיחת התועדות שבת מברכים אלול, אשר מהראוי שיפרסמו באופן המתאים בין חבריו והפלוגה שלו והן לחבריו בדיעה שיכול לבוא עמהם בקשר בפלוגות אחרות, ואם צריכים עוד איזה הסברה נוספת בזה, הרי על בינתו אשען למצוא אותיות המתאימות להסברה זו, ואתענין לדעת מפעולתו הטובה בזה.

אסיים בבקשה נפשית למסור ברכתי לכל חבריו אשר בחיל (לא כמו שהוא כותב במכ"י רק החיל הדתי. כי ידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"י ז"ל, "אז א איד ניט ער וויל און ניט ער קען זיין אפגעריסען פון אלקות" ובמילא כל החברים שלו דתיים המה, אלא שיש מהם שחסר להם הידיעה עדי"ז, אבל סוכ"ס הרי לא ידח ממנו נדח, וגם הם ידעו שנאמנים הם לה' ולתורתו, ולכן הנה ימסור) לכולם ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, ובפרט אשר שנה הבאה היא שנת השמיטה, הרי יקויים בה, ע"י השתדלות כל יושבי, שבת שבתון יהי לארץ שבת לד'.

ברכת הצלחה בהשפעתו על חבריו וכתביה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה לו ולכל סביבתו.

37 על שבע מצוות אלו, מכל מקום אדם הראשון לא נצטווה אלא על
 38 עבודה זרה בלבד, שנאמר (בראשית ב טו) 'וַיֵּצֵא ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם,
 39 ויש לדרוש מן הפסוק, שציוה ה' על האדם שיקבל אותו עליו
 40 לאלהים ולא ימירוהו באחר. רבי יהודה בן בתירה אומר, מלבד
 41 איסור עבודה זרה, נצטוה אדם הראשון אף על כרפפת השם. שאף
 42 איסור זה יש ללמוד מהפסוק האמור, שציוה ה' על האדם שיקבל
 43 אותו עליו לאלהים, וממילא הוא מצווה שלא לקללו. ויש אומרים
 44 שציוהו אף על הדינים - להושיב דינים לרון בדינים הנהוגים
 45 בזמנו. שאף חיוב זה יש ללמוד מהפסוק האמור, שכיון שיקבל
 46 עליו את ה' לאלהים יהא מוראו עליו בלבד, וידון כפי שציוהו, ולא
 47 יהא עליו מורא בשר ודם להטות את המשפט ולא לרון בו כראוי,
 48 וכפי שיבאר זאת רב להלן בסמוך.
 49 הגמרא מביאה דרשה שהיא כפי שיטת 'יש אומרים' המובאת
 50 בברייתא: כמאן אולא - כשיטת מי נאמרה הא - הדרשה דאמר רב
 51 יהודה אמר רב, מכך שנאמר ויצא ה' אלהים על האדם, יש לדרוש
 52 שאמר ה' לאדם הראשון שיקבלו עליו לאלהים, ומכלל זה יוצאים
 53 שלשה פרטי מצוות, והם: א. אלהים אני ולכן לא תקללוני, ב.
 54 אלהים אני ולכן לא תמרוני בעבודה זרה, ג. אלהים אני ולכן יהא
 55 מוראי עליכם ולא מורא בשר ודם, ולא תטו את המשפט שלא לרון
 56 בו כראוי. כמאן - כשיטת מי נאמרה דרשה זו, כיש אומרים.
 57 הגמרא מבארת את המקור לשיטת תנא דבי מנשה בענין שבע
 58 מצוות בני נח. מבררת הגמרא: מה סבר תנא דבי מנשה כאשר
 59 הוציא דינים וברכת ה' ממנין שבע מצוות שמנתה הברייתא לעיל
 60 (ע"א) ובמקומם מנה סירוס וכלאים, אי דריש - אם דרש את הפסוק
 61 ויצא ה' אלהים וגו', ללמד על שבע מצוות בני נח כמבואר לעיל
 62 בדברי רבי יוחנן, אם כן אפילו הנה נמי - היה לו לדרוש גם את
 63 המצוות דינים וברכת ה', שגם הן נדרשו מפסוק זה, ואי לא דריש
 64 ויצא לשבע מצוות בני נח, אם כן הני - כל שבע מצוות אלו מנא
 65 ליה - מהיכן למד שנצטוו בהן בני נח.
 66 משיבה הגמרא: לעולם לא דריש ויצא, וסובר דהני - שכל שבע
 67 מצוות אלו, כל תרא ותרא באפי נפשיה בתיקא - כל אחת ואחת
 68 מהן כתובה בפני עצמה, כלומר שיש ללמוד כל מצוה שנצטוו בה
 69 בני נח מפסוק אחר.
 70 והגמרא מפרטת את לימודי המצוות לפי תנא דבי מנשה: עבודה
 71 זרה וגילוי עריות למד תנא דבי מנשה,

1 להמית המתחייב מיתה רק אם התרו בו קודם המעשה שאסור
 2 לעשות כן, ואם יעשה יתחייב מיתה, ואם לא התרו בו אין הורגים
 3 אותו. הגמרא מקשה על תירוץ זה: אי הכי - אם כן קשה מאי
 4 'והוסיפו עליהן' - מדוע נקטה הברייתא שהוסיפו עליהם
 5 'דינים', דהיינו עצם המצוה להושיב דינים לרון, הלא הדברים
 6 שהוסיפו אינם אלא מצוות מסוימות המוטלות על הדיינים, והיה
 7 לכרייתא לומר שהוסיפו עליהם 'מצוות דיינים'.
 8 הגמרא מביאה תירוץ אחר על סתירת הברייתא: אלא אמר רבא,
 9 לא נצרכה אלא כדי להוסיף שצריכים לרון גם דיני קנסות, דהיינו
 10 שבמקרים מסוימים צריכים לגזור עליו קנס שצריך לשלם סכום
 11 מסוים, אף אם הוא יותר מכפי שחייב על פי דינו. הגמרא מקשה
 12 על תירוץ זה: אפתי - עדיין קשה לפי תירוץ זה לרון הברייתא,
 13 מדוע נקטה 'דינין' שהמשמעות בזה היא שלא היה כלל ציווי
 14 עליהם קודם לכן, הרי 'והוסיפו דינין' מ'פני ליה - היתה הברייתא
 15 צריכה לומר 'בדינין' בבית, שהמשמעות בזה היא, שכבר היו
 16 מצווים לרון, ועתה הוסיפו שמוצוים לרון גם דיני קנסות. אלא
 17 ודאי אין הכוונה לדיני קנסות.
 18 הגמרא מביאה תירוץ אחר: אלא אמר רב אהא בר יעקב, לא
 19 נצרכה אלא כדי לחדש שצריכים להושיב בית דין, ככל פלך ופלך
 20 - בכל מדינה ומדינה, וככל עיר ועיר שבמדינה, שנאמר (דברים טו
 21 יח) 'שפטים ושטרים תתן לך בכל שערך' וגו'. מקשה הגמרא: והא
 22 - וכי בדין זה בני נח לא איפקוד - לא נצטוו, והתניא - והרי שנינו
 23 בברייתא, כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דינים ככל פלך ופלך
 24 וככל עיר ועיר, כך נצטוו בני נח להושיב בתי דינים ככל פלך ופלך
 25 וככל עיר ועיר.
 26 מסיקה הגמרא: אלא אמר רבא, האי תנא - תנא זה ששנה את
 27 הברייתא השניה, תנא דבי מנשה הוא - הוא התנא ששנה ברייתא
 28 בבית מדרשו של מנשה, דמפיק ד"ף - שמוציא מכלל שבע
 29 המצוות שנצטוו בהן בני נח, את המצוות 'דינים' ו'ברכת השם'
 30 והרמוזות בנוטריקון 'ד"ף', ועייל ס"ף - ומכניס לכללן את מצות
 31 'סירוס', ואת מצות 'כלאים' ורמוזות בנוטריקון 'ס"ף'. דתנא דבי
 32 מנשה בשבע מצוות נצטוו בני נח, ואלו הן: עבודה זרה, וגילוי עריות,
 33 ושפיכות דמים, גזל, ואכילת אפר מן החי, סירוס דהיינו שלא
 34 לגרום לעצמם ולבעלי חיים שלא יוכלו להוליד, וכלאים.
 35 הברייתא ממשיכה ומביאה מחלוקת אלו מצוות היה מצווה בהם
 36 אדם הראשון: רבי יהודה אומר, אף שבני נח נצטוו לאחר המבול

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו אלול, ה'תשי"א

ברוקלין, נ. י.

האברך ווי"ח אי"א נוי"נ וכי" מו"ה שלום דב שי

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו ממוצש"ק א' אלול, ותכנו אשר משתתף בעבודת "חבר פעילי מחנה התורת",
 ורואה הוא פרי טוב בעמלו, אבל כיון שהציבור החרדי באה"ק ת"ו לא נענה לקריאתם כדבעי למיעבד
 ובמילא כל העבודה מוטלת עליהם, וזה גורם אצלו לביטול תלמוד-תורה, ושואל האם כדאי הדבר
 בשבילו, או בלשונו הוא, אם מחוייב לעזוב את נפשו בעבור נפשות אחרים.

הנה נבהלתי לשאלה זו, בה בשעה שהקב"ה הצליחו ונתן לו האפשרות להציל נפשות בני ובנות
 ישראל מכפירה ר"ל ולעזור להם שישארו יהודים נאמנים לה' ולתורתו, שזהו רואים גם בעיני בשר
 ובמוחש, הנה בא יצרו ומסיתו לאמור, מי יודע אם זהו ענין ומוטב לך להתעסק בעסקים אחרים אשר
 אז אפשר שתשגשג בתורה וכו' וכו'.

המשך בעמוד הבא

33 שנינו במשנה: שלאחר שמפרש העד הראשון את ברכת השם
 34 ששמע, השני אומר אף אני שמעתי במוהו. אמר ריש לקיש, שמע
 35 מוהו – מדברי המשנה שהעד השני אינו צריך לפרש את הקללה,
 36 מוכח שכן ההלכה גם לגבי עדויות אחרות, שאם אמר העד השני
 37 לאחר עדות הראשון אף אני ראיתי במוהו, כשר הדבר אף בדיני
 38 ממונות ודיני נפשות מעיקר דין העדות שבתורה, ורק מעלה הוא
 39 דעבוד רבנן – עשו חכמים בדינים אלו, שצריכים כל העדים לפרש
 40 את עדותם, והקא – ורק כאן בעדות על ברכת השם, כיון דלא
 41 אפשר שיפרשו כל העדים את הקללה בעדותם מפני כבוד השם,
 42 אוקמוה רבנן – העמידו חכמים את הדין בזה אדאורייתא – על
 43 עיקר דין עדות שכשירה מן התורה, שרק העד הראשון יפרש,
 44 והשני יאמר רק אף אני שמעתי במוהו, וכיון שעדות זו כשירה מן
 45 התורה, אף הורגים את המקלל על פיה. דאי כלקא דעתיך שהדבר
 46 פסול אף מן התורה, ואין העדות כשירה אלא אם כן כל העדים
 47 מפרשים בעדותם את המעשה, קשה, וכי הקא בברכת השם,
 48 משום דלא אפשר שכל העדים יפרשו את הקללה בפיהם מפני
 49 כבוד השם, קמלינן לגברא – הורגים את האדם המקלל בלא עדות
 50 כשירה שקלל, אלא ודאי הדבר כשר מן התורה. ורק בשאר
 51 הדינים במקום שיכולים כל העדים לפרש את המעשה, עשו
 52 חכמים מעלה שאכן יפרשוהו.
 53 שנינו במשנה: והעד השלישי אומר אף אני שמעתי במוהו. לומדת
 54 הגמרא: מכך שאמרה המשנה שכשיר עד שלישי על הקללה,
 55 צריך לומר אף אני שמעתי במוהו, ולא די בכך שרק השנים
 56 האחרים יעידו, מוכח שקתמא – שהתנא שנה את המשנה בסתם
 57 כשיטת רבי עקיבא (מכות ה:), דמקיש שלשה עדים שנאמרו בפסוק
 58 (דברים יט טו) 'על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר',
 59 לשניים – לשני עדים שנאמרו באותו פסוק, שכשם שבשנים אם
 60 נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותם בטלה, כיון שאין בה שני
 61 עדים כשרים, כך בשלושה עדים, אם נמצא אחד מהם קרוב או
 62 פסול עדותם בטלה, משום שעדות אחת היא, וכיון שכן צריך גם
 63 השלישי לומר אף אני שמעתי במוהו, ולא די בכך שרק השנים
 64 האחרים יעידו.

1 כשמעו את גידופי רבשקה, והם – המעידיים על כך לא קרעו את
 2 בגדיהם כשאמרו לו זאת, וודאי הטעם מפני שכבר קרעום בשעה
 3 ששמעו זאת מפי רבשקה.
 4 אמר רב יהודה אמר שמואל, השומע אוקרה – ברכת השם מפי
 5 העובר פוכבים – הנכרי, אינו חייב לקרוע את בגדיו, משום שדין
 6 זה נאמר רק בישראל המקלל. ואם תאמר ותשאל, מדוע קרעו את
 7 בגדיהם שומעי הקללה מפי רבשקה. התשובה היא שישאל מופך
 8 היה, ולכן קרעו כדין השומע קללה מפי ישראל.
 9 דין נוסף: ואמר רב יהודה אמר שמואל, אין קורעין אלא על שמיעת
 10 קללה בשם המיוחד בן ארבע אותיות בלבד, לאפוקי – ולמעט
 11 השומע קללה בכינוי השם, דלא – שאינו חייב לקרוע את בגדיו
 12 על כך.
 13 הגמרא מביאה שיטה אחרת בשני הדינים האחרונים: ופליגא –
 14 וחולקת שיטתו דרבי חייא על רב יהודה בשם שמואל, בתרין ויהו –
 15 בשני הדינים שאמר, בשומע ברכת ה' מפי נכרי, ובשומע ברכת
 16 כינוי. דאמר רבי חייא, השומע אוקרה – ברכת השם בזמן הזה, שאין
 17 אימת בית דין מוטלת על המקללים לדונם למיתה, אינו חייב
 18 לקרוע את בגדיו, שאם אי אהה אומר בן, נתמלא כל הנגד קרעים,
 19 שכיון שאין אימת בית דין מוטלת על המקללים אינם יראים מכך,
 20 ומקללים שוב ושוב. ומבררת הגמרא: מואן – ממי השומע ברכת
 21 השם בזמן הזה אינו חייב לקרוע, אילימא שומע מישראל, מי פקורי
 22 פולי האי – וכי כל כך מופקרים הם בענין זה עד שעושים כך שוב
 23 ושוב. אלא פשיטא שמדובר בשומע פוכבים, ואי – ואם
 24 מדובר בשמברכים דווקא בשם המיוחד, מי גמירי – וכי למדו
 25 הנכרים את השם המיוחד כל כך עד שמברכים בו תמיד, אלא לאו
 26 – ודאי מדובר בשמברכים בכינוי השם, שאותו למדו ומברכים בו
 27 תמיד, ושמע מוהו – ומדויק מכך שדווקא בזמן הזה הוא דלא
 28 חייבים לקרוע, כיון שמקללים תמיד וחיוב הקריעה היה ממלא את
 29 הבגד בקרעים, הא מעיקרא – אך מתחילה, כשאימת בית דין
 30 היתה מוטלת אף על הנכרים, השומע ברכת השם מפיהם בכינוי
 31 היה חייב לקרוע את בגדיו, שמע מוהו – שמע מפי השומע
 32 ברכת השם מפי נכרי, ובין השומעה ממנו בכינוי, חייב לקרוע.

המשך מעמוד הקודם

ידוע פסק הדין בגמרא אשר מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים מבטלים תלמוד תורה
 בשבילה (מועד קטן ט, ב), וידוע ג"כ מאמר הגמרא בתמורה על הפסוק עשיר ורש נפגשו מאיר עיני
 שניהם ה', אשר כשעשיר בתורה עוזר לרש בתורה, הרי מאיר עיני שניהם, שגם להנותן תנוסף בלימוד
 תורתו, שזהו הרבה יותר ממרז"ל (תענית ז, א) הרבה למדתי מרבתי ומחברי, ומתלמידי יותר מכולם,
 כי המאמר בתענית מספר מה שאדם לומד כפי יכולתו הוא, וכדיוק הלשון למדתי, משא"כ הבטחת
 רז"ל בתמורה דמאיר עיני שניהם ה', היינו ששמעתתא דבעי סיעתא דשמיא, הנה מבקשים בזה אור
 כפי יכולת הוי, כמובן שזהו שלא בערך.

כוונתי בזה שלא לבד שעל ידי ביטול תורתו לאיזה זמן עושה הוא כציווי התורה וכמרז"ל
 במו"ק הנ"ל, אלא עוד זאת שביטולה של תורה זה הוא גופא קיומא, כי על ידי זה נעשה לבו ומוחו [זכ]
 ים אלף פעמים ככה, אשר במעט זמן יצליח בלימודו שלא בערך.

ונראה בזה הוא גדלו דברי רז"ל במה שאמרו בשבת (קה, ב) כך הוא אומנתו של יצה"ר היום
 אומר לו כך וכוי עד שאומר לך עבוד עבודה-זרה, ודייק כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבגי"מ זי"ע
 הלשון "כך", היינו שיצה"ר הוא ערום במאד ובא לכאוי"א בטענה המתאימה לפי רוחו, אבל סוף סוף
 מסיתו ומביאו בגדר שיכול לומר לו לך עבוד עבודה זרה. ויעוין בקונטי הנדפס לח"י אלול שבטח כבר
 הגיע למחננו בענין מרז"ל זה.

אחתום מכתבי באיחולי הצלחה בעבודתו בקדש, אשר בדרך ממילא ימשך לו הצלחה ג"כ
 בלימוד התורה ביראת שמים וילך הלוך וגדול בתורה ויראה גם יחד.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

א. לעולם יסדר אדם¹⁸ שלחנו במוצאי שבת¹⁹ בכל מיני סדור הנהוגים אצלנו בעריכת השלחן לסעודה גמורה אף על-פי שעבדו לא יאכל אלא פירות הן מחמת שאין לו יותר הן מחמת שאינו תאב ליותר, מפלמקום יש לו לעשות הכנה בסדור השלחן כגון פריסת מפה וכיוצא בזה כמו לסעודה גמורה כדי ללות את השבת ביציאתו דרך כבוד²⁰ כמו בכניסתו כמו שנתבאר בסימן [ס] ב⁵:

חלק ב סימן שיסדר שולחנו במוצאי שבת סעיף א

ביאורי הלכה

א [יסדר אדם - גם הנשים צריכות לאכול סעודת מלווה] ג דרך כבוד - המנהג שנשארים לבושים בבגדי שבת מלכה¹.
ב [במוצאי שבת - אין חובה לאכול סעודה זו מיד בצאת השבת².
ג [דרך כבוד - ההתועדות ד'מלוה מלכה' צריכה להתקיים אצל אנ"ש שיחיו בבתיים הפרטיים⁴.

צינונים והוספות

(1) כדלעיל סי' רצו ס"ט שלכל מעשה שבת איש ואשה שוין, וכאן מבואר שסעודה זו באה ללוות את השבת דרך כבוד, וא"כ היא ממעשה שבת.
(2) שיחת יום ד' דחה"ס תשמ"ה תורת מנחם התוועדיות כרך א ע' 268 שמוזה שצריך להכין מאכל טרי (כדלהלן ס"ג), משמע שסעודה זו אינה מיד בתחלת הלילה, כי אם לאחרי משך זמן. וכן הוכיח בסידור יעב"ץ מההכנות של ר' אבהו לסעודה זו.
ובקצות השלחן סי' ק בדה"ש ס"ק ח: עוד כ' בשע"ת שהנפש יתירה אינה הולכת לגמרי עד אחר סעודת מו"ש לכן אין ראוי לעסוק במלאכה שאינה אוכל נפש עד אחר סעודת מו"ש, ובסידור יעב"ץ כ' שאל יעסוק במלאכה קבועה קודם סעודה זו, ומפע"ח הביאו שגם בתורה לא יעסוק, וכ"כ במשנ"ת, מכל זה מוכח דבעינן לקרב הסעודה לשבת בכל מה דאפשר, וסוף זמנה יש מהאחרונים שכתבו עד ד' שעות בלילה, ויש שכתבו עד חצות, ויש שכתבו כל הלילה.
וראה להלן על ס"ג הנהגת כ"ק אדמו"ר בזה.
(3) כן נהג כ"ק אדמו"ר ואף העיר פעם אחת למי שהסיר את השטריימל של שבת והחליפו בכובע של חול (ס' חקרי מנהגים ח"א ע' קמב).
הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: בכל מוצאי ש"ק היה אדמו"ר מוהרש"ב ממנה להחליף את לבושו לבגדי החול [ומהרה"ח ר"י לנדא ע"ה שמעתי שלא זו בלבד, אלא שמוהרש"ב לא היה רוצה שבחול יהיו עליו בגדי הש"ק]

(אוצר מנהגי חב"ד אלו ע' כב).
הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ: היה נשאר בבגדי השבת במוצאי שבת (ראה מילואים לקיצור הלכות משוע"ר שפעם העיר לו אביו כ"ק אדמו"ר נ"ע שלא יסיר את בגדי השבת במוצאי שבת כיון שהוא צאצא לבית טשערנאביל, וכך הוא מנהגם).
אמנם כנראה היו זמנים בהם היה מחליף לבגדים אחרים (בלקוטי סיפורים (פרלוב) ע' רנט, משמע שהיה מקפיד על כך).
הנהגות נוספות בהחלפת בגדי השבת: פעם במוצאי שבת, ראו חסידים את אדמו"ר הזקן שוכב על הרצפה ואומר בניגון: פשטתי את כותנתי - בגדי חול, ולבשתי בגדי שבת. איככה אלבשנה - כיצד אוכל לפשוט אותם וללבוש בגדי חול (שמועות וסיפורים ח"ב ע' 37).
כ"ק אדמו"ר מהר"ש בשעה שהיה פושט את בגדי שבת היו לו ניגונים מיוחדים לכך, כל ניגון היה מורכב משתי תנועות. ספר השיחות תש"ד ע' 95. וכן היה אצל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב (ספר השיחות תרצ"ו-ה'ש"ת ע' 242).
(4) היום יום ל ניסן. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ה ע' שלג.
(5) סעיף א: צריך אדם לסדר שלחנו בערב שבת ללילי שבת ויציע המטות שיושבים עליהם ויתקן כל עניני הבית שימצאנו ערוך ומסודר בכואו מבית הכנסת שזהו כבוד השבת, ונוהגין שהשלחן הוא ערוך במפה כל יום השבת לכבוד השבת ואין לשנות.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות יום טוב - לפי לוח "רב יומי"

- 1 יד כל מוקצה שהקצאתו אינה אלא מחמת מחשבתו של
 - 2 האדם שהסיח דעתו מלאכלו ומלהשתמש בו כגון
 - 3 בהמה העומדת לחלבה שהקצאתה ביום טוב אינה אלא
 - 4 מחמת שאין דעתו עליה לאכילה (ועיין בסי' תק"ה יתבאר
 - 5 לך דיש נפקותא מהלכה זו אפילו לדין דמקלינן במוקצה
- אפילו ביום טוב) לפיכך אם חישב עליה מערב יום טוב
לאכילה אע"פ שלא הוציא בשפתיו הרי היא מוכנת לאכילה
על ידי מחשבה זו ומותר לשחטה ביו"ט אף להאוסרין
מוקצה ביו"ט לפי שמחשבה זו מוציאה מיד מחשבה
הראשונה וכן כל כיוצא בזה.

48 שני כמזיד בין בדבר שאסור לעשותו בראשון מן התורה
49 בין בדבר שאסור לעשותו בראשון מדברי סופרים כגון
50 שיצא חוץ לתחום וכיוצא בזה מנדין אותו:

ב במה דברים אמורים ביו"ט שני שעיקרו מדברי סופרים
51 וכשמחללו אפילו בדבר שהוא מדברי סופרים הרי עוקר
52 לכל המצוה שהרי עיקרו אינו אלא מדברי סופרים לכן
53 מנדין אותו אבל דבר שעיקרו מן התורה כגון יו"ט ראשון
54 אין מנדין אותו אלא אם כן עשה בו מלאכה האסורה מן
55 התורה אבל אם חללו בדבר שאיסורו אינו אלא מדברי
56 סופרים אין מנדין אותו אלא מכין אותו מכת מרדות.
57

58 ואם עשה על פי הוראת חכם שטעה או שעשה בשוגג אין
59 מלקין ואין מנדין אותו אפילו חללו בדבר שאיסורו מן
60 התורה:

ג כל מקום שהוא חייב נדוי אם הוא תלמיד חכם אין
61 מנדין אותו אלא מכין אותו מכת מרדות:
62

ד אין חילוק בין ראשון לשני אלא לענין מת כמו שיתבאר
63 בס' תקכ"ו.
64

וכן לכחול את העין אע"פ שאין בו סכנה אם לא יכחול
65 כגון שכבר התחילה העין להתרפאות דביו"ט ראשון אין
66 לכחול אלא ע"י נכרי מכל מקום בשני מותר לכחול אפילו
67 ע"י ישראל כיון שיש בו קצת חולי אף על פי שאין החולי
68 כולל את כל הגוף:
69

ה ואין צריך לומר שמותר לעשות כל שבות מדברי
70 סופרים למי שיש לו מיחוש שמצטער וחלה ממנו כל
71 גופו בענין שאפילו ביום טוב ראשון מותר לעשות לו שבות
72 מדברי סופרים על ידי שינוי כמ"ש בסימן שכ"ח וביום טוב
73 שני אין צריך שינוי כלל.
74

חוץ מיו"ט שני של ראש השנה שאין חילוק בינו ליום
75 ראשון אלא לענין מת בלבד כמ"ש בסימן תקכ"ו מטעם
76 שיתבאר בס' ת"ר עיין שם.
77

אבל דבר שאיסורו מן התורה אסור לעשות לו ע"י ישראל
78 אפילו ביו"ט שני ואפילו חלה כל גופו אם אין בו סכנה:
79

י מי שנפל ונצרר הדם אסור להקזי דם שקורין קעפפין
80 אפילו ע"י נכרי מפני שאפשר להמתין עד למוצאי יו"ט:
81

ז בני ארץ ישראל שבאו לחוץ לארץ אסורים לעשות
82 מלאכה ביו"ט שני בישוב ישראל אפילו בצנעא ואפילו
83 במדבר אם הוא תוך התחום לעיר שישראל דרין בה ואפילו
84 דעתם לחזור למקומם מטעם שנתבאר בס' תס"ח ומכל
85 מקום אם עשו מלאכה אין מנדין ואין מלקין אותם כיון
86 שדעתם לחזור למקומן:
87

ח אם חל יו"ט שני בערב שבת אינם צריכים לערב עירובי
88 תבשילין מפני שהוא דבר שבצנעא ולכן אין צריך לנהוג
89 בזה כחומרי המקום שהלך לשם כיון שדעתו לחזור (עיין
90 ס' תס"ח) ומטעם זה צריכים הם להתפלל תפלת שמונה
91 עשרה בלחש ביו"ט שני וכן להניח תפילין בצנעא כיון
92 שדעת[ם] לחזור נותנים עליהם חומרי המקום שיצאו משם
93

1 אבל כל מוקצה שהקצאתו באה לו ע"י מעשה בני אדם כגון
2 תאנים וענבים שהעלן לגג ליבשן שיעשו גרוגרות וצמוקים
3 אם הם בענין שמועלת להם הכנה מבעוד יום כגון שכבר
4 הן ראויים לאכילה למקצת בני אדם שדעתם יפה אלא
5 שלמקצת בני אדם אינן ראויים לאכילה ולכן צריך להזמין
6 מבעוד יום כמו שנתבאר בס' ש"י וכן שאר מיני פירות
7 שהעלן לגג ליבשן וצריך להזמין מבעוד יום להאוסרים
8 מוקצה ביו"ט הזמנה והכנה זו אינה במחשבה בלבד
9 שיחשוב עליהם לאכילה אלא צריך לעשות בהם הכנה
10 גמורה ע"י מעשה (דהיינו שישער בדעתו מערב יו"ט כמה
11 יצטרך ליטול מהם ביו"ט) ומיחד לו מקום אחד בתוך
12 הפירות שמאותו מקום בלבד יטול פירות ביו"ט וירושם
13 (פירוש שיעשה סימן) אותו המקום בתחלתו ובסופו ויאמר
14 מכאן ועד כאן אני אוכל ביו"ט אבל אם אינו רושם מערב
15 יו"ט אף על פי שאמר מכאן אני אוכל למחר אין אמירה זו
16 מוציאה אותם מידי הקצאתן שהיתה על ידי מעשה דהיינו
17 שהעלן בידי ליבשן וע"י העלאה זו הוקצו מאכילה:

טו והכנה גמורה זו שיש בה מעשה אסור לעשות ביו"ט
18 ראשון כדי לאכול מהפירות ביו"ט שני של גליות אף
19 על פי שאם עבר ועשאה הועילו מעשיו ומותר לאכול
20 מהפירות ביו"ט שני שהרי לא הנהיגו חכמים את בני הגולה
21 לעשות יו"ט שני אלא מחמת הספק שמא יום ראשון היה
22 חול ונמצא שפירות הללו הוכנו מחול ליו"ט מכל מקום
23 לכתחלה אי אפשר לעשות בהם הכנה גמורה ביו"ט ראשון
24 שהרי אי אפשר לרושם פירות המוקצין שהם אסורים
25 בטלטול ביו"ט ואפילו ליגע בהן אסור אלא אם כן נוגע בהן
26 לצורך דבר המותר כמו שנתבאר בס' ש"ח אבל כל מוקצה
27 שאין צריך מעשה בהכנתו כגון בהמה העומדת לחלבה
28 ופירות העומדין לסחורה (שנתבאר בס' ש"י) להאוסרין
29 מוקצה ביו"ט מותר להכין אותם ביום ראשון של שני ימים
30 טובים של גליות כדי לאכול מהם למחר ביו"ט שני.
31

32 ולא אסרו לעשות שום הכנה מיו"ט לחבירו (כמו שיתבאר
33 בס' תקי"ג) אלא בדבר שמתקנו ומקרבו להנאת האדם
34 ע"י הכנה זו כגון להכניס יין מן המרתף לבית ביו"ט ראשון
35 כדי לקדש עליו בליל יו"ט שני שאם יום שני הוא חול
36 נמצא מכין ביו"ט הנאת החול אבל הכנת המוקצה מותרת
37 ביו"ט ראשון בממה נפשך אם יום שני הוא קדש והמוקצה
38 אסור בו הרי יום ראשון הוא חול ומכין מחול ליו"ט ואם
39 יום ראשון הוא קדש הרי יום שני הוא חול ומוקצה מותר
40 בו ואין צריך להכין כלל ונמצא שהכנה זו שמכין ביו"ט
41 אינה מתקנת כלום ואינה נקראת הכנה כיון שאינה מכשרת
42 ואינה מקרבת שום דבר להנאת האדם הא למה זה דומה
43 לנוטל מין מאכל של היתר בידו בשבת או ביו"ט ואומר
44 מאכל זה אני אוכל למחר שאין בכאן איסור הכנה משבת
45 ויו"ט לחול:

חלק ד סימן תצה איזה מלאכות אסורים ביום טוב:

א בגליות שעושים שני ימים טובים מספק כל מה שאסור
46 לעשות בראשון אסור לעשות בשני וכל המחלל יו"ט
47

46 אבל אם בשעה שהכניס הדגים לארגז או לאמת המים היה
47 יודע שבדאי לא יצטרך ביו"ט לכל הדגים אלא למקצתן
48 א"כ הרי לא הוכנו אלא אותם שיצטרך להם ביו"ט ולכן
49 אסור לברור מהם ביו"ט מה שצריך לו ולהחזיר למים
50 המותר שהרי הוא מטלטל מוקצה אלא צריך ליקח ולאכול
51 כל שיעלה בידו בין טוב ובין רע:

52 ה כל שאסור לאכלו ביו"ט מפני שהוא מוקצה בין בהמה
53 בין חיה ועוף בין דגים אין משקין אותן ביו"ט ואין
54 נותנים לפנייהם מזונות שמא ישכח ויקחם לאכול במה
55 דברים אמורים לפנייהם ממש אבל ברחוק מהם קצת מותר
56 ליתן מזונות או מים והן באים ואוכלים ושותים דכיון
57 שהצריכוהו להרחיק מהם קצת יש לו היכר ולא ישכח ולא
58 יבא ליקח אותן:

59 ו כל דבר שאין ראוי לאכילה כגון בהמות טמאים ועופות
60 טמאים כיון שאין לחוש שמא ישכח ויקחם לאכול לכן
61 מותר ליתן מזונות לפנייהם ממש ולהשקותן אם מזונותן
62 עליו כמ"ש בסי' שכ"ד עיין שם:

63 ז כל דבר שאסור לאכלו ביו"ט או להשתמש בו מפני
64 שהוא מוקצה אסור לטלטלו:

65 ח כל דבר שהוא ספק אם הוא מוקצה או אינו מוקצה כגון
66 מצודות חיה עופות ודגים שהיו פרושות מערב יו"ט
67 ולמחר מוצא בהם ואינו יודע אם נצוד היום או אתמול
68 אסורים בין באכילה בין בטלטול עד הערב בין שהיום הוא
69 יו"ט ראשון בין שהוא יו"ט שני של גליות לפי שהמוקצה
70 הוא דבר שיש לו מתיירין לפיכך הולכין בספיקו להחמיר
71 (עיין סי' תקט"ו) ואם מצא המצודה מקולקלת מערב יו"ט
72 בידוע שניצוד בה מערב יו"ט ולפיכך נתקלקלה המצודה
73 מחמת שהדבר שנצוד מתרפק ומתנתק לצאת:

74 ט ואפילו אם ידוע שניצוד ביו"ט אינו אסור אלא ביו"ט
75 עצמו אבל למוצאי יו"ט מותר מיד ואין צריך להמתין
76 בכדי שיעשו כיון שלא נעשה מלאכת איסור ביו"ט שהרי
77 מאליו ניצוד ע"י מצודות הפרושות מערב יו"ט אבל אם חל
78 שבת במוצאי יו"ט אסור באכילה ובטלטול עד מוצאי שבת
79 כמ"ש בסי' תקט"ו ואפילו בגליות שעושין שני ימים טובים
80 אם ניצוד בראשון מותר בשני מיד חוץ משני ימים טובים
81 של ראש השנה שהן קדושה אחת והן כיום אחד ארוך
82 מטעם שיתבאר בסי' ת"ר עיין סי' תקט"ו:

83 י אווזים ותרגולים ויונים שבבית וכן שאר עופות שהן
84 בבית כיון שהן באין לכלובן לערב הרי אינם מחוסרין
85 צידה והצד אותן בשבת אפילו חוץ לכלובן פטור ולפיכך
86 מותר לצודן לכתחלה ביו"ט לצורך אכילה אפילו אי אפשר
87 לתופסן אלא ע"י מצודה אבל כשאינו צריך לאכלן אסור
88 לצודן ביו"ט כמו בשבת כמ"ש בסי' שי"ו:

89 יא אבל אווזין ותרגולים ויונים שקנה מחדש ועדיין לא
90 הורגלו בביתו ואינן באין לכלובן לערב דינן כשאר כל
91 חיה ועוף שאינן בני תרבות ואם הן מחוסרין צידה בענין
92 שהצד אותם בשבת חייב על דרך שנתבאר בסי' שי"ו אסור
93 לצודן ביו"ט אפילו לצורך אכילה.

1 כמ"ש בסי' תס"ח אבל צריכים ללבוש מלבושי יו"ט מפני
2 שהוא דבר של פרהסיא:

3 ט אבל אם אין דעתם לחזור למקומן אם הגיעו תוך תחום
4 לעיר מעיירות שבחוץ לארץ אפילו אין בעיר ישראל
5 נעשו כבני חוץ לארץ מיד ואסורין לעשות מלאכה ביו"ט
6 שני בין תוך התחום בין חוץ לתחום ומתפללין כבני חוץ
7 לארץ וכן צריכים לערב עירוב תבשילין כבני חוץ לארץ
8 אבל כל זמן שלא הגיעו לתוך התחום של עיר מעיירות של
9 חוץ לארץ עדיין לא הוקבעו להיות כבני חוץ לארץ
10 ומותרים לעשות מלאכה ביו"ט שני והרי הם עדיין כבני
11 ארץ ישראל לכל דבר:

12 י העוקר דירתו עם אשתו מארץ ישראל לחוץ לארץ אף
13 על פי שדעתו לחזור דינו כמי שאין דעתו לחזור:

14 יא בני חוץ לארץ שבאו לארץ ישראל אע"פ שדעתן
15 לחזור אין עושין אלא יום אחד כבני ארץ ישראל ויש
16 חולקין.

17 כל מי שאין דעתו לחזור למקומו אף על פי שאשתו נשארה
18 במקומו נקרא אין דעתו לחזור:

חלק ד סימן תצו דין יום טוב שני של גליות ובו י"א סעיפים:

19 א (אין צדין דגים מן הביכרין ביו"ט שהרי אפשר לצודן
20 מערב יו"ט).

21 דגים המכונסים בביכרים מערב יו"ט אסור ליטול מהם
22 ביו"ט אפילו הוא ביכר קטן מאד בענין שאין צריך לבקש
23 תחבולות כדי לצודן ע"י פריסת מאכל או ע"י מצודה אלא
24 יכול לתפסן בידו בקל ואע"פ שהצד בשבת מביכר קטן כזה
25 פטור לפי שאינה נקראת צידה מכל מקום מדברי סופרים
26 אסור ליטול מהם אפילו לצורך אכילת יו"ט מפני שהם
27 מוקצין כיון שהם מכוסין מן העין ואין דעתו עליהם מן
28 הסתם אלא אם כן הכין אותם מערב יו"ט כגון שהכניסם
29 לארגז מלא מים או שסכר אמת המים בכניסה וביציאה
30 מערב יו"ט דכיון שעשה בהם מעשה מערב יו"ט כדי
31 להזמין אין זה מוקצה ומותר לצודן ביו"ט אם הוא בענין
32 שאינו צריך מצודה אלא יכול לתופסן בידו ואפילו אינו
33 יכול לתופסן בשחיה אחת אלא צריך לטרוח כמה פעמים
34 עד שיתפוס:

35 ב (ואפילו אם הוא בענין שיכול לתופסן בקל בידו טוב
36 ליהזר שלא לצודן במצודה שלא יעשה כדרך שהוא
37 עושה בחול):

38 ג ואם הם בבור עמוק אינו צריך לירד למטה כדי לתופסן
39 בידו אלא עומד למעלה ותופסן ע"י כלי:

40 ד אם בשעה שהכניס הדגים לארגז או בשעה שסכר אמת
41 המים היה בדעתו שאפשר שיצטרך ביו"ט לכל הדגים
42 שבארגז או שבאמת המים א"כ הרי הוכנו כל הדגים ולכן
43 מותר לברור מהם ביו"ט מה שצריך ולהחזיר השאר למים
44 ואין זה מטלטל מה שאינו ראוי לו כיון שכבר הוכנו כולם
45 קודם יו"ט לצורך יו"ט.

27 צריכים זימון מערב יו"ט לצורך יו"ט לדברי האוסרין
28 מוקצה ביו"ט כמו שנתבאר בס' תצ"ה:

29 טו כל אלו שאין צריך לזמן אותם מערב יו"ט מותר
30 לברור מהם ביו"ט ליטול מה שצריך לו והוטב בעיניו
31 ומה שלא הוטב בעיניו יחזיר למקומו ואע"פ שהוא מטלטל
32 מה שאין צריך לאכלו ביו"ט אין בכך כלום כיון שאינו
33 מוקצה כלל ומכל מקום כל ירא שמים יברור מערב יו"ט
34 כל מה שיצטרך ליו"ט כדי שלא יצטרך לטרוח ביו"ט:

35 טז יוני שובך ויוני עליה דהיינו יוני הפקר שבאים ומקננים
36 בשובך ובעליה וכן צפרים שקננו בטפחים (פירוש כלי
37 חרס הבנויים בכותל לקנן בהם העופות) אע"פ שהן באין
38 לכלובן לערב מכל מקום כיון שעשויין להשמט ולברוח
39 מפני בני אדם ובורחין עד קינן וצריך לעלות אחריהן וגם
40 שם נשמטין ממנו ויורדין ואין נוח לתפסן אפילו בכלובן
41 לפיכך הצד אותם בשבת אפילו מכלובן חייב ולכן אסור
42 לצודן ביו"ט אפילו לצורך אכילה ואפילו זימן אותם מערב
43 יו"ט אין מועיל כלום ואפילו אם נוח לתפסן אסור כיון
44 שאין מזונותם עליך לא חשיבי כמזומן:

45 יז במה דברים אמורים בגדולים שיכולין לפרוח היטב אף
46 על פי שאין יכולין לפרוח חוץ לתחום מכל מקום כיון
47 שהם יכולין לברוח מפני בני אדם הרי הן מחוסרין צידה
48 ולפיכך אסור לצודן ביו"ט אבל קטנים שאין מפריחין אלא
49 מעט ואין יכולים לברוח מפני בני אדם אין בהם איסור
50 צידה שכבר הן ניצודים ועומדים אבל יש בהן משום מוקצה
51 שהרי אינן ברשותו של אדם ואינן מוכנין לו ולפיכך צריך
52 לזמן אותם מערב יו"ט:

חלק ד סימן תצז דין הכנה ביו"ט ובו ל"ב טעמים:

1 ואם אינן מחוסרין צידה כגון חיה שנכנסה מערב יו"ט
2 לביבר קטן כל כך בענין שיכולין לצוד אותה בשחיה אחת
3 וכן עוף שנכנס מערב יו"ט לבית קטן או ביבר קטן מקורה
4 בענין שיכול לתפסו בשחיה אחת וכן צפור דרוור שנכנס
5 מערב יו"ט למגדל שכל אלו כבר ניצודין ועומדין הן אע"פ
6 שבשבת אסור לצודן מדברי סופרים מכל מקום ביו"ט
7 משום שמחת יו"ט התיירו לצודן לצורך אכילה אפילו לא
8 ידע בהן מערב יו"ט ואין בהם משום מוקצה:

9 יב איל או צבי שקננו בפרדס הסמוך לעיר בתוך שבועים
10 אמה וד' טפחים וילדו בו עפרים ועדיין הן קטנים
11 שאינם צריכים צידה מותר ליקח אותם ביו"ט אע"פ שלא
12 זימן אותם מערב יו"ט ואין בהן משום מוקצה כיון שרואה
13 אותם בכל יום ודעתו עליהם הרי הוא כאילו זימן אותם
14 אבל אם הפרדס הוא חוץ משבעים אמה וד' טפחים ודאי
15 אין דעתו עליהם לצורך יו"ט ואסור ליקח מהן ביו"ט אלא
16 אם כן זימן אותם מערב יו"ט:

17 יג כל שמחוסר צידה בענין שהצד אותו בשבת חייב
18 אפילו זימן אותו מערב יו"ט ודעתו עליו אין מועיל
19 כלום ואסור ליקח אותו ביו"ט אפילו ניצוד מאליו ביו"ט
20 כיון שבין השמשות היה מחוסר צידה הרי זה מוקצה:

21 יד כל שאינו מחוסר צידה כגון חיה ועוף שהן בני תרבות
22 וגדלין בביתו של אדם או שכבר ניצודו מערב יו"ט
23 למקום שאין צריך לצודן משם ע"י מצודה או תחבולות
24 אחרות מותר ליקח אותן ביו"ט אפילו לא זימן אותם מערב
25 יו"ט לפי שמן הסתם הן עומדין לאכילה אלא אם כן היה
26 דעתו בכיורו עליהם לגדל ולדות או לגדל ביצים שאז הן

לקוטי תורה' פרשת נצבים - הפרשה החסידית

פי המצוה

11 יתברך לומר, שְׁבֹא לְהַגִּיד שְׂאֲנָבִי" הוּא הַיּוֹי"ה אֶלְקִיךָ"?
12 דָּוָה לֹא שִׁיף כִּי אִם בְּאֶדָם שֶׁהוּא בְּעַל גּוֹף, וְצִיּוּר,
13 וְתַמּוּנָה יִדְוֶע אֲשֶׁר יֹאמַר עֲלָיו כִּי הוּא זֶה; מֵה שֶׁאֵין בּוֹ
14 הוּא יִתְבָּרַךְ - "לֵיט מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיה בְּלָל", וּכְתִיב
15 (דְּבָרִים ד, טו): "כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל תַּמּוּנָה בְּיוֹם דְּבַר כו"!

אף הענין:

17 כִּי הִנֵּה יִדְיעַת אֶלְקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ - שֶׁהוּא בְּרָא הַכֹּל
18 מֵאֵין לֵישׁ, וְהוּא הַבּוֹרָא, וְ"מַחֲדָשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד
19 מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית", וּמַהוּהָ וּמַחֲיָה אֶת כּוֹלָם - כְּבָר הִיָּה
20 נִקְבַע יִדְיעָה זֶה בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, "מֵאֲמִינִים בְּנֵי מֵאֲמִינִים",
21 גַּם קוֹדֵם מִתַּת־תּוֹרָה. שִׁדְיעָה זֶה הִיא בְּחִינַת הַרְגָּשָׁה

1 "כִּי הַמְצוּהָ הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי מְצוּף הַיּוֹם, לֹא נִפְלְאת
2 הִיא מִמֶּךָ, וְלֹא רְחוּקָה כו" (דְּבָרִים ל, יא);
3 לְהַבִּין מֵהוּ "הַמְצוּהָ הַזֹּאת", דְּלֹא קָאֵי עַל כָּל הַתּוֹרָה
4 כּוּלָּהּ, דְּהוּהָ לֵיחַ לְמִימַר "כִּי כָּל הַמְצוֹת כו".

וְגַם, מֵהוּ "אֲשֶׁר אֲנִי כו".

6 הִנֵּה כָּל הַמְצוֹת נִקְרָאוּ בְּשֵׁם "מְצוֹת הַיּוֹי"ה" (ניקרא ד, ב
7 וְעוֹד). כִּי רַמ"ח מְצוֹת־עֲשֵׂה הֵן "רַמ"ח אֲבָרִים דְּמִלְּפֹא".
8 וְ"מִלְּבֹא" הֵיינו בְּחִינַת הַיּוֹי"ה.

9 וְהִנֵּה, בְּתַחֲלַת דְּבַר ה' בְּעֲשֶׂר־הַדְּבָרוֹת פְּתַח (שְׁמוֹת ב,
10 ב): "אֲנִי ה' אֶלְקִיךָ". וְלִכְאוּרָה אֵינוֹ מוּבָן, אִיךְ שִׁיף עֲלָיו

כתיב (ישעיהו מב, ח): "אני הוי"ה הוא שמי", שאין זה אלא
 בחינת שם, שהוא לזולתו ואינו ממהות עצם הדבר כלל,
 אלא "אנכי - מי שאנכי", היינו בחינת עצמותו ומהותו
 בבחינה. כלומר, אנכי בעצמי ולא שמי, שאינו קורא
 בחינה זו בשם כלל.
 ולהיות "אנכי הוי"ה", דהיינו שלהיות נמשך בחינת
 הוי"ה להיות העולמות בבחינת שם הוי"ה, ממלא כל
 עלמין בהשתלשלות וירידות המדרגות כו' מבחינת
 "אנכי", שאינו נתפס בגדר עלמין, והוא קדוש ומבדל,
 ואינו נקרא בשם כו' - כל זה הוא מפני כי "אלקיך" -
 "אנכי"⁵. שעל ידי שאתה, "ישראל", ממשיך בקרבך
 אלקות, הרי בזה ממשיך גם כן להיות הוי"ה מבחינת
 "אנכי". כי באתערותא דלתתא תליא מילתא. והיינו על
 ידי המצות.
 שהמצות הם "מצות הוי"ה", פירושו: שתלויים ורמוזים
 בשם הוי"ה. יש שרמוזים ביו"ד, ויש שרמוזים בה"א כו'.
 וכמו אשר יעשה אותם האדם למטה, כף יעורר למעלה
 בחינת יו"ד כו', וממשיך וכו'⁶. וכמו שכתוב (במדבר טו, לט):
 "וזכרתם את כל מצות הוי"ה, ועשיתם אתם" - "אתם"
 כתיב. וכמו "ויעש דוד שם כו"⁷ (שמואל ב' ח, ג):
ב והנה כתיב (דברים יח, ג): "תמים תהיה עם ה' אלקיך".
 פירושו: בשיהיה "הוי"ה" נמשך להיות "אלקיך",
 דהיינו על ידי המצות, אזי תהיה "תמים" ושלם בכל
 אברי הנפש⁸. מה שאין כן אם היסר מצוה אחת, או פגם
 בה, הרי נעשה מחוסר אבר. כי שלימות אברי הנפש
 תלוי בהמשכת "אברין דמלכא" שהן המצות, שהן הן
 חיות אברי הנפש, ובלעדין אין להם קיום וחיות.
 אף אם כבר "חטא על הנפש"⁹, ופגם באיזה מצוה, הן
 שעבר על לא-תעשה, או שביטל מצות-עשה, וצריך
 לתקן הפגם והחסרון - מה תהיה תקנתו?
 הנה על זה נאמר: "כי המצוה הזאת", דקאי על
 התשובה. דלעיל מנייה כתיב (דברים ל, א): "כי תשוב אל ה'
 כו'. כי תשובה - תשובה". וה' זו בה מילוי יו"ד.
 והיא "המצוה אשר אנכי" - מי שאנכי - "מצוה" כו', (וכן
 כתב בר"ח, פרק א' משער התשובה, בשם הרמב"ן, דפסוק "כי המצוה
 הזאת" קאי על מצות התשובה):

בנפש כמו ראיה. שהרי רואין את השמים והארץ וכל
 אשר בה, ואין הדבר עושה את עצמו. ומבשרי אחזה
 אלוה" (איוב יט, כו) - כמו שמרגישים נשמתו של אדם
 בראות חיות הגוף וקיומו¹.
 ומה שהודיע במתן-תורה: "אנכי ה' אלקיך" - הענין
 הוא:
 כי הנה פירוש "הוי"ה" - שהוא המהווה כל ההווה.
 כי הוי"ה - לשון "הוה", והיו"ד שבראש התיבה -
 להורות על התמדת הפעולה, כמו: "ככה יעשה איוב כל
 הימים" (איוב א, ה), כלומר שתמיד מודה ומחדש מאין
 ליש.
 והנה הגם ש"לגדולתו אין חקר" (תהלים קמ"ג, ג) כתיב,
 שהתפשטות גדולתו הוא למעלה עד אין קץ כו', מפל
 מקום הרי העולמות והנבראים הן בבחינת גדר, וגבול,
 ומספר: "אלף אלפין כו'" (דניאל א, ט); "מן הארץ לרקיע ת"ק
 שנה כו'". ואף על פי כן, "אני ה' לא שניתו" (מלאכי ג, ו)
 כתיב. שאינו בדמיון הנשמה שמחיה את הגוף שמקבלת
 שינויים ממאורעי הגוף כו'.
 והיינו מפני שאין אור אין-סוף ברוך-הוא עצמו
 בבחינה הוא שמתלבש בעולמות להחיותם ולהוותם
 מאין ליש, אלא בחינת זיו והארה משמו יתברך בלבד.
 וכמו שכתוב (תהלים קמ"ג, ג): "כי נשגב שמו לבדו, הודו על
 ארץ וכו'". ואף גם זאת "על ארץ" דוקא.
 וככה התהוות כל המדרגות עליונים מריש כל דרגין,
 אינן אלא בבחינת זיו. וכמו שכתוב (איוב כח, יב): "והחכמה
 מאין תמצא", מבחינה שהוא אין ואפס ואינו תופס
 מקום, דהיינו בחינת זיו בלבד.
 וזיו זה נמשך על ידי בחינת צמצום והתפשטות שהוא
 בחינת יו"ד; ובחינת ה' - לצמצום ולהעלים, שלא יתגלה
 אלא בחינת זיו כו'; ואחר כך המשכה והתפשטות בחינת
 ו"ה כו' - הרי בחינת הוי"ה, שהוא כללות ההשתלשלות
 של כל העולמות. וכן בפרטיות בכל ההשתלשלות
 מעילה לעילה כו', הכל בבחינת הוי"ה - צמצום
 והתפשטות כו'.
 אף הגורם להיות צמצום זה, ובחינת הוי"ה זו, שהרי

2. (על פי לשון הכתוב דברים י, יד: "השמים... הארץ וכל אשר בה").
 3. [וכמו שנתבאר בפרשת ואתחנן, בדבור המתחיל "וידעת היום כו'"].
 4. [וענין מה שנתבאר מזה: בדבור המתחיל "וצא וישאל את ה' ה'
 הגדולה כו'". ובביאור על פסוק "אחרי ה' אלקיכם תלכו").
 5. (תהלים ג, ז: שמעה עמי ואדברה, ישראל ואעידה כו', אלקים אלקיך אנכי).
 6. [וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "וני ושמיחי בת", גבי וזהו "ה'
 צלך"].
 7. [וענין בזה חלק ג', פרשת בקותי, דף ק"ג. וכן אגרת הקדוש" על
 פסוק זה. וענין מה שנתבאר בפרשת שלח, בענין "וזכרתם כו'"].
 8. [וענין בזה פרשה שלח, דף קס"ו, א'. קס"ג, ב'. וברע"א מהימנא
 פרשת פנחס, דף ר"ל, סוף עמוד א'].
 9. (במדבר ג, יא).

1 וביאור ענין זה:
 2 הנה תשובה היא בחינת רפואה. וכמו שכתוב (הושע יד,
 3 ה: "אֲרַפָּא מְשׁוּבָתְכֶם"¹⁰. וכמו שהרפואה גשמיות לחולי
 4 הגוף היא יקרה יותר, ועליונה ממאכלי הגוף שעליהם
 5 יחיה האדם, מאחר שהיא המתקנת את כל החיות
 6 להיותן חיים מתוקנים כו', כך תשובה היא במדרגה
 7 עליונה יותר מכל המצות, שהן המשכות חיות הנפש
 8 משם הוי"ה.

9 ומאחר שפגם בשם הוי"ה, על ידי שחיסר מצוה
 10 התלויה ביו"ד של שם, או בה"א כו' והתשובה היא
 11 באה לתקן ולהמשיך הוי"ה, לכך צריך להיות התשובה
 12 מגעת למעלה מעלה - לבחינת "אנכי", הוא עצמותו
 13 יתברך, להמשיך בחינת הוי"ה משם למלאות הפגם
 14 והחסרון.

15 וכמו שכתוב (תהלים קל, א): "ממעמקים קראתיך ה'" -
 16 "עומקא דבירא":
 17 שכמו מעיין שנתמעטו מימיו על דרך משל, שצריך
 18 לחפור בעומק עד המקור שמשם נובעין המים, להמשיך
 19 משם, כך "ממעמקים" - בחינת עומקא דבירא ו"מקורא
 20 דכולא"¹¹. דהיינו בחינת "אנכי", משם "קראתיך הוי"ה".
 21 כלומר, שעל ידי זה קורא וממשיך שם הוי"ה, להיות
 22 חידוש התהוות החיות. והיינו בחינת ראשי השנה - זה
 23 היום תחלת מעשיך, זכרון ליום ראשון, שהוא זמן
 24 התחדשות החיות כללי של כל השנה כו'.

25 והנה, עיקר התשובה - בלב, "ממעמקים" - מעומקא
 26 דליבא, לצעוק אל ה' בצר לו¹². וכמו שכתוב (איכה ב, יח):
 27 "צעק לבם" - לבם דוקא, ו"צעק" - לשון אסיפה, כמו
 28 ו"צעק איש אפרים" (שופטים יב, א), שיאסוף אליו יתברך
 29 "לבו רוחו ונשמתו"¹³ מ"קרב איש ולב עמוק" (תהלים סד,
 30 ו: "ממעמקים" - לשון רבים, כי יש עומק למעלה
 31 מעומק.

32 "ומבקשי ה' יבינו כל"¹⁴: כי כאשר ישם האדם אל
 33 לבו, אל תוכו ותוך תוכו, נקודת-לבבו האמיתית, עוד
 34 יוסף אומץ פנימיות-הלב, עד אשר "אין [..] שליט ברוח
 35 לכלוא כו"¹⁵. והוא בחינת בכיה שנאמר לעתיד-לבא
 36 (ירמיהו לא, ח): "בבכי יבואו", שבוכה מעצמו ומאליו, "הלך
 37 וגעו"¹⁶. והוא בחינת "תעלומות הלב". וזהו מה שכתוב
 38 ב"כתבי האריז"ל: "שמי שאינו בוכה בימים-נוראים אין
 39 נשמתו שלימה.
 40 וזהו ענין תשובה" במילוי יו"ד, שהה"א היא בחינת
 41 תשובה-עילאה, שהיא מעומק הלב, ומילוי היו"ד היא
 42 בחינת "תעלומות לב" שבהעלם כו'¹⁷.
 43 וזהו "אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני" (ישעיהו מג,
 44 כה): ב' פעמים "אנכי" - כנגד ב' מעמקי הלב, שבהם ועל
 45 ידם מתלבש אור אין-סוף ברוך-הוא בעצמו כביכול,
 46 בבחינת "הוא"¹⁸, להיות "מוחה פשעיך" על ידי המשכת
 47 "יו"ג מדות הרחמים" - נושא עון, ועובר על פשע" (מיקה
 48 יח).
 49 והכח הזה שיש בתשובה, הוא מפני כי נעוץ תחלתן
 50 בסופן, וסופן בתחלתן. שעל ידי התשובה שממטה
 51 למעלה הרי נעוץ סופן בתחלתן. ועל ידי זה נמשך בחינת
 52 מלמעלה למטה הוא בחינת "נעוץ תחלתן בסופן"¹⁹.
 53 ולכן נאמר על מצות התשובה "אשר אנכי מצוה
 54 היום"²⁰:
 55 כי כל המצות הם "מצות הוי"ה", מה שאין בן תשובה
 56 היא למעלה-בבחינת "אנכי".
 57 וביאור ענין "היום": כי מה ש"אנכי מצוה" - לשון
 58 צוותא והתקשרות, היינו ב"היום לעשותם" (דברים ז, א). כי
 59 "נעוץ תחלתן בסופן" דוקא, הוא גילוי בחינת "אנכי"
 60 בעולם-הזה, עולם-המעשה, ולא למחר לקבל שכרם".
 61 כי "ביו"ד נברא העולם-הבא", והיינו יו"ד משם הוי"ה,
 62 ולכן שם אין בחירה ביד האדם כו' :

10. ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "צאינה וראינה", סוף פרשת בראשית.

11. עיין בזהר חלק ב', בשלח דף ס"ג, עמוד ב'.

12. וישב בצר לו על ה' אלקי ישראל, ובקשהו וימצא להם" - דברי הימים ב' טו, ד.

13. (איוב לד, יד: "לבו רוחו ונשמתו אליו יאסף").

14. (משלי כח, ח).

15. (קהלת ה, ח: "אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח").

16. (שמואל א' ו, יב)

17. ועיין בספר "הדרת מלך" סימן קנ"ו, בענין עומקא דבירא, ועומקא דכולא. ועיין בפירושו הרמ"ז בזהר, פרשת אמור, דף צ"ג, עמוד ב', גבי "לך אמר לבי" (תהלים כו, ח).

1 וביאור ענין זה:
 2 הנה תשובה היא בחינת רפואה. וכמו שכתוב (הושע יד,
 3 ה: "אֲרַפָּא מְשׁוּבָתְכֶם"¹⁰. וכמו שהרפואה גשמיות לחולי
 4 הגוף היא יקרה יותר, ועליונה ממאכלי הגוף שעליהם
 5 יחיה האדם, מאחר שהיא המתקנת את כל החיות
 6 להיותן חיים מתוקנים כו', כך תשובה היא במדרגה
 7 עליונה יותר מכל המצות, שהן המשכות חיות הנפש
 8 משם הוי"ה.
 9 ומאחר שפגם בשם הוי"ה, על ידי שחיסר מצוה
 10 התלויה ביו"ד של שם, או בה"א כו' והתשובה היא
 11 באה לתקן ולהמשיך הוי"ה, לכך צריך להיות התשובה
 12 מגעת למעלה מעלה - לבחינת "אנכי", הוא עצמותו
 13 יתברך, להמשיך בחינת הוי"ה משם למלאות הפגם
 14 והחסרון.
 15 וכמו שכתוב (תהלים קל, א): "ממעמקים קראתיך ה'" -
 16 "עומקא דבירא":
 17 שכמו מעיין שנתמעטו מימיו על דרך משל, שצריך
 18 לחפור בעומק עד המקור שמשם נובעין המים, להמשיך
 19 משם, כך "ממעמקים" - בחינת עומקא דבירא ו"מקורא
 20 דכולא"¹¹. דהיינו בחינת "אנכי", משם "קראתיך הוי"ה".
 21 כלומר, שעל ידי זה קורא וממשיך שם הוי"ה, להיות
 22 חידוש התהוות החיות. והיינו בחינת ראשי השנה - זה
 23 היום תחלת מעשיך, זכרון ליום ראשון, שהוא זמן
 24 התחדשות החיות כללי של כל השנה כו'.

10. ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "צאינה וראינה", סוף פרשת בראשית.

11. עיין בזהר חלק ב', בשלח דף ס"ג, עמוד ב'.

12. וישב בצר לו על ה' אלקי ישראל, ובקשהו וימצא להם" - דברי הימים ב' טו, ד.

13. (איוב לד, יד: "לבו רוחו ונשמתו אליו יאסף").

14. (משלי כח, ח).

15. (קהלת ה, ח: "אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח").

16. (שמואל א' ו, יב)

17. ועיין בספר "הדרת מלך" סימן קנ"ו, בענין עומקא דבירא, ועומקא דכולא. ועיין בפירושו הרמ"ז בזהר, פרשת אמור, דף צ"ג, עמוד ב', גבי "לך אמר לבי" (תהלים כו, ח).

25 בְּרוּךְ־הוא קורא וְשׁוֹנֵה כְּנֶגְדּוֹ. וְהֵינּוּ הַמְּשַׁכֵּת אֹר
 26 אֵיךְ־סוֹף בְּרוּךְ־הוא לְהִיּוֹת נִמְשָׁךְ וּמְתַגַּלֵּה בְּבַחֲנֵית "קוֹרֵא
 27 וְשׁוֹנֵה":
 28 "קוֹרֵא" הוּא בְּחֵינֵת חֲכֵמָה־עֵילָאָה – תּוֹרָה־שְׂבֻכְתָּב,
 29 וְ"שׁוֹנֵה" – תּוֹרָה שְׂבַע־לְפָה, הִיא בְּחֵינֵת חֲכֵמָה־תַּתְּאָה²³.
 30 שְׁפַל הַמְּשַׁכֵּת אֵלּוּ מֵאֵיךְ־סוֹף בְּרוּךְ־הוא תְּלוּיּוֹת
 31 בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְמִטָּה. כִּי לְוָלֵי זֹאת הָרִי
 32 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוא מִצַּד עֲצֻמוֹ רֵם וְנִשְׂא אֶפִּילוֹ מִבְּחֵינֵת
 33 חֲכֵמָה־עֵילָאָה, וְכִמוֹ שְׂכָתוֹב (תְּהֵלִים קד, כד): "כּוֹלֵם בְּחֲכֵמָה
 34 עֲשִׂית", שֶׁהִיא עֲשִׂיָה גְשְׁמִיּוֹת כו'. כְּנֹדַע בְּמָקוֹם אַחֵר.
 35 וְזֵהוּ "וּדְבָרֵי אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְּפִיךָ": כְּלוֹמַר, שְׂבִפִּיךָ הַדְּבָר
 36 תְּלוּי – אִם פִּיךָ יְדַבֵּר בְּדְבָרֵי־תּוֹרָה אֲזִי גַם אֲנִי "קוֹרֵא
 37 וְשׁוֹנֵה כו".
 38 וּבְלִבְבְּךָ": שֶׁהִמְשַׁכָּה זֶה תְּלוּי "בְּלִבְבְּךָ", שֶׁהִיא חוֹשֶׁק
 39 וּמִתְאַוָּה. כִּי "רוּחַ אֵינִי רוּחַ, וְאִמְשִׁיךָ רוּחַ", וְ"אִם יִשִּׁים
 40 אֵלָיו לְבוֹ כו"²⁴, וְהֵינּוּ בְּחֵינֵת תְּשׁוּבָה. כִּי עֵיקַר הַתְּשׁוּבָה
 41 בְּלֵב, וְעַל יְדֵי זֶה –
 42 "לְעֲשׂוֹתוֹ": דִּהְיִינוּ לְעֲשׂוֹת אֶת הַדְּבָר הָאִמּוֹר לְמַעַלָּה,
 43 "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדְּבָר" – "עוֹשֵׂי דְבָרוֹ" (תְּהֵלִים קג, ב), לְהִיּוֹת
 44 "אֵת ה' הָאִמְרָתָ כו" (דְּבָרִים כו, יז), שֶׁהֵם הֵם הָעוֹשִׂים
 45 וּמְשִׁיכִים אֶת דְּבַר ה' כו²⁵.
 46 וְגַם "בְּפִיךָ": בְּבַחֲנֵת שׁוֹפֵר בְּרֵאשֵׁי־הַשָּׁנָה, עַל יְדֵי פֶה
 47 הַתּוֹקֵעַ וְהַמְּשִׁיךְ הַקּוֹלוֹת קוֹל הַשׁוֹפֵר, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר
 48 בְּמָקוֹם אַחֵר :

1 ג וְהִנֵּה כְּתִיב : "לֹא נִפְלְאוֹת הִיא מִמֶּךָ כו"²¹;
 2 שֶׁלֹּא יֵאֵמַר הָאָדָם: הוֹאִיל וְהוּא מְדַרְגָּה גְבוּהָ מֵאֵד
 3 נַעֲלָה, בְּחֵינֵת "אֲנֹכִי – מִי שְׂאֲנֹכִי", אֵיךְ אֲגִיעַ לָזֶה!
 4 לְכָךְ אָמַר:
 5 "לֹא נִפְלְאוֹת": "נִפְלְאוֹת" – מִלְשׁוֹן "כִּי יִפְלִיא לְנִדְוֹר
 6 נִדְר כו" (בְּמִדְבָר ג, ב), שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַפְּרָשָׁה וְהַבְדָּלָה. כְּלוֹמַר,
 7 שְׂאֵין מְדַרְגָּה זֶה מוֹבְדָּלֵת וּמוֹפְרָשֵׁת מִמֶּךָ, וְלֹא מוֹפְרָדֵת
 8 מִמֶּךָ, שְׂאֵינֶךָ בְּבַחֲנֵינֵת נִפְרָד מִמֶּנָּה.
 9 "וְלֹא רְחוּקָה הִיא" – בְּרִיחוּק הַהִשְׁגָּה.
 10 "לֹא בְשִׁמְיִם הוּא [..], וְלֹא מִעֵבֶר לִיִּם הוּא" (דְּבָרִים ל, יב:ג);
 11 "שְׁמַיִם" הוּא בְּחֵינֵת מְקִיף עֲלִיּוֹן. כְּמוֹ "שְׁמַיִם לְרוּם"
 12 (מִשְׁלֵי כה, ג), שְׂאֵינוֹ נִרְאָה עַל הָאָרֶץ. כִּי גִוּוֹן תְּכַלֵּת הַנִּרְאָה
 13 לְעֵינֵינוּ, הוּא מִרְאָה הָאֹוִיר וְלֹא מִרְאָה הַשְּׁמַיִם²².
 14 וְ"עֵבֶר לִיִּם" הוּא גַם כֵּן בְּחֵינֵת מְקִיף. כִּי יִם הוּא יִם
 15 הַחֲכֵמָה, וְ"עֵבֶר־לִיִּם" הוּא הַמְּקִיף שְׁעֲלִיו. כִּי הַגֵּם
 16 שְׂבִאָמֵת בְּחֵינֵת אֲנֹכִי כו' הַנִּלְ הוּא בְּבַחֲנֵינֵת מְקִיף,
 17 וּמְקִיף־דְּמִקִּיף כו'. עִם כֵּל זֶה אֵינוֹ דוֹמָה לְשְׁמַיִם
 18 וְעֵבֶר־לִיִּם.
 19 "כִּי" אֵף עַל פִּי כֵן;
 20 "קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדְּבָר כו" (דְּבָרִים ל, יד) – ה'־דְּבָר, בְּחֵינֵת ב'
 21 הַחֵי"ן – מִחֻשְׁבָּה, וְדוּבּוּר, הוּא דְבַר ה' – "בְּמֵאֵמֶר אֶחָד
 22 יָכוֹל לְהַבְרָאוֹת",
 23 "בְּפִיךָ" הֵינּוּ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה – "דְּבָרֵי אֲשֶׁר שְׁמַתִּי
 24 בְּפִיךָ" (יִשְׁעִיָהוּ נט, כא), כִּי "כָּל הַקּוֹרֵא וְשׁוֹנֵה, הַקְּדוֹשׁ

נִתֵּן לְהוֹרִיד אֶת כָּל הַדְּרוֹשִׁים בְּתוֹרַת־הַאֹוִר וְלִקְוִטֵי־תּוֹרָה לְפָרֶשֶׁת הַשְּׁבוּעַ הַתְּקִינִית
 מְנַקְּדִים, מְפַסְּקִים וְעַם פְּתִיחַת רָאשֵׁי הַתִּיבּוֹת בְּפִתּוּכָת: docs.com/LikutayTorah

23. (וְכִמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּדוּבּוּר הַמִּתְחִיל "לֵכֵן אָמּוֹר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כו', וְהַבֵּאתִי אֶת־כֶּסֶף").
 24. (וְכִמוֹ שְׁנִתְבָּאָר שֶׁם סוֹף דְּבּוּר הַמִּתְחִיל "לֵכֵן אָמּוֹר" הַנִּל).
 25. (וְעֵינֵין מַה שְׁנִתְבָּאָר מִזֶּה סוֹף דְּבּוּר הַמִּתְחִיל "בְּשַׁעֲהַ שְׁהַקְּדִימוּ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֵׂה לְנַשְׁמַע כו". וְעֵינֵין בְּזֵהר פְּרִשֵׁת בְּלֶק, דָּךְ קצ"א, עֲמוּנֵד א').

21. (דְּבָרִים ל, יד: כִּי הַמְּצוּהָ הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֹךְ הַיּוֹם, לֹא נִפְלְאוֹת הִיא מִמֶּךָ, וְלֹא רְחוּקָה הִיא .. לֹא בְשִׁמְיִם הוּא .. וְלֹא מִעֵבֶר לִיִּם הוּא, לֹא־מֵר מִי עֵבֶר לְנוֹ אֵל עֵבֶר הַיָּם .. כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדְּבָר מֵאֵד, בְּפִיךָ, וּבְלִבְבְּךָ, לְעֲשׂוֹתוֹ).
 22. וְעֵינֵין מַה שְׁנִתְבָּאָר בְּדוּבּוּר הַמִּתְחִיל "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוּל" (בְּרֵאשִׁית יז, כו) בְּעֵנֵין "מִי יַעֲלֶה לְנוֹ הַשְּׁמַיִמָה" (דְּבָרִים ל, יב) רֵאשִׁי־תִיבּוֹת מִיָּלָה, וְסוֹפִי־תִיבּוֹת הַחֵי"ה. עֵינֵין שֶׁם].

ב.

הוּד כ"ק אַדְמוּר מֵרֵנָא וּרְבִנָא דוּבַעַר – אַדְמוּר הָאִמְצַעִי

שַׁעֲרֵי תְשׁוּבָה

4 שֶׁלֹּא יוֹכֵל לְהַשְׁלִים מַעֲשָׂהוּ שֶׁהִיָּה בְּבַחֲנֵי הַשְּׁלִימוֹת
 5 לְגַמְרֵי אֵלֹא כְּכוּוֹנָה הִיָּה זֶה שֶׁלֹּא יִהְיֶה בַחֲנֵי שְׁלִימוֹת
 6 כְּכֹל פְּעוּלָה שֶׁתְּצַטְרַךְ לְתִיקוּן וְאִדָּם הוּא הַנְּבִרָא לְתִיקוּן

1 אַךְ הֵנָּה יָדוּעַ בְּמ"ש אֲשֶׁר בְּרָא אֱלֹקִים לְעֲשׂוֹת לְתִיקוּן
 2 שֶׁלֹּא נִשְׁלַם פְּעוּלָתוֹ כֹּל בְּרִיאָה וְצוּרִיךְ כֹּל דְּבַר תִּיקוּן
 3 לְבַרְרוֹ וְלֹא מִצַּד חֲסִרוֹן כִּכַּח הַפּוֹעֵל הָאֱלֹקִי שֶׁעוֹשֶׂה

46 היה המסחור לא היה ריבוי ותוס' כלל רק כ"א על
 47 מקומו רק מה שיש שם שאיננו בשלימות ונמצא ע"י
 48 השלימות שעושין זה לזה נמשך הברכה בכללותם
 49 בתוס' מרובה על העיקר בכפלי כפליי' וז"ש ה' בחכמה
 50 יסד ארץ שזהו חכמה דתקון ארץ במלאכת עבודה
 51 ובעסקים דמסחור וגם בשאר יגיע כפיו של אדם
 52 כאומנות מעשה רוקם ומעשה חושב ובונה ואורג
 53 וכה"ג יש הצלחה רבה כמו וכל אשר הוא עושה ה'
 54 מצליח ויש שאינן מצליחים כלל באומנות כמו בעבודת
 55 הארץ שקוץ ודרדר תצמיח וכן רקבון הזריעה וכה"ג
 56 בצמיחת שבולות דקות ורעות שדופות קדים או להיפך
 57 מלאות וטובות וכך יש ב' הפכים אלה בכל עסקי
 58 המסחור שיוכל להרויח הרבה לאין שיעור או להיפך
 59 שיפסיד הכל כי לא תצלה מעשהו כלל והיינו כמו
 60 עה"ד טו"ר שטו"ר הן ב' הפכים ממש כך נמשך מזה
 61 הברכה והקללה שהוא ההצלחה והיפוך ההצלחה ממש
 62 (וזהו נעשה אחר חטא אדה"ר בעה"ד דוקא אבל קודם
 63 החטא היה רק ברכה בארץ רק שצריך עבודה קצת כמו
 64 לעבדה בג"ע ודוגמא זו בא"י כנ"ל דלעשות לתקן
 65 צריך גם שאין תערוכות טו"ר כלל וכמו לימות המשיח
 66 (רק בעוה"ב בחריש ובקציר תשבות) וז"ש יברכך ה'
 67 בכל אשר תעשה דוקא אבל בלא עשיה לגמרי לא ולא
 68 משום דלית ברכתא שריא באתר ריקנייא דמפני זה לבד
 69 א"צ עסק מו"מ ואומנות ועבודת הארץ וכה"ג רק
 70 שיהיה מעט מזעיר שעליו תשרה הברכה כמו כד
 71 הקמח לא תכלה וצפתת השמן לא תחסר דאלמנה גבי
 72 אליהו אבל ענין עסק ועבודה גם בלא כלום יתברך
 73 כשבולות המלאות וטובות ובריבוי גדול גם שהזריעה
 74 נרקבת לגמרי א"כ להיפך הוא מכד הקמח שהיה בו
 75 מלא הכף עכ"פ ובקב שזורע אם אינו נקלט ברקבון
 76 אינו צומח כלום ונמצא זהו כב' הפכים דברכה בלי
 77 שיעור על המעט א"צ לעולם לעסק זהו המעלה
 78 והחסרון שבלא כלום אינו מתברך ובעסק ועבודה הוא
 79 להיפך דלא ית' המעט ולא יוסיף כלום זהו החסרון
 80 והמעלה שית' גם בלא כלום ודוקא מהכליון תחלה ויש
 81 בזה מה שאין בזה אך הנה לע"ל כתיב בחריש ובקציר
 82 תשבות שלא יצטרכו לעבוד האדמה בחרישה וזריעה
 83 וקצירה רק תהיה ברכה בקרב הארץ הכל מעצמה וע"ד
 84 שארז"ל דלע"ל תוציא הארץ גלוסקאות וכלי מילת
 85 הכוונה הוא דמה שעכשיו לחם לאכול ובגד ללבוש
 86 הכל הוא ע"י תיקון מלאכה ועבודה בענין ל"ט
 87 מלאכות ולעתיד לבא יצמח מן הארץ גלוסקאות
 88 מתוקנים כל צרכן וכלי מילת ורמז בזה לענין ברורים
 89 דרפ"ח שא"צ לע"ל דאילנא דטו"ר יתעבר כו' ויצמח
 90 הכל מתוקן ומבורר (וזהו דוקא באלף השביעי שנק'

1 ולהשלים החסרון ואמנם בתיקון זה אינו ענין רק
 2 שלימות אותו הפעולה בלבד שהרי זה היה יכול להיות
 3 בלתי האדם אלא שע"י דוקא נמשך ברכה והצלחה
 4 בתוס' וריבוי גדול וכמו עבודת הארץ בחרישה וכה"ג
 5 דכתיב ואדם אין לעבוד את האדמה ועבודה זו תיקון
 6 הארץ להשלים החסרון שבה והוא ע"י החרישה
 7 וזריעה וההשקא' וזריעה עצמה צריך תיקון וכה"ג אז
 8 תצמח ובלי עבודה ותיקון אין בה הצמיחה כלל כמו
 9 לארץ המדבר ובפרט אחר שנתקלה הארץ שתצמיח
 10 קוץ ודרדר ע"י חטא אדה"ר צריכה תיקון ביגיעה
 11 באופן שיש בה עוצב כמ"ש בעצבון תאכלנה וכן בזעת
 12 אפך תאכל לחם כמו המאכל צריך תיקון כמו החטה
 13 בטחינה וריקוד ולישה ואפ"י וכן כל הדברים כלבוש
 14 שעושין מן הצמר ע"י טוויה וכללותם ל"ט מלאכות
 15 כידוע ועד"ז העסקים כולם הגם שהן בדברים מתוקנים
 16 כיין ושמן ותבואות צריך יגיעה רבה עד שיוציא פירות
 17 שהוא הריח מן העסק כמו שיתייגע מאד עד שיוציא
 18 ריח בתיקון צמיחת התבואות והמשקין והלבוש
 19 שצומחין ומתברין כמו שזורע קב להוציא כמה כורים
 20 וכן צמיחת פירות בנטיעה דוקא וכה"ג בלבוש ואמנם
 21 יוכל להיות ברכה גדולה במעשה ידיו עד אין שיעור
 22 למעלה ולזה היה כוונה בחסרון לעשות תיקון שיצליח
 23 בזה לאין שיעור לאחר התיקון וזהו כללות ענין התיקון
 24 לברר רפ"ח ניצוצין דב"ן שנפלו בנוגה שזהו הנק'
 25 חסרון ונברא האדם שהוא שם מ"ה לברר לבחי' ב"ן
 26 (רק שיש הפרש בזה בין קודם חטא אדה"ר בעה"ד
 27 טו"ר שלא נתקלה הארץ לא היה עבודה בתיקון
 28 וביעור הרע שהארץ הי' מצמחת הכל בלי יגיעה ועוצב
 29 כלל ומ"ש ואדם אין לעבוד את האדמה קאי בג"ע
 30 שהניחיהו שם לעבדה אבל עבודה זו לא דרך בירור
 31 ותיקון הרע כעבודת הארץ עכשיו משא"כ לאחר
 32 החטא שארר האדמה וכתיב גבי קין לא תוסיף תת
 33 כחה לך וכך היה כדוגמא בא"י קודם שחטאו ארץ זבת
 34 חלב ודבש) ובוה יתורץ הקושיא הנ"ל למה צריך עסק
 35 כלל דודאי א"א שיומשך ברכה בלא עסק יהיה איך
 36 שיהיה גם לא כתיקון עבודה בארץ אלא גם במו"מ
 37 דמסחור צריך שיעשה דבר תיקון כמו המסחור להוליד
 38 תבואות או יין ושמן ממדינה למדינה ומשם יסחרו
 39 בבשמי' ושאר דברים שזהו ג"כ תיקון הארץ יקרא
 40 שהרי בלתי זה לא יהיה תבואות במדינה זו ובשמים
 41 לא יהיה בזו כו' וכה"ג ולמה לא נעשה שיהיה הכל
 42 במדינה בשלימות אלא מפני שברא אלקים לעשות
 43 לתקן דהיינו שיתקן זה לזה וכל א' איננו שלם בהיותו
 44 לבדו וכך כל מסחור זה יתפרנס מזה כו' ואמנם מזה
 45 הרי נעשה הריבוי והתוס' בכ"א לאין שיעור ואם לא

46 ולא יותר והוא החותם וד"ל) ומ"ש ויפרוץ האיש מאוד
 47 מאוד בלי שיעור ממש היינו למעלה משיעור ומדה
 48 שניתן בברכה דמעשה ידיו וזהו פלא גדול לכאורה
 49 דהרי מה שיש קצבה לפרנסתו הרי אנו רואים גבול
 50 בהצלחה שלא יצליח יותר אע"פ שעוסק הרבה בכל
 51 מיני מלאכה ויגיעה רבה לפי שניטל ממעשה זו וזולתה
 52 בכל אשר יעשה הצלחה יתירה רק כפי המדה הקצובה
 53 לו להתברך ואם היה עיקר הברכה רק מצד המעשה
 54 מטעם הנ"ל בפ"י לעשות לתקן דע"י תיקון וביורור
 55 נתברך לאין שיעור למעלה ולמה יש שיעור וכליון
 56 לברכה זו הענין הוא מטעם חטא עה"ד טוב ורע שיש
 57 ברכה וקללה ואם מצד הרע יש קללה שהוא היפוך
 58 הברכה שהוא ההפסק וכליון לגמרי כשדופות קדים
 59 וכרקבון הזריעה וכן בהעדר הצלחת כל מלאכת
 60 אומנות ועבודה במסחור ומקנה וכה"ג שלא יצליח כלל
 61 הנה עכ"פ מזה מוכרח לומר שיש בחי' גבורות
 62 וצמצומים גם בשפע הטוב שהוא הנקרא ברכה ולא
 63 קללה שנמשכת במדה ושיעור קצוב כנ"ל אבל בחי'
 64 עושר שע"י המעשה מתברך לאין שיעור ממש ואין בה
 65 מדה ושיעור הוא כמו חטא עה"ד כו' וכן לאחר התיקון
 66 וביורור דעה"ד טו"ר לגמרי כמו לימות המשיח וכה"ג
 67 היה דוגמתו בקצת יחידי סגולה בימים הקדמונים כמו
 68 עושר דיוסף (שהיה שורשו מבחי' יסוד שהוא למעלה
 69 מעה"ד שבמל' והוא בחי' הדר מלך הח' שורש התיקון
 70 וגם בכל גלות יש בחי' יוסף זה שכל אשר הוא עושה
 71 מצליח לאין שיעור וד"ל) וזהו בחי' העושר שע"י
 72 המעשה דוקא ואם לא היה עושה כלום לא היה מתברך
 73 כלל והיה כלה קרנו בהסתפקות ממנו להוצאת ביתו.
 74 ואמנם בחי' העושר השני הוא בא אופן שא"צ עסק
 75 ועשיה כלל במלאכה ומו"מ אלא גם שאינו עוסק כלל
 76 וכלל יש להקין כדי סיפוק לאין שיעור כלל שלא יכלה
 77 לעולם והוא הנקרא עושר בעצמו דהיינו בגוף הקרן
 78 בלא ריוח כלל אין שיעור לכספו וזהו גם כל אשר
 79 לו מתברך לאין שיעור מעצמו וכמו ואברם כבד מאוד
 80 במקנה בכסף כו' וכן ויפרוץ האיש מאוד כו' וזה
 81 שמקנהו פרצו לריבוי בלתי מוגבל וכן מה שיזרע בארץ
 82 ברכתו בלתי מוגבלת וכמו בגוף הקרן כשימצא איש
 83 שהוא עשיר בהון רב באוצרות שלא נעשה ע"י איזה
 84 עסק כלל נק' עושר בעצם דהיינו גם שיסתפק ממנו
 85 להוצאות רב לא יכלה כלל הנה דוגמתו מצינו בשלמה
 86 שהיה עושר בזה האופן עד שלא היה כסף נחשב
 87 למאומה מצד הריבוי המופלג לאין שיעור כמו העצים
 88 שאינם נחשבים מצד ריבויים המופלג ועושר דשלמה
 89 לא היה מצד העסק שלא עסק בשום מלאכה היפוך
 90 יוסף שהיה עושה והיה מצליח בעסקיו (ואמנם ודאי

1 יום שכולו שבת כדוגמת דשביעית שאין בה חרישה
 2 וקצירה) ושורש ענין זה הנה לכאורה הלא מבואר
 3 למעלה דבוריעה וקצירה יש ריוח הרבה לאין שיעור
 4 ג"כ וא"כ מה יש יתרון לזה שתהיה הברכה מעצמה
 5 בלא עבודה ומלאכה כלל. אך הנה יש להקדים ענין א'
 6 והוא במה שכתוב ויברך אלקים את יום השביעי
 7 דלכאורה מה שייך ענין ברכה ביום השבת שאסור
 8 במלאכה ועבודה וכאשר אין עשייה כלל במלאכה לא
 9 שייך ברכה דבמעשה ידיו דוקא שייך ברכה כמ"ש
 10 וברכך בכל אשר תעשה דוקא והיינו בו' יומין דחול
 11 שנקרא ששת ימי המעשה כמו שכתוב ששת ימים
 12 תעשה מעשיך אבל ביום השביעי תשבות ממעשה
 13 לגמרי ואיך יפול בזה ענין ברכה ונתינת טעם דכי בו
 14 שבת ע"כ ויברך לכאורה להיפך הוא. והנה כתיב ברכת
 15 ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה ומבואר במ"א דזה
 16 קאי על ברכה דיום השבת דוקא שנקרא ברכת ה'
 17 שתעשיר באופן שלא יוסיף עצב כו' משמע דיש ברכה
 18 זולתה שיש בה עצב. והענין הוא בהיות שיש בעושר
 19 ב' אופנים הא' העושר הבא על ידי העשיה והעסק
 20 במלאכה ועבודה כעבודת הארץ או ע"י מקנה רבה או
 21 ע"י מסחור רב שנתברך במעשה ידיו בריוח הון רב
 22 מדי שנה ושנה עד שנעשה עושר גדול לאין שיעור
 23 בכסף וזהו וכל הון יקר באוצרות ומטמונים רבים
 24 כידוע שיוכל להיות הברכה בזה בבחי' א"ס ממש
 25 שהרי אין לו מספר קצוב שיכלה בו בהיותו מרויח
 26 לאין שיעור והפסק כלל כמו ביוסף דכתיב וכל אשר
 27 הוא עושה ה' מצליח בידו וזהו לאין שיעור בהצלחה
 28 ובכל פרט כו' עד שנעשה עושר מופלג באין מספר
 29 לכסף וכן וילקט יוסף את כל הכסף שאסף וקיבץ
 30 באוצרות ומטמונים לאין שיעור וכ"ז דוקא באה
 31 מהצלחת המעשה וכמו וברכך בכל אשר תעשה דוקא
 32 ואמנם ברכה דהוספה וריבוי על גוף הקרן שפיזר
 33 במעשה אינו לפי ערך הקרן כלל וכלל כמו עד אלף
 34 אלפים פעמים כמוהו וגם הוא אינו בא בגבול ושיעור
 35 כלל לומר יכלה במספר זה (והנה אנו רואים שיש גבול
 36 וקצבה לפרנסה שהרי יש בחי' חותם ע"ז ברה"ו וי"כ
 37 כמ"ש וחתמנו בספר פרנסה זה ריוח במעשה ידיו כך
 38 וכך ולא יותר וזה ריוח יותר כפי שנראה בבנ"א
 39 שינויים משנה לשנה שהברכה נמדדה לו בכל אשר
 40 הוא עושה שיותר מזה לא יצליח וגם העושר המופלג
 41 גם הוא ברכתו באה בשיעור כמו ויזרע יצחק וימצא
 42 מאה ולא יותר וכה"ג הענין הוא דאין זה מצד עצם
 43 הברכה שתוכל להיות לאין שיעור כלל כנ"ל רק שע"פ
 44 גזרת מאמר קן המדה בחי' ה"ג דחותם כידוע שמווד
 45 גם בבחי' הברכה שנקרא ספר פרנסה שיתברך כך וכך

46 עד למטה בלי שיעור נק' עושר בעצם דא"ס למעלה
 47 עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית ותחלה נמשך בבחי'
 48 א"י ואח"כ בבחי' אור חוזר וב' קומות דא"י וא"ח
 49 כלולים בירושלים שנק' קוממיות כידוע וז"ש ברכת ה'
 50 היא תעשיר דקאי בעוה"ב דוקא וכמשי"ת וד"ל. אך
 51 הנה עכ"ז יש הפרש בין עושר שע"י עשייה לעושר
 52 שבעצם דודאי לא יגיע הצלחת עושר שבעשי'
 53 להצלחת עושר שבעצם (דאין שיעור להתפשטות לא
 54 יגיע לאין שיעור שבעצם דכל מה שנמצא בהתפשטות
 55 אינו בא רק מכח העצם וא"א שיבא כל כח העצם
 56 בהתפשטות כמ"ש במ"א ולפי הנ"ל הוא להיפוך דמצד
 57 העשייה שנקרא א"ח בא הוא בבחי' העצמות ועושר
 58 בעצם הוא בבחי' התפשטות במדת גדולה בהתפשטות
 59 רק לפי העצם וכתוב לגדולתו אין חקר לפי שבעצם
 60 הוא א"ס ובמ"א מבואר דהתפשטות והעצם שקולים
 61 כא' ממש כו') וא"כ הרי המשל דההוה ומעייין דומה
 62 לנמשל דההוה עצמו הוא שנמשך במעייניו' כמו משלח
 63 מעיינים בנחלים ולפ"ז מחמת כח הטהוה בעצם שאין
 64 לו שיעור ע"כ הנביעה של המעיינות אין להם שיעור
 65 ודאי שלא יגיע בחי' התפשטות דמעיינות לטהוה
 66 העצמי וכך עושר שבעשייה לא יגיע לעצם העושר
 67 מאחר שעושר שבעצם הוא מקור הברכה שמתברך
 68 בעשייה ואע"פ שהברכה נמשכה בבחי' א"ס ממש כנ"ל
 69 בעושר המוצלח שאין לו שיעור אבל מקור הברכה
 70 הזאת הוא למעלה מבחי' המשכה והוא למעלה מבחי'
 71 המשכה דאין סוף אלא הוא בחי' אין סוף עצמו שזהו
 72 בחי' עושר בעצם וכמו העולם הבא שנקרא יש דהיינו
 73 יש האמיתי דעצמות הא"ס וכמ"ש להנחיל אוהבי יש
 74 ונק' מקור כל הברכה הבאה בהתפשטות ע"י עשייה.
 75 אך א"כ לא יתפרש היטב ענין הפסוק דברכת ה' היא
 76 תעשיר דלשון תעשיר משמע פועל יוצא להעשיר
 77 לזולתו כמו תאכיל ולא שתתעשר בעצם והרי נק' ברכת
 78 ה' שהברכה הוא ענין המשכה ועושר בעצם אינו נק'
 79 המשכה ולא להעשיר לזולתו כלל אלא צריך לומר
 80 דברכת ה' תעשיר קאי בבחי' המשכה דא"ס שנק'
 81 ברכה רק שהיא בלי הפסק ושינוי ואין בה עוצב כלל
 82 כענין עושר דיוסף המוצלח בלי שיעור כנ"ל שזהו ע"י
 83 עשייה דוקא א"כ הדרא קושי' דלעיל לדוכתה דבשבת
 84 שאין עשייה ומלאכה כלל איך שייך לשון ברכה זו
 85 שהיא בעשיי' מאחר שא' וישבות כו' אלא הענין הוא
 86 דברכת ה' קאי בעוה"ב שנק' יום שכולו שבת שזהו
 87 עושר בעצם כנ"ל שבו נאמר להנחיל אוהבי יש
 88 האמיתי ובכל שבת יש מבחי' אלף הז' שכולו שבת
 89 הנקרא מנוחה לחיי העולם מנוחה עצמית ונק' ברכת
 90 ה' שבעצם מצד העצמות דא"ס ממש ומה שנק' ברכת

1 היו לו הרבה שדות וכרמים וצאן ובקר וכה"ג ונתברכו
 2 מעצמם לאין שיעור כנ"ל) וכמו ע"ד דוגמא בירושה
 3 שבאה לבן מן האב שלא עסק בה הוא הגם שאביו בא
 4 לו העושר הזה ע"י עסק נקרא עושר בעצם רק שיש לו
 5 שיעור ודוגמתו יובן עכ"פ בעושר בעצם שאין לו
 6 שיעור כלל. והנה לכאורה אין הפרש כלל בין ב' מיני
 7 עושר הנ"ל דשניהם בלתי מוגבלים כלל ומה לי מאיזה
 8 סיבה הוא בא. אך עיקר ההפרש הוא דבעושר בעצם
 9 אין בו שינוי לעולם דבבחי' הרבוי שלו הוא בעצם כמו
 10 הטהוה שריבוינו בעצם אבל עושר המוצלח יש בו שינוי
 11 והפסק שלפעמים אינו מצליח יותר מכפי המדה ויש
 12 הפסק בדבר ע"כ ותו לא (ולבד מה שיוכל להיות הפסד
 13 גם בקרן מצד הקללה היפך הברכה כנ"ל) ואמנם הנה
 14 בעושר המוצלח בלי שינוי לעולם כעושר דיוסף כנ"ל
 15 ודאי גם הוא בלתי מוגבל לעולם ודומה ממש לעושר
 16 בעצם דשלמה שאין לו שיעור וגבול בעצם ומה לי אם
 17 בא סיבת הבלתי גבול מצד המעשה שמתברך בו או
 18 בלא מעשה כלל הכל א' ממש ולכאורה יש לזה דמיון
 19 מהטהוה ונביעת המעייין שהטהוה אין לו שיעור בעצם
 20 וכמו"כ העושר בעצם כנ"ל אבל נביעת המעייין נובע
 21 מעט מעט אבל בלי שיעור והפסק כלל הרי גם הוא
 22 בלתי מוגבל כמו הטהוה ממש (ואדרבה יוכל להיות
 23 ריבוי בלתי מוגבל יותר כמעיינות תהוה שנובעים בארץ
 24 שמתגברים ביותר מכפי כוחם הראשון שהוא יותר מן
 25 הטהוה עצמו וז"ש ביום ההוא יצאו מים חיים
 26 מירושלים חציים אל הים הקדמוני כו' ים הקדמוני הוא
 27 הטהוה שמתחת וים האחרון הוא הנעשה מהנחלים
 28 שהולכין אל הים והים אינו מלא שהוא בלתי מוגבל
 29 מצד הנחלים דוקא שנאמר אל מקום כו' שם הם שבים
 30 ללכת בלי שיעור כידוע בענין ד' נהרות דג"ע כו' לפי
 31 שהולכין ומתגברין בלי שיעור דודאי כל דבר שהולך
 32 ומתגבר אין לו שיעור למעלה אבל הטהוה הגם שנקרא
 33 מים שאין להם סוף אין להם סוף בהמשכה שנמשך
 34 בלי הפסק אבל אינו רב כהולך ומתגבר שאין לו שיעור
 35 למעל' ומים חיים מירושלים הוא לאחר תשלום בירור
 36 העלאת מ"ן דרפ"ח שהבירורים כמו ע"י עסק שנק'
 37 עושר המוצלח יוסיף ברכה בים הקדמוני שנק' עושר
 38 בעצם וחציים אל הים האחרון שהוא הנעשה
 39 מהבוררים דרפ"ח כעושר המוצלח הנ"ל והוא ברכת ה'
 40 תעשיר כולל ב' מיני עושר הנ"ל שהן בבחי' אור ישר
 41 ואור חוזר כידוע ולמעלה מעלה ה"ז ג"כ בבחי' עצמות
 42 א"ס שנק' עושר בעצם ועושר המוצלח שזהו ענין
 43 אא"ס בבחי' א"י וא"ח עושר שע"י מעשה הברורי'
 44 שהוא הולך ועולה עולה בלי שיעור למעלה נק' א"ח
 45 לקדמותו וז"ש אל הים הקדמוני ומה שנמשך ע"י קו"ח

42 ומסחור מו"מ הכל בהתחכמות איך לעשותם מזה יבא
 43 עיקר סיבת הריוח כמו בחכמה יבנה בית שיש לבנין
 44 בית חכמה מיוחדת וכן ה' בחכמ' יסד ארץ ונק' ח"ת
 45 וגם שמקבלת מח"ע יש בה יתרון רב וכמו שאנו רואים
 46 בחי' התחכמות שבעשי' יכול להיות מהחכמ' שבעצם
 47 וכמו שנמצא חכמה יתירה בדיבור מכמו שהוא בעצם
 48 שכלו וכדוגמא החכמה שנמצא בנסיון יותר מן עצם
 49 השכל שהרי אין חכם כבעל הנסיון שבנסיון ימצא
 50 עומקו וביירויו יותר מכמו שהיה תחלה וכך הענין שאנו
 51 רואים בהמצאת שכל לתקן דבר מה יש בזה יתרון
 52 למעל' מהמצאת מושכלות בעצם החכמ' שהתקן לדבר
 53 אע"פ שהשכל והתחכמות בזה קטן בערך לגבי עצם
 54 החכמה אעפ"כ אנו רואים בחוש שגם מי שהוא חכם
 55 שלם בכל מיני חכמה לא יכול בחכמתו להמציא שכל
 56 לתקן דבר מה עד שיהיה כמו מחודש מעיקרו והוא
 57 לעשות מחומר צורה חדשה לגמרי כתקון הארץ שהוא
 58 גולם חומר פשוט שיצמיח כל צמח ע"י חרישה וכה"ג
 59 בתיקון כלי אומנות וכרוקם ואורג ובונה וכן כל מיני
 60 מסחור שעושה פירות הרב' על גוף הקרן שזהו מאין
 61 ליש כדבר חדש ומוכרח להיות בזה חכמה יתירה (וכמו
 62 חכמת נשים בנתה ביתה כמ"ש להניח ברכה אל ביתך
 63 ביתו כו' ואין נותנין לאדם פרנסה אלא בשביל אשתו
 64 ואמרו בינה יתירה נתנה באשה עקרת הבית שאשת חיל
 65 תרויח הרבה בברכת מעשה ידיה ונק' ברכת הבית ביתו
 66 זו אשתו) וכך יובן בו' יומין דחול למעלה דודאי הכל
 67 נמשך מבחי' חכמה בראש דהיינו חכמה דא"ס באבי"ע
 68 דבראשית נמי מאמר (בבחי' א"י כנ"ל) אבל בח"ת
 69 שבדיבור ומעשה שזהו כענין לעשות לתקן דבחכמה
 70 אתברירו ח"ת (כאדם עובד אדמתו בחי' מ"ה כו') יש
 71 בזה יתרון מעלה הרבה וכמשל התחכמות שבעשי' ונק'
 72 הילוך ממטה למעלה שעולה בבחי' א"ח אל העצמות
 73 ממש יותר גבוה מהמשכה שנמשך מלמעל' בחכמ'
 74 בראש (וכמ"ש בינה יתירה נתנה באשה כו') והוא שא'
 75 ברכת ה' כו' ל' נוק' כידוע דאיהו ברוך ואיהי ברכה
 76 והוא בבחי' המל' שנק' אשת חיל עקרת הבית ע"י
 77 המעשה דו' ימי החול שעולה למעלה מעלה בברכה
 78 יתיר' וכמ"ש וירא אלקים והנה טוב מאד בלי גבול
 79 ומזה דוקא נמשך הברכה העצמי' שע"ז א' ויברך
 80 אלקים ליום השביעי יום שכולו שבת והן הנה ב'
 81 שבתות כהלכתן דמשב"ת דוקא נמשך שב"ע דאלף הז'
 82 בכללות שהוא עיקר ברכת ה' תעשירי בעה"ב:

1 ה' היינו להיותו מקור כל ברכה עד אין שיעור למטה
 2 והיינו מה שהוא בבחי' המשכה מן העצמות בבחי'
 3 קו"ח באבי"ע כידוע שע"ז נא' לגדולתו אין חקר (והוא
 4 בחי' אור ישר שנמשך מלמעלה למטה והן הי' מאמרות
 5 בשרשן ברצון וחכמה הקדומה דבראשית נמי מאמר
 6 הוא והוא ענין הברכה שנמשך בעשי' דהחכמה נקרא
 7 עשיה כמו כולם בחכמה עשית גם בח"ס דא"א וע"י
 8 וא"ק כו') וזהו ענין ששת ימי המעשה בכלל דשיתא
 9 אלפי שני דהוי עלמא ובפרט כמ"ש ששת ימים תעשה
 10 מעשיך וקאי זה למעלה בו' יומין דז"א ועד רום
 11 המעלות ועשי' זו יש בה ברכת ה' ממש כמו בעשיה
 12 דאדם למטה דכתיב וברכך בכל אשר תעשה דוקא והוא
 13 כמ"ש ו' ימים תעשה מעשיך וזהו כמשל הנביעה שאין
 14 לה הפסק מחמת התהום כנ"ל כך הברכה שבעשיה דו'
 15 אלפי שנין אין לה הפסק ושינוי מצד שנמשכה מן
 16 העצמות ונק' ברכת ה' דוקא וזהו תעשירי פועל יוצא
 17 שהוא עושר הנתחדש גם בעשיה שלו שמתברך בלי
 18 שיעור במעשה ידי ואל יוסיף עצב עמה וכמ"ש וירא
 19 אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד אך הנה לפ"ז
 20 פסוק זה דוקא ביומין דחול שתעשירי זה הוא עושר
 21 מוצלח שבעשיה דוקא ומה עניינו לשבת וליום שכולו
 22 שבת דוקא כנ"ל והנה יש להקדים תחילה ענין ויברך
 23 אלקים את יום השביעי כי בו שבת מכל מלאכתו
 24 שברכה זו שייך דוקא לענין המעשה דחול לפי
 25 שהצליח במעשה ידי ונתברך בהן ע"כ כאשר שבת
 26 ונח ממלאכתו דוקא ביום הז' בירך אותו כו' ולזה שייך
 27 שפיר הפסוק ברכת ה' תעשירי שהוא עניין השייך
 28 לברכ' דחול ואעפ"כ עיקר הברכ' דשבת היינו ברכה
 29 העצמית שנק' מקור הברכה שהוא בעוה"ב שנק' יום
 30 שכולו שבת וזהו עיקר הפי' דויברך אלקים את יום הז'
 31 כו'. ולהבין זה יש להקדים תחלה ביאור ענין הידוע
 32 כב' מיני שבת שבת תתאה ושבת עלאה שזהו מארז"ל
 33 אלמלא שמרו ישראל ב' שבתות כהלכתן הילוך
 34 מלמטה למעלה והילוך מלמעלה למטה דהנה כתיב
 35 חכמות בחוץ תרונה וא' בזוהר דח"ע הוא דאתמשך
 36 בח"ת וידוע שזהו חכמה בראש בחי' חכמה דאצי'
 37 שמאיר בחכמה בסוף חכמה שבדיבור שזהו בראשית
 38 בחוכמתא כידוע ובחכמ' שבדיבור נמשך כל השתלשלו'
 39 דבי"ע כמ"ש כולם בחכמה עשית כמו שכל שבעשי'
 40 ממש כמו המתחכם איך להצליח מלאכתו בחרישה
 41 וזריעה וכהתחכמות בעשית אומן וכל מיני עבודה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

18 וחיות למעלה לאביהם שהוא בחי' חו"ב שבשמים הם
 19 מדות עליונות וממשיכים בהם מבחי' עצמו' אא"ס,
 20 וזהו שהתורה נק' לחם כמו שלחם הגשמי שהוא
 21 מחבר הנשמה בגוף ובלעדי הלחם אין להם חיות, כך
 22 למעלה גופין תקינת לון חסד דרועא ימינא גבורה
 23 דרועא שמאלא תפארת גופא חכ' מוחא וכו' שממשיך
 24 בהם הנשמה מעצמות אא"ס שהוא לאו מכל אינון
 25 מדות כלל שבהמדות יש שינוי' מדת חסד ומדת גבורה
 26 הוא היפוך ממדת החסד אבל אני הוי' לא שניתי שאין
 27 בו שום שינוי ולא מכל אינון מדות כלל וע"י התורה
 28 הוא מחבר אותם כך הוא למטה ג"כ ע"י התורה שזהו
 29 מבחי' סוכ"ע שיהי' הגילוי בנשמה שבגוף בבחי'
 30 הרגשה ודעת היינו שהאמונה יהי' בבחי' הרגשה וחיות,
 31 וזהו וצדיק באמונתו יחי' כי צדיק הוא שמקיים רש"מ
 32 והעמידן על אחת שהיא האמונה יחי' בבחי' חיות גמור,
 33 וזהו שהתורה נק' לחם למטה שמחי' את הנשמה שבגוף
 34 בבחי' חיות גמור וזהו כי היא חיינו שנק' חיינו ממש.

כי תשא

1 וזהו אמת ואמונה כשהאמונה מקבל מבחי' אמת אזי
 2 יש בה חיות בבחי' פנימי', כי אמת הוא אותיו'
 3 ראש תוך סוף, כי א' הוא ראש ומ"ם הוא באמצע א"ב
 4 והתי"ו הוא בסוף הא"ב, וזהו אני ראשון ואני אחרון
 5 ומבלעדי פי' בזוהר באמצעיתא אין אלקים, היינו
 6 כשהוא מקבל מבחי' אמת אמיתת עצמותו אזי מחי'
 7 את האמונה בבחי' חיות גמור, וזהו ע"י התורה
 8 שהתורה היא הכלי שממשיך אמיתת עצמותו, וזהו
 9 חותמו של הקב"ה אמת כמו אותיות שעל החותם הם
 10 מגלים שמו כך התורה היא חותם של הקב"ה ומגלה
 11 אמיתת שלו, וזהו כמשארז"ל לכל אשר יקראוהו באמת
 12 ואין אמת אלא תורה, מחמת שע"י התורה נמשך אמת
 13 ונקרא עי"ז ג"כ אמת.

14 וזהו שהתורה נק' ג"כ לחם וכמ"ש לכו לחמו בלחמי,
 15 שזהו קאי על התורה שנק' לחם, וכמשארז"ל
 16 רעיתי פרנסתי ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים ע"י
 17 התורה כשעוסקין בתורה גשמי' אזי ממשיכי' פרנסה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

16 השמחה בשלימות מפני כי למטה הוא יש ודבר נפרד,
 17 והוא מפני שיש למעלה בחי' מדה"ד המצמצם עד
 18 שיהי' נראה ליש ודבר כנ"ל, לכן אין השמחה
 19 בשלימות, אבל לע"ל יהי' השמחה בשלימות כו'.
 20 והנה היו"ט הם מועדי' לשמחה וכמ"ש ושמחת בחגך
 21 שאז הוא בחי' התגלות השמחה, משא"כ שבת
 22 לא מצינו שיהי' נק' יום השמחה, כ"א בל' התורה נק'
 23 יום המנוחה ובל' הנביאים הוא בחי' ענג כמ"ש וקראת
 24 לשבת ענג, אבל יו"ט הם זמן השמחה, והיינו מפני כי
 25 ג' יו"ט הם כנגד ג' אבות, והאבות הטעימן הקב"ה מעין
 26 עוה"ב לכן הם מועדי' לשמחה. והשמחה גורם גילוי
 27 כמשל המלך שהוא יושב בתמידות בחדרי חדרים ובעת
 28 שמחתו הוא מתגלה לעין כל, כך עד"ז יובן לפי שיו"ט
 29 הם זמן השמחה לכן אז דוקא מאיר גילוי אלקותו ית',
 30 ולכן ביו"ט דוקא היו רואים פני השכינה.

ד"ה שלוש פעמים בשנה

בס"ד. (ש"פ משפטים, בדר"ח אדר ראשון, ל"ב).

1 ולהבין זה צ"ל הלא מצות ראי' ברגלים היא בחי'
 2 גבוה מאד כמשארז"ל כדרך שבא לראות כך
 3 בא ליראות פני השכינה, ופי' ענין הראי' שהיו מקבלים
 4 גילוי הארה בנפש ומפני מה הי' ביו"ט דוקא ולא
 5 בשבת, הלא שבת גבוה מבחי' יו"ט שלכן ביו"ט שחל
 6 להיות אחר השבת מבדילי' המבדיל בין קדש לקדש.
 7 אך הענין הוא דהנה ארז"ל במד"ר ר"פ אחרי ישראל
 8 לא שמחו בעולמי, שמח ישראל בעושי' אינו נאמר
 9 אלא ישמח, עתידים הם לשמוח במעשיו של הקב"ה
 10 לע"ל, כביכול הקב"ה לא שמח בעולמו, שמח הי'
 11 במעשיו אינו אומר אלא ישמח, עתיד הקב"ה לשמוח
 12 במעשיהם של צדיקי' לע"ל, והיינו מפני כי עכשיו אין
 13 השמחה בשלימות, ואע"פ שיש שמחה של מצוה מ"מ
 14 אינה בשלימות כי יש בחי' עצבות כו', וכמ"כ יובן
 15 למעלה כביכול הגם שנא' עוז וחדוה במקומו מ"מ אין

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

39 המקיפים צריך להימשך קודם האור העצמי, ואינם
40 יכולים להימשך מהעצמות ממש?
41 דהנה עצמות בעל הרצון - העצמות ממש - אינו גם
42 בבחינת מקור לרצון בו, והאור גם בחינת עצם האור -
43 הדרגה הראשונה - הרי הוא בבחינת מקור לרצון על כל
44 פנים בו, - אף שהוא עצמו אינו בבחינת רצון כיון
45 שהוא עצם האור, הוא בבחינת מקור להתפשטות האור,
46 שאותה שייך לכנות בשם רצון.
47 ובסגנון אחר קצת: יש את הבורא עצמו (העצמות
48 ממש), שזה למעלה מכל ענין של גילוי גם לא לעצמו
49 (לפני שחושב על עצמו כביכול), ובדרגה זו אין שום
50 ענין של העלם וגילוי, ולכן אינה יכולה להיות בבחינת
51 מקור לאיזה דבר.
52 רק אחרי שהקדוש ברוך הוא חושב על עצמו כביכול
53 ("עצם האור" - הדרגה הראשונה) - היינו, שיש איזה
54 גילוי אף שהוא לעצמו - יכולה להיות אחר כך מחשבה
55 של המשכה והתייחסות לעולמות, שהיא בחינת עליית
56 הרצון (הדרגה השנייה).
57 וכל זה הוא דוקא לפני השערת העולמות, כיון שזה רק
58 המשכת האור למשהו שזו התעוררות עצם הרצון (דרגת
59 ספירות אין קץ), ובהשערת העולמות בפועל יש כבר
60 השערת פרטים ממש (דרגת הספירות הגנוזות)]
61 וכמו שנתבאר במקום אחר בענין הנאמר "אתה הוא הוי"
62 לברוך - ש"אתה" הוא העצמות ממש, ולאחר מכן יש
63 את דרגת "הוא" - דהוא קאי (הולך) על אור האין סוף
64 בחינת עצם האור (הדרגה הראשונה), ונקרא עצם האור
65 בשם הוא לפי שבו שייך בחינת העלם וגילוי בו, והיינו
66 בחינת העלם של הגילוי בו, - כלומר, עצם האור הוא
67 העלם ביחס להתפשטות האור שהיא כבר ענין של
68 גילוי, והגילוי נרמז בהמשכה - "הוי".
69 דבעצמות ממש אינו שייך העלם וגילוי ועל כן נקרא
70 אתה שמורה על העצמות שנמצא כמו שהוא בהעלמו
71 בו, ובהאור שייך העלם וגילוי היינו שעצמות האור זהו
72 בחינת העלם של הגילוי שהגילוי הוא התפשטות האור,
73 בחינת הרצון כנזכר לעיל בו,
74 הרי שבחינת 'עצם האור' - הדרגה הראשונה לאחרי
75 העצמות - אף שאינה בבחינת התפשטות, הוא בחינת
76 מקור על כל פנים בו. וזהו רבחינת עצם האור הוא

1 ומה שאומרים בברכת 'יוצר אור' אחרי המילים "אלקי
2 עולם" (היינו, העצמות ממש) את המילים ברחמך
3 הרבים
4 יש לומר שזהו בחינת האור והגילוי מן העצמות כלומר,
5 ענין של אור וגילוי מהעצמות ולא העצמות ממש, אך
6 זהו בחינת עצמות האור שלמעלה עדיין מבחינת הרצון
7 הפשוט בו, והוא האור כמו שהוא בבחינת אין סוף
8 ממש שאינו שייך בו שום שם עדיין בו, כלומר, אמנם
9 זה כבר ענין של גילוי, אך לא גילוי שמוגדר בהגדרה
10 כל שהיא, גם לא בהגדרה של רצון פשוט, אלא גילוי
11 עצם האור כמו שהוא לפני ההתפשטות. וכמו שלעצם
12 אין שם, גם לגילוי של העצמות שהוא גילוי פשוט, אין
13 שם עדיין.
14 ומילא אינו בבחינת מקיף גם כן, אי אפשר לקרוא
15 לאור הזה גם בשם 'מקיף', כיון שגם מקיף הוא כבר
16 יחס אל משהו, ולעצמות האור אין שום יחס
17 והתפשטות, שהרי הרצון שהוא הדרגה שנמשכת אחר
18 כך הוא בעל יחס בבחינת מקיף וסובב על כל פנים
19 לעולמות, מה שאין כן האור שבבחינת אין סוף ממש
20 הנקרא 'עצמות האור' אינו בבחינת מקיף גם כן בו,
21 רק הוא מקור כל המקיפים והם מגיעים ונמשכים ממנו
22 בו - כלומר עצמות האור אין סוף שהוא האור העצמי,
23 הוא למעלה מלהיות בחינת מקיף, כיון שאין שם עדיין
24 התפשטות, ובכל זאת - כל המקיפים מגיעים ונמשכים
25 ממנו, דהמקיפים הן בבחינת התפשטות האור (דשם)
26 שייך שם רצון בו' כיון שענין הרצון הוא התפשטות
27 ונטיה לדבר כל שהוא וכמו שנתבאר לעיל פרק נ"ז)
28 והרי המקיפים הן נמשכים מן האור העצמי בו.
29 נמצא אם כן, כי יש כאן שני שלבים (לאחר דרגת "אלקי
30 עולם" שהיא העצמות ממש):
31 א. 'עצם האור' לפני ההתפשטות (ונרמז במילים
32 "ברחמך הרבים"), שבזה עדיין אין התפשטות ושם
33 ואינו מתייחס לעולמות, ולמרות זאת הוא המקור
34 לאורות המקיפים.
35 ב. לאחר מכן נמשכים המקיפים עצמם, שעליהם שייך
36 לומר שם 'רצון' (וכל זה הוא עוד לפני השערת
37 העולמות בפועל).
38 והענין הוא - מהי הסיבה לכך שבשביל שימשכו

13 כיון, דעם היות ש'עצם האור' הוא למעלה מבחינת רצון
 14 הפשוט, ואין שייך לומר בו ענין של הטיה והתפשטות
 15 מה ששייך לומר בהרצון הפשוט בו, ומכל מקום אף
 16 שהוא עצמו למעלה מלהיות 'מקיף', הוא בחינת מקור
 17 המקיפים בו,
 18 ועיין מה שנתבאר לעיל פרק ט"ז⁵¹ שדרגת ה'סוכב כל
 19 עלמין' היא כבר בחינת הרצון ממש, שהוא המשכת
 20 המקיף, בחינת הספירות אין קץ. ודרגת עצם האור,
 21 שהוא הגילוי הראשון של הבורא - אך לעצמו - זהו
 22 בחינת שרש ומקור דבחינת סוכב כל עלמין בו' (ושם -
 23 בפרק ט"ז - מונה דרגות אלו כהוי' הא' והוי' הב', ראה
 24 בהערה).

1 מקור כל המקיפים בו'. כפי שהתבאר, שרק לאחר
 2 ש'חשב על עצמו' כביכול, יכול להימשך מזה מחשבה
 3 שמופנית למשהו אחר.
 4 ואין זה שהוא מקור המקיפים פותר למה שנתבאר לעיל
 5 פרק ס"ט שעצמות אור אין סוף אינו בבחינת רצון
 6 עדיין, כיון שרצון הוא כבר ענין של התפשטות והטיה
 7 והעצמות הוא ללא התפשטות, ואף שביחס לספירות
 8 הפרטיות, הרצון הוא הטיית העצמות ולא כוח פרטי בה
 9 (כפי שבנפש האדם הוא הטיית הנפש), הרי יש בזה
 10 כבר ענין של התפשטות - היינו, ענין של תנועה והטיה
 11 - ובעצמות האור ממש לא שייך ענין של התפשטות
 12 והטיה כלל,

אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים
 בס"ד. יום ב' דר"ה, תער"ג

אין סוף שלפני הצמצום הו"ע שרשי ההיות כמו שכלולים בהרצון והוא
 שרש דממכ"ע הכלול באור אין סוף הבלי גבול בו כנ"ל, וש' הוי' א' הוא
 בעצם הרצון שלמעלה משרשי ההיות הכלולים בו. אמנם באמת הכל א'
 הוא דבכלל שרשי ההיות הכלולים בו הוא גם בחינת הרצון מה שעלה
 ברצונו להאציל בו, דבד"כ זהו בחינת שרש דממכ"ע בו, והוי' הא' שהוא
 השרש להיות עולה כך בו הו"ע ועדכ"ר שזוהו עצם הרצון המכלל הכל בו,
 והוא בעצם שרש ומקור בחינת הסוכב בו, והו"ז כמ"ש בד"ה ביום הזה
 יכפר דרוה"ר פ"ד דצור הוא שרש ומקור לכל שרשי ההוי"ה (וחה"ע ש' הוי'
 הא' בחינת ועדכ"ר בו) ושרש ההוי"ה הוא בו בהעלם בכח ולא בפועל
 בו, וזהו בחינת ש' הוי' הב' היינו בחינת שרש ומקור האור דממכ"ע הכלול
 בעצם הרצון בו.

5. וזה לשונו שם: אמנם בש' הוי' יש ג"כ ב' מדרי' וכמ"ש ויקרא
 הוי' הוי' וידוע דהיינו הוי' דסדר השתל' ושלמעלה מסדר השתל' בו, דש'
 הוי' דסדר השתל' הוא ל' מהווה והיינו שהוא מקור המהווה והוא האור
 והגילוי דאור אין סוף שזוהו מקור ההתהוות בו' (וחוהו כמשנת"ל פ"ח
 דההתהוות בפועל הוא ע"י הקו בו, או י"ל כמ"ש באגה"ק ד"ה איהו וזחורו
 חד שהאור הוא מעין המאור בו). ובד"ה ועשית ציצ' בתו"א מב' דב'
 השמות הוי' הן בבחינת הרצון והוי' הב' הוא כי ענין הוי' מודה שהוא מהווה
 כל היות מאין ליש בו ע"י שעלה ברצונו כך. ויש מקור ושרש לזה להיות
 עולה כך ברצונו בו' והוא הוי' הא' בו. ולפ"ז הוי' הב' הוא בעלות הרצון
 להאציל שבאור אין סוף שלפני הצמצום בו, והוי' הא' הוא קודם עלות
 הרצון בו. וי"ל דהוי' הב' שהוא הוי' דסדר השתל' הנה כמו שהוא באור

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ש"ת

1 ע"י חשבון הנפש לפני התפלה על כללות מצבו, יצליח בתפלה להתבונן באלקות ולהשיב
 2 אל לבו, כדי לעורר המדות שבלב. גילוי י"ג מדות הרחמים ביוהכ"פ - אחרי העבודה
 3 באלול ועש"ת. באלול גילוי י"ג מדות הוא לכל, כמשל המלך בשדה. בקשו פני - לחפש
 4 פנימיות

14 הלב, אָבֵל פֶּאֶשֶׁר אֵין הִכְנָה בְּנִפְשׁוֹ לְהִתְעוֹרְרוֹת הַלֵּב
 15 יְכוּל לְהִיּוֹת שֶׁתִּשְׁאַר הַתְּפִעָלוֹת בְּמַחֲזֵן לְבָד, דְּגַם
 16 פֶּאֶשֶׁר מִתְבּוֹנֵן בְּפִרְטֵי הָעֲנִינִים בְּהִתְרַחֲבוֹת וּבְהַעֲמֵקֵת
 17 הַדַּעַת, מִכָּל מְקוֹם לֹא יֵאָרֵר הָאוֹר בְּלִבּוֹ בְּפִנְיָמִיּוֹת פִּי
 18 אִם נִשְׁאַר בְּמַחֲזֵן לְבָד, לִכְן גַּם הַתְּפִעָלוֹת הֵיא רַק בְּמַחֲזֵן.
 19 וְהִנֵּה הַתְּכַנָּה הַנִּזְכָּר בְּאִרְכּוֹת הַהִתְבּוֹנְנוֹת וְהַשְּׂכָחָה אֶל
 20 הַלֵּב, הִנֵּה זְמַנָּה הֵיא בְּעֵת הַתְּפִלָּה, שְׂאֵז הוּא הַזְּמַן
 21 הַמְּסֻגָּל לְזֵה¹¹, וּבְכַדִּי שֶׁיִּצְלִיחַ בְּעִבּוּדָה שְׂבֵלֵב בְּתְפִלָּה,
 22 הוּא עַל יְדֵי הַמְּרִירוֹת שֶׁקֹּדֵם הַתְּפִלָּה לְהִיּוֹת מְמַאֲרֵי

5 (ד) וְזֵהוּ דְכִתִּיב "וַיִּדְעַת הַיּוֹם וַהֲשִׁבְתָּ אֶל לִבְךָ", הֲלֹא
 6 יֵשׁ צְרוּי עַל זֶה שֶׁתִּהְיֶה הַשְּׂכָחָה אֶל הַלֵּב,
 7 דְּלִכְאוּרָה אֵינוֹ מוּבָן לְמָה צְרִיכִים הַשְּׂכָחָה אֶל הַלֵּב,
 8 וּמְדוּעַ אֵינוֹ מְסַפֵּיק הַיְדִיעָה בְּלִבְדּוֹ, מֵאַחַר שֶׁשְׂכָל וּמְדוּת
 9 הֵם עֲלֵה וְעֹלֵל, אֲלֵא הַטַּעַם הוּא שֶׁהַמְדוּת שְׂבֵלֵב אֵינֵן
 10 בְּאוֹת בְּדִרְךָ מְמַיֵּלָא, פִּי אִם צְרִיכָה לְהִיּוֹת הַשְּׂכָחָה אֶל
 11 הַלֵּב שֶׁיֵּאָרֵר אֹרֶךְ הַמַּחֲזֵן בְּמְדוּת לְהִיּוֹת הַתְּעוֹרְרוֹת
 12 הַמְדוּת שְׂבֵלֵב, וְזֵהוּ עֲנֵן הַתְּכַנָּה בְּנִפְשׁוֹ לְהִתְעוֹרְרוֹת
 13 הַלֵּב בְּהַשְּׂנֵי עֲנִינִים דְּאִרְכּוֹת וְהַהִתְבּוֹנְנוֹת וְהַשְּׂכָחָה אֶל

(11) תניא פרק יב. קונטרס התפילה פרק ט. קונטרס העבודה פרק ג. ועוד.

29 זמן התגלות מלכותו תברך, ולכן קוראין אותו תברך
 30 "המלך" – "המלך הקדוש", "המלך המשפט" – כי
 31 "מלכותך מלכות כל עלמים", דאפלו בעולמות
 32 הנעלמים, לרב דקותם תפל עליהם אימת המלך ופחדו,
 33 ומזה נמשך גם למטה על כללות נשמות ישראל לקבל
 34 על מלכות שמים עליהם, וההתחלה היא השלש עשרה
 35 מדות הרחמים דאלול שהוא גלוי לכל. והמשל בזה,
 36 דהמלך קדם באור לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו
 37 ומקבלים פניו בשדה, ואז רשאים ויכולים כל מי שרצה
 38 לצאת להקביל פניו והמלך מקבל את כלם בסבר פנים
 39 יפות ומראה פנים שוחקות לכלם, ובלכותו העירה הגה
 40 כלם הולכים אחריו, אמנם בבואו להיכל מלכותו אין
 41 נכנסים אל המלך אלא על פי הכנה גדולה וברשות, ואף
 42 גם זאת רק המבחרים שבפעם ויחידי סגלה, וכן הוא
 43 בחדש אלול שאז מאירים שלש עשרה מדות הרחמים
 44 לכל, אבל צריכים לעורר את הקבלת על מלכות שמים
 45 בדגמת דבר היציאה לשדה לקבל פני המלך, ובאמת
 46 הגה כל העבודה דאלול אינה אלא הקדמה להעבודה
 47 דראש השנה יום הכפורים, וזהו "לך אמר לבי בקשו
 48 פני", אז אין דער עבודה אלקית בעדארך מען זוכן די
 49 פנימית, והחפוש הוא על ידי העבודה שבלב, להיות
 50 הלב הוא בשבילו תברך להשלים רצונו תברך לעשות
 51 את המטה דירה לו תברך, וזהו "בשבילך בשליחותך".
 52 ו"לך אמר לבי, במקומך בא אלי לומר פן", הוא ענין
 53 נקדת הדידות שישנה בכל אחד ואחד מישאל
 54 שמקשרת בהעצמות, ועל ידי התעוררות נקדת הלב
 55 בתשובה מעומקא דלבא נעשה כלי טהורה לקבל
 56 השפע ברכה דראש השנה על כל השנה.

ליל שלישי לפני ערב ראש השנה תש"א

1 דחושבנא, הן בכללות ענין תכלית רידת נשמתו
 2 למטה, והן בפרטי פרטיות ענינו בכחות ולבושי נפשו
 3 אף שהם שקועים וטבועים רק בעניני עולם, דכל כחות
 4 נפשו, הן הכחות מקיפים דענג ורצון, והן הכחות
 5 פנימיים דשכל ומדות, וכן לבושי הנפש במחשבה ודבור
 6 ומעשה, כלם משעבדים אצלו רק לעניני עולם, ועוד
 7 יותר מה שלא חלי ולא מרגיש בגדל עצם רידתו, ומכל
 8 שפן שאינו דואג על זה ואין הענין נוגע לו – די זאף
 9 רירט אים ניט אן, דבאמת הגה לבד הענינים הפנימיים
 10 שבזה, הינו תכלית רידת הנשמה והמחסור הבא בסבת
 11 העדר העבודה, הן בהמחסור הנוגע להנשמה והן
 12 בהמחסור הנוגע לעולם, הגה לבד זאת הגה זה עצמו
 13 אשר כל מהותו משקע בעולם ואין הענין נוגע לו, הגה
 14 מי שהוא בר דעת צריך לעשות בו התעוררות גדולה
 15 ולשבר קשי לכו ויתמרמר נפשו על כללות מעמדו
 16 ומצבו, ועל ידי מרירות זו נעשה תרשיה בקרקע לכו
 17 ונעשה התכנה בנפשו בעבודה שבלב בתפלה להתעורר
 18 בהתעוררות אמתי במדות שבלב, דכל זה הוא גם בכל
 19 מות השנה, ובפרט בחדש אלול שהוא חדש הרחמים
 20 שהוא עת רצון שלמעלה ומאירים שלש עשרה מדות
 21 הרחמים העליונים שכל ענינם הוא לקרב גם את
 22 המרחקים ביותר, דזהו ההפרש בין שלש עשרה מדות
 23 הרחמים שמתגלים בחדש אלול לשלש עשרה מדות
 24 הרחמים שמתגלים ביום הכפורים, דשלש עשרה מדות
 25 הרחמים ביום הכפורים באים ומתגלים על ידי הקדמת
 26 העבודה דאלול ראש השנה ועשרת ימי תשובה, כמו
 27 שכתוב¹² "שמאלו תחת לראשי", שמראש השנה עד יום
 28 הכפורים הוא בחינת שמאלו שהוא יראה, לפי שאז הוא

12 שיר השירים ב, ו. - ראה לקוטי תורה פרשת ראה ריש [מאמר] דיבור המתחיל אני לדודי (הראשון).

ז. מבעלי החשבון. ח. שבעבודה האלקית צריכים לחפש את הפנימיות. ט. מעומק הלב.

ספר השיחות - ה"ש"ת"ש"א בלה"ק

(רשימת דברים מה שאמר כ"ק אדמו"ר לגביר ונדבן בן מפורסם, ירא-אלקים ועסקן ציבורי, שבא
 לבקר את האדמו"ר בקשר להועידה הפומבית לטובת "קרן פדיון שבויים" תחת הנהלת אדמו"ר, שהוא
 נבחר להיות יו"ר הועידה:)

6 מוצלחים בצדקה, אתם נותנים בעצמכם בלב פתוח
 7 וביד פתוחה וכל המשתתפים נענים לקריאתכם ביד
 8 פתוחה.
 9 ב. שנית, זה הזכיר לי סיפור מסויים שאירע אצל
 10 הבעל-שם-טוב.

1 א. שמעתי שאתם תהיו הנשיא של ה"ערב"
 2 שמכנינים לצדקה הגדולה "פדיון שבויים", ואני שבע
 3 רצון בכך בכפליים, ראשית כי ידוע שכל משימות
 4 הצדקה שלכם הן מבעלי החשיבות הגדולות ביותר,
 5 ותמיד - ובדואי גם הפעם - בהצלחה גדולה. אתם

28 עד אז כאשר היה בעל הבית רגיל. אלא שבצדקה -
 29 שחלק גדול היה זה מתן בסתר, שאף אחד לא ידע
 30 מכך - היה הדבר ניכר מאד. מזמן לזמן הלכו וגדלו
 31 הוצאות הצדקה שלו, ותמיד ביקש מהשי"ת שיזכה
 32 אותו בהצלחה בצדקה.
 33 בית דין של מעלה פסק, שר' שבתי מאיר זכאי,
 34 שהשי"ת ימלא בקשתו ושתהיה לו הצלחה בצדקה.
 35 כשנזכר הבעל-שם-טוב על ר' שבתי מאיר
 36 מבראדי, הבין היטב, שמן השמים הכניסו בו את
 37 הדיעה לקחת גמרא, ומן השמים עשו שיפגע בגמרא
 38 זו ובמאמר זה, וזאת כדי שייזכר על ר' שבתי מאיר
 39 מבראדי, כאשר הוא יודע פסק הדין של בית דין של
 40 מעלה שתהיה לו הצלחה בצדקה, ועל ידו - על ידי
 41 ר' שבתי מאיר - יכול אותו יהודי להיעזר.
 42 הבעל-שם-טוב הורה ליהודי ללכת לבראדי, שם
 43 ישנו יהודי בשם ר' שבתי מאיר שהוא מכניס אורחים
 44 גדול ובודאי יזמינו להתארח אצלו בשבת, ואחרי
 45 שבת, כשיצטרך לעזוב את בראדי, יודה לר' שבתי
 46 מאיר על הכנסת האורחים ויבקשו שיברך אותו
 47 להיוושע מן השמים מהצדקה הגדולה שלו.
 48 היהודי הלך לבראדי. בבואו לשם שבת אצל ר'
 49 שבתי מאיר, והיתה זו שבת מלאה אורחים. ר' שבתי
 50 מאיר נתן לכל אחד מהטוב והיפה ביותר ביד רחבה.
 51 ביום ראשון נפרד היהודי מר' שבתי מאיר וביקש את
 52 ברכתו כפי שהורה לו הבעל-שם-טוב.
 53 ר' שבתי מאיר בירך את היהודי בלבביות, והשי"ת
 54 קיבל את ברכתו והיהודי נושע.

כ' מדר"חשון

1 אל הבעל-שם-טוב בא יהודי בלב מר, במה
 2 התבטאו צרותיו - אין אני יודע. אם בעניני בריאות,
 3 או שלא היו לו ילדים או צרה אחרת גדולה ל"ע.
 4 היהודי ייבב ויילל בפני הבעל-שם-טוב, שיעזור לו
 5 בתפלותיו ובתחנוניו.
 6 ג. כידוע היה הבעל-שם-טוב גדול מאד באהבת
 7 ישראל, והיתה לו מסירות נפש על כך, עגמה נפשו
 8 מאד מצערו של היהודי, אך ראה למעלה שאין הוא
 9 יכול לעזור לו.
 10 ד. ניגש הבעל-שם-טוב אל ארון הספרים, הוציא
 11 גמרא ונתקל במסכת בבא בתרא במאמר¹ כל הנוטל
 12 פרוטה מאיוב מתברך, שכן לאיוב היתה הצלחה
 13 בצדקה.
 14 ה. מהאירוע שנתקל דוקא במאמר חז"ל זה
 15 אודות איוב, ראה הבעל-שם-טוב השגחה פרטית,
 16 שעל ידי מאמר זה צריך אותו יהודי, הנצרך הגדול,
 17 להיוושע.
 18 ו. הבעל-שם-טוב התעמק במחשבותיו למה
 19 מתכוונים בשמים בכל האירוע הזה עם הגמרא
 20 והמאמר, עד שתפס למה הכוונה.
 21 ז. בעיר בראדי היה יהודי בשם ר' שבתי מאיר.
 22 יהודי שידע ללמוד ופיזר הרבה צדקה. כל בקשותיו
 23 מהשי"ת היו, שיתן לו השי"ת הצלחה בצדקה, שיתן
 24 מתוך לב טוב ואשר הצדקות שלו תצלחנה, שאלה
 25 שלוקחים ממנו - יושעו.
 26 השי"ת נתן לר' שבתי מאיר עשירות גדולה, אך
 27 ר' שבתי מאיר לא שינה את ביתו, הוא חי כפי שחי

אגרות קודש

ב"ה, יום ד' י"ג ניסן תע"ג

כבוד ידידי עוז הגביר המפורסם נכבד
 ומרומם, וז"ח אי"א מוהר"ר שמואל
 מיכיל שי

1 שלום רב!

8 הקאנטאר, סועדים יחדיו סעודת יו"ט עם התלמידים
 9 היקרים יחיו, אשר אוכלים כולם כל החג יחד. בשנה זו
 10 היו התלמידים מאה שלשים ותשעה איש (כי הרבה נסעו
 11 על חג לביתם) שאכלו יחד (לבד הקטנים בני השיעור
 12 והחדרים כשבעים שמונים תלמידים, האוכלים על
 13 אכסנאות).

14 בבוקר כשעה התשיעית נכנסנו כט"ו אנשים (העיקר
 15 הם התלמידים) לשמוע חזרה הדרוש דשביעי של פסח
 16 (אשר במחילת כבודינו, לא ידענו מפעם הראשון כמעט
 17 מאומה), ובשעה חצי הי"א בערך נשלמה החזרה, ובמנין
 18 עמדו להתפלל בחצי שעה י"ב, אמנם אנו להיות כי
 19 התלמידים חזרו על הדרוש פעם ויותר עמדנו להתפלל

2 מכתב כבודו, הגיעני במועד, באופן שלא הי' ביכולתי
 3 לענות עליו כבקשת כבודו, ולכתוב ע"י אחר לא חפצתי,
 4 ותמול ערב נגמרה סעודת יו"ט קרוב לשעה העשירית
 5 לילה, כי כן הוא מנהג מימים ימימה, אשר אחרון ש"פ
 6 כ"ק אמו"ר הרה"ק שליט"א ואנחנו כולנו מנהלי מוסד
 7 תומכי תמימים, המשגיחים המשפיעים המלמדים, וסופרי

9 חכו עליו אנשים, ופאָסט גדולה, וכעת הוא יושב ומקבל
 10 אנשים, באו על יו"ט באמצע החג ועל ימים האחרונים,
 11 והיום חדשים. והשי"ת יעזור לו ויהי בריא אולם לשמחת
 12 לבבינו ולבב כל אוהבינו הנאמנים יחיו.

13 מקוה הנני כי נתראה בקרוב.

14 והנני ידידו הדו"ש ומכבדו

15 יוסף יצחק ש"ס

אג"ק מוהרי"צ כרך טז

1 בשעה חצי השני בערך (זהו מקרה), וסיום התפלה כמובן
 2 בשעה קרובה לדי, קידוש, אח"כ הותחלה הסעודה בשעה
 3 5 בנועם ועריבות גדול ובסדר מופלג, בסוף הסעודה הי
 4 חסידות, באופן שנגמר כל הסדר וההבדלה בשעה 10 או
 5 יותר, והייתי עיף מרוב העבודה, ולא יכולתי לכתוב, ועתה
 6 הנני כותב.

7 כ"ק אאמו"ר הרה"ק שליט"א מרגיש א"ע גאר
 8 גיווילנעך, באופן שאין מה להתפאר כלל, ומיום בואו כבר

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום רביעי עמ' ב

38 בני האדם שאָבד מן העולם, שאַלמלא (לא) – שאם לא נתקלל
 39 הנפש ללכת על גחונו, כַּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הָיוּ מוֹדְמִינֵן לוֹ שְׁנֵי
 40 נְחֻשִׁים מוֹכִיבִים, אֵת אֶחָד מֵהֶם הִיָּה מְשַׁנְּרוֹ לְצַפּוֹן הָעוֹלָם, וְאֶחָד
 41 מְשַׁנְּרוֹ לְדָרוֹם הָעוֹלָם, כְּדֵי לְהִבְיֵא לוֹ מִשָּׁם סְנַדְלִבְנוֹיִם מוֹכִיבִים,
 42 וְאֲכָנִים מוֹכֹת וּמְרַגְלִיּוֹת. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׁמַפְשִׁילִין – פּוֹשְׁטִים כֹּל
 43 אֶחָד מִנְחָשִׁים רְצוּעָה שֶׁל בָּשָׂר תַּחַת זָנְבוֹ, וּמוֹצִיא בָּהּ עֶפֶר מִן
 44 הַשּׁוֹק, וּמְבִיאָו לְגִנְתּוֹ וּלְחֹרְבָתּוֹ שֶׁל הָאָדָם, כְּדֵי שִׁישְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ הָאָדָם
 45 לְצַרְכּוֹ.
 46 עוֹד מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִיִּתִיב, שִׁנְיָו בְּבֵרִיתָא, הִיָּה רַבִּי יְהוּדָה בֶּן
 47 תִּימָא אוֹמֵר, אֲדָם הָרָאשׁוֹן קוֹדֵם שְׁחָטָא בְּאִכְלִיָּה מַעַץ הַדַּעַת, מִיִּסְב
 48 בֶּנֶן עֶדְוֹ הִיָּה, וְהָיוּ מְלָאכֵי הַשְּׁרֵת צוֹלִין לוֹ בְּפֶשֶׁר לְאִכְלִיָּה וּמְסַנְּנִין לוֹ
 49 יוֹן לְשִׁתְיָה, הַצִּיץ בּוֹ נְחֹשׁ וְרָאָה בְּכַבּוּדוֹ שֶׁל הָאָדָם וְנִתְקַנָּא בּוֹ, וְלִכְן
 50 הַחֲטִיאָו. וּמִכָּן שְׁצַלּוּ לוֹ בָּשָׂר מִבּוֹאֵר הַשְּׁוֹתֵר לוֹ לְאִכְלִיָּה. מִתְרַצָּת
 51 הַגְּמָרָא: הָתָם בְּבֵרִיתָא מְדוּבָר בְּפֶשֶׁר הַיּוֹדֵד מִן הַשָּׁמַיִם, וְרַק זֶה
 52 הוֹתֵר לְאָדָם. שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: וְכִי מִי אִיכָא בְּפֶשֶׁר הַיּוֹדֵד מִן הַשָּׁמַיִם.
 53 מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֵין – אֲכַן יֵשׁ דְּבַר כּוּהַ, כִּי הָא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
 54 הַלְּפָתָא הָיָה קְאָוִיל בְּאִזְרָחָא – הֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ, וּפְגַעוּ בּוֹ בְּנֵי אֲרִיִּוְתָא –
 55 אַרְיֹת דְּהָיוּ קָא נְהִמֵי לְאַפְיָה – שֶׁהִתְאוּוּ לְאֲכַלּוּ. אָמַר אֵת הַפְּסוֹק
 56 (תהלים קד כא) 'הַכְּפִירִים שׁוֹאֲנִים לְמַרְפֵּךְ וּלְבִקֶּשׁ מֵאֵל אֲכָלֶם', כְּלוֹמֵר
 57 שְׂכִיּוֹן שְׂרוּצִים הָאֲרִיֹּת לְאֲכֹל מִבְּקָשִׁים מִה' אֵת מֵאֲכֹלֶם. מִיד
 58 נְחִיתוּ לִיָּה – יִרְדוּ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם תְּרַתֵּי אֲטִמָּתָא – שְׁתֵּי יִרְכּוֹת שֶׁל
 59 בְּהֵמָה, תְּדָא – יִרַךְ אַחַת אֲכִלְוִיָּה הָאֲרִיֹּת, וְתְדָא שְׂבָקוּהָ – וְיִרַךְ אַחַת
 60 הַשְּׂאִירָו וְלֹא אֲכַלּוּהָ. אֲיִיתִיָּה – הִבְיֵא רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חֲלֶפְתָּא בִּידוֹ
 61 אֵת הַיִּרַךְ שֶׁנִּשְׁאָרָה, וְאִתָּא לְבֵי מְדַרְשָׁא, בְּעֵי עֲלִיָּה – וְשָׁאֵל אֵת
 62 הַחֲכָמִים עֲלֶיהָ, הָאֵם דְּבַר טָמֵא הוּא זֶה, אוֹ דְּבַר טְהוֹר. אָמְרוּ לִיָּה,
 63 אֵין דְּבַר טָמֵא יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם, וּבּוֹדָאֵי דְּבַר טְהוֹר הוּא.
 64 מִסְתַּפְּקַת הַגְּמָרָא: כְּעֵי מִינֵיהּ רַבִּי יוֹרְא מְרַבִּי אֲבָהוּ, וְרַדָּה לוֹ דְּמוֹת
 65 הַמּוֹר מְהוּ, הָאֵם נִחְשַׁבֵּת לְדַבֵּר טְמֵא כְּחֹמֵר, אוֹ שֶׁהִכְלִל שְׂאִין דְּבַר
 66 טְמֵא יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם נִאֲמַר גַּם עֲלֶיהָ. אָמַר לִיָּה רַבִּי אַבְהוּ, יִאֲרֹד
 67 נְאֻלָּא – תִּנְיֵן שׁוֹטֵה, הָא אֲמַרְיָ לִיָּה – הִלָּא אֲמַרוּ חֲכָמֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ
 68 לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חֲלֶפְתָּא שְׂאִין דְּבַר טָמֵא יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם, וְאֵם כֵּן
 69 לֹא יִתְכּוֹן שִׁירֵדָה מִן הַשָּׁמַיִם דְּמוֹת חֹמֵר, וְאֵם אִירַע שִׁירֵדָה דְּבַר
 70 טְהוֹר הוּא.
 71 הַגְּמָרָא חוֹוֵרֵת לְדוֹן דְּבַרֵּי בְּבֵרִיתָא לְעִיל (נו ע"א וע"ב), שְׂבִיאָרָה
 72 אֵת מִצְוֹת בְּנֵי נַח. שִׁנְיָו בְּבֵרִיתָא: רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, בְּנֵי נַח נִצְטָווּ
 73 אַף עַל הַכִּישׁוּף שֶׁלֹּא לְעִשׂוֹתוֹ. מִבְּאֲרַת הַגְּמָרָא: מֵאֵי טַעְמָא דְּרַבִּי
 74 שְׁמַעוֹן, דְּבָרְתִּיב בְּתוֹרָה (שְׁמוֹת כב יז) אִיסוֹר שְׁנֹאמֵר לְיִשְׂרָאֵל,

1 נְקָרָא 'נֶפֶשׁ' וְחִלּוֹק מְבַשְּׂרוֹ, יִצְאוּ שְׂרָצִים, שְׂאִין דְּמָם חִלּוֹק מְבַשְּׂרָם
 2 אֲלֵא נִחְשָׁב כְּחֹלֶק מִמֶּנּוּ, וְאֵין דְּמָם קְרוֹי 'דָּם' אֲלֵא 'בָּשָׂר', וְלִכְן
 3 אֵינֶם בְּכֻלָּל אִיסוֹר אֲבֵר מִן הַחֵי.
 4 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא עַל דְּבַרֵּי רַב שֶׁלֹּא הוֹתֵר לְאָדָם הָרָאשׁוֹן בָּשָׂר
 5 לְאִכְלִיָּה: מִיִּתִיב, נֹאמֵר לְאָדָם הָרָאשׁוֹן וּלְחוּדָה אֲשֵׁתוֹ (שם א כח) 'וְרָדוּ
 6 בְּגִתֵּי הַיָּם', כְּלוֹמֵר תִּמְשְׁלוּ בְּדַגֵּי הַיָּם. מֵאֵי לָאוּ – הָאֵם אֵין הַכוּוּנָה
 7 שְׁהוֹתֵר לָהֶם הַדְּגִים לְאִכְלִיָּה. וְקִשָּׁה לְרַב שֶׁאֲמַר שֶׁלֹּא הוֹתֵר לָהֶם
 8 בָּשָׂר לְאִכְלִיָּה כֻּלָּל, וְאֵף בָּשָׂר דְּגִים. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: לֹא הוֹתֵר
 9 לְאִכְלִיָּה, אֲלֵא לְמְלָאכָה, שִׁיעִשׂוּ עִמָּם מִלְּאכָה. שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא:
 10 וְדְגִים בְּנֵי מְלָאכָה נִינְהוּ – וְכִי נִיתֵן לְעִשׂוֹת מִלְּאכָה עִם דְּגִים.
 11 מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֵין – אֲכַן כֵּךְ, כְּפִי שְׁמִבּוֹאֵר בְּמָה דְּהִסְתַּפַּק
 12 הָאֲמוּרָא רַחֲמֵהּ, דְּכְעֵי רַחֲמֵהּ, הִנְחִיָּה קְרוֹן עַל יַדֵּי שְׁקִשְׁרוֹ בְּעִיּוֹא –
 13 לְעוֹ שְׂבִיבִשָּׁה עַל שִׁפְתֵי הַיָּם, וְשִׁבּוּיָא – וְלִדְגַּ שְׁבִתוֹךְ הַיָּם, וְשִׁנְיָהִם
 14 יַחַד הִנְחִיָּה אֵת הַקְּרוֹן, מֵאֵי – הָאֵם לוקָה מִשׁוּם אִיסוֹר כְּלֵאִים
 15 הַגְּלַמְדִים מִן הַפְּסוֹק 'לֹא תִרְשַׁשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יְחָדוּ', שְׁהָרֵי שְׁנֵי
 16 מִינֵים הֵם הָאֲסוּרִים בְּאִיסוֹר זֶה, אוֹ שְׂכִיּוֹן שְׂמִין אֶחָד בִּיבִשָּׁה וּמִן
 17 אֶחָד בֵּימֵי אֵינוֹ לוקָה. וּמִבּוֹאֵר שֶׁאֲכַן שִׁיךְ לְעִשׂוֹת מִלְּאכָה עַל יַדֵּי
 18 דָּג.
 19 קוּשִׁיא נּוֹסֶפֶת עַל דְּבַרֵּי רַב: הָא שְׁמַע, נֹאמֵר לְאָדָם וּלְחוּדָה (בְּרַאשִׁית
 20 א כח) 'וְרָדוּ וְגו' וְכְעוֹף הַשָּׁמַיִם'. מֵאֵי לָאוּ שְׁהוֹתֵר לָהֶם הָעוֹפוֹת
 21 לְאִכְלִיָּה. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: לֹא לְאִכְלִיָּה הוֹתֵר, אֲלֵא לְמְלָאכָה.
 22 שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: וְכִי עוֹפּוֹת בְּנֵי מְלָאכָה נִינְהוּ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֵין
 23 – אֲכַן כֵּךְ, כְּפִי שְׁמִבּוֹאֵר בְּמָה דְּכְעֵי רַחֲמֵי בַּר רַב הוּנָא, דִּשׁ תְּבוּאָה
 24 בְּאִוּוּזִין וְתַרְנַנְגְּלוּין, לְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה שְׁטוּבֵר (ב"מ א כח) שְׁפוּעֵל
 25 מוֹתֵר לְאֲכֹל מִעֲנַבֵּי הַכֶּרֶם רַק אִם עִשָּׂה בְּהֵם מִלְּאכָה בִּידֵיו
 26 וּבְרַגְלָיו, מֵאֵי – מִהּ הִדִּין לְגַבֵּי אֲכִילַת עוֹפוֹת אֵלוֹ מִהִתְבוּאָה
 27 שְׂדֵשִׁים, הָאֵם מוֹתֵר לוֹ לְחֹסוֹם אֵת פִּיהֶם מִלְּאֲכֹל, כִּיּוֹן שְׂאִינֵם
 28 עוֹשִׂים מִלְּאכָה אֲלֵא בְּרַגְלֵיהֶם, אוֹ שֶׁאֲסוֹר לְחֹסוֹם פִּיהֶם כְּשׁוֹר, כִּיּוֹן
 29 שְׂדֵשִׁים בְּכֹל כְּחֹם כְּמוֹתוֹ, וְאֵף שְׂדֵשִׁים רַק בְּרַגְלֵיהֶם.
 30 קוּשִׁיא נּוֹסֶפֶת: הָא שְׁמַע, נֹאמֵר בְּהַמְשַׁךְ הַפְּסוֹק (בְּרַאשִׁית א כח) 'וְכָבֵל
 31 תִּיָּה הַיּוֹמֵשֶׁת עַל הָאָרֶץ', וּבַחֲמֵי הַרְמוּשֶׁת וּדְאֵי כּוֹנֵת הַפְּסוֹק
 32 שְׁהוֹתֵר לָהֶם לְאִכְלִיָּה, שְׁהָרֵי לֹא נִיתֵן לְעִשׂוֹת מִלְּאכָה עַל יַדֵּי
 33 חַיּוֹת. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הֵהוּא – הַפְּסוֹק שֶׁנֹּאמֵר בַּחֲמֵי הַרְמוּשֶׁת,
 34 לְאִתּוּי נְחֹשׁ הוּא דְּאִתָּא – בֹּא לְרִבּוֹת אֵת הַנְּחֹשׁ שִׁיעִשׂוּ עִמּוֹ
 35 מִלְּאכָה, שְׁקוֹדֵם שְׁנִתְקַלֵּל שִׁילְךְ עַל גַּחוֹנוֹ (שם א יד) הִיָּה רַאוּי
 36 לְעִשׂוֹת מִלְּאכָה, כְּפִי דְּתַנְיָא בְּבֵרִיתָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מְנַסֵּיִן אוֹמֵר,
 37 הַבֵּל – יֵשׁ לְהִצְטַעַר עַל שְׁמֵשׁ גְּדוֹל שְׁהִיָּה מְשִׁמֵּשׁ לְמִלְּאכָה עֹבֵר

פרק ה משנה א

בַּעֲשֶׂרָה מֵאֲמֵרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וּמָה תִּלְמוּד לּוֹמֵר, וְהֵלֵא בְּמֵאֵמֶר אֶחָד יִכּוֹל לְהִבְרָאוֹת, אֲלֵא לְהִפְרֹעַ מִן הַרְשָׁעִים שְׂמֵאֲבָרִין אֶת הָעוֹלָם שְׂנִבְרָא בַּעֲשֶׂרָה מֵאֲמֵרוֹת, וְלִתֵּן שֶׁכֶר טוֹב לְצַדִּיקִים שְׂמִקְיָמִין אֶת הָעוֹלָם שְׂנִבְרָא בַּעֲשֶׂרָה מֵאֲמֵרוֹת:

נקודות משיחות קודש

על-פי המובא בחסידות על דברי משנתנו:

דהנה, את דברי המשנה "בעשרה מאמרות" ביאר הרמב"ם כי אף-על-פי שהמילה "ויאמר" נזכרת (בפרשת בראשית) רק תשע פעמים, בכל זאת ישנם עשרה מאמרות כי "בראשית נמי מאמר הוא"⁶. ומוסבר בחסידות שמאמר "בראשית" הוא למעלה מבחינת הדיבור והוא בדרגת "מחשבה". זו הסיבה לכך שב"בראשית" לא כתוב "ויאמר" כי ענינו הוא מה שעלה במחשבה לברוא את העולם. אך בכדי שיתהווה עולם גשמי אי-אפשר היה להישאר ב"מחשבה" ועל-כן היה צריך "דיבור" ממש. זוהי אפוא כוונת המשנה באומרה "והלא במאמר אחד יכול להבראות"; כלומר, שבדרגת ה"יכולת", בריאת העולם אכן נתהוותה על-ידי "מאמר" אחד - "בראשית".

זהו הפירוש בשאלת המשנה "ומה תלמוד לומר והלא..". - מדוע נברא העולם בבחינת הדיבור ולא בבחינת המחשבה? על כך משיבה המשנה את תשובתה.

להבנת תשובת המשנה, יש להקדים ולבאר את ההבדל בין דיבור למחשבה, בכוחות הנפש. נקודת הענין - דיבור הוא "חיצוני" לאדם ועיקרו הוא בשביל הקשר עם הזולת. מחשבה, לעומת זה, היא "פנימית", שייכת לאדם עצמו, והיא לבוש המאוחד עם הנפש.

"מבשרי אחזה אלוה"⁷: אילו היה העולם נברא בבחינת מחשבה בלבד, היה העולם קשור ומאוחד עם הקב"ה, והיתה נרגשת בו אלקות בפשיטות. העובדה שבפועל מציאותו של העולם נראית כנפרדת מאלקות היא מפני שהעולם נברא בבחינת דיבור ("ויאמר").

זהו אס-כן תוכן דברי המשנה - "כדי להיפרע כו":

אילו נברא העולם "במאמר אחד", בבחינת מחשבה, אזי כל רעיון ה"בחירה" לא היה קיים בעולם וממילא גם לא היו "רשעים" ולא היה מקום לכל הענין של שכר ועונש. על-כן נברא העולם בבחינת דיבור ("בעשרה מאמרות"), כדי שתהיה "בחירה" לאדם וממילא אפשר יהיה "להיפרע מן הרשעים.. וליתן שכר טוב לצדיקים".

לפי זה יתיישבו שתי השאלות גם-יחד: אין לומר כי "שוויון" האמיתי של העולם הוא (רק) "מאמר אחד", שכן עתה מובן כי בפועל, משנברא העולם בבחינת "דיבור" הרי הוא אכן "שווה" "עשרה מאמרות". כמו כן מתורצת השאלה הראשונה, שכן לאור המבואר אין כוונת המשנה להחמיר עם הרשעים אלא לעצם האפשרות להעניש ולתת שכר.

(ספר השיחות התש"נ ע' 473)

יש המקשים¹: מכיון ש"במאמר אחד יכול להבראות" נמצא כי ערכו האמיתי של העולם שווה לכוחו של מאמר אחד ויחיד; מדוע אפוא נמדדים השכר והעונש על-פי עשרה מאמרות (כפי שהעולם נברא בפועל)? ובלשון המקשים - "אם הוא רוצה להרבות במאמרים אין הדבר מוטל על הרשע ולא על הצדיק"?!

ביאור הענין:

את דברי המשנה "והלא במאמר אחד יכול להבראות", אין לפרש אותם כאפשרות שנדחתה ולא בוצעה, אלא שגם בפועל, כפי שהעולם אכן נברא, יש בו צירוף של שני הכוחות גם-יחד - "במאמר אחד"² ו"בעשרה מאמרות". ב"מאמר אחד" - נבראה מציאות החומר, יש מאין; זהו "החומר הראשון"³ שהוא קיים בשווה בכל הנבראים כולם. לעומת זאת ב"עשרה מאמרות" (הכוללים אין ספור חילופים וצירופים, כמבואר בספר יצירה⁴) נבראה צורת הנבראים, השונה בכל נברא ונברא.

בכל אחד משני הכוחות הללו יש מעלה שאין בזולתו: "עשרה מאמרות" נחלקים לפרטים ו"מתלבשים" בעיני הבריאה השונים, ואף שזוהי דרגה אלוקית מצומצמת ומוגבלת, מעלתה היא בכך שהיא "חודרת" לתוך מציאות העולם.

לאורך גיסא, מעלתו של ה"מאמר אחד" היא בהיותו למעלה מגדרי הבריאה והוא מבטא אור אלוקי בלתי מוגבל שלמעלה מהתלבשות בעולם.

בצירוף שני הענינים יחדיו נוצרת שלמות אמיתית - אלוקות שלמעלה מהעולם ("מאמר אחד"), החודרת ומשפיעה בתוך גדרי העולם ופרטי הנבראים ("עשרה מאמרות").

(ספר השיחות ה'תנש"א, כרך ב. עמ' 638)

הקשו המפרשים:

(א) הרי הקב"ה הוא עצם הטוב, ו"טבע הטוב להטיב", אס-כן כיצד יתכן שהקב"ה ברא את העולם במיוחד באופן מסוים כדי "להיפרע מן הרשעים"?

(ב) אם אמנם יכול הקב"ה לברוא את העולם במאמר אחד (אלא שמסיבה כלשהי בחר לברואו בעשרה מאמרות), מדוע ייפרע מן הרשעים בטענה זו, והלא ראובן שקנה כלי השווה זוז אחד בעשרה זוזים וגבנו שמעון, אין שמעון משלם לו אלא זוז אחד; וכבר נאמר⁵ "עד האלוקים יבוא דבר שניהם", אס-כן מדוע יתחייבו הרשעים על איבוד העולם שנברא בעשרה מאמרות?

ויש לתרץ קושיות אלה (בנוסף על מה שכבר נתבאר לעיל)

(1) מדרש-שמואל 2). והפירוש "במאמר אחד יכול להבראות" הוא לא רק בדרגת היכולת, אלא שהיכולת באה גם בפועל (ראה פרדס שער יא פרק ג). (3). ראה רמב"ן תחילת פרשת בראשית. (4). שער היחוד והאמונה פרק א. (5). משפטים כב, ח. (6). ראש-השנה לב, א. מגילה כא, ב. (7). איוב יט, כו.

פרשת נצבים

כט אַתֶּם נִצְבִים הַיּוֹם בְּלַפְנֵי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם רְאִישֵׁיכֶם שְׂבִטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם
 כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל: טַפְכֶם נְשִׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר
 בְּקִרְבְּךָ מִחֹטֵב עֵצִיד עַד שֹׂאֵב מִיַּמִּיד:
 « לְעִבְרְךָ בְּבְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְאַלְתּוֹ אֲשֶׁר
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ פָּרַת עִמָּךְ הַיּוֹם: (ל) לְמַעַן
 הָקִים אֲתָךְ הַיּוֹם | לֹא לְעַם וְהוּא יְהִי־לְךָ
 לְאֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְךָ וּכְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע
 לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב: י' וְלֹא
 אֶתְכֶם לְבַדְכֶם אֲנֹכִי פָרַת אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת
 וְאֶת־הָאֱלֹהִים הַזֹּאת: י" בְּיְהוָה אֲשֶׁר יִשְׁנֶה פֹה
 עִמָּנוּ עַמּוּד הַיּוֹם לְפָנָי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר
 אֵינְנוּ פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם: (ישראל) טו כִּי־אַתֶּם יִדְעֶתֶם
 אֵת אֲשֶׁר־יִשְׁבְּנוּ בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם וְאֵת אֲשֶׁר־
 עִבְרְנוּ בְּקִרְבֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עִבְרַתֶּם: טז וְתִרְאוּ
 אֶת־שְׁקוּצֵיהֶם וְאֵת גְּלִלְיָהֶם עֵץ וְאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב
 אֲשֶׁר עִמָּהֶם: י"ז פְּוִישׁ בְּכֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אוֹ
 מִשְׁפָּחָה אוֹ־שִׁבְטֵי אֲשֶׁר לָבְנוּ בַּיּוֹם מֵעַם
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְלַכֵּת לְעַבֵּד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם
 הָהֵם פְּוִישׁ בְּכֶם שְׂרַשׁ פָּרַה רֹאשׁ וְלַעֲנָה:
 י"ח וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת־דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים הַזֹּאת
 וְהִתְבָּרַךְ בְּלִבּוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם יְהִי־לִי כִּי
 בְשִׁרְרוֹת לְפִי אֶלְךָ לְמַעַן סְפוֹת הַרְוָה אֶת־
 הַצְּמָאָה: ט"ט לֹא־יֵאבֶה יְהוָה סֶלַח לוֹ כִּי אִזְו יַעֲשֶׂן
 אַף־יְהוָה וּקְנָאתוֹ בְּאִישׁ הַהוּא וּרְבָצָה בּוֹ
 כָּל־הָאֱלֹהִים הַפְּתוּכָה בַּסֶּפֶר הַזֶּה וּמַחֵה יְהוָה
 אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: כ' וְהִבְדִּילוּ יְהוָה
 לְרַעְיָה מִכָּל שְׂבִטֵי יִשְׂרָאֵל כָּכֵל אֱלֹתֵי הַבְּרִית
 הַפְּתוּכָה בַּסֶּפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה: כא וְאָמַר הַדּוֹר
 הָאַחֲרוֹן בְּגִיבְכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהִנְכִּרִי
 אֲשֶׁר יָבֹא מֵאַרְצֵי רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־מִכּוֹת
 הָאָרֶץ הַהִוא וְאֶת־תַּחֲלָאִיהָ אֲשֶׁר־חָלָה יְהוָה

כה: כ' גְּפֻרִית וּמִלַּח שְׂרָפָה כָּל־אַרְצָהּ לֹא
 תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח וְלֹא־יַעֲלֶה כֶּה כָּל־עֵשֶׂב
 כַּמְהַפְּכֵת סֶדֶם וְעַמְרֹה אֲדָמָה כְּתִיב וּצְבִיִּים
 קָרוּ וּצְבִוִּים אֲשֶׁר הִפְךָ יְהוָה בְּאָפוֹ וּבְחֻמָּתוֹ:
 כ" וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מָה עָשָׂה יְהוָה כִּכֶּה
 לְאַרְצֵי הַזֹּאת מֵהַ חֲרֵי הָאָרֶץ הַגְּדוֹל הַזֶּה:
 כ" וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עֲזָבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי
 אֲבֹתָם אֲשֶׁר פָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאֹו אֶתֶם מֵאַרְצֵי
 מִצְרַיִם: כ" וַיִּלְכוּ וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יִדְעוּם וְלֹא
 חָלַק לָהֶם: כ" וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּאַרְצֵי הַהוּא
 לְהִבְיֹא עֲלֵיהָ אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַפְּתוּכָה בַּסֶּפֶר
 הַזֶּה: כ" וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל אֲדָמָתָם בְּאָף
 וּבְחֻמָּה וּבְקִצְפָה גְּדוֹל וַיִּשְׁלַח אֶל־אַרְצֵי אַחֲרֵי
 כַּיּוֹם הַזֶּה: כ" הַנְּסֻתוֹת לִיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנְּגִלַת
 לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי

הַתּוֹרָה הַזֹּאת: ס (ע')

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (קוּדֶשׁ יִשׁוּחוֹת ל' עמ' 235)

אל דמי לך, ואל תתנו דמי לו (מהפטרות)

יהודי צריך להרגיש תמיד את צער הגלות, עליו להצטער על כך שבני ישראל הם כבנים שגלו מעל שלחן אביהם ושיכנתם בגלותם. ובודאי שיש להצטער על מצר הגלות בזמננו, לאחר כל הצרות שעברו על כלל ישראל במשך זמן הגלות, ועד לדורנו זה. צער זה צריך לבוא לידי בטוי בדרישת ותביעת הגאולה ובצעקה: "עד מתי קץ הפלאות!"

שני ל א וְהָיָה כִּי־יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל־הַדְּבָרִים
 הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ
 וְחִשְׁבַת אֶל־לִבְכֶךָ בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחֶךָ
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׂמָה: כ' וְשָׁבַת עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 וְשִׁמְעֵת בְּקֹלוֹ כָּכֵל אֲשֶׁר־אֲנֹכִי מְצוּנָה הַיּוֹם
 אִתָּה וּבְנִיךָ כָּכֵל לְכַבֵּד וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ: ג' וְשָׁב
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׁבוּתֶךָ וְרַחֲמֶיךָ וְשָׁב וּקְבַצְךָ
 מִכָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצַנְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׂמָה:
 ד אִם־יְהִיֶה נִדְחָךָ בְּקִצְהַ שְׁמַיִם מִשֶׁם יִקְבַּצְךָ

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶךָ: ה וַהֲבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יִרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירְשָׁתָהּ וְהִיטְבֶנְךָ וְהִרְבֶּנְךָ מֵאֲבֹתֶיךָ: ו וְגַל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־לִבְבְךָ וְאֶת־לִבְבִי זָרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לד עמ' 202)

אל דמי לכם, ואל תתנו דמי לו

רז"ל אמרו "מגלן דעבדינן זכר למקדש, דאמר קרא . . ציון היא דורש אין לה, מפלל דבעיא דרישה". הדייק בזה הוא דרישה דקא: לא די בבקשה בעלמא על הגאולה, אלא צריכה להיות דרישה ותביעה תמידית.

שלישי ונתן יהוה אלהיך את פליהאולת האלה על־איביך ועל־שנאיך אשר רדפוך: ה ואתה תשוב ושמעת בקול יהוה ועשית את־פלי מצותיו אשר אנכי מצוך היום: ו הויתוך יהוה אלהיך בכל מעשה ירך בפרי בטנד ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך למבה פי ו ישוב יהוה לשוש עליך לטוב כאשר־שש על־אבותיך: פי תשמע בקול יהוה אלהיך לשמר מצותיו וחקתיו הפתובה בספר התורה הנה פי תשוב אל־יהוה אלהיך בכל־לִבְבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ: ו פי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא־נפלאה הוא ממך ולא־רחקה הוא: ג לא בשמים הוא לאמר מי יעלה־לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה: ד ולא־מעבר לים הוא לאמר מי יעבר־לנו אל־עבר הים ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה: ה פי־קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹ: ו

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת הושענא רבה תשד"ח)

אל דמי לכם, ואל תתנו דמי לו

כשיבא משיח צדקנו נראה את העליה הגדולה שנופעה על ידי הגלות ונודה לה על כך, ככתוב "אורך ה' פי אגפת בי". אמנם, אסור שדיעת מעלת הגלות תפגע חלילה בתשוקה לצאת מן הגלות. תובעים מיהודי דבר והפוכו: עליו לדעת שיש מעלה בגלות, וכיחד עם זה עליו לזעק בכל לבו שרוצה לצאת מהגלות.

רביעי וראה נתתי לפניך היום את־החיים ואת־הטוב ואת־המוות ואת־הרע: ו אשר אנכי מצוך היום לאהבה את־יהוה אלהיך ללכת בדרךיו ולשמר מצותיו וחקתיו ומשפטיו וחיות רכית וברכך יהוה אלהיך בארץ אשר־אתה בא־שמה לרשתה: ו ואם־יפנה לִבְבְךָ ולא תשמע ונדחת והשתחית לאלהים אחרים ועבדתם: ה הגדתי לכם היום פי אבד תאבדון לא־תאריכון ימים על־האדמה אשר אתה עבר את־הירדן לבוא שמה לרשתה: ו העדתי בכם היום את־השמים ואת־הארץ החיים והמוות נתתי לפניך הברכה והקללה ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך: ג לאהבה את־יהוה אלהיך לשמע בקלו ולדבקה בו פי הוא חייך וארך ימיו לשבת על־האדמה אשר נשבע יהוה לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם: פפפ

פרשת וילך

לא וילך משה וידבר את־הדברים האלה אל־כל־ישראל: ג ויאמר אלהם בן־מאה ועשרים שנה אנכי היום לא־אוכל עוד לצאת ולבוא ויהוה אמר אלי לא תעבר את־הירדן הזו: ג יהוה אלהיך הוא ו עבר לפניך הוא־ישמיד את־הגוים האלה מלפניך וירשתם והושע הוא עבר לפניך כאשר דבר יהוה: ד ועשה יהוה להם כאשר עשה לסיוחן ולעוג מלכי האמורי ולא־רצם אשר השמיד אתם: ה ונתנם יהוה לפניכם ועשיתם להם ככל־המצוה אשר צוית אתכם: ו חזקו ואמצו אל־תיראו ואל־תערצו מפניהם פי ו יהוה אלהיך הוא הולך עמך לא ירפך ולא יעזבך: ו

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ נצבים תשמ"א)

אל דמי לכם, ואל תתנו דמי לו

ישנם כמה באורים במעלת הגלות: הירידה היא לצורך עליה; יתרון האור הוא מתוך החשך; ועוד. אמנם, באורים

שכליים הללו אינם מתקבלים כרגש שבלב, עקב מרידות הגלות, ולכן אנו מבקשים וצועקים בתפלה שהגלות תתבטל כבר ותבא הגאולה.

חמישי וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוָשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֹזֵק וַאֲמִץ כִּי אַתָּה תָּבֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתָּם לְתֵת לָהֶם וְאַתָּה תִּנְחִילֵנָה אוֹתָם: ה וַיְהִי־הוּא | הַהֲלֹךְ לְפָנָיִךְ הוּא יְהִי עִמָּךְ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יִעֹבְדְךָ לֹא תִירָא וְלֹא תַחַת: ט וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָה אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנְּשָׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: י וַיִּצַּו מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ | שְׁבַע שָׁנִים בְּמַעַד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסְּפוֹת: יא בְּבֹא כָל־יִשְׂרָאֵל לְרֵאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֹגֵד כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנוֹתָם: יב הִקְהַל אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׂאִים וְהַטָּרְף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וַיִּרְאוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: יג וּבְנִיתֶם אֲשֶׁר לֹא־יִדְעוּ יִשְׁמְעוּ וּלְמַדּוֹ לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עִלְּהֶאֱדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 234)

אל דמי לכם, ואל תתנו דמי לו

יהודי צריך לבקש את הגאולה, ובקשה זו עצמה מעניקה לו סיוע ועזרה בעבודת ה'. כשאומר 'אנו רוצים משיח עכשיו' - זה פועל בו זרזו והספּה בעבודתו, וזהירות יתרה שלא יהיה בידו שום דבר שמעכב ח"ו את ביאת המשיח.

שישי ה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲנִי קָרָב יָמֶיךָ לְמוֹת קָרָא אֶת־יְהוָשֻׁעַ וְהִתִּיצְבוּ בְּאֵהָל מוֹעֵד וְאֲצַנְנֶנּוּ וַיִּלָּךְ מֹשֶׁה וַיְהוָשֻׁעַ וַיִּתִּיצְבוּ בְּאֵהָל מוֹעֵד: ט וַיִּרְא יְהוָה בְּאֵהָל בַּעֲמוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד עִמּוֹ הַעָנָן עַל־פֶּתַח הָאֵהָל: טו וַיֹּאמֶר יְהוָה

אֶל־מֹשֶׁה הֲנִי קָרָב עִם־אַבְתְּיָךְ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה | אַחֲרַי | אֱלֹהֵי נִכְרֵ־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא כָּא־שְׂמָה בְּקִרְבּוֹ וְעִזְבֵנִי וְהִפֵּל אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ: י וַחֲרָה אִפְּי בּוֹ כַּיּוֹם־הַהוּא וְעִזְבֹתֶיךָ וְהִסְתַּרְתִּי פְּנֵי מַהֵם וְהָיָה לְאֹכַל וּמִצָּאֵהוּ רַעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר כַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי־אִין אֱלֹהֵי בְּקִרְבֵי מִצְאוּנֵי הַרְעוֹת הָאֵלֶּה: יא וְאֲנֹכִי הַסֵּתֵר אֶסְתִּיר פְּנֵי בְּיּוֹם הַהוּא עַל כָּל־הַרְעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָּנָה אֶל־אֱלֹהִים אַחֲרַי: יב וְעַתָּה פְּתוּ לְכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וּלְמַדְּהָ אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׁמְרָה בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה־לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 182)

אל דמי לכם, ואל תתנו דמי לו

יהודי צריך לבקש ולתבוע את הגאולה. וכך אמרו חז"ל: "כל אותן אלפים שנפלו במלחמה בימי דוד, לא נפלו אלא על שלא תבעו בנגן בית המקדש. ומה אם אלו שלא היה בית המקדש בניניהם ולא נחרב ביניהם, נעשה להם כף ונענשו על שלא תבעו אותו, אנו, שחרב בנמינו ואין אנו מתאבלים עליו ולא נבקש עליו ורחמים, על-אחת-כמה-וכמה".

שביעי כ כִּי־אֲבִיאֲנֶנּוּ אֶל־הָאֲדָמָה | אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּיו זְכַת חֶלֶב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׁבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה אֶל־אֱלֹהִים אַחֲרַי וְעַבְדוּם וְנִאֲצוּנֵי וְהִפֵּר אֶת־בְּרִיתִי: טא וְהָיָה כִּי־תִמְצָאֵן אֹתוֹ רַעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעִנְיָתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ כִּי יִדְעֵתִי אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עָשָׂה הַיּוֹם בְּמִרְם אֲבִיאֲנֶנּוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי: טב וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת כַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: טז וַיִּצַּו אֶת־יְהוָשֻׁעַ בֶּן־נּוּן וַיֹּאמֶר חֹזֵק וַאֲמִץ כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאֲנֹכִי אֵהְיָ עִמָּךְ: טז וְהָיָה | כְּכֹלֹת מֹשֶׁה לְכַתֵּב אֶת־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת

בְּרִידְ הוּא. אִמּוֹן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא, תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחְמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אִמּוֹן: אִמּוֹן

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ אחרי קדושים תשמ"ה)

אל דמי לְכֵם, וְאֵל תִּמְנֵן דְּמִי לֹו

חייב מצות תפלה הוא, שעל האדם לבקש את "צרכיו שהיא צריכה להם", ואנשי כנסת הגדולה תקנו י"ח ברכות שהן "שאלת כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הצבור כלו". והגע עצמך: אנשי כנסת הגדולה העריכו את דעתו של כל יהודי וקבעו שחפצו של כל איש ואיש וצריך הצבור כלו הוא - ביאת משיח צדקנו. וצריך זה נוגע כל כך, עד שחזונים ומבקשים זאת כמה פעמים בכל יום!

מִפְטִיר כֹּחַ הַקְּהִילוֹ אֱלֹוֹ אֶת־כָּל־זִקְנֵי שְׁבָטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם וְאֹדְבֵרָה בְּאֹזְנֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֹה וְאָעִידָה בָּם אֶת־הַשְּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ: כֹּחַ כִּי יִדְעֵתִי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הִשְׁחַתְתָּ תִּשְׁחַתּוּן וְסַרְתָּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקָרָאת אֶתְכֶם הֲרַעָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם: וַיִּדְבֵּר מֹשֶׁה בְּאֹזְנֵי כָל־קְהֵל יִשְׂרָאֵל אֶת־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תִּמָּם: פפפ

חצי קריש

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אִמּוֹן בְּעֵלְמָא דִּי בְּרָא כְרַעוּתָהּ וְיִמְלִיד מְלֻכוּתָהּ, וְיַצְמַח פְּרוּקְנָהּ וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ. אִמּוֹן בְּחֵיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֵנְלָא וּבְזִמְן קְרִיב וְאִמְרוּ אִמּוֹן: אִמּוֹן יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעַלְמֵי וּלְעַלְמֵי עֵלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ: יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעַלְמֵי וּלְעַלְמֵי עֵלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֹה דְקֻדְשָׁא

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיהָ מְאֹד. דְּרַכִּיהָ דְרַכִּי־נַעַם, וְכָל־נִתְיַבְּחֶיהָ שְׁלוֹם. אֲרָךְ יָמִים בְּיַמִּינָהּ, בְּשִׂמְאֹלָהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יִי חַפְּץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מְוֹכְיִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקו, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

י' שוש אשיש בה' קר אוקרת ורושלים בומן הנאלה. או, קר אומר עם ישראל בשוכו מהגלות. (ואמר "שוש אשיש" ככפל לשון כנגד הגוף והנפש שישישו בה' שהוא במדת הרחמים. ואמר "תגל נפשי באלהי", שבמדת הדין תגל הנפש שהיא עליונה ומקבלת יסורים בשמחה יותר מהגוף). הלבישני בגדי ישעי, כלומר, סבב אותי בישועה ובצדקה, פלבוש המסבב את הגוף, וכמעיל העוטף את לובשו. וכתן פאר, יגדיל פארו בלבושים נאים. "כתן" לשון גדלה, כמו "וכני יוד פתנים" (שמואל ב ח.יח). בליה, כלי תכשיטיה. יא) כי כארץ תוציא צמחה וגו', כמו שהארץ מוציאה את צמחה אחרי שגרבב ונפסד גרעין הגרע, וכמו הנחה שפוצמחה אחרי שגפסדים גרעירי הנרעים, כן יצמיח ה' לישראל צדקה ותהלה בפרסום נגד כל הגוים אחרי שהיו בגלותם משפלים עד עפר. א) לא אחשה, לא אשתק מלהפרע מן הגוים על מה שעשו לציון. לא אשקוט, לא אתיה במנוחה. כנגה, כדבר המאור וזורה. וישועתה פלפיד יבער, ותישועה שאביא עליה תקנה נראה לכל פלפיד אש ובער ידלק: ב וראו גוים צדקך המצדקה שאעשה לך וכל מלכים פבורך כבודך וקרא לך יתה וקרא לך שם חדש חפצי בה' אשר פי יהוה יקבנו יגלה טעמו: ג והיית שמונה בידו פעמרת הפארת ביד יהוה וצניף מלוכה כפרי אלתיהך שלא יפלו לעולם: ד לא יאמר לך עוד שאת עזובה מה ולא רצד על ארצך לא יאמר עוד שממח מישבתי פי לך וקרא

עטרת מרים

י' אז יאמר ישראל בשוכם מהגלות שוש אשיש ביהוה בתשועת ה' תגל נפשי באלהי שעור לי פי הלבישני בגדי ישעי תפפורים כמדתי, ועם מעיל צדקה יעטני עטף אותי כחתן וכתן פאר אשר ולבש פאר ככתן גדול וכפלה תעדה אשר תתקשט עם בליה תכשיתה: יא) פי ישועת ישראל היא כארץ אשר תוציא צמחה אחר שגרבב ונפסד הגרעיר הנרוע וכנגה זרועיה הדברים הנרעים בה תצמיח אחר התפסד של הנרעים, כן א ארני יהוה יצמיח לישראל צדקה חסד בכה הצדקה העליונה ותהלה והלל מוכיות ישראל נגד לעני כל הגוים: א אלה הם דברי ה' בהיות ישראל בגלות, ואמר למען ציון שהחריבו אותה עד היסוד לא אחשה לא אשתוק ולמען ירושלים לא אשקוט לא אנוח עד אשר יצא כנגה לעני כל צדקה וישועתה שאביא עליה יתה נראה לכל פלפיד אש ובער ידלק: ב וראו גוים צדקך המצדקה שאעשה לך וכל מלכים פבורך כבודך וקרא לך יתה וקרא לך שם חדש חפצי בה' אשר פי יהוה יקבנו יגלה טעמו: ג והיית שמונה בידו פעמרת הפארת ביד יהוה וצניף מלוכה כפרי אלתיהך שלא יפלו לעולם: ד לא יאמר לך עוד שאת עזובה מה ולא רצד על ארצך לא יאמר עוד שממח מישבתי פי לך וקרא

הפטרה לפרשת נצבים-וילך לקריאה

בציבור ולשמו"ת בישעיה פרק ס"א-סג

סא יְשׁוּשׁ אֲשִׁישׁ בִּיהוָה תִּגַּל נַפְשִׁי בְּאֱלֹהֵי פִי הַלְבִּישְׁנִי בְּגָדֵי־יִשְׁעַ מְעִיל צְדָקָה יַעֲטֵנִי כַּחַתָּן יִכְתֵּן פָּאֵר וְכַפְלָה תַעֲדָה כְּלִיָּה: יא פִּי כְּאֶרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ וְכַנְגָּה זְרוּעֶיהָ תִצְמִיחַ כֵּן א אֲדַנִּי יִהוֶה יִצְמִיחַ צְדָקָהּ וְתִהְיֶה נֶגֶד כָּל־הַגּוֹיִם: סב א לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֲחַשֶׁה וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַיִם לֹא אֲשַׁקוּט עַד־יֵצֵא כַנְגָּהּ צְדָקָה וְיִשְׁוַעְתָּהּ כְּלַפִּיד יִבְעַר: כ וּרְאוּ גוֹיִם צְדָקְךָ וְכָל־מַלְכִים פְּבוֹרְךָ וְקִרְא לְךָ שֵׁם חֲדָשׁ אֲשֶׁר פִּי יְהוָה יִקְבְּנוּ: ג וְהִיִּית עֶטְרַת תְּפָאֶרֶת בִּידֵי־יְהוָה וְצִנִּיף מְלוּכָה בְּכַפֵּי־אֱלֹהֶיךָ: ד לֹא־יֹאמְרוּ לְךָ עוֹזְבָה וְלֹא־רָצַדְךָ

נעוּבת. וְלֵאמֹר "בְּעוֹלָה" לְאַרְצָךָ יִקְרָא מִיִּשְׁבַת וְלֹא שׁוּמְמָה. תִּבְעַל, תִּתְשַׁב בְּאִשְׁתָּה. (ח) כִּי יִבְעַל בַּחֹר בְּתוֹלָה וְגו', כִּמּו שֶׁבַחְחֹר נוֹשֵׂא תְּהוֹלָה מִתְּלֻשָׁבִים יִחַר מִבְּלֵי פִירוֹ, כִּד וְתִשְׁבּוּ כִּד בְּנִד וְלֹא יִפְרְדוּ מִפִּד. (ו) הַפְּקָדָתִי שׁוּמְרִים וְגו', הַשׁוּמְרִים הֵם

חֲפָצֵי־בָה רְצוּנֵי בָה, וְשׁוֹב לִשְׁבוֹן בְּתוֹכָךְ וְלֵאמֹר בְּעוֹלָה מִיִּשְׁבַת כִּי חֲפִץ יְהוָה לָךְ וְאַרְצָךְ תִּבְעַל וְתִשְׁבּוּ הָעָרִים: הַ כִּי יִבְעַל כְּשֵׁנִשָּׂא בַחֹר בְּתוֹלָה מִבְּלֵי פִירוֹ וְיִבְעַלְךָ כִּד וְתִשְׁבּוּ כִּד בְּנִד וְלֹא יִפְרְדוּ מִפִּד וּמִשׁוֹשׁ חֲתָן עַל־בְּלָה בִּימֵי חֲפָתָה כִּד יִשִּׁישׁ עָלֶיךָ אֱלֹהֶיךָ: וְ אַחַר

שֶׁאִמֵר לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֲחִשָּׂה, אִמֵר כִּי חוֹץ מִזֶּה עַל־חֻמְתֶיךָ יְרוּשָׁלַיִם הַפְּקָדוֹתֵי מִנִּי שְׁמִרִים כְּלֵהִיּוֹם וְכָל־הַלֵּילָה שִׁחֲמִידוֹ כִּבְכִי וְאֵבֶל תְּמִיד לֹא יִחְשׂוּ אִינֵם שׁוֹתֵמִים, הַמְּזַכְרִים אֶת־יְהוָה עַל בְּנֵיבֵם אֲל־דָּמִי לָכֵם לֹא יִהְיֶה שְׁתִּיקָה לָכֵם: וְ אֲל־תִּתְּנוּ לֹא תִנְחוּ אֶת ה' דָּמִי לוֹ לְשִׁתּוֹק מִלְּבַבְתֶּם, אֵלֶּא תִפְצִירוּ כִּד עַד־יִכּוֹנֵן אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַל בְּנֵה וּבְסִיסָה וְעַד־יִשָּׂים אֶת־ יְרוּשָׁלַיִם לְתִהְלָה וְלִשֵׁם בְּאַרְץ: ח הַנְּבִיא אִמֵר לָהֶם בְּנִחְמָה, הֵן גִּשְׁבַע יְהוָה בִּימֵינוּ וּבִירוֹעַ עֲזוֹ אִם־אֲתֹן אֶת־דִּגְלֶךָ עוֹד מֵאֲכָל לְאִיבֶיךָ הַקְּרוֹבִים וְאִם־ יִשְׁתּוּ בְּנִי־נְכַר הַרְחֹקִים תִּירוּשָׁךְ יִגַּעַת בּוֹ: ט כִּי מֵאֲסָפִיו הַמֵּאֲסָפִים אוֹתוֹ אֵל הַבַּיִת הֵם יִאֲכְלֶהוּ וְהִלְלוּ אֶת־יְהוָה עַל הַשְּׁפַעַת הַטּוֹבָה וּמִקְבָּצָיו יִשְׁתַּהוּ אֶת הַתִּירוּשׁ בַּחֲצֵרוֹת קִדְשֵׁי בְּתִיחֶם הַעֲמִידִים בַּחֲצֵרוֹת יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקִּדְשׁ: י הוּא מֵאֵמֵר הַנְּבִיא אֵל הָאוֹמוֹת עֲבְרוּ עֲבְרוּ בְּשַׁעֲרֵים מִשְׁעַר לְשַׁעַר בְּשַׁעֲרֵי הָעִיר פִּנּוּ מִמְּכֹשֶׁל אֶת הַרְדָּף הָעֵם אֲשֶׁר יִלְכוּ כִּי יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹב לְאַרְצָם סָלוּ סָלוּ הַרִימוּ וְהַנְּבִיחוּ אֶת הַמִּסְלָה לְהַשְׁוֹת הַנוֹמֹת סָקְלוּ הַדְּרִכִים מֵאֲבָן מִכְשׁוֹל הַרִימוּ גַם עַל־הַעַמִּים לְדַמוּ לָהֶם לְהַבִּיא אֶת יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָם: יא הַנְּבִיא יְהוָה הַשְּׁמִיעַ אֶל־קְצֵה הָאָרֶץ אֲתֹן שָׂבֵא וְזֵמן הַנְּאֻלָּה אִמֵרוּ לְבַת־צִיּוֹן הַנְּבִיא יִשְׁעָךְ בָּא הַנְּבִיא שְׁכָרוּ אֲתֹן שְׁמִיכֹן לְחַת לְעַבְדֵי אֲתֹן וּפְעֻלָּתוֹ שִׁכַר הַפְּעוּלָה שֶׁפָּעַל עִמּוֹ לְפָנָיו הוּא

לֹא־יֵאמֵר עוֹד שְׁמָמָה כִּי לָךְ יִקְרָא חֲפָצֵי־בָה וְלֵאמֹר בְּעוֹלָה כִּי־חֲפִץ יְהוָה לָךְ וְאַרְצָךְ תִּבְעַל: הַ כִּי יִבְעַל בַּחֹר בְּתוֹלָה יִבְעַלְךָ בְּנִד וּמִשׁוֹשׁ חֲתָן עַל־בְּלָה יִשִּׁישׁ עָלֶיךָ אֱלֹהֶיךָ: וְ עַל־חֻמְתֶיךָ יְרוּשָׁלַיִם הַפְּקָדָתִי שְׁמִרִים כְּלֵהִיּוֹם וְכָל־הַלֵּילָה תְּמִיד לֹא יִחְשׂוּ הַמְּזַכְרִים אֶת־יְהוָה אֲל־דָּמִי לָכֵם: וְ אֲל־תִּתְּנוּ דָּמִי לוֹ עַד־יִכּוֹנֵן וְעַד־יִשָּׂים אֶת־יְרוּשָׁלַיִם תְּהִלָּה בְּאַרְץ: ח גִּשְׁבַע יְהוָה בִּימֵינוּ וּבִירוֹעַ עֲזוֹ אִם־ אֲתֹן אֶת־דִּגְלֶךָ עוֹד מֵאֲכָל לְאִיבֶיךָ וְאִם־יִשְׁתּוּ בְּנִי־נְכַר תִּירוּשָׁךְ אֲשֶׁר יִגַּעַת בּוֹ: ט כִּי מֵאֲסָפִיו יִאֲכְלֶהוּ וְהִלְלוּ אֶת־יְהוָה וּמִקְבָּצָיו יִשְׁתַּהוּ בַּחֲצֵרוֹת קִדְשֵׁי: י עֲבְרוּ עֲבְרוּ בְּשַׁעֲרֵים פִּנּוּ הַרְדָּף הָעֵם סָלוּ סָלוּ הַמִּסְלָה סָקְלוּ מֵאֲבָן הַרִימוּ גַם עַל־הַעַמִּים: יא הַנְּבִיא יְהוָה הַשְּׁמִיעַ אֶל־קְצֵה הָאָרֶץ אֲמִירוּ לְבַת־ צִיּוֹן הַנְּבִיא יִשְׁעָךְ בָּא הַנְּבִיא שְׁכָרוּ אֲתֹן וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו: יב וְקִרְאוּ לָהֶם עִם־ הַקִּדְשׁ גְּאוּלֵי יְהוָה וְלָךְ יִקְרָא רִוּשָׁה

הַמִּלְאִכִים שֶׁהַפְּקִידִם חֲקִב"ה עַל בְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם. וְהֵם מִתְּפַלְלִים לְה' עַל יְרוּשָׁלַיִם שִׁישִׁבָהּ לְיִשׁוּבָה. פְּרוּשׁ אַחַר, הַשׁוּמְרִים הֵם אֲבֵלֵי צִיּוֹן שֶׁמִּתְּפַלְלִים בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה עַל יְרוּשָׁלַיִם. לֹא יִחְשׂוּ, אִינֵם שׁוֹתֵמִים כְּשׁוֹם זְמַן מִלְּהַתְּפַלֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם. הַמְּזַכְרִים אֶת ה' אֵל דָּמִי לָכֵם, קָאֵלוּ הַנְּבִיא מְזַכֵּר וְאִמֵר לָהֶם, אֲתֵם הַמִּתְּאֲבָלִים עַל צִיּוֹן וּמְזַכְרִים וְקָרְנָה תְּמִיד בְּהַפְּלוֹתֵיכֶם וּבְכַרְכּוֹתֵיכֶם, אֵל תִּשְׁתַּקּוּ. (ז) וְ אֵל תִּתְּנוּ דָּמִי לוֹ וְגו', כְּלוּמָר, הוּאֵל וְכָל הַחֲבִטּוֹת הַטּוֹבוֹת הָאֵלֶּה מְבַסֵּיחַ חֲקִב"ה אֲתֶכֶם, הַזְכִּירוּ אֶת שְׁמוֹ תְּמִיד וְשִׁכְבוּ לְפָנָיו לְבַבְכֶם עַד שֶׁיִּקְבַּץ הַגְּלוּת וְיִכּוֹנֵן אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְיִשְׁמִיחַ תְּהִלָּה בְּאַרְץ. (ט) מֵאֲסָפִיו יִאֲכְלֶהוּ, הַמֵּאֲסָפִים אֶת הַדָּגָן אֵל הַבַּיִת הֵם יִאֲכְלֶהוּ. וּמִקְבָּצָיו יִשְׁתַּהוּ, הַמְּקַבְּצִים אֶת הַתִּירוּשׁ הֵם וְשִׁתַּהוּ. בַּחֲצֵרוֹת קִדְשֵׁי, בִירוּשָׁלַיִם עִיר הַקִּדְשׁ, אִם הוּא מְעַשֵּׂר שְׁנִי. וְאִם הוּא הַלֵּוִי, הַכֹּהֵן עַל כָּל אָרֶץ יִשְׂרָאֵל. (י) עֲבְרוּ עֲבְרוּ בְּשַׁעֲרֵים וְגו', הוּא מֵאֵמֵר הַנְּבִיא אֵל הַנוֹיִם, עֲבְרוּ דְרָךְ שַׁעֲרֵי הָעִיר וְלְכוּ לְשַׁרְהַ וּפְנּוּ מִמְּכֹשֶׁל אֶת הַרְדָּף אֲשֶׁר יִלְכוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹב לְאַרְצָם. וְכָפֶל הַלְשׁוֹן לְחֻזֵק. סָלוּ סָלוּ הַמִּסְלָה, לְסַלֵּל אֶת הַרְדָּף וְלְכַבֵּשׁ אוֹתָהּ שְׁלֵא יְהִיוּ בָהּ גְּמוֹת וְהַלְלוּיָהּ. סָקְלוּ מֵאֲבָן, לְפַנּוֹת מֵאֲבָנִים. הַרִימוּ גַם עַל הַעַמִּים, הַנְּבִיחוּ מוֹט עִם הַדָּגֵל לְאוֹת לְכָל הָעַמִּים, שְׁבִיאוּ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל שְׁגִלוּ אֲצִלְמֵ. (יא) יִשְׁעָךְ בָּא, בָּאָה תִשׁוּבַתְךָ. הַנְּבִיא שְׁכָרוּ אֲתֹן, הַנְּבִיא הַשְּׁכָר הַטּוֹב שִׁישְׁלֵם לְיִשְׂרָאֵל עַל הַגְּלוּת שֶׁכָּבְלוּ עֲבֹדוֹ שְׁמוֹ הַגְּדוֹל וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו, וְשִׁכַר הַפְּעֻלָּת הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בְּגְלוּת בְּשִׁמְרֵם תּוֹרָתוֹ וּמִצְוָתוֹ. (יב) וְלָךְ, לְצִיּוֹן. דְּרוּשָׁה, שְׁה' דִּנְרַשׁ

מִכּוֹ: יב וְקִרְאוּ לָהֶם לְכֵנִי צִיּוֹן עִם־הַקִּדְשׁ עַל יַד קְרוֹשַׁת מְעַשִּׂיחֶם וְדַקְתֶּם גְּאוּלֵי יְהוָה הַנְּאֻלִים שֶׁל ה' וְלָךְ צִיּוֹן יִקְרָא רִוּשָׁה מִה' אֲשֶׁר ה' דִּנְרַשׁ אוֹתָהּ תְּמִיד עִיר לֹא נְעוּבָה אוּ יִפְרוּ כִּי ה' לֹא עֹבֵה מְעוּלָם:

הַנְּבִיא שְׁכָרוּ אֲתֹן, הַנְּבִיא הַשְּׁכָר הַטּוֹב שִׁישְׁלֵם לְיִשְׂרָאֵל עַל הַגְּלוּת שֶׁכָּבְלוּ עֲבֹדוֹ שְׁמוֹ הַגְּדוֹל וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו, וְשִׁכַר הַפְּעֻלָּת הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בְּגְלוּת בְּשִׁמְרֵם תּוֹרָתוֹ וּמִצְוָתוֹ. (יב) וְלָךְ, לְצִיּוֹן. דְּרוּשָׁה, שְׁה' דִּנְרַשׁ

עטרת מרים

שי למורא

א מִי־יָהּ | בָּא מֵאֲדוֹם מְמַלְכֵת רוּמֵי חֲמוּץ אֲדָם בְּגָדִים מְבַצְרָה עִיר גְּדוּלָה לְאֲדוֹם, הֲלֹא תִמְיֵד זֶה הַדְּרוֹר בְּלִבּוֹשׁוֹ וְזֶה הָרֶם עַל לִבּוֹשׁוֹ, הֲלֹא הוּא צֵעָה מְנִיעַ וּמְטַלְטֵל הַאֲמוּצוֹת מִמְקוֹם לְמִקְוֶה וְאִין מִן עוֹמֵד נִגְדוּ בְּרַב כְּחוֹ כְּאֵלֹה מְקוֹם מְשִׁיב וְאוֹמֵר אֲנִי הוּא זֶה הַמְדַבֵּר בַּצְדָקָה וּמְבַטְיָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה

בְּשִׁלּוּמָה. (א) מִי זֶה בָּא מֵאֲדוֹם וְגו', עֲתִיד הַקֵּב"ה לַעֲשׂוֹת נִקְמָה בְּאֲדוֹם, וְאִמֵּר תִּנְבִּיא לְשׁוֹן הַנּוֹחַג בְּכַנֵּי אֲדָם לְבוֹשׁ בְּגָדִים שֶׁבַע־שׁוֹתָם נִקְמָה בְּאוֹיֵב נִתּוּ הָרֶם עַל בְּגָדֵיהֶם. וְכֵאלֹהֵי וְשִׁאלוּ יִשְׂרָאֵל, מִי הוּא זֶה הַקָּב מֵאֲדוֹם צָבִיעַ בְּגָדָיו בְּרֶם הַתְּרוּגוֹם מְעִיר בְּצָרָה שֶׁל אֲדוֹם. "חֲמוּץ", צָבִיעַ. וְיִתְכַן שְׂהוּא מְלֻשׁוֹן "מְחַמֵּץ רִגְלֶךָ בְּרֶם" (תְּהִלִּים טז,כד), בְּחִלּוּף סֵדֵר הַאוֹתוּתִית, כְּמוֹ "כֶּבֶשׂ" "כֶּשֶׁב". זֶה הַדְּרוֹר בְּלִבּוֹשׁוֹ, זֶה שֶׁלְכֶשׂ בְּגָדֵי נֶקֶם. צֵעָה בְּרַב כְּחוֹ, שֶׁבְּרַב כְּחוֹ הוּא מְנִיעַ וּמְטַלְטֵל אֶת הַגּוֹיִם מִקְצָה אֶל קְצָה. אֲנִי מְדַבֵּר בַּצְדָקָה, כְּאֵלֹה הַקֵּב"ה מְשִׁיב לְהֶם וְאוֹמֵר, אֲנִי הוּא זֶה הַמְדַבֵּר וְהַמְבַטְיָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה לְיִשְׂרָאֵל. רַב לְהוֹשִׁיעַ, מְרַבֵּה לְהוֹשִׁיעַ. (ב) מְדוּעַ אֲדָם לְלִבּוֹשׁוֹ וְגו', כְּאֵלֹהֵי וְשִׁאלוּ גַם אֶת הַקֵּב"ה, מְדוּעַ כְּתוּבִים אֲרָמִים עַל לְבוֹשׁוֹ, וּבְגָדָיו בְּכַנֵּי הַדְּרוֹר עֲנִיבִים בְּנֵת, שִׁישׁ עַל בְּגָדָיו כְּתוּבִים אֲרָמִים מִתְּנִין. (ג) פּוֹרָה דְרָכָי לְכַדֵּי, כְּאֵלֹהֵי הַקֵּב"ה מְשִׁיב וְאוֹמֵר, אֲנִי לְכַדֵּי דְרָכָי נֵת הַעֲנִיבִים, כְּלוּמֵר, לֹא כּוֹתוּבִים, כִּי אִם בַּצְדָקָתִי לְכַדֵּי הַתְּרַמִּי אֶת הַשֵּׁר שֶׁל אֲדוֹם וְעַמּוֹ לְהוֹצִיא דָמָם כְּמוֹ שְׂדוּרְכִים בְּנֵת לְהוֹצִיא תִינוֹן. "פּוֹרָה", נֵת שְׂדוּרְכִים בּוֹ הַעֲנִיבִים לְיוֹן. וְנִקְרָא "פּוֹרָה" עַל שֵׁם שִׁמְפָרְדִים וּמְרַצִּיעִים בְּתוֹכָהּ הַעֲנִיבִים כְּשִׂדוּרְכִים אוֹתָם. וּמְעַמִּים אִין אִישׁ אִישׁ אֹתִי, וּמְכַל הַעַמִּים אִין אֶחָד שֶׁבָא לְעִנְיָתִי לְהַנְקֵם בְּאוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי קָלָם אוֹיְבֵיהֶם. וְאֲדַרְכֶם בְּאִפֵּי וְגו', כִּיֹּן שֶׁכֵּל הַעַמִּים אוֹיְבִים לְיִשְׂרָאֵל,

לְיִשְׂרָאֵל וְאִין הוּא רַב לְהוֹשִׁיעַ לְיִשְׂרָאֵל כְּאִשֵּׁר הַמְבַטְיָה: ב כְּאֵלֹהֵי וְשִׁאלוּ גַם אוֹתוֹ מְדוּעַ אֲדָם לְלִבּוֹשׁוֹ וּבְגָדָיו נִרְאִים כְּדְרוֹר בְּנֵת מִתְחַמֵּץ תִּינוֹן (נֵת הוּא תְּכַלֵּי שְׂדוּרְכִים שֶׁם הַעֲנִיבִים לְהוֹצִיא תִינוֹן): ג כְּאֵלֹהֵי מְשִׁיב לוֹ ה', פּוֹרָה נֵת דְרָכָי לְכַדֵּי לֹא כּוֹתוּבִים כִּירָאִים בַּצְדָקָתִי לְכַדֵּי וּמְעַמִּים אִין-אִישׁ אֹתִי לְעִנְיָתִי לְהַנְקֵם בְּאוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל לְפִיקֵךְ וְאֲדַרְכֶם בְּאִפֵּי וְאֲרָמִים בְּחֲמָתִי שִׁישׁ לִי עֲלֵיהֶם עַל שֶׁהִרְעוּ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִלְחִיתִים בְּיַדְהֶם וְיִן נִצְחָם וְדָמָם מְטַפֵּחַ עַל-בְּגָדָי וְכֵל-מְלִבוֹשֵׁי אֲנִיאֲלִיתִי לְכִלְכֵּלְתִי מִדָּמָם: ד כִּי וְזֶן רַב יוֹם נֶקֶם תִּהְיֶה בְּלִבִּי וְשֵׁנֵת גְּאוּלֵי בְּאֵה לְגֵאוּל אֶת עַמִּי וְלַעֲשׂוֹת הַנְקָם: ה וְאֵבִיט וְתִיתִי מִסְתַּכֵּל אִם אֲמַצָּא עוֹזֵר, אֲכַל וְאִין עוֹזֵר כִּי אִין הַדְּרוֹר וְכֵאִם וְאֲשִׁתּוֹמֵם עֲמִדְתִּי בְּתַמְהוֹן וְהַתְּבוּנָתִי אִם אֲמַצָּא בָהֶם זְכוּת לְחַיִּית סוּמְךָ עֲלִי אֶת הַתְּאוֹלָה, אֲכַל וְאִין סוּמְךָ כִּי אִין צָדִיק מִתְּפַלֵּל עֲלֵיהֶם, לְכֹן וְתוֹשֵׁעַ הוֹשִׁיעַ לִי זְרַעִי וְחֲמָתִי שִׁישׁ לִי עַל הַאֲמוּצוֹת הֵיא סְמִכְתָּנִי חֲסִמּוֹד אוֹתִי לְגֵאוּל אֶת יִשְׂרָאֵל: ו וְאֵבִיט אֲרָמִים עַמּוֹם בְּאִפֵּי וְאֲשַׁכְּרֶם בְּחֲמָתִי נְתִיו שְׂפוּרִים כְּכּוֹס חֲמָתִי וְאוֹרִיד לְאֶרֶץ נִצְחָם חוֹקֵם וְתַקְפָּם.

עִיר לֹא נִעְזְבָה: סג א מִי־יָהּ | בָּא מֵאֲדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים מְבַצְרָה זֶה הַדְּרוֹר בְּלִבּוֹשׁוֹ צֵעָה בְּרַב כְּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר בַּצְדָקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ: נ מדוּעַ אֲדָם לְלִבּוֹשׁוֹ וּבְגָדָיו כְּדְרוֹר בְּנֵת: ג פּוֹרָה | דְרָכָי לְכַדֵּי וּמְעַמִּים אִין-אִישׁ אֹתִי וְאֲדַרְכֶם בְּאִפֵּי וְאֲרָמִים בְּחֲמָתִי וְיִן נִצְחָם עַל-בְּגָדֵי וְכֵל-מְלִבוֹשֵׁי אֲנִיאֲלִיתִי: ה כִּי יוֹם נֶקֶם בְּלִבִּי וְשֵׁנֵת גְּאוּלֵי בְּאֵה: ה וְאֵבִיט וְאִין עוֹזֵר וְאֲשִׁתּוֹמֵם וְאִין סוּמְךָ וְתוֹשֵׁעַ לִי זְרַעִי וְחֲמָתִי הֵיא סְמִכְתָּנִי: ו וְאֵבִיט עַמִּים בְּאִפֵּי וְאֲשַׁכְּרֶם בְּחֲמָתִי וְאוֹרִיד לְאֶרֶץ נִצְחָם: ז חֲסִדֵי יְהוָה | א אֲזִכִּיר תְּהִלַּת יְהוָה כְּעַל כָּל אֲשֶׁר-גִּמְלָנוּ יְהוָה וְרַב-טוֹב לְבַיִת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-גִּמְלָם בְּרַחֲמָיו וּכְרַב חֲסִדָּיו: ח וַיֹּאמֶר אֲדָ-עַמִּי הִמָּה בְּנִים

לְפִיקֵךְ אֲדַרְכֶם וְגו'. וְיִן נִצְחָם עַל בְּגָדֵי וְגו', וְיָהּ דָמָם עַל בְּגָדֵי, וְכֵל מְלִבוֹשֵׁי עֲשִׂיתִי מְגַאֲלִים בְּרֶם. "נִצְחָם", דָּמָם, וְנִקְרָא הָרֶם "נִצְחָם", לְפִי שְׂהוּא חַי הָאָדָם וְחוֹקוֹ. וְכֵל זֶה נֶאֱמַר עַל דְּרוֹר מְשִׁלּוֹן הַנּוֹחַג בְּכַנֵּי אֲדָם. (ד) כִּי יוֹם נֶקֶם וְגו', כִּי יוֹם תִּנְקֵם תִּהְיֶה בְּלִבִּי וְזֶן רַב, עַד שֶׁבְּאֵה שֵׁנֵת גְּאוּלֵי וְאוֹ יַתֵּה יוֹם תִּנְקֵם בְּעַמִּים. (ה) וְאֵבִיט וְאִין עוֹזֵר, יְתִיתִי מִסְתַּכֵּל אִם אֲמַצָּא עוֹזֵר, וְלֹא תִהְיֶה כְּלוּמֵר, הַסְתַּכֵּלְתִי אִישׁ יֵשׁ זְכוּת בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיְתִיעַ עוֹר לְגֵאוּלָה, וְלֹא מְצִאתִי. וְאֲשִׁתּוֹמֵם וְאִין סוּמְךָ, עֲמִדְתִּי בְּתַמְהוֹן וְהַתְּבוּנָתִי אִם אֲמַצָּא בָהֶם זְכוּת לְחַיִּית סְמוֹךְ לְגֵאוּלָה, וְלֹא מְצִאתִי. וְתוֹשֵׁעַ לִי זְרַעִי, כְּלוּמֵר, אֲפִי-עַל-פִּי שְׂאוֹן בָּהֶם זְכוּת הוֹשִׁיעָתִי אֶת בְּנֵי. וְחֲמָתִי הֵיא סְמִכְתָּנִי, חֲתוּמָה שִׁישׁ לִי עַל הַגּוֹיִם הֵיא סוּמְכָתִי אוֹתִי לְגֵאוּל אֶת יִשְׂרָאֵל וְלַעֲשׂוֹת נֶקֶם בְּגוֹיִם. (ו) וְאֵבִיט עַמִּים בְּאִפֵּי, וְאֲרָמִים אֶת הַעַמִּים בְּאִפֵּי. וְאֲשַׁכְּרֶם בְּחֲמָתִי, וְאֶתֵן לְהֶם לְשִׁתּוֹת אֶת כּוֹס חֲמָתִי עַד לְשִׁכְרוֹת. וְאוֹרִיד לְאֶרֶץ נִצְחָם, וְאֶת דָּמָם אֲשַׁכֵּף לְאֶרֶץ. (ז) חֲסִדֵי ה' אֲזִכִּיר תְּהִלּוֹת ה', אֲמֵר תִּנְבִּיא, אוֹפִיר לְיִשְׂרָאֵל אֶת חֲסִדֵי ה' שֶׁעֲשֶׂה עִמָּהֶם, אֲשֶׁר מִתְּרָאוּ לְהַרְבוֹת תְּהִלּוֹת ה'. כְּעַל כָּל אֲשֶׁר גִּמְלָנוּ ה', אוֹפִיר אוֹתָם חֲסִדִים כְּמוֹ שְׂהִיו עַל כָּל אֲשֶׁר גִּמְלָנוּ. וְרַב טוֹב לְבַיִת יִשְׂרָאֵל, וְרַב טוֹב שֶׁעֲשֶׂה לְבַיִת יִשְׂרָאֵל. אֲשֶׁר גִּמְלָם בְּרַחֲמָיו וּכְרַב חֲסִדָּיו, וְלֹא לְפִי מְעַשִּׂיהֶם. (ח) וַיֹּאמֶר אֲדָ עַמִּי הִמָּה וְגו', כְּשֶׁהוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם אֲמֵר, אֲדָ הִמָּה לְכַדֵּי עַמִּי, וּבָהֶם בְּחֲרָתִי מִכָּל הָאֲמוּצוֹת, וּלְכַנֵּים וְחֲשִׁבּוּ, וְלֹא יִשְׁקְרוּ כִּי לְעוֹבְנֵי, וְלָכֵן תִּהְיֶה לְהֶם לְמוֹשִׁיעַ.

וְהוּוּ דָמָם: ז אֲמֵר תִּנְבִּיא חֲסִדֵי יְהוָה | א אֲזִכִּיר שֶׁעֲשֶׂה עִמָּהֶם, לְכֹן מִתְּרָאוּ לְהַרְבוֹת תְּהִלּוֹת יְהוָה כְּמוֹ שֶׁעַל-כֵּל כָּל אֲשֶׁר-גִּמְלָנוּ יְהוָה וְרַב-טוֹב הַתֵּחַן לְבַיִת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-גִּמְלָם בְּרַחֲמָיו וּכְרַב חֲסִדָּיו וְלֹא בַּצְדָקוֹתֵינוּ: ח וַיֹּאמֶר אֶף עַל פִּי שֶׁגִּלּוֹי לְפָנֵי שִׁבְדוֹ כִּי, מְכַל מְקוֹם אֲדָ-עַמִּי עוֹזֵר, וְלֹא תִהְיֶה כְּלוּמֵר, הַסְתַּכֵּלְתִי אִישׁ יֵשׁ זְכוּת בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיְתִיעַ עוֹר לְגֵאוּלָה, וְלֹא מְצִאתִי. וְאֲשִׁתּוֹמֵם וְאִין סוּמְךָ, עֲמִדְתִּי בְּתַמְהוֹן וְהַתְּבוּנָתִי אִם אֲמַצָּא בָהֶם זְכוּת לְחַיִּית סְמוֹךְ לְגֵאוּלָה, וְלֹא מְצִאתִי. וְתוֹשֵׁעַ לִי זְרַעִי, כְּלוּמֵר, אֲפִי-עַל-פִּי שְׂאוֹן בָּהֶם זְכוּת הוֹשִׁיעָתִי אֶת בְּנֵי. וְחֲמָתִי הֵיא סְמִכְתָּנִי, חֲתוּמָה שִׁישׁ לִי עַל הַגּוֹיִם הֵיא סוּמְכָתִי אוֹתִי לְגֵאוּל אֶת יִשְׂרָאֵל וְלַעֲשׂוֹת נֶקֶם בְּגוֹיִם. (ו) וְאֵבִיט עַמִּים בְּאִפֵּי, וְאֲרָמִים אֶת הַעַמִּים בְּאִפֵּי. וְאֲשַׁכְּרֶם בְּחֲמָתִי, וְאֶתֵן לְהֶם לְשִׁתּוֹת אֶת כּוֹס חֲמָתִי עַד לְשִׁכְרוֹת. וְאוֹרִיד לְאֶרֶץ נִצְחָם, וְאֶת דָּמָם אֲשַׁכֵּף לְאֶרֶץ. (ז) חֲסִדֵי ה' אֲזִכִּיר תְּהִלּוֹת ה', אֲמֵר תִּנְבִּיא, אוֹפִיר לְיִשְׂרָאֵל אֶת חֲסִדֵי ה' שֶׁעֲשֶׂה עִמָּהֶם, אֲשֶׁר מִתְּרָאוּ לְהַרְבוֹת תְּהִלּוֹת ה'. כְּעַל כָּל אֲשֶׁר גִּמְלָנוּ ה', אוֹפִיר אוֹתָם חֲסִדִים כְּמוֹ שְׂהִיו עַל כָּל אֲשֶׁר גִּמְלָנוּ. וְרַב טוֹב לְבַיִת יִשְׂרָאֵל, וְרַב טוֹב שֶׁעֲשֶׂה לְבַיִת יִשְׂרָאֵל. אֲשֶׁר גִּמְלָם בְּרַחֲמָיו וּכְרַב חֲסִדָּיו, וְלֹא לְפִי מְעַשִּׂיהֶם. (ח) וַיֹּאמֶר אֲדָ עַמִּי הִמָּה וְגו', כְּשֶׁהוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם אֲמֵר, אֲדָ הִמָּה לְכַדֵּי עַמִּי, וּבָהֶם בְּחֲרָתִי מִכָּל הָאֲמוּצוֹת, וּלְכַנֵּים וְחֲשִׁבּוּ, וְלֹא יִשְׁקְרוּ כִּי לְעוֹבְנֵי, וְלָכֵן תִּהְיֶה לְהֶם לְמוֹשִׁיעַ.

שי למורא

עטרת מרים

ט) בְּכַל צָרְתָם לוֹ צָר, בְּכַל זְמַן שֶׁהָיוּ בְּצָרָה הָיָה לוֹ צָר, וּמִתָּרָה הִמָּוֶה וְתָרִי הֵם לִפְנֵי כַּפְּנָיִם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁקְרוּ וַיְהִי לְעוֹבְנֵי, וְלִמֵּן וַיְהִי לָהֶם לְהוֹשִׁיעֵם. וּמִלֵּאדָּךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעֵם, וּמִלֵּאדָּךְ הִמְשִׁימֵשׁ לִפְנֵי הוֹשִׁיעֵם בְּשִׁלְחוֹתוֹ שֶׁל הַקַּב"ה. וַיִּנְטָלֵם וַיִּנְשָׂאֵם, וְהַגִּבְיָהִם מִן הַצָּרָה בְּחִמְלָתוֹ, וַיִּשָּׂאֵם וְהָרַקֵּם בְּכַבּוּד וְחֲשִׁיבוֹת בְּאַהֲבָתוֹ אוֹתָם. כָּל יְמֵי עוֹלָם, תִּמְדוּ בְּכָל הַדּוֹרוֹת הָיָה לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ.

לֹא יִשְׁקְרוּ וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ: ט בְּכַל צָרְתָם | לוֹ צָר וּמִלֵּאדָּךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעֵם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחִמְלָתוֹ הוּא גֹאֲלָם וַיִּנְטָלֵם וַיִּנְשָׂאֵם כָּל יְמֵי עוֹלָם:

דורות עולם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מִלֵּךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצַדִּיק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֹאמְנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוּר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מִלֵּךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׂמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שִׂמְחָנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכַבּוֹד וּלְתַפְאֳרָתָהּ. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תְּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

המוֹלֵד לְחֻדוֹשׁ תְּשֵׁרִי: אוֹר לְיוֹם ה', שְׁעָה 11 בְּלֵילָה, 28 דְּקוֹת ו-16 חֲלָקִים.

הַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי [=תְּשֵׁרִי] שֶׁהוּא הַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה, הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעֲצֻמוֹ מְבָרְכוֹ בַּשַּׁבָּת מְבָרְכִים שֶׁהוּא הַשַּׁבָּת הָאֶחָרוֹן דְּחֲדָשׁ אֵלוֹל, וּבִכְתּוֹ זֶה יִשְׂרָאֵל מְבָרְכִים אֶת הַחֲדָשִׁים י"א פְּעָמִים בַּשָּׁנָה.

(היום יום כ"ה אלול)

שי למורא

עטרת מרים

בדרך פשעם. אכל השבים בלב שלם, הקב"ה יעזרם. יח) נשא עון, מכפר על עון, ועבר על פשע, כלומר, אינו עומד על הפשע להשיג בו לשלם עליו גמול, אלא עובר על הפשע כאלו לא יראנו. לשארית נחלתו, לאוהם שישארו בבוא הגואל. לא החזיק לעד אפו, אף על פי שהיו חובים שלא

יח מי-אל כמוך נשא מוחל עון ועבר על-פשע לשארית נחלתו לדור שישארו בקין תימון לא-החזיק אוהו לעד עד עולם אפו כרחמין חסד הוא ולכן יתרחצ על הפעם: יט ישוב ירחמנו כמאז וקבל יתפוש בחזקה את עונותינו שלא יגיע שום עונש עליו בעתיד ותשליך במצלות עוקב ים פלחטאתם החטאים

ועדקים ילכו כם ופשעים יפשלו כם: ז

יח מי-אל כמוך נשא עון ועבר על-פשע לשארית נחלתו לא-החזיק לעד אפו כרחמין חסד הוא: יט ישוב ירחמנו וקבל עונותינו ותשליך במצלות ים כל-חטאתם: כ תתן אמת ליעקב חסד

הבאים בשונג או בסבת התאוה שלא מצד המרד: כ תתן אמת אמת לנו דברך אשר הכתחת ליעקב כי לא אענוד (בראשית כט) חסד שהכתחת לאברהם אשר צוה לבנו לשמור דרך ה' וגו' אשר-נשבעת לאבותינו מימי קדם בעשרת יצחק, כי נשבעתי נאם ה' יען אשר עשית וגו':

לאברהם אשר-נשבעת לאבותינו מימי קדם:

יצאו מהנלות לפי מעשיהם, לא יפנה לעד אל מעשיהם. יט) וקבל עונותינו, כאדם שכובש דבר תחת רגליו שלא יראה. ותשליך במצולות ים כל חטאתם, כלומר, לא יזכרו לענש עליהם כאלו השלכתם בעמק הים שלא יראו. כ) תתן אמת ליעקב וגו', כלומר, האמת לנו דברך שהכתחת ליעקב "פרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה וגו'" (בראשית כח:יד), וזה יהיה תשלום גמול חסדו של אברהם, וכאשר נשבעת לאבותינו מימי קדם בעקרתו

של יצחק "כי נשבעתי... וירש וירעד את שער אוזביו וגו'" (בראשית כב:טז). ו"אשר נשבעת לאבותינו" כולל שלשת האבות אברהם יצחק ויעקב.

קריאת התורה למנחת שבת-קודש לב האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי-פי: יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי בשעירם עלי-דשא וכרביבים עלי-עשב: ג פי שם יהוה אקרא הכו גדל לאלהינו: (לוי) ה הצור תמים פעלו פי כל-דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא: ה שחת לו לא בניו מומם דור עקש ופתלתל: ו ה ליהוה תגמלו-זאת עם נבל ולא חכם הלוא-הוא אביד קנוד הוא עשוד

ויבנגד: (ישראל) זכר ימות עולם בניו שנות דר ודר שאל אביד ויגדד זקניד ויאמרו-לד: ה בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבלת עמים למספר בני ישראל: כ פי חלק יהוה עמו יעקב חבל נחלתו: ימ צאהו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמן יסבבנהו יבוננהו יצרנהו פאישון עינו: יא בנשר יעיר קנוד על-גוזליו ירחף יפרש כנפיו יקחהו ישאהו על-אברתו: יג יהוה בדר ינחנו ואין עמו אל

נכר: ע"כ במנחת שבת ובחול

המשך מעמוד רלג

אתענין לדעת במה היי אופן לימודו קודם שנכנס בעבודת חבר פעילי מחנה התורתי הנ"ל, ואם יש לו עתה שיעורים קבועים בתורת הנגלה ובתורת החסידות.

בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

מוסגי"פ קטע משיחת ש"ק מברכים ר"ח אלול, אשר יענין אותו.

לוח זמנים לשבת פרשת נצבים-יולך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
								מג"א		אדמוה"ז				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
19:21	18:27	19:11	19:19	18:45	18:53	10:32	10:32	09:28	09:28	08:55	08:54	06:26	06:22	באר שבע (ק)
19:22	18:19	19:11	19:19	18:48	18:56	10:31	10:31	09:27	09:27	08:53	08:52	06:24	06:20	חיפה (ק)
19:20	18:10	19:10	19:18	18:48	18:56	10:30	10:31	09:27	09:26	08:53	08:52	06:24	06:20	ירושלים (ק)
19:22	18:27	19:12	19:20	18:46	18:53	10:32	10:32	09:28	09:28	08:54	08:53	06:25	06:22	תל אביב (ק)
19:51	18:49	19:38	19:51	19:05	19:17	10:44	10:42	09:39	09:36	08:54	08:50	06:33	06:25	אוסטריה, וינה (ק)
18:50	17:54	18:39	18:34	18:12	18:07	10:17	10:21	09:15	09:21	08:39	08:44	06:19	06:29	אוסטרליה, מלבורן (ח)
19:52	18:51	19:39	19:51	19:07	19:19	10:46	10:45	09:42	09:39	08:59	08:55	06:36	06:29	אוקראינה, אודסה (ק)
19:26	18:23	19:12	19:25	18:39	18:52	10:18	10:16	09:13	09:10	08:28	08:25	06:07	05:59	אוקראינה, דונייצק (ק)
19:37	18:35	19:24	19:37	18:50	19:03	10:29	10:27	09:24	09:21	08:39	08:35	06:18	06:10	אוקראינה, דניפרופטרובסק (ק)
20:05	19:01	19:52	20:05	19:17	19:30	10:54	10:52	09:49	09:46	09:02	08:57	06:43	06:33	אוקראינה, זיטומיר (ק)
19:58	18:54	19:44	19:58	19:09	19:23	10:46	10:45	09:42	09:38	08:54	08:50	06:35	06:26	אוקראינה, קייב (ק)
20:16	19:19	20:04	20:16	19:35	19:46	11:13	11:12	10:08	10:06	09:26	09:23	07:03	06:56	איטליה, מילאנו (ק)
18:43	17:54	18:34	18:36	18:12	18:14	10:08	10:10	09:05	09:07	08:37	08:39	06:06	06:08	אקוודור, קיטו (ח)
19:23	18:28	19:13	19:09	18:47	18:43	10:50	10:54	09:48	09:53	09:13	09:18	06:51	07:00	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
20:17	19:17	20:06	20:00	19:36	19:30	11:42	11:46	10:40	10:46	10:02	10:08	07:44	07:54	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
19:53	18:56	19:41	19:51	19:13	19:23	10:57	10:56	09:53	09:51	09:15	09:13	06:49	06:43	ארה"ב, בולטימור (ק)
19:43	18:46	19:32	19:42	19:03	19:13	10:46	10:45	09:42	09:40	09:03	09:01	06:38	06:32	ארה"ב, ברוקלין (ק)
19:44	18:47	19:32	19:43	19:03	19:13	10:46	10:46	09:42	09:41	09:04	09:01	06:38	06:32	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)
20:21	19:23	20:10	20:20	19:40	19:50	11:22	11:21	10:18	10:16	09:38	09:35	07:13	07:07	ארה"ב, דטרויט (ק)
20:00	19:09	19:50	19:58	19:26	19:33	11:13	11:13	10:09	10:09	09:36	09:35	07:07	07:03	ארה"ב, האוסטון (ק)
19:34	18:40	19:23	19:32	18:57	19:05	10:43	10:43	09:39	09:38	09:04	09:03	06:36	06:32	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
19:58	19:07	19:48	19:55	19:24	19:30	11:13	11:13	10:09	10:09	09:37	09:37	07:07	07:05	ארה"ב, מיאמי (ק)
19:40	18:42	19:28	19:39	18:59	19:09	10:42	10:41	09:38	09:36	08:59	08:56	06:33	06:27	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
20:07	19:10	19:56	20:06	19:27	19:37	11:10	11:10	10:06	10:04	09:28	09:25	07:02	06:56	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
19:39	18:41	19:27	19:38	18:58	19:08	10:41	10:40	09:36	09:34	08:57	08:54	06:32	06:26	ארה"ב, שיקגו (ק)
19:00	18:10	18:51	18:50	18:28	18:27	10:27	10:30	09:25	09:29	08:55	08:59	06:27	06:32	בוליביה, לה-פס (ח)
20:44	19:38	20:30	20:44	19:54	20:08	11:31	11:29	10:26	10:22	09:38	09:33	07:19	07:10	בלגיה, אנטוורפן (ק)
20:43	19:38	20:29	20:43	19:54	20:08	11:31	11:29	10:26	10:23	09:38	09:34	07:20	07:10	בלגיה, בריסל (ק)
18:34	17:47	18:25	18:23	18:05	18:03	10:02	10:05	09:00	09:04	08:29	08:33	06:02	06:08	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:22	17:31	18:13	18:11	17:49	17:47	09:50	09:53	08:48	08:52	08:17	08:21	05:50	05:56	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
20:02	19:01	19:48	20:02	19:14	19:28	10:49	10:47	09:44	09:40	08:55	08:50	06:37	06:27	בריטניה, לונדון (ק)
20:14	19:09	19:59	20:15	19:22	19:37	10:57	10:55	09:52	09:48	09:00	08:55	06:44	06:34	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
20:10	19:05	19:56	20:10	19:20	19:35	10:55	10:53	09:50	09:46	09:00	08:54	06:42	06:32	גרמניה, ברלין (ק)
20:25	19:21	20:11	20:25	19:37	19:50	11:14	11:12	10:09	10:06	09:22	09:18	07:03	06:54	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:35	17:49	18:26	18:23	18:07	18:05	10:03	10:06	09:01	09:05	08:29	08:33	06:04	06:10	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:13	18:23	19:04	19:09	18:40	18:45	10:31	10:32	09:28	09:28	08:58	08:58	06:26	06:25	הודו, מומבאי (ח)
19:09	18:19	18:59	19:05	18:36	18:41	10:27	10:28	09:24	09:24	08:54	08:54	06:22	06:21	הודו, פונה (ח)
19:40	18:38	19:27	19:39	18:54	19:06	10:33	10:32	09:28	09:25	08:44	08:40	06:22	06:14	הונגריה, בודפשט (ק)
19:49	18:52	19:37	19:48	19:08	19:18	10:50	10:50	09:46	09:44	09:07	09:05	06:42	06:36	טורקיה, איסטנבול (ק)
20:11	19:15	20:00	20:09	19:31	19:41	11:16	11:15	10:12	10:10	09:35	09:33	07:08	07:03	יוון, אתונה (ק)
20:00	18:59	19:47	19:59	19:14	19:27	10:54	10:53	09:49	09:46	09:05	09:02	06:43	06:36	מולדובה, קישינב (ק)

לוח זמנים לשבת פרשת נצבים-ויילך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
			ש	א	ש	א								
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:22	06:24	08:55	08:55	09:25	09:25	10:28	10:29	18:42	18:37	19:06	19:00	18:20	19:10
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	06:42	06:31	08:51	08:44	09:33	09:26	10:27	10:32	18:11	18:19	18:43	18:50	17:59	19:03
נפאל, קטמנדו (ח)	05:47	05:49	08:19	08:19	08:51	08:52	09:55	09:56	18:14	18:07	18:39	18:32	17:51	18:42
סינגפור, סינגפור (ח)	06:58	06:56	09:29	09:27	09:58	09:56	11:00	10:58	19:05	19:03	19:27	19:25	18:45	19:34
פולין, ורשא (ק)	06:02	06:12	08:24	08:30	09:15	09:19	10:24	10:22	19:03	18:48	19:39	19:25	18:33	19:39
פרו, לימה (ח)	06:06	06:02	08:34	08:31	09:03	09:00	10:03	10:05	18:04	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליאון (ק)	07:13	07:20	09:40	09:43	10:23	10:26	11:30	11:29	20:01	19:50	20:34	20:22	19:34	20:34
צרפת, פריז (ק)	07:20	07:29	09:45	09:49	10:32	10:35	11:40	11:38	20:16	20:03	20:48	20:35	19:47	20:48
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:48	05:47	08:20	08:19	08:49	08:47	09:50	09:52	17:58	17:55	18:20	18:17	17:38	18:26
קנדה, טורונטו (ק)	06:52	06:58	09:19	09:22	10:01	10:03	11:07	11:06	19:39	19:28	20:07	19:56	19:12	20:08
קנדה, מונטריאול (ק)	06:27	06:34	08:54	08:57	09:37	09:39	10:44	10:43	19:16	19:04	19:46	19:35	18:48	19:47
קפריסין, לרנקה (ק)	06:25	06:29	08:56	08:57	09:31	09:33	10:36	10:36	19:00	18:51	19:27	19:18	18:34	19:29
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	06:19	06:31	08:39	08:45	09:34	09:38	10:44	10:41	19:26	19:10	20:05	19:49	18:55	20:04
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:52	06:03	08:10	08:17	09:07	09:11	10:14	10:17	19:03	18:47	19:40	19:24	18:32	19:40
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:52	06:00	08:18	08:22	09:03	09:06	10:10	10:09	18:43	18:31	19:16	19:04	18:15	19:17
שווייץ, ציריך (ק)	06:57	07:05	09:23	09:26	10:07	10:10	11:14	11:15	19:52	19:40	20:21	20:09	19:24	20:22
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:07	06:07	08:40	08:39	09:09	09:08	10:12	10:11	18:23	18:19	18:46	18:42	18:02	18:50

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הברלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:**

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00595
10/09/2017

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

